IN

C. SILII ITALICI
VIRI CONSVLARIS
PVNICA,

SEV DE

BELLO PVNICO SECVNDO
LIBROS XVII.

CL. DAVSQVEIVS SANCTOMARIVS
Canon. Tornac.

PARISIIS,

Apud DAVIDEM DOVCEVR, Bibliopolam Iuratum, via Iacobæa, ſub interſigno ſtantis & fixi Mercurij.

M. VI.C. XVIII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

PATRI SANCTISSIMO DOMINO
OPTIMO PONTIFICI MAXIMO
PAVLO V.

διαιώνιων σημεῖαι.

VT Numen æternum magnis imperiis, ac regnis amplissimis mentes rerum maximarum capaces affigit: ita Christianæ vniuersitati, quanta quanta illa est, cùm Te Paule Pont. Maxim. *fatalem moliretur Rectorem imponere, animam magnam quantasuis curas, & rerum pondera olim sustentare parem destinatò tui corporis artubus implicauit. Quare ad diuinam mentem humanæ sese finxere, cum Patres coccinati Apostolici gregis animæ vicariæ, ijdémque diuinæ voluntatis interpretes, eminentem in Te virtutis effigiem conspicati sancta conspiratione cunctim, singulatim orbis Christiani summam*

Tibi non indebitam crediderunt. Ita penetralis animi tui virtus sese foras erumpebat! Horum iudicio felicissimos se depraedicant, & Paulum Tarsensem in Romano agnoscunt, suspiciúntq; mortales, qui Catholica religione censentur, vniuersi. Pauli tum virebat aetas, & vigebat maximè, cum sacrosanctae Fidei rudimenta spargeret: nec Tu Pontifex Max. effoetis viribus Ecclesiae gubernaculis es admotus. Aetate ista tua Pontificum pauci fuere: & paucos inter illos etiam pauciores aequè diu tecum Romanam Ecclesiam, in qua semper Apostolicae cathedrę viguit principatus, *moderati sunt. Ea ratione canitudini tam anteire virtutem, quàm comitem esse tuo potissimum exemplo pernotuit. Ac certè vti Deus omnes in se rerum procreatarum, & procreabilium numeros complectitur: sic Paulus Tarsensis omnes virtutum, scientiarúmq; gradus humano modo superuaserat. Ex quo* multę literę *in Paulo iactabantur. Sic & sedes* Pauli Pont. *etsi sapientiae domicilium est; etsi diuini, humaniq; iuris consultissimum oraculum, etsi Spiritus S. sacrarium: tamen vicaria quadam felicitate, ac perfectione* Paulum *Sanctiss. omnium rerum cognitione laetari non lenti fama auctore credimus, nullaq; humana impensiùs scientia, quàm Historia. Eo partim secutus naturae tã nobilis, felicisq; semina partim grati animi thyrso impulsus* Siliana *mea de Bello Punico Secundo, quae libris omnino septemdecim explicantur, numini tuo P. S. sum*

ausus desecrare. Quod P. R. bellum cum Annibale longè grauißimum fuit, ac euentorum varietate differtum. Bellum ortum, confectumque à duabus æmulis vrbibus, Roma, & Cartagine, quas scimus à prima hominum memoria pugnacissimas, nobilißimásq. tam rerum gestarum splendore, quàm quòd ambæ Latinarum literarum artifices *ab Augustino commemorantur, Pompeium* M. *Imperatorem reges exteros debellasse populo Romano magnificentißimum visum est, Asiam prodomuisse felicißimum, Cartaginem, Africam, Annibalem detriumphatum virtutis æternæ. Bellum hoc igitur declamatoribus Romæ campus fuit eloquentiæ, vt Salamin, & Marathon campi oratorum Græciæ. Historia sanè perquam augusta vel arbitrante Liuio, tantísq. variarum narrationum diuitiis à* Silio Italico *locupletata, quoddam vt historiæ Romanæ breuiarium hoc Poëma videatur. Quorum primo bello Punico facinorum memoria potuisset emarcessere, quoties ea hisce Libris sata interuirent? Xanthippum Laconem missum auxilio Cartagini liber sextus aperit, ac per extremam perfidiam mari mersum. Reguli in captiuitate libertatem animi, constantiam, itum, reditum, mortem acerbißimam cognoscemus è Silianis tabulis. Ægathes laceras horremus loco non vno. Leges confecti belli, Duillij triumphum publicum, & priuatum hac & hac inducit via: spectandus dumtaxat. En tibi priores belli Punici summa capita. Cæteros hi-*

storiæ veterum Romanorum ortus speciosissimè nobis effingit, ac delineat. Trecentorum Fabiorum nobilitatam ab Hercule, & animo prosapiam libro secundo, & septimo cernere est: Scæuolæ, Clœliæ, Camilli decora, belli summam cum Philippo Macedonum rege, Romanísq. gesti libro quintodecimo claudit. Impp. Vespasiani, Titi, Domitiani diffundit encomia. Et quia prope immensus imperij Romani orbis (quod Pompeium volunt cœli regionibus terminasse) qua porrigitur, sequitur, locos explorat, aut exscribit: Africam, & Cartaginem, Europam, ínque ea Hispaniam, Sardiniam, Græciam, Siciliam, Italiam nouus hic terrarum mensor peruagatur. Quas dum regiones, ac prouincias metatur, occasioni velut insidiatus, Syracusanorum de Atheniensibus & Cartaginiensibus exolescentes propemodū victorias dictione felicissima reformat. Naturæ, artísq. scientissimus est: scrutatur ignium de cœlo, déq. solo prouenientium naturas: meminit fontium admirabilium, fluuiorum, ac fretorum: animalium ingenia, fibri, ceti, quadrupedum, ac volatilium rara, & mira condit hoc promtuario, quod & gemmis insigniuit, Achate præsertim, & Garamantide. Artis bene cognitæ specimen sunto bellicæ machinæ omne genus: Ballistæ, Catapultæ, Aggeres, Turres, Pontes, Arietes, Vineæ, Plutei, Falaricæ, Tragulæ, Styli, & Archimedis reperta. Interea sibi præsens SILIVS totus vrget propositum, totus in hoc est, vt P. R. & Annibalis res gestas cum fide, ac

voluptate narret: vt Romam gentium dominam, quam nec deterior ætas decolorauit, viuacissimis coloribus suis repræsentet: deniq. P. R. si non semper felicis, semper victoris animos, arma, stratagemata, scita, concordiam, iustitiam, prudentiam tollit in immensum. Hæc sunt; quæ qualiacunque sunt, PAVLVS V. Pont. Max. paternis adspiciet oculis, simúlq. intelliget, quòd cum nouo exẽplo beneuolentiam in me suam annis antè paucis declarauerit, si augustissimo capiti ob promeritorum amplitudinem gratiam minùs referre possum, conatum non defuisse humanitatis suæ cum grati animi significatione mundo deprædicandæ: quæ humanitas vt perennet, vota Deo facimus, & nos extremi hominum Morini vel longissime ab Roma sepositi Pronoeam veneramur. Tornaci Neruiorum Anno Domini CIↃ. IↃCXIV.

Suæ Sanctitatis

seruus humillimus
Cl. DAVSQVEIVS.

LECTORI HVMANO S.

C. SILIO ITALICO Vrbis, & imperii Romani tertiùm Cos. multis Impp. æquali, multis superstiti, veterum rituum ad vnguem scriptori, non ex aliena fide, sed oculato, sed experto per iniuriam, & licentiorem correctorum temeritatem pene sub iugum misso hisce Commentariis vindicias damus secundum libertatem: eum expendimus, castigamus, illuminamus, ac tuemur. Quid enim? non sancta res olim Poësis, non gloriosa visa veri, rectique iudicio? Profectò sicut Triumphus priscis quondam temporibus laboris pretium fuit amplissimum, & rei feliciter, prosperéq. gestæ præmium singulare, in quo triumphator

Quatuor in niueis aureus ibat equis:

sic Ouationis quoque rarus honor, atque Triumpho proximus; longo sed proximus interuallo. Ouator quippe pedes eum honorem subinde vsurpabat: vnde & Dionysio πεζὸν θρίαμβον placuit indigetare. Ac mihi sanè quo Triumphus antistat Ouationi, hoc Carmen Orationi, quæ pedestris audit. Oratio námq. velut è curru celsiore detracta solo humiliùs insistit: Carmen verò sese tollit humo, & depinnati eloquii maiestatem cœlo infert. Illa velut Luna orbem decurrit inferiorem: Versus, vt Sol quadriiugo curru, celsiùs euectatur. Mirum vt sit adeo deprauata quorundam iudicia deprehendi, qui alia censeant omnia. Videant illi vtrum παμπαθῶν ἐν Πιερίαις φυρῶσιν ἰσχύραλον. Nec minus triumphanti Poëticæ laurum inuident, qui ποιητὴν πάντα στοχάζεσθαι ψυχαγωγίας, οὐ διδασκαλίας infferecundè adserunt. Adseruit dudum Eratosthenes, cuius obiectamenta Geographus quæsitissimis rationibus depulit. Primos etenim Scriptores, quibus communi mortalium prodesse studium fuit, monita quæ vitæ regendæ facerent, retrusa quæq & abdita, quæ literatorum inuestigationi responderent; doctrinam omnem, quæ veritati peruidendæ inseruiret, numeris illigasse cognitissimum est. Eo consilio veteres Poëticen primam appellauere Philosophiam, & Sapientes quosque ad eam aggredi oportere cēsebat Anaximenes. Et verò ad studium Musicum sese Sapientes applicauere permulti. Empedocles Agrigentinus, cùm Naturæ arcana numeris vinxisset, non effecit, Neanthe licet obstrepente, vt hactenus ignorata cum pluribus communicarentur? Cuius Poëmata nisi iugulasset inuidia, hodie nimis emicarent: nunc paucula superant fragmina à Peripateticæ sectæ conditore emblematum in effigiem aureis eius operibus

inserta. Epimenides Phæstius καθαρμοὺς dixit Epo: Pittacus in Elegiam flexit animum: Cleobulo placuere Cantus, & Gryphi: Periandro sedit, ὑποθήκας, seu Monita in carmen mittere: de ipsa Poëtice Criton poëtari voluit: Elegiam de pugna ad Salaminem pugnata Solon panxit, ac cæsos pro patria planxit, plausitq. Iambos item, atq. Epodas de Atheniensium rep. scriptitauit. Pythagoras quasi cœlo præcinente versu scripsit de Vniuerso, cuius operis sacri liber, à primo qui sequitur proximus, sic orditur:

Ὦ νέοι ἀλλὰ σέβεσθε μεθ' ἡσυχίης ἅμα πάντα.

His gemina est Apulei adsertio: *Canit enim Empedocles Carmina, Plato Dialogos, Socrates Hymnos, Epicharmus Modos, Xenophon Historias, Xenocrates Satyras: Apuleius vester hæc omnia.* Quid quod apud Germanos præter antiqua Carmina memoriæ, & annalium genus nullum est? Quid quod abstrusissima Fidei mysteria non alia, quàm Carminis lege in gentilium cognitionem peruenere beneficio Sibyllarum? Augustum, Tiberium, Titum, Domitianum, Adrianum, Numerianum, Germanicum, aliáq. Romani imperii decora Carminis proprii memoria ab obliuione vindicauit. Ita planè est: mutuantur ab Auctore vitam Poëmata, quam ipsi deinde vita functo cumulatiùs refundant. Abierat ad plures Silius Italicus: nec ad reuocandum Hercules, Theseus, Pirithoüs satis sint: verùm vna chelys Cerberi vigilantiam sopiuerit, Proserpinam placauerit, vnius cantus harmonia animam cum vita in statione reposuerit: hoc est, vno suo Poëmate Silius purpuram consularem resumserit, & vitalem. Viuit, viuétque æternùm, cui hoc olim fatum Parcæ adscripsere! Vitam tamen hactenus parum vitalem vixit, qui per aliquot annorum centurias tot à barbarie plagas, tot accepit vulnera, semel vt satius fuerit emori cum honore (si modò honorem illi morte pacisci fas fuisset) quàm viuendo per immeritam ignominiam toties periclitari. Verùm Silium immerentem, ac de fato suo mœrentem conspicati tresuiri, licet humani habiti, suppetias ferre conniximi sunt Marsus, Modius, & Auctor Crepundiorum: sed aut nouis sæuiere plagis, aut hiantia vulnera diduxere. Ignoscibilis quidē Marsi ignoratio, & seculo condonanda: simplicitate nocuit, nec valde. Modius vel ignoratione rerum, vel temeritate. Ille ipse tamen Nouantiquis quædam in Silio retulit in melius, itáq. non semel contestamur. Heynsius deinde veluti iuratus petiit vitalia. Quod à me dictum Silii defendendi, vt æqui censeant arbitri, paucula de malè olida farragine delibabo. Scriptum Silio:

Indibilisque diu lætus bellare Latinis.

Heynsius augurat reponendum: *Misilibus.* Contrà Liuius, Appianus, Zonaras, Polybius Valerius Max. reclamant, & *Indibilem* volunt. Aliàs canem. sagacem *mersa* nare facit Silius: isto alter *Tersa nare.* quod isto in loco ni propudiosum est, quin Deiphobus fiam, causam nullam dico. Nō eius in lectione Silii indiligentia vel ex hoc dispalescit vno, quòd in hoc Poëmate non inesse humeros Pelopis, aut *equorum pabulum viros* sit præfatus? Et ecce libro tertio ab decimo legimus:

Cyclopas, Scyllámq. & pastos membra virorum

Odrisiæ telluris equos —

Déque iisdem libro tertio:

Iuxta Thraces equos, pestisq. Erymanthia —

Tales notat Polybius: Οἱ δὲ πάρεργα ζηλῶντες μετὰ Θρᾳκῶν ἐκπεπαιδεύκασι τὴν ἑαυτῶν ἀκρασίαν. Mirabuntur fortasse viri docti, quos meliore metallo finxit natura, tam crebrò lolium, & vrticam à correctoribus pro rosa censeri. Verùm animaduerti nimia corrigendi prurigine longiùs eos à ratione abreptos deuiasse, atque adeo exerrauisse. Quod sicubi patefacio: ita sanctè fidem à me SILIO debitam puta flagitasse. Non ego Thracus notis eos insigniam: at inerit nominum discretio, ne alterum alterius culpam luere quis suspicetur. Qui etsi humanitus peccarunt: tamen ne damnum ferat SILIVS, mihi cautio erit. Eóq. faciliùs ignoscendum Modio, quòd membranas Colonienses quibus immane quantum tribuit, plerumque semper sequatur. A libris veteribus M S. subsidium peti potest: patrocinium, & auctoritas ἀσφαλῶς vix potest. Non ignoras ipse, Lector, Prusiæ exercitum pransum paratum pugnæ fuisse, armisq. decorib. instructum, quem cùm in aciem cunctaretur inferre metu malæ rei, prohibebant exta: Annibal rapiendum in hostem militem censet, & prudentissimè hominis δεισιδαιμονίαν, liberéq. culpat: *An tu*, inquit, *carunculæ vitulinæ mauis, quàm Imperatori veteri credere?* Eodem verbo te compellabo, quisquis iure neiure membranas, & Manuscriptos vel deserta ratione toties crepas: An tu membranæ vitulinæ mauis, quàm imperanti rationi credere? mauis tu MS. libris fidem tuam alligare, quàm recto, liberóq. iudicii vsu ab eorum te seruitute vindicare? Non sunt, mihi crede, M S. codices Sibyllæ folia; sed ignorantiæ, plerúmq. notæ, vel oscitantiæ, in quib. manifesta videas immaniter in literas sæuientis barbariei vestigia. Pennæ, & calamo leuissimis rebus cur tantum apud te pondus? Figurarum chalcotyporum momenta cur pro stipula sunt? in vtrisq. luxuriat seges errorum: sed in MS. vberior. Mentem aduerte, & quam rationis facem Deus Opt. Max. accendit, admoue, lumen inuenies & verum. Sin libros vel veteres, vel nouos aram putas, aut ancoram, limatioris iudicii viris ludibrium scito te merito debiturum. Ridemus & vobis, ô Critici, corridentib. Pythagoreos seposita accuratiore veri quæstione in vnius magistri verba iurasse: & qui chartam semesam aut membranam cariosam suauiantur, & amplectuntur, suspiciemus? Non à me Criticorum princeps I. Lipsius? Adita illi vice sæuissima vetera Monumenta, Libri, Signa, Inscriptiones, Nummi, Marmora, Tabulæ, eáue deueneratus est, vt adyta, vt sacrosancta? Rationũ pũcta collegit, & cum rationib. ipsis disputauit: nihil non excussit. Vidit hoc orbis literatorum libello nupero, quo vulpionis, & veteratoris * præstigias rationis, atq. ingenii acie discussit, ac dissipauit, reiecta chirographorũ fide friuola. Nec ista in eã à me partẽ disputantur, quo libros chirographos nõ vtendos censeã: melior animi mei mens: eos enim multis è causis vtibiles fecit necessitas: verũ ne homines qui sunt, alieno loro circumagi maluit, & delirare, q̃ in gyrũ rationis agi, & sapere. Ipse ego sex, eptéve. Silii codices chalcotypos cõparaui, & ad trutinã expendi; atq; ex iis

ſcintilla veritata excuſa eſt cùm in lucem creuit illuſtriorem, eſt & cum futiles ſtricturas repudiaui, quòd ex earum fumo lucem dare noc erat *SILIO*, non Poetæ, non Hiſtorico: ſiquidem vtrúmq; eſt. Libri Punicorum Hiſtoricum volunt? dicendi character Poëtam. Hiſtoricus materiem legit grauiſſimam: Poëta verbis dixit lectiſſimis ex optimo quoque mutuatus. Hiſtoricus aut Polybium, aut Ephorum, Strabonem, Liuium, Diodorum Siceliotam, Ciceronem, aut quem è priſcis priſca fide adhæreſcit, quos, cùm viſum faciundum, loquentes facimus: Poëta æquat alios, vel ſuperat dicendi ſplendore, fide, ſuauitudine, vel efficacitate. In quib. laborandis ſi curam poſuit intentiorem, notari poteſt, culpari non debet: hic enim illi cum Virgilio communis laudis campus, cuius ad imitationem ſiquando ſe compoſuit, ita factum dexterè, lucem vt ei quoq. nonnullam attulerit. Eſtq. etiam in laude carmen comere potiùs, aut cudere, quàm vomere, aut ludere. Scitum illud Euripidis:

Οὐκ ἀσφαλεῖς γὰρ εἰσὶν οἱ φρονεῖν ταχεῖς.

Et ſanè SILIVS Euripidi non vſquequaque diſſimilis: nam Γνωμοτύπου vocabulum, quod Euripidi datum honori, in hunc noſtrum non parcè conuenit, nec ſine cura impenſiore. Sic apiculam, quæ quadam cum Poëſi cognatione tenetur, inuitatus eſt Poëta: laborem illa efflictim amat, & laboris pabulo veſcitur, ac propagatur: ita Silius nuſquam remittit induſtriam: certat cum rebus ipſis, vt germana, & congruente dictione exprimat: certat cum Poëtis prioribus: certat ipſe ſecum. Materia grandis *os magna* ſonaturum poſtulat: SILII ITALICI nacta eſt os verè magnum, verè aureum, quam Lector in ſententiam veniet, niſi contraria occupatus opinione verum reſpuit. Vitat interim cautè Polybii cenſuram, quam nonnulli incurrerunt olim ἐν τρισὶ, καὶ τέτταρσι σελίσιν ἡμῖν ἐξηγησάμενοι τὸν Ρωμαίων, καὶ Καρχηδονίων πόλεμον, qui res potiſſimas pauculis comprehendentes, alias minùs ſerias obtruſere affatim. Ea verò dum canit vniuerſa vates entheatus:

Πολλή οἱ χάρις ἀμφι[illegible] ἔρχεται ἐπέεσσι. Homer.
Ἔχει γὰρ ὅπως ἴχνευσιν ἐν ἑαυτῇ χάριν Marcianus Her.
Ὅπου Ἰσοτεία λέξεις καὶ ἐμμέτρως πλοκῇ.

Verùm in tam diuerſæ ſegeris campo multi, vt fit, flores ſub vmbra fruticis alieni delituere; cœlum illis aperiendum fuit: multæ gemmæ in campi viſcerib. abſtruſæ; & iſtæ hodie proruendæ: hoc eſt, multa ab vſu noſtro peregrina, multa propter infrequentiam pleriſq; ignara, conlucanda: multa propria, quæ aliis non viſa talia, vnde vi deiecta fuerant, in veterem reſtituenda poſſeſſionem. Hæc tu præſtas, inquis? Nam ad hoc lectam oporteat & intellectam Hiſtoriam veterem omnem, Græcorum, & Romanorum: opus iudicio acerrimo, lectore, & arbitro minimè oſcitante. Hæc tu? Quæ vt adeſſe debeant, animum nec deterrent, nec in vanam iactationem flectunt me, nec laudo, nec depretio: operam meam, laborem, induſtriam experietur æquus lector: adiuuet Deus, vt probet, vtque proſim. Vale à me, benigne Lector, &, dum legeris, iudicium ſuſtine. Tornaci Anno CIƆ. IƆCXIIII. Cal. Decemb.

SCRIPTORVM

VETERVM, AC NOVIORVM DE C. SILIO ITALICO TESTIMONIA.

C. Plinij Cæc. Secundi lib. 3. Ep. 6. Caninio suo.

MODO nunciatus est SILIVS ITALICVS in Neapolitano suo inedia vitā finisse*. Causa mortis valetudo: erat illi natus insanabilis clauus, cuius tædio ad mortem irreuocabili constantia decurrit. Vsque ad supremum diem beatus, & felix, nisi quòd minorem è liberis duobus amisit: sed maiorem, melioremq; florentem, atque etiam Consularem reliquit. Læserat famam suam sub Nerone, credebatur sponte accusasse; sed in Vitellii amicitia sapienter se, & comiter gesserat*. Ex Proconsulatu Asiæ gloriam reportauerat: maculam veteris industriæ laudabili otio abluerat. Fuit inter principes ciuitatis sine potentia, sine inuidia: salutabatur, colebatur, multúmque in lectulo iaciens. Cubiculo semper, non ex fortuna frequenti doctissimis sermonib. dies transigebat, cùm à scribendo vacaret. Scribebat carmina maiore* cura, quàm ingenio: nonnunquam iudicia hominum recitationib. experiebatur. Nouissimè ita suadentibus annis, ab vrbe secessit; seq; in Campania tenuit, ac ne aduentu quidem noui principis inde commotus est. Magna Cæsaris laus, sub quo hoc liberum fuit: magna illius, qui hac libertate ausus est vti. Erat φιλόκαλος vsque ad emacitatis reprehensionem. Plures iisdem in locis villas possidebat, adamatísque nouis priores negligebat. Multum vbique librorum,

*Sic Isocrates ἐξαγαγὼν ἑαυτὸν τοῦ βίου τέτρασιν ἡμέραις ἀσιτίσας, Photius c. 260.

* Tacitus infrà.

*Maronem æmulus.

multum ſtatuarum, multum imaginum, quas non habebat modò; verùm etiam venerabatur: Virgilii ante omnes, cuius natalem religioſiùs, quàm ſuum celebrabat; Neapoli maximè, vbi monumentum eius adire, vt templum, ſolebat. In hac tranquillitate annum quintum, & ſeptuageſimum exceſſit, delicato magis corpore, quàm infirmo. Vtq; nouiſſimus à Nerone factus eſt Conſul, ita poſtremus ex omnibus, quos Nero Conſules fecerat, deceſſit. Illud etiam notabile, vltimus ex Neronianis Conſularib. obiit, quo Conſule Nero periit. Quod me recordantem fragilitatis humanæ miſeratio ſubit: quid enim tam circunciſum, tam breue, quàm hominis vita longiſſima? Annon videtur tibi Nero modò fuiſſe, cùm interim ex iis, qui ſub ipſo geſſerant Conſulatum, nemo iam ſupereſt?

C. CORNELII TACITI
Hiſtor. lib. 3.

Plin. ſuprà. Sæpe domi congreſſi [Flauius Sabinus, ac Vitellius] poſtremo in æde Apollinis, vt fama fuit, pepigere. Verba voceſque duos teſtes habebant, Cluuium Rufum, & SILIVM ITALICVM.

M. VAL. MARTIALIS AD
Silium lib. 4. Ep. 14.

SILI *Caſtalidum decus ſororum,*
Qui periuria barbari furoris
Ingenti premis ore, perfidóſque
Alii *Aſtus.* *Faſtus Annibalis, leuéſque Pœnos*
Magnis cedere cogis Africanis:
Paullum ſepoſita ſeueritate,
Dum blanda vagus alea December
Incertis ſonat hinc, & hinc fritillis,
Et ludit rota nequiore talo,
Noſtris otia commoda Camœnis
Nec torua lege fronte, ſed remiſſa
Laſciuis madidos iocis libellos.
Sic forſan tener auſus eſt Catullus

Magno mittere passerem Maroni.

Lib. 6. Epigr. 64.

Emendare meos, quos nouit, fama libellos,
Et tibi permittas felices carpere nugas:
Has, inquam, nugas, quib. aurem aduertere totam
Non adspernantur proceres vrbísq. foríq.
Quas & PERPETVI dignantur scrinia SILI
Et repetit toties facundo SILIVS ore.

Lib. 7. Epigr. 62.

PERPETVI *nunquam moritura volumina* SILI
Qui legis, & Latia carmina digna toga,
Pierios tantùm Vati placuisse recessus
Credis, & Aoniæ Bacchica serta comæ?
Sacra cothurnati non attigit antè Maronis,
Impleuit magni quàm Ciceronis opus.
Hunc miratur adhuc centum grauis hasta virorum,
Hunc loquitur grato plurimus ore cliens.
Postquam bissenis ingentem fascib. annum
Rexerat, adserto qui sacer orbe fuit:
Emeritos Musis, & Phœbo tradidit annos,
Próque suo celebrat nunc Helicona foro.

Refert hæc ad verba Plinii suprà.

Lib. 8. Epigr. 66.

Augusto pia thura, victimásq.
Pro nostro date SILIO *Camœnæ.*
Bissenos iubet en redire fasces
Nato Consule, nobilíq. virga
Vatis Castaliam domum sonare.
Rerum prima salus, & vna Cæsar,
Gaudenti superest adhuc, quod optem
Felix purpura, tertiúsq. Consul?
Pompeio dederit licet Senatus,

Et Cæsar genero sacros honores,
Quorum Pacificus ter ampliauit
Ianus nomina: SILIVS frequentes-
Mauult sic numerare Consulatus.

Lib. 9. Epigr. 28.

Festinata sui gemeret cùm fata Seueri
SILIVS, Ausonio non semel ore potens:
Cum grege Pierio mæstus, Phœbóque merebar.
Ipse meum fleui, dixit Apollo, Linon.
Respexítque suam, quæ stabat proxima fratri
Calliopen, & ait: Tu quoque vulnus habes.
Adspice Tarpeium, Pallatinúmq; Tonantem,
Ausa nefas Lachesis lusit vtrúmq; Iouem.
Numina cùm videas duris obnoxia fatis,
Inuidia possis exonerare Deos.

Lib. 11. Epigr. 49.

SILIVS hæc magni celebrat monumenta Maronis,
Iugera facundi qui Ciceronis habet.
Hæredem, dominúmque sui tumulíque larísque
Non alium mallet nec Maro, nec Cicero.

Epigr. 51.

Iam propè desertos cineres, & sancta Maronis
Nomina qui coleret, pauper & vnus erat.
SILIVS Arpino tandem succurrit agello:
SILIVS & vatem non minus ipse tulit.

Argutè Lipsius lib. 1. Epistolic. 5.
— *& vatem, non minor ipse colit.*

C. SOLIS APOLLINARIS
Sidonii Car. 9.

Non Marsus, Pedo, SILIVS, Tibullus.

Hypercritici cap. 6.

Lucanus Europæ Libyam esse partem: eius ratio est, tantundem abesse ab extremo litore Occidentali ad mare Rubrum, atque ad Tanaim. At SILIVS contrà:

Aestifero Libye torquetur subdita Cancro,
*Aut ingens Asiæ latus, aut pars tertia * terris.* Lib. 1. * Aliàs Mundi.

Profectò meliore consilio: continens est enim Asia, atque Africa: cum Europa nihil habet Africa commune: Quod si per segmenta, quos meridianos circulos vocant recentiores, partitur terras, earúmque terminos aut coniunctiones designat: nequaquam decuit tam inæqualesque facere portiones. vix enim est quinta pars reliquiæ terræ: ne quid exactius dicamus.

M. VELSERI V. CL. RERVM
Boicarum lib. 1.

Quid si ad historiæ fidem scripta sunt, vt pleráque SILII.

PETRI CRINITI.

SILIVM ITALICVM sunt, qui fuisse Hispanum adfirment ex Italica vrbe Hispaniæ. Sunt alii, qui per suos maiores Romanum fuisse dicant; sed generis initium traxisse ab Hispanis. In primis annis Ciceronem Romanæ ducem eloquentiæ miratus est, & quasi perfectam absolutámque eloquentiæ imaginem sibi elegit imitandum. Causas in foro multas, nec sine prospero successu, egit. Inter Centumuiros iudex sedit. Ter Consul fuit. Et in primum eius Consulatum (quod lætissimum fuit faustissimúmque P. R.) sæuissimi, teterrimíque Neronis mors auspicatissimè incidit, & ex crudelissima tyrannide orbis in libertatem vindicatus est. Hoc Consulatu administrato, & sublato è vita Nerone cœpit iam Helicona virentem, hoc est, amœnissima Musarum diuersoria celebrare, otióq; Poëtico fori colluctationes, strepitúsque mutare. In quo sicut ante Ciceronem in soluto illo dicendi genere quasi optimum exemplar secutus est, eminentissimum Poëtam Virgilium sibi æmulandum adsciuit more maiorum, qui (vt Plinii verbis vtar) stultissimum iudicabant ad imitandum sibi non optima

ō

quæque proponere. Hæc omnia hactenus de vita SILII Poëtæ memorauimus. Quemadmodum vtrúmque Ciceronem videlicet, ac Virgilium, coluit, & imitatus est in foro, & otio: ita & Virgilii prædium in Neapolitano habuit. Cuius tumulum etiam teste Plinio sanctissimè veneratus est. Et Ciceronis villam possedit, quam ipse Cicero Academiam, æmulatione Atheniensis Academiæ appellauit, à qua & libros Academicorum, sicut à villa Tusculana libros Tusculanarum Quæstionum inscripsit. Duos habuit filios, quorum alterum Seuerum nomine amisit in adolescentia adhuc constitutum, eiúsque mortem celebrat idem Martialis. Alterum filium, & natu maiorem reliquit auctum opibus, & ætate florentem. Scripsit bellum Punicum secundum his decem & septem libris, qui in manibus nunc versantur. Cùm aduersa valetudine insanabilis claui laboraret, inedia vitam finiuit, annos quinque & septuaginta natus corpore delicato magis, quàm infirmo.

LILII GREGOR. GYRALDI

Dial. 4.

Eo tempore, quo Christianorum procerum conuentus, quod concilium nostri, Græci σύνοδον vocant, in Germania habebatur, tum ferunt in quapiam ibi turri fuisse repertum [Punicum bellum Silii] literis admodum obsoletis, & peruetustis, & cum eo vnà cariosos quosdam aliorum scriptorum libros. Primus verò Domitius Calderinus illud & emendauit, & interpretatus est. Quod si Fr. Petrarchæ ætate in luce fuisset, non is certè Africam tantam prouinciam aggressus esset.

BAPTISTÆ PII POSTERIORVM

*Annotationum cap.*156. *de* SILII *Poëmate.*

Ego hoc vnum sentio. Poëma eruditissimum illud, & artificiosissimum esse, & in quo multi literarum palæstritæ desudarunt.

Idem cap. 192.

SILIVM ITALICVM tot mendis pene scatere, quot versibus nouerunt emunctæ naris, ingenuíq; ingenii professores.

BERNARDINI SCARDEONII

lib. 1. *de priscis ciuib. Patauinis.*

SILIVS autem ITALICVS nobilis Poëta. Ac pene continenter: Ob miram Poëtæ elegantiam.

LVDOVICI CARRIONIS
lib. 1. Emend. cap. 3.

Sed verba Silii ita vbique ſunt corrupta, vt nec veſtigium, nec vola ſententiæ illius, quam dixi, in iis compareat.

Idem lib. 2. Emend. cap. 11.

Silivm tamen Italicvm nunquam lego, cuius ego lectione tum propter antiquorum Poëtarum, tum hiſtoricam rerum Pœnicarum narrationem, quam ad Liuii, & Polybii exemplar conformauit, non mediocriter me capi fatear. Nunquam tamen Silivm lego, quem ille [Ald. Man.] ſe cum ſuis & auctiorem, & meliorem de veteribus libris edidiſſe profitetur, quin & Poëtæ vicem doleam, & de boni illius viri fide dubitare incipiam.

IOANNIS MARIANAE
lib. 4, de Rebus Hiſpaniæ.

Silium plerique Hiſpanum faciunt. Crinitus Romæ natum ait, ex Hiſpania oriundum. A Gyraldo vtrúmq; repudiatur: & in Pelignis patria Italica (vnde errori occaſio) natum arbitratur. Secundum bellum Punicum Heroico carmine ſcripſit ſenex, in Campaniæ ſeceſſu reipublicæ cura abdicata.

Anton. Mvreti *lib. 2. Var. Lect. c. 1.*

Silivm Italicum Poëtam meo quidem iudicio præſtantem Ciceronis apprimè ſtudioſum fuiſſe, eiúſq. libros diligentiſſimè, atq. aſſiduiſſimè lectitaſſe, non modò Martialis, qui eius coæuus fuit, teſtimonio cognoſcimus: ſed multò magis ex eo intelligimus; quòd cum multa Ciceronis in poëma ſuum tranſtuliſſe, eáq. ſcienter admodum accommodaſſe ad illa, quæ tum tractabat, videmus.

IANI LERNVTII V. C. LITERIS AD
Cl. Dauſqueium.

Silivm Notis tuis emendatum, ſi excuſus eſt, aueo videre. Delector enim vate illo Conſulari vnicè ob puritatem Latini ſermonis, quæ miranda mihi, & amanda in eo præ cæteris eius coæuis Lucano, Statio, Martiali, Perſio, & Iunio Aquinate, quib. peregrinitas ſtylum maculauit.

PERIOCHÆ PVNICORVM C. Silij Italici.

Libri primi.

Bellorum hîc causæ, Pœnóque obsessa Sagunthos
Est duce, legatos Latias quæ mittit ad oras.

2.

Romanam prohibet nauem contingere portus
Annibal: huic clypeus datur, & ruit alta Saguntho.

3.

Gades Pœnus adit, sortes petit æquore Bostar,
Dux Alpes superat, Taurinis qui sedet aruis.

4.

Ticini clades canitur, Trebiæq. ruina,
Hic Appenninum transit cum milite Pœnus.

5.

Insidias Tyrius ductor struit, hinc Thrasymenus
Romanam indoluit stragem, tremit Itala tellus.

6.

Romam quisq. petit, prima audit Punica bella
Serranus referente Maro, & mouet agmina Pœnus.

7.

Obuius Annibali Fabius venit, ísq. cadentem
Collegam eripuit, natus cui reddit honores.

8.

Conueniunt Varrone duce ad fera bella cohortes,
Italiæ & cladis signa infelicia surgunt.

9.

Collega inuito Cannarum prœlia Varro
Stultus init, portenta vetant, fugítq. cruentus.

10.

Cannis occumbit Paulus, quem Pœnus honorat.
Spes Italas Fabius renouat Varrone recepto.

11.

Ad Tyrios socii descíscunt. Pectine Teutras
Gesta virûm canit, & Mago Cartagine certat.

12.

Parthenopen dux Pœnus adit, Nolámque: resedit
Ad Capuam, trepidæ tendítque ad mœnia Romæ.

13.

Pœnus ab vrbe redit Capuam, tellure & Ibera
Scipiadæ occumbunt, natus descendit Auernum.

14.

Arte Syracosiam expugnat terrâq. maríque
Vrbem Marcellus, fœdat latè omnia pestis.

15.

Scipio ad Hispanas iuuenis tunc nauigat oras,
Marcellúsque cadit: cadit Hasdrubal ense Neronis.

16.

Hispanos vicit dux Scipio: tecta Syphacis
Hospes adit: patrio celebrátque in funere ludos.

17.

Aduehitur Romam Cybele: tum Scipio Pœnum
Deiicit Annibalem, prostratóque hoste triumphat.

Breuiarium quoddam secundi belli Punici
ex ipsomet Silio lib. 7.

Sanguineis tumidus ponto miscebitur vndis
Aufidus, & rubros impellet in æquora fluctus:
Damnatóque Deûm quondam per cærula campo
Aetolæ rursus Teucris pugnabitis vmbræ.
Punica Romuleos quatient mox spicula muros.
Multa quóque Hasdrubalis fulgebit strage Metaurus.
Hic ille è furto gemitus patrúique piabit
Idem vltor, patriísque necem: tum litus Elisæ

Implebit flammis, auellétque Itala Pœnum
Viscera torrentem, & propriis superabit in oris.
Huic Cartago armis: huic Africa nomine cedet.

Notæ Exemplarium SILII ITALICI quibus vsi sumus.

Ald. seu Ven.	Aldinum, seu Venetianum
Par.	Parisiense.
Asc.	Ascensii.
Lug.	Lugdunense.
Bas.	Basileense.
Gr.	Gryphii.
Ph. N.	Philippi Nutii.
Col.	Coloniense.

DIONYSII VILLERII CANCELLARII TORNACENSIS TETRASTICHVM.

Ad Lectorem.

Spera fœdifragi cecinit certamina lusci
ITALICVS, tenebris obruta Cimmeriis,
D'AVSQVIVS hæc Scholiis lychnum redolentibus ornat:
Ætatem Genio, Teque fauente ferant.

IANI LERNVTII. ELEGIA DE SILIO ITALICO A CL. V. CLAVDIO DAVSQVEO accurate emendato & luculenter illustrato.

Silius, Italica nactus cognomen ab Vrbe
Hispanâ Italicum, clarus in Vrbe fuit
Aeneadum orator, vatésque & Consul, honoro
Ter titulo insignis maximus arte sacra
Carminis Heroi, cecinit quo Punica bella,
Auspiciis Tyrii sollicitata Ducis:
Pérque bis octonos agitata ferociter annos,
Res Itala in cineres dum prope tota ruit.
Tarpeiaque metu quatiuntur culmina rupis:
Quum defensa Ioui vix stetit aula Numæ.
Augurio donec cælesti Scipio motus,
Intulit Australi signa tremenda plagæ:
Inque solo patrio robur Libyę omne, cecîdit
Victor, Agenoridum sub pede colla premens.
Namque animo ingenti gessit quæ plurima Romę,
Pleraque in obscurę nubis opaca sinu,

ũ

Ceu pelago, hausta latent: nec spes est posse reponi,
Non si ipsa auxilium ferre moneta velit.
Dia moneta, retro solers abstrusa videre,
Indolis ingenita perspicientis ope.
Illa etiam periere, leues dispersa per auras,
Quæ toties centum detinuere viros
Auribus arrectos facunda, & mellea verba,
Pro trepidis semper visa valere reis,
Dum magni Ciceronis opes, è pectore promit
Diuite, & eloquio non minor, ore tonat.
Interiere, iacentque tenebris obsita sæcli,
Nullus ingenio, vel reuocanda manu.
At non Aonio quæsitum pectine nomen
Deperit, eternis per freta vasta volans.
Ardua fulgentis transcendit cærula cęli:
Et leti tristis conditione vacat.
Tempora Mæonides sic postera vidit Homerus.
Sic Maro deuicta monte superstes agit.
Sic Calaber Flaccus; Sextusque Propertius Vmber
Florent, & parili sidera calle petunt.
Ecce tot Ausonię post orta piacula linguę,
Barbarus inuexit quę Geta marte truci:
Non veritus labem libris inferre profanam
Aeuo sacrarat quos numerosa dies,
Silius emicuit, velut inter nubila Titan
Clarus, & imperio deficientę stetit.
Non tamen intacto sic perstitit vsque nitore,
Quin violata graui gesserit ora lue.
Senserit & plagis lacerum se pluribus esse,
Ossa quibus pariter sunt quoque lęsa sua.
DAVSQVIVS has Critico pepulit medicamine noxas;
Acri mente sagax, indicijque catus.

DAVSQVEVS Artesijs memorabile lumen in oris:
Artibus excultus quo mage nemo bonis.
Restituitque decente locans sic ordine cuncta:
Gaudeat vt priscum sic reparasse decus
Sidonij motus scriptor, senioque repulso
Anguis vti posita pelle recenter, ouet. ouat.
Ergo coronetur parta modo laude Machaon
Neruius, & dextro tendat in ora virûm
Omine; sitque comes, seu dux sibi redditus ille,
Cuius iam virtus culmen honoris adit.
Contigit ex merito nam fama perennis vtrique
Ætas quam lapsu nullo abolebit anus.

IN SILIVM ITALICVM, EIVSQVE interpretem D. Cl. Dausquæium, And. Hoi Brug. Carmen.

ROmana ætates quinas habuisse poësis,
Comperta, & rudis ante fuisse,
Egregium princeps Latio quàm induceret ausum
Æqualis tibi, Liuius, Enni.
Indè, per ętatis ceu flexum, adolescere: cui vim
Paccuuiusque, & Plautus, & acer
Accius addiderint. toto dum florida succo,
Et plena solidum indole robur
Indueret: quali candore polita venustas,
Nil adfectati sapit; at se
In scriptis genuina tuis, Maro, Flacce, Terenti
Sexte, & Veronensis, & Albi,
Arguit. Augusto deinceps à Cæsare, Iberum
Ad Neruam, heredésque remotos,
Ceu Genio defecta suo, efflorescere cæpit:

Dicendique nouum genus orsa,
Amisit venerem, cum simplicitate priorem;
Grande licet conata sonare.
Talia Papinij, Iuniique, & carmina Sili,
Et vatum, quos Corduba fudit.
Hinc emensa velut spatium, per sæcula, quartum,
In vestigia prima senectæ
Institit, atque hæsit dudum. Sic Musa Boëthi,
Paulini, Ausoniique, victum
Quid redolet. Laudanda equidem, omni ętate, voluntas
Celsarum fuit illa Animarum;
Quas supra ignauum virtus Heliconia volgum
Sustulit, & famę alta cupido:
Quamlibet haud cunctis primos decerpere honores
Contigerit, vel præmia ferre
Altera. Sic tuus hic, Dausquæi, Silius, æui
Fata sui superasse putetur.

IN CLARISSIMI VIRI CL. DAVSQVEII Silium Italicum.

SOrtitus olim nomen ab Italis
Iugi biformis Silius incola,
Iecur Suadæ, cor Mineruæ,
Doctus ad arma ciere Martem,
Sublimiori scripsit acumine
Poëma doctum, Pallade nobiles,
Quod Nymphæ adornent, & sacratæ
Cui genius faueat Mineruæ.
Scripsit latenti consita cortice
Sudore magno Punica proelia
Et ANNIBALIS *tot verendum*

Vrbibus, ac populis furorem.
Hic tu biformis myſta ſacer iugi
DAVSQVÆE *cuius Belgia ſuſpicit*
Laborem, aperto pandis omnes
Cortice, qui latueræ ſenſus.
Tu ſolus omnes diſcutis ingeni
Solertioris lumine (numine
Apollinis fauſto & ſecundo)
ITALICI *latebras poetæ.*
Huius, illius, qui legerit ſtilum,
Vter duorum SILIVS *ambiget*
Plautique certabit iocoſo
Mercurij, Soſiæque riſu.
Hinc Roma quantum debuit ITALO,
Debere tantum BELGIA DAVSQVIO
Lubens fatetur, dum rependit
Pulueris emeriti brauium.

Ioannes Vocardus Neruius.

AVCTORES LAVDATI,

INTERPRETATI, CORRECTI

IN HISCE SILIANIS.

ACcius 166.192.335.399
Aelianus 38.103.120.191.330.492.410.419.553.568.569.589.603.610.612.671
Aelius Dionysius 130
Aeschines 47
Aeschylus 115.160 194
Afranius 253
Agathocles 151
Albertus M. 672
Albinouanus 3 4
Alexander ab Alexandro 336
Alexander Monachus 150
Alphius 3
Ambrosius 730
Ammianus Marcellinus 65.577.613
Anacreon 137
Antigonus 38.158 489.598.604.616.671
Anthiochus Syracusanus 608
Antipater 571
Antiphanes 540
Antoninus Imp. 1[illegible]4
Antonini Itinerarium [illegible]5. sæpius.
Antoninus Liberalis 190. anteaque sæpius. 385.444
Antonius Diogenes 145 1[illegible]0.574
Apollonius Rhodius 10.119.158.173.205.220.230.305.401.412.41[illegible].418.4[illegible]6.506.550.631.
Sid. Apollinaris 45.89.108.131.147.206. sæpius.215.309.365.418.526.578.587.593.635.665 675.687. sæpius.
Apollodorus 31.64.101.104.127.138.144.316.365.381.414.481.499. bis. 616.502.551.611 658.
Appianus 3.4.7.13.18.19.21.22.36.47.56.74.80.87. bis.102.1[illegible]6.137. bis.152.154.158.166.192,211.2[illegible].245.261.264 bis.267.269 276 284.28[illegible].305.306.316.362.363.406.412.424.431. bis.437.438.441.443.444.460.499. sæpius.519. sæpius 5[illegible]4.535.565.575.576.577.578.616.623.638.654.656.663 bis.
Apuleius 12 32.41 54.1[illegible] [illegible]36.211.218.22[illegible].232.312.315.334.360 366.
Archelaus 93
Archimedes 617
Aristobulus 247
Aristocles 345
Aristoteles 41.69. bis.78.133 158.169.226. bis.301.352.470.601.609.682.
Arnobius 2.102.201.204.251.344.358. bis.435.560.
Arrianus 569.571
Asinius Pollio 137
S. Athanasius 102.570
Athenæus 10.126.259.297.299.367. bis.449.460.470.583.613.618
F. Auienus 100.137 181.242.616
S. Augustinus 6.7.10. bis.32.71.84.104.118.1[illegible]7.134.147.149.152.158.168.184.197.223.264.268.271.278.

307.319.348. 353. 396. 399. 419. 430. 435.441.451.477.529.544.bis. 557. 565.596.637.638.639.sæpius.
Aurelius victor 32.42.52.302.381.bis.
Ausonius 84. bis.93.128.141.260.261. 377.399.435.454.529. 595.597.613.
Auctor de viris illustrib. 274.565
Auctor de Colorib. 314
Auctor ad Herennium 402

B

Baptista Pius 35.47.59
Baronius
Basilius M. 145
Basilius seleucensis. 18.210.629.
C. Bassus 551
Brissonius 5.672
Brodaus 120
Budaus 732
Bulingerus 786

C

Cæsar 31.119. 128. 160. 199. 203. 434.680
Calcagninus 276
Callimachus 172.687
Callisthenes 138
Callixenus Rhodius 462
Calpurnius 38.146.297.bis.
Capitolinus 217.271 365.380.468.669.
Carrion 2.33.38.55.56. 75.68.89.92.93. 268. 486.535.664. 688
Casaubonus28.sæpiusque
Cassiodorus 232. 491
Cato 173.268. 446
Catullus 10. 21. 110. 133. 143.354. 355. 421.456.489 495.511.580.607.6 8.
Cedrenus 656
Celsus 346
Censorinus 75. 138.566
Charisius 3. 17. 206
Choulius 101.208
S. Chrysostomus 72. 560
Cicero Sily præceptor 2.3.5.7. 9.12. 18. 20.21.25.bis.29.31.41. 56. 58.71. 76. 78.87.106.108.110. 113. 116. bis. 119. 129. 152. bis. 157. 160. 166. 175. 178. 186.199. bis. 202.203. 209. 213. 214. 222. 231. 234. 250.259. bis. 264.269. 270.256.272.277.284.294.30 . 312. 346.349.bis. 350.sæpius.354.356.370. bis. 374.376.bis. 380.399. 402. 414. 415.428. 435. 442. 444. 446. 448 449. bis. 453. 454. 460. 479. 484.485 494.495.sæpius. 499.508. 528.531.533.535.540.bis. 555. 563. 565. sæpius. 571.bis. 575.576. 580. 581. 583. 586. 593. 594. 597. sæpius. 598. 601. 602.sæpius.604.605.sæpius.606.608. sæpius. 611. sæpius. 612. 613. 616. 628. 635.sæpius. 636.637.bis.638. 639.641. 645 648.658.668.671.672. 675.
Cincius 3.47
Claudianus 21.25.bis. 26.bis. 42. bis. 115.118.119.130.141.158.199.206.208 215. 231. 245. 265. 294. 333. 345. 348. 358. 360. 373. 406. 407. 419. bis. 421. 449. 491. 502. 518. 532. 563.565. 573.588.bis. 590. 595. 601.602.604. 674.
Clemens Alexand. 130.174.bis.
Cælius 242.365
Columna 267
Columella 570
Conon 102.235.344.348.445.468. 584. 595.596.603.
Constantinus 121
Cornelius Nepos 7.12.13.bis.19.24. 122. 162.199.177. 611.
Cornelius Seuerus 98.
Coruinus Messala 529
Crinitus 2.98
Ctesias 128.135.301
Curtius 12.13. 25. bis. 35.56.76.78.96. 100.104.118.155.bis.158. 179.199.bis. 213.220.298.340. 347.366. 406. 421. 422.434.454 491. 567.bis. 569. 582. 602.613.616.645.656
S. Cyprianus 28.118.bis.122.205.214. 235.308.461.479.bis. 54 .

D

Aimachus 250
Damascius 104.560
Demagoras Samius 610
Demosthenes 25.344.355.458.
Dicaearchus 101.659
Dinias 120
Dio 56.86.129.150.152.232.274.bis.380. 437.616.
Diodorus Siculus 2.3.18.45.59.65.79. 92.101.104.116.bis.127.134 140.156. 157.168.171.193.199.sapius.204.210. 215.220.235.239.312.354.407.412. 425.446.483.495.500.sapius.526. bis.531.545.551.568.bis.594.595.596. 597.598.601.bis.603.bis.605.606. 608.bis.611.612.616.623.636.sapius. 669.687.
Diodorus Tarsi 183
Diogenes Laertius 582.646
Diomedes 444
Dionysius seu Afer, seu Alexandrinus, seu Byzantinus 9.19.20.25.27.34. 43.78.117.120.122.126.135.143.155. 217.230.323.480.567.606.608.
Dionysius Halicarnasseus 3.7.9.12.42. 47.52.55.56.58.59.89.147.151.152. 162.184.191.193.223.271.272.282. bis.288.292.289 304.315.327.332.343. 344.352.sapius.354.361.362.363.378. 383.384.bis.421.435.439.443.454. 459.474.sapissime.513.519.522.bis. 523.528.565.sapius.576.620.631.
Dioscorides 119.672
Duodecim tabulae 242.551

E

Ecclesiastica Historia 256
Ecclesiasticus 105
Ennius 3.78.199.251.265 362.381.383. 383.393.513.535.542.631
Epigrammata Graeca 106.223
S. Epiphanius 199.637
Erythraeus 372
Etymologus 355.356.bis.
Eudoxus Cnidius 70.423
Euphorion 257
Euripides 91.269.294.319.352.398. 457.574
Eusebius 199.250.350.477.670
Eustathius 10.12.59.79.83.86.103.105. 106.110.115.bis.128.sapius.128.sapius.135.143.156.158.162.163.171. 176.193.203.211.213.221.230.bis.231 238.247.295.354.bis.360.371.373. 375.393 398.414.445.bis.446.466. 470.492.513.517.521.522.526.541. 554.560.568.569.573.580.582.586. 601.606.610.bis.613.622.626.631. 642.646.645.657.658.663
Eutropius 58.232.577
Eutyches 25

F

Fabius 3.47.
Fasti Siculi 232
Festus 2.4.7.18.36.55.58.106.bis.131. 147.155.183.196.204.206.bis.219. 220.251.268.269.276.289.297.bis. 299.326.sapius.344.bis.345.348.349. 352.sapius.355.357.362.364.371.381. 384.390.bis.399.sapius.426.434. 436.443.444.448.sapius.484.486. 487.495.511.522.536.580.634.648. 687.
Flauius Ptolomeus 10
Florus 3.10.13.53.75.82.116.129.134. 137.186.196.209.211.220.243.246. 261.274.bis.344.357.362.393.399. sapius.402.430.441.477.494.500. 594.654.
Fronto 306
Fulgentius 435
Fulvius Ursinus 580

G

Galenus 332
Gallus 28
Galbus 4.5.58.82.121.252.155.162.164.

168. 190.207.209.242.256.271. bis. 276.302.303.312. bis.316 330.358.398. 399.bis.404.426.443.453.477.489 528.547.551.565.bis.569.588.609. 655.657.

Genesis 319.449.

Germanicus Cæsar 428

Georgius Pisidas 470

Gesta S. Ianuarij 489

Gifanius 56

Glossarium vetus 2

Gorlaus 576

Gratius 133

D. *Gregorius M.* 159

D. *Gregorius Nazianz.* 687

Grsfolius 276

Giraldus 199

H

HAdrianus Iunius 133.234

Harpocration 110

Hegesippus 149

Heliodorus 568

Heraldus 449.545

Herodianus 28.330. 435.543.673

Herodotus 24.55.103.bis 117.120.126. 127.128.137.155.158.bis.214.330.482. 531.626.543.553. bis.554. 568.569. 586.611.635.

H rmesianax 331

Hermolaus Barbarus 132

Herricus Steph. 128.428

Hesiodus. 19.86.114 144 216.560.642

Hesychius 14.87.199.214.228.232.298. 328.444.511.582.583.613.

Heynsius 12.15.46.47. 59.64.84.86. 94.122.137.152.156.158.164 207.209 218.bis.268.289.295.308. 328. 335.bis. 403.412.465.468.478.507.530.533. 540.551.554.569.593. 608.617.621. 623.bis.629.631.680.

S Hieronymus 258

Himerius *Sophista.* 569

Hippocrates 130

Hirtius 434

Homerus 9.bis.12.13.41.42. 43. 44. 67.bis.78.85 86.113.116.125.132.136. 158.163.166.sæpius.171. 176.178.183. bis.196.204.208.211.213.215.216.219 225.228.229.230. 238. 242. 245. 259. 266.291.292.294.395.298.304.305. 312.315.bis.321.328.334.337.369. 370. 387.389.398.sæpissimè.407.411.412. 414. 416. 426. 430. 431. 457. 459. 463.517.518.528.sæpius.541.542.543. sæpius.550. 559.560. sæpius. 570.bis. 573.574.bis.581.583.sæpius.586. 605. 607.622.626.bis. 651.656. 659.bis. 660.663.bis.668.681.682.bis.

Horatius 3.15.24.27.57.59.72.76.100. 111.113. 127.130.158. 173. sæpius. 186. 191.199.209.238.265.271.277.291. 297.302.312. 332. 344.349. 350.352 365.369.376.383.401. 416. 419.428. 445.448.sæpius.469.bis. 474. 485. 493. 506. 510. 512. 513. 529. 532. bis. 535. bis. 581. 613. 623. 626. 639. 641. 645.bis. 656.657.660. 669.

Hortensius 451

Horus 672.bis.

Hotomanus 351.596

Hyginus 574

I

IAcobus à Cruce 12

Iacobus Bononiensis 144

Iacobus *Fontanus* 18

s. *Joannes* 228.251.259

Iosephus 13.117.149.639

Iosephus Scaliger 412.544.bis.596.bis.

Isaias 193

Isidorus Hispalensis 65.119. 121. 136. 375.463. 499.bis.500. 502.590.598. 602

Isidorus Iorath. 671

Isigonus Nicaensis 555

Isocrates 264. 474. bis. 565. 573. 611.

Iulius *Modestus* 552

Iulius Scaliger 24.40.50.104.108.175. 586.653.

Iustinus 22.56.68.115.132.136.162.254. 444.445.500.567.580.581.611.626. 675.
Iuuenalis 5.42.45.58.90.110.118.154. 199.251.297.347.358.454.457.468. 510.526.571.*sæpius.* 578.*bis.* 582.628. 671.

L

Lactantius 9.183.199.354.399.*bis.* 419.435.574.641.
Lampridius 49.294.545.607.616
Langius 71
Latius 120.251
Lipsius 36.100.120.150.187.215.226. 251.279.284 334.346.434.545.
Liuius qualibet ferè pagina
Liuius Andronicus 3
Lucanus 24.*bis.*28.*bis.*32.35.38.63.76. 118.119.122.*bis.*125.126.138.149.153. 155.*sæpius.*158.183.186.189.201.215. 223.*bis.*268.279.281.308.316.339. 346.348.349.356.359.365.374.375. 390.392.421.*bis.*426.428.437.446. 463.468.478.479.489.491.532.*bis.* 569.590.595.620.621.622.*bis.*623. 626.*bis.*633.646.660.664.668. 677.681.
S. Lucas 145 623
Lucianus 78.106.*bis.*203.622.329
Lucilius 48.166.165.422.484.492.607
Lucretius 12.21.27.28.31.110.128.163. 178.192.216.348.398.412.421.428. 457.486.494.502.517.520.542.*sæpius.*555.582.626.*bis.*633.662.679.*bis*
Lycophron 580
Lysimachus 291

M

Machabæi 212.385.391.
Macrobius 348.63.65.70.71.*bis.* 75.79.84.98.101.102.*bis.*173 187.218 219.278.297.314.344.346.353.358. 399.*bis.*421.431.442.462.467.477. 495.*bis.*543.546.*bis.*576.613.931.
Maldonatus 71
Marcianus Heracleotā 34.114.137.139. 162.204.231.232.385.445.481.482. 526.551.580.583.584.609.610.658. *sæpius.*659.
Marcilius 510.*sæpiusle*
Mariana 24.82.83.108.110.131.136.137. 199.378.392.477.583.584.611.652.
Marsus 32.264.272.321.393.412.486. 508.681.685.
Martialis 3.14.21.22.25.27.28.36.61. 83.106.108.127.130.138.150.151.152. 155.171.250.297.*sæpius.*324.332.*bis.* 347.348.*bis.*349 360.376.419.445. 449.463 470.*bis.*477.484.*bis.*486. 487.489.491.*sæpius.*492.*bis.*498. 500.505.510.511.513.542.566.574. 581.649.
Martianus Capella 574 580.
Maximus Tyrius 31.103.138.236.256. 366.445.506.551.603.626.641
Megasthenes 258
Mella 45.102 106.116.119.*bis.*126.132. 134.158.162.231.298.356.*bis.*489. 491.502.*bis.*505.542.551.555.567.587 590.594.598.601.604.628.652.658. 660.674.684
Memnon 368.544.555.608.
Merula 116
Metaphrastes 544
Methodius 588
Modius 1.24.33.36.50.*bis.*55.56.74.86. 89.92.122.138.143.*bis.*145.152.155. 164.178.*bis.*179.180.193.*sæpius.*196. 205.206.216.237.243.252.257.259. 260.264.272.306.*bis.*307.*bis.*308. 330.335.340.359.360.*bis.*376.381.382. 387.*bis.*395.402.412.*bis.*419.421. 449.451.460.471.483.486.495. 498.505.509.510.520.531.532.535. *bis.*536.538.569.580.*bis.*581.584. 605.*bis.*619.620.621.626.*bis.*633. 642.648.*sæpius.*664 *bis.*668.669. 677.679.*bis.*680.681.*bis.*684. 686.
Moschus 295.587
Muretus 232.421.

N

NÆuius 3.492
Nemesianus 25.127.297.418.495
Nicolaus Damascenus 451
Nonius 55.132.307
Nonnus 12.20.28.113.171.173.183.206.228.231. sæpius.232.235.255.256.bis.261.312.bis.297.bis.298.331.bis.355.358.bis.366.bis.401.bis.465.500.511.533.558.568.586.595.645.663.660.
Nummi veteres passim.

O

OEcumenius 623.632
Olaus 256
Olympiodorus 90
Onuphrius 1.351
Oppianus 35.40.134.bis.181
Origenes 232
Orosius 46.58.116.128
Ortelius 119.289.602
Orpheus 199.210.299.354 bis.
Ouidius. 9.bis.12.20.25.28.32.40.41.45.47.58.65.68.84.92.106.136.147.153.157.158.164.173.181.184.187.190.191.196.201.205.sæpius.208.209.210.215.216.238.247.264.267.272.282.285.297.bis.299.301.308.312.313.314.sæpius.325.330.331.332.334.335.337.344.346.349.353.357.bis.358.359.362.364.365.366.367.sæpius.370.375.378.387.bis.398.402.404.416.419.421.435.446.453.456.463.468.bis.483.484.498.499.505.508.510.513.523.bis.528.bis.533.542.547.sæpius.552.559.560.563.565.572.sæpius.601.6 5.608.609.bis.610.613.620.622.bis.624.631.646.656.672.681.682.684.687.

P

PAcatus 27.648
Palaphatus 349
Papinius 21.83.98.115.130.141.149.bis.150.sæpius.152.sæpius.169.bis.170.bis.187.213.223.235.293.294.312.bis.330.334.373.407.419.466.560.663.684.
Paterculus 6.7.80.100.116.186.203.239.349.383.416.446.481.608.
D. Paulus 399
Paulus vide Festum.
Paulinus 136.138.247.
Pausanias 3.27.117.158.264.366.499.576.584.608.622.639.
Petronius Arbiter 544.644
Persius 52.299.362.421.479.sæpius 490.660.674
Pescenius Festus 199
Philadelphus 379
Philinus 3.
Philippus Epigrammatarius 367.
Philochorus 610
Philo Iudæus 360.568.633.641.
Philostratus 27.102.bis.103.118.133.181.256.bis.261.sæpius.308.365.577.637.641.sæpissime.674.
Phlegon Trallsanus 169
Phocylides 52.171
Photius 49.78.93.104.106.125.129.168.195.199.231.247.421.443.456.465.492.495.
Pierius 373
Pimpontius 52.465
Pindarus 573.580.588.604
Pithoei Itinerarium 576
Placiades 549
Placearius 672
Plato 398.449.602.641.656
Plautus 19.21.31.74.748.103.108.113.bis.135.151.209.261.269.270.291.299.311.335.338.339.404.448.462.493.498.528.560.641.
Plinius qualibet fere pagina.
Plinius alter 524.620
Plutarchus 6.19.45.52.76.89.101.103.116.128.135.147.152.162.181.184.196.21 bis.214.bis.
Plutarchus 214.238.243.245.bis.265.26 .279.281.282.287.288.291.292.316.319.326.bis.334.337.339.342.345.352.355.363.378.425.431.435.456.

466.477.524.545.551.554.565. 569. 571.574. 575. 577. 578. 591. 594.*bis.* 608. 611.*bis*.613.*sæpius*.616.617.*sæpius*. 618.639.656.663.670.673.674.
Polemon 600
Politianus 543
Pollux 2. 40.618.623
Polyænus 55.271.301.308.662. 670.
Polybius 3.6.7.12.13.*bis*.14. 18. 20.21 31. 32.35.36. 53. 56. 61.82.87. 90.100 115.118.119.125.126.141.144. *bis*. 163. 168.169.172.173.*sæpius*.187.194.204. 207.211.*sæpius*.213.217.264.268.272. 285.*sæpius*.288.291.305. 316. 326 *bis* 337.342.343.348.359.363.371.378.380. 382.384.387.*bis*.445.446.456. 494. 522.536.563.565.584 *bis*.589. 591. 593. 595.*bis*.597.*bis*.598.599.*bis*.601.604 607.610.616.*sæpius*.621.*bis*.632.645. *bis*. 653.*sæpius*.655.*bis*. 656. 658. 659. *bis*. 660.*sæpius*. 668.684.
Porphyrio 376
Porphyrius 297
Posidonius 128. 158
Procopius 168. 265.
Prodicus 641
Propertius 3.5.19. 21.43.47.67.86.102. 147. 155. 201. 217. 232. 264 294. 311. 323.324. *bis*. 421. 454. 485.493.502. 510.570.575. 614.621.628.
Cl. Ptolomæus 380. 608
Ptolomæus Flauius 133. 368
Ptolomæus Hapheſtio 236. *bis*. 597
Prudentius 22.78. 106. 128. 236. 265. 358.434.479.540.567.593. 616. 628. 641.664.672.

Q

Quintilianus 2. 594.641
Quintus Claudius 426
Quintus Calaber 36.106.127.178. 443. 426.437.492. 511. 519. 529. 551. 624. *bis*.625.635.648.656.*sæpius*.
Quintus Quadrigarius 528

S

Salluſtius 20.25.93.115.118. 119. 155. 164.181.187.199.232.243. 245. 301. 348.423.498.500.580.590.626. 314. 462
Sappho 314. 462
Scholia *Apollonij* 10. 265. 293. 417. 456.465.509.515
Scholia *Ariſtophanis* 355
Scholia *Callimachi* 117
Scholia *Euripidis*. 162.291
Scholia *Homeri* 127.378.462.569.619
Scholia *Pindari* 118. 127
Scholia *Theocriti* 588.609
Scopa 350
Scylax Caryandenus 15. 63. 122. *bis*. 125. 232.316.499.583.608.*bis*.
Seneca Philoſophus 52.68. 98.147. 187. 190.197.232. 276. 621.
Seneca tragoedus 21.*bis*. 41. 43.70. 71. 98. 102. 108. 115. 143. 178. 186. 190. 193.196. 199.206.*bis*. 268.269.273. 279.299. 365.381. 418. 421. 470. 494. 495.*sæpius*.505. 526.530. 549. 560.567.590. 594. 628. 629. 633. 634.648.654. 665.
Seruius 58.199.312.347.349.364.369. 529.543.563.602.648
Sextius 173
Sextus Pompeius 2.8.58.174. 181.190. 214.222.255.265.268.269.310. 344. 348.352 *bis*.364. 387. 444. 445. *bis*. 507. 509. 523. *sæpius*. 547. *bis*. 574. 595.656.664.*sæpius*.
Sibylla 116.380.580.596
Silius Italicus *paſsim*
Simonides 610
Siſenna 679. *bis*.
Solinus 9 20.24.28.38.43.47.67.79. 103.105.106.115.116.*bis*.118.119. *bis*. 123.126.138.149.155.173.181.183.193 247.289.314.330.332.345.352.356.361 365.366.*bis*.369.370.371. 374. 378. 380. 392. 418. 445. 481. 482. 492. 499.*sæpiſsimè*. 505.*bis* 522.526. 529. 542.*bis*.555.563.574.*bis*.575.576.578. 580.582.588.595.598 601. *bis*. 602. 603.604.*bis* 605.606.607 609. 610.642.657.661. 672.674.675

Sophocles 167.228.299.633.

Sosipater 53

Sozinus 59

Spartianus 28.538

Stephanus 2.104.118.119.136.264.345. 348.362.380.526. 566. 595. 598.608. *bis*. 658.

Stolaus 552

Strabo qualibet ferè pagina.

Suetonius 9.42.63.116.118.138. 150.*sæpius*.152. *bis*. 153.220. 272. 301. 348. *bis*.352.*sæpius*. 360. *bis*. 380. 385. 435. 446.460. 492. 465.470. 477. 526. 576.607.613.626.646.673.

Suidas 31.115 116.167.210. 291. 294. 328. 355. 551.570. 578. 581.596.600. 602.604.608.616. *bis*.

Symmachus 489

T

Tacitus 1.20.21.25.36.41.45.87. 90.104. 108. 118. 145. 149.*bis*. 150.152. 191. 203. 214. 232.236.245. 278. 279. 291. 311.345.346.348 349. 369.373.377.379.387. 402. 425. *bis*. 431.449 466. 477. 489. 494. 499. 536. 544. 545. 590. *sæpius*. 616. 635. 674.

Tarapha 130 136

Terentianus 85.110.144.242.616.674

Terentius 24.31.166.193.355.400.401. 402.642.644.665.

Themistius 302

Theocritus 2.45.176.245.294.305.321. 367.414.448.582.*bis*. 619. *bis*. 631. 658.

Theodectes 778

Theodoretus 602

Theodorus Tharsi 309.672

Theognis 619

Theophrastus 130

Theopompus 299

Thucydides 55.352.506.582 *sæpius*.583. 586.*sæpius*. 596.598.600.601.604 608.609.612.658

Tibullus 15.31 289.330.335.*bis*.623.

Tiraquellus 381

Torrentius 118

Trebellius Pollio 106. 448

Triodium Græcorum 87

Tubero 3

Turnebus 100.166.314.332.364. 428. *bis*.637.642.

Tzetzes 181.380.431.499

V

Valerius Antras 528

Valerius Flaccus 172. 171. 252. 254.296.401.*bis*.414.543.652.665.

Valerius Maximus 5.13.28.51.137.208. 232.261.271.277.283. 320.327.328. 339.407.423.435.*bis*. 448. 451. *bis*. 466. 477. 478. 547. *bis*. 565.*sæpius*. 571.574.578. 590.611.638. 639.648. 656.664.*sæpius*.

Valerius Max. Messala 283

Varius 418

Varro 6.83. 133. 152.234.354.392.434. 486.5.9.535.544.566.378.607.631.

Vegetius 36.*bis*.177.238.294. 352. 373. 552.677.*bis*.

Velserus 168.215

Verrius 359

Veteres Inscriptiones passim.

Vibius Sequester 602

Victorinus 35

Vincentius Bellusacensis 672

Virgilius Silij præceptor alter, qualibet ferè pagina.

Vitruuius 35

Vlpianus 79

Vopiscus 457.571. 656.*bis*.

Vvaltrinus 35.352

X

Xenagoras 36

Xenophon 36.41.164.267.366. 641.642.*bis*.

Xiphilinus 3.18.36.38.42. 63.79.87. 90.122.133.149.186.462. 566.

Xylander 604

Z

Zonaras 223.274. 277. *bis*. 373.

FINIS

PRIVILEGE DV ROY.

NOVS par la grace de Dieu Roy de France & de Nauarre, A noz amez & feaux Conseilliers, les gens tenans nos Cours de Parlements, Baillifs, Preuosts, Seneschaux, & à tous nos Iusticiers & officiers qu'il appartiendra Salut: Nostre bien aymé Dauid Douceur Marchand Libraire iuré de nostre ville de Paris, nous a faict humblement exposer qu'auec grand soin, fraiz & diligence, il auroit recouuré vn liure intitulé: *In C. Sily Italici viri consularis* Punica *seu debelli Punico secundo libros* 18. *Cl. Dausquaius* Canon. *Tournac.* lequel il desireroit faire imprimer: mais il craint qu'apres auoir employé pour c'est effect grands deniers, autres voulussent faire le semblable auec noms supposez, & des lieux où ils auroient esté imprimez, soit en petite lettre ou grandeur de volume pour les reduire à moitié de grosseur & de prix, aux villes estrangeres, & iceux liures debiter secretrement en nos Royaumes, & pour mieux desguiser les liures, y faire adiouster quelque augmentation qui seroit ruiner ledict exposant, si par nous ne luy estoit sur ce pourueu de nos lettres, humblement icelles requerant. Nous à ces causes, Auons par ces presentes permis & accordé, permettons & accordons audict Douceur de nostre plaine puissance & auctorité Royale, d'imprimer ou faire imprimer, vendre & debiter ledict liure: Et ce tant de fois, & en telle grandeur & caractere que bon luy semblera, durant le terme de six ans. A conter du iour & datte de l'impression, auec tres-expresses inhibitions & deffences à toutes personnes telles qu'elles soient, d'imprimer ny faire imprimer, vendre, tenir & achepter, ny eschãge, ny trafiquer, dedans & dehors nostredict Royaume, aucuns desdicts liures, ne les augmenter ny diminuer, ny extraire aucune chose, sans le consentement dudict exposant, sur peine de trois mille liures d'amende, appliquable le tiers à nous, le tiers audit exposant, & lautre tiers au denonciateur, qui donnera le premier aduertissement du lieu où ils auront esté imprimez, pour les vendre, trafiquer & eschanger, & de confiscation des exemplaires. Nous voulons, & nous plaist, que le premier marchand qui sera trouué saisi d'vn seul exemplaire autre que de l'impressiõ dudit exposant, qu'il soit poursuiui comme si ledict liure auoit esté par luy imprimé, sans que l'esposant soit tenu, si bõ ne luy semble, s'adresser à autre. Voulons en outre, & nous plaist, qu'en faisant mettre par ledict exposant ces presentes ou vn extraict d'icelles, soient tenues pour signifiees, & venues à la cognoissance de tous, & que foy soit adioustee à la copie d'icelle vidimee, par l'vn de nos amez & feaux Conseilers, Notaire & Secretaire, comme à l'original, & sur icelle faict toute poursuite & acte de Iustice, mesme perquisition és maisons de ceux qui s'en trouueront saisis, & ce par l'exposant assisté de nos officiers. Mandons en outre au premier nostre Huissier ou Sergent sur ce requis, faire tous exploicts requis & necessaires, & recherche és magasins où l'on aura trouué ledit liure estre caché, mesme saisir les exemplaires, & iceux mettre en no-

ſtre main. De ce faire te donnons pouuoir & mandement, ſans pour ce demander placet viſa ne pareatis, nonobſtant clameur de haro, Chartre Normande priſe à partie, & lettres à ce contraires. Mandons & commandons à tous nos Iuſticiers qu'à luy ce faiſant, ſoit obey : car tel eſt noſtre plaiſir. Donné à Paris le cinquieſme iour de May l'an de grace mil ſix cens dix-huict, à la charge d'en mettre deux exemplaires dans noſtre Bibliothecque.

Par le Roy en ſon Conſeil

PERROCHEL.

IN C. SILII ITALICI VIRI CONSVLARIS PVNICA, SEV DE BELLO PVNICO SECVNDO, LIB. XVII.

Cl. Dausqueij Sanctomarij, Can. Tor. Commentarivs.

Ordior arma, quibus cælo se gloria tollit
Æneadum, patitúrque ferox Oenotria iura
Cartago. da Musa decus memorare laborum
Antiquæ Hesperiæ, quantósq; ad bella crearit,
Et quot Roma viros, sacri cum perfida pacti
Gens Cadmea super regno certamina mouit:
Quæsitúmq; diu qua tandem poneret arce
Terrarum fortuna caput. ter Marte sinistro
Iuratúmq; Ioui fœdus, conuentáq; patrum
Sidonij fregere duces, atque impius ensis
Ter placitam suasit temerando rumpere pacem.
Sed medio finem bello, excidiúmque vicissim
Molitæ gentes: propiúsq; fuere periclo
Quis superare datum. reserauit Dardanus arces
Ductor Agenoreas: obsessa palatia vallo
Pœnorum, ac muris defendit Roma salutem.
Tantarum causas irarum, odiúmque perenni
Seruatum studio, & mandata nepotibus arma
Fas aperire mihi, superásq; recludere mentes.
Iámque adeo magni repetam primordia motus.

CAII] *Publij* vocabulum Silio qui præferret, non defuit. Marsus verò Commentario, Onuphrius Fastis, Modius Nouantiquis, Ill. Cardinalis Baronius *Caij*. Quod vsu denso eunti per historiam veterem occurret Silio præpositum. Taciti libro primo Annalium, prænomen est Silij legati, & exercitus superioris præfecti, cuique ob res cum Germanico præclarè gestas insignia triumphalia decernuntur: Libro Annalium altero. *C. Silius*, classi fabricandæ præponitur, aliáque gerit. libro in sequenti Sacrouirum Æduorum rebellionum caput disiecit. Libro quarto *C. Silius imminentem damnationem voluntario fine præuertit*. Vnde claret illum nostrum non esse *Italicum*, quòd nō nemini visum, cùm *C. Silio Italico Poeta*. Cos. ceciderit Nero; ille autem Tiberiū metuens corpore se exsoluit. *Caij* quoq; prænomen tulit Silius iuuentutis Romanæ pulcherrimus, cui denupsit adultera Messalina Taciti libro vndecimo. *Quinēti* prænomen Silio cuidam fuit Liuij libro quarto, quo ex loco disces Plebeiam Siliorum fuisse tribum. Et è Sex. Pompeij Frag. Farnesiano, vbi Silij P. & M. Trib. plebis nominantur. Ego *Silio Italico Poetæ Caij* prænomen hæsisse autumo ex coniectura crebrioris vsus, & quòd plures, ijque rerum veterum peritiores id tenuisse deprehenderim. Vanum, quòd opponatur *publij* prænomine Silium indui à Plinio, l. 8. c. 40. Natur. Hist. *Appio Junio, & P. Silio Coss. cùm animaduerteretur ex causa Neronis Germanici filij in T Sabinum, & seruitia eius.* Non enim ille cognomento *Italicus*, verùm *Nerua*, quod ex Annali quarto Cor. Taciti cognoscere est, qui illi collegam addit Iunium Silanum: illum ipsum reor, cui prænomen Appij dedit Plinius: nam Tacitus Sabini mortem refert in Tiberij tempora. Fuit & *P. Silius* proprætor, ad quem exstant Epistolæ Ciceronis l. 13. ad familiares.

SILII.] *Sili, Silÿ. Silones, Silunculi* pernotuerunt ex nasi figura, aut superciliis. Festus, *Silus appellatur naso sursum versus repādo*. In veteri Glossario: *Silus*, σιμός. De *Silis* legendus Plinius l. 11. c. 12. M. Tullius l. 1. de nat. Deorum. Quintilianus lib. 1. Nonius etiam tradit *Silones* dictos è superciliis prominētibus, *à Sileno*, qui hirsutis superciliis pingebatur, idque authoritate Varronis in γνῶθι σεαυτόν. Deminutionis forma vsus est Arnobius lib. 3. cùm Deos ridet *Capitones, silunculos, frontones, labeones, mentones, nanios, nasicas*. Σιμιχίδας Theocriti *Silunculus* reddi potest. Nonium Sex. Pompeius adiuuat: *Chilo dicitur cognomento à magnitudine labrorum: Cilo sine adspiratione, cui frons est eminentior, ac dextra, sinistraque, velut recisa videntur.* Hinc in veteri Onomastico rectius scripseris: *Cilo* ἴξοφρυς, quam *Silo*. Adde alterum Gloss. *Silo*, σιμός. Itaque credibile est à *Silo* quo Siliorum tribum ortam, atque propagatam.

ITALICI.] Ciuitatium, quæ *Italica* dicuntur, vnam habet Hispania, alteram Italia: vtraque ex *Italorum* affluentia nomē sortita, dispari licet origine. *Italicam* Hispaniæ, *Ilipam* quoque dictam ad Bætim locauit Geographus lib. 3. Condidit Scipio vulneratis Italorum in ea depositis. Appianus Ibericis: Συνῴκισε τοὺς τραυματίας εἰς πόλιν, ἣν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Ἰταλικὴν ὠνόμασε. Καὶ πατρίς ἐστι Τραϊανοῦ τε, καὶ Ἀδριανοῦ τῶν ὕστερον Ῥωμαίοις ἀρξάντων τὴν αὐτοκράτορα ἀρχήν. *Eam vrbem saucios habere voluit Scipio, quam ab Italia Italicam nominauit Traiano, & Adriano, subsecutis postea Romanorum Impp. fuit patria.* Crinitus ex hac *Italica* Silium facit, & Lud. Carrion. l. 1. Emend. c. 17. nos non item. Nam qui

ex Hispaniæ Italica *Italicesius* audiebat; aut Italicensis Gellius lib. 16. cap. 13. *Italicenses à municipio, ex quo Hadrianus* . Adde veterem inscriptionem: COL. ITALICENSIVM IN PROV. BÆTICA, Stephanus: Ἔστι καὶ Ἰταλικὴ πόλις Ἰβηρίας, τὸ ἐθνικὸν Ἰταλικήσιος. Adiuuat & *Siliorum* vetus tribus apud Liuiũ, & Festum Romæ, de qua mox. Italiæ igitur *Italica* Silio esto natalis. De cuius conditu, & vocabul. Diodorum legi l. 37. apud Photium in Bibliotheca pag. 638. Ἐπολέμουν δὲ Ῥωμαίοις Σαυνῖται, Ἀσκολανοί, Λευκανοί, Πικεντῖνοι, Νωλανοί, καὶ ἕτεραι πόλεις, καὶ ἔθνη, ἐν οἷς ἐπισημοτάτη, καὶ μεγίστη, ἡ κοινὴ πόλις ἄρτι συντετελεσμένη τοῖς Ἰταλιώταις τὸ Κορφίνιον ἦν: *Belligerabant cum Romanis Samnites, Asculani, Lucani, Picentes, Nolani, aliaque ciuitates, & gentes: in quibus nobilissima, & maxima, communisque ciuitas iam recens absoluta Corphinium erat.* Quod Corphinium ex Italorum rebellionum colluuione, *Italica* nomẽ induit. pag. 639. prauè scriptum Ἰταλίαν, pro Ἰταλικήν, aut Ἰταλικάν. Plura Strabo l. 5. Florus l. 3. c. 18. Orosius lib. 5. c. 18. Camers, & Surita Silium mecum Italum volunt.

VIRI CONSVLARIS,] Adeundus Plinius secundus lib. 3. epist. 6. ad Caninium suprà, Martialis lib. 8. Epigr. 66. Silij consulatus, tertium præsertim initus verò simile facit, ex Italiæ *Italica* poti⁹ fuisse Siliũ, quàm ex Hispaniæ, & Martiali nõ συμπατριώτην, sed studiorũ similitudine hæsisse in catis.

PVNICA.] Cartaginenses huic bello primi faces subiecere: eò Καρχηδονικὰ sua inscripsit Appianus, & *bellum Cartaginiẽse* nominat M. Tullius, Orat. cõtra Rullum. Iis dux, & caput *Annibal*: cuius nomine alterum tractatum Appiani legimus Ἀννιβαϊκά, & hoc bellum Polybio de plurimorum sententia dicitur πόλεμος ὁ προσαγορευθεὶς Ἀννιβαϊκός, li. 1. 2. 3. pluries, & Dionysio li. 2. Antiq. Rom. Diodoro lib. 24. Ecloga 25 Cartaginensibus cæteri sese Poeni addiderunt, inde *Punico* bello nomen, seu ἁπλῶς *Punica*. Sic enim amat M. Tullius, & distingui malim à *Punico*, quod purpureum est indumentum Horatio lib. Epod. Od. 9. Sed & Cartaginenses ipsi propriè *Poeni* quòd generi *Phoenices* inscriberent. Festo tamen *Punici* videntur appellandi, *nõ Poeni: quamuis à Phoenice sint oriundi*. Polybius li. 1. τὸ τῶν Φοινίκων στρατόπεδον pro *Poenorum* exercitu, & lib. 14. τοὺς Φοίνικας eosdem vocitat. Silius lib. 13. *bellum Phoenicium* dixit: estq; in fragmentis legũ: *bellũ Phoenicium*. Tãtundẽ apud Dionys. Hal. l. 7. Antiq. R. aliásq; μέχρι τοῦ Φοινικικοῦ πολέμου. *Phænix* itẽ audit *Poenus* l. 16. Silij.

Porro triplex bellum *Punicum* variis scriptorib. materiam benignè dedit. Ennius scriptor fuit *Punici* primi, & secundi, Appianus, Liuius. Xiphilinus in Augusto testatur huius belli historiam complexum esse Polybium: item Pausanias in Arcadicis, Marc. Tull. libr. 3. de Off. Liuius, Dionysius, Strabo, varij. Qui legent, subscribent. Primi belli scriptores Philinum (an hic, quem dabo Philenium?) & Fabium laudat Polybius, suisque verbis culpat Philinum Καρχηδονίζοντα, & Fabium Ῥωμαΐζοντα. Huius Q. Fabii, & L. Lincii meminit Dionysius l. 1. eisq; accuratæ scriptionis laudem arrogat. Laudatur & Næuius à Charisio li. 1. belli *Punici*, & à Macrobio lib. 3. Sat. c. 19. *Hinc & Næuius Poeta in bello Punico ait citrosam vestem*. Iterumque lib. 6. Sat. c. 2. locus adducitur è libro primo Næuii. Composuit Næuius primum bellum *Punicum* teste Gellio l. 17. c. 2. (quem Cnei prænomine insignit l. 5. c. 12.) & Festo verbo *Quianã*, ocisque complurimis. Septimi libri à Næuio meminit Nonius in τῷ.

Paciscunt. Eius versus Saturnios indigitat Festus. Idem Festus in voce *Mamertini* producit *Alphium* libro primo belli *Cartaginensis*. Gellius li. 6. c. 3. 4. *Tuberonem* ait in historiis bellum *Punicum* primum misisse in literas.

Secundi belli res gestas velut vberiorem gloriæ segetem plures sibi legerunt. Ex eo præmetium posteritati libauit Ennius pater, quem Propertius libro tertio, Elegia altera clamat cecinisse

Victricesque moras Fabii, pugnamque sinistram
Cannensem, & versos ad pia vota Deos.
Annibalemque lares Romana sede fugantes.

Ac de Liuio Andronico nescio quis:

Cum Liuius Andronicus bello Punico secundo scripsisset carmen, quod à virginibus est cantatum. Cicero *Sileni* huiusce belli accurati autoris commeminit lib. 1. de Diuinat. *Hoc idem in Sileni, quem Cœlius sequitur, Graca historia est. Is autem diligentissime res Annibalis persecutus est.* Liuius li. 26. *Si autorem Græcum sequar Silenũ.* Nō semel à Strabone l. 3. *Silanus* nominatur. Corneli^o Nepos par autorũ apponit in vita Annibalis: *Annibalis bella gesta multi memoriæ prodiderunt: sed ex his duo, qui cum eo in castris fuerunt, simulque vixerũt, quãdiu fortuna passa est, Philenius & Sosilus Lacedæmonius.* Sosili quoque meminit Diodorus Siceliota lib. 26. Σώσιλος δὲ ὁ Ἴλιος τὰ περὶ Ἀννίβαν ἔγραψεν ἐν βιβλίοις ζ. *Sosilus Iliensis, qui libris septem res Annibalis conscripsit.* Polybius libr. 3. Sosilo etiam *Chæream* addit. Idem bellum scripsit Appianus *Annibalicu.* Idem *Memnon* Photio autore c. 224. Bibliothecæ: Ὅσα τε πρὸς Καρχηδονίους, καὶ Ἀννίβαν Ῥωμαίοις ἐπεράχθη, καὶ ὅσα γε πρὸς Ἴβηρας ἀγῶσι τε, καὶ Σκιπίωνι κατωρθώθη, καὶ ὡς παρὰ τῶν Ἰβήρων βασιλεὺς ψηφισθεὶς οὐκ ἐδέξατο, ὅπως τε καταπολεμηθεὶς ἔφυγεν Ἀννίβας. *quidquid aduersus Cartaginenses, & Annibalem gestum à Romanis, quidquid aduersus Hispanos à Scipione, aliisque fortiter & egregie factum. item oblatum ab Hispanis regis titulum recusasse, & Annibalem debellatum fugam arripuisse.* Hæc ἐκ βολῆς δίκην complexus est l. 13. & l. 14. Laudat & *Atilium* Cicero l. 3. off. Græcum huius belli scriptorem. Idem bellum *Silius Italicus* integrè pertexuit, & æternauit. Fuit autem secundum bellum *Punicum* Romæ declamatoribus in pretio. Vnde Martialis l. 6. Epigr. 19. ridet Postumum, cui vel aduocati officio deserto Romæ solemne fuit opus id declamitare:

Tu Cannas, Mithridaticúmque bellum
Et periuria Punici furoris
Et Syllas, Mariósque, Mutiosque
Magna voce sonas, manúque tota.

Et Iuuenalis sannæ sunt istæ Satyra septima:

Nil salit Arcadico pecori, cuius mihi sexta
Quaque die miserum dirus caput Annibal implet.

Mantissæ loco sit *M. Cato in Oratione, quam de bello Cartaginensi composuit,* Gell. lib. 9. c. 14. quod ad tertium bellum Punicum referri vult historia.

ORDIOR ARMA, QVIBVS COELO SE GLORIA TOLLIT ÆNEADVM, PATITVRQVE FEROX OENOTRIA IVRA CARTAGO.] Polybius l. 5. Πῶς γὰρ ἄρξασθαί τινος καλῶς οἷόν τε μὴ προπεριλαβόντα τῷ νῷ τὴν συντέλειαν τῆς ἐπιβολῆς, μηδὲ γινώσκοντα ποῦ καὶ πρὸς τί, καὶ τίνος χάριν ἐπιβάλλεται τοῦτο ποιεῖν.

Eum, qui non propositi operis absolutionem animo praeceperit, neque ad quid, & quamobrem opus aggrediatur, cognorit vnquam, qui fas est recte quidpiam ordiri? Quod sapienter vereque præceptum seruauit examussim Silius Italicus, nec in eo *vltima primis cedunt*. Vides illud:

— patiturque ferox Oenotria iura
Cartago.

Referiam oculos in exitum libri septimi à decimo:

Mox victas tendens Cartago ad sidera palmas. Item:
Æneadum Arma, quibus cælo se gloria tollit

Operis exitus Scipioni triumphanti:

Salue inuicte parens non concessure Quirino
Laudibus, ac meritis non concessure Camillo.
Nec vero, cùm te memorant de stirpe Deorum,
Prolem Tarpey mentitur Roma Tonantis.

Hæccine decolor Silii periodos, aut pœnitenda? Orsus à belli Punici incendiis, in gloriosissimum Triumphi honorem desiit: ita *Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem* cogitauit, insistens Horatii monitis, & plenè adsecutus est. Errat igitur, & vehementer errat, vestrum Poëtarum non arbiter aut censor, sed iuratus accusator, qui hoc exordio nubes, & inania Silium proflare criminatur. ὄγκος est, maiestas est, vbi res grandes paribus verbis expendit scriptor, & expromit. Quid porro grauius diuûm populorum Romani, & Cartaginiensis rebuspublicis? quid grandius, quàm eos non de terminandis finibus, sed de orbis terrarum imperio armis cernere? Neque hæc à me ficta volo Silii excusandi: cò namque ipsum collineasse indicium facit liber vltimus:

— non alio grauiores tempore vidit
Aut populos tellus, aut qui paria arma mouerent,
Maiores certare duces. Discriminis alta
In medio merces: quidquid tegit vndique cælum.

Τηλαυγὲς πρόσωπον scriptum quodque postulat: tale posuit Silius, & auctores Iliados, Æneïdos, Pharsaliæ, quis culpet, nisi Momus?

SACRI CVM PERFIDA PACTI.] *Sacra pacta*, quæ non sine Diis, non sine aris. Prop. l. 3. Eleg. 18.

— qui pactas in fœdera ruperit aras.

Ouid. *— qua tangendo sacra profanas.*

Iuuenal. Sat. 14. M. Tullius Orat. pro Flacco: *Qui si aram tenens iuraret, crederet nemo.*

Maro lib. 12. *Tango aras.* Item lib. 4. & 6. Hinc *aras* velut *ansas* dictas existimauit Varro lib. 5. Rerum Diuinarum. Annibalem etiam, dum se Romanis hostem iuraret, altaria tenuisse auctor est Polyb. lib. 3. Λαβόμενον τῆς δεξιᾶς προσαγαγεῖν αὐτὸν πρὸς τὸν βωμὸν, καὶ κελεύειν ἁψάμενον τῶν ἱερῶν ὀμνύναι μηδέποτε Ῥωμαίοις εὐνοήσειν. *Arreptum dextra eum ad aram adduxisse, & tactis sacris iussisse iurare nunquam Romanis beneuolum fore.* Liuius lib. 21. Val. Max. lib. 9. c. 3. Martialis lib. 9. Ep. 44. Silii istud etiam est de Hierone testimonium:

— pactamque per aras
Haut facilis temerare fidem.

Verum & *pacta lapide* ſanciendi Romanis ſacer fuit ritus. Polyb. lib. 3. Ἐπὶ μὲν τῶν προτέρων συνθηκῶν Καρχηδόνιοι μὲν τοὺς θεοὺς τοὺς πατρῴους, Ῥωμαῖοι δὲ διὰ λίθους κατά τι παλαιὸν ἔθος: Vrſinus διὰ λίθον. *Prima ſuper bello compoſitio Cartaginienſibus fuit per Deos patrios, Romanis per lapidem veteri more.* Exactior Sex. Pompeius: *Lapidem ſilicem tenebant iuraturi per Iouem, hac verba dicentes: Si ſciens fallo, tum me Dieſpiter ſalua Vrbe, arceque bonis eijciat, vti ego hunc lapidem.* Concipiendi verò Iuriſiurandi formulam vberius exponit Liuius lib. 1. Polyb. lib. 7. Briſſonius lib. 8. de formulis.

GENS CADMEA.] Cartaginienſes à Tyriis orti, & hi à Phœnicibus, ſeu Cadmeis. Velleius vol. 1. *Hoc tractu temporum ante annos V. & LX. quàm vrbs Roma conderetur ab Eliſa Tyria, quam quidam Dido autumant, Cartago conditur.* Curtius lib. 4.

QVÆSITVMQVE DIV.] Gellius lib. 17. ca. 21. vult Appio Claudio Caudice Appii Cæci fratre, & M. Fuluio Flacco bellum aduerſus Pœnos primum cœptum eſſe anno CCCC. fermè, & XC. Cogitatim additum τὸ *fermè*: nam occuparunt CCCC. LXXXVIII. anni, inquit Liuius lib. 31. ab V. C. ad App. Claudium Coſ. Verum ibidem ſcribente Liuio à primo Punico ad ſecundum bellum finitum fuere anni tres & ſexaginta. Tantundem ſcripſerat lib. 3. Libro verò 49. tertii Punici belli initium refert in alterum & ſexcenteſimum annum ab V. C. & intra quintum annum, quàm erat cœptum, omnino conſummatum vult. A primo itaque Punico bello ad tertium confectum, anni ſunt nota Liuiana CXIIX. Licet Paterculus l. 1. ponat annos interea pręteriiſſe CXV. Quib non hęc ſatis in præſens adeunto Floros, Oroſios, Antoninos, Chronologos. Iam tẽpus fortunæ dam⁹ libranti, vtri genti imponat terrarum Diadema, Cartaginienſium, an Romanorum? moxque è Plutarcho dabo longiorem moram, qua fortuna (vt illi voluere) gentium florentiſſimarum regna perluſtrauit.

PONERET ARCE.] Romanorum in Capitolio, an in Byrſa Cartaginienſium. nam & horum arx *Capitolium* nominata.

TERRARVM FORTVNA CAPVT.] Graphicè nobis id ad exemplum vatis expingit Plutarchus libro de fortuna Romanorum: Οὕτως γὰρ ἡ τύχη καταλιποῦσα Πέρσας, καὶ Ἀσσυρίους, Μακεδονίας μὲν ἐλαφρὰ διέπτη, καὶ ἀπεσείσατο ταχέως Ἀλέξανδρον, καὶ δι᾽ Αἰγύπτου, καὶ Συρίας περιφέρουσα βασιλείας διώδευε, καὶ πρὸς Καρχηδονίους στρεφομένη πολλάκις ἐβάστασε. Τῷ Παλατίῳ προσερχομένη, καὶ διαβαίνουσα τὸν Θύμβριν ἔοικεν, ἔθηκε τὰς πτέρυγας, ἐξέβη τῶν πεδίλων, ἀπέλιπε τὴν ἄπιστον, καὶ παλίμβολον σφαῖραν. *Sic Fortuna Perſis, Aſſyriiſq; relictis Macedoniã leuiter tranſuolauit, Alexandrumq; ocyus excuſſit, & regni diadema per Ægyptum, ac Tyriam pertranſiens circum tulit, & ad Cartaginienſes latum ſæpius librauit: Tybri tandem tranſito, Palatioque adito, alas, vt videtur, depoſuit, ac talaria, globoque reuolubili, ac infido dixit vale.* Eadem pene Dion. Halicarnaſſeus lib. 1. Antiq. Rom. vbi cætera imperia cum Romano contenduntur. Eò factum, vt Romani variis cognomentis *Fortunam* appellauerint, pluraque templa ſtatuerint. De *muliebri, ac virili Fortuna* D. Auguſt. lib. 4 c. 19. Marcius Ancus *Fortunæ virili* templum poſuit, vii nepotes victo Coriolano *Fortunæ muliebri*, idem Plutarchus auctor. Dionyſius tamen lib. 4. Tullium regem fundaſſe refert templum *Fortunæ virilis*, qui & lib. 8. *Fortunæ muliebris* meminit, cui templum in Palatio fuiſſe à Seruio po-

ſtum Plutarchus ſcripſit. Liuius lib. 27. *Fortunæ fortis* meminit. Lib. 29. *Fortunæ primigeniæ. Bonæ & malæ Fortunæ* nomina ſuggillantur à D. Auguſtino lib. 4. de Ciuit. c. 19. *Bonæ Fortunæ* ſimulacrum fuit in Capitolio, Plin. lib. 36. c. 5. Et, quod cum eo rideas, *Malæ Fortunæ* fanum dicatum eſt Exquiliis, vt auerruncaret mala. Vide Tullium lib. 2. de legib. Liuius lib. 43. *Fortunæ Equeſtris* mentionem iniecit, de qua vberius Annal. 3. Cor. Tacitus. D. Auguſt. ſupra lib. 11. *Fortuna Barbata, quæ adultos barba induit, quos honorare voluerit.* Quid memorem *Fortunam Dubiam*? quid *Obſequentem, Mammoſam, Auertentem, Breuē, Adiutricē, Tutelam, Autuatem, Auguſtam, Conſeruatricem Galbanorum, Felicem, Manentem, Opiferam, Publicam, Reducem, Sanctam, Seiam, Blandam, Viſcatam*? Piaculum ſit omiſiſſe Feſtum Pompeium: *Punicæ Fortunæ ædem vouiſſe dicitur Cornelius Scipio, cùm Cartaginem obſideret, ne aduerſa ea Fortuna vteretur.* Vt anceps verò, variaque fuerit *Fortuna*, bello Punico ſecundo paſſim ex Hiſtoricis cognoſcere eſt, ac pretium fuerit operę legiſſe lib. 26. T. Liuii.

TER MARTE SINISTRO] Ad tria bella Punica referendum. Apud Polybium lib. 3 etiam quinquies iniſſe fœdus Romanos cum pœnis, velante ſecundum Punicum legitur.

TER PLACIDAM SVASIT TEMERANDO RVMPERE PACEM] Colonienſes membranæ: *Placitam*. Adiuuo è lib. Silij 12. *Hæc poſtquam placita*: Sed non optimo iure detrineris *Placidam*: eleganter enim colliduntur *impius enſis*, & *placida pax*. Quod è M. Tullij fontib. delibaſſe, Silium ſuſpicio eſt, qui in quinto Tuſculanarum in animo ſapientis *cenſet ſemper eſſe placidiſſimam pacem*, atque ex Æneid.

—— *placida compoſtus pace quieſcit.*

Silius autem æquè Tullium, æquè Virgilium coluit, & expreſſit.

CONVENTAQVE PATRVM.] Primi belli Punici finiti, leges dabo è Polybio ibi:

—— *Fœderib. non æqua premit*

Secundi ponit Liuius l. 30. *Vt liberi legib. ſuis viuerent. Quas vrbes, quóſve agros, quibúſque finib. ante bellum tenuiſſent, tenerent: populandique finem eo die Romanus faceret. Perfugas, fugitiuóſque & captiuos omnes, & naues roſtratas, præter decem triremes traderent: Elephantóſque quos haberent domitos, neque domarent alios. Bellum néve in Africa, néve extra Africam iniuſſu populi Rom. gererent. Maſaniſſæ res redderent, fœdúſque cum eo facerent. Frumentum, ſtipendiúmque auxiliis, donec ab Roma legati rediſſent, præſtarent. Decem M. talentum argenti deſcripta penſionib. æquis in annos L. ſoluerent. Obſides centum arbitratum Scipionis darent: ne minores XIIII. annis, nec XXX. maiores. Inducias ita ſe daturu, ſi per priores inducias naues onerariæ captæ, quæque fuiſſent in nauibus reſtituerentur: aliter nec inducias, nec ſpem pacis vllam eſſe.* Vides & Appianum Libycis.

PROPIVSQVE FVERE PERICLO QVIS SVPERARE DATVM] Liuius li. 21. *Et adeo varia belli fortuna, ancépſque Mars fuit, vt propius periculo fuerint, qui vicere.* Corn. Nepos: *Sub quo* (Annibale) *ancepi, & dubia res Romana cōtremuit, & magnitudo trepidauit.* Idem eſt Paterculi iudicium Vol. 2. Flori l. 2. c. 6. D. Auguſtini de Ciuit. l. 3. c. 19.

RESERAVIT DARDANVS ARCES VICTOR AGENOREAS]

Romanus victor, qui periculo propior reclusit Byrsam Cartaginensium arcem.

MANDATA NEPOTIB. ARMA] Videtur Silius diras Elisæ spectasse, quę Æneid. 4. tales:

Exoriare aliquis nostris ex ossib. vltor,
Qui face Dardanios, ferróq; sequare colonos. &
—— pugnent, ipsiq; nepotes.

Pygmaleoneis quondam per cærula terris
Pollutum fugiens fraterno crimine regnum
Fatali Dido Libyes appellitur oræ:
Tum pretio mercata solum, noua mœnia ponit
Cingere quà secto permissum littora tauro.
Hic Iuno ante Argos (sic credidit alta vetustas)
Ante Agamemnoniam gratissima tecta Mycenem
Optauit profugis æternam condere sedem.
Verum vbi magnanimis Romam caput vrbibus alte
Exerere, ac missas etiam trans æquora classes
Totum signa videt victricia ferre per orbem,
Iam propius metuens, bellandi corda furore
Phœnicum extimulat: sed enim conamine primæ
Contuso pugnæ, fractisq; in gurgite cœptis
Sicanio Libycus, iterum instaurata capessens
Arma remolitur: dux agmina sufficit vnus
Turbanti terras, pontúmq; mouere paranti.
Iámq; deæ cunctas sibi belliger induit iras
Annibal: hunc audet solum componere fatis.
Sanguineo cum læta viro, atque in regna Latini
Turbine mox sæuo venientum haud inscia cladum,
Intulerit Latio, spreta me Troius, inquit,
Exul Dardaniam? & bis numina capta penates?
Sceptráque fundarit victor Lauinia Teucris,
Dum Romana tuæ Ticine cadauera ripæ
Non capiant? similísq; mihi per Celtica rura
Sanguine Pergameo Trebia, & stipantibus armis,
Corporibúsq; virûm retrò fluat, ac sua largo
Stagna reformidet Thrasimenus turbida tabo?
Dum Cannas tumulum Hesperiæ, campúmq; cruore
Ausonio mersum, sublimis apyga cernam?
Téque vadi dubiam coëuntibus Aufide ripis
Per clypeos, galcásque virum, cæsósque per artus

Vix

Vix iter Adriaci rumpentem ad littora ponti?
Hæc ait: ac iuuenem facta ad Mauortia flammat.

PIGMALIONEIS QVONDAM] Maro Æneide prima, & Appianus Punicis.

TVM PRETIO MERCATA SOLVM] Inde solum fortasse mercabile: quia

— *portante auari*
Pygmalionis opes pelago

De Didonis thesauris adi Tacitum lib. 16. Suetonium in Nerone c. 31. Basileensi codici est *locos*, pro *solum*.

CINGERE QVA SECTO PERMISSVM LITORA TAVRO] *Taurus pro* taurino corio dictione Græcis familiari Iliad. H.

—— σάκος αἰόλον ἑπταβόειον

Ταύρων ζατρεφέων: *Scutum varium septemplex è corio taurorum rectè nutritorum.* Virgilius de clypeo:

— *intextum tauris opus*

Dionysius περιηγήσει:

Καρχηδὼν, τὴν μῦθος ἐπαὶ βοὶ μεσρηθῆναι. *Cartago, quam à boue dimensam ferunt.* iterúmque Hom. ibid.

— ἠδ' ἐπ' ἀεισεμένα τωμῆσαι βῶν. *In laenam mouere bouem.*

Fabulam est qui ex eo natam putat, quod vetertimis vice pecuniæ fuerint frusta corii bubuli signati. ita donatus in Virgilium. A corio Byrsæ nomenclatio est: nisi si sequeris Marianam li. 1. c. 15. rerum Hispanicarum.

HIC IVNO ANTE ARGOS] Argi Iunoni in pretio fuere. Hinc Liuius lib. 34. *Iunóque regina, cuius in tutela Argi sunt.* Hinc illa dicta *Argiua*: meminit Strabo lib. 6. ab Iasone in Lucania fanum positum *Iunoni Argiuæ*, & ex eo Plin. l. 3. c. 5. Num. Neronis: ΗΡΑ ΑΡΓΕΙΑ. Sed & alias vrbes illi curæ fuisse, & cordi plures prodidere; nec omnia ab vno reposcenda. Ouidius sexto Fast. Cartaginem, Sparten, Mycenas, veterē Samum Iunoni caras posuit. Homerus Iliad. δ, Argos, Sparten, Mycenas: Maro in primo Samum solam cum Cartagine comparauit, pensiculatè: nam Samum Cartagini posthabuisse maius est quàm si cæteras vrbes, & non Samum postposuisse scriberetur Iuno. Id enim erat Iunonem patrium solum Punico posthabere: siquidem Iuno Sami nutricata fuit, teste Apollonij Scholiaste in libr. 1. Et *Samos* ipsa ex eo dicta *Parthenia*, eodem autore in lib. 4. Vides cur *veterem Samum* cecinerit Ouidius. Immo & Sami nuptam Ioui Iunonem docent. D. August. lib. 6. de Ciuit. c. 7. & Varro apud Lactantium lib. 1. de falsa Relig. ca. 17. Idcirco Dionysio est

Σάμος ἱμερόεσσα Πελασγίδος ἕδρανον Ἥρης,
Iunonis Samus Argiua carissima sedes.

Inde ipsa SAMIA cognominata Accus. 3. in Verrem. Ab hac Iunonis caritate Cartagini rediuiuæ vocamen fuit *Iunonia*. Solinus c. 40.

ANTE ARGOS... TECTA MYCENEN.] Iliade quarta, Ἄργος τε, Σπάρτη τε, καὶ εὐρυάγυια Μυκήνη. Ouid. Fastor. 6. *Sparten, Argósque meásque Mycenas.* Sic ferè Latini numero pluratiuo. Silius inhæsit Homero. Dicunt & Græci Θῆβαι, & Θήβη, Ἀθῆναι, Ἀθήνη: Infrà Therapne, Θεράπνη Pausaniæ: The-

rapnæ, & Θερμαι passim *Therma* (*Litora Thermarum* Silio lib. 14. & aliis) & Θέρμα, Polybio lib. 1. *Sena* passim, Polyb. l. 2. Σῆνα, denique Κρήτη, Κρήτας Μάλεια, Μάλεαι.

CONDERE SEDEM.] Editionum nonnullæ: *Gentem*.

MISSAS TRANS ÆQVORA CLASSES.] Siue contra Pœnos in Sicilia, siue contra Hieronem *trans æquora* Tyrrhenum, & Siculum. Preter Historicos, Plinius lib. 16. c. 39. *Mirum apud antiquos primo Punico bello classem Duillij Imperatoris ab arbore excisa LX. die nauigasse. Contra verò Hieronem regem CCXX. naues effectas diebus XLV. tradit L. Piso.*

VENIENTVM HAVD INSCIA CLADVM] P. N. id est, Philippi Nutii exemplaria, & Ascensii *Nescia* præferunt absque negatione peccant. Gr. & Asc. *Haut nescia*, non malè, & lib. 10. habes *Larijque haut nescia fati.*

BIS NVMIMA CAPTA PENATES] D. August. li. 1. de Ciuit. c. 3. ludibriosos istos dæmones, vel hoc argumento neruosè abiicit. De Diis verò Penatib doctus inibi commentarius ac fusus volenti legi potest.

SCEPTRAQVE FVNDARIT VICTOR LAVINIA TEVCRIS.] Pretium erit visi Flauij. Ptolomæi c. 13. Coniectaneorum.

DVM CANNAS TVMVLVM HESPERIÆ.] Catullus grauissimè: *Troia, nefas! commune sepulcrum Asiæ, Europaque.*

SVBLIMIS IAPYGA CERNAM.] Sublimis ex colle quopiam, vt ex Ida Iupiter Troas, & Græcos ludibundus, ridibundúsque spectabat: ita Iuno quodammodo insultans Romanis. Vel *Sublimis*: quòd aëris præses, & supra limum.

TEQVE VADI DVBIVM COEVNTIB. AVFIDE RIPIS] Flor. l. 2. c. 6. *Documenta cladis cruentus aliquandiu Aufidus.* Sed de terribilium horumce euentuum narratione dicemus in tempore.

VIX ITER ADRIACI RVMPENTEM AD LITORA PONTI.] Petenda lux ab octauo libro extremo.

Ingenio motus auidus, fideiq; sinister
Is fuit, exuberans astu: sed deuius æqui.
Armato nullus diuûm pudor: improba virtus,
Et pacis despectus honos: penitúsq; medullis
Sanguinis humani flagrat sitis: insuper æui
Flore virens, auet Egates abolere parentum
Dedecus, ac Siculo demergere fœdera ponto.
Dat mentem Iuno, ac laudum spe corda fatigat.
Iámq; aut nocturno penetrat Capitolia visu
Aut rapidis fertur per summas passibus Alpes.
Sæpe etiam famuli turbato ad lumina somno
Expauere trucem per vasta silentia vocem,
Ac largo sudore virum inuenere futuras
Miscentem pugnas, & inania bella gerentem.

Hanc

Hanc rabiem in fines Italûm, Saturniáque arua
Addiderat quondam puero patrius furor, ortus
Sarrana prisci Barcæ de gente: vetustos
A Belo numerabat auos, nanq; orba marito
Cùm fugeret Dido famulam Tyron, impia diri
Belides iuuenis vitauerat arma tyranni,
Et se participem casus sociarat in omnes.
Nobilis hoc ortu, & dextra spectatus Amilcar,
Vt fari primámq; datum distinguere lingua
Annibali vocem, solers nutrire furores,
Romanum sæuit puerili in pectore bellum.
Vrbe fuit media sacrum genitricis Elysæ
Manibus, & patria Tyriis formidine cultum,
Quod taxi circum, & piceæ squalentibus vmbris
Abdiderant, cælíq; arcebant lumine templum.
Hoc sese (vt perhibent) curis mortalibus olim
Exuerat regina loco. stant marmore mæstæ
Effigies, Belúsque parens, omnísque nepotum
A Belo series: stat gloria gentis Agenor,
Et qui longa dedit terris cognomina Phœnix:
Ipsa sedet tandem æternum coniuncta Sichæo:
Ante pedes ensis Phrygius iacet: ordine centum
Stant aræ cælique deis, Herebóque potentī.
Hîc crine effuso, atque Ennææ numina diuæ,
Atque Acheronta vocat stygia cum veste sacerdos.
Immugit tellus, rumpítque horrenda per vmbras
Sibila, in accensis flagrant altaribus ignes.
Tum magico volitant cantu per inania manes
Exciti, vultúsque in marmore sudat Elisæ.
Annibal hæc patrio iussu ad penetralia fertur.
Ingressique habitus, atque ora explorat Amilcar.
Non ille euantis Massilæ palluit iras,
Non diros templi ritus, aspersáque tabo
Limina, & audito surgentes cardine flammas.
Olli permulcens genitor caput, oscula libat,
Attollitque animos hortando, & talibus implet.

IS FVIT EXVBERANS ASTV.] Sic ferè exemplaria, extra vnum Bas. cui *exsuperans* rectè scriptum, atque ex Virgilii imitatione.

INSVPER ÆVI FLORE VIRENS.] Gr. & Asc. *His super*, quod fuerit ἐπὶ

τύπις, præterea: Ital. 8. *his super interna labes*. lib. 12. *Ac super his*: *Nimiùm iuuenis*. Lib. 14. *His super insidiis*: præter has insidias. His tamen locis vitium non satis est, vt τὸ *insuper* de possessione deturbent.

AVET ÆGATES ABOLERE PARENTVM DEDECVS] Polyb. l. 2 Οἱ μὲν γὰρ ἐπιβάλλοντο ἀμύνασθαι τὰς ἥττας διὰ τὰς περὶ Σικελίαν ἐλαττώσεις *Hi namque vlcisci quærebant victorias per Siciliam amissas.*

IAMQVE AVT NOCTVRNO PENETRAT CAPITOLIA VISV.] Nequidquam sunt, qui supponunt *Nisu*. Idem Annibal, idem somnians eiusdem Poetæ verbis l. 10.

Iámque videbatur multo sibi milite Tybrim Cingere.

Eccui erit audacia reponendi *nitebatur*? Non eiusmodi somnia *visa* dicuntur, & φάσματα?

SÆPE ETIAM FAMVLI TVRBATO AD LIMINA SOMNO.] Occupauerat locum hunc τὸ *Lumina* Quo exturbato Iac. à Cruce ex Aen. 4. *fidúsque ad limina custos* reposuit: *Ad limina* in Silio. Heynsius idem adstruit è Glossis: *Ad limina*, θυρωρός. Neuter placet: etsi Virgilium secutus videri possit Apuleius lib. 2. de Asino A. isto genere locutionis vsurpando. Si quærunt, quid *serui ad lumina*? respondeo, seruos λυχνούχους, seu λυχνάπτας intelligi cuiusmodi munus fungitur Marus l. 6. *Lumina prætendens*, facem nobis præ.ert ad hanc Silij defensionem. Sol Poëtarum Odyss. l. 7.

Χρύσειοι δ' ἄρα κοῦροι ἐϋδμήτων ἐπὶ βωμῶν
Ἕστασαν, αἰθομένας δαΐδας μετὰ χερσὶν ἔχοντες,
Φαίνοντες νύκτας κατὰ δώματα δαιτυμόνεσσι.

Nonni imitamen lib. 3.

Καὶ πολὺς ἀντιπέρης ἐρεισάμενος πόδα πέτρῳ
Χρύσεος ἵστατο κοῦρος ἐναντία δαιτυμονήων
Λαμπάδος ἱμερόεις πανύστατον ἐπιδόρπιον αἴγλην. Lucret. lib. 1.
Si non aurea sunt iuuenum simulacra per ædes
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis vt suppeditentur.

Quo de more Annali tertia intexuit illud Ennius:

Prodibunt famuli, cùm candida lumina lucent.

Ouid. Metam. 4. *Et inter Bis sex leucothoën famulos ad lumina cernit.*

Eiusmodi igitur serui λυχνάπται turbato somno Annibalem sæpe viderunt pugnas, & alia somniantem, etiam vociferantem. Deinde vix est, vt excubitores principales noctem vigilent absque lumine. Notat Nisus Æn. 9. *Cernis, quæ Rutulos habent fiducia rerum? Lumina rara micant.* Siue lumina exciant strunces lignorum, siue faces, siue funalia, aut quid aliud. Curt. li. 8. *Apertis foris, & lumine illato, sopitum mero, ac somno excitant regem excubitores regales*, quib. vtique lumen erat. Certè τὸ *iuuenere* sonat quid tale. Eustathius in Odyss. ζ. *seruos ad lumina* ὀφθαλμοὺς ex vsu veterum appellari dicit. Οἱ τοῖς δειπνοῦσι λύχνους, καὶ θρυαλλίδας παρέχοντες, Ὀφθαλμοὶ πρός τινων ἐκαλοῦντο, *Qui cœnantib. candelas, aut lucernas exhibebant, oculi seu lumina, dicti nonnullis.* Et profectò, *lumina* dicti vel ipsi Tullio lib. 16. ad Atticum epist. 13. *Nondum legere poteramus: nam & lumina dimiseramus,* [λυχνάπτης] *nec satis lucebat.*

ADDIDERAT QVONDAM.] Tandem deterius est.

SAZ-

SARRANA PRISCI BARCÆ DE GENTE.] Æmylius Probus: *Amilcar Annibalis filius, cognomine Barcas. Is Amilcar* Annibalem secundi belli Punici concitorem procreauit. Polybius lib. 2, Ἡγεμόνα δὲ καὶ γνώμῃ, καὶ τόλμῃ δοκοῦντα ἄριστον Ἀμίλκαν τῷ ποτε γεγονέναι, τὸν Βάρκαν ἐπικαλούμενον, πατέρα δὲ κατὰ φύσιν Ἀννίβου τοῦ μετὰ ταῦτα πολεμήσαντος Ῥωμαίοις. Silius tamen non hunc Barcum loquitur; sed Barcam quem in primis generis auctoribus.

FAMVLAM TYRON] P. N. *Famulis* quis probet? Asc. *Famulum*, nihili est. Exemplaria alia *Famulam Tyron*, vti decuit: nam *regna Tyri Germanus habebat Pygmalion* tyrannis: Tyrus igitur *famula*. Vide Iosephum lib. 3. contra Appionem, Dionysium lib 1. Antiq. Rom. Appianum Libycis, Maronem l. 1.

BELIDÆ IVVENIS.] ita editiones nonnullæ. P. N. & Asc. *Belides iuuenis*, amplexus sum: aliàs enim labat sententia.

VT FARI, PRIMAQVE DATVM DISTINGVERE LINGVA ANNIBALI VOCEM.] Lib. 2. Gestar his iisdem laudibus Annibalem exaggerat:

Cùm primam tenero vocem proferret ab æuo
Iam bella, & lituos, & flammis vrere gentem
Iurabat Phrygiam, ac patria arma mouebat.

Silius Annibalis ętatem aut minus infimat, aut Annibal profectò elinguis diu nimis. Polybius lib. 3. & 2. vult eum concipientem, & iurantem externa in Romanos odia annorum fuisse nouem: Ἀννίβαν ὄντα τότε κατὰ τὴν ἡλικίαν ἐτῶν ἐννέα. Cornelius Nepos similiter. Val. Maximus li. 9. c. 3. Florus. Liuius annorum feré nouem, qui secum ipse congruens hæc eum loquentem facit lib. 30. *Nouem annorũ à vobis profectus.* Autor de Viris Illustrib. ca. 42. vult annorum fuisse vndecim. Nec id spatium abhorret Silius lib. 14. *Decimum modò cœperat annum. Excessisse puer, nostro cum bella Latinis. Concepit iussu*, Verba sunt Amilcaris patris, cui si falsum affingeret Poëta, laberetur grauiùs: par enim fuit id præ cæteris parentem, eúmque iurisiurandi autorem probè meminisse. Illud igitur alterum ἰσοδυναμοῦντα. *A prima pueritia, à puero, ab infantia.* Et sic generatim effatus est Iustinus lib. 29. *Apud Cartaginenses quoque ætate immatura dux Annibal constituitur.*

ROMANVM SÆVIT PVERILI IN PECTORE BELLVM.] Scribendum *seuit*, quod & alii obseruarum. Similiter Æneid. 7.

— *sere crimina belli.*

Liuius lib. 27. *Certamina serens.* Plautus Epidico: *Qui per voluptatem tuam ærumnam in me obseuisti grauem.* Hinc *series* cuiuscunque rei est, vbi parti pars inseritur, rerum, verborum, filorum, anulorum, &c. Dicẽdi genus ortum à Græcis. Hom. Odyss. α.

— τοῖς ἄλλοι φόνον, ἐ κῆρα φυτεῦσαι. *Mortem seuisse.* Od. δ. πῆμα φυτεῦσαι, ε. — Κακὰ πολλὰ φυτεύει: *Mala multa serit.*

VRBE FVIT MEDIA SACRVM.] *Sacrum*, templum; vt Græcis ἱερόν. In media Cartagine? ibi iurauit Annibal? At Polybius refragatur lib. 2. qui tum Amilcarem, qui cum congressus Annibal auctore Æmylio Probo, seu Cor. Nepote, scribit Herculis columnas adiisse: vnde conicere fit iusiurandum conceptum non Cartagine in Elisæo, sed apud Garamantas in Iouis templo. Val. quoque Maximus scribit, Amilcarem exercitum

in Hispaniam ante traiecisse. Martialis lib. 9. Epigr. 44. absque discrimine:

Hunc(Herculem)puer ad Libycas iurauerat Annibal aras.

Tamen aut de Cartaginiensib. aris accipit, aut de aris *Libyci Iouis*, vt Ammonem *Iouem Garamantum* Propertius nominat.

PATRIA FORMIDINE CVLTVM.] Veneratione? minimè gentium. Templum intelligit *cultum formidine patrum*, quod plerique omnes metuerent, ne filii sorte ducerentur immolandi. Similiter lib. 4.

Vos quoque Dii patrii, quorum delubra coluntur
Cædibus, atque coli gaudent formidine matrum.

Causa ea fuit peculiaris, cur modò *patriam*, modò *matrum formidinem* Silius dixerit. Irato Mercurio locum hunc interpretatus est Heynsius Crepundiis ad lib. 3. At super ea Pœnorum diritate alibi plura. Huc tamen pertinent illa Hesychii: Λύβισσα ἀηδών. αἱ γὰρ ἐν Καρχηδόνι τῆς Λιβύης εἰσὶ γυναῖκες, αἳ τὰ ἴδια τέκνα κατὰ τὸ νόμιμον ἐσφαγίαζον Κρόνῳ. Τινὲς δὲ τὴν ἐρημίαν ἀπῄδοσαν καλῶς. *Libyssa Luscinia: nam Cartaginis Africanæ mulieres fætus suos more patrio Saturno mactabant, & nonnullæ orbitatem miserabiliter decantabant.* Supernè detrusi ἐσφαγιάζον, lubenterque infra reposuerim ἀπῄδοσαν decantabant solitudinem suam, atque orbitatem miseræ. idque flexu Bočotico.

BELVSQVE PARENS, OMNISQVE NEPOTVM A BELO SERIES. Nonnus lib. 3. Bassaricon.

Μαντιπόλῳ πίμπλων δὲ πατὴρ ἰσόμετρον ἀέθλων
Βῆλος ἐπ' Ἀσσυρίην γενεὴν σπερμήνατο παίδων,
Φινέα, καὶ φοίνικα λιπὼν πόλιν, οἷς ἅμα θάλλων
Ἀστὸς ἀμειβομένων πολίων πεδίφοιτος Ἀγήνωρ
Ἄστατος βιότοιο πατὴρ ἐμὸς ἔσχε πορείην
Ἐς Θήβην κατὰ Μέμφιν, ἐς Ἀσσυρίην μετὰ Θήβην.

D. August. qq. in Iudices *Belos* vocari Punicè *Iones* docti sumus. Diodorus lib. 2. Διός, ὃν καλοῦσιν οἱ Βαβυλώνιοι Βῆλον.

STAT GLORIA GENTIS AGENOR] Apollod. l. 3. de Agenore: τίκτει θυγατέρα μὲν Εὐρώπην, παῖδας δὲ Κάδμον, καὶ φοίνικα, καὶ Κίλικα: *Progenerat Agenor Europam Cadmum, Phœnicem, & Cilicem.* Vnde sequitur:

ET QVI LONGA DEDIT TERRIS COGNOMINA PHOENIX.] Cartagini Thebis, Gadibus, quas vrbes Tyrii à Phœnice oriundi posuere. Curt. lib. 4. *Nam cum Tyros à Phœnicibus orta fuisset: coloniæ Syriorum* (rescribe *Tyrorum*) *toto pene orbe diffusæ sunt: Cartago in Africa, in Bœotia Thebæ, Gades ad Oceanum.* Plures Tyriorum colonias suis locis monstrabimus è veterib.

ENNÆÆ NVMINA DIVÆ.] Sic & Asc. P. N. verò *Aetneæ*. Eadem variantia infra: *Et Cerere Ennæa*, vbi quidam codices *Aetnæa*. Melius *Ennæa* leges. Enna in excelso loco, ac prærupto vndique sita, & inexpugnabilis est. Est in media Sicilia, claraque vel ob insignem munimento naturali locum, vel ob sacrata omnia vestigiis raptæ quondam Proserpinæ, quam *Ennæa Diua* nomine hîc accipies, Liuius l. 24. & M. Tull in Verrinis. *Nomina* legi posset optimè, inquit Heynsius. Quasi verò non plus pōderis insit *numini* inuocato, quàm *nomini*. Id quidem legi posset, at non sine sententię dispendio. Nec multo post huius adspectu discriminis: *Heu prisci numen populis, ac nomine solo In terris iam mota fides.*

IN ACCENSIS FLAGRANT ALTARIB. IGNES.] Asc. *Inaccensi*. Pariter Venetianus codex ante annos centum, & vndecim excusus. Quidam. *Et accensi*. Etsi *accensa altaria*, in quibus ignis, dici queant: Nec ignarum mihi Georg.3. *ardere altaria*, & apud Plin.lib.15.c.30. *accendi aras & altaria*. Æn.8.

— *incensa altaria circum.*

Tamen est, vt *Inaccensi* paullò magis placeat. *Ignes* autem *inaccensi* erunt αὐτόματοι, citra operam humanam. Similiter Tib. lib.4.

Vritur, vt celeres vrunt altaria flammæ.

Eam correctionem post animaduerti in notis ad Curtium occupatam Modio. Notauit & Scylax Caryandenus, quod vltra portum Siderumtem ἱερὸν Ἡφαίστου ἐν τῷ ὄρει, καὶ πῦρ πολὺ αὐτόματον ἐκ τῆς γῆς καίεται, καὶ οὐδέποτε σβέννυται, *Fanum esse Vulcani eo in monte, & ignem multum è terra emersum sponte ardere, nec exstingui vnquam*. Iudicio meo pene continenter hæc subscribuntur:

— *audito surgentes carmine flammas.* Vbi ἀλόγως αὐτομάτους interpretor. Quales bene ominatas retur Maro Ecloga 8.

Adspice corripuit tremulis altaria flammis
Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse: bonum sit.

Carmine: Sic enim P. Nutius omnium impressit optimè. Nec ista nouicia est correctio. Adseri potest ex illo:

Tum magico volitant cantu per inania manes.

PALLVIT IRAS.] Horatius lib.3.Od.27.

— *scatentem*
Belluis pontum, mediasque fraudes
Palluit audax. Gr. *Expalluit* non placet. *Aras* reponit Heynsius, & aliena obtendit argumenta. Querit *iras* in euante Massyla. *Ira furor breuis est* inquit Horatius: in bachante verò rabies est, & insania; quare *Insanam vatem* sacerdotem Sibyllam dixit Maro, & idem lib.6.scripsit.

— *gelidus Teucris per dura cucurrit*
Ossa tremor.

Tremor natus ab adspectu Sibyllæ euantis, & iracundæ, atque insanæ adsimilis. Contra virium & animi est in Annibale puero si non *palluit iras*, & insaniam Massylæ. Meliori iure reponi potuit τὸ *Ignes*: nam in perfecto sacrificio præsto semper ignis, & in hoc fuit fide Silii. Sed vtrumque est præter fidem omnium editionum.

Gens rediuiua Phrygum Cadmææ stirpis alumnos
Fœderibus non æqua premit: si fata negarint
Dedecus id patriæ nostra depellere dextra,
Hæc tua sit laus nate velis: age concipe bella
Latura exitium Laurentibus: horreat ortus
Iam pubes Tyrrhena tuos partusque recusent
Te surgente puer Latiæ producere matres.
His acuit stimulis, subicitque haud mollia dictu:
Romanos terra, atque vndis, vbi competet ætas,

Ferro, ignique sequar, Rhœtaaque fata reuoluam.
Non Superi mihi, non Martem cohibentia pacta,
Non celsæ obstiterint alpes, Tarpeiaque saxa.
Hanc mentem iuro nostri per numina Martis,
Per manes regina tuos. tum nigra triformi
Hostia mactatur diuæ, raptimque recludit
Spirantes artus poscens responsa sacerdos,
Ac fugientem animam properatis consulit extis.
Ast vbi quæsitas artis de more vetusto
Intrauit mentes superûm sic deinde profatur:
Aetolos late consterni milite campos,
Idæoque lacus flagrantes sanguine cerno:
Quanta procul moles scopulis ad sidera tendit,
Cuius in aërio pendent tua vertice castra:
Iamque iugis agmen rapitur, trepidantia fumant
Mœnia, & Hesperio tellus porrecta sub axe
Sidonius lucet flammis, fluit ecce cruentus
Eridanus, iacet ore truci super arma, virosque,
Tertia qui tulerit sublimis opima tonanti.
Heu quænam subitis horrescit turbida nimbis
Tempestas, ruptoque polo micat igneus æther:
Magna parant superi, tonat alti regia cæli,
Bellantemque Iouem cerno. venientia fata
Scire vltra vetuit Iuno fibræque repente
Conticuere: latent casus, longique labores.
Sic clausum linquens arcano pectore bellum,
Atque hominum finem Gades, Calpemque secutus,
Dum fert Herculeis Garamantica signa columnis
Occumbit sæuo Tyrius certamine ductor.
Interea rerum Hasdrubali traduntur habenæ:
Occidui qui solis opes, & vulgus Iberum,
Beticolasque viros spatiis agitabat iniquis.
Tristia corda ducis, simul immedicabilis ira,
Et fructus regni feritas, erat asper amore
Sanguinis, & metui demens credebat honorem:
Nec nota docilis pœna satiare furores.
Ore excellentem, & spectatum fortibus ausis
Antiqua de stirpe Tagum, superumque, hominumque
Immemor, erecto suffixum robore mœstus

Ostentabat

Ostentabat ouans populis sine funere regem.
Auriferi Tagus adscito cognomine fontis,
Pérque antra, & ripas Nymphis vlulatus Iberis.
Mæonium non ille vadum, non Lydia mallet
Stagna sibi, nec qui riguo perfunditur auro
Campum, atque illatis Hermi flauescit arenis.
Primus inire manu, postremus ponere Martem.
Cum rapidum effusis ageret sublimis habenis
Quadrupedem, non ense virum, non eminus hasta
Sistere erat: volitabat ouans, aciésque per ambas
Iam Tagus auratis agnoscebatur in armis.
Quem postquam diro suspensum robore vidit
Deformem, lateri famulus clàm corripit ensem
Dilectum domino, pernix irrumpit in aulam,
Atque immite ferit geminato vulnere pectus.
At Pœni succensi ira, turbataque luctu,
Et sæuis gens læta ruunt, tormentáque portant.
Non ignes, candénsque chalybs, non verbera passim
Ictibus innumeris lacerum scindentia corpus,
Carnificésve manus, penitúsve infusa medullis
Pestis, & in medio lucentes vulnere flammæ
Cessauere: ferum visu, dictúque per artem
Sæuitiæ, extenti quantum tormenta iubebant
Creuerunt artus, atque omni sanguine rupto
Ossa liquefactis fumarunt feruida membris.
Mens intacta manet, superat, ridétque dolores,
Spectanti similis, fessósque labore ministros
Increpitat, dominíque crucem clamore reposcit.

GENS REDIVIVA PHRYGVM.] Sic Asc. sic B. *Recidiua* P. N. & Gr. quos Heynsius sequitur. Volo ego *Rediuiua* Charisio lib. 1. ita discriminãte. *Rediuiua, quæ post interitum redeunt: recidiua, quæ à casu restituuntur.* Nec diffiteor vtrum legent, eandem ortam iri sententiam. *Gens rediuiua Phrygum,* quæ redit ad vitam ter prope excisa, non bis duntaxat: eadem *recidiua* interprete Charisio ab iisdem casibus. Deinde lib. 10. Silius:

Vmbraue Ausoniæ rediuiua in bella retractant
Post obitum dextras?

Vbi indubitanter *bella rediuiua*, quæ redintegrantur, & reuiuiscunt. Sic prima in Verrem: *Vtrum existimatis minus operis esse, vnam columnam efficere ab integro nouam nullo lapide rediuiuo, an quatuor illas reponere?* ibidemq. sæpius: etsi nonnemo est, qui *recidiuo* lectum velit. Verum id contra Festi autori-

tatem hisce verbis consignatam: *Rediuiuum est ex vetusto renouatum.* Cicero libro primo in Verrem: *Vtrum existimatis m. o: e. v. c. efficere ab integro nouam nullo lapide rediuiuo.* Addo ex Verrina tertia: REDIVIVA SIBI HABETO. *Quasi quicquam rediuiui ex opere illo tolleretur, ac non totum opus ex rediuiuis constitueretur.* Ita quoque Hotomano legente. Pergama *recidiua* seu *rediuiua* cur dicantur, lege Pimpontium in 4. AEneid. & in decimum Iac. Pontanum. Recidiuum autem ex mente Charisii Ausonius in gratiarum actione vsurpauit: *Quæ bona præstas, efficis, ne caduca sint: quæ mala adimis, prospicis, ne possint esse recidiua.*

FOEDERIBVS NON ÆQVA PREMIT.] Quid in fœderibus super bello primo Punico pactis æquum, quid non, disces è Polybio lib. 1. Ἐπὶ τοῖς φιλίαν εἶναι Καρχηδονίοις, καὶ Ῥωμαίοις, ἐὰν καὶ τῷ δήμῳ τῶν Ῥωμαίων συνδοκῇ, Ἐκχωρεῖν Σικελίας ἁπάσης Καρχηδονίους, καὶ μὴ πολεμεῖν Ἱέρωνι, μηδὲ ἐπιφέρειν ὅπλα Συρακουσίοις, μηδὲ τῶν Συρακουσίων συμμάχοις. Ἀποδοῦναι Καρχηδονίους Ῥωμαίοις χωρὶς λύτρων ἅπαντας τοὺς αἰχμαλώτους, ἀργύριον κατατελεῖν Καρχηδονίους Ῥωμαίοις ἐν ἔτεσιν εἴκοσι δισχίλια καὶ διακόσια τάλαντα Εὐβοϊκά. Τούτων δὲ ἐπανενεχθέντων εἰς τὴν Ῥώμην οὐ προσεδέξατο τὰς συνθήκας ὁ δῆμος, ἀλλ' ἐξαπέστειλεν ἄνδρας δέκα τοὺς ἐπισκεψομένους ὑπὲρ τῶν πραγμάτων. οἳ καὶ παραγενόμενοι τῶν μὲν ὅλων οὐδὲν μετέθηκαν, βραχέα δὲ προσέθηκαν τοῖς Καρχηδονίοις. τόν τε γὰρ χρόνον τῶν φόρων ἐποίησαν μείονα, χίλιά τε τάλαντα προσθέντες, τῶν τε νήσων ἐκχωρεῖν Καρχηδονίους προσεπέταξαν, ὅσαι μεταξὺ τῆς Ἰταλίας κεῖνται, καὶ τῆς Σικελίας. Ὁ μὲν οὖν Ῥωμαίοις, καὶ Καρχηδονίοις συστὰς περὶ Σικελίας πόλεμος ἐπὶ τούτοις, καὶ τοιοῦτον ἔσχε τὸ τέλος. *Quo Cartaginiensib. cum* Romanis *sit amicitia, si plebs* Romanorum *visum erit: Tota Sicilia Cartaginienses excedant, neque cum Hierone bellentur, aut arma Syracusanis inferant, eorumue sociis. Captiuos omnes absque lytro* Romanis *reddant: per annos viginti argenti talenti Euboica pendant bis mille ducenta. Quibus* Romam *perlatis hæc conuenta plebi volenti non fuere; sed Decemuiros, qui de re tota dispicerent, delegarunt. Qui profecti nihil immutarunt: pauca tamen Cartaginiensib. imposuere. Vectigalis namq; tempus auxere adiectis mille talentis, iussique sunt Cartaginienses omnib. decedere insulis, quæ Italiam, ac Siciliam interiacent.* Additamenta ista nescio quid iniqui redolent: & vt mero puro iure nitantur ea fœdera, potuit acerbatus, & æger animi Amilcar ea proloqui. Vide Appianum Parabola 13 p. 355.

SI FATA NEGARINT.] Mortem Amilcaris alludit Silius; reapse namque pellere id dedecoris illi morte negatum. Æmilius Probus: *Hic cum in Italiam bellum inferre meditaretur, nono anno postquam in Italiam venerat, in prælio pugnans aduersus Vectones occisus est. Vetones* rectius.

HÆC TVA SIT LAVS, NATE, VELIS.] Plenè: *Vt sit.* Istiusmodi dictionis vsus apud Sallustium densissimus est. Heynsius, ordinem, vocesque ita vertit: *Hæc tua laus, si nate velis.* Quasi verò nunquam vota desit tuat euentus.

PARTVSQVE RECVSENT TE SVRGENTE PVER, LATIÆ PR. MATRES.] Basilius Seleucensis Orat. in Moysen: Μητέρες ἄχρι τῶν ὠδίνων ἐρχόμεναι γενέσθαι μητέρες ἀπηύχοντο, ἄγνοια τοῦ τικτομένου εἶναι τὰς ὠδῖνας δεχόμεναι.

VBI COMPETET ÆTAS.] Congruunt cum hac scriptione editiones aliæ. Vna: *Conferet.* Prior mihi antiquior.

NON CELSÆ OBSTITERINT ALPES.] Gr. Abstulerint. Prauè.

RHOETEAQ. FATA REVOLVAM.] *Rhœtea*, Romanorum, quib. fata de imperii æternitate procedunt, & voluuntur: ea ego Annibal *reuoluam*, retraham, retexam, atque irrita faciam. Hac mente supra:

Hunc (Annibalem Iuno) — *audet solum componere fatis.*

TERTIA QVI TVLERIT SVBLIMIS OPIMA TONANTI.] Æneid. 6.

Adspice, vt insignis spoliis Marcellus opimis
Ingreditur, victórque viros supereminet omnes.
Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Sistet eques, sternet Pœnos, Gallúmque rebellem,
Tertiáque arma patri suspendet capta Quirino.

Plut. in Marcello disertissimè commeminit *Britomartum* Gallorum regem ab eo cæsum, quem Epitoma Liuii *Virdomarum* nominat, & Propert. lib. 4. Alii *Viridomarum*.

TEMPESTAS RVPTOQ. POLO.] Qua Roma deturbatus Annibal. Alibi pluribus.

ATQ. HOMINVM FINEM GADES.] Dionysius Ἐσχατόωντα γάδειρα. *Gades vltimantes*. Eustathius alium in locum annotat Gadibus terminari Libycen occidentalem. Horatio *Gades* remotæ sunt. *Finem.* constantia exemplarium sancit hanc lectionem, extra vnum cui *Fines*: sed *Fines Gades* ἀσυστάτως dictum sit. Nimis quàm Latinum est numero priore. Liuius p. 228. lecti olim exemplaris: De iure *etiam pauca finium adiecerunt. Q. Fabium Labeonem direxisse finem Philippo veterem regiam vsam*. Sall. Iugurthino: *Quo in loco inter se obuii fuissent, is communis vtriusque populi finis haberetur.*

DVM FERT HERCVLEIS GARAMANTICA SIGNA COLVMNIS OCCVBVIT.] Diodor. l. 25. Ecloga 2. Εἰς τὰς Ἡρακλείους στήλας, καὶ εἰς τὰ γάδειρα, καὶ εἰς τὸν Ὠκεανὸν κατέπλευσεν. *Ad Herculeas columnas, & Gades nauigauit, ac Oceanum versus.*

OCCVBVIT.] Ibidem Diodorus: Καταδιωκόμενος γὰρ ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἰς ποταμὸν μέγαν σὺν τῷ ἵππῳ ἐμβὰς, ὑπὸ τοῦ ῥεύματος διεφθάρη ὑπὸ τοῦ ἵππου. *Nam cum à rege vrgeretur, ingentem fluuium eques ingressus præ rapiditate cum equo mersus est.* Et quia mersus aquis, addit Silius.

OCCVBVIT SÆVO TYRIVS CERTAMINE DVCTOR.] *Sæuo*, in vndis, quod viris detestabile. Hesiod. lib. 2. Δεινὸν δ' ἐστὶ θανεῖν μετὰ κύμασι. *Fluctibus immorier graue.* Quare dignatur apud Valerium Flaccum adulta iam tempestate: *Hoc iterant segni flentes occūbere letho.* Quod l. 1. Trist. 1. Eleg.

Non lethum timeo: genus est miserabile lethi:
Demite naufragium, mors mihi munus erit.

Plautus aquis mersum, dicit *abstractum in maximam malam crucem.* Alibi addemus aliquid, & causas rimabimur.

INTEREA RERVM HASDRVBALI TRADVNTVR HABENÆ.] Appianus Ibericis: Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τοῖς κέρδεσιν ἤδη τοῖς ἐξ Ἰβηρίας ἀρεσκόμενοι στρατιὰν ἄλλην ἔπεμπον ἐς Ἰβηρίαν, καὶ στρατηγὸν ἁπάντων ἀπέφηναν Ἀσδρούβαν τὸν τοῦ Βάρκα κηδεστὴν ὄντα ἐν Ἰβηρίᾳ. *Cartaginienses factis ex Hispania lucris deliniti expeditionem aliam eò adornāt, & omnibus cum imperio præesse iubent Hasdrubalem Barcæ affinem, qui tum erat in Hispania.* Eadem Polybius lib. 2. Liuius li. 21. Imperauit autem Hasdrubal

annos octo, Polyb. Firmat hæc eadem Diodorus supra.

METVI DEMENS CREDEBAT HONOREM.] Dementia est velle metui: siue quod, vt Ouid. cecinit: *Quem metuit quisque, perire cupit:* siue quod *infidelis recti magister est metus*, Plin. in Panegyrico, & M. Tull. loco non vno. Tacitus Agricolæ vita: *Metus, & terror est, infirma vincula caritatis, quæ vbi remoueris, qui timere desierint, odisse incipient.* Cæsar dictitabat mori se, quàm timeri malle apud Paterculum lib. 2. Quare imbibant illud Ouid. lib. 3. Trist. Eleg. 5. viri summates:

Quo quisque est maior, magis est placabilis iræ:
Et faciles motus mens generosa capit.

OSTENTABAT OVANS POPVLIS.] Qui *Populus* legit, errat.

MÆONIVM NON ILLE VADVM.] *Pactolum*, quem prisci χρυσορρόαν indigetabant. Virg. 10.

Mæonia generose domo, vbi pinguia culta
Exercentque viri, Pactolusque irrigat auro.

Seneca Thebaïde:

Et qua trahens opulenta Pactolus vada
Inundat auro rura.

Nonnus lib. 10. & 14. Dionysius περιηγήσει.

NEC, QVI RIGVO PERFVNDITVR AVRO, CAMPVM.] Iberiæ campi tam auriferi, quàm fluuii auriferi; non vbi χρυσωρυχεῖα, vel χρυσοπλύσια dumtaxat instituta: verum passim camporum facies arenas offerr aureas, quarum lux hebetior admistione terrenæ portionis oculos fugit: quo videri, legique possint, rigantur aqua, terguntur, splendescunt. Auctor Strabo lib. 3. Καταφέρουσι δ' οἱ ποταμοὶ, καὶ οἱ χείμαρροι τὴν χρυσῖτιν ἄμμον, πολλαχοῦ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἀνύδροις τόποις οὖσαν. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἀφανής ἐστιν, ἐν δὲ τοῖς ἐπικλύστοις ἀπολάμπει τὸ τοῦ χρυσοῦ ψῆγμα, καὶ τοὺς ἀνύδρους δὲ φορητῷ ἐπικλύζοντες ὕδατι στιλπνὸν ποιοῦσι τὸ ψῆγμα, καὶ φρέατα δ' ὀρύσσοντες, καὶ ἄλλας τέχνας ἐπινοοῦντες πλύνοντες τὴν ἄμμον τὸν χρυσὸν ἐκλαμβάνουσι, καὶ πλείω τῶν χρυσωρυχείων ἐστὶ νῦν τὰ χρυσοπλύσια προσαγορευόμενα. *Fluuij, & torrentes auream arenam deferunt, quæ cum multis in locis reperitur, etiam inaquosis. sed in ijs minime videtur: inundatis autem in locis elucent auri ramenta. In locos vero inaquosos importata aqua, ramentis splendorem conciliant, alijsque excogitatis artibus ex arena eluta aurum excipiunt, &* chrysoplysia chrysorychiis *plura sunt, siue, loci complures sunt, vbi aurum eluitur, præquam vbi effoditur.* Glebas quoque aureas ostendit Strabo lib. 16. pagina tota 535.

ILLATIS HERMI FLAVESCIT ARENIS.] Georgicωn altero:

— *atque auro turbidus Hermus.*

Solin. c. 53 *Hunc quoq; Hermum fluctibus aureis æstuaße antiquitas credidit.* Nonnus contra pertendit Bessaricωn lib. 12.

Ἀργυρέοισι ῥεέθροις Ἕρμος ἐϋρρείτης. *Argenteis fluentis Hermus pulcrè fluens.* Negatque aurum ferre: Οὐ γὰρ ἀπὸ χρυσοῖο φέρει ῥόον. *Nec enim auro fluit.* Maro explicatior coibit in fœdus cum Nonno. Pactolus auro Hermum irrigat: Hermus suopte ingenio argenti ferax est. Cum ergo euoluitur in Hermum Pactolus, *fit auro turbidus Hermus* (quod hactenus in Virgilio non animaduersum) campúsque, siue sinus Phocaicus, in quem Hermus illabitur, — *Illatis Hermi flauescit arenis*: non in Hermo natis, sed *illatis*. His

autem omnib. πλωτοδινοῖς fluminibus Tagum cedere non patitur. Silius, qui Catullo *it aurifer*, & Ouidio: Martiali *aureus*, Papinio *fuluo limo*, Senecę *Ibera turbidus gaza fluens*. Gemina Silianis sunt illa Claudiani lib. 1. in Rufinum:

> *Non Tarteßiacis illum satiaret arenis*
> *Tempestas pretiosa Tagi, non stagna rubentis*
> *Aurea Pactoli: totúmque exhauserit Hermum,*
> *Ardebit maiore siti.*

PRIMVS INIRE MANV, POSTREMVS PONERE MARTEM.] Bellatoris prope laus vnica! Lilius lib. 21. Silio expensum tulit: *Princeps prælium inibat: vltimus confecto prœlio excedebat.*

DEFORMEM LATERI FAMVLVS CLAM CORRIPIT ENSEM DILECTVM DOMINO.] Ita est in Baſ. Aſc. M. Nut. Verum Ph. Nucii exemplar: *Lacerum.* Modius è membranis Coloniensib. reponit: *Deformem lethi*, peruenusto dicendi genere. Prima lectio: *Lateri corripit*, duriuscula: altera fortasse non vera: *Lacerum*: nam Tagum in crucem actum canit Poëta, nec carnifices manus, nec laminas admouet domino, vti seruo. *Ensem dilectum domino*: quo peracta tyranni cædes grata domini manibus.

IRRVMPIT IN AVLAM.] Ita Silius: cæteros inter se scio discordare. Polyb. lib. 2. in diuersorio suo vult Hasdrubalem exceptum insidiis: Ἐτελεύτησε δολοφονηθεὶς ἐν τοῖς ἑαυτοῦ καταλύμασι νυκτὸς ὑπό τινος Κελτοῦ τὸ γένος. *Deceßit in hospitio noctu Celtæ cuiusdam insidiis interfectus.* Nisi fiet in diuersorio aula. Appianus Ibericis in *Venatione*: Ἀνὴρ δοῦλος, οὗ τὸν δεσπότην ὠμῶς διεφθάρκει, λαθὼν ἐν κυνηγεσίοις ἀναιρεῖ. *Seruus, cuius dominum crudeliter occiderat, per insidias in venatione interemit.* Iterúmque Annibalicis. Liuius lib. 21. palàm vult interfectum.

NON IGNES.] Ingens fortitudo, sed viri: ingentior mulieris Epicharis in Neronem coniuratæ, qua super vide Tacitum lib. 15.

CANDENSVE CHALYBS.] Cicero in Verrem: Orat. 7. *Quid cum ignes, candentésque laminæ, cæterique cruciatus admouebantur?* Libri vett. cum Gellio lib. 10. c. 3. legunt *Ardentes*. Propert. l. 4. Eleg. 7.

> *Lygdamus vratur, candescat lamina vernæ.*

Viuacius, pictiusque noster:

> ——— *in medio lucentes vulnere flammæ.*

Seneca Troadibus: *Ferrum inditum Visceribus vßit.* Id supplicii in SS. Martyres exercitum non rarò. Prud. hymno S. Vincentii: *Stridensque flammis lamina.* In S. Romano. *Nec sic inusta laminis ardet cutis.*

Postilla: *Dira aut cremasset laminarum impreßio.*

Hinc Plauto lux in Asinaria: *Stimulos, laminas, crucésque.* Horatio epist. 15. lib. 1.

> *Scilicet vt ventres lamina candente nepotum*
> *Diceret vrendos.*

Lucretio in tertio:

> *Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, tædæ.*

Valer. Max. l. 3. c. 3. *Fidiculas laxauit, soluit eculeum, laminas exstinxit.* Idem lib. 6. c. 8. *Eculeóque impositus candentibus etiam laminis vstus.*

CARNIFICESVE MANVS.] Alii similiter libri. Martialis:

Sulphureúsque color, carnificésque pedes.

Liber vnus audaculè: *Carnificaue manus.*

CRESCEBANT ARTVS.] Prud. de S. Romano:

— iusserat
Euiscerandum corpus equuleo eminus
Pendere, & vncis, vinculísque crescere.

Alius codex: *Vngulísque.* Minus rectè: tensa namque *vinculis* membra crescunt: vngulis excarnificata decrescunt.

QVANTVM TORMENTA IVBEBANT.] *Iubebant* etiam repræsentauit codex Basiliensis. rectè. Gr. & P. Nut. editiones *Sinebant.* minus rectè. Ascensii liber *Videbant.* ineptè.

FERVIDA MEMBRIS.] Similiter Bas. & Asc. P. N. *Turbida.* deterius.

MENS INTACTA MANET, SVPERAT, RIDETQ. DOLORES.] Liuius lib. 21. de Hasdrubalis percussore: *Comprehensus a circumstantib. haud alio, quam si euasisset vultu, tormentis quoque cum laceraretur, eo fuit habitu oris, vt superante lætitia dolores ridentis etiam speciem præbuerit.* Valer. Max. lib. 3. c. 3. *Lætitiam tamen, quam ex vindicta ceperat, in ore constantissime retinuit.*

INCREPITAT, DOMINIQVE CRVCEM CLAMORE REPOSCIT.] Iustinus de Bomilcare Cartaginiensi lib. 22. *Sed Bomilcar magno animo crudelitatem tulit: adeo vt de summa cruce, veluti de tribunali in Pœnorum scelera concionaretur: obiectans illic nunc Hannonem falsa affectati regni inuidia circumuentum: nunc Gisconis innocentis exilium: nunc in Amilcarem patruum suum tacita suffragia, quòd Agathoclem socium illis facere maluerit.* Quæ cupidius adscripsi, simul vt ex iis lucem capiat illud Silij: *Et sæuis gens læta ruunt.*

Hæc inter spretæ miseranda piacula pœnæ,
Erepto trepidus ductore exercitus, vna
Annibalem voce, atque alacri certamine poscit.
Huic studia accendit patriæ virtutis imago,
Huic fama in populos iurati dedita belli,
Huic virides ausis animi, feruórque decorus,
Atque armata dolis mens, & vis insita fandi.
Primi ductorem Libyci clamore salutant:
Mox & Pyrenes populi, & bellator Iberus.
Continuóq; ferox oritur fiducia menti
Cessisse imperio tantum terræque, marísque
Aeolius candens Auster, & lampade Phœbi
Aestifero Libye torquetur subdita Cancro,
Aut ingens Asiæ latus, aut pars tertia terris.
Terminus huic roseus amnis Lageus ad ortus
Septeno impellens tumefactum gurgite pontum
At qua diuersas clementior aspicit Arctos

Herculeo dirimente freto, diducta propinquis
Europes videt arua iugis: vltra obsidet æquor:
Nec patitur nomen proferri longius Atlas.
Atlas subducto tracturus vertice cælum.
Sidera nubiferum fulcit caput, ætheriásque
Erigit æternum compages ardua ceruix:
Canet barba gelu, frontémq; immanibus vmbris
Pynea sylua premit, vastans caua tempora ventis,
Nimbosóque ruunt spumantia flumina rictu.
Tum geminæ laterum fauces maria alta fatigant:
Atque vbi fessus equos Titan immersit anhelos,
Flammiferum condunt fumanti gurgite currum.
Sed quà se campis squalentibus Africa tendit
Serpentum largo coquitur fœcunda veneno.
Felix quà pingues mitis plaga temperat agros,
Nec Cerere Ennæa, Phario nec victa colono.
Hic passim exultant Numidæ, gens inscia freni
Queis inter geminas per ludum mobilis aures
Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis:
Altrix bellorum, bellatorúmque virorum
Tellus, nec fidens nudo sine fraudibus ensi.

EXERCITVS VNA ANNIBALEM VOCE.] Non, vt adsolet concita seditione miles Annibalem sibi ducem rapuit: nam militarem lectionem ratam habuit Senatus Cartaginiensis. Appianus de reb. Hispanicis circũspectè: Ἡ στρατιὰ δὲ τὸν Ἀννίβαν καίπερ ὄντα κομιδῇ νέον, ἀρέσκοντα δὲ ἰσχυρῶς, στρατηγὸν ἀπέδειξεν αὐτῶν, καὶ Καρχηδονίων ἡ βουλὴ συνέθετο. *Exercitus Annibalem admodum adhuc adolescentem, at mirè gratiosum strategum creauit cum Cartaginiensis senatus adsensu.* Iterat eadẽ Annibalicis. Interpres esto Æmilius Probus: *Exercitus summam Imperij ad eum detulit. Id Cartaginem delatum publicè comprobatum est.* De orthographiæ ratione sic habe. Eutyches: *Omnis vox Græca, vel barbara suum seruat apud Romanos, tam in vocalibus, quàm in consonantib. spiritum . . . vt Hannibal.* Verùm ego ex Hebræo ortum voci adscribo, vt valeat, *gratiosus Belum*, apud, & læuo; mecúmque est infinitas prope veterum nummorum, atque inscriptionum. Idem Eutyches *Hammon* scribit: nos posteriùs constanter læuabimus originis causa, & historiæ. Ora omnis ista, in qua, aut ad quam Iupiter Ammon colitur, arenosissima est, & arenarum montes volatiles habet: Arena Græcis ἄμμος, aspero refutato spiritu dicitur: inde *Ammon*. Superámque *Annibal* interpretationem alludit in 8. Silius: *Annibal à nostro nomen memorabile Belo. Bel* enim, *Baal*, Bal vnum idémque Hebræis est sic vbique scribo Anna, Anno.

HVIC FAMA IN POPVLOS IVRATI DEDITA BELLI.] Mo-

dius mauult aduerbio scriptum *Hinc*. Ego pronomen *Huic* retinendum pertendo. ἀπὸ κοινοῦ *Huic* Annibali studia exercitus conciliat, siue *accendit fama huic patria virtutis imago, huic anni virides. Dedita*, sic mihi aditi codices. Rescribo voce prisca, eáque Lucretio, ac Virgilio bene cognita *Dedita*.

HVIC VIRIDES AVSIS ANIMI.] Probum hoc: at prætulerim τὸ *Anni*. Erat enim tum Annibal minor annis quinque & viginti, Cornel. Nepos: Mariana licet lib. 2. c. 9. viginti circiter annos nato Annibali delatum putet Imperium: Maro lib. 6. *Viridis iuuenta*. & Silius lib. 5.

— properoque virentes
Delebat letho bellator barbarus annos.

Apponit & calculum Modius Epist. 57. vti seriùs deprehendi. Denique animaduerto iam ita habere codicem à Ph. Nutio.

CONTINVOQVE FEROX ORITVR FIDVCIA.] Horat. *Nequidquam Veneris præsidio ferox*. Terent. *Eóne es ferox, quia habes imperium in belluas?* superbus.

TORQVETVR SVBDITA CANCRO.] Non malè. Mel.ùs Asc. *Torretur*.

AVT INGENS ASIÆ LATVS, AVT PARS TERTIA TERRIS.] Lucanus l. 9. Libyam Europæ partem fecit, cùm Sallustio. Vide c. 6. Hypercritici Iul. Scaligeri. Quidam libri, *— pars tertia mundi*.

ROSEVS AMNIS LAQVEVS ADORTVS.] Legam *Roseos ortus*, dictione Poëtis perfamiliari, qua innuitur Ῥοδοδάκτυλος Ἠώς. Hoc item libro dicet Silius Auroræ *roseas habenas*. Legit mecum & codex à Ph. Nutio. *Amnis Lagæus*, Nilus à Ptolomæo Lagi filio, Strabo li. 17. Lucan. l. 1.

Quà mare Lagæi imitatur gurgite Nili.

Iterum Silius lib. 17. *— Pars flumina Lagi.*

SEPTENO GVRGITE PONTVM.] Inueterauit opinio de septem Nili ostiis Strabonis autoritate, l. 17. & aliorum è multis: at Herodoti cautio apud me in pretio est. Is in Euterpe quinque propriè docet esse ostia, quòd Bolbitinum, & Bucolicum non sint natiua ostia, sed fossa: Τὸ δὲ Βολβιτινὸν στόμα καὶ τὸ Βουκολικὸν οὐκ ἰθαγενέα στόματά ἐστι, ἀλλ' ὀρυκτά. *Bolbitinũ, & Bucolicum non natiua ostia sunt, sed fossa*. Eáque sententia Eustachio in Dionysium scribenti memoranda visa.

HERCVLEO DIRIMENTE FRETO.] Gaditano. M. Tullius: *Quid feruore illo Oceani,*

Europam, Libyámque rapax vbi diuidit vnda?

Horat. lib. 3. Oda. 3.

— nomen in vltimas
Extendat oras, quà medius liquor
Secernit Europen ab Afro.

Solinum c. 36. ne a i [illegible] pigreris.

CAMPIS SQVALENTIBVS AFRICA TENDIT.] Ea causa Dionysio Libye διψηρή τε καὶ αὐχμήεσσα τέτυκται. *Siticulosa, & æstuosa est*.

NEC CERERE ENNÆA.] Hispaniam cum Siciliæ fœcunditate priùs contendit. Vt Sicilia sit Cereris θυσίας θρόνος, notificat M. Tullius li. 2. in Verrem: *Itaque ille M. Cato, sapiens cellam penariam reip. nostræ, nutricem plebis*

Romanæ Siciliam nominauit. Nos verò experti sumus Italico maximo, difficillimóque bello Siciliam nobis non pro penaria cella, sed pro ærario illo maiorum vetere, ac referto fuisse: nam sine vllo sumtu nostro coriis, tunicis frumentóque suppeditato maximos exercitus nostros vestiuit, aluit, armauit. Illud ipsum habes lib. 4. item cur *Ceres Ennæa*, multámque inibi antiquitate: locus idcirco ad cribetur. *Vetus est opinio Iudices, quæ constat ex antiquissimis Græcorum literis, atque monumētis insulam Siciliam totam esse Cereri, & Liberæ consecratam. Hoc cùm cæteræ gentes sic arbitrātur, tùm ipsis Siculis ita persuasum est, vt in eorum animis insitum, atque innatum esse videatur. nam & natas esse has his in locis Deas, & fruges in ea terra primùm repertas arbitrantur, & raptam esse Liberam, quam eandem Proserpinam vocant, ex Ennensium nemore: qui locus, quòd in media insula sit, vmbilicus Siciliæ nominatur.* Vide his restātia. Non rarò quoque alibi tradidit adsimilia M. Tullius. In idem laudari possunt, Athenæus, & Eustathius. Torquatus apud Liuium lib. 26. clamat Syracusas horreum, atque ærarium quondam P. R. & vniuersam Siciliam, Strabo lib. 6.

PHARIO NEC VICTA COLONO.] Ægyptum fœcundat Nilus, cui non dictum? Tacit. lib. 1. Histor. Ægyptum *Annonæ fœcundam* claudat.

QVADRVPEDEM FLECTIT NON CEDENS VIRGA LVPATIS] Virga, inquam, equos adgubernant Numidæ. Numidas verò Mauritaniæ capies, super quibus adeundus Strabo lib. 17. & Curtius. Idem lectum de Gætulis, Massylis, Masæsylis, qui omnes audiere Numidæ. Eundem tenuere morem Indi, Silius lib. 3. de Gætulis:

Et doctus virgæ sonipes in castra ruebat.

De Massylis Lucanus lib. 4.

Et gens, quæ nudo residens Massylia dorso
Ora leui flectit frænorum nescia virga.

Martialis lib. 9. Epigr. 23.

Et Massylaum virga gubernet equum.

De Masæsylis Strabo lib. 17. Μικροῖς ἵπποις χρώμενοι, ὀξέσι δὲ καὶ εὐπειθέσιν, ὥστε ἀπὸ ῥαβδίου οἰακίζεσθαι, *paruis equis vsi, celerib. tamen, adeóque facilè parentib. vt virgula regantur.* Idem lib. 15. de Indis: Χρῶνται δ' ἀχαλινώτοις. Adde Cobarem apud Curtium lib. 7. ista loqui: *Nobilis equus vmbra quoque virga regitur: ignauus nequidem calcari concitari potest.* Claudianum de bello Gildonico

Calera nudus eques, sonipes ignarus habenæ,
Virga regit.

De Mauris sermo est. Ex hoc Silii loco, qui rectionem hanc equorum cæteris γεραιτικώτερον, expellit, pernotescit illud Maronis: *Et Numidæ infrenes.* Nemezianus Cynegetico de Mauris, & Mazacib.

— quodque infrænes, quod liber vterque....
Nam flecti facilis, lasciuáque colla secutus
Paret in obsequium lentæ moderamine virgæ:
Verbera sunt præcepta fugæ, sunt verba freni.

NEC FIDENS NVDO SINE FRAVDIB. ENSI.] An venena intelligit inficiendis gladiis? Certè de Ponti accolis. Ouid. lib. 1. de Ponto Eleg. 2.

Qui mortis sæuo geminent vt vulnere causas
Omnia viperea spicula felle linunt.

D

Sic infrà *fraudem pharetræ* appellat venena. An quia cantamine vtebantur, dum coquereeur ensis? infrà de Annibalis gladio:

— Quatit ensem,
Cantato nuper senior quem fecerat igni
Littore ab Hesperidum missus, qui carmine pollent
Fidebat magica ferrum crude, cere lingua.

Altera complebant Hispanæ castra cohortes
Auxilia Europæ genitoris parta trophæis.
Martius huic sonipes campos hinnitibus implet,
Huic iuga cornipedes erecti bellica raptant:
Non Eleus eat campo feruentior axis.
Prodiga gens animæ, & properare facillima mortem.
Nanque vbi transcendit florentes viribus annos,
Impatiens æui spernit nouisse senectam,
Et fati modus in dextra est. hic omne metallum:
Electri gemino pallent de semine venæ,
Atq; atros chalybis fœtus humus horrida nutrit.
Sed scelerum causas operit Deus. Astur auarus
Visceribus laceræ telluris mergitur imus,
Et redit infelix effosso concolor auro.
Hinc certant Pactole tibi Duriúsq;, Tagúsq;,
Quique super Grauios lucentes voluit arenas
Infernæ populis referens obliuia Lethes.
Nec Cereri terra indocilis, nec inhospita Baccho,
Nulláque Palladia sese magis arbore tollit.
Hæ postquam Tyrio gentes cessere tyranno,
Vtque dati rerum freni, nunc arte paterna
Conciliare viros, armis consulta Senatus
Vertere nunc donis: primus sumpsisse laborem,
Primus iter carpi[illegible] se pedes, partémq; subire
Si valli [illegible] stinet opus, nec cætera segnis
Quæcunque ad laudem stimulant, somnumque negabat
Naturæ, noctemque vigil ducebat in armis:
Interdum protectus humi, turbæque Libyssæ
Insignis sagulo duris certare maniplis:
Celsus & in magno præcedens agmine ductor
Imperium perferre suum, tum vertice nudo
Excipere insanos imbres, cælique ruinas.
Spectarunt Pœni, tremuitque exercitus Astur,
Torquentem cum tela Iouem, permixtaque nimbis

Fulmina, & excussos ventorum ex flatibus ignes
Turbato transiret equo: nec puluere fessum
Agminis ardenti labescit Sirius astro.
Flammiferis tellus radijs cùm exusta dehiscit,
Candentique globo medius coquit æthera feruor,
Fœmineum putat inuenta iacuisse sub vmbra:
Exercetque sitim, & spectato fonte recedit.
Idem correptis sternacem ad prælia frenis
Frangere equum, & famam lethalis amare lacerti.
Ignotique amnis tranare sonantia saxa,
Gaudet & aduersa populos arcessere ripa.
Idem expugnati primus stetit aggere muri:
Et quoties campo rapidus fera prælia miscet.
Quà sparsit ferrum, latus rubet æquore limes.

MARTIVS HVIC SONIPES.] *Huic, cohortibus Hispanis.* Scribe *hinc*, & proximè: *hinc iuga.*

PRODIGA GENS ANIMÆ.] Horat. l. 1. Od. 12. ad Augustum,

Animaque magnæ prodigum Paulum.

ELECTRI GEMINO PALLENT DE SEMINE VENÆ.] De *gemino semine* auri, & argẽti. Pauſ. Eliac. 1. Τὸ δ' ἤλεκτρον τοῦτο οὗ τῷ Αὐγούστῳ πεποίηται τὴν εἰκόνα ὅσον μὲν αὐτόματον ἐν τοῦ Ἠριδανοῦ ταῖς ψάμμοις εὑρίσκεται. σπανίζεται δὲ τὰ μάλιστα, καὶ ἀνθρώπῳ τίμιον πολλῶν ἐστιν ἕνεκα. τὸ δ' ἄλλο ἤλεκτρον, ἀναμεμιγμένος ἐστὶν ἀργύρῳ χρυσός. *Electrum hoc, ex quo Augusto fecerunt imaginem sponte in Eridani arenis occurrit, haud vbere prouentu, & hominib. multo in honore est. Alterum electri genus est auri cum argento mistura.* Tantundem Strabo li. . quem vide etiam lib. 4 de Lyncurio. Propterea columnas in templo Herculis Gaditani positas a Philostrato lib. 4. *electrinas* interpretor ex eo: Στήλας χρυσοῦ πεποιῆσθαι, καὶ ἀργύρου συντετηκότων εἰς ἓν χρῶμα *Columnas ex auro, & argento in vnum confusis factas.* Electrum verò quod innaſcitur Aldiſci ripis, & Panticapæ, creſcit pro Lunæ cremento. Dionyſ.

Ἡδυφαὴς ἤλεκτρος ἀέξεται, οἷάτις αὐγὴ
Μήνης ἀρχομένης. *Gratum visu electrum crescit, vt lux lunæ incipientis.*

Alterius generis *electrum* ponit lib. 3. Strabo: Ἐκ δὲ τοῦ χρυσοῦ ἑψομένου, καὶ καθαιρομένου στυπτηριώδει τινὶ γῇ τὸ κάθαρμα ἤλεκτρον εἶναι, *ex auro cocto, & aluminosa gleba deterso purgamentum ipsum electrum esse. Electrum* Heliadum peritiores fabulam putant. Plura d b t Plin. l. 37. c. 2

ATQVE ATROS CHALYBIS FOETVS.] Georg. 2

Dant alios alia fœtus. de terris.

ET REDIT INFELIX EFFOSSO CONCOLOR AVRO ASTVR.] Strabo lib. 13. de auri venis Asturum hominum cupidine rareſcentibus quærens meminit: Diodorus verò in earum laudes effunditur l. 5. Claudianus laude Serenæ:

— *effossis nec pallidus Astur oberrat*
Montib.

Quare apud Lucanum lib. 4. lego *Asturÿ*, vbi vulgo:

Non se tam penitus, tam longè luce relicta
Mersent Assyrÿ scrutator pallidus auri.

Asturum felicitatem deprædicat & Pacatus Panegyrico, & Martialis li. 10. Epigr. 16. Quàm isti suffossores, seu perfossores impallescant, auróque suo concolores redeant, elatebrat Lucretius lib. 16.

Denique vbi argenti venas, aurique sequuntur
Terras penitus scrutantes abdita ferro,
Quales exspirat scalptesula subter odores?
Quidve mali fit, vt exhalent aurata metalla?
Quas hominum reddunt facies, qualésve colores?
Nonne vides, audísve perire in tempore paruo
Q[u]àm soleant? & quàm vitai copia desit,
Quos opere in tali cohibet vis magna?

Causam Strabo lib. 12. πρὸς γὰρ τῷ ἐπιπόνῳ τὸ ἔργον, καὶ θανάσιμον, καὶ λοιμικὸν εἶναι τὸν ἀέρα φασὶ, τὸν ἐν τοῖς μετάλλοις διὰ τὴν βαρύτητα τῆς τῶν βώλων ὀδμῆς, ὥστε ὠκύμορα εἶναι τὰ σώματα, Causam aperit cur facinorosi in id opus damnentur, *Nam præterquam quòd laboriosum est opus, lethalem etiam, atque intolerabilem ferunt aërem in fodinis illis ob glebarum graueolentiam, vt præsentiori morti corpora sint obnoxia.* Additque sæpe omissum opus, quod detrimenta non sarcirent prouentus. Causa, cur toties Martyres ad metalla damnati legantur. Lege sis epistolam D. Cypriani 77. ad Nemesianum, & alios Coepiscopos datos in metallum.

HVIC CERTANT PACTOLE.] Præoptauerim *Hic.*

REFERENS OBLIVIA LETHES.] Super hoc nomine recondite scripsit Isacus Casaubonus, Strabonis Commentator in li. 3. Liuius lib. 55. *Cùm flumium Obliuionem transire nollent.*

NEC INHOSPITA BACCHO] Sententia non obscura. Dicendi genus inde ortum quòd quibus hospitio Bacchus exceptus, benignus fuerit, & vini, vitísve largitor: Quo de lege l. 7. Silij, Nonni Bessarica, Ouidium.

NVLLAQVE PALLADIA SESE MAGI[S] ARBORE TOLLIT.] Non æqua passim talium prouentuum vbe[rt]as tota Iberia. Aperte discriminat Strabo lib. 13. Ἐλαίας δὲ πολλῆς καὶ ἀμπέλου καὶ συκῆς καὶ τῶν παραπλησίων φυτῶν ἡ καθ' ἡμᾶς Ἰβηρικὴ παραλία πᾶσα [...] ἡ δὲ παρωκεανῖτις ἡ πρὸς βορρᾶν ἄμοιρος [...] διὰ τὰ ψύχη, *Olea multa, vite, ficu, plantisque similibus omnibus maritima, quæ nos respicit, abundat Iberia: quæ vero Oceano adsidet versus Septentrionem, horum omnium expers est, frigorib. præpedientib.* Ad hæc Solin. ca. 36. *Terrarum plaga comparanda optimis, nulli posthabenda frugum copia, siue soli vbere, siue vinearum prouentus respicere, siue arbu[s]tarios velis.*

N[V]NC ARTE PATERNA CONCILIARE VIROS.] Amilcar nàmque animorum, πρόξενος. Diodor. l. 25. Ecl. 2. Πολλὰς δὲ πόλεις τῇ πειθοῖ προσηγάγετο; Vrbes multas suadela illecebris sibi adiungebat.

ARMIS CO[NS]VLTA SENATVS VERTERE, NVNC DONIS.] *Consulta* fortè glossema αὐτῶν [...] *scita*, sic:

— *nunc arte paterna*
Conciliare viros: nunc armis scita Senatus
Vertere: nunc donis.

Aliter nexus huiusce dictionis infirmior. Neque vox Silio non vsitata: *Scita Patrum, & leges* mox leges.

INTERDVM PROIECTVS HVMI.] Liuius li. 21. *Multi sæpe militari sagulo opertum humi iacentem inter custodias, stationesque militum conspexerunt.*

TVM VERTICE NVDO EXCIPERE INSANOS IMBRES.] Mira hæc Annibalis virtus, miræ cæteræ, vel in singulis singulæ: Aen. 10.

Dardanius caput ecce puer detectus honestum,

& Iulius Cæsar hoc nomine aliquoties insignitur: verùm in vno conglobatæ nescio quid magnum sunt. Gallus Poëta de se:

Vertice nudato ventos, pluuiásq; ferebam:
Non mihi solstitium, non grauis imber erat.

Spartianus de Pescennino Nigro: *Nunquam contra Solem, vel contra imbres quæ sunt tecti suffragium.* Cicero lib. de Senectute de Masanissa nonagenario: *Nullo imbre, nullo frigore adduci, vt capite operto sit.* Quem locum laudat Val. Maximus lib. 8 c. 12. Xiphilinus: ἀδεκαὸς ὑπὸ τὴν κεφαλὴν, οὐκ ἐν θάλπει, οὐκ ἐν ψύχει ἐκαλύφθη ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς χιόσι ταῖς Κελτικαῖς, καὶ ἐν τοῖς καύμασι τοῖς Αἰγυπτιακοῖς γυμνῇ αὐτῇ περιῄει. *Adrianus non æstuante, aut rigente cælo caput operiebatur. Verùm etiam per niues Celticas, ac per Ægypti æstus nudo capite ambulabat.* Adi ad Herodianum l. 3. de Seuero Imp. *Insanos imbres* intelligo validè ruentes, aut valetudinis προξένους, qua mente *Insani* audiunt Sardiniæ montes, posteriùs dicemus.

SPECTATO FONTE RECEDIT.] Alexander apud Curtium lib. 7. poculo pleno reddito: *Nec solus, inquit, bibere sustineo: nec tam exiguum diuidere omnibus possum.* Ibidem plura, si lubido. Similiter Cato apud Lucanum lib. 9. peracutè:

Excussit galeam, suffecitque omnib. vnda, excussu diffusa.

GAVDET ET ADVERSA POPVLOS ARCESCERE RIPA.) Basil. *Atque è diuersa p. a. r.* Alius *Socios.*

LATVS RVBET ÆQVORE LIMES.] B. Asc. idem. P. N. *Lato.* Amplioris laudis est *latus limes*: latum æquor parcioris, aut nullius.

Ergo instat fatis, & rumpere fœdera certus.
Qua datur interea Romam comprendere bello
Gaudet, & extremis pulsat Capitolia terris:
Prima Saguntinas turbarunt classica portas,
Bellaque sumpta viro belli maioris amore.
Haud procul Herculei tollunt se littore muri
Clementer crescente iugo, queis nobile nomen
Conditus excelso sacrauit colle Zazynthus.
Hic comes Alcidæ remeabat in agmine Thebas
Geryone extincto, cæloque ea fata ferebat.
Treis animas namque id monstrum, treis corpore dextras
Armarat, ternaq. caput ceruice gerebat.
Haud alium vidit tellus, cui ponere finem

Non posset mors vna viro, duraque sorores
Tertia bis rupto torquerent stamina filo.
Hic spolia ostentabat ouans, captiuaque victor
Armenta ad fontes medio feruore vocabat,
Cum tumidas fauces accensis sole venenis
Calcatus rupit lethali vulnere serpens:
Inachiumque virum terris prostrauit Iberis.
Mox profugi ducente Notho aduertêre coloni,
Insula quos genuit Graio circumflua ponto.
Atque auxit quondam Laërtia regna Zazynthus.
Firmauit tenues ortus mox Daunia pubes
Sedis inops, misit largo quam diues alumno
Magnanimis regnata viris nunc Ardea nomen.
Libertas populis pacto seruata decusque
Maiorum, & Pœnis postquam imperitare negatum,
Admouet abrupto flagrantia fœdere ductor
Sidonius castra, & lætas quatit agmine causas.
Ipse caput quassans circumlustrauit anhelo
Muros sæuus equo, mensusque pauentia tecta
Pandere iamdudum portas, & cedere vallo
Imperat, & longè clausis sua fœdera, longè
Ausoniam fore, nec venia spem Marte subactis:
Scita patrum, & leges, & iura fidemque, Deosque
In dextra nunc esse sua: verba ocyus acer
Intorto sancit iaculo, figitque per arma
Stantem pro muro, & motantem membra Vaicum.
Concidit insecto medius per viscera telo.
Effusisque simul prærupto ex aggere membris
Victori moriens tepefactam retulit hastam.
At multo ducis exemplum clamore sequuti
Inuoluunt atra telorum mœnia nube.
Clara nec in numero virtus latet: obuia quisque
Ora duci portans, ceu solus bella capessat.
Hic crebram fundit baleari verbere glandem,
Terque leui ducta circum caput altus habena
Permissum ventis abscondit in aëre telum.
Hic valido librat stridentia saxa lacerto,
Huic impulsa leui torquetur lancea nodo.

PRIMA SAGVNTHINAS.] Apud Liuium Alteia, Hermandica, Arba-

cala, Turdetani, Carpetani, tum Sagunthini vim Punicam pertulere, & Polybii lib. 3. Verum è ciuitatibus cum Rom. imperio fœderatis Saguntus prima Annibalici belli procella expugnata est: cæteræ illæ ciuitates bello Hispanico, vbi ab exercitu Imperator consalutatus Annibal.

TRES ANIMAS NAMQ. ID MONSTRVM.] Lucretius:

Atque tripectora ter gemini vis Geryonai.

Cui Poëtæ nō cantatus Geryon? & cui tricorporis vocabuli dicta origo? Iustin. lib. 4. *Porro Geryonem ip'um non triplicis naturæ, vt fabulis proditur, fuisse ferunt: sed tres fratres tanta extitisse concordia, vt vno animo omnes regi viderentur: nec bellum Herculi sua sponte intulisse: sed cum armenta sua rapi vidissent, amissa bello repetisse.* Quem sequitur Silius lib. 13. comparans tres fratres cum monstro tricorporis iræ, *Qualis Atlantiaci* &c. Nec alii absque veri imagine, quod Geryon Hispaniæ rex, quæ triplex; Bætica, Tarraconensis, Lusitania. Geryonis pater fuit Chrysaor, Apollod. lib. 2. Suidas deridiculam commenti rationem affert: Τρικέφαλον, ὅτι τρεῖς λόφους εἶχεν ἐν τῇ περικεφαλαίᾳ. cur enim cuicui triplex crista, non sit Geryon? cur non Aiax, τρικόρυθος cum ab Euripide celebretur. Quem trium cristarum fuisse volo, vt & Cretes, quos in Bacchis τρικορύθας cum legeret Strabonis interpres lib. 10. vertit: *Tribusque galeis instructi.* Cur non Lusitani, quibus τριλοφία teste Strabone non inusitata? Si à triplici cono, vel crista Geryonem diceret τρίφαλον, non despuerem: itaque forte scriptum oportuit. lib. 3.

LETHALI VVLNERE SERPENS.] Loci fortè numen erat, vt quem loquitur Maximus Tyrius λόγῳ λη' à Taxile Indorum regnatore inter inusitata, & miranda monstratum: Εὗρε τοῖς Ἰνδοῖς καὶ ζῶον ὑπερφυὲς Διονύσου ἄγαλμα, ᾧ Ἰνδοὶ ἔθυον. δράκων ἦν μῆκος πεντάπλεθρον. ἐτρέφετο δὲ ἐν χωρίῳ κοίλῳ ἐν κρημνῷ βαθεῖ, τείχει ὑψηλῷ ὑπὲρ τῶν ἄκρων περιβεβλημένος. καὶ ἀνήλισκε τὰς Ἰνδῶν ἀγέλας χαρίζομένων τῶν αὐτοῖς [illegible] καὶ [illegible] καθάπερ τυράννῳ μᾶλλον, ἢ Θεῷ. *In his monstrauit etiam animantem immanem Dionysii ornamentum, cui sacrificabant Indi. Draco erat quinque iugerum longitudine. Alebatur autem in cauo alti præcipitii, cuius summa celsus ambiebat murus. Absumebat is Indorum greges, Indis ipsis boues, atque oues velut tyranno magis, quàm Deo in pastum benignè tribuentibus.* Vide Plin. lib. 1. c. 8. l. 29. c. 4.

DVCENTE NOTO ADVERTERE COLONI.] Plenior locutio sit *Aduertere proras*, Æn. 10. *puppim*, 6. *cursum* 7. Vox est nauigantibus penè sollemnis. cui αἰτιατικῇ, *Obuertunt pelago proras.*

Rursum Silius lib. 15.

—— quantus

Verterit in Rutilos domitor telluris Iberæ.

Sic in illo ex Amphitruone: *Vertentib. Telebois telis complebantur corpora.* Expressiùs *vertentibus se*, vt vsurpauerit Silius *aduertere*, pro *Aduertuntur.* Aen. 5. *Et tandem læti notæ aduertuntur arenæ.*

Quod dicendi genus fuit illa veterum, Liuii; *Vt odor nihil mutaret*: Plauti, *Ira leniunt*: M. Tullii, Liuiique. *Terra mouet*: Maronis; *Venti posuere*: &c, *Demutare*, pro *Demutari* in Apulei Apologia, aliaque sexcenta. Ita Silius li. 10.

— conuersis vidit nam flectere habenis.

Integra, Se vel Equum. Γαθηλικῶς Ouid. Metam. 5.

— Scythicasque aduertitur oras.

INSVLA QVOS GENVIT GRAIO CIRCVMFLVA PONTO.] Polyb. lib. 3. de Saguntho: Ἡ δὲ πόλις αὐτὴ κεῖται μὲν ἐπὶ τῷ πρὸς θάλατταν καθήκοντι πρόποδι τῆς ὀρεινῆς τῆς συναπτούσης τὰ πέρατα τῆς Ἰβηρίας, καὶ Κελτιβηρίας. ἀπέχει δὲ τῆς θαλάττης ὡς ἑπτὰ σταδίους. *Vrbs ipsa situata est in imo pede, quà ad mare vergit, montanæ regionis Ibericæ ac Celtiberæ fines quingentis. Abest autem à mari stadia septem.*

MAIORVM ET POENIS POSTQVAM.] Sententia si minore legeris. *Atp.*

LÆTAS QVATIT AGMINE CAVSAS.] Historiæ congruenter locum hunc Marsus enarrauit de causis belli ab Annibale quæsitis: nec eam expositionem aliter, quàm calumnia frangere molitur Modius. Admoto namq; Saguntinis agmine, belli mouebat, seu *quatiebat* causas Annibal. A me D. Aug. l. 3. de Ciuit. c. 20. hac ipsa de re, déque Annibale:

Causas quæ siuit, quibus eos (Romanos) *irritaret ad bellum.*

Aurel. Victor *Causam belli quærens.* Florus: *Quam in libertate communi fœdere exceptam Annibal causas nouorum motuum quærens.* Silius ante de Annibale: *Ingenio motus auidus.*

LONGE CLAVSIS SVA FOEDERA, LONGE AVSONIAM.] Maro:

Longè illi Dea mater erit, quæ nube fugacem
Fœminea tegat.

VERBA OCYVS ACER INTORTO SANCIT IACVLO.] In modum bellum indicentis fetialis, aut πρόφρων.

Cuiusmodi fuisse Bogus videtur, qui lib. 4. post interpretatum augurium:

Tum dictis comitem contorquet primus in hostes
Ceu suadente Deo, & fatorum conscius hastam, is scilicet, qui *— primæ decus affectat decerpere pugnæ.*

& lib. 5. Silius instaurandam de Bogo notam putauit. Librôque 9. contra notat, nullam primam hastam fuisse Marte præcipiti:

Nec verò prima in tantis concursibus hasta
Vlla fuit; stridens nimbus certante furore
Telorum simul effusus.

Imprecatur & Crastino diras Lucanus, lib. 7. qui eo modo pugnam Pharsalicam orsus est:

Dij tibi non mortem, quæ cunctis pœna paratur,
Sed sensum post fata tua dent, Crastine, morti,
Cuius torta manu commisit lancea bellum,
Primáque Thessaliam Romano sanguine tinxit.
O præceps rabies, cùm Cæsar tela teneret,
Inuenta est prior vlla manus. ibidem:
Prima velim caput hoc funesti lancea belli
Fersat. Aeneid 9.
— iaculum intorquens emittit in auras
Principium pugnæ.

Quem in locum Seruius consuli potest, & in 10. Aeneid. Libro item 12. ad Aneæ, & Turni singulare certamen dissici... ndum fuit est Tolumnii auguris hasta.

SANCIT IACVLO, FIGITQ. PER ARMA STANTEM PRO MVRIS.] Deliberatè nam *Sancire* est sanguine firmare, ac testari; quòd violato Vaico fecit Annibal. Inde & *Sancti* appellatio.

MOTANTEM MEMBRA VAICVM.] P. N. *monstrantem tela Vaicum* B. *Monst. membra*. Asc. *mutantem membra*. Ph. Nut. & Gr. *Monst. m. Naicum.* Cæteræ lectiones præter Ascensianam liquent, & ferri possunt. Correctorum sunt, Victorii: *Mutantem verba*: Modii Epistola Nouantiq. 46. *Minitantem vana Caicum*, auspicibus membranis Coloniensib. firmat ex lib. 12.

— sonantem, & vana minantem
Circumagit.

Ex Horatio: *Atqui vultus erat magna, & præclara minantis.*

Non refragor. Et accedit porrò Lud. Carrion lib. 2. Emendat. c. 11.

CONCIDIT INIECTO MEDIVS PER VISCERA TELO.] Lud. Carrion, & alii legunt.

Concidit exacti medius per viscera teli.

Ante omneis ductor patriis insignis in armis
Nunc picea iactat fumantem lampada flamma
Nunc sude nunc iaculo, nunc saxis impiger instat.
Aut hydro imbutas bis noxia tela sagittas
Contendit neruo, atque insultat fraude pharetræ.
Dacus vt armiferis Getica telluris in oris
Spicula quæ patrio gaudens acuisse veneno
Fundit apud ripas inopina binominis Istri.
Cura subit collem turrita cingere fronte,
Castellóque vrbem circumuallare frequenti.
Heu priscis numen populis, ac nomine solo
In terris iam nota fides. stat dura iuuentus,
Ereptámque fugam, & claudi videt aggere muros.
Sed dignam Ausonia mortem putat esse, Saguntham
Seruata cecidisse fide. iámque acrius omnes
Intendunt vires: adductis stridula neruis
Phocais effundit vastos balista molares:
Atque eadem ingentis mutato pondere teli
Ferratam excutiens ornum media agmina rumpit.
Alternus resonat clangor. certamine tanto
Conseruere acies, veluti circundata vallo
Roma foret: clamátque super tot millia, gentes
Inter tela sitæ, iam capto stamus in hoste.
Anne pudet cœpti? pudet omneis. en bona virtus,
Primitiæque ducis. talíne implere paramus

Italiam fama? tales præmittere pugnas?
Accensæ exultant mentes, haustúsque medullis
Annibal exagitat, stimulátque sequentia bella.
Inuadunt manibus vallum, cæsásque relinquunt
Deiecti muris dextras: subit arduus agger,
Imponítque globos pugnantûm desuper vrbi.
Armauit clausos, ac portis arcuit hostem
Librari multa consueta phalarica dextra.
Horrendum visu, robur, celsísque niuosæ
Pyrenes trabs lecta iugis, cui plurima cuspis
Vix muris toleranda lues, sed cætera pingui
Vncta pice, atque atro circumlita sulfure fumant.
Fulminis hæc ritu summis è mœnibus arcis
Incita, sulcatum tremula secat aëra flamma.
Qualis sanguineo præstringit lumina crine
Ad terram cœlo decurrens ignea lampas.
Hæc ictu rapido pugnantûm sæpe per auras
Attonito ductore tulit fumantia membra.
Hæc vastæ lateri turris cum turbine fixa,
Dum penitus pluteis Vulcanum exercet adesis,
Arma, virósque simul pressit flagrante ruina.
Tandem condensis actæ testudinis armis
Subducto Pœni vallo, cæcáque latebra,
Pandunt prolapsam suffossis mœnibus vrbem.
Terribilem insonitum procumbens aggere victo
Herculeus labor, atque immania saxa reuoluens,
Mugitum ingentem cœlo dedit Alpibus altis.
Aeriæ rupes scopulorum mole reuulsa
Haud aliter scindunt resonanti fragmine montem.
Surgebat cumulo certantûm prorutus agger,
Obstabátque iacens vallum, ne protinus instent
Hinc atque hinc acies media pugnare ruina.

BINOMINIS ISTRI.] Alterum illi nomen Danusius, seu Danubius. Eustath. in Dion. Ὅτι πολλάκις μὲν οἱ Σκύθαι δι' αὐτοῦ περαιούμενοι οὐδὲν ἔπασχον. συμφορᾶς δέ ποτε αὐτοῖς εἰσπεσούσης ἡρμηνεύθη Δανούσιος, ἢ Δανούβιος, ὥσπερ τοῦ ἁμαρτεῖν ἐκείνοις αἰτίαν ἔχων. *Cum sæpe Scythæ fluuium hunc innoxiè transissent, tandémque malè iis cecidisset, interpretatus est* Danusius, *siue* Danubius, *quòd iis errandi causam attulisset.* Duplicis nominis meminit & Marcianus Heracleota lib. 2. in Periplo Germaniæ maioris. Ποταμῶν δὲ δοκεῖ μέγιστος, ὁ πάσης δι' Εὐρώπης ῥέων, *Maximus fluuiorum Europa.* Philostratus.

SED DIGNAM AVSONIA MORTEM PVTAT ESSE SAGVNTHVM.] *Mortem dignam Ausonia* θάνατον ἀντάξιον Αὐσονίης interpretor: Italiam ſiquidem violata fide prodituri ſibi Saguthini videbantur, ſi fœdera refringerent. Non ſolùm *dura iuuentus ſtat*, ſed *Sagunthum* vniuerſum putat *mortem* ſuam *dignã Auſonia*. Qui neſcierant *Sagunthum* primore caſu dici, Liuium adiiſſent li. 21. *Ad Iberum Sagunthum eſt*. Qui repoſitum ibat *Auſonia Saguntho*, tentabat id ſocietatis adſpectu, quam nec firmat, nec elucidat. Cartaginienſium Orator apud Liuium: *Nobis vobiſcum fœdus eſt à Luctatio conſule ictum, in quo cauetur de vtrorumque ſociis: nihil de Sagunthinis (nec dum enim erant ſocij veſtri) cautum eſt. At enim eo fœdere, quod cum Haſdrubale ictum eſt, Sagunthini excipiuntur*. Nec dubitabilis eſt Liuii ſententia eodem libro alibi quóque profuſè quodammodo explicata. Polybius Sagunthum Romanis ſociam ſcribit vel ante fœdus primi belli Punici.

PHOCAIS EFFVNDIT VASTOS BALLISTA MOLARES.] Nihil hodie cognitiùs, quàm ſaxa balliſtis mitti. Quod iis ita proprium, ſagittas vt Vitruuius demſerit. Haut rectè. Erumpant à nobis *faces*. Lucanus lib. 2.

Tortáque per tenebras validis balliſta lacertis
Multifidas iaculata faces.

Eodem mihi pertinere videtur illud, vbi de Annibale obuia quæque perrumpente:

Fumanteſque ante ora faces, non ſaxa per artem
Tormentis excuſſa.

Niſi quis trahit ad faces incendiarias, aut manuarias, ſuper quibus alibi plura. Sed & *haſtæ* balliſta euibratæ. Silius hîc:

Atque eadem ingentis mutato pondere teli
Ferratam excutiens ornum media agmina rumpit:

Haſtam ex orno Marſus interpretatur. Curt. lib. 8. *Excuſſas tormentis prægraues haſtas negabant conuenire mortalib.* barbari. Quid porrò *balliſta Phocais*? Plinius lib. 7. c. 56. balliſtas & fundas inuentas Phœnicibus tradit: quare quod nonnullis viſum, *Phocaida* dici, quòd iis reperta, parum placet. Baptiſta Pius Annot. Poſter. c. 156. *Sagunthinam* interpretatur. Scimus enim, inquit, vel Silio docente Sagunthum ab Herculis comite dictum, qui fuit Thebanus, vt ipſe ait:

Hic comes Alcidæ properabat in agmine Thebas
Gerione extincto.

Phocenſes igitur Sagunthini dici poſſunt, velut & Thebani, ſicut Phocis ab his, qui largiùs dimetiuntur climata, in Bœotia ponitur: & à Thebanis Saguntini denominari poſſunt Phocẽſes, præſertim cùm Phocidem Thebanus ager complectatur. Hæc ille Silij obſeruato more, cui ſucium longiuſculè petitas appellationes vſurpare, cùm Romanos Sigeos, Rhœteos, Æneadas, Dardanios, Laurentes, Idæos, Hectoreos; Cartaginienſes, Cadmeos, Phœnicas, Tyrios, Agenoreos vocat. Pari genio lib. 3. *Phocai cedant Emporiæ* quas à Maſſilienſib. conditas conſtat: at hi retrò Phocenſes fuere. Paugenio Stephanus Emporias Κελτικὴν πόλιν, quòd Celtis tunc annumerati Maſſilienſes. Fruſtra ſunt, qui Stephani, Strabonis, aliorúmque probiſſimorum ſcriptorum fidem, iniuria labefacere conantur, ſéque vt deprædicent, alios depretiant.

ANNE PVDET COEPTI? PVDET OMNES.] Sic non malè librorum consensu. Modii tamen correctio iuuat orationis seriem: *Pudet hominis?*

LIBRARI MVLTA CONSVETA PHALARICA DEXTRA.] Et neruis tortilibus præiuta. Lucan. li. 6.

> *Hunc aut tortilibus vibrata phalarica neruis*
> *Obruat.*

Sic & *multiplices chordæ neruorum textilium* ballistam illigat Ammianus lib. 23. Vix alium Silio exactiorem descriptionis Phalaricæ inuenias.

PVTEIS VVLCANVM EXERCET ADESIS.] Festus in Farnesiano fragmine: *Plutei dicuntur crates corio crudo intentæ, quæ solebant opponi militibus opus facientibus, & appellabantur militares. Nunc etiam tabulæ, quibus quid præsepitur, eodem nomine dicuntur.*

CONDENTIS ACTÆ TESTVDINIS ARMIS.] Testudinem apto simili nobis Calaber l. 11. repræsentauit:

> Ἀσπίδας ἐν παλάμῃσι, βαλόντες ὕπερθε καρήνων
> Θέντες ἐπ' ἀλλήλοισι. μιῇ δ' ἅπαν ἥρμοσεν ὁρμῇ.
> Φαίης κεν μεγάροιο κατηρεφὲς ἔμμεναι ἕρκος
> Πυκνὸν, ὃ οὔτ' ἀνέμοιο διέρχεται ὑγρὸν ἀέντος
> Ῥιπὴ ἀπειρεσίη, οὔτ' ἐκ Διὸς ἄσπετος ὄμβρος.
> *Aptabant clypeos, capite & per mutua nexos*
> *Vt subiere orbes, vno stetit impete tota*
> *Testudo composita. Putes densere domorum*
> *Tecta, quibus furiæ ventorum, atque humida cautè*
> *Flamina franguntur, Iouis atque ingentior imber.*

Ὥσπερ ἐν πλινθίῳ τινί, inquit in Augusto Xiphilinus.
Apollon. l. 2. Argon. consimili tecti, & testudinis contentione lusit, & Oppianus. Maro lib. 9 *tectam aciem* vocauit, & lib. 2.

> — *Obsessúmque acta testudine limen.*

Ideo non audio scripturientes *arcta* in Silio: est enim in Maronis magistri vestigio. Græcis passim συνασπισμὸς testudo dicitur. Plurib. meminere Liuius lib. 41. 42. Tacit. lib. 18. Xiphilinus in Augusto. Vitruuius lib. 10. c. 19. Vege. l. 4. c. 14. Diodor. Siculus l. 9. Xenophon Hellen. l. 3. Polyb. l. 10. Sic hi, sic alii historici meminere, Poëtis vt describendi palmam non præripuerint. Cósuli potest Lipsius Poliorc. li. 1. c. 5. V Valtrinus lib. 5. c. 6. quorum ego scrinia non compilo.

COECAQVE LATEBRA PANDVNT PROLAPSAM SVFFOSSIS MOENIBVS VRBEM.] *Cuniculi* videntur intelligi ab animalculis præmonstratorib. nominati teste Martiale, Festo, & Vegetio l. 4. de re milit. ca. 24. quem vide. Aut certè *Musculus*, sub quo miles ima muri quassabat. Huc faciunt illa Liuii: *Cùm muros defensorib. nudasset, tum Annibal occasionem ratus, quingentos fermè Afros cum dolabris ad subruendum ab imo murum mittit.* Ideo antecedebat in Silio:

> — *subducto Pœni vallo.* Vtrumque potuit esse.

MVGITVM INGENTEM COELO DEDIT.] Ita plures libri. Alius: *Casu d.*

SVRGEBAT CVMVLO CERTANTVM PRORVTVS AGGER.] Ita Colonienses membranæ, Ascensij liber, & Griphii. Quod prius fuerat *Proruus*,

è subeunte versu per imprudentiam reprehensum reor.

Emicat ante omneis primæuo flore iuuentæ
Insignis Rutulo Murrus de sanguine: at idem
Matre Saguntina Graius, geminóque parente
Dulichios Italis miscebat prole nepotes.
Hic magno socios Vaidum clamore vocantem
Quà corpus loricam inter, galeámque patescit
Conantis motus speculatus cuspide sistit,
Prostratúmque premens telo, voce insuper vrget:
Fallax Pœne iaces: certe Capitolia primus
Scandebas victor: quæ tanta licentia voti?
Nunc Stygio fer bella Ioui. tum feruidus hastam
Aduersi torquens defigit in inguine Iberi,
Oráque dum calcat iam singultantia letho,
Hac iter est, inquit vobis ad mœnia Romæ.
O metuenda manus, sic quo properatis eundum.
Mox instaurantis pugnam circunsilit arma,
Et rapto nudum clypeo latus haurit Iberi.
Diues agri, diues pecoris, famaque negatus
Bella feris arcu, iaculóque agitabat Iberus.
Felix heu nemorum, & vitæ laudandus opacæ,
Si sua per patrios tenuisset spicula saltus.
Hunc miseratus adest infesto vulnere Ladmus.
Cui sæuum arridens, narrabis Amilcaris vmbris
Hanc, inquit, dextram, quæ iam post vulnera vulgi
Annibalem vobis comitem dabit: & ferit alte
Insurgens gladio cristatæ cassidis æra,
Pérque ipsum tegmen crepitantia dissipat ossa.
Tum frontem Chremes intonsam vibrante capillo
Septus, & horrentes effingens crine galeros:
Tum Masulus, crudáq; virens ad bella senecta
Harcalo, non pauidus fœtas mulcere leænas,
Flumineáque vrna cælatus Bragada parmam,
Et vastæ Nasomon syrtis populator Hyempsal
Audax in fluctu laceras raptare carinas,
Vna omnes dextráque cadunt, iráque perempti.
Necnon serpentes diro exarmare veneno
Doctus Atyr, tactúque graues sopire chelydros,
Ac dubiam admoto sobolem explorare ceraste.

Tu quoq; fatidicis Garamanticus accola lucis
Insignis flexo galeam per tempora cornu,
Heu frustra reditum sortes tibi sæpe loquutas.
Mentitúmque Iouem increpitans occumbis Hyarba.

HIC MAGNO SOCIOS VAIDVM] Alius liber: *Naidum.*

CVI SÆVVM ARRIDENS.] Æneid. 12.

Ad quem subridens mista Mezentius ira.

Homerus: Μειδιόων βλοσυροῖσι προσώπασι

POST VVLNERA VVLGI.] Parisiensis editio: *Funera.* Gratiùs.

TVM FRONTEM CHREMES INTONSAM.] Hic versus, & sequens desiderantur in exemplari Aldi, & P.N.

VIBRANTE CAPILLO] Carrion laudat hîc membranas Colonienses quibus est: *Vmbrante*: allauder, quisquis versum periisse volet.

HORRENTES EFFINGENS CRINE GALEROS.] Errant, qui *galerum*, aut *galericulum* solam πήνικην putant, seu comam adsutam: vides hîc è natiuo crine.

TVM MASVLVS.] Alij codices: *Masulis.*

HARCALO NON PAVIDVS.] Col. membranæ: Cartalo.

SERPENTES DIRO EXARMARE VENENO.] Calpurnius Ecloga 5.

— *non stringere dentes.*
Ipse videlis serpentum cecidisse minas,
Vlla potest vncos: sed inani debilis ore
Marcet, & obtuso iacet exarmata veneno.

AC DVBIAM ADMOTO PROLEM EXPLORARE CERASTE.] Lucan. li. 9.

Nequa sit externæ Veneris mistura timentes,
Lethifica dubios explorant aspide partus. item:
— *sic pignora gentis.*
Psyllus habet, siquis tactos non horruit angues,
Siquis donatis lusit serpentib. infans.

Plin. l. 7. c. 2. *Mos verò liberos genitos protinus obijciendi sæuissimæ earum* [serpentium] *eóque genere pudicitiam coniugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus*, Antigonus in Synag. Hist. Parad. Τῶν δὲ λιβύων καλοῦνται ψυλλοί τινες ... ὑπὸ γὰρ τῶν ἀσπίδων ἤτοι μὴ οὐδὲν πάσχουσι πληττόμενοι, τῶν δὲ λοιπῶν οὐκ ἔστιν ὅστις διαφθείρεται δηχθείς. *Lybium nonnulli: Psylli namq; aspidibus percussi noxæ nihil sentiunt: cæterorum nullus est qui ab iis morsus mortem euitet.* Vide Xiphil. in Augusto. & Ælianum l. 1. de Hist. Ami. c. 57. Solin. c. 40.

TV QVOQVE FATIDICIS.] De his lucis dicemus ad lib. 3.

Et iam corporibus cumulatus creuerat agger,
Perfusaque atra fumabant cæde ruinæ.
Tum ductorem auido clamore in prælia poscit.
Fulmineus ceu Spartanis latratibus actus,
Cùm syluam occursu venantum perdidit, hirto
Horrescit sæuus dorso, & postrema capessit

Prælia, candentem mandens aper ore cruorem:
Iámq; gemens geminum contra venabula torquet.
At parte ex alia, quæ se insperata iuuentus
Extulerat portis, ceu spicula nulla, manúsq;
Vim ferre, extrémve queant, permixtus vtrisque
Annibal agminibus passim furit, & quatit ensem,
Cantato nuper senior quem fecerat igni
Littore ab Hesperidum missus: qui carmine pollens
Fidebat magica ferrum crudescere lingua:
Quantus Bistoniis late Gradiuus in oris
Belligero rapitur curru, telúmque coruscans
Titanum quo pulsa cohors, flagrantia bella
Cornipedum, afflatu domat, & stridoribus axis.
Iámque Hoscum, Rutilúmque Pholum, ingentémq; Metiscum,
Iam Lygdum, Dyriúmque simul, flauúmque Galesum,
Et geminos Chronum atque Gyam demiserat vmbris.
Daunum etiam, grata quo non spectatior alter
Voce mouere fora, atque orando fingere mentes.
Nec legum custos solertior, aspera telis
Dicta admiscentem: quo nam te, Pœne, paternæ
Huc adigunt furiæ? non hæc Sidonia tecta
Fœminea fabricata manu, pretióve parata,
Exulibúsve datum dimensis litus arenis.
Fundamenta deûm, Romanáque fœdera cernis.
Ast illum toto iactantem talia campo
Ingenti raptum nisu, medióque virorum
Auulsum inter tela globo, & post terga reuinctum
Annibal ad pœnam lentæ mandauerat iræ,
Increpitánsque suos inferri signa iubebat:
Pérque ipsos cædis cumulos, stragémque iacentum
Monstrabat furibundus iter, cunctósque ciebat
Nomine, & in prædas stantem dabat improbus vrbem.
Sed postquam à trepidis allatum, feruere partem
Diuersam Marte infausto, Murróque secundos
Hunc superos tribuisse diem, ruit ocyus amens
Lymphato cursu, atque ingentes deserit actus:
Letiferúmq; micant fulgentes vertice cristæ.
Crine vt flammifero terret fera regna cometes
Sanguineum spargens ignem, vomit atra rubentes

Fax cælo radios, & sæua luce coruscum
Scintillat sidus, terrísque extrema minatur.
Præcipiti dant tela viam, dant signa, viríq;,
Atque ambæ trepidant acies: iacit igneus hastæ
Dirum lumen apex, ac late fulgurat vmbo.
Qualis vbi Egeo surgente ad sidera ponto
Per longum vasto Cors cum murmure fluctus
Suspensum in terras portat mare, frigida nautis
Corda tremunt: sonat ille procul, flatúque tumescens
Curuatis pauidas transmittit Cycladas vndis.
Non cuncta è muris vnum incessentia tela,
Fumantésque ante ora faces, non saxa per artem
Tormentis excussa tenent: vt tegmina primum
Fulgentis galeæ conspexit, & arma cruento
Inter solem auro rutilantia, turbidus infit:

AGGER, PERFVSÆQVE ATRA FVMABAT CÆDE RVINÆ.] Sic B.& Asc.Paulùm aptiùs P.N. *Confusæ*. Quod verò P. N. prætendit *feruebat* pro *fumabat*, non æquè acceptum: quia vel fumum intelligit Poëta surgentem excito multo puluere aggeris, vel fumum qui profertur è vapore sanguinantium cadauerum.

FVLMINEVS CEV... APER.] Ouid.l.1.Metam.addit

— vires fulminis apro. & l.10.

Fulmen habent acres in aduncis dentibus apri.

Apud eundem apri Calydonii

Fulmen ab ore venit, frondes afflatib. ardent

Quare apud Oppianum l.3.Cyneg. ἀϋτμὴν *cum Brodæo volo, non* ἀτμήν:

Ἔσι δέ τις κάκεῖνο φάτις πέρι, λευκὸν ὀδόντα
Δάϊον ἐντὸς ἔμεν μαλερὴν πυρόεσσαν ἀϋτμήν. Latinè facio:

Abdita vis ignita latet, niueóque sub apri
Dente vapor (sic fama tulit) perflabilis hæret.

Reconditiora sunt illa Iul.Pollucis l.5.c.12.de apro: Πῦρ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ἀφίησι, *ignem ex oculis iacit*, & sequitur: Εἰ δὲ πλαγίως τοῖς ὀδοῦσι θίγοι τῶν κυνῶν, τὸ τρίχωμα ἐπέφλεξεν, εἰ δὲ ἀποθανόντι τῷ χαυλιόδοντι προσστήσειας τρίχας, ὡς ἀπὸ πυρὸς αἱ τρίχες συστρέφονται; *Si obliquè canes dentibus tetigerit, pilos adurit: si verò denti mortui exserto crines iniecceris, velut ab igni crines in se recurrunt.* Et suprà Oppianus

Ἀπ' αὐχένος εἴ τις ἀειράμενος τρίχα λεπτὴν
Θηρὸς ἔτ' ἀσθμαίνοντος ἐνιχρίμψειεν ὀδόντι
Αἶψα μάλα σφαιρηδὸν ἀελκομένη αἴθομένη θρίξ.
Καὶ δ' αὐτοῖσι κύνεσσιν ἐπὶ πλευρῆς ἑκάτερθεν
Ἔνθα συὸς γενύων πέλασαν αἴθωνες ὀδόντες,
Ἴχνεα πυρσωθέντα διὰ ῥινοῖο πέπανται.

Tam

Tam vinulos, venustulósque versus Latio conciliemus:

Sublatum ceruice pilum, dum bellua cæsa
Spirat adhuc, tenuem si ques superinijciet fors
Denti, confestim ipse pilus fluet omnis in orbem,
Et per vtrasque canum costas, quà fulmineus dens
Admôrit sese, vestigia longa trahuntur
Per mediam flammata cutem.

Apuleius de apro: *Impetu sæuo frementis oris totus fulmineus.* Xenophon Cynegetico.

CANDENTEM MANDENS APER ORE CRVOREM.] Codex alius: *Feruentem.* Aliûs coniectura est: *Canentem.* non mea.

GEMINVM CONTRA VENABVLA TORQVET.] *Torquet* quid plus, quàm *exserit*: priùs enim apro dens *exsertus*, quàm *tortus*, licet inter χαυλιόδοντα γένεθλα collocetur ab Oppiano li. 3. Aristoteles autem lib. 9. de Part. Animal. χαυλιόδοντα vocari dicit, ὅσα ἔχει ὀδόντας ἐξεστηκότας τοῦ στόματος. *χαυλιόδοντα sunt quæcumque exstantes ore dentes habent.*

EXTVLERAT PORTIS.] Asc. & P. N. *Expulerat.*

LITORE AB HESPERIDVM MISSVS.] Modius ducibus M. S. libris legit: *Temisus.* Quidam codex à Gryphio: *Rhemisus.*

CORNIPEDVM AFFLATV, DOMAT.] Scaliger in Critico: Imò accendit bella, non domat. Mars accendebat suos in pugna Titanum: aduersos verò domabat. Hoc Poëtæ scribere nefas tu ducis?

FLAVVMQ. GALESVM.] Illius è Georgicis adspectu:

— *numerat flauentia culta Galesus.*

ET STRIDORIB. AXIS.] Scaliger: In stridore axis plus strepitus, quàm rei. Potest alibi sic esse, non hîc: nam hostium oculos *stridorib. axis* in se conuersos Mars territabat, audaciámque frangebat, quæ victoriæ pars non vltima.

FVNDAMENTA DEVM.] Sagunthi ab Hercule Deo, sociísque positæ.

AD POENAM LENTÆ MANDAVERAT IRÆ.] Efferi, & immanis animi character.

Aen. 8. Mezentius:

— *longa miseros sic morte necabat.*

Quod Etruscorum genti adscribit Val. Max. lib. 9. Tit. de Crudelitate 2.

Apud Ouidium in Aeneam diras iacit Dido:

Viue precor; sic te meliùs, quàm funere perdam.

Seneca Troade:

Mortem misericors sæpè pro vita dedit.

Et Agamemnone [illegible]: El. *Concede mortem.* Clyt. *Si recusares, darē:*

Rudis est tyrannus, morte qui pœnam exigit.

El. *Mortem aliquid vltra est?* Clyt. *Vita, si cupias, mori.*

CVNCTOSQVE CIEBAT NOMINE.] Non exiguum inest momentum nominis commemorationi præsertim ciendis affectibus: ita veterum fuit disciplina. Ita fratri mandat Agamemnon Iliad. K.

— Ἐγρήγορθαι ἄνωχθι
Πατρόθεν ἐκ γενεῆς ὀνομάζων ἄνδρα ἕκαστον,

Γνώτας κυδαίνων. μηδὲ μεγαλίζεο θυμῷ.. — *vigilare iubebis*
Gentis patrióque vocamine quémq; vocando.
Tu ne efferre animo: cunctos sed honorib. effer.

Nam qui parentis appellatur nomine, quòd vel parentem memoria, vel se parente dignum putet, palpum sentit. De Othone militum animos prolectante, Tacitus lib.1. Hist. *Vetustissimum quémque militum nomine vocans.* Notæ artes Vulpioni Rufino lib.2. apud Claudianum:

— *deuotáque brachia iactas*
Nomine quémque vocans.

Sollemne id Stiliconi lib.2. de eius laudibus:

— *mensáque adhibes, & nomine quémque*
Compellas.

Tarchon Aen.11. cùm pugnam restituit:

— *variisque instigat vocib. alas*
Nomine quémq. vocans, reficitque in prœlia pulsos.

Aquilius apud Dionysium lib. 8. Ant. Rom. *Παραθαρρύνων τε, καὶ ἐξ ὀνόματος ἀποκαλῶν τοὺς εἰωθότας ἐν ταῖς πρὶν ἀριστεύειν μάχαις. Audaciam afferens, & solitos in pugnis pugnatis fortiter se gerere, nominatim compellans.* Et lib.9. Fabius seruans artis militaris: *Λοχαγῶν τε, καὶ ταξιάρχων, καὶ τῶν ἄλλων στρατιωτῶν ἕκαστον, ᾧ συνῄδει τι λαμπρὸν ἔργον ἐν μάχαις ἀποδειξαμένῳ κατ' ὄνομα ἀνακαλούμενος. Centurionem, tribunum, ac militem quémq. quem præclarum aliquod in prœliis facinus publicè fecisse norat, ex nomine compellans.*

LETHIFERVMQ. MICANT FVLGENTES VERTICE CRISTÆ.] Fulgentium cristarum est *Micare*; longorum, aut grauium, aut quaqua causa propendularum *Nutare*: quare τὸ *Micant* mihi præstabilius Modiano *Nutant*. Deinde *micantes cristas* Annibalis componit Silius cum fulgore cometę, non cum eius cursu, propensione, aut prolapsione.

TERRET FERA REGNA COMETES.] Alludit cometen, qui Vespasiani imperio ostendebatur (vixit enim Silius Vespasiano æqualis) de quo cùm scinderentur vulgi sententiæ apud Xiphilinum, rumor Imperatoris aures attigit, non vulnerauit; sic enim ille: *Οὐκ ἐμοίγε εἶπεν, ἀλλὰ τῷ τῶν Περσῶν βασιλεῖ προσημαίνει. ἐκεῖνος γὰρ κομᾷ, ἐγὼ δὲ φαλακρός εἰμι. Non mihi, sed Persarum regi portendit (cometes) Ille námq. bene capillatus est: ego contra caluus.* Meminere & Aurel. Victor, & Suet. li. 23. Eôdem respexisse Iuuenalem ariolor:

Instantem regi Armenio, Parthóq. cometen.

QVALIS VBI ÆGÆO SVRGENTE AD SIDERA PONTO.] Ægæum namq. torrentissimum, iuxtáque periculosissimum mare est. Dionysius:

Οὐ γὰρ τις κείνῳ ἐναλίγκια κύματ' ὀφέλλει.

Et quæ in eo mari Cyclades, peræque. Catullus loca naufragiis infesta his vitari iubet:

Interfusa nitentes
Vites æquora Cycladas.

CVRVATIS PAVIDAS TRANSMITTIT CYCLADAS VNDIS.] Georg. 4.

Curuata in montis faciem circumstetit vnda.

Non capio Heynsium scribentem *Turbatis*, & retinentem *Curuatis*: nec admittentem *Pauidas Cycladas*, sed *Grauidas*. Quod ad primum, quid si Poëta

præterquam quòd magiſtri Maronis terat veſtigia, *Cycladum* nomen reſpexerit τῷ *Curuatis*? Ideo námque *Cyclades*, quòd

—— ἀμφὶς ἴσσαι

Δῆλον ἐκυκλώσαντο, καὶ οὔνομα Κυκλάδες εἰσί, Dionyſius.

Reddat Solinus c. 17. *Cycladas autumant inde dictas, quia licet ſpatiis longiorib. à Delo proſectæ, in orbem tamen circa Delum ſita ſunt, & orbem* κύκλον *Graij loquũtur*. Mella lib. 2. c. 7. Deinde reponi *Grauidas* non poteſt: non enim ipſæ vrbes Cyclades *grauidæ* ſunt *vndis*, ſed vicina vrbibus ſpatia. Et vt ſint, non dicit Silius: dicit verò Cycladum habitatores *pauidos*. Offenditur immeritò, qui *pauidas Cycladas* Poëtico characteri non adſcribit. En tibi Tacitum libro extremo ineunte audaciùs, at rectè, & decorè locutum: *Balſamum medica arbor; vt quiſque ramus intumuit, ſi ferri vim adhibeas, pauent venæ.* Nec *pauidas Cycladas* reformidauit Seneca in Thyeſte:

Hîc vbi ingenti modò ſub procella
Cyclades pontum timuere motæ.

En, qui res Libycas, inceptáque tanta retardet
Romani Murrus belli mora: fœdera ſaxo
Iam noſcas quid vana queant, & veſter Iberus.
Ferto æquum, caſtámq. fidem, ſeruatáque iura.
Deceptos mihi linque Deos. cui talia Murrus:
Exoptatus ades. mens olim prœlia poſcit,
Spéque tui flagrat capitis: fer debita fraudum
Præmia, & Italiam tellure inquire ſub ima:
Longum in Dardanios fines iter, atque niualem
Pyrenen, Alpéſque tibi mea dextera donat.
Hæc inter cernens ſubeuntem comminus hoſtem,
Præruptúmque loci, fidum ſibi corripit ingens
Aggere conuulſo ſaxum, & nitentis in ora
Deuoluit, pronóque ſilex ruit incitus ictu.
Subſedit duro concuſſus fragmine muri.
Tum pudor accendit mentem, nec conſcia fallit
Virtus preſſo loco, frendens luctatur, & ægro
Scandit in aduerſum per ſaxa minantia nixu.
Sed poſtquam propius vicino lumine fulſit,
Et tota ſe mole tulit, velut incita clauſum
Agmina Pœnorum cingant, & cuncta pauentem
Caſtra premant, lato Murrus caligat in hoſte.
Mille ſimul dextræ, denſúſque micare videtur
Enſis, & innumeræ nutare in caſſide criſtæ.
Conclamant vtrinque acies, ceu tota Saguntos
Igne micet: trahit inſtanti languentia letho

Membra pauens Murrus, supremáque vota capessit.
Conditor Alcide, cuius vestigia sacra
Incolimus, terræ minitantem auerte procellam
Si tua non segni defensé mœnia dextra.
Dumque orat, cœlóque attollit lumina supplex,
Cerne, ait, an nostris longe Tirynthius ausis
Iustius affuerit, ni displicet æmula virtus,
Haud me dissimilem Alcide primoribus annis
Agnosces inuicte tuis: fer numen amicum,
Et Troiæ quondam primis memorate ruinis.
Dexter ades Phrygiæ delenti stirpis alumnos.
Sic Pœnus, pressúmque ira simul exigit ensem
Quà capuli statuere moræ: telóque relato
Horrida labenti perfunditur arma cruore.
Ilicet ingenti casu turbata iuuentus
Procurrit: nota arma viri, corpúsque superbo
Victori spoliare negant, coit aucta vicissim
Hortando manus, & glomerata feruntur.
Hinc saxis galea: hinc clypeus sonat æreus hastis,
Incessunt sudibus, libratáque pondera plumbi
Certatim iaciunt: decisæ in vertice cristæ,
Direptúmque decus nutantum in cæde iubarum.
Iámque agitur largus per membra fluentia sudor,
Et stant loricæ squamis, horrentia tela:
Nec requies, tegménue datur mutare sub ictu:
Genua labant, fessíque humeri gestamina laxant.
Tum creber, penitúsque trahens suspiria, sicco,
Fumat ab ore vapor, nisúque elisus anhelo
Auditur gemitus, fractúmque in casside murmur
Mente aduersa domat, suadétque nitescere duris
Virtutem, & decoris pretio discrimina pensat.

FERTO ÆQVVM, CASTAMQ. FIDEM, SERVATAQ. IVRA.] Amplector vtróq. pollice docti viri coniecturam: *Fer tecum, castámque f. s. 1.*

LONGVM IN DARDANIOS FINES ITER.] Homerus nonnullibi: *Αἰγυπτόνδ' ἰέναι δολιχὴν ὁδόν.*

LATO MVRRVS CALIGAT IN HOSTE.] Quid si *læto* scribas? huius vt facies turbatior sit, illius serena. *Lato.* Nihilominus iuranda lectio. *Latus hostis*, plurimus opinione Murri, cui vnus Annibal.

— *velut incita clausum*
Agmina Pœnorum cingant, & cuncta pauentem

Castra premant.

SED POSTQVAM PROPIVS.] Libri alii: *Propior.*

MILLE SIMVL DEXTRÆ.] Videri res geminantes, & multiplices videre, tum ex variis causis prouenit, tum est quandoq. animi turbatioris argumentum, quod & annuentibus, & ebriis accidit. Aen. 4.

Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et Solem geminum, & geminas se ostendere Thebas.

De ebrio Iuuenalis Satyr. 6.

Cum perfusa mero spumant vnguenta Falerno,
Cum bibitur concha, cum iam vertigine cælum
Ambulat, & geminis exsurgit mensa lucernis.

Ita Silius cùm *mille dextras*, *innumeras cristas*, *densos enses* multiplicat, mirè turbatum animi Murrum, & parum virum ostendit. Decem præterea Auctores dare possum, si lubido.

PRIMORIB. ANNIS AGNOSCES INVICTE TVIS.] Hercules námque iunior Troiam euerterat rege Laomedonte. Vnde Ouidius:

Troia bis Oetai numine capta Dei.

Eum vide Metam. 11. Hom. Il. ι. Virg. lib. 8. 9. Ideóque.

Bis captis Phryges, &, Bis numina capta Penates.

Sed & *Τὰν κρίδα τρίπορθον Troiam ter euersam.* Theocritus dixit, quòd etiam euersa fuerit.

— ὅτε ἦλθον Ἀμαζόνες ἀντιάνειραι,
— cùm venerunt Amazones viris pares. Iliad. γ.

HORRIDA LABENTI.] Coniectura nescio cuius: *Labentis.*

LIBRATAQ. PONDERA PLVMBI CERTATIM IACIVNT.] Non pondera plumbi manualia immanium saxorum mole, aut more: sed è funda. Propert. lib. 4. Eleg. 3.

Plumbea cùm tortæ sparguntur pondera fundæ.

HORRENTIA TELA.] Creberrima, vt Græcis aper dicitur *φρίσσων ἐχέαις*, & *ἀσταχύεσσιν ἄρουρα.* *horrere setis & spicis solùm.*

SVADETQ. NITESCERE DVRIS.] Annibal specimine sui facit, duris vt enitescere amet miles. *Gaudet.* auspicibus membranis Col. reponit Modius: quid necesse? suadent verba, non efficaciùs res gestæ? Immo illud aduersum gaudio: — *nisúq. elisus anhelo*

Auditur gemitus, fractúmq. in casside murmur.

Pulcrè Sidonius Carm. 7.

Sidera sunt isti, quæ sicut mersa nitescunt:
Aduersis sic Roma micat.

Hic subitus scisso densa inter nubila cælo
Erupit quatiens terram fragor: & super ipsas
Bis pater intonuit geminato fulmine pugnas.
Inde inter nubes ventorum turbine cæco
Vltrix iniusti vibrauit lancea belli
Ac femore aduerso librata cuspide sedit
Tarpeia rupes, superísque habitabile saxum,

Et vos virginea lucentes ſemper in ara
Laomedonteæ Troianæ altaria flammæ,
Heu quantum vobis fallacis imagine teli
Promiſere Dei: propius ſi preſſa furenti
Haſta foret, clauſæ ſtarent mortalibus Alpes.
Nec Thraſimene tuis nunc Allia cederet vndis.
Sed Iuno aſpectans Pyrenes vertice celſa
Vana rudimenta: & primos in Marte calores,
Inualidam duris euellit ab oſsibus haſtam.
Ille tegit clypeo fuſum per membra cruorem,
Tardáque paullatim, & dubio veſtigia niſu
Alternata trahens, auerſus ab aggere cedit.
Nox tandem optatu terras, pontúmque tenebris
Condidit, & pugnas erepta luce diremit.
At duræ inuigilant mentes, molémque reponunt
Noctis opus. clauſos acuunt extrema pericli,
Et fractis rebus violentior vltima virtus.
Hinc pueri, inualidíq. ſenes, hinc fœmina ferre
Certat opem, in dubiis miſerando vana labori,
Saxáque manantì ſubuectat vulnere miles.
Iam patribus, clariſque ſenum ſua munia curæ.
Concurrunt, lectóſque viros hortantur, & orant.
Defeſſis ſubeant rebus, reuocéntq. Saguntho
Sidonias flammas: nunc ite, impellite puppim,
Saucia dum caſtris clauſa eſt fera: tempore, Martis
Vtendum eſt rapto, & graſſandum ad clara periclis.
Ite citi, deflete fidem, muróſque ruenteis,
Antiquáque domo meliora acceſſite fata.
Mandati ſumma eſt: dum ſtat, remeate, Sagunthos.

VIBRAVIT LANCEA BELLI.] Mox *Haſtam* iteratò nominat Liuius lib. 21. *Tragulam. Eſt enim & Tragula manuaria* Silio li. 3. *Cui tragula ſemper Fulmineam armabat celebratum miſsile dextram.* Liuius: *Annibal ipſe dum murum incautiùs ſubit, aduerſum femur tragula grauiter ictus cecidit. Lanceam* verò latiore ferro armatam intellige, quam Græci λόγχην dicunt. Præter Plutarchum in Marcello, qui ipſum λόγχῃ πλατείᾳ transfoſſum narrat, Diodorus lib. 5. Biblioth. de Gallis: Προβάλλονται δὲ λόγχας, ἃς ἐκεῖνοι λαγκίας καλοῦσι, πηχυαίας τῷ μήκει τοῦ σιδήρου καὶ ἔτι μείζω τὰ ἐπιθήματα ἐχούσας. πλάτει δὲ βραχὺ λειπούσας τῆς διπαλαιστιαίας: *Lonchas proijciunt, quas Galli lanceas vocant, ferri modo cubitales, & quibus præterea longiora ſunt additamenta* (hæc longitudo) *latitudo paullùm infra bipalmarem.* Vides è Diodoro *lanceæ* nomenclationem Galliæ tribui? M. Varro li.

14. Rerum Diuinarum eam Hispaniæ adserit, Gellius lib. 15. c. 31. Ad rem modò propiùs. Annibalem vulneratum pinxit hîc Poëta, secúmque libro secundo congruit:

— insignis nudato vulnere ductor.

Libro verò 11. *— vnum ducibus tot cæde peremtis,*
Tot fusis acie stare inter prælia nullis
Attactum telis.

Plutarchus in Marcello scribit inter tot rerum aduersa, pugnásque toties pugnatas Annibalem semper inuulneratum restitisse. Verba sunt: Θαυμάζω μὲν ἐν μάχαις τοσαύταις, ὅσας ἀπηκάμοι τις καταλέγειν, μηδὲ τρωθῆναι τὸν Ἀννίβαν. *Miror ego tot in prælijs, quæ non absq; fatigatione dinumeres, Annibaléq. læsum quidē.* Videtur Plutarchus nimiis quorundam αὐξήσεσιν plus æquo tribuisse. Ego certè parum credibile id puto. Silius autem libro vndecimo virum inducit vera falsis permiscentem ista loqui. Sepiculè tibi, Lector, Annibalem saucium repræsento. Liuius l. 21. *Quia Annibal saucius pugna excessit, pauore hostib. iniecto defensum egregiè opidum est.* lib. 29. *Scorpione ictus, qui proximus eum steterat: territus inde tam periculoso casu receptui canere dum iussisset, castra procul ab ictu teli communiit.* Item in pugna ad Cremonam pugnata. Appianus *Annibalicis*: Ἀννίβας ἀπώλεσε τιτρωσκομένους, καὶ αὐτὸς ἐτρώθη. Silius certè sauciatum agnoscit cœlesti spiculo, ne ipsi sibi ἀῤῥητον statuisse videatur. Oros. l. 4. c. 14. *In eo tamen bello* (cum Sempronio Cos.) *etiam Annibal sauciatus est.*

TARPEIÆ RVPES] *Heynsii* verba sunt: *Ex hoc loco emendatus nobis optimè Propertius: Tarpeium nemus, & Tarpeiæ rupe sepulcrum. Sic rescripsimus, cùm Tarpeiæ turpè sepulcrum malè legatur.* Longè aliter, Hœynsi, sese res habet. Propertius *Tarpeiæ turpe sepulcrum* canit: quia Tarpeia Romanis infida Capitolium prodidit, & quidquid in arce sacrum. Prop. l. 4. Eleg. 4.

Et satis vna malæ potuit mors esse puellæ,
Quæ voluit flammas fallere Vesta tuas?

Ibidem dicit Tarpeia:

Quantum ego sum Ausoniis crimen factura puellis
Improba virgineo lecta ministra foco? &,
Prodiderat portæque fidem, patriámq; iacentem.

Turpe igitur *Tarpeiæ sepulcrum*, hoc est perfidiæ, improbitatísque monumentum, non honoris. Qua in historia Fabium, & Cincium autores habuit Propertius, quorum meminit Dionysius Hal. li. 2. Ant. Rom. ersi minimè sequitur. Deinde *turpe sepulcrum* propter illud: *Neque enim sceleri dedit hostis honorem.*

SED IVNO ADSPECTANS PYRENES VERTICE.. EVELLIT .. HASTAM.] Quî potuit Pyrene, in qua Iuno, ac Saguntho, ad quam Annibal, tam dissitis? Ipse ille Silius scribit à Saguntho

Longum in Dardanios fines iter, atque niualem Pyrenen

Intelligenda est loci facta mutatio, quam non expresserit Poëta, quo auxiliatricis Iunonis studium præsentissimum cognosceretur. Nec fultura Modii, & Carrionis nulla è membranis Col. iniicientium:

Vt videt impressum coniecta cuspide vulnus,
Aduolat obscura circumdata nube per auras.

VANA RVDIMENTA] Retineo,& explico primos Annibalis conatus in expugnanda Sagunrho irritos: neque enim ἁπλῶς *prima rudimenta* fuerint,& *primi calores* tot prius debellatis Hispaniæ ciuitatibus. Irritos dixi, quòd tunc ex diffidentia nonnullis ita videri potuit. Aliter alij.

INVALIDAM DVRIS... HASTAM] Frustra ἑαυτὴν μωρευόντες agunt posita quæstione,quomodo *inualida*,quæ duris ossibus impacta? *Inualidam* adsero,quæ non valuerit Annibalem pernecare. Mens mea,mens Silij:

Heu quantum vobis fallacis imagine teli
Promisere Dei! propius si pressa fuisset
Hasta viro,clausæ starent mortalibus Alpes.

Inualida hasta,& *fallax telum* vnius rei imago. In meam sententiam concedit Baptista Pius alio verbo:legit is *Eualidam*,exponitque *modicè validam*.

TARDAQVE PAVLATIM, ET DVBIO VESTIGIA GRESSV ALTERNATA TRAHENS.] Conuenienter ducis prouidentiæ,& curæ honesti. De Aiace à prœlio abscedente,ingruente iam confertissima Troianorum turba Iliad. A. — Θηρὶ ἐοικὼς

Ἐντροπαλιζόμενος,ὀλίγον γόνυ γουνὸς ἀμείβων. *Fera sicut*
Huc illuc voluens oculos,vestigia gressu
Alternata trahens Postilla:
Αὖθις ὑποστρεφθεὶς καὶ ἐρητύεσκε φάλαγγας.
Τρώων ἱπποδάμων,ὅτι δὴ προτί(?) ... φεύγειν.

Cuiusmodi fuga ὑποχωρεῖν dicta,ipsúmque fugere ἀναποδίζειν. De Socrate in Amphipolitana expeditione omnibus fugientib. Atheniensibus αὐτὸς ἠρέμα ἀνεχώρει παρεπιστρεφόμενος ἡσυχῇ, καὶ τηρῶν ἀμύνασθαι,εἴ τις οἱ ἐπέλθοι, *Ipse quietè modestéq; recedebat in omnem versus partem & insidians vindictæ occasioni,siquis inuaderet.* inquit Diogenes Laërtius.

AVERSVS AB AGGERE CEDIT.] Est qui velit *Aduersus*, hoc est, cessim hostib. oppositus,non *Auersus*,ne viri,ne ducis maiestas attamineur. Verùm si dicam *Auertitur ab aggere siue* recessim imitando nexam,siue aduerso tergo, nemo culpet: ergo similiter *Auersus* retineri poterit inuariata sententia. Estque ea vox vsui Solino cap. 45. vbi de Hippopotamo: *Noctib. segetes depascitur, ad quas pergit auersus astu doloso,vt fallente vestigio, reuertenti nullæ ei insidiæ praparentur.*

DEFESSIS SVBEANT REBVS.] Intentiore cura faciem præsentis periculi delineat Poëta quam paucissimis, nec facit in concilium coïre seniores,isto contentus indicasse: *Concurrunt, lectósque viros hortantur.* Ac ne nimis anxiè instanta rerum perturbatione legationem adornet, paucis onerat mandatis legatos,& oratione pene ad singula interrupta verba. Denique.

Mandati summa est, Dùm stat, remeate, Saguntbos.

Quapropter tot Silii versus tam licenter à neoteris truncari, tot hîc interpolari,tot inseri absque causa,facinus est musica patientia maius. Sic illi:

Defessis subeant rebus, reuocéntque salutem,
Ac latia extremis implorent casib. arma
He citi, remis, velisque impellite puppim.

SAVCIA DVM CASTRIS CLAVSA EST FERA.] Lucilius, *Sic, inquam, veteratorem, vetulum lupum illum Annibalem acceptum.* Silius li.7. de Annibale:

Iam

Iam cernes Libycum huic vallo assultare leonem.

Signaculè, si Valer. Max. creditur li. 9. c. 3. *Amilcar quatuor pueriles ætatis filios intuens, eiusdem numeri catulos leoninos in perniciem imperij nostri alere se prædicabat.* Lampridius: *Quæ sub impura illa bestia nuper facta sunt.* M. Tullius de variis: *Immanis bellua.* Æschines de Demosthene: Εἰ ἠκούετε θηρίου φωνήν, Phot. ca. 61. Plut. Libanius. D. Hieronymus ad Paulinum interpretem egit: *Quid si ipsam audissetis bestiam, sua verba resonantem?* Plautus: *Mala bestia es.*

TEMPORE MARTIS VTENDVM EST RAPTO.] Gemini libri: *Rupto,* quod sententiæ vicinius est: tempus enim Martis, seu prœlii ruptum erat seu Annibale secessionem faciente, seu tenebris prœlium intercipientibus.

MANDATI SVMMA EST.] Æn. 4.

Nauiget. Hæc summa est, ac nostri nuncius esto.

Ast illi celerant qua proxima littora gressum,
Et fugiunt tumido per spumea cærula velo.
Pellebat somnos Titoni roscida coniux,
Ac rutilus primis sonipes hinnitibus altos
Afflarat monteis, roseásq; mouebat habenas.
Iam celsa è muris extructa mole iuuentus
Clausam nocturnis ostentat turribus vrbem.
Rerum omnes pendent actus, & milite mæsto
Laxata obsidio, ac pugnandi substitit ardor,
Inq; ducem versæ tanto in discrimine curæ.
Interea Rutilis longinqua per æquora vectis
Herculei ponto cepere existere colles,
Et nebulosa iugis attollere saxa Menæci.
Thracius hos Boreas scopulos immitia regna
Solus habet, sempérq. rigens nunc littora pulsat,
Nunc ipsas alis frangit stridentibus Alpes:
Atque vbi se terris glaciali fundit ab Arcto,
Haud vlli contra fiducia surgere vento.
Vorticibus torquet rapidis mare, fractáque anhelant
Aequora, & iniecto conduntur gurgite montes:
Iámque volans Rhenum, Rhodanúmq; in nubila tollit.
Hunc postquam Boreæ dirum euasere furorem,
Alternos mæsti casus belliq;, maríśq;
Et dubium rerum euentum sermone volutant.
O patria, ô fidei domus inclyta: quo tua nunc sunt
Fata loco: sacrane manent in collibus arces?
An cinis, heu Superi, tanto de nomine restat?
Ferte leues auras, flatúsq; ciete secundos,

Si nondum insultat templorum protinus ignis
Culminibus, Latiæque valent succurrere classes.
Talibus illacrymant noctémq;, diémq; querelis,
Donec Laurentes puppis desertur ad oras,
Quà pater acceptis Anienis ditior undis,
In pontum flatuo descendit gurgite Tybris.

ET NEBVLOSA IVGIS ATTOLLERE SAXA MONOECI.] Strabo li.4. Ὁ δὲ Μονοίκου λιμὴν ὅρμος ἐστὶν οὐ μεγάλαις, οὐδὲ πολλαῖς ναυσὶν ἔχων ἱερὸν Ἡρακλέος Μονοίκου καλουμένου. *Monœci portus est non magnarum, aut multarum nauium, in quo templum est Herculis Monœci dicti.* Quòd his oris præsideret Hercules, *colles* dixit *Herculeos. Monœci* autem vocabulum inde est, quòd communem cellam cum alio Deo repudiauerit Hercules, essétque ex augurali disciplina suá Deorum cuique ædem dicare. Constat è Val.Max.li.1.ca.1. vbi Pontifices statuunt, siquid prodigii accidisset in cella duobus Diis consecrata, non posse dignosci, vtri rem diuinam fieri oporteat. Quare Marcellus separatis ædibus virtutis, ac honoris simulacra locauit.

THRACIVS HOS BOREAS SCOPVLOS IMMITIA REGNA SOLVS HABET.] Non solus Boreas afflat hunc tractum, sed solus regnat: & si alii venti cooriantur, sine viribus sunt. Vnde sequitur:

Haud vlli contrà fiducia surgere vento.

Frustrà Scaliger H. percritici c.6. oblatrauit huic loco.

NVNC IPSAS ALIS FRANGIT.] Bas. similiter, certissimè: *nã Frangit* enim vis inest, & Venus. Duo codices *Tangit*. ὑδαρινὸν πάντη. Modius supponit *Plangit*. Agnosco Virgilianam vocem, sed amplector alteram valentiorem. Siquidem in Alpibus moles labefieri perquam vsitatum est, nec Silio incognitum, cui dictum priùs: — *Alpib. altis*

Aeriæ rupes scopulorum parte reuulsa.

Id priusquam fiat, *frangitur* rupes. Postea que iterum dicet.

INIECTO CONDVNTVR GVRGITE MONTES.] Boreæ flatu abducitur fluctus, & montis, vadorúmque ima nudantur. Vnde vehementer miratur Scaliger, quo id fiat modo. Fit, vt enudato fundo fluctus ipsi gurgitis in montes sublatissimi eos operiant, condántque.

— *Sic iniecto conduntur gurgite montes.*

Nam *gurgite* aquas intellexit Silius, quę in eo. Temere profectò in Poëtam sibi parum intellectum passim inuectus est latrator.

SI NONDVM INSVLTAT TEMPLORVM PROTINVS IGNIS CVLMINIBVS.] Modius è membranis: *Pœnicus*. Vis mutationem? dic *percitus* 19. dic *insultans* 4. *perfurit ig.* Verùm intercedo cuiuis mutationi. Non quod *Pœnicus* disconueniat: sed quòd apta quoque ex *Protinus* surgat sententia, Protinus enim hîc valet *continuè, iugiter*, vt Aen.3.

— *cùm protinus vtráque tellus*
Vna foret.

Vide Seruium. Ac si dicant legati: *Si nondum continuè ignis templa pascitur.* En causa, cur pleno modio conuicia Modius admetiatur recipienti *Protinus*.

NONDVM .. TEMPLORVM ... CVLMINIBVS.] Operta hæc non obuiam continent historiam: vt Annibal Dianeo pepercerit, videtur adumbrare Silius. Plin. lib. 26. c. 4. *Et in Hispaniis Sagunthi aiunt templum Dianæ à Zacyntho aduecta cum conditorib. anno ducentesimo ante excidium Troiæ, vt auctor est Bochus, infráque opidum ipsum id haberi. Qui pepercit religione inductus Annibal, iuniperi trabibus etiamnunc durantibus.*

FLAVO DESCENDIT GVRGITE TYBRIS.] Olim *Albula*. Ouid. 2. Fast.

Albula, quem Tiberum mersus Tyberinus in vndis
Reddidit.

Eustathius in Dionysium. Aen. 8.

— *asperq. immani corpore* Tybris,
A quo post Itali fluuium cognomine Tybrim
Diximus: amisit verum vetus Albula nomen.

Cur *flauo gurgite*? quia tales in eo arenæ. Ouid. Eleg. 1. lib. 5. Trist.

— *quot flauas* Tybris *arenas.*

Hinc consanguineæ subeunt iam mœnia Romæ.
Concilium vocat augustum, castáque beatos
Paupertate patres, ac nomina parta triumphis
Consul: & æquantem superos virtute Senatum:
Facta animosa viros, & recti sacra cupido
Attollunt, hirtæque comæ, neglectáque mensa,
Dexteráque à curuis capulo non segnis aratris,
Exiguo faciles, & opum non indiga corda,
Ad paruos curru remeabant sæpe penates.
In foribus sacris, primóque in limine templi
Captiui currus, belli decus, armáque rapta
Pugnantum ducibus, sæuæque in Marte secures,
Perfossi clypei, & seruantia tela cruorem,
Claustráque portarum pendent, hic Punica bella
Egatbis cernas, fusáque per æquora classe
Exactam ponto Libyen testantia rostra:
Hic galeæ Senonum, pensatique improbus auri
Arbiter ensis inest, gallisque ex arce fugatis
Arma reuertentis pompa gestata Camilli:
Hic spolia Aeacidæ, hic Epirotica signa,
Et Ligurum horrentesque comæ, parmæque relatæ
Hispana de gente rudes, Alpináque gesa.

NOMINA PARTA TRIVMPHIS.] Ecquæ illa? Nondum tunc Asiatici, nondum Numantini, aut Africani. Per *triumphos* capio victorias, à quibus Capitolini, Torquati, Coruini cognomenta. Item victoriam, qua Camil-

iectis insignibus prælio excedere. Florus lib. 1. c. 18. Hæc potuere esse spolia: sed & illa, quæ Pyrrho castris bis exuto capta. Vide extremum caput.

ET LIGVRVM HORRENTESQ. COMÆ.] Redolet alicuius doctorculi glossema, *Quæ.* i. *Et.* Modius hoc in diuersum: *Lego, vt manifestè legendum esse, inquit, libri, & res ipsa clamant: Et Ligurum horrentes comæ.* Ain' verò Modi? cur ista lectio culpabilis præsertim adiuta distinctione.

— hic Epirotica signa,
Et Ligurum, (signa) *horrentesque comæ?*

PARMÆQ. RELATÆ HISPANA DE GENTE RVDES.] De Lusitanis Hispaniæ gente Strabo lib. 3. Ἀσπίδιον δ᾽ αὐτοὺς δίπουν ἔχειν τὴν διάμετρον, κοῖλον εἰς τὸ πρόσθεν, τελαμῶσιν ἐξηρτημένον. οὔτε γὰρ πόρπακας, οὔτ᾽ ἀντιλαβὰς ἔχει, *Aspide vtuntur parua, cuius diameter duûm pedum anterius, caua loris suspensa: non enim fibulas, aut ansas habet.* Verùm vbi Romani hactenus Hispanos debellarunt? Suspicio est Hispanos fuisse in auxiliis Pœnorum primo Punico, deuictósque in Sicilia. Inde potuere referri *parmæ rudes.* Vide sis & illud de Romano:

— quidquid ditis deuexit Ibero.

Quomodo *rudes*, si cauæ antrorsum, si neque fibulis, neque ansis adiutæ? Suspicio est fuisse tectas corio ἀδεψήτῳ: nisi iis carere subsidiis est, *parmam* esse *rudem*, & crudito expertóue bellatori sat commodam, quò inclino.

ALPINAQ. GESA.] *Gesum* Gallici teli genus Liuio, Festo, Nonio, Sosipatro. Videtur satis gracile fuisse: quia ferè gestantibus in manu plura. Varro: *Qui gladiis cincti sine scuto cum binis gesis essent.* Porro *gesa* illa aut Senonibus erepta in obsidione Capitolii, aut Celtis primo bello Punico, quos in Pœnorum castris stipendia fecisse auctor est Appianus Libycis. Sed & Pœnis *gesa* tribuit Silius lib. 2. vbi Pœnum pastorem:

— patrio de more sequuntur
Gesáque, latratórque Gydon.

Maronis imitamen in 8.

— duo quisque Alpina coruscant
Gesa manu.

Sed postquam clades patefecit, & horrida bella
Orantum squalor, præsénsque astare Sagunthi
Ante oculos visa est extrema precantis imago:
Tum senior mæsto Sycoris sic incipit ore:
Sacrata gens clara fide, quam rite fatentur
Marte satam populi ferro parere coacti:
Ne crede emensos leuia ob discrimina pontum.
Vidimus obsessam patriam, muróśque trementes:
Et quem insana freta, aut cœtus genuere ferarum
Vidimus Hannibalem: procul his à mœnibus oro
Arcete ô Superi, nostroque in Marte tenete
Fatiferæ iuuenem dextræ: qua mole sonantes
Conicit ille trabes? & quantus crescit in armis

Trans iuga Pyrenes? medium indignatus Iberum
Exciuit Calpen, & mersos Syrtis arenis
Molitur populos, maioráque mœnia quærit.
Spumeus hic medio qui surgit ab æquore fluctus
Si prohibere piget, vestras effringet in vrbes.
An tanti pretium motus, ruptique per enses
Fœderis, hoc iuueni iurata in bella ruenti
Creditis, vt statuat superata iura Sagunthο?
Ocyus ite viri, & nascentem extinguite flammam:
Ne seræ redeant post aucta pericula curæ.
Quanquam ô si nullus terror, non obruta iam nunc
Semina fumarent belli: vestræ ne Sagunthο
Spernendum consanguineam protendere dextram?
Omnis Iber rapidis, omnis fera Gallia turmis
Omnis ab æstifero sitiens Libys imminet axe.
Vos per culta diu Rutulæ primordia gentis;
Laurentémque larem, & genitricis pignora Troiæ
Conseruate pios, qui permutare coacti
Acrysioneis Tyrinthia culmina muris,
Vos etiam tandem Siculi contra arma tyranni
Iuuisse egregium: vos & Campana tueri
Mœnia, depulso Samnitum robore, dignum
Sigeis duxistis auis: vetus incola Dauni
Testor vos fontes, & stagna arcana Numici.
Cùm felix nimium dimitteret Ardea pubem
Sacra, domúmque ferens, & aui penetralia Turni,
Vltra Pyrenen Laurentia numina vexit.
Cur vt decisa, atque auulsa è corpore membra
Despiciar, vestérque luat cur fœdera sanguis?

SACRATA GENS CLARA FIDE.] Vide nobis enotata lib.3. ad illud:
— *quæ prisca fides stat regia nobis.*

VOS PER CVLTA DIV RVTVLÆ PRIMORDIA GENTIS.] Parisiensis editio: *Per vos.* Neque sanè displicet. Apuleius: *Per ego te frugiferam tuam dexteram deprecor.* Curtius lib.4. *Per ego vos Deos patrios, æternúmque ignem, qui præfertur altaribus.* Ellipsis est τοῦ *Rogamus*, aut similis. *Culta diu R.p.g.* ab Ardeatibus scilicet Saguntinorum patribus, qui templo Veneris, quod erat Latio commune, præfuerunt. Auctor Strabo lib.5. Ἔστι δὲ τὸ Λαουΐνιον ἔχον κοινὸν τῶν Λατίνων ἱερὸν Ἀφροδίτης. ἐπιμελοῦνται δ᾽ αὐτοῦ διὰ προγόνων Ἀρδεᾶται. Lanuuij *Veneris templum est, Latinorum commune: id curant qui se à maiorib. Ardeates asserunt.* *Rutulæ gentis.* Liuii sunt illa lib.1. *Ardeam Rutuli habebant.*

• QVI PERMVTARE COACTI ACRISIONÆIS TIRYNTHIA CVLMINA TECTIS.] *Acrisionea culmina* pro *Ardea, à Danaë Persei matre condita*, Plin. lib. 3. c. 5. quæ Acrisii filia, & Acrisione ab eo. *Tirynthia tecta* pro *Sagunthe*. Liuius: *Oriundi ab Zacyntho insula dicuntur: mistique etiam ab Ardea Rutulorum quidam generis*. Aen. 7.

— quam dicitur vrbem

Acrisionæis Danaë fundasse colonis,

Ardeam. Solin. c. 8. Vnde ergo vocamen vrbi? ab Ardea etiam conditore, ita ponit de mente Xenagoræ Dionysius lib. 1. Antiq. Rom.

VOS ETIAM TANDEM SICVLI CONTRA ARMA TYRANNI.] Hieronis, de quo Florus lib. 2. c. 2. *qui se primus victum, quàm hostem vidisset, fassus est*. Meminit Polyenus lib. 6. Epitoma lib. 16. Liuii. Polybius lib. 1. Baptista Pius c. 31. Post. Annot. reposuerat olim: *Vos & Mamertem*. Historiæ sanè congruenter: nam *Messana*, & *Mamertina* ciuitas lib. 4. in Verrem Ciceroni vna eadémque est: & Florus *Messanam* fœderatam Siciliæ ciuitatem questam esse, & Romanorum implorasse auxilia testis est. Sed ea coniectura alienior est à literarum vestigiis. Modius auspicibus membranis Coloniensibus rescribi iubet: *Vos etiam Zanclen*. Diuinationis tam rectæ firmamenta peti possunt ex eius epistola 41. At quid agas? eandem correctionem suam facit Carrion lib. 2. Emend. c. 11. Addo *Messanam* dictam quoque *Zanclen*. Herodotus Polyhymnia de Cadmo: Κατέσχε πόλιν Ζάγκλην τὴν εἰς Μεσσήνην μεταβαλοῦσαν τ' οὔνομα. *Zanclen ciuitatem, quæ post Messanæ nomen tenuit, Cadmus coluit*. Idem Straboni traditum lib. 6. Thucyd. lib. 6. Plin. lib. 3. c. 8. De Mamertinis non parcè Sex. Pompeius. Vide in lib. 14. de Messana

—— Osco memorabilis ortu.

VOS ET CAMPANA TVERI MOENIA DEPVLSO SAMNITVM ROBORE.] Mitto ambages. Adito ad Liuium lib. 7. 8. 9. 23. Dionysium Halyc. Eclog. 1. Legationum.

DESPICIAT?] Nos Saguntinos. Nisi si appositius est, *Despiciar*, quod est nonnullis codicibus. *Despiciar* ego Sagunthus, aut ego Sycoris Sagunthi orator.

VESTERQ. LVAT CVR FOEDERA SANGVIS.] Vt Romanis consanguinei, non fœderati tantum sint Sagunthini, per Ardeates fiet, qui ipsi Romanis iuncti sanguine referente Xenagora Vlyssis, & Circes tres fuisse natos Remum, Antiam, Ardeam, cosque cognomines posuisse ciuitates. Vide & suprà: *Vos per culta diu*

Tandem vt finitæ voces (miserabile visu)
Affigunt proni squalentia corpora terræ.
Inde agitant consulta patres: curásque fatigant.
Lentulus vt cernens accensa tecta Sagunthi,
Poscendum pœnæ iuuenem, celerique negantis
Exuri bello Carthaginis arua iubebat.
Ast Fabius cauta speculator mente futuri,
Nec latus dubiis, paruisque lacessere Martem,

Et melior clauso bellum producere ferro,
Prima super tantis rebus pensanda: ducisne
Cœperit arma furor, patres an signa moueri
Censuerint: mittique viros qui exacta reportent.
Prouidus hæc, ritu vatis, fundebat ab alto
Pectore præmeditans Fabius surgentia bella.
Vt sæpè è celsa grandæuus puppe magister
Prospiciens signis venturum in carbasa Corum,
Summo iamdudum substringit lintea malo.
Sed lacrymæ, atque ira mixtus dolor impulit omnis
Præcipitare latens fatum: lectique senatu,
Qui ductorem adeant: si perstet surdus in armis
Pactorum, vertant inde ad Cartaginis arces.
Nec diuûm oblitis indicere bella morentur.

AFFIGVNT PRONI SQVALLENTIA CORPORA TERRÆ.] Gifanius in Lucretium faciliùs admiserit *Adfligunt*, cui casus grauioris inest significatio. Verùm expensum oportuit τὸ *Affigunt* iunctioris esse osculationis, & morulæ longiusculæ, quæ commiserationi ciendæ accommodatiora: prolapsionem autem pene stupentum, aut exanimatorum. In rebus autem arctis vsurpatum id non semel à legatis variarum gentium: Cartaginiensium apud Appianum Libycis: Ἔς τε γῆν σφᾶς ἐρρίπτουν, καὶ χερσὶ, καὶ κεφαλαῖς αὐτὴν ἐτύπτον. *Humi se abijciebant, quam manib. & capitibus quatiebant.* Locrensium Liuii lib. 29. *Decem legati Locrensium obsiti squallore, & sordidis in comitio sedentibus Coss. velamenta supplicum ramos oleæ (vt Græcis mos est) porrigentes ante tribunal cum flebili vociferatione humi procubuerunt.* Catanensium Iustini lib. 4. alibi eos producemus. Vide & Polyb. lib. 15. vt Cartaginis legati, Romani quoque Concilii pedes sunt exosculati. Decebali legati Dionis Fragm. 52. Ἐκεῖνοι τά τε ὅπλα ῥίψαντες, καὶ ἑαυτοὺς εἰς τὴν γῆν καταβαλόντες ἐδεήθησαν τοῦ Τραϊανοῦ. Quinctius apud Ciceronem: *Quorum sæpè, & diu ad pedes iacuit stratus.* Ante versum hunc Carrion istum iniicit lib. 2. Emendat.

Summissi palmas lacerato tegmine vestes
Affigunt.

INDE AGITANT CONSVLTA PATRES.] Curtius lib. 7. *Singula animi consulta pensando noctem extraxit.*

NEC LÆTVS DVBIIS, PARVISQ. LACESSERE MARTEM.] Modius è M. C. *Parcusque.* Sed cur comiciorum omnes effudit habenas in Marsum? cur præmium inscientiæ, ignorantiæ, ineptiarum illi statutum it, quia *Paruisq.* legit consensu codicum? An Modius tam dexter næuos, vt omnes è Si[…]o absterserit? Certè aliter τὸ *Paruisque* exponi non potuit, quàm à Marso factum. Mart. Nutii editio, quod vitiosè nobis obtulerit, *Peruisque* nob[…]s quoque coniectandi ansam dedit. Lentus erat Fabius, & *Cunctator*: quare non ineptè legatur:

Nec lætus dubiis, pernixque lacessere Martem.

Diuina-

Diuinationem adiuuat Horat.

— & amata relinquere pernix.

Haud ex edicto tamen id acceptum volo: nam si dicas: *Nec erat lætus dubiis, nec paruis* ex causis *lacessere Martem,* Silii mentem sis adsecutus.

IN LIB. II.

C. SILII ITALICI VIRI CONSVLARIS DE BELLO PVNICO SECVNDO

Claud. Dausqueij Can. Tor.

COMMENTARIVS.

Ceruleis prouecta vadis iam Dardana puppis
Tristia magnanimi portabat iussa Senatus,
Primoresq; patrum. Fabius Tirynthia proles
Tercentum memorabat auos, quos Turbine Martis
Abstulit vna dies, cùm fors non æqua labori
Patritio Cremeræ maculauit sanguine ripas.
Huic comes æquato sociauit munere curas
Publicola, ingentis Volesi Spartana propago.
Is cultam referens insigni nomine plebem,
Ausonios atauo ducebat consule fasces.
Hos vt depositis portum contingere velis
Allatum Annibali, consultáque ferre Senatus,
Iam medio seram bello poscentia pacem,
Ductorísque simul conceptas fœdere pœnas,
Ocyus armatas passim per littora turmas
Ostentare iubet minitantia signa, recénsque
Perfusos clypeos, & tela rubentia cæde.
Haud dictis nunc esse locum, strepere omnia clamat
Tyrrhenæ clangore tubæ, gemitúq; cadentum.
Dum detur, relegant pontum, neu se addere clausis
Festinet: notum quid cæde calentibus armis,
Quantum iræ liceat, motúsve quid audeat ensis.
Sic ducis affatu per inhospita littora pulsi,
Conuerso Tyrios peierunt remige patres

FABIVS TIRYNTHIA PROLES.] Fastorum 2.

Et tamen Herculeæ supereßent semina gentis,
Credibile est ipsos consuluisse Deos.

Iuuenalis Sat. 8.

— *Natus in Herculeo Fabius lare*

Lege sis Plut. in Fabio, Festúmque voce *Fouij*. Hanc legationem Liuius li. 21. ult obitam a P. Valerio Flacco, & Q. Bebio Pamphilo: Prætuerat Liuio eadem nomina, M. Tullius Philippica quinta, nisi quod Tampilum nominat. Silius à Fabio, & Valerio Poplicola: Liuius porrò in secunda Romanorum legatione Fabium reponit. Sed esto Fabius seu in primis, seu in secundis legatis, bene profectò ominata legatio pro muris Herculeis Sag[illegible]nthi.

TER CENTVM MEMORABAT AVOS.] Ouidius:

Vna dies Fabios ad bellum miserat omnes:
Ad bellum missos perdidit vna dies.

Silius Ouidio scripsit longè consultiùs. Nec enim credibile omnes prorsus Fabios cæsos, [illegible] uno duntaxat eximio, quod Ouidius accinit:

Nam puer impubes & adhuc non vtilis armis
Vnus de Fabia gente relictus erat.

Et contentiosum finem cum Ouidio traxerunt Gell. l. 17 c. 21. Oros. l. 2. c. 5. Sex. Pompeius verbo *Numerius*. Seruius in illud, *Quo fessum rapitis Fabij*: Eutrop l. 1. Plin. de Vir. Ill. Sed his, omnibusque scriptoribus idem scribentibus vnum ausim Dionysium opponere, qui hoc equidem loco Οἷος πέπνυται, τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσι. Nam indubitanter ex trecentis plures impuberes reliquerant domi filios, plures graues ætate parentes & bello immunes, pluribus erant fratres bello immaturi. Vnde vero emersa sit opinio de vnico superstite Fabio ad rationes superas Dionysius Halicarnasseus li. 9 Antiq. Rom. dexterè aperit. Τοῦ δὲ μηκέτι τῶν ἄλλων ἐπιφανῆ τινα, καὶ λαμπρὸν ἔξω τοῦ ἑνὸς τούτου ἀνδρωθέντας γενέσθαι ταύτην παρέσχηκε τοῖς πολλοῖς τὴν δόξαν, ὅτι μόνος ἐκεῖνος ἐκ τοῦ Φαβίων γένους λοιπὸς ἦν, οὐχ ὡς μηδενὸς [illegible], ἀλλ' ὡς μηδενὸς [illegible] ὁμοίως ἀρετῇ τεκμαιρόμενοι τὰς συγγενείας, ἤ τι [illegible]. *Quod extra hunc vnum nullus illustris & clarus adoleuerit, apud multos inualuit opinio, quod vnus ille ex Fabiorum genere reliquus fuerit, non quod superfuerit alius nullus, sed quòd nullus illi par, cognationem virtute non nomine æstimantes*. Ne verò putes improuidè Fabios in Martem ruisse, non soli trecenti fuere, sed ampla clientela secuta est. Sex. Pompeius addit [illegible] millia quinque.

CREMERE MACVLAVIT SANGVINE RIPAS.] Fuit & illud superstitiosæ Romanorum obseruationis malè cedere conflictum post sacrificium die postero celebratum, siue postridie Calendas, Nonas, Idus, eóque nomine ad Cremeram infeliciter a Romanis pugnatum. Legendus Macrobius l. 1. Saturn. c. 16.

POPLICOLA INGENTIS VOLESI SPARTANA PROPAGO.] Ex eadem gente Valerium Volesi filium scribit Liuius lib. 2. Membranæ Col. *Folia* deterrime præferunt. Zozimus, nequid dissimulem lib. 2. Hist. *Volusum* nominat, & [illegible]a Terentina.

P. VALESIVS VOLVSI F. POPLICOLA. IGNIFERVM. CAM-

PVM DITI PATRI. ÆTERNAI. Q. PROSERPINAI CONSECRAVEI. LVDOS Q. EISDEM DIEIS POPVLI ROMANI SALVTIS. ERGO. FECEI Itē in marmorib. Capitolinis *Volusus*, nō *Volesus* scribitur. At cū Silio ac Liuio est è marmore fragmentū Romæ apud Masserios. P. VALESIVS. VOLESI. F. POPLICOLA.

IS CVLTAM REFERENS INSIGNI NOMINE PLEBEM.] Dionys. Antiq. Rom. l. 5. refert fascibus ademisse secures, & exinde extra vrbem duntaxat prælatas esse Coss. secures, atque leges tulisse, quarum altera magistratum quenquam capere vetuit iniussu populi, violanti morte proposita, & impunitate vindicanti: altera, vt siquis magistratus in ciuem capite, flagris, aut pecuniis pararet animaduertere, prouocatio sit ad populum: tùm addit ob hæc in pretio plebi fuisse Valerium, ἐκ τούτων αὐτῷ ἐπώνυμον Ποπλικόλας, τοῦτο κατὰ τὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον βούλεται δηλοῦν δημοκηδής. *Cognomentum illi imponunt* Poplicolæ *quod Græcorum dialecto significare amat plebis curatorem.*

RECENSQVE PERFVSOS CLYPEOS.] Rem gerit ipse Silius hac facie verborū, non repræsentat tantùm. Esto, sexcētis locis *clypeos perfossos* ponant Autores: an huc ideò infulciendū? Quid enim? nullibi cruentātur clypei? Illustrioris est in Pœno milite virtutis, si hostili sanguine madens clypeus, quam si perfossus ostenteretur. *Cruentatus* est index pugnæ cominus, & ferè victoriæ: *perfossus* plerumque pugnæ eminus, & propè victi. Et pretium fuerit addidisse τὸ *recens perfusos*, præquàm *recens perfossos*. Et si diu seruentur cruentata arma.

Horatius: — *& arma.*

— *Nondum expiatis vncta cruoribus.* Lib. 2. Oda. 1.

Quid quòd Silius lib. 5 in laude Flaminin] est his:

Tum clypeum quatit, adspersum quem cædibus olim
Celticus ornarat cruor

Quo loco firmantur antegressa. Lib. 7.

— *interque iacebat.*
Capta manu spolia, & rorantia cæde Maraxes.

Nec illud dissimile:

Aptat rorantes sanguine cristas

Placuit tamen Heynsio *Perfossos*. Perfossum clypeum Ἀσπίδα ἡμίδρυφον dicit Sophocles in Captiuis.

TYRRHENÆ CLANGORE TVBÆ.] Satis plausibilis coniectura est, fuisse Annibalis in auxiliis Etruscos, in quibus æneatores. Nam apud Diodorum li. 19. Amilcari olim Cartaginiēses in subsidiis dederunt ἐκ τῆς Τυῤῥηνίας μισθοφόρος χιλίους. *Ex Etruria mille cōductitios.* Verùm id quęsitius fortasse. Scito Tyrrhenos tubæ repertores, & eo tubā omnem Thyrrhenam dici. Idem Diodorus li 5. Τὴν τε σάλπιγγα ἐξεῦρον, εὐχρηστοτάτην μὲν εἰς τοὺς πολέμους, ἀπ' ἐκείνων δ' ὀνομασθεῖσαν Τυῤῥηνήν. Sed cùm Tubarum non vnum sit genus nec repertor vnus: scrutemur cuiusmodi Tyrrhena. Eustathius in Iliad. 6. Ἕκτη Τυρσηνικὴ ἧς εὑρεταὶ Τυρσηνοὶ ὁμοία φρυγίῳ αὐλῷ, τὸ κώδωνα κεκλασμένον ἔχουσα, λίαν ὀξύφωνος. ἧς καὶ Σοφοκλῆς ἐν τῷ Μαστιγοφόρῳ μέμνηται: *Sexta est Tyrrhena, cuius repertores Tyrrheni, Phrygiæ similis tibiæ fractiore crepitu*[illegible] *ræ* Paphlagonica *perquā acuta* (cùm ista altera sit βαρύφωνος) *cuius & Sophocles in Mastigophoro meminit.* Amplius, & adstrictius, Tyrrhenus Atyos filius tubæ Tyrrhenæ repertor.

Silius lib. 5.

Isque insueta tuba monstrauit murmura primus

Ad Straboncm libr. 5.

Hic alto Pœnus fundentem vela carinam
Insequitur, verbis acuens trepidantia castra.
Nostrum ferre caput parat illa per æquora puppis?
Heu cacæ mentes, tumefactáque corda secundis.
Armatum Annibalem pœnæ petit impia tellus.
Ne deposce, adero. dabitur tibi copia nostri
Ante expectatum: portísq;, focísq; timebis
Quæ nunc externos defendis Roma penates.
Tarpeios iterum scopulos, præruptáq; saxa
Scandatis licet & celsam migretis in arcem,
Nullo iam capti vitam pensabitis auro.
Incensi dictis animi, & furor additus, armis.
Conditur extemplo telorum nubibus æther,
Et densis resonant saxorum grandine turres.
Ardor agit prouecta queat dum cernere muros,
Irque oculis profugæ Martem exercere carinæ.
Ipse autem incensas promissa piacula turmas
Flagitat insignis nudato vulnere ductor:
Ac repetens questus furibundo personat ore,
Poscimur ô socij, Fabiúsq; è puppe catenas
Ostentat, dominiq; vocat nos ira Senatus.
Si tædet cœpti, culpandáue mouimus arma,
Ausoniam ponto propere reuocate carinam.
Nil moror: en vincta lacerandum tradite dextra.
Nam cur Eoi deductus origine Beli.
Tot Libyæ populis, tot circunfusus Iberis
Seruitium perferre negem: Rhœteius imo
Imperet æternum, & populus, sedísq; propaget
Signa ferox: nos iussa virûm, nutusque tremamus.
Effundunt gemitus, atque omnia tristia vertunt
In stirpem Aeneadum, ac stimulant clamoribus iras.

INSEQVITVR VERBIS ACVENS TREPIDANTIA CASTRA.] Carrion, & Modius è membranis Coloniensibus versu hoc exturbato reponunt:

Incessens dextra, Nostrum, prô Jupiter! inquit.

Apposite profectó nec ideo tamen versus alter ille eliminandus. Cur *trepidens* castra, dicam. Miles Annibalis iussus arma minaretur, an etiam situ-

eret, dubitauit: *trepidādi* voce id expressum. Nec dissimiliter Horatius vsus est non semel.

TARPEIOS ITERVM SCOPVLOS.] Vt olim bello Gallico. Pernotuit.

PROVECTA QVEAT DVM CERNERE MVROS.] Locus defectior similem sententiam postulat:

— prouecta queat dum cernere muros
Naues: festinánique ruúntque ante ora suorum,
Inque oculis profugæ Martem exercere carinæ.

NVDATO VVLNERE DVCTOR.] Vide illud lib. I.

— vibrauit lancea belli.

DOMINIQ. VOCAT NOS IRA SENATVS.] Polyb. lib. 4. & 3. Μετὰ ἢ τῆς προσ- ποίωμ (Saguntht; πόλεως ἅλωσιν διεγνωκότες τοὺς Ρωμαίους οἰόμενοι δεῖν ἢ τὸν Ἀννίβαν ἐκδιδόναι σφίσι τοὺς Καρχηδονίους, ἢ τὸν πόλεμον ἀναλαμβάνειν. *A Sagunt ho capta Romani ad..e ēre, rati oportere & aut Annibalē sibi dedi à Cartaginiensib. aut bellū resumere.*

SEDISQ. PROPAGET SIGNA FEROX.] Colonienses membranæ recti*: *Sedisque*: Eædem: *Regna*, pro *Signa*.

OMNIA TRISTIA VERTVNT.] Scribo *Omnia*, de Annibalis ore excepta.

Discinctos inter Libycos, populósque bilingues
Marmaricus audax in bella Oenotria signis
Venerat Hasbitæ proles Garamantis Hyarbæ.
Ammone hic genitus Phorcynidos antra Medusæ
Cinyphiúmq; Macen, & iniquo è sole calenteis
Battiadas, late imperio, sceptrísque regebat:
Cui patrius Nasamon æternúmq; arida Barce,
Cui nemora Aytololûm, atq; infidæ littora syrtis
Parebant, nulláq; leuis Getulus habena.
Atq; is fundarat thalamos Trytonide nympha:
Vnde genus, proauúmq; Iouem regina ferebat,
Et sua fatidico repetebat nomina luco.
Hæc ignara viri, vacuóque assueta cubili,
Venatu, & syluis primos assueuerat annos:
Non calathis mollita manus, operatáve fuso,
Dictynnam, & saltus, & anhelum impellere planta
Cornipedem, ac strauisse feras immitis amabat.
Quales Threiciæ Rhodopen, Pangæaque lustrant
Saxosis nemora alta iugis, cursúque fatigant
Hebrum, innupta manus spreti Ciconéque, Getæque,
Et Rœsi domus, & lunatis Bistones armis.
Ergo habitu insignis patrio, religata fluentem
Hesperidum crinem dono, dextrumque feroci
Nuda latus Marti, ac fulgenti tegmine lunam

Thermodoontiaca munita in prælia pelta,
Fumantem rapidis quatiebat cursibus axem.
Pars comitum biiugo curru, pars cætera dorso
Fertur equi, nec non Veneris iam fœdera passæ
Reginam cingunt: sed virgine densior ala est.
Ipsa autem gregibus per longa mapalia lectos
Ante aciem ostentabat equos: tumulóque propinquo
Dum sequitur gyris campum, vibrata per auras
Spicula contorquens summa ponebat in arce.
Hanc hasta toties intrantem mœnia, Mopsus
Non tulit, & celsis senior Gortynia muris
Tela sonante fugat neruo, liquidásque per auras
Dirigit aligero lethalia vulnera ferro.
Creuerat ærisonis Curetum aduectus ab antris
Dictæos agitare puer leuioribus annis
Pennata saltus assuetus arundine Mopsus:
Ille vagam cælo demisit sæpe volucrem,
Ille procul campo linquentem retia ceruum
Vulnere sistebat, ruerétque inopina sub ictu
Ante fera incauto, quàm sibila poneret arcus,
Nec se tum pharetra iactauit iustius vlla,
Eous quanquam certet Gortyna sagittis.
Verum vt opum leuior, venatu extendere vitam
Abnuit, atque arctæ res exegere per æquor,
Coniuge cum Meroë, natisque inglorius hospes
Intrarat miseram fato ducente Saguntum.
Corythi fratrum ex humeris, calamique paterni
Pendebant, volucérque chalybs Minoia tela
Hic medius iuuenum, Massylæ gentis in agmen
Crebra Cydonæo fundebat spicula cornu.
Iam Grauium audacemq; Tyrum, paritérq; ruenteis
Gisconem, leuémque Bagam, indignúmque sagittæ
Impubem malas iam certæ occurrere Lixum
Fuderat, & plena tractab it bella pharetra.
Tum vultum intendens, telúmque in virginis ora
Desertum non grata Iouem per vota vocabat.
Nanque vt fatiferos conuerti prospicit arcus,
Opposito procul insidiis Nasamonia Sarpe
Corpore præripuit lethum, calamúmque volantem

Dum clamat, patulo excipiens transmisit hiatu,
Et primæ ferrum à tergo videre sorores.
At comitis casum frendens labentia virgo
Membra leuat, paruáque oculos iam luce natantes
Irrorat lachrymis, totísque adnixa doloris
Viribus, intorquet lethalem in mœnia cornum.
Illa volans humerum rapido transuerberat ictu
Conantis Dorilæ: iunctis iam cornibus arcus
Et ducti spatium nerui complente sagitta,
Excutere in ventos resoluto pollice ferrum.
Tum subitum in vulnus præceps deuoluitur altis
Aggeribus muri: iuxtáque cadentia membra
Effusa versa calami fulsere pharetra.

DISCINCTOS INTER LIBYCOS.] Aen.8.

—— *discinctos Mulciber Afros.*

Et Silius lib. 3. de Cartaginientibus:

—— *sinúsque*
Cingere inassuetum.

Notat Silius, quòd alienum à Romanis, & nefas discingi. Xiphilinus in Nerone: Παρηνόμει ὁ Νέρων ἀζώστους χιτῶνας ἐν τῷ δημοσίῳ ἐνδυόμενος: *Induta veste incincta per publicum Nero legem præuaricabatur.* Et vulgo Cæsar, dum puer malè præcingeretur, fuit irrisui, Suet. Macrob. alii.

PHORCYNIDOS ANTRA MEDVSÆ]Vbi antra hæc? Lucanus aperiet lib. 9.

Finibus extremis Libyes vbi feruida tellus
Accipit Oceanum demisso Sole calentem,
Squallebant latè Phorcynidos antra Medusæ.

PHORCYNIDOS quia Medusæ pater Phorcus, seu Phorcys. Appollodorus libro secundo, Enio, Pemphredo, & Dino (quibus tribus Dens vnicus communis, oculúsq. vnicus) Medusæ sorores, Phorci filias nominat.

MARMARICIS ... MACÆN ... NASAMON.] Diodorus Siculus lib. 3. Τὰ περὶ τὴν Κυρήνην, καὶ τὰς Σύρτεις, ἔτι δὲ τὴν μεσόγειον τῆς κατὰ τοὺς τόπους τούτους χώρας κατοικεῖ τέτταρα γένη Λιβύων. ὧν οἱ μὲν ὀνομαζόμενοι Νασαμῶνες νέμονται τὰ κλίνοντα μέρη πρὸς Νότον, οἱ δὲ Αὐχίσαι τὰ πρὸς τὴν δύσιν. οἱ δὲ Μαρμαρίδαι κατοικοῦσι τὴν μεταξὺ ταινίαν Αἰγύπτου, καὶ Κυρήνης μετέχοντες καὶ τῆς παραλίας. Οἱ δὲ Μάκαι πολυανθρωπίᾳ τῶν ὁμοεθνῶν προέχοντες νέμονται τοὺς τόπους τοὺς περὶ τὴν Σύρτιν. *Cyrenen, & Syrtes & spatia illic mediterranea habent, quatuor Afrorum genera. Nasamones qui vocantur partes ad Austrum colunt: Anchisæ versus Occidentem: Marmaridæ longos inter Cyrenen, & Aegyptum tractus ad marin vsque litora frequentant: Macæ cognatorum gentium populosissimi vicina Syrtib. accolunt.*

CINYPHIVMQ. MACEN.] Hercule Oeteo Seneca *fontem Cinyphium* reponit sub axe Libyco. Strabo lib. 17. citra Garamantas locat *Cyniphum* flu-

uium. Scylax Caryandenus in Periplo: Ἔξω τῆς Συρτίδος ἐστὶ χωρίον καλὸν, καὶ πόλις, ᾗ ὄνομα Κίνυψ, ἔστι δ' ἔρημος. Ἀπὸ δὲ νέας πόλεως ἀπέχει στάδια π πάντη. ὑπ' αὐτὴν δὲ ἔστι ποταμὸς Κίνυψ, καὶ νῆσος ὕπεστι πρὸς τὸν ποταμόν. *Vltra Syrtim locus est insignis, & ciuitas, cui nomen Cynips. Est autem deserta, abestque ab vrbe noua stadia omnino octoginta. Ibidem est flumen Cynips, & insula, &c.* Præcesserat: παρὰ τὴν Σύρτιν μέχρι τοῦ στόματος τῆς Σύρτιδος Μάκαι χειμάζουσιν ἐπὶ θαλάττη. *Ad Syrtim ad os vsque Syrtidos Macæ iactantur in mari.* Hoc in loco laudati hirci, quorum pilus conficiendis vdonibus adhibitus, quo de docta est Turnebi nota aduersus li. 1. c. 13. Ex eodem pilo cilicia castrensia texebantur antiquitus. Georg. 3.

> *— barbas, incanáque menta*
> *Cinyphii tondent hirci, setásque comantes*
> *Vsum in castrorum, & miseris velamina nautis.*

Similiter & Silio lib. 3.

> *— humerósque tegunt velamina capri*
> *Setigeri.*

Videri possit & Martialis lib. 7. Ep. 94.

INIQVO E SOLE CALENTES.] Quidam codices præpositura destituuntur. vtrumuis ἀμφίδοξον.

ÆTERNVMQ. ARIDA BARCE.] In positu Barces Scylacem Caryandenum secutus videtur Silius, dum statim Hesperidum meminit. Sic ille in Periplo: Ἐκ τοῦ λιμένος τοῦ κατὰ Βάρκην ἐφ' Ἑσπερίδας στάδια χκ. *A Barcino litore adusque Hesperidas mille ac viginti stadia.* *Arida* li. 3.

> *— Barce sitientibus arida venis.*

Fuit & alia Barce Alexandri M. monumentum, Iustin. lib. 12.

INFIDÆ LITORA SYRTIS.] *Infidæ*, quà naufragiis infamata est, quà latrociniis.

NVLLAQ. LEVIS GÆTVLVS HABENA.] Vt equos regant, ad librum primum prænotatum est.

HEBRVM INNVPTA MANVS, CICONESQ. GERÆQ.] Exemplaria altera: *Getæq.* cui lectioni fauet vox prima carminis: nec interim mihi *Geræ* nescii.

RELIGATA FLVENTEM HESPERIDVM CRINEM DONO.] *Religata* redimiculo aureo à nymphis Hesperidib. accepto. Heynsius supponit *Nodo.* Quasi verò aut Hasbitæ crinem nodarint Hesperides, aut Hesperidum crinem sibi illam imposuisse dicat Poëta. Hesperides autem fuere Aegle, Erythia, Hestia, Arethusa: Apollodorus lib 2.

THERMODONTIACA.] Omnes Silii codices, quos equidem viderim, omnibus scriptorib. Græcis adhærentur: illi geminant o in prolata voce, hi simplum volunt; itaque scribi necessarium.

VERVM VT OPTIM LEVIOR.] Aen 2. Sinon:

> *Pauper in arma pater primus huc misit ab annis.*

OCCVRRERE LISVM.] Codex vnus *Lisum.* Solemne Silio patria nomina gentilibus, & familiaribus substituere. Ideóque hoc posterius non abhorreo: est enim Lissus Illyrii vrbs teste Liuio: *Rex Lissi sententia erat.* Arctius tamen am lecto *Lixum*, quia & *Lixus* Africæ vrbs (vide l. 3) hic autem Afri cæduntur. Eadem ex causa versu paullùm priore ἀσφαλῶς retineo, *Iam Gratium, audacémque Tyrum* spreto *Garantum.*

VOLV-

VOLVCERQ. CHALYBS MINOIA TELA.] *Cretenses sagittæ. Sagittariam* docuisse *Cretenses* docet Diodorus. Isidorus: *Sagittis primum Cretenses vsi.* Soli. c.16. *Prima* (Crete) *mari potuit, nauib. & sagittis.* Plinius tamen lib.7.c.56. de Scythe Iouis F. qui *primus arcus, sagittarumq. vsum reperisse dicitur.*

DESERTVM NON GRATA IOVEM.] *Desertum*, cùm *arisonis Curetum* discederet *oris*: illæ enim Iouis altrices. Ovidius:

Cretes nutrito terra superba Ioue.

Alioquin quem Deum deseruerit, aut minus officiosè coluerit, non prudenter quis in vota vocet.

NASAMONIA SARPE.] Ad oram nescio qua exaratum manu: *Nasamonias Harpe.* Coniectura non horrenda.

EFFVSI VERSA CALAMI FVLSERE PHARETRA.] Graphicè! Radiorum, & acuminis laeuor fulgorem dedit, *calamis iam effusis.* Quorsum *Fluxere* nituntur reponere? Primore verbo *Effusi* hoc non sufficienter designatur?

Exclamat paribus frater vicinus in armis
Icarus, vlcisciq; parat lachrymabile fatum:
Atque illum raptim promentem in prælia telum
Annibal excussi præuertit turbine saxi.
Labuntur gelido torpentia frigore membra,
Deficiénsque manus pharetra sua tela remisit.
At pater è gemino natorum funere Mopsus
Correptos arcus ter mæsta mouit ab ira:
Ter cecidit dextra: & notas dolor abstulit artes.
Pœnitet heu sero dulces liquisse penates,
Arreptóque aut de quo concidis Icare saxo,
Postquam æuum senior, percussáque pectora frustra
Sensit & vt tantos compescat morte dolores
Nil opis in dextra, vastæ se culmine turris
Præcipitem iacit, & delapsus pondere prono
Membra super nati moribundos explicat artus.
Dum cadit externo Gortynius aduena bello,
Iam noua molitus stimulato milite Teron
Alcidæ templi custos, aræque sacerdos,
Non expectatum Tyriis effuderat agmen,
Et fera miscebat reserata prælia porta.
Atque illi non hasta manu, non vertice cassis,
Sed fisus latis humeris, & mole iuuentæ
Agmina vastabat claua: nil indigus ensis.
Exuuiæ capiti impositæ, tegménque leonis,
Terribilem attollunt excelso vertice rictum.
Centum angues idem cælatum insigne gerebat

In clypeo, & sectis geminam serpentibus hydram.
Ille iubam, Tapsumque patrem, clarumque Micipsam.
Nomine aui, Maurumque Sacen, à mœnibus actos,
Palantésque fuga præceps ad littora cursu
Egerat, atque vna spumabant æquora dextra.
Nec contentus Idi letho, lethoque Cothonis
Marmaridæ, nec cæde Rothi, nec cæde Iugurthæ,
Hastiles currum, & radiantis tegmina læua
Poscebat votis, gemmatáque lumina peltæ,
Atque in belligera versabat virgine mentem.
Quem ruere vt telo vidit regina cruento,
Obliquos detorquet equos, læuúmque per orbem
Fallaci gyro campum secat, ac velut ales
Auerso rapitur sinuata per æquora curru.
Dumq; ea se ex oculis aufert, atque ocyus Euro
Incita puluerеam campo trahit vngula nubem,
Aduersum late stridens rotis proterit agmen,
Ingerit & crebras virgo trepidantibus hastas.
Hic cecidere Lycus, Thamyrisque, & nobile nomen
Eurydamas, clari deductum stirpe parentis:
Qui thalamos ausus quondam sperare superbos,
(Heu demens) Ithacique thorum: sed enim arte pudica
Fallacis toties reuoluto stamine telæ
Deceptus, mersum pelago iactarat Vlyssem.
Ast Ithacus verò ficta pro morte loquacem
Affecit letho, tædaque ad funera versa.

IVNCTIS IAM CORNIB. ARCVS, ET DVCTI SPATIVM NERVI COMPLENTE SAGITTA.] *Educti*, Modius. At vulgatam lectionem sibi non patitur eripi sanè intellecta sententia Arcu circumflexo (Poëta

—— iunctis iam cornibus arcus)

& neruo intento (*Et ducti spatium nerui complente sagitta*) parat excutere ferrum, seu ferratam sagittam Dorylas. Vocat autem Silius (*spatium arcus*, & *ducti nerui*, spatium, quod sagitta compleuerat: vnde & sagittæ longitudo, & vis insinuatur aliqua. Descriptionem hanc sagittam mittentis Dorylæ hausit Silius ex Æneïde xi. vbi Aruntem traiicit Camilla. Iuuerit protulisse:

— aurata volucrem Threissa sagittam
Deprompsit pharetra, cornúque infensa tetendit,
Et duxit longè (non *Eduxit*) *donec curuata coirent*
Inter se capita, & manib. iam tangeret æquis:
Læua aciem ferri, dextra, neruóque papillam.

Deinde necessarium huic orationi vinculum:

—— iunctis iam cornibus arcus

Et ducti spatium nerus complente sagitta.

Necessarium? τὸ μαζὸς τῷ Μάζας πᾶσαν αἰτίαν. Arte sic arcum intendi, & ad mammam applicandi docet Ammianus Marcellinus lib. 25. *Iuxtáque sagittarij tendebant diuaricatis tibiis flexiles arcus, vt neruis mammas perstringerent dextra.* Ni copula foret necessaria, placere potuisset *Adducti* ex Ouidio:

Viderat adducto tendentem cornua neruo. Quorsum?

EFFVSI VERSA CALAMI EVELLERE PHARETRA.] Disertissimè! Laenor radiorum, & acuminis fulgorem dedit, *calamis* iam *effusis*. Quorsum *Flauere* rescriptum volunt?

STIMVLATO MILITE TERON.] Apud Maronem lib. 12. Apertiùs scribitur *Theron*. Apud Macrobium similiter lib. 1. Sat. c. 20. isq; vbi citerioris Hispaniæ rex est. Circumspectè Silius nomina sueuit affingere, & ferè ex historia quæsita. Sic paullò ante *Icarum* Gortynium facit: quòd, vti opinor, in Creta Icarus exilium tulerit cum parente Dædalo, auctor Diodorus lib. 4. Bibl. Item mox Iugurtha cæditur.

MAVRVMQ. SACEN.] Historiæ veteres Sacas Scythis propinquant, & Asiæ donant. Quare lubentiùs legerim *Maurumq. Macen*, de Macis supra ex Diodoro, & Scylace Caryandeno.

GEMMATAQVE LVMINA PELTÆ.] Aut gemmas intelligit in peltæ margine compositas, aut ipsius peltæ, ex auro vmbilicum, argentóve, cui deinde insecta gemma. Vmbilici siquidem ex ea materia tibi cudit Eustathius in Il. Z. Ἀμφαλόεσσα δὲ ἡ τοῦ ἀσπὶς ἡ ἔχουσα μέσον αὐτῆς ὀμφαλόν, ὅς ἐστι κόσμος ὑπερανεστηκὼς ἐπίθετον συγκεκροτημένον ἐκ τινος ὕλης στερεᾶς. ἐν ἀσπίσι μὲν χαλκῆς ἢ ἀργυρᾶς ἢ καὶ χρυσῆς. *Clypeum vmbilicatum hoc etiam loco illud est, cuius in medio vmbilicus, qui est ornamentum supereminens, adscititium, è solida quapiam materia compositum. In clypeis ex ære, argento, auro.* Sic hoc ipso libro:

At simul erati radiauit luminis vmbo.

quia enim facies clypeorum tersa, inde læuor, inde lux. Eo factum Argolico vt clypeo Polyphemi lumen adsimularit Maro, nec soli vastitati oculi data comparatio. De gemma Ouid. li. 3. de Ponto Eleg. 4.

Scuta sed & galeæ gemmis radientur, & auro.

Propert. lib. 4. Eleg. 11.

Picta nec inducto fulgebat parma pyropo.

Capitolinus autor est Maximinum *clypeo gemmato* vsum.

EVRYDAMAS... SPERARE... ITHACI TORVM.] Fuit hic, opinor, è stirpe Eurymachi, qui Penelopes procis ab Homero non semel annumeratur, luculentius autem Od. lib. 15. vbi Penelope nuptiis audentiùs inuabat cæteris procis:

Ἤδη γάρ ῥα πατήρ τε, κασίγνητοί τε κέλονται
Εὐρυμάχῳ γήμασθαι. ὁ γὰρ περιβάλλει ἅπαντας
Μνηστῆρας δώροισι, καὶ ἐξώφελλεν ἔεδνα.

Cognatíque iubent, & qui genuere parentes
Nubat vt Eurymacho: reliquos nàmque anteit vnus
Ille procos donis dotaliáque auget abunde.

Et ab Ouidio epistola Penelopes:

Quid tibi Pisandrum, Polybúmque Medontáque durum,
Eurymachíque auidas, Antinóiq; manus?

TÆDÆQVE AD FVNERA VERSÆ.] Nuptiales faces sepulcralibus mutatæ. Sic Propertius Corneliæ tribuit. Eleg. vltima:

Viximus insignes inter vtramque facem.

Seneca lib.6. Decl.6. *Versæ sunt in exsequias nuptiæ, genialísque lectus mutatus est in funebrem Subiectæ sunt ergo infelices faces.* Infortunatũ igitur, si fax nuptialis verteretur in vsum funeris. nec fas. Iustinus lib.2. *Nonnulli facem nuptiis filiæ accensam, rogo patris subditam dolebant.* Ouid.1. Fastor.

Conde tuas Hymenæe faces, & ab ignibus atris.
Aufer, habent alias mœsta sepulcra faces.

Item Hipsipyle ad Iasonem.

Gens extrema viri campis deletur Iberis,
Eurydamas Nomados dextra: super instrepit acer
Et seruat cursum perfractis ossibus axis.
Iámq; aderat remeans virgo, inter prælia, postquam
Distringi Terona videt, sæuámque bipennem
Perlibrans mediæ fronti, spolium inde superbum,
Herculeásque tibi exuuias Dictynna vouebat.
Nec segnis Teron tantæ spe laudis, in ipsos
Aduersus consurgit equos, villosáque fului
Ingerit obiectans trepidantibus ora leonis.
Attoniti terrore nouo, rictúq; minaci
Quadrupedes, iactant resupino pondere currum.
Tum saltu Hasbyten conantem linquere pugnas,
Occupat, incussa gemina inter tempora claua,
Feruenteisque rotas, turbatáq; frena pauore
Disiecto sparsit collisa per ossa cerebro.
At rapta properans cædem ostentare bipenni,
Amputat è curru reuolutæ virginis ora.
Nec dum iræ positæ. celsa nam figitur hasta
Spectandum caput. id gestent ante agmina Pœnûm
Imperat, & properè currus ad mœnia vertant.
Hæc cæcus fati, diuúmque abeunte fauore
Vicino Teron edebat prælia letho.
Nanque aderat toto ore ferens irásque, minásque
Annibal, & cæsam Hasbyten, fixíque trophæum
Infandum capitis, furiata mente dolebat.
Ac simul ærati radiauit luminis vmbo,
Et concussa procul membris velocibus arma

Lethiferum intonuere, fugam percussa repente
Ad muros trepido conuertunt agmina cursu.
Sicut agit leuibus per sera crepuscula pennis
E pastu volucres ad nota cubilia Vesper.
Aut vbi Cecropius formidine nubis aquosæ
Sparsa super flores examina tollit Hymettos,
Ad dulceis ceras, & odori corticis antra
Mellis apes grauidæ properant, densóque volatu
Raucum connexæ glomerant ad limina murmur.
Præcipitat metus attonitos, cæciq; feruntur.
Heu blandum cæli lumen, tantóne cauetur
Mors reditura metu? nascentíq; addita fata?
Auxilium clamant, portus, atque aggere tuto
Erupisse gemunt: retinet vix agmina Teron:
Interdúmque manu, interdum clamore, minisque
State viri : meus ille hostis: mihi gloria magnæ,
State, venit pugnæ muro, tectísq; Saguntho
Hac abigam Pœnos dextra, spectacula tantùm
Este viri : vel si cunctos metus acer in vrbem
(Heu deforme) rapit, soli mihi claudite portas.
At Pœnus rapido præceps ad mœnia cursu,
Dum pauitant trepidi rerum, fessiq; salutis,
Tendebat : stat primum vrbem, murósq; patenteis
Postposita cæde, & dilata inuadere pugna.
Id postquam Herculeæ *custos videt impiger aræ,*
Emicat, & velox formidine præuenit hostem.

MELLIS APES GRAVIDÆ.] Non autem grauidus mellis est apibus vterculus: sed osculum, seu potius lingula. Aristoteles de Hist. Animalium lib. 5. Τούτῳ τῷ ὁμοίῳ τῇ γλώττῃ ἀναλαμβάνουσα κομίζει. Vbi primùm rescribo τὸ ὅμοιον: tum reddo, *Ex his* (floribus variis, quos insederint, quos delibauerint) *quod simile* (dulcedine) *lingua receptum secum defert.* Sed an apicula collectum mel defert duntaxat, nec etiam conficit virtute sibi congenita? Negat Aristoteles, & sententiam duobus fulcit. Andiamus: Ἐκ δὲ τῶν ἀνθέων τὸ μέλι ὅτι οὐ ποιεῖ, ἀλλὰ φέρει πλεῖστον μόνον, σημεῖον. ἐν μιᾷ γὰρ, ἢ ἐν δυσὶν ἡμέραις πλήρη ἀνευρίσκουσι τὰ σμήνη οἱ μελιττουργοὶ μέλιτος, *Vno enim, alteróve die aluearia melle scatentia compeiunt apiarij.* Alterum Philosopho argumẽtum est: Ἔτι δὲ τοῦ μετοπώρου ἄνθη γίνεται μὲν, μέλι δ' οὔ, ὅταν ἀφαιρεθῇ. ἀφῃρημένου οὖν ἤδη γινομένου τοῦ μέλιτος, καὶ τροφῆς οὐκ ἐνούσης ἔτι, ἢ σπανίας, ἐγίνετο ἄν, εἴπερ ἐποίουν ἐκ τῶν ἀνθέων, hoc est: *Item cùm per auctumnum flores suppetant, non autem mel, quòd abstulerunt collectores: cùm iam cibum aut nullum habeant, aut preparcè, reficeretur mel, si ex floribus ipsæmet facerent.* Explebò: Cur igitur, inquam, è floribus mel non pergunt exsugere? cur in cellas non re-

diguntiquia etiã flores tunc ſuppetunt, marceſcunt tamen, illáque florum medulla, quæ melli componendo facit autumni malignitate detrita, & viciata, minimè ab apibus cum fructu legi poteſt. Quam Ariſtotelis ſententiam vnius Macrobii viribus diſiicerem, ni eam alia, quam mox dabo, adſereret experientia. Macrobius lib. 1. Satur. hæc de apibus: *Quæ vagantur, & flores carpunt* (φιλοσοφικώτερον Ariſtoteles, qui non flores ab iis lædi, ſed humorem legi vult: medullam ſaporatam queas dicere) *deinde quidquid attulerat diſponunt, ac per fauos diuidunt, & ſuccum varium* (ſubſtantia varium, ſeu de variis collectum floſculis, herbuliſue: non qualitate; nam quod dulciſſimum legunt: immo ea quæ dulcitudine ſimilia ſunt; ſiquidem nec vniuſmodi dulcitudo eſt. Vnde ſequitur) *in vnum ſaporem mistura quadam, & proprietate ſpiritus ſui mutant.* Electione Senecæ mutuatus illa videtur Macrobius epiſt. 84. ſiue 85. *De illis non ſatis conſtat vtrum ſuccum ex florib. ducant, qui protinus mel ſit: an quæ collegerunt, in hunc ſaporem mixtura quadam, & proprietate ſpiritus ſui mutent. Quibuſdam enim placet non faciendi mellis ſcientiam eſſe illis, ſed colligendi. Aiunt inueniri apud Indos mel in arundinum foliis, quod aut ros illius cæli, aut ipſius arundinis humor dulcis, & pinguior gignat. In noſtris quoque herbis vim eandem, ſed minus manifeſtam & notabilem poni, quam perſequatur, & contrahat animal huic rei genitum. Quidam enim exiſtimant conditura, & diſpoſitione in hanc qualitatem verti quæ ex teneriimis virentium florentiúmque decerpſerint, non ſine quodam* (vt ita dicam) *fermento, quo in vnum diuerſa coaleſcunt.* Expende poſtrema, & cernes apium ſiue adſpirationem, ſiue animulam confectricem operis Macrobii teſtimonio. Item Maronis Georg. l. 4.

Verùm ipſæ foliis natos, & ſuauibus herbis
Ore legunt

Progredior. Quòd ſi in ventriculo humorem collectum ab apibus alterari, modificari, mel deniquefieri vi quadam ſecretiore ventriculo indita, eſt eas reapſe mellificare: & erit quoque mel ab iis generari, ſi in ore alterent, & modificarent proprietate quadam linguæ inſitã, aut cum ſpiritu earum communicata ſimiliter. Quemadmodum beſtiæ, quæ ſemen ore recipiunt, & quæ alia parte, æquè dicuntur maris opera ad ſobolem procreandam vti, æquè generare. Verùm retinenda erit Ariſtotelis opinio, nec recipiendus halitus iſte mellificus, ſi experimentum admittimus Gyzantum Libyes populorum, qui & mellificii rationem æquè callent cum ipſis apiculis. Eudoxus Cnidius ſcribit in ſeptimo τῆς περιόδου vltra cæteram Libyam ἔθνος εἶναι, ὑπὲρ Σύρτεων δὲ καὶ Καρχηδόνος πρὸς ἀνατολὰς κείμενον, οἳ καλοῦνται Γύζαντες, οἵτινες μέλι ἔκ τινων ἀνθέων συλλέγοντες ... ἐν τοῖς τόποις μέλι ποιοῦσι τοσοῦτον, καὶ ... ὥστε μὴ λείπεσθαι τοῦ ὑπὸ τῶν μελισσῶν γινομένου. *Gentem eſſe ſupra Syrtes, & Cartaginem ad Orientem, qui Gyzantes appellantur, & talem mellis faciendi exercent artem, támque copioſè, vt ab apibus fieri conſueuit, & in id flores indigenæ colligunt.* Scio non longè abire ab hoc tractu terrarum Aryzantiam, vbi & latè mel prouenit rore matutino foliis arborum madidantibus, ex quibus excutitur, aut detergitur mel congenere cum noſtrate, & laudatum Nonno Beſſaricωn 26. li. Sed in eo præter colligendi laborem, nihil opis humanæ, nihil interuenit induſtriæ. Eudoxum in eo narratu laudat Apollonius ἐν ἱστορίαις θαυμασίαις. Quocirca ſanius illi ſtatuunt, qui ab apibus aggeſtum ma-

teriæ conuenientis mel fieri voluit, quàm qui ab iisdem alterari, & modificari: portiunculas enim natura & dulcedine congruentes in vnum componunt, ac natura deinde arcanis viribus laborante, surgit opus, & complentur aluearia. Quibus ardentius est huius nectaris desiderium, adeant officinam Langii, promant ex loculamento 55. epistola Medicæ; transferât se in Conimbricæ campos, & reperient in nona regione Meteoron, & more apium, si tanta libido, Maldonati scrutentur apothecas. Perfidis, & Mauritaniæ mella mala non moramur nec Indiæ quod Sachar cùm sit, à multis veterum mendicato nomine Mel audiit.

RAVCVM CONNEXÆ.] Georg 4.

Pedibus connexæ ad limina pendent.

Homerus Il. β.

— Βοτρυδὸν δὲ πέτονται

Ex quo *vuam apum* dixit Plinius, & Romanus Homerus Æneid. 4.

— idmque arbore summa

Confluere, & lentâ vuam demittere ramis.

TANTONE CAVETVR MORS REDITVRA MEIV.] Heynsius: *Reditura* συνῆθες αὐτὶ ἁπλῶς pro *Ventura*. *Aliter cane sumus*, inquit. Minacias ædilicias! Mors fugacium istarum oculis obuersabatur, aduenerat iam fugitant: verùm, inquit Poëta, *Reditura* est, hoc est, me interprete, *Reuentura*, cùm ipsis ad plures fato abeundum erit. Non dissimilia sunt illa D. Augustini tom. 2. epistola 45. *Nam inter tot casus fragilitatis humanæ, quàm multæ mortes timentur, quàm certè vna cùm venerit, restat cæteras non timeri? & tamen fugitur vna, cùm omnes timeantur.* Hauserat Silius è manalib. Tullii fontib. Tuscul. lib. *Portum potius paratum nobis, & perfugium putemus, quò vtinam velis passis peruehi liceat: sin reflantib. ventis reijciemur, tamen eodem paulò tardius referamur, necesse est. Referamur*, non *Feramur*: & in Silio *Reditura*, non *Ventura*.

NASCENTIQ. ADDITA FATA] Lib. 3.

Et pace, & bello cunctis stat terminus æui,

Extremúmque diem primus tulit

Eadem Senecæ lib. de Prouidentia, & Stoicorum fuit opinio.

AVXILIVM CLAMANT.] Velim doceri cur hæc à Modio damnata sit lectio, si quòd ita collubitum, non ille mihi Pytagoras, si quòd membranæ ita præferant, non sunt Sibyllæ folia: præsertim tot exemplaribus in aliam lectionem consensu præeuntibus.

HERCVLEÆ CVSTOS... ARÆ.] Minister. ita Macrob. 3. Sat. c. 6. exponit illud Virgilii Æneid. 11.

At Triuiæ custos iamdudum in montibus Opis,

id est, *ministra.*

Glíscit Elisæo violentior ira tyranno.
Tu solne interea nobis bone tantor vrbis
Supplicium, vt pandas, inquit, tua mœnia letho,
Nec plura effari sinit ira: rotátque coruscum
Mucronem: sed contortum prior impete vasto

Daunius huic robur iuuenis iacit : arma fragore
Icta graui raucum gemuere, altéque resultant
Aere illisa cauo nodosæ pondere clauæ.
At viduus teli, frustrato proditus ictu,
Pernici velox cursu rapit incita membra,
Et celeri fugiens perlustrat mœnia planta.
Instat atrox terga increpitans fugientia victor
Conclamant matres, celsóque è culmine muri
Lamentis vox mixta sonat : nunc nomine noto
Appellant seras fesso nunc pandere portas
Posse volunt, quatit hortantum præcordia terror
Ne simul accipiant ingentem mœnibus hostem.
Incutit vmbonem fesso, assultáque ruenti
Pœnus, & obtestans spectantem è mœnibus vrbem
I miseram Hasbyten letho sola re propinquo.
Hæc dicens, iugulo optantis dimittere vitam
Infestum condit mucronem, ac regia lætus
Quadrupedes spolia abreptos à mœnibus ipsis,
Queis aditum portæ trepidantum sepserat agmen,
Victor agit, currúque volat per ouantia castra.
At Nomadum furibunda cohors miserabile humandi
Deproperat munus, tumulíque adiungit honorem,
Et rapto cineres ter circum corpore lustrat.
Hinc lethale viri robur, tegménque tremendum
In flammas iaciunt : ambustóque ore, genísque
Deforme alitibus liquere cadauer Iberis.

GLISCIT ELISÆO VIOLENTIOR IRA TYRANNO.] Æn.12.

Haut secus accenso gliscit violentia Turno:

AT VIDVVS TELI.] Græcanicum loquendi genus. D Chrysost. laudatione S. Stephani, Iudæorum concilium dixit χηρεῦον δικαίου iuris viduum. Μαρτυρείας χηρεῦειν. Antonius Diogenes c.166. apud Photium. *Viduum teli* à telo valde diuisum exponeret Macrobius, vti censuit, sensitque li.1. Sat. c. 15. *Iduare enim Etrusca lingua diuidere est: vnde vidua, quasi valde idua, id est, valde diuisa: aut vidua, id est à viro diuisa.* Fors τὸ *Viduare* ductum est ex ἰδιοῦν præscripto digamma Æolico: nam quod quis proprium ducit, facítve, ab omni alieno separat.

I MISERAM HASBITEN LETHO SOLARE PROPINQVO. DEPROPERAT MVNVS.] Hor. l.2. Od.7. — *quis vdo*

Deproperare apio coronam,
Curátve myrtho?

Pœnorum interea, queis rerum summa potestas,

Consul-

Consultant bello super, & quæ dicta ferantur
Ausoniæ populis, oratorúmq; minaci
Aduentu trepidant. monet hinc fœdúsq;, fidésque,
Et testes Superi, iuratáque pacta parentum:
Hinc popularis amor captantis magna iuuentæ:
Et sperare iuuat belli meliora sed olim
Ductorem infestans odiis gentibus Anno,
Sic adeò increpitat studia, incautúmq; fauorem.
Cuncta quidem patres (neque enim cohibere minantum
Iræ se valuere) premunt formidine vocem.
Haud tamen abstiterim, mortem licet arma propinquent
Testabor Superos, & cælo vota relinquam,
Quæ postrema salus rerum, patriæque reposcit.
Nec nunc obsessa demum, & fumante Saguntho
Hæc serus vates Hanno canit, anxia rupi
Pectora, ne castris innutriretur, & armis
Exitiale caput monui, & dum vita monebo,
Ingentium noscens virus, flatúsque paternos.
Vt qui stelligero speculantur sidera cælo
Venturam pelagi rabiem, Cauríq; futura
Prædicit miseris haud vanus flamina nautis.
Concedit solio, rerúmque inuasit habenas.
Ergo armis fœdus, fásque omne abrumpitur armis:
Oppida quassantur, longéque in mœnia nostra
Aeneadum arrectæ mentes, disiectáque pax est.
Exagitant manes iuuenem, furiæq; paternæ,
Ac funesta sacra, & conuersi fœdere rupto
In caput infidum superi, Maßiliáq; vates
Annuit. ille noui cæcus caligine regni
Externas arces quatit vt Tiryntia tecta,
Sic propria luat hæc pœna, nec misceat vrbis
Fata suis: inquam, hoc inquam nunc tempore muros
Oppugnat Cartago tuos, téque obsides armis.
Lauimus Aetneas animoso sanguine valles,
Et vix conducto produximus arma Lacone.
Nos ritibus laceris Scyllæa repleuimus antra,
Claßibus & refluo spectauimus æquore raptis
Contorta è fundo reuomentem transtra Charybdim.
Respice proh demens! proh pectus inane deorum!

Egathes, Libyæque procul fluitantia membra.
Quò ruis? & patriæ exitio tibi nomina quæris?
Subsident Alpes: subsidet mole niuali
Alpibus æquatum attollens caput Apenninus.
Sed campos fac vane dari: num gentibus istis
Mortales animi? aut ferro, flammáque fatiscunt?
Haud tibi Neritia cernes cum prole laborem.
Pubescit castris miles galeáque teruntur
Nondum signatæ flaua lanugine malæ.
Nec requies æui nota, exanguésque merendo
Stant prima inter signa senes, lethúmque lacessunt.
Ipse ego Romanas, perfosso corpore, turmas
Tela intorquenteis correpta è vulnere vidi,
Vidi animos, mortesque virûm, decorísque furorem.
Si bello absistis, nec te victoribus offers
Quantum heu Cartago donat tibi sanguinis Anno?

ODIIS GENTILIB. ANNO. [Membranæ Col. *Hannon.* parum probè. Alterum consensus librorum ratum facit, & Plauti Pœnulus.

CVNCTA EQVIDEM PATRES.] Nihil muto: etsi coniectura mihi non vana: *Cuncti eq.* .

COELO VOTA RELINQVAM.] Libri alii: *Nota.*

NE CASTRIS INNVTRIRETVR, ET ARMIS.] Liuius l.21. *Ego istum iuuenem domi tenendum sub legibus, sub magistratib. docendum viuere æquo iure cùm cæteris censeo, ne quandoque paruus hic ignis incendium ingens exsuscitet.*

ANNVIT. ILLE NOVI COECVS CALIGINE REGNI.] Alter, *Annuite*, Alter, *An nunc ille.* Neuter placet. *Annuit*, Anno, motione capitis indicat se vera loqui. Gestu fidem facit, quod *solent.*

EXTERNAS ARCES QVATIT VT TIRYNTHIA TECTA.] Bas. similiter. Libri alii: *Aut*, *Externæ arces* ergo erunt Hispaniæ ciuitates, quarum arces Annibal occupauit: *Tirynthia tecta*, Saguntum. Fortè legi possit *Et*, vel *Ac*, vt geminante voce totam, Silius Saguntum complectatur.

MVROS OPPVGNAT CARTAGO TVOS.] Dum causas serit illius oppugnandæ fracto per iniuriam fœdere.

LAVIMVS ÆNÆAS ANIMOSO SANGVINE VALLES.] Appianus Parecbol. 18 ὅτι οἱ Καρχηδόνιοι δὶς ἐν τῇ γῇ τῷ αὐτῷ χρόνῳ, καὶ δὶς ἐν τῇ θαλάσσῃ παθόντες: *Cartaginienses bis eodem tempore terra, marique deuicti.*

ET VIX CONDVCTO PRODVXIMVS ARMA LACONE.] Xanthippo. Silius passim aliíque.

CLASSIBVS ET REFLVO SPECTAVIMVS ÆQVORE RAPTIS] *Spectauimus* tantùm, *non malum* etiam depulimus. Par illud Turni:

— *Sedeant, specténtque Latini.*

claßibus raptis. Florus lib.2.c.2. *Iniecta enim ferrea manus, machinaque alia ante certamen multum ab hoste densæ.* Iis igitur manibus classis Punica partim dilata, partim dilacerata. Adeundus Polybius libro primo.

TIBI NOMINA QVÆRIS.] Modius & Lud. Catrion l.2. Emend. ca.4. è membranis subdit:

Scilitet immensæ visis iuuenilibus armis
Subsident.

Sic adstrictior erit oratio.

HAVT TIBI NERITIA CERNES CVM PROLE LABOREM.] Cum Saguntinis, qui Zacynthi incolis cognomines. Zacynthus autem, & Neritus Vlyssi quondam paruere. Æneid.3.

— *nemorosa Zacynthos,*
Dulichiúmque, Saméque, & Neritos ardua saxis.

Homerus in Odyss.

PVBESCIT CASTRIS MILES] Non quòd impuberes more, ac lege cõscribantur in militiam, quam Silii mentem esse opinabatur scriptor Militiæ Romanæ: sed quibus pubes incipit, siue qui *pubescentes* sunt, nondũ plenè *pubentes.* Viri autẽ pubescunt teste Censorino decimoquarto anno, & quod excurrit, quinto, sexto, septimo. Nam vt vestis superior, ita nec inferior vno cuiuis anno pertexitur. Anno verò decimoseptimo militiæ allegebantur Romani. Liuii li.25. vbi nihilominus minores qui roboris satis ad ferenda arma habere viderentur, legi præter morem iubentur. Præterea facit Poëta ista loqui Annonem factionis aduersæ, & plus æquo Romanos extollere, quo vires Annibalis infimet grauiùs: cuiusmodi hyperbolis scatent Scriptores omne genus. An verò etiam minoris huius ætatis ornamentum non habemus hoc ipso bello Punico Scipionem parentis protectorem? adeóque illius causa Silius lib.4. cecinit:

Præterea cernis. tenera qui prælia dextra
Iam credit puer, atque annos transcendere factis
Molitur, longúmque putat pubescere bello.

Lib.6. Marus tunc se Regulum bellantem secutum profitetur, cùm

Vix puerile mihi, vt inquit, *tempus confecerat atas.*

Sed enim bello cum Sabinis Tarquinii Prisci filius natus annos quatuordecim hostem manu percussit, tulitque prēmium à patre. Macrob. lib.1. Sat.c.6. An cum his Tarquinii, Mari, & Scipionis exemplis non stabit illud: *Pubescit castris miles* vel absque αὐξήσει? Esse etiam ex vsu veterum, at latinè loquentium, vt qui agunt annum sextum & decimum, dicantur pubescentes, ita colligo. Liuius lib.24. Hieronymum tyrannum *puerum ac vix dum pubescentem* nominat, de quo ipse anteriùs: *Erat autem* XV. *tunc fermè annorum. Fermè*: paullò enim superabat teste Silio lib.14.

Námque bis octonis nondum rex præditus annis.

ita vt propior fuisse videntur anno decimosexto, quàm decimoquinto. Non ergo Romanis militiæ lex Silio vel ignorata, vel violata, qui sui memor cecinit lib.10.

— *puerilis caßide vultus*
Clauditur, atque hostis pubescere cæde iubetur.

GALEAQ. TERVNTVR NONDVM SIGNATÆ FLAVA LANVGINE MALÆ.] Virgilii παρῳδημα lib. 10.

Nondum flauentem tenera lanugine malas. & lib. 9.

Ora puer prima signans intonsa iuuenta.

STANT PRIMA INTER SIGNA SENES.] Ad Euocatos refero, quorum honorata militia, & æquo prope gradu cum Centurionibus. Senectam inquietem, cum oportunum enotauit Curtius. li .6. Bessum memorat septuagenarium non impigrè belli munia obiisse. item Artabazum quinq; & nonaginta cum esset annorum cum filiis nouem meritasse sub Dario, post id æui etiam sub Alexandro.

TVRMAS TELA INTORQVENTES CORREPTA E VVLNERE VIDI.] Par gloria Romanis à Lucano adscribitur lib. 3.

Multi inopes teli iaculum lethale reuulsum
Vulneribus traxere suis, & viscera laeua
Oppressere manu, validos dum præbeat ictus
Sanguis, & hostilem, cum torsent, exeat hastam.

Brasidas exemto de corpore suo inimici iaculo eum interemit, Plut. de Sena N. V.

DECORISQ. FVROREM.] *Furor* hîc ardens desiderium. Item lib. 16.

Quos regni furor exagitat.

Sic & τὸ Furere Horatio lib. 1. Od. 15.

— *ecce furit te reperire atrox*
Tydides.

Vbi interpres pisces, quàm picas esse præstabilius fuisset. Silius lib. 5.

Ne tamen incautos laudum exhorresce furores.

Noto ne manus temeraria subiiciat olim *laudum fauores.* Vide Muretum lib. 5. c. 17. Var. Ita M. Tull. lib. 13. ad Attic. epist. 29. *Nec tamē insaniturum illum puto*, hoc est, Haud puto futurum, tam opere vt enutriat, vt ab insania proximè abesse videatur. Expressiùs Verrina 6. *Vt furorem iam, non cupiditatem eius perspicere possitis.* Ibidem: *Omnium amarissimorum insanias* explico cupiditates insanas.

Gestat ad hæc: nanq; impatiens, aspérq; coquebat
Iamdudum immites iras, mediámque loquentis
Bis conatus erat turbando abrumpere vocem:
Concilióne, inquit, Libyæ, Tyrióque senatu
Prôh Superi Ausonius miles sedet? armáq. tantum
Haud dum sumpta viro: nam cætera (non latet) hostis
Nunc geminas Alpes, Apenninúmq; minatur:
Nunc freta Sicaniæ, & Scyllæi litoris vndas:
Nec procul est quin iam manes, vmbrásque pauescat
Dardanias: tanta accumulat præconia letho,
Vulneribúsq. virûm, tollítque ad sidera gentem
Mortalem: mihi crede, licet formidine turpi

Frigida corda tremant, mortalem sumimus hostem.
Vidi ego cùm geminas, arctis post terga catenis
Succinctus palmas, vulgo traheretur ouante
Carceris in tenebras, spes, & fiducia gentis
Regulus Hectoreæ: vidi cùm robore pendens
Hesperiam cruce sublimis spectaret ab alta.
Nec verò terrent puerilia protinus ora
Sub galea, & pressæ properata casside malæ.
Indole non adeo segni sumus: aspice turmæ
Quot Libycæ certant annos anteire labore.
Et nudis bellantur equis. ipse aspice, ductor
Cùm primam tenero vocem proferret ab ore,
Iam bella, & lituos, ac flammis vrere gentem
Iurabat Phrygiam, atque animo patria arma mouebat.
Vltor erit cædis, iam te spectante, propinquæ.
Proinde paulo crescant Alpes, altúsque coruscos
Apenninus agat scopulos, per saxa, niuésque,
(Dicam etenim, vt stimulent atram vel inania mentem)
Per cælum est qui pandat iter, pudet Hercule tristes
Desperare vias, laudémque timere secundam.
Sed Libyæ clades, & primi incendia belli
Aggerat, atque iterum pro libertate labores
Anno ferre vetat, ponat formidinis æstus,
Parietibúsque domus imbellis fœmina seruet
Singultantem animam. nos nos contra ibimus hostem,
Queis procul à Tyria dominos depellere Byrsa
Vel Ioue non æquo fixum est: sin fata repugnent,
Et iam damnata cessit Cartagine Mauors,
Occumbam potius, nec te patria inclyta dudum
Aeternùm famulam, libérque Acheronta videbo.
Nam quæ (prôh Superi) Fabius iubet, ocyus arma
Exuite, & capta descendite ab arce Sagunthi.
Tum delecta manus scutorum incendat aceruos;
Vranturque rates, ac toto adsistite ponto.
Dij procul ô (merita est si nunquam talia plecti
Cartago) prohibete nefas, nostrique solutas
Ductoris seruate manus. tum deinde resedit:
Factáque conscendi patrum de more potestas:
Hic Hanno, reddi propere, certamine rapta

Instat, & autorem violati fœderis addit.

NVNC GEMINAS ALPES, APPENNINVMQ. MINATVR.] Suspicor ego Alpes *fissas* ab Annibale vocari *geminas* à Poëta, quasi duas ex vnis factas. Vel diuersos Alpium positus, vt lib. 21. Liuius: *Arar, Rhodanúsque diuersis ex Alpibus decurrentes.* Prudentius in S. Laurentio.

Nos Vasco Iberus diuidit, Binis remotos Alpib.
Trans Cottianorum iuga, Trans & Pyrenas ninguidos.

ET NVDIS BELLANTVR EQVIS.] Æneid. 11.

— pictis bellantur Amazones armis.

ALTVSQ. CORVSCOS APPENNINVS.] Consultè, & ordine Alpibus Appenninum subiicit. Dionysius:

——— Τὴν μέν τε μέσσην (Ausoniam) ὄρος αὐδίχα τέμνει
Ὀρθὸν, ἅτ' ἐκ στάθμης ἰθυμμένον. ὅν κεν ἐκεῖνο
Ἴδρις μωμήσαιτο ἀνὴρ ὑποεργὸς Ἀθήνης
Οὔρεα τ' ἐκκλήισκουσιν Ἀπέννιον. ἐκ δὲ Βορείης
Ἄλπιος ἀρχόμενος Σικελὴν ἐπὶ πορθμίδα λήγει.
— mediámque intersecat Italia mons
Rectus, vti perpendiculo dimensus, cúmque
Non opifex culpet, docuit quem casta Minerua.
Monti Appennino nomen: Borealia quà se
Flumina protrudunt, Alpes emergere cernas,
Et Siculum ostentare fretum.

ATRAM STIMVLENT VEL INANIA MENTEM.] Vt μελαγχολῶσιν, & atra bile percitis euenit. Sic lib. 11.

— atra veneno
Inuidiæ nigróque vndantia pectora felle.

De ipso hoc Hammone. Cicero 3. Tuscul. *Quem nos furorem, melancholiam ipsi vocant, quasi verò atra bili solùm mens, ac non sæpè vel iracundia grauiore, vel timore, vel dolore moueatur. Quo genere Athamantem, Alcmæonem, Aiacem, Orestem furere dicimus.* Apprimè huc conferantur quæ disputata sunt ab Aristotele in Problematis sectione tricesima.

VLTOR ERIT CÆDIS IAM TE SPECTANTE PROPINQVÆ.] Nebuloni, & falsario versum hunc addicit Modius. non pugno. Expungit etiam Lud. Carrion lib. 2. Emendat. c. 4. quod non ornandæ orationi, sed eneruandæ faciat.

INBELLIS FOEMINA SERVET.] Graue in virum conuicium, & animo masculo intolerabile. Apud Ennium de Fabio Cunctatore:

Tristem, corruptum, scabie, ac porrigine plenum,
Insanúmque vocant, quin malta, ac fœmina dici Volt.

Reponebã ego *Malthaca fœmina*, vel etiã ἀρχαϊκῶς *Maltaca.* Sic Bacchidibus *Malacum pallium* Plautus vsurpauit, & ab eadem origine alibi *Malacissandus es probè.* Iliad. ρ. probrum Menelai: Μαλθακὸς αἰχμητής. *Mollis bellator.* Ipsiq; Fabio μαλακία obiecta est apud Plutarchum. Interim me moratur Festi *Maltha*, & expositio Nonii, qui versum istum Lucilio tribuit. M. Tullius Clodiam vocat *Apuleiam* graue probrũ, cùm ad Apuleii Saturnini mores

respiceret. Epist. 10. l. 4. ad Att. *Quid Appius? quid illa populi Apuleia.* De Verre lib. 4. *Impura inter viros muliercula.* Charondas apud Diodorum lib. 12. qui vel ordinem deseruissent, quiue arma pro patria non cepissent προσέταξε τοὺς τοιούτους ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐφ' ἡμέρας τρεῖς καθῆσθαι ἐν ἐσθῆτι γυναικείᾳ: *Tales iussit in foro triduum considere in muliebri habitu.* alii sanctores legum mori iubent. Cicero Off. 1. *Itaque in probru maximè in promptu est, si quid tale dici potest: Vos etenim iuuenes animum geritis muliebrem.* Tullius ad Sulpicium Dictatorem Liuii lib. 7. *Si nos hostes haut secus, quàm fœminas abditos intra vallum omnibus contumeliis eludunt.* Annibal luxum Campanum, suorúmque mollitiem pertæsus queritatur γυναῖκας αὐτ' ἀνδρῶν τοὺς στρατιώτας. Strabo lib. 5. Brunduica Britannorum regina auctore Xiphilino; Νέρων, inquit ὄνομα μὲν ἀνδρὸς ἔχει, ἔργῳ δὲ γυνή ἐστι. *Nero viri nomen habet, reapse mulier est.* Tantundem Aurelio Sonco Sardanapalus abditus de se: Μή με λέγε κύριον, ἐγὼ γὰρ δέσποινά εἰμι. Dionys. Hal. lib. 9. scribit Veientes cunctabundis obequitasse Romanis, & tandem oggessisse contumeliam: γυναῖκάς τε ἀπεκάλουν ἅπαντας, καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν τοῖς δειλοτάτοις τῶν ζώων εἰκάζειν λέγοντες ἐκάκιζον. *Cunctásque mulieres appellitabant, eorumque duces cum timidissimis animalium componendo conuiciabantur.* Apud Photium c. 65. Ὁρμίσδας τῷ Βαράμ ἐνυβρίζων γυναικείαν ἐσθῆτα ἐπέμπε. ὁ δὲ ἀνθυβρίζων δυγατέρα Κοσρόου, δῆθεν οὐχ υἱὸν Ὁρμίσδαν τοῖς γράμμασιν ἐπιχαράττων. *Hormisdas Baramo per contumeliam muliebrem vestem misit. Hic, vt reponeret Cosroæ filiæ, Hormisda, non filio literas inscripsit.* Eustathius notat ad Iliad. Χ Ὅτι οἱ μεθ' Ὅμηρον γυναικίας, καὶ γυναικιζομένους τοὺς ἐν πολέμῳ ἀπόλεμους φασίν. Adde quod in Cinolaa regione effœminati arcus, & pharetræ iure priuantur ætatem, ac muliebri habitu muliebribus officiis alligantur. Peccat, fallitúrque iudicii Lucianus, dum animaduertit in Demosthenem ea vsum reprehensione eam iusta grauiorem ratus: vides nihil prope tritius. Huc etiam facit obseruatio C. V. Marcilii ad illud Persianum:

Troiades Labeonem Prætulerint.

ET IAM DAMNATA CESSIT CARTAGINE MAVORS.] Videtur Mars Cartaginiensium Tutela. lib. 1.

— *nostri per numina Martis*

inquit Annibal iurans. Porro Deos vrbe cedere imminentis vastationis est argumentum. Apud Curtium lib. 4 habes de Apolline Tyrios desere re parante, quàm desertionem Tyrii præpediunt simulacrum eius aurea catena vincentes. Idem Diodoro Siceliotæ lib. 17. proditum. Domitianus Mineruam, quam superstitiosè colebat, somniauit excedere sacrario, quod illi mortis impendentis ostentum fuit. Super hac superstitione videre est Macrobium lib. 3. Saturn. c. 7. 9. vbi & carmen euocationis habet Romanis vsitatum, aliáque multa ex antiquitatis sacrario petita. Adito, cui mens & Pimpontium in illud Aeneid. 2.

Excessere omnes adytis.

Vide & Plin. lib. 28. c. 2. & Solin. c. 1. Liuium lib. 5. Vlpianum in l. *Sacra loca* lib. 9. de rebus diuinis in π.

PATRIA INCLYTA DVDVM] Quamdiu? Liuii Epitoma lib. 51. vrbem habet expugnatam septingentesimo anno, quàm erat condita, & Appianus Libycis. Solin. c. 40. *Post annos septingentos triginta septem exciditur, quàm*

fuerat exstructa. Ante de Liuii mente posuimus, Cartaginis excidium incurrere in annum sexcentesimum sextum ab V. C. Qua ex re consectarium est, vt Cartago Romam quatuor & nonaginta anteiuerit. Progredior. Si anno septingentesimo deleta Cartago, exime cum Liuio annos quinque tertii belli Punici, secundi octodecim cum Floro lib. 2. c. 6 & spatii interea dum confecti annos quatuor eodem auctore, denique tres hos numeros, siue annos septem ac viginti exime de septingentis & reliqui erunt anni, quibus stetit Cartago in annum, quo hæc Gestar proloquitur, tres & septuaginta supra sexcentos. Verùm ecce tibi ob. repit in limine Libycorum Appianus, & Cartaginem conditam prodit annis quinquaginta ante Ilii excidium: *Καρχηδόνα τὴν ἐν Λιβύῃ φοίνικες ᾤκισαν ἔτεσι πεντήκοντα πρὸ ἁλώσεως Ἰλίου. Cartaginem, quæ in Libya Phœnices condidere annis quinquaginta ante Ilium captum.* Eusebius ante Troiam captam annis quadraginta fundat Cartaginem. Minùs à superiore calculo abest Iustinus, qui li. 17. hæc: *Condita est vrbs hæc* LXXII. *annis ante, quàm Roma.* Paterculus vol. I. *Hoc tractu temporum ante annos quinque & sexaginta, quàm vrbs Roma conderetur, ab Elisa Tyria Cartago conditur.* Hanc opinionem variantiam, etsi nemo sequi potest, ne minùs Liuii fidem excussisse iudicarer, positam volui: præsertim quòd quamuis ex his sententiis secutus fueris, Æneam ad Didonem Cartaginis arcem fundatam appulisse se negandum putabis, quo de mox vberiùs tractabitur. Nota in Siliana dictione memorabilem *ἀντίθεσιν*: *Patria inclyta dudum*, & eandem *Aeternum famulam*. Quare Modii suffultura non placet: *Dedam* pro *Dudum* ille: sciunt pueri balbi *ἀπὸ κοινοῦ* dicendum: *Nec te patria incl. dudum Aeternùm famulam videbo.*

FACTAQ. CENSENDI ET.] Versus hic cum duobus sequentibus Silio prorsus addicendi sunt, nec barbariem vllam redolent, è puro puto Latio sunt, & absque iis fœdè hiabit sententia. Cur enim

Tam verò attoniti ceu templo irrumperet hostis
Exsiluere patres? quia Hanno
— reddi properè certamine rapta
Instat, & autorem violati fœderis addit.

Eóque magis attoniti, quòd ante contra factionem Barcinam eadem prolocutus, nunc sententiæ suæ loco eadem paucissimis valide inculcat. Et inculcat pene sollemnibus fetialium verbis Liuii libro primo relatis: SI EGO INIVSTE IMPIEQVE ILLOS HOMINES, ILLASQVE RES DEDIER NVNCIO POPVLI ROMANI MIHI EXPOSCO, &c.

Tum verò attoniti, ceu templo irrumperet hostis,
Exiluere patres, Latióque id verteret omen
Orauere Deum. At postquam discordia sentit
Pectora, & infidas ad Martem vergere mentes,
Non vltra patiens Fabius texisse dolorem,
Concilium exposcit propere, patribusque vocatis
Bellum se gestare sinu, pacémque professus,

Quid

Quid sedeat legere, ambiguis neu fallere dictis
Imperat, ac sæuo neutrum renuente senatu,
Ceu clausas acies, gremióque effunderet arma,
Accipite infaustum Libyæ, euentúque priori
Par, inquit, bellum: & laxos effudit amictus.
Tum patrias repetit pugnandi nuntius arces.
Atque ea dum profugæ regnis agitantur Elisæ,
Accitis velox populis, queis ægra lababat
Ambiguo sub Marte fides, prædáque grauatus
Ad muros Pœnus reuocauerat arma Sagunthi.
Ecce autem clypeum sæuo fulgore micantem
Oceani gentes ductori dona ferebant,
Callaicæ telluris opus, galeámque coruscis
Subnixam cristis, vibrant cui vertice coni
Albentes niueæ tremulo nutamine pennæ.
Ensem vnum, ac multis fatalem millibus hastam.
Præterea textam nodis, auróque trilicem
Loricam, & nulli tegmen penetrabile telo.
Hæc ære, & duri chalybis perfecta metallo,
Atque opibus perfusa Tagi, per singula latis
Lustrat ouans oculis, gaudétque in origine regni.
Condebat primæ Dido Cartaginis arces,
Instabátque operi subducta classe iuuentus.
Molibus hi claudunt portus: his tecta, domúsque
Partitur iuste Bitia venerande senecta.
Ostentant caput effossa tellure repertum
Bellatoris equi, atque omen clamore salutant.
Has inter species orbatum classe, suísque
Aeneam pulsum pelago, dextráque precantem
Cernere erat. fronte hunc auide Regina serena
Infelix, ac iam vultu spectabat amico.
Hinc & speluncam, furtiuáque fœdera amantum
Callaicæ fecere manus: it clamor ad auras,
Latratúsque canum, subitóque exterrita nimbo
Occultant alæ venantum corpora syluis.
Nec procul Aeneadum vacuo iam littore classis
Aequora nequicquam reuocante petebat Elisa.
Ipsa pyram super ingentem stans saucia Dido,
Mandabat Tyriis vltricia bella futuris:

Ardentemque rogum media spectabat ab unda
Dardanus, & magnis pandebat carbasa fatis.
Parte alia supplex infernis Annibal aris
Arcanum stygia libat cum vate cruorem,
Et primo bella Aeneadum iurabat ab æuo.
At senior Siculis exultat Amilcar in aruis.
Spirantem credas certamina anhela mouere.
Ardor inest oculis, toruúmque minatur imago.
Nec non & læuum clypei latus aspera signis
Implebat Spartana cohors: hanc ducit ouantem
Ledæis veniens victor Xanthippus Amyclis.
Iuxta triste decus pendet sub imagine pœnæ
Regulus, & fidei dat magna exempla Saguntho.
Lætior at circa facies, agitata ferarum
Agmina venatu, & cælata mapalia fulgent.
Nec procul, vsta cutem nigri soror horrida Mauri
Assuetas patrio mulcet sermone leænas.
It liber campis pastor, cui sine fine vllo
Inuictitum saltus penetrat pecus: omnia Pœnum
Armenti vigilem patrio de more sequuntur.
Gesáque, latratórque Cydon, tectúmq;, focíque
In silicis venis, & fistula nota iumentis.
Eminet excelso consurgens colle Sagunthos,
Quam circum immensi populi, condensáque cingunt
Agmina certantum, pulsántque trementibus hastis:
Extrema clypei stagnabat Iberus in ora,
Curuatis claudens ingentem flexibus orbem.
Annibal abrupto transgressus fœdere ripas,
Pœnorum populos Romana in bella vocabat.
Tali sublimis dono, noua tegmina latis
Aptat concutiens humeris, celsúsque profatur.

NON VLTRA PATIENS FABIVS TEXISSE DOLOREM.] Quem indictione belli satis expromit. Deteriùs Col. M. Membranæ *rexisse*: nam Fabius animi semper compos, & affectuum habenas norat premere, norat laxas dare in tempore pro sua sapientia qui iam maturus, & multo edoctus vsu.

BELLVM SE GESTARE SINV.] Ex historiæ fide adeundus Liuius lib. 21. Florus lib. 2. c. 6. Polyb. lib. 3. Mariana lib. 2. c. 10. Addam ex Gellio Mantissam lib. 10. c. 27. Commeminit is Q. Fabium Imp. Rom. dedisse ad Carthaginienses epistolam, vbi scriptum fuit P. R. misisse ad eos hastam, & caduceum signa duo belli, aut pacis: exque iis vtrum vellent eligerent: quod

elegissent, id vnum vt esse missum existimarent. Cartaginienses responderunt neutrum sese eligere; sed posse, qui attulissent, vtrum mallent relinquere: quod reliquissent, id sibi pro electo futurum. Marcus Varro autem non hastam ipsam, neque ipsum caduceum missa dicit: sed duas tesserulas, in quarum altera caduceum, in altera simulacra hastæ fuerint incisa. Sex. Pompeius verbo *Hastæ* idem refert in Cartaginienses: *Cartaginienses cùm bellum vellent, Romam hastam miserunt.*

ACCITIS VELOX POPVLIS, QVIS ÆGRA LABABAT AMBIGVO SVB MARTE FIDES.] Carpetanos, & Oretanos notat Liuiu . Quomodo acciuit, ad quos ipse ille Annibal adiit? adiit, atque adeo subitò aditos oppressit, & acciri tum iussit capita cœptæ rebellionis. Fors & à Liuio diuersus abit Silius. Nec nulla est coniectura diuinantis: *Adscitu*. Mariana lib. 2. c. 9. Hispanicarum rerum: *Datum tantisper respirandi spatium Annibali discessu in Carpetanos, & Oretanos delectus acerbitate ad arma consternatos. Relictus obsidione vrgenda Maharbal Himilconis filius.*

CALLAICÆ TELLVRIS OPVS.] Dexterè ferrum, & metalla tractare norant Calleci. Clypeum verò *Callaicæ telluris*, inauratum accipio: nam & suũ auro Callaico pretium olim fuit, nec vilis gratia. Martialis commendat:

Nec quæ Callaico linuntur auro.

Codices, in quibus *Gallaico*, peccant. Iterum Epigram. 95. lib. 14. Silius hoc ipso libro:

Callaico vestes distinctas matribus auro.

PRÆTEREA TEXTAM NODIS, AVROQ. TRILICEM.] Malè hinc non nemo *trilicem loricam* lineam fuisse auguratur; mox enim sequitur de ea:

Hæc ære, & duri chalybis perfecta metallo.

Nodos itaque accipiens hamotum è metallo, vel squamarum nodata vincula.

VENERANDE SENECTÆ.] Sic Ascens. & P. N. sanè comtiùs: Sic 36. & li. 16. *O sceptri venerande Syphax* B. & M. N. *Senecta*, consonantiùs.

ATQVE OMEN CLAMORE SALVTANT.] Priùs effossum bouis caput omen volebant esse laboris, & seruitii, quæ in bouem conueniunt; inde fodere desitum: post rursus aggressi εὗρον κεφαλὴν ἵππου καὶ συμβαλόντες σημαίνεσθαι χελὼν αὐτοῖς, καὶ παρ' ἄλλοις δίσιν ἔοτης, κατὰ καὶ τοῖς ἵπποις, ἔκτισαν ἐν τῷ τοιούτῳ τόπῳ τὴν Καρχηδόνα, *Reperto equi capite, otium sibi significari coniecerunt, & pastus dationem ab alio sicut equis accidit: tali itaque in loco Cartaginem posuerunt*, Eustathius.

ÆNEAM PVLSVM PELAGO, DEXTRAQ. PRECANTEM.] Duplex dextræ vsus in precando: nec diuina tango) Aut enim qui supplicium alicui dabant, dextera ramum oleæ prætendebant. Exemplum in Ænea:

Paciferæque manu ramum prætendit oliuæ. pòst:

Et vitta comtos voluit prætendere ramos.

Aut dextram supplicabundi protendebant. Papinius Achilleidos libro:

—— *Vltro etiam veneratur supplice dextra.* Aeneid. 12.

Ille humilis, supplexque oculos, dextrámque precantem

Protendens.

Aeneas Cartaginem appulsus vtro supplicii genere vsus? dextera porrecta. Ita vber est Maro, & varius in repræsentandis talibus. Apud Pallan-

tem ramum adhibuit: apud Didonem tacuit: quia tum nudus, & egens Aeneas. Nec verò illa sine dexteræ gesticulatione pronunciata reor:

O sola infandos Troiæ miserata labores.

Ex quo manu iam habilior Æneas:

—— sic fatus amicum

Ilionea petit dextra.

Narratus vero Maronis de Aeneæ appulsu Silio hæc scribenti obuersatur. Hæc Auctori meo à vulnere tegendo: sauciat enim Heynsius, qui *dextra* rescindit, & in vulnus *limum* indit, cum *terra* veram lectionem autumat. Legantur etiam quæ notamus ad lib. 6. ibi: *Africa tendebat palmas.*

FVRTIVAQVE FOEDERA AMANTVM.] Eadem fabella placita Maroni lib. 4. Ouidio 6. Fastorum ibi:

Arserat Æneæ Dido,

aliis. Dabo Autores veriùs opinatos. D. Augustinus li. 1. Confess. ca. 13. *Non clament aduersum me venditores Grammaticæ, vel emtores: quo si proponam eis interrogans, vtrum verum sit, quòd Æneam aliquando Cartaginem venisse Poëta dicit, indoctiores se nescire respondebunt, doctiores autem negabunt verum esse.* Tertullianus vocat Didonem *fœminam integram*, & lib. de Monogamia luculentiùs: *Regina Cartaginis profuga, & in alieno solo, & tantæ ciuitatis tum maximè formatrix, cùm regis nuptias vltro optare debuisset, ne tamen secundas eas experiretur, maluit econtrariò vri, quam nubere*, iterúmque Apologia aduersus gentes non dissimilia. Anthologiæ Epigr. li. 5. hæc de se Dido:

Οὐδὲ γὰρ Αἰνείαν ποτ' ἐσέδρακεν, οὐδὲ χρόνοισι

Τροίης περθομένης ἤλυθον ἐς Λιβύην.

Non oras Libyæ tetigi, dum Troia ruebat;

Sed neque in Æneam sum iaculata oculos.

Macrobius 5. Sat. c. 18. *Fabula Didonis, quam falsam nouit vniuersitas.* Ausonius Epigr. 121.

Namque nec Æneas vidit me Troïus vnquam,

Nec Libyam aduenit classib. Iliacis.

Et in Epitaphio 30. Notat Epigrammatographus Historicorum discidium de conditione Cartaginis, qui cùm partim dicant Cartaginem antecessisse Troiæ excidium, partim aliquot annorum centuriis consecutam, nobiscum pariter negant in eas oras Didone regnante Æneam deuenisse.

IT LIBER CAMPIS PASTOR:] *Liber campi*, Modius. Nec phrasim aspernor, nec correctionem amplector. Sat multis indiciis eam vagandi licentiam Silius aperuit. verbo *Liber*, deinde τῷ *Inuetitum*, denique *fine sine vllo*. Cui superior placita correctio, firmet illo Georg. 3. de iisdem populis,

— tantum campi iacet:

nam in arcto non æquè licenter eas. Terentianus ad eum quoque modum elocutus est:

— vltima fiat libera legis.

OMNIA POENVM ARMENTI VIGILEM PATRIO DE MORE SEQVVNTVR.] Georg. 3.

— Omnia secum

Armentarius Afer agit, tectúmque larémque,

Armáque Amyclæúmque canem, Cresſámque pharetram.

IN SILICIS VENIS.] Æneid. 6.

— quærit pars semina flammæ,
Abstrusa in venis silicis

FISTVLA NOTA IVMENTIS.] Perperam codices mei: corrigo *Iuuencis.*

EXTREMA CLYPEI STAGNABAT IBERVS IN ORA.] Imitamen Homeri Iliados Σ.

Ἐν δ' ἐτίθει [in Achyllis clypeo] ποταμοῖο μέγα σθένος ὠκεανοῖο
Ἄντυγα πὰρ πυμάτην σάκεος πύκα ποιητοῖο.
Fluminis Oceani super his violentia magna
Augusti extrema clypei stagnabat in ora.

ANNIBAL ABRVPTO TRANSGRESSVS FOEDERE RIPAS.] Nam in conuentis, quibus pueris bello finis positus, cautum erat, ne Iberum flumen transgrederentur Pœni. Appianus Libycis: Καρχηδονίοις ὅρος ἐν Ἰβηρίᾳ γίνεται, μὴ διαβαίνειν τὸν Ἴβηρα ποταμόν, καὶ τάσδε αὐτὰς σπονδὰς ἔλυσαν Καρχηδόνιοι περάσαντες Ἀννίβου σφῶν ἡγουμένου. Rescribit & in Annibalicis in eandem legem fœdus ictum Autor de viris illustribus in Luctatio Catulo.

Heu quantum Ausonio sudabitis arma cruore.
Quas belli vindex pœnas mihi curia pendes.
Iámq; senescebat vallatis mœnibus hostis,
Carpebâtq; dies vrbem, dum signa, manúsq;
Expectant fessi socias, tandem æquore vano
Auertunt oculos, frustratáque littora ponunt,
Et propius suprema vident, sedet acta medullis
Iamdudum, atq; inopes penitus coquit intima pestis.
Est furtim lento miseris durantia tabo
Viscera, & exurit siccatas sanguine venas
Per longum celata fames, iam lumina retro
Exesis fugêre genis, iam lurida sola
Tecta cute, & venis male iuncta trementibus ossa
Extant, consumptis visu deformia neruis.
Humentis rores noctis, terrámque madentem,
Solamen fecere mali, cassóque labore
E sicco frustra presserunt robore succos.
Nil temerare piget. rabidi ieiunia ventris
Insolitis adigunt vesci: resolutáque nudos
Linquentes clypeos, armorum tegmina mandunt.
Desuper hæc cælo spectans Tyrinthius alto
Illacrimat fracta nequicquam casibus vrbis.
Nanque metus, magníque tenens præcepta parentis,

Qua sine non tellus pacem, non aquora norunt,
Iustitiæ consors, tacitúmque in pectore numen.
Exitiumne tuæ dirum spectare Sagunthi,
Et tot pendentem pro te dea cernere pœnas
Vrbem lenta potes? moritur tibi vulgus, & vnà
Te matres, vincente fame, te mæsta virorum
Ora vocant: primáq; sonant te voce minores.
Fer cælo auxilium, & fessis da surgere rebus.
Hæc fatus Alcmena. contra cui talia virgo.
Cerno equidem, nec pro nihilo est mihi fœdera rumpi.
Státq; dies ausis olim tam tristibus vltor.
Sed me pollutas properantem linquere terras,
Sedibus his, tectísq; Iouis succedere adegit
Fœcundum in fraudes hominum genus: impia liqui
Et quantum terrent, tantum metuentia regna,
Et furias auri, nec vilia præmia fraudum,
Et super hæc, ritu horrificos, ac more ferarum
Viuenteis rapto populos, luxóq; solutum
Omne decus, multáque oppressum nocte pudorem.
Vis colitur, iurísque locum sibi vendicat ensis:
Et probris cessit virtus. en aspice gentes:
Nemo insons: pacem seruant commercia culpæ.
Sed secura tua fundata vt mœnia dextra,
Dignum te seruent, memorando fine, vigorem:
Dedita nec fessi transmittant corpora Pœno:
(Quod solum nunc fata sinunt) seriésq; futuri,
Extendam lethi decus, atque in secula mittam:
Ipsáque laudatas ad manes prosequar vmbras.
Inde seuera Ioui decurrens æthere virgo
Luctantem fatis petit inflammata Sagunthum:
Inuadit mentes, & pectora nota pererrat,
Immittítque animis numen: tum fusa medullis,
Implicat, atque sui flagrantem inspirat amorem.
Arma volunt, tentántque ægros ad prælia nisus.
Insperatus adest vigor, interiúsque recursat
Dulcis honos diuæ, & sacrum pro virgine lethum
Et tacitus fessis per ouantia pectora sensus
Vel letho grauiora pati, sæuásq; ferarum
Attentare dapes, & mensis addere crimen.

Sed prohibet culpa pollutam extendere lucem
Casta fides, paribúsque famem compescere membris.

AD LIMINA SANCTÆ CONTENDIT FIDEI.] *Tirynthius*, seu Hercules vrbis Saguthinæ vti olim fundator, ita hodie propugnator solicitus. Bellè conueniunt Fides, & Hercules: nam antiquo in Lexico *Dius Fidius* explicatur διὸς υἱὸς, ἡρακλῆς.

POLO TVM FORTE REMOTO.] Parodema huius

— *cælo tum fortè sereno.*

Polus remotus

seu *Remotior, vt extrema platea, primoribus labris, & extremis digitis.* Cuiusdam coniectura est

— *solo tum fortè remota.*

Verùm pridem ante perfidiam hominum exosa fides solum liquerat, nec fuit causa cur id *tum* factum, non ante.

VENIÆ PACATOR HONORE.] Modius: *Nemeæ pacator.* Rectè. Nec tamen alterum deliramentum, quod clamat Modius: sensum enim habet commodum. Vide Lud. Carr. l.2. Emend. c.4.

MORITVR TIBI VVLGVS, ET VNA.] *Unam* legas non absque emphasi.

INDE SEVERA IOVI DECVRRENS ÆTHERE VIRGO.] Marsus cùm explicuisset *fidem Jouis seueram*, quòd vel Iouem ad fidem tuẽdam cogat, quasi de noua, déque inaudita interpretatione risum tulit à Modio. Cedo meliorem, ô bone. Non de Styge dixit Poëta Latij:

Per quam dij iurare timent, ac fallere numen!

Non passim à Poëtis Dii finguntur ἀνθρωποπαθεῖς? Quod reponit Modius *leui æthere*, non abhorret à literarum vestigiis: sed & alterum inculpatum est. Haut leue, quod coniectat Ph. Gossuinus:

— *Jouis decurrens æthere virgo?*

est enim, inquit, Iupiter istius regionis præses.

SÆVASQVE FERARVM ATTENTARE DAPES.] Non est carnem ferinam inuadere: addit enim:

— *& mensis addere crimen:*

sed quas feræ ipsæ inuadant, humanas, disertè mox explicat:

Paribúsq; famem compescere membris.

D. Aug. l.3. de Ciuit. c.20. de Saguntho: *Primò fame contabuit: nam etiam suorum cadauerib. à nonnullis pasta perhibetur.* Idem malum passi Romani. Appollinaris. Carm.2.

Nec Lucullanis sic hæc freta cincta carinis,
Segnis ad insignem sedit cum Cyzicon hostis,
Qui cogente fame cognata cadauera mandens
Vixit morte sua

Appianus Mithridatico scribit Athenas obsessas à Sylla conuersas ad cadauera, quódq; iis captis ἕτοιμοι σάρκας ἀνθρώπων ἐς βορὰν ἐν πολλοῖς οἰκήμασιν εὑρέθησαν. *Esui Paratæ carnes humanæ multorum in ædib. repertæ.* At quid in ipsius Mithridatis exercitu? Εἰσὶ δ' οἳ καὶ σπλάγχνων ἐγεύοντο βαρβαρικῶς ἐν τῷ Μιθριδάτου στρατῷ. *Sunt & qui intestina barbaricum in modum gustauerint in Mithridatis exer-*

M

Egathes, Libyæque procul fluttantia membra.
Quò ruis? & patriæ exitio tibi nomina quæris?
Subsident Alpes: subsidet mole niuali
Alpibus æquatum attollens caput Apenninus.
Sed campos fac vane dari: num gentibus istis
Mortales animi? aut ferro, flammáque fatiscunt?
Haud tibi Neritia cernes cum prole laborem.
Pubescit castris miles galeáque teruntur
Nondum signatæ flaua lanugine malæ.
Nec requies æui nota, exanguésque merendo
Stant prima inter signa senes, lethúmque lacessunt.
Ipse ego Romanas, perfosso corpore, turmas
Tela intorquenteis correpta è vulnere vidi,
Vidi animos, mortésque virûm, decorisque furorem.
Si bello absistis, nec te victoribus offers
Quantum heu Cartago donat tibi sanguinis Anno?

ODIIS GENTILIB. ANNO. [Membranæ Col. *Hannon.* parum probè. Alterum consensus librorum ratum facit, & Plauti Pœnulus.

CVNCTA EQVIDEM PATRES.] Nihil muto: etsi coniectura mihi non vana: *Cuncti eq.* .

COLLO VOTA RELINQVAM.] Libri alii: *Nota.*

NE CASTRIS INNVTRIRETVR, ET ARMIS.] Liuius l.21. *Ego istum iuuenem domi tenendum sub legibus, sub magistratib. docendum viuere æquo iure cùm cæteris censeo, ne quandoque paruus hic ignis incendium ingens exsuscitet.*

ANNVIT. ILLE NOVI COECVS CALIGINE REGNI.] Alter, *Annuite*, Alter, *An nunc ille.* Neuter placet. *Annuit*, Anno, motione capitis indicat se vera loqui. Gestu fidem facit, quod *solent.*

EXTERNAS ARCES QVATIT VT TIRYNTHIA TECTA.] Bas. similiter. Libri alii: *Aut, Externa arces* ergo erunt Hispaniæ ciuitates, quarum arces Annibal occupauit: *Tirynthia tecta*, Saguntum. Fortè legi possit *Et*, vel *Ac*, vt geminante voce totam, Silius Saguntum complectatur.

MVROS OPPVGNAT CARTAGO TVOS.] Dum causas serit illius oppugnandæ fracto per iniuriam fœdere.

LAVIMVS ÆNÆAS ANIMOSO SANGVINE VALLES.] Appianus Parecbolis 18 ὅτι οἱ Καρχηδόνιοι δὶς ἐν τῇ γῇ τῷ αὐτῷ χρόνῳ, καὶ δὶς ἐν τῇ θαλάσσῃ παθόντες: *Cartaginienses bis eodem tempore terra, marique deuicti.*

ET VIX CONDVCTO PRODVXIMVS ARMA LACONE.] Xanthippo. Silius passim aliique.

CLASSIBVS ET REFLVO SPECTAVIMVS ÆQVORE RAPTIS] *Spectauimus* tantùm, *non malum* etiam depulimus. Par illud Turni:

— *Sedeant, spectentque Latini.*

claßibus raptis. Florus lib.2.c.2. *Iniecta enim ferrea manus, machinaque alia ante certamen multum ab hoste densa.* Iis igitur manibus classis Punica partim dilata, partim dilacerata. Adeundus Polybius libro primo.

TIBI NOMINA QVÆRIS.] Modius & Lud.Carrion l.2. Emend.ca.4.è membranis subdit:

Scilicet immensa visis iuuenilibus armis
Subsidens.

Sic adstrictior erit oratio.

HAVT TIBI NERITIA CERNES CVM PROLE LABOREM.] Cum Saguntinis, qui Zacynthi incolis cognomines. Zacynthus autem, & Neritus Vlyssi quondam paruere. Æneid.3.

— nemorosa Zacynthos,
Dulichiúmque, Saméque, & Neritos ardua saxis.

Homerus in Odyss.

PVBESCIT CASTRIS MILES] Non quòd impuberes more, ac lege cõscribantur in militiam, quam Silii mentem esse opinabatur scriptor Militiæ Romanæ: sed quibus pubes incipit, siue qui *pubescentes* sunt, nondũ plenè *pubentes*. Viri autẽ pubescunt teste Censorino decimoquarto anno, & quod excurrit, quinto, sexto, septimo. Nam vt vestis superior, ita nec inferior vno cuiuis anno pertexitur. Anno verò decimoseptimo militiæ allegebantur Romani. Liuii li.25. vbi nihilominus minores qui roboris satis ad ferenda arma habere viderentur, legi præter morem iubentur. Præterea facit Poëta ista loqui Annonem factionis aduersæ, & plus æquo Romanos extollere, quo vires Annibalis infirmet grauiùs: cuiusmodi hyperbolis scatent Scriptores omne genus. An verò etiam minoris huius ætatis ornamentum non habemus hoc ipso bello Punico Scipionem parentis protectorem? adeóque illius causa Silius lib.4.cecinit:

Præterea cernis. teneræ qui prælia dextra
Iam credit puer, atque annos transcendere factis
Molitur, longúmque putat pubescere bello.

Lib.6.Marus tunc se Regulum bellantem secutum profitetur, cùm

Vix puerile mihi, vt inquit, *tempus confecerat ætas.*

Sed enim bello cum Sabinis Tarquinii Prisci filius natus annos quatuordecim hostem manu percussit, tulítque præmium à patre. Macrob. lib.1. Sat.c.6. An cum his Tarquinii, Mari, & Scipionis exemplis non stabit illud: *Pubescit castris miles* vel absque αὐξήσει? Esse etiam ex vsu veterum, at latinè loquentium, vt qui agunt annum sextum & decimum, dicantur pubescentes, ita colligo. Liuius lib.24. Hieronymum tyrannum *puerum ac vix dum pubescentem* nominat, de quo ipse anteriùs: *Erat autem XV. tunc fermè annorum. Fermè*: paullò enim superabat teste Silio lib.14.

Námque bis octonis nondum rex præditus annis.

ita vt propior fuisse videntur anno decimosexto, quàm decimoquinto. Non ergo Romanis militiæ lex Silio vel ignorata, vel violata, qui sui memor cecinit lib.10.

— puerilis caßide vultus
Clauditur, atque hostis pubescere cæde iubetur.

GALEAQ. TERVNTVR NONDVM SIGNATÆ FLAVA LANVGINE MALÆ.] Virgilii παρῳδία lib. 10.

Nondum flauentem tenera lanugine malas. & lib. 9.
Ora puer prima signans intonsa iuuenta.

STANT PRIMA INTER SIGNA SENES.] Ad Euocatos refero, quorum honorata militia, & æquo prope gradu cum Centurionibus. Senectam inquietem, cùm oportunum enotauit Curtius. lib. 6. Bessum memorat septuagenarium non impigrè belli munia obiisse. item Actabazum quinq; & nonaginta cum esset annorum cum filiis nouem meritasse sub Dario, post id æui etiam sub Alexandro.

TVRMAS TELA INTORQVENTES CORREPTA E VVLNERE VIDI.] Par gloria Romanis à Lucano adscribitur lib. 3.

Multi inopes teli iaculum lethale reuulsum
Vulneribus traxere suis, & viscera laeua
Oppressere manu, validos dum præbeat ictus
Sanguis, & hostilem, cum torsent, exeat hastam.

Brasidas eximto de corpore suo inimici iaculo eum interemit, Plut. de Sena N. V.

DECORISQ. FVROREM.] *Furor* hîc ardens desiderium. Item lib. 16.

Quos regni furor exagitat.

Sic & τὸ Furere Horatio lib. 1. Od. 15.

— ecce furit te reperire atrox
Tydides.

Vbi interpres pisces, quàm picas esse præstabilius fuisset. Silius lib. 3.

Ne tamen incautos laudum exhorresce furores.

Noto ne manus temeraria subiiciat olim *laudum fauores.* Vide Muretum lib. 5. c. 1 . Var. Ita M. Tull. lib. 13. ad Attic. epist. 29. *Nec tamē insaniturum illum puto,* hoc est, Haud puto futurum, tantopere vt enutriat, vt ab insania proximè abesse videatur. Expressiùs Verrina 6. *Vt furorem iam, non cupiditatem eius perspicere possitis.* Ibidem: *Omnium amarissimorum insanias* explico cupiditates insanas.

Gestar ad hæc: nanq; impatiens, asperq; coquebat
Iamdudum immites iras, mediámque loquentis
Bis conatus erat turbando abrumpere vocem:
Concilióne, inquit, Libyæ, Tyrióque senatu
Prôh Superi Ausonius miles sedes? armáq. tantum
Haud dum sumpta viro: nam cætera (non latet) hostis
Nunc geminas Alpes, Apenninúmq; minatur:
Nunc freta Sicaniæ, & Scyllæi littoris undas:
Nec procul est quin iam manes, vmbrásque pauescat
Dardanias: tanta accumulat præconia letho,
Vulneribúsq; virûm, tollitque ad sidera gentem
Mortalem. mihi crede, licet formidine turpi

Frigida corda tremant, mortalem sumimus hostem.
Vidi ego cùm geminas, arctis post terga catenis
Succinctus palmas, vulgo traheretur ouante
Carceris in tenebras, spes, & fiducia gentis
Regulus Hectoreæ: vidi cùm robore pendens
Hesperiam cruce sublimis spectaret ab alta.
Nec verò terrent puerilia protinus ora
Sub galea, & pressæ properata casside malæ.
Indole non adeo segni sumus: aspice turmæ
Quot Libycæ certant annos anteire labore.
Et nudis bellantur equis. ipse aspice, ductor
Cùm primam tenero vocem proferret ab ore,
Iam bella, & lituos, ac flammis vrere gentem
Iurabat Phrygiam, atque animo patria arma mouebat.
Vltor erit cædis, iam te spectante, propinquæ.
Proinde paulo crescant Alpes, altúsque coruscos
Apenninus agat scopulos, per saxa, niuésque,
(Dicam etenim, vt stimulent atram vel inania mentem)
Per cœlum est qui pandat iter, pudet Hercule tristes
Desperare vias, laudémque timere secundam.
Sed Libyæ clades, & primi incendia belli
Aggerat, atque iterum pro libertate labores
Anno ferre vetat, ponat formidinis æstus,
Parietibúsque domus imbellis fœmina seruet
Singultantem animam. nos nos contra ibimus hostem,
Queis procul à Tyria dominos depellere Byrsa
Vel Ioue non æquo fixum est: sin fata repugnent,
Et iam damnata cessit Cartagine Mauors,
Occumbam potius, nec te patria inclyta dudum
Aeternùm famulam, libérque Acheronta videbo.
Nam quæ (prôh Superi) Fabius iubet, ocyus arma
Exuite, & capta descendite ab arce Sagunthi.
Tum delecta manus scutorum incendat aceruos:
Vranturque rates, ac toto adsistite ponto.
Dij procul ô (merita est si nunquam talia plecti
Cartago) prohibete nefas, nostríque solutas
Ductoris seruate manus. tum deinde resedit:
Factáque conscendi patrum de more potestas:
Hic Hanno, reddi propere. certamine rapta

Instat, & autorem violati fœderis addit.

NVNC GEMINAS ALPES, APPENNINVMQ. MINATVR.] Suspicor ego Alpes *fissas* ab Annibale vocari *geminas* à Poëta, quasi duas ex vnis factas. Vel diuersos Alpium positus, vt lib. 21. Liuius: *Arar, Rhodanúsque diuersis ex Alpibus decurrentes.* Prudentius in S. Laurentio.

Nos Vasco Iberus diuidit, Binis remotos Alpib.
Trans Cottianorum iuga, Trans & Pyrenas ninguidos.

ET NVDIS BELLANTVR EQVIS.] Æneid. 11.

— pictis bellantur Amazones armis.

ALTVSQ. CORVSCOS APPENNINVS.] Consultè, & ordine Alpibus Appenninum subiicit. Dionysius:

——— Τὴν μέν τε μέσσην (Ausoniam) ὄρος αὖ δίχα τέμνει
Ὀρθὸν, ἅτ' ἐκ στάθμης ἰθυμμένον. ἐκ αὖ ἐκεῖνο
Ἴδρις μεμήσαιτο ἀνὴρ ὑποεργὸς Ἀθήνης
Οὔρεα τι κικλήσκουσιν Ἀπέννιον. ἐκ δὲ Βορείης
Ἄλπιος ἀρχόμενος Σικελὴν ἐπὶ πορθμίδα λήγει.

— mediámque intersecat Italia mons
Rectus, vti perpendiculo dimensus, cúmque
Non opifex culpet, docuit quem casta Minerua.
Monti Appennino nomen: Borealia quâ se
Flumina protrudunt, Alpes emergere cernas,
Et Siculum ostentare fretum.

ATRAM STIMVLENT VEL INANIA MENTEM.] Vt μελαγχολᾶν, & atra bile percitis euenit. Sic lib. 11.

— atra veneno
Inuidiæ nigróque vndantia pectora felle.

De ipso hoc Hammone. Cicero 3. Tuscul. *Quem nos furorem, melancholiam ipsi vocant, quasi verò atra bili solùm mens, ac non sæpè vel iracundia grauiore, vel timore, vel dolore moueatur. Quo genere Athamantem, Alcmaeonem, Aiacem, Orestem furere dicimus.* Apprimè huc conferantur quæ disputata sunt ab Aristotele in Problematis sectione tricesima.

VLTOR ERIT CÆDIS IAM TE SPECTANTE PROPINQVÆ.] Nebuloni & fallario versum hunc addicit Modius. non pugno. Expungit etiam Lud. Carrion lib. 2. Emendat. c. 4. quod non ornandæ orationi, sed eneruandæ faciat.

IMBELLIS FOEMINA SERVET.] Graue in virum conuicium, & animo masculo intolerabile. Apud Ennium de Fabio Cunctatore:

Tristem, corruptum, scabie, ac porrigine plenum,
Insaniúmque vocant, quin malta, ac fœmina dici vole.

Reponebā ego *Malthaca fœmina*, vel etiā ἀρχαϊκῶς *Maltaca.* Sic Bacchidibus *Malacum pallium* Plautus vsurpauit, & ab eadem origine alibi *Malacissandus es probè.* Iliad. ρ. probrum Menelai: Μαλθακὸς αἰχμητής. *Mollis bellator.* Ipsiq; Fabio μαλακία obiecta est apud Plutarchum. Interim me moratur Festi *Maltha*, & expositio Nonii, qui versum istum Lucili[o] tribuit. M. Tullius Clodiam vocat *Apuleiam* graue probrū, cùm ad Apuleii Saturnini mores

respiceret. Epist.10.l.4.ad Att. *Quid Appius? quid illa populi Apuleia.* De Verre lib.4. *Impura inter viros muliercula.* Charondas apud Diodorum lib. 12. qui vel ordinem deseruissent, quíue arma pro patria non cepissent τρεῖς ἡμέρας ... ἐν ἐσθῆτι γυναικείᾳ: *Tales iussit in foro triduum considere in muliebri habitu.* alii sanctores legum mori iubent. Cicero Off.1. *Itaque in probru maxime in promptu est, si quid tale dici potest: Vos etenim iuuenes animum gerstis muliebrem.* Tullius ad Sulpitium Dictatorem Liuii lib. 7. *Si nos hostes haud secus, quàm fœminas abditos intra vallum omnibus contumeliis eludunt.* Annibal luxum Campanum, suorúmque mollitiem pertæsus quiritatur γυναῖκας ἀντ' ἀνδρῶν τοὺς στρατιώτας. Strabo lib. 5. Brunduica Britannorum regina auctore Xiphilino; Νέρων, inquit, ὄνομα μὲν ἀνδρὸς ἔχει, ἔργῳ δὲ γυνή ἐστι. *Nero viri nomen habet, reapse mulier est.* Tantundem Aurelio Sotico Sardanapalus abdiius de se: Μή με λέγε κύριον, ἐγὼ γὰρ κυρία εἰμί. Dionys. Hal. lib. 9. scribit Veientes cunctabundis obequitasse Romanis, & tandem oggessisse contumeliam: γυναῖκάς τε ἀπεκάλουν ἅπαντας, καὶ τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν τοῖς δειλοτάτοις τῶν ζώων εἴκαζον λέγοντες ἑκάστοτε. *Cunctásque mulieres appellitabant, eorumque duces cum timidissimis animalium componendo conuiciabantur.* Apud Photium c 65. Ὁρμίσδας τῷ Βαράμ ὀνειδίζων γυναικείαν ἐσθῆτα ἐπέστειλε. ὁ δὲ ἀντέγραψε θυγατέρα Κοσρόου, ἀλλ' οὐχ υἱὸν Ὁρμίσδαν τοῖς γράμμασι ἐπιχαράξας. *Hormisdas Baramo per contumeliam muliebrem vestem misit. Hic, vt reponeret Cosroæ filiæ, Hormisdæ, non filio literas inscripsit.* Eustathius notat ad Iliad. X Ὅτι οἱ μεθ' Ὅμηρον γυναικίας, καὶ γυναικιζομένους τοὺς ἐν πολέμῳ ἀτόλμους φασί. Adde quod in Cinolaa regione effœminati arcus, & pharetræ iure priuantur ætatem, ac muliebri habitu muliebribus officiis alligantur. Peccat, fallitúrque iudicii Lucianus, dum animaduertit in Demosthenem ea vsum reprehensione eam iusta grauiorem ratus: vides nihil prope tritius. Huc etiam facit obseruatio C. V. Marcilii ad illud Persianum:

Troiades Labeonem Prætulerint.

ET IAM DAMNATA CESSIT CARTAGINE MAVORS.] Videtur Mars Cartaginiensium Tutela. lib. 1.

— *nostri per numina Martis*

inquit Annibal iurans. Porro Deos vrbe cedere imminentis vastationis est argumentum. Apud Curtium lib. 4. habes de Apolline Tyrios desecere parante, quàm desertionem Tyrii præpediunt simulacrum eius aurea catena vincentes. Idem Diodoro Siceliotæ lib. 17. proditum. Domitianus Mineruam, quam superstitiosè colebat, somniauit excedere sacrario, quod illi mortis impendentis ostentum fuit. Super hac superstitione videre est Macrobium lib. 3. Saturn. c. 7. 9. vbi & carmen euocationis habet Romanis vsitatum, aliáque multa ex antiquitatis sacrario petita. Adito, cui mens & Pimpontium in illud Aeneid. 2.

Excessere omnes adytis.

Vide & Plin. lib. 28. c. 2. & Solin. c. 1. Liuium lib. 5. Vlpianum in l. *Sacra loca* lib. 9. de rebus diuinis in π.

PATRIA INCLYTA DVDVM] Quamdiu? Liuii Epitoma lib. 51. vrbem habet expugnatam septingentesimo anno, quàm erat condita, & Appianus Libycis. Solin. c. 40. *Post annos septingentos triginta septem exciditur, quàm*

fuerat exstructa. Ante de Liuii mente posuimus, Cartaginis excidium incurrere in annum sexcentesimum sextum ab V. C. Qua ex re consectarium est, vt Cartago Romam quatuor & nonaginta anteiuerit. Progredior. Si anno septingentesimo deleta Cartago, exime cum Liuio annos quinque tertii belli Punici, secundi octodecim cum Floro lib. 2. c. 6 & spatii interea dum confecti annos quatuor eodem auctore, denique tres hos numeros, siue annos septem ac viginti exime de septingentis & reliqui erunt anni, quibus stetit Cartago in annum, quo hæc Gestar proloquitur, tres & septuaginta supra sexcentos. Verùm ecce tibi ob. repit in limine Libycorum Appianus, & Cartaginem conditam prodit annis quinquaginta ante Ilii excidium: Καρχηδόνα τὴν ἐν Λιβύῃ Φοίνικες ᾤκισαν ἔτεσι πεντήκοντα πρὸ ἁλώσεως Ἰλίου. *Cartaginem, quæ in Libya Phœnices condidere annis quinquaginta ante Ilium captum.* Eusebius ante Troiam captam annis quadraginta fundat Cartaginem. Minùs à superiore calculo abest Iustinus, qui li. 17. hæc: *Condita est vrbs hæc* LXXII. *annis ante, quàm Roma.* Paterculus vol. 1. *Hoc tractu temporum ante annos quinque & sexaginta, quàm vrbs Roma conderetur, ab Elisa Tyria Cartago conditur.* Hanc opinionem variantiam, etsi nemo sequi potest, ne minùs Liuii fidem excussisse iudicarer, positam volui: præsertim quòd quamuis ex his sententiis secutus fueris, Æneam ad Didonem Cartaginis arcem fundatam appulisse se negandum putabis, quo de mox vberiùs tractabitur. Nota in Siliana dictione memorabilem ἀντίθεσιν: *Patria inclyta dudum*, & eandem *Aeternum famulam*. Quare Modii suffultura non placet: *Dedam* pro *Dudum* ille: sciunt pueri balbi ἀπὸ κοινοῦ dicendum: *Nec te patria incl. dudum Aeternùm famulam videbo.*

FACTAQ. CENSENDI ET.] Versus hic cum duobus sequentibus Silio prorsus addicendi sunt, nec barbariem vllam redolent, è puro puto Latio sunt, & absque iis fœdè hiabit sententia. Cur enim

Tam verò attoniti ceu templo irrumperet hostis
Exsiluere patres? quia Hanno
— reddi properè certamine rapta
Instat, & autorem violati fœderis addit.

Eóque magis attoniti, quòd ante contra factionem Barcinam eadem prolocutus, nunc sententiæ suæ loco eadem paucissimis valide inculcat. Et inculcat pene sollemnibus fetialium verbis Liuii libro primo relatis: SI EGO INIVSTE IMPIEQVE ILLOS HOMINES, ILLASQVE RES DEDIER NVNCIO POPVLI ROMANI MIHI EXPOSCO, &c.

Tum verò attoniti, ceu templo irrumperet hostis,
Exiluere patres, Latióque id verteret omen
Orauere Deum. At postquam discordia sentit
Pectora, & infidas ad Martem vergere mentes,
Non vltra patiens Fabius texisse dolorem,
Concilium exposcit propere, patribusque vocatis
Bellum se gestare sinu, pacémque profatus,

Quid

Quid sedeat legere, ambiguis neu fallere dictis
Imperat, ac sæuo neutrum renuente senatu,
Ceu clausas acies, gremióque effunderet arma,
Accipite infaustum Libyæ, euentúque priori
Par, inquit, bellum: & laxos effudit amictus.
Tum patrias repetit pugnandi nuntius arces.
Atque ea dum profugæ regnis agitantur Elisæ,
Accitis velox populis, queis ægra lababat
Ambiguo sub Marte fides, prædáque grauatus
Ad muros Pœnus reuocauerat arma Sagunthi.
Ecce autem clypeum sæuo fulgore micantem
Oceani gentes ductori dona ferebant,
Callaicæ telluris opus, galeámque coruscis
Subnixam cristis, vibrant cui vertice coni
Albentes niueæ tremulo nutamine pennæ.
Ensem vnum, ac multis fatalem millibus hastam.
Præterea textam nodis, auróque trilicem
Loricam, & nulli tegmen penetrabile telo.
Hæc ære, & duri chalybis perfecta metallo,
Atque opibus perfusa Tagi, per singula lætis
Lustrat ouans oculis, gaudétque in origine regni.
Condebat primæ Dido Cartaginis arces,
Instabátque operi subducta classe iuuentus.
Molibus hi claudunt portus: hi tecta, domúsque
Partitis iuste Bitia venerande senecta.
Ostentant caput effossa tellure repertum
Bellatoris equi, atque omen clamore salutant.
Has inter species orbatum classe, suísque
Aeneam pulsum pelago, dextráque precantem
Cernere erat. fronte hunc auide Regina serena
Infelix, ac iam vultu spectabat amico.
Hinc & speluncam, furtiuáque fœdera amantum
Callaicæ fecere manus: it clamor ad auras,
Latratúsque canum, subitóque exterrita nimbo
Occultant alæ venantum corpora syluis.
Nec procul Aeneadum vacuo iam littore classis
Aequora nequicquam reuocante petebat Elisa.
Ipsa pyram super ingentem stans saucia Dido,
Mandabat Tyriis vltricia bella futuris:

Ardentemque rogum media spectabat ab unda
Dardanus, & magnis pandebat carbasa fatis.
Parte alia supplex infernis Annibal aris
Arcanum stygia libat cum vate cruorem,
Et primo bella Aeneadum iurabat ab aeuo.
At senior Siculis exultat Amilcar in aruis.
Spirantem credas certamina anhela mouere.
Ardor inest oculis, toruúmque minatur imago.
Nec non & laeuum clypei latus aspera signis
Implebat Spartana cohors: hanc ducit ouantem
Ledaeis veniens victor Xanthippus Amyclis.
Iuxta triste decus pendet sub imagine poenae
Regulus, & fidei dat magna exempla Saguntho.
Laetior at circa facies, agitata ferarum
Agmina venatu, & caelata mapalia fulgent.
Nec procul, vsta cutem nigri soror horrida Mauri
Assuetas patrio mulcet sermone leaenas.
It liber campis pastor, cui fine sine vllo
Inuctitum saltus penetrat pecus: omnia Poenum
Armenti vigilem patrio de more sequuntur.
Gesáque, latratórque Cydon, tectúmq;, focíque
In silicis venis, & fistula nota iumentis.
Eminet excelso consurgens colle Sagunthos,
Quam circum immensi populi, condensáque cingunt
Agmina certantum, pulsántque trementibus hastis:
Extrema clypei stagnabat Iberus in ora,
Curuatis claudens ingentem flexibus orbem.
Annibal abrupto transgressus foedere ripas,
Poenorum populos Romana in bella vocabat.
Tali sublimis dono, noua tegmina latis
Aptat concutiens humeris, celsúsque profatur.

NON VLTRA PATIENS FABIVS TEXISSE DOLOREM.] Quem indictione belli satis expromit. Deteriùs Col. M. Membranae *rexisse*: nam Fabius animi semper compos, & affectuum habenas norat premere, norat laxas dare in tempore pro sua sapientia qui iam maturus, & multo edoctus vsu.

BELLVM SE GESTARE SINV.] Ex historiae fide adeundus Liuius lib. 21. Florus lib. 2. c. 6. Polyb. lib. 3. Mariana lib. 2. c. 10. Addam ex Gellio Mantissam lib. 10. c. 27. Commeminit is Q. Fabium Imp. Rom. dedisse ad Cartaginienses epistolam, vbi scriptum fuit P. R. misisse ad eos hastam, & caduceum signa duo belli, aut pacis: exque iis vtrum vellent eligerent: quod

elegissent, id vnum vt esse missum existimarent. Cartaginienses responderunt neutrum sese eligere; sed posse, qui attulissent, vtrum mallent relinquere: quod reliquissent, id sibi pro electo futurum. Marcus Varro autem non hastam ipsam, neque ipsum caduceum missa dicit: sed duas tesserulas, in quarum altera caduceum, in altera simulacra hastæ fuerint incisa. Sex. Pompeius verbo *Hastæ* idem refert in Cartaginienses: *Cartaginienses cùm bellum vellent, Romam hastam miserunt.*

ACCITIS VELOX POPVLIS, QVIS ÆGRA LABABAT AMBIGVO SVB MARTE FIDES.] Carpetanos, & Oretanos notat Liuius. Quomodo acciuit, ad quos ipse ille Annibal adiit? adiit, atque adeo subitò aditos oppressit, & acciri tum iussit capita cœptæ rebellionis. Fors & à Liuio diuersus abit Silius. Nec nulla est coniectura diuinantis: *Adscitus.* Mariana lib. 2. c. 9. Hispanicarum rerum: *Datum tantisper respirandi spatium Annibalis discessu in Carpetanos, & Oretanos delectus acerbitate ad arma consternatos. Relictus obsidione vrgenda Maharbal Himilconis filius.*

CALLAICÆ TELLVRIS OPVS.] Dexterè ferrum, & metalla tractare norant Calleci. Clypeum verò *Callaicæ telluris*, inauratum accipio: nam & suũ auro Callaico pretium olim fuit, nec vilis gratia. Martialis commendat:

Nec quæ Callaico linuntur auro.

Codices, in quibus *Gallaico*, peccant. Iterum Epigram. 95. lib. 14. Silius hoc ipso libro:

Callaico vestes distinctas matribus auro.

PRÆTEREA TEXTAM NODIS, AVROQ. TRILICEM.] Malè hinc non nemo *trilicem loricam* lineam fuisse auguratur; mox enim sequitur de ea:

Hæc ære, & duri chalybis perfecta metallo.

Nodos itaque accipiens hamorum è metallo, vel squamarum nodata vincula.

VENERANDE SENECTÆ.] Sic Ascens. & P. N. sanè comtiùs: Sic 36. & li. 16. *O sceptri venerande Syphax* B. & M. N. *Senecta*, consonantiùs.

ATQVE OMEN CLAMORE SALVTANT.] Priùs effossum bouis caput omen volebant esse laboris, & seruitii, quæ in bouem conueniunt; inde fodere desitum: post rursus aggressi εὗρον κεφαλὴν ἵππου καὶ συμβαλόντες σημαίνεσθαι χαλινὸν αὐτοῖς, καὶ παρ' ἄλλων δόσιν τροφῆς, καθ' ὃ καὶ τοῖς ἵπποις, ἔκτισαν ἐν τῷ τοιούτῳ τόπῳ τὴν Καρχηδόνα, *Reperto equi capite, otium sibi significari coniecerunt, & pastus dationem ab aliis sicut equis accidit: tali itaque in loco Cartaginem posuerunt*, Eustathius.

ÆNEAM PVLSVM PELAGO, DEXTRAQ. PRECANTEM.] Duplex dextræ vsus in precando: (nec diuina rango) Aut enim qui supplicium alicui dabant, dextera ramum oleæ prætendebant. Exemplum in Ænea:

Paciferæque manu ramum prætendit oliuæ. pòst:

Et vitta comtos voluit prætendere ramos.

Aut dextram supplicabundi protendebant. Papinius Achilleidos libro:

—— Vltro etiam veneratur supplice dextra. Aeneid. 12.

Ille humilis, supplexque oculos, dextrámque precantem

Protendens.

Aeneas Cartaginem appulsus vtro supplicii genere vsus? dextera porrecta. Ita vber est Maro, & varius in repræsentandis talibus. Apud Pallan-

tem ramum adhibuit: apud Didonem tacuit: quia tum nudus, & egens Aeneas. Nec verò illa sine dexteræ gesticulatione pronunciata reor:

O sola infandos Troiæ miserata labores.

Ex quo manu iam habilior Æneas:

—— sic fatus amicum
Ilionea petit dextra.

Narratus vero Maronis de Aeneæ appulsu Silio hæc scribenti obuersatur. Hæc Auctori meo à vulnere tegendo: sauciat enim Heynsius, qui *dextra* rescindit, & in vulnus *limum* indit, cum *terra* veram lectionem autumat. Legantur etiam quæ notamus ad lib. 6. ibi: *Africa tendebat palmas.*

FVRTIVAQVE FOEDERA AMANTVM.] Eadem fabella placita Maroni lib. 4. Ouidio 6. Fastorum ibi:

Arserat Æneæ Dido,

aliis. Dabo Autores veriùs opinatos. D. Augustinus li. 1. Confess. ca. 13. *Non clament aduersum me venditores Grammaticæ, vel emtores: quos si proponam eis interrogans, vtrum verum sit, quòd Æneam aliquando Cartaginem venisse* Poëta dicit, *indoctiores se nescire respondebunt, doctiores autem negabunt verum esse.* Tertullianus vocat Didonem *fæminam integram*, & lib. de Monogamia luculentiùs: *Regina Cartaginis profuga, & in alieno solo, & tantæ ciuitatis tum maxime formatrix, cùm regis nuptias vltro optare debuisset, ne tamen secundas eas experiretur, maluit econtrario vri, quàm nubere*, iterúmque Apologia aduersus gentes non dissimilia. Anthologiæ Epigr. li. 5. hæc de se Dido:

Οὐδὲ γὰρ Αἰνείας ποτ' ἐσέδρακεν, οὐδὲ χρόνοισι
Τροίης περθομένης ἤλυθον ἐς Λιβύην.

Non oras Libyæ tetigi, dum Troia ruebat;
Sed neque in Æneam sum iaculata oculos.

Macrobius 5. Sat. c. 18. *Fabula Didonis, quam falsam nouit vniuersitas.* Ausonius Epigr. 121.

Namque nec Æneas vidit me Troïus vnquam,
Nec Libyam aduenit classib. Iliacis.

Et in Epitaphio 30. Notat Epigrammatographus Historicorum discidium de conditione Cartaginis, qui cùm partim dicant Cartaginem antecessisse Troiæ excidium, partim aliquot annorum centuriis consecutam, nobiscum pariter negant in eas oras Didone regnante Æneam deuenisse.

IT LIBER CAMPIS PASTOR:] *Liber campi*, Modius. Nec phrasim aspernor, nec correctionem amplector. Sat multis indiciis eam vagandi licentiam Silius aperuit. verbo *Liber*, deinde τῷ *Inuetitum*, denique *fine sine vllo*. Cui superior placita correctio, firmet illo Georg. 3. de iisdem populis,

— tantum campi iacet:

nam in arcto non æquè licenter eas. Terentianus ad eum quoque modum elocutus est:

— vltima fiat libera legis.

OMNIA POENVM ARMENTI VIGILEM PATRIO DE MORE SEQVVNTVR.] Georg. 3.

— Omnia secum
Armentarius Afer agit, tectúmque larémque,

Armáque Amyclæúmque canem, Creßámque pharetram.

IN SILICIS VENIS.] *Æneid.6.*

— quærit pars semina flammæ,
Abstrusa in venis silicis

FISTVLA NOTA IVMENTIS.] Perperam codices mei: corrigo *Iuuencis.*

EXTREMA CLYPEI STAGNABAT IBERVS IN ORA.] Imitamen Homeri Iliados Σ.

> Ἐν δ' ἐτίθει [in Achyllis clypeo] ποταμοῖο μέγα σθένος Ὠκεανοῖο
> Ἄντυγα πὰρ πυμάτην σάκεος πύκα ποιητοῖο.
> *Fluminis Oceani super his violentia magna*
> *Augusti extrema clypei stagnabat in ora.*

ANNIBAL ABRVPTO TRANSGRESSVS FOEDERE RIPAS.] Nam in conuentis, quibus pueris bello finis positus, cautum erat, ne Iberum flumen transgrederentur Pœni. Appianus Libycis: Καρχηδονίοις ὅρος ἐν Ἰβηρίᾳ γίγνεται, μὴ διαβαίνειν τὸν Ἴβηρα ποταμόν, καὶ τάσδε αὐτὰς σπονδὰς ἔλυσαν Καρχηδόνιοι περάσαντες Ἀννίβου σφῶν ἡγουμένου. Rescribit & in Annibalicis in eandem legem fœdus ictum Autor de viris illustribus in Luctario Catulo.

Heu quantum Ausonio sudabitis arma cruore.
Quas belli vindex pœnas mihi curia pendes.
Iámq; senescebat vallatis mœnibus hostis,
Carpebátq; dies vrbem, dum signa, manúsq;
Expectant fessi socias, tandem æquore vano
Auertunt oculos, frustratáque littora ponunt,
Et propius suprema vident, sedet acta medullis
Iamdudum, atq; inopes penitus coquit intima pestis.
Est furtim lento miseris durantia tabo
Viscera, & exurit siccatas sanguine venas
Per longum celata fames, iam lumina retro
Exesis fugêre genis, iam lurida sola
Tecta cute, & venis male iuncta trementibus ossa
Extant, consumptis visu deformia neruis.
Humentis rores noctis, terrámque madentem,
Solamen fecere mali, cassóque labore
E sicco frustra presserunt robore succos.
Nil temerare piget. rabidi ieiunia ventris
Insolitis adigunt vesci: resolutáque nudos
Linquentes clypeos, armorum tegmina mandunt.
Desuper hæc cælo spectans Tyrinthius alto
Illacrimat fracta nequicquam casibus vrbis.
Nanque metus, magníque tenent præcepta parentis,

Ne sana tendat contra decreta nouercæ.

IAMQVE SENESCEBAT VALLATIS MOENIBVS HOSTIS.] Ad Saguntinos id pertinet, quorum mœnia hostico vallo vallata fuerant: eáque causa senescendi *vallatis mœnibus*, non sui mœnibus *vallato* Saguntino. Modius non satis intellexit dum reponit *Vallatus*; repugnante præsertim fide codicum. Sensu non dispari Æneide vndecima:

Considunt castris ante vrbem, & mœnia vallant.

Dio l. 45. Οἵτε οὖν Ῥωμαῖοι χώματι πρὸς τὸ τεῖχος ἐχώννυσαν. *Romani igitur vallo mœnia vallauerunt.* Solemne obsidenti vallare mœnia hostica: æquè obsesso vallari, aut teneri, aut senescere *vallatis mœnibus*, quod hic adfero.
Ea obsessio *Corona* dicitur Silioi

Mœnia flexa sinu spissa vallata corona
Alligat, & telis in morem indaginis ambit.

Eadem sententia dictum anteriore libro de Saguntho hac:

— *Claudi videt aggere muros.*

CARPEBATQVE DIES VRBEM.] Præfatus Saguntinos senescere (non tam mora temporis; nam quantillum eorum annis addidit obsidium octimestre? quam calamitate, & miseria: quod vt inquiunt Poëtæ summi Homerus, atque Hesiodus:

Αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσι.)

nunc eosdem *carpi die*, siue mora longæ esuritionis atteri, macerari, distabescere. Quo non intellecto Heynsius obtrusit lectori:

— *carpebátque quies vrbem.*

in qua orationis structura insigne cacophaton est. Ecquæ verò requies esurientibus, sperantibus, mœstis, vigilantibus, pro muro stantibus, & quouis animo fluctuatis? Insignis vis est τοῦ *Carpendi* ea notione. Ortum debet *Carpo* τοῦ Κάρφω, quod Eustathius sic explicat: Κάρφω κάρφω, τὸ ξηραίνω. ἐξ οὗ τὸ κάρφη ἢ οἱ χρόα καλόν. ἐξήρανται γὰρ ἐπιλιπόντος τοῦ ἀναβαίνοντος ὑγροῦ ἐν τῇ χλωρότητι. Κάρφω, *Carpo, sicco, ex quo Formosos carpit artus: siccantur enim, vbi humor, qui in vigore adscendebat, defecerit.* Eadem verbi vis in illo Æneid. 4.

Soláne perpetuò mærens carpere iuuenta?

Ideo flores, fructus, frondes, similia carpi dicuntur: siquidem à vitali stirpe auulsa aut obteruntur, aut marcescunt ocyus. Propertius quoque propriè vsus est lib. 3. Eleg. 15.

Ipse feram vites, pangámque ex ordine colles,
Quos carpant nullæ me vigilante feræ

Hinc & κάρφος sicca stipula.

VISV DEFORMIA NERVIS.] Membranæ: *Membris.*

HVMENTIS RORES NOCTIS, TERRAMQVE MADENTEM.
SOLAMEN FECERE MALI, CASSOQVE LABORE
E SICCO FRVSTRA PRESSERVNT ROBORE SVCCOS.] Grande malum, & insana pestis esuritionis! non nulla hæc loquendi genera: proxima historiam sunt. De Pitcha, quæ Silio est

Infelix fidei miseraque secunda Sagunthο.

apud Liuium li. 23. legimus: *Sutrina postremo coriis, herbisque & radicibus, &*

radicibus, & corticibus teneris, strictisque rubis vixere. Polyb. li. 7. de iisdem Petelinis πάντα μὲν τὰ κατὰ τὴν πόλιν δέρματα καταφαγεῖν, ἁπάντων δὲ κατὰ τὴν πόλιν δένδρων τοὺς φλοιοὺς, καὶ τοὺς ἁπαλωτάτους πτόρθους ἀναλῶσαι. *Omne ciuitatis coriũ absumere, omniũ ciuitatis arborum cortices, tenerósque ramos defringere.* M. Tullius Verrina septima: *Nautæ fame coacti, radices palmarum agrestium colligebant, & his miseri perditique alebantur.* Iobus c. 30. *Egestate & fame steriles, qui rodebant in solitudine, squallentes calamitate, & miseria. Et mandebant herbas, & arborum cortices, & radix iuniperorum erat cib. eorum.* Interpretor igitur Saguntinos strinxisse cortices de robore aliquo senescente (quod ideo Siccum Silio) & molliuisse, gustúque & esuritionis rabie ad imum ventrem adhærente tentasse quoque è sicco robore succos exprimere. Non fas id fieri per eiusmodi insaniam? Similiter non *terram madentem* nudè accipies: sed radices terra madenti obsitas, & raptim, dum mali vis moram recusat, in os coniectas. Atque hæc ambedi tentata, non ambesa: id enim ferè dicimur agere, quod agere conamur. Sic Liuius li. 23. pro miserabili habet conatos mandere coria mollita scutorum, etsi nedum manderint, vbi de obsessis Casilini ab Annibale: *Postremò ad id ventum, vt lora, detractásque scutis pelles, vbi feruida mollissent aqua, mandere conarentur.* Denique rabies edendi, quæ ficri fas, quæ non, minimè perpendit; tentat etiam inconcessa. Esto Drusus exemplo, quem subductis alimentis tomentum è culcita tentasse mandere Suetonius, & Tacitus memoriæ prodiderunt. Immo Græci inopiosos rogatores, quòd cibos squallentes, & horridos vescantur, γηφάγους, *Terriuors, Soliuesci*, dictitant teste Hesychio: de fame insanientibus si Silius idem insinuat, capiendus est, minimè culpandus.

INSOLITIS ADIGVNT VESCI.] Quibus? coniectes ex aliorum non dissimili infortunio. Ad radices, & herbas parum vescas itum est apud Dionysium Halicarnasseum lib. Antiq. Rom. 7. Immo ad noxias, lethalésque herbas, quæque furorem conciliarent, & amentiam Antonij miles iit in Appiani Parthicis. Cæsarianos milites autor est Plutarchus in Bruto vela, & funes esitasse, & eosdem testatur Appianus rudentes, vela, picem manducasse per dies quinque. Simulatus panis è stercore ab Agarenis. Triodium Græcorum: Οἱ δὲ περιλειφθέντες λιμῷ σφοδρῷ περιέπεσον, ὡς καὶ ἀνθρωπίνων σαρκῶν ἅψασθαι, κόπριά τε φυρᾶν, καὶ ἐσθίειν. *Superstites in tam ardentem incidere famem, vt humanas carnes tetigerint, stercoráque miscerent, atque ederent.*

ARMORVM TEGMINA MANDVNT.] In Libycis Appiani verso fato Cartaginienses ipsi loris coctis vescuntur: Syllanus exercitus eiusdem Mithridatico coriis, & pellibus: Byzantini quoque à Seuero obsessi pellibus dentem infigunt apud Xiphilinum.

Sic igitur cœpta occultans, ad limina sanctæ
Contendit Fidei: secretáque pectora tentat.
Arcanis dea læta, polo tum forte remoto,
Cælicolûm magnas voluebat conscia curas.
Quam tamen alloquitur veniæ pacator honoræ.
Ante Iouem generata, decus diuúmq;, hominumque.

Qua sine non tellus pacem, non æquora norunt,
Iustitiæ consors, tacitúmque in pectore numen.
Exitiumne tuæ dirum spectare Sagunthi,
Et tot pendentem pro te dea cernere pœnas
Vrbem lenta potes? moritur tibi vulgus, & vnà
Te matres, vincente fame, te mæsta virorum
Ora vocant: primáq; sonant te voce minores.
Fer cælo auxilium, & fessis da surgere rebus.
Hæc *fatus Alcmena. contra cui talia virgo.*
Cerno equidem, nec pro nihilo est mihi fœdera rumpi.
Státq; dies ausis olim tam tristibus vltor.
Sed me pollutas properantem linquere terras,
Sedibus his, tectísq; Iouis succedere adegit
Fœcundum in fraudes hominum genus: impia liqui
Et quantum terrent, tantum metuentia regna,
Et furias auri, nec vilia præmia fraudum,
Et super hæc, ritu horrificos, ac more ferarum
Viuenteis rapto populos, luxóq; solutum
Omne decus, multáque oppressum nocte pudorem.
Vis colitur, iurísque locum sibi vendicat ensis:
Et probris cessit virtus. en aspice gentes:
Nemo insons: pacem seruant commercia culpæ.
Sed secura tua fundata vt mœnia dextra,
Dignum te seruent, memorando fine, vigorem:
Dedita nec fessi transmittant corpora Pœno:
(Quod solum nunc fata sinunt) seriésq; futuri,
Extendam lethi decus, atque in secula mittam:
Ipsáque laudatas ad manes prosequar vmbras.
Inde seuera Ioui decurrens æthere virgo
Luctantem fatis petit inflammata Sagunthum:
Inuadit mentes, & pectora nota pererrat,
Immittítque animis numen: tum fusa medullis,
Implicat, atque sui flagrantem inspirat amorem.
Arma volunt, tentántque ægros ad prælia nisus.
Insperatus adest vigor, interiúsque recursat
Dulcis honos diuæ, & sacrum pro virgine lethum
Et tacitus fessis per ouantia pectora sensus
Vel letho grauiora pati, sæuásq; ferarum
Attentare dapes, & mensis addere crimen.

Sed prohibet culpa pollutam extendere lucem
Casta fides, paribúsque famem compescere membris.

AD LIMINA SANCTÆ CONTENDIT FIDEI] *Tirynthius*, seu Hercules vrbis Sagûthinæ vti olim fundator, ita hodie propugnator solicitus. Bellè conueniunt Fides, & Hercules. nam antiquo in Lexico *Dius Fidius* explicatur Διὸς υἱὸς, Ἡρακλῆς.

POLO TVM FORTE REMOTO.] Parodema huius

— *cælo tum fortè sereno.*

Polus remotus

seu *Remotior*, vt *extrema platea, primoribus labris, & extremis digitis*. Cuiusdam coniectura est

— *solo tum fortè remota.*

Verùm pridem ante perfidiam hominum exosa fides solum liquerat, nec fuit causa cur id *tum* factum, non ante.

VENIÆ PACATOR HONORE.] Modius: *Nemeæ pacator*. Rectè. Nec tamen alterum deliramentum, quod clamat Modius. sensum enim habet commodum. Vide Lud. Carr. l. 2. Emend. c. 4.

MORITVR TIBI VVLGVS, ET VNA.] *Unam* legas non absque emphasi.

INDE SEVERA IOVI DECVRRENS ÆTHERE VIRGO.] Maisius cùm explicuisset *fidem Iouis seueram*, quòd vel Iouem ad fidem tuēdam cogat, quasi de noua, déque inaudita interpretatione risum tulit à Modio. Cedo meliorem, ô bone. Non de Styge dixit Poëta Latij:

Per quam dij iurare timent, ac fallere numen!

Non passim à Poëtis Dii finguntur ἀνθρωποπαθεῖς? Quod reponit Modius *leui æthere*, non abhorret à literarum vestigiis: sed & alterum inculpatum est. Haut leue, quod coniectat Ph. Gossuinus:

— *Iouis decurrens æthere virgo?*

est enim, inquit, Iupiter istius regionis præses.

SÆVASQVE FERARVM ATTENTARE DAPES.] Non est carnem ferinam inuadere: addit enim:

— *& mensis addere crimen:*

sed quas feræ ipsæ inuadant, humanas, disertè mox explicat:

Paribúsq; famen compescere membris.

D. Aug. l. 3. de Ciuit. c. 20. de Saguntho: *Primò fame contabuit: nam etiam suorum cadauerib. à nonnullis pasta perhibetur.* Idem malum passi Romani. Appollinaris. Carm. 2.

Nec Lucullanis sic hæc freta cincta carinis,
Segnis ad insignem sedit cum Cyzicon hostis,
Qui cogente fame cognata cadauera mandens
Vixit morte sua

Appianus Mithridatico scribit Athenas obsessas à Sylla conuersas ad cadauera, quódq; iis captis Ἕτοιμαι σάρκες ἀνθρώπων ἐς ἐδωδὴν ἐν πολλοῖς οἰκήμασιν εὑρέθησαν. *Esui Paratæ carnes humanæ multorum in ædib. repertæ*. At quid in ipsius Mithridatis exercitu? Εἰσὶ δ' οἳ καὶ σπλάγχνων ἐγεύοντο βαρβαρικῶς ἐν τῷ Μιθριδάτου στρατῷ. *Sunt & qui intestina barbaricum in modum gustauerint in Mithridatis exer-*

citu. Xiphilinus de Byzantiis à Seuero arctè inseffis: Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ ἀθλιωτάτῳ ἐγένοντο ἐπ' ἀγωνίας ἐσχάτῃ τῇ, καὶ ἀλλήλων ἐγεύσαντο. *Deploratissimis reb. tandem in se mutuo versi, se mutuo gustauerunt.* Apud Polybium l.1. Afri rebelliones eundem impacti in scopulum: Κατηκόντισαν μὲν ἀσεβῶς τοὺς αἰχμαλώτους. Τροφῇ ταύτῃ χρώμενοι, κατηνάλωσαν δὲ τὰ δουλικὰ τῶν σωμάτων. *Captiuos impie interfecerunt, ac pro cibo vsi sunt, interfecerunt & seruorum corpora.* Olympiodori: Ὅτι ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Ῥώμης ἀλληλοφαγία τῶν οἰκούντων ἐγένετο. *In obsidione Romæ, habitatores inuicem esitabant.* Idem in Hispania factum narrat εἰς ἀλληλοφαγίας ἐκβιασθῆναι, καὶ γυνὴ τέσσαρα τέκνα ἔχουσα πάντα κατέφαγε. *Vt malorum inuicem epulatos, & mulier quatuor proles comedit.* Petron. Arbiter in Satyrico: *Inuentas esse matres capta vrbe, quæ liberorum suorum semesa corpora in sinu tenerent.* Numantiæ. Valer. Max. l. 7. ca. 6 de Calaguri *Vxores suas natósque ad vsum nefariæ dapis verterunt, quoque diutius armata iuuentus viscera sua visceribus suis aleret, infelices cadauerum reliquias salire nō dubitauit.* Porro Calagurritani Vascones, de quib. Iuuenalis Sat. 15.

Vascones, vt fama est alimentis talibus vsi
Produxere animas: sed res diuersa, sed illic
Fortunæ inuidia est, bellorúmque vltima, casus
Extremi, longæ dira obsidionis egestas.

Tacitus de vita Agricolæ de Vsipiis prædatoribus: *Eo ad extremum inopiæ venere, vt infirmissimos suorum, mox sorte ductos vescerentur.* Vt hîc sorte ducti primi in cibum veniunt: sic Tauromenitanos inter primi pueri mulieres. Diodorus lib. 44. Ὥστε ἀρξαμένους ἐκ παίδων βορᾶς, καὶ διελθόντας διὰ γυναικῶν, μηδὲ τῆς αὐτῶν ἀλληλοφαγίας μηδ' ὅλως φείσασθαι. *Cœpta a pueris epulatio non in mulieres desiit, sed promiscua tandem fuit omnium ordinum.* Strabo li. 4. ἀνθρωποφαγίαν *Esum humanæ carnis* in obsidione impingit Scythis, Celtis, Iberis. Procopius li. 2. de bello Gothico refert duas fœminas viros septédecim contrucidasse, & esitasse: decimum octauum præpropere excitum è somno eas sustulisse.

Heu quantum scelus est in viscere viscera condi, Metam. 1.
Congestóque auidum pinguescere corpore corpus,
Alteriúsque animantem animantis viuere letho!

Quam simul inuisæ gentis prospexit in arce,
Forte ferens sese Libycis Saturnia castris,
Virgineum increpitat miscentem bella furorem,
Atque ita turbata gradum, ciet ocyus atram
Tisiphonem, imos agitantem verbere manes:
Et palmas tendens, hos, inquit, noctis alumna,
Hos muros impelle manu, populúmq; ferocem
Dextris sterne tuis, Iuno iubet, ipsa propinqua
Effectus: studiúmq; tuum quo comprimit ora
Cerberus, ac misto quæ spumant felle venena,
Et quicquid scelerum, pœnarum quicquid & iræ
Pectore fœcundo coquitur tibi, congere præceps
In Rutulos, totámque Erebo demitte Saguntum.

Hac mercede Fides constet delapsa per auras.
Sic voce instimulans, dextra dea concita sæuam
Eumenida incussit muris, tremuitque repente
Mons circùm, & grauior sonuit per littora fluctus
Sibilat insurgens capiti, & turgentia circum
Multus colla micat squalenti pectore serpens.
Mors graditur vasto pandens caua guttura rictu.
Pectora circundant planctus, mærorq;, dolórq;.
Atque omnes adsunt pœnæ, formáq. trifauci
Personat insomnis lacrymosæ ianitor aulæ.
Protinus assimulat faciem mutabile monstrum
Tyburnæ, gressúmque simul, sonitúmque loquentis.
Hæc bello vacuos, & sæui turbine Martis
Lugebat thalamos Murro spoliata marito.
Clara genus, clarúmq. trahens à sanguine nomen.
Cui vultus induta pares, disiectáq. crinem
Eumenis, in medios irrumpit turbida cœtus.
Et mæstas lacerata genas: quis terminus, inquit,
Stat fidei, proauísque datus? vidi ipsa cruentum,
Ipsa meum vidi lacerato vulnere nostras
Terrentem Murrum noctes, & dira sonantem.
Eripe te coniux miserandæ casibus vrbis,
Et fuge, si terras adimit victoria Pœni,
Ad manes Tyburna meos: cecidere penates,
Occidimus Rutuli, tenet omnia Punicus ensis.
Mens horret, nec adhuc oculis absistit imago.
Nulláne iam posthac tua tecta Saguntbe videbo?
Felix Murre necis, patriáque superstite felix.
At nos Sidoniis famulatum matribus actas,
Post belli casus, vastíque pericula ponti,
Cartago aspiciet victrix: tandémque supremum
Morte obita, Libyæ gremio captiua iacebo.
Sed vos ô iuuenes, vetuit quos conscia virtus
Posse capi, queis telum ingens contra aspera mors est,
Vestris seruitio manibus subducite matres:
Ardua virtutem profert via. pergite primi,
Nec facilem, populis nec notam inuadere laudem.
His vbi turbatas hortatibus impulit aures,
Inde petit tumulum, summo quem vertice montis

Amphitryoniades spectandum ex æquore nautis
Struxerat, & grato cineres decorarat honore.
Excitus sede, horrendum prorupit ab ima
Cæruleus maculis auro squalentibus anguis:
Ignea sanguinea radiabant lumina flamma,
Oráq. vibranti stridebant sibila lingua:
Isq; inter trepidos cœtus, mediámq. per vrbem
Voluitur & muris propere delabitur altis,
Ac similis profugo vicina ad littora tendit,
Spumantísq. freti præceps immergitur vndis.
Tum vero excussi amentes, ceu prodita tecta,
Expulsi fugiant manes, vmbræq. recusent
Captiuo latuisse solo, sperare saluti
Pertæsum, damnant cibos, agit abdita Erinnys.
Haud grauior duris diuûm inclementia rebus,
Quàm lethi proferre moras: abrumpere vitam
Ocyus attoniti quærunt, lucémque grauantur.

DEXTRIS STERNE TVIS.] Modius Epist.41.& Carrion l. 2.Emend. c.4. *Suis* hoc loco, non *Tuis* legendum docent ab exitu Saguntinorum, qui impellente,& stimulante Tisiphone ipsi sibi ad vnum omnes, interfectis priùs paruis liberis mortem consciuerunt, ac violentas manus attulerunt. Satis εὐστόχως,& cum adscensu nostro: quod sequitur non æquè.

IPSA PROPINQVA EFFECTVS.] Ponam verba Modii, quo melius quisque de causa cognoscat, & integriùs iudicet: *Operæpretium autem hîc est videre, in quos errores aut potius in quos non inducat etiam homines cæteroqui doctissimos, & vigilantissimos deprauata alicuius auctoris scriptura; vbi eùm Marsus non videret, quo referenda essent tandem ista Propinqua effectus, somniauit nobis videns nouum, & inauditum auribus tantum Romuleis loquendi genus: dum ait (verba eius apponere lubet) Propinqua effectus; accelera id, quod potes efficere, & tuam voluntatem. Seruit poëta affectui Iunonis, quæ properabat ad Saguntinorum perniciem. Egregia me hercule, appositáque admodum interpretatio.* Hoccine dictum humanitatis est, Modi? quid rides?

— *mutato nomine fabula de te*
Narratur.

Lud Carrion.lib.2.Emend.c.4. τῷ συμπατριώτῃ ὁμοφρονεῖ: *Cum populari suo sentit. Propinqua, id est, propera effectus tuos; quo tamen modo* Romanos *nunquam locutos fuisse Romanis præstare non verebor.* Quid *Propinquandi* verbum non eadem notione iterum Silius libro hoc eodem vsurpauit?

— *mortem licet arma propinquent,*

id est, *Deproperent.* Quod dum facit, calcem Maronis terit Aeneid.10.

—— *tu rite propinques*
Augurium.

Vbi *propinquare augurium*, est precantis voto, commodo fauere augurio: nam quæ auersamur, & despuimus, procul à nobis amolimur: contrà, quæ animo complectimur, venerè volumus, atque exosculari. Simili ex causa *præsentes* 'eos dixere. Sallustius lib. 4. Histor. cum quarto casu coniunxit: *Tum verò Bithyni propinquantes iam amnem Tartanium.* Ausonius epistola 24.

Et non in meliora animus se vota propinquat.

Sic *properare mortem* Virgilio, *Deproperare apio coronam* Horatio.

IN RVTVLOS.] Saguntinos, qui id nominis ab Ardeatib. proauis tulere. Alias *Rutulorum* appellatione Romanos intelligit Silius non infrequenter.

SQVALENTI CORPORE SERPENS.] Alius codex: *Squamoso pectore.* Alius: *squallenti tergore.*

CLARA GENVS, CLARVMQ. TRAHENS.] Modius, & Carrion lib. 1. Emendationum, c. 4. legunt *Dauniq. tr.*

NEC NOTAM POPVLIS INVADITE LAVDEM.] Consimiles tamen intemperie desperantes inuaserunt Abydenos Polybii lib. 16.

COERVLEVS MACVLIS .. ANGVIS.] Positum ad exemplum Maronis li. 5. vbi ex Anchisæ tumulo anguis euoluitur, quémque Aeneas erat

Incertus geniumne loci, famulúmne parentis
Esse putet.

Cur angues heroum sint peculiares docet nos Photius, qui cap. 245. Bibliothecæ refert custodes cadaueris Cleomenis (fuerat in crucem sublatus) ingentem vidisse draconẽ Cleomenis capiti circumfusum, & os ita tegentem, nulla vt auis carniuora inuolaret. Ex quo religio regem incesserit, & metus, ne virum Deo carum, & natura nobiliore sustulisset. Alexandrinos verò iucundè ad Heroëm Cleomenem iisse, & Deorum stirpem appellitasse; dum nonnulli sapientiores finem eorum religioni aperta ratione attulerunt, apes è bobus putrefactis, ex equis vespas prorumpere, atque ex asinis scarabæos viuos progigni: ex humanis porro corporibus sanici circa medullam confluuio, & quadam concretione facta serpentes reddi. Eàque re cognita veteres præ cæteris animantibus dracones heroibus proprios dedisse. Silius proximè appositis istum serpentem *manes & vmbras* ex opinione vulgi interpretatur. Archelaus quoque idem sensit apud Antigonum in Synagoga historiarum inopinabilium:

Ἀνδρὸς γὰρ κοίλης ἐκ μυελοῦ ῥάχεως
Δεινὸς γίνετ' ὄφις, νέκυος δειλοῖο σαπέντος.

— *Viri exhausta spina putrore medulla*
Fit dirus serpens corpore de misero.

TVM VERO EXCVSSI AMENTES.] *Excussi* domo in publicum, compita, forum, rogum. Potuit aliud esse, dicit Heynsius: fateor iudicio Silium non intelligentiũ. Legerat Modium reponentẽ, *Excussæ mentes*, tum sibi eam inominalẽ correctionẽ arrogat Heynsi⁹. Modius Lucanum, & Plinium vocat in partes; nec aliud effi cit, quàm id latinè dici, quòd non grauate damus. Sed duumviris istis docendum erit, cur prolata à me expositio disconue-

niat, cur contra codicum omnium fidem aliud inculcent. Quid? si alibi Silius dixit *Excussus consul*, quod agnoscit Heynsius; si Maro *excussa Iuno*, quod notauit Modius: cur τὸ *Excussi amentes* adeo ipsis despuitur? cur necesse alio torqueri?

CINERES GRATO DECORARAT HONORE.] Zacynthi comitis.

LVCEMQ. GRAVANTVR.] Pertæsum est vitæ, perinde ac senes senectæ pondere grauantur, & malorum montes sibi ferre videntur. Silii amico Martiali eadem placuit elegantia lib. 3. Epig. 22. Horatio lib. 4. Oda 11. Tacito Annali sexto: *Mox crebris prolationibus spem, ac metum iuxta grauatus Vitellius*. Lucano lib. 7.

Romannos odere omnes dominosque grauantur.

Quintil. in 4. *Cætera tanquam superuacua grauari solet.*

Certatim structus surrectæ molis ad astra
In media stetit vrbe rogus, portántque, trahúntque
Longas pacis opes quæsitáque præmia dextris,
Callaico vesteis distinctas matribus auro,
Armáque Dulichia proauus portata Zazyntho,
Et prisca aduectos Rutulorum ex vrbe penates:
Hæc quicquid superest captis, clypeósque, simúlque
Infaustos iaciunt enses, & condita bello
Effodiunt penitus terræ: gaudéntque superbi
Victoris prædam flammis donare supremis.
Quæ postquam congesta videt feralis Erinnys,
Lampada flammiferis tractam Phlegethontis ab vndis
Quassat, & inferna superos caligine condit.
Inde opus aggressi toto quod nobile mundo
Aeternum inuictus infelix gloria seruat.
Princeps Tisiphone lentum indignata parentum
Pressit ouans capulum, cunctantémque impulit ensem,
Et dirum insonuit stygio bis, terque flagello.
Inuitas maculant cognato sanguine dextras,
Mirantúrque nefas auersa mente peractum,
Et facto sceleri illachrymant. hic turbidus ira,
Et rabie cladum, perpessæque vltima vitæ,
Obliquos versat materna per vbera visus:
Hic raptam librans dilectæ in colla securim
Coniugis increpitat sese, mediúmque furorem
Proiecta damnat stupefactus membra bipenni.
Nec tamen euasisse datur. nam verbera Erinnys
Incutit, atque atros insibilat ore timores.

Sic thalami fugit omnis amor: dulcésque marito
Effluxere tori, & subiere obliuia tedæ.
Ille tacit totis connixum viribus ægrum
In flammas corpus, densum quà turbine nigro
Exundat fumans piceus caligine vertex.
At medios inter cœtus pietate sinistra
Infelix Tymbrene furis, Pœnóque parentis
Dum properas auferre necem, redolentia formam
Ora tuam laceras, temerásque simillima membra.
Vos etiam primo gemini cecidistis in æuo
Eurymedon fratrem, & fratrem mentite Lycorma:
Cuncta pares, dulcísque labor sua nomina natis
Reddere, & in vultu genitrici hærere suorum.
Iam fixus iugulo culpa te soluerat ensis
Eurymedon, inter miseræ lamenta senectæ:
Dúmque malis turbata parens, deceptáque visis
Quò ruis? huc ferrum clamat conuerte Lycorma,,
Ecce simul iugulum perfoderat ense Lycormas.
Sed magno, quoniam Eurymedon furor iste? sonabat
Cum planctu, geminæque notis decepta figuræ,
Nomine mutato reuocabat funera mater,
Donec transacto tremebunda per vbera ferro
Cessit, & ambiguos cecidit super inscia natos.
Quis diros vrbis casus, laudandáque monstra,
Et fidei pœnas, & tristia facta piorum
Temperet euoluens lacrymis? vix Punica fletu
Cessassent castra, ac miserescere nescius hostis.

LONGAS PACIS OPES.] Aut quia longa series comportantium opes in rogum: aut quia longulo tempore comportarunt. Nec malè Modius: *Longe pacis opes.* Iuuo ex illo:

— patimur longæ pacis mala, sæuior armis, &c. Iuuenal. Sat. 6.

EFFODIVNT PENITVS TERRÆ.] Videtur scribendum. *Terra.*

LENTVM INDIGNATA PARENTVM PRESSIT OVANS CAPVLVM.] Saguntinorum seniores, quibus ætas affecta, & inualida cunctantiùs se in ferrum inducbant, remissiore iam sanguinis calore: *lentum* itaque eorum gladium Tisiphone indignata *pressit*, vimque indidit. Scio quorundam ingenia ex ignoratione rei in vaniorem correctionem torqueri. Verùm se Silius aperit libro sexto exeunte, vbi gloriarum plenus Annibal sic ampullatur:

——— Saguntum
Da spectare simul flamma, ferróque ruentem:

Perfodiant patres natorum membra.

MIRANTVRQ. NEFAS ADVERSA MENTE PERACTVM.] *Auersa mente* volunt Heynsius, & Modius. Puto id scribi posse sententia non euersa:ita oportere totus inficior. Ab ignaua mente est coniectura ista, quæ peruidere non potuit, propterea mentem *aduersam* dici, quòd cum fatali Tisiphones impulsu pugnaret.Firmat,quidquid hîc lego. Notat Silius *lentum capulum,ensem cunctantem,inuitas dextras*, quæ omnia *mentis aduersæ*, & renitentis sunt argumenta. An fortè cùm publicitus plerique omnes sibi violentas afferunt manus,omnes id agere pari alacritate cuiquam sit credibile? Eadem sententia dixit Plautus Pseudolo *Aduersis animis.*

OBLIQVOS VERSAT MATERNA PER VBERA VISVS.] Congruenter *ira turbido:*talis enim ferè oculi aciem obliquat, & limis intuetur. *Nisus*,quod obtrudunt, cur sequar? Et libro primo eadem vox adserenda ab Heynsio deturbata:

Namque aut nocturno penetrat Capitolia visu:

Loquitur siquidem Poëta de dormientis, & somniantis imaginatione. Ille etiam *Nisu* voluit.

ILLE IACIT TOTIS CONNIXVM VIRIBVS ÆGRVM IN FLAMMAS CORPVS.] Si ægrum corpus, vt totis viribus conniti potuit, quæ integræ non erant? Fortè:*Connixus*:connititur namque corpus qui iacit, non ipsum corpus:cùm actiones sint suppositorum.

REDDENTIA FORMAM ORA TVAM LACERAS.] Feliciter Modius inducto *Redolentia*:etsi hoc non prorsus malè olet.

CVNCTA PARES, DVLCISQ. LABOR SVA NOMINA NATIS REDDERE.] Ad exemplum Aen.10.

Daucia Laride,Tymberque simillima proles,
Indiscreta suis:gratúsque parentibus error.

Plurium similitudinem suggeret Plin.lib.7.c.12. Valer.Max. lib.9.c.12.

TRISTIA FACTA PIORVM.] Col. M.*Fata.*

VIX PVNICA FLETV CESSASSENT CASTRA.] Aen.2.

—— quis talia fando
Myrmidonum,Dolopumue, aut duri miles Vlyßi
Temperet à lachrymis?

Vrbs habitata diu fidei, cælóque parentem
Murorum repetens,ruit inter perfida gentis
Sidoniæ tela,atque immania facta suorum,
Iniustis neglecta Deis,furit ensis,& ignis.
Quique caret flamma scelerum est locus,erigit atro
Nigrantem fumo rogus alta ad sidera nubem.
Ardet in excelso proceri vertice montis
Arx intacta prius bellis:hinc punica castra,
Littoráque, & totam solitis spectare Saguntum
Ardent tecta Deûm,respondet imagine flammæ

Aequor

Æquor,& in tremulo vibrant incendia ponto.
Ecce inter medios cædum Tyburna furores,
Fulgenti dextram mucrone armata mariti,
Et læua infelix ardentem lampada quassans,
Squalentémque erecta comam,ac liuentia planctu
Pectora nudatis ostendens sæua lacertis,
Ad tumulum Murri super ipsa cadauera fertur.
Qualis vbi inferni dirum tonat aula parentis,
Itaque turbatos exercet regia manes
Alecto solium ante Dei,sedémque tremendam
Tartareo est operata Ioui,pœnásque ministrat.
Arma viri multo nuper defensa cruore
Imponit tumulo illachrymans: manésque precata,
Acciperent sese,flagrantem lampada subdit.
Tunc rapiens lethum,tibi ego hæc,ait,optime coniux
Ad manes en ipsa fero:sic ense recepto
Arma super ruit,& flammas inuadit hiatu.
Semiambusta iacet nullo discrimine paßim,
Infelix obitus,permixto funere, turba.
Ceu stimulante fame,cùm victor ouilia tandem
Faucibus inuadit siccis leo,mandit hianti
Ore fremens imbelle pecus, patulóque redundat
Gutture ructatus large cruor, incubat atris
Semesæ stragis cumulis,aut murmure anhelo
Infrendens, laceros inter spatiatur aceruos.
Late fusa iacent,pecudes, custósque molossus,
Pastorúmque cohors,stabulíque gregíque magister,
Totáque vastatis disiecta mapalia tectis.
Irrumpunt vacuam Pœni tot cladibus arcem.
Tum demum ad manes perfecto munere Erinnys
Iunoni laudata redit, magnámque superba
Exultat rapiens secum sub ta rtara turbam.
At vos sidereæ,quas nulla æquauerit ætas,
Ite decus terrarum animæ,venerabile vulgus
Elysium,& castas sedes decorate piorum.
Queis verò non æqua dedit victoria nomen,
Audite ô gentes,neu rumpite fœdera pacis,
Nec regnis post ferte fidem: vagus exul in orbe
Errabit toto patriis proiectus ab oris,

Tergáque vertentem trepidans Cartago videbit.
Sæpe Saguntinis somnos exterritus vmbris
Optabit cecidisse manu, ferróque negato.
Inuictus quondam stygias bellator ad vndas,
Deformata feret liuenti membra veneno.

ARDENT TECTA DEVM, RESPONDET IMAGINE FLAMMÆ ÆQVOR.] Fateor, Modi, posito *Resplendet* versum, & sententiam stare: sed in isto altero *Respondet* philosophiæ inest nescio quid secretioris. Flamma erat in *tectis Deûm*, lux ex ea nata, quæ erat imago flammæ, immane spargebatur latiùs, etiam in *æquor*, quod *imagine respondet flamma*; hoc est, iuxta clara lux, aut æquè fusa erat in mari, ac flamma pascens, cuius flammæ imago est lux ista. Vicissim lib. 7. ex illuminatis aquis luce promicante texta reuerberantur:

Sicut aquæ splendor radiatus lampade solis
Difsultat per tecta vaga sub imagine vibrans
Luminis, & tremula laquearia verberat vmbra. Sic Ouidius.
Vnda repercussæ radiabat imagine lunæ,
Et nitor in tacita nocte diurnus erat.

LAVDANDAQ. MONSTRA.] Memorabilia, quale Plin. memorat lib. 7. c. 3. *Saguntbi infans natus rediit in vterum matris, quo anno ab Annibale deleta est.*

SEMIAMBVSTA IACET... INFELIX OBITVS] Non penitiùs cinefieri dedecorosum, & inominale. Idem Oedipus ex causa pestilitatis apud Senecam dequeritur:

Arsisse satis est: pars quota in cineres abit?

LACEROS INTERSPATIATVR ACERVOS.] In vnum voces diuulsas contuli, exemplo Macrobii, cui vsurpatum lib. 7. *Interpatet*, *Interpedit*; & Papinii, cuius sunt, *Interuiret*, *Interfurit*, *Interplicat*. Silius lib. 10.

—— qua spina interstruit artus.

NEC REGNIS POSTFERTE FIDEM.] Vocabulum haut temerè obuium. Seneca lib. Cur bonis eueniant mala? *Graue est à deterioribus honore anteiri: Vatinio postferatur.* Plinius lib. 37. c. 5. *Non postferuntur & Charites in propyleis Atheniensium, quas Socrates fecit.* Q. Curtius lib. 7. *Animi, & corporis robore nulli iuuenum postferendus.*

SÆPE SAGVNTHINIS SOMNOS EXTERRITVS VMBRIS.] Ex eodem fonte haustum illud Aen. 4.

Omnibus vmbra locis adero: dabis, improbe pœnas.

Et post doceo mortuorum vmbras occursantes mortis breui venturæ non obscurum esse indicium.

OPTABIT CECIDISSE MANV.] Viri fortis. quod & Aeneæ votum fuit Æneid. 1. ne letho ignobili mergeretur. Non, *manu* sua: nam quando Annibali ferrum defuit? defuit animus, ferríque vicem fuit venenum: ideo

Deformata feret liuenti membra veneno, inquit Silius.

Quod consimili stylo sic extulit Cornelius Seuerus:

— nostráq; cadens ferus Annibal ira
Membra tamen stygias tulit inuiolata sub vndas.

IN LIB. III. PVNICORVM

C. SILII ITALICI

VIRI CONSVLARIS DE PVNICO BELLO SECVNDO

Claud. Dausqueij Can. Tor.

COMMENTARIVS.

P OSTQVAM *rupta fides Tyriis, & mœnia castæ,*
Non æquo Superum genitore, euersa Sagunthi,
Extemplo positos finiti cardine mundi
Victor adit populos, cognatáque limina Gades.
Nec vatum menteis agitare, & præscia corda
Cessatum super imperio: citus æquore Bostar
Vela dare, & rerum prænoscere fata iubetur.
Prisca fides adytis longo seruatur ab æuo,
Qua sublime sedens Cyrrheis æmulus antris
Inter anhelanteis Garamantas corniger Hammon
Fatidico pandit venientia secula luco.
Hinc omen cœptis, & casus scire futuros
Ante diem, bellique vices nouisse petebat.
Exin clauigeri veneratus numinis aras
Captiuis onerat donis, quæ nuper ab arce
Victor fumantis rapuit semiusta Saguntbi.
Vulgatum, nec cassa fides, ab origine fani
Impositas durare trabes, soláq; per æuum
Condentum nouisse manus, hic credere gaudent
Consedisse Deum, seniúmque repellere templis.
Tum queis fas, & honos adyti penetralia nosse
Fœmineos prohibent gressus, ac limine curant
Setigeros arcere sues, nec discolor vlli
Ante aras cultus, velantur corpora lino,
Ex Pelusiaco præfulget stamine vertex.
Discinctis mos thura dare, atq; è lege parentum
Sacrificam lato vestem distinguere clauo.
Pes nudus, tonsæq; comæ, castúmq; cubile,

Inrestincta focū seruant altaria flamma.
Sed nulla effigies, simulacráue nota Deorum
Maiestate locum, & sacro impleuere timore.
In foribus labor Alcidæ Lernæa recisis
Anguibus Hydra iacet, nexúq; elisa leonis
Ora Cleonei patulo celantur hiatu.
Ast stygius sæuis terrens latratibus vmbras.

EVERSA SAGVNTHI.] Mœnia octauo mense ab obsidio, Polyb. lib. 3.

COGNATAQ. LIMINA GADES.] An quia & ipsi Gaditani Pœni? Horatius lib. 1. Od. 2.

Quàm si Libyam remotis
Gadibus iungas, & vterque Pœnus
seruiat vni.

Vbi Pœnus occiduus est Gaditanus, Orientis Cartaginienses, & vicini, vt rectè Turnebo visum Aduers. lib. 30. c. 5. Nam Blastophœnices Appiani (ita rectissimè scribendum est) nunquam dicti sunt ἁπλῶς Pœni: vnde nec Ortelio viro clarissimo adsentior, neq. Ortelium sequentem sequi meum est. Magis tamen apposita fuerit cognatio, si intelligas Gaditanos, & Cartaginienses ab iisdem Tyriis ortos. De origine Cartaginis dictum lib. 1. de Tyri dicet Diodorus Siculus lib. 5. Φοίνικες ἐκ παλαιῶν χρόνων συνεχῶς πλέοντες κατ' ἐμπορείαν πολλὰς μὲν κατὰ τὴν Λιβύην ἀποικίας ἐποιήσαντο, οὐκ ὀλίγας δὲ καὶ τῆς Εὐρώπης ἐν τοῖς πρὸς δύσιν κεκλιμένοις μέρεσιν. & post: φρονῶντες μὲν ἐπ' αὐτὸ τὸ κατὰ τὰς στήλας πορθμὸν πόλιν ἔκτισαν ἐπὶ Εὐρώπης, ἣν οὖσαν χερρόνησον προσηγόρευσαν Γάδειρα. *Phœnices ab antiquis vsq. temporibus mercimoniorum causa continuè nauigantes multas per Libyam instituere colonias, neque paucas in Europa Occidentem versus. In Europa quidem primum in traiectu, qui est ad columnas, ciuitatem condidere, quam, peninsula quòd esset, appellauere Gadira.* De nomine habe meliora. *Nam Punicorum lingua conseptum locum Gadir vocabat.* Festus Auienus. Plinius lib. 4. c. 22. *Nam Gadira Punica lingua septum significat*, & Mariana lib. 1. Rerum Hispanicarum lib. 2. & 15. Solinus lib. 36. *Pœni lingua sua Gadir, id est, sepem nominarunt.* Pœni, inquam quorum lingua cum Hebraica affinis est, quod & ex Plautina Pœnulo constat, & ex eo, quòd Hebræis גְּדֵר sit sepes. Plinius lib. 5. c. 9. de Tyro: *Olim partu clara, vrbibus Lepti Vtica, & illa Romani imperii æmula, terrarum orbis auida Cartagine, etiam Gadibus extra orbem positis.* Gades à Tyriis positas testatur & Velleius lib. 1. Solinus lib. 26. Strabo lib. 3. Dionysius ibi:

Ἔνθα δὲ Φοινίκων ἀνδρῶν φῦλος.
Hic est Phœn. cum gens illa virûm.

Eadem de causa Romanos, & Segestanos Siciliæ populos *cognatione coniunctos* clamat M. Tullius lib. 4. in Verrem, quòd ab eodem Aenea orti. Nec satis mirari possum Lipsium, quòd ingeniosissimè, ac dexterrimè redintegrarit hiantia baseos columnæ rostratæ C. Duillio à primo bello Punico positæ, in qua tandem ita erat:

..... ANO ... ... hæc, inquam euanida

sic redintegrauit: SEGESTANOS SOCIOS, ET COGNATOS POPLI R.

Nihil ad hoc supplementum Etruscus Pontifex. *Gades* olim *Erythea*, Apollod.lib.2. Diodorus iterum in Ecloga lib. 25. Gades scribit πόλιν ἄποικον Φοινίκων. *Ciuitatem ortam à Phœnicibus.* nec à se discedit, cùm Tyrus sit à Phœnicibus posita.

PRISCA FIDES ADYTIS.] Strabo libro extremo scribit ætate sua defecisse hoc oraculum. Tantundem Plut. lib. de Def. Orac.

QVA SVBLIME SEDENS.] Sessum, formámque Iouis Ammonis habe, Lector, à Curtio lib. 4. *Id, quod pro Deo colitur, non eandem effigiem habet, quam vulgo Diis artifices accommodauerunt. Vmbilico tenus arieti similis est, habitus smaragdo, & gemmis coagmentatus. Hunc, cum responsum petitur, nauigio aurato gestant sacerdotes:* (quos octoginta Diodorus lib. 17. adhibet, additq. deinde in humeros ab iis efferri) *multis argenteis pateris ab vtroque nauigii latere pendentibus.* Quæ studiosiùs attexui, quòd non æque nobis Ammonem repræsentent Choulius, aliíque. Dabo tamen oculis hominum Ammonis arietem insidentis numum:

Arnob. lib. 6. *Ammon cum cornib. iam formatur, & fingitur arietinis.* Athanasius contra Gent. Λίβυες τετράπουν, ὃ καλοῦσιν Ἄμμωνα Θεὸν ἔχουσι. *Libyes quadrupedem, quam Ammona dicunt, Deum habent.* Macrobius lib. 1. c. 21. putauit Ammonem Solem esse occidentem. *Ideo & Ammonem, quem Deum Solem occidentem Libyes existimant Arietinis cornibus fingunt, quibus maximè id animal valet, sicut radiis Sol.* Vult inibi Solem, Ammonem, Arietem cœlestem vnum, idemque esse.

CIRRHAEIS AEMVLVS ANTRIS.] Dichæarchus Cirrhæ posituram describit:

— ἀπὸ Κίῤῥας δ' ἄνω
Προσβαίνει Δελφῶν πόλις ἄπασι, κ' ἱερὸν,
Ἐν ᾧ μαντεῖον.
A Cirrha sursum Delphi monstrantur, & in quo
Vaticina sortes, templum.

Habes eandem dicti Siliani causam signatam à Seneca Hercule Oetæo:

Lux ista summa est; queream hanc sortem mihi
Fatidica quondam dederat, & Parnassio
Cirrhæa quatiens templa mugitu nemus.

EXIN CLAVIGERI VENERATVS NVMINIS ARAS] Nullo modo Corrigeri. quod nonnemini visum est. Herculem intelligit Poëta Gaditanum, de quo Mela li. 3. ca. 6. *Templum Ægyptij Herculis conditoribus, religione, vetustate, opibus, illustre Tyrij condidere: cur sanctum sit, ossa eius ibi sita efficiunt.* Appianus Ibericis non Thebanum vult Herculem; sed Tyrium. verba sunt: Τὸ τε Ἡρακλέους ἱερὸν τὸ ἐν στήλαις φοίνικές μοι δοκοῦσιν ἱδρύσασθαι, καὶ θρησκεύονται νῦν ἔτι φοινικῶς ὅ, τε θεὸς αὐτοῖς οὐχ ὁ Θηβαῖος ἀλλ' ὁ Τυρίων. *Tunc Herculis ædem ad columnas rexisse mihi Phœnices videntur, coluntque etiamnum Phœnicum more, modóque. Neque ijs Deus* Hercules *est Thebanus, sed Tyrius.* In eo verò templo *Aræ* tres, duæ Ægyptio, Herculi Æneæ, ac sine signis: tertia Thebano, in qua hydram, & labores Herculis in lapidem incisa scribit, Philostratus lib. 4. Silius duas agnoscere duntaxat videtur: nam ista *foribus* inscripta vult, quæ Philostratus columnis. Fortè ex imitatione sextæ Æneidos:

In foribus lethum Androgeo.

ARAS CAPTIVIS ONERAT DONIS.] Ex eiusmodi donariis, ingentes templo creuerunt opes, & ex fama prædonibus animus. Legitur apud Macrobium Sat. lib. 1. cap. 20. vt Theron rex Hispaniæ citerioris ad expugnandum Herculis Gaditani templum, sit aggressus diuitiarum spe, & quo repulsus viso. Tu vise.

DVRARE TRABES.] Signatè: nam trabibus, & asseribus stabat templum, nullo saxo. Philostratus de templo, totáque insula: Πετρῶδες δὲ αὐτῆς οὐδὲν, ἀλλὰ βαλβῖδι ξεστῇ εἴκασται. *Saxosum nihil illa habet, sed carceribus politus adsimilatur.*

HIC CREDERE GAVDENT.] Nec malè. *Hinc.*

FOEMINEOS PROHIBENT GRESSVS.] Prohibent, & introitu templi Herculis in Italia, quò fortè respexit Silius. Macrob. li. 1. Sat. ca. 12. causam promit. *Herculi, cùm boues Geryonis per Italiæ agros duceret, sitienti respondit mulier se non posse aquam præstare, quòd fœminarum deæ celebraretur dies: nec ex eo apparatu gustare viris fas esset. Propter quod Hercules facturus sacrum detestatus est præsentiam mulierum: & Potitio, ac Pinario, sacrorum custodibus iussit, ne mulierem interesse permitterent.* Propert. l. 4. Eleg. 10. ista Hercules:

Hæc (ara) nullis vnquam pateat veneranda puellis,
Herculis eximij ne sit inulta sitis.

Vide restantia. Verũ quia Libyen iamtũ reliquerat Hercules, dicẽdum est aut Poëtã id institutum alludere, aut sacrorum antistites, *quis fas, & honos adyti penetralia nosse,* in Gaditano tẽplo eos ritus obseruitasse, quos Itali. Simili de causa tẽplo Orphei fœminis interdictũ. Conõ Narratu 45. Ἔστι δὲ γυναιξὶν παντελῶς ἄβατον. *Est mulierib. inaccessũ.* Quid quod alibi Veneris templo mulieribus interdictũ? Strab. l. 14. Ἡ δ' ἀκρώρεια καλεῖται Ὄλυμπος ἔχουσα Ἀφροδίτης Ἀκραίας ναὸν ἄδυτον γυναιξὶ, καὶ ἀόρατον. *Summus vertex Olympus dicitur, in quo Veneris Acrææ ædes mulieribus inuidenda, mulier indiuisa.* Clazomenij quoque arcent Hermotimi templo fœminam. Apollonius ἐν ἱστορίαις θαυμασίαις: Τὸν μὲν ἐν Ἑρμότιμον Κλαζομένιοι τιμῶσι μέχρι τοῦ νῦν, καὶ ἱερὸν αὐτοῦ καθίδρυται, εἰς ὃ γυνὴ οὐκ

εἰσέρχεται: *Clazomenij in hunc diem Hermotimum honorant, templúmque illi statutum est, quod mulier non init.* idque quod vxor contra viri vetitum peregrinante eius anima de more, cadauer importune rogantibus monstrauit, illi igne admoto exusserunt.

LIMINE CVRANT SETIGEROS ARCERE SVES.] Vtcunque aperit Silius Herculem Gaditanum fuisse Ægyptium: námque in Ægypto subulcis sacro, temploq; interciditur. Herodotus Euterpe: Ὗν δὲ Αἰγύπτιοι μιαρὸν ἥγηνται θηρίον εἶναι, καὶ τοῦτο μὲν ἢν τις ψαύσῃ αὐτῶν παριὼν ὑός, αὐτοῖσι τοῖς ἱματίοισι ἀπ' ὧν ἔβαψε ἑωυτὸν βὰς ἐς τὸν ποταμόν. Τοῦτο δὲ οἱ συβῶται ἐόντες Αἰγύπτιοι ἐγγενέες ἐς ἱρὸν οὐδὲν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἐσέρχονται μοῦνοι πάντων· οὐδὲ σφι ἐκδίδοσθαι θυγατέρα οὐδεὶς ἐθέλει, οὐδὲ ἄγεσθαι ἐξ αὐτῶν, ἀλλ' ἐκδίδονταί οἱ συβῶται καὶ ἄγονται ἐξ ἀλλήλων. Interpres: *Suē autē Ægyptij spurcā belluā arbitrantur: quā siquis vel transeūdo contigerit, abit lotum sese cum ipsis vestimentis ad flumen. Eóque soli omniū subulci Ægyptij indigenæ nullū ingrediuntur in templum, nemóque aut filiam cuipiam eorum nuptum dare vult, aut cuiuspiam eorum filiam in matrimonium ducere: sed ipsi inter se subulci dant, accipiúntque filias.*

VELANTVR CORPORA LINO.] Sacerdotibus Herculis. Isidis quoque cultores *linigeri* passim audiunt, & Plut. li. Iside, & Osiride λινοστολίας, *è lino ornamenta*, tribuit eorum sacrificis, item li. 2. Herod. Arabiæ felicis: Ἐσθῆτα δὲ φορέουσι οἱ ἱρέες λινέην μούνην. *Vestem gestant Sacerdotes lineam vnicam.* Diod. lib. 5. Vide Plin. li. 19. c. 1. Apuleius in Apologia ratione aperta cur lana à sacrificio sit alienior addicit: *Sed enim mundissima lini seges inter optimas fruges terra exorta, non modò indutui, & amictui sanctissimis Ægyptiorum sacerdotib. sed opertui in reb. sacris vsurpatur.*

EX PELVSIACO PRÆFVLGET STAMINE VERTEX.] Codex vnus & Pel. Pelusiacum linum commendat Strabo.

ATQVE E LEGE PARENTVM

SACRIFICAM LATO VESTEM DISTINGVERE CLAVO.] Vestis ipsa πλατυπόρφυρος *Laticlauia* Sibyllæ. In *Laticlauia* verò sacrificulos istos esse nil mirum, cùm sit Balearium vicinorum inuentum. Eustathius in Dionysium: Οἱ δὲ ἐν αὐταῖς ἄνθρωποι πρῶτοι πλατυσήμους χιτῶνας ἐφόρουν. *Hice insulani togas laticlauias primi inuenere.* Hausit è tertio Geographi. Nescio quis legit *Sacrificum lato.* Mihi placuisset magis, si quærenda mutatio, casu secundo *Sacrificum.*

PES NVDVS.] Ita nonnulli sacrificuli. De Brachmanibus Photius ca. 241. Bibliothecæ. Γυμνὸν αὐτοῖς βάδισμα. *Nudum illis vestigium. Aedem numinis* (Dianæ) *præterquam nudus vestigia nullus licitè ingreditur*, Solin. cap. 16. Aliter Arabiæ sacerdotes, de quibus Diodorus lib. 5. Τὴν δὲ ὑπόδεσιν ἔχουσι σανδάλια φιλοτέχνως εἰργασμένα. *Scandalia induunt exquisitis artibus laborata.*

SED NVLLA EFFIGIES, SIMVLACRAQVE NOTA DEORVM.] Philostratus: Ἀγάλματα δὲ οὐ τοῖν ἐστι, *neutri Herculi statuam esse.* Strabo lib. 15. de Persis: Πέρσαι τοίνυν ἀγάλματα καὶ βωμοὺς οὐχ ἱδρύονται, *Non simulacra, non aras statuunt Persæ.* Neque his pugnat Maximus Tyrius: Οὐδὲν γένος οὐ βάρβαρον, οὐχ ἑλληνικόν, οὐ θαλάττιον, οὐκ ἠπειρωτικόν, οὐ νομαδικόν, οὐκ ἀστυπολοῦν ἀνέχεται τὸ μὴ κατασήσασθαι σύμβολα ἄττα τῆς τῶν θεῶν τιμῆς: *Nulla gens, non barbarica, non Græcanica, non maritima non continentem habitans, non vaga, non vrbibus clausa symbolis honori Deorum datis omnino carere sustinet.* nam per symbola quamuis Deorum notam, quoduis monimentum dixit,

nedum ſtatuas,& ſigna duntaxat. Ideòque non vacat illud Silii *ſimulacráq; nota*: nam hoc in loco, vt extremo hoc libro ſcribitur,

Arbor numen habet.

& apud Perſas *ignis*: non ſunt tamẽ *ſimulacra nota Deorũ*. Tacitus de Germanis: *Cæterùm nec cohibere parietibus Deos,neq; in vllam humani oris ſpeciẽ aſsimilare ex magnitudine cæleſtium arbitrantur.* Plut. in Numa dicit, ex illius præcepto annis C LXX. ab V. C. nullam in templis Romanorum imaginem neque fictam, neque pictam fuiſſe conſpectam. Quid quòd ibi ſimulacrum fuit Herculis? At non *ſimulacrum notum*,& vulgarium, vide effigiem ex Q. Curtio præſcriptam.

LOCVM, ET SACRO IMPLEVERE TIMORE.] *Timor* hîc veneratio quædam intimis hauſta ſenſibus. Lucan. li. 6.

Et capitis memorem fluuij contagia vilis
Nolle pati, Superúmque ſibi ſeruare timorem.

Gemina phraſi vſus Damaſcius: Θέαμα τοῦτο, καὶ φύσεως ἔργον σεμνὸν καὶ φρικῶδες, οὐκ ἔστιν οὐδεὶς ἀνὴρ ὅς ἰδὼν οὐκ ἂν πληρωθείη σεβασμίου φόβου: *Spectaculum hoc & naturæ opus auguſtum & horrendum, nemo eſt quin conſpicatus repleatur timore.*

NEXVQVE ELISA LEONIS.] Conſentiunt B. & Aſc. *Nixuque* hoc eſt, ingenti conamine, P.N.

NEC LEVIOR VINCI LIBYCÆ TELLVRIS ALVMNVS MATRE SVPER.] Antæus Neptuni filius Libyæ imperitabat,& hoſpites ſecum palæſtra dimicare compulſos tollebat. Vires illi creſcebant contactu terræ matris: quo animaduerſo Hercules ſublimè raptum à terra eliſit, atq; interemit. Διὸ καὶ γῆς τινες ἔφασαν τοῦτον εἶναι παῖδα, Apollodorus lib. 2. cui Silius ſuffragatur:

— *Libycæ telluris alumnus*
Matre ſuper.

De Antæo non inſcitè ſcripſit Iul. Scaliger Hypercritici cap. 6. Vide Philoſtratum in Antæo, Diodorum li. 4. D. Aug. li. 18. de Ciuit. c. 12. 13.

Ianitor

Ianitor, æterno tum primum tractus ab antro,
Vincla indignatur, metuitque Megæra catenas.
Iuxta Thraces equi, pestísque Erymanthia, & altos
Aeripedis ramos superantia cornua ceruæ.
Nec leuior vinci Libycæ telluris alumnus
Matre super, stratíque genus deforme bimembres
Centauri, frontémque timet minor omnis Acarnan:
Inter quæ fulget sacratis ignibus Oethe,
Ingentémque animam rapiunt ad sidera flammæ.
Postquam oculos varia impleuit virtutis imago,
Mira dehinc cernit surgentis mole profundi
Iniectum terris subitum mare, nulláque circa
Littora, & infuso stagnanteis æquore campos.
Nam quà cæruleis Nereus euoluitur antris,
Atque imo freta contorquet Neptunia fundo,
Præruptum exundat pelagus, cæcósque relaxans
Oceani fonteis, torrentibus ingruit vndis.
Tum vada, ceu sæuo penitus permota tridenti
Luctantur, terris tumefactum imponere pontum.
Mox remeat gurges, tractóque relabitur æstu,
Ac ratis erepto campis deserta profundo,
Effusi transtris expectant æquora nautæ:
Cymothoës ea regna vagæ, pelagíque labores
Luna mouet. luna immissis per cærula bigis,
Fertque refertque fretum, sequitúrque reciproca Thetis.

IVXTA THRACES EQVI.] Vide Præfationem ad lectorem.

MATRE SVPER.] Liuius lib.5. *Nec hæc terra, quam matrem appellamus.* Terram esse matrem notum Theologis ex c.40. Ecclesiast. Humanis ex oraculo Bruto reddito. Terram matrem vberrimè, & aptissimè descripsit. [illegible]nius lib.2.c.63. aditi pretium fuerit. Cur terra matre putetur editus An[illegible], Soli[illegible]c.37. consuli potest.

FRONTEMQ. TIMET MINOR OMNIS ACARNAN.] Ideo *fronte minor:* [illegible] capillo frontem vmbrante destitutus. Refert Eustathius in illud Ho[illegible] Iliad.β.

— Ὄπιθεν κομόωντες Ἄβαντες.
— *pone comam sueti producere Abantes.*

C[illegible] d[illegible]tu[illegible]no [illegible]ello [illegible]po Lilanteo impeditos, tandem eorum an[illegible] arrepta ab host[illegible] coma victos, ὀπισθοκόμους d[illegible]inde euasi[illegible] ant[illegible] [illegible]ortunii ansa d[illegible]tra[illegible]; post in Aetoliam translatos A[illegible]r[illegible] ca[illegible]p[illegible]os. Iterumque a[illegible]bi [illegible]init.

[illegible] SACRATIS IGNIBVS OETE.] Quibus actus Hercules. Vide Se-

O

necam Hercule Oetæo, Calab.lib.5.

ANIMAM RAPIVNT AD SIDERA FLAMMÆ.] Inſedit ea veteres ſuperſtitio, vt a flammis animam ſurſum conuehi crederent. Luculentè notat Euſtathius in primam Iliadem: Ἔκαιον τοὺς νεκροὺς οἱ παλαιοὶ πρὸς ἔνδειξιν τοῦ τὸ μὲν θεῖον τοῦ ἀνθρώπου ἄνω φορηθὲν, ὥσπερ ἐν ὀχήματι, τῷ πυρὶ προσμίξαι τοῖς οὐρανίοις. *Vrebant priſci cadauera, quod indicium fuit diuiniorem hominis partem igne, ceu vehiculo, ſublime ferri, & cœlitibus admiſceri.* Proinde Hercules his affatur Alcmenam matrem apud Senecam:

Quidquid in nobis tui
Mortale fuerat, ignis iniectus tulit:
Paterna cœlo pars data eſt, flammis tua.

Huc refer oraculum teſte Suida datum Iuliano παραβάτῃ.

TRACTOQVE RELABITVR ÆSTV.] A re *Aeſtuarium.* Feſtus: *Aeſtuaria ſunt omnia, qua mare viciſſim tum accedit, tum recedit.* Gaditanum fretum intelligit. Inde quóque à *feruendo freto* nomen.

EFFVSI TRANSTRIS.] Adſtrictior erit oratio, ſi legas: *Et fuſi.*

LVNA IMMISSIS PER COERVLA BIGIS FERTQVE, REFERTQ. FRETVM.] Maris fluxus, refluxúſque cauſam fecit lunare ſidus etiam M.Tullius lib. 2.de Diuin. *Quid de fretis, aut marinis æſtibus plura dicam? quorum acceſſus, & receſſus lunæ motu gubernantur?* Lucan.lib. 1.

— — an ſidere mota ſecundo
Tethyos vnda vagæ lunaribus æſtuet horis.

Idem Seneca ſenſit lib. de Prouidentia, Plin.lib.2.c. 99. Strabo lib. 1. & 3. finiente fuſiùs. Photius doctè, & vbertim c.241. Solin.c.36. Vide Melam lib.3 c. 1.

FERTQ. REFERTQ. FRETVM.] Dixerat Aen.6. Virgilius;

Itque, reditque viam toties.

Secuti ſunt hic Silius, & lib.13.

Fértque, refértque vias, & portis omnibus errat.

Martial.lib.6. Epigr.10.

Et Capitolinas itque, reditque vias.

Lucan. Pharſal. lib. 2.

Fértque, refértque vices, & habent mortalia caſum.

Metamorphoſeos 2.

Dum redit, itque frequens in virgine Nonacrina
Hæſit.

Hæc propere ſpectata duci. nam multa fatigant,
Pondera curarum: primum ſubducere bello
Conſortem thalami parvumque ſub vbere natum,
In [illegible] m tedis, primoque hymenæo
Imbuerat coniux memorique tenebat amore.
At puer obſeſſæ generatus ad ora Sagunthi,
Bis ſenos lunæ nondum compleuerat orbes.
Quos vt ſeponi ſtetit, & ſecernere ab armis.

Affatur ductor: spes ô Carthaginis altæ
Nate, nec Æneadum leuior metus, amplior ore
Sis patrio decore, & factis tibi nomina condas
Qui superes bellator auum, iámque ægra timoris
Roma tuos numeret lacrymandos matribus annos.
Ni præsaga meos ludunt præcordia sensus,
Ingens hic terris crescit labor: ora parentis
Agnosco, toruáque oculos sub fronte minaces,
Vagitúmque grauem, atque irarum elementa mearum,
Si quis forte Deum tantos inciderit actus,
Vt nostro abrumpat letho primordia rerum,
Hoc pignus belli coniux seruare labora.
Cúmque datum fari, duc per cunabula nostra,
Tangat Eliseas palmis puerilibus aras,
Et cineri iuret patrio Laurentia bella.
Inde vbi flore nouo pubescet firmior ætas,
Emicet in Martem, & calcato fœdere victor
In capitolina tumulum mihi vendicet arce.
Tu verò, tanti felix quam gloria partus
Expectat, veneranda fide discede periclis
Incerti Martis, duró sque relinque labores:
Nos clausæ niuibus rupes, suppostáque cælo
Saxa manent, nos Alcidæ mirante nouercæ
Sudatus labor, & bellis labor acrior, Alpes.
Quod si promissum vertat fortuna fauorem,
Læuáque sit cœptis, te longa stare senecta,
Aeuúmque extendisse velim: tua iustior ætas,
Vltra me improperæ ducant cui fila sorores.

MVLTA FATIGANT PONDERA CVRARVM.] Nil pote aptiùs, aut venu-[illegible]s: Mod[illegible]us tamen M. S. præferenti [illegible] *Curarum prima* ([illegible]i modò prætulit) iudicium alligare maluit, quàm huius loci venerem amplecti. Sed & lib. [illegible] non admodum dispar illud de Bruto:

Læta viro grauitas, & mentis amabile pondus. & lib. 11.
Cùm senior tanti pondus conaminis ægra
Iamdudum vix aure ferens.

[illegible] lib. 14. — *nec pondera regni*
Posse pati.

[illegible]ucan. lib. 9.
Cætera curarum proiecit pondera, soli
Intentus genero.

Plautus Persa: *Neque stipula leuius pondus est, quam fides lenonia.* Seneca Hippolyto: *pondus veteris triste supercili.* Prud. lib. 2. contra Sym.

Mentitumque grauis personæ inducere pondus.

A[illegible]s *Ponderitatem, grauitatémque hominis* dixit. Ad summam Cicero lib. 10. ad Att. ep. 1. *Simillimus filius eius eodem est apud me pondere.* Treb. Pollio in T[illegible]n. *virtute clari, non nobilitatis pondere.* Merito displicet Sauaroni coniectura, & Socienni.

BIS SENOS LVNÆ NONDVM COMPLEVERAT ORBES.] De mensib. lunarib. videndus Censorinus loco non vno lib. de die Natali.

NATE NEC ÆNEADVM LEVIOR TIMOR.] Similes Poëtarum locos, in quibus iidem affectus, & vota patribus pro filiis concepta contendit Scaliger lib. 5. Poëtices c. 16.

QVI SVPERES BELLATOR AVVM.] Est cui magis arrideat: *Quis s. b. a.*

VAGITVMQ. GRAVEM, ATQVE IRARVM ELEMENTA MEARVM.] Vagitus graues in primis cunabulis iracundiæ signa postmodum erupturæ. Et Martialis indicat adulatus Domitiano lib 9. Epig. 21.

Felix (terra) quæ tantis sonuit vagitibus.

NOS CLAVSÆ NIVIBVS RVPES.] Epigrammaton lib. 1.

Η Κελτῶν προβλῆτες ἀεὶ κρυμώδεις Αλπεις. *— semper*
Frigoribus, niuibúsque insessæ vrentib. Alpes.

Inde *Alpibus* nomen. Festus: *Sabini tamen Alpum dixerunt: vnde credi potest nomen Alpium à candore niuium vocitatum.*

SVPPOSITAQ. COELO SAXA.] Sidonius carm. 5.

Alpes marmoreas, atque occurrentia iuncto
Saxa polo.

SVDATVS LABOR.] Claudianus de zona equi Honorii
— castæ manibus sudata serena.

Sic ille. At contra Cirrhei sanguis Imilce
Castalii, cui materno de nomine dicta
Castulo Phœbei seruat cognomina vatis,
Atque ex sacrata repetebat stirpe parentes
Tempore quo Bacchus populos domitabat Iberos.
Concutiens Thyrso atque armata Maenade Calpen,
Lasciuo genitus Satyro, nymphaque Myrice
Milichus indigenis late regnarat in oris,
Cornigeram attollens genitoris imagine frontem.
Hinc patriam, clarumque genus referebat Imilce
Barbarica paulum vitiato nomine lingua.
Quæ tunc [illegible] manantib. infit:
[illegible] pendêre salutem
[illegible] fœdera nota,
Primitiasque tori? gelidosne scandere tecum

Deficiam monteis coniux tua? crede vigori
Fœmineo. castum haud superat labor vllus amorem.
Sin solo aspicimur sexu, sexúmq; relinquis,
Cedo equidem, nec fata moror, Deus annuat ore
Ifelix, i numinibus, votísq. secundis:
Atque acies inter, flagrantiáque arma relictæ
Coniugis, & nati curam seruare memento
Quippe nec Ausonios tantum, nec tela, nec igneis
Quantum te metuo, ruis ipsos acer in enses,
Obiectásq; caput telis, nec te vlla secundo
Euentu satiat virtus. tibi gloria soli
Fine caret, credísq; viris ignobile lethum
Belligeris in pace mori: tremor implicat artus.
Nec quenquam horresco, qui se tibi conferat vnus.
Sed tu bellorum genitor miserere, nefásque
Auerte, & serua caput inuiolabile Teucris.
Iámq; adeo egressi steterant in littore primo,
Et promota ratis pendentibus arbore nautis
Aptabat sensim pulsanti carbasa vento,
Cùm lenire metus properans, ægrámq. leuare
Attonitis mentem curis, sic Annibal orsus:
Ominibus parce, & lacrymis fidissima coniux,
Et pace, & bello cunctis stat terminus æui,
Extremumq; diem primus tulit: ire per ora
Nomen in æternum paucis mens ignea donat,
Quos pater ætheriis cælestum destinat oris.
An Romana iuga, & famulas Carthaginis arces
Perpetiar? stimulant manes, noctísq; per vmbras
Increpitans genitor: stant aræ, atq. horrida sacra
Ante oculos, breuitásq. vetat mutabilis horæ
Prolatare diem: sedeámne, vt nouerit vna
Me tantum Carthago? & qui sim nesciat omnis
Gens hominum? lethíq. metu decora alta relinquam?
Quantum etenim distant à morte silentia vitæ?
Ne tamen incautos laudum exhorrescere furores:
Et nobis est lucis honos, gaudétq. senecta
Gloria, cum longo titulis celebratur in æuo.
Te quoque magna manent suscepti præmia belli,
Dent modo se superi, Tybris tibi seruiet omnis,

Iliacaque nurus, & diues Dardanus auri.
Dúmq. ea permixtis inter se fletibus orant,
Confisus pelago celsa de puppe magister
Cunctantem ciet. abripitur diuulsa marito.
Hærent intenti vultus, & littora seruant.
Donec iter liquidum volucri rapiente carina
Consumpsit visus, tellus, pontúsq. recessit.

CVI MATERNO DE NOMINE DICTA CASTVLO PHOEBEI.] Post:
Fulget præcipuus Parnassia Castulo signis.
Liuius lib.24. *Castulo vrbs Hispaniæ valida, ac nobilis & adeo coniuncta societate Pœnis, vt vxor inde Annibali esset.* Eam Milichus condidit in Bæticæ agro, autor Matiana scriptor non infra veteres, qui tamen lib.2.cap.9.sic: Cyrrhæus Phocæénsis, vnde & sanguinem deriuabat (Imilce) Castulonę matris nomine eam vrbem primus condidisse ferebatur.

NYMPHAQVE MYRICE MILICVS INDIGENIS LATE REGNABAT IN ORIS.] Mariana l.1.c 11. *Quo tempore Milicus Myricæ filius gratia, opibus autoritate plurimum poterat inter Hispanos.* Quæ viderim exemplaria, leui consona contenta sunt, fortè læuè: nam *Milichus* lib. 15. Taciti asperatur, idque vocis origo prope flagitat Μείλιχος Asperatur & Martialis lib.2.Epigr.63.

SIN SOLO ADSPICIMVR SEXV, SEXVMQVE RELINQVIS.] Probior mihi lectio codicis Basileensis: *Fixúmque relinquis.* Quasi numero, & elegantia illud Horatii:

— *mihi turpe relinqui.*

Consulatur Harpocration, in voce Ἀπολειπούσης. Efferunt id Græci & per Ἀπολιπεῖν.

IMILCE BARBARICA PAVLVM VITIATO NOMINE LINGVA.] Simili auctario creuit flori Virgiliano nomen Georg. 4.
Est etiam flos in pratis, cui nomen Amello
Fecere agricolæ

GELIDOSNE SCANDERE TECVM DEFICIAM MONTES CONIVX TVA.] Alludit Poëta Hypsicrateæ reginæ mores, atque constantissimos amores, quibus impulsa virili sumto habitu, infatigabili corpore, atque animo virtus per bella, per prœlia, per aduersa fortunæ secuta est, Valer Max. l.4.c.6. *Gelidósne* prefert Basileensis codex, alteri duo: *Gelidos sic.* Errant. Erratum inuexit stolida correctoris religio. Vt Græcos omittam, en tibi Latinos digero. Lucret.li.6.
Exspirétque foras in apertos, promptáque cœli. Terentianus.
Ante Stelichorum vatem natura creauit. Catullus
Rhodumve nobilem, horridámve Thraciam,
Propontida, trucémque Ponticum sinum,
Et inde tot per impotentia freta. Iuuenalis Sat.3.
Contemnis, miseræ cognoscere præmia rixæ. Martial.l.5.Ep.71.

I FELIX, I, NVMINIB FATISQVE SECVNDIS] Æn.6.
I decus, i, nostrum. melioribus vtere fatis.

SED TV BELLORVM GENITOR.] Græci πολεμικός.

IRE PER ORA NOMEN IN ÆTERNVM.] Codices duo : *Ille per ora*, prauè.

SEDEANNE, VT NOVERIT VNA ME TANTVM CARTAGO.] *Sedendi* vox ignauiæ plena. Ab animoso pectore proficiscitur Æn.12.

— Sedeant, specténtque Latini.

Hinc *Desides*, *Resides*. Silius hoc libro

— obscura sedendo.

Tempora agit, mutum voluens inglorius æuum.

Sumtum è Tullii disciplina lib.9.ad Att.epist.14. *Ego ipse sedeo*. Lib.10. epist. 7. *Nos sedentes quid erimus*. Præiuerat Oratorum columen Olynthiaca altera: Ἀλλ' οἶμαι καθήμεθα οὐδὲν ποιοῦντες. *Sedemus, opinor, agentes nihil.*

QVANTVM ETENIM DISTANT A MORTE SILENTIA VITÆ?] Horatius paruo discrimine lib. 4. Od.9.

— paulum sepultæ distat inertiæ.

Celata virtus

ET NOBIS EST LVCIS HONOS.] Τιμὴ prĕtium. Hoc est, Lux, seu vita, & aliis in pretio est, & nobis. ἐντιμότερον: *Est nobis, est lucis honos.*

At Pœnus belli curis auertere amorem
Apparat, & repetit properato mœnia gressu.
Quæ dum perlustrat, crebroq; obit omnia visu,
Tandem sollicito cessit vis dura labori,
Belligerámq; datur somno componere mentem.
Tum pater omnipotens gentem exercere periclis
Dardaniam, & fama sæuorum tollere ad astra
Bellorum meditans priscásque referre labores
Præcipitat, consulta viri segnemq; quietem
Terret, & immissa rumpit formidine somnos.
Iámq; per humentem noctis Cyllenius vmbram
Aligero lapsu portabat iussa parentis.
Nec mora: mulcentem securo membra sopore
Aggreditur iuuenem, monitísque incessit amaris.
Turpe duci totam somno consumere noctem
O rector Libyæ, vigili stant bella magistro.
Iam maria effusas ceruices turbare carinas,
Et Latiam toto pubem volitare profundo,
Dum lentus cœpti terra cunctaris Ibera.
Scilicet id satis est decoris, memorandáq. virtus,
Quòd tanto cecidit molimine Græca Saguntho?
En age si quid inest animo par fortibus ausis:
Pergressus agiles mecum, & comitare vocantem:

Respexisse veto, monet hoc pater ille deorum:
Victorem ante altæ statuam te mœnia Romæ.
Iámque videbatur dextram inectare, gradúque
Lætantem trahere in Saturnia regna citato,
Cùm subitus circà fragor, & vibrata per auras
Exterrent sæuis à tergo sibila linguis,
Ingentíq. metu diuûm præcepta pauenti
Effluxere viro, & turbatus lumina flectit.
Ecce iugis rapiens syluas, ac robora vasto
Contorta amplexu, tractásq. per inuia rupes
Ater lethifero stridebat turbine serpens.
Quantus non æquas perlustrat flexibus Arctos,
Et geminum lapsu sidus circumligat anguis,
Immani tantus fauces diducit hiatu,
Attolléns que caput nimbosis montibus æquat,
Congeminat sonitus rapti violentia cæli,
Imbriferámque hyemem permixtam grandine torquet.
Hoc trepidus monstro (neq; enim sopor ille, nec altæ
Vis aderat noctis, virgáque fugante tenebras
Miscuerat lucem somno Deus) ardua quæ sit
Scitatur pestis, terrásque vrgentia membra
Quo ferat, & quosnam populos deposcat hiatu.
Cui gelidis almæ Cyllenes editus astris:
Bella vides optata tibi, te maxima bella,
Te strages nemorum, te toto turbida cælo
Tempestas, cædésque virûm, magnæque ruinæ
Idæi generis, lacrymosáque fata sequuntur.
Quantus per campos populatis montibus actus
Contorquet syluas squalenti tergore serpens,
Et latè humectat terras spumante veneno,
Tantus perdomitis decurres Alpibus atro
Inuoluens bello Italiam, tanto que fragore
Eruta conuulsis prosternes oppida muris.
His ægrum stimulis liquere deúsque soporque.
It membris gelidus [illegible] pauore
Promissa euoluit somni noctemque retractat.
Iámque deûm regi Martique sub omine fausto
Instaurat honores, niuéoque ante omnia tauro
Placatur sacris monitor Cyllenius aris.

Ex templo

Extemplo edicit conuellere signa, repénsque
Castra quatit clamor permixtis dissona linguis.

TVRPE DVCI TOTAM SOMNO CONSVMERE NOCTEM.] Abrasum ex illo Homeri:

> Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα,
> Οἷ λαοί τ' ἐπιτετράφαται, καὶ τόσα μέμηλε.
> — *totam indormiscere noctem*
> *Consulto res fœda viro, in quem tota recumbit* *Publica res.*

Cuius est & illa Parodia Nonni Bessaricωn lib. 26.

> Εὕδεις Δεριαδῆ, σοὶ ἢ μέμφομαι. ἀσυνόχων γὰρ
> Παννύχιον ὕπνον ἔχειν ἀλλότριον ἐστιν ἀνάκτων,
> Ὕπνου μέτρον ἔχει βουληφόρος.
> *Dormis Deriade? de te queror: vrbipotentes*
> *Turpe est noctem omnem somno consumere reges*
> *Notus prudenti somni modus.*

VIGILI STANT BELLA MAGISTRO.] Et quæuis munia. Plautus Rudente: *Vigilare decet hominem, qui vult sua tempori conficere officia.*

RESPEXISSE VETO.] M. Tullius 1. de Diuin. *Tum ei ducem illum præcepisse, ne respiceret: illum autem id diutius facere non potuisse, elatúmque cupiditate respexisse.* Adi Val. Max. lib. 1. c. 7. Rectè Tullius: *Elatum cupiditate.* Est enim τὸ *Respicere* animi pene indicium adhærentis rei, quam respicis. Ipsumque Annibalem sæpe Italiæ litora *respexisse* scribit Liuius lib. 30. Sic M. Cicero, quo significaret Catilinam coactum vrbe cessisse, *Et retorquet oculos*, inquit, *sæpe ad hanc vrbē.* Quare ingentes aceruos spectare *oculo irretorto* signat Horatio oculum, animúmque cupidine vacuum. Silius iterum lib. 8. quo indicaret Aeneam parum volentem Cartagine soluisse:

> *Respiciens, ægérq. animi tum regna reliqui* *Vestra.*

quod æquiualet illi Maroneo lib. Aeneid. 6.

> *Inuitus regina tuo de littore cessi.*

CYLLENIVS VMBRAM.] Cyllene mons Arcadiæ, Hom. Il. β. Est & vrbs cognominis à Cyllene Naide, vbi Mercurium enixam esse Maiam vult Eustathius, qui & à patria *Cyllenius* appelletur, & *Cyllius* concisa voce. Vn° satis esse potuit Sex. Pompeius: *Cyllenius Mercurius dictus, quòd omnem rem sermo sine manib. conficiat, quibus partibus corporis, qui carent, κυλλοὶ vocantur, ideóque quadratum eum fingunt. Alii volunt sic appellatum, quòd in Cyllenia via sit nutritus. Alii quòd in monte Arcadia Cyllene. Alii quòd à Cyllene sit nympha educatus.* Accisa syllaba altera Ouidius Metam. 1.

> *Et cum Cylleno gelidi pineta Lycæi.* I. ad Pomponium Melam l. 2. c. 3.

PERMISTIS DISSONA LINGVIS.] Tum quia Cartaginienses *bilingues* Maroni, & Silio; seu *Migdilibyes* Plauto in Pœnulo: tum quòd in Annibalis copiis gentes variæ, Silii lib. 1. 2. 3. Vide illud libri vltimi. — *tot discordantia motu* *Agmina barbarico.* Impressio Lugdunensis: *Permissu* nihili est.

Prodito Calliope famæ, quos horrida cœpta
Exciverint populos, tulerintque in regna Latini:

Et quas indomitis vrbes armarit Iberis,
Quásque Parethonio glomerarit littore turmas
Ausa sibi Libyæ rerum depoſcere frenos,
Et terris mutare iugum, non vlla, nec vnquam
Sæuior it trucibus tempeſtas acta procellis,
Nec bellum raptu tam dirum mille carinis
Acrius infremuit, trepidúmque exterruit orbem.
Princeps ſigna tulit Tyria Carthagine pubes,
Membra leuis, celſique decus fraudata ſuperbum
Corporis, ac doctus fallendi, & nectere tectos
Nunquam tarda dolos: rudis his tunc parma, breuíque
Bellabant enſe, ac veſtigia nuda, ſinúſque
Cingere inaſſuetum, & rubra velamine veſtis
Ars erat in pugna fuſum occuluiſſe cruorem.
His rector fulgens oſtro ſuper altior omneis
Germanus nitet Annibalis, gratóque tumultu
Mago quatit currus, & fratrem ſpirat in armis.
Proxima Sydoniis Vtica eſt effuſa maniplis
Priſca ſitu, veteríſque ante arces condita Byrſæ.
Tum quæ Sicanio præcinxit littora muro
In clypei ſpeciem curuatis turribus Aſpis.
Sed dux in ſeſe conuerterat ora Sychæus
Haſdrubalis proles, cui vano corda tumore
Maternum implebat genus, & reſonare ſuperbo
Annibal haud vnquam ceſſabat auunculus ore.
Affuit vndoſa cretus Berenicide miles,
Nec tereti dextras in pugnam armata dolone
Deſtituit Barce ſitientibus arida venis.

PRODITO CALLIOPE FAMÆ.]Germana lectio: Modio licet obſtrepére.

IN REGNA LATINI.] Latinus hic Latii regnator Circes filius fuit hiſtorica fide, Euſtath. Proœm. in Odyſſ. Heſiodi Theogonia finiente:

Κίρκη δ' Ἠελίου θυγάτηρ Ὑπεριονίδαο
Γείνατ' Ὀδυσῆος ταλασίφρονος ἐν φιλότητι
Ἄγριον, ἠδὲ Λατῖνον ἀμύμονά τε, κρατερόν τε.
Circe, nata licet Solis, Agrium, atque Latinum,
Et fortem, & iuſtum miſero generauit Vlyßi.

Marciani Heracleotæ Periegeſi:

Εἰσὶ δ' ὑπὲρ μὲν τῶν πελασγῶν Ὀμβρικοί,
Οὓς ᾤκισεν ὁ ἐκ Κίρκης Ὀδυσσεῖ γενόμενος Λατῖνος.
Vltra Pelaſgos Vmbrici: coloniæ
Vlyßis, & Circes Latinus auctor eſt.

Stephanus: Πραινεστὸς πόλις Ἰταλίας ἀπὸ Πραινέστου τοῦ Λατίνου τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ Κίρκης υἱοῦ. *Praeneste vrbs Italiae à Praenesto Latini filio, quem Vlysses, & Circe genuerunt.* Galatas scribit Latinum Telemachi, Circésque filium. In fragmento autem Festi Farnesiano scribitur Galitas.

NEC BELLVM RAPTIS ... CARINIS.] Hoc est, raptim vocatis, & cum summa properantia. Vel, Raptis in hostem. Peccat, qui *Rapidis* supponit meliore surrepto.

MILLE CARINIS.] Graecorum exercitum Aeschylo dictum χιλιόναυν hoc est, mille nauium, depretiat.

CELSIQVE DECVS FRAVDATA SVPERBVM CORPORIS.] At non celsi animi decus ereptû pusillis Cartaginiensib. Claudianus de bello Getico:

Cui (genti Alanae) natura breues animis ingentibus artus
Finxerat, immaníque oculos infecerat ira.
Vulneribus pars nulla vacat, recisáque cunctis
Gloria foedati splendet iactantior oris. Thebaidos primo:
—— sed non & viribus infra
Tydea fert animus, totósque infusa per artus
Maior in exiguo regnabat corpore virtus.

Solin. c. 45. *Praeterea habitant in insula Nili homines forma perexigui, sed audacia eo vsque praediti, vt crocodilis se offerant obuios: nam hae monstra fugientes insequuntur, formidant resistentes.* Paruus Philippus Macedo, Xanthippus Lacon, Vlysses, Agesilaus.

RVDIS HIS TVM PARMA.] De Cartaginiensibus Suidas: Πάρμαι, δερμάτιναι θυρεοὶ παρὰ Καρχηδονίοις. *Parmae, coriacea scuta apud Cartaginienses.* Qualia & Numidis Sallustius tribuit in Iugurthino: *Super terga gladis, & scuta: verùm ea Numidica ex coriis, ponderis gratia simul, & offensae, quo leuiùs streperent.* Quibus è verbis satis efficitur validè è corio ea fuisse scuta.

VESTIGIA NVDA.] Pedes non ocreati. *Vestigia* pro pedibus alibi noster iteratò posuit: — *vestigia nuda sinistri*
Instituere pedis.

Et Seneca Oedipo: *Forato ferro gesseras vestigia*: nec enim nuda Oedipi sola intelligi voluit.

RVBRAE VELAMINE VESTIS ARS ERAT IN PVGNA FVSVM OCCVLVISSE CRVOREM.] *Rubrae vestis velamen* appellat Eustathius ἐρυθροβαφῆ φορήματα duobus in locis, vbi idem commendat institutum Laconum. Aelianus lib. 6. c. 6. docet alteram causam cur Lacedaemonii praeliaturi lege purpuram induerent: φοινικίδα δὲ ἀμπίσχεσθαι κατὰ τὰς μάχας ἀνάγκη ἦν, ἔχειν δέ τινα χρόαν καὶ σεμνότητός τι. πρὸς ταύτῃ γέ μὴν καὶ τὴν ῥύσιν τοῦ ἐπιρρέοντος αἵματος ἐκ τῶν τραυμάτων. ἐπεὶ καὶ μᾶλλον ἐκπλήττει τοὺς ἀντιπάλους βαθυτέρας τῆς ὄψεως φανομένης καὶ φοβερωτέρας μᾶλλον. *Purpuram in praelus induere necessitas fuit. Color ipse habet nescio quid augusti. Deinde fluorem sanguinis è vulnerib. (occulit) denique cùm purpurae adspectus acrior sit, & terribilior, hostem percellere potest.* Polyb. lib. 3. τῶν δὲ Ἰβήρων λινοῖς περιπορφύροις χιτωνίσκοις κεκοσμημένων κατὰ τὰ πάτρια ἔθη, ξενίζουσαν ἅμα, καὶ καταπληκτικὴν συνέβαινε γίνεσθαι τὴν πρόσοψιν. *Cum Iberes purpureis è lino vestib. ornarentur more patrio, nobilis terribilísque fuit eorum conspectus.*

FRATREM SPIRAT IN ARMIS] Supra, *Spirantem certamina.* Graecae

princeps eloquentiæ Il.β. — Μένεα πνείοντες Ἄβαντες.

— *Spirantes robur Abantes.*

Dionysius Hal. mistæ facundiæ vir lib. 7. τῆς τ' αὐθαδείας, ἧς πολὺ ἐπνει τότε. *Ferociæ, quam frequens tunc spirabat.* Sibylla lib. 6. Collectaneorum.

Δεινὸς ὁ τις φυσῶν πόλεμον βαρύν.

Horrendus serpens spirans fera bella.

Deam spirat mulier, Apuleius.

Et M. Tullium Silius auctorem habet lib. 15 ad Att. epist. 11. *Fortibus sanè oculis Cassium (mortem spirare dices) se in Siciliam non iturum.* Idem lib. 3. ad Q. Fratrem ep. 4. de Scæuola: Ἄρη πνέων. Homerum Tullio & interpretatum & redditum ceteris?

VTICA... PRISCA SITV, VETERISQ. ANTE ARCES CONDITA BYRSÆ.] conditu Tyria Vtica est. Plin. l. 5. c. 9. de Tyro: *Olim partu clara Vrbibus genitis Lepti, Vtica.* Idē firmat Velleius l. 1. quem si adibis, cōperies Vticam paucis post Gades annis fuisse, multis ante Cartaginem, pluribus ante Romam. Causa cur Silius pro Vticensibus posuerit *Sidonios maniplos.* Strabo lib. 17. auctor est Vticam quà magnitudine, qua dignitate secundam fuisse à Cartagine: ea exstincta Metropolim fuisse Romanis, & stationem ad Libyæ res componendas. Item Appianus 19. Parecbola. Mela lib. 1. c. 7. *Vtica, & Cartago ambæ inclytæ, ambæ à Phœnicib. conditæ.*

TVM QVÆ SICANO PRÆCINXIT LITORA MVRO.] Murum capio structum ab Agathocle Siciliæ rege. Strabo lib. 17. Λόφος Ἀσπὶς καλούμενος ἀπὸ τῆς ὁμοιότητος, ὃν συνῴκισεν ὁ τῆς Σικελίας τύραννος Ἀγαθοκλῆς, καθ' ὃν χρόνον ἐπέπλευσε τοῖς Καρχηδονίοις, *Collis Aspis dictus ex simili, quem habitari dedit Agathocles Siciliæ tyrannus, quo tempore mari mouit in Cartaginenses.* Diodor. Orosius.

IN CLYPEI SPECIEM CVRVATIS TVRRIB. ASPIS.] Causa nominis: est enim ἀσπὶς *clypeus*: vnde & ipsa vrbs *Clypea* dicta Floro, & Lucano: *Clupea* Liuio lib. 27. & Plin. lib. 5. c. 7. Perperam igitur Merula *Clupeam* separauit ab *Aspide* in septimum Ennii Annalium. Hoc decus huius Africanæ vrbis peculiare: *cæteræ vrbes, castellaq. Africæ non muris cincta, non in montib. posita sunt: sed in planis campis sine vllis munimentis iacent,* Iustini verba sunt lib. 22. Solin. c. 40. *Clypeam ciuitatem Siculi exstruunt, & Aspida primùm nominant.* Vide Diodorum Siculum.

SYCHÆVS HASDRVBALIS PROLES.] Et filiæ Amilcaris: vnde Sychæo Annibal auunculus rectè à Poëta statuitur. Pete Commentarium ad lib. 16. ineuntem.

AFFVIT VNDOSA CRETVS BERENICIDE MILES.] *Vndosa*: quia *circa extimum Syrtium cornu Berenicen ciuitatem alluit Lethon amnis, inferna vt putant exundatione prorumpens, & apud pristinos vates latice memoratus Obliuionis,* Solin. c. 40. *Berenicide.* idem: *Hanc Berenice muniuit, quæ Ptolemæo tertio fuit nupta, & in maiori Syrte locauit.*

TERETI DEXTRAS IN PVGNAM ARMATA DOLONE.] Plut. in Graccho: ξιφίδιον ληστρικόν, ὃ δόλωνα καλοῦσιν. *Dolones* enim flagella sunt, quibus pugiones conduntur. Sueton. de insidiis Claudio structis c. 13. *Reperti & equestris ordinis duo publicè cum dolone, ac venatorio cultro: alter vt egressum theatro, alter vt sacrificantem apud Martis ædem adoriretur.* Vide Pimpontium in illud Maronis:

Pila manus, sæuósque gerunt in bella dolones.
Necnon Cyrene Pelopei stirpe nepotis
Battïadas prauos fidei. stimulauit in arma,
Quos trahit antiquo laudatus Amilcare quondam
Consilio viridis, sed bello ferus Ilertes.
Tabraca tum Tyrium vulgus, Sarranáq; Leptis,
Aeáque Trinacrios Aphris permixta colonos,
Et Tingin rapido mittebat ab æquore Lixus.
Tum Vaga, & antiquus dilectus regibus Hippo,
Quaq. procul cernit non æquos Ruspina fluctus,
Et Zama, & vberior Rutulorum sanguine Tapsus
Ducit tot populos ingens & corpore, & armis
Herculeam factis seruans à nomine famam
Antheus, celsúmq. caput super agmina tollit.
Venêre Aethiopes, gens haud incognita Nilo
Qui magneta secant. solis honor ille metalli
Intactum chalybem vicino ducere saxo.
His simul immitem testantes corpore solem
Exusto venere Mibæ. non ærea cassis
Nec lorica riget ferro, nec tenditur arcus:
Vempora multiplici mos est defendere lino,
Et lino munire latus, sceleratáque succis
Spicula dirigere, & ferrum infamare veneno.

CYRENE PELOPEI STIRPE NEPOTIS BATTIADES PRAVOS FIDEI.] *Cyrenenses, Battiades,* quòd à Batto cōnditi. Strabo lib. 17. Λέγεται δὲ ἡ Κυρήνη κτίσμα Βάττου. *Fertur autem Cyrena Batti opus*: Latiùs Callimachi Scholiastes Græcus. Fertur Battus mutus oraculum adiisse Apollinis super voce sciscitaturus. Deus de voce tacuit: sedem aliam quæri iussit. Battus oraculo persuasus Libyam petit, vbi occurrit improuisus leo: necessitate compulsus ille violento clamore venam rupit, quæ vocem priùs cohibebat, eáque ratione vocalis euasit. Tum addit. Καὶ τὴν Κυρήνην ἔκτισεν ὅθεν ἐστὶν ὁ Καλλίμαχος. *Cyrenem condidit Callimachi patriam.* Idem prodidit Pausanias Phocicis, Herodotus lib. 4 Solin. ca. 40. Pindari Scholia. Iosephus lib. 2. de bello Iudaico: Κυρηναῖοι τὸ Λακώνων γένος. *Cyrenæi genere Lacones.* Ammianus Battum conditorem Spartanum facit. Spartanum intellige de Spartana regione, non vrbe; quemadmodum & Cyrenentium proauos ampliata voce facit Amyclæos Dionysius: Κυρήνην τ' ἔκτισαν Ἀμυκλαίων γένος ἀνδρῶν. Lacones enim è ciuitate Thera coloniam illò duxerūt. Eustat. p. 88. Ἡ Θήρα, ἐξ ἧς ἀποικία Λακώνων εἰς Κυρήνην ἐστάλη, καθ' ἃ καὶ Πίνδαρος ἱστορεῖ.

TABRACA TVM TYRIVM VVLGVS.] Similiter præfert alius Silii codex, & Claudiani nonnulli l. 1. de Laud. Stilliconis. Iuuenalis plures Satyra decima:

Quales ymbriferos vbi pandit Tabraca saltus.

Apud Claudianum codicib. aliis est *Sabrata*, & Plinio l. 5. c. 5. quem vide ca. 3. & 4. Certè capite tertio dicitur *Tabraca ciuium Romanorum.* Vnde coniici pôt initio huiusce Punici belli vrbem eam fuisse à Cartaginiensib. Silius:

Tabraca tum Tyrium vulgus.

quasi cum Plinio insinuet post illam Romanorum fuisse. *Tabathrata* legitur apud Stephanum: *Ταϐάθρατα πόλις Λιϐύης. Πολύϐιος δυωδεκάτῃ. Tabathrata Libyæ vrbs. Polybius duodecimo.* Apud Sueto. Vespas. c. 5. *Sabratensis* legitur. Vbi Torrentius; *Sabratensis* ex Turnebo Pulmanus: *Seabratensis* M. S. duo, vnus *Sabracensis.* Addit alia: tu vide. Curtius lib 9. *Sabracas* agnoscit Indiæ gentem validam, quæ populi, non regum imperio tenebatur. De *Sabrata*, Oea, & Lepti consuli potest & Solinus, de quib. iam Poëta canit.

SARRANAQVE LEPTIS.] *Sarrana*: quia Tyria: Tyrus autem *Sarra* est. Sallustius in Iugurthino de Lepti: *Id opidum à Sidoniis conditum est, quos accepimus profugos ob discordias ciuiles nauib. in eos locos venisse*: cæterum situm inter duas Syrtes. Vide Plinium suprà. Leptis etsi inter Syrtes, videtur hospitiis accommoda fuisse: hic à serpentum, & leonum peste Cato recreatus hybernauit olim, Lucan. l. 9.

Proxima Leptis erat, cuius statione quieta
Exegere hyemem nimbis, flammisque carentem.

Polyb. l. 1. scribit Τὴν Λέπτιν.

OEAQVE TRINACRIOS AFRIS PERMISTA COLONOS.] Plinio scribitur, Oe, diphthongo lib. 5. c. 4. *Ciuitas Oeensis.* Item Ammiano lib. 28. Pomponio Melæ lib. 1 ca. 7. Item in concilio Cartaginiensi apud S. Cyprianum tom. 2. *Natalis ab Oea*, Apuleio in Apologia *Oeea*, & post illà *Oeenses* rectè, atque ἀϊαλόγως.

ET TINGIN RAPIDO MITTEBAT AB ÆQVORE LIXVS.] *Rapido*: quia mare, quod accolût *Tingitani* (autore Philostrato) μελεώδης θάλασσα efferum, & impacatum. Idem lib. 4. Πρὸς γαιτούλους, καὶ Τίγγας, ἄμφω μελεώδη, καὶ Λιϐυκὰ ἔθνη. *Ad Gætulos, & Tingas, gentes efferas, & Libycas.* Videntur hoc è loco *Tingitani* fuisse *Lixi* imperio obnoxii. *Lixus* autem vrbs tanta, vt maiorem Cartagine magna quidam tradiderint teste Plinio lib. 5. c. 1. Porro *Tingin*; & *Lyxum* vnius ciuitatis nomina facit Marsus. Est & cognominis fluuius Straboni li. 2. Πλεῖν μέχρι τοῦ Λίξου ποταμοῦ περὶ τῆς Μαυρουσίας ἁλιευομένους, *Adusque Lixum fluuium nauigare circa Maurusiam piscando.* Omen bonum! Strabo li. 17. Πλησίον δὲ καὶ πολίχνιον μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης ὅπερ Τίγγα καλοῦσιν οἱ βάρϐαροι, Λύγγα δὲ Ἀρτεμίδωρος προσηγόρευκεν, Ἐρατοσθένης δὲ Λίξον. *Non procul est opidulum paruulum supra mari, Tinga barbari dicunt, Linga Artemidorus, Eratosthenes Lixum.* Hunc in locum tamen sic animaduertit Casaubonus, vt Hermolaum secutus nemini veterum *Tingin* dictam *Lixum* putet. In Strabone pag. 570. malè Λύγον pro Λίξον legitur.

TVM VAGA.] Hinc Libosus à *Vaga* S. Cypriano, & D. Augustino Libosus *Vagensis.*

DIAECTVS REGIBVS HIPPO.] D. Aug. li. 22. de Ciuit. c. 8. vocat *Hipponem Regium* Liuius l. 29. *C. Lælius nocte ad Hipponem Regium cùm accessisset.* Sic vt ἐπίκλην dicatur *Regius.* Duæ fuerunt hoc nomine ciuitates parum dissitę,

ambæ *Regiæ* teste Strabone lib.17. Ἔτι δὴ Κίρτα πόλις ἐν ζώντα, καὶ οἱ δύο ἱππῶνες, ὁ μὲν πλησίον Ἰτύκης, ὁ δ᾽ αὐτέρω πρὸς τῷ Τετρῷ μᾶλλον, ἀμφω βασίλεια. *Hoc loco est Cirta ciuitas, & Hippones duo, Vnus ad Vticam, alter vlterius Tritum propior, ambo regiæ.* Plinius *Hipponem* Numidiæ interit l.5.c.3. & *Hipponis diluti* meminit cap.4. Certè illud ad nomen ἐπιχορήγημα *Additamentum.* discrimen quoddam loquitur. Isidorus li.14. Oirig. c.7. *Borio promontorium Numidiæ vocatum, eò quòd Aquilonem intendat. Hoc Hippone regium postea dictum, pro eo quod sit æquore interruptum.* Cui origini affinis adsignatur Regio Siculo Commentariis ad l. 14. Vides tamen quid à Strabone confici possit super nominis originatione. De vtriusque primordio Solin. c.40. *Borion promontorium, quod Aquilone cæditur. Græci aduenæ sic vocauerunt, Hipponem regium postea dictum: Item Hipponem alterum de interfluente freto Diarrhyton nuncupatum, nobilissima opida equites Græci condiderunt.* Mela l.1.c.7. Hipponis vocabulum ab equitib. esse & Solinus autor est, & sonus iudex.

QVÆQVE PROCVL CERNIT NON ÆQVOS RVSPINA FLVCTVS.] Fretum hic aliquod. Lucan. l.6.

Aut vaga cum Tetys, Rutupináque litora feruent.

ET ZAMA.] *Zamam* vocat, *vrbem magnam, & arcem regni* Sallu. in Iugurthino. Strabo li.17. Iubæ regiam prodit, & à Romanis euastatam, sed ea Zama Numidiæ fuit. Vide Cor. Nepotem fine vitæ Annibalis. Quinque dierum itinere abest Cartagine, Polyb. lib.15. & 30. Liuius Zamam adeunto phonasci, & rapsodi: nam Zamæ in Africa Fontem esse, quo voces canoræ fiant, Plinius autor est l.31.c.2.

VBERIOR RVTVLORVM SANGVINE THAPSVS.] Cæsar vocem hanc asperat, lenit Sallustius. Respicit autem Silius serioris æui pugnas, quæ à Romanis ad Thapsum pugnatæ: præsertim à I. Cæsare, Scipione deuictor. Legendus Cæsar de bello Africano. Meminit l.17. Geographus.

ANTÆVS, CELSVMQVE CAPVT SVPER AGMINA TOLLIT.] Vt cum auo Antæo possit vtcunque contendi, de quo Mela l.1.c.5. *Antæi* σκελετὸς *Cadauer desiccatum* à Gabinio scriptus est cubitûm sexaginta, teste Strabone l. 17. Credite posteri. Latini codices facilè corriguntur: *Cubitum LX. ex quo manus præcipitantior exararit LX.* Græci non item. *Nec* dissimulandus Solinus c. 5. *Bello Cretico cum elata flumina impetu, plusquam vi amnica inuecta terras rupissent, post discessum fluctuum inter plurima humi dissidia humanum cadauer repertum fuit cubitûm trium, atque triginta.*

QVI MAGNETA SECANT FERRO ... INTACTVM CHALIBEM VICINO DVCERE SAXO.] Qua vi *magnes* tantû polleat possitve, inexploratû videtur dicere M. Tullius l.1. de Diuinat. Iri potest ad Lucret. l.6. Plin. l.36.c.6. Dioscor. l.5.c. 198. Claudia. in Epigr. Sunt tamen, sunt, quibus trahax ista vis sistatur, Tenebræ, Allium, Adamas. Apollonius in historiis mirabilibus: Μάγνητα λίθον ἡμέρας μὲν ὕσης ἕλκειν. νυκτὸς δ᾽ ἧττον, ποτὲ δὲ ὅλως ἕλκειν. *Die magnes trahendi vi pollet: nocte, aut minore, aut nulla.* Solinus adamantis vires magneti prodit inimicas.

EXVSTO VENERE MIBÆ.] An *Nubæ* an *Sibæ*? Ortelius: *Mibæ Libyæ populi: malim,* inquit, *Nubæ.* Recta coniectura; sed firmanda. Strabo lib.17. ad læuam Nili in Africa Nubas locat, gentem ingentem, Æthiopum imperio

liberam (vides Silium Æthiopibus facere proximos *Mibas*, quos *Nubas* volumus?) more suo viuentem, in plures satrapias sectam. Pro *Sibis* est Stephanus: Σίβαι ἔθνος ἅμα Δηριάδῃ μαχεσάμενον Διονύσῳ, καθὰ φησι Διονύσιος. *Siba, gens quæ cum Deriade pugnauit in Dionysium, vt adserit Dionysius.* Has enim oras pererrasse Dionysium faciri iudicium vel *Nebrissa Dionysiaû conscia sacris*, aliique apud Silium loci. Sed id leue ad solidam correctionem: præsertim cùm Strabo lib. 15. *Sibas* infra Indum ponat, & infra Hypanim, eodémque libro *Sibas* eorum vult esse posteros, qui Herculi suppetias tulerint, generísque non exoleuisse symbola: quippe pellibus eos regi Herculis in modum, clauigeros esse, clauámque bobus, & mulis imuri: at horum populorum armarum scribit Silius lineam galeam, lineam loricam, & venenata spicula; non ferarum exuuias, non clauam. Esto igitur huius loci germana lectio: *Nubæ.*

TEMPORA MVLTIPLICI MOS EST DEFENDERE LINO, ET LINO MVNIRE LATVS.] Variis gentibus accepta fuere munimenta de lino. Cornelius nepos de Atheniensi Iphicrate: *Idem genus loricarum mutauit, & pro ferreis, atque aneis lineas dedit: quo facto expeditiores milites reddidit: nam pondere detracto, vt aquè corpus tegerent, & leues essent, curauit.* Strabo l. 3. de Lusitanis: Λινοθώρηκες οἱ πολλοί. *Multi in lineo thorace.* Polybius l. 3. de Hispanis suprà: Τῶν δ' Ἰβήρων λινοῖς περιπορφύροις χιτωνίσκοις. Herodotus Polyhymnia Assyriis *lineos* tribuit *thoraces* in exercitu Xerxis, & Moschis aliquanto post è *lino cassides*. Item oraculo apud Diniam historicum cæteris Græcorum fortiores pronunciantur. Ἀργεῖοι λινοθώρηκες κέντρα πτολέμοιο. *Argiui linum induti, calcaria belli.* Quàm isti thoraces muniti fuerint æstimari poterit ex thorace lineo Mineruæ Lindiæ, qui nec ferro lacerabilis, nec saxo fragilis, Vide Ælianum lib. 9. de Animal. c. 17. Non quòd lineus quiuis thorax ea firmitudine, sed tuta. Nec verebor Dionysii λινοχλαίνους Ἀραχώτας. *Arachota in linea laua.* in censum hunc referre. Copiosius rem hanc persecuti sunt Lazius lib. 8. de Rep. Rom. c. 16. vel 18. Brodæus in 4. Cyneg. Oppiani, Scriptor in Titium vir vndequaque doctus lib. 2. ca. 19. & seculi literati sidus I. Lipsius lib. 3. de Mil. Rom. Dial. 6. Nec iniucunda scrit it Nonnus lib. κϛ. Adeo mihi mirum scriptum Heynsio in li. 9. Silii. *Λινοθώρηκας enim erant venatores, non milites antiquù.* vnúmque ab eo Aiacem.

Tum primum castris Phœnicum tendere ritu
Cinyphÿ didicere Macæ, squalentia barba
Ora viris, humerósq. tegunt velamina capri
Setigeri, panda manus est armata Cateia:
Versicolor contra cetra, & falcatus ab arte
Ensis Adyrmachidæ, ac læuo tegmina crure.
Sed mensis asper populus, victúq. maligno.
Nam calida tristes epulæ torrentur arena.
Quin & Massili fulgentia signa tulere
Hesperidum veniens lucis domus vltima terræ.

Quin

Præfuit intortos demissus vertice crines
Bocchus atrox, qui sacratas in littore syluas,
Atque inter frondes reuirescere viderat aurum.
Vos quoque desertis in castra mapalibus itis
Misceri gregibus Getûli assueta ferarum,
Indomitisque loqui, & sedare leonibus iras:
Nulla domus: plaustris habitant: migrare per arua
Mos, atque errantes circumuectare penates.
His mille alipedes turmæ, velocior euris,
Et doctus virgæ sonipes in castra ruebat.
Ceu pernix cum densa vagis latratibus implet
venator dumeta Lacon, aut exigit vmber
Nare sagax è calle feras, perterrita late
Agmina præcipitant volucres formidine cerui.
Hos agit haud læto vultu, nec fronte serena
Hasbytes nuper cæsæ germanus Acheras,
Marmaridæ medicum vulgus strepuere cateruis:
Ad quorum cantus serpens oblita veneni,
Ad quorum cantus mites iacuere ceraste.
Tum chalybis pauper Bamuræ cruda iuuentus,
Contenti parca durasse hastilia flamma,
Miscebant auidi trucibus fera murmura linguis.
Nec non Autololes leuibus gens ignea plantis,
Cui sonipes cursu, cui cesserit incitus amnis,
Tanta fuga est, certant pennæ, campúmque volatis
Cùm rapuere, pedum frustra vestigia quæras.

CINYPHII DIDICERE MACÆ.] An iidem Macomades S. Cypriano tomo altero? Opinor, & dictos Macomadas, quasi Maconomadas, Maurorum Numidarum more vagos. Certè Maçænitas, quos eosdem puto, Xiphilinus in Seuero collocat πλησίοι τῇ Μαυριτανίᾳ τῇ κάτω οἰκοῦσι. *prope Mauritaniam inferiorem sunt Macænitæ.* Alios Macas Constantinus libro de Thematib. ponit μεταξὺ Καρμανίας, καὶ Ἀραβίας.

HVMEROSQVE TEGVNT VELAMINA CAPRI SETIGERI.]. Macis. Versum, & morem hunc protulimus in lib. 2.

PANDA MANVS EST ARMATA CATEIA.] Vsi & *Cateia* Bellienses, vsi Teutones. Aeneid. 7.

Et quos malifera despectant mœnia Bellæ
Teutonico ritu soliti torquere cateias.

Faciunt teli genus ex lenta materia, grauiùs, tardiùs: at nimia vi perstringere, quò peruenerit. Teli incurui genus videtur ex apposito *Panda. Quòd si ab artifice mittatur,* inquit Isidor. lib. 18. c. 7. *rursus redit ad eum, qui misit.* Opor-

fuit ergo telum fuisse aliquo reuocamento aptum. Meminit & *Cateiæ* Gellius lib. 10. c. 15.

FALCATVS AB ARTE ENSIS ADYRMACHIDÆ, AC LÆVO TEGMINA CRVCE.] Carminis modus postulare videtur: *Ensis Adyrmachidis*. quorum armatus fuit, vt Persei, cui harpen induunt. Scylax Caryandenus Periplo: Ἀδυρμαχίδαι ἔθνος Λιβύων. *Adyrmachidæ Libyæ gens.*

NAM CALIDA TRISTES EPVLÆ TORRENTVR ARENA.] Ad eundem modum aiunt hodie in Belgio Hispanos cinere feruenti obrutos capones torrere, ac esitare.

MASSYLI ... DOMVS VLTIMA TERRÆ.] Aen. 6.

— penitúsque repostas
Massylûm gentes, prætentáque Syrtib. arua.

REVIRESCERE VIDERAT AVRVM] Lucanus lib. 9.

— fuit aurea sylua
Diuitiísque grauis, & fuluo germine rami,
Virgineúsque chorus nitidi custodia luci,
Et nunquam somno damnatus lumina serpens
Robora complexus rutilo curuata metallo.
Abstulit arboribus pretium, nemorique laborem
Alcides: passúsque inopes sine pondere ramos
Rettulit Argolico fulgentia poma tyranno.

VOS QVOQ ... MISCERI GREGIB. GÆTVLI ADSVETA FERARVM.] Deformata hæc. Ita meliùs:

Gætuli adsueti gregib. miscere ferarum,

ἀπὸ κοινοῦ *Vos*: extra quam si præfers Colonienses membranas, quib. est:

— Gætulia sueta ferarum, adsentiam.

MARMARIDÆ MEDICVM VVLGVS.] Hesperidibus annectit Silius Marmaridas: & Scylax Caryandenus Periplo: ἀπὸ δὲ Ἄπιδος ἔθνος Λιβύων ἐστὶν οἱ Μαρμαρίδαι, μέχρι εἰς Εσπερίδας. *Ab Apide Hesperidas vsq; Marmaridæ sunt, Libyæ gens.* Vide Dionysium, in quem Eustathius notat vocatos *Marmaridas* a Marmarida Arabis filio, & regionem *Marmaricam*. *Medicum vulgus*: medentur namq; ὀφιοδῆκτοις. iam inquirimus in modum.

AD QVORVM CANTVS SERPENS OBLITA VENENI, AD QVORVM CANTVS, MITES IACVERE CERASTÆ.] Modius incircumspectè posteriore loco supponit *Tactus*. Immò verò siqua mutatio opus est, opus est priori versui, non alteri. Nam Ophiogenas lib. 13. refert Strabo ictis à serpentib. primùm tactu mederi: φασὶ δὲ αὐτῶν τοὺς ἄρρενας τοῖς ἐχιοδήκτοις ἄκος εἶναι, συνεχῶς ἐφαπτομένους, ὥσπερ τοὺς ἐπῳδούς. πρῶτον μὲν τὸ πελίωμα εἰς ἑαυτοὺς μεταφέροντας εἶτα καὶ φλεγμονὴν παύοντας, καὶ πόνον: *Aiunt mares inter eos à vipera percussos mederi continente tactione, more cantatorum. Primùm liuentem saniem ad se pelliciunt; tum inflammationem sedant, vnà cum dolore.* Primùm Marmaridas tactu medicinam facere animaduersum etiam a Lucano est lib. 9.

Nam primum tacta designat membra saliua,
Quæ cohibet virus, retinétque in vulnere pestem.
Plurima tunc voluit spumanti carmina lingua *Murmure continuo.*

Propterea an in Strabone rescribendum: συνεχῶς ἐπιπτύοντας, ὥσπερ τοὺς ἐπῳ-

Continenter incantantes Epodorum more: continenter enim immurmurare, & excantare est Epodorum, non chirurgorum: tum reliqua Strabonis declaratio subeat. — *nec dant suspiria cursus*

Vulneris haut minimùm patiuntur fata tacere.
Sæpe quidem pestis nigris inserta medullis
Excantata perit: sed siquod tardius egit
Virus, & elicitum, iussúmque exire repugnat:
Tunc superincumbens pallentia vulnera lambit,
Ore venena trahens, & siccat dentibus artus,
Extractámque tenens gelido de corpore mortem
Exspuit: & cuius morsus superauerit anguis
Iam promptum Psyllis vel gustu nosse venenum.

Quòd autem Lucanus dixit vnicam gentem innopiam à sæuo serpentum morsu omissis à me versibus, refer ad Africam: nam Marsis Italiæ populis eadem vis teste Plinio li.7.c.2 & Ophiogenibus circa Hellespontum ibidem, & Strabone lib. 13. (quod tamen ipsa fabulæ loco ducit) Gellio li.16. c.11. Siqua, inquam, mutatio opus: mihi decretum nihil hic mutare: námq; prædicti Auctores loquuntur de sanatione hominum admorsorum, aut ictorum à serpentibus: Silius autem de serpente, & cerasté cantandis, vbi non est potior vlla ratio, cur serpens cantu solo, & cerastę tactu solo mitescant: sed vel in vtroque tactum & cantum interuenire volo, vel in vtroque alterum: cùm verò Silii codices, quos viderim, bis *cantus* inculcent, retineo, iuuóq. illo lib. 2. — *Vsta nigri soror humida Mauri*

Assuetas patrio mulcet sermone leænas:

Alibi apud nostrum mulcet tactu leones Syphax: quid cogit vtrúmque iungi seu cicurandis leonibus, seu serpentibus mansuefaciendis? Plinius quoq. de Marsis lib. 28. c. 2 *Credunt non pauci etiam serpentes ipsos recantari: & hunc vnum esse ipsis intellectum, contrahiq. Marsorum cantu, etiã in nocturna quiete.*

TVM CHALYBIS PAVPER BAMVRÆ CRVDA IVVENTVS.] Heribertus Hof V Veydus eruditionis, & amicitiæ meritò mihi carissimus submonet in excerptis Ms. codicis scriptum esse *Banturæ*. *Βανοῦροι* Ptolomæo populi in Mauritania Cæsariẽsi, & *Baiuræ* Ammiano li.5.c.2. *Banurri* Plin.li.5.c.2.

PEDVM FRVSTRA VESTIGIA QVÆRAS.] Ladas æquè igneus Solin. c. 6. *qui ita supra canum puluerẽ cursitauit, vt arenis pendentib. nulla indicia relinqueret vestigiorum.*

Spectati castris, quo succo nobilis arbor,
Et dulci pascit Lotos nimis hospita bacca,
Quíque atro rapidas efferuescente veneno
Dipsadas immensis horrent Garamantes arenis.
Fama docet cæsæ raptis cùm Gorgonis ora
Perseus in Libya dirum fluxisse cruorem,
Inde Medusæis terram exundasse chelydris.
Milibus his ductor spectatus marte Choaspes
Neritia Meninge satus, cui tragula semper

Fulmineam armabat celebratum missile dextram.
Hinc coit æquoreus Nasamon inuadere fluctu
Audax naufragia, & prædas auellere ponto.
Hinc qui stagna colunt Tritonidos alta paludis,
Quà virgo (vt fama est) bellatrix edita lympha
Inuenta primam Libyen perfudit oliuo.
Nec non totus adest vesper, populíque repostì
Cantaber ante omneis hyemisque, æstúsque, famisque
Inuictus, palmámque ex omni ferre labore.
Mirus amor populo, cùm pigra incanuit ætas
Imbelles iamdudum annos prænertere saxo:
Nec vitam sine Marte pati, quippe omnis in armis
Lucis causa sita, & damnatum viuere paci.
Venit & Auroræ lacrymis perfusus in orbem
Diuersum, patrias fugit cùm deuius oras
Armiger Eoi non felix Memnonis Astyr.
His paruus sonipes, nec Marti notus, at idem
Aut inconcusso glomerat vestigia dorso,
Aut molli pacata celer trahit Esseda collo.
Herdus, agit iuga Pyrenes venatibus acer
Metiri, iaculóue extendere prælia Mauro.
Venere & Celtæ sociati nomen Iberis.
His pugna cecidisse decus corpúsque cremari.
Tale nefas, cælo credunt, superísque referri,
Impastus carpat si membra iacentia vultur.
Fibrarum, & pennæ, diuinarumque sagacem
Flammarum, misit diues Gallecia pubem.
Barbara nunc patriis vlulantem carmina linguis,
Nunc pede alterno percussa verbere terra
Ad numerum resonas gaudentem plaudere cetras.
Hæc requies, ludúsque viris, ea sacra voluptas.
Cætera fœmineus peragit labor: addere sulco
Semina, & impresso tellurem vertere aratro
Segne viris, quicquid duro sine Marte gerendum est,
Callaici coniux obit irrequieta mariti.
Hos Viriathus agit, Lusitanúmque remotis
Extractum lustris, primo Viriathus in æuo
Nomen Romanis factum mox nobile damnis.

ET DVLCI PASCIT LOTOS NIMIS HOSPITA BACCA.] Loti dulcitudin̄, &

illicium vnus Homerus extulit Odyss. l. 9.

Οὐδ' ἄρα Λωτοφάγοι μήδονθ' ἑτάροισιν ὄλεθρον
Ἡμετέροις, ἀλλά σφι δόσαν λωτοῖο πάσασθαι.
Τῶν δ' ὅστις λωτοῖο φάγοι μελιηδέα καρπόν,
Οὐκέτ' ἀπαγγεῖλαι πάλιν ἤθελεν, οὐδὲ νέεσθαι,
Ἀλλ' αὐτοῦ βούλοντο μετ' ἀνδράσι λωτοφάγοισι
Λωτὸν ἐρεπτόμενοι μενέμεν, νόστου τε λαθέσθαι.
Non venit in mentem socius extrema parare
Lotophagis, sed iis lotum gustare dederunt.
At loti fructus quiqui exedere suaues
Nec rediisse volunt, nec nuncia verba referre:
Verùm vnà cum lotophagis remanere praeoptant
Obliti reditus, lotum bene amabilem edentes.

Verùm vesca est, an potabilis lotus? vtrumque. Scylax Caryandenus Periplo: *Λωτοφάγοι ἔθνος μέχρι τοῦ στόματος τῆς ἑτέρας Συρτίδος. οὗτοι λωτῷ χρῶνται σίτῳ, καὶ ποτῷ.* *Lotophagi ad os alterius Syrtidis porriguntur. Hi lotus in cibum, potúmque cedit.* Post verò non ex eadem arbore videtur legi fructus edulis, & potabilis, *Ἐν δὲ τῇ νήσῳ γίνεται λωτός, ὃν ἐσθίουσι, καὶ ἕτερος, ἐξ οὗ οἶνον ποιοῦσιν. ὁ δὲ λωτοῦ καρπὸς ἐστι τὴν μέγεθος, ὅσον μυμαίχυλον. Hac in insula lotus nascitur quo vescuntur, & alterius modi lotus, ex quo vinum conficiunt. Est autem loti fructus ea magnitudine, qua arbuti.* Exprimitur liquor, vt fit potabilis. Polyb. lib. 12 *γίνεται δὲ καὶ οἶνος ἐξ αὐτοῦ βρεχομένου, καὶ τριβομένου δι' ὕδατος, κατὰ μὲν τὴν γεῦσιν ἡδὺς, καὶ ἀπολαυστικός, οἰνομέλιτι χρηστῷ παραπλήσιος, ᾧ χρῶνται χωρὶς ὕδατος. Ex madefacto loto, & cum aqua triti potus confit gustus suauis ac deliciosus, aenomelitis probo proximus, quo vtuntur aqua secreta.* Immò & capris gratissima est in India lotus: ea siquidem prohibitae lugent, Photius c. 241. Bibliothecae, & Philostratus in Apollonio. At hi Lotophagi Siliani, qui populi? Plinius ait loton *arborem praecipuam circa Syrtes, atque Nasamonas.* Nasamonas verò hîc non accipies, quòd pôst paulò recenseantur. Syrtis accolas volo, qui vicini Nasamonibus, pernotuit mihi è Plinio, Scylace, & Silii descriptione. Strabo quoque lib. 17. meminit *Σύρτεως λωτοφαγίτιδος.* Duplex autem Syrtis cùm sit, vtriusque habitator lotum vescitur. Iis iungi possunt, & Cercinnęi lotophagi ex Eustathio in Dionysium, & Strabone.

BACCA.] nam Plinii fide l. 13. c. 17. *nascitur densus in ramis myrti modo.* Plinium toto capite iuuerit vidisse, Polybium l. 12. Athenaeum l. 9.

ATRO RAPIDAS EFFERVESCENTE VENENO DIPSADAS.] Δίψα sitis: *διψὰς* siticulosa serpens, & sitis autor. Graphicè Lucanus lib. 9. de morsu Dipsadis:

Ecce subit virus tacitum, carpitque medullas
Ignis edax, calidáque incendit viscera tabe.
Ebibit humorem circum vitalia fusum
Pestis, & in sicco linguam torrere palato
Coepit. defessos iret qui sudor in artus
Non fuit, atque oculos lacrymarum vena refugit.

Nec malè *Rabidas* scribatur.

GARAMANTES ARENIS.] Herodotus disertim libro quarto scribit.

Garamantas ab hominum cōsortio abhorrere, armis carere, etiam sui defendendi carere peritia. Silius facit Annibalis auxiliarios: vtri fides? An Herodotus Garamantes suppoſuit Gamphaſantibus? De his Solin.ca.44. *Gamphaſantes abſtinent prœlis, fugiunt commercia, nulli ſe externo miſceri ſinunt.* Accenſentur & Gamphaſantes monſtroſo hominum generi Pomponio Melæ l. 1. c. 4. & l. 1. ca. 8. *Nudi ſunt Gamphaſantes, armorúmque omnium ignari, nec vitare ſciunt tela, nec iacere.*

INDE MEDVSÆIS.] Inſigni verborum compendio Silius adſtrinxit fabulam in immenſum fuſam Lucano ibi:

Squallebant late Phorcynidos antra Meduſæ.

CHOASPES NERITIA MENINGE SATVS.] Meninx inſulæ nomen, Dionyſius:

— Τῆς πρόσθε δύω νησῖδες ἔασι
Μῆνιγξ, καὶ Κέρκιννα Λιβυστικὸν ὅρμον ἔχουσαι.
— *Hanc geminæ ſunt inſulæ ante puſillæ*
Meninx, & Cercinna Libyſticus eſt vbi portus.

In ea Vlyſſi Neritio ara, Euſtathius. & Strabo l. 17. Vtramque inſulam metitur Plin. l. 5. ca. 7. Neritia ob aduentorem Vlyſſem, cui Neritus paruit, Dionyſius:

Ἔνθά ποτ' ἀλεόμενος δι' ἀμφῶς ἤλυθεν Ὀδυσσεύς.
Huc quondam duplex errando venit Vlyſſes.

Strabo l. 17. Τὴν δὲ Μήνιγγα νομίζουσιν εἶναι τὴν τῶν Λωτοφάγων γῆν τὴν ὑφ' Ὁμήρου λεγομένην, καὶ δείκνυταί τινα σύμβολα, καὶ βωμὸς Ὀδυσσέως, καὶ αὐτὸς ὁ καρπός. Πολὺ γὰρ ἐστι τὸ δένδρον ἐν αὐτῇ τὸ καλούμενον λωτὸν ἔχον ἥδιστον καρπόν. *Meningem putant eſſe Lotophagorum terram Homero cantatam, & nonnulla monſtrantur monumenta, Vlyſſis ara, ac ipſe loti fructus. Frequens enim hoc in tractu eſt arbor illa, cuius eſt lotus fructus ſuauiſſimus.* Polyb. l. 1. Τὴν τῶν Λωτοφάγων νῆσον, ἣ καλεῖται μὲν Μῆνιγξ, οὐ μακρὰν δ' ἀπέχει τῆς μικρᾶς Σύρτεως. *Lotophagorum inſula, quam Meningen dicunt, à minore Syrti prope abeſt.*

CVI TRAGVLA SEMPER FVLMINEAM ARMABAT CELEBRATVM MISSILE DEXTRAM.] Nota hanc tragulam manuariam, & reuide notata in li. 1. Nunc ſuperaddo Suidæ locum, vt teli violentia cognoſcatur. Suidas: Κόττας ἐχρήσατο τῷ ὅπλῳ ὃ τραγούλας ἐλέγετο, μεθ' οὗ οὕτω βιαίαν ἐποίει πληγήν, ὥστε τὸν βληθέντα διὰ τοῦ θώρακος, καὶ τῶν πλευρῶν διαπείρεσθαι, καὶ τῇ γῇ προσπασσαλῶσαι. *Eo telo Cottas vſus eſt, quod Tragula dicitur, quo telo tam violentam inferabat plagam, vt petitum hoſtem per thoracem per latera traiectum ſolo affigeret.*

NASAMON INVADERE FLVCTV AVDAX NAVFRAGIA.] Lucanus infamat naufragiorum prædis Naſamonem inhiantem:

Quas Naſamon gens dura legit, qui proxima ponto
Nudus rura tenet, quem mundi barbara damnis
Syrtis alit, nam litoreus populator arenis
Imminet, & nulla portus tangente carina
Nouit opes. ſic cum toto commercia mundo
Naufragiis Naſamones habent

Curtius li. 4. *à Septentrione Naſamones ſunt gens Syrtica nauigiorum ſpoliis quæſtuoſa: quippe obſident litora, & æſtu deſtituta nauigia notis ſibi vadis occupant.* Fa

dem Eustathius in Dion. & Strab. l. 17. Plinius lib. 5. c. 5. nominis rationem exa[...]: *Etiam in ora Syrtis Nasamones, quos antea Mesammones Graci appellauere, ab argumento loci, medias inter arenas sitos.*

TRITOMIDOS ATTA PALVDIS.] Elucidamus notis ad Q. Calabrum.

PRIMAM LIBYEN PERFVDIT OLIVO.] Athenas alii volunt primas omnium mortalium oliua donatas à Minerua. Epidaurii ex oraculo Apollinis Del[...] hici Damiæ, & Auxesiæ statuas erigere iussi, percunctati sunt, Æreásne, an lapideas poscer[e]ntur? Pythia ex oliua domestica respondit. Illi ad Athenienses confugiunt, rogant oliuam sibi cædere liceat, sacratissimas Atheniensium oliuas esse rati. [...] tum addit Herodotus Terpsichore: Λέγεται δὲ ὡς ἐλαῖαι ἦσαν ἄλλοθι γῆς οὐδαμῦ κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ἢ Ἀθήνῃσι. *Fertur tunc temporis oliuas alibi terrarum fuisse nusquam, prater quam Athenis.* Item Homeri, ac Pindari Scholiastæ, & Apollod. li. 3. tradunt Mineruam Athenarum dominatum primæ oliuæ datu sibi vendicasse. D. Augustini li. 18. de Ciuit. c. 9. insinuat: *cùm apparuisset oliua arbor* Athenis. A Pallade *Tritonidem oliuam* dixit Nemesianus cynegeticis.

CANTABER ANTE OMNES . . . INVICTVS.] Huius ergo patientiæ *Bellicosus* audit apud Horat. l. 2. Oda. 2. & lib. 3. Od. 8. cum Hispano inimicitias veteres exercuisse scribitur, indubitato vtrique fortitudinis argumento:

Seruit Hispana vetus hostis ora
Cantaber sera domitus catena.

PALMAMQVE EX OMNI FERRE LABORE.] Dentes olim lauisse Cantabros putri lotio adsertor est Strabo lib. 3. Illud & de iis nota dignum: Τῆς δ' ἀπονοίας καὶ τοῦτο λέγεται τῶν Καντάβρων, ὅτι ἁλόντες τινές, αἰχμάλωτοι ὄντες, ἐπὶ τῶν σταυρῶν ἐπαιάνιζον, *Et illud Cantabrorum desipientia tribuunt, quod nonnulli capti, atque in crucem suffixi, paanas canebant.*

CVM PIGRA INCANVIT ÆTAS IMBELLES IAMDVDVM ANNOS PRÆVERTERE SAXO.] Lib. 1. de Hispanis:

Námque vbi transcendit florentes viribus annos
Impatiens aui spernit nouisse senectum,
Et fati modus in dextra est

Iazyges etiam fatum præuertuntur natorum dextra vsi in mortem. Val. Flaccus Argon. 6. canit eos expertes canentis æui, atque vbi robur defecerit,

Magnanimis mos ductus auis, haut segnia mortis
Iura pati dextra sed car e occumbere prolis
Ense dato: rumpúntque moras natúsque paréntque.
Ambo animis, ambo miseri tam fortibus ausis.

AVRORÆ LACRYMIS PERFVSVS.] Cùm Memnonis filii mortem Aurora fleret vberrimè. I[...] ad Calabrum l. 2.

HIS PARVVS SONIPES.] Martialis lib. 14. Ep. 199. de Asturcone

Hic breuis, ad numerum rapidos qui colligit vngues
Venit ab auriferis gentibus Astur equus.

Idem Asturum equus dicitur Silio *Celer*; Lucano, *Impiger* lib. 4.

VENERE ET CELTÆ SOCIATI NOMEN IBERIS.] Lucanus li. 4.

— *Profugique à gente vetusta*

Gallorum Celtæ socians nomen Iberis.

Diodorus Cicceliota lib. 5. post multas pugnas summa virtute pugnatas Celtas & Iberos coiisse narrat in fœdera pacis, & commune nomen: Οὗτοι γὰρ τὸ παλαιὸν περὶ τῆς χώρας ἀλλήλοις διαπολεμήσαντες, οἵ τε Ἴβηρες, καὶ οἱ Κελτοὶ καὶ μετὰ ταῦτα διαλυθέντες, καὶ τὴν χώραν κοινῇ κατοικήσαντες, ἔτι δ' ἐπιγαμίας πρὸς ἀλλήλους συνθέμενοι διὰ τὴν ἐπιμιξίαν λέγονται ταύτης τυχεῖν τῆς προσηγορίας. *Iberes, & Celtæ pridem de regione deprœliati, re composita communiter eandem habere regionem ac inter se nuptias agitauere, quam ob societatem hanc obtinuisse feruntur appellationem.* Idipsum tradit & Appianus Ibericis.

TALE NEFAS CREDVNT COELO, SVPERISQVE REFERRI,

IMPASTVS CARPAT SI MEMBRA IACENTIA VVLTVR.] Itaque persuasissimum plurimis gentium, non Lucretio, è cuius lib. 3. sunt illa:

Nam si in morte malum est malis, morsuque ferarum
Tractari; non inuenio qui non sit acerbum
Ignibus impositum calidis torrescere flammis.

DIVINARVMQVE SAGACEM FLAMMARVM DIVES MISIT GALLECIA PVBEM.] Videntur hoc è loco reiici posse, qui Callaicos atheos adseruere, meminit Strabo lib. 2.

IMPRESSO TELLVREM VERTERE ARATRO SEGNE VIRIS.] Herodotus Terpsichore Thracas eodem vti iudicio retulit: γῆς δὲ ἐργάτην ἀτιμότατον. τὸ ζῆν ἀπὸ πολέμου, καὶ ληιστύος κάλλιστον. *Agricolam esse infamiam rentur maximam: è belli spoliis, ac rapto viuere honestissimum esse ducunt.* Idem de iis notat in Od. γ. Eustath. & in Iliad. ν. inque Dionysium. Ctesias eum morem Cynocephalis impingit: Ὅτι οἱ Κυνοκέφαλοι οἰκοῦντες ἐν τοῖς ὄρεσιν οὐκ ἐργάζονται, ἀπὸ θήρας δὲ ζῶσι. *Cynocephali montes etsi habeant, terram non excolunt, venatu potius viuunt.* H. Stephanus vertit: *Nullo artificio vtuntur*, non intellecta voce ἐργάζεσθαι, quod propriè est τὴν γῆν, siue solum colere, pridem Notis ad Basilium Seleuciȩ firmauimus. Et cum veritate pugnat ea versio: nam teste Ctesia Cynocephali vestes inficiunt: artem igitur factitant & purpura apud eos est longè probatissima. Porro Strabo lib. 3. malè moratum illum, viuendi morem Celtis, Thracibus, & Scythis allinit.

QVIDQVID DVRO SINE MARTE GERENDVM CALLAICI CONIVX.] Ergo fodiunt, sarriunt, arant, serunt mulieres Callaïcæ. Idem lignum &, quod mireris, recentes à partu. Posidonius: Ἴδιον δέ φασι καὶ τοῦτο παρ' αὐτοῖς εἶναι. Αἱ γυναῖκες ἅμα ἐργαζόμεναι τίκτουσι, καὶ τὸ παιδίον ὕδατι περικλύσασαι παραχρῆμα σκάπτουσι ἢ σκέπωσι. *Hoc iis peculiare dicunt esse. Mulieres terram exercentes pariunt, fœtúmque vbi aqua perfuderint, illico fodiunt, sarriuntque.* Strabo li. 3. Artabris vbi idem tribuit, subnectit: Κοινὰ δὲ καὶ ταῦτα πρὸς τὰ Κελτικὰ ἔθνη, καὶ τὰ Θρακικὰ καὶ Σκυθικά. κοινὰ δὲ καὶ πρὸς ἀνδρείαν τήν τε τῶν ἀνδρῶν, καὶ τὴν τῶν γυναικῶν. γεωργοῦσι γὰρ αὗται, τεκοῦσαί τε διακονοῦσι τοῖς ἀνδράσιν ἐκείνους ἀνθ' ἑαυτῶν κατακλίνασαι. *Hæc Artabris cū Celtis, Thracibus Scythísque communia sunt: communia virilis, muliebrísque virtutis. ipsæ námque terram excolunt, & simul pepererint viris inseruiunt, illósque vicem suam in lectum reclinant.* addit alia, laudátque Possidonium.

HOS VIRIATVS AGIT, LVSITANVMQVE REMOTIS.] Prud. in Eulalia sono diuertit. *Lusitanorum caput opidorum.*

PRIMO VIRIATVS IN ÆVO.] Hæc sunt fidei paranda: nam si natu grandi-

grandior, minùs sit credibile, quod sequitur: etsi hic lib. 10. sternitur. propterea'que sibi præsens Poëta dicit nomen *factum nobile*, non Viriathũm iter.

NOMEN ROMANIS FACTVM MOX NOBILE DAMNIS.] Victi enim Romanorum duces à Viratho M. Vetilius Prætor, G. Plancius Prætor, Claudius Vnimanus. Vide Ciceron. 2. de Off. Orof. li. 5. c. 3. Liuiũ Epitoma l. 52.

Nec Ceretani quondam Tirynthia castra,
Aut Vasco insuetus galeæ, ferre arma morati.
Nec quæ Dardanios post vidit Ilerda furores,
Nec qui Massageten monstrans feritate parentem
Cornipedis fusa satiaris Concane vena.
Iámque Ebusus Phœnissa mouet, mouet Artabrus arma
Aclide, vel tenui pugnax instare veruto.
Iam cui Tlepolemus sator, & cui Lyndus origo
Feruida bella ferens Balearis, & alite plumbo.
Et quos nunc grauior violato nomine Graiûm
Oeneæ misere domus, Aetoláque Tyde:
Dat Carthago viros Teucro fundata vetusto,
Phocaicæ dant Emporiæ, dat Tarraco pubem
Vitifera, & Latio tantum cessura Lyeo.

VASCO INSVETVS GALEÆ.] Lib. 5.

— *Galeæ contento tegmine Vasco.* lib. 9.
— *nec tectus tempora Vasco.*

Fuerunt & alii barbarorum galeris inassueti. Tacitus 12. Ann. de Britannis: *Apud quos nulla loricarum, galearúmue tegmina.* Laudatus est Plutarcho Pompeius pugnæ in Domitium intecto capite: Γομπήιος ἄνδυ κράνυς ἠγωνίζετο. *Pompeius absque galea depugnabat.* Tacitus de Germanis: *vix vni, alteriúe caßis, aut galea.*

DARDANIOS POST VIDIT ILERDA FVRORES.] *Dardanios furores* belli ciuilis cape cũm legatis Cn. Pompeii Petreio, & Afranio, quos Ilerdæ castra habentes apud Sicorim amnem obsidere, & intercludere Cæsar aggreditur. Interim ab vndatione verni fluminis commeatibus prohibet: sic fame castra tentata sunt, obsessórque pro obsesso fuit. Sed vbi pax fluminis rediit, populationibus, & pugna campos aperuit. Iterum ferox instat, & cedentes ad Celtiberiam consecutus, aggere & vallo, & præter hæc siti ad deditionem compulit, Flor. li. 4. c. 2. Strab. l. 3. Cæsar. Ilerda paruula fuit, Ausonius Dynamio Burdigalensi, idémq. epist. 25. posituram quadam de parte describit:

Arida torrentem Sicorim despectat Ilerda. Lucanus lib. 4. vberiùs.

MASSAGETEN MONSTRANS FERITATE PARENTEM.. CONCANE.] Massagetæ enim Concanam ciuitatem statuerunt, teste Tarapha. Iidem Persica lingua olim vocari Cermichiones, post illa Turci, Photius c. 64. In Dionis frag. 78. Ὅτι τῶν Ἀλανῶν τῶν καὶ Μασσαγετῶν καλουμένων κινηθέντων ὑπὸ Φαρασμάνου. *Alanis seu Messagetis excitis à Pharasmane.* Pharasmanes autem Iberorum rex eodem auctore.

CORNIPEDIS FVSA SATIARIS CONCANE VENA.] Horat. lib. 3. Ode 4.

Et lætum equino sanguine Concanum.

Concanios parem Massageten monstrat feritate: quia sic & ille se tuetur: Claudianus in Rufinum:

Et qui cornipedes in pocula vulnerat audax
Massagetes.

Lucanus lib. 3.

Longáque Sarmatici soluens ieiunia belli
Massagetes, quo fugit equo.

De Bisaltis, & Gelonis Maro Aeneid. 3.

— — & inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam.
Bisaltæ quo more solent, acérq. Gelonus,

De Sarmatis Martialis Epigr. 3.

Venit & epoto Sarmata pastus equo.

Clemens Alex. de Scythis: lib. 3. Pædag. c. 3. τὸν ἵππον λαβὼν Σκύθης ἀνὴρ ἀναβὰς φέρεται οἷ βούλεται, κάμνων δὲ ἄγρᾳ λιμῷ αἰτεῖ τὸν ἵππον τροφάς. ὁ δὲ ὑπέχει τὰς φλέβας, καὶ ὃ κέκτηται μόνον τῷ κυρίῳ τὸ αἷμα χορηγεῖ. *Scythes conscenso equo fertur, quò tulerit impetus: fames si vrget, equum alimenta poscit: hic venas exhibet, & quem vnum possidet sanguinem, domino benignè suppeditat.* Sidonius Apollinaris Carm. 7. de Getis:

— solitósque cruentum
Lac potare Getas, ac pocula tingere venis.

Nota mistum lacte sanguinem fuisse istis barbaris alimento. Ideo Maro suprà:

Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Papinius Achilleide:

Lacta Massagetha veluti cum pocula fuscant
Sanguine puniceo. & Dionysius de iisdem:

— αἵματι γὰρ ἵππων
Αἵματι μίσγοντες λευκὸν γάλα δαῖτα τίθενται.

— sed equinum
Sanguine miscentes ornant conuiuia lacte.

Et Scythiæ Nomades equino quóq. caseo vescuntur apud Strabonem lib. 7. Cibus is priscis Scythis ἱππάκη; dicebatur teste Aelio, Dionysio: ἱππάκη Hippocrati, & Theophrasto. Qui plura volet, adito Theodorum Marcilium in Martialem loco nobis laudato.

IAMQ. EBVSVS PHOENISSA MOVET.] Sic etiam appellat Liuius lib. 22. Plin. lib. 3. c. 5. *Insula per hæc maria prima omnium Pityusa à Græcis dicta à frutice pineo; nunc Ebusus vocatur.* Strabo lib. 3. καλεῖται δὲ αὐτῶν (Πιτυουσῶν) ἡ μὲν Ἔβυσος πόλιν ἔχουσα ὁμώνυμον.

MOVET ARTABRVS ARMA.] Tamen Antonius Diogenes Artabros à bello immunes tradidit, viros seruare domi, & mulierū obire ministeria: fœminas ipsis bella tractare, hoc est, fœminas esse viros. Appendam verba ex libris de Thule insula: Ὡς ἐν Ἀρτάβροις ἥκεν, αἱ γυναῖκες μὲν πολεμοῦσιν, ἄνδρες δὲ οἰκουροῦσι, καὶ τὰ γυναικεῖα ἐπιμελοῦνται. *Ad Artabros peruenit, vbi mulieres belligerant,*

viri autem domi seruant, & quæ mulierum sunt, obeunt. De hac gente Plin. li. 4. c.22. *Ad Pyrenæum inde non pauci XII L. millia, & ibi gentem Artabrum, quæ nunquam fuit manifesto errore. Arrotribas enim, quos ante Celticum diximus promontorium, hoc in loco posuere literis permutatis.*

ACLIDE, VEL TENVI PVGNAX INSTARE VERVTO.] Sidonius Car. 5.

— *ruit aclide fossus*
Ile, veruq. alius.

Quibus è locis paret esse teli genus, nec vsque absimile veruto. Ex Virgilii lib.7. paret amentatum telum:

— *Teretes sunt aclides illis*
Tela; sed hæc lento mos est aptare flagello.

IAM CVI TLEPOLEMVS SATOR.] Ciuitatem Rhodam cape. Tlepolemus interemto per errorem Licymnio (Iliad.β.) fugam capessit, & adita Rhodo Lindum ibi, Ialyssum, & Ialemum fundat. Rhodii deinde maris imperio longè, latéque potiti, longiúsque euagati in Iberiam se appulere, atque ibi Rhodam condidere. Strabo lib. 14. *μέχρι Ἰβηρίας ἔπλευσαν, κ' ἀκεῖ μὲν τὴν Ῥόδην ἔκτισαν, ἣν ὕστερον Μασσαλιῶται κατέσχον. Iberiam vsque nauigarunt, ibiq. Rhodam condiderunt, quam pòst Massilienses restituerunt.* Quod igitur Rhoda à Rhodiis, & hi à Tlepolemo oriundi, dixit Poëta:

Iam cui (Rhodæ) *Tlepolemus sator.*

CVI LINDVS ORIGO... BALEARIS.] Lindus non scribitur litera bicorni contra fidem exemplarium Silii. Vna est ciuitatium Rhodiorum Homero auctore in Catalogo: huius appellatione Rhodios intelligo, qui Balearibus originem dedere Timæi, & aliorum indicio. Strabo lib. 14. *Τινὲς δὲ μετὰ τὴν ἐκ Τροίας ἔφοδον τὰς Γυμνησίας νήσους ὑπ' αὐτῶν (Ῥοδίων) κτισθῆναι λέγουσιν. Nonnulli postquam à Troia reditum est Gymnesias insulas ab ipsis Rhodiis conditas aiunt.*

FERVIDA BELLA GERENS BALEARIS.] Modii correctio est: *Funda b. g.* Firmo è subiectis.

— *& alite plumbo.*

Ac maximè copula illa *Et*: quæ inanis erit, nisi vinciat hæc:

Funda bella gerens, & alite plumbo.

Extra hanc copulam, alterum inexpugnabilibus rationibus adstrinxissem.

GRAVIOS VIOLATO NOMINE GRAIVM OENEÆ MISERE DOMVS.] Reuise ad Silium lib.1. *Quique super grauios.* Peccant codices quibus est: *Aonea*, neque hoc monitoris eget. Peccant, qui in Martiale lib. 4. Epigr. 55. scribunt *Gaurum*: vbi legendum *Graium*:

Qui Graium veterem, Tagúmque nostrum.

Iunxit & hæc eadem Silius lib.1. Martiali carissimus.

— *duriúsque Tagúsque*
Quique super Grauios lucentes voluit arenas.

Veterem Graium dicit Martialis: quia lapsu temporis nomen ei syllaba auctius: *Grauiui.*

ÆTOLAQVE TYDE.] Fuit námque in Hispania altera, Mariana lib. 1.ca.12. (Car-

DAT CARTAGO VIROS TEVCRO FVNDATA VETVSTO.] Originē nouæ

taginis repete à Geographo, & Iustino. Teucer eam *fundasse* dicitur, quòd eum locum primus habitabilem fecerit, exstruendæq. vrbi occasionem dederit.

PHOCAICÆ DANT EMPORIÆ.] Plin. lib. 3. c. 3. Emporiis veteres incolas tribuit Græcos Phocensium sobolem: à quibus illæ *Phocaica*. Strabo li. 3. nominat *Emporium*: μέχρι Ἐμπορείου. Αὐτὸ δ' ἐστι Μασσαλιωτῶν κτίσμα. *Emporias vsque, quas condidere Maßilienses.*

DAT TARRACO PVBEM VITIFERA.] Inde opes Mela lib. 2. c. 6. *Tarraco vrbs est in his oris maritimarum opulentißima.*

Hos inter clara thoracis luce nitebat
Sedentana cohors, quam Sucro rigentibus vndis,
Atque altrix celsa mittebat Setabis arce,
Setabis, & telas Arabum sprevisse superbas
Et Pelusiaco filum componere lino.
Mandonius populis, domitórque insignis equorum,
Imperitat Cæso, & socio stans castra labore.
At Vettonum alas Balarus probat æquore aperto.
Hic adeo cùm ver placidum, flatúsque tepescit
Concubitus seruans tacitos grex prostat equarum,
Et venerem occultam genitali concipit aura.
Sed non multa dies generi, properátque senectus,
Septimáque his stabulis longißima ducitur ætas.
At non Sarmaticos attollens Susana muros
Tam leuibus persultat equis, hinc venit in arma
Haud æui fragilis sonipes, crudóque vigore
Asper frena pati, aut iußis parere magistris.
Rindacus his ductor, telum sparus, ore ferarum
Et rictu horrificant galeas, venatibus æuum
Transigitur, vel more patrum vis, raptáque pascunt.

SEDENTANA COHORS.] Hermolaus Barbarus in Plinium, & Modius scriptum volunt *Hedetana* geminante mutatione. Nec tanti est: dento siquidem vsu spiritus Græcorum in S Latinis vertit, ἅλς *sal*, ἅλλομαι *salio*, ὗς *sus*, ὕδωρ *sudor*. Vide Festum in verbis *Semis*, *Serpens*, *Sulcus*, *Suppus*. Strabo lib. 7. similiter quærit: πότερον δὲ χρὴ λέγειν Ἑλλοὺς, ὡς Πίνδαρος, ἢ Σελλοὺς ὡς ὑπονοοῦσι παρ' Ὁμήρῳ κεῖσθαι: *Vtrum dicendum, Hellos, vt Pindarus, an Sellos, quod ab Homero positum arbitrantur.* Ibidem plura. Vide minora in Iliadem Π. Scholia. Nonius Varronem laudat *Sexagesi*, Græcis est Ἑξηκήσου. Polybii lib. 1. Σέρβησον legas, quod Silii lib. 14. alibíque apud alios est *Herbesus*. Vide & apud Festum, vt Romani Ἐγεσταίους pro *Egesta* Siciliæ *Segesta* dixerint. Ita nonnulla in talibus variantia. Et verò ne Hermolaus ad se Strabonem trahat, eius verba plurimùm à me facientia promam è lib. 3. μετὰ δὲ τοὺς Κελτίβηρας πρὸς νότον εἰσὶν οἱ τὸ ὄρος οἰκοῦντες, τὴν Ὀροσπέδαν, καὶ τὴν περὶ τὸν Σούκρωνα χώραν Σιδητανοὶ μέχρι Καρ-

χεδόνες. *Vltra Celtiberas ad Austrum sunt, qui montem habitant Horospedam, & regionem quæ ad Sicronem est, Sidetani, Cartaginem vsque.* Vides *Sidetanos*, siue *Sedetanos* ad Sucronem litera serpentina frontem inscriptos. Liuius etiam li. 28. scripsit *agrum Sedetanum* per S. Pro iisdem in Appiani Libycis Σιδητῶν legas. Adeò meritò scribi potest, ac retineri vetus lectio:

Sedentana cohors, quam Sucro rigentibus vndis.

Sed anne tandem tollenda de syllaba secunda immutabilis tertia? non opinor; eam enim quasi iure suo Latini plerisque vocabulis insitam voluerũt: sic vsus extorsit, ac fortè discriminis quæstio *Buxentum* scribi; vrbs est Lucaniæ, quæ Græcè Pyxûs, quasi *Buxetum*: Quare in *Sedentana* nulla mihi sedet mutatio. Argumentum quo nonnemo vtitur: *Sedentani nuspiam leguntur*, inane est. Herodotus, Plinius, Plutarchus, Varro, Cato, alii, quàm multa prodidere, quæ alibi nuspiam leguntur?

QVAM SVCRO RIGENTIBVS VNDIS.] De Sucrone Strabo nonnulla li. 3. sed rigoris haut meminit, neque Mela l. 2. c. 6.

CELSA MITTEBAT SETABIS ARCE.] An ab arce *Setabini Augustini dicti?* sic enim Plin. l. 3. c. 3. Præsertim cùm autore Xiphilino in Octauio Romanis. Πάντα γὰρ τιμιώτατα, καὶ ἱερώτατα Αὔγουστα. *Cuncta námque pretiosissima, & maximè sacra nuncupantur augusta.* Ex hoc Silii loco correctus est laudabiliter ille Strabonis l. 3. Ὑπερβολὴ δὲ τῶν λεπτῶν ὑφασμάτων, ἃ περὶ οἱ Σαλτιῆται κατασκευάζουσι, à Casaubono: ambigant Pyrrhonii: præsertim illo succedente:

SETABIS ET TELAS ARABVM SPREVISSE SVPERBA.] non *Superbas*, vt legunt, vel ille, qui Hadriani Iunii correctionem sibi arrogat: Ex hoc quoque loco Ar. Iunius extruso *Satabes* in versu Gratii Poëtæ reponit *Setabes* lib. 4. Animaduersorum c. 28.

Hispanique alio spectantur Setabes vsu.

Catullus: *Nam sudaria Setaba ex Iberis.*

TELAS ARABVM SPREVISSE SVPERBA.] De Arabum sacrificulis Diodorus lib. 5. Στολὰς μὲν ἔχουσι λινᾶς τῇ λευκότητι καὶ μαλακότητι διαφόρους. *Stolas iis sunt è lino, candore, ac mollicia excellentes.* Non me hic interpretem, Plinium li. 19. c. 1. succedaneum do, qui de iisdem: *Nec vlla sunt eis in candore, mollitiáue præferenda.*

ET PELVSIACO FILVM COMPONERE LINO.] Vide Plin. suprà, & Adr Iunium l. 4. Animaduersorum c. 29.

MANDONIVS POPVLIS.] Fuit is Indibili frater: non semel ambo pacta conuenta cum Romanis perfregerunt, nec semel ambo victi. Liuius libris vltimis hoc de bello.

AT VETONVM ALAS.] Ptolemæus Lusitaniæ hos adscribit, Pliniúsque l. 4. c. 22.

BALARVS PROBAT.] Strateginomen ductum à Sardiniæ incolis *Balaris*: quorum meminit Plin. l. 3 c. 7. Philostratus l. 7. Vitæ Apollonij: Βαλαρὶς ἐμπόριον δὲ τοῦτο εἶναι μεστὸν μυρσίνων, καὶ φοινικῶν, καὶ δαφνῶν, καὶ κήπων παντοδαπὰ φερόντων. *Balaris Emporum hoc myrthis, palmis, lauro, & hortis omne genus abundare ferunt.* Pausanias Phocicis: Βάλαροι τὸ ὄνομα ἐστὶν αὐτοῖς κατὰ γλῶσσαν τὴν Κυρνίων· Βαλάρους γὰρ τοὺς φυγάδας καλοῦσι.

ET VENEREM OCCVLTAM GENITALI CONCIPIT AVRA.] Georg. 3.

Vere magis: quia verè calor redit ossibus, illæ
Ore omnes versæ in Zephyrum stant rupibus altis,
Exceptántque leues auras: & sæpe sine vllis
Coniugiis vento grauidæ mirabile dictu.

Meminerunt Aristot. Varro, Plinius l.4.c.22. Eiusdem ingenii equas arcessam confestim è Cappadocia.

SEPTIMAQVE HIS STABVLIS LONGISSIMA DVCITVR ÆTAS.] Corrigo ex 4. Georgicωn (cuius ad exemplum loci sunt hæc formata Silio) *Æstas*. sic Maro de Apibus:

Ergo ipsas quamuis angusti terminus æui
Excipiat: neque enim plus septima ducitur æstas.

Contrà in equi laude est,

— *si sit longo sonipes spectatus in æuo,*

vt Silius equorum spectator, & gnarus iudicat li. 16. Sed Oppianus lib. 3. de equis Ibericis eandem censuram, rectiùs licet, exercet:

Α'λλ' ὀλίγοι, ζαμόεντι μένος, κὴ αἰδήμονες ἦτορ.
Robur inest modicu modicum, ac sine viribus vllis
Ipse animus

HIS STABVLIS.] Aut diuelle sic: His (*equis*) in *stabulis* l. d. *æstas*; Esto in prœlium non agantur stabulent duntaxat, annum septimum breues equulei non superant: Aut, *His stabulis*, siue equis residibus, & præsepio alligatis, his equorum desidiabulis, vt *stabula* sint equi stabulantes, velut homines naufragi *naufragia*. serui *seruitia*: *Aucupia*, aues aucupio captas Senecæ de Prouidentia. idque non iniuria; nam hi equi stabulo quàm bello aptiores. Et Plautus in Truculento dixit *stabulum flagitij*, atque in Casina *stabulum nequitiæ* de hominibus. Porrò quia parum solidum conceptionis fomentum, breuis æui equi isti: breuioris Cappadocum, de quibus D. Augu. l.21. de Ciuit. c.5. *In Cappadocia etiam equas concipere, eósdémque fœtus nō amplius triennio viuere.* Quem terminum Lusitanis equis dat Pli. l 8. ca. 42. *Constat in Lusitania circa Vlyssiponem opidum, & Tagum amnem. equas Fauonio flante obuersas animalem concipere spiritum, idque partum fieri, & gigni pernicissimum ita, sed triennium vitæ non excedere.* Georg. 3.

TAM LEVIBVS PERSVLTAT EQVIS.] Horum leuitatem cum leuissimis contendit Oppianus:

Κείνοισι τάχα μοῦνος ἀερτίος ἰσοφαρίζει
Α'ιετὸς αἰθερίοισιν ἐπιθυνώον γυάλοισιν
Ἠ' κίρκος ταρσοῖσι τανυσσάμενος πτερύγεσσι,
Ἢ δελφὶς πολιοῖσιν ὀλισθαίνων ῥοθίοισιν,
Τόσσον Ἴβηρες ἔασι θοοὶ πόδας ἠνεμόεντες.
Solus eis cursu certet Iouis armiger ales
Directim ætherij scindens sinuamina cœli,
Longisque accipiter pennis porrectus in æthra
Aut delphin cano fluctu dum defluit igneus.
Sunt adeo celeres, ventisque pares equi Iberes.

AVT IVSSIS, PARERE MAGISTRIS.] Rectiùs, & si repugnent codices: *Et iussis parere magistri*, equisonis, aut πωλοδάμνου.

ET RICTV HORRIFICANT GALEAS.] Floro l.3.c.21. *Carcer, catenæ, fuga, exilium horrificauerant dignitatem*, de Mario dictum. De re est id Thebaid.4.

Ille Lycaoniæ rictu caput asperat vrsæ.

VEL MORE PATRVM VIS, RAPTAQVE PASCVNT.] *Susanatum* patres *Sauromatæ* docente Silio, quibus è rapto vita. Ouid. lib. 5. Trist. El. 10. de Getis, Sauromatis, Tomitis:

Innumeras circa gentes fera bella minantur
Quæ nisi de rapto viuere turpe putant

Sed & Iberi sunt Susanates: ecce tibi de Iberis eadem testantem Plutarchum in Mario: Τὸ λῃστεύειν ἔτι τότε τῶν Ἰβήρων εἰς κάλλιστον ἡγουμένων: *Iberis tunc quoque opinantibus pulcerrimum, esse latrocinari.* Strabo grauiter inuehitur in gentes triginta Tagum inter, & Artabros sitam, quibus cum auro, argento, aliísque bonis ditissima regio sit, prædis, & latrociniis incubant. Idē Strabo latrociniis grauat Thracas (& Eustath. in Il. 1.) Corallos, Bessos, Medos, Dandaletas lib.7. & lib.11. Heniochos, Ctesias Cynocephalos, Iustinus Massilienses, *quod illis temporibus*, inquit l.43. *gloriæ habebatur*, Masæsylos etiam Dionysius.

Fulget præcipuis Parnasia Castulo signis
Et celebre Oceano, atque alternis æstibus Hispal.
Ac Nebrissa Dionyséis conscia thyrsis,
Quam satyri coluere leues, redimitáq; sacra
Nebryde, & Hortano Menas nocturna Lyeo.
Argantoniacos armat Carteia nepotes:
Rex proauis fuit humani ditissimus æui
Ter denos decies emensus belliger annos.
Armat Tartessos stabulantis conscia Phœbo,
Et munda Aemathios Italis paritura labores:
Nec decus auriferæ cessauit Corduba terræ.
Hos duxere viros flauenti vertice Phorcis,
Spiciferísq; grauis bellator Aranthicus oris
Aequales æui, genuit quos vbere ripa
Palladio Bethes vmbratus cornua ramo.
Talia Sidonius per campos agmina ductor
Puluere nigrantes raptat, lustrátque sub armis.
Quæ visu comprendere erat fulgentia signa,
Ibat ouans, longáque vmbram tellure trahebat
Non aliter, quoties perlabitur æquora cursu
Extremámque petit Phœbea cubilia Tethyn
Frenatis Neptunus equis, fluit omnis ab antris
Nereidum chorus, & sueto certamine nandi

Candida perspicuo conuertunt brachia ponto.
At Pyrenei frondosa cacumina montis
Turbata Pœnus terrarum pace petebat.
Pyrene celsa nimbosi verticis arce
Diuisos Celtis alte prospectat Iberos.
Atque æterna tenet magnis diuortia terris.
Nomen Bebricia duxere à virgine colles,
Hospitis Alcidæ crimen, qui sorte laborum
Gerionis peteret cùm longa tricorporis arua

ET CELEBRE OCEANO... HISPAL.] Strabo li. 3. Ἡ μὲν Ἴσπαλις ἐπιφανής. *Clara Hispanis.* Isidorus Hispalensis l. 15. Orig. c. 1. *Hispalis autem à situ cognominata est, eo quod in solo palustri suffixis profundo polis locata sit: ne lubrico, atque instabili fundamento caderet.* Mela l. 2. c. 6. Mariana lib. 13. c. 7.

HORTANO MÆNAS NOCTVRNA LYÆO.] Probo veteres membranas, quibus est:

— *Arcano Mænas nocturna Lyæo.*

Nam constat Bacchi sacra noctu agitata. Nec prætereũda coniectura Heriberti Rosvveydi hominis mei studiosissimi, iuxtáque humanissimi. Diuinabat is *Ortano* decurtatum esse ex Oretano. Oretani verò gens in Hispania Straboni l. 3. Plinio l. 3. c. 1. Stephano in vôce Κασάλων, & Ὠρεζία. Quid si *Hortanti Mænas n. Lyæo,* διϊλαπτὸς vt sit Mænas. Sex. Pompeius: Oreus, Liber.

ARGANTONIACOS ARMAT CARTEIA NEPOTES ARMAT TARTESSOS.] Hæccine nomina, an ciuitates diuersæ? Mela lib. 2. c. 6. *In eóque Carteia*, vt quidam putant, *aliquando Tartessos.* Plinius l. 3. c. 1. *Carteia Tartessos à Græcis dicta.* Strabo lib. 3. Ἔνιοι δὲ Ταρτησσὸν τὴν νῦν Καρτηίαν προσαγορεύουσι. Quódque pondus habet maximum, de plurium sententia loquuntur hic e tresuiri. *Tartessus* ergo, & *Carteia* vna esto ciuitas; idque è neoteris sensit Tarapha lib. de Regibus Hispaniæ. Verùm quid agas Silio aut disiungenti tanquam plurium ciuitatium nomina, aut inaniter reprehendenti vocem præpositam? Dico Silii *Tartessum stabulanti conscium Phœbo*

esse *Tartessum* Bætis contentam cornibus (mox habes *Bætis cornua.*) Strabo: Δυοῖν δ' ὄντων ἐκβολαῖν τοῦ ποταμοῦ πόλιν ἐν τῷ μεταξὺ χώρῳ κατοικεῖσθαι πρότερον φασὶν, ἣν καλεῖσθαι Ταρτησσὸν ὁμώνυμον τῷ ποταμῷ, καὶ τὴν χώραν Ταρτησσίδα καλεῖσθαι φασιν, ἣν νῦν Τουρδοῦλοι νέμονται. *Duo cùm sint Bætis ostia habitatam aiunt ciuitatem in medio positam, quam Tartessum fluuio* (mox ostendo Bætim vocatum quoq. *Tartessũ*) *cognominem dicunt, & regionem Tartessida, quam nunc Turdetani habent.* Est ea Occidentalis,

— *stabulanti conscia Phœbo.*

seu in quam teste Strabone,

— Ἐμπίπτει δ' ἀκεανῷ λαμπρὸν φάος ἠελίοιο
Ἕλκον νύκτα μέλαιναν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουραν

Ignoscant Homeri manes odoranti longè vestigia

— *Solis iubar, irruit ardens,*
Du... sola terrarum nocturno velat amictu.

Alteram

Alteram Tartessum, & ipsam ad occidentem (nam & ibi portionem regionis *Tarteßidem* scripsit Eratosthenes) Strabo: καὶ Ἐρατοσθένης δὲ τὴν συνεχῆ τῇ Κάλπῃ Ταρτησσίδα καλεῖσθαί φησι, καὶ Ἐρύθειαν νῆσον εὐδαίμονα. *Et verò Eratosthenes continentem cum Calpe Tarteßidem vocari ait, aut etiam Brytheium felicem insulam.* Vnde Calpen *Tarteßiam* dixit Paulinus:

Condiderat iam solis equos Tartesßia Calpe.

Sed & *Carteia* ad Oceanum remotior à Bæti. Liuius lib. 28. *Dum hæc, inquit, ad Bætim fluuium geruntur, Lælius interim freto in Oceanum euectus ad Carteiam classe accessit. Vrbs ea in ora Oceani sita est, vbi primùm è faucibus angustis panditur mare.* Oceano, & Calpæ *Carteiam* propinquat Marcianus Heracleota lib. 2. Peripli: ἀπὸ Κάλπης τοῦ ὄρους, καὶ στήλης, ἥ τις ἐστὶν ἐν ἀρχῇ τῆς ἔσω θαλάσσης, ἐκπλέοντι ἐπὶ τὸν πορθμὸν, καὶ τὸν ὠκεανὸν, δεξιὰν τὴν ἤπειρον Ἰβηρίας ἔχοντι εἰς Καρτηίαν στάδια ν: Vertam quòd hactenus latinè inedita (*A Calpe monte & columna, quæ in prima ora est maris citerioris, ad fretum & Oceanum enauiganti, si radit continentis Iberiæ ripam dexteram, Carteiam vsque stadia sunt quinquaginta.* Eandem *Carteiam* à Calpe dictam *Calpessum*, auguror, & pòst *Carpessum*, tandem *Tartessum*. Ibericis Appianus: Καρπησσός μοι δοκεῖ ποτε εἶ) πόλις (cùm regnaret Arganthonius) ἐπὶ θαλάσσης, ἣ νῦν Ταρτησσὸς ὀνομάζεται. *Carpessus, vt mihi videtur, tunc erat ciuitas maritima, quæ nunc Tartessus nuncupatur.* Hæc igitur propiùs Calpen & Oceanum, remotius à Bæti *Carteia*, *Tartessus* quoque fuerit appellata. Verbo, sic opinor: Vrbs vna intra Bætis cornua *Tartessus*, eadémq. *Carteia*; & Gadir testimonio Festi Ameni, & Pomponii Melæ. altera ad mare versus Calpen vtroq. etiam affecta nomine, vtraque ad occidentem. Nec obstat quòd Marcianus ostium Bętis alterum ad orientem respicere dicat: omnis enim locus aliqua positura quoduis cœli latus respicit, sed via non eadem. Quà minùs occidentem aliquid respicit, magis ad orientem vergit. Qua in disceptatione, si quos laudaui, prisci scriptores non indubitanter locuti sunt: liceat bona Lectoris pace opinionem mihi meam ponere. Iam verò Silius *Carteiam* alteram, alteram *Tartessum* nominat.

TER DECIES DENOS EMENSVS BELLIGER ANNOS.] Plinius lib. 7. c. 48. & Strabo lib. 3. ambo ex Anacreontis sententia vitæ dimidium Arganthonio adscribunt, siue annos CL. Anacreontis verba in fragmentis sunt: Ἔγωγ' οὔτ' ἂν Ἀμαλθείης βουλοίμην κέρας, Οὔτ' ἔτεα πεντήκοντα, καὶ ἑκατὸν Ταρτησσοῦ βασιλεῦσαι. *Ego neque Amalthea velim cornu, neque annos centùm & quinquaginta Tarteßi regnasse.* Herodotus Clio annos CXX. tantundem Val. Maximus, & Asinius Pollio tertio Historiarum CXX. Censorinus tamen lib. de die Natali de Herodoti mente CL. In numeris, credo, erroris latebra.

ET MVNDA EMATHIOS ITALIS PARITVRA LABORES.] Quantum in Macædoniæ campis fusum Romani sanguinis, quantum haustum pœnarum, tantum olim Munda pariet. Capta illa cum filio Pompeii teste Plinio lib. 3. c. 1. Quanta verò ad eam vrbem fuerit hostium ira, rabiésque victoribus, sic æstimari potest. Hoc à prœlio profugi cùm se Mundæ recepissent & Cæsar obsideri statim victos imperasset, congestis cadaueribus agger effectus est, quæ pilis, iaculísque confixa inter se tenebantur; fœdum etiam inter barbaros. Cætera ponit Florus lib. 4. c. 2. Tantæ diritatis con-

templatu est illud Lucani lib. 1.

Vltima à funesta concurrant prælia Munda.

Vbi τὸ *Concurrant* præter vsitatam præliantium congressionem, videtur innuere summam Cæsaris properantiam, qui Roma septem ac viginti diebus Mundam pertigerit teste Strabone lib. 3. quem iuuerit legisse cum Suetonio super hoc bello. Ante bellum hoc ciuile Gracchus *Mundam vrbem primum vi cepit noctu ex improuiso aggressus*, quò Silium non respexisse autumò.

NEC DECVS AVRIFERÆ CESSAVIT CORDVBA TERRÆ.] Vnus Strabo lib.3. hic mihi instar omnium: adeo auri feracem, aurique optimi elaudat Iberiam! Οὔτε γὰρ χρυσὸς, οὐκ ἄργυρος, οὐδὲ δὴ χαλκὸς, οὐδὲ σίδηρος οὐδαμοῦ τῆς γῆς οὐδὲ τοσοῦτος, οὔτ' οὕτως ἀγαθὸς ἐξήτασται γεννώμενος μέχρι νῦν. Ὁ δὲ χρυσὸς οὐ μεταλλεύεται μόνον, ἀλλὰ καὶ σύρεται. καταφέρουσι δ' οἱ ποταμοὶ, καὶ οἱ χείμαρροι τὴν χρυσῖτιν ἄμμον, πολλαχοῦ καὶ ἐν τοῖς ἀνύδροις τόποις οὖσαν. Quid morer? tu cætera. *Terra aurifera*, est Hispania, vel Bætica, non solum Cordubense, quod visum, traditúmque literis neotero scriptori: alioqui ornamentum, & res ornamento decorata sint vnum idemque, quod non concoquo. Affectata correctio possit esse *Aerifera terra* ex Plinio lib. 38. c. 2. vt cum aliis solis, in quibus æris prouentus componatur Corduba. Quorsum in re perspicua tricari?

PALLADIO BÆTES VMBRATVS CORNVA RAMO.] Oliuæ. Martial. lib. 12. Epigr. 100.

Bætis oliuifera crinem redimite corona,
Aurea qui nitidis vellera tingis aquis:
Quem Bromius, quem Pallas amat.

Baten indicamus olim Tartessum dictum. Expressiùs Strabo lib. 3. Ἐοίκασι δ' οἱ παλαιοὶ καλεῖν τὸν Βαῖτιν, Ταρτησσόν. *Veteres Batin videntur etiam Tartessum appellare.*

Pontius Paulinus biuocalem exstinxit:

Qua Betis Oceanum, Tyrrhenúmque auget Iberus.

PER LABITVR ÆQVORA CVRSV.] Ni curreret Neptunus aut etiam volaret, frænati equi, & rotæ profundo impingerentur: *cursus* ergo, currus vt perlabatur, adiuuat. Non vidit hoc Modius, dum τὸ *Curru* repræsentat. Esto curru vehatur Neptunus, an ea vox exprimenda necessariò? an fortè equorum nulla vllibi sine *curru* mentio? Quoties Neptunus perlabitur æquora nudo insidens equo? numos consule. Hic tamen non inficior aurigantem Neptunum: Verba Silii sunt:

Frænatis Neptunus equis.

Maximus Tyrius λόγ. ιϛ'.

Ποσειδῶνι ἅρμα ἐν θαλάττῃ.
Βῆ δ' ἐλάαν ἐπὶ κύματ', ἄταλλε δὲ κήτε' ὑπ' αὐτῷ.

— *Neptuno currus in mari.*
Ibit vt aurigans in pontum immania cete
Subiungens.

DIVISOS CELTIS ALTE PROSPECTAT IBEROS.] Pyrene, de qua Marcianus Heracleota lib. 2. Peripli: διαζεύγνυσι δὲ καὶ διαιρεῖ τὴν Ἰβηρίαν πρὸς τὴν ἐχομένην Κελτογαλατίαν. *Dispescit, distrahitque Iberiā à continenti Celtogalatia.* & Diodorus lib. 5. Bibl. Modius: *Latè pr.* Immo *Altè*, ὑψόθεν, *ex alto*. Pyrene námq; ex alto despicit hinc Celtas, Iberos altrinsecus. Deinde Pyrenęi Diodori fide cæteris præstant montibus κατὰ τὸ ὕψος. Ideóque dicuntur alibi Silio:

— — magnu diuortia terris.

De Pyrenæis plura Strabo incipio libri tertii.

Possessus Baccho, sæua Bebrycis in aula
Lugendam formæ sine virginitate reliquit
Pyrenem, lethíque deus (si credere fas est)
Causa fuit lethi miseræ, Deus edidit aluo.
Nanque vt serpentem patrias exhorruit iras,
Confestim dulces liquit turbata penates.
Tum noctem Alcidæ solis plangebat in antris,
Et promissa viri syluis narrabat opacis,
Donec mærentem ingratos raptoris amores,
Tendentémque manus, atque hospitis arma vocantem
Diripuere feræ: laceros Tirynthius artus
Dum remeat victor, lacrymis perfudit, & amens
Palluit inuento dilectæ virginis ore.
Ac voce Herculea percussa cacumina montis
Intremuere iugu, mæsto clamore ciebat
Pyrenem, scopulíque omnes, ac lustra ferarum
Pyrenem reboant, tumulo tum membra reponit
Supremum illacrymans, nec honos intercidet æuo,
Defletúmque tenent montes per sæcula nomen.
Iámque per & colles, & densos ubiere lucos
Bebryciæ Pœnus fines transcenderat aulæ:
Inde ferox quæsitum armis per inhospita rura
Volcarum populatur iter, tumidíque minaces
Accedit Rhodani festino milite ripas.
Aggeribus caput Alpinis, & rupe niuali
Prosilit in Celtas, ingentémque extrahit amnem
Spumanti Rhodanus, proscindens gurgite campos,
Ac propere in pontum lato ruit incitus alueo:
Auget opes stanti similis, tacitóque liquore
Mixtus Arar, quem gurgitibus complexus anhelis
Cunctantem immergit pelago, raptúmque per arua

Ferre vetat patrium vicina ad littora nomen.
Inuadunt alacres inimicum pontibus amnem.
Nunc celso capite, & ceruicibus arma tenentur.
Nunc validis gurges certatim frangitur vlnis
Fluminea sonipes religatus ducitur alno:
Bellua nec retinet tardante libyssa timore:
Nam trabibus vada, & iniecta tellure, repertum
Connexas operire trabes, ac ducere in altum
Paulatim ripæ resolutis aggere vinclis.
At gregis allapsu fremebundo territus acris
Expauit moles Rhodanus, stagnísque refusis
Torsit arenoso minitantia murmura fundo.
Iámque Tricastinis incedit finibus agmen,
Iam faciles campos, iam rura Vocuntia carpit.
Turbidus hîc truncis, saxísque Druentia lætum
Ductoris vastauit iter. nanq. Alpibus ortus
Auulsas ornos, & adesi fragmina montis
Cum sonitu voluens fertur latrantibus vndis,
Ac vada translato mutat fallacia cursu.
Non peditis fidus, patulis non puppibus æquus,
Et tunc imbre recens fuso, correpta sub armis
Corpora multa virûm spumanti vertice torquens
Immersit fundo laceris deformia membris.

SÆVA BEBRYCIS IN AVLA.] *Saua*: quòd Amycus Bebrycum rex sæuus. Apollod. lib. 1. Γενναῖος δ' ὢν οὗτος τοὺς προσιόντας ξένους ἠνάγκαζε πυκτεύειν, καὶ τοῦτον τὸν τρόπον ἀνῄρει. *Generosus cùm esset vicinos hospites colluctari cogebat, & hoc eos modo perimebat.* donec ipse à Polluce sublatus est.

SINE VIRGINITATE RELIQVIT PYRENEN.] Hercules ebriolus. Silius insciô, aut repugnante parente tactam vult ab Hercule. Diodorus lib. 5. parentum voluntate, éxque ea Herculi genitum Galaten. *Iurgia Codri*: nam Plin. lib. 3. c. 1. *Quæ de Hercule, ac Pyrene, vel Saturno traduntur, fabulosa imprimis arbitror*, inquit Silius:

— si credere fas est.

DEVS EDIDIT ALVO.] Aut interpungendum post vocem Deus sententia nihil vacillante: aut legendum:

D[illegible]mque [illegible] aluo ([illegible]lium Galaten) *Confestim dulces l. t. p.*
Na[illegible] [illegible]entem patrias exhorruit iras.

Quod di[illegible] *odisse graue peius, & angue.*

PYRENEN REBOANT.] Alius liber: *Resonant.*

DILECTÆ VIRGINIS ORE.] Facie. Fortè & capite toto à cætera compage diuulso

VOLCA[illegible]VM POPVLATVR ITER.] Liuius lib. 21.

AGGERIB. CAPVT ALPINIS.] De Rhodano, qui ex Alpib. nascitur, Solin. c. 8. Diodorus li. 5. Liuius li. 21. Æneidos parodema:

Aggerib. socer Alpinis

LATO RVIT INCITVS ALVEO.] Lati aluei nonnullum indicium scindi in ora quinque. Diodorus: Πέντε στόμασιν ἐξερευγόμενος εἰς τὴν θάλασσαν. *Per ora quinque in mare duo luitur.* Insuper habuit Silius Rhodani ostia: quia res controuersiosa visa non tangenda. Strabo lib. 4. Περὶ δὲ τῶν Ροδανοῦ στομάτων Πολύβιος μὲν ἐπιτιμᾷ Τιμαίῳ φήσας εἶναι μὴ πεντάστομον, ἀλλὰ δίστομον. Ἀρτεμίδωρος δὲ τρίστομον λέγει: *Super ostiis Rhodani in Timæum Polybius inuehitur, illum in ostia duo partitus, non quinque: Artemidorus autem in tria secat.*

MISTVS ARAR.] Liuius li. 21. *Quartis castris ad insulam peruenit: ibi Arar, Rhodanúsque amnis diuersis ex Alpib. decurrentes agri aliquantulum amplexi confluunt in vnum.* Rationem nominis indicat Callisthenes Sybarita lib. 3. τῶν Γαλατικῶν; Ἄραρ ποταμός ἐστι τῆς Κελτικῆς παρὰ τῷ Ροδανῷ ἡρμόσθαι τὴν προσηγορίαν εἰληφώς. *Arar Celtica flumen; quod cum Rhodano conueniat, nomen sortitur.* Inscriptiones veteres appositæ, nec infrequentes: NAVTÆ PHODANICI, ET ARARICI. Item: CONFLVENTES ARARIS, ET PHODANI.

CVNCTANTEM IMMERGIT PELAGO.] Claudian. lib. 2. in Rufinum:

Quos Rhodanus velox, Araris quod tardior ambit.

Item de Mallii Cons. Meritò igitur ostenti loco, aut ἀδυνάτου habet ista Lucanus lib. 6.

— *Nilum non extulit ætas,* *κ. ἀστας.*
Mæander direxit aquas, Rhodanúmque *morantem.*
Præcipitauit Arar

BELLVA NEC RETINET.] Elephantus. Solin. cap. 38. *Maria transmeaturi, naues non priùs subeunt, quàm de reditu illis sacramentum luatur.*

REPERTVM CONNEXAS OPERIRE TRABES.] Liuius vult elephamos ratib. traiectos. Quare rectè habere puto editionem Parisiorum in versu supero:

Nam ratibus vada

non *Trabibus*, vt vulgo scribunt: idque autore Polybio li. 3. Cuius fide tunc elephantos age[illegible] Annibal septem supra triginta: *Elephanti erant septem, ac triginta nume[illegible]* [illegible]ndem Appianus Annibalicis. Silii verò *connexas trabes*, si admitt[illegible] aliud, quam rates credas? Vetustior vates

caua trabe currimus æquor.

SAXISQVE DRVENTIA LÆTVM DVCTORIS VASTAVIT ITER.] Liuius præter alia: *Ad hæc saxa glomerosa voluens, nihil stabilis, nec tuti ingredientibus præbet.* Ausonius Idyll. 9.

— *te sparsis incerta Druentia ripis,*
Alpinique colent fluuij

Vide Ausonianarum li. 1. c. vltimo.

Sed iam præteritos vltra meminisse labores
Conspectæ propius dempsere pauentibus Alpes:
Cuncta gelu, canáque æternum grandine tecta,

Atque æui glaciem cohibent: riget ardua montis
Aetheriæ facies, ſurgentíque obuia Phœbo
Duratas neſcit flammis mollire pruinas.
Quantum tartareus regni pallentis hiatus
Ad manes imos, atque atræ ſtagna paludis
A ſupera tellure patet: tam longa per auras
Erigitur tellus, & cælum intercipit vmbra.
Nullum ver vſquam, nullíque æſtatis honores.
Sola iugis habitat diris, ſedéſque tuetur
Perpetuas deformis hyems: illa vndique nubes
Huc atras agit, & mixtos cum grandine nimbos.
Iam cuncti flatus, ventíque furentia regna
Alpina poſuere domo, caligat in altis
Obtutus ſaxis, abeúntque in nubila montes.
Mixtus Athos Tauro, Rhodopéq. adiuncta Minanti,
Oſſáque cum Pelio. cúmq. Hemo ceſſerit Othrys,
Primus inexpertas adijt Tirynthius arces:
Scindentem nubes, frangentémque ardua montis
Spectarunt ſuperi, longíſque ab origine ſeclis
Intemerata gradu magna vi ſaxa domantem.
At miles dubio tardat veſtigia greſſu,
Impia ſeu ſacros in fines arma per orbem,
Natura prohibente, ferant, diuíſque repugnent.
Contra quæ ductor non alpibus ille, nec vllo
Turbatus terrore loci: ſed languida monſtris
Corda virûm fouet, hortando, reuocátque vigorem.
Non pudet obſequio ſuperûm, feſſósq. ſecundis
Poſt belli decus, atque acies dare terga niuoſis
Montibus, & ſegnes ſubmittere rupibus arma?
Nunc ô nunc ſocij dominantis mœnia Romæ
Credite vos, ſummúmque Iouis conſcendere culmen.
Hic labor Auſoniam, dabit hic in vincula Tybrim.
Nec mora, commotum promiſſis ditibus agmen
Erigit in collem, & veſtigia linquere nota
Herculis edicit magni, crudíſque locorum
Ferre pedem, ac proprio turmas euadere calle,
Rumpit inacceſſos aditus, atq; ardua primus
Exuperat, ſummâq; vocat de rupe cohortes.
Tum quà durati concreto frigore collis

Lubrica frustratur canenti semita cliuo.
Luctantem ferro glaciem premit, haurit hiatu
Nix resoluta viros, altóque à culmine praeceps
Viuenteis turmas operit delapsa ruina.
Interdum aduerso glomeratos turbine Corus
In media ora niues fuscis agit horridus alis.
Aut rursum immane stridens auulsa procella
Audacis rapit arma viri, voluénsque per orbem
Contorto rotat in nubes sublimia flatu.
Quóque magis subire iugo, atque euadere nisi
Erexere gradum, crescit labor, ardua supra
Sese aperit fessis, & nascitur altera moles.

ATQUE ÆVI GLACIEM COHIBENT.] Repono *Aequaeuam.* cum grandine scilicet.

R GET ARDVA MONTIS ÆTHERII FACIES.] Quinto die, inquit in Dionysium Eustathius, vix ad summum euaseris montem. Cæteram Alpium faciem describit Strabo libro quarto extremo, & Polyb. l. 3.

SVRGENTIQ. OBVIA PHOEBO.] Dionysius:

> Τῆς δὲ πρὸς ἀντολίην ἀναφαίνεται Ἄλπιος ἀρχή.
> *Sol videt Alpini exoriens capita ardua montis.*

QVANTVM TARTAREVS... HIATVS AD MANES IMOS.] Iliad. θ.

> Τόσσον ἔνερθ' ἀΐδεω, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης. Georg. 2.
> *Esculus imprimis, quae quantum vertice ad auras*
> *Aetherias, tantum radice in tartara tendit.*

Alterum tantum Æneis sexta, & Hesiodi Theogonia.

OSSAQVE CVM PELIO.] Syllabæ modus videtur huic officere lectioni. Georg. 2.

> *Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,*
> *Scilicet atque Ossae frondosum imponere Olympum.*

Seneca Thyeste:

> — *& Thessalicum*
> *Thressa premitur Pelion Ossa.* Item Agamemnone.

Tentari possit emendatio ex l. 2. Metam.

> *Oßáque cum Pindo, maiórque ambobus Olympus.*

& Plin. l. 4. c. 8. *Ossa, cuius ex aduerso Pindus, & Othris Lapitharum sedes ad occasum vergentes: ad ortus Pelios.* Tamen illa sunt Eustathii in Catalogum: Τὸ δὲ Πήλιον ἀντίκειται τῇ Ὄσσῃ. ὄρη δὲ ἄμφω δυτικώτερα Ὀλύμπου. *Pelion Ossae obiacet: mons vterque occidentalis praequam Olympus.* De his consulendus Strabo l. 3. Vulgata Silii lectio retinenda, quia συνιζήσει excusabilis est. Catullus:

> *Quorum post abitum princeps è vertice Pelij.*

Excusabilis, inquam, etiam Virgilii imitatione, si rem spectes, & Eustathii

Clausum montiuagis infestat cursibus hostem.
Mutatur iam forma locis, hic sanguine multo
Infectæ rubuere niues, hic nescia vinci
Paulatim glacies cedit tepefacta cruore:
Dúmque premit sonipes duro vestigia cornu,
Vngula perfossis hæsis compressa pruinis.
Nec pestis lapsus simplex, abscisa relinquunt
Membra gelu, fractósque asper rigor amputat artus.
Bis senos soles, totidem per vulnera sæuas
Emensi noctes, optato vertice sidunt,
Castráque præruptis suspendunt ardua saxis.

TANTA FORMIDINE PLENA EXTERRENT REPETITA OCVLIS, ATQVE VNA RRVINÆ CANENTIS.] Rescribendum mihi visum: *Plana exterrent.* Lib.9. *Stagnantis per plana vadi.* lib.4.

Plana natant, putrique gelu.

D. Aug. plurimùm vetusculæ dictionis amans lib.3. de Cicit. c.18. *Nam exundante nimis vltra morem fluuio Tiberino plenè omnia vrbis plana subuersa sunt.*

ATQVE EVVLSA CAVIS EXESI PVMICIS ANTRIS ALPINA INVADIT MANVS] Modius è membranis: *Effusa.* Siquid ambitiosiùs mutandum, scripserim è M. Tullio: *euersa.* Aptissimè verò *Euulsa*: Emphasis est eos notans, qui vi quadam de nouo adsumta, vel expromta se agunt alicunde. Vnde sequitur:

— *assuetéque vigore*
Per dumos, notásque niues, atque inuia pernix.

Et apud Silium lib.1.

— *medióque virorum*
Auulsum inter tela globo — —

Lib.16. Masanissa:

Auulsum Tyrijs huc me duxere volentem.

Lucas c. 22. de Saluatore à suis paullùm seductiore: *Ipse auulsus est ab eis.* Græcè: καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη, ἀπ᾽ αὐτῶν. Suidas: Ἀποσπάδες, τὰς ἀποσπασθέντας: etsi propriè de ramo loqui videntur. Sic etiam pro Muræna M. Tullius eloquitur.

NEC PESTIS LAPSVS SIMPLEX.] Fulcire possunt hæc *pestis* etymon παρὰ τὸ πίπτειν. *Pestis autem* pro Occisione, prolapsione, occasu, luculentum est exemplum T. Liuii lib.10. *Locúmque eundem suæ pestis, & Gallorum, ac Samnitium fore.*

ABSCISSA RELINQVVNT MEMBRA GELV, FRACTOSQ. ASPER RIGOR AMPVTAT ARTVS.] Ita planè euenit, vbi frigoris peruicacia victus calor membra deserit: tunc enim membrorum pars possessa calore disfertur ab ea, in qua frigus regnat. Tacitus Annal. 13. *Annotatúsque miles, qui falcem lignorum gestabat, ita prærigu isse manus, vt oneri adhærescentes truncis brachijs deciderent.* Basilius magnus Orat. in 40. Martyres frigore torridos, & semiaf-

ſos: Ἔπειτα ἀκρωτηριάζεται, ὥσπερ ἀπὸ πυρὸς καιομένων τῶν ἄκρων. ἀποδιωκόμενον γὰρ τὸ θερμὸν ἀπὸ τῶν περάτων τοῦ σώματος, καὶ συμφεῦγον ἐπὶ τὸ βάθος, τὰ μὲν, ὅθεν ἀπέστη, νεκρὰ καταλείπει. τὰ δ' ἐφ' ἃ συνωθεῖται ὀδύναις δίδωσιν κατὰ μικρὸν τοῦ θανάτου διὰ πήξεως προϊόντος. *Deinde admutilatur, extremis partibus velut igni adustis. Calor námque repulſus ab extremo corpore, & ad penetralia confugiens, partes vnde abſceſſerit mortuas deſerit: in quas autem compellitur, dolorib. afficit morte paullatim vi rigoris procedente. Fors* διὰ πήξεως *vi tabi.* Calpurnius Ecl 5.

— ne fortè rigor penetrabile corpus
Vrat.

Plura nos contulimus Notis ad S. Baſilium Seleucenſem:

CASTRAQ. ...SVSPENDVNT ARDVA SAXIS.] Signate: vix enim dicas fixile in arduo iuxta loco, ac lubrico. Par illud:

— pendentes de rupe capellas.

At Venus ancipiti mentem labefacta timore
Affatur genitorem, & rumpit mœſta querelas:
Quis pœnæ modus, aut pereundi terminus oro
Aeneadis erit? & quando terráſque, fretúmque
Emenſis ſediſſe dabis? cur pellere noſtros
A te conceſſa Pœnus parat vrbe nepotes?
Alpibus impoſuit Libyen, finémque minatur
Imperio, caſus metuit iam Roma Sagunthi:
Quo Troiæ extremos cineres, ſacrámque ruinam
Aſſaracíque larem, & Veſtæ ſecreta feramus
Da ſedem genitor, tutíſque iacere. parúmne eſt
Exilia errantes totum quæſiſſe per orbem?
Anne iterum capta repetentur Pergama Roma?
His Venus. & contra genitor ſic deinde profatur.
Pelle metus, neu te Tyriæ conamina gentis
Turbarint Cytherea: tenet, longúmque tenebit
Tarpeias arces ſanguis tuus. hac ego Martis
Mole viros ſpectare paro, atque expendere bello.
Gens ferri patiens, ac læta domare labores
Paulatim antiquo patrum deſueſcit honori,
Atque ille haud vnquam parcus pro laude cruoris,
Et ſemper famæ ſitiens, obſcura ſedendo
Tempora agit, mutum voluens inglorius æuum
Sanguine de noſtro populus, blandóque veneno
Deſidiæ virtus paulatim euicta ſeneſcit.
Magnæ molis opus, multóque labore parandum
Tot populos inter ſoli ſibi poſcere regna.
Iámque tibi veniet tempus quo maxima rerum

Nobilior sit Roma malis, hinc nomina nostro
Non indigna paulo referet labor, hinc tibi Paulus,
Hinc Fabius, gratúsque mihi Marcellus opimis:
Hi tantum parient Latio per vulnera regnum,
Quod luxu, & multum mutata mente nepotes,
Non tamen euertisse queant: iamque ipse creatus
Qui Pœnum reuocet patriæ, Latióque repulsum
Ante sua muros Carthaginis exuat armis.
Hinc Cytherea tuis longo regnabitur æuo.

VESTÆ SECRETA FERAMVS.] M. Tullius lib.2. de Natura Deorum: *Vesta nomen à Græcis est: ea est enim, quæ ab illis ἑστία dicitur.* Ouid.6. Fast.

Stat vi terra sua: vi stando Vesta vocatur.
Causáque par Graij nominis esse potest.

Terentian. de Syllabis. Ἑστία sic Vesta facta, vestis ἐσθὴς dicitur. Itaque *Vesta* nomen vel origine Græcum est præceptore Tullio, vel ratione cum Græco conuenit, quod Ouidius malle videtur. Est qui ab Hebræo אֵשׁ siue potius à Chaldaico אֶשָּׁא deriuet *Vesta*: at mihi permirum sit vocem ex Hebræo ortum nullo pene radicum vestigio: vna enim duntaxat hoc in nomine reliqua, quod si satis, cras omnis lingua erit Hebræa. Veterum nonnulli dixere *Vestam* appellatam, *quòd vestiatur herbis*, & eandem voluere cum Terra, cũ Proserpina, cum Magna Matre, D. Aug. li.7. de Ciuit. c.24.

HAC EGO MARTIS MOLE VIROS SPECTARE PARO.] Seneca lib. de Prouidentia: *Quare Deus optimum quémque aut mala valetudine, aut luctu afficiet? quare in castris quoque periculosa fortissimis imperantur? dux lectissimos mittit, qui nocturnis hostes aggrediantur insidiis, aut explorent iter, aut præsidium loco deijciant. Nemo eorum, qui exeunt dicit: Male de me Imperator meruit. sed, Bene iudicauit. Idem dicant quicumque iubentur pati timidis, ignauísque flebilia: Digni visi sumus Deo, in quibus experiretur, quantum humana natura posset pati.* Effata diuini pectoris!

NOBILIOR SIT ROMA MALIS.] De ipsa Sidonius Carmine 7.

— *cui fixus ab ortu*
Ordo fuit, creuisse malis. ——

GRATVSQ. MIHI MARCELLVS OPIMIS.] *Mihi* Ioui *Feretrio*, de cuius cognomine hæc de multis Propert. lib.4. Eleg.11.

Nunc spolia in templo tria condita causa FERETRI,
Omine quòd certo dux fecit ante ducem.
Seu quia victa suis humeris hæc arma ferebant:
Hinc FERETRI *dicta est ara superba Iouis.*

De *Feretrio* Liuius lib.1.4.32. Dionysius Halic. l.2. Plut. in Romulo, & Marcello, Plin. lib.2. c.53. Festus ἐν τῷ *Opima*. Item his: *Feretrius Iupiter dictus à ferendo, quòd pacem ferre putaretur, ex cuius templo sumebant sceptrum, per quod iurarent, & lapidem silicem, quo fœdus ferirent.*

EFFERET ET SACRIS.] Versus hic abest nonnullis codicibus. *Efferet: nam gens flauia obscura illa quidem, ac sine vllis maiorum imaginibus;*

ſed tamen nequaquam reip. pœnitenda, Suet. c. 1. Vide & c. 12.

Exin ſe Curibus virtus cæleſtis ad aſtra
Efferet, & ſacris augebit nomen Iuli.
Bellatrix gens baccifero nutrita Sabino.
Huic pater ignotam donabit vincere Thulen,
Inque Caledonios primus trahet agmina lucos,
Compeſcet ripis Rhenum, reget impiger Afros,
Palmiferámque ſenex bello domitabit Idumen.
Nec ſtygis ille lacus, viduatáque lumine regna,
Sed ſuperum ſedes; noſtróſque tenebit honores.
Tum iuuenis magno præcellens robore mentis
Excipiet patriam molem, celſúſque feretur
Aequatum imperio tollens caput, hic fera gentis
Bella Palæſtinæ primo delebit in æuo.
At tu tranſcendens Germanice facta tuorum,
Iam puer auricomo performidate Batauo,
Nec te terruerint Tarpei culminis ignes:
Sacrilegas inter flammas ſeruabere terris.
Nam te longa manent noſtri conſortia mundi.
Huic laxos arcus olim Gangetica pubes
Submittet, vacuáſque oſtendent Bactra pharetras,
Hic & ab Arctoo currus aget axe per vrbem,
Ducet & eoos Baccho cedente triumphos.
Idem indignantem tranſmittere Dardana ſigna
Sarmaticis victor compeſcet ſedibus Iſtrum.
Quin & Romuleos ſuperabit voce nepotes,
Queis erit eloquio partum decus, huic ſua Muſæ
Sacra ferent, meliórque lyra, cui ſubſtitit Ebrus,
Et venit Rhodope, Phœbo miranda loquetur.
Illa etiam, qua priſca fides ſtat regia nobis
Aurea Tarpeia ponet capitolia rupe.
Et iunget noſtro templorum culmina cælo.
Tunc ô nate Deum, diuóſque dature, beatas
Imperio terras patrio rege, tarda ſenectam
Hoſpitia excipient cæli, ſolióque Quirinus
Concedet, mediúmque parens, fraterque locabunt.
Siderei iuxta radiabunt tempora nati.

ET SACRIS AVGEBIT NOMEN IVLI.] Addito *Flauialium* collegio, Suet. Domitiani c. 4.

DONABIT VINCERE THVLEN.] Sueton. Vespasiani c. 4. *In Britanniam translatus tricies cum hoste conflixit. Duas validissimas gentes, supérque viginti oppida, & insulam Vectem Britanniæ proximam in deditionem redegit.* Tacitus Agricolæ vita: *Adsumto* (à D. Claudio) *in partem rerum Vespasiano. Quod initium ventura mox fortunæ fuit, domitæ gentes, capti reges, & monstratus fatis Vespasianus.*

REGET IMPIGER AFROS.] Suetonius: *Exin sortitus Africam integerrimè, nec sine magna dignatione administrauit.*

PALMIFERAMQVE IDVMEN.] Idumes prope laus vnica. Lucanus lib. 3.

— arbusto palmarum diues Idume.

Solinus c. 47. *Idumæa inde incipit palmis opima.*

Sed & *Selinuntem palmosam* canit Maro Æn. li. 3.

SENEX DOMITABIT IDVMEN.] Sueton. c. 4. Tacitus lib. extremo, Iosephus de bello Iudaico, & Hegesippus. Statius:

— versam proles tua pandet Idumen,

Nomenclatio *Idumes* ab Edom est, qui & Esau dictus, Gen. c. 25. D. Aug. li. 16. de Ciuit. c. 35.

NOSTROSQVE TENEBIT HONORES.] Prædicit Iupiter futuram Vespasiani ἀποθέωσιν: quam ipsemet viuus vidénsque irridebat. Sueton. c. 23. *Prima quoque morbi accessione, vt (inquit) puto, Deus fio.*

TVM IVVENIS MAGNO PRÆCELLENS ROBORE MENTIS.] Hæc de Tito Vespasiani filio. Suetonius de eo c. 3. *In puero statim corporis, animique dotes explenduerunt, magis ac magis deinceps per ætatis gradus.*

ÆQVATVM IMPERIO TOLLENS CAPVT.] Titum maiestatis retinentem conficies è c. 8. Suet.

BELLA PALÆSTINÆ PRIMO DELEBIT IN ÆVO.] Iosephus, & Hegesippus de bello Iudaico.

GERMANICE FACTA TVORVM.] Hoc itidem cognomine Domitianus honoratus est à Martiale l. 8. Epigr. 26.

Quos tua Roma nouas vidit Germanice tigres?

Ep. 45. pluriésque A Papinio 4. Syluarum. Cognominatus autem Germanicus anno ab V. C. 835. I. C. 83. vt inspectis numis cognoui, *post duos* triumphos, inquit Sueton. c. 13. Ambitu verborum Martial. li. 9. Epigr. 7.

Tibi summe Rheni domitor

Tunc porrò *domitor*, cùm bellum ciuile motum, quod scribit Sueto. ca. 6. à L. *Antonio superioris Germaniæ Præside confecit absens felicitate mira, cùm ipsa dimicationis hora resolutus repente Rhenus transituras ad Antonium copias barbarorum inhibuisset.* Aliter Xiphilinus: Στρατεύσας δὲ ἐπὶ τοὺς γερμανούς, καὶ μηδὲ ἑωρακώς που πόλεμον, ἐπανῆκε. *Expeditione facta in Germanos, hoste nedum viso reuenit.* Vide etiam Dionem frag. 50. En qui transcendit facta suorum! Nec tamen adulationes desinit Martialis li. 2. Ep. 2.

Creta dedit magnum maius dedit Africa nomen,
Scipio quod victor, quodque Metellus habet.
Nobilius domito tribuit Germania Rheno
Et puer hoc dignus nomine Cæsar eras.

IAM PVER AVRICOMO PERFORMIDATE BATAVO.] Pari numero Mart.lib.8.Ep.33.

Et mutat Latias spuma Batava comas.

Hanc ego ariolor fuisse militiam contra barbaros, in quam missum à patre Domitianum scripsit Alexander Monachus: Δομιτιανὸν δὲ ἀπέστειλεν εἰς ἐκστρατείαν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους. *Domitianum amisit in exteram militiam contra barbaros.* De expeditionibus Domitiani legi potest c. 6. Suet. Dio frag.46. Vtut est, carmen hoc adulationis plenum est: nam Muciano, & Cerali veteranis ducibus spreta fuit Domitiani iuuenta, nec in curas publicas admissus, Tacitus 4.Historiarum. Lipsius in Tac. de Mor.Germ.legit:

At puer auricomo iam formidate Batavo.

SACRILEGAS INTER FLAMMAS SERVABERE TERRIS.] *Flammas sacrilegas*: quòd iis Capitolium domus Deorum, & sedes conflagrauerit bello Vespasianum inter, & Vitellium. Tacitus lib.3. Histor. apprimè his narratibus conducit, & Domitiano seruato, eóque repræsentandus: *Domitianus prima irruptione apud æditum occultatus solertia liberti lineo amictu turbæ sacricolarum immistus, ignarúsque apud Cornelium Primum paternum clientem iuxta Velabrum delituit. Ac potiente rerum patre disiecto æditui contubernio modicum sacellum IOVI CONSERVATORI arámque posuit, casúsque suos in marmore expressit. Mox imperium adeptus IOVI CVSTODI templum augens*, (fortè *ingens*.) *séque in sinu Dei sacrauit.* Consule Suet.c.1. Statius 1. Syluarum:

An nona contentis surgant Palatia flammis
Pulcrius?

HINC LAXOS ARCVS OLIM.] Adi ad Suet.c.13. & corride. Nasamones tamen ad Domitianum venisse fidem facit Frag. Dionis 49. Ὅτι Μάσυος ὁ Νασαμώνων βασιλεὺς, καὶ Γάννα παρθένος ἣν μετὰ τὴν Βελήδαν ἐν Κελτικῇ θειάζουσα ἦλθον πρὸς τὸν Δομιτιανὸν, καὶ τιμῆς παρ᾽ αὐτοῦ τυχόντες ἀνεκομίσθησαν. *Masyus Nasamonum rex, & Ganna virgo post Beleda in Celtica Dea fuit habita. Hi ad Domitianum venerunt, & honorificè excepti, reuersi sunt.* Quo tamen loco legi potest Σεμνόνων cùm præfuerit Σεμνόνων.

VACVASQVE OSTENDENT BACTRA PHARETRAS.] Numo apud Occonem Domitianus Cos.v.cusus est, & Parthus restituens signa militaria, qualis & Augusto Goltzii. Historia reapse est de Augusto, quæ Domitiano non per ἀνιστορησίαν, sed per impudentem adulationem affingitur vel à Silio, vel à Papinio lib.4.

Nunc magnos oriens dabit triumphos,
Ibis quà vagus Hercules, & Euan
Vltra sidera, flammámque Solem.

HIC ET AB ARCTOO CVRRVS AGET AXE PER VRBEM.] Sueton. c.6. *De Cattis, Dacisque post varia prælia duplicem triumphum egit.* Martialis subscribit huic victoriæ l.8. Epigr.65.

Hic fletit Arctos formosus puluere belli
Purpureum fundens Cæsar ab ore decus.

SARMATICIS VICTOR COMPESCET SEDIBVS ISTRVM.] Sarmatæ legatum cum legione ceciderant, Suet. c.6. ideo necessariam in eos suscepit expeditionem Domitianus; Opinor Sarmatis nec impunitam fuisse ce-

dem commissam, nec Domitiani victoriam incruentam: quare placebat *Cædibus* legi, aut *legibus*: eas enim amant victis victores imponere. Certè ad Domitianum referendum illud primæ Thebaidos:

— bis adactum legibus Istrum.

Bis semel ante rebellionem, iterum vt perdomiti fuere. Hæc historiæ conuenientissima coniectura est: altera propior vocis vestigia: neutra tamen sequenda, quod vt *maris sedes* Æn. 1. legerat Silius sic *Istri sedes* imitatione posuit. Exstat in repræsentatis ab Occone numis Domitiani, Germaniæ captæ typus humi sedentis, *De Sarmatis lauream modo Capitolino Ioui retulit*, Suet. cap. 6. *Lauream* istam *secretos triumphos*, ni fallor, appellat Martialis li. 8. Epigr. 15.

Hos quoque secretos memorabit Roma triumphos,
Nec minor ista tuæ laurea pacis erit.

ROMVLEOS SVPERABIT VOCE NEPOTES.] Domitiani cap. 20. historicum agit Suetonius non adulatorem, vel de eius facundia.

MELIORQVE LYRA, CVI SVBSTITIT HEBRVS.] Domitianus lyram Orphei, cui substitit Hebrus, lyra sua vincet. Ad hasce binas lyras refero numisma 17. loco positum ab Occone, in quo duæ lyrę cum noctua cum hac inscriptione

ΑΥΤ. ΚΑΙC. ΔΟΜΙΤΙΑΝΟC CΕΒΑCΤΟC ΕΤΟΥC ΙΔ. ΠΑΤΟΙ.

Alterámque mihi lyram dicam Orphei, alteram Domitiani.

ILLA ETIAM, QVA PRISCA FIDES STAT, REGIA.] Silii lib. 1. Saguntinorum legati Romanis:

Sacrata gens clara Fide

Nec multò priùs:

Heu priscis Numen populis, ac nomine solo
In terris iam nota Fides! Lib. 6.
Nec leuior mihi diua Fides

Sic Plautum Cistellaria erudio:

— per Fidem, quod creditum est.

Dii námque iuribus iurandis præsentes adsunt Valerii Max. lib. 3. cap. 2. *In ædem Fidei publicè conuocati patres.* Idem lib. 6. cap. 6. *Venerabile Fidei numen*, Ibidem: *Fidei templum* legitur. Quæ fides hîc *Regia* dicitur, quòd Numa rex illi primus templum erexerit. Dionysius Halic. lib. 2. Antiq. Rom. Πρῶτος ἀνθρώπων ἱερὸν ἱδρύσατο Πίστεως δημοσίας, καὶ θυσίας αὐτῇ κατεστήσατο, καθά περ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς δημοτελεῖς: *Primus hominum templum fidei publicæ statuit, & sacrificia ex ærario velut aliis Diis.* Item Plut. in Numa. Cicero 2. de legib. *Bene verò quod Mens, Pietas, Virtus, Fides consecratur manu: quarum omnium, Romæ dedicata publicè templa sunt.* Ob eandem causam *Prisca*. Agathocles tamen Cyzicenarum rerum compositor ait Rhomam Ascanii filiam primam omnium consecrasse in Palatio *Fidei* templum. Tertullianum igitur Apologia de Numæ temporibus: *Nondum tamen aut simulacris, aut templis res diuina apud Romanos constabat*, intelligo de operosioribus, & sumtuosioribus, quemadmodum Varronem apud Augustinum libro quarto de Ciuit. cap. 31. Item non multis templis, non multis simulacris olim vsus est RR. Consulatur Prud. libr. 2. contra Sym.

Quin & *Fidei* simulacrum Ioui proximum fuit in Capitolio, Cicero 3. de Off. consecratum ab Attilio Galatino, vt idem testatur lib. 2. de Nat. Deorum. *Fidei* in Capitolio meminit Plin. li. 35. c. 10, Plautus in Aulularia. Aulus Gellius lib. 5. cap. 21. Modius vel quid esset ex historia, vel quid in rem præsentem, nullus videns, *fidem* solio detraxit, & τὸ *Vides* regnare iussit. *Fidem* fugitiuam Heynsius non adspexit, & monstrum istud alterum sinu complexus est, ac Mineruæ peplo, siue Poëmati Siliano ausus est intexere. Fidem vestram, boni viri! Vnde tam multis Romanorum in numis. *Fidem publicam* legimus? vnde *fidei* templa numis insculpta, incisáve? Virgiliana verba, que Silius affectauit, vos cur inducitis? Ille Æn. 6

Heu pietas! heu prisca fides!

AVREA TARPEIA PONET CAPITOLIA RVPE.] Capitolium primum deflagratum est bello Mariano, D. Aug. l. 2. de Ciuit. c. 24. M. Tullius 3. in Catilinam, & 1. de Diuin. Dio l. 37. Appianus p. 191. Plut. in Sylla, Dionysius Hal. li. 4. Arsit & bello Vitelliano, cuius restituendi cura in L. Vestinū collata est, Tacitus li. 4. Histor. At Vestinus subsecundarius erat restaurator: princeps ipse Domitianus, cui hæc ex vero Silius arrogat, & Statius l. 1. Syluarum.

Dum stabit tua Roma, dúmque terris,
Quod reddis Capitolium, manebit.

Sueton. c. 2. Iterum Stat. l. 4. vbi de via Domitiani.

ET IVNGET NOSTRO TEMPLORVM CVLMINA COELO.] Quæ templa? *Flauiæ templum gentis*, Suet. c. 5. Martialis li. 9. Epig. 35. & eiusdem libri Epig. 4. reliqua templa, ædésque addit:

Pro Capitolinis quid enim tibi soluere templis
Et pro Tarpeia frondis honore potest?
Quid pro culminibus geminis matrona Tonantis?
Pallada prætereo: res agit illa tuas.
Quid loquar Alciden, Phœbúmque piósque Laconas?
Addita quid Latio Flauia templa polo?

En cur Domitianum adulatur li. 6. Epigr. 3.

Tot nascentia templa, tot renata.

TVNC Ô NATE DEVM, DIVOSQVE DATVRE.] Palpus. Papinius æquè obtrusit li. 4. Syluarum:

Salue dux hominum, & parens Deorum,
Præuisum mihi, cognitúmque numen. & lib. 1.
Salue magnorum proles, genitórque Deorum.

TARDA SENECTAM HOSPICIA EXCIPIENT COELI.] Statius:

— *te cùm statione peracta*
Astra petes serus

MEDIVMQVE PARENS, FRATERQVE LOCABVNT.] Vespasianus, ac Titus.

SIDEREI IVXTA RADIABVNT TEMPORA NATI.] Quos natos odiosè blanditus est Poëta. Suet. c. 3 *Dein vxorem suam Domitiam, ex qua in secundo suo consulatu filium tulerat.* Saltim hoc intulerat filiam Longinam vocitatam:

Vetus

Vetus numus: ΔΟΜΙΤΙΑ ΛΟΝΓΕΙΝΑ ΣΕΒΑΣΤΗ. Alter enim filio inscriptus est: DIVVS CÆSAR IMP. DOMITIANI F. Sed alterum cedo. Anquires frustra. Deinde ægrè capi potest de isto filio in *secundo consulatu* sublato, quod nonnemo animaduertit, cùm Domitianus nondum Imperator, & matre filii istius repudiata parum illi potuit accepta esse eius filii commemoratio. Scio post illa domum reuocatam, sed discidii tædio, non summa Domitiani voluntate. Dico itaque hoc carmen blanditias propius esse, quàm veritatem. Tantundem pronuncio de Papinij loco, is vbi libet Domitiano tribuit Deorum progeniem: tantundem de illo Martialis lib. 6. Epigr. 2. vbi Poëtæ vota scribuntur, nihil aliud:

Nascere Dardanio promissum nomen Iulo,
Vera Deum soboles nascere magne puer.
Cui pater æternas post secula tradas habenas:
Quique regas orbem cum seniore senex.

Quæ aliter toi queri possunt, non explicari. Nam & Silius, & Statius, & Martialis ista scriptitauere Domitiano regnante.

NOTA.] Deinde illud:

— radiabunt tempora nati

Domitiani ingenio datum, cui in deliciis fuit corona radiata, cuius exemplo & filiis eam tribuit. Apud Occanem numus refert ita coronatum Domitianum: IMP. KAIC. DOMIT. AVG. GERM. P. M. TR. P. VI. Alter etiam est, vbi Domitianus capite radiato est, hoc titulo Græco:

ΑΥΤΟΚ. ΚΑΙΣΑΡ ΔΟΜΙΤΙΑΝΟΣ ΣΕΒ.
ΕΤΟΥΣ ΔΕΥΤΕΡΟΥ.

Quæ refero ad Sueton. c. 4. de Domitiano: *Germanicam capite gestans coronam auream cum effigie Iouis, ac Iunonis, Mineruæque.* Radii verò Deorum insigne. Lucanus:

Fulminibus manes, radiis ornabat, & astris. Ouidius:
Quòd sit auus frontem radiis vallatus acutis.

Vallaris quoque corona fuit radiata, videndus Liuius lib. 10. & 30. Palatium igitur insigne filiis dedit Poëta.

Dum pandit seriem venturi Iuppiter æui,
Ductor Agenoreus tumulis delatus iniquis
Lapsantem dubio deuexa per inuia nisu
Firmabat gressum, atque humentia saxa premebat,
Non acies, hostísue tenet, sed prona minacе
Prærupto turbat, & cautibus obuia rupes.
Stant clausi, meréntque moras, & dura viarum:
Nec refouere datur torpentia membra quiete,
Noctem operi iungunt, & robora ferre coactis
Approperant humeris, ac raptas collibus ornos.

Iámque vbi nudarunt sylua densissima montis,
Aggessere trabes, rapidísque accensus in orbem
Excoquitur flammis scopulus, mox proruta ferro
Dat gemitum patiens resoluto pondere moles,
Atque aperit fessis antiqui regna Latini.
His tandem ignotas transgressus casibus Alpes
Taurinis ductor statuit tentoria campis.

PRÆRVPTO TVRBAT, ET CAVTIBVS OBVIA RVPES.] Sic Asc. Gr. & alii rectè. P. N. *De cautibus*. malè. B. *Turbant* σκολιωειδὲς ὅτω.

DAT GEMITVM PATIENS RESOLVTO PONDERE MOLES.] Modius consulitis membranis Col.

Dat gemitum putris

Adiuuare possum historia, & dictione Liuiana. Lib. 21. *Ardentiáque saxa infuso aceto putrefaciunt: ita torridam incendio rupem ferro pãdunt.* Prius enim aceto macerata, & labefacta rupes. Iuuenalis Sat. 10.

— opposuit natura Alpésque, niuémque,
Diduxit scopulos, & montem rupit aceto.

v. Plin. l. 22. c. 1. Adserendi nihilominus altera lectio: Silius námque aceti, aut maceratæ rupis non meminit. Est ergo *rupes patiens* venustè dictum pro *reluctari nescia*, *cedens & cædua* modò, licet antè incædua, & prætérquam vni Herculi inuia, atque ex ea rupium patientia dicta Διόδος Α᾽ννίϐυ, *Transitus Annibalis*, autor Appianus Annibalicis. Ita vulgo obtinuit, tamen Alpes non infrequenter antè transitas maximis copiis Polybius sancit libro tertio rationibus adamantis.

Interea voces Iouis, atque oracula portans
Emensis aderat Garamantum lætus arenis
Bostar, & vt viso stimulabat corda tonante.
Maxime Belidæ patriis qui à mœnibus arces
Seruitium dextra, Libycas penetrauimus oras,
Nos tulit ad superos perfundens sidera syrtis.
Nos penè æquoribus tellus violentior hausit,
Ad finem cæli medio tenduntur ab ore
Squalentes campi, tumulum natura negauit
Immensis spatiis, nisi quem caua nubila torquens
Construxit turbo, impacta glomeratus arena:
Vel si perfracto populatus carcere terras
Africus, aut pontum spargens super æthera Corus
Inuasere truces capientem prælia campum,

Inque vicem ingesto cumularunt puluere montis:
Has obseruatis valles enauimus astris.
Nanque dies confundit iter, peditémque profundo
Errantem campo, & semper media arua videntem
Sidoniis Cynosura regit fidissima nautis.

GARAMANTVM LÆTVS ARENIS.] Reuertit ab Ammonis oraculo, seue ab *arenis Garamantum*: nam Garamantes templum Iouis Ammonis accolunt. Lucanus lib. 9.

Ventum erat ad templum, Libycis quod gentibus vnum
Inculti Garamantes habent

TVRBO IMPACTA GLOMERATVS ARENA.] Idem literis mandauere Solin. c. 40. Sallust. Iugurtino. Curtius lib. 7. Diodorus lib. 17. Omnium χαριέστατα Lucanus li. 9. cuius veneres spectandas dabo:

— *patet omne solum, libérque meatu*
Æoliam rabiem totis exercet arenis:
Et non imbriferam contorto puluere nubem
In flexum violentus agit: pars plurima terræ
Tollitur, & nunquam resoluto vertice pendet. pòst:
Qui super ingentes cumulos inuoluit arenæ,
Atque operit tellure viros: vix tollere miles
Membra valet, multo congestu pulueris hærens.
Alligat & stantes affusus magnus arenæ
Agger, & immotis terra surgente tenentur.

Stupendum loci ingenium: vide sis restant[illegible]em & Arrianum, & Herodotum Gellius l. 16. c. 11. *Atque ita profectis* (Psyllis) *ventum Austrum magno spiritus agmine venisse obuiam. Eóque vniuersos eum omnibus copiis, armísque, cumulis montibúsque arenarum supertectos operuisse.* Sic *immotis terra surgente tenentur.* Non igitur immerito ab arenis habet nomen Iupiter Ammon. Consule festum in *Hammon.* Ideóque Propertius li. 4. Eleg. 1.

Hoc neque arenosum Libyes Iouis explicat antrum Dionysius:
Καὶ τέμενος Λιβυκοῖο θεοῦ ψαμάθῳ ὑπὸ πολλῇ,
Atque Iouis Libyci lucus multam inter arenam.

vbi Eustathius consulẽdus. Alii ab Ammone pastore, qui templi statuendi fuerit autor, vel quod Ἀμοῦν Iouem vocent Ægyptii teste Herodoto, אמון Hebraice *nutritur*: quandoque multitudo.

HAS OBSERVATIS VALLES ENAVIMVS ASTRIS.] Curtius: *Itaque qui transeunt campos nauigantium modo noctu sidera obseruant, ad quorum cursum iter dirigunt.* Lucanus:

— *Iter sunt discrimina terræ*
Vlla, nisi ætheriæ medio velut æquore flammæ
Sideribus nouere vias Causa:

NAMQVE DIES CONFVNDIT ITER.] Curtius: *Ergo interdiu in-*

V ij

uia est regio; quia nec vestigium, quod sequantur, inueniunt, & niter siderum caligine abscenditur. Silius

Obligat historica sic sua verba fide!

Verùm vbi defessi lucos, nemorosáque regna
Cornigeri Iouis, & fulgentia templa columnis
Aduenimus magnis, quam læta fronte sacerdos
Exceptos, hospes tectis inducit Arisbas,
Stat fano vicina (nouum & memorabile) lympha,
Quæ nascente die, quæ deficiente tepescit,
Quæque riget, medium cum sol accendit olympum:
Atque eadem rursus nocturnis feruet in vmbris.
Tum loca plena deo, dites sine vomere glebas
Ostentat senior, latáque ita mente profatur.
Has vmbras nemorum, & connexa cacumina cælo,
Calcatósque Ioui lucos, prece Bostar adora.
Nam cui dona Iouis non diuulgata per orbem
In gremio Thebes geminas sedisse columbas?
Quarum, chaonias pennis quæ contigit oras,
Implet fatidico Dodonida munere quercum.
At quæ Carpathium super æquor vecta, per auras
In Libyen niueis tranauit concolor alis.
Hanc sedem primo Cythereia condidit ales,
Hic vbi nunc aras, lucósque videtis opacos
Ductore electo gregis (admirabile dictu)
Lanigeri capitis media inter cornua perstans,
Marmaricis ales populis responsa canebat.
Mox subitum nemus, atque annoso robore lucus,
Extluit, qualésque premunt nunc sidera quercus
A prima venere die, prisco inde fauore
Arbor numen habet, colitúrque tepentibus aris.
Dúmque ea miramur, subito stridore (tremendum)
Impulsæ patuere fores, maiorq; repente
Lux oculos ferit, ante aras stat veste sacerdos
Effulgens niuea. & populi concurrere certant.
Inde vbi mandatas effudi pectore voces,
Ecce intrat subitus vatem deus, alta sonoro
Collisis trabibus voluuntur murmura luco,

Ac maior nota iam vox prorumpit in auras,
Tenditis in Latium, bellóque agitare paratis
Aſſaraci prolem, Libyes cœpta aſpera cerno,
Gradiuúmque trucem currus iam ſcandere, & atram
In latus Heſperium flammam expirare furenteis
Cornipedes, multóque fluentia ſanguine lora.
Tu qui pugnarum euentus, extremáque fati
Depoſcis, claroque ferox das vela labori,
Inuade Aetoli ductoris Iapyga campum.
Sidonios augebis auos, nullique relinques
Altius Auſoniæ penetrare in viſcera gentis,
Donec victa tibi trepidabunt Dardana regna.
Nec ponet pubes vnquam Saturnia curam,
Dum carpet ſuperas in terris Annibal auras.
Talia portabat lætis oracula Boſtar,
Implebátque viros pugnæ propioris amore.

FVLGENTIA TEMPLA COLVMNIS ADVENIMVS MAGNIS.] Solens Poëtis rem vnam vocabulo Plurium efferre: verùm ex hiſtoriæ adytis *fulgentia templa* cecinit Silius. Diodorus lib. 17. vbi de ſumma arce Ammoniorum triplici muro cincta hæc: *Primus huius arcis ambitus habet veterum magiſtratuum regias, alter aulam puerorum, vxorum, cognatorúmque habitationi adſignatam, & locorum cuſtodiam, prætereáque*(Nota) *Dei templum, fontémque ſacrum, &c. Extra verò arcem non procul inde alterum ſtat templum Ammonis, multis, atque ingentibus arboribus inumbratus.* Cauſa dicendi Silio:

— — nemoroſáque regna
Corniger Iouis.

Hec ita dedimus linguæ Græcæ ignaris. Modius quaſi templis diſconueniant columnæ, iis hîc diſiectis ſubſtituit: *Subimus*, quò ruat verſus ſequens Heynſius mancipium frugi Modio eam coniecturam exoſculatur. Fruſtrà. quæ ſubeunt, lego cum interrogandi nota:

— — quàm læta fronte Sacerdos
Exceptos hoſpes tectis inducit Ariſbas?

Si quid rationis contuliſſent in id, excur rem: nunc quia nihil paret, vniuerſos chalcotypos libros obiiciam vnis fruſtis M. S.

ADVENIMVS MAGNIS.] Gloſſema τῦ *Attigimus*, aut *Appulimus*, ſimiliſue: quod præfui'e debuit. Ouid. Metam. 14.

— Circea ad mœnia miſit.
Quæ ſimul attigimus

Verrina 4. Silii præceptor: [illegible]*ſta antè facta ſunt, non modò quam ego Siciliam, verùm etiam quam iſte Italiam attigit.* Epiſt. 1. ad Q. Fratrem. *Vt primùm Aſiam attigiſti.* Ad Brutum ep. 14. *Qui ſi Italiam attigerit.* Curt. li[…]7. *Nunquam terram tuam attigimus.*

NOVVM, ET MEMORABILE LYMPHA.] Transformationum lib. 15.

— — *medio tua corniger Ammon*
Unda die gelida est, ortúq. obitúq. calescit.

Plinius lib. 2. c. 103 qui & lib. 15. c. 5. locat eum fontem in Cyrenaica regione. Mela lib. 1. c. 8. D. August. lib. 21. c. 5. Herodotus Melpomene. Isidorus lib. Originum 14. c. 5. Antigonus Aristotele laudato in Synagoga historiarum Paradoxarum. Diodorus lib. 17. ex quo trãsfudit hęc in librum suum quartum Curtius, vt alia pleráque. *Est aliud Ammonis nemus* (si pluta ibi nemora iure meritissimo dixerit Silius *nemorosáque regna Cor. Iouis*) *in medio habet fontem, Solis aquam vocant: sub lucis ortum tepida manat: medio die, cuius vehementissimus est calor, frigida eadem fluit: inclinato in vesperam calescit: media nocte feruida exæstuat: quoque nox propius vergit ad lucem, multum ex nocturno calore decrescit, donec sub ipsum diei ortum assueto tepore languescat.* Lucretius lib. 6 causas harumce mutationum statarum venatur, nec nihil facit, etsi non satis mihi. Persimilis miraculi meminit Apollonius li. 3. propter Aetæ regiam. I. ad D. Aug. lib. 21. c. 5.

DITES SINE VOMERE GLEBAS] Caue auri, argentíue arenis glebas respersas putes: nam Lucanus lib. 9. de hac ora:

In nullas vitiatur opes, non ære, nec auro
Excoquitur, nullo glebarum crimine, pura
Sed penitus terra est.

Quid ego? sterilis? minimè; idem paullò ante:

— *Libycæ quod fertile terræ est*
Vergit in occasus.

Amplius etiam Silius: *Sine vomere*, quod ἀνήροτα, ἠδ᾽ ἄσπαρτα. *Inarata, non sata.* prouenirent, quæ metebant.

DODONIDA MVNERE QVERCVM.] Claudianus de tertio Consulatu Honorii:

Celsaque Dodone stupuit, rursúsq. locutæ
In te Chaoniæ mouerunt carmina quercus.

Adeundus Strabo lib. 7. Homerus Od. Ξ Pausanias Phocicis. Nec reiiciculum, quod Modius è membranis offert: *Murmure.*

IN LIBYEN NIVEIS TRANAVIT CONCOLOR ALIS.] Heynsius vulnus hîc agnouit, sed auxiliatricem manum abstinuit: ego sine ferro, sine cautere persano substituto *Liuens* pro *niueis*, hoc est, πελείας. Lib. 7. *Liuentia terga* pro *Nigris*. Lib. 7. *Liuenti dorso* de elephanto. A me sunt illa Herodoti in Euterpe. τὴν δὲ ἐς τοὺς Λίβυας οἰχομένην πελειάδα λέγουσι Ἄμμωνος χρηστήριον κελεῦσαι τοὺς Λίβυας ποιέειν. *Quæ verò in Africam venit columba, dicunt Ammonis oraculum, vt facerent, hortatum Africanos.* Vide sis Eustathium loco indicato.

HANC SEDEM PRIMO.] Modius *Templo*. Prætulerim.

PRISCO INDE FAVORE.] Membranæ *Pauore*. Non nolo.

ARBOR NVMEN HABET.] *Et apud Celtiberos.* Appianus Ibericis: Κελτοὶ σέβουσι μὲν Δία, ἄγαλμα δὲ Διὸς Κελτικὸν ὑψηλὴ δρῦς: *Iouem colunt Celtæ, simulacrum verò Iouis Celticum celsa quercus.* Q. Curtius de Indis lib. 8. *Deos putant, quidquid colere cœperunt, arbores maximè, quas violare capitale est.* Sulpicius Seuerus historiæ D. Martini lib. 1. memorat ab eo succisam pinum, & euersam, cui nu-

men adscribebant gentiles. D. Gregorius M. lib. 7. Epist. 5. ad Brunichildam reginam Francorum: *Vt idolis non immolent, cultores arborum non existant:* Plin. lib. 16. c. vltimo *Arbores fuere numinum templa, priscóque ritu simplicia etiam: nunc Deo præcellentem arborem dicant. Nec magis auro fulgentia, atque ebore simulacra, quam lucos, & in iis silentia ipsa adoramus.* Decem omnino ante annos in Moscouiæ finib. excisæ præcelsæ, & annosæ arbores, in quib. illic populus nescio quid numinis parum ominatè suspicabatur.

ASSARICI PROLEM.] Ita libri plures. malè. *Assarici proles* Roma, seu Romani. Vide Cononem Narratu 1.

IN LATVS HESPERIVM.] Horatius.

Quod latus mundi nebulæ malusq.
Iupiter vrget.

IN LIB. IIII. PVNICORVM

C. SILII ITALICI

VIRI CONSVLARIS DE PVNICO BELLO SECVNDO

Claud. Dausqueij Can. Tor.

COMMENTARIVS.

FAMA per Ausoniæ turbatas spargitur vrbes
Nubiferos montes, & saxa minantia cælo
Accepisse iugum, Pœnósque per inuia vectos:
Aemulâque Herculei iactatur fama laboris,
Descendisse ducem, diros canit improba motus,
Et gliscit gressu, volucrique citatior Euro
Terrificis quatit attonitas rumoribus arces.
Astruit auditis doctus per inania rerum
Pascere rumorem vulgi pauor: itur in acreis
Bellorum raptim curas, subitúsque per omnem
Ausoniam Mauors strepit, & ciet arma virósque:
Pila nouant, ac detersa rubigine sænus
Induitur ferro splendor: iuuenúmq. repostæ
Instaurant galeæ coni decus: hasta inuatur
Amento, renouántque noua fornace bipennes.
Conseritur tegmen laterum impenetrabile, multas
Passurus dextras, atque irrita vulnera thorax,
Pars arcu inuigilant, domitat pars verbere anhelum

Cornipedem in gyros, ſaxóque exaſperat enſem.
Nec verò muris.quibus eſt luctata vetuſtas,
Ferre morantur opem:ſubuectant ſaxa, cauáſque
Retractant turres, edit quas longior ætas.
Hinc tela accipiunt arces, & robora portis,
Et fidos certant obices acceſſere ſylua.
Circundant foſſas.haud ſegnis cuncta magiſter
Præcipitat timor, ac vaſtis trepidatur in aruis.
Deſeruere larem, portant ceruicibus ægras
Attoniti matres, ducenteiſque vltima fila
Grandæuos rapuere ſenes:tum crine ſoluto
Ante agitur coniux, dextra, læuáque trahuntur
Parui, non æquo comitantes ordine, nati.
Sic vulgus, tradúntque metus, nec poſcitur author.
At patres quanquam exterrent immania cœpta,
Inque ſinu bellum, atque Alpes, & peruia ſaxa
Accepere, tamen crudam contra aſpera mentem,
Et magnos tollunt animos, iuuat ire periclis
Ad decus, & dextra memorandum condere nomen,
Quale dedit nunquam rebus fortuna ſecundis.

DOCILIS PER INANIA RERVM PASCERE RVMOREM VVLGI PAVOR.] Explicatiùs id Cæſar pro rei natura deſcripſit lib.2.de bello Ciuili: *Nam in variis hominum ſermonibus colenter augetur*(timor) *vnuſquiſque enim opiones fingebat: & ad id, quod ab alio audiuerat, ſui aliquid timoris addebat. Hoc vbi vno auctore ad plures permanauerat, atque alius alij tradiderat, plures auctores eius rei videbantur.* Silius poſtea:

— *tradúntque metus, nec poſcitur auctor,*

Aptè Aeſchilus Agamemnone:

Φήμη γε μέντοι δημόθρους μέγα σθένει:
Vulgi poteſt pollicitue fama plurimum.

IVVENVMQ REPOSTÆ INSTAVRANT GALEÆ CONI DECVS.] Modius *Niueiſque*. An omnibus galeis niueum coni decus? nullis alternis coloris? an fortè ſolæ illæ renouantur? Reſcribo:

— *iuuenéſque repoſtæ*
Inſtaurant g. c. decus.

Ea namq. ætas armis, decoribus, & niridis potiſſimum capitur.

RENOVANTQ. NOVA FORNACE BIPENNES.] Potuit noua fornax armis renouandis inſtitui. Res nulli obſcura. Colonienſes tamen membranæ: *Reuocant.*

SVBVECTANT SAXA.] Maro:

Saxáque ſubuectare humeris.

HAVT SEGNIS CVNCTA MAGISTER PRÆCIPITAT TIMOR.] M.Tullius prima

prima in Antonium: *Quanquam te bonum timor faciebat non diuturnus magister officii.* & alibi: *Imbecillus est pudoris magister timor, qui si aliquando paululum aberrauit, statim spe impunitatis exultat.* Sic à magistro accepta. Silius parcè, & cum gratia detorsit aliò. At Liuius lib. 34. *Disciplina erat custos infirmitatis, quam inter validiores optimè timor continet.*

ACCEPERE, TAMEN.] B. similiter. Asc. & P. N. *Decepere*, quod Modius sequitur: aliquantò certè efficaciùs. Nec alterum tamen iure culpabile.

CAPTI SENSERE QVIRITES.] Concisa est, abruptáque oratio. Pleniùs Annibal: Et nos, qui quotidianis propè congressionib. Gallos vicimus à Romanis *metui* meremur.

Sed Libyæ ductor tuto fouet agmina vallo
Fessa gradum, multoque gelu torpentia neruos,
Solandíque genus, lætis ostentat ad vrbem
Per campos superesse viam, Romámque sub ictu.
At non & rerum curas, consultáque belli
Stare probat, solúsque nequit perferre quietem.
Armiferæ quondam prisca inter tempora gentes
Ausonium inuasere latus, sedésque beatas,
Et metui peperere manu, mox impia bella,
Tarpeius pater, & capti sensere Quirites.
Hic dum sollicitat donis & inania corda,
Ac fluxam morum gentem fouet, armáque iungit,
Iam Consul volucri peruectus littora classe
Scipio, Phocaicis sese referebat ab oris.
Ingentésque duces, pelagi, terræque laborem
Diuersum emensos, propiora pericula vallo
Iungebant, magnaque aderant primordia cladis.
Nanque vt collatis admoto Consule castris
Sustulerat fortuna moras, signúmque furoris
Accensæ viso poscebant hoste cohortes
Debellata procul, quæcunque [illegible]cantur Iberis
Ingenti Tyrius, nemo[illegible]a per agmina, ductor
Voce sonat, [illegible]yrenem, Rhodanúmue furentem,
Iussa [illegible]pernatos, rutulam fumasse Saguntum,
Raptum per Celtas iter, & quà ponere gressum
Amphitryoniadæ fuerit labor, isse sub armis
Pœnorum turmas, equitémque per ardua vectum
Insultasse iugo, & fremuisse hinnitibus Alpes.

HIC DVM SOLICITAT DONIS.] Fortè: *Sic*, tu mihi orationis seriem perspice.

ARMIFERÆ QVONDAM PRISCA INTER SECVLA GENTES AVSONIVM INVASERE LATVS.] Quænam illæ? Siculæ, tum Aborigenes longo bello tandem priscis incolis Italiam ademere, deinde Pelasgi Græcis permisti Siculam gentem manu adſertum iuere, & quidquid Lirim, Tiberímque interiacet, ſubegerunt. Dionysius auctor lib. 1. Antiq. Rom, Possunt & capi de diuersarum nationum hominibus, qui Asylum Romuli refugio habuere, & vicinis terrorem intulere. Nec malè de Pelasgis, Lydis, Tyrrhenis, siue Thuscis. Aeneid. 8.

— — vbi Lydia quondam
Gens bello præclara iugis insedit Etruſcis.

SCIPIO PHOCAICIS SESE REFEREBAT AB ORIS.] A Massilia reueniebat Phocensium colonia, de qua Iustinus lib. 43. *Temporibus Tarquinij regis ex Asia Phocensium iuuentus ostio Tiberis inuecta amicitiam cum Romanis iunxit: inde in vltimos Galliæ sinus nauibus profecta Maßiliam inter Ligures, & feras Gallorum gentes condidit.* Deseruerunt verò patriam metu Cyri, teste Strabone lib. 3. & Eustathio in Dionysium, Marciano Heracleota, qui & annum apponit:

— — Μασσαλία δ' ἐστ' ἐχομένη
Πόλις μεγίστη φωκαέων ἀποικία.
Ἐν τῇ Λιγυστικῇ δὲ ταύτην ἔκτισαν
Πρὸ τῆς μάχης τῆς ἐν Σαλαμῖνι γενομένης
Ἔτεσι πρότερον, ὥς φασιν, ἑκατὸν εἴκοσι
Τίμαιος οὕτως ἱστορεῖ δὲ τὴν κτίσιν.

Maßilia consequens
Permaxima vrbs, Phocensium colonia,
Liguſticis, quàm condidere finibus
Salaminiam ante pugnam, vti ferunt, dies
Sol ante viginti vias confecerat,
Centúmq. Sic Timæus auctor fidus eſt.

Vide Liuium lib. 5. Gell. lib. 10. c. 16. Melam lib. 2. c. 5.

PELAGI, TERRÆQ. LABOREM DIVERSVM EMENSOS.] Superatis enim Pyrenæis, & Alpibus circumpadana Annibal obtinebat, & à Massilia Scipio reuectus per oram Ligusticam eò tendebat. Vide Liuium lib. 21.

SIGNVMQ. FVRORIS POSCEBANT COHORTES.] Romanis manum cum hoste conſerendi ſignum fuit veſtis coccinea. Modum & poſituram Plutarchus in Marcello aperit: Ἅμ' ἡμέρᾳ τῆς μάχης σημεῖον ἐξέθηκαν. (Varro) ἔστι δὲ χιτὼν κόκκινος ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς διατεινόμενος. *simul illuxit pugnæ ſignum extulit. Illud autem eſt ſagum coccineum ſupra imperatorium tabernaculum expanſum.*

DEBELLATA PROCVL QVÆCVNQVE VOCANTVR IBERIS.] Debellatã Iberiam trahebat in titulos Annibal. Aemylius Probus: *Imperator factus proximo triennio omnes gentes Hiſpaniæ bello ſubegit.* Polybius lib. 3. Liuius lib. 21.

INGENTI TYRIVS NEMOROSA PER AGMINA.] Repugnantibus codicibus reſcribendum: *Numeroſa per a.* Marsi codex *Nemoroſa*: Commentarius *Numeroſa.*

INGENTI... VOCE.[Ad Homeri regulam:

Ὑψαγόρην τ' ἔμμεναι, καὶ θαρσαλέως ἀγορεύειν.
Grandiloquum cluere, intrepidóque ore profari.

Dixit & Maro Georg. 3.

— *magno nunc ore sonandum.*

EQVITEMQ. PER ARDVA VECTVM.] Equus vehit, eques vehitur: hîc ergo *Eques* vsu cognitissimo pro *Insessore*, non pro *Equo*, quod voluit Marsus. Silii narratum graue sustinet Polyb. lib. 3.

Contra pulcra suos vocat ad discrimina Consul.
Hostem miles habes fractum, ambustúmque niuosis
Cautibus, atque ægre torpentia membra trahentem,
En age, qui sacros monteis, rupésque profundas
Transiluit, discat quanto stat celsius arce
Herculea vallum, & maius sit scandere colleis,
An nostros rupisse globos, det inania famæ.
Dum magna fusa pugna, retróque ruenti
Qua ventum est, obstent Alpes, super ardua ductum
Huc egere Dei, Latios vt sanguine fines
Imbueret, tellúsque hostilis conderet ossa.
Scire libet, noua nunc nobis, atque altera bellum
Cartago, an ne eadem mittat, quæ mersa sub æquor
Egates inter vasto iacet obruta ponto.
Hæc ait, atque agmen Ticini flectit ad vndas.
Cæruleas Ticinus aquas, & stagna, vadoso
Perspicuus seruat turbari nescia, fundo,
Ac nitidum viridi lente trahit amne liquorem.
Vix credas labi, ripis tam mitis opacis
Argutos inter volucrum certamina cantus
Somniferam ducit lucenti gurgite lympham.
Iámque sub extremum noctis fulgentibus vmbris
Lux aderat, somnúsque suas confecerat horas.
Explorare locos Consul, collísque propinqui
Ingenium, & campis quæ sit natura, parabat.
Par studium Pœno, similésque in pectore curæ.
Ergo aderant, rapidis equitum comitantibus alis.

CONTRA PVLCHRA SVOS VOCAT AD DISCRIMINA CONSVL.] *Pulchra*, honesta, vt:

— *pulcrúmq. mori succurrit in armis.*

Aptius dicas: *Fortia*, vt ibi:

— — *satus Hercule pulchro*

Pulcher Auentinus.

Fortem creatum è forti dicit Maro. Hinc eorum opinio firmatur, qui *pulcher* adspirant, quasi πολύχειρ, qui manu valens est. Tota verò Consulis oratio stimulus est fortitudinis: honestatis vestigium in ea nullum.

FRACTVM, AMBVSTVMQ. NIVOSIS.] Xenophon lib. 4. Ἀναβ: Ἄνεμος Βορρᾶς ἐναντίος ἔπνει παντάπασιν ἀποκαίων καὶ πηγνὺς τοὺς ἀνθρώπους. *Ventus Boreas ex aduerso flabat prorsus adurens mortales, ac torpentes reddens.* Virgil.

— — *Boreæ penetrabile frigus adurit.*

Frigoris vi quid vri posse multis probauimus notis ad Basilium Seleucensem.

TELLVSQ. HOSTILIS CONDERET OSSA.] Exsecrandum, & detestabile priscis seculis. Ex eo tam soliciti fuere, vt ossa patriæ redderentur. Ouid. lib. 3. Trist. Eleg. 4. ideo mori Romæ optat: nam tunc

— — *cinis in tumulo positus iacuisset auito,*
Tactaque nascenti corpus haberet humus.

Idem funestam vindictam interminatur Annibali lib. 13.

— *patria non ossa quiescent.*

VIRIDI LENTE TRAHIT AMNE LIQVOREM.] Alii amnes virides aquas, alii voluunt violaceas. Eustathius notauit ad Iliad. Λ. Αὐχμῶν ὄντων γινομένων φασί ποτε περὶ τὸν Νεῖλον ἐῤῥύη τὸ ὕδωρ ἰῶδες, καὶ ἦν φαῦλον καὶ αὐτὸ τέρας. πολλοὶ γὰρ τῶν Αἰγυπτίων ἀπώλοντο. καὶ τὸ τοῦ Βορυσθένους δέ φασι κατά τινας χρόνους ἰοβαφὲς ὁρᾶται. Εἰ δὲ που ὕδασι καὶ πρασίνοις ὤφθη συμβεβηκὸς χρῶμα, ἀλλ' αὐτὸ πάθος ἀπὸ γῆς σωμάτων ποντοχρόων. *Torrido quondam cœlo circa Nilum aiunt aquam fluxisse violæ colore, quod prodigium inter infausta fuit. Ægyptiorum namq. multi perierunt. Et Borysthenis flumen quandóq. violaceum videri aiunt. Euenit & in quibusdam aquis viridis color: sed hoc fuit à solis tumulis, quibus talis color.*

FVLGENTIB. VMBRIS.] Vt primùm lux emicat, nonnihil vmbræ fulgent. *Fugientibus vmbris* à Modio, & Heynsio suppositum. aptum est: non debuere tamen alterum de veteri possessione deturbare absque Prætoris edicto. quorsum?

SOMNVSQ. SVAS CONFECERAT HORAS.] Georgicon lib. 1.

Libra die, somnique pares vbi fecerit horas.

Duas scribit Heynsius. Prius scribit quoq. *Fugientibus vmbris*, & Poëta subiicit: *Lux aderat*: ergo nascebatur dies primo crepusculo, atque adeo tota nox exacta, *omnésque suas horas somnus confecerat*, ne duas duntaxat. Immò de sententia Poëtæ prima luce cùm ambo exploratum locos eunt, congrediuntur: quod duabus somni horis peractis fieri non potest, cùm primę vigiliæ horæ duę restent, sitque tempestas prœlio intempesta. Hæc adserere, est & loqui secum pugnantia, & quem defendendum susceperis, aperto Marte inuadere.

COLLISQ. PROPINQVI INGENIVM.] Gellius dixit *Lælii ingenium*, Sallustius *Locorum*: hoc est, τὸ ἔμφυτον, τὴν φύσιν.

Verum vbi commoto docuerunt puluere nubes
Hostem ferre gradum, & propius propiúsque sonoro
Quadrupedum cornu tellus gemit, ac simul acer

Vincentum lituos, hinnitus sæuit equorum,
Arma viri, rapite arma viri, dux instat vterque.
Ambobus velox virtus, geminúsque cupido
Laudis, & ad pugnas, Martémq; insania concors.
Haud mora iam tantum campi dirimebat ab ictu,
Quantum impulsa valet comprendere lancea nodo,
Cùm subitum liquida, non vllis nubibus, æthra
Augurium, mentes, oculósque ad sidera vertit.
Accipiter medio tendens à limite solis,
Dilectas Veneri, notásque in honore Diones
Turbabat violentus aues. atque vnguibus idem,
Idem nunc rostro, duris nunc ictibus alæ,
Ter quinas dederat, sæua inter vulnera letho:
Nec finis, satiésve noui, sed sanguinis ardor
Gliscere, & vrgebat trepidam iam cæde priorum,
Incertámque fugæ, pluma labente, columbam,
Donec Phœbeo veniens Iouis ales ab ortu,
In tenues tandem nubes dare terga coegit.
Tum victrix lætos signa ad Romana volatus
Conuertit, prolésque ducis, qua parte decora
Scipio quassabat puerilibus arma lacertis,
Clangorem bis terque dedit, rostróque coruscæ
Perstringens conum galeæ, se reddidit astris.
Exclamat Liger, huic superos sentire monentes
Ars fuit, ac penna monstrare futura magistra.
Pœne bis octonos Italis in finibus annos
Audaci similis volucri, sectabere pubem
Ausoniam, multámque feres cum sanguine prædam,
Sed compesce minas, renuit tibi Daunia regna
Armiger ecce Iouis: nosco te summe deorum,
Adsis ô, firméśq; tua pater alitis omen.
Nam tibi seruantur, ni vano cassa volatu
Mentitur superos præpes, postrema subacta
Fata puer Libyæ, & maius Cartagine nomen.
Contra læta Bogus Tyrio canit omnia regi.
Et faustum accipitrem, cæsásque in nube volucres
Æneadis cladem, & Veneris portendere genti.
Tum dictis comitem contorques primus in hosteis
Consuadente Deo, & fatorum conscius hastam.

Illa volans patuli longe per inania campi
Lethum perdiderat spatio, ni fusus habenas
Dum primæ decus affectat decerpere pugnæ,
Obuia quadrupedis præceps Catus ora tulisset.
Sic elanguescens, & iam casura, petitum
Inuenit vulnus, cædémque recepit ab hoste
Cornus, & oblatæ stetit inter tempora frontis.

TANTVM CAMPI DIRIMEBAT AB ICTV, QVANTVM IMPVLSA VALET COMPRENDERE LANCEA NODO.] Græci μεταίχμιον dicunt autore Euripidis Scholiaste in Phœnissis: vel quòd iactu teli metiri sit id spatium, vel quòd inter duorum exercituum cuspides tantum iaceat. Alii alia. Appianus lib. 5. Αὐτὸ δὲ τὸ μεταίχμιον τῶν στρατιωτῶν ἑκατέρων. *Interuallum, quod vtrisque inter milites.* Homerus Iliad. O.

— γεφύρωσεν δὲ κέλευθον
Μακρὴν, ἠδ' εὐρεῖαν, ὅσον τ' ἐπὶ δουρὸς ἐρωὴ
Γίνεται, ὁππότ' ἀνὴρ σθένεος πειρώμενος ἧσι.
Ponte viam longam, & latam muniuerat hastæ
Commensam iactæ, quam vir dum roboris edit
Ipse sui specimen, iacit

Æneid. 10.

Atque oculis spatium emensus, quantum satis hastæ.

Silius lib. 12. — *Mediúmque iacebat*
Tantum ad bella loci, quantum transmittere iactæ
Sufficerent hastæ

Dicunt & Græci δουρηνεκές.

CVM SVBITVM LIQVIDA NON VLLIS NVBIB. ÆTHRA AVGVRIVM.] Fictum ad augurium 12. Æneidos:

Námque volans rubra fuluus Iouis ales in æthra
Litoreas agitabat aues

NEC FINIS, SATIESVE] *Satias* scribo principe vocali. Lucret. p. 141.

— *Ad satiatem terra ferarum*
Nunc etiam scatit

non ad *satietem*. Terent. Eunucho: *Vbi satias cœpit fieri, muto locum*, & Hecyra. Tacitus similiter, quin & Liuius lib. 33. *Cædísq; ceperat satias*, ex Terentio, cámque lectionem codici Spitensi Rhenanus arrogat. Apud Ciceronem 3. de Nat. Deorum: *Pœnis luendis dabitur satias supplici? Quorum crudelitatem nũquam vlla explet satias sanguinis.* Accius Astyanacte. Lucil. li. 29. *Quid mihi proderit, quem satias iam omnium rerum tenet?*

ADSIS, O! FIRMESQVE.] Considerate hæc Turnebus expendit lib. 3 Aduers. ca. 26.

CONTRA LÆTA BOGVS TYRIO CANIT OMNIA REGI.] Indubiè *Omina* fuerit augurio accommodatius. Et verò præcessit

— *tuæ pater alitis omen.*

Tamen nihil est, cur *Omnia læta* legi nequeat. Vt vt legeris, eandem exscul-

pes ſententiam.

TVM DICTIS COMITEM.] Suidas adagione tritum ſcribit: Ἅμ᾽ ἔπος, ἅμ᾽ ἔργον. *Vnà vox, vnà opus*. Homero breuiùs, Ἐμμαπέως, quod Callimacho Ἐνετής. Noſtrates, *Außi toſt dit, außi toſt fait*.

LÆTHVM PERDIDERAT SPATIO.] Spatio perdiderat vires lethi inferendi. Vt paſſim haſta dicitur *lethum & mortem ferre*, ita nunc perdidiſſe. Sophocles Electra de ſagittis Philoctetæ: Ἰοὺς ἀφύκτους, καὶ προπέμποντας φόνον. *Sagittas ineffugibiles, ac præſcrentes mortem*. Sic de Annibale Silius li. 1.

— famam lethalis amare lacerti;

gaudebat vtique dici lacerto eſſe, qui lethum inferret. Sic Æneid. 9.

Lethifer arcus

Aſcanii, cùm Remulum traiecturus erat. Verbo Siliano:

— lethum perdiderat ſpatio.

haſta: quia *elangueſcens, & iam caſura*.

Incurrunt acies, magnóque fragore per æquor
Suſpendunt cuncti frenis ſublime reductos
Cornipedes, vltróq; ferunt, erectus in auras
It ſonipes, rapidáque volans per aperta procella
Tenuia vix ſummo veſtigia puluere ſignat.
Boiorum ante altas Chryxo duce mobilis ala.
Arietat in primos, obijcitque immania membra
Ipſe tumens, atavi Brenni ſe ſtirpe ferebat,
Chryxus, & in titulos capitolia capta trahebat.
Tarpeióque iugo demens, & vertice ſacro
Penſanteis aurum Celtas, vmbone ferebat.
Colla viri fuluo radiabant lactea torque,
Auro virgatæ veſtes, manicæque rigebant
Ex auro, & ſimili vibrabat criſta metallo,
Sternitur impulſu vaſto perculſa Camertum
Prima phalanx, ſpiſſæque ruunt conferta per arma
Vndæ Boiorum, ſociata examina denſant
Infandi Senones, colliſáque quadrupedantum
Pectoribus, toto voluuntur corpora campo.
Arua natant, altúſq. virûm cruor, altus equorum
Lubrica belligeræ ſorbet veſtigia turmæ,
Seminecum lethum peragit grauis vngula pulſis,
Et circumuolitans tetros è ſanguine rores
Spargit humo, miſeríſque ſuo lauit ora cruore.
Spicula prima, puer tumidi Tyrrhene Pelori

Purpureo moriens victricia sanguine tingis.
Nam tibi cùm stimulas cornu, atque in prælia mentes
Accendis, renouásque viros ad vulnera cantu
Hæsit barbaricum sub anhelo gutture telum.
Et clausit raucum lethali vulnere murmur.
At sonus extremo morientis fusus ab ore,
Fessa pererrauit mutis iam cornua labris.
Chryxus Picentem, Laurúmque, nec eminus ambo,
Sed gladio Laurum, Picenti rasilis hasta
Ripis lecta Padi, lethum tulit. auia nanque
Dum petit, ac læuo meditatur fallere gyro,
Hasta viri femur, & pariter per anhela volantis
Ilia sedit equi, geminam dedit horrida mortem.
Idem sanguinea Venuli ceruice reuellens,
Sternit præcipitem trepido te Farfare telo.
Et te sub gelido nutritum Tulle Velino,
Egregium Ausoniæ decus, ac memorabile nomen
Si dent fata moras, aut seruent fœdera Pœni.

IN TITVLOS CAPITOLIA CAPTA TRAHEBAT.] Lactantiùs: fuit enim duntaxat obsessum. A me historia Polybii li.1. & 2. πλὴν τοῦ Καπιτωλίου, *Extra Capitolium*, & aliorum.

CELTAS VMBONE FEREBAT,] Inscriptos.

COLLA VIRI FVLVO RADIABANT LACTEA TORQVE.] Gallorum nobiliores torquatos testatur historia Torquati Romani à Liuio, Gellio, aliisque relata. Lacteos eosdem docet Eustathius in Dionysium, & Maro lib.8.

— tum lactea colla
Auro innectuntur

Nec desunt, qui Gallos, & Galatas à lacteo candore nomen retulisse censeant: alii à Galate, Diodorus Siculus lib. 5. Similiter Euthathiæ Hunnorum populi cognominati λευκοί teste Photio, & Procopio.

AVRO VIRGATÆ VESTES.] Recondite locum hunc aperit, M. Velserus l.1. Rerum Boicarum: qua in Historia sectantem læuia ita nerui firmant, vt valentiora miscentem styli nitor venustet. Felix Velserus gemina scribendi virtute!

MANICÆQVE RIGEBANT EX AVRO.] Romanorum iudicio luxus erant, & probri plenæ *vestes manicatæ*, seu *manuleatæ*. Inde illud:

Et tunicæ manicas

Mutauit ea consuetudo teste D. Augustino lib.3. de Doctr. Christiana, qui flagitium olim scribit fuisse talares, & manicatas habere tunicas: suo autem æuo vel honesto loco natis eas gestasse nullum esse flagitium. Vide Tertull. de Pallio. Aptius fortè *manicas* dixerim *armillas*, quib. Gallorum strategi

ſtrategi niteſcebant. Polyb. li. 2. Πάντες δ' οἱ τὰς πρώτας κατέχοντες σπείρας (non σπείρας) χρυσοῖς μανιάκοις, καὶ περιχείροις ἦσαν κατακεκοσμημένοι. Perottus improbè vertit. *Quippe tota acies torquib. aureis, & virgatis ſagulis fulgebat.* Nam quid iſtud prius ornamenti fuerit, ſi requiris, dicit ibidem Polybius: τὸ μὲν Καπιτώλιον ἐκόσμησε ταῖς τε σημαίαις, καὶ τοῖς μανιάκοις. Τοῦτο δ' ἐστὶ χρυσοῦν ψέλλιον, ὃ φοροῦσι περὶ τὰς χεῖρας, καὶ τὸν τράχηλον οἱ Γαλάται, hoc eſt: *Capitolium ſignis ornauit, & maniacis: ſunt autem maniaci torques Gallorum, manus, & collum obeuntes.* Nō *virgata ſagula.*

ET SIMILI VIBRABAT CRISTA METALLO.] P. N. *Rutilabat.* Æneid. 6.

— & ſimili frondeſcit virga metallo.

VNDÆ BOIORVM.] Dulces è fontibus vndæ. Georg. 2.

— — domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis vomit ædibus vndam.

Statius Thebaidos 2.

Vnda fremit vulgi —

Pari γοργύτη Silius lib. 12.

Vmbrarum huc agitur torrens —

TIBVRTES MAGNOS.] Tiburtum, & Catillum, plura mox ibi:

Quóſque ſub Herculeis taciturno flumine muris
Pontifera arua creant.

ARVA NATANT, ALTVSQ. VIRVM CRVOR, ALTVS EQVORVM.] Ilid. K. Vlyſſes, & Diomedes:

Βάν ῥ' ἴμεν ὥστε λέοντε δύω διὰ νύκτα μέλαιναν
Ἂν φόνον, ἂν νέκυας, διά τ' ἔντεα, καὶ μέλαν αἷμα. Vertimus:
Per cædes, per corpora ſtrata, per arma feruntur,
Pérque atram ſaniem, gemini ceu nocte leones.

LVBRICA BELLIGERÆ SORBET VESTIGIA TVRMÆ.] Grauiter peccant exemplaria, quib. eſt *Sorbent* pluratiuè.

AT SONVS EXTREMO MORIENTIS FVSVS AB ORE FESSA PERERRAVIT MVTIS IAM CORNVA LABRIS.] Ariſtoteles de Partibus Animalium lib. 3. negat abſciſſo capite, aut intercepta arteria formari vocem poſſe: ἀδύνατον δὲ φθέγγεσθαι κεχωρισμένης τῆς ἀρτηρίας, καὶ ἄνευ τῆς ἐκ τοῦ πνεύμονος κινήσεως. παρὰ δὲ τοῖς βαρβάροις παρ' οἷς ἀποτέμνουσι ταχέως τὰς κεφαλὰς οὐδέν πω τοιοῦτον συμβέβηκεν. ἔτι δ' ἐπὶ τῶν ἄλλων ζώων διὰ τίν' αἰτίαν οὐ γίνεται: *Sciſſa arteria, & citra motionem pulmonis loqui non poteſt. Nec apud barbaros, quibus citiſsimè decollandi ſunt artifices, tale quidquam olim contigit; nec in vllis animalibus quacunque ex cauſa.* Si ab deſciſſo capite voces plures articulari, aut orationem integram pertexi poſſe quis opinetur, vt apud Phlegontem Trallianum filii caput Polycrito parenti, quamuis multis verbis nimia nugamenta erunt: at verò vocem vnicam, vel cœptam iam perfici poſſe, nimis expeditum eſt. Aër ſiquidem vocis formator, qui iam mouetur in gutture, aut in ore, non continenter pendet à ſubſidio inferiorum partium, vt promoueatur, eáque ratione intercepta iam arteria vox confieri, ac reddi poteſt. Satis hanc rationem ſequi ſe Silius aperit, ſatis Papinius lib. 11.

Cùm ſubitum obliquo deſcendit ab aëre vulnus,
Vrgentíque ſonum læua manus aure retenta eſt:

Sicut erat, fugit in vacuas iam spiritus auras:
Iam gelida ora tacent; carmen tuba sola peregit.

Sermo est de Enipeo speculatore. Ouid. Metam. 5.

Decutit ense caput, quod protinus incidit aræ:
Atque ibi semianimis verba exsecrantia lingua
Edidit, & medios animam exspirauit in ignes.

Quo cognito nonnulli legerunt Iliad. K.

φθεγγομένη δ' ἄρα τοῦγε κάρη κονίῃσιν ἐμίχθη.
— — *huius*
Dum loquitur, caput offensa turpatur arena.

Quam lectionem non recipit Eustathius, quòd Poëtæ insuetum fœminino genere κάρη vsurpare: eorum verò sensum admittit, & simili peridoneo explicat, vt si toto canali fluat aqua, tu valida vi seces, indubiè reliquum effluet: sic vox. Adde supra apud Aristotelem decollati caput indicium fecisse percussoris.

FESSA PLERRAVIT.] Modius: *Flexa.* non malè: nam qui lassentur inanima? Nisi dicas *Fessa* viribus destituta flatore ipso conatum destituente: ideóque nihil innouo. Sic vento remittente Statius 2. Syl.

— *ponunt hîc lassa furorem*
Aequora, & insani spirant clementius Austri. Idem:
Cùm iam fessa dies.

Tum Romulum, atque olim celeberrima nomina bello
Tyburteis magnos, Hispellatémque, Metaurumq́,
Et Damum, dubia meditatus cuspide vulnus.
Nec locus est Tyriis belli pugnæue, sed omnem
Celticus impleuit campum furor: irrita nulli
Spicula torquentur, flátq́; omne in corpore ferrum.
Hic inter trepidos immane Quirinius audens,
Cui fugere ignotum, atq. inuicta mente placebat
Rebus in aduersis exceptum pectore lethum,
Cuspide flammat equum, ac dispergit gesa lacerto.
Si reserare viam, atq́; ad regem rumpere ferro
Detur iter, certúsq́; necis, petit omnibus ausis,
Quod nequeat sentire decus: cadit inguine fosso
Teutalus, & vasto quatitur sub pondere tellus.
Occumbit Sarmens, flauam qui ponere victor
Cæsariem, crinémque tibi Gradiue vouebat
Auro certantem, & rutilum sub vertice nodum.
Sed Parcæ intonsa non exaudita vouentem
Ad manes traxere coma: per candida membra
It fumans cruor, & tellus perfusa rubescit.
At non tardatus iaculo occurrente Lycaunus

Irruit, aduersúmque viro rotat obuius ensem.
Et ferit insurgens, humero quà brachia lenti
Annectunt nerui, decisáq; vulnere laua
Laxatis paulum moribunda pependit habenis.
Dúmq; micans tremulo conatu lora retentat
Flectentem assuetos imitatur nescia frenos:
Demetit auersi Vesagus tum colla, iubáq;
Suspensam portans galeam, atq; inclusa perempti
Ora viri, patrio diuos clamore salutat.

TVM ROMVLVM, ATQ. OLIM.] Consensu codicum. Fors *Remulum*: pòst ita comperior in P. N. codice.

CRINEMQ. TIBI GRADIVE VOVEBAT.] Non vni Deo crinem vouebăt. Sarmens hic Marti: Eucolpus Phœbo, Marr. li. 1. Epig. 32. apud Virgilium Baccho Bacchæ: Dardanus Simoënti Dionysiac. lib. 3. & lib. 21. Carpus Mæandro. Nec vanè votum Sarmenti Gallo Silius affingit: nam vt scribit Tacitus de Mor. Germ. *Apud Cattos in consensum vertit, vt primùm adoleuerint crinem, barbámque summittere: nec nisi hoste cæso exuere votiuum, obligatúmq. virtuti oris habitum.* Catti porro non semel Gallis accensi.

CRINEM AVRO CERTANTEM.] Dixi Sarmentem Gallum, idq; Silii iudicio. Addo Gallis comæ rutilandę non postremam fuisse curam. Diodorus lib. 5. Τιτάνῳ γὰρ ἀποπλύματι σμῶντες τὰς τρίχας συνεχῶς: *Glasto crinem eluunt, tergúntq. assidue.* Nec colore: sed auro isti studebatur elegantiæ. Verus Imp. inquit Capitolinus: *caput auri ramentis inspergebat, quo magis coma illuminata flauesceret.* Valerius Flaccus lib. 6. Arg. de Myrace:

Et grauida maduere coma, quos flore Sabao
Nutrierat, liquidóq. parens signauerat auro.

Eustath. in Dion. καίτοι νομαδικῶς ζῶντες οἱ Μαυρούσιοι καλλωπίζεσθαι ἱστόρηνται κόμης τε ἐμπλοκῇ, καὶ χρυσοφορίᾳ. *Maurusii Nomadum in morem medúmq. viuant licet, comtiùs ornari feruntur, & comarum cincinnis, & auri gestatione.*

SVB VERTICE NODVM] Diod. καὶ ἀπὸ τῶν μετώπων ἐπὶ τὴν κορυφὴν, καὶ τοὺς τένοντας ἀνασπῶσιν, ἵνα διαφανεῖς ὦσι: *áque fronte in verticem, & occiput retrahunt, quò sint illustriores.* Signatè igitur Silius:

— sub vertice nodum.

sic enim coma subrectior. Aeneid. 10.

— fusos ceruix cui lactea crines
Accipit, & molli subnectit circulus auro.

Homerus Il. P. de Euphorbi coma:

Πλοχμοί θ' οἳ χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ ἐσφήκωντο.
Nexúsque argento simul implectuntur, & auro.

Huic circulo siue nodo crinem colligenti, & in occipitium versus sustinenti inserta quandóq. gemma maioris decoris studio. Ibidem:

Qualis gemma micat, fuluum quæ diuidit aurum
Aut collo decus, aut capiti.

Vetitum id à Phocylide:

Μὴ κουφίω πλέξης.

Tacitus de Mor. Germ. *Insigne gentis obligare crinem, nodóq. substringere. Sic Sueui a Germanis: sic Sueuorum ingenui à seruis separantur.*

PORTANS GALEAM, ATQ. INCLVSA PEREMTI ORA VIRI PATRIO DIVOS CLAMORE SALVTAT.] Æneid. 11.

Haud aliter prædam Tyburtum ex agmine Tarchon
Portat ouans.

At Vesago Celtæ id arrogari à Poëta est ex Historia. Polybius lib. 2. τὴν δὲ κεφαλὴν αὐτοῦ (Cos.) πρὸς τοὺς βασιλέας ἐπανενεχθῆναι τῶν Κελτῶν. Lib. 3. de Gallis: Τέλος δὲ τὰς κεφαλὰς ἀποτεμόντες τῶν τεθνεώτων ἀνεχώρουν πρὸς τοὺς Καρχηδονίους. Diodorus lib. 5. τῶν δὲ πεσόντων πολεμίων τὰς κεφαλὰς ἀφαιροῦντες περιάπτουσι τοῖς αὐχέσι τῶν ἵππων: Vniuersè de Gallis ita ille: *Vt hostes ceciderunt, capita equorum ceruicibus annectunt.* Magis barbarum illud: τὰς δὲ τῶν ἐπιφανεστάτων πολεμίων κεδρώσαντες τὰς κεφαλὰς, ἐπιμελῶς τηροῦσιν ἐν λάρνακι, καὶ τοῖς ξένοις ἐπιδεικνύουσι. σεμνυνόμενοι διότι τῆσδε τῆς κεφαλῆς τῶν προγόνων τις, ἢ πατὴρ, ἢ καὶ αὐτὸς πολλὰ χρήματα διδόμενα οὐκ ἔλαβε. φασὶ δέ τινας αὐτῶν καυχᾶσθαι διότι χρυσὸν ἀντίσταθμον τῆς κεφαλῆς οὐκ ἐδέξαντο, βάρβαρόν τινα μεγαλοψυχίαν ἐπιδεικνύμενοι: *Illustriorum hostium capita cedro perspersa in capsis accuratè seruant, hospitibúsque ostentant, & gloriantur maiorum aliquem, aut parentem, aut semet hoc pro capite vim oblatam pecuniæ non accepisse. Nec defuerunt, qui pro capitis pondere auri tantundem pensantes repulerint in barbaricæ cuiusdam animositatis ostentationem.* Strabo lib. 15. de Carmanis: Γαμεῖ δ' οὐδεὶς πρὶν ἢ πολεμίου κεφαλὴν ἀποτεμὼν ἀνενέγκῃ ἐπὶ τὸν βασιλέα. Vide cætera. Pòst: Ἐνδοξότατος δ' ἐστὶν, ᾧ πλεῖσται κεφαλαὶ ἀνηνεγμέναι. Dicam latinè, ne quem fallat interpres: *Nec ducit vxorem quisquam, priusquam inimici caput amputatum regi retulerit. Qui vero plura retulerit, summa ei gloria.*

Dúmque ea Gallorum populi dant funera campo
Accitas propere castris in prœlia Consul
Raptabat turmas, primúsque ruebat in hostem
Candenti sublimis equo, trahit vndique lectum
Diuitis Ausoniæ iuuenem, Marsósque, Corámque,
Laurentúmque decus, iaculatorémque Sabellum,
Et Gradiuicolam celso de colle Tudertem,
Indutósque simul gentilia lina Faliscos,
Quósque sub Herculeis taciturno flumine muris
Pomifera arua creant, Anienicolæque Catilli,
Quósque in prægelidis duratos Hernica riuis
Mittebant saxa, & nebulosi rura Casini,
Ibant in Martem terræ dominantis alumni
Damnati superis, nec iam reditura iuuentus,

MARSOSQ. ... IACVLATOREMQ. SABELLVM.] Hic lectus Ausoniæ miles ex secundo Georgicωn campo, ibi Maro de Italia:

Hac genus acre virûm Marsos, pubémque Sabellam . . .
Extulit.

Facit & Maronis loco,& Silii illustrando Strabonis narratus lib.5. Sabini diu cum Vmbris conflictati, Diis illius anni fructus vouerunt, soluerunt: tum insecuta sterilitate monuisse quendam prolem quoque fuisse dicandam: paruere Sabini, eóque anno editos filios Marti nuncuparunt & iam viros ad nouas sedes quærendas miserunt: illi in Opicis veteribus pulsis habitatorib. consedere. Addit Strab. Εἰκὸς δὲ διὰ τοῦτο καὶ Σαβέλλους αὐτοὺς ὑποκοριστικῶς ἀπὸ τῶν γονέων προσαγορευθῆναι: *Ideo videri Sabellos deminutè dictos a parentibus Sabinis.*

CELSO DE COLLE TVDERTEM] Horat.

Deuexum lateri pendet Tuder

Vnde celsitudinem cognoscas.

QVOSQVE SVB HERCVLEIS TACITVRNO FLVMINE MVRIS POMIFERA ARVA CREANT.] Tiburi intelligo. De Tiburis pomo Horat.

Et præceps Anio, & Tiburni lucus, & vdu
Mobilib. pomaria riuis.

Columella *Pomosum* nominat. Horat. li.2. Serm. Sat. 4.

Picenu cedunt pomis Tiburtia poma.

Macrob. li. 3. c. 19. pomi genus vocat *Tibur*. Plin. li. 17. c. 16. *Tot modis insitam arborem vidimus apud Tiburtes Tiliam omni genere pomorum onustam, alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficu, piris, Punicis, malorúmque generibus.* Malim equidem, *Punicisque* malorum generibus: nam malorum Punicorum plura genera docet ipse Plinius. An verò Herculeum Tibur? Prop. lib. 2. Eleg. 32.

Cúr ve te in Herculeum deportant esseda Tibur?

An ab Hercule conditore? minimè gentium Nam Plin. li. 16. c. 44. *Tiburtes quoque originem*, inquit, *multo ante vrbem Romam habent. Apud eos exstant ilices tres, etiam Tiburto conditore eorum vetustiores, apud quas inauguratus traditur. Fuisse autem eum tradunt filium Amphiaraï, qui apud Thebas obierit vna ætate ante Iliacum bellum.* Conditor alter Catillus. Silius li. 8.

Hinc Tibur Catille tuum

Tiburti germanus. Æn. 7.

Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillúsque acérque Coras Argiua iuuentus.

Ex his Ouidio lux Fastor. 4.

— iam mœnia Tiburis vdi
Stabant, Argolicæ quæ posuere manus.

Hor. l. 1. Oda. 18. Clarabit Poëtarum locos. Solinus c. 8. *Tibur, sicut Cato facit testimonium, à Catillo Arcade præfecto classis Euandri: sicut Sextius ab Argiua iuuentute. Catillus enim Amphiarai filius post prodigialem patris apud Thebas interitum Oeclei aui iussu cum omni fœtu vel sacro missus tres liberos in Italia procreauit, Tiburtum, Coram, Catillum, qui depulsis ex opido Siciliæ veterib. Sicanis à nomine Tiburtis fratris natu maximi orbem vocarunt.* Cur ergo Tibur *Herculeum*? quòd ibi templo auctus Hercules: Strabo lib. 5. Τίβουρα, μὲν ἔχει τὸ, Ἡράκλειον. Tiburis,

vbi Herculeum. Vetus ara: HERCVLI TIBVRTINO VICTORI.

QVOSQVE IN PRÆGELIDIS DVRATOS HERNICA RIVIS MITTEBANT SAXA.] Æn.7.

— rosida riuis
Hernica saxa colunt.

Idem de more hoc barbaro lib.9.

— natos ad flumina primum
Deferimus, sæuóque gelu duramus & undis.

Barbarum morem clamo, quia talis Galeno. *Hernici autem dicti à Saxis, quæ Marsi Herna vocant,* Sext. Pōpeius. *Hernici* igitur rupices erant, & petrones.

NEBVLOSI RVRA CARINI.] *Nebulosi* vicinia Sunbruuiorum stagnorum. Tacitus innuit lib.14. Annal. vbi Sunbruuiorum portionem *Sublacum* vocat. Ita scribo: etsi in Plinio *Sublaqueum* sit. Vide Gesta D.Benedicti.

Scipio, quà medius pugnæ vorat agmina vortex,
Infert cornipedem, atq; instinctus strage suorum
Inferias cæsis mactat, Labarúmq;, Padúmque,
Et Camum, & multo vix fusum vulnere Brennum,
Gorgoneóq. Larum torquentem lumina vultu,
Occidis & tristi pugnans Lepontice fato.
Nam dum frena ferox, obiecto corpore prensas,
Atque æquas celsus residentis consulis ora
Ipse pedes, frontem in mediam grauis incidit ensis,
Et diuisum humeris iacuit caput: Abbatus amens
Qui luctatur equo, parmáque incursibus obstat,
Ictu quadrupedis fulua porrectus arena
Elisa incussis amisit calcibus ora.
Perfurit Ausonius turbata per æquora ductor,
Ceu gelidus Boreas totum cùm sustulit imo
Icarium fundo victor mare, nauita vasto
Iactatur sparsus, lacerata classe, profundo,
Cunctáq; canenti perfunditur æquore Cyclas:
Chryxus vt in tenui spes, exiguúmque salutis
Iam videt esse suæ, mortémque astare propinquam,
Armat contemptu mentem necis: horrida barba
Sanguinea rutilat spuma, rictúsque furentis
Albet, & effuso squalent à puluere crines,
Inuadit Tarium, vicino consule, pugnas
Miscentem, sæuísque virum circumtonat armis.
Voluitur ille solo: nam pronum effundit in armos
Fata extrema ferens abies, rapiturque pauore

Tractus equi, vinctis connexa ad cingula membris.
Longa cruor sparso liquit vestigia campo,
Et tremulos cuspis ductus in puluere signat,
Laudabat lethi iuuenem, egregiosq. parabat
Vlcisci Consul manes, cùm dira per auras
Vox venit, & Chryxum ferri clamoribus audit
Haud notum vultu, surgit violentior ira
Comminus, atque oculos optato in corpore figit.
Tum stimulans grato plausæ ceruicis honore
Cornipedem alloquitur, vulgum, Martémq. minorem
Hactenus, & letho dedimus sine nomine gentem,
Nos Gargane vocant Superi, ad maiora, vidésne
Quantus eat Chryxus? iam nunc tibi præmia pono
Illum Sidonio fulgentem ardore tapeta,
Barbaricum decus, & fuluis donabere frenis.
Sic fatus, magno Chryxum clamore ciebat
In pugnam, ac vacuo poscebat prælia campo.
Nec detrectantem par ira accenderat hostem.
Vt iussæ cessere retro, spatiúmq. dederunt
Hinc atque hinc alæ, medio stetit æquore pugna.
Quantus Phlegræis telluris alumnus in aruis
Mouit signa Mimas, & cælum exterruit armis,
Tantus semifero Chryxus sub pectore murmur
Torquet, & horrisonis vlulatibus erigit iras.
Nemóne incensæ, captæq. superfuit vrbi,
Vt tibi quas Brenni populus ferremus in arma
Narraret dextras? disce en nunc, inquit, & vnà
Contorquet nodis, & obusto robore, diram
Vel portas quassasse trabem, sonat illa tremendum
Ac nimio iactu seruasse improuida campi
Distantis spatium, propiorem transuolat hostem.

LEPONTICE FATO.] P. N. *Leopontice.* malè. *Lepontius* Tacito Romanum nomen est, & Plinius Lepontinos, aut Leponticos circa Alpes agnoscit l. 5. Hic vero Celtarum vnus erat: ex acie discas, & membris immanibus, quibus pedes equitem consulem æquabat. Solet etiam propria nomina Silius facere, quæ gentium passim occurrunt.

CORNIPEDEM ALLOQVITVR.] Verba familiariter facta ad domesticum aliquod brutum finxisse gaudent Poëtæ: Quare demiror I. Scaligerum in Homerũ calumniã præcipitasse, & improbasse, quòd cũ ariete Polyphemũ loqui fecerit. Eadẽ plaga M. Tull. iugulauit, cui cõmẽtum idẽ adeo placuit,

& Theocritum, qui imitandi æmulus Idyllio & vide ibi, Ω' Τεχν. Hirce. Æmulus & peringeniosus Homeri imitator Virgilius, apud quem Rebo equo suo Turnus:

> *Rebe, diu (res si qua diu mortalibus ulla est)*
> *Viximus*

cum bruto tam sapienter? Eundem ludum lusit Nonnus Dion. l. 16. vbi cani loquitur Bacchus. Quid quod non abhorruit Apollonius Argonauticωn primo Arieti Pryxeo vocem dare? Vide inibi Scholiasten.

QVANTVS PHLEGRÆIS... IN ARVIS.] Phlegræos campos & in Thracia, & in Campania æquè agnoscit Eustathius in Dionysium: Καὶ Φλεγραῖον ἱστορεῖται πεδίον (ὅτι) καὶ ἐκεῖ (in Campania) καθ' καὶ ἐν Θράκῃ εἴρηται. καὶ τὰ περὶ γιγαντομαχίαν δὲ οὐ μόνον περὶ τὴν Θράκην, ἀλλὰ καὶ αὐτόθι διὰ τὸ ἐπίμαχον τῆς χώρας, μυθεύεται συμπεσεῖν. *Phlegræus quoque campus in Campania narratur, sicut in Thracia. Et gigantum pugna non in Thracia tantum, sed et ibi commemoratur contigisse ob inuidendam soli bonitatem.* Hausit & quinto Geographi.

AC NIMIO IACTV SERVASSE IMPROVIDA CAMPI DISTANTIS SPATIVM.] Manifesto viriũ argumento Chryxus tanta vi τηλεβόλον hastam tam procul propulit, Sic Odysseæ Θ. Vlysses iaculandæ hastæ peritia sagittario sese præfert:

> Δουρὶ δ' ἀκοντίζω, ὅσον οὐκ ἄλλος τις ὀϊστῷ.
> *Tantum hasta iaculor, quantum haud æquare sagitta*
> *Quisquam alius potis est*

Propide Poëta, vt liberiùs vires experiantur Chrypus, & Consul, illud fidei præstruxit:

> *Vt iussa cessere retro, spatiúmque dedere*
> *Hinc, atque hinc alæ*

Cui Consul. ferre hoc vmbris, proauóque memento
Quàm procul occumbas Tarpeia à sede, tibíq;
Haud licitum sacri Capitolia cernere montis,
Tum nodo, cursúq. leui simul adiuuat hastam
Dignam mole viri nixus, fugit illa per ora
Multiplicis lini, subtectáq tegmina neruis,
Atque altum tota metitur cuspide pectus.
Procumbit lata porrectus in arma ruina,
E percussa gemit tellus ingentibus armis.
Haud aliter structo Tyrrhena ad littora saxo
Pugnatura fretis, subter cæcísque procellis
Pila immane sonans, impingitur ardua ponto.
Immugit Nereus, diuisáque cærula pulsu
Illisum accipiunt irata sub æquora montem.
Ductore amisso pedibus se credere Celtæ

Vna

Vna spes animae, tantúsque pependerat ardor.
Ac veluti summo venator densa Picano
Cùm lustra exagitat, spissísque cubilibus atram
Immittit passim dumosa per inuia pestem.
Dum tacitas vires, & flammam colligit ignis,
Nigranti piceus sensim caligine vertex
Voluitur, & pingui contorquet nubila fumo,
Mox subita in toto lucent incendia monte,
Fit sonitus, fugere ferae, fugere volucres,
Atque vna longe trepidant in valle iuuencae.
At Mago vt vertisse globos, primúmque laborem,
Qui solus genti est, cassum videt, arma suorum,
Ac primum in pugnas equitem vocat, vndique nudi
Assiliunt frenis, infrenatíque manipli.

CVRSVQ. LEVI, SIMVL ADIVVAT HASTAM.] Testis & Liuius lib. 34. *quòd procursu plurimùm tela concitentur.*

HASTAM DIGNAM MOLE VIRI NIXVS.] Dignam, ἀξίαν, parem, quæ satis virium habeat sternendæ tantæ moli. Lux sine nube; quam cur amoliatur Modius, non adsequor. Si coniecturis vacandum, ea vterer:

— — *hastam*
Dignam mole viri, visus fugit illa per ora
Multiplicis lini.

qua enim sui parte subibat arma, vel corpus hostile hasta, non parebat, oculos fugiebat.

PER ORA MVLTIPLICIS LINI.] *Trilicem*, aut *Triloram*, aut *Quadriloram* propriè dixeris.

SVBTECTAQ. TEGMINA NERVIS.] Nemo iure damnet: & si cui duriuscula videtur structura verborum: *Subtectáq. tegmina*, sciat posse suffulciri his: *Subiectáq. i.* vel *Subtextáq.* Alieniùs à literarum vestigiis, *Suppactaq.* licet non inuenustiùs.

ATQ. ALTVM TOTA METITVR CVSPIDE PECTVS.] An *ac latum pectus* legendum? tale commendat in milite Vegetius lib. 1. c. 6. Tale Silius in Scipione non procul hinc:

Et latum obiectat pectus.

Verùm nihil demuto: nam & *altum pectus* (licet non ventrem, quem prominulum militia Vegetius abdicat) in laude est. Aeneid. 9.

— *stomachóq. infixa sub altum*
Pectus iit.

Silius lib. 10. de Paulo:

— — *iacet altum pectus & ingens*
Dextra.

Et verò Chryxo conuenit altum pectus, vtpote viro alto, qui

Procumbitq. alta porrectus in arma ruina.

PORRECTVS IN ARMA RVINA.] Παντευχίαν *Totius corporis armatum.* loqui videtur. Sed quianam Chryxo cadente non potuit clypeus, gladius, aliáq; induta arma cũ eo concidere, & succumbere, vt sic in arma porrigi dicatur? Deinde si in subiectum clypeum cadit, vtique in arma primo contactu, tum in solum, qui prolapsionis ordo his indicatur:

Et percussa gemit tellus ingentibus armis.

Modius tamen, quod & alibi facit in loco non dissimili, scribi voluit: *Porrectus in arua.*

PILA IMMANE SONANS IMPINGITVR ARDVA PONTO.] Seneca de Hercule furente in solum prolapso:

Flexo genu iam totus ad terram ruit,
Vt cæsa syluis ornus, aut portum mari
Datura moles.

Moles Senecæ est Siliana *pila.* Confer & illa Virgilii lib. 9.

Qualis in Euboïco Cumarum litore quondam
Saxea pila cadit.

DVCTORE AMISSO PEDIBVS SE CREDERE CELTÆ.] Non nouum in prœliis, vt deiecto capite membra concidant. Casus similis imago in Homero Iliad. π. vbi cæso Sarpedone Lycii fugam capessunt:

Ἔνθ' οὐδ' ἴφθιμοι Λύκιοι μένον, ἀλλ' ἐφόβηθεν
Γάντες, ἐπεὶ βασιλῆα ἴδον βεβλαμμένον ἦτορ
Κείμενον ἐν νεκρῶν ἀγύρει.
Hic neq. bellares Lycii mansere gradu, sed
Vt regem videre, cui cor læserat hostis,
Cæsorum in turba, cuncti aufugere.

Liuius lib. 30. *Donec stetit Mago ante signa gradum sensim referentes ordines tenorem pugnæ seruabant: posteaquam femore transfixo cadentem, auferrique ex prœlio prope exsanguem videre, extemplo in fugam omnes conuersi.* Idem cæso Memnone contigit apud Q. Calabrum.

VNA SPES ANIMÆ, TANTVSQ. PEPENDERAT ARDOR.] Modius in carminis huiusce corpus animam vitámq. indidit rescripto: *Vna spes anima.* Addo Curtii verba lecta è lib. 10. *Militarem sine duce turbam corpus esse sine spiritu.* Silio calamum præduxerat M. Cicero lib. 8. ad Att. ep. 2. *In vnius hominis, quotannis periculosè ægrotantis anima, positas omnes nostras spes habemus.*

FLAMMAM COLLIGIT IGNIS.] Lucretius:

— igni prius est venarier ortum.

ATQVE VNA LONGÆ TREPIDENT IN VALLE IVVENCÆ.] *Unà*: trepidæ námq; feræ occursantis metu congregantur iuuencæ: quoties obseruatũ: *Ima*, qui reposuit, experimento naturæ caruit. *Longè* scribendũ aduerbio.

PRIMVMQ. LABOREM, QVI SOLVS GENTI EST.] Gallicanę. Liuius li. 27. super his: *Intolerantissima laboris corpora, vix arma humeris gerebant.*

ARMA SVORVM, AC PRIMVM IN PVGNAS EQVITEM VOCAT.] Celtæ fugaces alius aliò dilapsi erant: tum Mago *suorum arma* vocat, gentilium *suorum*, & popularium. Ex suis autem *primum* equitem vocat, post illà peditem, vnde mox:

Písque pedem premit.

Magonis ergo accitu:

— — nudi

Adsiliunt frænis, infrænatique manipli.

Nudos frænis Numidas volo, Mauros, Massylos, Masæsylos, qui omnes in exercitu Annibalis Silii fide, quíque à nobis libro primo producti sunt in campum *nudi frænis*, & Libycorum nomine continentur. Sic lib. 3. Polybius τὴν κεχαλινωμένην ἵππον, *frænatum equitatum* opponit equis Numidicis. Ii ergo primi veniunt ordinante Silio, tum Cartaginienses, quos *infrænatos maniplos* dico. Vt verò hac in pugna Ticinensi prior in pugnam cooritur eques, tum pedes: ita factum in Cannensi. Liuius lib. 22. *post equestris finem certaminis, coorta est peditum pugna.* Quare vocem primùm (seu nomine, seu legas aduerbio, eadem mens) Silio non patiar eripi à Modio: est enim posita ex militaris lege disciplinę. Et satis, supérq. intelligitur miles patrius τοῦ *Suorum*: minimè námque acciuerit Mago hostem sui defendendi. qua fiducia?

Nunc Itali in tergum versis referuntur habenis,
Nunc rursus Tyrias retro pauor aduehit alas,
Aut illi dextros lunatis flexibus orbes,
Aut illi læuos sinuant in cornua gyros,
Texunt alterno glomerata volumina cursu,
Ac cædem refugam, cedentes arte resoluunt.
Hac pontum vice (vbi exercet discordia ventos)
Fert Boreas, Eurúsque refert, molémque profundi,
Nunc huc alterno, nunc illuc, flamine gestant.
Aduolat aurato præfulgens murice ductor
Sidonius, circáque metus, terrórq;, furórq;.
Isq; vbi Callaici radiantem tegminis orbem
Extulit, & magno percussit lumine campos,
Spes, virtúsque cadunt, trepidáq; à mente recedit
Vertere terga pudor, nec lethi cura decori,
Sed fugere infixum est, terræque optantur hiatus.
Sic vbi Caucaseis tigris se protulit antris,
Linquuntur campi, & tutas petit omne latebras
Turbatum insano vultu pecus, illa pererrat
Distectas victrix valles, iámq. ora reducto
Paulatim nudat rictu, vt præsentia mandat
Corpora, & immani stragem meditatur hiatu.
Non illum Metabus, non illum celsior Vfens
Euasere tamen, quamuis hic alite planta,
Hic ope cornipedis totis ferretur habenis.

Nam Metabum ad manes demisit cuspide fulgens
Fraxinus, Vfentem collapsum poplite flexo
Ensis obit, laudémq; pedum cum sanguine ademit.
Iámque dedit letho Stemium, Laurúmque, domóque
Collinum gelida vitreo quem Fucinus antro
Nutrierat, dederátque lacum transmittere nando.
Fit socius lethi coniecta Maßicus hasta
Vitiferi sacro generatus vertice montis,
Et Lyris nutritus aquis, qui fonte quieto
Dißimulat cursum, ac nullo mutabilis imbri
Perstringit tacitas gemmanti gurgite ripas.
Exoritur rabies cædum, ac vix tela furori
Sufficiunt, teritur iunctus vmbonibus vmbo,
Pésque pedem premit, & nutantes caßide cristæ
Hostilem tremulo pulsant conamine frontem.
Tergemini primam ante aciem fera prælia fratres
Miscebant, quos Ledæo Sidonia Barce
Xanthippo felix vteri inter bella crearat,
Res Graiæ, ductórque parens, ac nobile Amycle
Nomen, & iniectus Spartanis colla catenis
Regulus, inflabant veteri præcordia fama
Marte probare genus, factísque Lacona parentem
Ardebant, gelidósque dehinc inuisere montes
Taygeta, & tandem bellis innare subactis
Eurotam patrium, ritúsque videre Lycurgi.
Sed Spartam penetrare Deus, fratrésque negabant

AC CÆDEM REFVGAM CEDENTES ARTE RESOLVVNT.] Μὰ τὸν Ἄρηα, μὰ τὸν πιταμβῶ! non est hæc lectio gerræ Siculæ, quod effutiit Modius. Fuga captata Romanorum cædes hac lectione exprimitur, quam fugaces eludunt arte. Polybius lib. 3. nobis esto Opitulus: Τιβέριος δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν τοὺς μὲν ἱππεῖς ἀνεκαλεῖτο, θεωρῶν οὐκ ἔχοντας ὅτι χρήσονται τοῖς ὑπεναντίοις διὰ τὸ τοὺς Νομάδας ἀποχωρεῖν μὲν εὐχερῶς, καὶ σποράδην, ἐπικεῖσθαι δὲ πάλιν ἐκ μεταβολῆς τολμηρῶς, καὶ θρασέως. Τὸ γὰρ Νομαδικῆς μάχης ἴδιόν ἐστι τοῦτο: *Tiberius tum temporis equitē reuocabat cùm animaduerteret hosti resisti non posse, quòd Numidæ facilè, sparsimque abscederent, & desubito conuersi audenter, atque confidenter insultarent. Siquidem Numidicæ pugnæ hoc proprium est.* Id pugnæ genus Serra dicebatur. Festus: *Serra præliari dicitur, cùm assiduè acceditur, receditúrque, neque vllo consistitur tempore.* Tacitus lib. 6. *Modo equestris prælij more, frontis, ac tergi vice.* *Tergi:* ita Silius:

> *Nunc Itali in tergum versis referuntur habenis.* Item:
> *Nunc rursus Tyrias retro pauor aduehit alas.*

Vnde Æn. II.

Hi fugiunt, penitúsque datis referuntur habenis.
Qualis vbi alterno procurrens gurgite pontus
Nunc ruit ad terras &c. Tandem.
Bis Thusci Rutulos egere ad mœnia versos:
Bis reiecti armis respectant terga tegentes.

Modius gerras Siculas norit, dum nobis & Silio pugnam hanc fuga reciproca stantem non inuideat.

AVT ILLI DEXTROS LVNATIS FLEXIB. ORBES ET.] Orbem militarem exprimit, de quo Sall. in Iugurt. *Romani veteres, nouique, & ob ea scientes belli, si quos casus, aut locus coniunxerat, orbes facere, atque ita ab omnib. partib. simul tecti, & instructi hostium vim sustentabant.*

CAVCASEIS TIGRIS SE PROTVLIT ANTRIS.] Tigres Caucaseas nec à tauris, nec à leonib. vinci autor est Philostratus in Apollonio: quod eis confert nimia pernicitas.

ILLA PERERRAT.] Oppianus lib. 3. de tigribus:

Θηλυ ϖρὸς παντελέτι
Qualibet est tigris fœmina

Cōtrà Thethes? Ε'γὼ δ' ὡς εὗρον ἀρρ'ενας ἄπαντας τὰς τίγεις. *Ego profectò comperi mares esse omnes Tigrides* Vtri fides?

DISIECTAS VICTRIX VALLES.] Modius *Desertas.* Clarè, & stragi satis accommodatè. Quid si legas *Deiectas valles*, humiles, atque summissas: Non dissimiliter l. 2. c. 9. Plinius dixit *Lunam elatam & deiectam.*

IAMQVE DEDIT LETHO STHEMIVM.] Fortè *Sthenium.*

GELIDA VITREO QVEM FVCINVS ANTRO,] Æn. 7.

— *vitrea te Fucinus vnda,*
Te vitrei fleuere lacus

Fucinum lacum maris magnitudine metitur Strabo li. 5. Res fuit permira insecutis temporibus Claudii Imp. dum Fucinus lacus exsiccatur, vndecim annos triginta hominum millia sine intermissione operi incubuisse.

SIDONIA BARCE.] Æn. 4. hoc nomen est nutricis Sychæi nunc matris tergeminorum.

Ausonij totidem numero, quos miserat altis
Egeriæ genitos immitis Aricia lucis:
Aetatis, mentísq. pares: at non dabat vltra
Clotho dura lacus, arámq; videre Dianæ.
Nanque vt in aduersos impacti turbine pugnæ
Eumachus, & Clytias, & lætus nomine patris
Xanthippus, iunxere gradus, ceu bella leones
Inter se furibunda mouent, & murmure anhelo
Squalenteis campos, & longa mapalia complent,
Omnis in occultas rupes, atque auia pernix
Maurus saxa fugit, contúxq. Libyssa profuso

Vagitum cohibens suspendit ab vbere natos.
Illi dira fremunt, perfractáq; in ore cruento
Ossa sonant, pugnántq; feris sub dentibus artus.
Haud secus Egeriæ pubes, hinc Virbius acer,
Hinc Capys assiliunt, paribúsq; Albanus in armis
Subsidens paulum perfossa proruit aluo.
Albanum Clytias. ast illi cuncta repente
Implerunt clypeum miserando viscera lapsu.
Eumachus inde Capyn, sed tota mole tenebat
Ceu fixum membris tegmen, tamen improbus ensis
Ad nexam parmæ decidit vulnere læuam.
Inq. suo pressa est non reddens tegmina nisu
Infelix manus, atque hæsit labentibus armis.
Vltima restabat fusis iam palma duobus
Virbius, huic trepidos simulanti ducere gressus
Xantippus gladio, rigida cadit Eumachus hasta:
Et tandem æquatæ geminato funere pugnæ,
Inde alterna viris transegit pectora mucro,
Inq. vicem erepta posuerunt prælia vita.
Felices lethi, pietas quos addidit vmbris,
Optabunt similes venientia secula fratres,
Extremúmq. decus memori celebrabitur æuo
Si modo ferre diem, miserósq. videre nepotes
Carmina nostra valent, nec famam inuidit Apollo.
At Consul toto palantes æquore turmas
Voce tenet, dum voce viget, quò signa refertis?
Quis vos heu vobis pauor abstulit: horrida primi
Si sors visa loci, pugnæq. lacessere frontem,
Post me state viri, & pulsa formidine tantum
Aspicite has dextras. capti genuere parentes
Quos fugitis: quæ spes victis? Alpésne petemus?
Ipsam turrigero portantem vertice muros
Credite submissas Romam nunc tendere palmas,
Natorum passim raptus, cædémq. parentum,
Vestaléśq, focos extingui sanguine cerno.
Hoc arcete nefas. postquam inter talia crebro
Clamore obtusæ, crassóq. a puluere fauces,
Hinc læua frenos, hinc dextra corripit arma,
Et latum obiectat pectus, strictumq. minatur

Nunc sibi, nunc trepidis ni restent comminus, ensem.

EGERIÆ GENITOS IMMITIS ARICIA LVCIS.] Lucan.li.6.

Parua Mycenæa quantum sacrata Diana
Distat ab excelsa nemoralis Aricia Roma.

Distat autem stadiis CLX. Strabo. *Ariciam* cur dixit *immitem*, cùm Hippolyto, seu Virbio ibi fuerit peroptime Æn. 7. Metamorph. 15. Lactant. l. 1. c. 17. *Immitem* ob humanas hostias. Indicat Silius:

— *arámque videre Dianæ:*

si modò optabilis tantæ diritatis esse potest ara. Nonnus li. 17.

— Ἀνδροφόνῳ παρὰ βωμῷ.
— *homicidam apud aram.*

Strabo lib. 5. Τὸ δ' Ἀρτεμίσιον, ὃ καλοῦσι Νέμος ἐκ τοῦ ἐν ἀριστερᾷ μέρους τῆς ὁδοῦ τῆς ἐξ Ἀρικίας ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ τῆς Ἀρικίνης ἱερόν. Λέγουσι δ' εἶναι ἀφίδρυμα τι τῆς Ταυροπόλου. καὶ γάρ τι βαρβαρικὸν κρατεῖ, καὶ Σκυθικὸν περὶ τὸ ἱερὸν ἔθος. καθίσταται γὰρ ἱερεὺς ὁ γενηθεὶς αὐτόχειρ τοῦ ἱερωμένου πρότερον δραπέτης ἀνὴρ. ξιφήρης οὖν ἐστὶν ἀεὶ περισκοπῶν τὰς ἐπιθέσεις ἕτοιμος ἀμύνεσθαι. Τὸ δ' ἱερὸν ἐν ἄλσει: *Artemisiũ quod Nemus vocant læua via Aricia adscendentib. in Aricia templum. Aiunt inibi statuas esse Dianæ Tauricæ: Etenim barbarici moris nescio quid obtinet, ac Scythici hoc in tẽplo. Stat enim sacerdos &c.* ideo Lucos vocat Silius, Vide præterea festum in voce *Manius*. De Egeria consuli possunt. Liuius lib. 1. Plut. in Numa, Ouid. Fastor. 3. De Diana hac *Nemorensi*, siue Aricina non parcè docet Sext. Pompeius in fragmento ab Vrsino. Solinus cap. 8. *Aritiam ab Archilocho Siculo unde & nomen, vt Cassio Hemina placet, tractũm. Hoc in loco Orestes oraculo monitus simulacrum Scythicæ Dianæ, quod de Taurica extulerat, priusquam Argos peteret, consecrauit.*

CEV BELLA LEONES INTER SE FVRIBVNDA MOVENT.] Plin. lib. 7. procemio: *Leonum feritas inter se non dimicat.* Diodorus Tarsi libro contra Fatum: Οὐ γὰρ λύκους ὥπλιζε κατὰ λύκων. οὔτε λεόντων ξυνεκρότησε φάλαγγας. *Non enim lupos armauit in lupos natura, neque leonum turmas commisit.* Verùm omnis doctrinæ parentem Homerum autorem habuit Silius lib. 16. Iliados committentem leones stimulo esuritionis:

Τὼ περὶ Κεβριόναο, λέονθ' ὣς δηρινθήτην,
Ὥτ' ὄρεος κορυφῇσι περὶ κταμένης ἐλάφοιο·
Ἄμφω πεινάοντε μέγα φρονέοντε μάχεσθον.
Circa Cebrionem pugnant, ceu fortè leones
Magni animis, quos alta fames in vertice montis
Pro cæsa exacuit ceruа

Et verò lupi, dum esuriunt, vorant inuicem, quod opinionem istam Diodori conuellit.

OPTABVNT SIMILES VENIENTIA SÆCVLA FRATRES.] Tota res hæc adumbrata est ad imaginem pugnæ Curiatiorum, atque Horatiorum, super qua historici non tacent.

SI MODO FERRE DIEM, MISEROSQVE VIDERE NEPOTES.] Ita libri. stupide. τῶ *Diem* literã vltimantẽ geminauerunt Musis ignauiis operantes, & cõma, et exerũt in literã I: ita ex eo, quod esse debuit *Miseros* fecere *feros*.

VESTALESQ. FOCOS EXTINGVI SANGVINE.] Duplex portentũ & vtrũque.

HOC ARCETE NEFAS.] piaculare. Primum vestales focos exstingui: alterum *Sanguine:* nam vbique sanguis nominatum quid. D. August. l. 3. de Ciuit. c. 28. *Mucius Scæuola Pontifex, quoniam nihil apud Romanos templo Vestæ sanctius habebatur, aram ipsam amplexus occisus est: ignémq; illum, qui perpetua cura virginum semper ardebat, suo pene sanguine exstinxit.* Publicè inueterauerat olim Romæ superstitio quacunque ex causa exstinctos Vestales ignes, portendere vt. is exitium, autor Dionysius li. 2. Antiq. Rom. Hinc Liuius lib. 28. *Plus omnibus aut nunciatus peregrè, aut visis domi prodigiis* (complures Deorum ædes de cœlo tactæ, cruentæ spicæ, porcus biceps, agnus mas & fœmina, duo soles, lux nocturna, bos locutus, ara sudans notantur Liuio) *terruit animos hominum ignis in æde Vestæ exstinctus: ob quam causam cæsa flagro est Vestalis, cuius custodia noctis eius fuerat, iussu P. Licinij Pontificis.* En hoc vnum supra tam multa prodigia. Vestalis ignis redaccendendi rationem tradiderunt Dionysius li. 2. Plut. in Camillo. Tertium crimen fuit, si exstinguerentur sacri foci sanguine sacerdotis. Metam. 15. — *néue*

Cæde sacerdotis flammas exstinguite Vestæ,

ac D. Aug. suprà.

HVIC LÆVA FRÆNOS.] Antoninus Imp. scriptum reliquit assuetudine fieri vt læua firmiùs teneat frænos quàm dextera. Hinc in ea passim habenæ. Silius li. 6.

Detortis læua celer effugisset habenis.

STRICTVMQVE MINATVR NVNC SIBI, NVNC TREPIDIS... ENSEM.] Furoris alicuius indicium: vtile tamen ad placandam seditionis rabiem. Obseruo & apud Tacitum Annali primo Germanicum concita suorum seditione ferrum à latere diripuisse, elatúmque deferre in pectus, ni proximi prehensam dexteram vi attinuissent.

Quas acies alto genitor dum spectat olympo,
Consulis egregij mouere pericula mentem,
Gradiuum vocat, & patrio sic ore profatur.
Magnanimi me nate viri, ni bella capessis,
Haud dubie extremus terret labor: eripe pugnæ
Ardentem, oblitúmque sui dulcedine cædum,
Siste ducem Libyæ, nam plus petit improbus vno
Consulis exitio, tota quàm strage cadentum.
Præterea cernis teneræ qui prælia dextræ
Iam credit puer, atque annos transcendere factis
Molitur, longúmq. putat pubescere bello.
Te duce primitias pugnæ, te magna magistro
Audeat, & primum hoc vincat seruasse parentem.
Hæc rerum sator at Mauors in prælia currus
Odrysia tellure vocat, tum fulminis atri
Spargentem flammas clypeum, galeámque deorum,

Haud

Haud illi facilem, multóque labore Cyclopum
Sudatum thoraca capit, quassátq; per auras
Titanum bello fatiatam sanguinis hastam,
Atq; implet curru campos, exercitus vnà
Irarum, Eumenidésque simul, lethíque cruenti
Innumeræ facies, frenísque operata regendis
Quadriiugos atro stimulat Bellona flagello,
Fertur ab immenso tempestas horrida cœlo,
Nigrantésque globos, & turbida nubila torquens
Inuoluit terras, quatitur Saturnia sedes
Ingressu tremefacta Dei, ripásq. relinquit
Audito curru, fontíque velabitur amnis.
Ductorem Ausonium telis Garamantica pubes
Cinxerat, & Tyrio regi noua dona parabat,
Armorum spolium, & rorantia consulis ora,
Stabat fortunæ non cedere certus, & acri
Mole retorquebat crudescens cædibus hastas.
Iámque suo, iámque hostili perfusa cruore
Membra madent, cecidere iubæ, gyróque per orbem
Arctato, Garamas iaculis propioribus instat,
Et librat sæua contectum cuspide ferrum.
Hic puer vt patrio defixum corpore telum
Conspexit, maduere genæ, subitoq; trementem
Corripuit pallor gemitúmque ad sidera rupit.
Bis conatus erat præcurrere fata parentis
Conuersa in semet dextra, bis transtulit iras
In pœnos Mauors: fertur per tela, per hosteis
Intrepidus puer, & Gradiuum passibus æquat.
Continuo cessere globi, latúsq. repente
Apparet campo limes, metit agmina tectus
Cœlesti clypeo, & sternit super arma iacentum
Corpora, & autorem teli, multásque paternos
Ante oculos animas, optata piacula, mactat.
Tunc rapta propere duris ex ossibus hasta
Innixum ceruice ferens, humeroq. parentem,
Emicat, attonitæ tanta ad spectacula turmæ
Tela tenent, cedítq. loco Libys asper, & omnis
Late cedit Iber, pietásq. insignis, & ætas
Belligeris fecit miranda silentia campis

Tum celso è curru Mauors, Cartaginis arces
Excindes inquit, Tyriósque ad fœdera coges,
Nulla tamen longo tanta exorietur in æuo
Lux tibi chare puer, macte, ô macte indole sacra,
Vera Iouis proles, & adhuc maiora supersunt.
Sed nequeunt meliora dari: tum nubila Mauors,
Aetheráque, emenso terras iam sole capessit,
Et fessas acies castris clausere tenebræ.

PATRIO SIC ORE PROFATVR.] Quia Iupiter vulgo creditus est Scipionis Africani pater, dixit Poëta *Patrio ore profatum*, qui hac oratione filii honori consuluerit. Aen.6.

Bis patriæ cecidere manus.

Dædali parentis, dum Icari filii casus imitatur.

PLVS PETIT IMPROBVS VNO CONSVLIS EXITIO, TOTA QVAM MOLE CADENTVM.] Tantum in vnius publica persona momentum! Sic de Cæsare noctu auecto per mare procellosum Lucan. 5. miles quæritur:

Cum tot in hac anima populorum vita, salúsque
Pendeat.

Silius suprà de Cryxo Boiorum duce cæso:

Vna spes anima, tantúsq. pependerat ardor.

ODRYSIA TELLVRE.] E Thracia.

PRÆCVRRERE FATA PARENTIS.] Id genus locutiones sunt: *Sed quæ Tibur aqua fertile præfluunt*, Hor. lib. 4. Od. 3. ita Hunnæi codex.

— *præcurram vt prior*
Patriam cadentem.

Seneca Oedipo:

Præcelerantque duces.

Statius Theb.4.

— *strictóque vias præfulgurat ense.*

Flaccus Argonanticon 3. *Proximum exercitum præsidebat*, Tacitus lib. 3. & lib. 13. *Campo, qui castra præiacet.* Nec in his quidquam notandum, quod ineptè factum.

INTREPIDVS PVER.] Scipio junior, ac propè impubis: Florus lib. 2. c.6 *Nisi protectum patrem prætextatus admodum filius ab ipsa morte rapuisset.* Quibus verbis insinuat annorum fuisse quatuordecim: ea siquidem ætate filium, qui hostem manu percusserat, pertexta insigniuit Tarquinius Priscus, li. 1. Sat. c. 6. Macrobii. Gellius autem lib. 10. c. 28. puerum censet intra annos septendecim. Scipio igitur conuenientiùs cluit puer, quàm Octauianus Augustus à Tullio 3. Philippica, Attico ad Ciceronem, & Ouidio: nam cum exercitu regendo se imposuit, annorum erat octodecim, vt visum Xiphilino: aut nouendecim, vt Tacito lib. 13. Velleio lib. 1. estq. ita in Ancyrano lapide testatum.

INNEXVM CERVICE FERENS, HVMEROQ. PARENTEM.] *Innexum* sit *ἐμπ*-

[illegible], ἀπρὶξ: *Innixum*, quod aliis est exemplaribus, Scipionum nomini accommodatiùs, de quo Macrobius lib. 1. c.6. & historiæ hîc a Silio relatæ, libroq. sexto extremo:

— fugiat Consul manante cruore
Scipio, & ad socios nati ceruice vehatur.

Meminit & huius pietatis Statius lib. 3. Syl. in Lacrymas Etrusci.

PIETASQ. INSIGNIS, ET ÆTAS.] Eóque magis, quod coronam ciuicam *Africanus de patre accipere noluit apud* Trebiam, Plin. lib. 16. c. 4. Quod facinus ad Trebiam quoque ponit Polyb. lib. 15. Silius ad Ticinum, & Val. Max. lib. 5. c. 4. *Consulem enim eum apud Ticinum fluuium aduersis auspiciis cum Annibale pugnantem grauiter saucium intercessu suo seruauit.*

NVLLA TAMEN LONGO TANTA.] Vide Senecam lib. 3. de Benef. c. 33. non dispar huic tantæ pietati pretium reponentem.

MACTE, Ô MACTE INDOLE SACRA.] Edito quo strategemate istæ voces honorificentissimæ reddebantur. Iterum Sil. lib. 10. ac 12. Liuius lib. 2. *Iuberem* MACTE VIRTVTE *esse, si pro me patria ista virtus staret.* Vide Senecam epist. 67. Accius Philoctela:

Macte his armis, macte virtute patrum.

IAMQVE DIES RAPTI CVRSV, VARIOQ. LABORE.] Scribe, *Raptus*, vt intercursantes acies diem sibi non senserint eripi. Nisi si mauis *Actus*.

Condebat noctem deuexo Cynthia curru
Fraternus afflata rotis, & ab æquore Eoo
Surgebant roseæ media inter cærula flammæ.
At Consul tristis campos, Pœnísque secundam
Planitiem metuens, Trebiam, colléisq. petebat
Iámque dies rapti cursu, varioq. labore,
Et medio abruptus fluitabat in amne solutis
Pons vinclis, qui Dardanium transuexerat agmen.
Eridani rapidas aderat cùm Pœnus ad vndas.
Dúmque vada, & molles aditus, per deuia flexo
Circuitu petit, & stagni languentia quærit,
Interdum rapta vicinus saltibus aluo
Flumineam texit quà transuehat agmina classem,
Ecce aderat, Trebiæq. simul vicina tenebat
Trinacrio accitus per cærula longa Peloro
Gracchorum proles Consul, gens inclyta, magno
Atque animosa viro, multúsque in imagine claris
Præfulgebat auus titulis, bellíq. domíq;.
Nec Pœni positis trans amnem in gramine castris
Deerant. nánq; animos stimulabant prospera rerum,
Increpitánsque super ductor. quis tertius vrbi

vbi Herculeum. Vetus ara: HERCVLI TIBVRTINO VICTORI.

QVOSQVE IN PRÆGELIDIS DVRATOS HERNICA RIVIS MITTEBANT SAXA.] Æn.7.

— rosida riuis
Hernica saxa colunt.

Idem de more hoc barbaro lib.9.

— natos ad flumina primum
Deferimus, sæuóque gelu duramus & vndis.

Barbarum morem clamo, quia talis Galeno. *Hernici autem dicti à Saxis, quæ Marsi Herna vocant*, Sext. Pópeius. *Hernici* igitur rupices erant, & petrones.

NEBVLOSI RVRA CARINI.] *Nebulosi* vicinia Sunbruuiorum stagnorum. Tacitus innuit lib.14. Annal. vbi Sunbruuiorum portionem *Sublacum* vocat. Ita scribo: etsi in Plinio *Sublaqueum* sit. Vide Gesta D. Benedicti.

Scipio, quà medius pugnæ vorat agmina vortex,
Infert cornipedem, atq; instinctus strage suorum
Inferias cæsis mactat, Labarúmq;, Padúmque,
Et Camum, & multo vix fusum vulnere Brennum,
Gorgoneóq. Larum torquentem lumina vultu,
Occidis & tristi pugnans Lepontice fato.
Nam dum frena ferox, obiecto corpore prensas,
Atque æquas celsus residentis consulis ora
Ipse pedes, frontem in mediam grauis incidit ensis,
Et diuisum humeris iacuit caput: Abbatus amens
Qui luctatur equo, parmáque incursibus obstat,
Ictu quadrupedis fulua porrectus arena
Elisa incussis amisit calcibus ora.
Perfurit Ausonius turbata per æquora ductor,
Ceu gelidus Boreas totum cùm substulit imo
Icarium fundo victor mare, nauita vasto
Iactatur sparsus, lacerata classe, profundo,
Cunctáq; canenti perfunditur æquore Cyclas:
Chryxus vt in tenui spes, exiguúmque salutis
Iam videt esse suæ, mortémque astare propinquam,
Armat contemptu mentem necis: horrida barba
Sanguinea rutilat spuma, rictúsque furentis
Albet, & effuso squalent à puluere crines,
Inuadit Tarium, vicino consule, pugnas
Miscentem, sæuísque virum circumtonat armis.
Voluitur ille solo: nam pronum effundit in armos
Fata extrema ferens. abies, rapitúrque pauore

Tractus equi, vinctis connexa ad cingula membris.
Longa cruor sparso liquit vestigia campo,
Et tremulos cuspis ductus in puluere signat,
Laudabat lethi iuuenem, egregiosq. parabat
Vlcisci Consul manes, cùm dira per auras
Vox venit, & Chryxum ferri clamoribus audit
Haud notum vultu, surgit violentior ira
Comminus, atque oculos optato in corpore figit.
Tum stimulans grato plausæ ceruicis honore
Cornipedem alloquitur, vulgum, Martémq. minorem
Hactenus, & letho dedimus sine nomine gentem,
Nos Gargane vocant Superi, ad maiora, vidésne
Quantus eat Chryxus? iam nunc tibi præmia pono
Illum Sidonio fulgentem ardore tapeta,
Barbaricum decus, & fuluis donabere frenis.
Sic fatus, magno Chryxum clamore ciebat
In pugnam, ac vacuo poscebat prælia campo.
Nec detrectantem par ira accenderat hostem.
Vt iussæ cessere retro, spatiúmq. dederunt
Hinc atque hinc alæ, medio stetit æquore pugna.
Quantus Phlegræis telluris alumnus in aruis
Mouit signa Mimas, & cælum exterruit armis,
Tantus semifero Chryxus sub pectore murmur
Torquet, & horrisonis vlulatibus erigit iras.
Nemóne incensæ, captæq. superfuit vrbi,
Vt tibi quas Brenni populus ferremus in arma
Narraret dextras? disce en nunc, inquit, & vnà
Contorquet nodis, & obusto robore, diram
Vel portas quassasse trabem, sonat illa tremendum
Ac nimio iactu seruasse improuida campi
Distantis spatium, propiorem transuolat hostem.

LEPONTICE FATO.] P. N. *Lepontice.* malè. *Lepontius* Tacito Romanum nomen est,& Plinius Lepontinos, aut Leponticos circa Alpes agnoscit l.5. Hic verò Celtarum vnus erat: ex acie discas, & membris immanibus, quibus pedes equitem consulem æquabat. Solet etiam propria nomina Silius facere, quæ gentium passim occurrunt.

CORNIPEDEM ALLOQVITVR.] Verba familiariter facta ad domesticum aliquod brutum finxisse gaudent Poëtæ: Quare demiror I. Scaligerum in Homerũ calumniã præcipitasse,& improbasse, quòd cũ ariete Polyphemũ loqui fecerit. Eadẽ plaga M. Tull. iugulauit, cui cõmẽtum idẽ adeo placuit,

& Theocritum,qui imitandi æmulus Idyllio 8.vide ibi,ὅ Τεχν.*Hirce.* Æmulus & peringeniosus Homeri imitator Virgilius, apud quem Rebo equo suo Turnus:

Rebe, diu (res siqua diu mortalibus vlla est)
Viximus

cum bruto tam sapienter?Eundem ludum lusit Nonnus Dion.l.16.vbi cani loquitur Bacchus. Quid quod non abhorruit Apollonius Argonauticωn primo Arieti Pryxeo vocem dare? Vide imbi Scholiasten.

QVANTVS PHLEGRÆIS... IN ARVIS.] Phlegræos campos & in Thracia,& in Campania æquè agnoscit Eustathius in Dionysium: Καὶ Φλεγραῖον ἱστορεῖται πεδίον εἶναι καὶ ἐκεῖ (in Campania) καθ' ἃ καὶ ἐν Θράκῃ εἴρηται. καὶ τὰ περὶ γιγαντομαχίαν δὲ οὐ μόνον περὶ τὴν Θρᾴκην, ἀλλὰ καὶ αὐτόθι διὰ τὸ ὀπιμαχον τῆς χώρας, μυθεύεται συμπεσεῖν. *Phlegraus quoque campus in Campania narratur, sicut in* Thracia. *Et gigantum pugna non in* Thracia *tantum, sedet ibi commemoratur contigisse ob inuidendam soli bonitatem.* Hausit & quinto Geographi.

AC NIMIO IACTV SERVASSE IMPROVIDA CAMPI DISTANTIS SPATIVM.] Manifesto viriū argumento Chryxus tanta vi πηλεβόλον hastam tam procul propulit, Sic Odyssea θ. Vlysses iaculandæ hastæ peritia sagittario sese præfert:

Δουρὶ δ' ἀκοντίζω, ὅσον οὐκ ἄλλος τις ὀϊστῷ.
Tantum hasta iaculor, quantum haud æquare sagitta
Quisquam alius potis est

Prouide Poëta, vt liberiùs vires experiantur Chrypus, & Consul, illud fidei præstruxit:

Vt iussa cessere retro, spatiúmque dedere
Hinc, atque hinc alæ

Cui Consul. ferre hoc vmbris, proauóque memento
Quàm procul occumbas Tarpeia à sede, tibiq;
Haud licitum sacri Capitolia cernere montis,
Tum nodo, cursúq. leui simul adsuuat hastam
Dignam mole viri nixus, fugit illa per ora
Multiplicis lini, subtectáq tegmina neruis,
Atque altum tota metitur cuspide pectus.
Procumbit lata porrectus in arma ruina,
E percussa gemit tellus ingentibus armis.
Haud aliter structo Tyrrhena ad littora saxo
Pugnatura fretis, subter cæcisque procellis
Pila immane sonans, impingitur ardua ponto.
Immugit Nereus, diuisáque cærula pulsu
Illisum accipiunt irata sub æquora montem.
Ductore amisso pedibus se credere Celtæ

Vna

Vna spes animæ, tantúsque pependerat ardor.
Ac veluti summo venator densa Picano
Cùm lustra exagitat, spissisque cubilibus atram
Immittit passim dumosa per inuia pestem.
Dum tacitas vires, & flammam colligit ignis,
Nigranti piceus sensim caligine vertex
Voluitur, & pingui contorquet nubila fumo,
Mox subita in toto lucent incendia monte,
Fit sonitus, fugere feræ, fugere volucres,
Atque vna longe trepidant in valle iuuencæ.
At Mago vt vertisse globos, primúmque laborem,
Qui solus genti est, cassum videt, arma suorum,
Ac primum in pugnas equitem vocat, vndique nudi
Assiliunt frenis, infrenatíque manipli.

CVRSVQ. LEVI, SIMVL ADIVVAT HASTAM.] Testis & Liuius lib. 34. *quòd procursu plurimùm tela concitentur.*

HASTAM DIGNAM MOLE VIRI NIXVS.] Dignam, ἀξίαν, parem, quæ satis virium habeat sternendæ tantæ moli. Lux sine nube; quam cur amoliatur Modius, non adsequor. Si coniecturis vacandum, ea vterer:

— — *hastam*
Dignam mole viri, visus fugit illa per ora
Multiplicis lini.

qua enim sui parte subibat arma, vel corpus hostile hasta, non parebat, oculos fugiebat.

PER ORA MVLTIPLICIS LINI.] *Trilicem*, aut *Triloram*, aut *Quadriloram* propriè dixeris.

SVBTECTAQ. TEGMINA NERVIS.] Nemo iure damnet: & si cui duriuscula videtur structura verborum: *Subtectáq. tegmina*, sciat posse suffulciri his: *Subiectáq. t.* vel *Subtextáq.* Alieniùs à literarum vestigiis, *Suppactaq.* licet non inuenustiùs.

ATQ. ALTVM TOTA METITVR CVSPIDE PECTVS.] An *ac latum pectus* legendum? tale commendat in milite Vegetius lib. 1. c. 6. Tale Silius in Scipione non p[illegible] hinc:

Et latum obiectat pectus.

Verùm nihil demuto: nam & *altum pectus* (licet non ventrem, quem prominulum militia Vegetius abdicat) in laude est. Aeneid. 9.

— *stomachóq. infixa sub altum*
Pectus ijt.

Silius lib. 10. de Paulo:

— — *iacet altum pectus & ingens*
Dextra.

Et verò Chryxo conuenit altum pectus, vtpote viro alto, qui

Procumbitq. alta porrectus in arma ruina.

PORRECTVS IN ARMA RVINA.] Πανοπλίαν *Totius corporis armatum.* loqui videtur. Sed quianam Chryxo cadente non potuit clypeus, gladius, aliáq; induta arma cũ eo concidere, & succumbere, vt sic in arma porrigi dicatur? Deinde si in subiectum clypeum cadit, vtique in arma primo contactu, tum in solum, qui prolapsionis ordo his indicatur:

Et percussa gemit tellus ingentibus armis.

Modius tamen, quod & alibi facit in loco non dissimili, scribi voluit: *Porrectus in arua.*

PILA IMMANE SONANS IMPINGITVR ARDVA PONTO.] Seneca de Hercule furente in solum prolapso:

Flexo genu iam totus ad terram ruit,
Vt cæsa syluis ornus, aut portus mari
Datura moles.

Moles Senecæ est Siliana *pila*. Confer & illa Virgilii lib. 9.

Qualis in Euboïco Cumarum litore quondam
Saxea pila cadit.

DVCTORE AMISSO PEDIBVS SE CREDERE CELTÆ.] Non nouum in prœliis, vt deiecto capite membra concidant. Casus similis imago in Homero Iliad. π. vbi cæso Sarpedone Lycii fugam capessunt:

Ε'νθ' ὐδ' ἴφθιμοι Λύκιοι μένον, ἀλλ' ἐφόβηθεν
Πάντες, ἐπὶ βασιλῆα ἴδον βεβλαμμένον ἦτορ
Κείμενον ἐν νεκρῶν ἀγύρει.
Hic neq. bellares Lycii mansere gradu, sed
Vt regem videre, cui cor læserat hostis,
Cæsorum in turba, cuncti aufugere.

Liuius lib. 30. *Donec stetit Mago ante signa gradum sensim referentes ordines tenorem pugnæ seruabant: posteaquam femore transfixo cadentem, auferrique ex prælio prope exsanguem videre, extemplo in fugam omnes conuersi.* Idem cæso Memnone contigit apud Q. Calabrum.

VNA SPES ANIMÆ, TANTVSQ. PEPENDERAT ARDOR.] Modius in carminis huiusce corpus animam vitámq. indidit rescripto: *Vna spes anima.* Addo Curtii verba lecta è lib. 10. *Militarem sine duce turbam corpus esse sine spiritu.* Silio calamum præduxerat M. Cicero lib. 8. ad Att. ep. 2. *In vnius hominis, quotannis periculosè ægrotantis anima, positas omnes nostras spes habemus.*

FLAMMAM COLLIGIT IGNIS.] Lucretius:

— ignis prius est venarier ortum.

ATQVE VNA LONGÆ TREPIDENT IN VALLE IVVENCÆ.] *Vnà*: trepidæ námq; feræ occursantis metu congregantur iuuencæ: quoties obseruatũ? *Ima*, qui reposuit, experimento naturæ caruit. *Longè* scribendũ aduerbio.

PRIMVMQ. LABOREM, QVI SOLVS GENTI EST.] Gallicanę. Liuius li. 27. super his: *Intolerantissima laboris corpora, vix arma humeris gerebant.*

ARMA SVORVM, AC PRIMVM IN PVGNAS EQVITEM VOCAT.] Celtæ fugaces alius aliò dilapsi erant: tum Mago *suorum arma* vocat, gentilium *suorum*, & popularium. Ex suis autem *primum* equitem vocat, post illà peditem, vnde mox:

Pésque pedem premit.

Magonis ergo accitu:

— — nudi

Adsiliunt frænis, infrænatique manipli.

Nudos frænis Numidas volo, Mauros, Maſſylos, Maſæſylos, qui omnes in exercitu Annibalis Silii fide, quíque à nobis libro primo producti ſunt in campum *nudi frænis*, & Libycorum nomine continentur. Sic lib. 3. Polybius τὴν κεχαλινωμένην ἵππον, *frænatum equitatum* opponit equis Numidicis. Ii ergo primi veniunt ordinante Silio, tum Cartaginienſes, quos *infrænatos maniplos* dico. Vt verò hac in pugna Ticinenſi prior in pugnam cooritur eques, tum pedes: ita factum in Cannenſi. Liuius lib. 22. *post equeſtris finem certaminis, coorta eſt peditum pugna.* Quare vocem primùm (ſeu nomine, ſeu legas aduerbio, eadem mens) Silio non patiar eripi à Modio: eſt enim poſita ex militaris lege diſciplinę. Et ſatis, ſupérq. intelligitur miles patrius τοῦ *Suorum*: minimè námque acciuerit Mago hoſtem ſui defendendi, qua fiducia?

Nunc Itali in tergum verſis referuntur habenis,
Nunc rurſus Tyrias retro pauor aduehit alas,
Aut illi dextros lunatis flexibus orbes,
Aut illi læuos ſinuant in cornua gyros,
Texunt alterno glomerata volumina curſu,
Ac cædem refugam, cedentes arte reſoluunt.
Hac pontum vice (vbi exercet diſcordia ventos)
Fert Boreas, Eurúſque refert, molémque profundi,
Nunc huc alterno, nunc illuc, flamine geſtant.
Aduolat aurato præfulgens murice ductor
Sidonius, circáque metus, terrórq; furórq;.
Iſq; vbi Callaici radiantem tegminis orbem
Extulit, & magno percuſſit lumine campos,
Spes, virtúſque cadunt, trepidáq; à mente recedit
Vertere terga pudor, nec lethi cura decori,
Sed fugere infixum eſt, terræque optantur hiatus.
Sic vbi Caucaſeis tigris ſe protulit antris,
Linquuntur campi, & tutas petit omne latebras
Turbatum inſano vultu pecus, illa pererrat
Diſiectas victrix valles, támq. ora reducto
Paulatim nudat rictu, vt præſentia mandat
Corpôra, & immani ſtragem meditatur hiatu.
Non illum Metabus, non illum celſior Vfens
Euaſere tamen, quamuis hic alite planta,
Hic ope cornipedis totis ferretur habenis.

Nam Metabum ad manes demisit cuspide fulgens
Fraxinus. Vsentem collapsum poplite flexo
Ensis obit, laudémq; pedum cum sanguine ademit.
Iámque dedit letho Stemium, Laurúmque, domóque
Collinum gelida vitreo quem Fucinus antro
Nutrierat, dederátque lacum transmittere nando.
Fit socius lethi coniecta Maßicus hasta
Vitiferi sacro generatus vertice montis,
Et Lyris nutritus aquis, qui fonte quieto
Dißimulat cursum, ac nullo mutabilis imbri
Perstringit tacitas gemmanti gurgite ripas.
Exoritur rabies cædum, ac vix tela furori
Sufficiunt, teritur iunctis vmbonibus vmbo,
Pésque pedem premit, & nutantes caßide cristæ
Hostilem tremulo pulsant conamine frontem.
Tergemini primam ante aciem fera prælia fratres
Miscebant, quos Ledæo Sidonia Barce
Xanthippo felix vteri inter bella crearat,
Res Graiæ ductorque parens, ac nobile Amycle
Nomen, & insectus Spartanis colla catenis
Regulus, inflabant veteri præcordia fama
Marte probare genus, factísque Lacona parentem
Ardebant, gelidósque dehinc inuisere montes
Taygeta, & tandem bellis innare subactis
Eurotam patrium, ritúsque videre Lycurgi.
Sed Spartam penetrare Deus, fratrésque negabant

AC CÆDEM REFVGAM CEDENTES ARTE RESOLVVNT.] Μὰ τὸν Ἄρηα, μὰ τὸν πταμυβόν! non est hæc lectio gerræ Siculæ, quod effutiit Modius. Fuga captata Romanorum cædes hac lectione exprimitur, quam fugaces eludunt arte. Polybius lib. 3. nobis esto Opitulus: Τιβέριος δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν τοὺς μὲν ἱππεῖς ἀνεκαλεῖτο, θεωρῶν οὐκ ἔχοντας ὅτι χρήσονται τοῖς ὑπεναντίοις διὰ τὸ τοὺς Νομάδας ἀποχωρεῖν μὲν [illegible] εὐχερῶς καὶ σποράδην, ἐπικεῖσθαι δὲ πάλιν ἐκ μεταβολῆς τολμηρῶς, καὶ θρασέως. Τὸ γὰρ Νομαδικῆς μάχης ἴδιόν ἐστι τοῦτο: *Tiberius tum temporis equitē reuocabat, cùm animaduerteret hosti resisti non posse, quòd Numidæ facilè, sparsimque abscederent, & desubito conuersi audenter, atque confidenter insultarent. Siquidem Numidicæ pugnæ hoc proprium est.* Id pugnæ genus Serra dicebatur. Festus: *Serra præliari dicitur, cùm aßiduè acceditur, reciditúrque, neque vllo consistitur tempore.* Tacitus lib. 6. *Modo equestris prælij more, frontis, ac tergi vice.* *Tergi*: ita Silius:

Nunc Itali in tergum versis referuntur habenis. Item:
Nunc rursus Tyrias retro pauor aduehit alas.

Vnde Æn. 11.

His fugiunt, penitúsque datis referuntur habenis.
Qualis vbi alterno procurrens gurgite pontus
Nunc ruit ad terras &c. Tandem:
Bis Thusci Rutulos egere ad mœnia versos:
Bis reiecti armis respectant terga tegentes.

Modius gerras Siculas norit, dum nobis & Silio pugnam hanc fuga reciproca stantem non inuideat.

AVT ILLI DEXTROS LVNATIS FLEXIB. ORBES ET.] Orbem militarem exprimit, de quo Sall. in Iugurt. *Romani veteres, nouique, & ob ea scientes belli, si quos casus, aut locus coniunxerat, orbes facere, atque ita ab omnib. partib. simul tecti, & instructi hostium vim sustentabant.*

CAVCASEIS TIGRIS SE PROTVLIT ANTRIS.] Tigres Caucaseas nec à tauris, nec à leonib. vinci autor est Philostratus in Apollonio: quod eis confert nimia pernicitas.

ILLA PERERRAT.] Oppianus lib. 3. de tigribus:

Θηλυ γὰρ παντελέτη
Quælibet est tigris fœmina

Cōtrà Thethes? Ἐγὼ δ' ὡς εὗρον ἀῤῥένας ἅπαντας εἶναι τίγρεις. *Ego profectò comperi mares esse omnes Tigrides* Vtri fides?

DISIECTAS VICTRIX VALLES.] Modius *Desertas.* Clarè, & stragi satis accommodatè. Quid si legas *Deiectas valles*, humiles, atque summissas: Non dissimiliter l. 2. c. 9. Plinius dixit *Lunam elatam & deiectam.*

IAMQVE DEDIT LETHO STHEMIVM.] Fortè *Sthenium.*

GELIDA VITREO QVEM FVCINVS ANTRO,] Æn. 7.

— *vitrea te Fucinus vnda,*
Te vitrei fleuere lacus

Fucinum lacum maris magnitudine metitur Strabo li. 5. Res fuit permira insecutis temporibus Claudii Imp. dum Fucinus lacus exsiccatur, vndecim annos triginta hominum millia sine intermissione operi incubuisse.

SIDONIA BARCE.] Æn. 4. hoc nomen est nutricis Sychæi nunc matris tergeminorum.

Ausonij totidem numero, quos miserat altis
Egeriæ genitos immitis Aricia lucis:
Aetatis, mentísq. pares: at non dabat vltra
Clotho dura lacus, arámq; videre Dianæ.
Nanque vt in aduersos impacti turbine pugnæ
Eumachus, & Clytias, & lætus nomine patris
Xanthippus, iunxere gradus, ceu bella leones
Inter se furibunda mouent, & murmure anhelo
Squalenteis campos, & longa mapalia complent,
Omnis in occultas rupes, atque auia pernix
Maurus saxa fugit, coniúxq. Libyssa profuso

Vagitum cohibens suspendit ab vbere natos.
Illi dira fremunt, perfractáq; in ore cruento
Ossa sonant, pugnántq; feris sub dentibus artus.
Haud secus Egertæ pubes, hinc Virbius acer,
Hinc Capys assiliunt, paribúsq; Albanus in armis
Subsidens paulum perfossa proruit aluo.
Albanum Clytias. ast illi cuncta repente
Implerunt clypeum miserando viscera lapsu.
Eumachus inde Capyn, sed tota mole tenebat
Ceu fixum membris tegmen, tamen improbus ensis
Ad nexam parmæ decidit vulnere læuam.
Inq. suo pressa est non reddens tegmina nisu
Infelix manus, atque hæsit labentibus armis.
Vltima restabat fusis iam palma duobus
Virbius, huic trepidos simulanti ducere gressus
Xantippus gladio, rigida cadit Eumachus hasta:
Et tandem æquatæ geminato funere pugnæ,
Inde alterna viris transegit pectora mucro,
Inq. vicem erepta posuerunt prælia vita.
Felices lethi, pietas quos addidit vmbris,
Optabunt similes vententia secula fratres,
Extremúmq. decus memori celebrabitur æuo
Si modo ferre diem, miserósq. videre nepotes
Carmina nostra valent, nec famam inuidit Apollo.
At Consul toto palantes æquore turmas
Voce tenet, dum voce viget, quò signa refertis?
Quis vos heu vobis pauor abstulit: horrida primi
Si sors visa loci, pugnæq. lacessere frontem,
Post me state viri, & pulsa formidine tantum
Aspicite has dextras. capti genuere parentes
Quos fugitis: quæ spes victis? Alpésne petemus?
Ipsam turrigero portantem vertice muros
Credite submissas Romam nunc tendere palmas,
Natorum passim raptus, cædémq. parentum,
Vestalésq. focos extingui sanguine cerno.
Hoc arcete nefas. postquam inter talia crebro
Clamore obtusæ, crassóq. à puluere fauces,
Hinc læua frenos, hinc dextra corripit arma,
Et latum obiectat pectus, strictúmq. minatur

Nunc sibi, nunc trepidis ut restent comminus, ensem.

EGERIÆ GENITOS IMMITIS ARICIA LVCIS.] Lucan.li.6.

Parua Mycenaa quantum sacrata Diana
Distat ab excelsa nemoralis Aricia Roma.

Distat autem stadiis CLX. Strabo. *Ariciam* cur dixit *immitem*, cùm Hippolyto, seu Virbio ibi fuerit per optime Æn. 7. Metamorph. 15. Lactantii l. 1. c. 17. *Immitem* ob humanas hostias. Indicat Silius:

— *arámque videre Dianæ:*

si modò optabilis tantæ diritatis esse potest ara. Nonnus li. 17.

— Ἀνδροφόνῳ παρὰ βωμῷ.
— *homicidam apud aram.*

Strabo lib. 5. Τὸ δ' Ἀρτεμίσιον, ὃ καλοῦσι Νέμος ἐκ τοῦ ἐν ἀριστερᾷ μέρους τῆς ὁδοῦ τοῖς ἐξ Ἀρικίας ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ τῆς Ἀρικίνης ἱερόν. Λέγουσι δ' εἶναι ἀφίδρυμά τι τῆς Ταυροπόλου. καὶ γάρ τι βαρβαρικὸν κρατεῖ, καὶ Σκυθικὸν περὶ τὸ ἱερὸν ἔθος. καθίσταται γὰρ ἱερεὺς ὁ γενηθεὶς αὐτόχειρ τοῦ ἱερωμένου πρότερον δραπέτην ἀνὴρ ξιφήρης οὖν ἐστιν ἀεὶ περισκοπῶν τὰς ἐπιθέσεις ἕτοιμος ἀμύνεσθαι. Τὸ δ' ἱερὸν ἐν ἄλσει: *Artemisiũ quod Nemus vocant læua via Aricia adscendentib. in Aricia templum. Aiunt inibi statuas esse Dianæ Tauricæ: Etenim barbarici moris nescio quid obtinet, ac Scythici hoc in tẽplo. Stat enim sacerdos &c.* ideo Lucos vocat Silius, Vide præterea festum in voce *Manius*. De Egeria consuli possunt. Liuius lib. 1. Plut. in Numa, Ouid. Fastor. 3. De Diana hac *Nemorensi*, siue Aricina non parcè docet Sext. Pompeius in fragmento ab Vrsino. Solinus cap. 8. *Aritiam ab Archilocho Siculo unde & nomen, ut Cassio Hemina placet, tractum. Hoc in loco Orestes oraculo monitus simulacrum Scythica Dianæ, quod de Taurica extulerat, priusquam Argos peteret, consecrauit.*

CEV BELLA LEONES INTER SE FVRIBVNDA MOVENT.] Plin. lib. 7. procemio: *Leonum feritas inter se non dimicat.* Diodorus Tarsi libro contra Fatum: Οὐ γὰρ λύκοις ὥπλιζε κατὰ λύκων. οὔτε λεόντων ξυνεκρότησε φάλαγγας. *Non enim lupos armauit in lupos natura, neque leonum turmas commisit.* Verùm omnis doctrinæ parentem Homerum autorem habuit Silius lib. 16. Iliados committentem leones stimulo esuritionis:

Τὼ περὶ Κεβριόναο, λέονθ' ὣς δηρινθήτην,
Ὥτ' ὄρεος κορυφῇσι περὶ κταμένης ἐλάφοιο
Ἄμφω πεινάοντε μέγα φρονέοντε μάχεσθον.
Circa Cebrionem pugnant, ceu forte leones
Magni animis, quos alta fames in vertice montis
Pro cæsa exacuit ceruа

Et verò lupi, dum esuriunt, vorant inuicem, quod opinionem istam Diodori conuellit.

OPTABVNT SIMILES VENIENTIA SÆCVLA FRATRES.] Tota res hæc adumbrata est ad imaginem pugnæ Curiatiorum, atque Horatiorum, super qua historici non tacent.

SI MODO FERRE DIEM, MISEROSQVE VIDERE NEPOTES.] Ita libri stupide. τὸ *Diem* literã vltimantẽ geminauerunt Musis ignauius operantes, & cõma, erexerũt in literã I: ita ex eo, quod esse debuit *Miseros* fecere *Ieros*.

VESTALESQ. FOCOS EXTINGVI SANGVINE.] Duplex portentũ & vtrũque.

Haud illi facilem, multóque labore Cyclopum
Sudatum thoraca capit, quassátq; per auras
Titanum bello satiatam sanguinis hastam,
Atq; implet curru campos, exercitus vnà
Irarum, Eumenidésque simul, lethíque cruenti
Innumeræ facies, frenísque operata regendis
Quadriiugos atro stimulat Bellona flagello,
Fertur ab immenso tempestas horrida cælo,
Nigrantésque globos, & turbida nubila torquens
Inuoluit terras, quatitur Saturnia sedes
Ingressu tremefacta Dei, ripásq. relinquit
Audito curru, fontíque velabitur amnis.
Ductorem Ausonium telis Garamantica pubes
Cinxerat, & Tyrio regi noua dona parabat,
Armorum spolium, & rorantia consulis ora,
Stabat fortunæ non cedere certus, & acri
Mole retorquebat crudescens cædibus hastas.
Iámque suo, támque hostili perfusa cruore
Membra madent, cecidere iubæ, gyróque per orbem
Arctato, Garamas iaculis propioribus instat,
Et librat sæua coniectum cuspide ferrum.
Hic puer vt patrio defixum corpore telum
Conspexit, maduere genæ, subitoq; trementem
Corripuit pallor gemitúmque ad sidera rupit.
Bis conatus erat præcurrere fata parentis
Conuersa in semet dextra, bis transtulit iras
In pœnos Mauors: fertur per tela, per hosteis
Intrepidus puer, & Gradiuum passibus æquat.
Continuo cessere globi, latúsq. repente
Apparet campo limes, metit agmina tectus
Cælesti clypeo, & sternit super arma iacentum
Corpora, & autorem teli, multásque paternos
Ante oculos animas, optata piacula, mactat.
Tunc rapta propere duris ex ossibus hasta
Innixum ceruice ferens, humeroq. parentem,
Emicat, attonitæ tanta ad spectacula turmæ
Tela tenent, ceditq. loco Libys asper, & omnis
Late cedit Iber, pietásq. insignis, & ætas
Belligeris fecit miranda silentia campis

Tum celso è curru Mauors, Cartaginis arces
Excindes inquit, Tyriósque ad fœdera coges,
Nulla tamen longo tanta exorietur in æuo
Lux tibi chare puer, macte, ô macte indole sacra,
Vera Iouis proles, & adhuc maiora supersunt.
Sed nequeunt meliora dari: tum nubila Mauors,
Aetheráque, emenso terras iam sole capessit,
Et fessas acies castris clausere tenebræ.

PATRIO SIC ORE PROFATVR.] Quia Iupiter vulgo creditus est Scipionis Africani pater, dixit Poëta *Patrio ore profatum*, qui hac oratione filii honori consuluerit. Aen.6.

Bis patriæ cecidere manus.

Dædali parentis, dum Icari filii casus imitatur.

PLVS PETIT IMPROBVS VNO CONSVLIS EXITIO, TOTA QVAM MOLE CADENTVM.] Tantum in vnius publica persona momentum! Sic de Cæsare noctu auecto per mare procellosum Lucan. 5. miles quæritur:

Cum tot in hac anima populorum vita, salúsque
Pendeat.

Silius suprà de Cryxo Boiorum duce cæso:

Vna spes anima, tantúsq. pependerat ardor.

ODRYSIA TELLVRE.] E Thracia.

PRÆCVRRERE FATA PARENTIS.] Id genus locutiones sunt: *Sed qua Tibur aqua fertile præfluunt*, Hor. lib. 4. Od. 3. ita Hunnæi codex.

— præcurram vt prior
Patriam cadentem.

Seneca Oedipo:

Præcelerantque duces.

Statius Theb. 4.

— strictóque vias præfulgurat ense.

Flaccus Argonanticωn 3. *Proximum exercitum præsidebat.* Tacitus lib. 3. & lib. 13. *Campo, qui castra præiacet.* Nec in his quidquam notandum, quod ineptè factum.

INTREPIDVS PVER.] Scipio iunior, ac propè impubis: Florus lib. 2. c. 6 *Nisi protectum patrem prætextatus admodum filius ab ipsa morte rapuisset.* Quibus verbis insinuat annorum fuisse quatuordecim: ea siquidem ætate filium, qui hostem manu percusserat, pertexta insigniuit Tarquinius Priscus, li. 1. Sat. c. 6. Macrobii. Gellius autem lib. 10. c. 28. puerum censet intra annos septendecim. Scipio igitur conuenientiùs eluit puer, quàm Octauianus Augustus à Tullio 3. Philippica, Attico ad Ciceronem, & Ouidio nam cum exercitu regendo se imposuit, annorum erat octodecim, vt visum Xiphilino: aut nouendecim, vt Tacito lib. 13. Velleio lib. 1. estq. ita in Ancyrano lapide testatum.

INNEXVM CERVICE FERENS, HVMEROQ. PARENTEM.] *Innexum* sit ἐμπ-

φυλὰξ, ἀρήξ: *Innixum*, quod aliis est exemplaribus, Scipionum nomini accommodatiùs, de quo Macrobius lib. 1. c.6.& historiæ hîc a Silio relatæ, libróq. sexto extremo:

— fugiat Consul manante cruore
Scipio, & ad socios nati ceruice vehatur.

Meminit & huius pietatis Statius lib.3. Syl. in Lacrymas Etrusci.

PIETASQ. INSIGNIS, ET ÆTAS.] Eóque magis, quod coronam ciuicam *Africanus de patre accipere noluit apud* Trebiam, Plin. lib.16.c.4. Quod facinus ad Trebiam quoque ponit Polyb. lib.15. Silius ad Ticinum, & Val. Max. lib.5.c.4. *Consulem enim eum apud Ticinum fluuium aduersis auspiciis cum Annibale pugnantem grauiter saucium intercessu suo seruauit.*

NVLLA TAMEN LONGO TANTA.] Vide Senecam lib. 3. de Benef. c. 33. non dispar huic tantæ pietati pretium reponentem.

MACTE, ô MACTE INDOLE SACRA.] Edito quo stratagemate istæ voces honorificentissimæ reddebantur. Iterum Sil. lib. 10. ac 12. Liuius lib. 2. *Iuberem* MACTE VIRTVTE *esse, si pro mea patria ista virtus staret.* Vide Senecam epist.67. Accius Philoctela:

Macte his armis, macte virtute patrum.

IAMQVE DIES RAPTI CVRSV, VARIOQ. LABORE.] Scribe, *Raptus*, vt intercursantes acies diem sibi non senserint eripi. Nisi si mauis *Actus*.

Condebat noctem deuexo Cynthia curru
Fraternis afflata rotis, & ab æquore Eoo
Surgebant roseæ media inter cærula flammæ.
At Consul tristis campos, Pœnísque secundam
Planitiem metuens, Trebiam, colléśq. petebat
Iámque dies rapti cursu, varioq. labore,
Et medio abruptus fluitabat in amne solutis
Pons vinclis, qui Dardanium transuexerat agmē.
Eridani rapidas aderat cùm Pœnus ad vndas.
Dúmque vada, & molles aditus, per deuia flexo
Circuitu petit, & stagni languentia quærit,
Interdum rapta vicinis saltibus aluo
Flumineam texit quà transuehat agmina classem,
Ecce aderat, Trebiæq. simul vicina tenebat
Trinacrio accitus per cærula longa Peloro
Gracchorum proles Consul, gens inclyta, magno
Atque animosa viro, multísque in imagine claris
Præfulgebat auus titulis, belliq. domíq;.
Nec Pœnis positis trans amnem in gramine castris
Deerant. nánq; animos stimulabant prospera rerum,
Increpitansque super ductor. quis tertius vrbi

Sic ait, intorquens directo turbine robur,
Et dirum tota transmittis cuspide lumen.
Nec leuior dextra generatus Amilcare saeuit.
Huic cadit infelix niueis Varrenus in armis
Meuanus Varrenus, arat cui diuitis vber
Campi fulginea, & patulis Clitumnus in aruis
Candenteis gelido profundit flumine tauros.
Sed tristes Superi, atq; ingrata maxima cura
Victima Tarpeio frustra nutrita tonanti.
Instat Iber leuis, & leuior discurrere Maurus
Hinc pila, hinc Libycae certant subtexere cornus.
Densa nube polum, quantúmq; interiacet aequi
Ad ripas campi, tantum vibrantia condunt
Tela, nec arctatus locus est in morte cadendi.
Allius Argyripa, Dauniq; profectus ab aruis
Venator rudibus iaculis, & Iapyge campum
Persultabat equo, mediósq. inuectus in hostes
Appula non vana torquebat spicula dextra.
Huic horret thorax Samnitu pellibus vrsa,
Et galea annosi vallatur dentibus apri.

VT TORRENS CELSI PRAECEPS.] Ita Gracchus. Lucan. li. 4.

— *& opum metuenda facultas*
Transuerso mentem dubiam torrente tulerunt.

Sallustius: *Maiorum mores non paulatim, vt antea, sed torrentis modo praecipitati.* Velleius: *Intelligo mihi in hac tam praecipiti festinatione, qua me rotae, proniq; gurgitis, ac vorticis modo nusquam patitur consistere.*

GNAROS BELLI, VETERESQVE LABORVM.] Emendationem hanc sciant posteri esse Lipsii viri termaximi in lib. 1. Taciti, cuius lib. 5. additamentum esto: *Scientiae, cerimoniarumque vetus.*

PROFVNDIT FLVMINE TAVROS.] Editio Par. *Perfundit.* rectiùs.

ALLIVS ARGYRIPA, DAVNIQVE PROFECTVS AB ARVIS.] Strabo l. 6. Argyripam docet à Diomede conditam, ac de nomine haec: Ἐκαλεῖτο δ' ἐξ ἀρχῆς Ἄργος ἵππιον, εἶτ' Ἀργυρίππα, εἶτα νῦν Ἄρποι. *Olim Argos Hippium nominabatur, post Argyrippa, tandem hodie Arpi.* Lycophron de Diomede:

Ὁ δ' Ἀργυρίππα Δαυνίων παγκληρίαν
Παρ' Αὐσονίτιν φυλαμὸν δομήσεται.
Hic Argyrippam, Dauniosque contigit
Sors, *praeter Ausoniae domabit incolas*

Dauni autem atqua metiamur ex Antonio Liberali Metamorphosi tricesima tertia: *Exercitum, atque vnà terram tripartitam esse voluerunt, & a se Daunios, Penceteos, Messapios denominarunt. A Taranto ad extrema vsque Italiae Mes-*

ſapiorum regio protenditur, in qua Brunduſium: quidquid vicinum Tarentum *complectitur, Peucetiorum ſunt fines: vlterius ad mare porrigũtur Daunij, Genti commune nomen Japyges*: ſtudio breuitatis Græca prætermitto. Liberalis profectò diſtinctius Plinio li.3.c.5. *Calabriam,* inquit, *peninſulam emittens. Græci Meſſapiam à duce appellauere, & ante* Peucetiam *à* Peucetio *Oenotri fratre. Dauni arua* porrò Apulia Strabo li.5. Ἐπὶ τοὺς Ἀπούλους, οὓς οἱ Ἕλληνες Δαυνίους καλοῦσι. *Ad Apulos, quos Daunios Græci dicunt.* Plin.li.3.c.11. *Huic Apulia Dauniorum cognomine à duce Diomedis ſocero.* Ex Liberale poſſit expleri defectus Polybii locus lib.3. Τὴν Ἰαπυγίαν. ἧς διῃρημένης εἰς τρεῖς ὀνομασίας, καὶ τῶν μὲν προσαγορευομένων Δαυνίων, τῶν δὲ Μεσσαπίων, εἰς πρώτην ἐνέβαλε τὴν Δαυνίαν. *Cùm Iapygia in tres partes variis affectas nominib. diuiſa ſit, in Daunios, Meſſapios, Peucetios, in Dauniam primùm irrupit.* Adde tertium membrum τῶν δὲ πευκετίων. Conſulatur Sext. Pompeius verbo *Daunia.*

ET GALEA ANNOSI VALLATVR DENTIB. APRI.] Æneid.11.

— *caput ingens oris hiatu,*
Et malæ texere lupi cum dentibus albis.

Vallari in talibus Poëtis amica vox. Ouid. de Sole.

Quòd ſit auus radiis frontem vallatus acutis. Seneca:

— *cæua Tiſiphone caput*
Serpentibus vallata

Verum vbi turbantem, ſolo ceu luſtra pererret
In nemore, aut agitet Gargano terga ferarum,
Hinc Mago, hinc ſæuus pariter videre Maharbal,
Vt ſubigente fame diuerſis rupibus Vrſi,
Inuadunt trepidum gemina inter prælia taurum,
Nec partem prædæ patitur furor: haud ſecus acer
Hinc atq. hinc iaculo deuoluitur Allius acto.
It ſtridens per vtrunq; latus Mauruſia taxus.
Obuia tum medio ſonuerunt ſpicula corde,
Incertúmq. fuit lethum, cui cederet haſtæ.
Et iam diſperſis Romana per agmina ſignis
Palantes agit ad ripas (miſerabile) Pœnus
Impellens trepidos, fluuióq. immergere certat.
Tum Trebia infauſto noua prælia gurgite feſſis
Inchoat, & precibus Iunonis ſuſcitat vndas.
Haurit ſubſidens fugientum corpora tellus,
Inſidiáq. ſoli fruſtrata voragine ſorbet:
Nec niti, lentoq. datur conuellere limo
Merſa pedum penitus veſtigia, labe tenaci
Hærent deuincti greſſus, reſolutáq. ripa
Implicat, aut cæca proſternit fraude paludis.

Iámque alius super, atq. alius per lubrica surgens,
Dum sibi quisq. viam per inexplicabile littus
Praeripit, & putri luctatur cespite, lapsi
Occumbunt, seséque sua pressere ruina.
Ille celer nandi, iamiámq. apprendere tuta
Dum parat, & celso connixus corpore prensat
Gramina summa manu, liquidísq. emergit ab vndis,
Contorta ripae pendens affigitur hasta.
Hic hostem orbatus telo complectitur vlnis,
Vndantémq. vado permixta morte coërcet.
Mille simul lethi facies. Ligus occidit aruis.
Sed proiecta viri lymphis fluuialibus ora
Sanguineum hauserunt longis singultibus amnem.
Enabat tandem medio vix gurgite pulcher
rpinus, sociúmq. manus clamore vocabat.
Quum rapidis illatus aquis, & vulnere multa
npulit asper equus, fessúsq. sub aequora mersit.
ccumulat clades subito conspecta per vndas
s elephantorum turrito concita dorso.
anq. vadis rapitur praeceps, ceu proruta cautes
vulsi montis, Trebiámq. insueta trementem
ae se pectore agit, spumantíq, incubat alueo.
xplorant aduersa viros, pérq. aspera duro
itur ad laudem virtus interrita cliuo.

VT SVBIGENTE FAME DIVERSIS PARTIB. VRSI INVADVNT ... TAVRVM.] : pugna vrsae esurientis Ælianus haec l.6. de Animal c.9. Ταύρῳ δὲ λιμώττου- (ἄρκτος) ὅταν ἐντύχῃ κατὰ μὲν τὸ καρτερὸν, καὶ ἐξ εὐθείας οὐ μάχεται. περιπαλαίσασα δὲ καὶ τοῦ τένοντος λαβομένη κλίνει, καὶ ἅμα ἐσθίει. ὁ δὲ πιέζεται, καὶ μέμυκε, καὶ τελευτῶν, ἀπεῖπε, καὶ κεῖται ἐκείνη ἐμπίπλαται: *Vrsa prae fame si taurum inuaserit, non toto robore, nec re- pugnat: sed per obliquum capto impetu ceruicem dente petit, reclinat, vo- ; ille pressus mugit, tandémque fatigatus succumbit: vrsa verò ex- ur.*

VIAM PER INEXPLICABILE LITVS.] Coniurant in vitium codices: & rsi, Modii, Heynsii vbi sunt? Scribendum: *Inextricabile, Inexsuperabile; uctabile*, similev e. Quid Poëtae sederit, quis coniector efferat:

AM IAMQVE APPRENDERE TVTA DVM PARAT] Vicina sunt illa Pa- uri Æneid. 6.

— *& iam tuta tenebam.*
Prensantémque vncis manibus capita aspera montis
Ferro inuasisset

VNDANTEMQVE VADO.] Fluitantem, vt *Vndantia loca* Ma-

roni. Modius non peruidit quæsitam Poëtæ *αἰτίασιν*. Alter *affixus ripa* moritur: alter *vndans vado*, iactatus, huc illuc pulsus. *Luctantem* mallebat ille.

NITITVR AD LAVDEM VIRTVS INTERRITA CLIVO.] *Niti* pro *ferri* priscæ est elegantiæ. Lucret. l. 1.

Et quæ pondera sunt sub terris, omnia sursum
Nitier.

Plin. lib. 5. Epist. 6. *Latißima vitis per omne tectum in culmen nititur, & adscendit.*

Nánq. inhonoratam Fibrenus cernere mortem,
Et famæ mundam impatiens, spectabimur, inquit,
Nec fortuna meum condes sub gurgite lethum.
Experiar, sitne in terris domitare quod ensis
Non queat Ausonius, Tyrrhenáq. pernecet hasta.
Tum tacit assurgens, dextróq. in lumine sistit
Spicula sæua feræ, telúmque in vulnere liquit.
Stridore horrisono penetrantem cuspidis ictum
Bellua prosequitur, lacerámq. cruore profuso
Attollit frontem, & lapso dat terga magistro:
Tum verò inuadunt iaculis, crebráq. sagitta,
Ausi iam sperare necem, immensosq. per armos
Et laterum extensus, venit atra cuspide vulnus.
Stat multa in tergo, & nigranti lancea dorso,
Ac syluam ingentem concusso corpore vibrat,
Donec consumptus longo certamine telis
Concidit, & clausit magna depressa ruina.
Ecce per aduersum quanquam tardata morantur
Vulnere membra virum, subit implacabilis amnem
Scipio, & innumeris infestat cædibus hostem.
Corporibus, clypeísq. simul, galeísq. cadentum
Contegitur Trebia, & vix cernere linquitur vndas.
Mezeus iaculo, Gestar prosternitur ense.

NAMQVE INHONORATAM FIBRENVS CERNERE MORTEM. ET FAMÆ MVNDAM IMPATIENS.] Mortem fama carentem intelligo *καθαρὸν* sic vsurpant Græci. Appianus Libycis: *χωρισθείσης τῆς μάχης καθαρωτέρας θηρίων*: *Cùm pugna absque elephantis esset.* Dionys. Hal. lib. 6. *καθαρὸς φόνος.* Photius c. 161. *Εἰ γὰρ καὶ μύθων, καὶ τεράτων, ψευδῶν τε, καὶ ἀπιθάνων οὐ καθαρεύει* de Sopatro, *Etsi fabulis, prodigiis, mendaciis, atque incredibilibus non careat.* Vocem Græcam vertunt Latini nunc *τῷ Purus*, Horat. *Scelerísque purus*: nunc *τῷ Mundus* Silius *mortem famæ mundam.* Frustra est Modius Epist. 16. vbi hæc: *Quæ est tandem, vt de reliquis taceam, ista mors fama munda?* Planè legendum ex scriptura antiqua

tiqua leuiter coniectura nostra adiuta: Et *famæ nudam*. Dictionem hanc agno-
o:ex Ouidio Metam. 12.

— — *nudus*

Arboris Othrys erat.

em non producit ille: huc tamen vt infulciatur, nondum mihi delibe-
um est.

d & *Perdere mortem* Modius amplectitur, vtque exponat commodè, tor-
etur. Alterum expeditissimum est, & inexpugnabile.

TYRRHENAQ. PERNECET HASTA.] Modius: *fermect*. Plus habet neruo-
n *Pernecet*.

CLAVSIT MAGNA DEPRESSA RVINA.] Modius:

— *clausit magna vada pressa ruina.*

sæ tenebræ: sed ciuium carmen hoc? Silii non opinor. *Clausit* pro *Defe*
Sic apud Terentiū legunt nonnulli: *Quando sensisti officium, in te claudier*
m? Vel *Clausit* pro *Clausa* est, siue occæcata bestia. suprà:

— — *dextróque in lumine sistit*

Spicula sæua fera, telúmq. in vulnere liquit.

c verbum istud priscis valuit: ex quo Scripturæ sacræ interpres Isaiæ c
.1. *Clausis apertionem*: Græcè est: Τυφλοῖς ἀνάβλεψιν. Silius etiam ...
pauit lib. 15.

— *quid cessas clausisse* (finire) *labores*

Ingentis belli?

HINC TORQVET RAPIDO.] Rei series cogit scribi: *Huic.*

CORPORIBVS, CLYPEISQ. SIMVL, GALEISQ. CADENTVM CONTE...
TREBIA.] Simile illud Mantuani vatis lib. 1.

— *vbi tot Simoïs correpta sub vndis*

Scuta virûm, galeasq. & fortia corpora voluit.

LONGO FERRI TENVATA MVCRONE PROCEDIT CVSPIS.] Pili, quod ita
ribit, ac metitur Dionys. lib. 5. Ξύλα προμήκη τε, καὶ χειροπληθῆ τελέως ... ἧττον
... σιδηροῖς ὀβελίσκοις ἔχοντα προύχοντας κατ' εὐθεῖαν ἑκατέρου τῶν ἄκρων μετρίοις ἀκον-
... σὺν τῷ σιδήρῳ. *Ligna prælonga, quæ manum impleant, minimùm tres longa
, ferreis veruculis directim ab vtraq. parte prominentib. modicis ferratis iaculis
lia.* Ex veru præfixo dicta *Veruta*, Sex. Pompeius. Etiam à pondere vi
nerant pilo. Lib. 5. pilis appetiti Pœni:

— *fixósque repulsi*

Summittunt clypeos curuati pondere teli.

EC IACTO QVÆSITA QVIES.] *Iacto*, ἐῤῥιμμένῳ, prostrato, deiecto. Sic ego.
ius *Lecho* reponebat. Theodoro Marcilio vtriusque Mineruę ... po-
n visum est *Iacto* pro *Iactato*. Sic enim, inquiebat & *Laxus* pro *Laxatus*,
ue non pauca: idque Prisciani auctoritate.

RIDANO, TREBIA, ERIDANVS DEDIT ÆQVORIS VNDIS ILLABIQVE
O DABITVR.] Tibi, ô Trebia. Silius ergo sensit Eridanum, & Padum
s esse fluuii vocabula, qui cum congruere Diodorum lib. 5. compe-
... τὸ νῦν Πάδος καλουμένου ποταμοῦ, τὸ δὲ παλαιὸν Ἠριδανοῦ προσαγορευομένου. *Cùm flu-
hodie Padus dicatur, qui Eridanus olim appellabatur.* Eamque opinionem
tempore receptam in vulgus docet Eustathius in Dionysium. Appia-

inditur in rimas, & hiatu rupta dehiscit
llus, ac stagnis alta sedere fauillæ,
iratur pater æternos cessare repente
ridanus cursus, nympharúmq; intima mœstus
npleuit chorus attonitis vlulatibus antra.
r caput ambustum conantem attollere tacta
mpade Vulcanus mersit fumantibus vndis.
r correpta Dei crines nudauit arundo.
m demum amissæ vires, & voce precantis,
antiq; datum ripas seruare priores.
ac tandem à Trebia reuocauit Scipio fessas
Junitum in collem Graccho comitante cohortes.
Pœnus multo fluuium veneratus honore
emineas vndis strauit socialibus aras.
scius heu quanto superi maiora mouerent,
quos Ausoniæ luctus Thrasimene parares.
orum nuper populos turbauerat armis
mminius, facilisq. viro tum gloria belli
de leuem, atque astus inopem contundere gentem.
labor haud idem Tyrio certasse tyranno.
c læuis vrbi genitum ad fatalia damna
inibus, parat imperio Saturnia fesso
ctorem, dignúmq; virum veniente ruina.
e vbi prima dies iuris, clauúmq; regendæ
asit patriæ, & sub nutu castra fuere,
elagi rudis, & pontum tractare per artem
cius, accepit miseræ si iura carinæ,
torum tenet ipse vicem, cunctisq; procellis
iactare ratem, fertur vaga gurgite puppis
s in scopulos dextra impellente magistri.
agitur raptis præceps exercitus armis
orum in populos, sedémque ab origine prisci
atam Corithi, iunctósq; à sanguine auorum
nios Italis permixta stirpe colonos.
regem Aphrorum noscenda ad cœpta moratur
de super tanta monitor Deus: omnia somni
diderant, ægrisque dabant obliuia curis,
Iuno in stagni iuuenem conuersa propinqui,
madidæ frontis crine, circundata fronde

Populea stimulat subitis præcordia curis,
Ac rumpit ducis haud spernenda voce quietem:

TALIN ME LETHO.] Inter aquas. Hesiod lib. 2.

Δεινὸν δή τοι ἔστι θανεῖν μετὰ κύμασι.

Inter aquas periisse graue est.

Mortis hoc genus horrent Argonautæ apud Flaccum, Achilles Iliad. φ. Vlysses in Odyssea, Æneas lib. 1. operis cognominis, Ouidius ipse lib. 1. Trist. Eleg. 2. Quianam? an prædam venire piscibus verebantur? an hac ratione, quibus *igneus est vigor, & cœlestis origo*, exstingui rebantur? an quia *nil nobile ausos pontus, ac vndæ ferent*? Senec. Agame. an quia mersis aqua minùs est sperabilis honor sepulcri? Singulatim fidem adstruemus in tempore.

CONIVGIS INVICTI VIRES AGIT, VNDIQ. FLAMMAM.] Homeri inuentum, qui Scamandri æstum, ac inundationem torrentissimam inimico ignis à Vulcano exciti æstu restinguit, & deprehenso penéque obruto fluuii violentia Achilli præces affingit, cuiusmodi noster Scipioni, Iliade 21. Profuerit loca contendisse, cui ludus iste placet.

NVTRITAS FLVVIO POPVLATVR FERVIDVS VNDAS.] *Vmbras* Modius: robur illi multiplex à Silio:

Vritur omne nemus, lucósq. item:

Iámq. ambusta comas abies, iam pinus, & alni,

Vmbras autem arbores vmbrantes interpretatur. Sed & vulgariæ lectioni patrocinatur Silius:

Flamma vorax imo penitus de gurgite tractos
Absorbet latices.
Miratur pater æternos cessare repente
Eridanus cursus.

Non solum fauillarum affluentia cursum amnis requieuit: verùm magis exinanitus aquis, exinanitus vi ignis, qui

Nutritas in fluuio populatur feruidus vndas.

Nihilominus velim *Vmbras* adserere, & *Vndas* diffluere: nam quæ *Vmbris* faciunt, versui examinato proximiora sunt. Sic etiam loquitur in Hippolyto Seneca:

— *vt nunc cauæ frigora brumæ*
Nudent syluas: nunc arbustis Redeant vmbræ.

BOIORVM NVPER POPVLOS.. FLAMMINIVS.] Cum Galli Astriouico duce vouissent de militum Romanorum præda Marti suo torquem, *intercepit Iupiter votum*, inquit Flor. lib. 2. c. 4. *nam de torquibus eorum aureum tropæum Ioui Flamminius erexit.* Hoc existimo à Silio *gloriam belli* vocari. Belli huius & victoriæ meminit in Marcello Plutarchus.

ASTVS INOPEM CONTVNDERE GENTEM.] Tacitus: *Gens non astuta, nec callida, aperit adhuc secreta pectoris.*

TYRIO CERTASSE TYRANNO.] Annibalem sepicule regis nomine decorat Poëta: hîc itidem ἀτρήμως capio; præsertim quia Maronem id sequi videtur:

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.

Strabo li.7. Ἐκαλοῦντο δ᾽ οἱ τύραννοι, καίπερ οἱ πλείους ἐπιεικεῖς γεγονότες: *Tyranni vocabantur, etsi plures aequi bonique fuerint.* Seneca lib. 1. de Clementia ca. 12. *Tyrannus autẽ à rege distat factis, non nomine.* D. Aug. li. 5. de Ciuit. c. 19. *Tyranni* verò inominalis appellatio fluxit à Tyrrhenis, si Festo credimus: *Turrhenos Etruscos appellari solitos ait Verrius à Turrheno duce Lydorum à cuius gentis praecipua crudelitate etiam tyrannos dictos*: Alii à Tyriis.

IVNCTOSQVE A SANGVINE AVORVM.] Αἱμομιξίαι id Graeci vocant. De re libro insequente, ipso in limine.

CVM IVNO IN STAGNI IVVENEM CONVERSA PROPINQVI.] In quem *iuuenem*? Thrasimenum. Silius fine orationis Iunoniae:

Námque ego sum celsis, quem cinctum montibus ambit
Tmolo missa manus stagnis Thrasimenus opacis.

& lib. 5. Thrasimenum

Litore correptum stagnis demisit Agylle. *Nympha*

Nec nouum foeminas mentiri viros, Homero Pallas fit Mentes, Virgilio Iuturna Metiscus. Satis, superque Silius indicat vocibus *stagni propinqui*: nam quod aliud stagnum propinquum? qui lacus his oris? In aliam tamen lectionem Colonienses paginae tolluntur, quibus est: *stagni numen*: lectio non furcillis exigenda: potior tamen altera, quod Agylle nympha stagni quoque sit numen, & Silius numen illud velit Thrasimenum.

O felix famae, & Latio lacrymabile nomen
Annibal, Ausonia si te fortuna creasset
Ad magnos venture deos, cùm fata tenemus,
Pelle moras: breuis est magni fortunà fauoris.
Quantum vouisti cùm Dardana bella parenti
Iurares, fluet Ausonio tibi corpore tantum
Sanguinis, & patrias satiabis caedibus vmbras.
Nobis persolues merito securus honores,
Nánq. ego sum celsis, quem cinctum montibus ambit
Tmolo missa manus, stagnis Trasimenus opacis.
His agitur monitis, & laetam numine pubem
Protinus aerij praeceps rapit aggere montis.
Horrebat glacie saxa inter lubrica, summo
Piniferum caelo miscens caput Apenninus:
Condiderat nix alta trabes, & vertice celso
Canus apex stricta surgebat ad astra pruina.
Intiubet, prior extingui, labiq. videtur
Gloria post Alpes, si stetur montibus vllis.
Scandunt praerupti nimbosa cacumina saxi,

Nec superasse iugum finit, mulcétq; laborem.
Plana natant, putríq. gelu, linquentibus vndis
Inuida limosa restagnant arua palude.
Iámq. ducis nudus tanta inter inhospita vertex
Sæuitia quatitur cæli, manante per ora,
Pérq. genas, oculo facilis spreuisse medentes.
Optatum bene credit emi quocunq. periclo
Bellandi tempus, non frontis parcit honori,
Dum ne perdat iter, non cætera membra moratur
In pretium belli dare, si victoria poscat,
Sátq. putat lucis Capitolia cernere victor
Quà queat, atq. Italum feriat quà comminus hostem
Talia perpessi tandem inter sæua locorum
Optatos venêre lacus, vbi deinde per arma
Sumeret amissi numerosa piacula visus,

ANSONIA SI TE NATVRA CREASSET, AD MAGNOS VENTVRE DEOS.] Fortè *Ausoniæ*. In Africa dii minimè fiunt: verùm in Italia in qua si natus esset Annibal, Deus futurus fuit. Aut eadem mente *Ausonia* sexti casus erit, pro *In Ausonia*.

LINQVENTIB. VNDIS.] Bas. correctiùs *Liquentibus*. Sic Maro:
— *de montibus humor.*
Liquitur

INVIDA LIMOSA RESTAGNANT ARVA PALVDE.] Meliùs: *inuia*, vel *Uuida.*

Ecce autem patres aderant Carthagine missi.
Causa viæ non parua viris, nec læta ferebant.
Mos fuit in populis, quos condidit aduena Dido
Poscere cæde deos veniam, ac flagrantibus aris
(Infandum dictu) paruos imponere natos.
Vrna reducebat miserandos annua casus,
Sacra Thoanteæ, ritúsq. imitata Dianæ.
Cui fato, sortíq. deûm de more petebat
Annibalis prolem discors antiquitus Anno.
Sed propior metus armati ductoris ab ira,
Et magna ante oculos stabat redeuntis imago
Aspar: ad hæc fœdata genas, laceratáq. crines,
Atque vrbem complet mæsti clamoris Imilce.

AMISSI NVMEROSA PIACVLA VISVS.] Polybius li. 3. Annibalem *coclitem* scribit: Περιαλγὴς ὢν διὰ τὴν βαρύτητα τῆς ἐπιτεχθείσης ὀφθαλμίας αὐτῷ, δι᾽ ἣν καὶ τέλος ἐστερήθη τῆς μιᾶς ὄψεως. *Ingrauescente ocularia egritudine, doloréque nimio, tandem oculorum vno orbatus est Annibal.* Iuuenal. ἁπλῶς *luscum* nominat. Sat. 10.

Cùm Gætula ducem portaret bellua luſcum.
Marc. Tull. li. 1. de Diuin. *Annibalem Cælius ſcribit, cùm columnam auream quæ*
ſſet in fano Iunonis Laciniæ, auferre vellet, dubitarétque vtrum ea ſolida eſſet an ex-
rinſecus inaurata, perterebrauiſſe: cùmque ſolidam inueniſſet, ſtatuiſſétque tollere, ſe-
undum quietem viſam eſſe Iunonem prædicere, ne id faceret, minitarique ſi id feciſſet,
curaturum vt eum quoque oculum, quo bene videret, amitteret. Hic Silius, & Li-
uius li. 22. Cornelius verò Nepos paulum abit in diuerſum: *Adeo graui*
orbo afficitur oculorum, vt poſtea nunquam dextro æque bene vſus ſit.

FLAGRANTIB. ARIS (INFANDVM DICTV!) PARVOS IMPONERE NATOS.]
Meritiſſimo iure *funeſta ſacra* Cartaginienſium vocauit Silius l. 2. & l. 1. di-
os *templi ritus, adſperſáque tabo limina.* Peſcenius Feſtus in libris Hiſtoriarũ
et Satyram refert Cartaginienſes Saturno humanas hoſtias ſolitos im-
molare, & cùm victi eſſent ab Agathocle rege Siculorum iratum Deum
ibi putauiſſe. Itaque vt diligentius piaculum ſoluerent ducentos nobiliũ
nos immolaſſe. Reperies id apud Diod. quoq; l. 20. Ennius Annali primo.

Pœnei ſunt ſoliti ſos ſacrificare puellos.

e qua immanitate vbertim ibi, ac reconditè Hieronymus Columna æ-
ernum Italiæ decus. Lege Plutarchi Theſeum, & noſtras ad Baſilium Se-
nciæ Notas. Infamat & Albanos Strabo lib. 11. Ægyptios l. 3. contra Hæ-
ſes Epiphanius exactè. Gallos Cæſar l. 6. de Bello. Tullius Orat. pro M.
nteio, Plin. l. 30. Omnium vberrimè Euſebius l. 4. de Euangelica Propa-
ſceue, vbi moris impii obſeruantes ſcribit Cartaginiẽſes, & eorum ma-
es Phœnices, Rhodios, Salaminios, Heliopolitas, Chios, Tenedios, La-
dæmonios, Curetas, Laodicenſes, qui in Syria, Arabes, Tauros, Scythas,
racas, Pellenſes, Lyctios, Lesbios, Phocenſes, Tyrthenos, Romanos,
los, Celtas, Græcos vniuerſos. Sed vt ad Cartaginienſes reuoluamur,
pantur & à Lactantio l. 1. de falſa Religione, Curio l. 4. *quod ſacrilegium,*
uit, *verius quàm ſacrum*, à Dionyſio Halicarnaſſeo l. 1. Macrobio, Arno-
l. 8. contra gentes, qui cerimoniam ſacris iſtis exſecrandis adhibitam
cet: *Meritò ei* (Saturno) *in nõnullis Africæ partibus à parentibus infantes immo-*
ntur blanditiis, & oſculo cõprimente vagitum, ne flebilis hoſtia immoletur. Fle-
deo inominale, quòd nõ volẽtes parẽtũ deuotioni viderẽtur obſequi.

ACRA TOANTEÆ, RITVSQVE IMITATA DIANÆ.] Dianæ Tauricæ
nana litatum hoſtia prodidere. Strabo l. 5. Euſeb. l. 4. ſuprà, Cicero Tuſ-
nis, Ouid. ſexcentis locis. Itẽ Dianæ Aricinæ, ſiue Nemorali, ſiue Ne-
renſi prodiximus. Quæ cognomẽto *Taurica*, Græcis ταυρώ dicta, Heſich.

SPAR AD HÆC FOEDATA GENAS.] Non ignoro *Aſpar* viri eſſe pro-
m, didici ex libro extremo Salluſtii de Iugurthino, & Photio c. 79. Ve-
hic diſconuenire pronuncio. Lectori impoſuit ſimilium Punicorum
ninũ congeries. *Geſtar, Boſtar, Amilcar, Gabar.* Scribo ergo: *Aſpera ad hæc*
. *Imilce.* Eodem fert Modii correctio: *Aſperat hæc f. g.* Lilius Gyraldus
tag. 17. putauit *Aſpar* filium Imilces, & Annibalis. ἀσόχως. Potius cõii-
dum fuit Imilces eſſe parentẽ, quaſi dictum *Imilce* τοῦ *Aſpar* quod aſ-
imũ iudico hoc equidẽ loco. Gyraldũ ſequi videtur Mariana. li. 2. c. 12.

QVÆ PORRO HÆC PIETAS.] Curt. l. 4. *Sacrum quoque quod equidem diis*
mè cordi eſſe crediderim. vide reſtantia.

Tum celso è curru Mauors, Cartaginis arces
Excindes inquit, Tyriósque ad fœdera coges,
Nulla tamen longo tanta exorietur in æuo
Lux tibi chare puer, macte, ô macte indole sacra,
Vera Iouis proles, & adhuc maiora supersunt.
Sed nequeunt meliora dari: tum nubila Mauors,
Aetheráque, emenso terras iam sole capessit,
Et fessas acies castris clausere tenebræ.

PATRIO SIC ORE PROFATVR.] Quia Iupiter vulgo creditus est Scipionis Africani pater, dixit Poëta *Patrio ore profatum*, qui hac oratione filii honori consuluerit. Aen. 6.

Bis patriæ cecidere manus.

Dædali parentis, dum Icari filii casus imitatur.

PLVS PETIT IMPROBVS VNO CONSVLIS EXITIO, TOTA QVAM MOLE CADENTVM.] Tantum in vnius publica persona momentum! Sic de Cæsare noctu auecto per mare procellosum Lucan. 5. miles quæritur:

Cum tot in hac anima populorum vita, salúsque
Pendeat.

Silius suprà de Cryxo Boiorum duce cæso:

Vna spes anima, tantúsq. pependerat ardor.

ODRYSIA TELLVRE.] E Thracia.

PRÆCVRRERE FATA PARENTIS.] Id genus locutiones sunt: *Sed quæ Tibur aquæ fertile præfluunt*, Hor. lib. 4. Od. 3. ita Hunnæi codex.

— præcurram vt prior
Patriam cadentem.

Seneca Oedipo:

Præcelerantque duces.

Statius Theb. 4.

— strictóque viæ præfulgurat ense.

Flaccus Argonanticon 3. *Proximum exercitum præsidebat*, Tacitus lib. 3. & lib. 13. *Campo, qui castra præiacet.* Nec in his quidquam notandum, quod ineptè factum.

INTREPIDVS PVER.] Scipio iunior, ac propè impubis: Florus lib. 2. c. 6 *Nisi protectum patrem prætextatus admodum filius ab ipsa morte rapuisset.* Quibus verbis insinuat annorum fuisse quatuordecim: ea siquidem ætate filium, qui hostem manu percusserat, pertexta insigniuit Tarquinius Priscus, li. 1. Sat. c. 6. Macrobii. Gellius autem lib. 10. c. 28. puerum censet intra annos septendecim. Scipio igitur conuenientiùs cluit puer, quàm Octauianus Augustus à Tullio 3. Philippica, Attico ad Ciceronem, & Ouidio: nam cum exercitu regendo se imposuit, annorum erat octodecim, vt visum Xiphilino: aut nouendecim, vt Tacito lib. 13. Velleio lib. 1. estq. ita in Ancyrano lapide testatum.

INNEXVM CERVICE FERENS, HVMEROQ. PARENTEM.] *Innexum* sit μα-

...: *Innixum*, quod aliis est exemplaribus, Scipionum nomini ac-
mmodatiùs, de quo Macrobius lib. 1. c.6.& historiæ hîc à Silio relatæ,
ióq. sexto extremo:

— fugiat Consul manante cruore
Scipio, & ad socios nati ceruice vehatur.

eminit & huius pietatis Statius lib.3. Syl.in Lacrymas Etrusci.
PIETASQ. INSIGNIS, ET ÆTAS.] Eóque magis, quod coronam ciuicam
fricanus de patre accipere noluit apud Trebiam, Plin.lib.16.c.4. Quod facinus
Trebiam quoque ponit Polyb.lib.15.Silius ad Ticinum, & Val.Max.
5.c.4. *Consulem enim eum apud Ticinum fluuium aduersis auspiciis cum An-
ale pugnantem grauiter saucium intercessu suo seruauit.*
NVLLA TAMEN LONGO TANTA.] Vide Senecam lib. 3. de Benef. c. 33.
n dispar huic tantæ pietati pretium reponentem.
MACTE, Ô MACTE INDOLE SACRA.] Edito quo stratagemate istæ vo-
honorificentissimæ reddebantur. Iterum Sil.lib. 10.ac 12.Liuius lib.
iberem MACTE VIRTVTE *esse, si pro mea patria ista virtus staret.* Vide Sene-
epist.67. Accius Philoctela:

Macte his armis, macte virtute patrum.

AMQVE DIES RAPTI CVRSV, VARIOQ. LABORE.] Scribe, *Raptus*, vt
rcursantes acies diem sibi non senserint eripi. Nisi si mauis *Actus*.

debat noctem deuexo Cynthia curru
ernis afflata rotis, & ab æquore Eoo
gebant roseæ media inter cærula flammæ.
Consul tristis campos, Pœnísque secundam
itiem metuens, Trebiam, colléfq. petebat
que dies rapti cursu, varioq. labore,
edio abruptus fluitabat in amne solutis
vinclis, qui Dardanium transuexerat agme.
ani rapidas aderat cùm Pœnus ad vndas.
que vada, & molles aditus, per deuia flexo
uitu petit, & stagni languentia quærit,
rdum rapta vicinis saltibus aluo
ineam texit quà transuehat agmina classem,
aderat, Trebiæq. simul vicina tenebat
acrio accitus per cærula longa Peloro
chorum proles Consul, gens inclyta, magno
e animosa viro, multusque in imagine claris
ulgebat auus titulis, belliq. domíq;.
Pœni positis trans amnem in gramine castris
ant. nánq; animos stimulabant prospera rerum,
epitánsque super ductor. quis tertius vrbi

Sic ait, intorquens directo turbine robur,
Et dirum tota transmittit cuspide lumen.
Nec leuior dextra generatus Amilcare sæuit.
Huic cadit infelix niueis Varrenus in armis
Meuanus Varrenus, arat cui diuitis vber
Campi fulginea, & patulus Clitumnus in aruis
Candenteis gelido profundit flumine tauros.
Sed tristes Superi, atq; ingrata maxima cura
Victima Tarpeio frustra nutrita tonanti.
Instat Iber leuis, & leuior discurrere Maurus
Hinc pila, hinc Libycæ certant subtexere cornus.
Densa nube polum, quantúmq; interiacet æqui
Ad ripas campi, tantum vibrantia condunt
Tela, nec arctatus locus est in morte cadendi.
Allius Argyripa, Dauniq; profectus ab aruis
Venator rudibus iaculis, & Iapyge campum
Persultabat equo, mediósq. inuectus in hostes
Appula non vana torquebat spicula dextra.
Huic horret thorax Samnitis pellibus vrsæ,
Et galea annosi vallatur dentibus apri.

VT TORRENS CELSI PRÆCEPS.] Ita Gracchus. Lucan. li. 4.

— *& opum metuenda facultas*
Transuerso mentem dubiam torrente tulerunt.

Sallustius:: *Maiorum mores non paulatim, vt antea, sed torrentis modo præcipitati:* Velleius: *Intelligo mihi in hac tam præcipiti festinatione, qua me rota, proniq; gurgitis, ac vorticis modo nusquam patitur consistere.*

GNAROS BELLI, VETERESQVE LABORVM.] Emendationem hanc sciant posteri esse Lipsii viri termaximi in lib. 1. Taciti, cuius lib. 5. additamentum esto: *Scientiæ, cerimoniarumque vetus.*

PROFVNDIT FLVMINE TAVROS.] Editio Par. *Perfundit.* rectiùs.

ALLIVS ARGYRIPA, DAVNIQVE PROFECTVS AB ARVIS.] Strabo l. 6. Argyripam docet à Diomede conditam, ac de nomine hæc: Ἐκαλεῖτο δ' ἐξ ἀρχῆς Ἄργος ἵππιον, εἶτ' Ἀργυρίππη, εἶτα νῦν Ἄρποι. *Olim Argos Hippium nominabatur, post Argyrippa, tandem hodie Arpi.* Lycophron de Diomede:

Ὁ δ' Ἀργυρίππας Δαυνίων παγκληρίαν
Παρ' Αὐσονίτην φυλαμὸν δομήσεται.
Hic Argyrippam, Dauniósque contigit
Sors, præter Ausoniæ domabit incolas

Dauni autem atqua metiamur ex Antonio Liberali Metamorphosi tricesima tertia: *Exercitum, atque vnà terram tripartitam esse voluerunt, & à se Daunios, Pencetios, Messapsos denominarunt. A Taranto ad extrema vsque Italiæ Me-*

ſapiorum regio protenditur, in qua Brunduſium: quidquid vicinum Tarentum *com-plectitur, Peucetiorum ſunt fines: vlterius ad mare porriguntur Daunij, Genti commune nomen Japyges*: ſtudio breuitatis Græca prætermitto. Liberalis profectò diſtinctius Plinio li. 3. c. 5. *Calabriam*, inquit, *peninſulam emittens. Græci Meſſapiam à duce appellauere, & ante* Peucetiam à Peucetio *Oenotri fratre. Dauni arua* porrò Apulia Strabo li. 5. Ἐπὶ τοὺς Ἀπούλους, οὓς οἱ Ἕλληνες Δαυνίους καλοῦσι. *Ad Apulos, quos Daunios Græci dicunt.* Plin. li. 3. c. 11. *Huic Apulia Dauniorum cognomine à duce Diomedis ſocero.* Ex Liberale poſſit expleri defectus Polybii locus lib. 3. Τὴν Ἰαπυγίαν. ἧς διῃρημένης εἰς τρεῖς ὀνομασίας, καὶ τῶν μὲν προσαγορευομένων Δαυνίων, τῶν δὲ Μεσαπίων, εἰς πρώτην ἐνέβαλε τὴν Δαυνίαν. *Cùm Iapygia in tres partes variis affectas nominib. diuiſa ſit, in Daunios, Meſſapios, Peucetios, in Dauniam primùm irrupit.* Adde tertium membrum τῶν δὲ πευκετίων. Conſulatur Sext. Pompeius verbo *Daunia*.

ET GALEA ANNOSI VALLATVR DENTIB. APRI.] Æneid. 11.

— *caput ingens oris hiatu,*
Et malæ texere lupi cum dentibus albis.

Vallari in talibus Poëtis amica vox. Ouid. de Sole.

Quòd ſit auus radiis frontem vallatus acutis. Seneca:
— *caua Tiſiphone caput*
Serpentibus vallata

Verum vbi turbantem, ſolo ceu luſtra pererret
In nemore, aut agitet Gargano terga ferarum,
Hinc Mago, hinc ſæuus pariter videre Maharbal,
Vt ſubigente fame diuerſis rupibus Vrſi,
Inuadunt trepidum gemina inter prælia taurum,
Nec partem prædæ patitur furor: haud ſecus acer
Hinc atq. hinc iaculo deuoluitur Allius acto.
It ſtridens per vtrunq; latus Mauruſia taxus.
Obuia tum medio ſonuerunt ſpicula corde,
Incertúmq. fuit lethum, cui cederet haſtæ.
Et iam diſperſis Romana per agmina ſignis
Palantes agit ad ripas (miſerabile) Pœnus
Impellens trepidos, fluuióq. immergere certat.
Tum Trebia infauſto noua prælia gurgite feſſis
Inchoat, & precibus Iunonis ſuſcitat vndas.
Haurit ſubſidens fugientum corpora tellus,
Inſidiáq. ſoli fruſtrata voragine ſorbet:
Nec niti, lentóq. datur conuellere limo
Merſa pedum penitus veſtigia, labe tenaci
Hærent deuincti greſſus, reſolutáq. ripa
Implicat, aut cæca proſternit fraude paludis.

Iámque alius super, atq. alius per lubrica surgens,
Dum sibi quisq. viam per inexplicabile littus
Præripit, & putri luctatur cespite, lapsi
Occumbunt, seséque sua pressere ruina.
Ille celer nandi, iamiámq. apprendere tuta
Dum parat, & celso connixus corpore prensat
Gramina summa manu, liquidísq. emergit ab vndis,
Contorta ripæ pendens affigitur hasta.
Hic hostem orbatus telo complectitur vlnis,
Vndantémq. vado permixta morte coërcet.
Mille simul lethi facies. Ligus occidit aruis.
Sed proiecta viri lymphis fluuialibus ora
Sanguineum hauserunt longis singultibus amnem.
Enabat tandem medio vix gurgite pulcher
Irpinus, sociúmq. manus clamore vocabat.
Quum rapidis illatus aquis, & vulnere multa
Impulit asper equus, fessúsq. sub æquora mersit.
Accumulat clades subito conspecta per vndas
Vis elephantorum turrito concita dorso.
Nanq. vadis rapitur præceps, ceu proruta cautes
Auulsi montis, Trebiámq. insueta trementem
Præ se pectore agit, spumantíq. incubat alueo.
Explorant aduersa viros, pérq. aspera duro
Nititur ad laudem virtus interrita cliuo.

VT SVBIGENTE FAME DIVERSIS PARTIB. VRSI INVADVNT ... TAVRVM.] De pugna vrsæ esurientis Ælianus hæc l.6. de Animal c.9. Ταύρῳ δὲ λιμώττουσα (ἄρκτος) ὅταν ἐντύχῃ κατὰ μὲν τὸ καρτερὸν, καὶ ἐξ εὐθείας οὐ μάχεται. περιπαλαίσασα δὲ καὶ τοῦ τένοντος λαβομένη κλίνει, καὶ ἅμα ἐσθίει. ὁ δὲ πιέζεται, καὶ μέμυκε, καὶ τελευτῶν, ἀπειπὼν, καὶ κεῖται καὶ ἐκείνη ἐμπίπλαται: *Vrsa præ fame si taurum inuaserit, non toto robore, nec rectà pugnat: sed per obliquum capto impetu ceruicem dente petit, reclinat, vorat; ille pressus mugit, tandémque fatigatus succumbit: vrsa verò expletur.*

VIAM PER INEXPLICABILE LITVS.] Coniurant in vitium codices: & Marsi, Modii, Heynsii vbi sunt? Scribendum: *Inextricabile, Inexsuperabile, ineluctabile,* simileve. Quid Poëtæ sederit, quis coniector efferat?

IAM IAMQVE APPRENDERE TVTA DVM PARAT] Vicina sunt illa Panuri Æneid.6.

> *— & iam tuta tenebam.*
> *Prensantémque vncis manibus capita aspera montis*
> *Ferro inuasissent*

VNDANTEMQVE VADO.] Fluitantem, vt *Vndantia loca* Ma-

antiqua leuiter coniectura nostra adiuta: Et famæ nudam. Dictionem hanc agnosco: ex Ouidio Metam. 12.

— — *nudus*

Arboris Othrys erat.

quem non producit ille: huc tamen vt infulciatur, nondum mihi deliberatum est.

Sed & *Perdere mortem* Modius amplectitur, vtque exponat commodè, torquetur. Alterum expeditissimum est, & inexpugnabile.

TYRRHENAQ. PERNECET HASTA.] Modius: *permeet.* Plus habet neruorum *Pernecet.*

CLAVSIT MAGNA DEPRESSA RVINA.] Modius:

— *clausit magna vada pressa ruina.*

Pulsæ tenebræ: sed ciuium carmen hoc? Silii non opinor. *Clausit* pro *Defecit.* Sic apud Terentiũ legunt nonnulli: *Quando sensisti officium, in te claudier meum?* Vel *Clausit* pro *Clausa* est, siue occœcata bestia. suprà:

— — *dextróque in lumine fistit*

Spicula sæua fera, telúmq. in vulnere liquit.

Hoc verbum istud priscis valuit: ex quo Scripturæ sacræ interpres Isaiæ c. 61. v. 1. *Clausis apertionem*: Græce est: Τυφλοῖς ἀνάβλεψιν. Silius etiam ἐνεργητικῶς vsurpauit lib. 15.

— *quid cessas clausisse* (finire) *labores*

Ingentis belli?

HINC TORQVET RAPIDO.] Rei series cogit scribi: *Huic.*

CORPORIBVS, CLYPEISQ. SIMVL, GALEISQ. CADENTVM CONTEGITVR TREBIA.] Simile illud Mantuani vatis lib. 1.

— *vbi tot Simoïs corrupta sub vndis*

Scuta virûm, galeasq. & fortia corpora voluit.

LONGO FERRI TENVATA MVCRONE PROCEDIT CVSPIS.] Pili, quod ita describit, ac metitur Dionys. lib. 5. Ξύλα προμήκη τε, καὶ χειροπληθῆ τελείους ἧττον ποδῶν σιδηροῦς ὀβελίσκους ἔχοντα προὔχοντας κατ᾽ εὐθεῖαν ἑκατέρου τῶν ἄκρων μετρίοις ἀκοντίοις ἴσα σὺν τῷ σιδήρῳ. *Ligna prælonga, quæ manum impleant, minimùm tres longa pedes, ferreis veruculis directim ab vtraq. parte prominentib. modicis ferratis iaculis æqualia.* Ex veru præfixo dicta *Veruta*, Sex. Pompeius. Etiam a pondere vires inerant pilo. Lib. 5. pilis appetiti Pœni:

— *fixósque repulsi*

Summittunt clypeos curuati pondere teli.

NEC IACTO QVÆSITA QVIES.] *Iacto.* ἐρριμμένῳ, prostrato, deiecto. Sic ego. Modius *Letho* reponebat. Theodoro Marcilio vtriusque Mineruæ οἴῳ positum visum est *Iacto* pro *Iactato.* Sic enim, inquiebat & *Laxus* pro *Laxatus*, aliaque non pauca: idque Prisciani auctoritate.

ERIDANO, TREBIA, ERIDANVS DEDIT ÆQVORIS VNDIS ILLABIQVE PADO DABITVR.] Tibi, ô Trebia. Silius ergo sensit Eridanum, & Padum vnius esse fluuii vocabula, quicum congruere Diodorum lib. 5. compererie: τὸ νῦν Πάδον καλούμενον ποταμὸν, τὸ δὲ παλαιὸν Ἠριδανὸν προσαγορευόμενον. *Cùm fluuius hodie Padus dicatur, qui Eridanus olim appellabatur.* Eamque opinionem suo tempore receptam in vulgus docet Eustathius in Dionysium. Appia-

Scinditur in rimas, & hiatu rupta dehiscit
Tellus, ac stagnis altæ sedere fauillæ,
Miratur pater æternos cessare repente
Eridanus cursus, nympharúmq; intima mœstus
Impleuit chorus attonitis vlulatibus antra.
Ter caput ambustum conantem attollere iacta
Lampade Vulcanus mersit fumantibus vndis.
Ter correpta Dei crines nudauit arundo.
Tum demum amissæ vires, & voce precantis,
Orantíq; datum ripas seruare priores.
Ac tandem à Trebia reuocauit Scipio fessas
Munitum in collem Graccho comitante cohortes.
At Pœnus multo fluuium veneratus honore
Gramineas vndis strauit socialibus aras.
Nescius heu quanto superi maiora mouerent,
Et quos Ausoniæ luctus Thrasimene parares.
Boiorum nuper populos turbauerat armis
Flamminius, facilisq. viro tum gloria belli
Corde leuem, atque astus inopem contundere gentem.
Sed labor haud idem Tyrio certasse tyranno.
Hunc læuis vrbi genitum ad fatalia damna
Ominibus, parat imperio Saturnia fesso
Ductorem, dignúmq; virum veniente ruina.
Inde vbi prima dies iuris, clauúmq; regendæ
Inuasit patriæ, & sub nutu castra fuere,
Vt pelagi rudis, & pontum tractare per artem
Nescius, accepit miseræ si iura carinæ,
Ventorum tenet ipse vicem, cunctisq; procellis
Dat iactare ratem, fertur vaga gurgite puppis
Ipsius in scopulos dextra impellente magistri.
Ergo agitur raptis præceps exercitus armis
Lydorum in populos, sedémque ab origine prisci
Sacratam Corithi, iunctósq; à sanguine auorum
Mæonios Italis permixta stirpe colonos.
Nec regem Aphrorum noscenda ad cœpta moratur
aude super tanta monitor Deus: omnia somni
ondiderant, ægrisque dabant obliuia curis,
ùm Iuno in stagni iuuenem conuersa propinqui,
t madidæ frontis crine, circundata fronde

Populea stimulat subitis præcordia curis,
Ac rumpit ducis haud spernenda voce quietem:

TALIN ME LETHO.] Inter aquas. Hesiod lib.2.

Δ· ιὲ [illegible] κύμασι.

Inter aquas periisse graue est.

Mortis hoc genus horrent Argonautæ apud Flaccum, Achilles Iliad. ¢. Vlysses in Odyssea, Æneas lib. 1. operis cognominis, Ouidius ipse lib. 1. Trist. Eleg. 2. Quianam? an prædam venire piscibus verebantur? an hac ratione, quibus *igneus est vigor, & cælestis origo*, exstingui rebantur? an quia *nil nobile ausos pontus, ac vndæ ferent*? Senec. Agame. an quia mersis aqua minus est sperabilis honor sepulcri? Singulatim fidem adstruemus in tempore.

CONIVGIS INVICTI VIRES AGIT, VNDIQ. FLAMMAM.] Homeri inuentum, qui Scamandri æstum, ac inundationem torrentissimam inimico ignis à Vulcano exciti æstu restinguit, & deprehenso penéque obruto fluuii violentia Achilli præces affingit, cuiusmodi noster Scipioni, Iliade 21. Profuerit loca contendisse, cui ludus iste placet.

NVTRITAS FLVVIO POPVLATVR FERVIDVS VNDAS.] *Vmbras* Modius: robur illi multiplex à Silio:

Vritur omne nemus, lucósq. item:

Iámq. ambusta comas abies, iam pinus, & alni,

Vmbras autem arbores vmbrantes interpretatur. Sed & vulgariæ lectioni patrocinatur Silius:

Flamma vorax imo penitus de gurgite tractos
Absorbet latices.
Miratur pater æternos cessare repente
Eridanus cursus.

Non solum fauillarum affluentia cursum amnis requieuit: verùm magis exinanitus aquis, exinanitus vi ignis, qui

Nutritas in fluuio populatur feruidus vndas.

Nihilominus velim *Vmbras* adserere, & *Vndas* diffluere: nam quæ *Vmbris* faciunt, versui examinato proximiora sunt. Sic etiam loquitur in Hippolyto Seneca:

— *vt nunc cauæ frigora brumæ*
Nudent syluas: nunc arbustis Redeant vmbræ.

BOIORVM NVPER POPVLOS... FLAMMINIVS.] Cùm Galli Astriouico duce vouissent de militum Romanorum præda Marti suo torquem, *intercepit Iupiter votum*, inquit Flor. lib. 2. c. 4. *nam de torquibus eorum aureum tropæum Ioui Flamminius erexit.* Hoc existimo à Silio *gloriam belli* vocari. Belli huius & victoriæ meminit in Marcello Plutarchus.

ASTVS INOPEM CONTVNDERE GENTEM.] Tacitus: *Gens non astuta, nec callida, aperit adhuc secreta pectoris.*

TYRIO CERTASSE TYRANNO.] Annibalem sepicule regis nomine decorat Poëta: hîc itidem εὐφήμως capio; præsertim quia Maronem id sequi videtur:

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.

Strabo li.7. Ἐκαλοῦντο δ' οἱ τύραννοι, καίπερ οἱ πλείους ἐπιεικεῖς γεγονότες: *Tyranni vocabantur, etsi plures æqui bonique fuerint.* Seneca lib. 1. de Clementia ca. 12. *Tyrannus autē à rege distat factis, non nomine.* D. Aug. li. 5. de Ciuit. c. 19. *Tyranni* verò nominalis appellatio fluxit à Tyrrhenis, si Festo credimus: *Turrhenos Etruscos appellari solitos ait Verrius à Turrheno duce Lydorum à cuius gentis præcipua crudelitate etiam tyrannos dictos*: Alii à Tyriis.

IVNCTOSQVE A SANGVINE AVORVM.] Αἱμομιξίαι id Græci vocant. De re libro insequente, ipso in limine.

CVM IVNO IN STAGNI IVVENEM CONVERSA PROPINQVI.] In quem *iuuenem*: Thrasimenum. Silius fine orationis Iunoniæ:

> *Námque ego sum celsis, quem cinctum montibus ambit*
> *Tmolo missa manus stagnis Thrasimenus opacis.*

& lib. 5. Thrasimenum

> *Litore correptum stagnis demisit Agylle.* *Nympha*

Nec nouum fœminas mentiri viros, Homero Pallas fit Mentes, Virgilio Iuturna Metiscus. Satis, superque Silius indicat vocibus *stagni propinqui*: nam quod aliud stagnum propinquum? qui lacus his oris? In aliam tamen lectionem Colonienses paginæ tolluntur, quibus est: *stagni numen*: lectio non furcillis exigenda: potior tamen altera, quod Agylle nympha stagni quoque sit numen, & Silius numen illud velit Thrasimenum.

O felix fama, & Latio lacrymabile nomen
Annibal, Ausonia si te fortuna creasset
Ad magnos venture deos, cùm fata tenemus,
Pelle moras: breuis est magni fortuna fauoris.
Quantum vouisti cùm Dardana bella parenti
Iurares, fluet Ausonio tibi corpore tantum
Sanguinis, & patrias satiabis cædibus vmbras.
Nobis persolues merito securus honores,
Nánq. ego sum celsis, quem cinctum montibus ambit
Tmolo missa manus, stagnis Trasimenus opacis.
His agitur monitis, & latam numine pubem
Protinus acrij præceps rapit aggere montis.
Horrebat glacie saxa inter lubrica, summo
Piniferum cælo miscens caput Apenninus:
Condiderat nix alta trabes, & vertice celso
Canus apex stricta surgebat ad astra pruina.
re iubet, prior extingui, labiq. videtur
loria post Alpes, si stetur montibus vllis.
candunt prærupti nimbosa cacumina saxi,

Cùm Gætula ducem portaret bellua luscum.

Marc. Tull. li. 1. de Diuin. *Annibalem Cælius scribit, cùm columnam auream quæ esset in fano Iunonis Laciniæ, auferre vellet, dubitarétque vtrum ea solida esset an extrinsecus inaurata, perterebrauisse: cúmque solidam inuenisset, statuis. étque tollere, secundum quietem visam esse Iunonem prædicere, ne id faceret, minitarique si id fecisset, se curaturum vt eum quoque oculum, quo bene videret, amitteret.* Hic Silius, & Liuius li. 22. Cornelius verò Nepos paulum abit in diuersum: *Adeo graui morbo afficitur oculorum, vt postea nunquam dextro æque bene vsus sit.*

FLAGRANTIB. ARIS (INFANDVM DICTV!) PARVOS IMPONERE NATOS.] Meritissimo iure *funesta sacra* Cartaginiensium vocauit Silius l. 2. & l. 1. diros *templi ritus, adspersáque tabo limina.* Pescenius Festus in libris Historiarũ per Satyram refert Cartaginienses Saturno humanas hostias solitos immolare, & cùm victi essent ab Agathocle rege Siculorum iratum Deum sibi putauisse. Itaque vt diligentius piaculum soluerent ducentos nobiliũ filios immolasse. Reperies id apud Diod. quoq; l. 20. Ennius Annali primo.

Pœnei sunt soliti sos sacrificare puellos.

De qua immanitate vberrim ibi, ac reconditè Hieronymus Columna æternum Italiæ decus. Lege Plutarchi Theseum, & nostras ad Basilium Seleuciæ Notas. Infamat & Albanos Strabo lib. 11. Ægyptios l. 3. contra Hæreses Epiphanius exactè. Gallos Cæsar l. 6. de Bello. Tullius Orat. pro M. Fonteio, Plin. l. 30. Omnium vberrimè Eusebius l. 4. de Euangelica Praparasceue, vbi moris impii obseruantes scribit Cartaginiẽses, & eorum maiores Phœnices, Rhodios, Salaminios, Heliopolitas, Chios, Tenedios, Lacedæmonios, Curetas, Laodicenses, qui in Syria, Arabes, Tauros, Scythas, Thracas, Pellenses, Lyctios, Lesbios, Phocenses, Tyrrhenos, Romanos, Italos, Celtas, Græcos vniuersos. Sed vt ad Cartaginienses reuoluamur, culpantur & à Lactantio l. 1. de falsa Religione, Curtio l. 4. *quod sacrilegium,* inquit, *verius quàm sacrum,* à Dionysio Halicarnasseo l. 1. Macrobio, Arnobio l. 8. contra gentes, qui cerimoniam sacris istis exsecrandis adhibitam docet: *Meritò ei (Saturno) in nõnullis Africæ partibus à parẽtibus infantes immolabantur blanditiis, & osculo cõprimente vagitum, ne flebilis hostia immoletur.* Flere ideo inominale, quòd nõ volẽtes parẽtũ deuotioni viderẽtur obsequi.

SACRA TOANTEÆ, RITVSQVE IMITATA DIANÆ.] Dianæ Tauricæ humana litatum hostia prodidere. Strabo l. 5. Euseb. l. 4. supra, Cicero Tusculanis, Ouid. sexcentis locis. Iiẽ Dianæ Aricinæ, siue Nemorali, siue Nemo rensi prodiximus. Quæ cognomẽto *Taurica*, Græcis Ταυρώ dicta, Hesich.

ASPAR AD HÆC FOEDATA GENAS.] Non ignoro *Aspar* viri esse proprium, didici ex libro extremo Sallustii de Iugurthino, & Photio c. 79. Verùm hic disconuenire pronuncio. Lectori imposuit similium Punicorum nominũ congeries. *Gestar, Bostar, Amilcar, Gabar.* Scribo ergo: *Aspera ad hæc f. g. .. Imilce.* Eodem fert Modii correctio: *Asperat hæc f. g.* Lilius Gyraldus Syntag. 17. putauit *Aspar* filium Imilces, & Annibalis. ἀσπάρως. Potius cõiiciendum fuit Imilces esse parentẽ, quasi dictum *Imilce τῶ Aspar* quod asperrimũ iudico hoc equidẽ loco. Gyraldũ sequi videtur Mariana. li. 2. c. 12.

QVÆ PORRO HÆC PIETAS.] Curt. l. 4. *Sacrum quoque quod equidem dijs minimè cordi esse crediderim.* vide restantia.

Spes ô nate meæ, Tyriarumque vnica rerum
Hesperia minitante salus, terráq; , fretóque,
Certare Aeneadis, dum stabit vita, memento.
Perge, patent Alpes, nostróque incumbe labori.
Vos quoque Dii patrii, quorum delubra piantur
Cædibus, atque coli gaudent formidine matrum,
Huc lætos vultus, totásque aduertite mentes.
Nánque paro sacra, & meliores molior aras.
Tu Mago aduersi conside in vertice montis.
Tu læuos propior colles accede Choaspe.
Ad claustra, & fauces ducat per opaca Sychæus.
Ast ego te Thrasimene vago cum milite praeceps
Lustrabo, & Superis quæram libamina belli.
Nánque haud parua Deus promissis spondet apertis,
Quæ spectata viri patriam referatis in vrbem.

EDONIS VT PANGÆA.] Istius vocis modus alius in Claudiano lib. 1. de Laudibus Stiliconis:

— — *quoties sub pellibus egit*
Edonas hyemes.

Vbi non rectè alii legunt *Edonias*, si Seruio fides hoc nomine carpenti Donatum, quòd Aeneid. 12. legat:

Ac velut Edonij Boreæ. —

Vbi legendum censet *Edoni.* Propertio lib. 1. Eleg. 3.

Nec minùs assiduis Edonis fessa choreis.

Horatius lib. 2. Od. 7.

— — *non ego sanius*
Bacchabor Edonis.

Lucanus cum Silio concinit:

Edonis Ogygio decurrit plena Lyæo.

Ouid. lib. 2. Medicinæ:

Ibat vt Edonio referens trieterica Baccho.

Vbi frustra sunt catillones, qui malunt: *Aonio.*

NATVRAM NESCIRE DEVM.] Seneca Hippolyto:

O magna parens natura Deûm! Orpheus:
Ὦ φύσι παμμήτειρα θεά.

IVSTA ITE PRECARI THVRE PIO.] Suffitionem è thure non antiquitùs Romanis vsitatam multa cum facunditate pertendit Arnob. lib. 7. Veterísque moris vestigium est in Plinii Prol. *Mola tantum salsa litant, qui non habent thura.* Itum ad Arabas igitur. ex Arabib. autem, quos penes est thuris legendi potestas, *Sacri* audiuere, Plin. l. 2. c. 14. Cum Silio congruit Macrob. l. 1. Sat. c. 7. *Nunquam fas fuit Ægyptiis pecudib. aut sanguine, sed precib. & thure solo placare Deos.*

MITE, ET COGNATVM EST HOMINI DEVS.] M. Tull. lib. 1. de legib. *Animum esse ingeneratum à Deô, ex quo verè vel agnatio nobis cum cælestib. vel genus vel stirps appellari potest.* Ibidem: *Homines Deorum agnatione, & gente tenentur.* Item in Somno Scipionis: *Deum te igitur scito esse: siquidem est Deus, qui viget, qui sentit, qui meminit, qui prouidet, qui tam regit, & moderatur, & mouet id corpus, cui præpositus est, quàm hunc mundũ ille princeps Deus.* Arrian. Epicteti lib. 1. c. 3. 9. Polyb. Ecl. 25. Θεῶν, καὶ τῶν ἔγγιστα τούτοις πεφυκότων ἀνδρῶν ἐστί. Coronidis vicem Lucianus Βίων πράσει. Ἀγ. Τί δαὶ οἱ ἄνθρωποι; Ηρ. Θεοὶ θνητοί. Ἀγ. Τί δαὶ οἱ Θεοί; Ἄνθρωποι ἀθάνατοι.

IN LIB. V. PVNICORVM

C. SILII ITALICI

VIRI CONSVLARIS DE PVNICO BELLO SECVNDO

Claud. Dausqueij Can. Tor.

COMMENTARIVS.

CEPERAT *Hetruscos occulto milite colles*
Sidonius ductor, perq; alta silentia noctis
Syluarum anfractus cæcis insederat armis.
At parte è læua restagnans gurgite vasto
Effigiem in pelagi lacus exundabat inerti
Et late multo fœdabat proxima limo,
Quæ vada Faunigenæ regnata antiquitus Auno,
Nunc voluente die Thrasimeni nomina seruant.
Lydius huic genitor Tmoli decus, æquore longe
Mæoniam quondam in Latias aduexerat oras
Tyrrhenus pubem, dederátque vocabula terris.
Isque insueta tuba monstrauit murmura primus
Gentibus, & bellis ignaua silentia rupit.
Nec modicus voti, natum ad maiora fouebat.
Verum ardens puero, castúmq; exuta pudorem
(Nam forma certare Deis Thrasimene valeres)
Littore correptum stagnis demisit Agylle
Flore capt iuuenum primæuo lubrica mentem
Nympha, nec Idalia lenta incaluisse sagitta.
Sollicitæ viridi penitus fouere sub antro

Naiades, amplexus vndosáque regna trementem.
Hinc dotale lacus nomen, latéque hymenæo
Conscia lasciuo, Thrasimenus dicitur vnda.

QVÆ VADA FAVNIGENÆ REGNATA ANTIQVITVS AVNO.] Aunum è Fauno procreatum Silius *Faunigenam*: Maro à sedibus *Appenninicolam* scripsit lib. 11. — *Appenninicolæ bellator filius Auni.*
Membranæ *Arno* intolerandum in modum.

EFFIGIEM IN PELAGI.] E Tullio lib. 1. ad Q. fratrem ep. 1. *Cyrus ille à Xenophonte non ad historia fidem scriptus, sed ad effigiem iusti imperij.*

EFFIGIEM IN PELAGI LACVS EXVNDABAT, INERTIS ET LATE MVLTO FOEDABAT PROXIMA LIMO.] Lugdunense exemplar, *Humectabat*, deterius est. Non defuit, qui coniiceret *Inertis pelagi.* Sane si ingenium lacus consulemus, pigro & inerti potius, quàm æstuanti mari comparabimus. Verùm hoc loco Thrasymenus:

— *latè multo fœdabat proxima limo,*
Corporib. galeisq. virum.

& armis, hauserat quæ plurima, arctatus iter innantem summis aquis saniem, & limum funditus egestum latè effundebat in proxima. Nec tamen recta *Fundendi* voce vsus: quia nonnihil alienior limo, qui adstricto quam fluenti propior, ac idcirco legendum, vt antè,

— — *lacus exundabat, inertis*
Et latè m. f. p. limo.

TYRRHENVS PVBEM, DEDERATQVE VOCABVLA TERRIS.] Antecedente libro:

— *iunctósque à sanguine auorum*
Mæonios Italis permista stirpe colonos.

Tertull. lib. de Spect. *Lydos ex Asia transuenas in Etruria consedisse Timæus refert duce Tyrrheno, qui fratri cesserat* (ita reponunt, non *decesserat*) *regni contentione.* Desinit in colubrum. Rescribo, *Regni contentione*, Cæsaris, & Taciti voce. Nulla enim inter eos contentio super regno dicitur eandem referentib. historiam, quos non grauatè dabo, quo verum pernotescat. Plinius lib. 3. c. 5. *Vmbros inde exegere antiquitus* Pelasgi. *Hos Lydi, à quorum rege Tyrrheni, mox à sacrifico ritu lingua Græcorum Thusci sunt cognominati.* Eustathius in Dionysium: Καλοῦνται δὲ Τυῤῥηνοὶ ἀπὸ Τυῤῥηνοῦ Λυδοῦ, υἱοῦ Ἄτυος, ᾧ πολὺν λαὸν ὁ πατὴρ συνέστησας ἐν καιρῷ λιμοῦ ἐξαπέστελεν, ἀφ᾽ οὗ ἡ χώρα Τυῤῥηνία ἐκλήθη, ιβ´ πόλεις κτίσαντος, αἷς οἰκιστὴν ἐπέστησε Τάρχωνα. *Tyrrheni nominantur à Tyrrheno* Lydo *Atyos filio, cui multum populum fame grassante cum parens commendasset, à se amisit, ex quo prouincia Tyrrheniæ nomen inuenit: vrbes condidit duodecim, quib. frequentandis Tarcontem præfecit.* Vides prouidè, & capto consilio rerum penuria, non fraterna contentione compulsum Tyrrhenum nouas sedes quæritare? Idem leges Strab. lib. 5. Sed vtrique interpretem citabo Velleium lib. 1. qui & fortitò terras alias aditas vult: *Lydus & Tyrrhenus*, inquit, *fratres* (Atyos filii) *cùm regnarent in Lydia* (ergo patre iam victa functo, aut regni gubernacula filiis permittente, vel regni tædio, vel senio, vel amore suorum) *sterilitate frugum compulsi, sortiti sunt, vter cum parte multitudinis patria decederet. Sors Tyrrhenum*

contigit. Peruectus in Italiam & loco, & incolis, & mari nobile, ac perpetuum a se nomen dedit. Nam à Tyrrheno Tyrrhenia, Tyrrheni, Tyrrhenum mare: adeo non iniuria Silius *dederátque vocabula.* Promtiorem Tyrrhenum ad regni contemtionem virtus faciebat, & *generoso incoctum pectus honesto.* Vnde est illud Æneid. 8.

— Vbi Lydia quondam
Gens bello præclara iugis insedit Etruscis.

Coloniam hanc perducat Marcianus Heracleota:

— — Πελασγοὶ δ' εἰσὶν οἱ
Πρότερον κατικήσαντες ἐκ τῆς Ἑλλάδος,
Κοινὴν δὲ Τυῤῥηνοῖσι χώραν νεμόμενοι.
Τυῤῥηνίαν δ' ὁ Λυδὸς Ἄτυος ἔκτισεν
Τυῤῥηνὸς ἐπὶ τοὺς Ὀμβρικοὺς ἐλθὼν ποτέ.

— — Pelasgi erant, prius
Ex Græcia coloniam quàm ducerent.
Habuere communem cum Etruscis pòst locum.
Tyrrheniam Lydus satus Aty condidit
Tyrrhenus, Vmbricas vt oras attigit.

Vide apud Festum *Sardi venales* & *Turrhenos Etruscos.*

TVBA MONSTRAVIT MVRMVRA PRIMVS.] Elucidauimus scriptis in librum secundum. NAM FORMA CERTERE DIIS THRASYMENE VALERES.] Iliad. γ. de Helena:

Αἰνῶς ἀθανάτῃσι θεοῖς εἰς ὦπα ἔοικεν.
Est perquam similis Diis immortalibus ore.

STAGNIS DEMISIT AGYLLE.] Quę & Etruriæ vrbi nomen reliquit, in cuius vrbis nauali Pyrgis templum erat opulentissimum, in quod sæuiit Dionysii piceata manus teste Diodoro lib. 5.

SOLLICITÆ VIRIDI.] Modius: *Solata* legit. aptius puero mulcendo: *Sollicita* amori, & studio in Agyllen. Vt *neutrum* ineptum, ita τὸ *Sollicita* suffragio plurium codicum regnet.

THRASYMENVS DICITVR VNDA.] Variat nonnihil apud Polybium nomenclatio: lib. 3. Ταρασιμένην καλουμένην τὴν λίμνην. *Thrasymenum vocatum lacum.*

Et iam curriculo nigram nox roscida metam
Stringebat, nec se thalamis Tithonia coniux
Protulerat, stabátque nitens in limine primo
Cum minus annuerit noctem desisse viator,
Quàm cœpisse diem, Consul carpebat iniquas
Prægrediens signa ipsa vias, omnísq. ruebat
Mixtus eques, nec discretis leuia arma maniplis,
Insertíque globo pedites, & inutile Marti
Lixarum vulgus, præsago cuncta tumultu
Implere, & pugnam fugientum more petebant.
Tum super ipse lacus densam caligine cæca

Exhalans nebulam, late corruperat omnem
Prospectum miserus, atq. atra noctis amictu
Squalebat pressum picea inter nubila cælum.
Nec Pœnum liquere doli: sedet ense reposto
Abditus, & nullis properantem occursibus arcet
Incustoditum mox irremeabile bitus.
Nanq. sub angustas arctato limite fauces
In fraudem ducebat iter, geminúmq. receptis
Exitium, hinc rupes, hinc vndæ claustra premebant.
At contrà vmbroso seruabant vertice montis
Hostilem ingressum, refugos habitura sub ictu.
Haud secus, ac vitreas solers piscator ad vndas,
Ore leuem patulo texens de vimine nassam
Cautius interiora ligat, mediámq. per alnum
Sensim fastigans, compressa cacumina nectit,
Ac fraude arctati remeare foraminis arcet
Introitu facilem, quem traxit ab æquore, piscem.

CVM MINVS ANNVERIT NOCTEM DESISSE VIATOR QVAM COEPISSE DIEM.] Modius: *Abnuerit.* Vtrouis verbo lux ambigua significabitur. quę Homero est ἀμφιλύκη νύξ. *crepera nox.* Apollonio ἀγχαυρον, aliis λυκόφως, antiquissimis λύκη, ex quo *lucs*, seu *lux*, teste Macrobio l. 1. Sat. c. 17. Modiũ tamẽ sequi mauelim, cùm sit matutini, non vespertini crepusculi. ὑποχαφή Potest consuli cum Homeri, & Apollonii Commentariis. Eam tempestatem Ouidius ingeniosè depinxit in Epistolis:

—— *modò facta crepuscula terris:*
Vltima pars lucis, primáque noctis erat.

Metam. 4.

Iámq; dies exactus erat, tempúsque subibat,
Quod tu nec tenebras, nec posses dicere lucem:
Sed cum luce tamen dubiæ confinia noctis.

S. Cyprianus Sodoma:

Et bicolor cœli facies de nocte, diéq; est.

Est enim duplex *Crepusculum*, & vtriusque Hesperi. Porro *Crepusculum* ambigua, dubiaque lux est Censorino interprete, qui *Crepera* dici ait omnia *dubia.* Iterum Ouidius:

Qualia sublucent fugiente crepuscula Phœbo
Aut vbi nox abijt, nec tamen orta dies

Huic Ouidiano propius responderet Modiana lectio: *Cùm minus abnuerit:* Et viator annuat, aut abnuat, dubitabit, quia *iam nocte pulsa dubius effulsit* dies. Oedipo Senecæ. Apollonius lib. 2. Arg. matutinum *Crepusculum* venustè expressit:

Ἦμος δ' οὔτ' ἄρ πω φάος ἄμβροτον, οὔτ' ἔτι λίην

Ὀρφναίη πίλεται. λεπτὸν δ' ἐπιδέδρομε νυκτὶ
Φέγγος, ὅτ' ἀμφιλύκην μιν ἀνεχόμενοι καλέουσι.
Cùm nondum lux dio micat, nondum atra venit nox,
Sed cum nocte aliqua lux exiguißima restat,
Quam creperam lucem, aut noctem, quod omne relinquit
Nominitant

Vespertinum Nonnus Bassaricωn li. 18. suera grandiloquentia:

Ἑσπερίαν χθόνα πᾶσαν ὑπόσκιος ἔσκεπεν ὀρφνὴ
Ἀκροκελαινιόωσα, καὶ αἰόλα φέγγεϊ λεπτῷ
Ἄστρα καταυγάζων ἐμελαίνετο δίχροος αἰὴρ
Δυομένου φαέθοντος ὑπὸ σκιοειδέι κώνῳ
Βαιὸν ὑποδονέεσθαι ἔχον ἔτι λείψανον ἠοῦς.
Fines Hesperios caligo vmbrosa tegebat
Paulatim nigricans, tenui varians lucе
Sidera collustrans bicolor nigrabat & aër,
Sole sub occiduum sese immergente barathrum
Cui lux pene pusilla pedem premit euanescens.

IRE DATVR.] Immisso è membranis hoc à Modio versu vinciuntur malè diuulsa.

IRREMEABILE LITVS.] Æn. 5.

Irremeabilis error.

Seneca de Hercule: *Audax ire vias irremeabiles.* Estque Claudiani lib. 2. in Eutropium.

HINC VNDÆ CLAVSTRA PREMEBANT.] Ordinatiora fuerint sic:

— hinc vndæ claustra premebant,
Hostilem ingressum, refugos habitura sub ictu:
At contrà vmbroso seruabat (Pœnus ense reposto, suprà) *vertice montis.*

Aliàs quid illo facias *Habitura*?

HABITVRA SVB ICTV.] Dictio est præsentissimi periculi grauida. Sic lib. 4.

— Romáque; sub ictu

Lib. 8. *—. exspectatúrq; sub ictu*
Alter Flaminius.

Seneca Thyeste: *Et contumacem regib. populum suis*
Habet sub ictu

Lucan. lib. 6.

— vnóque sub ictu
Stat genus humanum

S. Cyprian. Epist 82. *Vniuersi clerici sub ictu agonis constituti.* Vbi quid sibi vult his doctiss. Pamelius: Phrasis hæc planè Cyprianica est? Frangunt hæc audaciam rescribentis vnica complexione *Subictu* in Prudentii Agne:

Vno subictu nam caput amputat.

Quid ille facier altero Prudentii:

Talia retexens explicabat pallium,
Manúsq; tendebat sub ictu, & sanguine.

MEDIAMQVE PER ALVVM

SENSIM FASTIGANS COMPRESSA CACVMINA NEC-T.] Ita cuncti codices. Heynsius annotat: *Fastigans* μονήρης di-. Lecta mihi tamen apud Sidonium Apollinarem Carmine 2.

— quanquam diademate crinem
Fastigatus eas.

us interea propelli signa iubebat
cussus Consul fatorum turbine mentem:
nec flammiferum tollentes æquore currum
is equi sparsere diem, iámq; orbe renato
luerat nebulas Titan, sensimq; fluebat
ligo in terras nitido resoluta sereno.
nc ales, priscum populis de more Latinis
picium, cùm bella parant, mentésq; deorum
plorant super euentus, ceu præscia luctus
mnabit vesci, planctúq; alimenta refugit.
c rauco taurus cessauit (flebile, ad aras
mugire sono, pressámq; ad colla bipennem
erta ceruice ferens, altaria liquit.
na etiam effusa certant dum vellere mole,
er humo lacera nitentum erupit in ora
ltans cruor, & cædis documenta futuræ
parens miseris gremio dedit atra cruento:
s super hæc diuûm genitor, terrásq; fretúmq;
cutiens tonitru, Cyclopum rapta caminis
mina, Tyrrhenas Thrasimeni torsit in vndas:
us & ætherea per stagna patentia flamma
auit lacus, atq; arserunt fluctibus ignes.
vani monitus, frustráq; morantia Parcas
igia! heu fatis Superi certasse minores.

VNC ALES PRISCVM ... AVSPICIVM, CVM BELLA PARANT.] M. lib. 2. de Diuin. *Bellicam rem administrari maiores nostri, nisi auspicatò no-nt.* Valer. Maxim. lib. 1. ac 2. Idem Cicero lib. 1. de Diuin. vbe-, vbi hanc ipsam refert auspiciorum contentionem. Domi quo- tanta fuit auspiciis reuerentia, vt si delecti milites præstituta die adessent auspiciis impediti, legitima fuerit causa, Polyb. li. 6. Gell. 16. ca. 4.

ALES ... DAMNABIT vesci.] Tum cœpta confieri nefas. modi verò aues autore Sext. Pompeio dictæ *Remores. Remores aues in icio dicuntur, quæ actutum aliquid remorari compellunt.* Item *Inebræ.* Idem.

Inebræ aues, quæ in auguriis aliquid fieri prohibent: & prorsus omnia inebra appellantur, quæ tardant, vel morantur agentem.

NEC RAVCO TAVRVS CESSAVIT FLEBILE AD AVRAS IMMVGIRE SONO.] Plerisque omnibus flebilis, & inominatus inter sacrificandum visus est tauri mugitus: Ionibus aliter. Strabo li. 8. Τότε γὰρ νομίζουσι καλλιερεῖν περὶ τὴν θυσίαν ταύτην Ἴωνες, ὅταν θυόμενος ὁ ταῦρος μυκήσηται. *Tum enim se perlitare eo sacrificio Iones putant, cùm taurus inter operandum mugit,* Interpres.

BIPENNEM INCERTA CERVICE.] Æneid. 2.

Incertam excussit ceruice securim.

TAVRVS ... ALTARIA LIQVIT.] Infausta quoque ad aras tauri icti fuga. Æneid. 2.

Quales mugitus, fugit cùm saucius aram
Taurus & incertam excussit ceruice securim.

Plura Choulius de veteri Religione Romanorum.

SIGNA ETIAM EFFVSA TENTANT DVM VELLERE MOLE.] *Tentant*, circumspectè, nam prius effundunt, quod erat constipati soli, *effusa mole*, deinde quia reapse non vellerunt. M. Tullius 1. de Diuinat. *Ita signa conuelli, & se sequi iussit. quo tempore cùm signifer primi hastati signum non posset mouere loco, nec quidquam proficeret, plures cùm accessissent: Flamminius re nunciata suo more neglexit.*

HVMO LACERA NITENTVM IRVPIT IN ORA EXVLTANS CRVOR.] An horum idea Æneid. 3. ad Polydori tumulum præmonstrata?

LITVS, ET ÆTHERIA PER STAGNA PATENTIA FLAMMA FVMAVIT LACVS.] Modius: *Ictus.* Sed prodigii insolentioris erit: *Intus & ætheria p. st. p. f. f. l.* ex eo: *Arserunt fluctibus ignes*: vt aquæ ipsæ fulminatæ ignem pauerint. Fit quandoque non dissimiliter arte, atque ingenio mechanicorum. Sic pene loquitur Val. Maximus lib. 3. c. 7. *Thrasimenum lacum dira insignem memoria.* Plinius l. 2. c. 107. *Thrasimenum lacum arsisse totum.* Verùm inustus sit lacus, inusta intima, cur non credibile quoque partem ripæ adustam? cur tunc non retinebitur antiqua lectio:

Litus, & æth. p. st. p. st. fumauit lacus?

quia corrigendi furor plerósque omnes Autores deprauauit. Quid quod Homerus Iliad. φ. ex quo hæc efficta, Vulcanum campum & litus primum desiccare facit?

Πρῶτα μὲν ἐν πεδίῳ πῦρ δαίετο
Primulùm in campo dominatur ignis.

Atque hic egregius linguæ, nomenque superbum
Coruinus, Phœbea sedet cui casside fulua
Ostentans ales proauitæ insignia pugnæ,
Plenus & ipse deûm, socium terrente pauore
Immiscet precibus monita, atque his vocibus infit.
Iliacas te per flammas, Tarpeiaque saxa,
Per patrios Consul muros, suspensaque nostræ

Euentu

Euentu pugnæ natorum pignora, cedas
Oramus Superis, tempúsque ad prælia dextrum
Opperiare, dabunt iidem tempúsque, diémque
Pugnandi, tantùm ne dedignare secundos
Expectare Deos, cùm fulserit hora, cruentam
Quæ stragem Libyæ poscet, tum signa sequentur
Nulla vulsa manu, vescíque interritus ales
Gaudebit, nullósque vomet pia terra cruores.
An te præstantem bellis fugit, improba quantum
Hoc possit fortuna loco? sedet obuius hostis
Aduersa fronte, ac circa nemorosa minantur
Insidias iuga, nec læua stagnantibus vndis
Effugium patet, & tenui stant tramite fauces.
Sit certare dolis, & bellum ducere cordi.
Interea rapidis aderit Seruilius armis,
Cui par imperium, & vires legionibus æquæ.
Bellandum est astu leuior laus indice dextræ.
Talia Coruinus, primorésque addere passim
Orantum verba, & diuisus quísque timori
Nunc superos de Flamminio, nunc deinde precari
Flamminium, ne cælicolis contendere perstet.
Acrius hoc accensa ducis surrexerat ira,
Auditóque furens socias non defore vires:

CORVINVS, PHOEBIA SEDET CVI CASSIDE FVLVA OSTENTANS ALES.] *Casside fulua* auratam aut æream intelligam? quippini? Strabo illo è lib. 7.

Gens Cadmi Cleadas, fulua cui plurima passim
Casside, & aurato fulgebat gemma monili.

Hic enim totus auro nitens. Claudianus li. 2. de Raptu Proserpinæ:

— *Tritania casside fulua*
Celatum Typhona gerit.

Eadem *Minerua flaua* Ouidio est tutela Trist. lib. 1. Eleg. 9.

— *& à picta casside nomen habes.*

Errat igitur Heynsius, & vehementer errat, qui non viderit τὸ *fulua* nec ἀ[illegible]rum *casside*, eóque *furuam* alitem voluit. Non norat, coruum ab ingenio non esse non nigrum. Qui *coruus ales Phœbea* est: quia è coruo captantur auguria. Cicero 1. de Diuin. *Cur à dextra coruus, à sinistra cornix faciat ratum?* Euio Plautianus: *Non temerè est, quod coruus cantat mihi, nunc à læua manu.* Hinc *[illegible]cen coruus* audit Horatio 3. Carm. Od. 27.

ALES PROAVITÆ INSIGNIA PVGNÆ.] Præter Historicos Liuium lib. 7. [illegible]lorum lib. 1. c. 13. Gellium vide lib. 9. c. 11. Coruus Coruino galeæ fuit insigne, Flamminio Scylla. Silius libro non alio:

Scylla super fracti contorquens pondera remi
Instabat, saeuósque canum pandebat hiatus.

Insigne ad galeam primus adiecit Ammon arietini capitis cornua. Diodor. lib. 3. Παραδεδόσθαι δὲ τὸν Ἄμμωνα ἔχειν κριοῦ περίσημον ἐχούσης αὐτοῦ τὸ κράνος. *Traditum esse Ammonem arietis habuisse insigne galeam occupantis.* Nec honori, sed terrori quóque decus istud exquisitum. Idem Diod. lib. 5. de Celtis: Κράνη δὲ χαλκᾶ περιτίθενται μεγάλας ἐξοχὰς ἐξ αὐτῶν ἔχοντα παμμεγέθη φαντασίαν ἀποφέροντα τοῖς χρωμένοις. τοῖς μὲν γὰρ πρόσκειται συμφυῆ κέρατα, τοῖς δὲ ὀρνέων, ἢ τετραπόδων ζώων ἐκτετυπωμέναι προτομαί: *Galeis ex aere ingentes circumponunt prominentias, eáq. re intuentium animos vehementer commouent. Quibusdam enim connata adhaerent cornua, quibusdam auium, aut quadrupedum ferarum expressa formis ora.* Sic Ammonis in effigiem galeatus erat Hiarbos lib. 1. Silii:

Tu quoq. fatidicis Garamanticus accola lucis
Insignis flexo galeam per tempora cornu.

Insignita est & Liuii historia huius rei memoria lib. 27. *In arborem illatus* (Philippus Macedo) *impetu equi ad eminentem ramum cornu alterum galeae perfregit. Id inuentum ab Aetolo quodam, perlatúmque in Aetoliam ad Scerdiletum, cui notum erat insigne galeae famam interfecti regis vulgauit.*

ILIACASQVE PER FLAMMAS.] Lib. 4.

Vestaléſque focos. —

Lucanus lib. 11.

— *& quorum lucet in aris*
Ignis adhuc Phrygius.

Dicta haec Vestae periphrasi. Ouid. 6. Fast.

Nec tu aliud Vestam, quàm viuam intellige flammam. Iterúmq.
Esse diu stultus Vestae simulacra putaui:
Mox didici curuo nulla subesse tholo.
Ignis inextinctus templo celatur in illo:
Effigiem nullam Vesta, nec ignis habent.

D. Aug. lib. 7. de Ciuit. c. 16. non ignem quemuis, sed leuiorem: *Vestam quoq. ipsam propterea Dearum maximam putauerunt, quòd ipsa sit terra, quamuis ignem mundi leuiorem, qui pertinet ad vsus hominum faciles, non violentiorem, qualis Vulcani est, ei deputandum esse crediderunt.* Plutarchus in Numa, & Camillo retulit eorum opinionem, qui rati sunt Vestalium curae extra ignem nihil esse creditum. Orpheus ad Vestam:

Ἑστία εὐδυνάτοιο Κρόνου θύγατερ βασίλεια,
Ἣ μέσον οἶκον ἔχεις πυρὸς ἀενάοιο μεγίστου.
Regnatrix Vesta, & Saturni nata potentis,
Ignis perpetui, magnique tenens penetrale.

Maro lib. 2. *Vestam* diffindit, &c, *aeternum ignem*, aliíque.

SVSPENSAQ. NOSTRAE EVENTV PVGNAE NATORVM PIGNORA.] Suidas dixit ἀπὸ λεπτοῦ μίτου τὸ ζῆν ἠρτῆσθαι. *Tenui filo vitam pependisse.* Apud Plutarch in Demosthene: Γράμματα γὰρ ἐξέπεσεν αὐτοῦ (Demadis) δι᾽ ὧν παρεκάλει Περδίκκαν ἐπιχειρεῖν Μακεδονίᾳ, καὶ σώζειν τοὺς Ἕλληνας, ὡς ἀπὸ σαπροῦ, καὶ παλαιοῦ στήμονος (λέγων τὸν Ἀντίπατρον) ἠρτημένους. *Eius exciderunt literae, quibus Perdiccum hortabatur, Macedoniam vt inuaderet, Graecósque seruaret, quippe qui à putri veterique stamine (An-*

cipatrum intelligebat) suspensi essent.

TEMPVSQ. DIEMQ. PVGNANDI.] Volenti hæc separare patet via generis, ac speciei discrimine: nolenti subsidio erit par apud alios verbositas. Apud Florum lib. 2. c. 9. *Statim, & è vestigio itur in Syriam.* Liuium lib. 24. *Apertè ac propalam claues portarum reposcunt.* Polyb. lib. 5. πρὸς δὲ ταῖς ἐπὶ τὸν Πτολεμαῖον παρασκευαῖς ὅλος, καὶ πᾶς ἦν, *In apparatu belli cum Ptolomæo totus, & omnis erat.* Apul. 11. Metam. *Ergo igitur imperiis istis meis animum intende solicitum.* Modium eapropter:

— *campósque diémque.*

supponentem non exaudio. Et verò *pugna*, quàm *pugnandi campos* mauelim. Alioqui res nouas molienti pronum scriptu est:

— *tempúsque locúmque.*

trahíque in partes potest Polyb. lib. 3. Οὐ τόπον, οὐ καιρὸν προορώμενος, *Non locum non tempus prouidens.* de Flaminio.

SIT CERTARE DOLIS, ET BELLVM DVCERE CORDI.] Id Augustum seruasse est Appiani Annibalicis: Οὗ δὴ καὶ ὁ Σεβαστὸς ὕστερον πολλάκις ἐμέμνητο, ὅτι φῦν δυσχερὴς, οὐδ' ὕποπτος ἐς μάχας, ἢ μᾶλλον τέχνης τόλμῃ χρήσασθαι: *Cuius postea sæpe meminit Augustus, cùm non magis vteretur audacia quàm arte, neque in prælia promtissim⁹.*

BELLANDVM EST ASTV.] Rationem dat Polybius lib. 9. Ὅτι μὲν οὖν ἐστι τῶν κατὰ τὸν πόλεμον ἔργων ἐλάττω τὰ προδήλως, καὶ μετὰ βίας ἐπιτελούμενα τῶν μετὰ δόλου, καὶ σὺν καιρῷ πραττομένων, εὐχερὲς τῷ βουλομένῳ καταμαθεῖν ἐκ τῶν ἤδη γεγονότων. *Rerum bello gestarum, quæ palam vsque geruntur, iis, quæ cum dolo, & occasione fiunt, minus illustres esse pronum est volenti discere ex rebus modò gestis.* Ex eo est additamentum Silii:

— *leuior laus indice dextra.*

LEVIOR LAVS INDICE DEXTRÆ.] Seu, cuius index est dextra. Nec propudiosa sit diuinatio. *In duce:* sed appositissima:

DIVISVS QVISQ. TIMORI.] Dictum, vt Iliad. Ι'ῶτα:

Ὣς ἐδαΐζετο θυμὸς ἐνὶ στήθεσσιν Ἀχαιῶν.
Sic in pectoribus animus diuisus Achiuûm.

Vbi Eustathius: Οἳ δαΐζονται, ὅ ἐστι μερίζονται βουλαῖς. *Qui diuiduntur consiliis, seu in partes eunt diuersas.* Sic Basil. Seleucensis Orat. 1. de Abraham, cuius firmus, fixúsque, atque cum Dei voluntate consentiens animus: Οὐκ ἐμερίσθη βουλήμασιν. *Non est consiliis diuisus.*

NVNC SVPEROS DE FLAMINIO, NVNC DEINDE PRECARI FLAMINIVM, NE COELICOLIS CONTENDERE PERSTET.] Mihi sic optatius: *Nunc superos, ne Flaminio* contendere perstent scilicet: immo superi omnia in meli⁹ referant. Seneca in Hippolyto:

Conuerte tristes omnium in melius minas.

Raphelengii editio prauè *Omnium.* Machab. li. 2. c. 5. visis per inane equitibus, hastatis, armatis, *omnes rogabant in bonum monstra conuerti.* Ab eadem mente illud Flori lib. 2. c. 2. *P. Claudius consul non ab hostibus, sed à Diis ipsis superatus est, quorum auspicia contemserat.* Superos igitur precantur Romani, ne cum Flaminio contendant, ne eum superatum velint: & Flaminium, ne *cum cælicolis contendere perstet* sæua minantibus omnia.

FLAMINIVM, NE COELICOLIS.] Liuius lib. 21. *Non cum senatu modò, sed cum*

Dijs immortalibus C. Flaminium bellum gerere: comitia prætorum, & capitolium, & sollemnem votorum nuncupationem fugisse, ne Latinas indiceret, Jouique Latiali commune sacrum in monte Albano faceret.

Siccine nos, inquit, Boiorum in Bella ruenteis
Spectastis, cùm tanta lues, vulgúsque tremendum
Ingrueret, rupésque iterum Tarpeia paueret?
Quas ego tunc animas, dextra quæ corpora fudi
Irata tellure sata, & vix vulnere vitam
Reddenteis imo: iacuere ingentia membra
Per campos, magnísque premunt nunc ossibus arua.
Scilicet has sera ad laudes Scrutlius arma
Adiungat, nisi diuiso vicisse triumpho.
Vt nequeam, & decoris contentus parte quiescam.
Quippe monent superi, similes ne fingite vobis
Classica qui tremitis, diuos, sat magnus in hostem
Augur adest ensis, pulchrúmque & milite dignum
Auspicium Latio, quod in armis dextera præstat.
An Coruine sedet, clausum se Consul inerti
Vt teneat vallo, Pœnus nunc occupet altos
Arretî muros Corithi nunc diruat arcem?
Hinc Clusina petat, postremo ad mœnia Romæ
Illæsus contendat iter? deforme sub armis
Vana superstitio, Dea sola in pectore virtus
Bellantum viget, vmbrarum me noctibus atris
Agmina circunstant, Trebiæ qui gurgite, quíque
Eridani voluuntur aquis, inhumata iuuentus.
Nec mora, tam medio cœtu, signísque sub ipsis
Postrema aptabat nulli exorabilis arma.
Aere, atque æquorei tergo flauente iuuenci
Cassis erat munita viro, cui vertice surgens
Triplex crista, iubas effundit crine Sueuo:
Scylla super fracti contorquens pondera remi
Instabat sæuosque canum pandebat hiatus
Nobile Gargani spolium, quod rege superbus
Boiorum cæso capiti illacerabile victor
Aptarat, pugnásque decus portabat in omneis
Loricam induitur: tortos huic nexilis hamos
Ferro squama rudi, permixtóq. asperat auro.
Tum clypeum quatit, aspersum quem cædibus olim

Celticus ornarat cruor, humentíq; sub antro
Ceu fœtum lupa permulcens puerilia membra,
Ingentem Assaraci cælo nutriebat alumnum.
Hinc ensem lateri, dextræq; accommodat hastam.
Stat sonipes, vexâtq. ferox humentia frena,
Caucasiam instratus virgato corpore tigrim:
Inde exceptus equo, quà dant angusta viarum
Nunc hos, nunc illos adit, atq; hortatibus implet.

QVÆ CORPORA FVDI.] Quib. torques ademi. Flor. l. 2. c. 4. *Ariouisto duce vouere de nostrorum militum præda Marti suo torquem. Intercepit Iupiter votum: nam de torquib. eorum aureum trophæum Ioui Flaminius erexit.* Vide Plut. in Flam. & Polyb.

IRATA TELLVRE SATA.] Velut in fabulis Spartani, siue σπαρτοὶ quib. à satu nomen Euripidis veriloquio, irata tellure sati fuere.

IACVERE IMMANIA MEMBRA.] Plut. in Marcello: Οἱ δὲ τὴν ὑπώρειαν νεμόμενοι τῆς Ἰταλίας Ἴβηρες Κελτικὸν ἔθνος, μεγάλοι. *Qui subalpina accolunt Italiæ Iberes Celtica gens, vasti sunt.* Diodor l. 5. Florum audiamus li. 1. c. 13. de Gallis Senonibus: *Ipsa corporum mole, perinde ac armis ingentib. adeo omni genere terribilis fuit, vt planè nata ad hominum interitum, vrbium stragem videretur.* Ipsum illud est, quod Silius:

Irata tellure sata

quasi tum nouercam, non parentem ageret Tellus.

POENVS NVNC OCCVPET ALTOS ARRETI MVROS.] Durabiliores Arreti muri, quòd è latere, Plin. l. 35. c. 14.

CORITI NVNC DIRVAT ARCEM.] Eustathius in Odyss. δ. opinionis eorum meminit, qui Coritum Alexandri, & Helenes filium voluere. Fuit is Thusciæ regnator, & Coritum non procul Arretio condidit. Silio congruenter, qui alibi *sedes Coriti* dixit. Æn. 3.

— Coritum, sedésq; require
Ausonias.

Meminitque li. 9.

AD MOENIA ROMÆ ILLÆSVS CONTENDAT ITER.] Polyb. lib. 3. Τῆς μὲν χώρας καταφθειρομένης σχεδὸν ἕως πρὸς αὐτὴν τὴν Ῥώμην, *Regione deuastata ad ipsam ferè vsque Romam*, quę Flaminio dicta tribuit.

DEFORME SVB ARMIS VANA SVPERSTITIO.] Mascula vox Hectoris Iliad. μ. Polydamantem auspicem pari contentione refutantis:

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.
Pro patria pugnare, volucris & optima, & vna.

Capanei Thebaidos 3.

— hodie volucrum quæ tanta potestas
Experiar.

Curt. li. 7. *Quo inhibito* (extispice) *non ira solùm, sed etiam pudore confusus, quòd superstitio quã celauerat, detegebatur.* Flaminio crescebat audacia ex bello Gallico, in quo contemtis auspiciis feliciter depugnauerat, nec sine honore

triumphi, Plut. & Silius passim. Addit Plut. in Marcello ob auspicia sinistra Romam reuocatum, nec antè de industria soluisse literas quàm vicisset. Ibidem docet, quanta religione Romani seruarint auspicia. Dicit & Or. 3. in Antonium Orator: *Seruabant auspicia reges.* Porro Romanos nunciatis etiam auspiciis non secundis quandoque pugnasse mihi persuasum est ex illo Macrobii lib. 1. Satur. cap. 16. *Sciendum est tamen, eligendi ad pugnam diem Romanis tunc fuisse licentiam, si ipsi inferrent bellum. At cum exciperent, nullum obstitisse diem, quo minus vel salutem suam, vel publicam defenderent dignitatem. Quis enim obseruationi locus, cùm eligendi facultas non supersit?* Idem esto de auspiciis iudicium. Vt ad contemtam religionem redeam, æquè generosus Annibal, æquè promptus extispiciis irridendis. Notant M. Tullius li. 2. de Diuin. *Rex Prusias cùm Annibali apud eum exulanti pugnare placeret: negabat se audere, quòd exta prohiberent. An tu, inquit, carunculæ vitulinæ mauis, quam imperatori veteri credere.* Retulit & Valerius Max. li. 3. c. 7. Porro seruata, contemtáque & auspicia, & auguria promiscuo euentu vide apud S. Cypria. lib. de Vanitate Idolorum pag. 289.

DEFORME SVB ARMIS VANA SVPERSTITIO.] Tullius l. 1. ad Quintum Fratrem epist. 1. *Nihil est tam deforme, quàm ad summum imperium acerbitatem naturæ adiungere.* Val. Max. l. 2. c. 2. *Eorum dignitatem domi collabi indignum, sibique deforme esse arbitrabantur.*

ÆQVOREI TERGO FLAVENTE IVVENCI CASSIS ERAT.] Disertim iuuenci exuuiis vides cassidem emuniri. Pluribus in more fuit ferinas pelles in galeam formare. De Albanis Strabo li. 1. Περικράνια δὲ θήρεια παραπλησίως τοῖς Ἴβηρσι: *Galeas ferinas itidem, vt Iberi, gestant.* Ibidem de Amazonibus: Δορᾶς τε θηρείων ποιεῖσθαι περικράνια. *E ferarum pellibus confieri galeas.* Particulatim bouis, seu iuuenci corium huic vsui. Strabo l. 7. de Roxolanis: Χρῶνται δὲ ὠμοβοΐνοις κράνεσι. Vbi etiam habes è crudo corio. Item lupi Metamorphoseωs 12.

Additur his Dorylas, qui tempora tecta gerebat
Pelle lupi

Thraces è vulpina gestabant apud Herodotum Polyhymnia. Mustelam, & Canem iis vsibus etiam commodasse monstrant etymologiæ, κυνέη, & γαλῆ. Hesychius: ταυρείην; ἐκ ταυρείου δέρματος κατεσκευασμένην περικεφαλαίαν. *Taurinam, & taurino tergo galeam compositam.* Quid quod ouem mãsuetam in hos vsus decoriarunt? Sex. Pomp. *Mollestras dicebant pelles ouillas, quib. galeas extergebant.* Fors *Extegebant*, extrorsum operiebant.

TRIPLEX CRISTA.] Inerat ergo τριλοφία, cuiusmodi cassidem abs re Græci Τρυφάλειαν dixere, gestabat Alexander, aliique. Coni tres erant, supra frontem, & ad tempora, singulis conis iniectæ plumæ, aut iubæ, aut caudæ, λόφοι, & cristæ dicebantur. Si quarta accesserat crista ad ceruicem, galea eiusmodi τετράφαλος erat à quarto cono, siue ἀμφίφαλος. Nam & ego φάλον conum volo. & à λόφω seu crista seductiorem. Deprauatus Hesychius φάλος ὁ λόφος τῆς περικεφαλαίας, r[e]scribo, ὑ[φ'] ὅ[ν] ὁ λόφος hoc est: *Phalus, in quo (ὑφ' vbi) cassidis crista.* Si vndequaque à crista vacua, dicebatur ἀπηθέντως ἄφαλος, ἄλοφος, & propriè καταῖτυξ Homero. T[...]ιας gestasse Lusitanos testis Strabo libro tertio, Plutarch. in Artoxerxe Caras à Persis vocatos tradit Alectryonas, seu Gallos à cristis, quibus galeas insigniebant.

IVBAS EFFVNDIT.] Silius li.12. de Marcello:

Sanguineas de more iubas

A iuba galea est ἵππουρις, ἱπποδάσεια, Homerus passim

IVBAS EFFVNDIT CRINE SVEVO.] Veras iubas volo, vt iam aperui: sed *crine Sueuo*, seu *Sueuo* concolores. Color *Sueuus flauus*. Lucanus Pharsaliæ secundo:

Fundat ab extremo flauos Aquilone Sueuos.

Poëta secum congruit: cassidem *tergo flauente* integit, & conis cristas flauas aptat. Aut *iubas* dicam ex *crine Sueuo*, quippe is prædurus, ac prælongus. Prædurus: παχύνονται γὰρ αἱ τρίχες ἀπὸ τῆς κατεργασίας, ὥστε μηδὲν τῆς τῶν ἵππων χαίτης διαφέρειν: *Studio namque crines densantur, nec ab equinis differunt.* Verâ igitur iuba. De Gallis, quidem hæc Diodorus lib.5. At Flamminius bello Gallico victor hanc cassidem reportauerat, in eo verò Boii (vides in Silio) & Sueui fortasse: quos vt seponas, crinis eorum cassidi apponitur, quem dicam prælongum fuisse, dictante Tacito: *Apud Sueuos vsque ad canitiem horrentem capillum retro sequuntur.... in altitudinem quandam & terrorem adituri bella comti, vt hostium oculis, ornantur.*

NOBILE GARGANI SPOLIVM.] Magisque à Poëta nobilitatum. M. Velserus li. 1. Boicarum rerum legit altera vocali: *Gargeni*: & Marsi codex. Est & qui biuocali Gargæni.

HVIC NEXILIS HAMOS

FERRO SQVAMA RVDI.] Sidonius Apollinaris Carm. 2,

— *nec sutilis ille*

Circulus impactis loricam texuit hamis.

Lego in Strabone cum vulgariis codicibus li.5. de Persis: Θώραξ δ' ἐστιν αὐτοῖς φολιδωτός: *Lorica illis est squamea*, serpentis in morem. Dionysius adiuuat. Ὁ λκὸς ἀπειρεσίῃσιν ἐπηρεφέεσσιν φολίδεσσιν. *Horrentes squamis exuuiæ innumeris.* Contrà serpentes loricati audiunt in effigiem armati bellatoris. Ouidius de serpente, quîcum Cadmo res fuit l. 2. Metam.

Loricæq; modo squamis defensus, & atræ
Duritia pellis validos cute repulit ictus.

Causa cur ἁπλῶς *squama* pro lorica li. 8. posuit Silius:

Horridus & squamis, & equina Curio crista.

INGENTEM ASSARICI COELO NVTRIEBAT ALVMNAM.] Exemplaria peccant non vice simplici. Repono, *Assaraci*, & *Nutribat* cum Marso.

CAVCASIAM INSTRATVS.] Adeundus Lipsius V.C.l.3. de Militia Romana capite vltimo.

Vestrum opus est, vestrúmq. decus, suffixa per vrbem
Pœni ferre ducis spectanda parentibus ora.
Vnum hoc pro cunctis sat erit caput. aspera quisq.
Hortamenta sibi referat: Meus, heu! meus acris
Ticini frater ripis iacet, ac meus alta
Metitur stagna Eridani sine funere natus.
Hæc sibi quisq.: sed est vestrum cui nulla doloris

Priuati rabies, is verò ingentia ſumat
E medio, fodiant quæ magnas pectus in iras,
Perfractas Alpes, paſſámq. infanda Saguntbum,
Quóſq. nefas vetiti tranſcendere nomen Iberi,
Tangere iam Tybrin. nam dum vos augur, & extis
Quæſitæ fibræ, vanúſq. moratur aruſpex
Solum iam ſupereſt Tarpeio imponere caſtra.
Turbidus hæc, viſoq. arctus in millibus atras
Bellatore tubas aptante, eſt Orphite munus,
Eſt, ait, hoc certare tuum : quis opima volenti
Dona Ioui portet pheretro ſuſpenſa cruento?
Nam cur hæc alia pariatur gloria dextra?
Hinc prouectus equo, poſtquam inter prælia, notam
Accepit vocem, procul hinc te Martius, inquit,
Murrane oſtendit clamor, videóq. furentem
Iam Tyria te cæde : venit laus quanta : ſed oro
Hæc anguſta loci ferro patefacta relaxa,

MEVS, HEV! MEVS ACRIS.] Solemnis querimoniarum pars, ademta bona dequeri. Verba ſunt hic cuiuſdam fratrem, & eiuſdem acris militis caſum dolentis: nam viles animæ, inhonoráque pectora turbæ non flendæ accenſentur. Modius: *Atris* voluit: nolui.

AC MEVS ALTA.] Modius: *At*. cui bono?

FODIANT MAGNAS QVÆ PECTVS IN IRAS.] Ductum à leone, qui appetente pugna oſſeo ſtimulo, qui in cauda, iterum, iterumque latera fodicat, & iras ſuſcitat. De Annibale infra:

Adulat, & fodiens pectus Hinc illud:
fœcundum concute pectus.

De leone multi veterum meminere. Homerus Iliados Υ.

Ουρῆ δὲ πλευράς τε, καὶ ἰσχία ἀμφοτέρωθεν
Μαςίεται, ἑὲ δ' αὐτὸν ἐποτρύνει μαχέσασθαι.
Cauda vtrumq; latus, femur atq; flagellat vtrumque
Dum ſeſe ad pugnas acuit vis ſæua leonis.

Heſiodus Clypeo:

Γλαυκιόων δ' ὄσσοις δεινὸν πλευράς τε, καὶ ὤμους
Οὐρῆ μαςιόων ποσσὶν γλάφει. οὐδέ τις αὐτὸν
Ἔτλη ἐς ὦπα ἰδὼν σχεδὸν ἐλθεῖν, οὐδὲ μάχεσθαι.
Cæſius obtutu toruo diuerberat armos
Atque latus cauda, & pedib. leo, nullus in illum
Auſit depugnare, nec obuius ora tuiſci.

Tam bellæ Poetarum ξυνῳδίᾳ Claudianus erit mihi ſuccenturiatus interpres li.2.de Raptu Proſerpinæ

Armen-

— Armentique iuuencam
Cùm leo possedit, nudatáque pectora fodit
Vnguibus, & rabiem totos exegit in armos.

Plura qui sitit, bibat ex Eustathio, Theocrito, Hercule Leontophono, Nonno, Dionys. lib. 6. Carullo, Galliambo.

BELLATORE TVBAS APTANTE.] Orphitum equum hîc affatur Flammi nius (vt Achilles Xanthum, & Rebum suus Turnus) qui viso hoste leui manuiubam equi componente, Orphito ostentat inimici ornamenta, & spolia:

Nam cur hæc alia [addit] *pariatur gloria dextra,*
quàm mea?
— est Orphite munus
Est, ait, hoc certare tuum.

Adstruo ex illo libri 12 de Marcelli famulis:

— aptántq. frementi
Sanguineas de more iubas.

bi famuli: sed nec viri magni ab officio suo putarunt id abhorrens. Propertius lib. 4. Eleg. 4.

Ille equum, ille meos in castra reponet amores,
Qui Tutius dextra collocat ipse iubas.

st enim amicum, & fidum homini equus. Ex vtroque illud oritur Virgi Georg. lib. 3. de equo:

Tum magis, atque magis blandis gaudere magistri
Laudibus, & plausæ sonitum ceruicis amare.

unc igitur locum restituo sic:

Bellatore iubas aptante. —

uibus consignatis, pro ἑρμαίῳ fuit Modii coniectura easdem iubas re-onentis in statione, quamuis sine teste. Nec me fugit Orphitum, Aeneid. nomen equitis esse: Et præfecti vrbis apud Capitolinum in Antonino, Scipionis cognomentum apud Apuleium Florid. 3. vbi per F. scribitur: que in veteri Epigraphe, quam postea repræsentamus. At Silius hîc equi e vocabulum voluit.

DONA IOVI PORTET FERETRO.] Feretrum, omne quo quid fertur. lib. de Scipionis triumpho:

Antè Syphax feretro residens.

em & *Ferculum* Macr. lib. 1. Sat. c. 23. *Vehitur enim simulacrum Dei Helipolit* *ferculo, veluti vehuntur in pompa ludorum Circensium Deorum simulacra.* nc Iupiter *Feretrius*, de quo ante Polyb. lib. 8. ἔχοντα τὸν υἱὸν ἐν τῷ φερέτρῳ. *em feretro portantem.* de venatore.

um Soracte satum præstantem corpore, & armis
Aequanum noscens, patrio cui ritus in aruo
um pius arcitenens accensis gaudet aceruis
xta ter innocuos late portare per ignes,

Sic in Apollinea semper vestigia pruna
Inuiolata teras, victórq; vaporis ad aras
Dona serenata referas solennia Phœbo.
Concipe, ait, dignum factis Aequáne furorem,
Vulneribúsque tuis, socio te cædis, & iræ.
Non ego Marmaridum mediam penetrare phalangem,
Cinyphiæque globos dubitarim irrumpere turmæ.
Nec iam vltra monitus, & verba morantia Martem
Ferre valet, longo Aeneadis quod flebitur æuo.
Increpuere simul feralia classica signum.
At tuba terrificis fregit stridoribus auras.

EXTA TER INNOCVOS LATE PORTARE PER IGNES.] Hausit è Marone Aeneid. 11.

Summe Deûm sancti, &c.

Plinius lib. 7. c. 2. *Haut procul Vrbe Roma in Faliscorum agro familiæ sunt paucæ, quæ vocantur Hirpiæ, quæ sacrificio annuo, quod fit ad montem Soracte Apollini, super ambustam ligni struem ambulantes non aduruntur. Et ob id perpetuo Senatusconsulto militiæ, omniúmque aliorum munerum vacationem habent.* Solin. c. 8. Magna id Romanorum admurmuratione creditum. Strabo lib. 5. ὑπὸ δὲ τῷ Σωράκτῳ ὄρει Φερωνία πόλις ἐστὶν ὁμώνυμος ἐπιχωρία τινὶ δαίμονι τιμωμένη σφόδρα ὑπὸ τῶν περιοίκων, ἧς τέμενός ἐστιν ἐν τῷ τόπῳ θαυμαστὴν ἱεροποιίαν ἔχει. γυμνοῖς γὰρ ποσὶ διεξίασιν ἀνθρακιὰν, καὶ σποδιὰν μεγάλην οἱ κατεχόμενοι ὑπὸ τῆς δαίμονος ταύτης ἀπαθεῖς καὶ συνέρχεται πλῆθος ἀνθρώπων ἅμα τῆς τε πανηγύρεως χάριν, ἣ συντελεῖται κατ' ἔτος, καὶ τῆς λεχθείσης θέας. *Sub Soracte monte Feronia ciuitas est indigenæ cuidam Deæ cognominis, quæ ab incolis honoratur admodum, cuius lucus inibi est, in quo mira sacra fiunt. Nudis namque pedibus carbones calcant, exeúntque, & cinerum ingentes aceruos, qui ab ea Dea occupantur, idque absque noxa, & mortales multi vna conueniunt Festiuitatis annuæ causa; & spectaculi.* Vides, quo à cæteris Strabo dissentiat. Addit Strabo li. 12. apud Castabaala Cappadociæ Perasiæ Dianæ fanum esse, vbi sacrificæ mulieres illæsis pedibus per prunas transeant. Habeat ergo vocabulum ἐν τῷ ὑπάτῳ.

SEMPER VESTIGIA PRVNA INVIOLATA TERAS.] *Vestigia*, quod ante monui, *pedes* hîc & *plantæ*. *Terere vestigia.* Silio est, quod Maroni *premere*; non saltim, & in transcursu, sed lento itu prunas calcare. Non intellectum Heynsio, dum τῷ *teras*, substituit *geras*? Si dixisset *feras*, vtiq; ferri potuisset: *geras vestigia*? qui veterum præiuit?

VICTORQ. VAPORIS.] Id est, Ne quidem prunarum afflatum sentias. Heynsius hic aliud agit: nam etsi iuramentum per ignem agnoscimus, & innocentiam transitu tactuque innoxio testatam, tamen non agnoscimus à Plinio, Virgilio, Strabone, alioue iuratos id tentasse Apollinis sacerdotes, aut innocentiæ adserendæ, aut sacerdotii: sed Heynsio pernotuit. Remittendus ad Honorii tertii responsum lib. 5. Decret. Rubrica de purgatione vulgari, vt alio modo, quàm per ignem suam nobis probet adsertio-

nem,& Silii interpretamentum.

LONGO ÆNEADIS QVOD FLEBITVR ÆVO.] Reſpicit dies Nefaſtos, ſuper quibus dicet Plutarchus in Camillo & in Quæſtionibus Romanis. Græci vocant ἀποφράδας. Adiri poteſt quoque Macrobius lib.1.Saturn.c. 16.Feſtus verbo *Nouarum.*

SOCIO TE CÆDIS, ET IRÆ NON EGO MARMARIDVM.] Redolet illud Diomedis Iliados K. de Vlyſſe:

Τύτυ γ' ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο
Ἄμφω νοστήσαιμεν.
Hoc ſocio, ex atro furiatæ vortice flammæ
Ambo reddemur caſtris.

Homeri carmen Octauius de Tiberio pronuntiabat. Nec diſpar illa Iaſonis fiducia ex ſociorum alacritate nata, Apollonii lib.2.

Τοιῷδε κα νηῶ, γ' εἴκε δι' ἐξ Ἀΐδαο βερέθρων
Σπελλοίμην, ἔτι θάρσος ἀνάψομαι.
Hoc ſocio vaſtos erebi tranare receſſus
Haut trepidem, ſi miſſus ero.

Heu dolor, heu lacrymæ, nec tot poſt ſecula ſere.
Horreſco vt pendente malo, ceu ductor ad arma
Excitet Tyrius, latebroſis collibus Aſtur,
Et Libys, & torta Balearis ſæuus habena,
Erumpunt multúſque Maces, Garamáſq. Nomáſq;
Tum quo non alius venalem in prælia dextram
Ocyor attulerit, conductáque bella probarit,
Cantaber, & galeæ contempto tegmine Vaſco.
Hinc pariter rupes, lacus hinc, hinc arma, ſimúlque
Conſona vox vrget, ſignum clamore viciſſim
Per colleis Tyria circunfundente corona.
Auertere Dei vultus, fatóque dederunt
Maiori non ſponte locum: timet ipſe tyranni
Fortunam Libyci Mauors, diſiectáq; crinem
Illacrymat Venus, & Delum peruectus Apollo
Triſtem mærenti ſolatur pectine luctum.
Sola Appennini reſidens in vertice, duras
Expectat cædes inimico pectore Iuno.
At velut erepto metuendi libera cælo
Ipſa ſuis manibus præſumpta piacula mittens,
Inferias mactat bellis accenſa iuuentus.
Prima Picentum (rupto ceu turbine) fuſa
Agmina, & Annibalem ruere vt videre cohortes,
Inuadunt vltro, & pœnas pro morte futura

Turbato victore petunt, Martémque reposcunt.
Funditur vnanimo nisu, & concordibus ausis
Pilorum in Pœnos nimbus, fixósque repulsi
Submittunt clypeos curuati pondere teli.
Acrius hoc rursum Libys, & præsentia sæui
Extimulat ducis, hortantes se quisque vicissim
Incumbunt, pressóque impellunt pectore pectus,
Ipsa facem quatiens, ac flauam sanguine multo
Sparsa comam, medias acies Bellona pererrat,
Stridit tartareæ nigro sub pectore diuæ
Lethiferum murmur, feralique horrida cantu
Buccina, lymphatas agit in certamina mentes.
His iras aduersa fouent, crudúsque ruente
Fortunæ stimulus, spem proiecisse salutis.
Hos dexter Deus, & læto Victoria vultu
Arridens acuit, Martísque fauore fruuntur.

CEV DVCTOR AD ARMA EXCITET TYRIVS.] Alii quoque codices: P. N. *Excipiet*, ineptè. Vt *exitum* media longante, ita *Excitare* inde ortum possit esse. Quod cui minus ridebit, scribat: *Excieat*, vel *Excutiat*.

TORTA SÆVVS BALEARIS HABENA]Nemo vberius, nemo gentis istius εὐστοχίαν *Iaculandi dexteritatem*, & causas retulit expressiùs Diodoro Siceliota lib.5. Rem mutuabimus è Græco narratu: Armatus illis est fundæ tres, quarum vnam capiti circumpositam, alteram vmbilico, tertiam manu gerunt: atque vbi belli vsus tulerit, iaciunt grandiores, quàm alii lapides, tanta vitium contentione, vt è catapulta ferri videantur. Quare in murorum oppugnatione irruentes feriunt, & conuulnerant stantes ante propugnacula: in acie verò scuta, galeas, & quidquid armorum tegit, conterunt, scopo etiam vix vnquam aberrant. tanta iis iaculandi felicitas! tantum studium! Causa: perpetua à puero exercitatio, quam subire coguntur à matribus absque vlla iaculandi remissione. Scopus illis proponitur pendens è sude panis: nec ante exercitanti sese, quod edat, conceditur, quàm pane icto, eius exedundi fiat à matre potestas. Ab ea iaculandi dexteritate Baleares indigitati sunt. Idem Diodorus, & Eustathius in Dionysium vocantem eas insulas γυμνησίας ab exercitatione, ἢ διὰ τὸ γυμνοὺς, καὶ ἀχλαίνους κατὰ τὸν Λυκόφρονα ἐκεῖ ἐκ ναυαγίου διὰ ναυαγίαν τινὰς τῶν Βοιωτῶν. ἢ ὅτι γυμνοὶ διάγουσιν ἐκεῖ. *Aut quòd Bœotorum nonnulli secundum Lycophronem naufragio sint eò delati nudi, ac sine veste, aut quod incolæ nudi agunt*, aut *quia æstatem nudi agunt*, Epitoma Liuii lib. 60. In quo Eustathio, etsi Strabonem autorem habet lib.3. parum probo tres illas fundas capiti alligatas. Florus lib.3.c. 8. pleraq. tradit eadem Diodoro. At funda, qua parte caput cingit? media ne latiore, an strictioribus extremis frontem occupat? duo extrema cohibant ceruicem, pars media frontem vinciebat. Conficio è diuerso politu ...

σφενδόνης, quam Eustathius in Dionysium sic inuoluit, & euoluit: Ἦν δέ φασι ἡ ὀπισθοσφενδόνη παρὰ τοῖς Κωμικοῖς, ἐκ τοῦ ἐναντίου τῇ τοιαύτῃ σφενδόνῃ διὰ τὸ χαλαρώτερον περιτιθεμένη τῇ κεφαλῇ, καὶ ὀπίσω μὲν ἔχουσα τὰ πλατύτερα, τὰ δ' ὀξύτερα, καὶ τὸν δεσμὸν περὶ τὸ ἔμπροσθεν. *Erat, vt aiunt, Opisthosphendone apud Comicos aduersum obtinens positū, quàm funda, risus maioris causa. Igitur capiti sic apponebatur, vt latior pars retro adduceretur, strictior pars, & vinculū circa frontem essent.* Eo ipso quoque positu fundam gerunt capiti circumligatam funditores in veterib. monumētis. Curtius quoque lib. 5. de Mardis: *Funda vinciunt frontem: hoc & ornamentum capitis, & telum est.*

PRIMÆ PICENTVM.] Strabo li. 5. tradit à Pico nominitari Picentes, quòd picus fuerit viæ dux eorum ductoribus è Sabinis in eam proficiscentibus regionem, quæ Picentum est. Nec diuersus abit Festus: *Picena regio, in qua est Asculum: dicta quòd, Sabini cùm Asculum proficiscerentur, in vexillo eorum picus consederit.*

IPSA SVIS MANIB. PRÆSVMTA PIACVLA MITTENS.] Lugdunensis liber, optimè, item P. N. *Manibus ipsas suis p. p. m.*

ET PRÆSENTIA SÆVI EXSTIMVLAT DVCIS . . . INCVMBVNT.] Efficacius ab hac emendatione, & nota:

— vt præsentia saui
Exstimulat ducis !

Æneid. 9.

Tum verò incumbunt: vrget præsentia Turni.

Arreptus pulchro cædum Lateranus amore
Dum sequitur dextram, in medios penetrauerat hosteis.
Quem postquam florens æquali Lentulus æuo
Conspexit, nimium pugnæ, nimiúmq; cruoris
Infestas inter non æquo Marte cateruas
Fata irritantem, nisu se concitat acri,
Immitémq; Bagam, qui iam vicina ferebat
Vulnera pugnantis tergo, velocior hasta
Occupat, & socium duris se casibus addit.
Tunc alacres, arma agglomerant, gemináq; corusci
Fronte micant, paribus fulgent capita ardua cristis,
Actus in aduersos casu (namq; obuia ferre
Arma quis auderet? nisi quem Deus ima colentum
Damnasset stygiæ nocti) præfracta gerebat
yrticus excelso decurrens robora monte,
t quatiens acer nodosi pondera rami,
lagrabat geminæ nequicquam cædis amore.
Non hic Egates, insidáq; littora nautis
uuenes, motúmq; nouis sine Marte procellis

Fortunam bello pelagus dabit: æquoris olim
Victores, media sit qualis discite terra
Bellator Libys, & meliori cedite regno.
Ac simul infesto Lateranum vulnere truncæ
Arboris vrgebat iungens conuitia pugnæ.
Lentulus hic frendens ira: Thrasimenus in altos
Ascendet citius colleis, quàm sanguine roret
Iste pto ramus, subsidens ilia nisu
Conantis suspensa fodit: tum feruidus atro
Pulmone exundat per hiantia viscera sanguis.
Nec minus accensis in mutua funera dextris
Parte alia campi sæuit furor, altus Hiertes
Obtruncat Nerium, Rullo ditissimus agri
Occumbis generose Volunx, nec clausa repostis
Pondera thesauris, patrio, nec regia quondam
Præfulgens ebore, & possessa mapalia soli
Profuerint: quid rapta iuuant? quid gentibus auri
Nunquam extincta sitis? modo quem fortuna fouendo
Congestis opibus, donisq; refersit opimis,
Nudum tartarea portauit nauita cymba.

ARREPTVS PVLCRO CÆDVM LATERANVS AMORE.] Gemini exemplaria Abreptus. quod præstabilius. Marsus: *Abrectus*. Rectum fuerit *Arrectus*.

HOS DEXTER DEVS, ET LÆTO VICTORIA VVLTV.] Aliquanto post memorabit Silius sagittarios ab Hierone submissos Romanis: nunc videtur ad auream Hieronis victoriam Romanis missam alludere, de qua Liuius l.22. *Victoriam, oménque accipere sedémque ei se Diuæ dare, dicare Capitolium, templum Iouis Opt. Maxim. In ea arce Vrbis Romæ sacratam, volentem, propitiámque firmam, ac stabilem fore populo Romano.* Vide Sex. Pompeii fragmentum.

DVM SEQVITVR DEXTRAM.] Manum: cur potius, quàm [illegible] dextrum, aut pedem? Prætulerim: *dextra.* Aut commodiùs maturato c[illegible]mate.

Dum sequitur, dextram in medios penetraueras hostes.

Firmant illa:

Infestas inter non æquo Marte cateruas
Fata irritantem

QVI IAM VICINA F[illegible]REB[illegible]T VVLNERA.] Plagas vulnerantes inferebat. Maro lib.11. eodem dicendi genere:

— Partes rimatur apertas,
Quà vulnus letale ferat

Lib.12. *— plagámque ferenti*
Occupat os flammis

Lucanus lib.8.

Et quò ferre velint, permittere vulnera ventis.

Stat.Theb.11. *Cum subitum obliquo descendit ab aere vulnus.*

Longè fallitur Modius præferens: *Serebat*. Eiusdem verbi ignoratione relabitur, dum *Pendere* reponit in his:

— *lateranum vulnere truncæ*
Arboris vrgebat

Virgilius diuini operis li.9.

Intorquet summis adnixus viribus hastam,
Excepere auræ vulnus

Infelices auræ excepto vulnere: Hasta vulnerans capienda, cui vulnerandi vis ab intorquente indita. Lib.12.

— *dirum*
Exitium hasta ferens

Sic *vulnus truncæ arboris*, quod illa impacta faciebat. Æn.2.

— *infesto vulnere Pyrrhus*
Insequitur

Vbi Seruius: *Bonum schema Vulnus pro Telo.*

VELOCITER HASTA OCCVPAT.] L.& Par. *Velocior.*

TRVNCÆ ARBORIS.] Ambitu, pro *Claua*. Antè:

— *nodosi pondera rami.*

Post *Ramum* dicet ἁπλῶς. Sic πόρθος μέγας, pro Herculis claua in Epigrammatis.

THRASYMENVS IN ALTOS ADSCENDET CITIVS COLLES.] Id naturæ rinefas: si quando vero fluuius ortum petiit, fuit hominibus terrendis opera vi, & portantis adscriptum. Dionysius Halicarnasseus, cuius in exponendis rebus Romanis accurationem celebrat Eusebius lib. 4. Euangelicæ Proparasceues, l.6. Ποταμοὶ Οὐολτουρνὸς καὶ Γλάνις ἀφέντες τὰς κατὰ φύσιν ὁδοὺς κοινῶς ἀναστρέφεσθαι τὰ νάματα, ἀπὸ στομάτων ἀναχωροῦντες ἐπὶ τὰς πηγάς. *Vulturnus, Glanis omisso alueo videbantur fluxum conuertere, & ab ostiis in fontes remeare.* Tullius l.1. de Diuinat. *Fluminâque in contrarias partes fluxerint.* Plin. li.2. 3. *Amnes retro fluere, & nostra vidit ætas Neronis supremis, sicut in rebus eius retulimus.* Item Zonaras. Lucan. l.6.

— *de rupe pependit*
Abscissa fixus torrens, amnisq; cucurrit,
Non quà pronus erat

in diuersum capto impetu.

ALTVS HIERTES.] P.N. *Hiantem*. vitiosè.

OCCVMBIS GENEROSE VOLVNX.] Vide Lipsium ad 14. Ann. Tac.

PROFVERINT? QVID RAPTA IVVANT?] *Profuerunt* indicandi modo ptum oportuit.

ta bellator iuuenilibus Appius ausis
debat campum cæde: atq; vbi plurima virtus,
llícque aspirare vigor, decus inde petebat.
etus huic Atlas, à sanguine clarus Ibero
quæcquam extremæ longinquus cultor arenæ.

Impetit os hasta, leuitérq; è corpore summo
Degustat cuspis generosum extrema eruorem.
Intonuere minæ, violentáq; lumina flammis
Exarsere nouis, furit, & diffulminat omnem
Obstantum turmam, & clausum sub casside vulnus
Martia commendat mananti sanguine membra.
Tum verò aspiciens paustantem, & condere sensei
Nitentem sociis iuuenem, ceu tigride cerua
Hircana cum pressa tremit, vel territa pennas
Colligit accipitrem cernens in nube columba:
Aut dumos subit, albenti si sensit in æthra
Librantem visus aquilam lepus ore citato.
Ense ferit tum colla viri, dextrámq; micantem
Demetit. ac mutat successu sæuior hostem.
Stabat fulgentem portans in bella bipennem
Cinyphius: socerìq; miser Magonis inire
Optabat pugnam ante oculos, spe laudis Isalces
Sidonia tumidus sponsa, vanóq; superbus
Fœdere promissæ post Dardana prælia tedæ.
Huic immittit ouans violentas Appius iras,
Conantíq. grauem fronti librare securim,
Altior insurgens, galeam super exigit ictum,
Et fragilis valido conamine soluitur ensis
Aere in Cinyphio: nec dispar sortis Isalces
Vmbonem incerto detorsit futilis ictu.
Tum quòd humo haud vnquam valuisset vellere saxum,
Ni vires trux ira daret, torquebat anhelans
Appius, & lapsu resupina in terga cadentem
Mole premit scopuli, perfractísq ossibus vrget.
Vidit coniuncto miscens certamina campo
Labentem socer, & lacrymæ sub casside fusæ
Cum gemitu, rapidúsq, ruit: data fœdera nuper
Accendunt animos, expectatiq, nepotes.
Iámq. aderat, clypeúmq; viri, atq immania membra
Lustrabat visu, propiorq; a fronte coruscæ
Lux galeæ sæuas paulum tardauerat iras,
Haud secus è specula præceps delatus opaca
Subsidens campo summissos contrahit artus,
Cùm vicina trucis conspexit cornua tauri,

Quamuis

Quamuis longa fames stimulet leo: nunc ferus alta
Surgentes ceruice toros, nunc torua sub hirta
Lumina miratur fronte, ac iam signa mouentem,
Et sparsa pugnas meditantem spectat arena.
Hic prior intorquens telum sic Appius infit:
Si qua tibi pietas, ictum ne desere fœdus,
Et generum comitare socer. per tegmina velox
Tunc, aris que moras, læuo stetit hasta lacerto.
At contra non dicta Libys, sed feruidus hastam
Perlibrat, magni donum memorabile fratris:
Cæso quam victor sub mœnibus ille Sagunthi
Abstulerat Durio, ac spectatæ nobile pugnæ
Germano dederat portare in prælia pignus
Telum ingens, perq; arma viri, perq; ora, doloris
Adiutum nisu, lethalem protulit ictum:
Exanguésque viri conantis vellere ferrum
In vulnus cecidere manus: iacet æquore nomen
Clarum Mæonio, atque Italæ pars magna ruinæ
Appius: intremuere lacus, corpúsque refugit
Contractis Thrasimenus aquis: telum ore cruento
Expirans premit, atque admorsæ immurmurat hastæ.

A SANGVINE CLARVS IBERO.] Col. 1 memb. A *littore c. 1.*

IVVENILIBVS APPIVS AVSIS.] Laudabiliter *Iuuenilibus*, qualia iuuenem fortem decent, iuxta illud:

> Ἔργα νέων, βουλαὶ δὲ μέσων, εὐχαὶ δὲ γερόντων.
> *Sunt iuuenum acta, virum consulta, senum pia vota.*

Quia scilicet *iuuenibus integer aut sanguis* stimulus est ad fortia. Vnica comprehensione virum iuuenem νεανίαν vsurpant quandoque. Græci pro *Forti*: *Hoc* ipso libro:

> — — *Cateruas*
> *Cæsorum iuuenum.*

Fortium interpretor lib. 9.

> *Verum vbi victorem iuuenili robore.* similiter

DEGVSTAT CVSPIS GENEROSVM EXTREMA CROREM.] Æneas Il, *v.*

> — — ἀλλ' ἄγε θᾶσσον
> Γευσόμεθ' ἀλλήλων χαλκήρεσιν ἐγχείῃσιν.
> — *Age, ocyus gustemus hastis inuicem*
> *Quibus mucro æratus.*

Eustathius, Γεύσασθαι, τὸ τῆς ἀνδρείας ἀλλήλων ἀποπειράσασθαι. Aeneid. 12.

> — *summum degustat vulnere corpus.*

Hoc est, semiputata cute pupugit veriùs, quàm lacerauit; non hianti sex quiplaga cruorem hausit. Lucret. lib. 2.

Et celeri flamma degustat tigna, trabesque.

OBSTANTUM TVRMAM.] Membranæ: *Turbam*, magis apposité.

LIBRANTEM VISVS AQVILAM.] Aquila leporem superstans librat in varias partes visus, dum tandem circumspectiùs in prædam deuolet. Res experimento cognitissima. Modii coniectatio futilis: *Librantem nisus*, quod structuræ genus hoc: Græcorum, & Latinorum parens à me Il. P

— — ὥς τι αἰετὸς, ὅν ῥά τέ φασιν
Ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑπουρανίων πετεηνῶν,
Ὅν τε καὶ ὑψόθ' ἐόντα πόδας ταχὺς οὐκ ἔλαθε πτὼξ
Θάμνῳ ὕπ' ἀμφικόμῳ κατακείμενος. Conamur reddere
Reginam volucrum, superam quacunque per æthram
Labuntur pennis, aquilam superare (tam acutum
Cernit.) & ex alto leporem, pedib. licet incitus umbras
Dumorum subeat, oculis defigere prædam
Fama refert.

ET FRAGILIS VALIDO CONAMINE SOLVITVR ENSIS.] Aeneid. lib. 12.

Mortalis mucro glacies ceu futilis ictu
Dissiluit.

Membranæ habent: *At fragilis.* non spreuerim.

VMBONEM INCERTO DETORSIT FVTILIS ICTV.] Rectè Modius: *Detersit*, & correctiores libri.

NI VIRES TRVX IRA DARET.] Ira fortitudinis aculeus teste in Ethicis Aristotele lib. 3. c. 1.

Ἐκστατικὸν γὰρ ὁ θυμός.
Item: Ὅμως δ' μάλιστα φυσικὴ ἡ τοῦ θυμοῦ (ἀνδρεία.)
Hominem namq. à se alienandi vim habet ira.
Tamen à natura maximè est fortitudo ab ira profecta.

Vide & capite octauo.

PVGNAS MEDITANTEM SPECTAT ARENA.] *Taurum.* Aeneid. 10.

— — *meditantem prælia taurum.*

Deque tauro Georg. 3.

— *& sparsa ad pugnam proludit arena.*

LETHALEM PROTVLIT ICTVM.] Ita libri quatuor, qui mihi reliqui. *Pertulit* alii legunt.

ITALÆ PARS MAGNA RVINÆ APPIVS.] Respexit illud Aeneid. 7.

— — *magnum*
Agmen agens Clausus, magniq. ipse agminis instar

Hoc si rem: sin verba spectes, illud Aen. 10.

— *Lausus*
pars ingens belli.

aut è secundo:

Et quorum pars magna fui

Nec fati melior Mamercus, corpore toto
Exoluit pœnas, nulli non saucius hosti.
Nanque per aduersos, qua Lusitana ciebat
Pugnas dira manus, raptum cum sanguine cæsi
Signiferi, magna vexillum mole ferebat,
Et trepida infelix reuocabat signa suorum.
Sed furiata cohors, ausisque accensa superbis
Quodcunque ipsa manu gestabat missile, quicquid
Prabebat tellus sparsis vix peruia telis
Iniecit pariter, pluresque in corpore nullo
Vnius hæserunt Romani militis hastæ.
Aduolat interea fraterni vulneris ira
Turbatus Libyæ ductor, visoque cruore,
Num lateri cuspis, num toto pondere telum
Sedisset, fremuitque amens, sociósque rogabat.
Vtque metum lethi procul, & leuiora pauore
Cognouit, proprio tectum gestamine praceps,
Ex acie rapit, & tutis à turbine pugnæ
Constituit castris: medicas hinc ocyus artes,
Et senioris opem Synali vocat: vngere vulnus
Herbarum hic succis, ferrúmq; è corpore cantu
Exigere, & somnum toto misisse chelydro
Anteibat cunctos, noménque erat inde per vrbes,
Pérque Parethoniæ celebratum littora Syrtis.
Ipse olim antiquo primum Garamanticus Hammon
Scire pater dederat Synalo, morsúsque ferarum,
Telorúmque graues ictus sedare medendo.
Itque is deinde suo moriens, cœlestia dona
Monstrarat nato, natúsque hæredis honori
Transmisit patrias artes: quem deinde sequutus
Haud leuior fama Synalus, Garamantica solers
Monstrata augebat studio, multáque vetustum
Hammonis comitem numerabat imagine patrem.
...m proauita ferens, leni medicamina dextra
...us intortos de more astrictus amictus,
...lcebat lympha purgatum sanguine vulnus.
Mago exuuias secum, cæsique volutans
...lis mente necem, fraternas pectore curas
...ebat dictis, & casum laude leuabat:

Parce metu germane, meus medicamina nulla
Aduersis maiora feres: iacet Appius hasta
Ad manes pulsus nostra: si vita relinquat,
Sat nobis actum est, sequar hostem lætus ad vmbras.

CVM SANGVINE CÆSI SIGNIFERI.] Male P. N. *Teli*: nisi signiferi nomen id esse velis, quod non disconueniens.

PLVRESQ. IN CORPORE NVLLO VNI S HÆSERVNT ROMANI MILITIS HASTÆ.] Abest quibusdam libris, cuius vice Colonienses membranæ sufficiunt illud:

Inuenere locum perfractis cestibus hastæ.

FREMVITQ. AMENS, SOCIOSQ. ROGABAT.] Modius: *Fratremq amens.* De Magone ab Appio vulnerato, & Annibale modo fratrem, modo circumstantes de vulneris altitudine anxiè rogante sermo est. Oratio expedita, minimeq. necessaria mutatio. *Fremere* in talib. vox peracommoda. Ioannis c. 11. Saluator *Infremuit spiritu*, item *Fremens in semetipso*, ἐμβριμώμενος.

FERRVMQ. E CORPORE CANTV EXIGERE.] Nonni Bassaricωn 29. Sanguis cantu sistitur:

Καὶ Σταφύλης ξυνὸν αἷμα κατεσφήνωσεν ἀοιδῇ:
Sanguineos Staphylæ sistebat carmine riuos. Vel
Leniebat Staphylæ fusum per membra cruorem
Carmine.

Sophocles: Οὐ πρὸς ἰατροῦ σοφοῦ θρηνεῖν
Ἐπῳδὰς πρὸς τομῶντι πήματι.
Dolori acuto immurmurare carmine
Haud à medente prouenit docto, & cato.

Suidę, & Hesychio: Ἐπῳδός, ὁ ἐπάδουσα τοῖς νοσοῦσι παισί. *Epodus est, qui pueris ægris incinit.* Lege Odysseam lib. 19. quem locum laudat hisce verbis Plin. lib. 28. c. 2. *Dixit Homerus profluuium sanguinis vulnerato femine Vlyssem inhibuisse carmine.* Alexander Trallianus cunctos pene morbos sanat etiam carmine, aut superstitione.

ET SOMNVM TOTO MISISSE CHELYDRO.] Sic vt parte nulla moueatur sopitus totus chelydrus. Correctionem, *Torto*, Marso pridem prodi am, Heynsio probatam nullus audio. Virium multo plus cantui est, si totus serpens sit consopitus, quàm si scribatur *tortus* ingenitum hoc nimis chelydro. Quod Modius rescribat *tacto*, non putaui præferendum. Est enim cùm cantu, est cùm tactu solo (an è positum) est cùm vtroq. modo serpens excantatur: si dicam cantu solo rem hîc geri fultus antegresso carmine, quis me franget?

PERQ. PARÆTONIÆ CELEBRATVM LITORA SYRTIS.] Vetus Inscriptio: ΠΑΡΑΙΤΩΝΙΩΝ ΤΗC IEPAC KAI ACYΛΟΥ.

LENI MEDICAMINA DEXTRA.] Homerus lib. 4. de Machaone Menelaum medicante

— Ἐπ' ἄρ' ἤπια φάρμακα εἰδὼς
Πάσσε —

— *medicamina mollia gnarus*
Explicuit

MVLC[illegible]BAT LYMPHA.] Frigida námq; sistitur sanguis. Apuleius *in* [illegible]*: Hunc* [illegible]*orem praeterfluentis aquae rore diluere, ille spongiis madidatis tumores* [illegible]*primere.*

P[illegible]R[illegible]ATVM SANGVINE VVLNVS.] Tota Siliana medicandi ratio hausta vide[illegible] ex h[illegible] Ille igitur ibidem:
[illegible] extersio aut purgato sanguine.

VITA RELINQVAT.] Deficiat, ἀπολείπει.

Quae, dum turbatos auertunt aequore campi
Ductores, valloq. tenent ex agmine Poenum,
Cedentem Consul tumulo speculatus ab alto,
Atque atram belli castris se condere nubem,
Turbidus extemplo trepidanteis milite maesto
Inuadit cuneos, subitóq; pauore relaxat
Iam rarescenteis acies, tum voce feroci
Poscit equum, ac media ruit in certamina vallis.
Sic vbi torrentem crepitanti grandine nimbum
Illisit terris, molitus Iuppiter, altas
Fulmine nunc Alpes, nunc mixta Ceraunia caelo
Intremuere simul tellus, & pontus, & aether,
Ipsáq. commoto quatiuntur tartara mundo.
Incidit attonitis inopino turbine Poenis
Haud secus improuisa lues, gelidusq. sub ossa
Peruasit miseris conspectus Consulis horror.
It medius, ferróq. ruens densissima, latum
Pandit iter, clamor vario discrimine vocum
Fert belli rabiem ad Superos, & sidera pulsat.
Ceu pater oceanus cùm saeuior aethere, Calpen
Herculeam ferit, & exesa in viscera montis
Contortum pelagus, latrantibus ingerit vndis.
Dant gemitum scopuli, fractásq. in rupibus vndas
Audit Tartessos latis distermina terris.
Audit non paruo diuisus gurgite Lixus.
Ante omneis iaculo tacitas fallente per auras
Occumbit Bogus, infaustum qui primus ad amnem
Ticini rapidam in Rutulos contorserat hastam.
Ille sibi longam Clotho, turbámq. nepotum
Crediderat, vanis deceptus in aliite signis.
Sed non augurio Parcarum impellere metas

Concessum cuiquam, ruit inter tela cruentis
Suspiciens oculis cælum, superósq. reposcit
Tempora promisse media iam morte senectæ.
Nec Basago exultare datur, ne impune relictum
Consulis ante oculos victum spoliasse Libonem.
Laurigeris decus illud auis, vanáq. iuuenta
Florebat: sed Massylus succiderat ensis
Pubescente caput mala, properóq. virentes
Delerat letho bellator barbarus annos.
Flamminium implorasse tamen iam morte suprema
Haud frustra fuit: auulsa est nam protinus hosti
Ore simul ceruix, iuuit punire feroci
Victorem exemplo, monstratum reddere lethum,

QVÆ DVM TVRBATOS AVERTVNT ÆQVORE CAMPI DVCTORES.] Iliad. δ.

Ὄφρα τοὶ ἀμφεπένοντο βοὴν ἀγαθὸν Μενέλαον,
Τόφρα δ' ἐπὶ Τρώων στίχες ἤλυθον ἀσπιστάων:
Dum fortem circa Menelaum strenui anhelant,
Dardanidum clypeata ruit longo ordine turba.

FVLMINE NVNC ALPES, NVNC MISTA CERAVNIA COELO.] Dionis.

Οὐρέων τ' ἠλιβάτων, τὰ Κεραύνια κικλήσκουσιν:
Montes excelsi, quos rite Ceraunia dicunt:

quia crebro afflantur fulmine quod Græci κεραυνὸν vocant. Vide inibi Eustathium. Apollon. li: 4.

— Οἱ δ' ἐν ὄρεσσιν
Ἐνναίουσιν, ἅ τε Κεραύνια κικλήσκονται
Ἐκ τόθεν, ἐξότε τούσγε Διὸς Κρονίδαο κεραυνοὶ
Νῆσον ἐς ἀντιπέραιαν ἀπετράπον ὁρμηθῆναι.
Hos, perhibent montes habitare Ceraunia dictos,
Ex quo torta Iouis de cælo fulmina dextra
Insula in opposita propulerunt quærere sedes.

CALPEN HERCVLEAM.] Quia Calpe columnarum Herculis vna. Quid eæ fuerint, olim quoque dubitatum est: quibusdam Herculis statuas esse volentibus, aliis vrbes illi cognomines, aliis insulas, nonnullis immanes montes, quæ opinio ferè obtinuit, sequiturque Silius: dum ait.

— *exesa in viscera montis.*

Calpe Europæa columna est, seu mons barbarico vocabulo Græco, Alyba, inquit in Dionysium Eustathius. Dionysius:

— Ἔνθα δέ οἱ ἀκρὴ
Στηλάων Ἀλύβη μία
Vna columnarum est Alybe stans vertice summo.

Malè reponit Cepotinus Ἀβύλην: est enim hæc ciuitas alio in tractu, nec vsquam ita vocatur Calpe. Alybam verò etiam Nonnus dicit lib. 17.

Ἤλυθε (Bacchus) εἰς Ἀλύβης πέδον ὄλβιον

In felicem Alybiæ campum venit

Inde Bacchus tendens in Indiam auxilia duxit: nam li. 24.

Ἄλλος ἀπὸ Ἀλύβηθεν ὁμόστολος ἕσπετο Διονύσῳ.

Ex Alybia veniens alius Dionysio adhæsit.

Eam lib. 11. ciuitatem vocarat:

ἵξομεν εἰς Ἀλύβης ἀγχίπτολιν

In vicipam Alybes vrbem properemus

Lib. 17. Ἀλύβης πέδον ὄλβιον. Item li. 34. Verbo: Alyba est columna Europæa, qualem loquitur Dionysius: Abyla verò Libyca aduersa in ora. Ita & Geographus li. 17. Τὸ ὑπερκείμενον ὄρος ὄνομα Ἀβύλη πολύθηρον, καὶ μεγαλόδενδρον. *Monti nomen Abyla feris abundans, atque ingentib. arboribus.* Qui Geographus li. 3. alteram columnarum, quæ Libyca est, sitam contra *Calpen*, *Abylicem*, nominat. Philostratus libro quarto de Vita Apollonii *Abinna*. Eustathius in Dionysium vtrumque nomen agnoscit: Εὐρωπαίαν Κάλπην, καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτῇ ὄρος ἐκ Λιβύης τὴν Ἀβύλην, ἢ Ἀβυλίκα. *Europæam Calpen, & obiacentem ei montem à parte Libyæ Abylen, seu Abylicem.* Docet & hanc columnam à Græcis *Cynegeticen* appellari. Causam vides in Strabone: *Feris abundat, & ingentibus arboribus*: ibi igitur venari est. Idē cognoscite ex Photio ca. 241. Bibliothecæ Philostrati fide: nam λέοντες ὑπερνέμονται περὶ τὰς ὀφρῦς τῶν ὀρῶν. *Summa montium leones occupant.* Non satis etiam attentè nuperæ in Photium Notę pro Ἄβιννα reponunt Ἀβύλη: vtrúmque enim probè Iri potest ad Melam l. 1. c. 5. qui commeminit *Herculem ipsum iunctos olim perpetuo iugo diremisse colles, atque ita exclusum antea mole montium oceanum, ad quæ nunc inundat, admissum.* Ideo *Calpe Herculea*

HERCVLEAM CALPEN FERIT, ET EXESA IN VISCERA MONTIS.] Rectè, nec mutare debuit ea copula. Infrà lib. 9.

Nec vllum desit teli genus.

Claudianus Giganthomachia:

— iam signa ruendi

Bis æther, bis terra dedit

Apud Ouidium Paris Helenæ:

Nec tibi per vsquam Phrygiam, quæ solis ab ortu.

Inaniter sudant, qui correctionem moliuntur. Græci solitant monosyllaba talia protrahere: cur non Romanis *licet esse tam disertos*?

CONTORTVM PELAGVS.] Fretum Gaditanum. Addicunt Geographi & Historia. Iam videbis.

AVDIT TARTESSOS LATIS DISTERMINA TERRIS.] Europæ, atque Libyæ. Marcianus Heracleota: Τὴν μὲν οὖν Εὐρώπην ἀπὸ τῆς Λιβύης διορίζει τὸ κατὰ Γάδειρα στόμα τοῦ ὠκεανοῦ, ὅπερ Ἡράκλειον καλοῦσι πορθμόν. *Europam à Libya disterminat vicinum Gadib. Oceani ostium, quod Herculeum fretum dicunt.* Cicero lib. 3. de Natura Deorum:

Quid oceani feruore illis in locis

Europam, Libyámque rapax vbi diuidit vnda?

Atqui ab hoc freto, vt constat è Marciano, bidui Tartessus distat, quod spatium minimum est ingentium terrarum adspectu: vt discrimen earum

æquè Tartesso, ac freto Gaditaneo metiri liceat. Quid quod Sallustius li. 2. Hist. dicat *Tartessum* à Tyriis mutato nomine *Gadir* appellari? Iterùm Silius lib. 1.

At qua diversus clementior (Libya) *adspicit Arctos*
Herculeo dirimente freto (seu Gaditano) *diducta propinquis*
Europes videt arva iugis

Hesychius: Ταρτησσὸς πόλις πρὸς ταῖς Ἡρακλέους πύλαις. *Tartessus ciuitas ad Herculeas columnas.*

NON PARVO GVRGITE LIXVS.] Scylax Caryandenus in Periplo: Μετὰ δὲ Ἀνίδεινά ἐστιν ἄλλος ποταμὸς μέγας Λίξος καὶ πόλις Φοινίκων Λίξος. καὶ ἑτέρα πόλις Λιβύων ἐστὶ πέραν τοῦ ποταμοῦ καὶ λιμήν. *Post Anidieuta ingens aliud flumen est Lixus & Vrbs Lixus Phœnicum opus, & altera Libyæ ciuitas est cum portu vltra flumen.* Explicatiùs in li. 3. ibi:

Et Tingin rapido mittebat ab æquore Lixus

NEC BASAGO EXVLTARE DATVR, NE IMPVNE RELICTVM.] Alio positu commatis, & mutatione literæ erigo sententiam:

Nec Basago exultare, datúr ve impune relictum, &c.

LIBONVM LAVRIGERIS DECVS ILLVD AVIS.] *Auis* triumphalibus. Inclaruit Libonum splendor ex illo Corneliæ ad Paulum Propertii verbis lib. 4. Eleg. 12.

Altera maternos exæquat turba Libones,
Et domus est titulis vtraq; fulta suis.

Drusum Libonem admodum fuisse nobilem iudex est Seneca epist. 70. Anno item V.C. CDLXXXVI. M. Atilium, L. Iunium Libonem Cos. Eutropius suggerit. Anno DVII XXXVIII. M. Drusum Cos. nominat Cassiodorus Fasti Siculi Libonem; vnus idémque est autore Dione, ac Seneca suprà. Ludorum Libonis meminit Plinius lib. 36. c. 15. Atque ibidem Libones sunt ex familia Albanorum, seu Troianorum. est & *Libonis puteal* Horatio nobilitatum.

VANAQVE IVVENTA.] Quia Libo breuis æui, & iuuenis cadit. Non *Noua*: nec enim egregium in pugna Libonis facinus vllum memorabile video cantatum Poëtæ. Ab auis laudat triumphalibus: at

— *Genus, & proauos, & quæ non fecimus ipsi*
Vix ea nostra voco

A iuuentæ flore: hoc est, ab ætate, quæ [illegible] *Vana*, iam diximus. Cui tamen fixum est refigere τὸ *Vana*, & *Naua* [illegible] me pax.

ORE SIMVL CERVIX.] Gra[illegible] etiam Tacito vsitatus Annali tertio:

Quindecimuiri Septemuiris, simul.

Apul. 1. Florid. *Simul campis pecua, simul mont[illegible], simul homines vrbibus.* Silius lib. 6.

Obuia captiuo [illegible] simul [illegible]ibat
Au[illegible]

Quis Deus, ô Musæ paribus tot funera verbis
Euoluet, tantisq; vmbris in carmine digna

Quis

Quis lamenta ferat? certanteis laude cadendi
Primæuos iuuenes, mortísque in limine crudæ
Facta virûm, & fixis rabiem sub pectore telis?
Sternitur alternus vastis concursibus hostis,
Nec spoliare vacat, prædæque aduertere mentem.
Vrget amor cædum, clausis dum detinet hostem
Fraternum castris vulnus, funditque ruitque
Nunc iaculis, nunc ense, modò inter millia Consul
Bellantum conspectus equo, modò Marte feroci
Ante aquilas, & signa pedes. fluit impia riuis
Sanguineis vallis, tumulique, & concaua saxa
Armorum sonitus, flatúsq. imitantur equorum.
Miscebat campum membrorum in prælia portans
Celsius humano robur, visâque pauentes
Mole Gigantei vertebat corporis alas
Othrys Marmarides, lati super agmen vtrunque
Ingens tollebant humeri caput, hirtáque toruæ
Frontis cæsaries, & crinibus æmula barba
Vmbrabat rictus: squalore huic hispida diro
Et villosa feris horrebant pectora setis.
Aspirare viro propioremq; addere Martem
Haud visum cuiquam. laxo ceu belua campo
Incessebatur cunctis ex agmina telis.
Tandem vesanos palantum in terga ferenti
Cum fremitu vultus, tacita per nubila penna
Intrauit toruum Gortynia lumen arundo,
Auertítq; virum, fugientis ad agmina Consul
Intorquet tergo iaculum, quod tegmine nudas
Irrumpit costas, hirtóque à pectore primum
Mucronem ostentat. rapidus conuellere tentat
Quà nasci ferrum fulgenti cuspide cernit,
Donec abundanter defuso sanguine late
Procubuit moriens, & telum vulnere pressit:
Spiritus exundans vicinum puluere moto
Perflauit campum, & nubem dispersit in auras.
Nec minor interea tumulis, syluísq; fremebat
Diuersus Mauors, variáque per ardua pugna.
Et saxa, & dumi rorantes cæde nitebant.
Exitium trepidis, lethíque, & stragis acerbæ

Causa Sychæus erat: Murranum ille eminus hasta
Perculerat, quo non alius, cùm bella silerent,
Dulcius Oeagrios pulsabat pectine neruos,
Occubuit sylua in magna, patriósque sub ipso
Quæsiuit montem letho, ac felicia Baccho
Aequana, & Zephyro Surrentum molle salubri.

BELLANTVM CONSPECTVS EQVO.] Præferocem Flamminio equum fuisse autumo ex M. Tullio lib. 1. de Diuin. Plut. in Fabio, Liuio, Plinio, qui prodigiis pugnam anteuertentibus apponunt Flamminii prolapsionem ex equo irrequieto. Ipso hoc libro Poëta:

Stat sonipes, vexatque ferox humentia frana.

SAXA ARMORVM SONITVS, FLATVSQ. IMITANTVR EQVORVM.] Vocem igitur repercussam, quam Echo Græci, rectè Latini dixere *vocis imaginem*, vt Horatius, quasi *imitaginem*, quia vocem *imitatur*.

BARBA VMBRABAT RICTVS.] Quæ in superiore labro: Homerus μύσακα nominat.

ET VILLOSA FERIS HORREBANT PECTORA SETIS.] Roboris vtique ac virium argumento. Radit Silius Aeneidem octauam.

— *villosáq. setis*
Pectora semiferi.

de Caco. Nonnus lib. 26.

Φελκτὰ δασυστέρνων ἐκορύσσετο φῦλα Σαβείρων,
Τοῖσιν ὅτι κραδίην λασίαις τείχεσ, ὧν χρὶς αἰεὶ
Ψυχῆς θάρσος ἔχουσι, καὶ οὐ πτώσσουσιν Ἐνυώ:
Armatiq. Sabiri aderant, gens obsita setis
Pectora condensis: hinc nata audacia nunquam
Destituit, nunquam pugnas ignauiùs horrent.

Ex hac audacia confit Adamãtium malè ab Heynsio tractatum reponente δειψύχους hoc in loco: Στέρνα δ᾽ αὐτὰ καθ᾽ ἑαυτὰ πεπεχωμένα θριξὶ δασείαις θερμοβούλους, καὶ εὐψύχους σημαίνει. *Pectora ipsa ex se horripilantia densiter, calidos, audacesque notant.* Ptolomæus Hephestio narrat de Ptolomæo Cane, ὡς μετὰ τὴν πλευτὴν ἀνατμηθεὶς, τὴν καρδίαν εὑρέθη ἔχων πεπεχωμένην. ἦν δὲ τὸ γένος Μολοττὸς ὄνομα Βριάρεως. *A morte deartuatus inuentus est corde horripilanti: Erat autem Molossus genere, Briareus nomine.* De Stichio Herculis amasio idem narrat lib. 7. Marius apud Velleium audit *hirtus, atq. horridus.* Plura suppeditabunt variæ Lect. Mureti lib. 12. c. 10. & Adrianus Iunius Commentario de Coma.

HAVT VISVM CVIQVAM.] Modius: *Haud ausum cuiquam.*

DVLCIVS OEAGRIOS ... NERVOS.] Ab Orpheo sic dictos: Orpheus enim Oeagro progenitus. Apollonius lib. 1.

— τὸν ῥά ποτ᾽ αὐτὴ
Καλλιόπη Θρήικι φατίζεται εὐνηθεῖσα
Οἰάγρῳ σκοπιῆς Πιμπληΐδος ἄγχι τεκέσθαι:
Haut procul excelsa Pimpleide Calliope olim
Threicio sociata viro (duit Oeager) Orphea

Progenuit.

Conon Narratu 45. Ὡς Ὀρφεὺς ὁ Οἰάγρου, καὶ Καλλιόπης μιᾶς τῶν Μουσῶν. *Orpheus Oeagri, & Calliopes Musarum vnius filius.* Diodorus lib. 3. Item carmen Epitaphium: Θρήϊκα χρυσολύρην Οἰάγρου παῖδα θανόντα de Orpheo. *Thraecium Oeagro natum aurolyram, & denatum.* Maximus Tyrius λόγῳ κα΄, Non. Bassaric. lib. 19.

Addiderat misero comitem, pugnæq; ferocis,
Gaudebat tristi victor nouitate Sichæus.
Pallanteis nam dum sequitur, peruaserat altam
In syluam, & priscæ recliuis ab ictibus vlmi
Terga tuebatur trunco, frustráque relictos
Tauranus comites suprema voce ciebat.
Transegit iuuenem, ac perfossis incita membris
Hæsit in opposito cuspis Sidonia ligno.
Quid vobis? quænam ira Deûm, vel mente sinistra
Quæ sedit formido viri? qui marte relicto
Ramorum quæsistis opem, non æquus in arctis
Nimirum rebus suasor metus, arguit asper
Exitus euentu praui consulta timoris.
Annosa excelsos tendebat ad æthera ramos
Esculus, vmbrosum magnas super ardua syluas
Nubibus insertans altis caput, instar (aperto
Si staret campo) nemoris, latéq; tenebat
Frondosi nigram tellurem roboris vmbra.
Par iuxta quercus longum molita per æuum
Vertice canenti proferre sub astra cacumen
Diffusas patulo laxabat stipite frondes,
Vmbrabátque coma summi fastigia montis.
Huc Aetnea cohors, Triquetris quam miserat oris
Rex Arethusa tuus, defendere nescia morte
Dedecus, & mentem nimio mutata pauore,
Certatim sese tulit, ascendénsque vicissim
Pressit nutantes incerto pondere ramos.
Móxq; alius super, atq; alius consistere tuto
Dum certant, pars excussi. nam fragmine putri
Ramorum, & senio male fida fefellerat arbor.
Pars trepidi celso inter tela cacumine pendent.
Turbatos ima properans consumere peste
Corripit æratam iamdudum in colla bipennem
Deposito clypeo mutatus tela Sychæus.

Incumbunt sociæ dextræ, magnóq. fragore,
Pulsa gemit crebris succumbens ictibus arbos.
Fluctuat infelix concusso stipite turba,
Ceu Zephyrus quatit antiquos vbi flamine lucos,
Fronde super tremuli vix tota cacuminis hærens
Luctatur, nido pariter luctante, volucris.
Procubuit tandem multa deuicta securi
Suffugium infelix miseris, & inhospita quercus,
Elisitque viros spatiosa magna ruina.

ET ZEPHYRO SVRRENTVM MOLLE SALVBRI.] Lux erit à Statio, qui in Pollii Surrentium ita ludit:

Mira quies pelagi, ponunt hîc fessa furorem
Æquora, & insani spirant clementiùs Austri.
Hic præceps minus audet hyems, nullóque tumultu
Stagna modesta iacent.

RECLIVIS AB ICTIBVS VLMI.] Exemplaria conspirant in vitium. Rescribo *Reclinis*. Nota vox Prudentio in Vincentio:

Ergo vt recline mollibus reiecit aulæu caput,

& hîc adserenda propter illud:

— vlmi
Terga tuebatur trunco:

ergo *reclinis*, non *reclivis*. Rescribo & apud S. Cyprianum tom. 3. de Christi baptismo: *Horret tamen Ioannes, & accline sibi esse Christi caput non patitur.*

NON ÆQVVS IN ARCTIS NIMIRVM REBVS SVASOR METVS.] Prius enotauimus in lib. 4. ibi:

— haut segnis cuncta magister
Præcipitat metus.

LATEQVE TENEBAT.] Vmbra late se explicabat, multum soli spatium occupabat. Heynsius nouandi studio: *Tegebat.*

TRIQVETRIS QVAM MISERAT ORIS REX ARETHVSA TVVS.] Hiero Syracusarum rex è Sicilia submiserat auxilio Romanis funditores; quo numero alibi dicimus.

TVRBATOS IMA PROPERANS CONSVMERE PESTE.] Quia vicina radici feriebat. Colon. *Vna*: quia vno lapsu omnes proturbati.

IAMDVDVM IN COLLA BIPENNEM.] Exsibilanda lectio. B. *In Colle.* Non malè: siquidem *Æsculus* Siliana *in colle*:

— — instar (aperto
Si staret campo) nemoris.

In *colle* igitur euersor Aesculi. Melius tamen leges: *In bella.* Iuuat τὸ *Æratam iamdudum*: ac si dicat olim in vsus belli præparatam. Hoc ipso libro superiore:

Stabat fulgentem portans in bella bipennem
Cinyphius.

Aliâ sbipennem aptat ruris vsibus: Silius li. 8,

— factaq; ad rura secures.

Quam autem Silius *aeratam bipennem*, Varro Parmenone dixit:

Ferens ferream humero bipennem securim.

SVCCVMBENS ICTIBVS ARBOR.] Suffugium arboris non temere positum: norat ex historia sui æui Poëta paria euenta. Norimus & nos è Tacito Annalium secundo de pugnatoribus Arminii: *Quidam turpi fuga (dedecus Silius vocat) in summa arborum nisi, ramisque se occultantes* (ideo *frondosi roboris vmbra*) *admotis sagittariis per ludibrium figebantur: alios prorutæ arbores afflixere.*

LVCTATVR NIDO PARITER LVCTANTE VOLVCRIS.] Modius apposité sanè:

Iactatur nido pariter nutante volucris.

Æquè tamen vulgata lectio placita.

Inde alia cladum facies, contermina cædis
Collucet, rapidóq; inuoluitur Esculus igni.
Iámq; inter frondes arentis robore gliscens
Verticibus sæuus, torquet Vulcanus anhelos
Cum feruore globos flammarum, & culmina torret.
Nec tela interea cessant, semiusta gementum
Atq; amplexa cadunt ardentes corpora ramos.
Hæc inter miseranda virûm certamina, Consul
Ecce aderat voluens iram, exitiúmq; Sychæo.
At iuuenis subito tantæ discrimine pugnæ
Occupat euentum telo tentare priorem,
Cui medio leuiter clypeo stetit æris in ora
Cuspis, & oppositas vetita est transmittere crates.
Sed non & Consul misso concredere telo
Fortunam optatæ cædis parat, ac latus ense
Haurit, nec crudæ tardarunt tegmina parmæ.
Labitur infelix, atq; oppetit ore cruento
Tellurem exspirans, tum diffundente per artus
Frigore se stygio, manantem in viscera mortem
Accipit, & longo componit lumina somno.
Atq. ea dum variis permixtus tristia Mauors
Casibus alternat, iam castris Mago relictis,
Iam Libyæ ductor properantia signa, citato
Raptabat cursu, & cessata reponere auebant
Tempora cæde virûm, ac multo pensare cruore.
It globus intorquens nigranti turbine nubem

Pulueris, & surgit sublatis campus arenis,
Quáue ferens gressum flectit vestigia ductor
Vndanti circum tempestas acta procella
Voluitur, atq. altos operit caligine monteis.

OPPOSITAS VETITA EST TRANSMITTERE CRATES.] Clypei crates non pectoris. Clypeus è corio (vnde *Scuti* nomen, (κύτος) vimine, & ferro vel ære quaudoque fuit. idque dupliciter: aut enim metallum in extima facie occurrebat hominum oculis, & subetant pelles ac vimina: aut pelles inducebantur subiecto æri, ferróve. In Pallantis clypeo Æneid. 10. pellis prominebat

— & clypeum tot ferri terga, tot æris
Cum pellis toties obeat circumdata tauri.

Contrà Iliados ρ.

Τὼ δ' ἰθὺς ὤπτλω βοέης εἰλυμμένω ὤμοις
Αὔησι στερεῇσι, πολὺς δ' ἐπελήλατο χαλκός
Concurrunt, humeros velabant taurea terga
Firma, exsucca, quibus facies multo ære nitebat.

Disertim Homerus supersternit æs pellibus siccis. Signatè Eustathius: ηχρων ἔξω περὶ τὴν ἐπιφάνειαν ἐλατὸς ἐκεῖνο, *extrorsum circa scuti faciem æs inductum,* obiculatim scilicet, de quo Plut. in Camillo. Non omittendus Diodorus lib. 23. Ecl. 3. Ὅτι Ῥωμαῖοι πρῶτον ἀσπίδας τετραγώνους εἶχον εἰς τὸν πόλεμον. ὕστερον ἰδόντες Τυῤῥηνοὺς χαλκᾶς ἀσπίδας ἔχοντας ποιήσαντες ὅπλα ἐνίκησαν αὐτούς. *Romani primulùm clypeos quadrangulos in belli vsus habebant: post Tyrrhenorum ex ære clypeos conspicati, & idipsum æmulati Tyrrhenos vicere.*

AC LATVS ENSE HAVRIT.] Indubitanter melius: *At.*

NEC CRVDÆ TARDARVNT TEGMINA PARMÆ.] Huius parmæ tabulam crates operimentum habebant è crudis exuuiis: crudæ enim pellis lentore mora telo obiectum iri sperabant. Talia tegmina nihil hic valuere: quia per latus ense petitus cecidit.

CESSATA REPONERE AVEBANT TEMPORA.] Ouid. 4. Fastorum:

Largáq; prouenit cessatis messis in armis.

Hor. lib. 1. Ep. 2.

Ad strepitum citharæ cessatum ducere curam,

vt desiit cithara strepere.

Occubuere simul Fontanus, Bucca canorum
Transfixi guttur, pressóq; è vulnere cuspis
Prospexit terga, hunc tristes misere Fregellæ
Multiplicem proauis, hunc mater Anagnia fleuit.
Haud dispar fortuna tibi Leuine: sed auso
Non eadem: neq; enim Tyrio concurrere regi
Tentas, sed lectus par ad certamen Heremon
Aut ololum moderator erat, quem poplite cæso

Dum spolias, grauis immitti cum turbine costas
Fraxinus irrumpit, collapsáq; membra sub ictu
Hoste super fuso subita cecidere ruina.
Nec Sidicina cohors desit. Viridasius armat
Mille viros, nulli melius vel ponere castra,
Vel iunxisse ratem, duróq. resoluere muros
Ariete, & in turrim subitos immittere pontes.
Quem postquam Libyæ ductor virtute feroci
Exultare videt (namq. illi vulnere praeceps
Terga dabat leuibus diffisus Auarıcus armis)
Acrius hoc pulchro Mauorte accensus in iram,
Et dignum sese ratus in certamine sæuo
Comminus ire viro referenti è corpore telum,
Aduolat, & fodiens pectus, laudande laborum
Quisquis es haud alia decuit te occumbere dextra.
Ad manes lethi perfer decus, Itala gentis
Ni tibi origo foret, vita donatus abires.
Hinc Fadum petit, & veterem bellare Labicum,
Cui Siculis quondam terris congressus Amilcar
Clarum spectato dederat certamine nomen,
Immemor annorum, seniúmq. oblitus, in arma
Ille quidem cruda mente, & viridissimus iræ
Ibat: sed vani frigentem in Marte senectam
Prodebant ictus, stipula crepitabat inani
Ignis iners, cassámq; dabat sine robore flammam.

BVCA CANORVM.] Modius: *Buta*. bene ominatè: nam *Buta*, seu *Butes* nomen est vnius è primis Italiæ accolis Æneid. 5. Verùm nihil emuto. *Buca* enim Italiæ vrbs Straboni lib. 9. & 5.

Μετὰ δὲ Ἄπρον Ὄρτων ἐπίνειον Φρεντανῶν, καὶ Βοῦκα

ex qua militi misero nomen ductum volo. Id námque amat Silius, vt li. 2.

Iam Grauium audacémque Tyrum, paritérq; ruentes,

aliáque sexcenta procudit è ciuitatibus nomina. Quid quod Pœnis Silius *Buten* adiungit, hic autem Romanus est? Lib. 7.

Inde ruens Turin, & Buten, & Marin & Arsen.

MISERE FREGELLÆ.] Membranæ: *Luxere*.

MVLTIPLICEM PROAVIS.] Velleius lib. 2. Sentium *Saturninum virum multiplicem in virtutibus, nauum, agilem prouidum*. Notum, quos Hebræi vocent רַבִּים.

NVLLI MELIVS VEL PONERE CASTRA.] Modius è membranis: *Victus*. Recte. Nec tamen alterum despuo: Nulli *melius* fuit, seu, nulli magis profuit ponere castra, aliáque.

VEL IVNXISSE RATEM.] Vt deinde iunctis nauibus turrim imponat. Sic in Marcello, quam Plutarchus *machinam* nominat, *turrim* fuisse autumo: Υ᾽πὸ δὲ μεγάλη ζεύγματος νεῶν ὀκτὼ, πρὸς ἀλλήλας συνδεδεμένων μηχανὴν ἄρας: *Super ingenti iugo nauium octo colligatarum inter se coniunctione machinam Marcellus extulit.* Cur verò Plutarchum aliter explicem à Silio li.4. in eadem Syracusarum obsidione à Marcello:

— nam textam robore turrim

Attulerant nexæ ferri compage triremes.

Iugum verò nauium duarum pluriúmue in hos tales vsus *Sambucam* nominat Appianus in Mithridatico, aliíque.

DVROQVE RESOLVERE MVROS ARIETE, ET IN TVRRIM SVBITOS IMMITTERE PONTES.] Duas potissimum poliorceticæ turris partes exsequitur, *arietem*, quæ pars ima, & *pontem*, quæ media. Vegetius lib.4. ca.17. de turri loquitur: *Nam in inferiorib. habet arietem, cuius impetu destruit muros: circa mediam verò partem accipit pontem factum de duab. trabibus, septúmque de vimine, quem subitò prolatum inter turrim, murúmque constituunt, & per eum egredientes de machina bellatores in ciuitatem transeunt, & occupant muros.* Erigamus & partem summam turris ex eodem loco: *In superiorib. autem turris illius partibus contati, & sagittarij collocantur, qui defensores vrbis contis, missilibus, saxísque prosternant.* Silii igitur Viridasius gnarus erat de turri sua in hostilem

— turrim subitos immittere pontes

Æneæ magni dextra cadit

VETEREM BELLARE LABICVM.] Posteriùs:

— veteres ad aratra Labici.

Tertium Labicorum decus Æneid.7.

— & picti scuta Labici.

Veteres: quod hoc temporis euersi, miniméque quod olim, florentes. Strabo lib.5. Τῷ παλαιῷ Λαβικῷ, κειμένῳ κατεσπασμένῳ. *Veteri Labico, diruto opido.*

STIPVLA CREPITABAT INANI IGNIS INERS.] Georg.3.

Vt quondam in stipulis magnus sine virib. ignis
Incassum furit

Quem postquam accepit patrio monstrante superbus
Armigero Pœnûm ductor, certamina primæ
Hic lue nunc, inquit, pugnæ: te notus Amilcar
Hac trahit ad manes dextra: tum librat ab aure.
Intorquens iaculum, & versantem in vulnere sese
Transfigit, extracta fœdauit cuspide sanguis
Caniciem, & longos finiuit morte labores.
Nec minus Herminium primis obtruncat in armis,
Assuetum Thrasimene tuos, prædantibus hamis
Exhaurire lacus, patriaq; alimenta senectæ
Ducere suspenso per stagna latentia lino
Interea exanimem mæsti super arma Sychæum

Portabant Pœni, corpúsque in castra ferebant.
Quos vbi conspexit tristi clamore ruenteis
Ductor, præsago percussus pectora luctu,
Quænam, inquit, dolor ô socii, quæue ira Deorum
Eripuit nobis? num te dulcedine laudis
Flagrantem, & nimio primi Mauortis amore
Atra Sychæe dies properato funere carpsit?
Atque dato gemitu, lacrymæ assensere ferentum.
Et dictus pariter cædis mærentibus author,
Cerno, ait, aduerso pulchrum sub pectore vulnus
Cuspidis Iliacæ, dignus Carthagine, dignus
Hasdrubale ad manes ibis, nec te optima mater
Dissimilem lugebit auis, Stygiáue sub vmbra
Degenerem cernens noster vitabit Amilcar.
At mihi Flaminius tam mæsti causa doloris
Morte sua minuet luctus, hac pompa sequetur
Exequias, seróq; emptum volet impia Roma
Non violasse mei corpus mucrone Sychæi.
Sic memorans torquet fumantem ex ore vaporem,
Iráque anhelatum proturbat pectore murmur:
Vt multo accensis feruore exuberat vndis
Clausis vbi exusto liquor indignatur aheno.
Tum præceps ruit in medium, cœlúmque fatigat
Flaminium incessens: nec dictu segnius ille
Bella capessebat. propiorq; insurgere Mauors
Cœperat, & campo iunctus iam stabat vtérque,
Cùm subitus per saxa fragor, motíque repente
Horrendum colles, & summa cacumina totis
Intremuere iugis, nutant in vertice syluæ
Pinifero, fractæque ruunt super agmina rupes.
Immugit penitus conuulsis ima cauernis
Dissiliens tellus, nec paruos rumpit hiatus:
Atque vmbras late Stygias immensa vorago
Faucibus ostendit patulis, manésque profundi
Antiquum expauere diem: lacus alter in altos
Sublatus monteis, & sede excussus auita
Lauit Tyrrhenas ignota aspergine syluas:
Iamque eadem populos, magnorúmq; oppida regum
Tempestas, & dira lues strauítque, tulítque.

At super hæc resiui pugnarunt montibus amnes,
Et retro fluctus torsit mare, monte relicto
Appenninicolæ fugere ad littora Fauni.
Pugnabat tamen (heu belli vecordia) miles
Iactatus titubante solo, tremebundáque tela
Subducta tellure ruens, torquebat in hostem,
Donec pulsa vagos cursus ad littora vertit
Mentis inops, stagnísque latebat Daunia pubes.

QVÆVE IRA DEORVM.] Modius: *Quæ te.* Præstabilius *Quemue.* Videt Annibal ex frequentia casum præsignem ad quem: *Quinam*, inquit, *dolor*, ô *socij?* quis vobis causa doloris? & affectu repetitio,

— *quémue ira Deorum*
Eripuit nobis?

Vt Annibali in mentem venit Sychæi, rogat: *Num te Sychæa dies carpsit?* tum *lacrymæ adsensere ferentum.* Vbi dolore fauces reportantium fingit obstructas Poëta: nam dolor magnus non est, si loqui potes. Neque satis cohærent:

O *socij? quæ te?* —

ATQVE DATO GEMITV.] *Atque* hoc loco valet *Euestigio.* Plautus Mostellaria: *Capio consilium, vt senatum congerronum conuocem, quem cùm conuocaui, atque illi me è Senatu segregant:* Item in XII. *Si quis in ius vocarit, atque ito.* Continuò itò. Georgicon primo:

— *si brachia fortè remisit,*
Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.

Ita Gellius explicat lib. 10. c. 29. Esto igitur glossema, quod obtendunt membranæ: *Vtque.* Auienus fab. 25.

Ille sibi abrupti fingens discrimina funis,
Atque auri queritur desiluisse cadum.

Terentianus interprete Britæo:

Atque I. geminum scribere nos docent magistri.

Neque mirum id in voce simplici, cùm id valeat passim vox combinata *Simulátque.*

SEROQVE EMTVM VOLET IMPIA ROMA.] Imago illius in Aeneide 10.

Turno tempus erit, magno cùm optauerit emtum
Intactum Pallanta.

CLAVSVS VBI EXVSTO LIQVOR INDIGNATVR AHENO.] Homerus Iliad. Φ.

Ὡς δ᾽ λέβης ζεῖ ἔνδον ἐπειγόμενος πυρὶ πολλῷ
Κνίσην μελδόμενος ἁπαλοτρεφέος σιάλοιο.

Aeneid. 7.

— *veluti magno cùm flamma sonore*

Virgea suggentur costis vndantis aheni.

Calaber lib. ...

Ῥοιζηδὸν μαίνεται, ...αὶ πρὸς αἰθ...

Cum stridore furit tanta est Vulcania pestis!

COELVMQVE FATIGAT FLAMMINIVM INCESSENS.] *Cælum fatigat*, quercelis auras implet (super Sichæo, & minis (in Flamminium.) Modio expeditus visum: *Solumque fatigat Fl.* Tum quid agas illo: *Incessens?* Iuuatur hæc mea lectio secutura correctiône.

NEC DICTV SEGNIVS ILLE BELLA CAPESSEBAT.] Ast. & L. *Dicto.* Optimè. Hoc est dictis quercelis, & minis.

FRACTÆQ. RVVNT SVPER AGMINA RVPES.] Seriò dicit Silius, non tragicè. Plutarchus in Fabio: Κρημνῶν τ' ἀκρωτήρια περιρραγῆναι: *Rupium summa prærupta.*

IAMQVE EADEM POPVLOS, MAGNORVMQVE OPPIDA REGVM TEMPESTAS, ET DIRA LVES STRAVITQVE TVLITQVE.] Historiæ fide, quam Tullio magistro dedit Silius lib. 1. de Diuinatione: *Magnum illud etiam, quod addidit Cælius eo ipso tempore, cùm hoc calamitosum fieret prælium tantos terræ motus in Ligurib. Galliáq. compluribúsque insulis* [noto versum primum] *totáque in Italia factos esse, vt multa opida corruerint, multis locis labes facta sit, terraque desederint.* Frustra igitur Florus equitum, virorumque discursibus, & motis vehementiùs armis illum horrorem soli adscribit.

REFLVI PVGNARVNT MONTIBVS AMNES.] Portentum. Plut. in Fabio: Ἅμα τῷ καιρῷ τῆς μάχης συνέπεσε σεισμὸς, ὑφ' οὗ καὶ πόλεις ἀνετράπησαν, καὶ ῥεύματα ποταμῶν ἐξ ἕδρας μετέστη: *Sub ipsam pugnam soli horror natus est, quo ciuitates euersæ, & flumina suis auersa sunt cursibus.*

PVGNABAT... MILES IACTATVS TITVBANTE SOLO.] Tantus enim pugnæ ardor erat, vt neque Pœni, neque Romani senserint teste Plinio lib. 2. c. 84. Quod curiosè Liuius lib. 22. signauit, consignemus: *Tantúsque fuit ardor animorum, adeo intentus pugnæ animus, vt eum terræ motum, qui multarum vrbium Italiæ magnas partes prostrauit, auertitque cursu rapido amnes, mare fluminibus inuexit, montes lapsu ingenti proruit, nemo pugnantium senserit.* E Liuio mutuatus videtur Zonaras tom. 2. Annal.

DONEC PVLSA VAGOS CVRSVS AD LITORA VERTIT MENTIS INOPS, STAGNISQVE LATEBAT DAVNIA PVBES.] Modius pro *Latebat* retulit nobis *Illata est.* An suboffensus temporum differitate? Certè ea signata opus fuit: miles enim fugax *cursum vertit* rapidissimè, *latebat* verò diutulè: alterum rei præteritæ, alterum suspensæ argumento est. Verùm ita in membranis. Veritas est adamantina: cedant membranæ.

Queis Consul terga increpitans, nam turbine moræ
Ablatis terræ inciderat, quid deinde, quid oro
Restat iô profugis? vos en ad mœnia Romæ

Ducitis Annibalem, vos in Tarpeia tonantis
Tecta faces, ferrumq; datis, sta miles, & acreis
Disce ex me pugnas, vel si pugnare negatum
Disce mori: dabit exemplum non vile futuris
Flamminius, ne terga Libys, ne Cantaber vnquam
Consulis aspiciat, solus, si tanta libido
Est vobis, rabiésque fugæ, tela omnia solus
Pectore consumo, & moriens fugiente per auras
Hac anima, vestras reuocabo ad prælia dextras.
Dúmq; ea commemorat, densósque obit obuius hosteis,
Aduolat ora ferus, mentémque Ducarius, acri
Nomen erat gentile viro, fusísque cateruis
Boiorum quondam patriis, antiqua gerebat
Vulnera barbaricæ mentis, noscénsque superbi
Victoris vultus, túne, inquit, maximus ille
Boiorum terror? libet hoc cognoscere telo
Corporis an tanti manet de vulnere sanguis
Nec vos pœniteat populares fortibus vmbris
Hoc mactare caput, nostros hic curribus egit
Insistens victos alta ad Capitolia patres.
Vltrix hora vocat. pariter tunc vndiq. fusis
Obruitur telis, nimbóq. ruente per auras
Contectus, nulli dextra iactare reliquit
Flamminium cecidisse sua: nec pugna perempto
Vlterior ductore fuit. nanque agmine denso
Primores iuuenum sæua ad discrimina Martis
Infensi Superis, dextrísq;, & cernere Pœnum
Victorem plus morte rati, super ocyus omnes
Membra ducis, stratósque artus certamine magno
Teláque, corporáq;, & non fausto Marte cruentas
Iniecere manus, sic densi cædis aceruo
Ceu tumulo texêre virum. tum strage per vndas,
Per syluas sparsa, perq; altam sanguine vallem
In medias fratre inuectus comitante cateruas
Cæsorum iuuenum Pœnus, quæ vulnera cernis?
Quas mortes inquit, premit omnis dextera ferrum,
Armatúsq, tacet seruans certamina miles.
Hos en, hos obitus, nostræ spectare cohortes,
Fronte mina durant, & stant in vultibus iræ,

Et vereor ne quæ tanta creat indole tellus
Magnanimos fæcunda viros, huic fata dicarint
Imperium, atq; ipsis deuincat cladibus orbem.
Sic fatus cessit nocti, finémq; dedere
Cædibus, infusæ subducto sole tenebræ.

QVIS CONSVL TERGA INCREPITANS.] Cur non terga fugacium fodit Consul imperterritus? Haut potis:

— *nam turbine motæ*
Ablatis terræ inciderant

Consulis desertores auferebantur fuga: intereadum desederant terræ. Consul, qua vna potest pollétue voce, increpitat.

RESTAT IO PROFVGIS.] Rectius fuerit *Iam pr.*

DABIT EXEMPLVM NON VILE FVTVRIS.] Memorabile, & faciendum maximi. Pati venustate Claudianus lib. 2. de Raptu Proserpinæ

— *viles pastorum despicit* (leo) *iras*:

non tanti.

FVTVRIS.] Et *Post futuri* dicunt. Sallustius primo Historiarum: *Qui solus hominum post hominum memoriam supplicia in postfuturos composuit.* Homerus Iliad. Z.

— Ὡς ἦ ὀπίσσω
Ἀνθρώποισι πελώμεθ' ἀοίδιμοι ἐσσομένοισι.
Vt populis olim cantemur forte futuris.

Composite Theocr. Idy. ιβ.

— Ἐπεσσομένοις δ' ἐγενοίμεθα πᾶσιν ἀοιδά.
Vt post forte futuris declamatissimus.

Quod postremum vertas ex Satyra Iuuenalis:

— *vt declamatio fias.*

NOSTROS HIC CVRRIBVS EGIT
INSISTENS VICTOS ALTA AD CAPITOLIA PATRES.] Hostem Flaminius quidem triumphauit; sed priuatus, & indignante plebe: contemserat námque auspicia, prodigia, literas, quibus Romam arcessebatur, quas sepositas non ante victoriam legit, Plutarchus in Marcello. Vide & Liuium lib. 22. Ἐμφαντικὸν τὸ *Egit*, & ex Romano more, quo pecudum instar triumphantes agebant ad Capitolium *victimas*, siue *hostias*: vnde Ouidius

Hostibus à victis hostia nomen habet; & Victima.

SÆVA AD DISCRIMINA MARTIS.] Membranæ: *Læua ob d. M.*

TELAQVE, CORPORAQVE.] Eorum crebritate nullum Flamminii cadauer agnosci potuit ab Annibale ad honorem funeris, virtutis ergo quæ- rante, Plut. in Fab. Maximo. Porro cum flamminio viginti millia cecidisse testis Appianus Annibalicis: καὶ σὺν αὐτῷ δισμύριοι.

IACET SERVANS CERTAMINA MILES.] Sæpe id in singulis pugnatoribus animaduersum: non æquè in exercitu integro. Tacitus l. 19. de Vitellianis: *Cecidere omnes contrariis vulneribus versi in hostem. Ea cura etiam morientibus decori exitus fuit.* Sallustius Catilinarus tantundem laudis arrogat. Eu-

stathius notat ad vicesimam secundam Iliadem, quòd Laconibus οὐ θέμις ὁσίας τυχεῖν ἄνδρα νεκρὸν βεβλημένον τὰ ὀπίσω: *Nefas fuisse iusta fieri auersis vulneribus mortuo.* Epitoma lib. 13. Liuii: *Post id prælium, cùm corpora Romanorum, qui in acie ceciderant, Pyrrhus inspiceret, omnia versa in hostem inuenit.*

HOS EN, HOS OBITVS, NOSTRÆ SPECTATE COHORTES.] Fortè

Hostésne hos obitus? nostræ spectate cohortes.

Non muto tamen: videtur enim illud Æneid. 11. Silius æmulari:

Hos aditus, iámque hos aditus

FRONTE MINÆ DVRANT, ET ADHVC IN VVLTIB. IRÆ.] Annibali dat Silius, quæ Pyrrho Florus l. 1. c. 18. *Omnium vulnera in pectore, quidam hostibus suis immortui omnium in manibus enses, & relictæ in vultibus minæ, & in ipsa morte ira viuebat.*

ET VEREOR, NE QVÆ TANTA CREAT INDOLE TELLVS.] Nec à pari cæsorum Romanorum laude se Pyrrhus abstinuit: *O quàm facilè erat orbis imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me rege Romanis.*

IN LIB. VI. PVNICORVM

C. SILII ITALICI

VIRI CONSVLARIS DE PVNICO BELLO SECVNDO

Claud. Dausqueij Can. Tor.

COMMENTARIVS.

IAm Tartessiaco quos soluerat æquore Titan
In noctem diffusus equos, iungebat Eous
Littoribus primíq; nouo Phaëonte retecti
Seres lanigeris repetebant vellera lucis.
Et fœda ante oculos strages, propiúsq; patebat
Insani Mauortis opus, simul arma, viríq;,
Ac mixtus sonipes, dextraq; in vulnere, cæsi
Hærentes hastis passim clypeique, tubæque,
Atque artus trunci capitum, fractúsq; iacebat
Ossibus in duris ensis, nec cernere deerat
Frustra semineceum quærentia lumina cœlum.
Tum spumans sanie lacus, & fluitantia summo
Aeternum tumulis orbata cadauera ponto.

IAN TARTESSIACO QVOS SOLVERAT ÆQVORE TITAN.] Alibi Silius

— *Tartessus stabulanti conscia Phœbo.*

Ouid. Metam. 14.

Presserat occiduus Tartesia (bis peccatum *Tarthesia*) *littora Phœbus.*

SERES LANIGERIS REPETEBANT VELLERA LVCIS.] Lib. 14.

— *depexáque vellera ramis.*

Seneca Hippolyto:

Quæ fila ramis vltimi Seres legunt.

Fortè legendum *Vltimi.* Lucæ: vellitur námque byssus de arboribus. Georg. 2.

Quid nemora Æthiopum molli canentia lana,
Velleráque vt foliis depectant tenuia Seres?

Pimponium vide. Plinius l. 5. c. 1. fide Suetonii Paulini de Syluis ad Atlantem refert *tenui eas obduci lanugine, quibus addita arte posse, quales bombyce, vestes confici.* De corticibus Eustathius in Dion. φασὶ δὲ σηρικὰ παρ' Ἰνδοῖς γίνεσθαι ἐκ τινῶν φλοιῶν ξαινομένης βύσσου. ἱστορεῖται δὲ καὶ δένδροις ἀγρίοις ὡς ἔριον καλλονῇ, καὶ ἀρετῇ προφέρον τοῦ ἐκ τῶν προβάτων, ἐξ οὗ φασι καὶ εὐτελεῖς σινδόνες ὑφαίνονται τουτέστι διάμιτοι: *Et apud Indos aiunt Serica fieri abrasa è quibusdam corticibus bysso. Agrestibus quoque arboribus inhærere lanæ in modum, quæ pulcritudine, ac præstantia ouinæ antecellat, ex qua etiam Sindones perbellè contexantur.* Præiuerat Eustathio Strabo lib. 15. De floribus Dionysius:

Αἰόλα δὲ ξαίνοντες ἐρήμης ἄνθεα γαίης
Εἵματα τεύχουσι πολυδαίδαλα τιμήεντα
Εἰδόμενα χροιῇ λειμωνίδος ἄνθεσι ποίης:
Flores deserti pectunt, quis non color vnus,
Deinde & honoratas vario subtegmine vestes,
Quis prati facies bene versicoloris, adornant.

Strabo suprà ex Aristobulo: Καὶ τῶν ἐριοφόρων δένδρων φησὶ τὸ ἄνθος ἔχειν πυρῆνα· ἐξαιρεθέντος δὲ τούτου ξαίνεσθαι τὸ λοιπὸν ὁμοίως ταῖς ἐρέαις: *Lanigerarum arborum flori nucleum esse, quo exemto, quod reliquum, instar lanæ carminari.* Denique byssi arborem describit Photius cap. 241. supra Indum, inquit, βύσσῳ τις φανερωτέρα στίλβεσθαι. τὴν δὲ βύσσον φύεσθαι δένδρον φασὶν ὅμοιον μὲν τῇ λεύκῃ τὴν βάσιν, παραπλήσια δὲ ἰτέᾳ τὰ πέταλα, *illustriores bysso nitescere, byssum verò ex arbore produci, cuius ima albam populum referant, folia salicem.* Meminitque Epistola ad Galathionem. Vide Plin. l. 12. c. 11. & 10. Solin. c. 63.

PASSIM CLYPEIQVE TVBÆQVE.] Ab aliis repositum *Iubæque* Alicubi *tubas* iacuisse non abhorret ab imagine veri, sed *passim.*

Nec tamen aduersis fuerat fracta Itala virtus.
Brutius ingenti miserandæ cædis aceruo
Non æquum ostentans confosso corpore Martem,
Extulerat vix triste caput, truncósq. trahebat
Per stragem neruis interlabentibus artus,
Tenuis opum, non patre nitens, linguáve, sed asper
Ense, nec è Volsca quisquam vir gente redemit

Plus æui, nec magnanima puer abdere sese
Pubescente gena castris optarat, & acer
Flamminio spectatus erat, cùm Celtica victor
Obrueret bello diuis melioribus arma.
Inde honor, ac sacræ custodia Marte sub omni
Alitis, hinc causam nutriuit gloria lethi.
Nanq. necis certus, captæ prohibere nequiret
Cùm Pœnos aquilæ, postquam subsidere fata
Viderat, & magna pugnam inclinare ruina,
Occulere interdum, & terræ mandare parabat.
Sed subitus victus telis, labentia membra
Prostrauit super, atq. illecta morte tegebat.
Verum vbi lux noctè è Stygia, miseróq. sopore
Reddita, vicini de strage cadaueris hasta
Erigitur, solóq. ingens conamine, late
Stagnantem cæde, & facilem discedere terram
Ense fodit, clausámque aquilæ infelicis adorans
Effigiem, palmis languentibus æquat arenas:
Supremus fessi tenueis tum cessit in auras
Halitus, & magnam misit sub tartara mentem.

NEC MAGNANIMA PVER ABDERE SESE PVBESCENTE GENA CASTRIS OPTARAT.] Vitiata mea exemplaria, itaque legit Marsus, ac cæteri: ego diuulsè, *Nec magna anima puer*, vt *animaque magnæ prodigum Paulum* cecinit Horatius. Silius de hoc eodem Brutio

— *magnam misit sub tartara mentem.*

Cur enim *gena magnanima* præ frontem aut oculis? Deinde negationem *Nec* vim proferre volo in τῷ *Optarat castris sese abdere*, siue tutius in castris [illegible]ge-re, & delitescere non optarat. Quid ergo? *At acris* in aciem ruens

Flamminio spectatus erat

Nec pubescente gena remotius est, & si laudis id quoque. Hoc dictum volo in reponentem *Addere* pro *Abdere*.

OCCVLERE INTERDVM, ET TERRÆ MANDARE PARABAT.] Necessaria aquilifero cura, *ὅτι τοὺς μὴ ἀναζ[...]σαντας τὰ σημεῖα ὑπὸ τῶν στρατηγῶν δεῖ σὺν αἰσχύνῃ ἀποθανεῖν, quia signo perdito ducum imperio fuit signifero cum dedecore moriendum*, teste Dionysio li. 2. Antiq. Rom. Laudatus est & Floro li. 4. c. 12. [illegible]fer, qui clade Variana mersam intra balthei sui latebras abdidit. Quòd si è ligno aut metallo ea fuit aquila, aut non potuit balthei operimento fideliter tegi aut tam fuit exigua, multum vt eius venerationi paruitas ademerit, multum an[illegible] mi[illegible]ti seductiori. Etsi ergo aquila desculpta quandoque fuit, & figurata è materia robustiore: quãdoque etiam velo a texente in[illegible]a, aut per artem affixa. Discrtim Etymologus Autor: Σημαίας [illegible] τα-

Σ[illegible]α

ἐν ταῖς τάξεσιν ἐπίσημα, ἃ κοντοῖς ἠρτῆνται, ἀετῶν, ἢ λεόντων, ἢ δρακόντων ὑφάσμασι ποικίλα, καὶ παρασήμοις κατάστικτα ἑκάστην τῶν τάξεων παραδηλοῦντα: *Semæa Itali Signa vocant, & quæ Banda dicuntur, quæ in ordinibus insignia contis suspenduntur aquilarum, aut leonum, aut draconum textis variegata, & notis interpuncta quemque ordinem significabant.* Sic Etymologus profectò de Signis loquitur, vt etiam Aquilas è texto faciat. Sic *Vexillorum* nomen in vetere quoque memoria perfrequens à *Velo* ortum persuadet.

ILLECTA MORTE TEGEBAT.] Cùm Bruttius labentia membra super aquilam prostrauit, quia studio aquilæ mortuus videri voluit, mortem illiciebat: hinc *illecta morte*. Nonnemo voluit *Illæta morte*.

CLAVSAMQ. AQVILÆ INFELICIS ADORANS EFFIGIEM.] Tertull. c.16. Apol. *Religio Romanorum tota castrensis signa veneratur, signa iurat, omnibus Dijs præponit.* Dionysius Hal. lib. 6. Ant. Rom. Τιμιώτατα γὰρ ταῦτα Ῥωμαίοις ἐπὶ στρατιᾶς, καὶ ὥσπερ ἱδρύματα θεῶν ἱερὰ νομίζονται. *Signa nánque maximo sunt in honore Romanis in castris, & veluti Deorum statuæ sacra putantur.* Herodianus lib. 4. Εἰς τὸν νεὼν, ἔνθα τὰ σημεῖα, καὶ τὰ ἀγάλματα τοῦ στρατοπέδου προσκυνεῖται. *In ædem, vbi signa, & exercitus simulacra adorantur.* Adi Volfangum Lazium lib. 7. c. 6. Commentariorum Reip. Rom.

Iuxta cernere erat, merito sibi poscere carmen
Virtutis sacram rabiem, Leuinus, ab altò
Priuerno, vitis Latiæ persignis honore
Exanimum Nasamona Tyren super ipse iacebat
Exanimis, non hasta viro, non ensis, in arctis
Abstulerat fors arma, tamen certamine nudo
Inuenit Marti telum dolor, ore cruento
Pugnatum, ferríque vicem dens præbuit iræ.
Iam laceræ nares, fœdatáque lumina morsu,
Iam truncum raptis caput auribus, ipsáq; diris
Frons depasta modis, & sanguine abundat hiatus,
Nec saties donec mandentia linqueret ora
Spiritus, & plenos rictus mors atra teneret.
Talia dum præbet tristis miracula virtus,
Diuerso interea fugientes saucia turba
Iactantur casu, syluísque per auia cæcis
Ablati furtim, multo cum vulnere solos
Per noctem metantur agros. sonus omnis, & aura
Exterrent, pennáque leuis commota volucris:
Non sopor, aut menti requies, agit asper acerba
Nunc Mago attonitos, nunc arduus Annibal hasta.
Serranus, clarum nomen, tua Regule proles,

Qui longum semper fama gliscente, per æuum,
Infidis seruasse fidem memorabere Pœnis,
Flore nitens primo, patriis heu Punica bella
Auspiciis ingressus erat, miseramque parentem,
Et dulceis tristi repetebat sorte penates
Saucius: haud illi comitum super vllus, & atris
Vulneribus qui ferret opem: per deuia fractæ
Innitens hastæ, furtóque ereptus opacæ
Noctis, iter tacitum Perusina ferebat in arua:
Hic fessus, parui (quæcunque hic fata darentur)
Limina pulsabat tecti: tum membra cubili
Euoluens non tarda Marus, vetus ille parentis
Miles, & haud surda tractarat prœlia fama.
Procedit renouata senis, & paupere Vesta
Lumina prætendens; vtq; ora agnouit, & ægrum
Vulneribus durus ac (lamentabile visu)
Lapsanteis fultum truncata cuspide gressus,
Funesti rumore mali iam saucius aures,

AB ALTO PRIVERNO.] *Antiquo*, me interprete ex 11. Virg. lib.

Priuerno antiqua Metabus cùm excederet vrbe.

Sic Poëta vsus etiam est lib. 8.

— — *ab alto*
Saturno. prisco.

LATIÆ VITIS PERSIGNIS HONORE.] Quia Maronianæ dictionis amantior Silius, scribo: *Præsignis*, quo verborum ambitu *Centurio* notatur, cui insigne vitis. lib. 12. de Ennio:

— *Latiæque superbum*
Vitis adornabat dextra decus.

Ibidem de Centenio:

— *vitis honore*
Perfunctus Latiæ.

Martialis vetus codex lib. 10. Epigr. 26.

Vare Parætonias Latia modò vite per vrbes
Nobilis, & centum dux memorande viris.

Centurionem clamat. Plin. lib. 14. c. 1. *Centurionum in manu vitis, & opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit Aquilas, atque etiam in delictis pœnam ipsam honorat.* Rectè: nam si Romanus erat, in quem animaduertebatur, vitibus: si extraneus, fustibus cecidit Scipio disciplinam militarem ad Numantiam corrigens, Epitoma Liuii lib. 56. Hinc illud Lucilii Centurionis lib. 1. Taciti: *Cedo alteram.* Euseb. lib. 7. Histor. c. 14. Τιμή τις ἐστι παρὰ Ῥωμαίοις

τὸ κλῆμα, οὗ τοὺς τυχόντας φασὶν ἑκατοντάρχους. *Vitis quispiam honor est apud Romanos, quam qui adsecuti, centuriones vocant.* Κλῆμα verò est *vitis palmes* S. Ioannis c. 15. Inde κλῆμα ἑκατοντάρχου, *Vitis centurionis* Plutarcho in Galba. Inde *sub vitem præliari* dicuntur milites Festo: aliter alii. Hac de animaduersione vide Lipsium lib. 4. Milit. Rom. & de insigni Centurionis lib. 5. De Centurionum munere docebit Lazius lib. 4. c. 10. Com. Reip. Rom. Addo denique *vitem poscere* Iuuenali esse Centurionatum exambire.

SONVS OMNIS, ET AVRA EXTERRENT.] Maro lib. 2.

Nunc omnes terrent auræ, sonus excitat omnis.

SERRANVS CLARVM NOMEN.] Gemina in hoc nomine claritudo: patrita, Reguli fortitudine, ac constantia; & proauita, quæ nomine exprimitur, quo de Plin. lib. 18. c. 3. Serentem inuenerunt dati honores Serânum, vnde cognomen. Adi Ciceronem Orat. pro Roscio Amerino, vbi, & in epist. lib. 4. secunda ad Atticum geminans r r comperior, quod rectiùs, versui congruentius, & consonantius; obstrepente licet etymo. *Volue cothurnati grande Maronis opus.*

ATRIS VVLNERIBVS QVI FERRET OPEM.] *Atris*, seu densante sanguine: non apertis aut hiantibus plagis: tunc enim

— *sanguisque animúsque sequantur.*

QVÆCVNQVE HIC FATA DARENTVR.] Amica domus, aut infesta.

RENOVATA FOCIS, ET PAVPERE VESTA LVMINA PRÆTENDENS.] Marum dicit lumina per noctis horam exstincta reluminasse, ac renouasse, qua fuit hospitalitate. Marsus legit: *Paupere veste.* Aliud postulat copula.

FVLTVM TRVNCATA CVSPIDE GRESSVS.] Hastæ semiputatæ in fragmine cuspis reliqua erat: hinc *cuspis* hîc pro toto sustentaculo. Nec dissimiliter Græcis αἰχμὴ cuspis est, & hasta.

Quod scelus ô nimium vitæ, nimiúmq; ferendis
Aduersis genitus cerno? te maxime vidi
Ductorum, cùm captiuo Carthaginis arcem
Terreres vultu, crimen, culpámq; tonantis
Occîdere, atque hausi, quem non Sydonia tecta
Expulerint euersa, meo de corde, dolorem.
Estis vbi en iterum superi? dat pectora ferro
Regulus? an stirpem tanta periura recidit
Surgentem Carthago domus? inde ægra reponit
Membra toro, nec ferre rudis medicamina (quippe
Callebat bellis) nunc purgat vulnera lympha,
Nunc mulcet succis, ligat inde, ac vellera molli
Circundat tactu, & torpentes mitigat artus.

Exin cura seni, tristem depellere fesso
Ore sitim, & parca vires accersere mensa.
Quæ postquam properata, sopor sua munera tandem
Applicat, & mitem fundit per membra quietem:
Necdum exorta dies, Marius instat vulneris æstus
Expertus medicare modus, gratúmque teporem
Exutus sensum, trepida pietate ministrat.
Hic iuuenis mæstos tollens ad sidera vultus
Cum gemitu, lacrymísque simul: Si culmina nondum
Tarpeia exosus damnasti sceptra Quirini,
Extremas Italûm res, Ausoniámq; ruentem
Aspice, ait, genitor, tandémq; aduerte procellis
Aequos Iliacis oculos, amisimus Alpes,
Nec deinde aduersis modus est: Ticinus, & ater
Stragibus Eridanus, túque insignite trophæis
Sidoniis Trebia, & tellus lacrymabilis Hanni.

QVOD SCELVS? Ô NIMIVM VITÆ! NIMIVMQVE.] Ea posita nota sententiam meliùs statuet. Alioqui Modius Nouantiquis concinniùs:

— *ô nimiùs vitæ, nimiúmque.*

OCCIDERE, ATQVE AVSI.] Scribo: *Hausi.* Itáque est in Basiliensi.

PERIVRA RECIDIT.] P. N. *Peritura. Periura* est à commotiori pectore, & accusati Dii probant magis.

PARCA VIRES ARCESSERE MENSA.] E naturæ cognitione. Nihil enim ineptius stomacho lassi, nihil valetudini inimicum magis, quàm cibus vberior. Gnarum id quoque Flacco Argon. lib. 2.

— *Lapsas*

Restituunt [Argonautæ. qui viri?] *vires, & parco corpora Baccho.* Item Silius lib. 15. de Claudio Nerone, eiusque milite post pugnam, & victoriam:

Cùm vires parco victu, somnóque reducunt.

TELLVS LACRYMABILIS HANNI.] Non tam liquidum est mare, cùm Halcyonia sunt, quam rescribendum: *Auni.* Silius lib. 5.

Quæ vada faunigenæ regnata antiquitus Auno.

Hîc enim recensitis à Silio fluuiis vicina habuerat Aunus olim. Firmari potest & ex Aeneide vndecima, ex qua aliorsum in lib. 5. verba protulimus. Nec ferendæ Col. Membr. quibus est *Arni.*

Sed quid ego hæc? grauior quanto vis ecce malorum,

Vidi crescenteis Thrasimeni cadibus vndas,
Prostratáq; virûm mole, inter tela cadentem
Vidi Flamminium: testor mea numina, manes,
Dignam me pœnæ tum nobilitate paternæ
Strage hostis quæsisse necem, ni tristia lethum
Vt quondam patri nobis quoque fata negassent.
Cætera acerbantem questu, lenire laborans
Effatur senior, patrio fortißime ritu
Quicquid adest duri, & rerum inclinata feramus,
Talis lege deûm cliuoso tramite vitæ
Per varios præceps casus, rota voluitur æui,
Sat tibi sat magna, & totum vulgata per orbem
Stant documenta domus, sacer ille, & numine nullo
Inferior tuus ille parens, decora alta parauit,
Restando aduersis, nec virtutem exuit vllam,
Ante reluctantes liquit quàm spiritus artus.
Vix puerile mihi tempus confecerat ætas,
Cum primo malas signabat Regulus æuo,
Accessi comes, atque omneis sociauimus annos,
Donec dijs Italæ visum est extinguere lumen
Gentis, in egregio cuius sibi pectore sedem
Cœperat alma fides, mentémq. amplexa tenebat.
Ille ensem nobis magnorum, en, instar honorum
Virtutisq. ergo dedit, & sordentia fumo
Quæ cernis nunc frena, sed est argenteus ollis
Fulgor, nec cuiquam Marus est post talia dona
Non prælatus eques. Verùm superauit honores
Omneis hasta meos. cui me libare Lyæi,
Quod cernis, latices, dignum est cognoscere causam.

TESTOR MEA NVMINA MANES &c.] Par illa Æneæ iactatio li. 2

Testor in occasu vestro, nec tela, nec vllas
Vitauisse vires Danaûm: &, si fata fuissent,
Vt caderem, meruisse manu.

Fuit & illa ridicularia superstitio coniugum, parentúmque manes Deorum loco habere. Andromacha apud Senecam:

— Testor immites Deos.
Deósque veros coniuges manes meos.

NI TRISTIA LETHVM, VT QVONDAM PATRI NOBIS QVOQVE FATA NEGASSENT.] *Tristia fata*, dico *Irata*. Sic Afranius Epistola: *Iactauit sese,*

iactet: mihi erit tristior. Vbi Nonius: *Iratior.*

SACER ILLE, ET NVMINE NVLLO INFERIOR TVVS ILLE PARENS.] Curtius quoque ab Alexandro M. & exercitu antequam cum Dario prœlium iniretur, scribit l.3. *Victor ad hæc Atheniensium Philippus pater inuocabatur*, tanquam de cœlite nouo dictum.

ITALÆ VISVM EST EXSTINGVERE LVMEN GENTIS.] Æneid.12.

Lumina tot cecidisse ducum

Paterculus li.2. venustissimè de Pompeio: *Effossúmque alterum imperij Romani lumen.*

SORDENTIA FVMO QVÆ CERNIS NVNC FRÆNA, SED EST ARGENTEVS OLLIS FVLGOR.] Si sordent fumo, si argentea frænorum facies non visitur, quanam ratione *fulgor illis argenteus*? quia facilè derasa fuligine possunt in fulgorem pristinum indui. Philosophi *potentia* dicant inesse fulgorem, non *actu.*

HASTA... CVI ME LIBARE LYÆI QVOD CERNIS, LATICES.] Maro igitur hasta pro Deo. Non absimilis Cæneus, qui ab Apollonii Scholiaste in li.1. scribitur ad se adeuntibus imposuisse cultum hastæ suæ, & per eam iusiurandum. Quem etiam alium in sexum censet reuolutum ὥςε μήτε θύειν τοῖς Θεοῖς, μήτε εὔχεσθαι, ἀλλὰ τῷ ἑαυτοῦ δόρατι. *Quod neque dijs sacrificaret, neque oraret, sed hastæ sua ea præstaret.* Apud Valerium Flaccum li. 3. Argonauticωn:

Hanc ego magnanimi spolium Didymaonis hastam
Testor, & hoc omni ductor tibi numine firmo.

Iustin. l. 43. *Nam ab origine rerum pro Dijs immortalib. veteres hastas coluere: ob cuius religionis memoriam adhuc Deorum simulacris hastæ adduntur.* Arnob. l. 6. cōtra Gentes: *Pro marte Romanos hastam* coluisse. Sext. Pompeius: *Delubrum dicebant fustem delibratum, hoc est, decorticatum, quem venerabantur pro Deo.*

Turbidus arenteis lento pede sulcat arenas
Bragada, non vllo Libycis in finibus amne
Victus limosas extendere latius vndas,
Et stagnante vado patulos inuoluere campos.
Hic studio laticum, quorum est haud prodiga tellus,
Per ripas læti sæuis consedimus aruis:
Lucus iners iuxta Stygium, pallentibus vmbris,
Seruabat sine sole nemus, crassúsque per auras
Halitus erumpens tetrum expirabat odorem,
Intus dira domus, curuóq. immanis in antro
Sub terras specus, & tristes sine luce tenebræ,
Horror mente redit, monstrum exitiabile, & ira
Telluris genitum, cui par vix viderat ætas
Vlla virum, serpens centum porrectus in vlnas
Lethalem ripam, & lucos habitabat auernos:
Ingluuiem immensi ventris, grauidámq. venenis

Aluum, deprensi satiabant fonte leones,
Aut acta ad fluuium torrenti lampade solis
Armenta, & tractæ fœda grauitate per auras,
Ac tabe afflatus volucres, semesa iacebant
Ossa solo informi, latéq; repletus, & asper
Vastatis gregibus, nigro ructabat in antro.
Isq; vbi feruenti concepta incendia pastu
Gurgite mulcebat rapido, & spumantibus vndis,
Nondum etiam toto demersus corpore in amnem,
Iam caput aduersa ponebat margine ripæ.
Imprudens tantæ pestis gradiebar Aquino
Appennini cola, atq. Vmbro comitatus Hauente,
Scire nemus, pacémq; loci explorare libebat.
Iámq; propinquantum tacitus penetrauit in artus
Horror, & occulto riguerunt frigore membra.
Intramus tamen, & nymphas, numénq; precamur
Gurgitis ignoti, trepidósq; & multa pauenteis
Arcano gressus audemus credere luco.
Ecce è vestibulo, primísq; è faucibus antri
Tartareus turbo, atq; insano sæuior Euro
Spiritus erumpit, vastóq; è gurgite fusa
Tempestas oritur, mixtam stridore procellam
Cerbereo intorquens, pauefacti clade vicissim
Aspicimus resonare solum, tellúsq; moueri,
Atque antrum ruere, & visi procedere manes:
Quantis armati cælum petiere Gigantes
Anguibus, aut quantus Lernæ lassauit in vndis
Amphitryoniadem serpens, qualísq; comantes
Auro seruauit ramos Iunonius anguis,
Tantus disiecta tellure sub astra coruscum
Extulit assurgens caput, atq. in nubila primam
Dispersit saniem, & cælum fœdauit hiatu.

HORROR MENTE REDIT.]. Æneid.2. vbi de Laocoontis anguibus:
Horresco referens
πάθος inest.

SERPENS CENTVM PORRECTVS IN VLNAS.]. Zonaras Annal. tom.2. de hoc nostro serpente: Ῥηγούλῳ δὲ παρὰ τὸν Βαγράδαν ποταμὸν στρατοπεδευομένῳ δράκων ἐπεφάνη ὑπερμεγέθης, οὗ τὸ μῆκος λέγεται εἶναι ποδῶν ἑκατὸν πρὸς εἴκοσι, καὶ γὰρ ἡ λεβηρὶς αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥώμην κεκόμισται δι' ἐπίδειξιν. *Regulo ad Bagradam fluuium castra metanti immanis draco se in conspectum dedit, cuius longitudo fuisse fertur pedum viginti supra-*

centum: nam eius exuuiæ ad ostentationem Romæ perlatæ sunt. Cur cedaneum interpretem Plinium sufficio li. 8. c. 14. *Nota est in Punicis bellis ad flumen Bagradam à Regulo Imp. ballistis, tormentisque vt oppidum aliquod expugnata serpens c x x. pedum longitudinis. Pellis eius, maxillaque vsque ad bellum Numantinum durauere Romæ in templo.* A. Gellius ex Tuberone li. 6. c. 3. Vrbius Sequester eodem mensu serpentem porrigit. Addam, quibus huic monstro sit fides. Ecclesiastica Historia l. 7. c. 25. draconem occisum à S. Donato tradit magnitudine parem cum Indis serpentibus. Indi autem serpentes porriguntur in septuaginta cubitos autore Philostrato: Ὅτι ὁ Ἰνδὸς τρέφει ὄφεις πηχῶν ἑβδομήκοντα. *Indus serpentes alit cubitum, septuaginta.* Et Brasiliæ Prouincialis mihi adseruit etiamnum hodie immani illa vastitate serpentes illic sæuire. Maximus Tyrius Sermone 38. Δράκων ἦν μῆκος πεντάπλεθρον. *Draco erat procerus quinque iugera.* Nonus li. 25. Bassaricon πεντηκοντάπλεθρος ὄφις. *Quinquaginta iugerum serpens.* Monstrum horrendum ingens! *Draconem porrigi in quinquaginta iugera?* Onesicritus Strabone li. 15. dissentientiente narrat de octoginta cubitum serpentibus, item de quadraginta supra centum. Consuli possunt Olaus, & historiarum prodigiosarum sartores.

INGLVVIEM IMMENSI VENTRIS.] Æneid. 3. de Harpyis:

— *fœdissima ventris*
Proluuies

INTRAMVS TAMEN, ET NYMPHAS, NVMENQVE PRECAMVR.] Æn. 3.

— *nymphas venerabar agrestes,*
Gradiuúmq; patrem,

MISTO STRIDORE PROCELLAM.] Non. Bassar. li. 25. de serpente:

Ὁλκαίην ἑλέλιζε δυσηνέμου ὁμίχλην.
— *caudam voluebat tempestatis tenebrosa*
Instar

ARMATI COELVM PETIERE GIGANTES.] Rectè disputauit Apollonius apud Philostratum ridicularia illa bella: ideóque cœlo, ac Diis pugnasse Gigantes dici, quod expilarint templa, & sacra profanauerint: Ἐγὼ μὲν γίγαντας γεγονέναι φημὶ, καὶ πολλαχοῦ τῆς γῆς ἀναδείκνυσθαι τοιαῦτα σώματα ῥαγέντων τάφων. οὐ μὴν εἰς ἀγῶνα ἐλθεῖν τοῖς θεοῖς, ἀλλ' ὑβρίσαι μὲν ἴσως εἰς τοὺς νεὼς αὐτῶν, καὶ τὰ ἕδη. οὐρανῷ δὲ ἐπιπηδῆσαι, καὶ μὴ συγχωρεῖν τοὺς θεοὺς ἐπ' αὐτοῦ εἶναι μανία μὲν λέγειν, μανία δὲ οἴεσθαι. Meretur interpretamentum: *Gigantas exstitisse adsero quidem, & multis locis talia monstrari corpora ruptis tumulis: non tamen in Deos pugnasse, sed forte in eorum sedes, ac templa iniurios fuisse. Cœlo verò eos insultasse, nec ibi Deos agere permisisse, id verò dicere dementia est, aut cogitare.*

COMANTES AVRO SERVAVIT RAMOS IVNONIVS ANGVIS.] Ladon illi vocabulum. Apollon. li. 4. Arg.

— λάδων
Εἰσέτι που χθιζὸν παγχρύσεα ῥύετο μῆλα
Χώρῳ ἐν Ἄτλαντος χθόνιος ὄφις
Aurea mala tuebatur telluris alumnus
Serpens, cui Ladon nomen, prope Atlantica regna.

Τοῖς τὰ χρύσεα μῆλα Ἑσπερίδων φρουροῦντα (*præposuerant operæ* φρουροῦντα) ὄφιν Κήπουρον ὠνόμασε. *Aureorum malorum Hesperidum custodem serpētem Cepurum nominauit.*

Eupho-

Euphorion: ſed ludibundus hoc egit, & ambigui curioſus. Attentè χθόνιον ὄφιν dixit Apollonius: nam in eo tractu paluſtres grauiores terrigenis ſcribit Philoſtratus. Fabulam de hoc ſerpente habes & Æneid. 4. ibi:

Hinc mihi Maſſylæ gentis.

Diffugimus tamen, atq. metu conamur anheli
Tollere clamorem fruſtra. nam ſibila totum
Implebant nemus, ac ſubita formidine cæcus,
Et facti damnandus Hauens (ſed fata trahebant)
Antiquæ quercus ingenti robore ſeſe
Occulit, infandum ſi poſſet fallere monſtrum,
(Vix egomet credo) ſpiris ingentibus, arcte
Arboris abſtraxit molem, penitúſq. reuulſam
Euertit fundo, & radicibus eruit imis.
Tum trepidum, ac ſocios extrema voce cientem
Corripit, atq. hauſtu ſorbens, & faucibus atris
(Vidi reſpiciens) obſcœna condidit aluo
Infelix fluuio ſeſe, & torrentibus vndis
Crediderat, celeríq. fuga iam nabat Aquinus.
Hunc medio inuaſit fluctu, ripæq relatus
(Heu genus infandum lethi) depaſcitur artus.
Sic dirum nobis & lamentabile monſtrum
Effugiſſe datur, quantum mens ægra ſinebat
Appropero greſſum, & ductori ſingula pando.
Ingemuit, caſus iuuenum miſeratus acerbos,
Vtq. erat in pugnámq. & Martem, & prælia, & hoſtem
Igneus, & magni audendi flagrabant amore
Ocyus arma rapi, & ſpectatum Marte ſub omni
Ire iubet campis equitem, ruit ipſe citatum
Quadrupedem planta fodiens, ſcutatáq. raptim
Obſequitur iuſſu manus, & muralia portat
Baliſtas tormenta graueis, ſuetámq. mouere
Excelſas turres immenſæ cuſpidis haſtam.
Iámque vbi feralem ſtrepitu circumtonat aulam.

DIFFVGIMVS TAMEN, ATQVE METV CONAMVR ANHELI TOLLERE CLAMOREM FRVSTRA.] *Res, & libri meliores ſuadent, vt legamus; Diffugimus, tenuèmque metu* c. a. *Tollere* c. f. *Hac enim eſt natura metus inopinati & magni, vt clamandi facultatem adimat.* Hæc Modius Epiſt. 22. At nihil ag. t. Hæc equidem tanti metus eſt natura: ſed & hoc ingenium hominum vt quam contentiſſimum deſiderent clamorem tollere, quoque minus

poſſunt, conentur magis: nemo in anguſtis *tenuem tollere clamorem* conatur. Præterea vix *clamor tenuis tolli* poteſt, *elatus* enim clamor cum *tenui* pugnat. Immo non ſola formidine anheli, ſed clamore exhauſti: quorum tamen clamor obruebatur monſtro ſibilante:

— nam ſibila totum

Implebant nemus.

Vulgata igitur lectio eò, vnde vi, reſtituatur.

INFANDVM SI POSSIT FALLERE MONSTRVM.] Maronis προχάραγμα: *præmonſtratio:*

— infandum, ſi fallere poſſit Amorem,

λελῆθέναι.

ARBORIS ABSTRAXIT MOLEM.] Non. ſuprà:

Ἄσπετον αὐτοῤῥιζον ὑπὸ ποιηέσσιν ὀδοῦσιν
Δένδρεον εὐρώεντι κατέκρυφεν ἀνθερεῶνι.
Emotam radice ſimul putri ſub gutture ſtirpem
Occuluit ſerpens, quam traxerat halitus oris

CORRIPIT, ATQVE HAVSTV SORBENS.] Mirum, quanta in ſerpentibus ſorbendi vis. Plin. lib. 8. c. 14. *Faciunt his fidem in Italia appellatæ Boæ, in tantam magnitudinem exeuntes, vt D. Claudio principe occiſa in Vaticano ſolidus in aluo ſpectatus ſit infans. Aluntur primo bubuli lactis ſucco, vnde nomen traxere.* Solin. c. 8. Apud eundem Plinium: *Megaſthenes ſcribit in India ſerpentes in tantam magnitudinem adoleſcere, vt ſolidos hauriant ceruos, tauróſque.* Quo nomine mendacii incuſatur à Strabone li. 2. Megaſthenes. Poſidonius apud Strabonem li. 16. Ἐν τούτῳ δὲ Ποσειδώνιος ἱστορεῖ τὸν δράκοντα πεπτωκότα ὀφθῆναι νεκρὸν, μῆκος σχεδὸν καὶ πλεθριαῖον, πάχος δ᾽ ὥσθ᾽ ἱππέας ἑκατέρωθεν παραστάντας ἀλλήλους μὴ καθορᾶν, χάσμα δὲ, ὡς ἔφιππον δέξασθαι· τῆς δὲ φολίδος λεπίδα ἑκάστην ὑπεραίρουσαν θυρεοῦ. Vertamus, rem euertat, cui lubido. *In campo Macra refert Poſidonius lapſum, mortuumque viſum draconem*, cuius longitudo *iugeri inſtar habebat; craßities erat eiuſmodi, vt adſtantes vtrâque equites mutuo prohiberentur adſpectu; hiatus tam immanis, qui equitem caperet. ſquamæ cuiuſque orbis clypeum ſuperabat.* Meret in caſtris Plinii, atque Megaſthenis D. Hieronymus D. Hilarionis Vita: *Siquidem draco miræ magnitudinis, quos gentili ſermone Boas vocant, ab eo, quod tam grandes ſint, vt boues glutire ſoleant, omnem latè vaſtabat prouinciam, & non ſolùm armenta, & pecudes, ſed agricolas quoque & paſtores tractos adſe vi ſpiritus abſorbebat.* Cùm vltimis illa Nonni li. 25. concinunt de ſerpente:

Ἄσθμασιν ἐνδομύχοις πεφορημένος ἐς στόμα σύρων
Τηλεφανὴς ὅλον ἄνδρα χανδὸν ἐδέξατο λαιμῷ.
Ille inteſtinis procul actus flatibus, ori
Inſertúsque virum ſolidum, caua guttura pandens.

VIDI RESPICIENS.] Parili energia Æneid. 3.

Vidi egomet, duo de numero cùm corpora noſtro
Frangeret ad ſaxum

RIPÆQVE RELATVS.] Locus minimè ſolicitandus. Apprimè cohærent. *Hunc* (Hauentem) *medio inuaſit* (ſerpens) *fluctu*: tum quò arctiùs complexus

cutò deuoret, idem serpens *ripa relatus depascitur artus*. Modius voluit: *Ripaque relatos*, Vtrumque fuit: det Silio, quod scripserat, pax erit. Neque ignoro scriptum lib. 9. *ripaque relatos* de fluctib.

VTQVE ERAT IN PVGNAMQVE, ET MARTEM, ET PROELIA.] Maluissem *Vtque erat in pugnam, Martémque & p.*

MAGNO AVDENDI FLAGRABAT AMORE.] Venustius erit, si legas: *Magna*, inquit Modius, Addo, Et laudis plenioris.

FERALEM STREPITV CIRCVMTONAT AVLAM.] Ecquæ tam repente ad Bagradam surrexit aula? Serpentis antrum immane, & vastum, ventísque peruium. Athenæus lib. 5. Ὁ γὰρ διαπνεόμενος τόπος αὐλὴ λέγεται, καὶ διαυλωνίζειν φαμὲν τὸ δεχόμενον ἐξ ἑκατέρου πνεῦμα χωρίον: *Flatus locus Aula dicitur, & διαυλωνίζειν locum dicimus, qui vtraque ventos excipit.* Aulam Virgilius posuit pro apicularum domiciliis li. 4.

— *Auláſque, & cerea regna refingunt.*

At quia regna loquitur, certius eloquatur & Virgilii, & Silii magister. Odysseæ li. 15.

— χῆνα φέρων ὀνύχεσσι πέλωρον
Ἥμερον ἐξ αὐλῆς
Ingentem, ac cicurem pedibus fert anserem ab aula.

Habe quoque pro ouili positum. In Euangelio S. Ioannis ca. 10. Ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης. Interpres: *Alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili.*

Cornea gramineum persultans vngula campum,
Percitus immani serpens euoluitur antro,
Et Stygios æstus fumanti exibilat ore,
Terribilis gemino de lumine fulgurat ignis:
At nemus, arrecta & procera cacumina saltus
Exuperant cristæ, trifido vibrata per auras
Lingua micat motu, atq. assultans æthera lambit.
Vt verò strepuere tubæ, conterritus alte
Immensum attollit corpus, tergóque residens
Cætera sinuatis glomerat sub pectore gyris.
Dira dehinc in bella ruit, rapidéq. resoluens
Contortos orbes, directo corpore totam
Extendit molem, subitóq. propinquus in ora
Lato distantum spatio venit, omnis anhelans,
Attonitus serpente & equus, frenóq. teneri
Impatiens, crebros expirat naribus ignes.
Arduus ille super tumidis ceruicibus altum
Motat vtroque caput, trepidos inde incitus ira
Nunc sublime rapit, nunc vasto pondere gaudet
Elisisse premens, nunc fractis ossibus atram

Absorbet saniem, & tabo manante per ora
Mutat hians hostem, semesáq; membra relinquit.
Cedebant iam signa retro, victásq; cateruas
Longius auectas afflatus peste premebat,
Cùm ductor propere reuocatam in prælia turmam
Vocibus impellens, serpentíne Itala pubes
Terga damus, Libycísque parem non esse fatemur
Anguibus Ausoniam? si debellauit inertes
Halitus, ac viso mens ægra effluxit hiatu,
Ibo alacer, solúsq; manus componere monstro
Sufficiam: clamans hæc, atq; interritus hastam
Fulmineo volucrem torquet, primúmq. lacerto,
Venit in aduersam non vano turbine frontem
Cuspis, & haud paulum vires adiuta ruentis
Contra ardore feræ capiti tremebunda resedit,
Clamor ad astra datus, vocésque repente profusæ
Ætherias adiere domos, furit ilices ira
Terrigena impatiens dare terga, nouúsque dolori,
Et chalybem longo tum primum passus in æuo.
Nec frustra rapido stimulante dolore fuisset
Impetus, alato ni Regulus arte regendi
Instantem elusisset equo, cursúque sequutum
Cornipedis gyros, flexi curuamine tergi,
Detortis læua celer effugisset habenis.
At non spectator Marus, inter talia segni
Torpebat dextra, mea tanto in corpore monstri
Hasta secunda fuit, iam iámque extrema trisulca
Lambebat lingua, fessi certamine terga
Quadrupedis, torsi telum, atque ingentia velox
In memet sæui serpentis prælia verto:
Hinc imitata cohors certatim spicula dextris
Congerit, alternásq. ferum diducit in iras,
Donec murali balista coërcuit ictu.

PERCITVS IMMANI SERPENS EVOLVITVR ANTRO.] Modius: *Hinnitu*, pro *Immani*. Vicinum enim:

Vngula persultans campum

Hoc est: Ego è turri pisces in subiecto flumine despicio: ergo pisces alati volant per inane. Eadem opera ferrata quadrupedantum calce potuit exciri: an factum, intactum Silio.

TERRIBILIS GEMINO DE LVMINE FVLGVRAT IGNIS.] Philoſtratus vita Apollonii de Indiæ draconibus: *πῦρ αὐτοῖς ἀΐσσει λαμπάδας πλέον.* *Ignis certum ſupra lampades ſplendere*

AT NEMVS.] P. N. Ac.]

ARRECTÆ PROCERA CACVMINA SALTVS EXSVPERANT CRISTÆ.] Sed ſerpentis ſubrecto corpore: nefas enim criſtas ſolas tam ſublime tolli: de quarum magnitudine vt eximia ſic Philoſtratus: Νέοις μὲν ἐπανίσταται τὸ μέτριον, συναυξανομένη δὲ πλειουμένοις, καὶ ἀνιοῦσα ἐπὶ πολὺ, ὅτε δὴ πυρσοί τε, καὶ πριονωτοὶ γίνονται: *Criſta illis eſt modicè elata cùm iuuentam agunt: vbi proceſſit ætas, vna creſcit, longéque porrigitur, quæ & rutila euadit, & ſerræ facie.* Non igitur, quæ ſaltus, & nemora ſuperet.

SVBITOQ. PROPINQVVS IN ORA.] Ignea ſerpentium pernicitas. Philoſtratus de Indiæ campeſtribus draconibus (hic *Terrigena* dicitur) ταχύτεροι τῶν ὀξυτάτων ποταμῶν φέρονται, καὶ διαφεύγειν αὐτοὺς οὐδέν: *Celerrimis fluuiis feruntur ocyus, nec vllum ab iis effugium.*

LATO DISTANTVM SPATIO.] Nonnus Τηλεφανής..

ATTONITVS SERPENTIS EQVVS.] Ita præferunt membranę Col. & codex Pariſius.

PRIMVMQVE LACERTO.] Primùm in frontem impacta eſt haſta, deinde vlteriùs ita peruaſit, inibi vt reſederit. Fuit qui ſtatueret *Per inane*: tum rectè carmen ſit mollius.

DONEC MVRALI BALLISTA COERCVIT ICTV.] Quali muros ſolet difficere. Hoc eſt, quod de ſerpente Bagradano literis mandauit Val. Max. lib. 1. c. 8. *Telorum iactu perforari nequiſſe, ſed ad vltimum balliſtarum tormentis petitum, ſilicùm crebris, & ponderoſis verberib. procubuiſſe.* Quem locum viſiſſe iuuerit.

Tum fractus demum vires (nec enim amplius ægra
Conſuetum ad niſus ſpina præſtante vigorem
Vt ſolitò in nubes tollit caput) acrius inſtat.
Iámque aluo penitus demerſa Phalarica ſedit,
Et geminum volucres lumen rapuere ſagittæ:
Iam patulis vaſto ſub vulnere faucibus aër
Tabificam exſpirat ſaniem, ſpecus vltima, iámque
Ingenti cauda, & iaculis, & pondere conti
Hæret humi, laxóq; tamen minitatur hiatu,
Donec tormentis ſtridens, magnóq; fragore
Diſcuſſit trabs acta caput, longóq; reſoluens
Aggere ſe ripæ, tandem exhalauit in auras
Liuentem nebulam fugientis ab ore veneni.
Erupit triſti fluuio mugitus, & imis
Murmura fuſa vadis, ſubitóq; & lucus, & antrum,
Et reſonæ ſyluis vlularunt flebile ripæ.

Heu quantis luimus mox tristia prœlia damnis,
Quantáque supplicia, & qualeis exhausimus iras.
Nec tacuere pii vates, famulúmque sororum
Naiadum, tepida quas Bragada nutrit in vnda,
Nos violasse manu, feris monuere periclis.
Hæc tunc hasta decus nobis, pretiúmque secundi
Vulneris, à vestro Serrane tributa parente,
Princeps quæ sacro bibit è serpente cruorem.
Iamdudum vultus lacrymis, atque ora rigabat
Serranus, medióque viri sermone profatur,
Huic si vita duci, nostram durasset in æuum
Non Trebia infaustas superasset sanguine ripas,
Nec Thrasimene tuus premeret tot nomina gurges.

AER TABIFICAM EXSPIRAT SANIEM SPECVS VLTIMA.] Fortè quis verbi, & moduli parum gnarus comperto: *Vltima specula*, vocem retraxit, conciditque scripto: *Specus vltima.* Profectò cùm serpens hactenus vires, & spiras experta, dentésque, tantis deinde vulneribus concideretur, præsidium vitę vltimum exhalauit venenum. Quare ab hac scriptura non abhorreo:

Tabificam exspirat saniem, vltima specula!

scilicet aër veneno afflatus. Est enim Silius plerunque Tullianæ vocis imago. Tullius lib.2. Epist.15. ad Cœlium: *In communib. miseriis hac tamen oblectabar specula.* Item pro Cluentio. Alii quoque id vocis vsurpant. Verùm apage mutationem omnem. Non, hoc equidem loco, Tullium, sed Maronem Silius exprimit Aeneid. 9.

— reddit specus atri vulneris vndam
Spumantem.

TOT NOMINA GVRGES.] Tot Romanos milites, quorum superant duntaxat nomina. Vel, Tantam nobilitatem: Flaminium, Appium, Leuinum, alios, qui dignam viris obiere mortem, atque illis inde parium nomen. Liuius lib.38. *Magna fortuna populi Romani est, magnum & terribile nomen.* Silius lib. 11.

— magnum Latia inter nomina Paulus
Nomen.

Ausonius in gratiarum actione: *Viros nobilitatis antiquæ: dantur enim multa nominibus.*

Tunc senior, magnas, inquit, de sanguine pœnas
Præcepit Tyrio, & præsumpta piacula mortis.
Nam a[illegible] iecta viris, & opes attrita supinas
Africa tendebat palmas, cùm sidere diro

Misit Agenoreis ductorem animosa Therapne.
Nulla viro species, decorísque, & frontis, egenum
Corpus, at exiguis vigor (admirabile) membris.
Viuidus, & nisu magnos qui vinceret artus,
Iam Martem regere, atq; astus adiungere ferro,
Et duris facilem per inhospita ducere vitam.
Haud isti, quem nunc penes est solertia belli,
Cederet Annibali, vellem hunc ò tristia nobis
Taygeta, hunc vnum non durasscis opacis
Eurotæ ripis, vidissem mœnia flammis
Phœnissæ ruere, aut certè non horrida fata
Fleuissem ducis, & nulla quos morte, nec igni
Exutos, seruans portabo in tartara luctus.
Conserta campis acies, multúsque per arua
Feruebat Mauors, nec mens erat vlla sine ira.
Hinc inter medios memorandū Regulus ausis
Laxabat ferro, campóque pericla ruebat,
Nec repetenda dabat lethali vulnera dextra.
Sic vbi nigrantem torquens stridentibus Austris
Portat turbo globum, piceáq; è nube ruinam
Pendentem, terris pariter, pontóq; minatur:
Omnis & agricola, & nemoroso vertice pastor,
Et pelago trepidat subductis nauita velis.
At fraudem nectens, socios vbi concaua saxa
Claudebant linquens, subito in certamine gyris
Vertit equum, simulátque fugam grauiore ruina,
Et dat terga celer victa formidine ductor.
Haud secus ac stabulis procurans ostia pastor
In foueam parco tectam velamina frondis
Ducit nocte lupos, positæ balatibus agnæ.
Abripuit, traxítque virum fax mentis honestæ
Gloria, & incerti fallax fiducia Martis.
Non socios, comitúmue manus, non arma seqentum
Respicere, insano pugnæ tendebat amore.

AFRICA TENDEBAT PALMAS.] Supplicii genus: Appianus in Libycis narrat palmas iterum Cartaginem tætendisse Annibale à Masanissa, & Scipione expugnato, legatósque Hannonem, & Hasdrubalem missos, qui τὰς χεῖρας ὤρεγον ἐς τὸν Σκιπίωνα ἱκετῶν τρόπον, *qui manus Scipioni tenderent supplicum ritu.*

CVM SIDERE DIRO.] Loquendi genus ortum è Mathesi. Vana fuit opinio sid[illegible] hominum animos bello accendere, & causas mali ministrare. Si[illegible] lib.2.c.8. *Hoc velut sidere Asiatici belli mota tempestas.*

MISIT [illegible]ENOREIS DVCTOREM.] Appianus Libycis: Καρχηδόνιοι δὲ Λακεδαιμονίους στρατηγὸν ᾔτουν, οἰόμενοι δι' ἀναρχίαν κακοπραγεῖν. οἱ μὲν δὴ Ξάνθιππον αὐτοῖς ἔπεμπον: *Cartaginienses ducem Lacedamonios poposcêre, rati ideò malè rem geri, quòd duce carerent, ij Xanthippum misere.* Cicero 3. de Off. Silius sæpiculè.

ANIMOSA THERAPNE.] Vrbs Laconiæ. Isocrates de Helena: Ὅτι δὲ καὶ νῦν ἐν Θεράπναις τῆς Λακωνικῆς θυσίας αὐτοῖς ἄγειν, καὶ πατρίους ἐπιτελοῦσι. *Terapnis Laconicis etiamnum ipsis sancta sacrificia more patrio perficiunt.* Pausanias Laconicis singulari extulit, vt ferè Latini: Θεράπνη δὲ ὄνομα τῷ χωρίῳ γέγονεν ἀπὸ τῆς Λέλεγος θυγατρός. *Therapne loco nomen ex Lelegis filia.* Plinius, & Stephanus *Theramnam* appellant.

ASTVS ADIVNGERE FERRO.] Non venenum (nobilior animus Laconi) sed dolos, simulationemue intelligit: eam potissimum, qua mox vsus in Regulo capiendo Xanthippus.

HVNC VNVM NON DVRASSETIS OPACIS.] Huius vnius Xanthippi consilium multorum viribus præposuisse Polybii sensus est lib. 1. Εἷς γὰρ ἄνθρωπος, καὶ μία γνώμη τὰ μὲν ἀήττητα πλήθη, καὶ πραγματικοὶ δοκοῦντα εἶναι, καθεῖλε. *Vnus hic vir, & vnius sententia inuictas copias, & quæ in rebus agendis multum posse videbantur, euertit.*

EVROTÆ RIPIS.] Nota Laconum ad Eurotam γυμνασία, qui non viros duntaxat, at puellas quoque virgines exercitas habuit. M. Tullius Tuscul. lib.2. *Apud Lacænas virgines, quibus magis palæstra, Eurotas, sol, puluis, militia studio est, quam fertilitas barbara.* Paris Helenæ apud Ouidium:

More tuæ gentis nitida dum nuda palæstra
Ludis.

De quo gentis illius more vberrima est Propertii Elegia 12. lib.3.

CONSERTÆ CAMPIS ACIES.] Vberem narrationem dabunt Appiani Libyca, D. Aug. lib.1. de Ciuit. c.15. Polybius.

HINC INTER MEDIOS ... LAXABAT FERRO.] Placet scriptura Marsi.
Hic iter in medios . .
Laxabat.

CLAVDEBANT LINQVENS.] Modius rescribit apertiùs ex membranis:
Claudebant, vertit subito certamine gyros,
Et dat terga celer ficta formidine auctor
Haud secus.

Ego non existimaui vnius carnunculæ vitulinæ faciem cęterorum omnium codicum face præstabiliorem. Nam illud:

— subitò in certamine gyris
Cornipedis gyros flexi curuamine tergi
Detortis læua celer effugisset habenis.
Vertit equum.

ex disciplina militari est. Nec ante multo.

PASTOR IN FOVEAM.] Antiquissima venandi ratio. Lucret.

Nam fouea, atq; igni primum est venarier ortum.

Plin. lib. 8. c. 15. *Capere eos ardui erat quondam operis, foueisque maxime.* Hoc venandi genus primus in Romanis Fabiorum parens visu pauit: Plutarchus: Τινὲς δ' τις ἀπὸ ... τούτου πρώτοις δὲ ὀρυγμάτων χρησαμένους ἄγρα Φοδίους ἱστοροῦσιν ὀνομάζεσθαι τὸ παλαιὸν, οὕτω γὰρ ἄχρι νῦν αἱ διώρυχαί φόσσαι, καὶ φόδιρε σκάψαι καλεῖται. Χρόνῳ δὲ τῶν δυοῖν φθόγγων μεταπεσόντων Φάβιοι προσηγορεύθησαν: *Primos huius gentis autores venatione, quæ fossa fit, instituta tradunt aliqui Fodios appellatos antiquitus: sic enim hodie quoque foueæ dicuntur fossæ, & fodere, quod Græci σκάψαι. Tempore deinde duabus interlisis literis Fabij dicti.* Sex. Pompeius: *Alij putant eum primum ostendisse quemadmodum vrsi, & lupi foueis caperentur.* Viri quoque foueis capiuntur. Cæsar lib. 6. *Studiosè foueis capti interficiuntur: hoc se labore durant adolescentes, atque hoc genere venationis exercent.* Huc allusit Prudentius Psychomachia de Fraude:

Planiciem scrobibus violauerat insidiosis
Hostilis de parte latens, vt fossa ruentes
Exciperet cuneos, atque agmina mersa voraret,
Ac ne fallacem puteum deprendere posset
Cauta acies, virgis adopertas texerat oras,
Et superimposito simularat cespite campum.

Quid quod fouea homo homini lupus est? Phot. ca. 63. è Procopio refert de Peroze, quòd ἀκλεῶς ἅμα τῷ παντὶ στρατῷ διεφθάρη τάφρεις πεσὼν, καὶ διώρυξι ἀφανισθεὶς ..., *quod paratis fossis, foueisque illapsus perijt inglorius cum exercitu vniuerso.* Addam & in Horatii gratiam, cuius tenebras non satis quinqueuiri declarant, historiam ex Apollonii Scholiaste. Ducta Eionei filia Ixion socerum multis promissis onerauerat, quæ cum minimè præstaret, & ad fidem exigendam venisset Eioneus, Ixion βέρεθρον ποιήσας καὶ πυρακτώσας σκεπάζει αὐτὸ λεπτοῖς ξύλοις, καὶ κόνει λεπτῇ. ἐμπεσὼν δὲ ὁ Ἠιονεὺς ἀπώλετο: *structo, accensóque barathro summa tegit tenuibus lignis, & cinere leui, quò illapsus Eioneus perijt.* Ideo dictum Horatio libr. 2. Oda. 1.

— incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.

Ideo quoque, cúm nomina congruerent, dictum Plauto in Pœnulo: *Ita decipiemus fouea lenonem Lycum*, λύκος enim *lupus*.

IN FOVEAM PARCO TECTAM VELAMINE FRONDIS.] Tegebatur etiam fouea virgultis, & leui terra; accommodum fraudi repertum: Claudianus li. 3. de laudibus Stiliconis, siue Stelichonis:

Non illos (leones) *tedæ ardentes, non strata superne*
Lapsuro virgulta solo, non vocibus hœdi
Pendentis stimulata fames, non fossa fefellit.

POSITÆ BALATIBVS AGNÆ.] Foueam ea circumspectione fodiebant, vt ex eodem solo emicaret in aliquam altitudinem agger circumfossus in modum columellæ, in qua agnam sub noctem illigabant, cuius exciti balatu lupi desiliebant in prædam ipsi præda, Xenophon in Cynegetico: Ἐς δὲ οἷς αὐτοῖς καὶ ὀρύγματα ποιοῦσι ..., μεγάλα, βαθεῖαν ἐν μέσῳ λείποντες

κίονα τῆς γῆς· ἐπὶ δὲ τοῦτο εἰς νύκτα ἐπέθεσαν δήσαντες αἶγα, καὶ ἔφραξαν κύκλῳ τὸ ὄρυγμα ὕλῃ, ὥστε μὴ περιορᾶν, εἴσοδον οὐ λείποντες. τὰ δὲ ἀκούοντα τῆς φωνῆς ἐν τῇ νυκτὶ κύκλῳ τὸν φραγμὸν περιθεῖ, καὶ ἐπειδὰν μὴ εὑρίσκῃ δίοδον ὑπερπηδᾷ, καὶ ἁλίσκεται. *Eorum nonnulli orbiculares foueas ducunt, atque ingentes, relicta in medio columna terrea alta. Praeterea noctu capram ligatam solent imponere, & circuitum fossa materia è sylua comportata munire, sic vt circumspicientem fallant, introitu negato. Ferre autem audita per noctem voce circa sepimentum concursant, & quia transitum non inueniunt, transiliunt, & capiuntur,* & Claudianus his insinuat:

— non vocibus hœdi
Pendentis stimulata fames

Iam solus, nubes subito cum densa Laconum
Saxosis latebris intendens prælia, circum
Funditur, & pœnæ insurgit vis sæua virorum.
O diram Latio lucem, fastísque notandam,
Dedecus ô Gradiue tuum! tibi dextera, & vrbi
Nata tuæ, tristi damnatur sorte catenæ.
Haud vnquam absistam gemitu, te Regule vidit
Sidonius carcer, túq; huic sat magna triumpho
Visa es Carthago superis: quæ pœna sequetur
Digna satis tali pollutos Marte Laconas?
At noua Elisei iurato fœdera patres
Consultant mandare duci, pacísq. sequestrem
Mittere, poscentes victam inter prælia pubem,
Captiuámq. manum ductore rependere nostro.
Nec mora, iam stabat primis in littoris vndis
Nauali propulsa ratis, iam nautica pubes
Aut syluis stringunt remos, aut abiete secta
Transtra nouant, his intortos aptare rudentes,
His studium erecto componere carbasa malo.
Vnca locant prora curuati pondera ferri.
Ante omneis doctus pelagi, rectórq; carinæ
Puppim aptat, clauúmque Cothon, micat æreus altæ
Fulgor aqua trifidi splendentis in æquore rostri.
Tela simul, variámque ferunt contra aspera ponti
Rerum ad tempus opem, mediæ stat margine puppis
Qui voce alternos nautarum temperet ictus,
Et remis dictet sonitum, paritérq; relatis
Ad numerum plaudat resonantia cærula tonsis.
Postquam confectum nautis opus, horáq; cursus

Atque armata ratis, ventíq; dedere profundum,
Omnis turba ruit, matres, pueríq;, senésq;,
Per medios cœtus trahit, atq. inimica per ora
Spectandum fortuna ducem. fert lumina contra
Pacatus frontem, qualis cum littora primum
Attigit appulsa rector Sidonia classe.
Accessi comes haud ipso renuente, ratíq;
Impositus, mæstis socium me casibus addo.
Illuuiem, atque inopes mensas, durúmq; cubile,
Et certare malis vrgentibus, hoste putabam
Deuicto maius, nec tam fugisse cauendo
Aduersa egregium, quam perdomuisse ferendo.
Spes tamen vna mihi (quanquam bene cognita, & olim
Atrox illa fides) vrbem, murósq;, domúmque
Tangere si miseris licuisset, corda moueri
Posse viro, & vestro certe mitescere fletu.
Claudebam sub corde metus, lacrymásq; putabam
Esse viro, & nostræ similem inter tristia mentem,
Cùm tandem patriæ Tyberino allabimur amni.
Seruabam vultus ducis, & prodentia sensum
Lumina, & obtutu perstabam intentus eodem.
Siqua fides, vnum puer inter mille labores,
Vnum etiam in patria, sæuáq; in Agenoris vrbe,
Atque vnum vidi pœnæ quoque tempore vultum,
Obuia captiuo cunctis simul vrbibus ibat
Ausonia, & campum turba vincente, propinqui
Implentur colles, strepit altis Albula ripis:

NVBES SVBITO CVM DENSA LACONVM.] Homerus:

— νέφος εἵπετο πεζῶν.

— *nubes peditum comitabat.*

SAXOSIS LATEBRIS.] Lacones, & Afri de rupe iaculabantur in subiectos Romanos. Appianus de Regulo Cos. βαλλόμενος ἀπὸ κρημνῶν ἄνωθεν. Reliquum huius historiæ ibidem videre est compendio.

AD NVMERVM PLAVDAT RESONANTIA COERVLA TONSIS.] Ouidius

Quique refert pariter lentos ad pectora remos
In numerum pulsa brachia versat aqua.

Ennius: *Pone petunt, exin referunt ad pectora tonsas.*

Vide Hieronymum Columnam Italiæ decus in Ennium ibi

— *portisculum signum*
Cùm dare cœpisset

cuius ditiſſimis Commentariis latrunculi manum non abſtinuere. Item Lud. Carrionem li. 1. Emend. c. 9. Pompeium verbo *Portiſculus.* Græcè Κελευστής. Polybius cogitarim vt adſolet lib. 1. *Μέσον ἐν αὐτοῖς στήσαντες τὸν Κελευστὴν ἅμα πάντας ἀναπίπτειν ἐφ' αὑτοὺς ἄγοντας τὰς χεῖρας, καὶ πάλιν προνευομένους ἐξωθοῦντας ταύτας συνείθιζον, ἄρχεσθαί τε, καὶ λήγειν τῆς κινήσεως πρὸς τὰ τοῦ Κελευστοῦ παραγγέλματα.* *Celeuſte medio inter ſe conſtituto vnà omnes in ſe conuerſi manus adducebant, rurſiumque manus à ſe iactare, ac geſticulari conſueſcebant; item motum capiebant, ac deſinebant ad Celeuſtæ imperium.* Agit ibi de imaginaria remigatione in campo. *Portiſculus* autem malleo ſignum dabat. Feſtus Fr. Farneſiano, *Portiſculus eſt, vt ſcribit Ælius Stilo, qui in portu modum dat claſſi. Id autem eſt malleus, cuius meminit Cato in diſſuaſione de rege Attalo, & vectigalib. Aſiæ.* Heynſius *Signum* cum *Celeuſmate* confudit.

NEC TAM FVGISSE CAVENDO
ADVERSA EGREGIVM, QVAM PERDOMVISSE FERENDO.] D. Auguſt. l. 1. de Ciuitate Dei c. 22. *Maiorque animus meritò dicendus, qui vitam ærumnoſam magis poteſt ferre, quàm fugere.* Apud Lucanum li. 9. Caro:

Qui me teſte pati, vel quæ triſtiſſima pulcrum,
Romanúmque putant.

Seneca Thebaide:

— *non eſt, vt putas, virtus pater*
Timere vitam: ſed malis ingentibus
Obſtare: nec ſe vertere, ac retro dare.

HOSTE PVTABAM.] *Putabat*, Modius. Non enim de Maro, inquit, hoc intelligendum, vt malè vulgo fit, ſed de Regulo.

ATQVE VNVM VIDI POENÆ QVOQVE TEMPORE VVLTVM:] Solin. ca. 4. *Inter alia Socratis magna præclarum illud eſt, quòd in eodem vultus tenore, etiam aduerſis interpellantibus, perſtitit.* Plin. li. 7. c. 19.

Ipſi Pœnorum proceres, immitia corda,
Ad patrios certant cultus reuocare, togæq;
Abdebatur honos. ſletis illacrymante Senatu,
Et matrum turba, iuuenúmque dolore profuſo;
Inter tot gemitus immobilis, aggere Conſul
Tendebat dextram, & patria veſtigia primus
Ponentem terra, occurſu celebrabat amico.
Collegit greſſum, monitúſque recedere Conſul,
Nec ſummum violare decus, cingente ſuperba
Pœnorum turba, captiuóq; agmine ſeptus
Ibat, & inuidiam cælo, diuiſq. ferebat.
Ecce trahens geminum natorum Martia pignus
Infelix nimia magni virtute mariti,
Squalentem crinem, & triſtis lacerabat amictus,
Agnoſcisne diem? an teneris non hæſit in annis?
Atq. ea poſtquam habitu iuxta, & velamine Pœno,

Deformem aspexit,fusis vlulatibus ægra
Labitur,& gelidos mortis color occupat artus.
Si qua Deus pietas,tales Cartago videre
Dent tibi Sidonias matres,ne voce quieta.

AD PATRIOS OPTANT CVLTVS REVOCARE.] Ad *tunicam*,quæ Cartaginiensibus extima.Nam de iis Ennius:

— tunicata iuuentus

Plautus Pœnulo:*Homo tunicatus*. Valer. Max. lib. 5.c.4.*Quos inter tunicas,& loricas abdiderant*.Ita verò actum cum Regulo clamant subiecta ista:

— — velamine Pœno
Deformem adspexit

vxor Marcia. Appianus Parecbola 18. Ὁ δ' ᾔει μὲν ὡς αἰχμάλωτος ἐσταλμένος φοινικῶς:*Incedebat Regulus,vt captiuus vestitus in Punicum modum.*

TOGÆQ. ABDEBATVR HONOS.] Quibus exemplaribus est, *Addebatur*, peccant non mediocriter mea,& Modii fide. *Togæ honos* bifariam abdi potest:vel enim omnino toga caruit Regulus, vel eius togæ tunicam Punicam illi superinduunt Pœnorum proceres. Nam etsi belli gestamen,& argumentum est sagum:olim tamen apud Romanos etiam aliter fuit. Plutarchus in Coriolano: ἦν δέ ποτε τοῖς Ῥωμαίοις ἔθος εἰς τάξιν καθισταμένοις καὶ μέλλουσι τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν, καὶ περιζώννυσθαι τὴν τήβεννον. *Erat tum Romanis in more in acie constitutis,& clypeos sumturis, cincturisque togam condere,&c.* Τήβεννος autem *toga* interprete Dionysio Halicarnassæo. Festus:*Endo procinctu, in procinctu:nam apud antiquos togis incincti pugnasse dicuntur.* Capitolinus in Antonino:*Per Brundusium veniens in Italiam,togam & ipse sumsit, & milites togatos esse iussit: nec vnquam sagati fuerunt sub eo milites.* Ita Romana re ad senium vergente fuit,ita & principiò. Medio igitur rerum cursu milites sagati: qui in vrbe togati:etiamsi tunc ad exercitum togas esse missas sæpicule legimus,quod Consularium honori damus.Cicero Philippica octaua:*Equidem P. C. quanquam hoc honore vsi* [consulatus] *togati esse solent, cùm est in sagis ciuitas: statui tamen à vobis, exterisque ciuibus in tanta atrocitate temporis,tantaq. perturbatione P. R. non differre vestitu.*

MONITVSQ. RECEDERE CONSVL, NEC SVMMVM VIOLARE DECVS.] Violasset,si captiuo Regulo occurrisset, Pœnis hostibus præsertim adducentibus Regulum iure belli capitis minorem. Item, vt inquit Cicero, *quamdiu iureiurando hostium teneretur, non esse se Senatorem.* Ideóque mox in concilio cunctis inuitantibus ad sellam consularem Regulum, ipse

Abnuit,antiquumque loci adspernatus honorem est.

Regulum *capitis minorem* mox dicet Horatius,quod Sex.Pompeius aperit: *Deminutus capite appellatur,qui in hostium potestate venit.*

NIMIA VIRTVTE MARITI.] Τῇ ὑπερβαλλούσῃ.*Nimia*.Bene Tragicus Oedipo:

— quidquid excessit modum
Pendet instabili loco.

Quare prudentissimè nona in Antonium scripsit Orator ter maximus:

In illius viri consilio, atque factis nec nimium, nec parum vnquam fuit. Plautus Pœnulo:

Nimia omia nimium exhibent negotium hominibus ex se.

Affatus, iubet & vestros, & coniugis vnà
Arcere amplexus, patet impenetrabilis ille
Luctibus, & nunquam submissus colla dolori.
Hic alto iuuenis gemitu: lacrymísque coortis
Magne parens, inquit, quo maius numine nobis
Tarpeia nec in arce sedet, si iura querelis
Sunt concessa piis, cur hoc matríque, mihíque
Solamen? vel cur decus hoc ô dure negasti
Tangere sacratos vultus, atque oscula ab ore
Libauisse tuo? dextram mihi prendere dextra
Non licitum? leuiora forent hæc vulnera quantum,
Si ferre ad manes infixos mente daretur
Amplexus venerande tuos: sed vana recordor
Ni male, nam primo tunc hærebamus in æuo,
Humana maior species erat, horrida cano
Vertice descendens ingentia colla tegebat
Cæsaries, frontíque coma squalente sedebat
Terribilis decor, atque animi venerabile pondus.
Nil posthac oculus simile incidit. excipit inde
Iam Marus, atque inhibens conuellere vulnera questu,
Quid cum præteritis inuisa penatibus, inquit,
Hospitia, & sedes Pœnorum intrauit acerbas?
Affixi clypei, currúsque, & spicula nota
Aedibus in paruis, magni monumenta triumphi
Pulsabant oculos, coniuxque in limine primo
Clamabat, quò fers gressus? non Punicus hic est,
Regule quem fugias carcer, vestigia nostri
Casta tori, domus & patrium sine crimine seruat
Inuiolata larem, semel hic, iterúmque, quid oro
Pollutum est nobis, prolem gratante senatu,
Et patria sum enixa tibi, tua, respice, sedes
Hæc est, vnde ingens humeris fulgentibus ostro
Vidisti Latios Consul præcedere fasces,
Vnde ire in Martem, quò capta referre solebas,
Et victor mecum suspendere postibus arma.

Non ego complexus, & sancta fœdera tedæ
Coniugiúmue peto, patrios damnare penates
Absiste, ac natis fas duc concedere noctem.
Hos inter fletus iunctus vestigia Pœnis
Limine se duxit Tyrio, quæstúsque reliquit:

AFFATVS IVBET ET VESTROS, ET CONIVGIS VNA ARCERE AMPLEXVS.] Horatius lib. 3. Oda 5.

Fertur pudicæ coniugis osculum,
Paruósque natos vt capitis minor
A se remouisse, & virilem
Toruus humi posuisse vultum.

Solida Ode legenda super infracto Regulo. D. Augustinus lib. 1. c. 15. de Ciuit. Gell. lib. 6. c. 3. & 4. Variat Polyænus li. περιπλεκομένων τέκνων, γυναικός, φίλων, συγγενῶν, *Complectentibus liberis, vxore, amicis, cognatis.* Nisi fortè reponendum: περιχεομένων *circumfusis*, quod vtique satius: Cùm Silio conuenit Tullius lib. 3. Offic. *Reiectísque à se coniuge, & liberis Cartaginem regressus*, & cum Tullio Polybi⁹: Frag. 9. καὶ ὑπὸ τὴν γυναῖκα ἐς λόγους ἐδέξατο. Interpretor, & explico salua cum Silio pace: *Vxorem non admisit in colloquium* priuatum.

ANTIQVVMQ. LOCI ADSPERNATVS HONOREM EST.] Regulus, qui anno illo Romæ Consul fuerat, M. Tull. lib. 3. de Off.

SARRANAQ. IVNO.] Quæ Sarranis, siue Cartaginiensibus fautrix, quæque ab iis culta. Sic lib. 8. de Anna Elisæ sorore *Sarrana numina* dixit:

Cur Sarrana dicent Oenotri numina templo?

Lib. 11. *Sarrana castra* pro Punicis lib. 6. *Sarrana* cædes, Pœnorum est. *Sarra* enim Tyrus est, nec alibi tacemus.

QVOS REDITVS TESTES.] Legimus apud Gell. lib. 6. c. 4. animum Regulo fuisse Cartaginem redeundi tanto obstinatiorem, quòd sciret sibi venenum lentum, non præsentaneum à Pœnis datum, autore Tuditano. Qui Tuditanus Pœnorum nobilissimos captiuos Reguli filiis à Senatu deditos interisse tradit in armario muricib. præfixo destitutos. A Tuditano sunt illa Silii proximè, quæ de se Regulus effatur:

— — fuit ille, nec vnquam
Dum fuit, à duro cessauit munere Martis
Regulus: exangui spectatis corpore nomen.
At non Cartago fraudum domus inscia quantum
E nobis restet, iuuenes paret aspera ferro
pectora captiuos nostra pensare senecta.
Ite dolos contra.

IVRATA MENTE VOCAVI.] M. Tullius supra: *Non enim falsum iurare, periurare est: sed quod ex animi tui sententia iuraueris, sicut verbis concipitur more nostro, id non facere periurium est.* Inibi Euripidem laudat. Consuli potest etiam lib. 1. Off. Dio frag 9. de Cartaginiensibus: Ὅρκους αὐτὸν τὰ ἐν αὐτοῖς πιστὰ τε μεγάλαις. *Ab eo igitur sacramenti fidem vehementer poposcerunt.*

TOT BELLIS, TOTQ. ANNIS FREGIMVS ÆVVM.] Autor de viris Illustr. M. *Attilius Regulus fusis Salentinis triumphauit, primúsque Romanorum ducum in Africam classem traiecit: quassatas duce Amilcare naues longas tres & sexaginta accepit. Opida ducenta, & hominum ducenta millia cepit. Tot bellis!*

SALVO FOEDERE POENÆ.] Zonaras tom. 2. Ann. in cætera Reguli κακουχία illud ponit: *καὶ ἐλέφαντα προσέφερον συνεχῶς, ὅπως ὑπ' αὐτοῦ δειματούμενος μήτε τῷ σώματι, μήτε τῇ διανοίᾳ ἡσυχάζει: Elephantum etiam adduxere, vt ab ipso pauefactus neque corpore, neque mente conquiesceret.*

CVRRVSQVE, ET SPICVLA NOTA ÆDIB. IN PARVIS.] Malè Silium tuetur Marsus, qui ad priuatas ædes talia prostare negat. Apud Silium vxor ipsa dicit Regulo:

— quo capta referre solebas,
Et victor mecum suspendere postib. arma:

Commentario ad li. 15. magis hanc veritatem conlucidabimus: nunc dico non cuiuis militi, aut spoliatori fas fuisse arma hosti derepta suis ædibus præfigere: sed illi duntaxat, qui virtutis præmium fuisset ab Imperatore consecutus. Polyb. lib. 6. Διὰ τὸ μόνοις ἐξεῖναι περιτίθεσθαι κόσμον τοῖς ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ τετιμημένοις, ἔν τε ταῖς οἰκίαις κατὰ τοὺς ἐπιφανεστάτους τόπους τιθέασι τὰ σκῦλα, σημεῖα ποιούμενοι, καὶ μαρτύρια τῆς ἑαυτῶν ἀρετῆς.

VIDISTI LATIOS CONSVL PRÆCEDERE FASCES.] Quò? in Capitolium. Noui Coss. more Capitolium petebant Cal. Ianuarii, amicis, Senatu, Equitibus comitantibus. Lege Ouid. Ep. 9. lib. 4. de Ponto; vbi & cætera solemnia exsequitur.

LIMINE SE DVXIT TYRIO.] *Seclausit*, sagaciter Modius: quia Regulo commune cum Pœnis hostibus hospitium.

Vix dum clara dies summa lustrabat in Oeta
Herculei monumenta rogi, cùm Consul adire
Accirique iubet Libycos, tum limina templi
Vidimus intrantem, quæ consultata Senatus,
Quásue viri voces extremum curia mærens
Audierit placido nobis ipse edidit ore,
Intulit vt gressus, certatim voce, manúque
Ad solitam sedem, & vestigia nota vocabat.
Abnuit, antiquúmque loci aspernatus honorem est.
At circunfusi non secius vndique dextram
Prensare, ac patriæ ductorem nomine tanto
Redderet, orabant: aptiua posse redemptum
Pensari turba, ac Tyrias tum iustius arces
Arsuras dextra, fuerit quæ vincta catenis.
Tum palmas simul attollens, ac lumina cælo:
Iustitiæ, rectique dator, qui cuncta gubernat,
Nec leuior mihi diua fides, Sarranáque Iuno,

Quos

Quos reditus testes iurata mente vocaui,
Sit mihi fas me digna loqui, Latiósque tueri
Voce focos, ibo ad Tyrios non segnior inquit,
Stante fide reditus, & saluo fœdere pœnæ.
Sic nobis rerum exitio desistite honorem
Tendere, tot bellis, tótque annis fregimus æuum,
Nunc etiam vinclis, & longo carcere torpent
Captiuo in senio vires, fuit ille, nec vnquam
Dum fuit à duro cessauit munere Martis
Regulus, exangui spectatis corpore nomen.
At non Carthago fraudum domus, inscia quantum
E nobis restet, iuuenes pares aspera ferro
Pectora captiuos, nostra pensare senecta.
Ite dolos contra, génsque astu fallere læta
Discat me capto, quantum tibi Roma supersit.
Nec veró placeat, nisi quæ de more parentum
Pax erit, exposcunt Libyci, nobísque dedere
Hæc referenda, pari libeat si pendere bellum
Fœdere, & ex æquo geminas conscribere leges.
Sed mihi sit Stygios ante intrauisse penates,
Talia quàm videam ferienteis pacta Latinos.
Hæc fatus Tyriæ sese iam reddidit iræ,
Nec monitus spernente graues, fidósque Senatu,
Pœnorum dimissa cohors, quæ mæsta repulsa,
Ac minitans capto, patrias properabat ad oras.

SVMMA LVSTRABAT IN OETA HERCVLEI MONVMENTA ROGI.] In Oeta námq. arsit Hercules. Vide Senecam.

ACCIRIQVE IVBET LIBYCOS.] Mane, vt vidisti, ex ritu Silio cognitissimo. Nam quo die legati venerant, non eodem mos fuit senatum esse, sed postero. Nimia tamen cupido morem quandóque pene præuertit. Liuius lib. 44. *Adeo exspectati venerunt, vt nisi vesper esset, extemplo senatum vocaturi Coss. fuerint.*

LIMINA TEMPLI VIDIMVS INTRANTEM.] *Templi* limina ab vrbe seposita: nam vt Romani legatos sociarum, aut amicarum nationum in vrbem admittebant: ita partis aduersę extra illam. Polyb. Ecloga 141. Τῶν δὲ πρέσβεων εἰς τὴν Ῥώμην παραγενομένων τοὺς μὲν παρὰ τῶν Βελλῶν, καὶ Τίτθων ὅσοι τὰ Ῥωμαίων ᾑροῦντο, παρεδέξαντο πάντας εἰς τὴν πόλιν. τοὺς δὲ παρὰ τῶν Ἀραυάκων πέραν τοῦ Τιβέρεως ἐκέλευσαν κατασκηνοῦν, διὰ τὸ πολεμίους ὑπάρχειν, ἕως βουλεύσονται περὶ τῶν ὅλων: *E legatis, qui Romam aduenerant, Bellitanos, ac Tingitanos, qui rem Romanam fouebant, omnes in vrbem admiserunt: Aranacas verò vltra Tiberim diuersari iusserunt, quòd hostes es-*

ſent, dum de re tota deliberatum ſit. Dionis Fragmentum 9. de Regulo: Οὔτε εἰς τὴν πόλιν καθάπερ ἐκβληθεὶς εἰσῆλθεν, ἀλλ' ἔξω τοῦ τείχους τῆς βουλῆς ἀθροισθείσης, ὥσπερ τοῖς τῶν πολεμίων πρέσβεσιν ἔθος εἶχον χρηματίζειν, τήν τε πρόσοδον μετὰ τῶν ἄλλων, ὥς γε καὶ ὁ λόγος ἔχει, ἐποιήσατο. *Neque in vrbem, velut eiectus, iniit, ſed extra muros coacto conſilio, vt cum hoſtium legatis agi moris eſt, cum aliis acceßit, vti narrant.* Romam autem ingreſſus eſt Regulus, non hæſit tamen: ſed & ſenatus extrà fuit, & abnoctauit ad vrbem cum legatis, quod his docet Silius:

Quod cùm prateritis inuiſa penatibus, inquit,
Hoſpitia, ac ſedes Pœnorum intrauit acerbas?

Item: *— inuictis veſtigia Pœnis*
Limine ſe clauſit Tyrio.

Idem adſtruit Dio fragmento 12. Οὐκ ἐδέξαντο αὐτὸν (Καρθάλωνα) εἴσω τοῦ τείχους, ὡς πολέμιον. *Non eum intra muros, vt hoſtem, admiſerunt.* Frag. 24. Ὅτι ἐλθόντων Νυμαντίνων πρέσβεων οἱ Ῥωμαῖοι ἔξω τοῦ τείχους ἐδέξαντο αὐτούς, ἵνα μὴ καὶ βεβαιοῦν ἐκ τούτου τὰς σπονδὰς δόξωσι. ξένια μέντοι, καὶ ὣς, ἐξέπεμψαν. *Cùm adeſſent legati Numãtinorum, Romani eos extra muros exceperunt, ne ſi in vrbem eſſent admißi, hoc ipſo fœdus iciſſe viderentur. Lautia autem iis, vti par fuit, miſerunt.* Age vero cuius templi? Martis opinor, aut Bellonæ. Patefacio è dictis veterum. Suetonius de Martis ęde Octauii c. 29. *Sanxit, vt de bellis, triumphiſque hîc conſuleretur ſenatus.* Martis autem ædes extra vrbem. Dionyſius lib. 6. Antiq. Rom. ἀπὸ ἱεροῦ τινος Ἄρεως ἔξω τῆς πόλεως ἱδρυμένου: *Ab æde Martis, quæ extra vrbem.* Diſertim Liuius lib. 7. *Popilius Coſ. exercitu ſcripto cùm omnes extra portam Capenam ad Martis ædem conuenire armatos iuniores iuſſiſſet.* De Bellonę æde teſtimonii dictio eſt à Nicoſtrato libro, qui inſcribitur *de Senatu habendo*: *Tertium circa ædem Bellonæ, in quo exterarum nationum legatis, quos in vrbem admitti nolebant, Senatus dabatur* Sic Liuii lib. 26. Marcello in æde *Bellonæ* ſenatus datus, & lib. 42. C. Cicereio. Quandóque in æde Apollinis, quæ ipſa & à Roma ſeiunctior: Liuius lib. 34. *Legati Nabidis tyranni Romam venerunt: his extra vrbem in æde Apollinis Senatus datus eſt.* Vide Aſconium Oratione in toga candida, & Liuium lib. 37. qui triumphum petentibus ſenatum datum notant in Apollinis templo.

LONGO CARCERE TORPENT.. VIRES.] Florus de Regulo lib. 2. c. 2. *Nec Punico carcere fractus eſt*, animi vtique: at corporis vires carcere debiliores, præſertim *in ſenio.*

DISCAT ME CAPTO.] Similes Mutii Scæuolæ eminationes. Vt ſcias, quem virum effugeris, idem trecenti iurauimus. Florus li. 1. c. 10. Prudens, an imprudens; patriæ, ſuíſque fidus an infidus fuerit Regulus, diſquiritur ſatis ingenioſè Calcagninus, Grifilius.

Proſequitur vulgus patres, ac planctibus ingens
Perſonat, & luctu campis reuocare libebat
Interdum, & iuſto raptum retinere dolore.
At trepida, & ſubito ceu ſtans in funere coniux
Vt vidit puppim properantem intrare, tremendum

Vociferans, celerem gressum referebat ad vndas:
Tollite me Libyci comitem, pœnæque, necísque,
Hoc vnum coniux vteri per pignora nostri
Vnum oro, liceat tecum quoscunque ferentem
Terrarum pelagíque pati, cœlíque labores.
Non ego Amyclæum ductorem in prælia misi,
Nec nostris tua sunt circundata colla catenis,
Cur vsque ad pœnas miseram fugis? accipe mecum
Hanc prolem, forsan duras Cartaginis iras
Flectemus lacrymis, aut si præcluserit aures
Vrbs inimica suas, eadem tunc hora manebit
Teque, tuósque simul, vel si stat rumpere vitam
In patria moriamur, adest comes vltima fati.
Has inter voces, vinclis resoluta moueri
Paulatim, & ripa cœpit decedere puppis.
Tum vero infelix mentem furiata dolore
Exclamat, fessas tendens ad sidera palmas:
En qui se iactat Libyæ, populísque nefandis
Atque hosti seruare fidem, data fœdera nobis
Ac promissa fides thalamus, vbi perfide nunc est?
Vltima vox duras hæc tunc penetrauit ad aures:
Cætera percussi vetuerunt noscere remi.
Tum fluuio raptum ad pelagi deuoluimur oras,
Ac legimus pontum, pinúque iuuante cauata,
Aequor, & immensas curua trabe findimus vndas.
Ludibrium necis horrescens, vis aspera ponti
Obrueret, scopulísque ratem furor improbus Euri
Frangeret, optabam: moderato flamine lenes
Vexerunt Zephyri, Tyrióque dedere furori:
Infelix vidi, patriámque remissus in vrbem
Narrator pœnæ dura mercede reuerti.
Nec tibi nunc ritus imitantem, irásque ferarum
Pygmaleoneam tentarem expromere gentem,
Si maius quicquam toto vidisset in orbe
Gens hominum, quàm quod vestri veneranda parentis
Edidit exemplum virtus pudet addere questus
Suppliciis, quæ spectaui placido ore ferentem.
Tu quoque chare puer dignum te sanguine tanto
Fingere ne cessa, atque humenteis comprime fletus.

Præfixo paribus ligno mucronibus omnes
Armantur laterum crates, densúsq. per artem
Texitur erecti, stantísque ex ordine ferri
Infelix stimulus, somnísque hac fraude negatis
Quoscunque in flexus producto tempore tortor
Inclinauit iners, fodiunt ad viscera corpus.
Absiste ô iuuenis lacrymis. patientia cunctos
Hos superat casus. longo reuiresceret æuo
Gloria, dum cœli sedem, terrásque tenebit
Casta fides, dum virtutis venerabile nomen
Viuet, eritque dies, tua quo dux inclyte fata
Audire horrebunt à te calcata minores.
Hæc Marus, & mœsta refouebat vulnera cura.
Interea rapidas perfusa cruoribus alas
Sicut sanguinea Thrasimeni tinxerat vnda,
Vera ac ficta simul spargebat fama per vrbem.

AC PLANCTIBVS INGENS PERSONAT ET LVCTV CAMPIS REVOCARE LIBEBAT.] Meliùs indubitanter:

— *planctibus ingens*
Personat, & luctu campus: reuocare l.

NON EGO AMYCLÆVM DVCTOREM.] Xanthippum tui victorem.

TVM FLVVIO RAPTVM.] Lego: *Raptim*. Vel: *Rapti*.

PINVQ. IVVANTE CAVATA ÆQVOR.] Fortè *innante*.

OPTABAM: MODERATO FLAMINE LENES VEXERVNT ZEPHYRI.] *Optabam*, desiderii est: *vexerunt Zephyri leues*, querelæ. sic diuersis affectibus expromendis natus Poëta. Nihil orationis integritati deest. Aiunt tamen in coloniensib. membranis esse:

— *optabam. Lethum id commune fuisset:*
Sed nos ad pœnam moderato f. l.

PRÆFIXO PARIBVS LIGNO MVCRONIBVS OMNES ARMANTVR LATERVM CRATES.] Nemo Silio expressiùs hoc supplicii genus composuit. Et hoc sæpe prosunt Poëtæ, quòd cæteris γλαφυρώτερον καὶ γραφικώτερον: *Comtiùs, atq. expreßiùs.* pleraque efferant. Appiano eadem machina vocatur γαλεάγρα κέντρα πάντοθεν ἔχουσα: *Decipulam (à nonnulla similitudine) stimulis undiq. prædita.* Zonaræ tom. 2. Σκεῦός τι συμπηκτὸν κέντρα πανταχόθεν ἔχον: *Stimulos ferreos asserculis vndiq. inaptatos stanti circumposuere, ne quà posset reclinari.* D. Augustinus lib. 1. de Ciuit. c. 15. *Inclusum námque angusto ligno, vbi stare cogeretur, clauis, quæ acutißimis vndique confixo, vt se in nullam eius partem sine pœnis atrocißimis inclinaret, etiam vigilando peremerunt.* Vide Gell. lib. 6. c. 4. Cum verbis D. Augustini satis congruunt illa Appiani Parecbola 18. Κέντρα σιδήρεα σανίσιν ἐνεμπεπηγμένα πανταχόθεν ἑστῶτι ἐφειστήκει, ἵνα μηδαμόσε δύναιτο ἐπικλίνεσθαι. A Seneca epistola 67. Reguli *arca* dicitur.

SOMNISQ. HAC ARTE NEGATIS.] Causarum abunde est, cur non

dormiat. Alii duciore quoque sæuitia somno prohibitum volunt, refectis palpebris. Valerius Maximus li. 9. ca. 2. *Cartaginienses Atilium Regulum palpebris resectis machinæ, in qua vndique præacuti stimuli eminebant inclusum vigilantia pariter, & continuo tractu doloris peremerunt.* Zonaras tom. 2. Annal. Valerio accedit M. Tullius in L. Pisonem. Tuditanus apud Gellium tradit sursum consutas fuisse palpebras.

QVOSCVNQVE IN FLEXVS PRODVCTO TEMPORE TORTOR INCLINAVIT INERS.] Horatius quidem dixit li. 3. Oda 5.

At qui sciebat, quæ sibi barbarus
Tortor parabat.

At non inuenio, qui dixerit inclinatum horsum, aut illorsum à tortore Regulum. quid necesse? an ingeniosa ista pœnarum carnificina carnifice in stimulos impellente eguit? Malim: *Torpor*: naturalis somnolentia oboriebatur, sed frui non erat. Deinde incredibilis est tanta in sæuitia tortoris *inertia*, præsertim si Regulum inclinat: ergo rectius sit *Torpor iners*, quàm *Tortor iners*, vt hucusque lectum est in Silio.

MACHINA REGVM.] Arca pingatur è robusteis tabuleis oculorum causa antrorsum patens, trilatera. Non vsque dissimilis in Pœnulo vocatur *codex robusteus*, & apud Festum *Robus. Robus in carcere is locus, quo præcipitatur maleficiorum genus, quod ante arcis robusteis includebatur.*) Adnectantur tabulis introrsum clathri è ferro (Silio *laterum crates*) & in virgis adhærescant murices crebri equis stimulis. Suffecerit supra arcam caput bene capillatum, & incauum, quo illud repræsentetur li. 2. apud Silium:

— *vidi cum robore pendens*
Hesperiam cruce sublimis spectaret ab alta.

Vbi *crux* machina ipsa est, non crux Immissa, non Commissa. Item palpebræ cum fronte continenti replicatæ consuantur. Et caput in edito, ibidem:

Iuxta triste decus pendet sub imagine formæ.

Non quòd è cruce pependerit Regulus: sed quia in alto mutabundus, aut propensione sua casum minitaretur, vt *pendentes è rupe capellæ*, Virgilio Appendicula esto M. Regulum *illigatum in machina* fide Ciceronis in L. Pisonem.

VERA, AC FICTA SIMVL SPARGEBAT FAMA.] Æneid.4.
Tam ficti, prauique tenax, quàm nuncia veri.

Allia, & infandi Senones, captæque recursat
Attonitis arcis facies, excussit habenas
Luctificus pauor, & tempestas aucta timendo.
Hic raptim ruit in muros, vox horrida fertur,
Hostis adest, iaciunt sudes, & inania tela.
Ast aliæ laceris canentes crinibus, alta
Verrunt tecta Deûm, & seris post fata suorum
Sollicitant precibus, requiem tenebræque, diésque
Amisere: iacet portis, vlulante dolore
Dispersum vulgus, remeantúmque ordine longo
Seruat turba gradus, pendent ex ore loquentum,
Nec lætis sat certa fides, iterúmque morantur
Orando, & vultu interdum sine voce precati
Quod rogitant, audire pauent: hic fletus, vbi aures
Percussæ grauiore malo: metus inde, negatum
Si scire, & dubius responsi nuntius hæsit.
Iámque vbi conspectu redeuntis visa propinquo
Corpora, sollicite lethi funduntur, & ipsis
Oscula vulneribus figunt, Superósq; fatigant.
Hic inter trepidos curæ venerandus agebat
Serranum Marus, atque olim post fata mariti
Non egressa domum vitato Martia cœtu,
Et lucem causa natorum passa, ruebat
In luctum similem antiquo, turbata repente,
Agnosciénsque Marum, fidei comes inclyte magnæ
Nunc certe mihi reddis, ait, leue vulnus, an alte
Vsque ad nostra ferus penetrauit viscera mucro?
Quicquid adest, dum non vinctum Cartago catenis
Abripiat, pœnæq; instauret monstra paternæ,
Gratum est ô Superi. quoties heu nate petebam
Ne patrias iras, animósq; in prælia ferres,

ALLIA ET INFANDI SENONES.] Ceperunt vrbem xv. Calen. Augusti. Tacitus lib. 18. decimumquintum Cal. Augusti infaustum appellat diem, Cremerensi (quo deuicti Fabii trecenti) Alliensiq; cladibus, eúmq; diem inter nefastos numerauêre, teste Plut. in Camillo, & Quæstion. Rom. Liuio principio libri sexti. Macrob. li. 1. Sat. c. 16.

HOSTIS ADEST, IACIVNT SVDES.] Sic exemplaria. Versum labantem alleuaui:

Iaciúntque sudes.

Virgilius enim corripuit li.7.

Stipitibus duris agitur, sudibúsque praeustis.

Neque mihi probari potest, quod nunquam obseruo, Silium ex magisterio Virgilii excessisse.

CRINIB. ALTA VERRVNT TEMPLA DEVM.] Ingenti in luctu matribus sollemne fuit crinem spargere, vellere, aut etiam templa crine verrere. Quam luctus faciem describit, iterum Silius li.13. de Capyensibus viris (& alibi notamus)

— nunc propexis in pectora barbis
Verrere humum.

Lucanus lib.7.

— sacros pedibus prosternere canos.

NEC LÆTIS SAT CERTA FIDES.] Seneca:

Proprium hoc miseros sequitur vitium
Nunquam lætis credere rebus.

REDEVNTIS VISA PROPINQVO CORPORA.] Scribo: *Redeuntis*, vel *Redeuntiûm*: plurimos enim reuenisse scimus ex historia, & Silius voluit illo iudicatum:

Hic inter trepidos.

OSCVLA VVLNERIBVS FIGVNT.] Adsimile scribit Tacitus li. de Morib. Germ. *Ad matres, & ad coniuges vulnera ferunt: nec illæ numerare, aut exigere plagas pauent.* Prudent. Psychomachia:

Pérque cicatricum numerum sudata recensens
Millia pugnarum.

ET LVCEM NATORVM CAVSA PASSA.] Ni pignorum rationem habuisset, marito vitam impendisset vxor, vt Porcia, vt Seruilia, vt Euadne, vt Alcestis, vt Indæ mulieres, vt Scyticæ, vt aliæ non paucæ.

NVNC CERTE MIHI REDDIS, AIT, LEVE VVLNVS: AN ALTE
VSQVE AD NOSTRA FERVS PENETRAVIT VISCERA MVCRO.] Qui *Hunc* repositum volunt è membranis Coloniensibus, non animaduerterunt orationem solœcam. Vlterius lego:

— inantè.

Vsque ad n. f. p. v. m.

Ita postulat ἀντίθεσις: *Nunc reddis leue vulnus*, quod *inantè* altissimum. Tolló que interrogandi notam.

QVIDQVID ADEST.] Fortè: *Quidquid id est*, de Maronis exemplo Æneid.2.

Quidquid id est, timeo Danaos.

Nec te belligeri stimularet in arma parentis
Triste decus, nimium viuacis dura senectæ
Supplicia expendi, quæso iam parcite si qua
Numina pugnastis nobis, hac cladis acerbæ

Discussa ceu nube, patres conquirere fessis
Iam rebus meditantur opem, atque ad munera belli
Certatur, pulsúsque dolor grauiore periclo.
Maxima curarum, rectorem ponere castris
Cui Latium, & moles rerum quassata recumbat,
Spectante occasum patria, Iouis illa mouenti
Ausoniæ, atque Italis tempus protendere regnis
Cura fuit. nam Tyrrhenos, Pœnúmque secundis
Albana surgens respexerat arce tumentem:
Qui ferre in muros victricia signa parabat.
Tunc quassans caput haud vnquam tibi Iuppiter, inquit,
O iuuenis dederit portas transcendere Romæ
Atque inferre pedem, Tyrrhenas sternere valles
Cædibus, & ripas fluuiorum exire Latino
Sanguine fas fuerit, Tarpeium ascendere collem,
Murísque aspirare veto. quater inde coruscum
Contorsit dextra fulmen, quo tota reluxit
Mæonidum tellus, atrámque per æthera voluens
Abrupto fregit cælo, super agmina nubem.
Nec Pœnum auertisse satis, dat numine magno
Aeneadis mentem, gremio deponere tuto
Romuleam tandem, Fabiòque salutis habenas
Credere ductori, cui postquam tradita belli
Iura videt, non hunc inquit superauerit vnquam
Inuidiā, aut Libyco popularis gloria fuco.
Non astus fallax, non præda, aliúsve cupido
Bellandi vetus, ac laudum, cladúmque quieta
Mente capax, par ingenium, castrísque, togæque.
Sic genitor diuûm, recipítque ad sidera gressum.
Hic circunspectis nulli deprensus in armis,
Laudatúsque Ioui Fabius, mirabile) tantum,
Gaudebat reducem patriæ adnumerare reuersus,
Duxerat egrediens quam secum in prælia pubem.
Nec membris quisquam, natóve pepercit amato
Acrius, aut vidit socium per bella cruorem
Tristior, atque idem perfusus sanguine victor
Hostili, plenis repetebat mœnia castris.
Stirpe genus clarum, cælóque affinis origo.
Nam remeans longis olim Tirynthius oris,
Et

Et triplicis monstri famam, & spectacula captas
Mira boues, hac qua fulgent nunc mœnia Romæ
Egit ouans: tunc Arcadius (sic fama) locabat
Inter desertos fundata palatia dumos
Paupere sub populo ductor, cùm regia virgo
Hospite victa sacro, Fabium de crimine læta
Procreat, & magni commiscet seminis ortus
Arcas tu Herculeos mater ventura nepotes,
Ter centum domus hæc Fabios armauit in hostem
Limine progressos vno, pulcherrima quorum
Cunctando Fabius superauit facta, ducémq.
Hannibalem æquando, tantus tunc Pœne fuisti.

AGEBAT SERRANVM MARVS.] Alleuans, & sustinens. Aguntur aut inanima, aut admodum debilitata, aut pecudes, aut inuiti, similiaue. Eustathius pluribus locis autor. Hinc *Abigei* in iure. Emphasis verbo Silii est. Serranus vulneribus tardior ibat: comes *agebat*.

DVRA SENECTÆ SVPPLICIA EXPENDI.] Æneid. II.

Infanda per orbem Supplicia, & scelerum pœnas expendimus omnes,
Item in 6. propiore vestigio:

— veterúmque malorum
Supplicia expendunt.

ALBANA SVRGENS RESPEXERAT ARCE.] Iupiter cognomento *Latiaris*, siue *Latialis*, cui in Albano monte fiebat totius Latii, & magistratuum Romanorũ omnium, vel Tribuni plebis concursu sacrũ. Dionys. li. 8. Antiq. Rom. Πᾶσαι θύουσι αἱ τῆς πόλεως ἀρχαὶ κοινῇ ὑπὲρ τοῦ Λατίνων ἔθνους τῷ Διὶ θυσίαν ἐπὶ τὸ Ἀλβανὸν ὄρος ἀναβαίνουσαι. *Omnes Vrbis magistratus pro Latino genere Ioui sacrum commune faciunt in Albano monte.* Lectum & è Strabone, & Liuio lib. 22. Lucano li. 1. & 5.

ROMVLEAM TANDEM.] Scribo: *Gentem.*

NON HVNC SVPERAVERIT VNQVAM INVIDIA.] Non ciuium, non commilitum: eorum enim securus egit Fabius. At in ipso Fabio hæsit inuidia, & plerumque dictis Scipionis Africani gloriam deterebat: ita vt de Fabio scripserit Plutarchus: Οὕτω πρεσβύτερον ἤδη πολλοῖς, ὡς δύσκολος ἤδη ἀνὴρ, καὶ βάσκανος. *Sic in multos inuectus est, quòd iam (in senecta ætate) asperis esset moribus, atque inuidus.* Idem illi impingit Liuius. Vide Silium li. 16.

Ne credat nos inuidiæ.

TANTVM ... DVXERAT EGREDIENS QVAM SECVM IN PROELIA PVBEM.] Colonienses membranæ *Tanquam.* Vera esto lectio *Tantam.*

QVA FVLGENT NVNC MOENIA ROMÆ ... TVNC INTER DESERTOS FVNDATA PALATIA DVMOS.] Æneidos lib. 8. similis temporum signata differitas:

Hinc ad Tarpeiam sedem, & Capitolia ducit
Aurea nunc, olim syluestribus horrida dumis.

Proximè hæc accedit Ouidius li. tertio operis infandi:

> *Quæ nunc sub Phœbo, ducibúsque palatia fulgent,*
> *Quid nisi araturis pascua bobus erant?*

Fastor. 6.

> *Quæ nunc ære nitent &c.*
> *Tunc erat intonsi regia magna Numæ.*

Propertius lib. 4. Eleg. 1.

> *Hoc quodcunque vides, hospes, quàm maxima Roma est,*
> *Ante Phrygem Æneam collis, & herba fuit.*
> *Atque vbi nauali stant sacra palatia Phœbo,*
> *Euandri profugæ procubuere boues.*

REGIA VIRGO HOSPITE VICTA SACRO.] Plutarchus: Νυμφῶν μιᾶς λέγουσιν, οἱ δὲ γυναικὸς ἐπιχωρίας Ἡρακλεῖ μιγείσης περὶ τὸν Θύμβριν ποταμὸν γενέσθαι Φάβιον. *Cum nympharum vna, aut muliere indigena circa* Thybrim *mistus fuisset Hercules, Fabium natum aiunt.*

TVRBATVS IOVE.] Iupiter ab ea perturbatione, & pauore, quem animis immittit, vocabulum obtinuit. Διὸς Δειματίου, aram, & sacra in monte sacro reconciliata plebe. Dionysius lib. 6. Antiq. Rom. Βωμὸν κατεσκεύασαν ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας, ἐν ᾗ κατεστρατοπέδευσαν, ὃν ἐπὶ τοῦ καταχόντος αὐτοὺς δείματος τότε ὠνόμασαν, ὡς ἡ πάτριος αὐτῶν σημαίνει γλῶσσα, Διὸς Δειματίου. *Aram statuerunt in summo vertice, in quo castra metati fuerant, quam à terrore, quo tunc correpti fuerant, lingua vernacula* Iouis Terrifici *nominarunt.*

— PVLCERRIMA QVORVM
CVNCTANDO FABIVS SVPERAVIT FACTA, DVCEMQVE
ANNIBALEM ÆQVANDO TANTVS TVNC, POENE, FVISTI.] Fortè

> *— superauit facta, ducémque*
> *Annibalem: quantus quantus tunc, Pœne, fuisti.*

Dum se perculsi renouant in bella Latini,
Turbatus Ioue, & exuta spe mœnia Romæ
Pulsandi, colles Vmbros, atque arua petebat
Annibal, excelso summum qua vertice montis
Deuexum lateri pendet Tuder, atq; vbi latis
Proiecta in campis nebulas exhalat inertes,
Et sedet ingentem pascens Meuania taurum,
Dona Ioui: tum Palladios se fundit in agros
Picenum cupidus prædæ, atque errantibus armis,
Quo spolia inuitant transfert populantia signa.
Donec pestiferos mitis Campania cursus
Tardauit, bellúmque sinu indefensa recepit.
Hic dum cognosi spectat templúmq;, domósq;
Literni ductor, varia splendentia cernit

Pictura, belli patribus monumenta prioris
Exhausti. nam porticibus signata manebant.
Queis inerat longus rerum, & spectabilis ordo.
Primus bella truci suadebat Regulus ore.
Bella neganda viro, si noscere fata daretur:
At princeps Pœnis indictæ more parentum
Appius astabat pugnæ, lauróque reuinctus
Iustum Sarrana ducebat cæde triumphum.

STAGNOSI... LINTERNI.] Cognominis præterfluit fluuius. Strabo li. 5. Παραῤῥεῖ δ' ὁμώνυμος τῇ πόλει ποταμός. *Præterfluit cognominis ciuitati fluuius.*

PICTVRA, BELLI PATRIBVS MONVMENTA PRIORIS EXHAVSTI: NAM PORTICIB. SIGNATA MANEBANT.] Alludit ad picturam Romæ positam de qua Plin. lib. 35. c. 4. M. Val. Maxim. Messala, *Princeps tabulam picturæ prælij quo Cartaginienses, & Hieronem in Sicilia deuicerat, proposuit in latere curiæ Hostiliæ, anno ab Vrbe condita quadringentesimo nonagesimo.*

Æquoreum iuxta decus, & nauale tropheum
Rostra gerens, niuea surgebat mole columna
Exuuias Marti, donúmq. Duillius alto
Ante omnes mersa Pœnorum classe dicabat.
Cui nocturnus honos, funalia clara, sacérq.
Post epulas tibicen adest, castósque penates
Insignis læti repetebat murmure cantus.
Cernit & extremos defuncti ciuis honores,
Scipio ductoris celebrabat funera Pœni,
Sardoa victor terra, videt inde ruentem
Littoribus Libycis dispersa per agmina pubem,
Instabat crista fulgens, & terga premebat
Regulus, Autololes, Nomadésq;, & Maurus, & Hammon
Et Garamas, positis dedebant oppida telis.
Lentus arenoso spumabat Bragada campo,
Viperea sanie, turmis minitantibus vltro
Pugnabat serpens, & cum duce bella gerebat.
Necnon protectum puppi frustráque vocantem
Numina, Amyclæum mergebat perfida ponto
Xanthippum manus, & seras tibi Regule pœnas
Xanthippus digni pendebat in æquore lethi.

CVI NOCTVRNVS HONOS FVNALIA CLARA, SACERQVE

POST EPVLAS TIBICEN ADEST.] Ea magnificentia fuit instar quotidiani triumphi; etsi honorem illum priuatus ipsemet sibi sumsit Duillius, non à Senatu, aut publico habitum vsurpauit. M. Tullius in Catone *C Duillium M.F. qui Pœnos classe primus deuicerat redeuntem à cœna senem sæpe videbam puer. Delectabatur crebro funali, & tibicine, quæ sibi nullo exemplo priuatus sum erat. tantum licentiæ dabat gloria!* Meminit Epitoma Liuii lib. 17. Val Maximus li. 3. c. 6. Scriptor de viris illustribus. Tò *Crebro* apud Tullium valet. *Crebrò lato, & relato*, vt Æneid. 5. *Creber dares* est *dares aduersarium crebro petens*. Lipsius tamen in Postumis legit *Cereo funali*, cui nec Eustathius fauet.

EXTREMOS DEFVNCTI CIVIS HONORES.] Exsequias, aut statuam: siquidem hanc Duillio positam in foro in æuum suum perdurasse retulit Plinius li. 23. c. 5.

POSITIS DEDEBANT OPIDA TELIS.] Ante diximus opida ducenta, & hominum ducenta millia cepisse Regulum.

MERGEBAT PERFIDA PONTO XANTHIPPVM MANVS.] Factum inuidia Cartaginiensium, ne parta de Regulo victoria Xanthippi videretur esse. Appianus Libycis Καρχηδόνιοι, ἵνα μὴ δοκοίη Ξάνθιππος, ὃν Λακεδαιμόνιοι ἔπεμψαν, τὸν Ἀτίλιον Ῥῆγλον νικῆσαι, καὶ ὀλίγου δεῖν περισωμένους [illegible] ἀναπέμποντες εἰς Λακεδαίμονα ἐνετείλαντο ναυάρχαις σὺν ἑταίροις αὐτὸν καταποντῶσαι. Alias de Xanthippo opiniones ponit Zonaras tom. 2. Annal. Ἐκέλευσαν δέ τισι κομίζουσι σφᾶς εἰς ἐρήμην τινὰ νῆσον ἐκβιβάσαι, καὶ λάθρα ἀποπλεῦσαι· καὶ τὸν Ξάνθιππον δὲ οἱ μὲν φασι καταποντῶσαι αὐτούς, ἀποπλεύσαντι ἐπιπλεύσαντας, οἱ δὲ ναῦν αὐτῷ δοῦναι παλαιὰν μηδὲν ἔχουσαν νέον, καταπιττώσαντας ἔξωθεν, ἵνα αὐτὴ ἐφ' ἑαυτῆς καταποντισθῇ, τὸν δὲ γνόντα τοῦτο εἰς ἑτέραν ἐμβῆναι, καὶ οὕτω διασωθῆναι. An [illegible] rediuiuum Xanthippum me interprete: *Eos vt in desertam exponerent insulam vtque clanculum soluerent, vectoribus imperant. Nec desunt, qui demersum dicant Xanthippum, cum vela faceret, à Cartaginiensibus in ipsum inuectis. Alij datam illi referunt nauem vetustate fatiscentem, & intutam, sed extrorsum recens picatam, vt ipsa sub illo* (scribo ὑπ' αὐτῷ) *mergeretur, quo cognito in aliam transiluisse, & salutem consecutum*. Polybius quoque vetus, & grauis autor lib. 1. saluum auehit Xantippum. Ξάνθιππος δὲ τηλικαύτην ἐπίδοσιν, καὶ ῥοπὴν ποιήσας τοῖς Καρχηδονίων πράγμασι, μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἀπέπλευσε πάλιν φρονίμως καὶ συνετῶς βουλευσάμενος. *Xantippus tantum subsidij, ac momenti reb. Cartaginiensium cùm attulisset, non multo post prudenter, ac sapienter instituto consilio iterum vela fecit.* Nec opinio altera Polybio fuit ignara.

Addiderant geminas medio consurgere fluctu
Egates lacerae circum fragmenta videres
Class[illegible] & effusos fluitare in gurgite Pœnos.
P[illegible] pelagi, prona Luctatius aura
C[illegible]as puppes ad littora victor agebat.
Hæc inter [illegible] legatus in ordine Amilcar
D[illegible]cris genitor cunctarum ab imagine rerum
To[illegible]as in sese vulgi conuerterat ora.
Sed [illegible]acus facies, & pollutas fœderis aras

Deceptúmque Iouem, ac dictanteis iura Latinos
Cernere erat, strictas trepida ceruice secures
Horrebat Libys, ac submißis ordine palmis
Orantes veniam iurabant irrita pacta.
Hæc Eryce è summo spectabat læta Dione.
Quæ postquam infesto percensuit omnia vultu,
Arridens Pœnus, lenta proclamat ab ira.
Non leuiora dabis nostris inscribere tectis
Acta meæ dextræ, captam Carthago Saguntum
Da spectare simul flamma, ferróque ruentem,
Perfodiant patres natorum membra, nec Alpes
Exiguus domitas capiat locus, ardua celsis
Persultet iuga victor equis, Garamásq;, Nomásque.
Adde etiam Ticini spumantes sanguine ripas,
Et nostris Trebiam, & Thrasimeni littora Thuscis
Clausa cadaueribus, ruat ingens corpore & armis
Flamminius, fugiat Consul manante cruore
Scipio, & ad socios nati ceruice vehatur.
Hæc mitte in populos, & adhuc maiora dabuntur,
Flagrantem effinges facibus Cartago Libyßis
Romam, & deiectum Tarpeia rupe tonantem.
Interea vos (vt dignum est) ista ocyus ite
O iuuenes, quorum dextris mihi tanta geruntur,
In cineres monumenta date, atque inuoluite flammis.

ÆGATES, LACERÆ.] Polybius lib. I. Πρὸς τὴν Αἴγουσαν νῆσον τὴν πρὸ τοῦ Λιλυβαίου κειμένην. *Ad insulam Aegates Lilybæo obiacentem.*

PRONA LVCTATIVS AVRA.] Polyb. Εὐτυχῶς, καὶ παραδόξως μεταβολῆς αὐτοῖς περὶ τὸν δέοντα καιρὸν τοῦ πνεύματος συνεργήσαντος. *Feliciter, atque inopinatò facta venti conuersione, qui præsenti occasioni operam commodauit.*

CAPTIVAS PVPPES AD LITORA VICTOR AGEBAT.] Polyb. Πεντήκοντα μὲν αὐτῶν ναῦς κατέδυσαν, ἑβδομήκοντα δ' ἑάλωσαν αὐτάνδροι. *Quinquaginta naues eo demersæ sunt, septuaginta vnà viris captæ.*

HÆC INTER IVNCTO LEGATVS, IN ORDINE AMILCAR.] Præpostera (Mercurium testor) legatio, vt legatus triumphanti vas sit interiunctus. Ecque Historia tunc legatione perfunctum docet Amilcarem? Refingo hunc locum:

Hic inter victos (aut vinctos) religatus in ordine Amilcar.

Ita de more vincti fuere duces hostium à triumphantibus. Ouidius primo suæ artis:

Ibunt antè duces onerati colla catenis,
Ne possunt tuti, qua priùs, esse fuga.

sent, dum de re tota deliberatum sit. Dionis fragmentum 9. de Regulo: Οὔτε εἰς τὴν πόλιν κατὰ τὸ ἐκβληθεὶς εἰσῆλθεν, ἀλλ' ἔξω τοῦ τείχους τῆς βουλῆς ἀθροισθείσης, ὥσπερ τοῖς τῶν πολεμίων πρέσβεσιν ἔθος εἶχον χρηματίζειν, τήν τε πρόσοδον μετὰ τῶν ἄλλων, ὥς γε καὶ ὁ λόγος ἔχει, ἐποιήσατο. *Neque in Vrbem, velut eiectus, iniit, sed extra muros coacto consilio, vt cum hostium legatis agi moris est, cum aliis accessit, vti narrant.* Romam autem ingressus est Regulus, non hæsit tamen: sed & senatus extrà fuit, & abnoctauit ad vrbem cum legatis, quod his docet Silius:

> *Quod cùm præteritis inuisa penatibus, inquit,*
> *Hospitia, ac sedes Pœnorum intrauit acerbas?*

Item:

> *— iunctis vestigia Pœnis*
> *Limine se clausit Tyrio.*

Idem adstruit Dio fragmento 12. Οὐκ ἐδέξατο αὐτὸν (Καρθάλωνα) εἴσω τοῦ τείχους, ὡς πολέμιον. *Non eum intra muros, vt hostem, admiserunt.* Frag. 24. Ὅτι ἐλθόντων Νυμαντίνων πρέσβεων οἱ Ῥωμαῖοι ἔξω τοῦ τείχους ἐδέξαντο αὐτούς, ἵνα μὴ καὶ βεβαιοῦν ἐκ τούτου τὰς σπονδὰς δόξωσι. ξένια μὲν σφίσι, καὶ ὥς, ἔπεμψαν. *Cùm adessent legati Numātinorum, Romani eos extra muros exceperunt, ne si in Vrbem essent admissi, hoc ipso fœdus icisse viderentur. Lautia autem iis, vti par fuit, miserunt.* Age verò cuius templi? Martis opinor, aut Bellonæ. Patefacio è dictis veterum. Suetonius de Martis ęde Octauii c. 29. *Sanxit, vt de bellis, triumphisque hîc consuleretur senatus.* Martis autem ædes extra vrbem. Dionysius lib. 6. Antiq. Rom. ἀπὸ ἱεροῦ τινος Ἄρεως ἔξω τῆς πόλεως ἱδρυμένου: *Ab æde Martis, quæ extra Vrbem.* Disertim Liuius lib. 7. *Popilius Cos. exercitu scripto cùm omnes extra portam Capenam ad Martis ædem conuenire armatos iuniores iussisset.* De Bellonę æde testimonii dictio est à Nicostrato libro, qui inscribitur *de Senatu habendo*: *Tertium circa ædem Bellonæ, in quo exterarum nationum legatis, quos in Vrbem admitti nolebant, Senatus dabatur* Sic Liuii lib. 26. Marcello in æde *Bellonæ* senatus datus, & lib. 42. C. Cicereio. Quandóque in æde Apollinis, quæ ipsa & à Roma seiunctior: Liuius lib. 34. *Legati Nabidis tyranni Romam venerunt: his extra Vrbem in æde Apollinis Senatus datus est.* Vide Asconium Oratione in toga candida, & Liuium lib. 37. qui triumphum petentibus senatum datum notant in Apollinis templo.

LONGO CARCERE TORPENT . . VIRES.] Florus de Regulo lib. 2. c. 2. *Nec Punico carcere fractus est*, animi vtique: at corporis vires carcere debiliores, præsertim in *senio*.

DISCAT ME CAPTO.] Similes Mutii Scæuolæ eminationes. Vt scias, quem virum effugeris, idem trecenti iurauimus. Florus li. 1. c. 10. Prudens, an imprudens; patriæ, suísque fidus an infidus fuerit Regulus, disquiritur satis ingeniosè Calcagninus, Grifilius.

Prosequitur vulgus patres, ac planctibus ingens
Personat, & luctu campis reuocare libebat
Interdum, & iusto raptum retinere dolore.
At trepida, & subito ceu stans in funere coniux
Vt vidit puppim properantem intrare, tremendum

Vociferans, celerem gressum referebat ad vndas:
Tollite me Libyci comitem, pœnæque, necísque,
Hoc vnum coniux vteri per pignora nostri
Vnum oro, liceat tecum quoscunque ferentem
Terrarum, pelagíque pati, cœlíque labores.
Non ego Amyclæum ductorem in prælia misi,
Nec nostris tua sunt circundata colla catenis,
Cur vsque ad pœnas miseram fugis? accipe mecum
Hanc prolem, forsan duras Cartaginis iras
Flectemus lacrymis, aut si præcluserit aures
Vrbs inimica suas, eadem tunc hora manebit
Teque, tuósque simul, vel si stat rumpere vitam
In patria moriamur, adest comes vltima fati.
Has inter voces, vinclis resoluta moueri
Paulatim, & ripa cœpit decedere puppis.
Tum vero infelix mentem furiata dolore
Exclamat, fessas tendens ad sidera palmas:
En qui se iactat Libyæ, populísque nefandis
Atque hosti seruare fidem, data fœdera nobis
Ac promissa fides thalamis, vbi perfide nunc est?
Vltima vox duras hæc tunc penetrauit ad aures:
Cætera percussi vetuerunt noscere remi.
Tum fluuio raptum ad pelagi deuoluimur oras,
Ac legimus pontum, pinúque iuuante cauata,
Aequor, & immensas curua trabe findimus vndas.
Ludibrium necis horrescens, vis aspera ponti
Obrueret, scopulísque ratem furor improbus Euri
Frangeret, optabam: moderato flamine lenes
Vexerunt Zephyri, Tyrióque dedere furori:
Infelix vidi, patriámque remissus in vrbem
Narrator pœnæ dura mercede reuerti.
Nec tibi nunc ritus imitantem, irásque ferarum
Pygmaleoneam tentarem expromere gentem,
Si maius quicquam toto vidisset in orbe
Gens hominum, quàm quod vestri veneranda parentis
Edidit exemplum virtus pudet addere questus
Suppliciis, quæ spectaui placido ore ferentem.
Tu quoque chare puer dignum te sanguine tanto
Fingere ne cessa, atque humenteis comprime fletus.

Præfixo paribus ligno mucronibus omnes
Armantur laterum crates, densúsq. per artem
Texitur erecti, stantísque ex ordine ferri
Infelix stimulus, somnísque hac fraude negatis
Quoscunque in flexus producto tempore tortor
Inclinauit iners, fodiunt ad viscera corpus.
Absiste ô iuuenis lacrymis. patientia cunctos
Hos superat casus. longo reuiresceret æuo
Gloria, dum cœli sedem, terrásque tenebit
Casta fides, dum virtutis venerabile nomen
Viuet, eritque dies, tua quo dux inclyte fata
Audire horrebunt à te calcata minores.
Hæc Marus, & mœsta refouebat vulnera cura.
Interea rapidas perfusa cruoribus alas
Sicut sanguinea Thrasimeni tinxerat vnda,
Vera ac ficta simul spargebat fama per vrbem.

AC PLANCTIBVS INGENS PERSONAT ET LVCTV CAMPIS REVOCARE LIBEBAT.] Meliùs indubitanter :

— *planctibus ingens*
Personat, & luctu campus: reuocare l.

NON EGO AMYCLÆVM DVCTOREM.] Xanthippum tui victorem.

TVM FLVVIO RAPTVM.] Lego: *Raptum.* Vel: *Rapti.*

PINVQ. IVVANTE CAVATA ÆQVOR.] Fortè *innante.*

OPTABAM: MODERATO FLAMINE LENES VEXERVNT ZEPHYRI.] *Optabam*, desiderii est: *vexerunt Zephyri leues*, querelæ. sic diuersis affectibus expromendis natus Poëta. Nihil orationis integritati deest. Aiunt tamen in coloniensib. membranis esse :

— *optabam. Lethum id commune fuisset:*
Sed nos ad pœnam moderato f. l.

PRÆFIXO PARIBVS LIGNO MVCRONIBVS OMNES ARMANTVR LATERVM CRATES.] Nemo Silio expressiùs hoc supplicii genus composuit. Et hoc sæpe prosunt Poëtæ, quòd cæteris γλαφυρώτερον καὶ γραφικώτερον: *Comtiùs, atq. expressiùs.* pleraque efferant. Appiano eadem machina vocatur χαλεάγρα κέντρα πάντοθεν ἔχουσα: *Decipulam (à nonnulla similitudine) stimulis vndiq. prædita.* Zonaræ tom. 2. Σκεῦός τι συμπηκτὸν κέντρα πανταχόθεν ἔχον: *Stimulos ferreos asserculis vndiq. inaptatos stanti circumposuere, ne quà posset reclinari.* D. Augustinus lib.1.de Ciuit.c.15. *Inclusum námque angusto ligno, vbi stare cogeretur, clauísque acutissimis vndique confixo, vt se in nullam eius partem sine pœnis atrocissimis inclinaret, etiam vigilando peremerunt.* Vide Gell. lib.6.c.4. Cum verbis D. Augustini satis congruunt illa Appiani Parecbola 18. Κέντρα σιδήρεα σανίσιν ἐμπεπηγμένα πανταχόθεν ἴσως ὀρθεῖ ἑστῶτι, ἵνα μηδαμόσε δύναιτο ἐπικλίνεσθαι. A Seneca epistola 67. Reguli *arca* dicitur.

SOMNISQ. HAC ARTE NEGATIS.] Causarum abunde est, cur non

dormiat. Alii duriore quoque sæuitia somno prohibitum volunt, refectis palpebris. Valerius Maximus li. 9. ca. 2. *Cartaginienses Atilium Regulum palpebris resectis machinæ, in qua vndique praacuti stimuli eminebant inclusum vigilantia pariter, & continuo tractu doloris peremerunt.* Zonaras tom. 2. Annal. Valerio accedit M. Tullius in L. Pisonem. Tuditanus apud Gellium tradit sursum consutas fuisse palpebras.

QVOSCVNQVE IN FLEXVS PRODVCTO TEMPORE TORTOR INCLINAVIT INERS.] Horatius quidem dixit li. 3. Oda 5.

At qui sciebat, quæ sibi barbarus
Tortor parabat.

At non inuenio, qui dixerit inclinatum horsum, aut illorsum à tortore Regulum. quid necesse? an ingeniosa ista pœnarum carnificina carnifice in stimulos impellente eguit? Malim: *Torpor*: naturalis somnolentia oboriebatur, sed frui non erat. Deinde incredibilis est tanta in sæuitia tortoris *inertia*, præsertim si Regulum inclinat: ergo rectius sit *Torpor iners*, quàm *Tortor iners*, vt hucusque lectum est in Silio.

MACHINA REGVM.] Arca pingatur è robusteis tabuleis oculorum causa antrorsum patens, trilatera. Non vsque dissimilis in Pœnulo vocatur *codex robusteus*, & apud Festum *Robus. Robus in carcere is locus, quo præcipitatur maleficiorum genus, quod ante arcis robusteis includebatur.*) Adnectantur tabulis introrsum clathri è ferro (Silio *laterum crates*) & in virgis adhæreścant murices crebri equis stimulis. Suffecerit supra arcam caput bene capillatum, & incauum, quo illud repræsentetur li. 2. apud Silium:

— *vidi cum robore pendens*
Hesperiam cruce sublimis spectaret ab alta.

Vbi *crux* machina ipsa est, non crux Immissa, non Commissa. Item palpebræ cum fronte continenti replicatæ consuantur. Et caput in edito, ibidem:

Iuxta triste decus pendet sub imagine formæ.

Non quòd è cruce pependerit Regulus: sed quia in alto mutabundus, aut propensione sua casum minitaretur, vt *pendentes è rupe capellæ*, Virgilio Appendicula esto M. Regulum *illigatum in machina* fide Ciceronis in L. Pisonem.

VERA, AC FICTA SIMVL SPARGEBAT FAMA.] Æneid.4.
Tam ficti, prauíque tenax, quàm nuncia veri.

Allia, & infandi Senones, captaque recursat
Attonitis arcis facies, excußit habenas
Luctificus pauor, & tempestas aucta timendo.
Hic raptim ruit in muros, vox horrida fertur,
Hostis adest, iaciunt sudes, & inania tela.
Ast aliæ laceris canentes crinibus, alta
Verrunt tecta Deûm, & seris post fata suorum
Sollicitant precibus, requiem tenebræque, diésque
Amisere: tacet portis, vlulante dolore
Dispersum vulgus, remeantúmque ordine longo
Seruat turba gradus, pendent ex ore loquentum,
Nec lætis sat certa fides, iterúmque morantur
Orando, & vultu interdum sine voce precati
Quod rogitant, audire pauent: hic fletus, vbi aures
Percussæ grauiore malo: metus inde, negatum
Si scire, & dubius responsi nuntius hæsit.
Iámque vbi conspectu redeuntis visa propinquo
Corpora, sollicite lethi funduntur, & ipsis
Oscula vulneribus figunt, Superósq; fatigant.
Hic inter trepidos curæ venerandus agebat
Serranum Marus, atque olim post fata mariti
Non egressa domum vitato Martia cœtu,
Et lucem causa natorum passa, ruebat
In luctum similem antiquo, turbata repente,
Agnoscénsque Marum, fidei comes inclyte magnæ
Nunc certe mihi reddis, ait, leue vulnus, an alte
Vsque ad nostra ferus penetrauit viscera mucro?
Quicquid adest, dum non vinctum Cartago catenis
Abripiat, pœnæq; instauret monstra paternæ,
Gratum est ô Superi. quoties heu nate petebam
Ne patrias iras, animósq; in prælia ferres,

ALLIA ET INFANDI SENONES.] Ceperunt vrbem xv. Calen. Augusti. Tacitus lib. 18. decimumquintum Cal. Augusti infaustum appellat diem, Cremerensi (quo deuicti Fabii trecenti) Alliensiq; cladibus, eúmq; diem inter nefastos numerauêre, teste Plut. in Camillo, & Quæstion. lib. Rom. Liuio principio libri sexti. Macrob. li. 1. Sat. c. 16.

HOSTIS ADEST, IACIVNT SVDES.] Sic exemplaria. Versum labantem alleuaui:

Iaciúntque sudes.

Virgilius enim corripuit li.7.

Stipitibus duris agitur, sudibúsque praeustis.

Neque mihi probari potest, quod nunquam obseruo, Silium ex magisterio Virgilii excessisse.

CRINIB. ALTA VERRVNT TEMPLA DEVM.] Ingenti in luctu matribus sollemne fuit crinem spargere, vellere, aut etiam templa crine verrere. Quam luctus faciem describit, iterum Silius li.13. de Capyensibus viris (& alibi notamus)

— nunc propexis in pectora barbis
Verrere humum.

Lucanus lib.7.

— sacros pedibus prosternere canos.

NEC LAETIS SAT CERTA FIDES.] Seneca:

Proprium hoc miseros sequitur vitium
Nunquam laetis credere rebus.

REDEVNTIS VISA PROPINQVO CORPORA.] Scribo: *Redeuntis*, vel *Redeuntiûm*: plurimos enim reuenisse scimus ex historia, & Silius voluit illo iudicatum:

Hic inter trepidos.

OSCVLA VVLNERIBVS FIGVNT.] Adsimile scribit Tacitus li. de Morib. Germ. *Ad matres, & ad coniuges vulnera ferunt: nec illae numerare, aut exigere plagas pauent.* Prudent. Psychomachia:

Pérque cicatricum numerum sudata recensens
Millia pugnarum.

ET LVCEM NATORVM CAVSA PASSA.] Ni pignorum rationem habuisset, marito vitam impendisset vxor, vt Porcia, vt Seruilia, vt Euadne, vt Alcestis, vt Indae mulieres, vt Scyticae, vt aliae non paucae.

NVNC CERTE MIHI REDDIS, AIT, LEVE VVLNVS: AN ALTE VSQVE AD NOSTRA FERVS PENETRAVIT VISCERA MVCRO.] Qui *Hunc* repositum volunt è membranis Coloniensibus, non animaduerterunt orationem soloecam. Vlterius lego:

— inantè.
Vsque ad n. f. p. v. m.

Ita postulat αὐτίθεσις: *Nunc reddis leue vulnus*, quod *inantè* altissimum. Tollóque interrogandi notam.

QVIDQVID ADEST.] Fortè: *Quidquid id est*, de Maronis exemplo Aeneid.2.

Quidquid id est, timeo Danaos.

Nec te belligeri stimularet in arma parentis
Triste decus, nimium viuacis dura senectae
Supplicia expendi, quaeso iam parcite si qua
Numina pugnastis nobis, haec cladis acerbae

VERA, AC FICTA SIMVL SPARGEBAT FAMA.] Æneid.4.
Tam ficti, prauique tenax, quàm nuncia veri.

Allia, & infandi Senones, captæque recursat
Attonitis arcis facies, excußit habenas
Luctificus pauor, & tempestas aucta timendo.
Hic raptim ruit in muros, vox horrida fertur,
Hostis adest, iaciunt sudes, & inania tela.
Ast aliæ laceris canentes crinibus, alta
Verrunt tecta Deûm, & seris post fata suorum
Sollicitant precibus, requiem tenebræque, diésque
Amisere: tacet portis, vlulante dolore
Dispersum vulgus, remeantúmque ordine longo
Seruat turba gradus, pendent ex ore loquentum,
Nec lætis fat certa fides, iterúmque morantur
Orando, & vultu interdum sine voce precati
Quod rogitant, audire pauent: hic fletus, vbi aures
Percussæ grauiore malo: metus inde, negatum
Si scire, & dubius responsi nuntius hæsit.
Iámque vbi conspectu redeuntis visa propinquo
Corpora, sollicite lethi funduntur, & ipsis
Oscula vulneribus figunt, Superósq; fatigant.
Hic inter trepidos curæ venerandus agebat
Serranum Marus, atque olim post fata mariti
Non egressa domum vitato Martia cœtu,
Et lucem causa natorum passa, ruebat
In luctum similem antiquo, turbata repente,
Agnoscénsque Marum, fidei comes inclyte magnæ
Nunc certe mihi reddis, ait, leue vulnus, an alte
Vsque ad nostra ferus penetrauit viscera mucro?
Quicquid adest, dum non vinctum Cartago catenis
Abripiat, pœnæq; instauret monstra paternæ,
Gratum est ô Superi. quoties heu nate petebam
Ne patrias iras, animósq; in prælia ferres,

ALLIA ET INFANDI SENONES.] Ceperunt vrbem xv. Calen. Augusti. Tacitus lib. 18. decimumquintum Cal. Augusti infaustum appellat diem, Cremerensi (quo deuicti Fabii trecenti) Alliensiq; cladibus, eúmq; diem inter nefastos numerauêre, teste Plut. in Camillo, & Quæstion. Rom. Liuio principio libri sexti. Macrob. li. 1. Sat. c. 16.

HOSTIS ADEST, IACIVNT SVDES.] Sic exemplaria. Versum labantem alleuaui:

Iaciúntque sudes.

Virgilius enim corripuit li.7.

Stipitibus duris agitur, sudibúsque praeustis.

Neque mihi probari potest, quod nunquam obseruo, Silium ex magisterio Virgilii excessisse.

CRINIB. ALTA VERRVNT TEMPLA DEVM.] Ingenti in luctu matribus sollemne fuit crinem spargere, vellere, aut etiam templa crine verrere. Quam luctus faciem describit, iterum Silius li.13. de Capyensibus viris (& alibi notamus)

— nunc propexis in pectora barbis
Verrere humum.

Lucanus lib.7.

— sacros pedibus prosternere canos.

NEC LÆTIS SAT CERTA FIDES.] Seneca:

Proprium hoc miseros sequitur vitium
Nunquam lætis credere rebus.

REDEVNTIS VISA PROPINQVO CORPORA.] Scribo: *Redeuntia*, vel *Redeuntûm*: plurimos enim reuenisse scimus ex historia, & Silius voluit illo iudicatum:

Hic inter trepidos.

OSCVLA VVLNERIBVS FIGVNT.] Adsimile scribit Tacitus li. de Morib. Germ. *Ad matres, & ad coniuges vulnera ferunt: nec illæ numerare, aut exigere plagas pauent.* Prudent. Psychomachia:

Pérque cicatricum numerum sudata recensens
Millia pugnarum.

ET LVCEM NATORVM CAVSA PASSA.] Ni pignorum rationem habuisset, marito vitam impendisset vxor, vt Porcia, vt Seruilia, vt Euadne, vt Alcestis, vt Indæ mulieres, vt Scyticæ, vt aliæ non paucæ.

NVNC CERTE MIHI REDDIS, AIT, LEVE VVLNVS: AN ALTE
VSQVE AD NOSTRA FERVS PENETRAVIT VISCERA MVCRO.] Qui *Hunc* repositum volunt è membranis Coloniensibus, non animaduerterunt orationem solœcam. Vlterius lego:

— inantè.
Vsque ad n. f. p. v. m.

Ita postulat ἀντίθεσις: *Nunc reddis leue vulnus*, quod *inantè* altissimum. Tollóque interrogandi notam.

QVIDQVID ADEST.] Fortè: *Quidquid id est*, de Maronis exemplo Æneid. 2.

Quidquid id est, timeo Danaos.

Nec te belligeri stimularet in arma parentis
Triste decus, nimium viuacis dura senectæ
Supplicia expendi, quæso iam parcite si qua
Numina pugnastis nobis, hac cladis acerbæ

Discussa ceu nube, patres conquirere fessis
Iam rebus meditantur opem, atque ad munera belli
Certatur, pulsúsque dolor grauiore periclo.
Maxima curarum, rectorem ponere castris
Cui Latium, & moles rerum quassata recumbat,
Spectante occasum patria, Iouis illa menti
Ausoniæ, atque Italis tempus protendere regnis
Cura fuit. nam Tyrrhenos, Pœnúmque secundis
Albana surgens respexerat arce tumentem:
Qui ferre in muros victricia signa parabat.
Tunc quassans caput haud vnquam tibi Iuppiter, inquit,
O iuuenis dederit portas transcendere Romæ
Atque inferre pedem, Tyrrhenas sternere valles
Cædibus, & ripas fluuiorum exire Latino
Sanguine fas fuerit, Tarpeium ascendere collem,
Murísque aspirare veto. quater inde coruscum
Contorsit dextra fulmen, quo tota reluxit
Mæonidum tellus, atrámque per æthera voluens
Abrupto fregit cælo, super agmina nubem.
Nec Pœnum auertisse satis, dat numine magno
Aeneadis mentem, gremio deponere tuto
Romuleam tandem, Fabiòque salutis habenas
Credere ductori, cui postquam tradita belli
Iura videt, non hunc inquit superauerit vnquam
Inuidia, aut Libyco popularis gloria fuco.
Non astus fallax, non præda, aliúsve cupido
Bellandi vetus, ac laudum, cladúmque quieta
Mente capax, par ingenium, castrísque, togæque.
Sic genitor diuûm, recipítque ad sidera gressum.
Hic circunspectis nulli deprensus in armis,
Laudatúsque Ioui Fabius, mirabile) tantum,
Gaudebat reducem patriæ adnumerare reuersus,
Duxerat egrediens quam secum in prælia pubem.
Nec membris quisquam, natóve pepercit amato
Acrius, aut vidit socium per bella cruorem
Tristior, atque idem perfusus sanguine victor
Hostili, plenis repetebat mœnia castris.
Stirpe genus clarum, cælóque affinis origo.
Nam remeans longis olim Tirynthius oris,

Et triplicis monstri famam, & spectacula captas
Mira boues, hac qua fulgent nunc mœnia Romæ
Egit ouans: tunc Arcadius (sic fama) locabat
Inter desertos fundata palatia dumos
Paupere sub populo ductor, cùm regia virgo
Hospite victa sacro, Fabium de crimine læta
Procreat, & magni commiscet seminis ortus
Arcas tu Herculeos mater ventura nepotes,
Ter centum domus hæc Fabios armauit in hostem
Limine progressos vno, pulcherrima quorum
Cunctando Fabius superauit facta, ducémq.
Hannibalem æquando, tantus tunc Pœne fuisti.

AGEBAT SERRANVM MARVS.] Alleuans,& sustinens. Aguntur aut inanima,aut admodum debilitata,aut pecudes,aut inuiti,similiaue. Eustathius pluribus locis autor. Hinc *Abigei* in iure. Emphasis verbo Silii est. Serranus vulneribus tardior ibat:comes *agebat*.

DVRA SENECTÆ SVPPLICIA EXPENDI.] Æneid.11.

Infanda per orbem Supplicia, & scelerum pœnas expendimus omnes,

Item in 6. propiore vestigio:

— Veterúmque malorum
Supplicia expendunt.

ALBANA SVRGENS RESPEXERAT ARCE.] Iupiter cognomento *Latiaris*, siue *Latialis*, cui in Albano monte fiebat totius Latii, & magistratuum Romanorũ omnium, vel Tribuni plebis concursu sacrũ. Dionys.li.8. Antiq. Rom. Γᾶσαι συνίασι αἱ τῆς πόλεως ἀρχαὶ κοινὴν ὑπὲρ τοῦ Λατίνων ἔθνους τῷ Διὶ θυσίαν ἐπὶ τὸ Ἀλβανὸν ὄρος ἀναβαίνουσαι. *Omnes Vrbis magistratus pro Latino genere Ioui sacrum commune faciunt in Albano monte.* Lectum & è Strabone, & Liuio lib. 22. Lucano li. 1. & 5.

ROMVLEAM TANDEM.] Scribo: *Gentem.*

NON HVNC SVPERAVERIT VNQVAM INVIDIA.] Non ciuium, non commilitum: eorum enim securus egit Fabius. At in ipso Fabio hæsit inuidia,& plerumque dictis Scipionis Africani gloriam deterebat: ita vt de Fabio scripserit Plutarchus: Οὕτω προσίκρουσεν ἤδη πολλοῖς, ὡς δύσκολος ἤδη ἀνὴρ, καὶ βάσκανος. *Sic in multos inuectus est, quòd iam (in senecta ætate) asperis esset moribus, atque inuidus.* Idem illi impingit Liuius. Vide Silium li. 16.

Ne credat nos inuidiæ.

TANTVM ... DVXERAT EGREDIENS QVAM SECVM IN PROELIA PVBEM.] Colonienses membranæ *Tanquam.* Vera esto lectio *Tantam.*

QVA FVLGENT NVNC MOENIA ROMÆ ... TVNC INTER DESERTOS FVNDATA PALATIA DVMOS.] Æneidos lib. 8. similis temporum signata differitas:

Hinc ad Tarpeiam sedem, & Capitolia ducit
Aurea nunc, olim syluestribus horrida dumis.

Proximè hæc accedit Ouidius li. tertio operis infandi:

Quæ nunc sub Phœbo, *ducibúsque palatia fulgent,*
Quid nisi araturis pascua bobus erant?

Fastor. 6.

Quæ nunc ære nitent &c.
Tunc erat intonsi regia magna Numæ.

Propertius lib. 4. Eleg. 1.

Hoc quodcunque vides, hospes, quàm maxima Roma est,
Ante Phrygem Æneam collis, & herba fuit.
Atque vbi nauali stant sacra palatia Phœbo,
Euandri profugæ procubuere boues.

REGIA VIRGO HOSPITE VICTA SACRO.] Plutarchus: Νυμφῶν μιᾶς λέγουσι, οἱ δὲ γυναικὸς ἐπιχωρίας Ἡρακλεῖ μιγείσης περὶ τὸν Θύμβριν ποταμὸν γενέσθαι Φάβιον. *Cum nympharum vna, aut muliere indigena circa* Thybrim *mistus fuisset Hercules, Fabium natum aiunt.*

TVRBATVS IOVE.] Iupiter ab ea perturbatione, & pauore, quem animis immittit, vocabulum obtinuit. Διὸς Δειματίου, aram, & sacra in monte sacro reconciliata plebe. Dionysius lib. 6. Antiq. Rom. Βωμὸν κατεσκεύασαν ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας, ἐν ᾗ κατεστρατοπεδεύσαντο, ὃν ἐπὶ τοῦ κατασχόντος αὐτοὺς δείματος τότε ὠνόμασαν, ὡς ἡ πάτριος αὐτῶν σημαίνει γλῶσσα, Διὸς Δειματίου. *Aram statuerunt in summo vertice, in quo castra metati fuerant, quam à terrore, quo tunc correpti fuerant, lingua vernacula* Iouis Terrifici *nominarunt.*

— PVLCERRIMA QVORVM
CVNCTANDO FABIVS SVPERAVIT FACTA, DVCEMQVE
ANNIBALEM ÆQVANDO TANTVS TVNC, POENE, FVISTI.] Fortè:

— *superauit facta, ducémque*
Annibalem: quantus quantus tunc, Pœne, *fuisti.*

Dum se perculsi renouant in bella Latini,
Turbatus Ioue, & exuta spe mœnia Romæ
Pulsandi, colles Vmbros, atque arua petebat
Annibal, excelso summum qua vertice montis
Deuexum lateri pendet Tuder, atq; vbi latis
Protecta in campis nebulas exhalat inertes,
Et sedet ingentem pascens Meuania taurum,
Dona Ioui: tum Palladios se fundit in agros
Picenum cupidus prædæ, atque errantibus armis,
Quo spolia inuitant transfert populantia signa.
Donec pestiferos mitis Campania cursus
Tardauit, bellúmque sinu indefensa recepit.
Hic dum [illegible]agnosi spectat templúmq;, domósq;
Linterni [illegible]uctor, varia splendentia cernit

Pictura, belli patribus monumenta prioris
Exhausti. nam porticibus signata manebant.
Queis inerat longus rerum, & spectabilis ordo.
Primus bella truci suadebat Regulus ore.
Bella neganda viro, si noscere fata daretur:
At princeps Pœnis indictæ more parentum
Appius astabat pugnæ, lauróque reuinctus
Iustum Sarrana ducebat cæde triumphum.

STAGNOSI...LINTERNI.] Cognominis præterfluit fluuius. Strabo li. 5. Παραρρεῖ δ' ὁμώνυμος τῇ πόλει ποταμός. *Præterfluit cognominis ciuitati fluuius.*

PICTVRA, BELLI PATRIBVS MONVMENTA PRIORIS EXHAVSTI: NAM PORTICIB. SIGNATA MANEBANT.] Alludit ad picturam Romæ positam de qua Plin. lib. 35. c. 4. M. Val. Maxim. Messala, *Princeps tabulam picturæ prælij quo Cartaginienses, & Hieronem in Sicilia deuicerat, proposuit in latere curiæ Hostiliæ, anno ab Vrbe condita quadringentesimo nonagesimo.*

Æquoreum iuxta decus, & nauale tropheum
Rostra gerens, niuea surgebat mole columna
Exuuias Marti, donúmq. Duillius alto
Ante omnes mersa Pœnorum classe dicabat.
Cui nocturnus honos, funalia clara, sacérq.
Post epulas tibicen adest, castósque penates
Insignis læti repetebat murmure cantus.
Cernis & extremos defuncti ciuis honores,
Scipio ductoris celebrabat funera Pœni,
Sardoa victor terra, vides inde ruentem
Littoribus Libycis dispersa per agmina pubem,
Instabat crista fulgens, & terga premebat
Regulus, Autololes, Nomadésq., & Maurus, & Hammon
Et Garamas, positis dedebant oppida telis.
Lentus arenoso spumabat Bragada campo,
Viperea sanie, turmis minitantibus vltro
Pugnabat serpens, & cum duce bella gerebat.
Necnon protectum puppi. frustráque vocantem
Numina, Amyclæum mergebat perfida ponto
Xanthippum manus, & seras tibi Regule pœnas
Xanthippus digni pendebat in æquore lethi.

CVI NOCTVRNVS HONOS FVNALIA CLARA, SACERQVE

POST EPVLAS TIBICEN ADEST.] Ea magnificentia fuit instar quotidiani triumphi: etsi honorem illum priuatus ipsemet sibi sumsit Duillius, non à Senatu, aut publico habitum vsurpauit. M. Tullius in Catone *C. Duillium M. F. qui Pœnos classe primus deuicerat redeuntem à cœna senem sæpe videbam puer. Delectabatur crebro funali, & tibicine, quæ sibi nullo exemplo priuatus sum erat. tantum licentiæ dabat gloria!* Meminit Epitoma Liuii lib. 17. Val Maximus li. 3. c. 6. Scriptor de viris illustribus. Τὸ *Crebro* apud Tullium valet. *Crebrò lato, & relato,* vt Æneid. 5. *Creber dares* est *dares aduersarium crebrò petens.* Lipsius tamen in Postumis legit *Cereo funali*, cui nec Eustathius fauet.

EXTREMOS DEFVNCTI CIVIS HONORES.] Exsequias, aut statuam: siquidem hanc Duillio positam in foro in æuum suum perdurasse retulit Plinius li. 23. c. 5.

POSITIS DEDEBANT OPIDA TELIS.] Ante diximus opida ducenta, & hominum ducenta millia cepisse Regulum.

MERGEBAT PERFIDA PONTO
XANTHIPPVM MANVS.] Factum inuidia Cartaginiensium, ne parta de Regulo victoria Xanthippi videretur esse. Appianus Libycis: Καρχηδόνιοι, ἵνα μὴ δοκοίη Ξάνθιππος, ὃν Λακεδαιμόνιοι ἔπεμψαν, τὸν Ἀτίλιον Ῥῆγλον νικῆσαι, καὶ ὀλίγου δεῖν πρεσβυτέρους περιεκτεῖναι ἀναπέμποντες εἰς Λακεδαίμονα ἐπέστειλαν τοῖς ναυάρχοις σὺν ἑταίροις αὐτὸν καταποντῶσαι. Alias de Xanthippo opiniones ponit Zonaras tom. 2. Annal. Ἐκέλευσαν δὲ τοῖς κομίζουσι σφᾶς εἰς ἐρήμην τινὰ νῆσον ἐκβιβάσαι, καὶ λάθρα ἀποπλεῦσαι. καὶ τὸν Ξάνθιππον δὲ οἱ μὲν φασι καταποντῶσαι αὐτοὺς, ἀποπλεύσαντι ἐπιπλεύσαντας, οἱ δὲ ναῦν αὐτῷ δοῦναι παλαιὰν μηδὲν σαθρὰν νέον καταπιττώσαντας ἔξωθεν, ἵνα αὐτῇ ἐφ' ἑαυτῆς καταποντισθῇ, τὸν δὲ γνόντα τοῦτο εἰς ἑτέραν ἐμβῆναι, καὶ οὕτω διασωθῆναι. An tibi rediuiuum Xanthippum me interprere: *Eos vt in desertam exponerent insulam vtque clanculùm soluerent, vectoribus imperant. Nec desunt, qui demersum dicant Xanthippum cum vela faceret, à Cartaginiensibus in ipsum inuectis. Alij datam illi referunt nauem vetustate fatiscentem, & intutam, sed extrorsum recens picatam, vt ipsa* sub illo (scribo ὑπ' αὐτοῦ) *mergeretur, quo cognito in aliam transiliisse, & salutem consecutum.* Polybius quoque vetus, & grauis autor lib. 1. saluum auehit Xanthippum. Ξάνθιππος δὲ τηλικαύτην ἐπίδοσιν καὶ ῥοπὴν ποιήσας τοῖς Καρχηδονίων πράγμασι μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἀπέπλευσε πάλιν φρονίμως καὶ συνετῶς βουλευσάμενος. *Xanthippus tantis in [illegible], ac m[illegible]nti reb. Cartaginiensium cùm attulisset, non multo post prudenter, ac sapienter instituto consilio iterum vela fecit.* Nec opinio altera Polybio fuit ignara.

Addiderant geminas medio consurgere fluctu
Egates, laceræ circum fragmenta videres
Cl[illegible] effusos fluitare in gurgite Pœnos.
P[illegible] pelagi, prona Luctatius aura
C[illegible]as puppes ad littora victor agebat.
Hæc inter [illegible] legatus in ordine Amilcar
D[illegible]cris g[illegible]nitor, cunctarum ab imagine rerum
To[illegible]tas in sese vulgi conuerterat ora.
Sed [illegible] facies, & pollutas fœderis aras

Deceptúmque Iouem, ac dictanteis iura Latinos
Cernere erat strictas trepida ceruice secures
Horrebat Libys, ac submissis ordine palmis
Orantes veniam iurabant irrita pacta.
Hæc Eryce è summo spectabat læta Dione.
Quæ postquam infesto percensuit omnia vultu,
Arridens Pœnus, lenta proclamat ab ira.
Non leuiora dabis nostris inscribere tectis
Acta mea dextra, captam Carthago Saguntham
Da spectare simul flamma, ferróque ruentem,
Perfodiant patres natorum membra, nec Alpes
Exiguus domitas capiat locus, ardua celsis
Persultet iuga victor equis, Garamásque, Nomásque.
Adde etiam Ticini spumantes sanguine ripas,
Et nostris Trebiam, & Thrasimeni littora Thuscis
Clausa cadaueribus, ruat ingens corpore & armis
Flamminius, fugiat Consul manante cruore
Scipio, & ad socios nati ceruice vehatur.
Hæc mitte in populos, & adhuc maiora dabuntur,
Flagrantem effinges facibus Cartago Libyssis
Romam, & deiectum Tarpeia rupe tonantem.
Interea vos (vt dignum est) ista ocyus ite
O iuuenes, quorum dextris mihi tanta geruntur,
In cineres monumenta date, atque inuoluite flammis.

ÆGATES, LACERÆ.] Polybius lib. 1. Πρὸς τὴν Αἰγοῦσαν νῆσον τὴν πρὸ τοῦ Λιλυβαίου κειμένην. *Ad insulam Aegates Lilibæo obiacentem.*

PRONA LVCTATIVS AVRA.] Polyb. Εὐτυχῶς, καὶ παραδόξως μεταβολῆς αὐτοῖς πρὸς τὸν δέοντα καιρὸν τοῦ πνεύματος συνεργήσαντος. *Feliciter, atque inopinatò facta venti conuersione, qui præsenti occasioni operam commodauit.*

CAPTIVAS PVPPES AD LITORA VICTOR AGEBAT.] Polyb. Πεντήκοντα μὲν αὐτῶν ναῦς κατέδυσαν, ἑβδομήκοντα δὲ ἑάλωσαν αὔτανδροι. *Quinquaginta naues eorum demersæ sunt, septuaginta vnà viris captæ.*

HÆC INTER IVNCTV LEGATVS, IN ORDINE AMILCAR.] Præpostera (Mercurium testor) legatio, vt legatus triumphantibus sit interiunctus. Eque Historia tunc legatione perfunctum docet Amilcarem? Refingo hunc locum:

His inter victos (aut vinctos) religatus in ordine Amilcar.

Ita de more vincti fuere duces hostium à triumphantibus. Ouidius primo suæ artis:

Ibunt antè duces onerati colla catenis,
Ne possunt tuti, qua priùs, esse fuga.

Nec solum captos agebant in triumpho, sed imagines etiam eorum, qui euaserant. ita hic, & lib. 17. Annibal.

LENTA PROCLAMAT AB IRA.] *Lenta*: quamdiu longæ historiæ pictu-ram spectauit, collecta. Vel: *Læta* insequuntur enim, quæ tristitiam iræ comitem depellant, lętitiámque reddant.

NON LEVIORA DABIS.] Fortè: *Dabunt*. Quod etsi minimè necessarium sic tamen minùs erit perplexibilis oratio.

ADDE ET TICINI.] Præerat *Adde etiam Ticini*.

IN LIB. VII. PVNICORVM

C. SILII ITALICI

VIRI CONSVLARIS DE PVNICO BELLO SECVNDO

Claud. Dausqueij Can. Tor.

COMMENTARIVS.

INTEREA *trepidis, Fabius spes vnica, rebus*
Ille quidem socios, atque ægram vulnere præceps
Ausoniam armabat, vndique ad dura laborum
Bellator senio, iam castra mouebat in hostem.
Sed mens humana maior, nec tela, nec enses,
Nec fortes spectabat equos, tot millia contra
Pœnorum, inuictúmque ducem, tot in agmina solus
Ibat, & in sese cuncta arma, virosque gerebat.
Ac ni fatra sens vis, impressúmque fuisset
Sistere cunctando fortunam aduersa fouentem,
Vltima Dardanii transisset nominis ætas.
Ille modum Superis in Punica castra fauoris
Addidit. & Libyæ finem, inter prospera bella
Vincendi statuit, tumefactum cladibus ille
Hesperiis, lento Pœnum moderamine lusit.

NEC FORTES SPECTABAT EQVOS.] Non quòd in equo non fuerit Fabius, [illegible] quod equorum vires animum illi non addebant: quin magis fiducia fuit in cunctatione. Veteri autem Romanorum instituto, licet di[illegible] à cæteris magistratibus ingentius imperium fuerit, Dictator pedes [illegible] exercitu, non eques: tamen Fabius ætatis obtentu equum impe-

trauit. Plutarchus in Fab. Maximo: Πρῶτον μὲν ᾐτήσατο τὴν σύγκλητον ἵππῳ χρῆσθαι παρὰ τὰς στρατείας· οὐ γὰρ ἐξῆν, ἀλλ᾽ ἀπηγόρευτο κατὰ δή τινα νόμον παλαιόν, εἴτε τῆς ἀλκῆς τὸ πλεῖστον ἐν τῷ πεζῷ τιθεμένων, καὶ διὰ τοῦτο τὸν στρατηγὸν οἰομένων δεῖν παραμένειν τῇ φάλαγγι, καὶ μὴ προλείπειν. εἴθ᾽ ὅτι τυραννικὸν εἰς ἅπαντα τἆλλα, καὶ μέγα τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος ἐστίν, ἔν γε τούτῳ βουλομένων τὸν δικτάτορα τοῦ δήμου φαίνεσθαι δεόμενον. *Primum quidem ad vsus belli equum postulauit à magistratu. Neque enim id fas, sed veteri quadam lege interdictum, seu quod in pedite virium plurimum ponerent, ideoque duci necessariò cum exitu manendum, neque deserendum putarent: siue quod Dictatura potentia ingens cùm esset, & tyrannicum nescio quid contineret, hoc vno minorem populi Dictatorem videri vellent.*

IN SESE CVNCTA ARMA, VIROSQVE GEREBAT.] Poëta maximus Aeneid. 7. de Clauso:

— magnum
Agmen agens Clausus, magníque ipse agminis instar.

Summe ducum, qui regna iterum labentia Troiæ,
Et fluxas Latii res, maiorúmque labores,
Qui Carmentis opes, & regna Euandria seruas,
Surge age, & emerito sacrum caput insere cælo.
At Libyæ ductor postquam noua nomina lecto
Dictatore vigent, raptim mutata Latinis
Imperia haud frustra reputans, cognoscere auebat
Quæ fortuna viro, quondam decus, vltima fessis
Anchora cur Fabius, quem post tot Roma procellas
Annibali putet esse parem, feruore calentes
Angebant anni, fraudique inaperta senectus.
Ocyus accitum captiuo ex agmine poscit
Progeniem, ritúsque ducis, dextræque labores.
Cilinus Arreti Tyrrhenis ortus in oris
Clarum nomen erat, sed læua adduxerat hora
Ticini iuuenem ripis, fusúsque ruentis
Vulnere equi, Libycis præbebat colla catenis.
Hic ardens extrema malis, & rumpere vitam:
Non cum Flamminio tibi res nec feruida Gracchi
In manibus consulta, inquit, Tyrinthia gens est:
Quam si fata tuis genuissent Annibal oris
Terrarum imperium Cartaginis arce videres.
Non ego te longa serie per singula ducam,
Hoc sat erit nosces Fabios certamine ab vno.
Vetentum populi violata pace negabant
Acceptare iugum ac vicino Marte furebant,
Ad portas bellum, Consúlque ciebat ad arma;

Delectus veteri, priuatáque castra penates
Herculei impleuere, domo (admirabile) ab vna
Patritius iunctis exercitus ibat in armis.
Ter centum exiliere duces, quocunq; liberet
Vno non pauidus rexisses bella magistro.
Sed dirum egressis omen, scelerata minaci
Stridentis sonitus tremuerunt limina portæ,
Maximaq; Herculei mugiuit numinis ara.
Inuasere hostem, numerarique aspera virtus
Haud est passa viros, & plures milite cædes,
Sæpe globo densi, sæpe & per deuia passim
Dispersi subiere vices, meritíque labore
Aequato, nulli quisquam virtute secundus
Ducere tercentum Tarpeia ad templa triumphos,
(Spes heu fallaces, oblitáque corda, caducum
Mortali quodcunq, datur) grex ille virorum,
Qui Fabia gente incolumi deforme putabat
Publica bella geri, pariter cecidere Deorum
Inuidia, subitis circumuenientibus armis.
Nec tamen occisos est cur lætere, supersunt
Quot tibi sint, Libyæque satis, certauerit vnus
Ter centum dextris, tam viuida membra, labórque
Prouidus, & cauta sollertia tecta quiete.
Nec verò calidi nunc tu cui sanguinis ætas
Foderis in pugna velocius ilia planta
Bellatoris equi, frenisque momorderis ora.
Quem cernens auidum lethi post talia Pœnus,
Nequicquam nostras demens, ait, elicis iras,
Et captiua paras moriendo euadere vincla.
Viuendum est, arcta seruentur colla catena.
Hac iuuenis, Diuísque tumens, ausisq; secundis.

QVI CARMENTIS OPES.] Interpretatur Dionysius lib. 1. Antiq. Rom. *Τῃ πατρίῳ γλώσσῃ Καρμέντην ὀνομάζουσιν. εἴη δ' ἂν Ἑλλάδι φωνῇ Θεσπιῳδὸς τῇ νύμφῃ τ' ὄνομα. τὰς μὲν γὰρ ᾠδὰς καλοῦσι Ῥωμαῖοι Κάρμινα. Carmentam vernacula lingua nominarunt. Id autem nominis nymphæ fuerit Vaticina. Versus námque Romani dicunt carmina.* Vocata est & Themis, & Nicostrata. Fuit Euandri mater.

LECTO DICTATORE VICENT.] Plut. in Fabio, Polyb. lib. 3. idem voluit. Liuius vult fuisse Fabium Prodictatorem lib. 22. disertissimè.

VLTIMA FESSIS ANCORA CVR FABIVS?] Fatiscebant Romani tot attriti prœliis, non tamen *vltima passi* erant, ne quidem ad Cannas, quæ clades

des multo damnosior, & ruinam propior. Quare inepte ab Heynsio *fessis* refigitur, & *passis* figitur. Est enim vtrumque nominandi casus *vltima ancora*.

FERVORE CALENTES ANGEBANT ANNI, FRAVDIQVE INAPERTA SENECTVS.] Contra fidem omnium exemplarium rescribere *feruore carentes*, est cum ratione insanire. Mox quidem opponit *feruida Graechi consulta* Fabii temperamento: sed prius illud ad Annibalé referes, cui statim Cilni⁹:

Nec verò calidi nunc tu cui sanguinis atas.

CILINVS ARRETI TYRRHENIS NATVS IN ORIS CLARVM NOMEN ERAT.] Rescribendum *Cilnius*, quod C. Mæcenatis cognomen fuit, & cognatorum, vt patet ex antiquis MS. codicibus, & vetusto marmore. *Clarum nomen Macenas atauis regib.* Horatii primis vocibus, & *Tyrrhena regum progenies* lib. 3 Od. 29. Ideo *Tyrrhenis natus in oris*.

QVOCVNQ. LIBERET VNO NON PAVIDVS REXISSES BELLA MAGISTRO.] Liuius libro secundo: *Sex & trecenti milites, omnes patricij, omnes vnius gentis, quorum neminem ducem sperneret egregius quibuslibet temporibus senatus.* Ouidius Fastis:

E quis dux fieri quilibet aptus erat.

Eximia illa Romanorum laus in Appiani fragmento: Λέγεται δὲ καὶ τάδε περὶ Ῥώμης πυνθανομένῳ Πύρρῳ Κινέας εἰπεῖν, ὅτι πόλις δοκεῖ στρατηγῶν ὅλη. Καὶ τῷ Πύρρῳ θαυμάσαντος μεταλαβών φάναι Βασιλέων μᾶλλον, ἢ στρατηγῶν. *Alia etiam aiunt de Roma percunctanti Pyrrho Cineam respondisse, quòd vniuersa ciuitas Romana ducum esset.* Ad quæ non sine admiratione *Pyrrhum subiecisse, Regum potius esse, quàm Ducum.*

SCELERATA MINACI STRIDENTIS SONITV TREMVERVNT LIMINA PORTÆ.] Porta *Scelerata* nominata, qua Fabii trecenti cum quinque chentum milit... us egressi sunt in Veientes, autor Festus in verbis *Religioni*, *Scelerata*. Eadem *Carmentalis* dicta. Aeneid. 8.

— monstrat & aram,
Et Carmentalem Romano nomine portam,
Quam memorant Nympha priscum Carmentis honorem
Vatis fatidicæ.

Solinus c. 2. Liuius lib. 2. de Fabiis: *Infelici via à dextro Iano porta Carmentalis profecti ad Cremeram flumen perueniunt.* Eadem igitur *Scelerata* Silii, & Festi, quæ *Carmentalis*. Gentiliciæ superstitionis illa: *Minaci stridentis se tremuerunt limina p.* Notant etiam historici. Fabii tunc sublimes in equis. In pedite malè ominatum offensiuncula: vnde Tibullus lib. 1. Eleg 3.

O quoties ingressus iter, mihi tristia dixi
Offensum in porta signa dedisse pedem.

Idem notabile Valer. Max. lib. 1. c. 4. de Gracchò, *qui ianua egressus, ita pedē offendit, vt digitus ei decuteretur*, ac deinde *fragmēto subsellij ictus procubuit.*

MAXIMAQ. HERCVLEI MVGIVIT NVMINIS ARA.] Cùm in multis Italiæ ciuitatibus, locísque plurimis essent aræ Herculis; quæ ad forum Boarium erat, ea ipsa, in qua decimas Hercules obtulit, vocata est *Maxima.* Dionysius lib. 1. Antiq. Rom. Ὁ δὲ βωμός, ἐφ' ᾧ τὰς δεκάτας ἐπέθυσεν Ἡρακλῆς καλεῖται μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων Μέγιστος, ἔστι δὲ Βοαρίας λεγομένης ἀγορᾶς πλησίον ἁγιστευόμενος, εἰ καί τις ἄλλος ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων. *Ara, in qua decimas obtulit Hercules, vocatur à Ro-*

manis Maxima:*ea est propter forum Boarium, ab indigenis sancto in honore, ac si-squa alia*. Vide sis cętera, & Solinum c. 1.

At patres. Latiásque nurus raptabat ad aras
Cura Deûm, mœsto suffusæ lumina vultu,
Fœmineus matrum graditur chorus, ordine longo
Iunoni pallam, conceptáque vota dicabant.
Huc ades ô regina Deûm, gens casta precamur,
Et ferimus digno quæcunque est nomine turba
Ausonidum, pulchrúmque, & acu subtegmine fuluo
Quod nostræ neuere manus venerabile donum.
At dum decrescit matrum metus, hoc tibi diua
Interea velamen erit, si pellere nostris
Marmaricam terris nubem dabis, omnis in auro
Pressa tibi varia fulgebit gemma corona.
Necnon & proprio venerantur Pallada dono,
Phœbúmque, armigerúmque Deum, primámque Dionem.
Tanta adeo cùm res trepidæ reuerentia diuûm
Nascitur, & raræ fumant felicibus aræ.
Dum Roma antiquos templis indicit honores,
Iam Fabius cauto præcedens agmine, & arte
Bellandi, lento similis, præcluserat omneis
Fortunæque, hostíque vias, discedere signis
Haud licitum, summúmq; decus, quo tollis ad astra
Imperii Romane caput, parere docebat.
Verum vbi prima satis conspecta in montibus altis
Signa procul, fulsitque nouis exercitus armis,
Arrectæ spes Sidoniæ, feruétq; secundis
Fortunæ iuuenis, vincendi sola videtur
Quod nondum steterit acies, mora: Pergite, clamat
Ite citi, ruite ad portas, propellite vallum
Pectoribus, quantum campi distamus, ad vmbras
Tantum hosti superest, resides ad bella vocantur.
Queis pudeat certare senes, quodcunq; videtis
Hoc reliquum est primo damnatum, & inutile bello.
Heu vbi nunc Gracchi, aut vbi sunt nunc fulmina gentis
Scipiadæ? pulsi Ausonia non ante pauentes
Dimisere fugam, quàm terror ad vltima mundi
Oceanúmque tulit profugos: nunc errat vtérq;
Nomina nostra tremens, & ripas seruat Iberi.

Est etiam cur Flamminio mihi gloria cæso
Creuerit, & titulis libeat cur figere nostris
Crudum Marte viri nomen, quot demere noster
Huic annos Fabio gladius valet? & tamen audet.
Audeat. haud vltra saxo spectetur in armis.

PROPRIO VENERANTVR PALLADA DONO.] Peplo, Aeneid. 1. Iliad. 2. & Batracom. Papinio Theb. 10. Plauto ampliter in Mercatore, & Fragmentis, Pictior omnibus autor Ciris: — *peplo,*

Qualis Erichthei olim portatur Athenis,
Debita cùm castæ soluuntur vota Mineruæ,
Tardáque confecto redemit quinquennia lustro: &c.
Felices, qui talem animum videre diémq.
Ergo Palladiæ texuntur in ordine pugnæ:
Magna giganteis ornantur pepla tropæis:
Horrida sanguineo pinguntur prælia cocco
Additur aurata deiectus cuspide typho
Qui prius Ossæis consternens æthera saxis
Emathio celsum duplicabat vertice Olympum.
Tale Deæ velum solemni in tempore portant.

Euripidis Scholiastes in Hecubam: Ἔθος ἦν ἐν Ἀθηναίοις ὑφαίνειν τὰς παρθένους τῇ Ἀθηνᾷ πέπλον ἔχοντα τὰς ἀριστείας τῆς θεοῦ πολεμικῆς οὔσης, καὶ ἃ κατὰ γιγάντων κατεπράξατο μετὰ τοῦ Διός. Ὕφαινον δὲ ἐν τοῖς Παναθηναίοις. τὰ δὲ Παναθήναια ἑορτὴ τῆς Ἀθηνᾶς πάντων Ἀθηναίων συνιόντων ἐκεῖσε, καὶ τὴν ὅλων Ἡλείων πολλὰς ἡμέρας πανηγυριζόντων. Ἀνετίθετο δὲ ὁ πέπλος τῇ Ἀθηνᾷ. Aristophanes item in Equitibus cum Interprete commeminere, vt peplus Mineruæ donum sit peculiare.

TANTA ADEO, CVM RES TREPIDÆ, REVERENTIA DIVVM NASCITVR.] Liuius lib. 5. *Aduersæ deinde res admonuerunt religionum.* Polybius lib. 3. similiter: Δεινοὶ γὰρ ἐν ταῖς περιστάσεσι Ῥωμαῖοι, καὶ θεοὺς ἐξιλάσκεσθαι, καὶ ἀνθρώπους, καὶ μηδὲν ἀπρεπὲς, μηδὲ ἀγεννὲς ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς ἡγεῖσθαι τῶν περὶ ταῦτα συντελουμένων: *In aduersis Romani Deos propitiare norant, hominésque & nihil indecens, nihil vile rebantur eorum, quæ ad hoc conducerent.* Diodorus lib 23. Ὅτι κατὰ τὰς ἀτυχίας πάντες ἄνθρωποι μᾶλλον εἰώθασι τοῦ θεοῦ μνημονεύειν, καὶ πολλάκις. ἐν δὲ ταῖς εὐημερίαις, καὶ εὐπραξίαις ὡς μύθων πεπλασμένων τοῦ θεοῦ καταφρονοῦντες. *In aduersis cuncti mortales Dei magis solent meminisse, ac sæpius: at in secundis, prosperísque Deos tanquam confictas fabulas contemtui habent.*

DISCEDERE SIGNIS HAVT LICITVM.] Nam autore Liuio fustuarium merebatur, qui signa relinquit, aut præsidio discedit. Vide eius Epitomam lib. 56. Ea fustigatione sæpe ad mortem cæsi, lege Tacitum lib. 2. & Plut. in Fabio, vbi Veneris militi desertis Martis castris ignotum est Fabii γνώμη, & arte quadam regendi. Liuius lib. 24. *Præsidio decedere apud Romanos capitale esse: & nece liberorum etiam eam legem parentes sanxisse.* Manlium Cos. loquitur, de quo Florus lib. 1. c. 14. *Cum alter Coss. filium suum, quia contra imperium pugnauerat, quamuis victorem occiderit, quasi plus in imperio esset, quàm victoria.* Hoc est, quod Silius:

—*summúmq. decus, quo tollis ad astra*

Imperij, Romane, caput, parere docebat.

Hoc quod Dionysius lib. 11. Antiq. Rom. ὅ τε νόμος ἀποκτείνειν ἔδωκε τοῖς ἡγεμόσιν ἐξουσίαν τοὺς ἀπειθοῦντας, ἢ τὰ σημεῖα καταλιπόντας ἀκρίτους. *Lex ducibus facultatem dadat eos pernecandi, qui non paruissent, aut signa deseruissent, etiam iudicio minimè instituto.* Vide Polyænum lib. 8. in Caio.

CONSPECTA IN MONTIB. ALTIS.] Plut. in Fabio.

RIPAS SERVAT IBERI.] Graue probrium iacit in bellatorem viridis animi Scipionem, vtrúmque. Milites verò, qui ad prouinciæ *ripas* pro rep. excubant, *Riparenses* dicti. Vide Iustinian. Cod. de Re Militari.

Talia vociferans volucri rapit agmina cursu,
Ac prauectus equo, nunc dextra prouocat hostem,
Nunc voce increpitat, missa nunc eminus hasta
Fertur ouans, pugnæque agitat simulacra futuræ.
Vt Thetidis proles Phrygiis Vulcania campis
Arma tulit, clypeo amplexus terrámque, polúmque,
Maternúmq; fretum, totúmque in imagine mundum.
Cassarum sedet irarum spectator, & alti
Celsus colle iugi domat exultantia corda,
Infractásq; minas dilato Marte fatigat
Solers cunctandi Fabius. ceu nocte sub atra
Munitis pastor stabulis, per ouilia clausum
Impauidus somni seruat pecus, effera sæuit,
Atque impasta truceis vlulatus turba luporum
Exercet, morsúque quatit restantia claustra.
Irritus incepti, mouet inde, atq; Appula tardo
Arua Libys passu legit, ac nunc valle resedit
Conditus occulta, si præcipitare sequentem,
Atq; inopinata detur circundare fraude:
Nunc nocturna parat cæca celantibus vmbris
Furta via, retróque abitum, fictósque timores
Assimulat, nunc castra citus deserta, relicta
Ostentat præda, atque inuitat prodigus hostem.
Qualis Mæonia passim Mæandrus in ora,
Cùm sibi gurgitibus flexis reuolutus oberrat.
Nulla vacant incepta dolis, simul omnia versat,
Miscétq; exacuens varia ad conamina mentem.
Sicut aquæ splendor radiatus lampade solis
Dissultat per tecta, vaga sub imagine vibrans
Luminis, & tremula laquearia verberat vmbra.
Iámque dolore furens ita secum immurmurat ira.

VT THETIDIS PROLES.] Cuius fuerit Achilles filius, his accipe. Poëtæ scribunt Thetidis, Homerus, Virgil. Hor. Silius, alii, atque alii. Scholia in lib. 1. Apollonii: Διαπεφωνήκασι δὲ καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ μητρός. ἐκεῖνος γὰρ (Homerus) πανταχοῦ Θέτιδος αὐτὸν ἀποφαίνεται. Λυσίμαχος δὲ ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν νόστων κατὰ λέξιν λέγει. Σουΐδας γὰρ, καὶ Ἀριστοτέλης οἱ περὶ Εὐβοίας πραγματευόμενοι, καὶ ὁ τὰς φρυγίους λόγους γράψας, καὶ Δαίμαχος, καὶ Διονύσιος, ὁ Χαλκιδεὺς τὴν περὶ Ἀχιλλέως διεσπαρμένην ἀφῆκαν ἡμῖν ἐπὶ χώρας δόξαν, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον, οἱ μὲν ἐκ Θέτιδος αὐτὸν νομίζουσι γεγονέναι τῆς Χείρωνος. Δαίμαχος δ' ἐκ Φιλομήλης τῆς Ἄκτορος, ἄλλοι δὲ ἄλλως περὶ αὐτοῦ ἀποφαίνονται. *Diuersa etiam eius de matre proferunt: Homerus enim vbique Thetidis filium pronunciat. Lysimachus autem Alexandrinus in secundo redituum verbatim hæc: Suidas enim, & Aristoteles, qui de rebus Eubææ scripsere, & qui Phrygias voces conscripsit. & Daimachus, & Dionysius Chalcidensis sparsam vulgi de Achille opinionem nobis non reliquere sed diuersam: nonnulli námque ex Thetide Chironis natum aiunt, Daimachus ex Philomela Actoride, alij aliter de ipso differunt.*

CLYPEO AMPLEXVS TERRAMQVE POLVMQVE.] Achillis clypeum celat Poëta Iliad. Σ. Celaturam eius Vlysses etiam apud Ouidium reuelat, opprobiátque magno Aiaci stuporem mentis

— neque enim celamina norit
Oceanum, & terras, cúmque alto sidera cœlo,
Pleiadásque Hyadásque immunémque æquoris Arcton,
Diuersásque vrbes, nitidúmque Orionis ensem.

MORSVQVE QVATIT RESTANTIA CLAVSTRA.] Papinius Thebaïde decima de lupis:

Quod superest, duris affringunt postibus vngues,
pectoráque & siccos minuunt in limine dentes.

Confer cætera. Claudianus in re non dissimili dixit:

— quaterétque morantia claustra.

Obuia si primus nobis hic tela tulisset,
Nulla essent Trebiæ & Thrasimeni nomina, nullos
Ingererent titulos, nunquam Phaëtontius amnis
Sanguinea pontum turbasset decolor vnda.
Inuentum (dum se cohibet, terimúrque sedendo)
Vincendi genus, quoties velut obuius iret
Discinxit ratione dolos, fraudésq. resoluit.
Hæc secum, mediam somni cùm buccina noctem
Diuideret, iámque excubias sortitus iniquas
Tertius abrupta vigil iret ad arma quiete,
Vertit iter, Dauníque retro tellure relicta
Campanas remeat notus populator in oras.
Hic vero, intrauit postquam vberis arua Phalerni
Diues ea, & nunquam tellus mentita colono,
Addunt frugiferis inimica incendia ramis.

Haud fas Bacche tuos tacitu transmittere honores,
Quanquam magna incepta vocant, memorabere sacri
Largitor laticis, grauidæ cui nectare vites
Nulli dant prælis nomen præferre Falernis.

INVENTVM... VINCENDI GENVS QVOTIES.] Scribo: *Vincendi genus est*, vel:

Vincendi genus. O quoties velut obuius iret.

DISCINXIT RATIONE DOLOS.] Non dispari venere Lampridius in Alexandro: *Pontificibus tantum dedit xv. viris, atque Auguribus, vt quasdam causas sacrorum à se finitas iterari, & aliter discingi pateretur.* Codex à Gryfio peccat, cui *Distinxit*. M. Tull. l. 2. ad Q. Fratrem epist. 12. *Mihi crede, in sinu est: neque ego discingor.*

DVMQVE RETRO TELLVRE RELICTA
CAMPANAS REMEAT NOTVS POPVLATOR IN ORAS.] Polybius li. 3. Πᾶσαν ἀδεῶς ἐλεηλάτει τὴν Δαυνίαν cœpta à Luceria populatione.

IAMQVE EXCVBIAS SORTITVS INIQVAS
TERTIVS ABRVPTA VIGIL IRET AD ARMA QVIETE.] Vigiliarum commodiores, & æquiores prima, quartáque: quiuis causam videt, secundæ vices non satis æquæ, tertiæ *iniqua*. Tot Romani portionibus noctem vigilibus diuidebant. Vegetius li. 3. c. 8. *Quia impossibile videbatur in speculis per totam noctem vigilantes singulos permanere, ideo in quatuor partes ad clepsydram sunt diuisæ vigiliæ, vt non amplius, quàm tribus horis nocturnis necesse sit vigilare.* Propertius lib. 4. Eleg. 4.

Et iam quarta canit venturam buccina lucem.

Suidas: Εἰς τέσσαρας φυλακὰς διαιρεῖται ἡ νύξ. ἑκάστη δὲ ἔχει ὥρας τρεῖς. *In quatuor custodias nox diuiditur, quarum singulæ trium sunt horarum.* De Græcorum vigiliis variant Autores. Euripides in Rheso quadrimembrem noctem facit:

Οἳ τετράμοιρον νυκτὸς φρουρὰν
Πάσης στρατιᾶς
Πρόσθεν Τροίας προκάθηνται
Qui quadrimembres noctis excubias
Exercitus totius
Vrbem ante Troiam consident.

Hic ad Troiam vigiliarum munus excogitauit Palamedes, si Plinio credimus li. 7. c. 57. Et de Græcis illud Statii est lib. 10. Theb.

Quarta soporiferæ superabant tempora noctis.

Contrà in tres vigilias noctem partiuntur Homerus, atque Moschus. Iliad. K.

Ἀλλ' ἴομεν, μάλα γὰρ νὺξ ἄνεται, ἐγγύθι δ' ἠώς
Ἄστρα δὲ δὴ προβέβηκε, παρώχηκε δὲ πλέον νὺξ
Τῶν δύο μοιράων, τριτάτη δ' ἔτι μοῖρα λέλειπται.
Iam nox finitur, prope stat rododactylos hos,
Sideribúsque suis progressis tertia noctis
Pars super, & geminæ prius exactæ, approperamus.

Cùm nox peragitur, & in vicino est aurora, quis vltimam esse noctem dubitet? Præsertim cùm sola pars tertia superet, auctiore iam nocte partibus alteris prælapsa. Quem in locum Eustathius ista: Ἰστέον δὲ καὶ ὅτι τριχῇ διαιρῶν κατὰ τοὺς παλαιοὺς ὁ ποιητὴς βούλεται εἶναι τὴν νύκτα, ὅ ἐστι τριῶν φυλακῶν, τριμερῆ ποιῶν αὐτήν. *Sciendum etiam veterum more noctis tres adsignare custodias Homerum, in partes tres eam partiens.* Iterúmque Odysseæ Ξ.

> Ἀλλ' ὅτε δὴ τρίχα νυκτὸς ἔην, μετὰ δ' ἄστρα βεβήκει
> *Verùm vbi tertia pars noctis fuit, astráque tere.*

Moschus Idyllio 2.

> Νυκτὸς ὅτε τρίτατον λάχος ἵσταται, ἐγγύθι δ' ἠώς
> *Tertia cum noctis sors stat, cúmque instat & eos.*

Theocritus Idyll. 24.

> Ὄρνιθες τρίτον ἄρτι τὸν ἔσχατον ὄρθρον ἄειδον.
> *Tertia cùm volucres extrema crepuscula cantant.*

Valeant, qui tanquam è tripode pronunciant semper vel à Græcis quadripartitas fuisse vigilias.

Massica sulcabat meliore Falernus in æuo
Ensibus ignotis senior iuga, pampinus vmbras
Nondum vua virides nudo texebat in aruo,
Pocula nec norant succis mulcere Lyæi,
Fonte sitim, & pura soliti defendere lympha,
Attulit hospitio pergentem ad littora Calpes,
Extremúmque diem pes dexter, & hora Lyæum,
Nec pigitum paruósq; lares, humilísq; subire
Limina cælicolam tectis, cepere volentem
Fumosi postes, & ritu pauperis æui
Ante focos mensæ: lætus nec senserat hospes
Aduenisse deum: sed enim de more parentum
Grato cursabat studio, instabátq; senectæ.
Donec opes festas puris nunc corna canistris
Composuit, nunc irriguis citus extulit hortis
Rorantes humore dapes, tum lacte, fauísque
Distinxit dulceis epulas, nullóq; cruore
Polluta castus mensa, cerealia dona
Attulit, ac primum Vestæ detersit honorem
Vndiq;, & in mediam iecit libamina flammam,
Deesse tuos latices, hac sedulitate senili
Captus Iacche vetas, subito (mirabile dictu)
Fagina pampineo spumarunt pocula succo,
Pauperis hospitij pretium, vilísque rubenti

Fluxit mulctra mero, & quercu in cratera cauata
Dulcis odoratis humor sudauit ab vuis.
En cape, Bacchus ait, nondum tibi nota: sed olim
Viticolæ nomen peruulgatura Falerni
Munera: & haud vltra latuit deus: inde nitentem
Lumine purpureo frontem cinxere corymbi,
Et fusæ per colla comæ, dextráq; pependit
Cantharus, ac vitis Thyrso delapsa virenti
Festas Niseo redimiuit palmite mensas.
Nec facilis læto certasse Falerne sapori,
Postquam iterata tibi sunt pocula, iam pede risum,
Iam lingua titubante moues, patrióq; Lyæo
Tempora quassatus, grates, & præmia digna
Vix intellectus conaris reddere verbis,
Donec composuit luctantia lumina somnus,
(Somnus Bacche tibi comes additus.) hinc vbi primo
Vngula dispersit rores Phaëtontia Phœbo,
Vitiferis late florebat Massicus aruis
Miratus nemora, & fulgenteis sole racemos.
It montis decus, atque ex illo tempore diues
Tmolus, & ambrosiis Aruisia pocula succis,
Ac Methymna ferax Latiis cessere Falernis.

MELIORE FALERNVS IN ÆVO.] Non suo; nam senior: sed mortalium cóque beatiore vel inuento vini, quod Poëta his insinuat: *Extremúmque diem pes dexter, & hora Lyæum attulit* Vel, *Æuo meliore*, quo enses incogniti, eáque Poetæ mens. Libri, quibus est *In aruo*, laborant à menda.

ENSIB. IGNOTIS SENIOR.] Cùm nondum mortalium vllus nosset ensem, non solus Falernus. Quare frustra est Heynsius scripto *Ensib. ignotus.* Quòd si fuisset libris, amplecterer.

NVBLOQVE CRVORE POLLVTA CASTVS MENSA.] A genio Pythagoræ carmen hocce. Adi Transformationum librum extremum: mensam enim impollutam sentit, quæ animalium carnem compransoribus non apponit.

PRIMVM VESTÆ DETERSIT HONOREM.] Conuenit focum. Gemina circuitione dixit lib. 13.

— *Bacchique, & lactis honorem*, pro *Baccho, & lacte.*

Æneid. 4.

— *Lenæum libat honorem.*

IN MEDIAM IECIT LIBAMINA FLAMMAM.] Valerius Flaccus lib. 1. Argon.

— *pinguis cumulat libamine flammam.*

Geor.

Georgicωn 4.

Ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam.
Ter flamma ad summum tecti subiecta reluxit.

Nota numerum libationum. Doctè docta de libationibus ad mensam, aramve Macrob.li.3.Sat.c.11.qui volet, cum his contendat. Addo Silium mihi potissimum videri spectasse *Libaminis* nomen, & originem, quæ à *Libero* est, siue Lyæo, quod Ouidius docet Fastorum tertio:

Nomine ab autoris ducunt Libamina nomen,
Libáque, quod sanctis pars datur inde focis.
Liba Deo fiunt: succis quia dulcibus idem
Gaudet, & à Baccho mella reperta ferunt.

Non est hæc ipsissima Falerni cœna? non ritus hi perquam rite ab vtroque expressi? Falerni verò *libamina* aqua fuit vetere instituto vino ignoto, eámque noto antiquitus libasse Cadmum apud Nonnum li. 4. caussámque dictam afferri

— Οὔπω γὰρ ἐν οἰνοφύτοισιν ἀλωαῖς
Ἁβρὸς ἀεξομένης ἀνεφαίνετο καρπὸς ὀπώρης.

— *Vitiparens námque aurea nondum*
Auctumno crescente suauia munera Bacchi
Fundebat.

Hinc Porphyrio Ὑδρόσπονδα aquæ libatio. Plin. li. 14. ca. 12. scribit *Romulum lacte, non vino libasse, indicio sunt*, inquit, *sacra ab eo instituta, quæ hodie custodiunt morē.* Festus testatur, quod in *vico sobrio Mercurio lacte, non vino supplicabatur.* Ante Romulum tamē Latinos vino libasse docet Festi fragmentum: *Rustica vinalia appellantur mense Augusto XIIII; Cal. Sept. Iouis dies festus, quia Latini bellum gerentes aduersus Mezentium omnis vini libationem ei Deo dedicauerunt.* Ex anteriore Festi loco eundem corrigas in fragmento Farnesiano pag. 106.

RVBENTI FLVXIT MVLCTRA MERO.] Admodum *rubenti*, & ad nigrum accedenti, aut etiam nigro. Martialis li. 8. Epigr. 77.

Candida nigrescant vetulo crystalla Falerno.

lib. 9. Epigr. 23.

Et faciant nigras nostra Falerna niues.

Eapropter pretium illi creuit. Sic Maroneum vinum quod generosissimum Homero *nigrum* canitur. Est & alterum Falerno pretium ab ardore. Iuuenalis Sat. 4.

— *cùm pulmo Falerno*
Arderet

Martialis lib. 4. Epigr. 75.

Rumpis & ardenti madidus crystalla Falerno.

Immo tanta cum igni Falerno est cognatio, vt hæc reliquerit Plinius l. 14. c. 6. *Solo vinorum hoc flamma accenditur.* Ibique tres Falerni constituit species. Caussarum satis, cur Silius antedixerit:

Nulli dant prælis nomen præferre Falernis.

Horatio libr. 2. Satyr. 4. *Falernum* dicitur *forte*; ideo nonnulli melle temperabant:

Aufidius forti miscebat mella Falerno.

Vide Athen.li.1.Dipnosophistarum. *Multra* verò Maronis imitatione dixit eius.

— Bis venit ad mulctram.

Mulctra mulctrorum scripsere Calpur. Ecl. 54.

Duc ad mulctra greges

Eclog.5.

Tumidis spument tibi mulctra papillis.

Nemesianus Ecl.2.

— Nosti nunquam mea mulctra vacare.

FESTAS NYSÆO REDIMIVIT PALMITE MENSAS.] Palmes ita nominatur à Baccho, qui Nysæus à Nysa monte, in quo altus ipse. Diodorus lib. 4. Bibliothecæ: Διὸ καὶ τραφέντα τὸν Διόνυσον ἐν τῇ Νύσῃ τυχεῖν τῆς προσηγορίας ταύτης ἀπὸ Διὸς, καὶ Νύσης. καὶ τὸν Ὅμηρον δὲ τούτοις μαρτυρῆσαι ἐν τοῖς ὕμνοις, ἐν οἷς λέγει. *Quare natum Nysæ Dionysium hoc tulisse nominis à Ioue, atque Nysa, Homerúmque his testem esse in Hymnis, in quib. dicit.*

Ἔστι δέ τις Νύση ὕπατον ὄρος ἀνθέον ὕλῃ
Τηλοῦ φοινίκης σχεδὸν Αἰγύπτοιο ῥοάων.
Nysa est mons ingens, mons florens arbore multa,
Phœnice procul, Ægypti septem ostia propter.

Strabo lib. 15. & Sophocles. Nonnus aliter lib.9. qui & ipse Homerum tractauit:

— λοχευομένῳ δὲ Λυαίῳ
Πατρῴην ἐπέθηκεν ἐπωνυμίην τοκετοῖο
Κικλήσκων Διόνυσον, ἐπεὶ ποδὶ φόρτον ἀείρων
Ἤιε χωλαίνων Κρονίδης βεβαρηότι μηρῷ
Νῦσος, ὅτι γλώσσῃ Συρακοσσίδι χωλὸς ἀκούει.

Dico Latius

— Vitales effusus in auras
Bacchus erat: dicunt Dionysi nomine natum
A patre, insuto femori quòd pondere fœtus
Adsimilis claudo vestigia Iupiter egrè
Ferret, quodq; Syracosio Nysus eluit ore
Claudus.

Pomponius Mela li.3. c.7. *Vrbium, quas incolunt* (Indi) (*sunt autem plurimæ*) *Nysa est clarissima, & maxima. Montium Meros Ioui sacer: famam hinc præcipuam habent, quòd in illa genitum, in huius specu Liberum arbitrantur esse nutritum: vnde Græcis auctoribus, vt femori Iouis insutum dicerent aut materia ingessit, aut error.* Paria Curt. li.8. *Sita est* (Nysa) *sub radicib. montis, quem Meron incolæ appellant. Inde Græci mentiendi traxere licentiam, Iouis femine Liberum Patrem esse celatum.* Variæ autem fuere Nysæ. Hesychius: Νύσα, καὶ Νύσιον ὄρος (rectiùs Νυσαῖον ὄρ.) οὐ καθ' ἕνα τόπον. Ἔστι γὰρ Ἀραβίας, Αἰθιοπίας, Αἰγύπτου, Βαβυλῶνος, Ἐρυθρᾶς, Θρᾳκης, Θετταλίας, Κιλικίας, Ἰνδικῆς, Λιβύης, Λυδίας, Μακεδονίας, Νάξου, περὶ τὸ Πάγχαιον τόπος Συρίας. *Nysa, & Nysæus mons non vno in loco: est enim Arabiæ, Æthiopiæ, Ægypti, Babilonis, Erythræ, Thraciæ, Thessaliæ, Ciliciæ, Indiæ, Libyæ, Lydiæ, Macedoniæ, Naxi, ad Panchæum locus Syriæ.*

PATRIOQVE LYÆO TEMPORA QVASSATVS, ET PRÆMIA DIGNA.] Colon. membranæ: *Patrique Lyæo.* Ita variabit ſententia, nec inconcinnè.

VIX INTELLECTIS CONARIS REDDERE VERBIS.] Eiuſmodi vinum Plautus in Neruolaria vocat *ſubleſtiſsimum, quia infirmos faciat vel corpore, vel animo,* Feſto interprete. Quod de immodicè ſumto capies: nam vbi modus affuerit, vinum eſt animæ mens, animáque corpori.

DIVES TMOLVS.] Qui mons olim Baccho calcatus, vti hodie Falernus. Orpheus Tmolum Baccho recens nato, vult aditum:

— Ὅπως τετελεσμένος ἔλθῃ
Τμῶλον ἐς ἠγάθεον παρὰ Ἵππᾳ καλλιπαρήῳ,
— Vt formam altricis perfectior Hippæ
Cerneret, ad celſi veniens vineta Timoli.

quæ illi altrix. Ouid. Paſtor. 5.

Iam Bacchi nemus, & Tmoli vineta tenebat.

Seneca Thebaide:

Hinc nota Baccho Tmolus attollit iuga,
Quà lata terris ſpat ia frugiferis iacent.

Vite ergo *diues Tmolus.*

AMBROSIIS ARVISIA POCVLA SVCCIS.] Hi *ambroſii ſucci* Virgilio ſunt *Nectar* Ecloga quinta:

Vina nouum fundam calathis Aruiſia nectar.

Commendat de meliore nota Strabo lib. 14. Ἡ Ἀρουσία χώρα τραχεῖα, καὶ ἀλίμενος, σταδίων ὅσον τριακοσίων οἶνον ἄριστον φέρουσα τῶν Ἑλληνικῶν: *Aruiſia regio aſpera, importuoſa, ſtadiûm trecentûm, vini optimi, eorum quæ profert Græcia, ferax.* Chij inſulæ portio eſt Aruiſia. Colligo è Plinio lib. 14. cap. 7. *Ex Chio, quod Aruiſium vocant.* Athenæus lib. 1. apertè id loquitur: Χαριέστερος δ' ἐστὶν ὁ Χῖος, καὶ τοῦ Χίου ὁ καλούμενος Ἀρούσιος. *Gratius eſt Chium, & inter Chia, quod Aruiſium dicitur.* Rectè Falernum, quod ante nigrare vidimus, contendit cum Aruiſio, ſeu Chio: nam illi color idem. Vide Euſtathium in Iliada λ. Odyſſ. β. & I. vbi vitem nigri vini parentem primos Chios ab Oenopione didiciſſe ſcribit è Theopompo.

AC METHYMNA FERAX LATIIS CESSERE FALERNIS.] Methymnæi vini laus à Strabone petenda, & Horatio li. 2. Satyra 8. Modius diſpunxit τὸ *Latiis* (an offenſus epitheto geminante?) profectò non debuit. En tibi Satyrographum:

— generoſo incoctum pectus honeſto,

qualia pleno modio alibi admetimur. *Lacubus*, quod antetulit, non recipio.

Hæc tum vaſtus dabat, terríſq; infeſtus agebat
Annibal, & ſicci ſtimulabant ſanguinis enſes,
Ludificante ducem Fabio, iámq; improba caſtris
Auſonijs vota, & pugnandi praua libido

Gliscebat, proni decurrere monte parabant.
Da famæ da Musa virum, cui vincere bina
Concessum castra, & geminos domitare furores.
Feruida si nobis corda, abruptúmq; putassent
Ingenium Patres, & si clamoribus, inquit,
Turbari facilem mentem, non vltima rerum,
Et deplorati mandassent Martis habenas,
Stat pensata diu belli sententia, vincam
Seruando inuitos, vrgenteísq; vltima fata.
Nulli per Fabium è vobis cecidisse licebit,
Si lucis piget. & supremis esse cupido est
Nominis Ausonij, tædétq; in tempore tali
Nullum clade noua, claraq. fragore ruinæ
Insignem fecisse locum, reuocandus ab atris
Flamminius vobis est sedibus, ille ruendi
Iamdudum properans, signum, auspiciúmq; dedisset,
An nondum præceps, vicináq. fata videtis?
Vna, vt debellet, satis est victoria Pœno.
State viri, & sentite ducem, cùm optabile tempus
Deposcet dextras, tunc ista ferocia dicta
Aequentur factis, non est (mihi credite) non est
Arduus in pugnas ferri labor, vna reclusis
Omneis iam portis in campum effuderit hora:
Magnum illud solísque datum quos mitis euntes
Iuppiter aspexit, magnum est ex hoste reuerti.
Fortunæ Libys incumbit, flatúq. secundò
Fidit agens puppim. Dum desinat aura, sinúsq.
Destituat tumidos subducto flamine ventus,
In rem cunctari fuerit, non vlla perenni
Amplexu fortuna fouet: iam copia quanto
Arctior est nullo Tyrijs certamine? quantum
Detritum est famæ? quin inter cætera, nostra
Haud laude abfuerit, modo qui. Sed parcere dictis
Sit melius, iam vos acies & prælia & hostem
Poscitis? ô maneat superi fiducia talis.
Interea exclusa maioris sorte pericli
Me solum, quæso toti me opponite bello.

TÆDETQVE IN TEMPORE TALI NVLLVM CLADE NOVA, CLARÆQVE

FRAGORE RVINÆ INSIGNEM FECISSE LOCVM?] Alludit Silius Caligulæ vecordiam, de quo Suet. c. 31. *Queri etiam palàm de conditione temporum suorum solebat, quòd nullis calamitatibus publicis insignirentur. Augusti principatum clade Variana: Tiberii ruina spectaculorum apud Fidenas memorabilem factum: sui obliuionem imminere prosperitate rerum. Atque identidem exercituum cædes, famem, pestilentiam, incendia, hiatum aliquem terræ optabat.* Quam dira Caligulæ vota, tam Fabii dicta cata.

VNICAM SERVANDO INVITOS.] Idem Fabius dicet pòst:

> — *quippe egregium prosternere ferro*
> *Hostem: sed Fabio sit vos seruare triumphus.*

Cur, inquit Scipio, tu Maximus; ego Magnus vocor: cum tu exercitum seruaueris dumtaxat, ego Annibalem vici? Respondet apud Polyænum lib. 8. Fabius: Ἀλλ' εἰ μὴ ἐγώ σοι διεφύλαξα τοὺς στρατιώτας, οὐκ εἶχες μεθ' ἡμῶν μαχόμενος νικῆσαι: *At nisi ego tibi milites conseruassem: tu non habuisses, quibuscum posses vincere.* Scribo: Μεθ' ὧν. Ducis optimi vox; & reip. addictissimi. Non inferiora secuti sunt laudatissimi quique. Tac. lib. 2. Annal. hoc ducis decus Germanico arrogat, *qui dare in discrimina legionem haud imperatorium ratus.* Annali 13. Corbuloni: *Tantus inde ardor exercitui fuit, vt intra tertiam diei partem nudati propugnatorib. muri, obices portarum subuersi, capta escensu munimenta, omnésque puberes trucidati sint nullo milite amisso, paucis admodum vulneratis.* Ctesias Lacedæmoniis: Κατακόπτεται τὸ Περσικὸν πλῆθος (μύριοι) τῶν Λακεδαιμονίων δύο, ἢ τριῶν ἀναιρεθέντων. *Cæsa sunt Persarum copiæ ad decem millia, Lacedæmoniorum duobus tribusue tantum interemtis.* Item Orosius lib. 4. c. 1. In prima Persici belli congressione Alexandro Magno *inter quadringenta ferè millia hostium interfecta nouem tantummodo in exercitu eius pedites defuisse referuntur.* Plutarchus li. de Fort. Rom. Paulo Æmylio: Παῦλος Αἰμίλιος ἀπὸ Περσέως, καὶ Μακεδόνων ἄτρωτον στρατὸν ἄγων, καὶ νίκην ἀδάκρυον θριαμβεύων μεγαλύνει τὴν τύχην, *Inuulneratum à Perseo & Macedonibus reducens exercitum Paulus Æmylius, & victoria illacrymabili reportata triumphans Fortunam magnificat.* Maluit & Antoninus Pius ciuem Romanum vnum seruare, quàm mille hostes cecidisse. Sed omne tulit punctum, qui hostem cecidit, & suos seruauit Corbulo, & Aemylius.

AC NONDVM PRÆCEPS, VICINAQ. FATA VIDETIS.] Locus confragosior. Quid si rescribas: *Nondum in præcipiti vicináq. fata. v.?* Quid si: *Ah! non præcipitis.* Aen. 6.

> *Omnia præcepi, atque animo mecum antè peregi.*

IN REM CVNCTARI FVERIT.] Mihi pene persuadeo sollemne hoc Fabio dictum fuisse. Aeneid. 6.

> — — *tu Maximus ille es,*
> *Vnus qui nobis cunctando restituis rem.*

Ouidius 2. Fast. eidem dictioni inhæret:

> *Cui res cunctando restituenda foret.*

Aristoteles eiusmodi virum. Ethic. 4. μελλητὴν appellat. Contrà *barbaris cunctatio, seruilis; statim exequi regium videtur,* inquit Tacitus lib. 5. & lib. 12. *Scelera impetu, bona consilia mora valescere.* Temperamentum optima res. Papinius:

> *Da spatium, tenuémq. moram:* [non longam] *malè cuncta gubernat*
> *Impetus.*

Vide Gellium pluribus effatum Augusti: Σπεῦδε βραδέως enarrantem, & Aurel. Victorem in Augusto.

QVANTVM DETRITVM EST FAMÆ.] Sall. de Catilina: *Pòst ubi eorum famam, atque pudorem attriuerat, maiora alia imperabat.* M. Tullius alibi dixit *grauissimas iniurias voluntaria obliuione conterere.* Horatius Od. 6. lib. 1. *Laudes deterere.*

His dictis fractus furor, & rapida arma quierunt.
Vt cum turbatus placidum caput extulit vndis
Neptunus, totúmque videt, totóque videtur
Regnator ponto, sæui fera murmura venti
Dimittunt, nulláſque mouent in frontibus alas,
Tum ſenſim infuſa tranquilla per æquora pace
Languentes tacito lucent in littore fluctus.
Senſit cura ſagax Pœni, fraudíſque veneno
Aggreditur mentes, pauca atque hæc ruris auiti
Iugera, nec multus Fabius vertebat aratris,
Maſſicus vuiferis addebat nomina glebis:
Hinc peſtem placidam moliri, & ſpargere cauſas
In caſtra ambiguas, ferro flammíſque pepercit,
Suſpectámque loco pacem dedit, arte maligna:
Ceu clandeſtino traheretur fœdere bellum.
Intellectus erat Fabio, Tyrióſque videbat
Dictator ſæuire dolos: at non vacat ægre
Inuidiam gladios inter, lituóſque timere,
Et dubia morſus famæ depellere pugna.

ET RABIDA ARMA QVIERVNT.] Παρῴδησιν ex illo Aen. 6.
— *rabida ora q.*

PAVCA, ATQ. HÆC RVRIS AVITI IVGERA.] Dionyſ. Antiq. Rom. l. 5. eiuſdem virtutis laudem parib. verborum momentis expĕdit: ὅτι τῷ μικρῷ, καὶ ταὐτῷ αὐτουργάδετῳ νοίᾳ. Fabiorum gens agri cultioni ſanctè fuit dedita. Vnde & *Fabios*, quaſi *Fodios* noñnulli putauere, autor Plut. in Fabio. Plinius autem à *Fabarum* ſatu. Agri verò poſſidendi modus olim fuit ſeptem iugerum. Plin. lib. 18. c. 3. *Marci quidem Curij poſt triumphos, immenſumq. terrarum adiectum imperio nota concio eſt, pernicioſum intelligi ciuem, cui ſeptem iugera non eſſent ſatis. Hæc autem menſura plebi poſt exactos reges adſignata eſt.* M. Varro lib. 3. de Re Ruſtica duos promit Licinios, quib. autorib. de modo iugerum leges editæ ſunt: *Eiuſdem gentis*, inquit, *C. Licinius Tr. Pl. cùm eſſet poſt reges exactos annis* CCCLXV. *primus populum ad leges accipiundas in ſeptem iugera forenſia è comitio eduxit.* Ante legem alterius protulerat: *Stolonis illa lex, quæ vetat plus D. iugera habere ciuem Romanum.* Liuius lib. 7. vult C. Licinium Stolonem

condemnatum, *quòd mille iugerum agri cum filio poßideret, emancipandóque filium fraudem legi fecisset.* Idem conscripsit Aurelius Victor, Val. Max. lib. 8. c. 6. Velleius lib. 2. Ex his in Liuio corrigendus error immanis lib. 34. *Quid legem Liciniam excitauit de L. iugeribus, nisi ingens cupido agros continuandi!* Claudo literam, scribóque *De D. iugerib.* quod iterum affirmari potest Plinio lib. 8. c. 3. Liuio lib. 6. Gellio lib. 7. c. 3. Denique Appiano lib. 1. Ciuilium in Gracchana seditione: Μόλις δὲ δημάρχων εἰσηγουμένων ἐκύρωσαν μηδένα ἔχειν πλέθρα τῆς γῆς πεντακοσίων πλείονα. *Aegrè tribunis plebis autorib. decreuerunt nemini fas esse plus quingentis soli iugerib. poßidere.*

ET SPARGERE CAVSAS IN CASTRA AMBIGVAS.] Aen. 2.

— & spargere causas

In vulgum ambiguas.

CEV CLANDESTINO TRAHERETVR FOEDERE BELLVM.] Liuius lib. 22. Metilius apud Plutarchum in Fabium inuectus est κατηγορῶν οὐ μαλακίαν, οὐδ' ἀνανδρίαν, ἀλλ' ἤδη προδοσίαν. *Non mollitiem, non effœminatam accusitans ignauiam, sed iam proditionem.* Fronto lib. 1. c. 8. Consule & Val. Maximum lib. 7. c. 4. Eum porro agrum, quo suspicionem, omnemque à se calumniam procul amoliretur Fabius, misso Romam filio diuendidit, pecuniáque ex eo facta captiuos redemit, nec ab iis postea sibi refundi passus est. O virum integerrimum, & laudandi in suos animi!

Donec reputantem, & nequicquam sæpe trahendo
Huc illa castra, & scrutantem prælia Pœnum,
Qua nemorosa iuga, & scopulosi vertice colles
Exurgunt, clausit, sparsa ad diuortia turma.
Hinc Læstrygoniæ saxoso monte premebant
A tergo rupes, vndosis squalida terris.
Hinc Linderna palus: nec ferri aut militis vsum
Poscebat regio, septos sed fraude locorum
Arcta fames pœnas miseræ exactura Sagunthi
Vrgebat, finísque aderat Carthaginis armis.
Cuncta per & terras, & lati stagna profundi
Condiderat somnus, positóq; labore dierum
Pacem nocte datam mortalibus orbis agebat.
At non Sidonium curis flagrantia corda
Ductorem, vigilésque metus haurire sinebant
Dona soporiferæ noctis, iam membra cubili
Erigit, & fului circundat pelle leonis,
Qua super instratos profectus gramine campi
Presserat ante toros, tunc ad tentoria fratris
Fert gressus vicina citos: nec degener ille
Belligeri ritus, taurino membra iacebat

Effultus tergo, & mulcebat tristia somno.
Haud procul hasta viri terræ defixa propinqua,
Et dira è summa pendebat cuspide cassis,
Et clypeus circa, loricáque, & ensis, & arcus,
Et telum Baleare, simul tellure quiescunt,
Iuxta lecta magnus, iuuenes in Marte probati.
Et sonipes strato carpebat gramina dorso.
Vt pepulere leuem intrantis vestigia somnum,
Heus, inquit. pariterque manus ad tela ferebat,
Quæ te cura vigil fessum germane fatigat?
Ac iam constiterat, sociósque in cespite fusos
Incussa reuocat castrorum ad munera planta.
Tum Libyæ ductor: Fabius me noctibus ægrum
In curas Fabius nos excitat, illa senectus
Heu fatis, quæ sola meis currentibus obstat.
Cernis vt armata circunfundare corona,
Et valles clausos collectus miles in orbe.
Verum age (nunc quoniam res arctæ) percipe porrò
Quæ meditata mihi. latos correpta per agros
Armenta assueto belli de more sequuntur,
Cornibus arentes edicam innectere ramos,
Sarmentíque leues fronti religare maniplos,
Admotus cùm feruorem disperserit ignis,
Vt passim exultent stimulante dolore iuuenci,
Et vaga per colleis ceruice incendia iactent.
Tum terrore nouo trepidus laxabit iniquas
Custos excubias, maioráque nocte timebit.
Si cordi, consulta moras extrema recusant,
Accingamur ait, gemino tentoria gressu.

HINC LÆSTRYGONIÆ SAXOSO MONTE PREMEBANT A TERGO RVPES.] *A tergo*; circumspectè: nam Læstrygonios campos in Sicilia locat Plin. lib. 3. c. 8. & c. 5. *Opidum Formiæ antiqua Læstrygonum sedes.* De rupibus eorum Homerus Odyss. κ.

Φοίτων ἴφθιμοι Λαιστρυγόνες ἄλλοθεν ἄλλος
Μυρίοι, οὐκ ἄνδρεσσιν ἐοικότες, ἀλλὰ γίγασι,
Οἵ ῥ' ἀπὸ πετράων ἀνδραχθέσι χερμαδίοισι
Βάλλον.

Hinc inde innumeri subitò Læstrygones adsunt
Robore pernimii, dissimilésque viris,
Ore Giganteo, qui immanis saxa ruebant

Pondere

Pondere de suetis rupibus in socios.

MVLCEBAT TRISTIA SOMNO.] Sunt in quibus sapientia, & ratio mulcent affectus: vbi verò dominatur impotentia, somnus. Apollon. lib. 4.

Κούρην δ' ἐξ ἀχέων ἀδινὸς κατελώφεεν ὕπνος.

Alto nata tamen mulcebat tristia somno.

Themistius in Arist. de Som. & Vig. Ὅτι τῶν περὶ ἡμᾶς παθῶν ὁ ὕπνος ἥδιστόν ἐστι. πρῶτα μὲν γὰρ αἴσθησιν ἀλγηδόνος πᾶσι σβέννυσι διὰ τὴν ἡδονὴν πάνυ τῷ οἰκείῳ κεραννυμένην. ἔπειτα τῶν ἄλλων ἐπιθυμιῶν κρατεῖ, κἂν ὦσι σφοδρόταται. *Eorum, quæ nobis eueniunt, blandißimū somnus est. Primū enim sensum doloris voluptatis, quæ illi multa, ac familiaris est, tēperamēto extinguit. Aliis deinde affectib. imperat, esto, vehemētißimi sint.*

VT PEPVLERE LEVEM INTRANTIS VESTIGIA SOMNVM.] Nec enim belli ducem, subsecundarium licet, decuit altum dormire. Theocrit. Id. 8.

Οὐ χρὴ κοιμᾶσθαι βαθέως.

Altum ne dormi.

INCVSSA REVOCAT CASTRORVM AD MVNERA PLANTA.] Iliad. K. Diomedem Nestor:

Λὰξ ποδὶ κινήσας ὤτρυνέ τε, νείκεσέ τ' ἄντην.

CORNIBVS ARENTES EDICAM INNECTERE RAMOS.] Stratagema memoratum Plutarcho in Fabio, M. Liuio lib. 22. Polyb. lib. 3, Frontino lib. 1. Strat. Appiano Annibalicis.

CONSVLTA MORAS EXTREMA RECVSANT.] Dionysius Hal. lib. 2. Antiq. Rom. Πολλὰ ὁ χρόνος ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ μετατίθησι. *Multa tempus die vno mutat.* Cui dicto par illud M Tullii tertia in Antonium: *Dies enim affert, & hora potius, nisi prouisum est, magnas sæpe clades.* Liuius lib. 25. Martii ad reliquias exercitus Scipionum: *Quia si in occasionis momēto, cuius prateruolat opportunitas, cunctatus paullùm fueris, nequidquam mox omissam queraris.* Elaudat & Themistoclem Thucydides, vt κράτιστον αὐτοσχεδιάζειν τὰ δέοντα. Properandum igitur, cùm extremà vocant: ne cunctando senescant consilia.

Inde petunt, ingens clypeo ceruice reposta
Inter equos, intérque viros, intérque iacebat
Capta manu spolia, & rorantia cæde Maraxes:
Ac dirum in somno ceu bella capesseret, amens
Clamorem tum forte dabat, dextráque tremente
Arma toro, & notum quærebat feruidus ensem,
Huic Mago, inuersa quatiens vt dispulit hasta
Bellantis somnum: tenebris fortißime ductor
Iras compesce, atque in lucem prælia differ.
Ad fraudem, occultámque fugam, tutósque receptus
Nunc nocte vtendum est, arenteis nectere frondes
Cornibus, & latis accensa immittere syluis
Armenta, oppositi referent quo claustra manipli
Germanus parat, atque obsessa euellere castra.
Emergamus, & hic Fabio persuadeat astus

Nos certare dolis. nihil hic cunctante, sed acris
Incepti læto iuuene, ad tentoria Acherræ
Festinant, cui parca quies. minimúmque soporis,
Nec notum somno noctes æquare, feroci
Peruigil inseruibat equo, fessúmq; leuabat
Tractando, & frenis ora exagitata fouebat.
At socii renouant tela, arentémq; cruorem
Ferro detergunt, & dant mucronibus iras.
Quid fortuna loci poscat, quod tempus, & ipsi
Quænam agitent, pandunt, & cœptis ire ministrum
Haud segnem hortantur, discurrit tessera castris,
Intentíque docent quæ sint properanda, monéntque
Quisque suos, instant trepidi, stimulátque ruentes
Nauus abire timor, dum cæca silentia, dúmq;
Maiores vmbræ, rapida iam subdita peste
Virgulta, atque altis surgunt è cornibus ignes.

BELLANTIS SOMNVM.] *Bellantem somnum* insulsè Modius inculcat. Actio non est inanis, & somno tribuenda: tribuenda verò personæ dormitanti. Bellabat Mago, etsi per somnum: & meliori quidem ille iure, quàm qui in tabula bellatur sine sensu, sine vita; quod tamen dicitur à scriptoribus non infrequenter. Correctionem affectas? pones

— *dispulit hasta*
Bellanti somnum.

NOS CERTARE DOLIS.] Dolo Fabius Annibalem circumuenerat, dum toties ille aperit viam pugnę: nunc clauum clauo, dolum dolo repellamus, inquit Annibal. Missis bobus furentibus in Romanos effugium nobis quæratur, & hic astus persuadeat nos certare dolis Fabio, qui prior in fraudem incubuit. Potest quidquam dici planiùs? Aequè tamen planus hic sensus: Hic astus persuadeat Fabio, nos etiam grassari dolis. Modius è M. S. *Non* pro *Nos* substituit. Item Marsus. At meo iudicio nulli libri ratione clara præponderant.

PERVIGIL INSERVIBAT EQVO.] Lucret. *Scuibam*, *Scibam*. Catull. *Custodibant*. Virgil. *Lenibant*, *Vestibat*, *Nutribat*. Propert. *Operibat*.

DISCVRRIT TESSERA CASTRIS.] Inscriptum erat tessera ligneola quid in tempore properandum, sarmenta cornibus illiganda, & iis denique succensis boues agendos in castra inimica. Longula interdum inscriptio, quod vides. Item Liuii lib. 28. *Scipio vesperi tesseram per castra dedit, vt ante lucem viri, equique cuncti, & pransi essent, armatus eques frænatos teneret equos.*

QVÆ SINT PROPERANDA.] Diximus ex Historicis, quibus modo addimus ex Appiano Annibalicis: Τοὺς μὲν αἰχμαλώτους εἰς πεντακισχιλίους ὄντας κατέσφαξεν, ἵνα μὴ ἐν τῷ κινδύνῳ νεωτερίσειαν, *Captiuos quinquies mille iugulauit, ne quid in tali periculo noui molirentur.*

MONENTQ. QVISQVE SVOS, INSTANT TREPIDI.] Postremum videtur expressum ex Aeneide prima, vbi sedulitatis & gnauitatis Cartaginiensium monstrandæ sunt verba hæc:

Instant ardentes Tyrii. —

Aptissima rei verba, quæ agitur: est enim *trepidare* festinantium, non properantium duntaxat. Nonius: *Trepidare festinare est.* Modius legit:

— *instat trepidis, stimulatque ruentes*
Gnauus abire timor.

Ita potuit, non ita fuit à Silio. Heynsius: *Instat trepidus.* Tiresiæ latus claudit Oedipus.

Hic verò vt gliscente malo, & quassantibus ægra
Armentis capita, adiutæ pinguescere flammæ
Cæpere, & vincens fumos erumpere vertex,
Per colles, dumósq; lues agit atra, per altos
Saxosi scopulos montis, lymphata feruntur
Corpora anhela boum, atque obsessis naribus igni
Luctantur frustra rabidi mugire iuuenci.
Per iuga, per valles errat Vulcania pestis,
Nusquam stante malo, vicináque littora fulgent,
Quàm multa intentus cælo sub nocte serena
Fluctibus è mediis sulcator nauita ponti
Astra videt, quàm multa videt feruoribus atris
Cùm Calabros vrunt ad pinguia pabula saltus,
Vertice Gargani residens incendia pastor.
Hac facie subita volitantum in montibus altis
Flammarum, queis tunc cecidit custodia sorti
Horrere, atque ipsos nullo spargente vagari
Credere, & indomitos pasci sub collibus ignes.
Cælóne exciderint, & magna fulmina dextra
Torserit omnipotens, an cæcis terra cauernis
Fuderit egestas accenso sulfure flammas
Infelix tellus, tantis damnata ruinis.
Iámq; fugam Rutuli media in formidine quærunt,
Atque abeunt. faucésque viæ citus occupat armis
Pœnus, & in patulos exultans emicat agros.

SVRGVNT E CORNIBVS IGNES.] Plutarchus in Fabio bis mille boues scribit actas flammis, quem qui cum Silio hîc contenderit, quàm hoc in narratu concordent inter se, reperiet. Polybius lib. 3. εἰς δισχιλίας.

QVAM MVLTA INTENTVS COELO.] Modius: *Affixus cælo.* nescio sanè quo id consilio, dispuncto altero probo, recto, restituendo. Sulcator

maris potuit animum cœlo habere affixum, non ipſemet cœlo affigi; niſi ſi fuit è numero ſtellarum ſtatarum, quæ affixæ putantur. Quare fruſtra ſuppetias arceſſit ex Æneide quinta, vbi Palinurus:

— clauúmq. affixus, & hærens.

Hoc enim aptiſſimè, & ex vero, quia gubernator, qui cum gubernaculo affigitur, minimè cœlo poteſt affigi.

CVM CALABROS VRVNT AD PINGVIA PABVLA SALTVS.] Adſtruit & lib. 9. Lucanus:

Sic vbi depoſitis ſubmittere gramina campis,
Et renouare parans hybernas Appulus herbas
Igne fouet terras, ſimul & Garganus, & arua
Vulturis, & calidi lucent buxeta Matini.

Meliùs *Vulturni*. Ouid. Metam. 1.

Utque leues ſtipulæ demtis adolentur ariſtis.

Quæ aduſtio cur frugifera, Virgilius naturæ ſcientiſſimus cauſas aperit, & modos, quibus agri ſemiuſti pingueſcant. Georg. 1.

Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros,
Atque leuem ſtipulam crepitantibus vrere flammis.
Siue inde occultas vires, & pabula terræ
Pinguia concipiunt: ſiue illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exſudat inutilis humor.
Seu plures calor ille vias, & cæca relaxat
Spiramenta, nouas veniat quà ſuccus in herbas.
Seu durat magis, & venas adſtringit hiantes:
Ne tenues pluuiæ, rapidiue potentia Solis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

Virgilium referunt illa D. Cypriani de laude Martyrii: *Flammas quippe plerumque agris iuuit immittere, quo calore vagantis incendii cæca terræ ſpiramenta laxentur: iuuit leues ſtipulas,* &c. Docemur & è Strabone lib. 5. ſola Veſuuio, Aetnæq; vicina frugifera: quia incendio, fauilliſ. torrida.

HAC FACIE.] Si mecum retines, ſua conſtabit orationi ſeries: ſin, *At facie*, abruptior erit, & ab ingenio abrupto.

QVIS TVM CECIDIT CVSTODIA SORTI.] Maro:

Sunt quibus ad portas cecidit cuſtodia ſorti.

AN COECIS TERRA CAVERNIS.] *Rupta* longè accommodatiùs, quàm *Terra*. ſequitur enim *tellus*. Itáque præferunt Col. & Par. Probátque Modius.

FVDERIT EGESTAS ACCENSO SVLPHVRE FLAMMAS.] Philoſtratus lib. 4. conuenientes reuelat cauſas igniũ ſubterraneorũ: Γῆ κρᾶσιν ἀσφάλτου καὶ θείου παρεχομένη, τύφεται μὲν καὶ παρ' ἑαυτῆς φύσει, πῦρ δὲ οὔπω ἐκδίδωσιν. εἰ δὲ καὶ σηραγγώδης τύχοι, καὶ ὑποδράμοι αὐτὴν πνεῦμα φρυκτὸν ἤδη αἴρει. Πλεονεκτήσασα δὲ ἡ φλὸξ, ὥσπερ τὸ ὕδωρ, ἀπορρεῖ τῶν ὀρῶν, καὶ ἐς τὰ πεδία περιχεῖται, χωρεῖτε ἐπὶ θάλασσαν πῦρ ἀθρόον ἐκβολὰς ποιούμενον, οἷαι τῶν ποταμῶν εἰσίν. Gratiam naturæ ſtudioſi mihi facient Latinè referenti. *Terra bituminis, ſulphurique admiſta, turgeſcit illa quidem ſuapte ingenio, nondum verò ignem edit. Quod ſi cauernoſa fuerit, curſimque ſubeat ſpiritus, tunc ignem ſuſtollit, tunc auctior flamma fluctus inſtar montibus decurrit, & in campos profunditur:*

iámque densior ignis, non secus ac fluuij, diuisus ostiis in mare euoluitur. Theodorus Episcopus Tarsi lib. 4. contra fatum: Σικελίας γὰρ καὶ Γαλλίας, καὶ Λυκίας, καὶ ἑτέρων ἐθνῶν οὐκ ὀλίγων ὄρη μέγιστα πῦρ ἀέναον ἐκδίδωσι τοσοῦτον, ὡς καὶ τοῖς ἐν νυκτὶ φαίνεσθαι πόρρωθεν, μήτε ὑπὸ κρύους ἐλαττούμενον, μήτε ὑπὸ ὄμβρου σβεννύμενον, μήτε τοῖς τῆς γῆς βλαστήμασι λυμαινόμενον τῶν παρακειμένων αὐτοῖς: *Sicilia, Gallia, Lycia, aliarúmque gentium plurimarum montes maximi tam copiose ignem perpetuum effundunt, vt etiam noctu vigilantibus eminus appareant neque frigore minuatur, neque imbribus exstinguatur, neque adiacentium terrarum corrumpat germina.* Quod ne cui minus credibile videatur, apponam verba Taciti Annali 13. *Sed ciuitas Juhonum socia nobis malo improuiso afflicta est. Nam ignes terra editi villas, arua, vicos passim corripiebant, ferebantúrque in ipsa conditæ nuper coloniæ mœnia, neque exstingui poterant; non si imbres caderent, non si fluuialibus aquis, aut quo alio humore niterentur: donec inopia remedij, & ira cladis agrestes quidam eminus saxa iacere, deinde residentibus flammis propius suggressi ictu fustium, aliisque verberibus vt feras absterrebant: postremo tegmina corpori direpta iniciunt, quanto magis profana & vsu polluta, tanto magis oppressura ignes.* De semper ardentibus locis lecto Plinio li. 2. c. 106. non frustrabere voluptate.

TANTIS DAMNATA RVINIS
IAMQVE FVGAM RVTVLI MEDIA IN FORMIDINE QVÆRVNT,
ATQVE ABEVNT.] Veto hæc tangi velut sacta. Planissima verba, & sententia. Iam quærunt Rutuli media in formidine an ignes cœlo exciderint, an è terræ visceribus exierint: iam quærunt fugam, seu fugæ viam; dum id cogitant, *Atque abeunt*, hoc est, *statim*; ante in simili exposiium. Cur ergo truncat Modius id omne:

— tantis damnata ruinis
Iámque fugam Rutuli?

tam enim hoc noctis Romani, quàm Pœni fuga salutem quærunt. Cur *Iámque* reponitur pro *Atque*?

Huc tamen vsque vigil processerat arte regendi
Dictator Trebiam, & Tusci post stagna profundi
Esset vt Annibali Fabium Romanáq; tela
Euasisse satis. quin & vestigia pulsi,
Et gressus premeret castris, ni sacra vocarent
Ad patrios veneranda deos: tum versus ad vrbem
Alloquitur iuuenem, cui mos transmittere signa,
Et belli summam, primásq; iubebat habenas,
Atque his præformat dictis, fingítq; monendo:
Si factis nondum Minuti te cauta probare
Erudijt fortuna meis, nec ducere verba
Ad verum decus, ac prauis arcere valebunt,
Vidisti clausum Annibalem, nil miles & alæ
Iuuere, aut densis legio conferta maniplis.

Testor te, solus clausi, nec deinde morabor,
Dijs sine me libare dapem, & solennia ferre.
Nunc iterum, atque iterum vinctu vel montibus altis,
Amnibus aut rapidis (modò pugna absistite) tradam.
Interea, crede experto, non fallimur, ægris
Nil monuisse salus rebus, sit gloria multis
Et placeat. quippe egregium prosternere ferro
Hostem, sed Fabio sit vos seruare triumphus.
Plena tibi castra atque intactus vulnere miles
Creditur, hos nobis (erit hæc tibi gloria) redde.
Iam cernes Libycum huic vallo assultare leonem.
Iam prædas offerre tibi, iam vertere terga,
Respectantem adeo, atq. iras cum fraude coquentem.
Claude oro castra, & cunctas spes eripe pugnæ.
Hæc monuisse satis, Sed, si compescere corda
Non datur oranti, magno te iure, pióq;
Dictator capere arma veto: sic castra relinquens:
Vallarat monitus, ac se referebat ad vrbem.

NI SACRA VOCARENT AD PATRIOS VENERANDA DEOS.] Mira Romanorum religio, vt priuata sacra reip. quoque anteferrent. Dico enim ex eo *Ad patrios Deos*, profectum ad gentilicia sacra Fabium, quæ sacra fiebant in Quirinali monte. Liuius li. 5. *In obsidione nuper in egregio adolescente C. Fabio non minore admiratione hostium, quàm vestra conspectum est? cùm inter Gallica tela digressus ex arce solemne Fabiæ gentis in colle Quirinali obijt? An gentilicia sacra ne in bello quidem intermittis?* Adeo non vanè scriptum est à Sext. Pompeio *quòd olim sacra, non solùm publica curiosissimè administrabant, sed etiam priuata.* Propterea tamen Fabius augur erat, & Pontifex teste Cicerone. Val. Maximo li. 8. c. 13. *Duobus & sexaginta annis auguratus sacerdotium sustinuit.* Liuius li. 30. *Eodem anno Q. Fabius Maximus moritur exacta ætate: siquidem verum est Augurem quadraginta duos annos fuisse, quod quidam autores sunt.* Mox Pontificem fuisse testatur, cuius in locum Sulpirius Galba surrogatus. Summo quoque Pontificatu ornatus erat. Fabius olim autor patribus cõsularibus viris, Sacerdotibus, triumphatoribus, vt non deserta patria in curulibus eburneis confidentes pro communi patriæ deuoti Gallorum prçstolarentur impetum, Plut. in Camillo.

INTEREA, CREDE EXPERTO, NON FALLIMVR.] *Non fallimur*, quippe sum expertus. *Non fallimus*, fidem facit, vt credat Minutius. Ita continent Col. M.

MAGNO TE IVRE, PIOQVE
DICTATOR CAPERE ARMA VETO.] Plut. Fabio: Παρέδωκε τῷ Μινουκίῳ τὴν δύναμιν ὑπὲρ τοῦ μὴ μάχεσθαι, μηδὲ συμπλέκεσθαι τοῖς πολεμίοις, οὐ μόνον ὡς αὐτοκράτωρ διαγορεύσας, ἀλλὰ καὶ παραινέσεις, καὶ δεήσεις πολλὰς αὐτοῦ ποιησάμενος: *Ea lege Minutio tradit*

exercitum Silius: *cui mos transmittere signa. & belli summam)* ut ne pugnaret, néue cum hoste manum consereret, quod non interdixit solum imperatoris iure, sed & monitis, & prece multa usus est.

Ecce autem flatu classis Phœnissa secundo
Littora Caietæ, Læstrygoniósq. recessus
Sulcabat rostris, portúsque intrabat apertos,
Ac totus multo spumabat remige pontus,
Cùm trepidæ fremitu vitreis è sedibus antri
Æquoreæ pelago simul emersere sorores,
Ac possessa vident infestis littora proris.
Tum magno percussa metu Nereia turba
Attonitæ propere refluunt ad littora nota,
Teleboi medio surgunt quà regna profundo,
Pumiceæq; procul sedes, immanis in antro
Conditur abrupto Protheus, ac spumea late
Cautibus obiectis reiectat cærula, vates.
Is postquam (sat gnarus enim rerúmque metúsq.)
Per varias lusit formas, & terruit atri
Serpentis squamis, horrendáq. sibila torsit,
Et fremuit toruo mutatus membra leone,
Dicite ait, quæ causa viæ? quísve ora repente
Peruasit pallor? cur scire futura libido?
Ad quæ Cymodoce nympharum maxima natu
Italidum, nosti nostros præsage timores.
Quid Tyriæ classes, ereptáque littora nobis
Portendunt? num migrantur Rheteia regna
In Libyam superis? aut hos Sarranus habebit
Nauita iam portus? patria num sede fugatæ
Atlantem, & Calpen extrema habitabimus antra?

TELEBOI MEDIO SVRGVNT QVA REGNA PROFVNDO.] Græca vox est Τηλεβόαι, itaque postulat compositionis ratio, & Plautus Amphitruone.

— *contra Teleboæ ex opido*
Legiones educunt suas.

Scribo igitur: *Teleboïs*, elegantiùs, minoríque mutatione. Eadem insula *Capreæ* deinde dicta: hîc Protæi regnum. Propertius corrigente Parrhasio:

Et modò te Protei mirantem subdita regno
Æquora Misenis proxima litoribus.

Tacit. Ann. 4. *Capreas Teleboïs habitatas fama tradidit.*
Æn. 7. *Teleboum Capreas dum regna teneret.*

Græcam compoſitionem Euſtathius in Odyſſ. α. nobis enudat: Τηλεβόαι, ἢ διότι ληιζόμενοι τῆλε τοὺς βόας ἀπῆγον. ἢ ὅτι οὐ τοῖς πλησιοχώροις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆλε, καὶ μακρὰν βοῶν, ἤτοι μαχῶν συνίστων. ἢ καὶ ὡς εὐρύφωνοι, καὶ τῆλε, τουτέστι μακρὰν, βοᾶν ἐξισχύοντες: *Teleboæ dicti, aut quod prædati longè boues agerent, aut quòd non vicinis modò, sed & remotiorib. tumultum excirent, ſeu bellum facerent, aut quòd vocales, & longè clamorem eualerent mittere.* Aut, quod Apollodorus tradit lib. 2. de Taphio: Τοὺς λαοὺς Τηλεβόας ἐκάλεσεν, ὅτι τηλοῦ τῆς πατρίδος ἔβη. *Populum Teleboas appellauit, quòd longè iſſet à patria.*

PER VARIAS LVSIT FORMAS.] Proteus, quo de Homerus Odyſſ. δ. & Euſtath. Nonnus lib. 1. & 4. Baſſaricωn, Virg. Æn. 4. Apuleius in Apol. Hor. li. 2. Sat. 3.

Fiet aper, modò auis, modò ſaxum, & cùm volet, arbor.

MIGRANTVR RHOETEIA REGNA IN LIBYAM SVPERIS.] Gell. lib. 2. c. 29. *Caſsita nidum migrauit, & ſeges à domino demeſſa eſt.* Ambo poſt Ciceronem lib. 3. de Finib. *Quod quis earum rerum migraſſet, noxia pœna par eſto.*

AVT HOS SARRANVS HABEBIT.] Pœnus, ſeu Tyrius. *Sarra* enim Feſto Tyrus eſt, & Gell. li. 14. c. 6. Adi ad Seruium in 2. Georg.

— Sarrano dormiat oſtro.

Sidonius Car. 2.

— humeróſque ex more priorum
Includit Sarrana chlamys

ATLANTEM, ET CALPEN EXTREMA HADITABIMVS ANTRA.] Loquuntur Italides Nymphæ, non vanè. Nam propter Ammonis refert Diodorus latiſſimum antrum conſpici, & ſolari luce totum reſplendere, adnaſci flores omnigenos, atque vberrimè caſiam, aliáque diutiſſimè odorem retinentia. Ibidem ſpectari Nympharum cubilia, quæ plurima ſurgant diuina magnificentia, non manu poſita. Vide ſis cætera. Ita plerumque latentes hiſtorias libat Silius.

Tum ſic inuoluens repetita exordia retro
Incipit ambiguus vates, reſerátq. futura:
Laomedonteus Phrygia cùm ſedit in Ida
Paſtor, & erranteis dumoſa per auia tauros
Arguta reuocans ad roſcida paſcua canna,
Audiuit ſacræ lentus certamina formæ.
Tum matris currus niueos agitabat olores
Tempora ſollicitus litis ſeruaſſe Cupido
Paruulus ex humero coritus & aureus arcus
Fulgebat, nutúque vetans trepidare parentem
Monſtrabat grauidam telis ſe ferre pharetram.
Aſt alius niuea comebat fronte capillos
Purpureos, alius veſtis religabat amictus,
Cùm ſic ſuſpirans roſeo Venus ore decoros

Allo-

Alloquitur natos. testis certissima vestræ
Ecce dies pietatis adest, quis credere saluis
Hoc ausit vobis? de forma atq; ore (quid vltra
Iam superest rerum?) certat Venus: omnia paruis
Si mea tela dedi blando medicata veneno,
Si vester cælo ac terris qui fœdera sancit
Stat supplex, cum vultis, auus, victoria nostra
Cypron Idumæas referat de Pallade palmas
Et Iunone, Paphos centum mihi fumet in aris.

MATRIS CVRRVS NIVEOS AGITABAT OLORES.] Cupido. Veneris iugales *olores* quoque facit Statius:

— *thalamique egressa superbum*
Limen Amyclaos ad frena citauit olores.

Ouid.Metam.10.

— *iunctisque per aëra cygnis*
Carpit iter.

Apollo etiam cygnos currui subiunxit.Nonnus li.8.

— Ἐποχούμενος ἅρματι κύκνων. & l. κδ.
— *cygnis inuectus Apollo.*

Verùm Ouidius, Metam.15.*Columbas* Veneris currui subiugat:

Pérque leues auras iunctis inuecta columbis
Litus adit Laurens.

Claudian.Epithalamio:

Florea purpureas annectunt frena columbas.

Insinuant Silius li.3.*alitem Cythereiam* columbam vocans, & Maro Æn.6. Nec immerito animalculum est enim ab ingenio salax, amorísque concilians, si in pastum venerit.

PARVVLVS EX HVMERO CORYTVS.] Lib.15.

— *Studéntque sagitiferi coryti.*

Statius Theb.9.

— *cælestibus implet*
Coryton telis.

Ouid.5.Trist.El.8.

In quibus est nemo, qui non coryton, & arcum.

Quid quod Ælianus Histor.Var.li.1.c.15.ista? Ἐν Ἔρυκι δὲ τῆς Σικελίας, ἔνθα ἐστὶν ὁ τῆς Ἀφροδίτης νεὼς σεμνός τι, καὶ ἅγιος . . . καὶ λέγουσι τὴν Ἀφροδίτην εἰς Λιβύην ἀπὸ τῆς Σικελίας ἀνάγεσθαι, ἀφανεῖς ἐκ τῶν χώρων αἱ περιστεραὶ γίνονται, ὡσπεροῦν τῇ Θεῷ συναποδημοῦσαι. *Eryce Siciliæ, vbi templum Veneris est augustum ac sanctum . . . Aiunt Venere è Sicilia in Africam iter habente columbas eo in loco inconspicuas esse, quasi cum Dea sua peregrinentur.* Ex insequentibus columbas Veneri sacras tibi perspectissimum erit. Sapho passeres Veneri coniugat:

— Κάλοι δὲ σ' ἆγον, ὠκεῖς στρουθοὶ

— tacet ad ostium Iouÿ traiectus.

NIVEA COMEBAT FRONTE CAPILLOS PVRPVREOS.] Pulcerrimos. Expositio est Porphyrii quid Horatius per *purpureos olores* voluerit lib. 4. Od.1.indicantis,atque Turnebi li.15. Aduers. c.22. Sic Ouid.li.2.Operis sui Eleg.9.

Notáque purpureus tela resumit Amor.

Ignoranter autor libri de Colorib. *niues purpureas*, seu purpuram colore referentes non admisit. Tales enim, taliúmque causam pandit Eustathius circa montes Armeniæ, Commentario in Il.λ. Περὶ τὰ Ἀρμένια ὄρη χιόνες φασὶν ἐρυθραὶ καταρρήγνυνται, διὰ τὸ ἐκ μιλτώδους γῆς ἀναθυμιάσεις τοιαύτας ἀναφερομένας ὁμοίως ἀποπλύνειν τὸν πίπτοντα νιφετόν: *Circa montes Armeniæ rubræ, vt aiunt, niues effunduntur, quod vapor e terra miniatula talis sublime latus simili colore niuem imbuat.* Nec inferior quandoque *niuem purpuream* intelligendam candidam seu pulcram: sic illud Albinouani interpretor:

Brachia purpurea candidiora niue.

Malè quoque Martialis exponitur pari naturæ ignoratione, qui *purpureum salem* dixerit optimum. Salis námque reapse purpurei pronus condus est Strabo li 3. Ἅλες πορφυροῖ, τριφθέντες δὲ λευκοί, *Sal purpureus, qui attritu fit albus.* Qui Græcè nesciunt, legisse potuerant Solinum c.11. *Purpureum Ætna mittit salem.* Reperiet & *purpurei salis* micas in confecta farragine non indiligens obseruator. Vidi ego profectò purpurascentes plus vice simplici.

PAPHOS CENTVM MIHI FVMAT IN ARIS.] Paphi Veneris simulacrum fuit virile, Tacitus lib.18. Macrob.li.3. Sat. cap. 8. *Signum etiam huius est Cypri barbatum corpore; sed veste muliebri, cum sceptro, ac statura viri.* Vide cætera. Sed Paphos in Cypro insula est.

Dúmque hæc aligeris instat Cytherea, sonabat
Omne nemus gradiente dea. iam bellica virgo
Aegide deposita, atq; assuetum casside crinem
Inuoluit, tum compta comam, pacémq; serenis
Conniuens oculis ibat, lucóq; ferebat
Prædicto sacræ vestigia concita plantæ.
Parte alia intrabat iussas Saturnia syluas,
Iudicium Phrygis, & fastus pastoris, & Idam,
Post fratris latura toros, postrema nitenti
Affulsit vultu ridens Venus, omnia circa,
Et nemora, & penitus frondosis rupibus antra
Spirantem sacro traxerunt vertice odorem.
Nec Iudex sedisse valet, fessiq; nitoris
Luce cadunt oculi, metuit dubitasse videri.
Sed victæ fera bella deæ vexere per æquor,
Atque excisa suo pariter cum iudice Troia est,

Tum primus Aeneas terris iactatus & vndis,
Dardanios Itala posuit tellure penates.
Dum cete innabunt ponto, dum sidera cælo
Lucebunt, dum sol Indo se littore tollet:
Hic regna, & nullæ regnis per secula metæ.
At vos ô natæ, currit dum immobile filum,
Adriaci fugite infaustas Sassonis arenas:
Sanguineis tumidus ponto miscebitur vndis
Aufidus, & rubros impellet in æquora fluctus,
Damnatóq; deum quondam per carmina campo
Vetolæ rursus Teucris pugnabitis vmbræ.
Punica Romuleos quatient mox spicula muros
Multa quoque Hasdrubalis fulgebit strage Metaurus.
Hinc ille è furto genitus, patruíq; piabit
Idem vltor, patrísq; necem: tum litus Elisæ
Implebit flammis, auellétq; Itala Pœnum
Viscera torrentem, & proprijs superabit in oris.
Huic Cartago armis, huic Africa nomine cedet.
Hic dabit ex sese qui tertia bella fatiget,
Et cinerem Libyæ ferat in Capitolia victor.

DVMQVE HÆC ALIGERIS INSTAT CYTHEREA.] Hæc τὰ λ. Apuleius pariter. Virgilius ἀπεργητικῶς etiam li. 8.

— *Marti currumque, rotásque volucres*
Instabant

SONABAT OMNE NEMVS GRADIENTE DEA.] Æneid. 1.

Et vera incessu patuit Dea.

AFFVLSIT VVLTV RIDENS VENVS.] Homero φιλομμειδὴς propterea vocitatur: & si alii aliter exponunt. Et alter Poëta:

Dulcè Venus risit.

HIC REGNA, ET NVLLÆ REGNIS PER SECVLA METÆ.] Æneid. 1. Iupiter:

His ego nec metas rerum, nec tempora pono,
Imperium sine fine dedi.

Ambo ex præceptrice Homeri vaticinatione Iliad. li. 20.

Νῦν δὲ δὴ Αἰνείαο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει
Καὶ παῖδες παίδων, τοί μετόπισθεν γένονται.

Interpretatus est Virgilius Æneid. 3.

Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.

Quibus suffragium fero legentibus apud Homerum πάντος pro Τρῶν, & Romanos signari volentibus, quorum meminit Strabo li. 13. Meminit etiam eorum Dionysius, qui Homeri mentē in iis versibus non peruiderunt, l. 1:

FVGITE INFAVSTAS SASSONIS ARENAS.] Primo Ciuilium Lucanus:

Spumoso Calaber perfunditur æquore Sasson.

Nec procul Brundusio locat. Et lib. 4.

Non humilem Sassona vadis

De *Sasone* (sic ibi scriptum) Polyb. li. 5. Κεῖται δὲ κατὰ τὴν εἰσβολὴν τὴν περὶ τὸν Ἰόνιον πόρον. Quædam exemplaria non geminant literam sibilam, neque Græci: Scylax Caryandenus in Periplo, qui Cerauniis vicinam facit, Strabo li. 6. qui & Brundusio propinquat Sassonem.

MVLTA QVOQVE ASDRVBALIS FVLGEBIT STRAGE METAVRVS.] Alii codices *Cæde*. Apollinaris Car. 2.

Improbus, vt rubeat Barcina cæde Metaurus.

item li. 1. Ep. 5.

HINC ILLE E FVRTO GENITVS.] Scipio Africanus, quem putarunt furtiuo Iouis concubitu genitum. Silii li. 13. loquitur Pomponia Scipionis parens:

Vidi crede Iouem, nec me mutata fefellit
Forma Dei, quod squallentem conuersus in anguem
Ingenti traxit curuata volumina gyro.

Idem lib. 4. & li. 17. Pluribus fabulam extrahunt Liuius li. 26. Gell. lib. 7. c. 1. Plut. in Scipione. Immò historiam volunt, & dæmonum opera tam Scipionem, quàm Alexandrum proseminatum, qui rectius philosophantur. Non quòd reapse generent, quòd firmare nisus est Plut. in Numa: sed quia gnari dæmones genitalem auram fouere in fomite, & quò velint deferre, atque vbi in vuluam commodum detulerint, eorum tandem ministerio fœtus perficitur. Ipse Scipio, quo fidē diuinioris seminis faceret, itare sæpe solus ad Capitolium, ostio clauso manere, simulare se à Deo doceri: idque vulgo creditum, in cuius persuasionis argumentum ait Appianus Ibericis: Καὶ νῦν ἔτι τὴν εἰκόνα τοῦ Σκιπίωνος ἐν ταῖς πομπαῖς μόνου προφέρουσιν ἐκ τοῦ Καπιτωλίου, τῶν δ' ἄλλων ἐξ ἀγορᾶς φέρονται: *Hodie quoque, cùm pompa ducitur, vnius Scipionis signum è Capitolio deferunt, cæterorum è foro.*

Quæ dum arcana deûm, vates euoluit in antro,
Iam monita, & Fabium, bellíque equitúmq; magister
Exuerat mentem, ac præceps tendebat in hostem.
Pascere nec Pœnus prauum, ac nutrire fauorem
Deerat, & vt paruo maiora ad prælia damno
Eliceret, dabat interdum simulantia terga:
Non aliter, quàm qui sparsa per stagna profundi
Euocat è liquidis piscem penetralibus esca.
Cúmque leuem summa vidit iam nare sub vnda,
Ducit captiuum sinuato ad littora lino.
Fama furit versos hosteis Pœnúmque salutem
Inuenisse fuga, liceat si vincere, finem

Promitti cladum, sed enim ditione carere
Virtutem, & pœnas vincentibus esse repostas.
Clausurum iam castra ducem, rursúsque referri
Vaginæ iussurum enses, reddatur in armis
Vt ratio, purget miles cur vicerit hostem.
Hæc vulgus, necnon patrum Saturnia mentes
Inuidiæ stimulo fodit, & popularibus auris:
Tunc indigna fide censent, optandáq; Pœno,
Quæ mox haud paruo luerent damnata periclo.
Diuiditur miles, Fabióque equitúmque magistro
Imperia æquantur, penitus cernebat, & expers
Irarum senior, magnas ne penderet alti
Erroris pœnas patria inconsulta timebat.
Ac tum multa putans secum, vt remeauit ab vrbe
Partitus socias vires, vicina propinquis
Signa iugis locat, & specula sublimis ab alta
Non Romana minus seruat, quàm Punica castra.
Nec mora, disiecto Minuti vecordia vallo
Perdendi simul, & pereundi ardebat amore.
Quem postquam rapidum vidit procedere castris,
Hinc Libys, hinc Fabius, simul accendere sagaces
In subitum curas: propere capere arma maniplis
Edicit, nulloque tenet munimine turmas
Ausonius, torquet totas in prælia vires
Pœnorum ductor, propellítque agmina voce:
Dum dictator abest, rape miles tempora pugnæ,
Non sperata diu plano certamina campo
Offert ecce Deus. quoniam data copia, longum
Detergete situm ferro, multoq; cruore
Exsatiate viri plenos rubiginis enses.

NVTRIRE FAVOREM.] Quo Romani in Minutium propendebant. Nec defuit coniector, qui reponeret: *furorem.* indubiè Minutio adscripsit: & si admittemus, fiet absque sententiæ dispendio.

NVLLOQ. TENET MVMINE TVRMAS.] Quæ lectio si vera est, quomodo mox ait:

Prius claustra manu portæ Dictator, & altos
Disiecit postes, rupitque in prælia cursum.

Planè legendum:

— Vallique tenet munimine turmas.

Videatur Liuius. Hæc Modius. Cui ego. Diuersis in locis, & si non vsque dissitis, tendebant Minutius, & Fabius:

Dum Dictator abest, rape miles tempora pugnæ.

cum Minutio pugnandum visum est (dicitur hic Silio *Ausonius*) suos nullo tenet munimine, nullo vallo: vnde præcessit:

— disiecto Minuti vecordia vallo
Perdendi simul, & pereundi ardebat amore.

cùm fatiscenti, & anhelanti exercitui Minutii Fabio stetit opem ferre, quos ante clausos vallo tenuit, dedit eos in campum, nec exspectauit suorum ministeria, ipsemet

Primus claustra manu Dictator & altos
Disiecit postes.

Tota veritas nunc in aperto est. Neque consultus Liuius lib. 22. nobis refragabitur.

Atque ea cunctator pensabat ab aggere valli,
Perlustrans campos oculis, tantoq; periclo
Discere quisnam esset Fabius, te Roma dolebat.
Cui natus, iuncta arma ferens, dabit improbus, inquit,
Quas dignum pœnas, qui per suffragia cæca
Inuasit nostros hæc ad discrimina fasces.
Insanæ spectate tribus, proh lubrica rostra,
Et vanis fora læta viris, nunc munera Martis
Aequent imperio, & solem concedere nocti
Sciscant, imbelles magna mercede piabunt
Erroris rabiem, & nostrum violasse parentem.
Tum senior quatiens hastam, lacrymisque coortis:
Sanguine Pœnorum iuuenis tam tristia dicta
Sunt abolenda tibi: patiárne ante ora manúsque
Ciuem deleri nostras? aut vincere Pœnum
Me spectante sinam? nos æquauisse, minori
Soluetur culpa, si sint mihi talia corda.
Iámque hoc (ne dubites) longæui nate parentis
Accipe, & æterno fixum sub pectore serua:
Succensere nefas patriæ, nec fœdior vlla
Culpa sub extremas fertur mortalibus vmbras.
Sic docuere senes: quantus, qualisque fuisti
Cùm pulsus lare, & extorris Capitolia curru
Intrares exul, tibi corpora cæsa Camille
Damnata quot sunt dextra? pacata fuissent
Ni consulta viro, mensque impenetrabilis iræ,
Mutassentque solum sceptris Aeneia regna:
Nulláque nunc stares terrarum vertice Roma.

Pone iras o nate meas, socia arma feramus,
Acceleremus opem, iámque intermixta sonabant
Classica, concursúsq; viros collegerat acer.

TANTOQ. PERICLO DISCEDE QVISNAM ESSET FABIVS TE ROMA DOLEBAT.] Res non obscura: nostræ sed vocis egens. Roma periculum non videbat, visura tamen erat, seu auditura: ergo dolitura, aptiúsque sit *dolebit*, vel potius:

— *te Roma docebat.*

quia Fabii circumspectio fuit necessaria, & virtus vtilis; meritoque filius ad vrbem conuersus:

Insanæ spectate tribus.

EXTORRIS CAPITOLIA CVRRV INTRARES EXVL.] Menda congeminat: neque enim [volue, reuolue historiam] bigis pugnantium heroum, neque barbarorum fulcato curru, neque triumphali Romanorum inuectus est in Capitolium Camillus extorris, neque vllo prorsus curru. Verùm vbi scitum Romanorum se Dictatorem creantium accepit, nihil cunctatus affuit. Rescribo eapropter *Cursu* pro *Curru*. Neque id ad Camilli triumphum referri potest: nisi fortè ante victoriam, & hostem profligatum triumphauit. Neque cùm triumphauit, *extorris* erat, patriæ iam redditus, immo patrię caput, & seruator. Iutus sum à Plutarcho hanc ad coniectationem manu ducente in Camillo: Οὔσης ἢ πρὸς τούτοις πρὸς τὴν Κελτὰς, καὶ πρὸς αὐτοὺς διαφορᾶς, *Cum Celtas inter, ac Romanos non conueniret.* in ipso videlicet articulo, ἄγων τὸ στράτευμα ὁ Κάμιλλος ἐν ταῖς πύλαις ἦν. *Ducens exercitum Camillus in portis aderat.* Eundémque interuentum, vt inopinatum notat Liuius lib. 5. Et verò hoc nunc, cùm in pugnam Fabii opera sit, vt olim Camilli, necessaria, qua prostrata pene patria alleuetur, eius pugnæ meminisse oportuit exempli causa, non triumphi: aliàs saliat extra chordam Poëta. Quid moramur? anterius posui, firmauíque ex Plutarchi Fabio peditem oportuisse ire Dictatorem, non equitem: quanto minus licuit curru inuehi, pręserrim accincto pugnæ? τὸ *Exul* etiam displicet, quod quis non videt glossema esse τοῦ *Extorris*? Sic tandem redintegro perpetuum hunc locum:

Cùm pulsus lare, & extorris Capitolia cursu
Intrares? exin tibi corpora cæsa Camille
Damnata quot sunt dextra?

Damnata iniusto exilio, censuram agentę D. Augustino lib. 4. de Ciuit. c. 7. & Historicis. Porro Camillum ab Ardea Romanis venisse subsidio scripsit præter Dionysium, ac Liuium Appianus lib. 2. Ciuil.

PONE IRAS, Ô NATE, MEAS.] *Meas*, quib. honori meo consultum is. *Meas*, in quàs imperium meum est.

Primus claustra manu portæ dictator, & altos
Disiecit postes, rupitque in prælia cursum.
Non grauiore mouent venti certamina mole,
Odrysius boreas, & Syrtim tollere pollens

Africus, obnixi cùm bella furentia torquent,
Distraxere fretum, ac diuersa ad littora voluunt
Aequor quisque suum, sequitur stridente procella
Nunc huc, nunc illuc raptim mare, & intonat vndis.
Haud tantum daret vllus honos, tellúsque subacta
Phœnicum, & Cartago ruens, iniuria quantum
Orta ex inuidia decoris tulit: omnia nanque
Dura simul deuicta viro, metus, Annibal, iræ,
Inuidia, atque vna Fama, & Fortuna subactæ.
Pœnus ab excelso rapidos decurre vallo
Vt vidit, tremuere iræ, cecidítque repente
Cum gemitu spes, haud dubiæ præsumpta ruinæ:
Quippe aciem denso circumuallauerat orbe
Hausturus clausos coniectis vndiq; telis.
Atque hic Dardanus prauo certamine ductor
Iam styga, & æternas intrarat mente tenebras.
Nam Fabium, auxiliúmq; viri sperare pudebat,
Cùm senior gemino complexus prælia cornu
Vlteriore ligat Pœnorum terga corona.
Et modo claudentes aciem, nunc extima cingens,
Clausos ipse tenet, maiorem surgere in arma,
Maiorémq; dedit cerni Tirynthius, altæ
Scintillant cristæ, & (mirum) velocibus ingens
Per subitum membris venit vigor, ingerit hastas,
Aduersúmq; premit telorum nubibus hostem.
Qualis post iuuenum nondum subeunte senecta
Rector erat Pylius bellis ætate secunda.
Inde ruens, Turin, & Buten, & Marin, & Arsen
Dat letho, fisúmq; manus conferre Maleon,
Cui decus insigne, & quæsitum cuspide nomen.
Tum Garadum, largúmq; comæ consternit Adherben,
Et geminas acies superantem vertice Tylin,
Qui summas alto prensabat in aggere pinnas.
Eminus hos: gladio Sapharum, gladióque Monesum,
Et Morinum Pugnas æris stridore cientem,
Dexteriore gena sedit cui lethifer ictus,
Pérq; tubam fixæ decurrens vulnere malæ,
Extremo fluxit propulsus murmure sanguis.
Proximus huic iaculo Nasamonius occidit Idmon.

Nanque super tepido lapsantem sanguine, & ægra
Lubrica nitentem nequicquam euadere planta
Impacto prosternit equo, trepidéq; leuantem
Membra afflicta solo, pressa violentius hasta
Implicuit terræ, telúmque in cæde reliquit.
Hæret humi cornus motu tremefacta iacentis,
Et campis seruat mandatum affixa cadauer.

IAM STYGA, ET ÆTERNAS INTRARAT MENTE TENEBRAS.] Id est, Salutem, iam Minutius desperauerat, *præsentémque viro intentabant omnia mortem*, quod ea, similíque dictione Poëtæ efferunt. Camilla moriens apud Maronem lib. 11.

— — *tenebris horrescunt omnia circùm.*

Theocritus Idyl. 4.

Φεῦ! φεῦ! βαζεῦνται καὶ ταὶ βόες, ὦ τάλαν Αἴγων
Εἰς Ἀΐδαν.
Ah! ah! cerne, boues sub tristia tartara vadent,
Infelix Aegon.

Apud Homerum Priamus Iliad. X.

— Οὗ μ' ἄχος ὀξὺ κατοίσεται Ἄϊδος εἴσω.
En me mœrores mergent Plutonis auerno.

Probauit variæ lectionis, atque imitationis Dionysius Halicarnasseus lib. 10. Οὐκ αἰσχύνεσθε, ἔφησαν, ὑπὸ κατὰ γῆς δύεσθε, εἰ οἵδε οἱ γέροντες ὑπὲρ ὑμῶν τῶν νέων ὅπλα λήψονται; Autor Geneseωs c. 42. *Deducetis canos meos cum dolore ad inferos.*

QVALIS POST IVVENEM NONDVM SVBEVNTE SENECTA.] Nulli codices variant. Scribe *post iuuenem*, signat tempus, cùm Nestor iuuentam egerat, & necdum subibat senecta adultior. Quid ergo? cùm vir esset. Itáque post reperio in Marsi codice: liquida res.

INIBANT PROELIA, ET VNANIMI VEL MORTE EMISSE VOLEBANT SPECTARI FABIO.] Internatus versus Modii solertia sic è membranis suppletis. Id si cui minùs placebit, dicat τὸ *Inibant* esse hostilibus turmis immergi. Gallicè meliùs *Entrer dedans.*

Necnon exemplo laudis furiata iuuentus,
Sylla ruunt, Crassúsque simul, iunctúsque Metello
Fannius, ac melior dextra Torquatus, inibant
Spectati Fabio: miser hic vestigia retro
Dum rapit, & molem subducto corpore vitat
Intorti Bibulus saxi, atque in terga refertur,
Strage super lapsus sociûm, qua fibula morsus
Loricæ crebro laxata resoluerat ictu
Accepit lateri penitúsque in viscera adegit
Extabat fixo quod forte cadauere ferrum.

Heu sortem necis! euasit Garamantica tela,
Marmaridúmque manus, vt inerti cuspide fusus
Occideret, telo non in sua vulnera misso.
Voluitur exanimis, turpátq; decora iuuenta
Ora nouus pallor, membris dimissa solutis
Arma fluunt, errátque niger per lumina somnus.
Venerat ad bellum Tyria Sidone, nepotum
Excitus prece, & auxilio socia arma ferebat
Eoa tumidus pharetrati militis ala
Gens Cadmi Cleadas, fulua cui plurima passim
Casside, & aurato fulgebat gemma monili.
Qualis vbi oceani renouatus lucifer vnda
Laudatur Veneri, & certat maioribus astris.
Ostro ipse, ac sonipes ostro, totúmq; per agmen
Purpura Agenoreis saturata micabat ahenis.
Hic auidum pugnæ, & tam clarum excindere nomen
Brutum exoptantem, varie nunc læuus in orbem,
Nunc dexter leuibus flexo per deuia gyris
Ludificatus equo, volucrem per terga sagittam
Fundit, Achemenio detrectans prælia ritu.
Nec damnata manus, medio sed (flebile) mento
Armigeri Cascæ penetrabilis hæsit arundo,
Obliquúmq; secans subrecta cuspide vulnus
Vuenti ferrum admonuit tepefacto palato.
At Brutus diro casu turbatus amici,
Ausum multa virum, & spargentem in vulnera sæuos
Fraude fugæ calamos, iam nullis cursibus instat
Prendere cornipedis, sed totam pectoris iram
Mandat atrox hastæ, telúmq; volatile nodo
Excutit, & summum, qua laxa monilia crebro
Nudabant cursu, transmittit cuspide pectus.
Labitur intento cornu transfixus, & vna
Arcum læua cadens, dimisit dextra sagittam.
At non tam tristi sortitus prælia Marte
Phœbei Soractis honor Charmelus agebat:
Sanguine quippe suo iam Bragada tinxerat ensem,
Dux rectórq; Iubæ populi, iam fusus eidem
Zeusis, Amyclæi stirpis impacata Phalanti,
Quem tulerat mater claro Phœnissa Laconi.

Talia dum metuit, nec pugnæ fisus in hoste
Tam rapido, nec deinde fugam suadente pauore,
Per dumos miser, & vicina cacumina quercus
Repserat, atq; alta sese occultarat in vmbra
Nampsicus, insistens tremulis sub pondere ramis.
Hunc longa, multa orantem Charmelus, & altos
Mutantem saltu ramos transuerberat hasta:
Vt qui viscatos populatur arundine lucos,
Dum nemorũ celsi procera cacumina sensim
Subtracta certat tacitus contingere meta,
Sublimem calamo sequitur crescente volucrem.
Effudit vitam, atque alte manante cruore
Membra pependerunt curuato exanguia ramo.
Iámque in palanteis ac versos terga, feroces
Pugnabant Itali, subitus quum mole pauenda
Terrificus nigris prorumpit Maurus in armis.
Nigra viro membra, & fului iuga celsa trahebant
Cornipedes, totusque nouæ formidinis arte
Concolor æquabat liuentia currus equorum
Terga, nec erectis similes imponere cristis
Cessarat pennas, atérq; tegebat amictus.
Ceu quondam æterna regnator noctis, ad imos
Cùm fugeret thalamos, Aetnæa virgine rapta
Egit nigrantem stygia caligine currum.

GENS CADMI CLEADAS.] Pro *Genus.* Aen.10.

— *vigilásne Deûm gens*
Aenea.

Γένος consimiliter.

FVLVA CVI PLVRIMA PASSIM CASSIDE, ET AVRATO.] Ferè miles orientis auro superbit genio loci materiam suppeditante. Errat igitur in Propertii lib.4. Duza:

Ferreus aurato ceu cataphractus equo.

reponens *Ærato.* hoc est, militi glorioso dec⁹ tollere. Dionysius de Persis:

Χρύσεά τοι κείνων μὲν ἐπὶ χροῒ τεύχεα φωτῶν,
Χρύσεα δ' αὖθ' ἵπποισιν ἐπὶ στομάτεσσι χαλινά,
Χρυσῷ δ' ἀμφὶ πόδεσσιν ἐκοσμήσαντο πέδιλα.
Aurea sunt horum bellatorum arma virorum,
Bellaces & equi mandunt sub dentib. aurum,
Atque interfuso sublucent sandalia auro.

Quid quod arma sola decorant auro? Iustin. li.41. *Auri, argentiq. nullus, nisi in armis vsus* Parthis.

OCCVLTARAT IN VMBRA.] Alii codices P. & N. *Occultabat*, aptius: fermè enim solus sese occultãdi fuit conatus, quod arguit discurſ⁹ per ramos.

NEC DEINDE FVGAM SVADENTE PAVORE.] Optimè sunt hæc constituta: moliri imitationem est ignorantiæ.

SVBLIMEM CALAMO SEQVITVR CRESCENTE VOLVCREM.] Ab hoc aucupio habes lib. 14. Martiali inscriptum Epigramma:

Non tantum calamis; sed cantu fallitur ales,
Pallida dum tacita crescit arundo manu.

FVLVI IVGA CELSA TRAHEBANT CORNIPEDES.] *Furui* scriptum oportuit: sic depostulat contentio cum Plutone.

At Cato tum prima sparsus lanugine malas,
Quod pepercre decus circeo Thuscula dorso
Mœnia, Laërtæ quondam regnata nepoti,
Quanquam tardatos turbata fronte Latinos
Collegisse gradum videt, imperterritus ipse
Ferrato calce, atque effusa largus habena
Cunctantem impellebat equum, negat obuius ire,
Et trepidat crassa sonipes exterritus vmbra.
Tum celer in pugnam dorso delatus ab alto
Alipedem planta currum premit, atq; volanti
Assilit à tergo, cecidere & lora repente,
Et stimuli, ferrúmq; super ceruice tremiscens.
Palluit infelix subducto sanguine Maurus,
Ora rapit gladio, præfixaque cuspide portat.
At sæuo Mauorte ferox perrumpit anhelum
Dictator cum cæde globum (miserabile visu)
Vulneribus fessum, ac multo labente cruorẽ
Ductorem cernit suprema, ac fœda precantem.
Manauere gentis lacrymæ, clypeóque panentem
Protegit, & natum stimulans, fortissime labens
Hanc pellamus ait, Pœnóque ob mitia facta
Quòd nullos nostris igneis disperserit agris,
Dignum expendamus pretium: tunc arte paterna
Ac stimulis gaudens iuuenis, circumdata Pœnum
Agmina deturbat gladio, campúmq; relaxat,
Donec Sidonius decederet æquore ductor.
Ceu stimulante fame, rapuit cùm Martius agnum
Auerso pastore lupus, fœtúmq; trementem
Ore tenet presso, tum si vestigia cursu

Auditu celeres balatibus obuia pastor,
Iam sibimet metuens, spirantem dentibus imis
Reiectat prædam, & vacuo fugit æger hiatu,
Tum demum terris, quas circunfuderat atra
Tempestas, stygiæ tandem fugere tenebræ.
Torpebant dextræ & sese meruisse negabant
Seruari, subitisq; bonus mens ægra natabat,
Vt qui collapsa pressi tacuere ruina,
Eruta cùm subito membra, & nox atra recessit,
Conniuent, solémque pauent agnoscere visu.
Queis actis, senior numerato milite lætus
Collibus. & tuto repetebat in aggere castra.
Ecce autem è media iam morte renata iuuentus
Clamorem tollens ad sidera, & ordine longo
Ibat ouans, Fabiúmq; decus, Fabiúmque salutem
Certatim, & magna memorabat voce parentem.
Tum qui partitis discesserat ante maniplis,
Sancte ait ô genitor reuocati ad lucis honorem,
Si fas vera queri, cur nobis castra, virósq;
Diuidere est licitum? patiens cur arma dedisti,
Quæ solus rexisse vales? hoc munere lapsi
Aeternas multo cum sanguine vidimus vmbras.
Ocyus huc aquilas, seruatáq. signa referte,
Hic patria est, muríq. vrbis stant pectore in vno.
Túque dolos Pœne, atq. astus tandem exue notos,
Cum solo tibi iam Fabiô sunt bella gerenda.
Hæc vbi dicta dedit, mille hinc (venerabile visu)
Cespite de viridi surgunt properantius aræ.
Nec prius aut epulas, aut munera grata Lyæi
Fas cuiquam tetigisse fuit, quàm multa precatus
In mensam Fabio sacrum libauit honorem.

CIRCÆO TVSCVLA DORSO MOENIA LAERTÆ QVONDAM REGNATA NEPOTI.] Telegono, quem ex Circe Vlysses sustulit in lucem, ab eo postmodum luce priuandus. Tusculum condidit referente Ouidio li.3.& 4. Fastorum:

Factáque Telegoni mœnia celsa manu.

Vel autore Festo *Tusculum dictum, quod aditum difficilem habet, id est δύσχολον.* Iterat verbo: *Mamiliorum.* & in fragmento ex bibliotheca Farnesiana, vbi additur: Θυοσκόοι: *vnde Tusculum ab eadem caussa sacrificiorum.*

DVCTOREM CERNIT.] Minutium.

Collibvs et tvto repetebat in aggere castra.] Castra Fabii in colle erant: vnde supra Annibal:

pœnus ab excelso rapidos decurrere vallo
Vt vidit

Ex ea castrametatione est Annibalis victi iocus relatus Plutarcho in Fabio: *Οὐκ ἐγὼ μέντοι προὔλεγον ὑμῖν πολλάκις τὴν ἐπὶ τῶν ἄκρων ταύτην καθημένην νεφέλην, ὅτι μετὰ ζάλης ποτὲ καὶ καταιγίδων ὄμβρον ἐκρήξει; Non ego vobis antedixi sæpe sedentem in alto nebulam cum turbine ac procellis imbres daturam?*

Sancte, ait, o genitor.] Plut. in Fabio: *Πάτερ δίον χρηστὸν προσαγορεύω τιμιωτέραν οὐκ ἔχων προσηγορίαν, ἐπεὶ τῆς γε τοῦ τεκόντος μείζων ἡ παρὰ σοῦ χάρις αὕτη. ἐγεννήθην μὲν γὰρ ὑπ' ἐκείνου μόνος, σώζομαι δὲ ὑπὸ σοῦ μετὰ τοσούτων: Patrem te bonum appello honoratiore destitutus vocabulo: nam quæ à te mihi præstatur gratia maior est parentis beneficio: solus ab illo sum genitus, à te verò seruor cum hac ego multitudine.* Verba sunt à generoso profecta pectore, & ab instituto Romanorum: nam qui alterius ope ex præsenti mortis periculo abreptus erat in conflictu, bene meritum per omnem vitam patris loco colebat, & nomine. Polyb. li. 6. *Σέβεται δὲ τοῦτον (τὸν σώσαντα) καὶ παρ' ὅλον τὸν βίον ὁ σωθεὶς ὡς πατέρα, καὶ πάντα δεῖ τούτῳ ποιεῖν αὐτὸν, ὡς τῷ γονεῖ. Hunc veneratur, ac per omnem vitam, qui seruatus est, vt patrem colit, eúmque vt patri omnia præstare necesse est.* Subscribit & Liuius li. 22. à Minutio Fabium *patrem* appellatum, huiusque milites *patronos* ab illius. Plin. l. 22. c. 5. Val. Max. li. 5. c. 2. De Fabii honore appono Epigramma in vetustissimo lapide Florentiæ:

Q. F. MAXIMVS
DICTATOR. BIS. COS. V. CEN-
SOR. INTERREX. II. ÆD. CVR
Q. II. TROM. BIS PONTIFEX. AVGVR
PRIMO. CONSVLATV. LIGVRES. SVBE
GIT. EX. IIS. TRIVMPHAVIT. TERTIO ET
QVARTO. ANNIBALEM. COMPLVRI-
BVS. VICTORIS. FEROCEM. SVBSEQVEN-
DO. COERCVIT, DICTATOR. MAGISTRO
EQVITVM. MINVCIO. QOIVS. POPV-
LVS. IMPERIVM. CVM. DICTATORIS
IMPERIO. ÆQVAVERAT. ET. EXERCITVI
PROFLIGATO. SVBVENIT. ET. EO NOMI-
NE. AB EXERCITV. MINVCIANO. PA-
TER APPELLATVS. EST. CONSVL. QVIN-
TVM. TARENTVM. CEPIT. TRIVMPHA-
VIT. DVX. ÆTATIS. SVÆ. CAVTISSIMVS.
ET. REI. MILITARIS. PERITISSIMVS.
HABITVS. EST. PRINCEPS. IN. SENATVM
DVOBVS. LVSTRIS. LECTVS. EST.

Publius Scipio primus omnium suum ipse natum parentem inopinatò seruatus compellauit. Polyb. li. 10. *Ὁ δὲ Πόπλιος ἀνελπίστως σωθεὶς πρῶτος αὐτὸς τὸν υἱὸν Σωτῆρα προσεφώνει πάντων ἀκουόντων. Publius insperatò seruatus ipsemet primus filium Seruatorem appellauit omnibus audientibus.*

IN MENSA FABIO SACRVM LIBAVIT HONOREM.] Fabius Minutio, ſociiſque fuerat veluti Θεὸς ἀπὸ μηχανῆς, *Deus è machina*, inopinatæ ſalutis autor: eo nomine veluti Deo vinum libant ſuper menſam. Nec enim *ſeruatorem*, ſed Deum quoque nominitabant. Dionyſius Hal. l. 10. de Siccio Dentato, Πατέρα, καὶ σωτῆρα, καὶ Θεὸν, καὶ πάντα τὰ τιμιώτατα ὠνόμαζον Σίκκιον. *Patrē, & ſeruatorem, & Deum Siccium nominabant, & honorificentiſsimis quibuſque vocabulis ornabant.* Ita factum vt Fabio, veluti Deo, libarent. Adde Val. Max. l. 8. c. 15. *Poſtquam enim Cimbros ab eo deletos initio noctis nūcius peruenit* (latet error) *nemo fuit, qui non illi tanquam dijs immortalibus apud ſacra menſæ ſua libauerit.*

IN LIB. VIII. PVNICORVM

C. SILII ITALICI

VIRI CONSVLARIS DE PVNICO BELLO SECVNDO

Claud. Dauſqueij Can. Tor.

COMMENTARIVS.

Primus Agenoridum cedentia terga videre
Aeneadis dederat Fabius: Romana parentem
Solum caſtra vocant, ſolum vocat Annibal hoſtem.
Impatiénsq; moræ fremit, vt ſit copia Martis.
Expectanda viri fata, optandúmq; ſub armis
Parcarum auxilium nanq; hac ſpirante ſenecta
Nequicquam ſeſe Latium ſperare cruorem.
Iam verò concors miles, ſignísq. relatis
Indiuiſus honos, iterúmq. & rurſus eidem
Soli obluctandum Fabio, maioribus ægrum
Angebat curis, lentando feruida bella
Dictator, cùm multa adeo, tum miles egenus
Cunctarum vt rerum Tyrius foret, arte ſedendi
Egerat, & quanquam finis pugnáque manúq.
Haud dum partus erat, iam bello vicerat hoſtem.
Quin etiam ingenio fluxi, ſed prima feroces
Vaniloquum Celtæ, genus ac mutabile mentis,
Reſpectare domos, mærebant cæde ſine vlla
(Inſolitum ſibi) bella geri, ſiccáſque cruore

Inter tela siti Mauortis hebescere dextras.
His super, internæ labes, & ciuica vulnus
Inuidia angebant, læuus conatibus Anno
Ductoris, non vlla domo submittere patres
Auxilia, aut vllis opibus iuuisse sinebat.
Queis lacerum curis, & rerum extrema pauentem
Ad spes armorum, & furialia vota reducit
Præscia Cannarum Iuno, atque elata futuris.

LENTANDO FERVIDA BELLA.] Æn.3.

— lentandus remus in vnda.

Vnde Seneca Agamemnone:

Properat iuuentus omnis adductos simul
Lentare remos.

PRIMA FEROCES VANILOQVVM CELTÆ GENVS.] Liuius lib. 10. de Gallis: *Primáque eorum prælia plusquam virorum, postrema minus quàm fœminarum esse.* Polyb. li. 2. Κατὰ τὴν πρώτην ἔφοδον, ἕως ἂν ἀκέραιον ᾖ, φοβερώτατον δεῖ πᾶν τὸ γαλατικὸν φῦλον. *Gallorum gens prima congressione, quamdiu integrum est, tota formidabilis est.* Tum nescio quid plenum inaniarum subit, quod è Silio, Liuióque expleas.

INTER TELA SITI MAVORTIS HEBESCERE DEXTRAS.] Modius *Situ.* Si à feliciori coniectura nomen exambirem, reponerem:

Inter tela fati.

Alibi Silius:

— gentes
Inter tela fata.

Celtæ verò passim audiunt Martii. Verùm certo certius adstruenda vetus lectio, & cōlucanda, siquis hæret. *Siti Mauortis* pro ardenti belli desiderio. Quib. verbis obiacent illa *siccas cruore dextras.* Prudentius dixit in Psychomachi *Eremi sitis.* Et Silius li. 12.

— sitiens grauis hasta cruorem.

Inepto præterea conatu ineptiorem correctionem suam Heynsius iactat, dum Propertium Eleg. 19. lib. 3. corrumpit, vbi indubiè legendum est:

Lenibunt tacito vulnera nostra sinu.

Quærit amori remedium Poëta: dabunt *aut spatia annorum, aut longa interualla profundi,* quæ

Lenibunt tacito v. n. sinu,

corde scilicet iam medicato, nec per amorem, qui tum exactus fuerit, emicante, neque dato suspirio vllo, quod amicum amantibus: sed *tacito sinu.* Hac tamen exturbata voce Heynsius intrusit *Situ:*

Nanq. hac accitam stagnis laurentibus Annam
Affatur voce, & blandis hortatibus implet:
Sanguine cognato iuuenis tibi diua laborat

Annibal à nostro nomen memorabile Belo.
Perge age, & insanos curarum comprime fluctus.
Excute sollicito Fabium, sola illa Latinos
Sub iuga mittendi mora, iam discingitur armis,
Cum Varrone manus, & cum Varrone serenda
Prælia, ne desit fatis, ad signa mouenda.
Ipsa adero, tendat iamdudum in Iapyga campum.
Huc Trebiæ rursum, & Thrasimeni fata sequentur.
Tum diua indigetis castis contermina lucis,
Haud, inquit, tua ius nobis præcepta morari.
Sed fas sit, cautum quæso retinere fauorem
Antiquæ patriæ, mandatáq; magna sororis,
Quanquam inter Latios Annæ stet numen honores.
Multa retro rerum iacet, atq. ambagibus æui
Obtegitur densa caligine mersa vetustas,
Cur Sarrana dicent Oenotri numina templo,
Regnísq. Aeneadum germana colatur Elisæ.
Sed pressis stringam reuocatam ab origine famam
Narrandi metis, breuitérque antiqua reuoluam,
Iliaco postquam deserta est hospite Dido,
Et spes abrupta è medio, in penetralibus atram
Festinat furibunda pyram, tum corripit ensem
Certa necis, profugi donum exitiale mariti,
Despectus tedæ regnis se imponit Hyarbas,
Et tepido arma rogo figit. quis rebus egenis
Ferret opem Nomadum late terrente tyranno?
Battus Cynerem molli tum forte fouebat
Imperio, mitis Battus, lacrymásque dedisse
Casibus humanis facilis, qui supplice visa
Intremuit regum euentus, dextrámq. tetendit.
Atque ea dum flauas bis tondet messor aristas
Seruata interea sedes, nec longius vti
His opibus Battóq. fuit: nam ferre per æquor
Exitium miseræ iam Pygmaliona docebat.
Ergo agitur pelago diuis inimica, sibíq.
Quòd se non dederis comitem in suprema sorori,
Donec iactatam laceris (miserabile) velis
Fatalis turbo in Laurenteis expulit oras.
Non cæli, non illa soli, non gnara colentum

Sidonis in Latiâ trepidabat naufraga terra.

NAMQVE HAC ACCITAM.] Prætulerim *Iamque*, cuius enim hæc est ratio?

IAM DISCINGITVR ARMIS.] Velut exautoratus. Græcè ἀπεζωσμένοι. *Discincti*, tales Herodianus de Seuero: Τοὺς περτίνακα ἀποκτείναντας ἀπέζωσεν, *Qui Pertinacis cædem fecerant, discinxit.* discinxit, exautorauit. Nec ferè quidquam crebrius in gestis Sanctorum. Quandoque exautorati carebant infamia, velut hîc Fabius, quíque legitimè missi.

IN IAPYGA CAMPVM.] Strabo lib. 6. Ἰάπυγας δὲ λεχθῆναι πάντας φασὶ μέχρι τῆς Δαυνίας, ἀπὸ Ἰάπυγος, ὃν ἐκ Κρήσσης γυναικὸς Δαιδάλῳ γενέσθαι φασὶν, καὶ ἡγήσασθαι τῶν Κρητῶν. *Iapygas dictos omnes aiunt adúsque Dauniam, ab Iapyge, quem ex Cressa muliere Dædali natum ferunt, & Cretensib. imperitasse.* Ibidem Ἣν Μεσσαπίαν τε, καὶ Ἰαπυγίαν, καὶ Καλαβρίαν, καὶ Σαλεντίνην κοινῶς οἱ πολλοὶ προσαγορεύουσι. *Quam Messapiam, & Iapygiam, & Calabriam, & Salentinam communiter vulgus appellat.* Antonius Liberalis Metam. 21. explicatiùs Daunios, Peucetios, Messapios discerminat. Parcior sum, quòd Strabo super Peucetiorum, & Dauniorum finib. non putet anxiè quærendum: vetustas námque fines, & nomina obruit. Hecatæus duas ponit Iapygias, quarum vna sit in Apulio, altera in Illyrico, à quarum vtraque, *Iapyx*, & *Iapygium* inclinetur.

TVM DIVA. INDIGETIS CASTIS CONTERMINA LVCIS.] Æneæ indigetis, Liuius lib. 1. Ouid. 3. Fast. Dionys. lib. 1. Antiq. Rom. Festus: *Hoc nomine Æneas ab Ascanio appellatus est, cùm pugnans cum Mezentio nusquam apparuisset. in cuius nomine etiam templum construxit,* Gell. li. 2. c. 16. scribit Æneam *immortalem indigetem futurum.* Solin. c. 8. Tibullus, alii.

CVR SARRANA DICENT OENOTRI NVMINA TEMPLO.] Aperit & Ouidius 3. Fastorum non parcè.

ET TEPIDO ARMA ROGO FIGIT.] Appositè ad historiam, fortè & ad Poëtæ mentem. Modius Epist. 28. Nouantique rescribit:

Et tepido fugit Anna rogo.

Alierum hoc sensu ferri potest. Hiarbas erat tam præpropera regnandi libidine, vt cùm se regno imposuit, statim arma, seu insignia fixerit in columna aliqua, qualis rogi, tumulíque iudex à veteribus scribitur, *rogo etiamnum tepente.*

BATTVS CYRENEN MOLLI TVM FORTE REGEBAT IMPERIO.] Theræi, & Cyrenenses Batto infanti nomen inditum volunt: Herodotus Melpomene à Pythia iam grandior, quòd illa gnara fatis ei regnum portendi, Battum appellarit lingua Libyca: Λίβυες γὰρ τὸν βασιλέα Βάττον καλοῦσι, *Libyes enim regem Battum dicunt.* Silio in huius historiæ narratu, & Solino c. 40. *disconuenit ordine toto.* Porro Cyrene primam longat plurimum Silio, aliísque. Aliis vero aliter. Nonnus l. κζ.

— λεοντοφόνοιο Κυρήνης
— *Leonum triste Cyrene.*
Exitium.

Hermesianax:

Ἄνδρα Κυρηναῖον δ᾽ ἔσω πόθος εἵλκυσεν ἰσθμοῦ.
Magna cupido Cyrenæum pertraxit ad Isthmum.

Catullus: *Lacepicisferis iacet Cyrenis.*

DVM FLAVAS BIS TONDET MESSOR ARISTAS.] Ouidius in narratu totius historiæ;

Signa recensebat bis sol sua, tertius ibat
Annus, & exsilio terra paranda noua est.

SERVATA INTEREA SEDES.] Emendo:

Seruata interea sede est.

Biennium loquitur,quo apud Battum egit Anna, dum auditus sit aduentare Pygmalion.

FATALIS TVRBO.] Tempestas,qua nauis Annæ disiecta.Ouid.

Adsiliunt fluctus,imóque à gurgite pontus
Vertitur, &c.

Ecce autem Aeneas sacro comitatus Iulo
Iam regni compos, noto sese ore ferebat,
Qui terræ defixam oculis, & multa timentem,
Ac deinde adlapsam genibus lacrymantis Iuli
Attollit, mitíq, manu intra limina ducit,
Atque vbi iam casus, aduersorúmque pauorem
Hospitij leniuit honos, tum discere mæsta
Exposcit cura lethum infelicis Elisæ.
Cui sic verba trahens,largis cum fletibus Annæ
Incipit,& blandas addit pro tempore voces:
Nate Dea, solus regni, lucísq; fuisti
Germanæ tu causa meæ, mors testis,& ille
Heu cur non idem mihi tunc rogus,ora videre
Postquam est ereptum miseræ tua.littore sedit
Interdum, stetit interdum, ventósq; sequuta
Infelix oculis,magno clamore vocabat
Aeneam. comitémque tuæ se imponere solam
Orabat paterere rati, mox turbida anhelum
Retulit in thalamos cursum, subitóq. tremore
Substitit,& sacrum timuit tetigisse cubile.
Inde amens, nunc sideream, Iuliq. tuámque
Effigiem fouet amplexu, nunc tota repente
Ad vultus conuersa tuos, ab imagine pendet.
Conqueritúrque tibi, & sperat responsa remitti,
Nonnunquam spem ponit amor, iam tecta, domúmq.
Deserit, & rursus portus furibunda reuisit,
Si qui te referant conuerso flamine venti.
Ad magicas etiam fallax,atque improba gentis
Massila leuitas descendere compulit artes.

SACRO COMITATVS IVLO.] Ouidius Achate:

Litore dotali solo comitatus Achate.

IAM REGNI COMPOS.] Latinus esse desierat. Solin.c.8.de Ænea : *Tribúsque mox annis cum Latino regnat socia potestate quingentis iugerib.ab eo acceptis: quo defuncto summam biennio adeptus.*

NVNC SIDEREAM IVLIQVE TVAMQVE EFFIGIEM FOVET AMPLEXV.] *Iuli* dissyllabum est eodem iure, quo Martialis vsurpauit lib.1.Epigr.15.

O mihi post nullos Iuli memorande sodales. & lib.12.

Tecum si memini fuere Iuli.

Quo Horatius:

Iule ceratis ope Dadalea.

Quo Iulius passim trisyllabum, quo Iapetus Statio lib.10.

— Stygias rupisse catenas

Iapeton, aut victum supera ad conuexa leuari.

Sic enim libri. Quare Modii fultura non bona est supponentis:

— sideream fulgentis Iuli.

Deterit etiam orationis veritatem: Elisa eámque efflictim deperibat Æneam: hinc absentis Æneæ (*Tuámque* Silius) *fouet amplexu* effigiem: causæ minus fuit, cur Iuli effigiem amplexu foueat: cur Iuli solius, non satis.

Heu sacri vatum errores, dum numina noctis
Eliciunt, spondéntq. nouis medicamina curis.
Quod vidi, decepta, nefas? congessit in atram
Cuncta tui monumenta pyram, & non prospera dona
Tum sic Aeneas dulci repetitus amore:
Tellurem hanc iuro, vota inter nostra frequenter
Auditam vobis, iuro caput Anna, tibíq.
Germanæque tuæ, dilecti mitis Iuli,
Respiciens, agérque animi tum regna reliqui
Vestra, nec abscessem thalamo, ni magna minatus
Méque sua rasibus dextra imposuisset, & alto
Egisset rapidis classem Cyllenius Euris.
Sed cur, heu seri monitus? cur tempore tali
Incustodito sæuire dedistis amori?
Contrà sic infit, voluens sic murmur anhelum
Inter singultus, labiísque trementibus Anna:
Nigro forte Ioui, cui tertia regna laborant,
Atque atri sociæ thalami noua sacra parabam
Queis ægram mentem, & trepidantia corda leuaret,
Infelix germana tori, furuásque trahebam
Ipsa manu properans ad visa pianda bidentes.

Nanq, asper somno dirus me impleuerat horror,
Terq; suam Dido, ter cum clamore vocarat,
Et læta exultans ostenderat ora Sichæus.
Quæ dum abigo menti, & sub lucem, vt visa secundent
Oro cælicolas, ac viuo purgor in antro,
Illa cito passu peruecta ad littora, mutæ
Oscula qua steteras bis, térq; infixit arenæ,
Deinde amplexa sinu late vestigia fouit:
Ceu cinerem orbatæ pressant ad pectora matres.
Tum rapido præceps cursu, resolutáq; crinem
Euasit propere in celsam, quam struxerat ante
Magna mole pyram, cuius de sede dabatur
Cernere cuncta freta, & totam Carthaginis vrbem,
Hic Phrygiam vestem, & baccatum induta monile,
Postquam illum infelix hausit, quo munera primum
Sunt conspecta diem, & conuiuia mente reduxit,
Festásq. aduentu mensas, téq; ordine Troiæ
Narrantem longos se peruigilante labores,
In portus amens rorantia lumina flexit,
Atque hæc sparsa comam diuis in morte profudit:
Dii longæ noctis, quorum iam numina nobis
Mors instans maiora facit, precor, inquit, adeste,
Et placidi victos ardore admittite manes.
Aeneæ coniux Veneris nurus, vlta maritum.
Vidi constructas nostræ Cartaginis arces,
Nunc ad vos magni descendet corporis vmbra.
Me quoq. fors dulci quondam vir notus amore
Expectat, curas cupiens æquare priores.
Hæc dicens, ensem media in præcordia adegit,
Ensem Dardanii quæsitum in pignus amoris.
Viderunt comites, tristiq. per atria planctu
Concurrunt, magnis resonat vlulatibus ædes.
Accepi infelix, dirisq. exterrita fatis
Ora manu lacerans lymphato regia cursu
Tecta peto, celsósq. gradus euadere nitor.
Ter diro fueram conata incumbere ferro,
Ter cecidi exanimæ membris reuoluta sororis.
Iámq; ferebatur vicina per oppida rumor,
Tum Cyrenaam fatis agitantibus vrbem

Denenio, hinc vestris pelagi vis appulit oris.
Motus erat, placidúmque animum, mentémque quietam
Troius in miseram rector susceperat Annam.
Iámque omneis luctus, omneísque è pectore curas
Dispulerat, Phrygiis nec iam amplius aduena tectis
Illa videbatur, tacito nox atra sopore
Cuncta per & terras, & lati stagna profundi
Condiderat, tristi cùm Dido ægerrima vultu
Has visa in somnis germanæ effundere voces:

HEV SACRI VATVM ERRORES.] Magni. Plut. lib. de Solertia Anim. Μέγαν τινὲς οἴονται ἱερὸν καθάπερ ὀστοῦν ἱερὸν τὸ μέγα, καὶ τὴν ἐπιληψίαν μεγάλην νόσον οὖσαν ἱερὰν καλοῦσιν. *Magnum nonnulli Sacrum putant, velut sacrum os, quod magnum est & epilepsiã, cùm sit morb⁹ magnus, sacram vocant.* Notauit & Galen⁹ in Hippocratem, item Apuleius Apologia. Strabo lib. 4. Μέγιστον δὲ τὸ ἱερὸν στόμα καλούμενον. Lipsius in 4. Taciti ἱερὰν συμβουλὴν cùm senatus sententiam dicit iuratus: cùm scilicet concilium magnis de rebus agitur. Heynsius in hunc Silii locum symbolam ex Euripide protulit ἱερὸν κῦμα. Hactenus rectè: cum addit ἱερὸν μένος Ἀλκινόοιο,
— — *Alcinoi sacra virtus.* errat.

Augusta regum maiestas ideo ἱερὴ, seu *Sacra* dicitur, quòd regum timendorum in proprios greges sanctum sit imperium: quòdque sceptrum, & iura, quæ sacra, regibus ab Ioue data Iliad. α. & β. & quia plerisque regum origo sacra, & à Diis. Faciléque conuelli potest eo ἱερὴ ἲς Τηλεμάχοιο nam ille ætate tenera non magnarum erat virium. Ouidius Epist. Penelopes:

Tres sumus imbelles numero, sine viribus vxor,
Laërtésque senex, Telemachúsque puer.

Item anteriùs:

— *sacro comitatus Iülo.*

Effigies est illius Æneid. 4.

Heu vatum ignaræ mentes!

NIGRO FORTE IOVI.] Detersit huius loci caliginem Turneb. lib. 21. c. 32. docuítq. amoris æstum leniri, & tranquillari, si Diis inferis sacra fiant. Iterúmque inculcat lib. 25. c. 6. Aeneid. 4.

Sacra Ioui Stygio.

TERQ. SVAM DIDO, TER CVM CLAMORE VOCABAT.] Quam? Annam? Aliud opinor. Dido ter Aeneam vocabat, ter clamabatur: Aeneas interea dum (ita solent calidè amantes) nullus adest, sed

læta exultans ostenderat ora Sychæus

inuocatus. Quare meliùs scribetur:

Térque suum, ter Dido suum clamore vocabat,

Aeneam scilicet.

VIVO PVRGOR IN ANTRO.] Modius Epist. 28. reponit *Amni.* Nec fuit

liter morem aquis, aut fluuio talia expiandi putat. Accedebam, firmabámque è Statii lib. 9.

— ante diem gelidas Ladonis (ita scribo) *ad vndas*
Purgatura meum fluuio viuente soporem.

Heynsius in hoc stadio lampadem excepit: sed admouit aquis. Vterque correctionem præcipitauit. Ego pertendo retinendum *Antro*: sed in quo sit fons isti expiationi. Nec enim nouum in *antris* viuo saxo natis fontes erumpere: ideo *viuum antrum* vocat Silius Aeneid. 1.

— scopulis pendentib. antrum,
Intus aquæ dulces, viuóque sedilia saxo.

Metamorph. 3.

Fons sonat à dextra [antri] *tenui pellucidus vnda*
Margine gramineo patulos succinctus hiatus.

Accius Oenomao: *Saxum id facit angustitatem, & sub eo saxo exuberans scatebra fluuia radit rupem.* Quamobrem aquula præterfluente Annam purgatam agnosco, licet in antro manali. Ouid. Fast. 3.

— muscóque adoperta virenti
Manabat saxo vena perennis aquæ.

Quid quod alii piandi mali somnii ritus ab aqua? Tibull. lib. 3. Eleg. 4.

— omnia noctis
Farre pio placant, & saliente sale.

Adeo non necessaria mutatio! Idem lib. 1. Eleg. 5.

Ipse procuraui ne possent sæua nocere
Somnia, ter salsa deueneranda mola.

BACCATVM INDVTA MONILE.] Aen. 3.

— auróque monile Baccatum.

NARRANTEM LONGOS SE PERVIGILANTE LABORES.] Aeneidos secundæ, tertiǫque breuiarium.

ATQ. HÆC SPARSA COMAM DIVIS IN MORTE PROFVDIT.] Nefas indicta causa versum hunc à Modio iugulari: nefas Heynsium tam scelesto facinori manum admouere.

VIDI CONSTRVCTAS.] Pari Venere Demosthenes 2. Olynth. σφόδρα γε ἴσως. Plautus Bacchid. *Vixisse nimio satis est, quàm viuere.* Apud eundem Grypus: *Papæ! diuitias tu quidem habuisti luculentas.* Labr. *Miserum isthuc verbum, & pessimum est habuisse, & nihil habere.* Similia apud Terentium, aliósque.

Tu soror in tectis longæ indulgere quieti
Heu nimium secura potes? nec quæ tibi fraudes
Tendantur, quæ circunstent discrimina cernis?
Ac nondum nostro infaustos generique, solóq;
Laomedonteæ noscis telluris alumnos?
Dum cælum rapida stellas vertigine voluet,
Lunaq; fraterno lustrabit lumine terras,
Pax nulla Aeneadas inter, Tyriósq. manebit.

Surge age, iam tacitas suspecta Lauinia fraudes
Molitur, dirúmq; nefas sub corde volutat.
Præterea (ne falsa putes hæc fingere somnum)
Haud procul hinc paruo descendens fonte Numicus
Labitur, & leni per valles voluitur amne.
Huc rapies germana viam, tutósq; receptus.
Te sacra excipient hilares in Flumina Nymphæ,
Aeternúmq; Italis numen celebrabere in oris.
Sic fata in tenuem Phœnissa euanuit auram.
Anna nouis somno excutitur perterrita visis,
Itque timor totos gelido sudore per artus.
Tunc vt erat tenui corpus velamine tecta,
Prosiluit Stratus, humilique egressa fenestra
Per patulos currit plantis pernicibus agros
Donec arenoso (sic fama) Numicius illam
Suscepit gremio, vitreísque abscondidit antris.
Orta dies totum radiis impleuerat orbem,
Cùm nullam Aeneadæ thalamis Sidonia nacti
Et Rutulum magno errantes clamore per agrum
Vicini ad ripas fluuii manifesta sequuntur
Signa pedum, dúmq; inter se mirantur, ab alto
Amnis aquas, cursúmq; rapit, tum sedibus imis
Inter cæruleas visa est residere sorores
Sidonis, & placido Teucros affarier ore.
Ex illo primus anni celebrata diebus
Per totam Ausoniam venerando numine culta est.
Hanc postquam in tristes Italum Saturnia pugnas
Hortata est, celeri Superum petit æthera curru
Optatum Latii tandem potura cruorem.
Diua Deæ parere parat, magnúmque Libyssæ
Ductorem gentis nulli conspecta petebat.
Ille virûm cœtu tum forte remotus ab omni
Incertos rerum euentus, bellíque volutans
Anxia ducebat vigili suspiria voce.
Cui Dea sic dictis curas solatur amicis:
Quid tantum vlterius rex ô fortissime gentis
Sidoniæ ducis cura ægrescente dolorem?
Omnis iam placata tibi manet ira Deorum,
Omnis Agenoridis rediit fauor, eia age segnes

Rumpe

Rumpe moras, rape Marmaricas in prælia vires.
Mutati fasces, iam bellum, atque arma Senatus
Ex inconsulto posuit Tirynthius heros,
Cúmq; alio tibi Flamminio sunt bella gerenda.
Me tibi (ne dubites) summi matrona tonantis
Misit. ego Oenotriis æternum numen in oris
Concelebror vestri generata è sanguine Beli.
Haud mora sit, rapido belli rape fulmina cursu,
Celsus Iapygios qua se Garganus in agros
Explicat, haud longe tellus, huc dirige signa.
Hac, vt Roma cadat, sat erit victoria Pœnis.
Dixit, & in nubes euanida sustulit ora.

AH NONDVM NOSTRO INFAVSTOS GENERIQ. SOLOQ. LAOMEDONTÆÆ NOSCIS TELLVRIS ALVMNOS.] Aen.4.

— *nescis heu, perdita, necdum*
Laomedontea sentis periuria fraudis?

TACITAS SVSPECTA LAVINIA FRAVDES MOLITVR.] Lauiniam zelotypam suis coloribus pingit Ouid. Fast.3.

Omnia promittit, falsúmque Lauinia vulnus
Mente premit tacita, dissimulátque metus.
Donéq. cùm videat præter sua lumina mitti
Multa, tamen mitti clàm quóq. multa putat.
Non habet exactum, quid agat: furialiter odit,
Et parat insidias, & cupit vlta mori.

CVM NVLLAM ÆNEADÆ THALAMIS SIDONIA NACTI.] Scribe *Sidonida*. Ouid.

Sidonis interea magno clamore per agros
Quæritur.

DIVA DEÆ PARERE PARAT.] Aeneid. lib.4.

— *patris magni parere parabat*
Imperio.

Siliúsque non semel. Vet. num. ΣΙΔΩΝΟΣ ΘΕΑΣ.

MARMOREIS SISTAM TEMPLIS.] Aen. 6.

— *solido de marmore templa*
Instituam.

REX Ô FORTISSIME GENTIS SIDONIÆ.] Antè lib.4.

Nec regem Afrorum noscenda ad cœpta.

Nec vanè olim sic fuit. Polyb. lib.6. Καὶ γὰρ βασιλεῖς ἦσαν παρ' αὐτοῖς. *Etenim apud eos reges erant.* Cartaginiensibus Solin. c.70. vocat *Hannonem Pœnorum regem.* Vide Commentarium ad lib.13.

SENATVS EX INCONSVLTO POSVIT TIRYNTHIVS HEROS.] Vt *Consultum*, sic Inconsultum priscis in vsu. Plautus Trinummo:

Me absente, atque insciente, inconsultu meo
Aedes venales hasce inscribit literis.

Iterúmque Silius lib. 8.

— patria inconsulta timebat.

RAPIDO BELLI RAPE FVLMINA CVRSV.] Mihi potius *Flumina*. Fauet liber vndecimus:

Est locus, Aetoli signat quem gloria regis,
Possessus quondam prisca inter saecula Dauno.
Humentes rapido circundat gurgite campos
Aufidus, & stagnis intercipit arua refusis,
Mox fluctus ferit Adriacos, magnóque fragore
Cedentem impellit retrorsus in aequora pontum.

Cui dux promissae reuirescens pignore laudis:
Nympha decus generis, quo non sacratius vllum
Numen ait nobis, faelix oblata secundis.
Ast ego te compos pugnae Cartaginis arce
Marmoreis sistam templis, iuxtáq; dicabo
Aequatam gemino simulacri numine Dido.
Haec fatus, socios stimulat tum festus ouantes,
Pone graues curas, tormentáque lenta sedendi
Fatalis Latio miles, placauimus iras
Caelicolûm, redeunt diui, finita maligno
Hinc Fabio imperia, & mutatos Consule fasces
Nuntio, nunc dextras mihi quisq; atque illa referto
Quae Marte exclusus promittere magna solebas.
En numen patrium spondet maiora peractis:
Vellantur signa, ac diua ducente petamus
Infaustum Phrygiis Diomedis nomine campum.
Dúmque Arpos tendunt instructi pectora Poeni,
Subnixus rapto plebei muneris ostro,
Saeuitiam rostris Varro, ingentiq. ruinae
Festinans aperire locum, fata admouet vrbi.
Atq; illi sine luce genus, surdúmq. parentum
Nomen, & immodicè vibrabat in ore canoro
Lingua procax, hinc auctus opes, largúsq. rapinae
Intima dum vulgi fouet, oblatrátq. senatum,
Tantum in quassata bellis caput extulit vrbe,
Momentum vt rerum, & fati foret arbiter vnus:
Quo conseruari Latium victore puderet.
Hunc Fabios inter, sacratáq. nomina Marti

Scipiadas, intérq. Ioui spolia alta ferentem
Marcellum fastis labem, suffragia cæca
Addiderant, Cannísque malum exitiale fouebat
Ambitus, & Graio funestior æquore campus.
Idem vt turbarum sator, atque accendere solers
Inuidiam, prauúsque togæ, sic debilis arte
Belligera, Martémq. rudis versare nec vllo
Spectatus ferro, lingua sperabat adire
Ad dextræ decus, atq. è rostris bella ciebat.
Ergo alacer, Fabiúmq. moræ increpitare professus
Ad vulgum, in patres & ouantia verba ferebat.
Vos quorum imperiis est, consul præcepta modúmque
Bellandi posco: sedeóne, an montibus erro,
Dum mecum Garamas, & adustus corpore Maurus
Diuidit Italiam? an ferro quo cingitur, vtor?
Exaudi bone dictator, quid Martia plebes
Imperitet, bello Libyes. Romámque leuari
Hoste iubet, num festinant, quos plurima passos
Tertius exurit lacrymosis casibus annus?
Ite igitur, capite arma viri, mora sola triumpho
Paruum iter est, quæ prima dies ostenderit hostem
Et patrum regna, & Pœnorum bella resoluet.
Ite alacres, Latia deuinctum colla catena
Annibalem Fabio ducam spectante per vrbem.

SOCIOS STIMVLAT TVM FESTVS OVANTES PONE GRAVES CVRAS.] Qui graues curas coquunt, tunc minimè ouant: sed ouabat Annibal Diuæ monito animatior. Emendo:

— *socios stimulat festinus, ouánsq.*

vel *Ouátque*, vel:

— *stimulatum it Festus ouantes.*

FATALIS LATIO MILES.] *Fatalis*, perniciabilis, vt Silio:

— *fatalem corripit hastam.*

ATQ. ILLI SINE LVCE GENVS.] Liuius lib. 22. *C. Terentius Varro loco non humili solùm, sed etiam sordido ortus. Patrem lanium fuisse ferunt ipsum institorem mercis, filióq. hoc ipso in seruili eius artis ministerio vsum.* Pari gradu Val. Max. lib. 3. c. 4. Varronem infimat. Plutarch. in Fab. Ἀσήμου γένους.

MOMENTVM VT RERVM.] Lucani lib. 3.

— *nec pondera rerum,*
Nec momenta sumus.

GRAIO FVNESTIOR ÆQVORE CAMPVS.] Martius Diomedeo. Martius, in quo per cœca plebeculę suffragia Varro creatus Consul: Diomedeo, in quo clades ad Cannas accepta.

BELLO LIBYES, ROMAMQ. LEVARI HOSTE IVBET.] Bellum Libyes est Africanum, quod hodie geritur. res in plano est. Quorsum *pelli Libyas*? Quæ Modij correctio sententiæ etsi non inimica, propudiosa tamen est.

AD VVLGVM IN PATRES ET OVANTIA VERBA FEREBAT.] Copula me offendit. Quid si scribas *Resonantia*? Optimè sanè constituta fuerit sententia.

TERTIVS EXVRIT LACRYMOSIS CASIBVS ANNVS.] Cùm Varro Consul Aptè belli calamitati *Exurit*. Liuius lib. 27. eodem elegantiæ numero: *Fama deinde belli Punici, quo duodecimum annum Italia vrebatur*. Curtius lib. 4. *Africam vrebant Syracusani*. Homerus Iliad. Z.

— Ἀϋτή τε, πτόλεμός τε
Ἄστυ τόδ' ἀμφιδέδηε.
— *clamórq. & prælia nostram*
Amburunt vrbem.

Iliad. Σ. simili effertur:

Ὣς οἱ μὲν μάρναντο πυρὸς δέμας αἰθομένοιο.
Pugnabant velut vrentis vis ignea flammæ.

Hæc postquam increpuit, portis arma incitus effert,
Impellitque moras, veluti cùm carcere rupto
Auriga indocilis totas effundit habenas,
Et præceps trepida pendens in verbera planta
Impar fertur equis, fumat male concitus axis,
Ac frena incerto fluitant discordia curru.
Cernebat Paulus (námq. huic communia campus
Iura atq; arma tulit) labi mergente sinistro
Consule res, pessúmq; dari, sed mobilis ira
Turbati vulgi, signatáq; mente cicatrix
Vndanteis ægro frenabat corde dolores,
Nam cùm perdomita est armis iuuenilibus olim
Illyris ora, nigro tunc allatrauerat ore
Victorem inuidia, & ventis iactarat iniquis.
Hinc inerat metus, & duræ reuerentia plebis.
Sed genus admotum superis, summúmq; per altos
Attingebat auos cælum numerare parentem
Assaracum retro præstabat Amulius author,
Assaracúsq; Ionem: nec qui spectasset in armis
Abnueret genus, huic Fabius iam castra petenti:
Si tibi cum Tyrio credis fore maxima bella
Ductore, inuitus vocem hanc è pectore rumpam.
Frustraris Paule Ausoniam, te prælia dira,

Téq; hostis castris grauior manet, aut ego multo
Nequicquam didici casus pernoscere Marte,
Spondentem audiui (piget heu, tædétq; senectæ,
Si quas prospitio, restat passura ruinas)
Cum duce tam fausti Martis, qua viderit hora
Sumpturum pugnam. quantum nunc Paule supremo
Absumus exitio, vocem hanc si Consulis ardens
Audiuit Pœnus? iam latis obuia credo
Stat campis acies, expectatúrq; sub ictu
Alter Flamminius. quantos insane ciebis
Varro viros, tu, prob superi, tu protinus arma:
Tu campum noscas ante, exploréśq; trahendo
Quantum hostis ritus valeat, quæ copia rerum,
Quæ natura loci, quod sit rimabere solers
Armorum genus, & stantem super omnia tela
Fortunam aspicies, fer Paule in deuia recti
Pectora: cur, vni patriam si affligere fas est,
Vni sit seruare nefas? eget improbus arcto
Iam victu Libys, & belli feruore recluso
Laxa fides sociûm est, non hic domus hospita tecto
Inuitat patrio, non fide mœnibus vrbes
Excipiunt, renouátque pari se pube iuuentus.
Tertia vix superest crudo quæ venit Ibero
Turba virûm, persta, & cauti medicamina belli
Lentus ama: si qua interea inuitauerit aura,
Annuerítq; deus, velox accede secundis.
Cui breuiter mæsto Consul sic ore vicissim:
Mecum erit hæc prorsus pietas, mentémque feremus
In Pœnos inuicte tuam, non me vnica fallit
Cunctandi ratio, qua te grassante senescens
Annibal oppressum vidit considere bellum.
Sed quenam ira deûm? Consul datus alter opinor
Ausoniæ est, alter Pœnis, trahit omnia secum,
Et metuit demens alio ne consule Roma
Concidat: è Tyrio consortem accire senatu
Non iam sera volet, nullus qui portet in hostem
Sufficit insano sonipes, incedere noctis
Quod tardent cursum, tenebras dolet, ítque superbus
Tantum non strictis mucronibus, vlla retardet

Ne pugnas mora, dum vagina ducitur ensis.
Tarpeia rupes, cognatáq. sanguine nobis
Tecta Iouis, quæque arce sua nunc stantia linquo
Mœnia felicis patriæ. quocunque vocabit
Summa salus, testor, spretô discrimine iturum.
Sed si surda mihi pugnabunt castra monenti,
Haud ego vos vltra nati, dulcémq; morabor
Assaraci de gente domum, similémve videbit
Varroni Paulum redeuntem saucia Roma.
Sic tumidi versa turbati mente petebant
Castra duces, ac prædictis iam sederat aruis
Aetolos Pœnus seruans ad prælia campos.

FVMAT MALE CONCITVS AXIS.] *Fumat.* non vanè dictum. Nam cùm non audit currus habenas, maior illi affertur vis, ipsáque violentia interceptus aër incandescit rotatu, aut saltem *fumum* reddit, cui *fumo flamma proxima* Plauti charactere.

ET BELLI FERVORE RECLVSO.] Amplector Col. M. *Retuso.*

TERTIA VIX SVPEREST, CRVDO QVÆ VENIT IBERO, TVRBA VIRVM.] Plutarchus eandem pene tribuit orationem Fabio: *Τῆς δ' οἴκοθεν δυνάμεως τὸ δ' ἡ τρίτη μοῖρα πάνυ περίεστι.* Liuius. *Tertiam vix partem eius exercitus habet, quem Iberum amnem traiecit. Plures fames, quàm ferrum adsumsit, nec iis paucis iam victum suppeditat.* Adscribantur his turmæ integræ niuium, & aggerum prolapsu obrutæ, & seditiosorum multa millia domum remissa: prœliorum etiam fortuna plurimi hausti & nulla vsquedum missa supplementa (an postea dispiciam) Annibalis sanè exercitum valde attriuerant. Liuius, ac Polybius sparsim. Polybius libro tertio vix Annibali transcensis Alpibus alteram exercitus partem putat superfuisse: *Πεζὲς μὲν εἰς ὀκτακισχιλίους, καὶ τετρακισμυρίους ἔχων, ἱππεῖς δὲ πλείους ὀκτακισχιλίων, σχεδόν που τὴν ἡμίσειαν τῆς δυνάμεως, καθάπερ ἐπάνω προεῖπον, ἐν ταῖς ὑπερβολαῖς διέφθειρεν.*

MECVM ERIT HÆC PIETAS.] Maro:

Mecum erit iste labor.

E TYRIO CONSORTEM ACCIRE SENATV NON TAM SERA VOLET.] Membranæ Colonienses *Lapsa v.* Ego:

E Tyrio consortem accire Senatu,
Non tam sæua volet.

Negotium in plano.

COGNATAQVE SANGVINE NOBIS TECTA IOVIS.] Quippe & Paulo *genus ab Ioue summo.* Vide prius:

Assaraci que Iouem.

Non aliàs maiore virûm, maiore sub armis
Agmine cornipedum concussa est Itala tellus.
Quippe extrema simul gentiq; vrbiq; timebant,

Nec spes certandi plus vno Marte dabatur.
Faunigenæ socio bella inuasere Sicano
Sacra manus Rutuli, seruant qui Daunia regna,
Laurentíq; domo gaudent, & fonte Numici.
Quos castrum, Phrygibúsque grauis quondam Ardea misit.
Quos celso deuexa iugo Iunonia sedes
Lauinum, ac altrix casti Collatia Bruti,
Quíque immite nemus Triuiæ, quiq; ostia Thusci
Amnis amant, trepidóq; fouent Almone Cybelen.

NON ALIAS MAIORE VIRVM, MAIORE SVB ARMIS AGMINE CORNIPEDVM CONCVSSA EST ITALA TELLVS.] Plutarchus in Fabio largè annumerat: Συνῆγε, καὶ κατέγραφε δύναμιν τηλικαύτην, ἡλίκην πρὸς οὐδένα πώποτε τῶν πολεμίων ἐχρήσαντο Ῥωμαῖοι. μυριάδες γὰρ ἐννέα δισχιλίων ἀνδρῶν δέουσαι συνετάχθησαν εἰς τὴν μάχην: Tantum conscriptum ductabat exercitum Varro, quantum in hostem alium nullum Romani vnquam coëgere. Octoginta námque & octo millia virorum militiæ dederunt nomina. Dionysius Halicarnasseus l.2. Antiq. Rom. scribit Cannensem cladem ter mille viros de octoginta peditum millibus exisse, atque è sex equitum millibus superfuisse tantum trecentos & septuaginta. Transi ad eum locum lib.10.

— *bis tricenis orbata gemebat*
Millibus.

Liuius lib.22. eorum meminit qui septem & octoginta armatorum millia posuere. Idem li.23. à Cannensi pugna *duodeuiginti legionib. rem gestam* testatur. Lib.24. amplius *summam trium & viginti legionum effectam*. Id verò temporis legio complexa erat peditum quinque millia absque equitibus, quod è Liuii lib.22. non est obscurum. Purgo igitur Silium, & Plutarchum hac ratione, quòd iis locis Liuius enumeret, quidquid militum Romanis esset siue in Italia, siue in Hispania, locísque aliis; Silius Italiæ terminis suos retinet. Sic disertim effatur Liuius li.30. x x. *omnino legionibus, &* C L X. *nauibus longis res Romana eo anno gesta.* Quid verò agas Plinio li.3.c.20. *Italia*, inquit, *L. Æmylio Paulo, C. Attilio Regulo Coss. nunciato Gallico tumultu sola sine externis vllis auxiliis, atque etiam tunc sine Transpadanis, equitum octoginta millia, peditum septingenta millia armauit.*

ET FONTE NVMICI.] Pari modulo Virgilius: Horatius impari:

Brundusium Numici melior via ducit, an Appi?

Constans secum Silius hoc ipso libro:

— *paruo descendens fonte Numicus.*

QVOS CASTRVM.] Peccant libri minuscula scripti: est enim proprium. Æneid.6.

Pometios, Castrúmque Inui, Bolámque, Corámque.

Docebit, firmabítque aditus Plinius li.3.c.5. in quo videbis & *Castrum nouum*. Adeo nihil in Virgilio temerè.

PHRYGIBVSQVE GRAVIS QVONDAM ARDEA MISIT.] Non tam bello grauis quàm opulentia inuisa Liu. li.1. de Ardentium gente: *Diuitiis præpol-*

lens, eáque ipsa causa belli fuit, quòd rex Romanus tùm ipse ditari exhaustus magnificentia publicorum operum, tùm præda delinire popularium animos studebat. Dionysius li. 4. Ὡς δὴ πλῆθος εἶχεν ἐπιβουλεύων αὐτῇ διὰ τὸν πλοῦτον εὐδαιμονούσῃ μάλιστα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ πόλεων. *Vt autem veritas fert, ipsi insidiatus, quod præ cæteris Italiæ ciuitatibus, diuitiis abundaret.* Consulendus & li. 4. Liuius, & Dionysius lib. 11.

IVNONIA SEDES LAVINVM.] Scribo *Lanuuium* Ouid. Fast. 6. secutus:

Nec tamen hunc nobis tantummodo præstat honorem
Roma! suburbani dant mihi munus idem.
Inspice quos habeat nemoralis Aricia fastos,
Et populus Laurens, Lanuuiúmque meum.
Est illic mensis Iunonius, Adspice Tibur.
Et Prænestinæ mœnia sacra Deæ.

Macrob. l. 1. Sat. c. 12. *Cincius arbitratur quod Iunonius apud Latinos ante vocitatus, diúque apud Aricinos, Prænestinósque hac appellatione in fastos relatus sit: adeo, vt sicut Nisus Commentariis Fastorum dicit, apud maiores nostros quoque hæc appellatio mensis diu manserit, sed post detritis quibusdam literis ex Iunonio Iunius dictus sit.* Correctionem nostram firmiùs adstruet, & Silium elucidabit Liuius li. 8. *Lanuuinis ciuitas data: sacráque sua reddita cum eo, vt ædes, lucusque Sospitæ Iunonis communis Lanuuinis municipibus cum populo Romano esset.* De cuius templi picturis Plinius l. 35. c. 3. Emendandus iterum Silius li. 13.

Lanuuio generate, inquit, quem Sospita Iuno
Dat nobis Milo.

Præfuit τῷ *Lauino*. Lanuuii ædem Iunonis *Sospitæ* reponit & lib. 29. Liuius, alibíque Festum apud *Sospes*, etiam, atque *Sispes*.

ALTRIX CASTI COLLATIA BRVTI.] Retulit in Historiam Liuius li. 1. Ouid. Fast. 2. Florus, alii. Cur hoc indepta nominis aperit Sex. Pompeius: *Cōlatia opidum fuit prope Romam, eò quòd ibi opes aliarum ciuitatum fuerint conlatæ. A qua Romæ porta Conlatina dicta est.*

QVIQVE IMMITE NEMVS TRIVIÆ.] Dianæ Aricinæ. Dictum antè Aricinam lib. 14. Metam. Scythicam dicit Ouid. à rituum & sacrorum similitudine:

— *Scythicæ stagnum memorale Dianæ.*

Circumspice, adsita docebunt.

QVIQVE OSTIA THVSCI AMNIS.] Tibris, quatenus in Tyrrhenum euoluitur. Fast. 4.

Fluminis ad flexum veniunt: Tiberina priores
Atria dixerunt, vnde sinister abit.

Tiberina dixit *ostia* Tacitus An. 15.

TEPIDOQVE FOVENT ALMONE CYBELEN.] Fastorum 4. ritus expressior:

Est locus in Tiberim qua lubricus influit Almo;
Et nomen magno perdit in amne minor.
Illic purpurea canus cum veste Sacerdos
Almonis, dominam, sacráque lauit aquis.

Claudian. de Bel. Gild.

Prælato-

Prælatóque lauas Phrygios Almone leones,
Materna precib. natum iam flecte Cybelle.

Prudentius in historia S. Romani:

Lapis nigellus euehendus essedo
Muliebris oris clausus argento sedet,
Quem dum ad lauacrum præeundo ducitis
Almonis vsque peruenitis riuulum.

Vide Martialem li. 3. c. 47. Quem renuere morem nonnulli Germaniæ populi autore Tacito qui *Herthum* colunt, id est, *Terram matrem* eodem interprete. Sic ille: *Mox vehiculum & vestes, & si velis credere numen ipsum secreto lacu abluitur.* Cùm instabat lauatio præco palam ista: LAVATIO DEVM MATRIS EST HODIE, Arnob. li. 7.

Hinc Tybur Catylle tuum, sacrísque dicatum
Fortunæ Præneste Iugis, Antemnáq; prisco
Crustumio prior, atque habiles ad aratra Labici:
Necnon sceptriferi qui potant Tybridis vndam,
Quíq; Anienis habent ripas, gelidóq; rigantur
Simbruuio, rastrisque domant Equicula rura.

HINC TIBVR CATILLE TVVM..] Explicant Notæ in librum quartum.

SACRISQVE DICATVM FORTVNÆ PRÆNESTE IVGIS.] Nominis originem reuelat Aristoteles Italicorum tertio: Τηλέγονος Ὀδυσσέως, καὶ Κίρκης ἐπὶ ἀναζήτησιν τοῦ πατρὸς πεμφθεὶς ἔμαθε πόλιν κτίσαι, ἔνθα ἂν ἴδῃ γεωργοὺς ἐστεφανωμένους, καὶ χορεύοντας. Γενόμενος δὲ κατά τινα τόπον Ἰταλίας καὶ θεασάμενος ἀγροίκους πρινίνοις κλάδοις ἐστεφανωμένους, καὶ ὀρχήσει προσευχομένους, ἔκτισε πόλιν ἀπὸ τοῦ συγκυρήματος Πρίνιστον ὀνομάσας, ἣν Ῥωμαῖοι παραγώγως Πραίνεστον καλοῦσι. *Telegonus ex Vlysse, ac Circa susceptus, cùm ad quærendum patrem missus esset, doctus est ciuitatem condere, vbi rurestres coronatos, ac tripudiantes vidisset, qui quodam Italiæ loco rurestres conspicatus ramis è prino coronatos, choreísque vacantes, ciuitatem condidit ab euentu Prinestum nuncupatam quam Romani cum additamento Prænestum vocant.* Festus aliter: *Præneste dicta est, quia is locus, quo condita est: montibus præstet.* Aliterque de conditore: *Cæculus condidit Præneste.* Solin. cap. 8. *Præneste, vt Zenodotus refert à Præneste Vlyßis nepote, Latini filio: aut, vt Prænestini sonant libri, à Cæculo, quem iuxta ignes fortuitos inuenerunt, vt fama est, Digitiorum sorores.* Stephan. Πραίνεστος πόλις Ἰταλίας ἀπὸ Πραινέστου τοῦ Λατίνου τοῦ Ὀδυσσέως, καὶ Κίρκης. *Præneste ciuitas Italiæ à Prænesto Latini, quem Vlysses, & Circa genuerant, filio.* De fortuna ibi culta sic accipe. Carneadem Clitomachus scribit dicere solitum nusquam se fortunatiorem, quam Præneste vidisse fortunam. Strabo lib. 5. scribit fortunæ ibi fuisse templum oraculis nobile: Πραίνεστος δ' ἐστὶν ὅπου τὸ τῆς τύχης ἱερὸν ἐπίσημον χρηστηριάζον. *Præneste est, vbi Fortunæ templum insigne in quo sortes redduntur.* Sylla (fortunæ ludus, an pullus?) pauimentum fecit nobile minutis crustis in Fortunæ delubro.

Lucanus tamen Prænestinos bello ciuili parum scribit fortunatos lib. 2. Pharsaliæ:

— vidit fortuna colonos
Prænestina suos cunctos simul ense recisos
Vnius populi pereuntem tempore mortis.

Qua ex occasione culta sit Præneste fortuna, déque Prænestinis sortibus pulcra notat M. Tullius lib. 2. de Diuinatione. Colebatur & Antii fortuna, Macrob. l. 1. Sat. c. 23. & Hor. *Fortuna gratum quæ regis Antium.* Item Romæ Tacit. li. 15. decretum vt *Fortunarum effigies aureæ in solio Capitolini Iouis collocarentur.* Plura principio.

NECNON SCEPTRIFERI QVI POTANT TIBRIDIS VNDAM.] Dionysius:

Θύμβρις ἐυῤῥείτης ποταμῶν βασιλεύτατος ἄλλων.
Vndifluus Tibris fluuiorum rex aliorum.

Quod adspectu *Dominæ* Romæ dictum. Vel *sceptriferi*: quia sceptrifer Tiberinus in eo mersus. Ouid. in Fastis non semel, Eustathius in Dionysium, Festus verbo *Albula*.

GELIDOQVE RIGANTVR SIMBRVVIO.] Lipsius ex Liuii octauo mauult *Imbruuio*, itaque reponit in Tacito. *Simbruuij* gelu sanum pronunciant Medici. Celsus lib. 4. cap. 5. *Consistere in gelidis, medicatísque fontibus, quales Cutiliarum, Simbruuinarúmque sunt, salutare est.* Variat scribendi ratio: *Simbruuium, Simbruinum, Symbruuinum, Symbruinum.* Vani sunt, qui vnam ingressi scribendi viam, aliam nullam cæteris patere volunt.

RASTRISQVE DOMANT ÆQVICOLA RVRA.] Æneid. 7.

Horrida præcipuè cui gens Æquicola glebis
Armati terram exercent, sempérque recentes
Conuectare iuuat prædas, & viuere rapto.

Æquicolani ab *æquo colendo* vocabulum accepisse videntur iudicari à Seruio hæc in lib. Æneid. 10. scribente: *Ancus Martius cùm videret populum Romanum ardentem amore bellorum plerumque inferre bella gentib. nulla iusta exstante ratione, & exinde pericula grauia creari, misit ad gentem Aequicolanam, & accepit iura fetialia, per quæ bellum indicebatur.* Et ipsi igitur *æquum colebant*, & Romanos idem facerent, docuere.

His Scaurus monitor, tenero tunc Scaurus in æuo,
Sed iam signa dabat nascens in secula virtus.
Non illis solitum crispare hastilia campo,
Nec mos pennigeris pharetram impleuisse sagittis:
Pila volunt, breuibúsque habiles mucronibus enses,
Aere caput tecti. surgunt super agmina cristis,
At quos ipsius mensis seposta Lyæi
Setia, & incelebri miserunt valle Velitræ,
Quos Cora, quos spumans inimico Signia musto,
Et quos pestifera Pontini vligine campi

Qua Saturæ nebulosa palus restagnat, & atro
Liuentes cœno per squalida turbidus arua
Cogit aquas Vfens, atque inficit æquora limo,
Ducit auis pollens, nec dextra indignus auorum
Scæuola, cui diræ celatur laudis honora
Effigie clypeus. flagrant altaribus ignes.
Tyrrhenum valli medio stat Mutius ira
In semet versa, sæuitque in imagine virtus.
Tunc icti specie ruere acri in bella magistro.
Cernitur effugiens ardentem Porsena dextram.
Queis Circæa iuga, & scopulosi verticis Anxur,
Hernicáq. impresso raduntur vomere saxa,
Queis putri pinguis sulcaris Anagnia gleba.
Sylla Ferentinos Priuernatúmque maniplos
Ducebat simul excitos, Soræque iuuentus
Addita fulgebat telis, hîc Scaptia pubes
Hîc Fabrateriæ vulgus, nec monte niuoso
Descendens Atina aberat, detritáque bellis
Suessa, atque à duro Frusino haud imbellis aratro.

HIS SCAVRVS MONITOR.] Στρατηγός. ideo *Monitor.* quia quid in tempore facto opus sit, ductor monet. Sic legimus Æn. 10.

Arcadas accensos monitu Pallantis

quibus vtique imperator ille, seu *monitor.* Silii lib. 7. Minutium pro officio Fabius:

—*præformat dictis, fingitque monendo.*

Apud Sallustium in Iugurthino pulcerrimè Marius contra nobilitatem ignauam, & inexpertam: *Scilicet vti in tanta re ignarus omnium trepidet, festinet, sumat aliquem ex populo monitorem officij sui. Ita plerumque euenit, vti quem vos imperare iussistis, is sibi imperatorem alium quærat.* Similiter *Monens* Curtii lib. 3. *Ipsi phalangem vocant peditum stabile agmen: vir viro, arma armis conserta sunt: ad nutum monentis intenti.*

BREVIBVSQVE HABILES MVCRONIBVS ENSES.] Hispanici gladii facie, quem refert Polybius. Silii dictio Liuiana est lib. 22. *Hispano punctim magis, quàm cæsim assueto petere hostem breuitate habiles, & cum mucronibus gladij.*

MENSIS SEPOSTA LYÆI SETIA.] Ambrosium, & Baccho dignum vinum Setia dederit. Setina vina commendata Iuuenali Sat. 5.

Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
Setinis, cuius patriam, titulúmque senectus
Deleuit multa veteris fuligine testæ

Straboni libro quinto, Martiali lib. 4. Epigram. qui lib. 9. Epigram. 3. ea calentiùs accendit:

Incensura niues Domina Setina liquantur.

Plinio lib. 14. cap. 6. *D. Augustus Setinum praetulit cunctis, & fermè secuti principes propter confessa experimenta, non temerè cruditatibus noxys ab ea saliua.*

IN CELEBRI MISERVNT VALLE VELITRÆ.] Stephanus: Βέλιτρα πόλις Ἰταλίας, οὐ Ῥώμης ἀπωτέρω. *Velitra Italiæ vrbs non procul Roma.* Commodius differas: *In celebri*, scilicet κοιλῷ. *Velitræ*, quæ sunt in valle celebri. Nomen vel inde esse potest, quod Romani *castris exutum hostem* (de Volscis sermo est) *Veliteras persecuti vno agmine victores cum victis in vrbem irrupere: plusq. ibi sanguinis promiscua omnium generum cæde, quam in ipsa dimicatione factum*, Liuius l. 2. Nomen etiam ab Octauia gente, quæ Velitris inclaruit, Suet. Augusti c. 1. Denique nomen ex Suet. c. 94. *Velitris antiquitus tacta de cælo parte muri, responsum est eius oppidi ciuem quandoque rerum potiturum, qua fiducia Velitrini & tunc statim, & postea sæpius pene ad exitium sui cum populo Romano belligerauerant serò tandem documentis apparuit ostentum illud Augusti potentiam portendisse.*

SPVMANS INIMICO SIGNIA MVSTO.] Strabo lib. 5. de Signia: Ἡ δὲ Σιγνία ... τῆς κοιλίας τὸν Σίγνιον καλούμενον *Fert hæc Signium vini genus, cui ventri adstringendi vis vnica.* Ideo Plinius li. 14. c. 6. *Quod Signiæ nascitur austeritate nimia continendæ aluo vtile inter medicamenta numeratur.* Mart. li. 13. Ep. 116.

Potabis liquidum Signina morantia ventrem:
Ne nimium sistant, sit tibi parca sitis.

PESTIFERA PONTINI VLIGINE CAMPI.] Lucanus 3. Ciuil.

Et qua Pontinas via diuidit vda paludes.

Martialis lib. 10. Epigr. 74.

Nec qua paludes delicata Pontinas
Ex arce cliui spectat vua Setini,

me scilicet capit. Scribit Tacitus Annali 15 ab lacu Auerno ad Ostia *Tiberina neque aliud humidum gignendis aquis occurrit, quam Pomptinæ paludes.* sic ibi: sic Vet. Insc. sæpicule est. *Pomptina* quandoque *Pom.* L. IVLIVS L. T. POM. *Pomptina*, scilicet tribu. Festus in Frag. Farnesiano: *Pontina tribus à Pontia vrbe dicta, à qua & palus quoque Pontina appellata est iuxta Terracenam.*

QVA SATVRÆ NEBVLOSA PALVS RESTAGNAT.] Æneid. 7.

Quà Saturæ iacet atra palus, gelidúsque per imas
Quærit iter valles, atque in mare conditur Vfens.

TVRBID S ARVA COGIT AQVAS VFENS.] Claudianus de Consulatu Prob. & Olyb.

— *tardatúsque suis erroribus Vfens.*

In vet. Inscr. sæpe legas *Oufens, Oufentina, Oufentinus.* Sic & Lucretius:

Priuerno Oufentina venit, fluuióque Oufente.

Flumen Vfens est in agro Priuernate mare intra, & Taracinam teste Sexto Pompeio in fragmento.

STAT MVTIVS IRA IN SEMET VERSA.] Scæuolæ fortitudinem tuentur à morte Martialis li. 1. Epigr. 22. li. 8. Epigr. 30. M. Tullius non semel, D. Aug. de Ciuit. Historici.

QVIS CIRCÆA IVGA.] Metamorphoseωn 14. Circe:

Nomine dicta suo Circæa reliquerat arua.

SCOPVLOSI VERTICIS ANXVR.] Positum in rupe. Hor. Sat. 5. lib. 1.

— Subimus

Impositum saxis latè candentibus Anxur.

Causa, cur *— arcésque superbæ*

Anxuris.

Papinio lib. 1. Syluarum. Causa, cur Lucanus lib. 3. dixerit:

Iámque & præcipites superauerit Anxuris arces.

Liuius lib. 4. *Anxur, quæ nunc Taracinæ sunt, circummissæ quatuor cohortes cum C. Seruilio Hala, cum imminentem vrbi collem cepissent ex loco altiore, qua nullum erat præsidium, inuasere.* Festum adi, Catonem in Originib. Hegesippum lib. 3. Monti à Ioue *Anxuro* nomen est. Falluntur autem, qui Iouem volunt *Anxurum* dictum. Anxurus enim quasi ἄνευ ξύρου, *Absque nouacula*. teste Palæphato de Cognominibus Deorum, vt & Iouis *Anxuri* munus à Goltzio publicatus venustè ostendit, in quo est exaratum ΑΓΞΥΡΟΣ. Plinius tamen lib. 3. c. 5. docet *Anxur* vocem esse Volscorum: sed autoritate Palæphati, & Seruii reiici potest, & concinna nominis originatione.

QVIS PVTRI SVLCARIS ANAGNIA GLEBA.] Inde tritici fœcunda. Sil lib. 12.

— surgit suspensa iumenti

Dorso frugiferis Cerealis Anagnia glebis.

Inde diuitiæ. Aeneid. 7.

— quos diues Anagnia pascit.

Inde vrbi pretium. Strabo lib. 5. cum reposuisset eam via Prænestina, adscribit: Ἀναγνία πόλις ἀξιόλογος, *Anagnia ciuitas memorabilis.*

FERENTINOS, PRIVERNATVMQ. MANIPLOS.] De vtrisque Strabo lib. 5.

HINC FABRATERIÆ VVLGVS.] Geographus lib. 5. Φαβρατερία, παρ' ἣν ὁ Τρῆρος ῥεῖ. *Fabrateria, quam Trerus præterfluit.* Iuuenalis Sat. 3.

Si potes auelli Circensibus, optima Soræ,

Aut Fabrateriæ domus, aut Frusinone paratur.

Vitiosè igitur apud Plinium lib. 3. c. 5. scribitur *Frabaterni*, pro *Fabraterni*.

NEC MONTE NIVOSO, DESCENDENS ATINA ABERAT.] *Nec aberat*. etiam milite abundantior erat. *Huius præfectura* [Atina] *plena virorum fortissimorum, sic vt nulla tota Italia frequentior dici possit.* Cicero pro Cn. Plancio.

DETRITAQ. BELLIS SVESSA.] Suessa Pometia olim à Tarquinio Superbo capta, cuius spolia parietum esse Capitolium testatur Tacitus lib. 3. Histor. Quando colonos Romani Suessam miserint, dicet Velleius lib. 1.

At qui Fibreno miscentem flumina Lyrim
Sulfureum tacitísque vadis ad littora lapsum
Accolit Arpinas, accita pube Venafro,
A. Larinatum dextris socia hispidus arma
Commouet, atque viris ingens exhaurit Aquinum.

Tullius aratas raptabat in agmina turmas
Regia progenies, & Tullo sanguis ab alto:
Indole pròh quanta iuuenis, quantúmq; daturus
Ausoniæ populis ventura in sæcula ciuem.
Ille super Gangem, super exauditus & Indos,
Implebit terras voce, & furialia bella
Fulmine compescet linguæ, nec deinde relinquet
Par decus eloquio cuiquam sperare nepotum.

FIBRENO MISCENTEM FLVMINA LIRIM.] De Fibreno Silii magister lib. 2. de Legibus: *Statim præcipitat in Lyrem, & quasi in familiam patriciam venerit, amittit nomen obscurius, Lyrémque multo gelidiorem facit. Nec enim vllum hoc frigidius flumen attigi, cùm ad multa accesserim, vt vix pede tentare id possim.* Vide cetera.

Illud ergo Tullii lib. 1. ad Atticum Epist. 15. *Quid homini Arpinati cum aquis calidis?* ideo falsum, quòd Arpinates aquæ frigentes sunt: frigent autem à Fibreno, quo veluti rostro ea finditur insula. *Miscentem flumina*, non malè. nec enim nisi duorum potest esse mistura.

LIRIM TACITISQVE VADIS AD LITTORA LAPSVM.] Horat. lib. 1. Oda 31.

— quæ Liris quieta
Mordet aqua taciturnus amnis.

ACCITA PVBE VENAFRO.] Strabo lib. 5. Οὐενάφρον, ὅθεν τὸ κάλλιστον ἔλαιον. ἡ μὲν πόλις ἐφ' ὕψους κεῖται· παραρρεῖ δ' ἐπὶ τοῦ λόφου ῥίζαν ὁ Οὐολτοῦρνος. *Venafrum, vnde præstantissimum oleum. Vrbs ipsa edita est: collis pedem præterfluit Vulturnus.* Cicero suprà.

INGENSQ. VIRIS EXHAVRIT AQVINVM.] Strab. lib. 5. Ἀκύινον μεγάλη πόλις ἐστί, παρ' ἣν ὁ Μέλπις ῥεῖ ποταμὸς μέγας. *Aquinum ciuitas ingens est, ad quam Melpis, ingens & ipse fluuius, fluit.*

TVLLIVS ÆRATAS RAPTABAT IN ÆQVORA TVRMAS.] Parentem Ciceronis non [illegible]pio, quod cùm esset infirma valetudine in Arpinate villa ferè ætatem [illegible]git in literis alienior ab armata Pallade, Cicero lib. 2. de Legibus: sed auum, qui non abs re Arpinatibus à Silio præficitur.

REGIA PROGENIES, ET TVLLO SANGVIS AB ALTO.] Ex qua deinde M. Tullius Cicero Latinæ linguæ parens. Meminit eorum Plutarchus, qui Ciceronis genus Tullio Appio Volscorum olim regi adscripsere. Eandem opinionem statuit Eusebius Chronico, sequitur Fabricius in Ciceronis Historia. Quos frangere molitur Scopa c. 5. Coniectaneorum. [illegible]. N. L. Ac ne tamen asymbolos venisse videar, nullum à Scopa firmam [illegible] esse coniecturam pronuncio. Potuit enim M. Tullius Cicero esse à Tullo rege, atque ex ignobilibus nasci: siquidem lapsu tot seculorum generis nobilitatis deteri potuit, ac deflorescere, quam ipse d[illegible]nde suapte industria fecit exsplendescere. Quam multi viuunt hodie rogatores ino[illegible], quorum generis series nisi esset ignota, iactarent se regibus atauis? At[illegible]quiant, gloriæ mancipium Cicero, qui passim *nubes, & inania captat*, ple-

nisque buccis laudes domesticas crepar, nullus id prætermisset? Consulto prætermisse debuit inuidiæ deuitandæ, & quod *nomen regium Romæ, vt loquitur Liuius esset intolerabile.* Et ioco, probroue *Regis* adspersum se commeminit Tullius l.1.ad Atticum Epist.15. Certò ipse de se l.2.de Legibus: *Hic enim orti sumus*[ego, & frater] *stirpe antiquissima sumus*[regiam nec apponit, nec seponit] *hic sacra, hic genus, hic maiorum multa vestigia.* Indicant hæc aliquid supra vulgum, & priscæ nobilitatis. Oratione vero pro P. Sylla Torquatus ita compellatur: *At hic etiam id quod tibi necesse minimè fuit, facetus esse voluisti, cùm Tarquinium, & Numam, & me tertium peregrinum regem esse dixisti.* Quę Oratoris arte Cicero ad Consulatum suum detorquet. Quid quod primo Tuscul. lib. Pherecydem Syrum dicit *fuisse regnante suo gentili*: Insinuat Tullium regem Volscorum, quem veritus est nominare. Onuphrius libro de Antiquis nominib. Tulliarum gentium patriciam alteram, alteram plebeiam facit: hanc ortam à Tullo Actio Volscorum rege: ex illa Seruius Tullius Romanorum rex, ac forte M. Tullius Longus. Denique hoc è Silii loco, & lib. 2. de Legib. M. Tullio Ciceroni regiam gentem Hotomanus inscribit Comment. in Ciceronem.

FVRIALIA BELLA.] Tangit Catilinam, & qui cùm eo conspirati, coniuratíque. Tangit M. Antonium, Clodium, Sabinium, Pisonem, cæteros; priores potissimùm.

PAR DECVS ELOQVIO.] Nefas illa Plinii præteriri lib.7.c.30. *Salue primus omnium parens patriæ appellate primus in toga triumphum, linguaque lauream merite, & facundiæ literarum Latinarum parens: atque vt Dictator Cæsar hostis quondam tuus de te scripsit, omnium triumphorum lauream adepte maiorem. Quanto plus est ingenij Romani terminos promouisse, quàm imperii.* Forsan emendatiùs: *Tanto lauream adepte maiorem, quanto plus est i R. t.* Vide Ciceronis laudes amplissimas apud Senecã Suasoriarum li. 1. *Nemo tamen ex tot disertissimis viris melius Ciceronis morte deplorauit, quã Cornelius Seuerus*: tum versus Seueri subiicit.

Ecce inter primos Theramneo à sanguine Clausi
Exultat rapidis Nero non imitabilis ausis,
Hinc Amiterna cohors. & Bactris nomina ducens
Casperula, hunc Foruli, magnæque Reate dicatum
Cælicolûm matri, nec non habitata pruinis
Nursia. & à Tetrica comitantur rupe cohortes:
Cunctis hasta decus, clypeúsq; refertur in orbem,
Vertice & implumes, ac leui tegmine cruris
Ibant, & læti pars Sanctum voce canebant
Authorem gentis, pars laudes ore ferebant
Sabe tuas, qui de patrio cognomine primus
Dixisti populos magna ditione Sabinos.
Et qui Picenæ stimulat telluris alumnos,
Horridus, & squamis, & equina Curio crista,
Pars belli quàm magna venit, non æquore verso

Tam creber fractis albescit fluctus in vndis,
Nec cœtu leuiore, vbi mille per agmina virgo
Lunatis acies imitatur martia peltis,
Perstrepit, & tellus, & Amazonius Thermodon.

THERAMNÆO A SANGVINE CLAVSI.] Incogitantia nonnulli scripserût à Theramnis Sabinorum ortos Claudios, cùm sunt ex Regillis, autore Suetonio Tiberii cap.1. & Dionysio Hal. libb.5. & 11. Cur vero *Terapnæ* dicuntur, & *Amyclæ*, posteriùs dicam.

EXVLTAT RAPIDIS NERO NON IMITABILIS AVSIS.] Pugnam singularem Taureæ, & Claudii Neronis signat pugnatam ad Capuam. Præter Liuium lib. 23. ipse Silius lib. 13. Aut potiùs victoriam properatam de Asdrubale, quam habes lib 15. Silii. de qua Horatius:

Quid Claudiæ non perficient manus?
Testis Metaurum flumen, & Hasdrubal
Deuictus.

Neronis cognomen vt inuenerunt Claudii, docet Suetonius in Tiberio c.1. eaque lingua Sabina fortem, ac strenuum significari. Nerones igitur quasi *Νεύρωνες neruosi.*

BACTRIS NOMINA DVCENS CASPERVLA, HVNC FORVLI.] Paullùm mutat hoc nomen Aen.7.

Casperiámque colunt, Forulósque. —

MAGNÆQ. REATE DICATVM COELICOLÛM MATRI.] An quòd optima circà regio? Nam in campo Reatino Roseam claudit Sex. Pompeius in cuius Roseæ herbam deiecta pertica, sic supernata, & excrescente derepente herba mergitur, vt postero die nequeat repetiri teste Varrone l.1. Plin. lib.17. c. 3. An quòd Reatini *Sacrani* audiuere? Festus in Fragmento Farnesiano: *Sacrani appellati sunt Reate orti, qui ex Septimontio Ligures Siculósq. exegerunt, nam vere sacro nati erant.* An quod Italia *vmbilicum, vt Varro tradit, in agro Reatino habet*? Solin. c. 8. *Nam magna mater Cybele solorum Dea est*, & nominata sunt *Reatura rura, vbi æstiuare quotannis solebat* Vespasianus, Suet. c.24. An ob amœna tempe, quib. ornati Reatini? Vide lib. 4. ad Attic. epist. 14. Ratio prima videtur ratio potissima Porro conditum est Reate ab aliquo Herculis comite, *cuius monumentum exstat via* Salaria, idem Suet. cap.12.

HABITATA PRVINIS NVRSIA.] Aen. 7.

— *quos frigida misit*
Nursia.

A TETRICÆ COMITANTVR RVPE COHORTES.] Aen.7.

Qui Tetricæ horrentes rupes.

CVNCTIS HASTA DECVS.] Sabinus, quorum lingua *Quiris* est hasta. Ouid. Fast. 2.

Siue quod hasta Quiris priscis est dicta Latinis.

Dionysius lib. 2. Antiq. Rom. laudato Terentio Varrone: κυρεῖς γὰρ Σαβῖνοι τὰς αἰχμὰς καλοῦσιν: *Quiris enim Sabini hastas vocant.* Inde Romani, Quirites,

Romani, Quirites, Strabo in 5. Item Samnites *ab hastis appellati sunt, quas Graeci σαυνία appellant: has enim ferre ad ueti erant*, hæc Festus.

VERTICE ET IMPLVMES.] Hæc mihi proba est lectio: Modio illa:

Conique implumes.

LÆVI TEGMINE CRVRIS IBANT.] Sabini. Ex more gentis. Liuius de Samnitib. lib. 9. *Sinistrum crus ocrea tectum*. Silius lib. . de Macis:

— *laeuo tegmina crure.*

Dissimiliter Hernici lib. 7. Æneidos.

— *vestigia nuda sinistri*

Instituere pedis, crudus tegit altera pero.

Sinistra ocreata Aetolis in Euripidis Meleagro, de quibus adi Macrobium lib. 5. Satur. c. 18. Pari armatu lib. 3. apud Thucydidem Platæenses noctu clanculum è ciuitate sese surripiebant: Ἐξῄεσαν δὲ ... τὸν ἀριστερὸν μόνον πόδα ὑποδεδεμένοι ἀσφαλείας ἕνεκα τῆς πρὸς τὸν πηλόν. *Armis habiles, & sinistrum tantum pedem succincti, ocrea, vel perone,*] *quod tutamen in bello erat.* Fortè scribendum τὸν πόλεμον. Certè commentarius securitatis (quæ in bello, aut prœlio quæri solet) meminit, luti non meminit. Deinde nullo discrimine pes vterque lutari potest: à belli discrimine potius, qui pes in statu anteponitur (dexter his, sinister illis pro more gentis) seruandus est. Aristoteles quoque lib. de Poetis tribuit Aetolis sinistrum pedem ocreatum, nudum dexterum: Ὡς δὴ παρ' ... ἔθος Αἰτωλοῖς, τὸν μὲν γὰρ ἀριστερὸν ... *More prorsus Ætolis contrario: hi enim sinistrum pedem induunt, dextrum minimè. Id eo fit, quod, vt opinor, pes, qui ducatum præbet, leuior sit necesse est, pes autem qui figitur, non item.* At verò Romani veteres dextro pede erant ocreati Veget. lib. 1. c. 20. *Pedites autem scutati præter cataphractas, & galeas, etiam ferreas ocreas in dextris cruribus accipere.* Norant igitur Silius, Liuiusq; morē Sabinorum alium à Romanorum. Apud Valtrinum lib. 3. c. 12. virum rei militaris scientissimum, veterúmque rituum seruantissimum videbis alia non infructuosa.

LÆTI PARS SANCTVM VOCE CANEBANT.] Deus *Sanctus*, qui Romanis *Fidius*. Fast. 6.

Quærebam Nonas Sancto, Fidióne referrem,
An tibi Semo pater: tunc mihi Sanctus ait.
Cuicunque ex istis dederis, ego munus habebo:
Nomina terna fero: sic voluere Cures.
Hunc igitur veteres donarunt æde Sabini,
Inque Quirinali constituere iugo.

Huius ædis meminit Plut. in Quæst. Rom. q. 30. & Festus verbo *Prædia*. *Statua ei*[*us*] *uxoris Tarquinii Pr*[*isci*] *est in æde Sancti, qui Dius Fidius vocatur.* Sed in fragmine Festi Farnesiano explicatius Cæcilia nominatur. Vide pag. 48. Vide & Plinium lib. 8. c. 48. D. Aug. lib. 18. de Ciuitate Dei c. 19. *Sabini etiam regem suum primum Sangum, siue, vt aliqui appellant, Sanctum retulerunt in deos.* Vtramque agnoscit D. Augustinus lectionem, & homines temerarii hanc, aut illam quasi in cœca caligine manibus tentabundi damnant. Agnoscit & Dionysius, & monstrat nostram probat lib. 2. Antiq. Rom.

Κάτων ... Πόρκιος ... ὀνομα τῷ Σαβίνῳ ἔθνει τεθῆναί φησιν ὅτι τὸ Σαβίνο τὸ Σ... δαί ... ὁ τὸν Σάβον ... ἀπὸ ... Πίστιον καλεῖσθαι Δία. *At Porcius ... nomen ... Sabinis ait a Sabo Sanci filio: Sancum vero istum fuisse regionis ... nium, ... a nonnullis Dium Fidium appellari.* Idem lib. 4. ... Διὸς ... Σάγκτον καλοῦσι: *In templo Dii Fidii, quem Sanctum Romani nominant.* ... ctantius lib. 1. c. 15. *Coluerunt Sabini Sancum.* quippe auctorem gentis ... lius. Festus eundem quoq. putat Herculem: *Propter viam fit sacrificium quod est proficiscendi gratia, Herculi, aut Sanco, qui scilicet idem est Deus.* Varronis ... tè sententiam sequitur, qui Varro lib. 4. de L. L. *Sangum* appellari ... lem Sabinorum lingua tradidit. In Reatina inscriptione:

SEMI PATRI SANCO.

Primam vocem aut vetustas erosit, aut admutilauit quis: ea *semonem* significat. Et vetere in alia inscriptione:

APOLLINI. SANCTO.
MEMMIVS. VITRASIVS.
OPFITVS. V. C.

PARS LAVDES ORE FEREBANT SABE TVAS.] *Sabus*, & *Gabazius* & *Sebadius* dicebatur. An idem Bacchus, non æquè certum, discrimine ab Orphico muccto:

Κλῦθι πάτερ Κρόνου υἱὲ Σαβάζιε κύδιμε δαῖμον,
Ὃς Βάκχον Διόνυσον ἐρίβρομον εἰραφιώτην
Μηρῷ ἐγκατέραψας, ὅπως τετελεσμένος ἔλθῃ.
Saturno generate Sabazie gloria Diuûm
Audi, terricrepum femori Bacchum Dionysum
Qui insertasti aptans, oriens perfectus vt esset.

En tibi Sabazium obstetricantem Dionysio, seu Baccho, atque adeo Iupiter Saturni filius hic dicitur *Sabazius*: nam & hoc Iouis fuisse cognomentum docet Minutius Felix, & Inscriptiones adstruunt. Et Hymnus ... Hippam:

Ἵππαν κικλήσκω Βάκχου τροφὸν εὐάδα κούρην
Μυστιπόλον τελεταῖσιν ἀγαλλομένην ἁγνοῦ Σάβου ἁγνῆς.
Hippen altricem Bacchi, euantemque puellam
Inuoco, ... sacris casti Sabi honoram.

M. Tullius ... d. Nat. Deorum: *Cui Sabazea sunt instituta*: Dionysium ... licet tertio, qui Caprio patre natus rex Asiæ præfuit. Eiusdem meminit ... 2. de Legibus. Diodorus lib. 4. Bibliothecæ: Μυθολογοῦσι δέ τινες καὶ ἕτερον ... ... προτερεῦοντα τοῖς χρόνοις ... φασὶ γὰρ ἐκ Διὸς, [Orpheus ... ... καὶ ... Δ... ... ὑπό τινων Σαβάζιον ὀνομαζόμενον ... ... καὶ τὰς θυσίας, καὶ τιμὰς νυκτερινὰς, καὶ κρυφίας παρεισάγουσι διὰ τὴν αἰσχύνην ... ... *Fabulantur nonnulli alterum fuisse Dionysium ... ante hunc temporib. Aiunt namq. è Ioue, atque Proserpina natum ... a nonnullis Sabazium nominatum, cuius ortum, sacra, nocturnos honores, ... furtim inuehant ob pudorem ex concubitu consectarium.* Vnde Tertullianus Apologet.: Licet Baccho iã Italico furias ... estras immoleris. Macrob. ... ... nominat: *Item in Thracia eundem haberi Solem, & Liberum ... Sebadium nuncupantes magnifica religione celebrant.* Eustathius in Dionys. ...

facit Thraciæ gentem ... Θρᾳκικοὶ Σάβοι, ... δηλοῖ ... Sabi Thraciæ gens fuere, quæ ... Dionysius dici Sabazius videtur, quod & ipse Bacchus. ... Sabazius Dionysius ob ... bacchas, quæ circa ... cunt Sabazin. Verba ... prope eadem sunt in Etym... Antiqua ... Glossographo in A...ibus. Vide & Strabonem lib. 10. ... Symp. lib. 4. q. 5. iuuerit, & iuuabitur: ... Θεῷ. *Neque Sabbathorum solemnitas prorsus, vt opinor, absque Dionysio est. Sabbos namq. vel hodie Bacchos nominant, & hanc mittunt vocem, cum agitant Bacchanalia.* Tum locus ... cunabiter de fide ... acri clamoris, qui fuit, *Sabe, Sabe* Silius: explet ... que posuit e Strabone lib. 10. Εὐοῖ, Σαβοῖ, Ὕης Ἄττης, ... Ἄττης Ὕης ... Μητρῷα: *Enoe, Saboe, Hues Attes, & Attes Hues: hæc enim Sabatii, & magnæ Matris sacrorum sunt.* Aut ex Catullo in Pelei Nuptiis: *Euoe clamantes, euoe capita inflectentes.* Strabo mutuatus videtur è Demosthene Orat. pro Corona: ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς αἰωρῶν, καὶ βοῶν Εὐοῖ Σαβοῖ, καὶ ἐπορχούμενος Ὕης Ἄττης, Ἄττης Ὕης. *Supra caput tollens, & clamitans Euoe Saboe, & tripudians Hues Attes, Attes Hues.* Claudam hæc speciosa diuinatione Hebræis סבב est *circumiens*, quod Bacchantes solent, dum orbib. orbes saltando, cursitandóque impediunt: aut à סבא, quod est *Ebriacum esse*: id námque perquam bacchant... us solemne est. I ad Nonni Dionysiaca.

QVI DE PATRIO COGNOMINE PRIMVS DIXISTI POPVLOS MAGNA DITIONE SABINOS.] *Sancto* cognomen fuisse *Sabino* Virgilius insinuat Aen. 7.

Quinetiam veterum effigies ex ordine auorum

Antiqua ex cedro, Italúsque paterq. Sabinus.

Plinius lib. 3. ... aliter: *Sabini vt quidam existimauere à religione, & Deorum cultu Seuini appellati.* σεβάζειν enim est religiosè colere. item σέβειν. Festus: *Sabini dicti, vt ait Varro quòd ea gens* P. R. *præcipue colat Deos,* ἀπὸ τοῦ σέβεσθαι.

MAGNA DITIONE.] Strabo lib. 5. non æquè extendit, ac disertè ponit: Σαβῖνοι δὲ στενὴν οἰκοῦσι χώραν, ἐπὶ μῆκος δὲ διήκουσαν, ἢ χιλίων σταδίων ἀπὸ τοῦ Τιβέρεως, καὶ Νωμέντου πολίχνης μέχρις Οὐηστίνων. *Sabini autem angustam regionem habitant, licet in longum porrigatur, etiam in stadia mille, à Tiberi & Nomento opidulo Vestinos vsq.* Non tam igitur ad possessam Sabinis regionem verba illa referes *Magna ditione*, quàm ad imperium, quo vsi in eos, qui à se orti, de quibus ibidem Strabo: Ἔστι δὲ παλαιότατόν γένος οἱ Σαβῖνοι, καὶ αὐτόχθονες. Τούτων δ' ἄποικοι Πικεντῖνοί τε, καὶ Σαμνῖται. *Sabini gens antiquissima, & indigena: ab his orti Picentes, & Samnites.* Ideò proximè Silius:

Et qui Picenæ stimulat telluris alumnos.

HORRIDVS ET SQAMIS, ET EQVINA CVRIO CRISTA.] Aeneid. 10. de Turno:

Aere caput fulgens, cristáq. hirsutus equina.

Quod igitur diuersas vicinásque gentes iungat Silius, quauis vi retinenda copula *Et qui.* Malè mutant.

PARS BELLI QVAM MAGNA VENIT.] Aen.2.
Et quorum pars magna fui.

Hic & quos pascunt scopulosæ rura Numanæ,
Et queis littoreæ fumant altaria Cupræ,
Quiq́, Truentinas seruant cum flumine turres
Cernere erat, clypeata procul sub sole corusco
Agmina, sanguinea vibrant in nubila luce.
Stat fucare colus nec Sidone vilior Ancon,
Murice nec Libyco, státque humectata Vomano
Adria, & inclemens hirsuti signifer Ascli.

SCOPULOSÆ RVRA NVMANÆ.] Plin. lib. 3. c. 13. *Numana a Siculis condita.*

LITORIÆ FVMANT ALTARIA CVPRÆ.] Iunonis, cui id cognomentum. Strabo lib. 5. Ἐφεξῆς δ' ἐστὶ τῆς Κ... πραας ἱερὸν Τυῤῥηνῶν ἵδρυμα, ... Ἥραν ἐκεῖνοι Κύπραν καλοῦσι. Xyl. *Deinceps Cupræ fanum conditum, dedicatúmque ab Etruscis, qui Iunonem Cupram vocant.* Numana, & Cupræ Piceni ... vrbes, Pomponius lib. 2. c. 4.

QVIQVE TRVENTINAS SERVANT CVM FLVMINE TVRRES.] Tamen deest Strabo: Εἶτα Τρευεντῖνος ποταμὸς, καὶ πόλις ἐπώνυμος. Plinius interpres lib. ... 13. *Truentum cum amne* reponit in Piceni regione. Mela lib. 2 c. 4. Castellum facit Truentum, & apud Tull. lib. 8. ad Att. epist. 18. Pompeius: *Cæsarem ... mo progressu in castrum Truentinum venisse.*

STAT FVCARE COLVS, NEC SIDONE VILIOR ANCON.] De hac Sidonis laude venustè, quod adsolet, Lucanus lib. 10.

Candida Sidonio prælucent pectora filo,
Quod Niloüs arcus compressum pectine Serum
Soluit, & extenso laxauit stamina velo.

Malè quibusdam libris est *Anon.* Hoc tractu *Anconem* ponit Plin. lib. ... & 14. nec ab eo dissentit Scylax Caryandenus, vbi de Vmbria. Adstipulatur Strabo lib. 5. qui vrbē Graiam statuit a Siculis fugitantibus, Dionysium tyrannidem exosis conditam. Solini vox c. 8. *Anconam a Siculis,* Melæ lib. 2 c. 4. *Illa in angusto duorum promontoriorum ex diuerso coeuntium inflexi cubiti imagine sedens, ac ideo à Graiis dicta Ancona inter Gallicas, Italicásque gentes quasi terminus interest.* De eius gloria ex ... ... nihil ille: vitis feracem ... cit, & tritici: Σφόδρα δ' εὔ... ..., καὶ ... πυροφόρος. *Vini, frumentique bene ferax.* Scribimus Silii fide, cuius a... lib. 11. apud Martialem Epigr. 115. rescribimus *Ancon*, non *Aulon*, quod vt explicent, torquentur Interpretes:

Nobilis & lanis, & felix vitibus Ancon:
Det pretiosa tibi vellera: vina mihi.

Pretiosa vellera: quæ nec *Sidoniis viliora* (vt Martiali æqualis loquitur Silius) nec *Libyco murice.* Nec *Aulonem* nescio: magis illa Siciliam respi... ... ad Silii Siciliam. Correctionem nostram iuuat series ... rum à Martiale positorum Albanum, Surrentinum, Falernum, Setinum, Fundanum, Trifolinum, Cæcubum, Signinum, Mamertinum, Nomen...

tanum, Spoletinum, Peligni, Ceretanum, quæ omnia ſunt in Italia. Tarraconenſe in Hiſpania, Maſſilianum ad Hiſpaniam: nuſquam Græca vina odoror, nec me mouet inſcriptio: eſt enim intolerabilis ſeu *Aulon*, ſeu *Ancon*. Nec neſcio Tarentinis lanis ſuum eſſe pretium. quid tum? firmiora trahunt in diuerſum.

STATQVE HVMECTATA VOMANO ADRIA.] Plin. li. 3. c. 13. *Vbi nunc ager Adrianus, & Adria colonia a mari VII. M. p. flumen Vomanum.*

INCLEMENS HIRSVTI SIGNIFER ASCLI.] De Aſculo Strabo: τὸ Ἄσκλον τὸ Πικηνὸν ἐρυμνότατον τὸ χωρίον. καὶ ἐφ' ᾧ κεῖται τὸ τεῖχος, καὶ τὰ περικείμενα ὄρη στρατοπέδοις οὐ βάσιμα. *Aſculum locus Piceni munitiſſimus, in quo mœnia, & qui cingunt montes, exercitibus haut peruia.* Florus li. 4. c. 19. *Caput gentis* (Picentum) *Aſculum.* Plinius ſuprà: *Colonia Aſculum Piceni nobiliſſima.*

Vepicus quondam nomen memorabile ab alto
Saturno ſtatuit genitor, quem carmine Circe
Exutum formæ volitare per æthera iuſſit,
Et ſparſit plumis croceum fugientis honorem,
Ante (vt fama docet) tellus poſſeſſa Pelaſgis,
Queis Aeſis regnator erat, fluuioque relinquit
Nomen, & à ſeſe populos tum dixit Aſilos.
Sed non ruricolæ firmarunt robore caſtra
Deteriore, cauis venientes montibus Vmbri,
Hos Aeſis, Sapiſq; lauant, rapidasq; ſonanti
Vertice contorquens vndas per ſaxa Metaurus,
Et lauat ingentem perfundens flumine ſacro
Clitumnus taurum, Narq; albeſcentibus vndis
In Tybrim properans, Tiniaq; inglorius humor.
Et Clanis, & Rubico: & Senonum de nomine Sena,
Sed pater ingenti medios illabitur amne
Albula, & immota perſtringit mœnia ripa.

VEPICVS QVONDAM NOMEN MEMORABILE AB ALTO SATVRNO STATVIT GENITOR.] Fabulam Ouidius fudit lib. 14. Meram. ibi:

Picus vt Auſonijs.

[...]ctionis pretium erat. Vepicus autem *Picus paruulus*, ea deminuente particula, vt in *Veione vegrandi frumento, & faba* apud Feſtum, & Ouid. 3. Faſt.

Nunc vocor ad nomen: vegrandia farra coloni
Quæ malè creuerunt, veſcáque parua putant.
Vis ea ſi verbi eſt: cur non ego Veionis ædem,
Aedem non magni ſuſpicer eſſe Iouis?

[...]ior eſt in voce *Veſtibulum* ſignificatio, quod eſt *ſtabulum paruulum*, ſi[...]ianiuncula. Nam *ſtabulum* pro hominum quoque ſtatione ponitur, &

fabularius Plauto est caupo. Vide Gell.li.16.c.5.& lib.5.c.12. Extra fabulam non alienum est à veterum superstitione illud Festi: *Picus rex pico aue vtebatur, vt Verrius ait ob auguriũ à quo sic dictus.* Membranæ Colonienses. *Vopiscus.*

AB ALTO SATVRNO STATVIT GENITOR.] Appositior erit lectio.

— ab alto Saturno

Fauni genitor.

Fuit siquidem Æn.7.

— Fauno Picus pater, isque parentem

Te Saturne refert: tu sanguinis vltimus autor.

Prudentius lib.1. contra Symmachum:

Dux Italus, Ianúsque bifrons, genitórque Sabinus,

Saturnúsque senex, maculoso & corpore Picus,

Fauno quoque Picum patrem adscribit Nonnus Bessaricon lib 7. Arnob. 2. contra gentes. Appianus hunc ipsum *Faunum* Martis vult filium. Hanc tamen aliorum lectioni sic à me firmatæ nequeo adsentire. Quare propius literarum vestigia lego:

Saturno Fatui (nullo modo *Statuit*) *genitor*

Faunum námque veterum nonnulli *Fatuum* dixerunt. Festus in Frag. Farnes. de Pico: *Is regem Fatuum, Faunum alij quem vocant, & Fatuam procreauit.* Insanum amat vetera nomina Silius. Nec ægrè ex Lactantio lib. 1. *Faunum* binominem fuisse deprehendas, vti Macrobius ex Pontificum libris *Faunum* indigitari *Fatuam* liquidò docet li.1. Sat.c.12. & Iustin. lib. 43. *Fauno* [illegible] *vxor nomine Fatua.* Bellum, & lepidum coniugium.

TELLVS POSSESSA PELASGIS.] Qui olim latissimè fusi, auctique [illegible] tamen cùm subita veluti ruina decreuere, autor Strabo li.10. Apud [illegible] Menecrates Elaïta libro de Origine Vrbium, oram maritimam [illegible], quæ nunc Ionica dicitur, sumto à Mycale initio, itémque vicinas [illegible]as sedem fuisse Pelasgorum perhibet.

RAPIDAQVE SONANTI

VERTICE CONTORQVENS VNDAS PER SAXA METAVRVS.] Claudian.

— vagus prærupta valle Metaurus.

ET LAVAT INGENTEM PERFVNDENS FLVMINE SACRO

CLITVMNVS TAVRVM.] Albescebant hoc flumine tauri, qui [illegible] color quæsitus paratibus triumphantium. Virgil. Georg.2.

Hinc albi Clitúmne greges, & maxima taurus

Victima, sæpe tuo perfusi flumine sacro

Romanos ad templa deum duxere triumphos.

Statius primo Syluarum in Soterio

Aut præstent niueos Clitumna noualia tauros.

Claudianus li.6 de Cons. Honorii:

Quin & Clitumnus sacras victoribus vndas,

Candida quæ Latiis præbent armenta triumphis.

Idem in [illegible] descriptione. Iuuenalis Sat.12. Ouidius Fastis.

Colla rudes operum præbent ferienda iuuenci,

Quos aluit campus herba Falisca suis.

[illegible] Eleg.12.

Ducuntur niueæ populo plaudente iuuencæ,
Quas aluit . . . f. .

Propertius Eleg. 19.

Qua formosa suo Clitumnus flumina luco
Integit, & niueos abluit vnda boues.

Clitumnum Faliscorum fluuium facit Plin. li. 2. ca. 103. vbi eandem illi virtutem arrogat. Qua virtute vanescente *Rufuli* tauri cœpti sunt . . . Notat, & gentibus opprobrat Arnob. li. 2. *Nonne istum morem, religionemque mutastis? atque vt rufulos liceret dari, Senatus est constitutum sanctione?*

NARQVE ALBESCENTIBVS VNDIS.] Maro:

Sulphurea Nar albus aqua.

TINIÆQVE INGLORIVS HVMOR.] Plin lib. 3. cap. 5. *Sicut Tinia & Glanis influentes in eum* (Tiberim) *nouenorum ita conceptu dierum, si non adiuuent imbres, siccantur.*

ET CLANIS, ET RVBICO.] Strabo lib. 5. Διαρρεῖ δὲ Λεῖρις ποταμὸς, Κλάνις ὁ καλεῖτο πρότερον: *Diffluit Liris fluuius, Clanis ante vocitatus.* Plinium dedissem interpretem li. 3. c. 5. ni cubaret in menda: *Liri amne diuisa Glanico appellato.* Corrigo: *Liri a. d. Glani quondam appellato.* De altero M. Tullius Philippica sexta: *Flumen Rubiconem qui finis est Galliæ.*

SENONVM DE NOMINE SENÆ.] Senones ipsi, vt Verrius existimat, qui noui, siue ξένοι venerint ex Transalpina regione. Polybio lib. 2. Σῆνα scribitur.

SED PATER INGENTI MEDIOS ALLABITVR AMNE ALBVLA] Plin. suprà: *Tiberis antea Tibris appellatus, & prius Albula è media ferè longitudine Apennini finib. Arretinorum profluit.* De nomine variato tantundem Eustath. in Dion. Liuius li. 1. Festus verbo *Albula.*

His vrbes, Arna, & latis Meuania pratis,
Hispellum, & duro monti per saxa recumbens
Narnia, & infestum nebulis humentibus olim
Inginum, patulóque iacens sine mœnibus aruo
Fulginia: his populi fortes, Amerinus, & armis
Vel rastris laudande Camers, his Sarsina diues
Lactis, & haud parci martem coluisse Tudertes.
Ductor Piso viros spernaces mortis agebat
Ore puer, puerique habitu, sed corde sagaci
Aequabat senium, atque astu superauerat annos.
Is primum ante aciem pictis radiabat in armis
Arsacidum, & fuluo micat ignea gemma monili.
Iamque per Hetruscos legio completa maniplos
. . . rem magno spectabat nomine Galbam,

Huic genus orditur Minos, inuisáq; tauro
Pasiphae, clarique dehinc stant ordine patres,

DVRO MONTI PER SAXA RECVMBENS NARNIA.] Intelligitur hinc Martialis li.7.cùm de Narnia dixit

Ancipiti vix adeunda iugo.

Et quia in monte, *Celsa* Claudiano de Consulatu Honorii dicitur:

Celsa dehinc patulum prospectans Narnia campum.

Narnia olim dicta *Nequinum*. Festus in reliquiis Farnesianis. *Nequinates* [illegible] *sunt Narnienses, qui è Nequino opido electis colonis veterib. ibi habitarunt* Liuius l. 10. & Plin.

HAVT PARCI MARTEM COLVISSE TVDERTES.] Vet. Insc COL. TVDERTVM.

ORE PVER, PVERQVE HABITV.] Modius:

Ora puer, pulcerque habitum.

Verùm *Puerique habitu* retineri suadent ista:

— *pictis radiabat in armis*
Arsacidum, & fuluo micat ignea gemma monili.

Suadent? immo cogunt: nam ornatum illum Arsacidarum (quos *fluxa vestium* notat Apul. li.1. Florid.) *Pueri habitum* vocat Poëta, vt viro minus conuenientem, & *gemma in monili* refert prætextatorum bullam. Quare vtrosque sextos casus retineo, & *pueri habitu* placet, non *pulcer*.

INVISAQVE TAVRO PASIPHAE.] Mod. ariolatus est legendum: *Inclusáque tauro*, quod cum historia pugnat relata Diodoro lib. 4 Biblioth. & Apollodoro lib.3. Dædalus enim reginæ amorem miseratus ξυλίνην βοῦν *vaccam ligneam*, non *taurum* commentus est, qua fraude sperabat Taurum subire Pasiphaën. Et per quam apto sanè vocabulo hac in re vsus Suetonius Neronis c. 12. *Inter Pyrrhicharum argumenta taurus Pasiphaen ligneo iuuencæ simulacro abditam iniit, vt multi spectantium crediderunt.* Spectaculum Nerone dignum! Propert. lib.3. Eleg.17.

Testis Crethæs fastus quæ pasta iuuenci
Induit abiegnæ cornua falsa bouis.

Ausonius Epigram.59. & in Cupidine cruci affixo. Inclusa est itaque Pasiphae boue fœmina, seu vacca, non tauro. Quod attestatur etiam Eustathius in Iliad Σ. vbi allegoriam fabulæ confert longè pulcerrimam. [illegible] Iudæus tantum abit ab allegoria, vt sic narrationis fœditatem [illegible] Εἰκὸς δὲ καὶ ἄλλας τοιαύτας Πασιφάας, καὶ ἄλλοι ὧν ταύτην [illegible] τῶν. *Verisimile est* [illegible] *futuras Pasiphaas, quibus effrænes sunt cupiditates.* Ptolomæus Flauius c. 4 [illegible] quoque locum vindicat ab eorum insolentia, qui per examen [illegible] neidos reponunt [illegible] in Silio *Immissáque.* vel *Jmmistáque.* Cùm legendum, [illegible] quit, apud eundem Maronem in Bucolicis taurum Pasiphaen [illegible] tum. Et hanc potius narrationem, quàm alteram secutus est [illegible] Gallarum aures asperaret: Galbæ enim præmisit nomen, qui a [illegible] ducebat stemma, Sueton. c.2. Galbæ. Iterum mihi vide Philo[illegible] [illegible] pag. 536.

Lectos Cere viros, lectos Cortona superbi
Tarcontis domus, & veteres misere Grauiscæ.
Nec non Argolico dilectum littus Aleso
Alsium, & obsessa campo squalente Fregellæ.
Affuit & sacris interpres fulminis alis
Fesula, & antiquas Romanis mœnibus horror
Clusinum vulgus, cùm Porsena magne iubebas
Nequicquam pulsos Romæ imperitare Superbos.
Tunc quos à niueis exegit Luna metallis
Insignis portu, quo non spatiosior alter
Innumeras cepisse rates, & claudere pontum.
Mæoniæque decus quondam Vetulonia gentis.
Bissenos hæc prima dedit præcedere fasces,
Et iunxit totidem tacito terrore secures,
Hæc altas eboris decorauit honore curules,
Et princeps Tyrio vestem prætexuit ostro.
Hæc eadem pugnas accendere protulit ære.

LECTOS CÆRE VIROS] *Cære* olim *Agylle* dicebatur. Mutati nominis causam allegat & Strabo l.5. Lydus quidam ad murum propius accesserat, cui nomen vrbis roganti Thessalus habitator responsi loco dixit χαῖρε, eo *valere* iusso: Lydi omen rapuerunt, vrbique captæ *Cære* nomen imponunt.

CORTONA SVPERBI TARCONTIS DOMVS.] Eam habitabat vrbem Tarcon duodecim Etruriæ præfectus vrbibus, Strabo lib.5. Ex ea præfecturæ dignitate vera æstimari possunt illa Euandri Aen.8.

Ipse oratores ad me, regnique coronam
Cum sceptro misit, mandátque insignia Tarcon,
Succedam castris, Tyrrhenáque regna capessam.

Non vulgaris erat in Tarconte animi moderatio, & regni contentio, cui se non imposuit. Quare *Superbus* in Silio est, *Qui supra alios, Eminens,* ὑπερβάλλων, *Præfectus*: vt in altero Silij lib.5.

— noménque superbum
Cortinum.

Hæc non absque veri imagine. sed quid si *superbum* dixit Silius iurium gentium violatorem? Solinus c.1. Polyhist. *Cacus cùm à Tarcone Tyrrheno, ad quem legatus venerat Marsiæ regis, custodiæ foret datus, frustratus vincula, vnde venerat, rediit.* Olim *Cortona* erat *Croton.* Dionys. l.1. Antiq.Rom. Ἡ Κρότων ἄχρι πολλῶν διαφυλάξασα τὸ παλαιὸν σχῆμα, χρόνος οὐ πολὺς ἐξ οὗ τήν τε ὀνομασίαν, καὶ τοὺς οἰκήτορας ἤλλαξε, καὶ νῦν ἐστι Ῥωμαίων ἀποικία, καλεῖται δὲ Κορθωνία. *Croton veterem formam diu cùm retinuisset, non diu est, ex quo hanc & appellationem mutauit, & incolas: nunc autem Romanorum est colonia, & Cortona dicitur.* Liuius lib.9. magni-

ficat hanc ciuitatem: *A Perusia, Cortona, & Arretio, quæ fermè capita Etruriæ populorum erant.*

ARGOLICO DILECTVM NOMEN HALESO.] *Argolico*: quia Argiuus & carus Agamenoni Argiuo Halesus. Aen. 7.

Hinc Agamemnonius Troiani nominis hostis
Iungit Halesus equos.

Ideo cæso Agamemnone Argis profugit. Ouid. ἐρώτων l. 3.

GRAVISCAE, ALSIVM, FREGELLAE.] Strabo li. 5. Γραουίσκοι, καὶ Πύργοι, καὶ Ἄλσιον, καὶ Φρεγήνια.

CAMPO SQVALLENTE FREGELLAE.] Ob sacrum lucum, & vicinas Minturnas paludes. Strabo lib. 5. de cursu liris hæc: φέρεται δ' ἄνωθεν ἐκ τῶν Ἀπεννίνων ὀρῶν, καὶ τῆς Οὐηστίνης παρὰ Φρεγέλλας κώμην (πρότερον δ' ἦν πόλις ἔνδοξος) ἐκπίπτει δ' εἰς ἄλσος ἱερὸν τιμώμενον περιττῶς ὑπὸ τῶν ἐν Μιντούρναις, ὑποκείμενον τῇ πόλει. *Supernè fertur ex Appenninis montibus, & Vestina regione ad Fregellas (Fregellæ olim vrbs percelebris) euadit deinde in lucum sacrum, quem Minturnenses impensè colunt: est autem lucus ciuitati subiectus.* Et quia vrbs iam diruta iacet in *campos squallente* ruinis. Ibidem: Κατεσκάφη δ' ὑπὸ Ῥωμαίων ἀποστᾶσα. Vide Stephanum, & Liuium lib. 8.

ANTIQVVS ROMANIS MOENIBVS HORROR CLVSINVM.] Nunc enim amicum vulgus, de cuius foedere cum Romanis Appianus.

CVM PORSENA MAGNE IVBEBAS.] Strabo l. 5. Liuius l. 2. Florus, alij i. Parecbola 8. de legationib.

TVNC QVOS A NIVEIS EXEGIT LVNA METALLIS.

INSIGNIS PORTV.] Magis magisque clarescet Luna è verbis Strabonis, quæ dabo, quia Lunæ *portum est operæ cognoscere.* Ennius & Persius. Ἡ μὲν γὰρ Λοῦνα πόλις ἐστὶ, καὶ λιμήν. Καλοῦσι δ' οἱ Ἕλληνες Σελήνης λιμένα, καὶ πόλιν. ἡ μὲν οὖν πόλις οὐ μεγάλη. ὁ δὲ λιμὴν μέγιστός τε, καὶ κάλλιστος ἐν αὑτῷ περιέχων πλείους λιμένας (ex historiæ cognitione Silius:

— *Quo non spaciosior alter*
Innumeras cepisse rates.)

ἀγχιβαθεῖς πάντας, οἷον ἂν γένοιτο ὁρμητήριον θαλαττοκρατησάντων ἀνθρώπων τοσαύτης μὲν θαλάττης τοσοῦτον δὲ χρόνον. Περικλείεται δ' ὁ λιμὴν ὄρεσιν ὑψηλοῖς ἀφ' ὧν τὰ πελάγη κατοπτεύεται, καὶ ἡ Σαρδὼν, καὶ τῆς ἠιόνος ἑκατέρωθεν πολὺ μέρος. *Luna ciuitas est atque portus, vocántque Græci Selenes vrbem, & portum. Est autem vrbs non magna: portus autem maximus, ac pulcherrimus, quique in se plures contineat portus, omnes alto gurgite: quale possit esse propugnaculum tanto tempore tanto mari imperantium. Clauditur autem portus celsis montibus, è quib. maria despectantur, vel ipsa Cardinia, & vtriusque literis pars magna.* Hoc est, *Claudere portum.* Lunæ verò *niuea metalla* ne argentea putes, cautio esto: erant enim candidi marmoris. Idem Strabo: Μέταλλα δὲ λίθου λευκοῦ τε, καὶ ποικίλου γλαυκίζοντος (ad cœruleum vergente) τοσαῦτά ἐστι, καὶ τηλικαῦτα μονολίθους ἐκδιδόντα πλάκας, καὶ στύλας, ὥστε τὰ πλεῖστα τῶν ἐκπρεπῶν ἔργων τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ἐντεῦθεν ἔχειν τὴν χορηγίαν. *Metalla lapidis candidi, varij, ad coeruleum vergentis tanta sunt, ac talia, vt edantur inde tabulæ & columnæ ex vno solido lapide: vsque adeo, vt magnificentior quibusque Romanorum, aliarúmque ciuitatum operib. materiam benigne*

Luna ſupeditauerit.

BIS SENOS HAEC PRIMA DEDIT PRAECEDERE FASSES.] Vetulonia Etruriæ ciuitas. Nota: nec enim temerè reperias hoc Vetuloniæ repertum. Dyoniſius lib. 3. Antiq. Roman. tribuit Etruſcis quidem, ſed è qua ciuitate non exprimit: immo eorum ponit opinionem, qui ſingulas Etruriæ ciuitates, (numero fuere duodecim) ſingularios faſces cum ſecuribus prætuliſſe rati ſunt: nec niſi communi ciuitatium in bellum concurſu duodecim vni prælatos, penes quem ſumma rerum conſulatur.

HAEC ALTAS EBORIS DECORAVIT HONORE CVRVLES.] Curules ex ebore fabrè fuiſſe factas poſuit in Camillo Plutarchus:

> Ἐπὶ τῶν ἐλεφαντίνων δίφρων ἐν ἀγορᾷ ἐκάθηντο κεκοσμημένοι.
> *In eboraceis ſellis in foro ſedebant ornati.*

Sermo eſt de Romanorum triumphatoribus, ſacrificis, & honoratioribus quibúſque extremam Gallorum importunitatem præſtolantibus. Polyb. lib. 6. autor eſt in funere megiſtanum Romæ obſideri rôſtra ab iis, qui funus cohoneſtant in curulibus ex ebore. Dionyſius l. 3. θρόνον ἐλεφάντινον *Sedem eburneam*. Tarquinio Priſco defert à Tyrrhenis, vnà cum purpura, de qua Silius:

ET PRINCEPS TYRIO VESTEM PRÆTEXVIT OSTRO.] Prægreditur: *Hac eboris*: ſuggreditur: *Hac eadem pugnas*: cur medium non eſt extremis conforme, & eiuſdemmodi? Malim equidem: *Hac princeps*. Et mutarem, niſi animaduerterem paulò ante: *Bis ſenos hac*, & addi: *Et iunxit*: : vbi ſiquis reponat: *Hac iunxit*, certè de venuſtate nihil detriuerit. Ad rem. Diouyſius Halicarnaſſeus de Etruſcorum legatis, & munificentia in Tarquinium: Χιτῶνά τε πορφυροῦν, χρυσόσημον, καὶ περιβόλαιον πορφυροῦν ποικίλον, οἷα Λυδῶν τε, καὶ Περσῶν ἐφόρουν οἱ βασιλεῖς, πλὴν οὐ τετράγωνον τῷ σχήματι καθάπερ ἐκεῖνα ἦν, ἀλλ' ἡμικύκλιον *Veſtem purpuream, auro inſignitam, & amiculum purpura varium, qualia gerunt, Lydorum, Perſarúmque reges, niſi quod figura quadrangulum non erat, vt illa, ſed hemyesclij forma*. Conſpectè: οὐ τετράγωνον: *Non quadrangulum*, eiuſmodi námque Ciuil. 5. in Antonio ſuggillauit Appianus: Καὶ στολὴν εἶχε τετράγωνον ἑλληνικὴν ἀντὶ τῆς πατρίου. *Stolam habuit quadrangulam Græcorum more ſpreta patria*: Plinius lib. 8. ca. 48. *Prætexta apud Etruſcos originem inuenere*. Definitæ Silius *Vetulonia*.

Hos iuxta Nepeſina cohors, æquíque Faliſci,
Quíque tuos Flauina focos, Sabatia quíque
Stagna tenent, Ciminíque lacum, qui Sutria tecta
Haud procul, & ſacris Phœbo Soracte frequentant,
Spicula bina gerunt, caput his cudone ferino
Stat cautum, Lycios damnant haſtilibus arcus.
Hæ bellare acies norant, ac Marſica pubes
Et bellare manu, & chelydris cantare ſoporem,
Vipereúmque herbis hebetare, & carmine dentem.

Æetæ prolem Anguitiam mala gramina primam
Monstrauisse ferunt, tactúque domare venena,
Et lunam excussisse polo, stridoribus amnes
Frenantem, ac syluis montem nudasse vocatis.
Sed populis nomen posuit metuentior hospes,
Cum fugeret Phrygios trans æquora Martia Crenos,
Mygdoniam Phœbi superatus pectine loton.
Marruuium veteris celebratum nomine Marri
Vrbibus est illis caput, interiórque per vdos
Alba sedet campos, pomísque rependit aristas.

ÆQVIQVE FALISCI.] Ouid. ab *Haleso Faliscos* conditos canit li. 3. *ἐρώτων* Eleg. 12.

Argiua est pompa facies. Agamemnone caeso
Et scelus, & patrias fugit Halesus opes.
Inque pererratis profugus terráque, marique
Mœnia felici condidit alta manu.
Ille suos docuit Iunonia sacra Faliscos.

Plin. lib. 3. cap. 5. *Falisca Argis orta, vt autor est Cato, quæ cognominatur Etruscorum.* Solin. cap. 8. *Æqui Falisci*: quòd ab Haleso æqui seruantissimo oriundi: est enim ille Ægisthi detestatus iniquitates, quem ab Ouidio *scelus* dici autumo.

QVIQVE TVOS FLAVINA FOCOS... CIMINIQVE LACVM... SORACTE.] Æneid. 7.

— æquósque Faliscos,
Hi Soractis habent arces, Flaminiáque arua,
Et Cimini cum monte lacum. Vide Seruium:

SABATIA QVIQVE STAGNA TENENT.] Festus vnicos, rectè scribit a Sabate. Plin. lib. 4. cap. 5. propter Albigaunum opidum locat *vadum Sabatium.* Meminit & Capitolinus. Strabo quoque lib. 5. lacubus annumerat.

CIMINIQVE LACVM.] Virgil. supero loco. Hîc olim rus Syllanum. Imperitius scribitur *Ciminius.*

QVI SVTRIA TECTA.] Haut vanus verborum ambitus, si modò illud Liuii lib. 9. respexit Poëta: *Quantus non vnquam antea exercitus ad Sutrium venit.* Quod explicatius est Sex. Pompeii verbis: *Sutrium quasi eant, vtique in prouerbium abijt ex hac causa. Gallico tumultu quondam edictum est, legiones Sutrij vt præstò essent cùm cibo suo. Quod vsurpari cœptum est in ijs, qui suis rebus, opibusque officij id præstarent, quibus deberent.* Vet. inscr. SVTRVM. Altera COL. IVLIA SVTRINA.

CAPVT HIS CVDONE FERINO SAT CAVTVM.] Turneb. li. 1. Ad. c. 13.

MARSICA PVBES ET BELLARE MANV.] Vult eos armis potius, quàm telis pugnare: scuta námque illis permaxima, quæ *Albesia* dicta, & *decumana*, Sext. Pompeius.

MARSICA PVBES VIPEREVMQ. HERBIS HEBETARE ET CARMINE DENTEM.] Aeneid.7.

Vipereo generi, & grauiter spirantibus hydris
Spargere qui somnos cantúq. manúq. solebat,
Mulcebátque iras, & morsus arte leuabat.

Pòst de eodem:

— neque eum iuuere in vulnera cantus
Somniferi, & Marsis quæsitæ in montibus herbæ.

Autor Elegiæ de faciei medicamine:

Et mediæ Marsis finduntur cantibus angues.

Pomponius Pictoribus: *Mirum ni hæc Marsa est, in colubras callet canticulam.* Adeundus Gellius lib.16. c.11. Cantandi serpentes rationem vsitatam Indis reconditè docet Philostratus vita Apollonii: κοκκοβαφεῖ πέπλῳ χρυσᾶ ἐνείροντες γράμματα τίθενται πρὸ τῆς χειᾶς ὕπνον ἐγγοητεύσαντες τοῖς γράμμασιν, ὑφ' οὗ νικᾶται τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀτρέπτους ὄντας ὁ δράκων· καὶ πολλὰ τῆς ἀπορρήτου σοφίας [non vanè Maro de cantatore illo:

— Marrubia venit de gente sacerdos:

quippe sacerdotibus plus inest. sapientiæ] ἐπ' αὐτὸν ᾄδουσιν, ὑφ' ἧς ἄγεταί τε, καὶ τὸν αὐχένα ὑπερβαλὼν τῆς χειᾶς, ἐπικαθεύδει τοῖς γράμμασι. προσπεσόντες δὲ οἱ Ἰνδοὶ κειμένῳ πελέκεις ἐναράττουσι, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτεμόντες λῄζονται τὰς ἐν αὐτῇ λίθους. *Peplo coccinato aureas insertantes literas ante specum ponunt, somnum literis incinentes: draconis oculos interritos licet somnus vincit, & arcana sapientiæ multa in eum cantant, quib. agitur, & ceruice tenus è specu prægrediens indormit stratis characteribus. Indi igitur irruentes iacenti draconi securim impingunt, sectóq. capite pretiosos eius lapillos in spolium asportant.* De Marsis Lucilius lib. Satyr. 20.

Jam disrumpetur medius, iam vt Marsus colubras
Disrumpit cantu, venas cùm extenderit omnes.

ÆETÆ PROLEM ANGITIAM.] Cœlius Æetæ filias tres facit Angitiam, Medeam, Circen. *Angitia vicina Fucino occupauit, ibique salubri scientia aduersus morbos restitit, cúmq. desisset hominem viuere, Dea habita est,* Solin. c.8.

SED POPVLIS NOMEN POSVIT.] Marsis Marsya rex Lydorum. Alii Marsos à Marso Circes filio denominant. Sic disertim Gellius lib. 16. c. 11. & Solinus c.8.

CVM FVGERET PHRYGIOS TRANS ÆQVORA MARTIA CRENOS.] Ita ineptus est codex à P. Nutio. Membranæ Colonienses: *Marsua franos.* Vt Horatius & Seneca extulerunt *Atrida* primore casu: sic *Marsya* passim occurrit. Fast.6.

Marsya nomen habet Phrygiæ liquidissimus amnis.

Lucan. lib.3.

Quà celer, & rectis descendens Marsya ripis
Errantem Mæandron adit, mistusq. refertur.

Martialis lib.2. Epigr.64. Fabula. Pallas malarum tumore, qui canenti offundebatur, iratior abiecit tibiam. Reperit Marsyas, qua tam bellè sibi canere visus est, Phœbo vt certauerit: victo deinde Dei Marsyæ numine toto corpore pellis defluit. Hinc Satyrorum lacrymæ, Faunorum, & aliorum ex iis flumen ortum. Ouid.6. Fast.6. Metam. Sidonius Carm.13. Solin.

c.53. Apollod. lib. 1. Nonnus lib. 2. ibi:

> Ἐξ ὅτε Μαρσύαο θεημάχον αὐλὸν ἐλέγξας.
> *Ex quo Marsyæ damnata est tibia Phœbo*
> *Certantis.* —

Consuli potest & Xenophon lib. 2. de Exped. Cyri. Liuius lib. 38. Eustath. in Dionysium. Diuersè fabellam recitat Apuleius lib. 1. Florid. Amœnitatis habet quamplurimum locus Maximi Tyrii de Marsya flumine, socióq. Mæandro: Φρύγες οἱ περὶ τὰς Κελαινὰς νεμόμενοι τιμῶσι ποταμοὺς δύο, Μαρσύαν, καὶ Μαίανδρον. εἶδον τοὺς ποταμούς. ἀφίησιν αὐτοὺς πηγὴ μία, ἡ προσελθοῦσα ἐπὶ τὸ ὄρος ἀφανίζεται κατὰ τοῦτο τῆς πόλεως κ' αὖθις ἐκδίδωσι ἐκ τοῦ ἄστεος διελοῦσα τοῖς ποταμοῖς καὶ τὰ ὕδατα, καὶ τὰ ὀνόματα. Ὁ μὲν ἐπὶ Λυδίας ῥεῖ ὁ Μαίανδρος. ὁ δὲ αὐτοῦ περὶ τὰ πεδία ἀναλίσκεται. Θύουσι Φρύγες τοῖς ποταμοῖς, οἱ μὲν ἀμφοτέροις, οἱ δὲ τῷ Μαιάνδρῳ, οἱ δὲ τῷ Μαρσύᾳ, καὶ ἐμβάλλουσι τὰ μηρία εἰς τὰς πηγὰς ἐπιφημίσαντες τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ, ὁποτέρῳ ἔθυσαν. Ἀπενεχθέντα δὲ ἐπὶ τὸ ὄρος, καὶ ὑποδύντα τῷ ὕδατι, οὔτ' ἂν ἐπὶ τὸν Μαρσύαν ἐκδοθείη τὰ τοῦ Μαιάνδρου, οὔτ' ἐπὶ τὸν Μαίανδρον τὰ Μαρσύου. εἰ δὲ ἀμφοῖν εἴη, διαιροῦνται τὸ δῶρον. *Phryges qui Celænas accolunt geminos fluuios Marsyam, & Mæandrum in pretio habent. Fluuios illos vidi: edit eos fons vnus, qui ad montem accedentib. à tergo vrbis non comparet, & rursus ex vrbe euadit fluuiis aquam, & nomina distribuens. Mæander in Lydia fluit: Marsyas in campos effunditur. Hisce fluuiis Phryges immolant, vtrisque nonnulli, quidam Mæandro, Marsyæ alij, ac femora (hostiarum) in fontes inijciunt, fluuij, cui immolant, nomen clamantes. Ea vbi in montem euaserint, & aquam subierint, non in Marsyam euadent, quæ Mæandro dicata fuerint, neq. in Mæandrum, quæ Marsyæ: quod si vtriusq. fuerint, donarium diuidunt.* Marsyas teste Curtio lib. 3. *quamdiu intra muros fluit, nomen suum retinet: at cùm extra munimenta se euoluit, maiore vi, ac mole agentem vndas Lycum appellant.*

PHRYGIOS.. CRENOS.] Plinius lib. 16. c. 44. vocibus collatis vtitur: *Regionem Aulocrenem diximus, per quam ab Apamea in Phrygiam itur. Ibi platanus ostenditur* (πίτυν, seu pinum vocat Philostratus in Iconibus) *ex qua pependit Marsya victus ab Apolline, quæ iam tum magnitudine electa est.* Lib. 5. ca. 29. vocat *Aulocrenos*, & eandem fabellam obserit. Ergo *Crenos*, seu *Crenen* (videtur enim ille fons esse origo Mæandri, & Marsyæ apud Maximum Tyrium) *Aulocrenos*, & *Aulocren* non distrahemus.

MYGDONIAM PHOEBI SVPERATVS PECTINE LOTON.] Mygdonia Pausaniæ est Lydia: quod congruet cum Plinio supra *Marsyam ducem Lydorum* faciente. Lib. verò 43. Bessaricon apud Nonnum est Phrygia, cuius tutela Rhea, seu Cybele:

— — Ῥείην
Μυγδονίης πολιοῦχον ἑῆς χθονός.
Mygdonij tutela soli Rhea.

Hîc *Mygdoniam loton* poni pro *Lydia tibia* ex eo videtur, quòd læto [illegible] carmine cum Apolline contendent Marsya, non tristi. Cùm verò [illegible] fuerit tibia, Lydia lætior erat, & choreas ducentium: Phrygia lu[illegible]ibus & vlulatibus, Cybeléſque sacris accommodatior. Sed contrà Plin. lib. 7. c. [illegible] *Obliquam tibiam Midas in Phrygia. Geminas tibias Marsyas in eadem gente*, [illegible]rit: reperta vero cecinisse persuadeor. A[illegible]bit Philippus.

LOTON.] Lotus quia cauari facilis, tibiæ materies fuit. *Lotos arboris gen*[illegible]

ex cuius materia frequenter tibiæ fiebant, inquit Festus. Sic Fast. 4.

— *sed me sonus æris acuti* (sistra loquitur)
Terret, & horrendo lotos adunca sono.

Et vaginæ. Theocritus Idyll. 25. de Amphitruone gladium quæritante:

Κουφίζων ἑτέρᾳ κολεὸν μέγα λώτινον ἔργον.
Vaginam è loto rem magnam læua leuabat.

Ouid. 6. Metam. tibiam Mineruæ, *Tritoniacam arundinem* dicit, ideo, quod opinor, quia Tritonis palus Libyę non procul à Lotophagis, vbi materia tibiæ vberat. Adeo vt si fuit illa Mineruæ tibia prima, è loto prima fuerit. Ouidius tamen in Fastis è buxo primam vult, inuentámque Mineruæ, quæ ibi fatur:

Prima terebrato per rara foramina buxo
Vt daret, effeci, tibia longa sonos.

Λωτίνους αὐλούς, *Tibias è loto.* leges etiam apud Athenænm lib. 4. & Μυγδόνιον αὐλόν, *Mygdoniam tibiam.* apud Theocritum Idyll. K. Succinat tandem victor tibia Apollo ex Philippi προοιμίῳ:

Ἥμερον αὐλήσαντι πολυτρήτων διὰ λώτων
Εἶπε λιγυφθόγγῳ Φοῖβος ἐπὶ Γλαφύρᾳ.
Μαρσύη ἐψεύσω τὸ εὕρεμα. τοὺς γὰρ Ἀθήνης
Αὐλοὺς οὐκ Φρυγίης οὗτος ἐληίσατο.
Multiforis blandum cuml otina tibia cantum
Ederet, arguto Phœbus ait Glaphyræ:
Inuenti vanus Marsyas: namq. Minerua
Quam Phrygia tulerat tibiam, habet Glaphyra.

MARRVVIVM VETERIS CELEBRATVM NOMINE MARRI.] Alii Marrubium legunt, vt fere apud Virgilium scribi solemne est, quem & vidisse profuerit. Strabo lib. 5. Μαρούιον.

POMISQVE REPENDIT ARISTAS.] Alba pomifera, non frugiferens.

Cætera in obscuro famæ, & sine nomine, vulgi
Sed numero castella valent: coniungitur acer
Pelignus, gelidóque rapit Sulmone cohortes.
Nec cedit studio vicinus sanguine miles,
Quem genuere Cales, non paruæ conditor vrbis
(Vt fama est) Calais, Boreæ quem rapta per auras,
Orithyia vago geticis nutriuit in antris.
Haud illo leuior bellis Vestina iuuentus
Agmina densauit venatu dura ferarum.
Quæ Fiscelle tuas arces, Pinnámq; virentem,
Pascuáq; haud tarde redeuntia tondet Auellæ.
Marrucina simul Frentanis æmula pubes
Corfini populos, magnúmq; Theate trahebat.
Omnibus in pugna fertur sparus, omnibus alto

Omnibus in pugna fertur sparus, omnibus alto
Assuetæ volucrem cælo dimittere fundæ.
Pectora pellis obit cæsi venatibus vrsi.
Iam verò quos diues opum, quos diues auorum,
Et toto dabat ad bellum Campania tractu,
Ductorum aduentum vicinis sedibus Osci
Seruabant, Sinuessa tepens fluctúq; sonorum
Vulturnum, quásque euertere silentia Amyclæ,
Fundíque, & regnata Lamo Caieta, domúsq;
Antiphatæ compressa freto, stagnísque palustre
Linternum, & quondam fatorum conscia Cumæ.

CONIVNGITVR ACER PELIGNVS.] Quid in mentem fuit Memnoni 15. Historiarum tam absurda nobis obtrudenti? Ῥωμαίοις δ' πρὸς Μάρσους τε, καὶ Πελιγνοὺς, καὶ Μαῤῥουκίνους. ἔθνη δέ εἰσι ταῦτα ὑπὲρ Λιβύης κατῳκημένα Γαδείροις ὅμορα: *Romanis bellum fuit cum Marsis, Pelignis, Murracinis, quæ gentes vltra Libyam habent, Gadibus vicinæ.* ἄτοπος μὰ τὴν γῆν ὁ τοπισμός. *Absurda, Tellurem iuro, loci mutatio.* Ouidius lib. 2. ἐρώτων, quem penes hisce de locis summa fides.

Me pars Sulmo tenet Peligni tertia ruris
Parua, sed irriguis ora salubris aquis.

Peligni autem à *Pelico*, vide Paulum apud Festum.

QVÆ FISCELLE TVAS ARCES.] Rescribentem vel in ὀνειρώγμασι:

Latoas quæ Physci arces.

quis non rideat? Est enim Physcus Cariæ opidum, in quo Latonæ l[illegible]us: hic verò Italiæ castella recensentur. Prolontæus Flauius lib. 65. Conectaneorum legit *Myscelle*, vt intelligatur de Crotone. Non enim, inquit, legi de Fiscello loci conditore. Crotonem item, vt scribit Strabo lib. 6. construxit Myscellus, quem Naso Mycillum vocat, habuítque operis socium Archiam, qui Syracusas condidit. Hæc ille. Verùm esto ignobilior Fi[illegible]us, quid tum verò? id quàm multis locis vsuuenit? Æuo tamen Silii non ignotus erat, neque Plinio lib. 3. qui de Nare amni scribit: *E monte Fi[illegible]o labens iuxta Vacunæ nemora.* Lege perpetuum caput 12. Apto igitur loco positæ arces.

PINNAMQ. VIRENTEM.] Plin. suprà *Pinnenses* Vestinis annumerat vti Silius. De Pinnensis iuuenis ausis Valer. Max. lib. 5. c. 4.

CORFINI POPVLOS.] *Populum* non [illegible]tis habuit dixisse. Vide, quæ de Italica proœmio diximus. Cuiusque præterea prouinciæ metropolis est v[illegible]uti cæterarum vrbium domina, cóque aliarum *populi* vrbium eius di[illegible]untur: Corfinium verò metropolis. Strabo lib. 5. Κορφίνιον τὴν τῶν Πελιγνῶν μητρόπολιν. *Corfinium Pelignorum metropolim.*

MAGNVMQ. THEATE TRAHEBAT.] Plinius lib. 3. c. 12. inducto spi[illegible]u *Teatina.*

PECTORA PELLIS OBIT CÆSI VENATIB. VRSI.] Ad lib. 5. galeas è p[illegible]bus armauimus: nunc ex pellib. thoraces. Notauit & Strabo lib. 4. [illegible]

Mox

Mox Silius:

— Irpináq. pubes
Horrebat telis, & tergo hirsuta ferarum.

PASCVAQ. HAVT TARDE REDEVNTIA TONDET AVELLÆ.] Similia Maro delaudat ad Mantuam Georg. 2. in quibus

— quantum longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.

ET TOTO DABAT AD BELLVM CAMPANIA TRACTV.] Scribo: *E toto.*

VICINIS SEDIBVS OSCI.] Habet exactum, quod scribit Poëta. Strabo lib. 5. paria. Τὴν δὲ συνεχῆ ταύτῃ πρότερον Αὔσονες ᾤκουν, οἵπερ καὶ τὴν Καμπανίαν εἶχον. Μετὰ δὲ τούτους Ὄσκοι. καὶ τούτοις δὲ μετῆν Καμπανίας. *Vicinam huic regionem prius tenuere Ausones ii, qui Campaniam tenuerant. Hos sequuntur Osci, qui & in Campaniæ consortium admissi.*

SERVABANT, SINVESSA TEPENS.] Veriloquium retegit Strabo: Ἡ δὲ Σινύεσσα ἐν Σητίνῳ κόλπῳ ἵδρυται, ἀφ' οὗ καὶ τοὔνομα. σίνος γὰρ ὁ κόλπος. Πλησίον δ' αὐτῆς ἐστὶ θερμὰ λουτρὰ κάλλιστα ποιοῦντα πρὸς νόσους ἐνίας: *Sinuessa in Setino sinu, à quo & vocabulum: Sinus enim Latinis, qui Græcis κόλπος. Propter ipsam præstantissima sunt balnea calidis aquis, quibusdam morbis medentia.* Ecquib. morbis? Plin. lib. 31. c. 2. *In eadem Campaniæ regione Sinuessanæ aquæ sterilitatem fœminarum, & virorum insaniam abolere produntur.* Eò Claudius Imp. mollitie cœli, & salubritate aquarum captus Sinuessam pergit, Taciti lib. 12.

QVASQ. EVERTERE SILENTIA AMYCLÆ.] Amyclæ Laconum vnæ, Sabinorum alteræ: ambæ cognitissimæ, Sabinorum etiam adagione, cui originem hanc tribuit Seruius in 10. Aeneid. Creperis, & iniquis temporib. aduentus hostium falsò sæpe nunciatus erat Amyclis: erat autem id molestissimum. Quò igitur vano metu ciuitas liberaretur, lege cautum est, ne quis hostes aduentare nunciaret. Seriò tamen hostes propinquant vrbi, nec metu legis quisquam id ausus proloqui est, tacetur, perit ciuitas. De alteris Amyclis adagionem natum putat Solinus c. 12.

REGNATA LAMO CAIETA, DOMVSQ. ANTIPHATÆ COMPRESSA FRETO.] Caietanum sinum intellige, regnum Lami, & formias à Lamo positas. Horat. lib. 3. Car. Od. 17.

Æli vetusto nobilis ab Lamo,
Quando & priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, & nepotum
Per memores genus omne fastos.
Autore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps & innantem Maricæ
Litorib. tenuisse Lirim
Latè tyrannus.

Solin. c. 8. *Formiæ etiam Læstrygonib. habitatæ.* Odyss. κ.

— Λάμου αἰπὺ πτολίεθρον
Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην.

— mœnia celsa Lami
Læstrygoniæ editioris.

Cicero epist. 13. lib. 2. ad Atticum: *Si verò in hunc τηλέπυλον veneris Λαιστρυγονίαν, Formias dico.* Strabo lib. 5. à Laconib. Formias vult conditas, editque causam nominis: Ορμίαι λεγόμεναι διὰ τὸ εὔορμον: Hormiæ dictæ (inde Formiæ) quia nauib. appellendis percommodæ. Coniurat Festus: *Formiæ opidum appellatur ex Græco velut Hormiæ, quòd circa id crebræ stationes, tutæq. erant, unde proficiscebantur nauigaturi.* Ex quo conficio *Formias* fuisse *domum Antiphatæ*; addito quod Odyss. κ. portum obiacentem Læstrygoniæ miris modis deprædicat Poëta princeps:

Ενθ' ἐπεὶ εἰς λιμένα κλυτὸν ἤλθομεν, ὃν πέρι πέτρη
Ηλίβατος τετύχηκε διαμπερὲς ἀμφοτέρωθεν,
Ακταὶ δὲ προβλῆτες ἐναντίαι ἀλλήλῃσιν
Εν στόματι προύχουσιν, ἀραιὴ δ' εἴσοδός ἐστιν.
Ενθ' οἵγ' εἴσω βαίντες ἔχον νέας ἀμφιελίσσας,
Αἱ μὲν ἄρ' ἔντοσθεν λιμένος κοίλοιο δέδεντο
Γλησίαι. οὐ μὲν γὰρ ποτ' ἀέξετο κῦμά γ' ἐν αὐτῷ,
Ουτε μέγ', οὔτ' ὀλίγον. λευκὴ δ' ἦν ἀμφὶ γαλήνη.
Famosum in portum deuenimus, undique rupes
Hac illac immanis erat, proiectáq. in ora
Litora compositis surgebant frontibus arcto
Introitu. Huc socij subiere, ratésq. rotundas
Continuere simul vinclis per mutua nexas.
Insurgit nunquam portu decumanus in illo
Fluctus, nec minima unda furit, sed vbique serena est.

Atqui hîc fuit Antiphatę ὑψηρεφὲς δῶ, *domus Antiphatæ.* Estque tam Antiphates Homero Læstrygonum rex, quàm Lamus: Lamus licet vetustior, atq. adeo sedis conditor. Ouid. 14. Metam.

Inde Lami veterem Læstrygonis, inquit, in vrbem
Venimus: Antiphates terra regnabat in illa.

Strabonem igitur explico, quòd veterem Læstrygoniam vrbem post conuenæ Lacones aliter denominarint, auxeríntq. aut iteratò erexerint. Cicero Or. pro L. Manilia: *An verò ignoratis portum Caietæ celeberrimum, atque plenissimum nauium inspectante prætore à prædonib. esse direptum?* Iterum de Antiphate ad lib. 14. ibi:

Post dirum Antiphatæ sceptrum.

STAGNISQ. PALVSTRE LINTERNVM] Strabo lib. 5. Πόλεις μὲν δ' ἐπὶ θαλάττῃ μετὰ τὴν Σινύεσσαν, Λίτερνον. *Urbes sunt ad mare præter Sinuessam, Linternum, aliæque.* Addit Scipionem Africanum ibi vitam finisse, & sepultum, quod & Val. Maximus adstruit lib. 5. c. 3. Seneca Epist. 51. lib. 1. D. Aug. lib. 3. de Ciuit. c. 21.

QVONDAM FATORVM CONSCIA CVMÆ.] Adspectu Sybillæ Cumanæ Aen. 6. Solin. c. 8. Cumæ. *Ibidem Sibyllæ sacellum est, sed eius quæ rebus Romanis quinquagesima Olympiade interfuit, cuiusq. librum ad Cornelium vsque Syllam Pontifices nostri consulebant.*

Illic Nuceria, & Gaurus naualibus apta,
Prole Dicarchenia, multo cum milite Graia,

Illic Parthenope, ac Pœno non peruia Nola,
Alliphe, & Clanio contentæ semper Acerræ,
Sarrastis etiam populos, totásque videres
Sarni mitis opes: illic quos sulphure pingues
Phlegræi legere sinus, Misenus, & ardens
Ore giganteo sedes Ithacesia Bai,
Non Prochyte, non ardentem sortita Typhœa
Inarime, non antiqui saxosa Telonis
Insula, nec paruis aberat Calatia muris,
Surrentum, & pauper sulci cerealis Auella.
In primis Capua, heu rebus seruare serenis
Inconsulta modum, & prauo peritura tumore.

PROLE DICARCHÆA MVLTO CVM MILITE GRAIA ILLIC PARTHENOPE.] Aderant Parthenopæi, siue Neapolitani cum multo milite, qui erat *Proles Dicarchæa*, hoc est, cum Puteolanis, Plin. lib. 3. c. 5. *Puteoli colonia Dicarchia dicti.* Præter causam nomenclationis in ea clausam Sext. Pompeius: *Dicarchia vocabatur, quæ nunc Puteoli, quòd ea ciuitas quondam iustissimè regebatur.* Strabo lib. 8. nominis vtriúsque commeminit.

POENO NON PERVIA NOLA.] Autore Senatu, adiutore ac defensore Claudio Marcello, etsi plebes Annibalem vellet quammaximè, Liuius lib. 23. *Nolam* à Tyriis fundatam tradidit. Solin. c. 8.

ET CLANIO CONTEMTÆ SEMPER ACERRÆ.] Maro:

— *Vacuis Clanius non æquus Acerris.*

Vrbs est supra Padum autore Plutarcho in Marcello. Municipium fuit Romanorum, vti Cumæ, de quib. antè, & Atella, Festo verbo *Municeps.*

SARRASTES ETIAM POPVLOS, TOTASQ. VIDERES SARNI MITIS OPES.] Virgilii παρῴδημα, in quo:

Sarrastes populos, & quæ rigat æquora Sarnus.

Quærit Heynsius: Quid ni: *Diuis opes?* Dico studium fuisse Poëtæ leuem fluuii lapsum loqui, vt Maroni:

—— *leni fluit agmine Tibris.*

Simili translatione dictum Silio:

Clementer surgente iugo.

dictum & Liuio. Heynsius putauit hîc Midam aliquem esse Sarnum, cùm sit fluuius, Etsi non ambigo fluuiis diuitias quandoq. crescere. Iterum libro vltimo Silius: *Mitis Iberus* de fluuio, cui *Diues* epithetum non disconuenisset, nisi Silius antetulisset aliud. Accedit Strabo lib. 5. & Plin. lib. 3. c. 5. *Alluente verò Sarno amne.*

PHLEGRÆI MISERE SINVS.] Eustathius in Dionysium etiam in terra Campania Phlegræos agnoscit, & Polyb. lib. 2. Τὰ Φλεγραῖά ποτε καλούμενα τὰ περὶ Καπύην, *Phlegræi campi ad Capuam.* iterátque lib. 3. Plin. lib. 18. c. 11. *Laborias* fœcundissimam partem agri Campani putat: *Quantum autem vniuersas terras campus circumpadanus antecedit, tantum ipsum pars eius, quæ Laboriæ vocantur,*

quem Phlegræum Græci appellant. Finiuntur Laboriæ via ab vtroq. latere consulari, quæ à Puteolis, & quæ à Cumis Capuam ducit.

ANTIQVI SAXOSA TELONIS INSVLA.] Aen.7.

— quem genuisse Telon Sebetide nympha
Fertur, Teleboûm Capreas cùm regna teneret
Iam senior.

PAVPER SVLCI CEREALIS AVELLA.] Codex impressus à Phil. Nutio *Abella*. Rectè: etsi *Auella* hoc Silii loco amplectatur Casaubonus in Strab. lib.5. Agimus enim in Campania, vbi adsitas sibi vult hasce ciuitates Strabo lib.5. Νῶλα, καὶ Νουκερία, καὶ Ἀχέῤῥαι, καὶ Ἄβελλα. *Nola, Nuceria, Acerra, Abella.* Quid enim attinuit *Auellam* repeti? Ante vidisti:

Pascua haut tardè redeuntia tondet Auellæ?

Nec vano argumento reddiderim Virgilio vocem eandem Aeneid.7.

Et quos maliferæ despectant mœnia Auellæ.

Vulgo *Bella*. Terra pomorum ferax minus est tritici, docuit de Alba, Silius:

— pomísq. rependit aristas.

Abella quò pomorũ fœcũdiores, tritici steriliores, quòd Silius his adserit:

— pauper sulci Cerealis Abella.

Nec nouum earundem literarum collisione alteram aut vocis pedi, aut capiti deripi. Veteres quidem codices Virgilio arrogant *Bella* teste Pierio: tamen ipse & Erythræus inclinant in *Abellas*, & Manutii editioni sic est.

Lectos venturo formabat Scipio bello.
Ille viris pila, & ferro circundare pectus
Addiderat, leuiora domo de more parentum
Gestabant tela, ambustas sine cuspide cornos,
Aclidis vsus erat, factæque ad rura bipennes.
Ipse inter medios venturæ ingentia laudis
Signa dabat, vibrare sudem, transmittere saltu
Muralis fossas, vndosam frangere nando
Indutus thoraca vadum: spectacula tanta
Ante acies virtutis erant: sæpe alite planta
Ilia perfossum, & campi per aperta volantem
Ipse pedes præuertit equum, sæpe arduus idem
Castrorum spatium & saxo transmisit, & hasta:
Martia frons, facilésque coma, nec ponè retróque
Cæsaries breuior, flagrabant lumina, miti
Aspectu, gratúsq; inerat visentibus horror.
Affuit & Samnis, nondum vergente fauore
Ad Pœnos, sed nec veteri purgatus ab ira.
Qui Batulum, Mucrásque colunt, Bouiania quíque

Exercent lustra, aut Caudinis faucibus hærent,
Et quos aut Rufre, aut quos Esernia, quósve
Obscura incultis Herdonia misit ab agris,
Brutius haud dispar animorum, vnáque iuuentus
Lucanis excita iugis, Hirpináq; pubes
Horrebat telis, & tergo hirsuta ferarum,
Hos venatus alit, lustra incoluere, sitímque
Auertunt fluuio, somníq; labore parantur.
Additur his Calaber, Salentinæque cohortes,
Nec non Brundusium, quo desinit Itala tellus.

HEV REBVS SERVARE SECVNDIS INCONSVLTA MODVM.] Detritum ex Virgiliano:

Nescia mens hominum fati, sortísque futuræ,
Et seruare modum rebus sublata secundis!

Inest quibusdam exaratum: *Serenis* in Silio. Neque displicet: alterum forte ab eo, qui Poëtas contulit.

LECTOS VENTVRO FORMABAT.] L. & Par. *Lectos rectores*: at si exercitamenta dinumeras, inuenies in quemuis lectum militem conuenire. Vide Vegetium li. I. capitibus pluribus.

VNDOSVM FRANGERE MANDO INDVTVS THORACA VADVM.] Virtus non simplex thoracatum nare per impetuosum vadum. Claudianus Honorio adolescenti alterum decus addit:

— *transnare sonoras*
Torrentum furias.

Immane quantum Batauis Tacitus adscribat Histor. li. 4. *Erat & domi dilectus eques, præcipuo nandi studio, arma, equósque retinens integris turmis Rhenum perrumpere.* Eustathius in Dionysium de Persis: Ἀσκεῖν δὲ λέγονται μεγαλοφωνίαν οἱ Πέρσαι, καὶ καῦμα, καὶ ψῦχος φέρειν, καὶ ὄμβρους, καὶ χειμάῤῥων διαβάσεις, ὥστε ἄβροχα φυλάσσειν τά τε ὅπλα, καὶ τὴν ἐσθῆτα: *Ad grandiloquentiam feruntur exerceri Persæ, item æstum iuxtà, atque frigus ferre, imbrésque & torrentium transitus armis, ac veste intactis ab aqua.*

IPSE PEDES PRÆVERTIT ÆQVVM.] Statius Achilleide de Achille:

— *Volucres cùm iam præuertere ceruos,*
Et Lapithas cogebat equo.

SAMNIS... NEC VETERI PVRGATVS AB IRA.] Toties ab iis rebellatum! Liuius prima decade. Silius lib. 11.

Sæuior ante alios iras seruare repostas,
Atque odium renouare ferox in tempore Samnis.

QVI BATVLVM ... AVT RVFRÆ.] Æneid. 7.

Qui Rufas, Batulúmque colunt.

MVCRASQVE COLVNT.] Parisiensis liber: *Metunt.* Videtur scribendum *Macras & colunt*, non *Metunt*: etsi Strabo lib. 5. Μεταξὺ δὲ Λάϊος, καὶ Πίσης ὁ

Μάκρης ἐστι χωρίον, ᾧ πέρας τῆς Τυῤῥηνίας, καὶ τῆς Λιγυστικῆς κέχρηνται τὴν συγγραφέων πολλοί. *Lunam inter, ac Pisas, locus quidam est Macrei nomine, quo fine Etruriæ, & Liguriæ vsi sunt scriptorum multi.* Vbi Casaubonus Galliæ togatæ princeps: *Omnes fluuium Macram in hoc tractu recensent.* χωρίον *nemo, quod meminerim.* Plin. l. 3. ca. 5. *flumen Macra Liguriæ finis.* Scripserim ideo apud Strabonem ῥεῖον pro χωρίον.

OBSCVRA INCVLTIS HERDONIA MISIT AB AGRIS.] Breui talis futura. Liuius li. 27. autor est *Herdonium, quia defecturam fuisse ad Romanos comperit Annibal, nec mansuram in fide, si inde abscessisset, multitudine omni Metapontum ac Thurios traducta incendisse, occidißeque principes, qui cum Fuluio colloquia occulta habuisse comperti sunt.* Hinc ignobilitas, & solitudo *Obscura incultis*, colonis defecta.

SALENTINÆQVE COHORTES.] Strabo li. 6. Τοὺς δὲ Σαλεντίνους Κρητῶν ἀποίκους φασιν, *Cretum colonos Salentinos ferunt.* Verè addo victore, & duce Idomeneo. Æneid. 3.

Et Salentinos obsedit milite campos
Lictius Idomeneus.

Sext. Pompeius. *Salentinos à salo dictos, Cretas, & Illyrios, qui cum Locrensib. nauigantes societatem fecerint eius regionis Italiæ, quam o.* Suppleo ex fragmento Farnesiano: *Quam ab eis dicunt.* Solinus cap. 8. Salentinos à Lyciis ortos voluit.

BRVNDVSIVM, QVO DESINIT ITALA TELLVS.] Brundusium concinnè describit Lucanus primo Ciuilium:

Brundusij tutas conscendit Magnus in arces,

& *Vltima* tellus: quia statim inde excursus in Græciam, Strabo lib. 6. & M. Tullius in Antonium 2. *Cùm Brundusium, itérque illud, quod tritum in Græciam est, non sine cura vitauissem.* Zonaras notauit tam commodum esse portum Brundusij traiicientibus ex Illyrico, atque Græcia, vt eodem vento in eum accedere liceret, & inde soluere.

Parebat legio audaci permissa Cethego,
Cui socias vires, atque indiscreta maniplis
Arma recensebant, nunc sese ostendere miles
Leucosiæ è scopulis, nunc quem Picentia Pesto
Misit, & exhaustæ mox Pœno marte Carsileæ,
Nunc Silarus quos nutrit aquis, quo gurgite tradunt
Duritiem lapidum mersis inolescere ramis.
Ille & pugnacis laudauit tela Salerni,
Falcatos enses, & quæ Buxentia pubes
Aptabat dextris irrasæ robora clauæ,
Ipse humero exertus, gentili more parentum,
Diffici gaudebat equo, robúrque iuuentæ
Flexu cornipedis duro exercebat in ore.
Vos etiam attritæ, desolatæq; virorum

Eridani gentes, nullo attendente deorum
Votis tunc veſtris, caſura ruiſtis in arma,
Certauit Mutina quaſſata Placentia bello.
Mantua mittenda certauit pube Cremonæ.
Mantua Muſarum domus, atque ad ſidera cantu
Euecta Andino, & Smyrneis æmula plectris.
Tum Verona Ateſi circunflua, & vndique ſollers
Arua coronantem nutrire Fauentia pinum.
Vercellæ, fuſciq. ferax Pollentia villi,
Et quondam Teucris comes in Laurentia bella
Ocni priſca domus, paruiq. Bononia Rheni.
Quique graui remo, limoſis ſegniter vndis
Lenta paludoſæ perſcindunt ſtagna Rauennæ.
Tum Troiana manus, tellure antiquitus orti
Euganea, profugique ſacris Antenoris oris.

NVNC SILARVS, QVOS NVTRIT AQVIS, QVO GVRGITE TRADVNT DVRICIEM LAPIDVM MERSIS INOLESCERE LIBRIS.] Silius & Euſtathius in Dionyſium volunt reſtitui Straboni vocem ποτίμου lib. 5. extremo. Euſtath. Τοῦτον ὁ γεωγράφος Σίλαριν γράφων λέγει ἴδιον τοῦ Σιλάριδος, ὅτι τοῦ ὕδατος ὄντος ποτίμου. *Hunc Geographus Silarim ſcribens dicit eius proprietatem, cùm eius ſit vnda potabilis*, & Habet Strabo: Ἐπὶ τοῦ ὕδατος τοῦ ὄντος τοῦ ποταμοῦ πότου. Hîc ποτίμου ſcribo vt referatur illud, *Quos nutrit aquis*. Ibidem addit Strabo nec à colore, nec à forma lignum iam lapide verſum degenerare. Ouidius Metam. 15.

Flumen habent Cicones, quod potum ſaxea reddit
Viſcera: quòd tactis inducit marmora rebus.

Vin' plures ſeu fõtes, ſeu fluuios pari vi, fabula ne ſit fabula? Plinius oggeret pleno modio li. 31. c. 2. ex quibus hæc delibata ſunto: *Lebedon námque alluit riuus in quo ſaxa in altitudinem creſcunt. In Eurymenis fontem deiecta coronæ lapides fiunt. In Coloßis flumẽ eſt, in quo lateres coniecti, lapides extrahuntur. In Scyretico metallo arbores quæcunque flumine alluntur, ſaxa fiunt cum ramis. Diſtillantes quoque guttæ in lapides dureſcunt in antris Corycijs: nam Mieze in Macedonia etiam pendentes in ipſis cameris: at in Corintho, vbi decidere. In quibuſdam ſpeluncis vtroque modo columnas faciunt, vt in Phauſia Cherſoneſi Rodiorum in antro magno etiam diſcolori adſpectu.* Adi Iſidorum li. 13. ca. 13.

QVÆ BVXENTIA PVBES APTARAT DEXTRIS IRRASÆ ROBORA CLAVÆ.] Plin. li. 3. c. 5. Buxentum Græcis eſſe Pyxuntem docet, & in Lucania locat c. 8. Vnde ſuprà

Lucanis excita iugis.

Malè vulgo receptum: *Pyxidem*. Eſt enim Pyxûs ea forma, qua Cerasûs, Opûs, Selinûs, à buxetis ſortita nomen. Vnde ariolor è buxo clauas pubi Buxentiæ fuiſſe impolitas, ſeu *irraſas* è buxo: vt ad ſolidas vires pondus accedat tantò grauius.

ficat hanc ciuitatem: *A Perusia, Cortona, & Arretio, quæ fermè capita Etruriæ populorum erant.*

ARGOLICO DILECTVM NOMEN HALESO.] *Argolico:* quia Argiuus & carus Agamenoni Argiuo Halesus. Aen. 7.

Hinc Agamemnonius Troiani nominis hostis
Iungit Halesus equos.

Ideo cæso Agamemnone Argis profugit. Ouid. ἐρώτων l. 3.

GRAVISCAE, ALSIVM, FREGELLAE.] Strabo li. 5. Γραουίσκοι, καὶ Πύργοι, καὶ Ἄλσιον, καὶ Φρεγέλλαι.

CAMPO SQVALLENTE FREGELLAE.] Ob sacrum lucum, & vicinas Minturnas paludes. Strabo lib. 5. de cursu liris hæc: φέρεται δ' ἄνωθεν ἐκ τῶν Ἀπεννίνων ὀρῶν, καὶ τῆς Οὐηστίνης παρὰ Φρεγέλλας κώμην (πρότερον δ' ἦν πόλις ἔνδοξος) ἐκπίπτει δ' εἰς ἄλσος ἱερὸν τιμώμενον περιττῶς ὑπὸ τῶν ἐν Μιντούρναις, ὑποκείμενον τῇ πόλει. *Supernè fertur ex Appenninis montibus, & Vestina regione ad Fregellas (Fregellæ olim vrbs percelebris) euadit deinde in lucum sacrum, quem Minturnenses impensè colunt: est autem lucus ciuitati subiectus.* Et quia vrbs iam diruta iacet in *campo squallente* ruinis. Ibidem: Κατεσκάφη δ' ὑπὸ Ῥωμαίων ἀποστᾶσα. Vide Stephanum, & Liuium lib. 8.

ANTIQVVS ROMANIS MOENIBVS HORROR CLVSINVM.] Nunc enim amicum vulgus, de cuius foedere cum Romanis Appianus.

CVM PORSENA MAGNE IVBEBAS.] Strabo l. 5. Liuius l. 2. Florus, alij I. Parecbola 8. de legationib.

TVNC QVOS A NIVEIS EXEGIT LVNA METALLIS.

INSIGNIS PORTV.] Magis magisque clarescet Luna è verbis Strabonis, quæ dabo, quia *Lunæ portum est operæ cognoscere.* Ennius & Persius. Ἡ μὲν γὰρ Λοῦνα πόλις ἐστί, καὶ λιμήν. Καλοῦσι δ' οἱ Ἕλληνες Σελήνης λιμένα, καὶ πόλιν. ἡ μὲν οὖν πόλις οὐ μεγάλη. ὁ δὲ λιμὴν μέγιστός τε, καὶ κάλλιστος ἐν αὑτῷ περιέχων πλείους λιμένας (ex historiæ cognitione Silius:

— *Quo non spaciosior alter*
Innumeras cepisse rates.)

ἀγχιβαθεῖς πάντας, οἷον ἂν γένοιτο ὁρμητήριον θαλαττοκρατησάντων ἀνθρώπων τοσαύτης μὲν θαλάττης τοσοῦτον δὲ χρόνον. Περικλείεται δ' ὁ λιμὴν ὄρεσιν ὑψηλοῖς ἀφ' ὧν τὰ πελάγη κατοπτεύεται, καὶ ἡ Σαρδὼ, καὶ τῆς ἠϊόνος ἑκατέρωθεν πολὺ μέρος. *Luna ciuitas est atque portus, vocántque Græci Selenes vrbem, & portum. Est autem vrbs non magna: portus autem maximus, ac pulcherrimus, quique in se plures contineat portus, omnes alto gurgite: quale posset esse propugnaculum tanto tempore tanto mari imperantium. Clauditur autem portus celsis montibus, è quib. maria despectantur, vel ipsa Cardinia, & vtriusque literis pars magna.* Hoc est, *Claudere portum.* Lunæ verò *niuea metalla* ne argentea putes, cautio esto: erant enim candidi marmoris. Idem Strabo: Μέταλλα δὲ λίθου λευκοῦ τε, καὶ ποικίλου γλαυκίζοντος (ad cœruleum vergente) τοσαῦτά ἐστι, καὶ τηλικαῦτα μονολίθους ἐκδιδόντα πλάκας, καὶ στύλους, ὥστε τὰ πλεῖστα τῶν ἐκπρεπῶν ἔργων τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσιν ἐντεῦθεν ἔχειν τὴν χορηγίαν. *Metalla lapidis candidi, varij, ad coeruleum vergentis tanta sunt, ac talia, vt edantur inde tabulæ & columnæ ex vno solido lapide: vsque adeo, vt magnificentior quibusque Romanorum, aliarúmque ciuitatum operib. materiam benignè*

Luna suppeditauerit.

BIS SENOS HAEC PRIMA DEDIT PRAECEDERE FASSES.] Vetulonia Etruriæ ciuitas. Nota: nec enim temerè reperias hoc Vetuloniæ repertum. Dyonisius lib. 3. Antiq. Roman. tribuit Etruscis quidem, sed è qua ciuitate non exprimit: immo eorum ponit opinionem, qui singulas Etruriæ ciuitates, (numero fuere duodecim) singularios fasces cum securibus prætulisse rati sunt: nec nisi communi ciuitatium in bellum concursu duodecim vni prælatos, penes quem summa rerum consulatur.

HAEC ALTAS EBORIS DECORAVIT HONORE CVRVLES.] Curules ex ebore fabrè fuisse factas posuit in Camillo Plutarchus:

> Ἐπὶ τῶν ἐλεφαντίνων δίφρων ἐν ἀγορᾷ ἐκάθηντο κεκοσμημένοι.
> *In eboraceis sellis in foro sedebant ornati.*

Sermo est de Romanorum triumphatoribus, sacrificis, & honoratioribus quibúsque extremam Gallorum importunitatem præstolantibus. Polyb. lib. 6. autor est in funere megistanum Romæ obsideri rostra ab iis, qui funus cohonestant in curulibus ex ebore. Dionysius l. 3. θρόνον ἐλεφάντινον *Sedem eburneam*. Tarquinio Prisco defert à Tyrrhenis, vnà cum purpura, de qua Silius:

ET PRINCEPS TYRIO VESTEM PRÆTEXVIT OSTRO.] Prægreditur: *Hæc eboris*: suggreditur: *Hæc eadem pugnas*: cur medium non est extremis conforme, & eiusdemmodi? Malim equidem: *Hæc princeps*. Et mirarem, nisi animaduerterem paulò ante: *Bis senos hæc*, & addi: *Et iunxit*: : vbi siquis reponat: *Hæc iunxit*, certè de venustate nihil detriuerit. Ad rem. Dionysius Halicarnasseus de Etruscorum legatis, & munificentia in Tarquinium: Χιτῶνά τε πορφυροῦν, χρυσόσημον, καὶ περιβόλαιον πορφυροῦν ποικίλον, οἷα Λυδῶν τε, καὶ Περσῶν ἐφόρουν οἱ βασιλεῖς, πλὴν οὐ τετράγωνον τῷ σχήματι καθάπερ ἐκεῖνα ἦν, ἀλλ' ἡμικύκλιον. *Vestem purpuream, auro insignitam, & amiculum purpura varium, qualia gerunt, Lydorum, Persarúmque reges, nisi quod figura quadrangulum non erat, vt illa, sed hemycicly forma.* Conspectè: οὐ τετράγωνον: *Non quadrangulum*, eiusmodi námque Ciuil. 5. in Antonio suggillauit Appianus: Καὶ στολὴν εἶχε τετράγωνον ἑλληνικὴν ἀντὶ τῆς πατρίου. *Stolam habuit quadrangulam Græcorum more spreta patria*: Plinius lib. 8. ca. 48. *Prætexta apud Etruscos originem inuenere.* Definitæ Silius *Vetulonia.*

Hos iuxta Nepesina cohors, æquique Falisci,
Quíque tuos Flauina focos, Sabatia quíque
Stagna tenent, Ciminíque lacum, qui Sutria tecta
Haud procul, & sacris Phœbo Soracte frequentant,
Spicula bina gerunt, caput his cudone ferino
Stat cautum, Lycios damnant hastilibus arcus.
Hæ bellare acies norant, ac Marsica pubes
Et bellare manu, & chelydris cantare soporem,
Viperéúmque herbis hebetare, & carmine dentem.

Æetæ prolem Anguitiam mala gramina primam
Monstrauisse ferunt, tactúque domare venena,
Et lunam excußisse polo, stridoribus amnes
Frenantem, ac syluis montem nudasse vocatis.
Sed populis nomen posuit metuentior hospes,
Cum fugeret Phrygios trans æquora Martia Crenos,
Mygdoniam Phœbi superatus pectine loton.
Marruuium veteris celebratum nomine Marri
Vrbibus est illis caput, interiórque per vdos
Alba sedet campos, pomísque rependit aristas.

ÆQVIQVE FALISCI.] Ouid. ab *Haleso Faliscos* conditos canit li. 3. ἐρώτων Ekg. 12.

> *Argiua est pompæ facies. Agamemnone caso*
> *Et scelus, & patrias fugit Halesus opes.*
> *Inque pererratis profugus terráque, marísque*
> *Mœnia felici condidit alta manu.*
> *Ille suos docuit Bunonia sacra Faliscos.*

Plin. lib. 3. cap. 5. *Falisca Argis orta, vt autor est Cato, quæ cognominatur Etruscorum.* Solin. cap. 8. *Æqui Falisci:* quòd ab Haleso æqui seruantissimo oriundi: est enim ille Ægisthi detestatus iniquitates, quem ab Ouidio *scelus* dici autumo.

QVIQVE TVOS FLAVINA FOCOS... CIMINIQVE LACVM... SORACTE.] Æneid. 7:

> — *æquósque Faliscos,*
> *Hi Soractis habent arces, Flaminiáque arua,*
> *Et Ciminis cum monte lacum.* Vide Seruium:

SABATIA QVIQVE STAGNA TENENT.] Festus vnicos, rectè scribit a Sabate. Plin. lib. 4. cap. 5. propter Albigaunum opidum locat *vadum Sabatium.* Meminit & Capitolinus. Strabo quoque lib. 5. lacubus annumerat.

CIMINIQVE LACVM.] Virgil. supero loco. Hic olim rus Syllanum. Imperitius scribitur *Ciminius.*

QVI SVTRIA TECTA.] Haut vano verborum ambitus, si modò illud Liuii lib. 9. respexit Poëta: *Quantus non vnquam antea exercitus ad Sutrium venit.* Quod explicatius est Sex. Pompeij verbis: *Sutrium quasi eant, vtique in prouerbium abijt ex hac causa. Gallico tumultu quondam edictum est, legiones Sutrij vt præstò essent cùm cibo suo. Quod vsurpari cœptum est in ijs, qui suis rebus, opibúsque officij id præstarent, quibus deberent.* Vet. inscr. SVTRVM. Altera COL. IVLIA SVTRINA.

CAPVT IIS [illegible] DONS FERINO SAT CAVTVM.] Turneb. li. 1. Ad. c. 13.

MARSICA PVBES ET BELLARE MANV.] Vult eos armis potius, quàm telis pugnare. scuta námque illis permaxima, quæ *Albesia* dicta, & *decumana*, Sext. Pompeius.

MARSICA PVBES VIPEREVMQ. HERBIS HEBETARE ET CARMINE DENTEM.] Aeneid.7.

Vipereo generi, & grauiter spirantibus hydris
Spargere qui somnos cantúq. manúq. solebat,
Mulcebátque iras, & morsus arte leuabat.

Pòst de eodem:

— *neque eum iuuere in vulnera cantus*
Somniferi, & Marsis quæsitæ in montibus herbæ.

Autor Elegiæ de faciei medicamine:

Et mediæ Marsis findantur cantibus angues.

Pomponius Pictoribus: *Mirum ni hæc Marsa est, in colubras callet canticulam.* Adeundus Gellius lib.16. c.11. Cantandi serpentes rationem vsitatam Indis reconditè docet Philostratus vita Apollonii: κοκκοβαφεῖ πέπλῳ χρυσᾶ ἐνείροντες γράμματα τιθέασι πρὸ τῆς χειᾶς ὕπνον ἐγγοητεύσαντες τοῖς γράμμασιν, ὑφ' οὗ νικᾶται τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀτρέπτους ὄντας ὁ δράκων καὶ πολλὰ τῆς ἀπορρήτου σοφίας [non vanè Maro de cantatore illo:

— *Marrubia venit de gente sacerdos:*

quippe sacerdotibus plus inest. sapientiæ] ἐπ' αὐτὸν ᾄδουσιν, οἷς ἄγεταί τε, καὶ τὸν αὐχένα ὑπερβαλὼν τῆς χειᾶς, ἐπικαθεύδει τοῖς γράμμασι. προσπεσόντες δὲ οἱ Ἰνδοὶ κειμένῳ πελέκεις ἐναράττουσι, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτεμόντες λῄζονται τὰς ἐν αὐτῇ λίθους. *Peplo coccinato aureas insertantes literas ante specum ponunt, somnum literis incinentes: draconis oculos interritos licet somnus vincit, & arcanæ sapientiæ multa in eum cantant, quib. agitur, & ceruice tenus è specu prægrediens indormit stratis characteribus. Indi igitur irruentes iacenti draconi securim impingunt, sectóq. capite pretiosos eius lapillos in spolium asportant.* De Marsis Lucilius lib. Satyr. 20.

Iam disrumpetur medius, iam vt Marsus colubras
Disrumpit cantu, venas cùm extenderit omnes.

ÆETÆ PROLEM ANGITIAM.] Cœlius Æetæ filias tres facit Angitiam, Medeam, Circen. *Angitia vicina Fucino occupauit, ibique salubri scientia aduersus morbos restitit, cumq. desisset hominem viuere, Dea habita est*, Solin. c.8.

SED POPVLIS NOMEN POSVIT.] Marsis Marsya rex Lydorum. Alii Marsos à Marso Circes filio denominant. Sic disertim Gellius lib. 16. c. 11. & Solinus c.8.

CVM FVGERET PHRYGIOS TRANS ÆQVORA MARTIA CRENOS.] Ita ineptus est codex à P. Nutio. Membranæ Colonienses: *Marsua franos.* Vt Horatius & Seneca extulerunt *Atrida* primore casu: sic *Marsya* passim occurrit. Fast.6.

Marsya nomen habet Phrygiæ liquidißimus amnis.

Lucan. lib.3.

Quà celer, & rectis descendens Marsya ripis
Errantem Mæandron adit, mistusq. refertur.

Martialis lib 2. Epigr.64. Fabula. Pallas malarum tumore, qui canenti offundebatur, iratior abiecit tibiam. Reperit Marsyas, qua tam bellè sibi canere visus est, Phœbo vt certauerit: victo deinde Dei Marsyæ numine toto corpore pellis defluit. Hinc Satyrorum lacrymæ, Faunorum, & aliorum: ex iis flumen ortum. Ouid.6. Fast.6. Metam. Sidonius Carm.13. Solin.

c.53. Apollod. lib. 1. Nonnus lib. 2. ibi:

> Ἐξ ὅτε Μαρσύαο θημάχον αὐλὸν ἐλέγξας.
>
> *Ex quo Marsyæ damnata est tibia Phœbo*
>
> *Certantis.* —

Consuli potest & Xenophon lib. 2. de Exped. Cyri. Liuius lib. 38. Eustath. in Dionysium. Diuersè fabellam recitat Apuleius lib. 1. Florid. Amœnitatis habet quamplurimum locus Maximi Tyrii de Marsya flumine, socióq. Mæandro: Φρύγες οἱ περὶ τὰς Κελαινὰς νεμόμενοι τιμῶσι ποταμοὺς δύο, Μαρσύαν, καὶ Μαίανδρον. εἶδον τοὺς ποταμούς· ἀφίησιν αὐτοὺς πηγὴ μία, ἣ προσελθοῦσα ἐπὶ τὸ ὄρος ἀφανίζεται κατὰ νῶτα τῆς πόλεως κἀν αὖθις ἐκδίδωσιν ἐκ τοῦ ἄστεος διελοῦσα τοῖς ποταμοῖς καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὰ ὀνόματα. Ὁ μὲν ἐπὶ Λυδίας ῥεῖ ὁ Μαίανδρος. ὁ δὲ αὐτοῦ περὶ τὰ πεδία ἀναλίσκεται. Θύουσι Φρύγες τοῖς ποταμοῖς, οἱ μὲν ἀμφοτέροις, οἱ δὲ τῷ Μαιάνδρῳ, οἱ δὲ τῷ Μαρσύᾳ, καὶ ἐμβάλλουσι τὰ μηρία εἰς τὰς πηγὰς ἐπιφημίσαντες τὸ ὄνομα τοῦ ποταμοῦ, ὁποτέρῳ ἔθυσαν. Ἀπενεχθέντα δὲ ἐπὶ τὸ ὄρος, καὶ ὑποδύντα τῷ ὕδατι, οὔτ' ἂν ἐπὶ τὸν Μαρσύαν ἐκδοθείη τὰ τοῦ Μαιάνδρου, οὔτ' ἐπὶ τὸν Μαίανδρον τὰ Μαρσύου. εἰ δ' ἀμφοῖν εἴη, διαιροῦνται τὸ δῶρον. *Phryges, qui Celanas accolunt geminos fluuios Marsyam, & Mæandrum in pretio habent. Fluuios illos vidi: edit eos fons vnus, qui ad montem accedentib. à tergo vrbis non comparet, & rursus ex vrbe euadit fluuiis aquam, & nomina distribuens. Mæander in Lydia fluit: Marsyas in campos effunditur. Hisce fluuiis Phryges immolant, vtrisque nonnulli, quidam Mæandro, Marsyæ alij, ac femora (hostiarum) in fontes inijciunt, fluuij, cui immolant, nomen clamantes. Ea vbi in montem euaserint, & aquam subierint, non in Marsyam euadent, quæ Mæandro dicata fuerint, neq. in Mæandrum, quæ Marsyæ: quod si vtriusq. fuerint, donarium diuidunt.* Marsyas teste Curtio lib. 3. *quamdiu intra muros fluit, nomen suum retinet: at cùm extra munimenta se euoluit, maiore vi, ac mole agentem vndas Lycum appellant.*

PHRYGIOS.. CRENOS.] Plinius lib. 16. c. 44. vocibus collatis vtitur: *Regionem Aulocrenem diximus, per quam ab Apamæa in Phrygiam itur. Ibi platanus ostenditur* (πίτυν, seu pinum vocat Philostratus in Iconibus) *ex qua pependit Marsya victus ab Apolline, quæ iam tum magnitudine electa est.* Lib. 5. ca. 29. vocat *Aulocrenos*, & eandem fabellam obserit. Ergo *Crenos*, seu *Crenen* (videtur enim ille fons esse origo Mæandri, & Marsyæ apud Maximum Tyrium) *Aulocrenos*, & *Aulocren* non distrahemus.

MYGDONIAM PHOEBI SVPERATVS PECTINE LOTON.] Mygdonia Pausaniæ est Lydia: quod congruet cum Plinio supra *Marsyam ducem Lydorum* faciente. Lib. verò 43. Bessaricon apud Nonnum est Phrygia, cuius tutela Rhea, seu Cybele:

> — — Ῥείη
>
> Μυγδονίης πολιοῦχος ἐης χθονός.
>
> *Mygdonij tutela soli Rhea.*

Hîc *Mygdoniam loton* poni pro *Lydia tibia* ex eo videtur, quòd læto cantamine cum Apolline contendent Marsya, non tristi. Cùm verò duplex fuerit tibia, Lydia lætior erat, & choreas ducentium: Phrygia luctibus, & vlulatibus, Cybelesque sacris accommodatior. Sed contrà Plin. lib. 7. c. 56. *Obliquam tibiam Midas in Phrygia. Geminas tibias Marsyas in eadem gente*, reperit: reperta vero cecinisse persuadeor. [illegible] Philippus.

LOTON.] Lotus quia cauari facilis, tibiæ materies fuit. *Lotos arboris genus,*

ex cuius materia frequenter tibiæ fiebant, inquit Festus. Sic Fast. 4.

— sed me sonus æris acuti (sistra loquitur)
Terret, & horrendo lotos adunca sono.

Et vaginæ. Theocritus Idyll. 25. de Amphitruone gladium quæritante:

Κουφίζων ἑτέρᾳ κολεὸν μέγα λώτινον ἔργον.
Vaginam è loto rem magnam læua leuabat.

Ouid. 6. Metam. tibiam Mineruæ, *Tritoniacam arundinem* dicit, ideo, quod opinor, quia Tritonis palus Libyę non procul à Lotophagis, vbi materia tibiæ vberat. Adeo vt si fuit illa Mineruæ tibia prima, è loto prima fuerit. Ouidius tamen in Fastis è buxo primam vult, inuentámque Mineruæ, quæ ibi fatur:

Prima terebrato per rara foramina buxo
Vt daret, effeci, tibia longa sonos.

Λωτίνους αὐλούς, *Tibias è loto.* leges etiam apud Athenæum lib. 4. & Μυγδόνιον αὐλόν, *Mygdoniam tibiam.* apud Theocritum Idyll. K. Succinat tandem victor tibia Apollo ex Philippi προοιμίῳ:

Ἥμερον αὐλήσαντι πολυτρήτων διὰ λώτων
Εἶπε λιγυφθόγγῳ Φοῖβος ἐπὶ Γλαφύρᾳ.
Μαρσύη, ἐψεύσω τὸν εὕρεμα. τοὺς γὰρ Ἀθήνης
Αὐλοὺς ἐκ Φρυγίης οὗτος ἐληίσατο.
Multiforis blandum cum l otina tibia cantum
Ederet, arguto Phœbus ait Glaphyræ:
Inuenti vanus Marsyas: námq. Minerua
Quam Phrygia tulerat tibiam, habet Glaphyra.

MARRVVIVM VETERIS CELEBRATVM NOMINE MARRI.] Alii Marrubium legunt, vt fere apud Virgilium scribi solemne est, quem & vidisse profuerit. Strabo lib. 5. Μαρούιον.

POMISQVE REPENDIT ARISTAS.] Alba pomifera, non frugiferens

Cætera in obscuro famæ, & sine nomine, vulgi
Sed numero castella valent: coniungitur acer
Pelignus, gelidóque rapit Sulmone cohortes.
Nec cedit studio vicinus sanguine miles,
Quem genuere Cales, non paruæ conditor vrbis
(Vt fama est) Calais, Boreæ quem rapta per auras.
Orithyia vago geticis nutriuit in antris.
Haud illo leuior bellis Vestina iuuentus
Agmina densauit venatu dura ferarum.
Quæ Fiscelle tuas arces, Pinnámq; virentem,
Pascuáq; haud tarde redeuntia tondet Auellæ.
Marrucina simul Frentanis æmula pubes
Corfini populos, magnúmq; Theate trahebat.
Omnibus in pugna fertur sparus, omnibus alto

Mox Silius:

> — *Irpináq. pubes*
> *Horrebat telis, & tergo hirsuta ferarum.*

PASCVAQ. HAVT TARDE REDEVNTIA TONDET AVELLÆ.] Similia Maro delaudat ad Mantuam Georg. 2. in quibus

> — *quantum longis carpent armenta diebus,*
> *Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.*

ET TOTO DABAT AD BELLVM CAMPANIA TRACTV.] Scribo: *E toto.*

VICINIS SEDIBVS OSCI.] Habet exactum, quod scribit Poëta. Strabo lib. 5. paria. Τὴν δὲ συνεχῆ ταύτῃ πρότερον Αὔσονες ᾤκουν, οἵπερ καὶ τὴν Καμπανίαν εἶχον. Μετὰ δὲ τούτους Ὄσκοι. καὶ τούτοις δὲ μετὰ τῆς Καμπανίας. *Vicinam huic regionem prius tenuere Ausones ii, qui Campaniam tenuerant. Hos sequuntur Osci, qui & in Campaniæ consortium admißi.*

SERVABANT, SINVESSA TEPENS.] Veriloquium retegit Strabo: Ἡ δὲ Σινύεσσα ἐν Σητίνῳ κόλπῳ ἵδρυται, ἀφ' οὗ καὶ τοὔνομα. σίνος γὰρ ὁ κόλπος. Πλησίον δ' αὐτῆς ἐστι θερμὰ λουτρὰ κάλλιστα ποιοῦντα πρὸς νόσους ἐνίας: *Sinueßa in Setino sinu, à quo & vocabulum: Sinus enim Latinis, qui Græcis* κόλπος. *Propter ipsam præstantißima sunt balnea calidis aquis, quibusdam morbis medentia.* Ecquib. morbis? Plin. lib. 31. c. 2. *In eadem Campaniæ regione Sinuessanæ aquæ sterilitatem fœminarum, & virorum insaniam abolere produntur.* Eò Claudius Imp. mollitie cœli, & salubritate aquarum captus Sinuessam pergit, Taciti lib. 12.

QVASQ. EVERTERE SILENTIA AMYCLÆ.] Amyclæ Laconum vnæ, Sabinorum alteræ: ambæ cognitissimæ, Sabinorum etiam adagione, cui originem hanc tribuit Seruius in 10. Aeneid. Creperis, & iniquis temporib. aduentus hostium falsò sæpe nunciatus erat Amyclis: erat autem id molestissimum. Quò igitur vano metu ciuitas liberaretur, lege cautum est, ne quis hostes aduentare nunciaret. Seriò tamen hostes propinquant vrbi, nec metu legis quisquam id ausus proloqui est, tacetur, perit ciuitas. De alteris Amyclis adagionem natum putat Solinus c. 12.

REGNATA LAMO CAIETA, DOMVSQ. ANTIPHATÆ COMPRESSA FRETO.] Caietanum sinum intellige, regnum Lami, & formias à Lamo positas. Horat. lib. 3. Car. Od. 17.

> *Aeli vetusto nobilis ab Lamo,*
> *Quando & priores hinc Lamias ferunt*
> *Denominatos, & nepotum*
> *Per memores genus omne fastos.*
> *Autore ab illo ducis originem,*
> *Qui Formiarum mœnia dicitur*
> *Princeps & innantem Maricæ*
> *Litorib. tenuisse Lirim*
> *Latè tyrannus.*

Solin. c. 8. *Formiæ etiam Læstrygonib. habitatæ.* Odyss. κ.

> — Λάμου αἰπὺ πτολίεθρον
> Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην.
> — *mœnia celsa Lami*
> *Læstrygoniæ editioris.*

Cicero epist. 13. lib. 2. ad Atticum: *Si verò in hunc τηλέπυλον veneris Λαιστρυγονίην, Formias dico.* Strabo lib. 5. à Laconib. Formias vult conditas, edítque causam nominis: Ορμίαι λεγόμεναι διὰ τὸ εὔορμον: Hormiæ dictæ (inde Formiæ) quia nauib. appellendis percommodæ. Coniurat Festus: *Formiæ opidum appellatur ex Græco velut Hormiæ, quòd circa id crebræ stationes, tutæq. erant, vnde proficiscebantur nauigaturi.* Ex quo conficio *Formias* fuisse *domum Antiphatæ*; addito quod Odyss. κ. portum obiacentem Læstrygoniæ miris modis deprædicat Poëta princeps:

> Ενθ' ἐπεὶ εἰς λιμένα κλυτὸν ἤλθομεν, ὃν πέρι πέτρη
> Ηλίβατος τετύχηκε διαμπερὲς ἀμφοτέρωθεν,
> Ακταὶ δὲ προβλῆτες ἐναντίαι ἀλλήλῃσιν
> Εν στόματι προὔχουσιν, ἀραιὴ δ' εἴσοδός ἐστιν.
> Ενθ' οἵ γ' εἴσω βαίνης ἔχον νέας ἀμφιελίσσας,
> Αἱ μὲν ἄρ' ἔντοσθεν λιμένος κοίλοιο δέδεντο
> Πλησίαι. οὐ μὲν γάρ ποτ' ἀέξετο κῦμά γ' ἐν αὐτῷ,
> Ουτε μέγ', οὔτ' ὀλίγον. λευκὴ δ' ἦν ἀμφὶ γαλήνη.
> *Famosum in portum deuenimus, vndique rupes*
> *Hac illac immanis erat, prosectáq. in ora*
> *Litora compositis surgebant frontibus arcto*
> *Introitu. Huc socij subiere, ratésq. rotundas*
> *Continuere simul vinclis per mutua nexas.*
> *Insurgit nunquam portu decumanus in illo*
> *Fluctus, nec minima vnda furit, sed vbique serena est.*

Atqui hîc fuit Antiphatę ὑψερεφὲς δῶ, *domus Antiphatæ.* Estque tam Antiphates Homero Læstrygonum rex, quàm Lamus: Lamus licet vetustior, atq. adeo sedis conditor. Ouid. 14. Metam.

> *Inde Lami veterem Læstrygonis, inquit, in vrbem*
> *Venimus: Antiphates terra regnabat in illa.*

Strabonem igitur explico, quòd veterem Læstrygoniam vrbem post conuenæ Lacones aliter denominarint, auxerintq. aut iteratò erexerint. Cicero Or. pro L. Manilia: *An verò ignoratis portum Caietæ celeberrimum, atque plenißimum nauium inspectante prætore à prædonib. esse direptum?* Iterum de Antiphate ad lib. 14. ibi:

> *Post dirum Antiphatæ sceptrum.*

STAGNISQ. PALVSTRE LINTERNVM] Strabo lib. 5. Πόλεις μὲν δ' ἐπὶ θαλάττῃ μετὰ τὴν Σινόεσσαν, Λίτερνον. *Vrbes sunt ad mare præter Sinuessam, Linternum, aliæque.* Addit Scipionem Africanum ibi vitam finisse, & sepultum, quod & Val. Maximus adstruit lib. 5. c. 3. Seneca Epist. 51. lib. 1. D. Aug. lib. 3. de Ciuit. c. 21.

QVONDAM FATORVM CONSCIA CVMÆ.] Adspectu Sybillæ Cumanæ Aen. 6. Solin. c. 8. Cumæ. *Ibidem Sibyllæ sacellum est, sed eius quæ rebus Romanis quinquagesima Olympiade interfuit, cuiusq. librum ad Cornelium vsque Syllam Pontifices nostri consulebant.*

Illic Nuceria, & Gaurus naualibus apta,
Prole Dicarchenia, multo cum milite Graia,

Illic Parthenope, ac Pœno non peruia Nola,
Alliphe, & Clanio contenta semper Acerræ,
Sarrastis etiam populos, totásque videres
Sarni mitis opes: illic quos sulphure pingues
Phlegræi legere sinus, Misenus, & ardens
Ore giganteo sedes Ithacesia Bai,
Non Prochyte, non ardentem sortita Typhœa
Inarime, non antiqui saxosa Telonis
Insula, nec paruis aberat Calatia muris,
Surrentum, & pauper sulci cerealis Auella.
In primis Capua, heu rebus seruare serenis
Inconsulta modum, & prauo peritura tumore.

PROLE DICARCHÆA MVLTO CVM MILITE GRAIA ILLIC PARTHENOPE.] Aderant Parthenopæi, siue Neapolitani cum multo milite, qui erat *Proles Dicarchæa*, hoc est, cum Puteolanis, Plin. lib. 3. c. 5. *Puteoli colonia Dicarchia dicti.* Præter causam nomenclationis in ea clausam Sext. Pompeius: *Dicarchsa vocabatur, quæ nunc Puteoli, quòd ea ciuitas quondam iustissimè regebatur.* Strabo lib. 8. nominis vtriúsque commeminit.

POENO NON PERVIA NOLA.] Autore Senatu, adiutore ac defensore Claudio Marcello, etsi plebes Annibalem vellet quammaximè, Liuius lib. 23. *Nolam* à Tyriis fundatam tradidit. Solin. c. 8.

ET CLANIO CONTEMTÆ SEMPER ACERRÆ.] Maro:

— *Vacuis Clanius non æquus Acerris.*

Vrbs est supra Padum autore Plutarcho in Marcello. Municipium fuit Romanorum, vti Cumæ, de quib. antè, & Atella, Festo verbo *Municeps.*

SARRASTES ETIAM POPVLOS, TOTASQ. VIDERES SARNI MITIS OPES.] Virgilii παρῴδημα, in quo:

Sarrastes populos, & quæ rigat æquora Sarnus.

Quærit Heynsius: Quid ni: *Ditis opes*? Dico studium fuisse Poëtæ leuem fluuii lapsum loqui, vt Maroni:

—— *leni fluit agmine Tibris.*

Simili translatione dictum Silio:

Clementer surgente iugo.

dictum & Liuio. Heynsius putauit hîc Midam aliquem esse Sarnum, cùm sit fluuius, Etsi non ambigo fluuiis diuitias quandoq. crescere. Iterum libro vltimo Silius: *Mitis Iberus* de fluuio, cui *Diues* epithetum non disconuenisset, nisi Silius antetulisset aliud. Accedit Strabo lib. 5. & Plin. lib. 3. c. 5. *Alluente verò Sarno amne.*

PHLEGRÆI MISERE SINVS.] Eustathius in Dionysium etiam in terra Campania Phlegræos agnoscit, & Polyb. lib. 2. Τὰ Φλεγραῖά ποτε καλούμενα τὰ περὶ Καπύην, *Phlegræi campi ad Capuam.* iterátque lib. 3. Plin. lib. 18. c. 11. *Laborias* fœcundissimam partem agri Campani putat: *Quantum autem vniuersas terras campus circumpadanus antecedit, tantum ipsum pars eius, quæ Laboria vocantur,*

quem Phlegræum Græci appellant. Finiuntur Laboriæ via ab vtroq. latere consulari, quæ à Puteolis, & quæ à Cumis Capuam ducit.

ANTIQVI SAXOSA TELONIS INSVLA.] Aen.7.

— quem genuisse Telon Sebetide nympha
Fertur, Teleboûm Capreas cùm regna teneret
Iam senior.

PAVPER SVLCI CEREALIS AVELLA.] Codex impressus à Phil. Nutio *Abella*. Rectè: etsi *Auella* hoc Silii loco amplectatur Casaubonus in Strab. lib.5. Agimus enim in Campania, vbi adsitas sibi vult hasce ciuitates Strabo lib.5. Νῶλα, καὶ Νουκερία, καὶ Ἀχέρραι, καὶ Ἄβελλα. *Nola, Nuceria, Acerræ, Abella.* Quid enim attinuit *Auellam* repeti? Ante vidisti:

Pascua haut tardè redeuntia tondet Auellæ?

Nec vano argumento reddiderim Virgilio vocem eandem Aeneid.7.

Et quos maliferæ despectant mœnia Auellæ.

Vulgo *Bellæ*. Terra pomorum ferax minus est tritici, docuit de Alba, Silius:

— pomísq. rependit aristas.

Abellæ quò pomorũ fœcũdiores, tritici steriliores, quòd Silius his adserit:

— pauper sulci Cerealis Abella.

Nec nouum earundem literarum collisione alteram aut vocis pedi, aut capiti deripi. Veteres quidem codices Virgilio arrogant *Bellæ* teste Pierio: tamen ipse & Erythræus inclinant in *Abellas*, & Manutii editioni sic est.

Lectos venturo formabat Scipio bello.
Ille viris pila, & ferro circundare pectus
Addiderat, leuiora domo de more parentum
Gestabant tela, ambustas sine cuspide cornos,
Aclidis vsus erat, factæque ad rura bipennes.
Ipse inter medios venturæ ingentia laudis
Signa dabat, vibrare sudem, transmittere saltu
Muralis fossas, vndosam frangere nando
Indutus thoraca vadum: spectacula tanta
Ante acies virtutis erant: sæpe alite planta
Ilia perfossum, & campi per aperta volantem
Ipse pedes præuertit equum, sæpe arduus idem
Castrorum spatium & saxo transmisit, & hasta:
Martia frons, faciléſque comæ, nec ponè retróque
Cæsaries breuior, flagrabant lumina, miti
Aspectu, gratúsq; inerat visentibus horror.
Affuit & Samnis, nondum vergente fauore
Ad Pœnos, sed nec veteri purgatus ab ira.
Qui Batulum, Mucrásque colunt, Bouiania quique

Exercent lustra, aut Caudinis faucibus hærent,
Et quos aut Rufre, aut quos Esernia, quósve
Obscura incultis Herdonia misit ab agris,
Brutius haud dispar animorum, vnáque iuuentus
Lucanis excita iugis, Hirpináq; pubes
Horrebat telis, & tergo hirsuta ferarum,
Hos venatus alit, lustra incoluere, sitímque
Auertunt fluuio, somníq; labore parantur.
Additur his Calaber, Salentinæque cohortes,
Nec non Brundusium, quo desinit Itala tellus.

HEV REBVS SERVARE SECVNDIS INCONSVLTA MODVM.] Detritum ex Virgiliano:

Nescia mens hominum fati, sortísque futuræ,
Et seruare modum rebus sublata secundis!

Inest quibusdam exaratum: *Serenis* in Silio. Neque displicet: alterum forte ab eo, qui Poëtas contulit.

LECTOS VENTVRO FORMABAT.] L. & Par. *Lectos rectores*: at si exercitamenta dinumeras, inuenies in quemuis lectum militem conuenire. Vide Vegetium li. I. capitibus pluribus.

VNDOSVM FRANGERE MANDO INDVTVS THORACA VADVM.] Virtus non simplex thoracatum nare per impetuosum vadum. Claudianus Honorio adolescenti alterum decus addit:

— *transnare sonoras*
Torrentum furias.

Immane quantum Batauis Tacitus adscribat Histor. li. 4. *Erat & domi dilectus eques, præcipuo nandi studio, arma, equósque retinens integris turmis Rhenum perrumpere.* Eustathius in Dionysium de Persis: Ἀσκεῖν δὲ λέγονται μεγαλοφωνίαν οἱ Πέρσαι, καὶ καῦμα, καὶ ψύχος φέρειν, καὶ ὄμβρους, καὶ χειμάῤῥων διαβάσεις, ὥστε ἄβροχα φυλάσσειν τά τε ὅπλα, καὶ τὴν ἐσθῆτα: *Ad grandiloquentiam feruntur exerceri Persæ, item æstum iuxtà, atque frigus ferre, imbrésque & torrentium transitus armis, ac veste intactis ab aqua.*

IPSE PEDES PRÆVERTIT ÆQVVM.] Statius Achilleide de Achille:

— *volucres cùm iam præuertere ceruos,*
Et Lapithas cogebat equo.

SAMNIS ... NEC VETERI PVRGATVS AB IRA.] Toties ab iis rebellatum! Liuius prima decade. Silius lib. II.

Sæuior ante alios iras seruare repostas,
Atque odium renouare ferox in tempore Samnis.

QVI BATVLVM ... AVT RVFRÆ.] Æneid. 7.

Qui Rufas, Batulúmque colunt.

MVCRASQVE COLVNT.] Parisiensis liber: *Metunt.* Videtur scribendum *Macras & colunt*, non *Metunt*: etsi Strabo lib. 5. Μεταξὺ δὲ Λάϊνος, καὶ Πίσης ὁ

Μάκρης ὅτι χωρίον, ὃ περατῆς Τυῤῥηνίας, καὶ τῆς Λιγυστικῆς κέχρηνται τῶν συγγραφέων πολλοί. *Lunam inter, ac Pisas, locus quidam est Macres nomine, quo fine Etruriæ, & Liguriæ vsi sunt scriptorum multi.* Vbi Casaubonus Galliæ togatæ princeps: *Omnes fluuium Macram in hoc tractu recensent.* χωρίον *nemo, quod meminerim.* Plin. l. 3. ca. 5. *flumen Macra Liguriæ finis.* Scripserim ideo apud Strabonem ῥεῖον pro χωρίον.

OBSCVRA INCVLTIS HERDONIA MISIT AB AGRIS.] Breui talis futura. Liuius li. 27. autor est *Herdonium, quia defecturam fuisse ad Romanos comperit Annibal, nec mansuram in fide, si inde abscessisset, multitudine omni Metapontum ac Thurios traducta incendisse, occidisséque principes, qui cum Fuluio colloquia occulta habuisse comperti sunt.* Hinc ignobilitas, & solitudo *Obscura incultis*, colonis defecta.

SALENTINÆQVE COHORTES.] Strabo li. 6. Τοὺς δὲ Σαλεντίνους Κρητῶν ἀποίκους φασιν, *Cretum colonos Salentinos ferunt.* Verè addo victore, & duce Idomeneo. Æneid. 3.

Et Salentinos obsedit milite campos
Lictius Idomeneus.

Sext. Pompeius. *Salentinos à salo dictos, Cretas, & Illyrios, qui cum Locrensib. nauigantes societatem fecerint eius regionis Italiæ, quam e.* Suppleo ex fragmento Farnesiano: *Quam ab eis dicunt.* Solinus cap. 8. Salentinos à Lyciis ortos voluit.

BRVNDVSIVM, QVO DESINIT ITALA TELLVS.] Brundusium concinnè describit Lucanus primo Ciuilium:

Brundusij tutas conscendit Magnus in arces,

& *Vltima* tellus: quia statim inde excursus in Græciam, Strabo lib. 6. & M. Tullius in Antonium 2. *Cùm Brundusium, itérque illud, quod tritum in Græciam est, non sine cura vitauissem.* Zonaras notauit tam commodum esse portum Brundusij traiicientibus ex Illyrico, atque Græcia, vt eodem vento in eum accedere liceret, & inde soluere.

Parebat legio audaci permissa Cethego,
Cui socias vires, atque indiscreta maniplis
Arma recensebant, nunc sese ostendere miles
Leucosiæ è scopulis, nunc quem Picentia Pesto
Misit, & exhaustæ mox Pœno marte Carillæ,
Nunc Silarus quos nutrit aquis, quo gurgite tradunt
Duritiem lapidum mersis inolescere ramis.
Ille & pugnacis laudauit tela Salerni,
Falcatos enses, & quæ Buxentia pubes
Aptabat dextris irrasæ robora clauæ,
Ipse humero exertus, gentili more parentum,
Diffici gaudebat equo, robúrque iuuentæ
Flexu cornipedis duro exercebat in ore.
Vos etiam attritæ, desolatæq; virorum

Eridani gentes, nullo attendente deorum
Votis tunc vestris, casura ruistis in arma,
Certauit Mutinæ quassata Placentia bello.
Mantua mittenda certauit pube Cremonæ.
Mantua Musarum domus, atque ad sidera cantu
Euecta Andino, & Smyrneis æmula plectris.
Tum Verona Atesi circunflua, & vndique sollers
Arua coronantem nutrire Fauentia pinum.
Vercellæ, fusciq. ferax Pollentia villi,
Et quondam Teucris comes in Laurentia bella
Ocni prisca domus, paruiq. Bononia Rheni.
Quique graui remo, limosis segniter vndis
Lenta paludosæ perscindunt stagna Rauennæ.
Tum Troiana manus, tellure antiquitus orti
Euganea, profugique sacris Antenoris oris.

NVNC SILARVS, QVOS NVTRIT AQVIS, QVO GVRGITE TRADVNT DVRICIEM LAPIDVM MERSIS INOLESCERE LIBRIS.] Silius & Eustathius in Dionysium volunt restitui Straboni vocem ποτίμου lib. 5. extremo. Eustath. Τοῦτον ὁ γεωγράφος Σίλαριν γράφων λέγει ἴδιον τοῦ Σιλάριδος, ὅτι τοῦ ὕδατος ὄντος ποτίμου. *Hunc Geographus Silarim scribens dicit eius proprietatem, cùm eius sit vnda potabilis*, & Habet Strabo: Ἐπὶ τοῦ ὕδατος τοῦ ὄντος τοῦ ποταμοῦ πότιμον. Hîc ποτίμου scribo vt referatur illud, *Quos nutrit aquis*. Ibidem addit Strabo nec à colore, nec à forma lignum iam lapide versum degenerare. Ouidius Metam. 15.

Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera: quòd tactis inducit marmora rebus.

Vin' plures seu fõtes, seu fluuios pari vi, fabula ne sit fabula? Plinius oggeret pleno modio li. 31. c. 2. ex quibus hæc delibata sunto: *Lebedon námque alluit riuus in quo saxa in altitudinem crescunt. In Eurymenis fontem deiecta coronæ lapides fiunt. In Colossis flumẽ est, in quo lateres coniecti, lapides extrahuntur. In Scyretico metallo arbores quæcunque flumine alluntur, saxa fiunt cum ramis. Distillantes quoque guttæ in lapides durescunt in antris Corycijs: nam Mieze in Macedonia etiam pendentes in ipsis cameris: at in Corintho, vbi decidere. In quibusdam speluncis vtroque modo columnas faciunt, vt in Phausia Cherronesi Rodiorum in antro magno etiam discolori adspectu.* Adi Isidorum li. 13. ca. 13.

QVÆ BVXENTIA PVBES
APTARAT DEXTRIS IRRASÆ ROBORA CLAVÆ.] Plin. li. 3. c. 5. Buxentum Græcis esse Pyxuntem docet, & in Lucania locat c. 8. Vnde suprà

Lucanis excita iugis.

Malè vulgo receptum: *Pyxidem*. Est enim Pyxûs ea forma, qua Cerasûs, Opûs, Selinûs, à buxetis sortita nomen. Vnde arioloř è buxo clauas pubi Buxentiæ fuisse impolitas, seu *irrasas* è buxo: vt ad solidas vires pondus accedat tantò grauius.

HVMERO EXERTVS GENTILI MORE PARENTVM.] Cethegis amicum expapillato brachio depugnare. Notum illud Lucani:

— exertique manus vesana Cethegi.

Vt enim habiliùs valentiúsque telum euibrarent, substrictiores erant. Inde Horat.

— cinctutis non exaudita Cethegis.

Vbi Porphyrio *à cinctu, qui tunica aptatus esset infra pectus*, Acrone melius exposuit Horatium. Tales olim *Exfilati* dicebantur.

ROBVRQVE IVVENTÆ

FLEXV CORNIPEDIS DVRO EXERCEBAT IN ORE.] Malim cum Modio: *Flexi.*

VOS ETIAM ATTRITÆ.] Alius liber: *Accisæ.*

QVASSATA PLACENTIA BELLO.] Bellicis tormentis, & obsidio Hàsdrubalis, antè etiam ipsius Annibalis; nunc expugnata. Liuius lib. 27. Placentiam Cæsar octo legiones postea duxit, Cic. li. 6. Ep. 9. ad Attic.

MANTVA MVSARVM DOMVS.] Virgilio datum. Legendum incipium lib. 3. Georg.

FVSCIQVE FERAX POLLENTIA VILLI,] Lanas huius regionis appendit Strabo, cùm eam describit oram lib. 5. Colorem Martialis reddit lib. 14. Epi. 57.

Non tantum pullo lugentes vellere lanæ,
Sed solet & calices hac dare terra suos.

Plin. l. 8. c. 48. abit in diuersum: *Pollentia iuxta Alpes cani* velleris. Columella tamen lib. 7. ca. 2. de Re Rustica cum Silio facit, & Martiale, vbi de lanarum colorib. ista: *Sunt etiam suapte natura commendabiles pullus, atque fuscus, quos præbent in Italia Pollentia, in Bætica Corduba.*

ET QVONDAM TEVCRIS COMES IN LAVRENTIA BELLA
OENI PRISCA DOMVS.] Æneid. 10.

Ille etiam patrijs agmen cies Ocnus ab oris
Fatidicæ Mantûs, & Thusci filius amnis.

PARVIQVE BONONIA RHENI.] Nonnulli à *Boijs Bononiam* denominant. Iac. Bononiensis à *Bono* rege sententia Catonis, siue à *Bove*. Mela vrbibus Italiæ opulentissimis, quæ procul à mari, *Bononiam* apponit l. 2. c. 4.

LENTA PALVDOSÆ PERSCINDVNT STAGNA RHAVENNÆ.] Str. lib. 5. Ἐν δὲ τοῖς ἕλεσι μεγίστη μέν ἐστι Ῥαβέννα: *Vrbium, quæ in paludibus, Rauenna maxima.* Sequuntur non pænitendæ lectionis. Codices alii: *Proscindunt.*

Nec non cum Venetis Aquileia perfurit armis.
Tum pernix Ligus, & sparsi per saxa Vageni
In decus Annibalis duros misere nepotes
Maxima tot populis rector fiducia Brutus
Ibat, & hortando notum accendebat in hostem.
Læta viro grauitas, & mentis amabile pondus,
Et sine tristitia virtus: non ille rigoris
Ingratas laudes, nec nubem frontis amabat,

Nec famam læuo quærebat limite vitæ.
Addiderat ter mille viros in Marte, sagittæ
Expertos, fidus Siculæ regnator ab Aetna.
Non totidem Ilua viros, sed lectos cingere ferrum
Armarat patrio, quo nutrit bella, metallo.
Ignoscet quanuis auido committere pugnam
Varroni, quicunque simul tot tela videret.
Tantis agminibus, Rheteo littore quondam
Feruere, quum magnæ Troiam inuasere Mycenæ.
Mille rates vidit Leandrius Hellespontus.
Vt ventum ad Cannas, vrbis vestigia priscæ,
Defigunt diro signa infelicia vallo.
Nec tanta miseris, iámq; impendente ruina,
Cessarunt superi vicinas prodere clades.
Per subitum attonitis pila exarsere maniplis,
Et celsæ toto ceciderunt aggere pinnæ,
Nutantíque ruens prostrauit vertice syluas
Garganus, fundóq; imo mugiuit anhelans
Aufidus, & magno late distantia ponto
Terruerunt pauidos accensa Ceraunia nautas.

CVM VENETIS AQVILEIA PERFVRIT ARMIS.] Pat. *Superfuit.* Probo, est dicere præ Venetis Aquileienses maiore fuisse numero. Sic M. Tullius Cicero in libro qui inscriptus est de Iure ciuili in artem redigendo: *Nec verò scientia iuris maioribus suis Q. Helius Tubero defuit, doctrina etiam superfuit.* Quo loco est, Supra fuit, & præstitit, superauítque maiores suos doctrina sua superfluenti tum, & nimis abundãti. Ita Gellius interpretatur lib. 1. c. 22. Magis tamen probo *Perfurit.* quo Aquileiensium colonorum, qui non sine delectu ibi à Romanis constituti, vt barbarorum frangerent impetum virtus clarescat. Erat enim Aquileia Romanis in barbaros propugnaculum: Strabo lib. 5. Κτίσμα μὲν ἐστι Ῥωμαίων ἐπιτειχισθὲν τοῖς ὑπερκειμένοις βαρβάροις. Ausonius de ea:

Itala ad Illyricos obiecta colonia montes
Mœnib. & portu celeberrima.

TVM PERNIX LIGVS, ET SPARSI PER SAXA VAGENI.] Plin. l. 3. c. 5. & c. 8. *Ex Caturigibus orti Vageni,* Ligures, *& qui Montani vocantur.* An ex eo Silii *Sparsi per saxa,* scribendum in Plinio: *Ex Caturigibus orti Vageni, qui Montani vocantur, & Ligures?* Nequaquam. Vetat edicto suo Cos. M. Tullius Cicero contra Rullum: *Ligures montani, duri, atque agrestes.* De vtrisque igitur verba Silii capienda.

NON ILLE RIGORIS
INGRATAS LAVDES, NEC NVBEM FRONTIS AMABAT.] Humanitus apud Tacitum lib. 15. philosophatur Pætus Thrasea: *Quædam immo virtutes odio*

sunt: seueritas obstinata, inuictus aduersus gratiam animus.

ADDIDERAT TER MILLE VIROS IN MARTE SAGITTÆ EXPERTOS.] Hiero, de quo lib. 22. Liuius: *Misisse mille sagittariorum, ac funditorum aptam manum aduersus Baleares, ac Mauros, pugnacésque alias missili telo gentes.* Item Coss. Seruilio, & Flaminio Romanis Hiero πεντακοσίους ἐξαπέστειλε Κρῆτας, καὶ χιλίους πελταφόρους. *Quingentos Cretas submisit, & mille peltatos.*

PATRIO QVO NVTRIT BELLA METALLO.] Ilua insula, ex cuius scalpesulis si metallum eximas, breui tempore renascitur. Vide ibi Seruium:

— ast Ilua trecentos
Insula inexhaustis Chalybum generosa metallis.

Æthaliam appellat Strabo lib. 5. vbi hæc: Τοῦτο δ' ἐν παράδοξον ἡ νῆσος ἔχει καὶ τὰ ὀρύγματα ἀναπληροῦσθαι πάλιν τῷ χρόνῳ τὰ μεταλλευθέντα, καθάπερ τοὺς πλαταμῶνας φασὶ τοὺς ἐν Ῥόδῳ, καὶ τὴν ἐν Πάρῳ πέτραν τὴν μάρμαρον, καὶ τοὺς ἐν Ἰνδοῖς ἅλας, ὥς φησι Κλείταρχος. *Hoc Æthalia paradoxum habet, quòd fossæ metallicæ iterum tempore ipso repleantur, vt fossæ litorales in insula Rhodo, & Pariam rupem marmoream, & Indicum salem, Clitarchi fide.* Meminit vtriusque nominis Plin. li. 3. c. 6. Nec malè Solinus c. 19. *Vilbam* scripsit.

QVICVMQVE SIMVL TOT TELA VIDERET.] Varroni pugnæ quamuis auido ignosceret. Hinc illud Gisconis ad Annibalem (ambo in tumulum euaserant speculabundi castra Romanorum)

Ὡς θαυμαστὸν αὐτῷ φαίνεται τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων,
Multitudinem hostium nimium miram sibi videri.

Quid ad hæc Annibal? habes apud Plutarchum in Fabio, & prodiximus.

LÆANDRIVS HELLESPONTVS.] Nominis originem euoluit Ouid. Epist.

Nam cur hæc vestis Phryxo, Phryxique sorore,
Solo dedit vastis fœmina (Helle) *nomen aquis.*

Plura Didymus Homeri interpres ibi:

Ἀγάρροος Ἑλλήσποντος

Leandrus: quia hic

Vnda simul miserum, vitáque deseruit Leandrum.

Alia Geographus li. 15. Polybius li. 4. Hist. Apollod. l. 1. Solin. c. 15. & 22.

CANNAS VRBIS VESTIGIA PRISCÆ.] Tamen Mariana li 3. c. 14. Cannas ausus est vrbem dicere hoc temporis.

NEC TANTA MISERIS IAMQVE IMPENDENTE RVINA.] Est qui malit: *Iam iam impendente.*

PILA EXARSERE MANIPLIS.] Atqui aliàs faustum id portentum narratur Diodysio li. 5. Antiq. Rom. Erant in procinctu Romani cum Sabinis dimicaturi. Pilorum summa verucula flammam concipiunt illustriorem, totóque exercitu fulgor spargitur: inde Romanis animus præsentior, pugnant, vincunt. Ὥσπερ οἱ στρατιωτικοὶ λαμπάδες, ὃ πᾶσιν ἀνθρώποις συμβαίνει ἰδεῖν χαλεπὸν, ὅτι νίκην αὐτοῖς ταχεῖαν, καὶ λαμπρὰν σημαίνει τὸ δαιμόνιον. *Vt ostentorum interpretes ad cuerabant, & cuiuis conijcere perfacile erat, victoriam illis citam, atque il-*

lustrem à genio significari. Nec contentus narratu simplici curiosius boni huius ominis causas rimatur: Ἐπειδήπερ ἅπαντα εἴκει πυρὶ, καὶ οὐδέν ἐστιν ὃ οὐχ ὑπὸ τοῦ πυρὸς διαφθείρεται: *Quandoquidem igni cedunt omnia, & nihil est, quod non ignis vi absumatur.* Si superarent hodie Philadelphi monumenta περὶ Διονυσίων, fors discrimen nossemus. Liuius certè huius prodigii haut meminit, & pauciora Silio posuit: Plerumque semper id infaustum. Tacitus Annali 15. *Pila militum arsere magis insigni prodigio: quia Parthus hostis missilibus telis decertat.*

Quæsiuit Calaber, subducta luce repente
Immensis tenebris, & terram, & littora Sipus.
Obseditq; frequens castrorum limina bubo,
Nec densæ trepidis absunt se inuoluere nubes,
Cessáruntq; aquilis: non vnus crine corusco
Regnorum euersor rubuit lethale cometes.
Castra quoque, & vallum, rabidæ sub nocte silenti
Irrupere feræ, raptiq; ante ora pauentum
Adiunctos vigilis sparserunt membra per agros,
Ludificante etiam terroris imagine somnos,
Gallorum visi bustis rupere nitores.
Terq; quaterq; solo penitus tremuere reuulsæ
Tarpeiæ rupes, atque atro sanguine flumen
Manauit Iouis in templis, lacrymæq; vetusta
Effigie patru large fluxere Quirini.
Maior & horrificis sese extulit Allia ripis.
Non Alpes sedere loco, non nocte diéve
Ingentes interstetit Apenninus hiatus.
Axe super medio, Libyes à parte, coruscæ
In Latium venere faces, ruptúsq; fragore
Horrisono polus, & vultus patuere tonantis.
Aetnæos quoque contorquens è cautibus ignes
Lemnius intonuit, scopulísq; in nubila iactis
Phlegræus tetigit trepidantia sidera vertex.
Ecce inter medios belli præsagus, & ore
Attonito, sensúque simul, clamoribus implet
Miles castra feris, & anhelat clade futura.
Parcite crudeles superi, iam stragis aceruis
Deficiunt campi, video per densa volantem
Agmina ductorem Libyæ, currúsq; citatos
Arma virûm super, atque artus, & signa trahentem.

Turbinibus furit insanis, & prælia ventus
Inq; oculos, inq; ora rotat: cadit immemor æui
Nequicquam Thrasimene tuis Seruilius oris
Subductus: quò Varro fugis? proh Iuppiter ictu
Procumbit saxis fessis spes vltima Paulus.
Cesserit huic Trebia exitio, pons ecce cadentum
Corporibus struitur, tacitúsque cadauera fundit
Aufidus, ac victrix insultat belua campis.
Gestat Agenoreus nostro de more secures
Consulis, & sparsos lictor fert sanguine fasces,
In Libyam Ausonij portatur pompa triumphi,
O dolor, hoc etiam superi vidisse iubetis,
Congesto læuæ quodcunque auellitur auro
Metitur latias victrix Carthago ruinas.

QVÆSIVIT CALABER ... ET TERRAM, ET LITORA SIPVS.] Olim aliter: postea Dauni, Iapyges, & Salentini Calabrorum vocabulo fuere contentiteste Tzetze Chiliade prima: *Sipus* autem vrbs Apuliæ. Polyb. lib.10.

Ἀπὸ γὰρ ἄκρας Ἰαπυγίας ἕως εἰς Σιπόυντα.

Sipus ædificatio est Diomedis ἀπὸ τῶν ἐκκυματιζομένων σηπιῶν. *Ab exundantib. sipijs.* autore Strabone. Ptolomæo Σηποῦς, Stephano Σιποῦς πόλις Δαυνίων. Mela li.2.c.4. *Extra Sipuntum, vel, vt Graij dixere, Sipyus.*

NEC DENSÆ TREPIDIS ABSVNT SE INVOLVERE NVBES,
CESSARVNTQVE AQVILIS.] Perplexabilis oratio, & quæ ad corrigendum faciat audaciam. Vuæ apium his, aut his pendentes locis in prodigiis fuere. Valer. Max. li.1. cap. de Prodigiis: *Examinib. apium signa obseruando subita tristitia implicatis militum animis.* Dio Cassius annotat, Varianæ cladis significationibus: Μέλισσαί τε περὶ βωμοὺς αὐτῶν κηρία διέπλασαν: *Eorum aris ceras apes allinebant.* Iterúmque fragmentorum vltimo: Μέλισσαι κηρία ἐν τῇ ἀγορᾷ τῇ Βοαρίᾳ ἐνέπλασαν: illius ergo Macrinum mors impendebat. Liuius li.21. *Examen apum in arbore prætorio imminente considens.* Lib.24. *Cùm Romæ quoque in ipsa vrbe secundum examen apum in foro visum, quod mirabile est.* Lib.27. *Caßini examen apum ingens in foro consedisse.* Cicero Orat. de Arusp. resp. *Si examen apum ludis in scenam venisset, aruspices acciendos ex Etruria putaremus. atque in apum fortasse examine nos ex Etruscorum scriptis aruspices, vt a seruitio caueremus, monerent.* Valebat iam Heroicis temporibus ea religio. Æn.7. portentis terrificis connumeratur:

Huius apes summum densæ mirabile dictu
Stridore ingenti, liquidum trans æthera vectæ
Obsedere apicem, & pedibus per mutua nexis
Examen subitum ramo frondente pependit.

Quare cùm *apium* examina, seu *nubes* prodigiis infaustioribus apponantur, adlubescit hîc rescribi:

Nec densæ trepidis apium se inuoluere nubes
Cessarunt aquilis.

Nec enim potuit non esse inauspicatum sacrorum signorum tale'dehonestamentum. De quo prodigii genere alia non inscita Tiraquellus in lib. 5. Alexandri c. 13. Aditus mirificè reliquas Silii præsignificationes aperiet. Caligauit hîc oculus Capitolino in Antonino: *Eius statuas in omni Etruria examen apium repleuit.* iactanticuli Critici veteris lectionis retinentis. Enodabo & ex Plinio lib. 11. c. 17. *Sedere in castris Drusi Jmp.cùm prosperrimè pugnatum apud Arbalonem est, haut quaquam perpetua Aruspicum coniectura, qui dirum id ostentum existimant semper.*

REGNORVM EVERSOR RVBVIT LETHALE COMETES.] Suet. Neronis c. 36. *Stella crinita, quæ summis potestatibus exitium portendere vulgo putatur.* Sibyllina lib. 3.

— — Κομήτην
Ῥομφαίας, λιμοῦ, θανάτοιό τε σῆμα βροτοῖσιν
Ἡγεμόνων τε φθορὰς ἀνδρῶν μεγάλων, κ' ἐπισήμων.
— *Cometes*
Bellorum, famis, atque necis mortalib. index,
Perniciiq. megistanum, clarúmq. virorum.

De Cometis iri potest ad Plin. lib. 2. c. 25. & ad librum primum in Silium rediri, ad Tibullum lib. 1. Eleg. 5.

ADIVNCTOS VIGILIS SPARSERVNT MEMBRA PER ÆGROS.] Coniector non malus, cui placuit: *Abiunctos*, seu dilatos. id enim miri plus habet.

GALLORVM VISI BVSTIS RVPERE NITORES.] Modius feliciter:
Gallorum visi bustis erumpere manes,
quos sub Capitolium abstulerat dira esuritio, pestilitas, vindex ensis Camilli; aceruatim inibi siti erant. *Visi*: idcóque talia prodigia Festo *Promonstra.*

LIBYES A PARTE CORVSCÆ IN LATIVM VENERE FACES.] Plin. l. 2. c. 26. *Emicant & faces, non nisi, cùm decidunt, visæ: qualis Germanico Cæsare gladiatorum spectaculum edente prater ora populi meridiano transcurrit.* Ibidem *Faces* discriminat, & *Lampades.*

RVPTVSQ. FRAGORE HORRISONO POLVS, ET VVLTVS PATVERE TONANTIS.] *Hiatum cæli* Latini dicunt, Græci χάσμα, Plin. lib. 2. c. 26. Eòdem refero ista Cointi Calabri:

Ὡς δ' ὅτ' ἂν ἐξαιὸν θύρλω ἐν ἀστράσι δῖα Σελήνη
Ἐκπρέπῃ, ἐν πάντεσσιν ἀρίζηλος γεγαυῖα:
Αἰθέρος ἀμφιραγέντος [ruptus polus Sil.] ὑπαὶ νεφέων ἐρεβεννῶν

Senecæ Agamemnone:
Ipsósq. rupto crederes cælo Deos
Decidere. —

TVVS SERVILIVS ORIS.] Ennius verso quantitatis modulo, si modo rectè habet:
Hunc inter pugnas compellat Seruilius sic.
Fortè versus ita emendabilis:
Hunc inter pugnam appellat Seruilius hisce.

PONS ECCE CADENTVM CORPORIB. STRVITVR.] Val. Max. lib. 9. c.12. *Annibal in flumine Vergello corporib. Romanis ponte facto exercitum traduxit.* Vide Florum lib.2.

TACITVSQ. CADAVERA FVNDIT AVFIDVS.] Expedita lectio. Qui nodum in scirpo quærunt, coniiciunt legendum:

— restátq. cadauere fumans
Aufidus.

Modius Epist. 86.

— reicitq. cadauera fumans
Aufidus.

Aufidum describit Polybius libro tertio: Ὃς μόνος διαιρεῖ τὸν Ἀπεννῖνον. τοῦτο δ' ἔστιν ὄρος συνεχὲς, ὃ διείργει πάσας κατὰ τὴν Ἰταλίαν ῥύσεις τὰς μὲν εἰς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος, τὰς δ' εἰς τὸν Ἀδρίαν. δι' οὗ ῥέοντα συμβαίνει τὸν Αὔφιδον τὰς μὲν πηγὰς ἔχειν ἐν τοῖς πρὸς τὸ Τυρρηνικοῖς κλίμασι τῆς Ἰταλίας, ποιεῖσθαι δὲ τὴν ἐκβολὴν εἰς τὸν Ἀδρίαν. *Solus Aufidus Appenninum secat, qui mons est perpetuus dirimens omnia Italiæ fluenta, tam quæ in Tyrrhenum mare, quàm quæ in Adriam euoluuntur. Hac cùm persluat Aufidus, fit vt eius fontes in ea sint Italiæ plaga, quæ Tyrrhenum mare respicit, euoluantur autem in Adriam.* Quare lib.1. dictum de *Aufido*:

Vix inter Adriaci rumpentem ad litora ponti.

IN LIB. IX. PVNICORVM

C. SILII ITALICI

VIRI CONSVLARIS DE PVNICO BELLO SECVNDO,

Claud. Dausqueij Can. Tor.

COMMENTARIVS.

Turbato monstris Latio cladísq. futuræ
Signa per Ausoniam prodentibus irrita diuis,
Haud secus ac si fausta forent, & prospera pugnæ
Omnia venturæ, Consul traducere noctem
Exsomnis, telúmque manu vibrare per vmbras,
Ac modo segnitie Paulum increpitare, modo acres
Exercere tubas, nocturnáq, classica velle.
Nec minor in Pœno properi certaminis ardor.
Erumpunt vallo fortuna vrgente sinistra,
Consertæque manus: nam sparsi ad pabula campis
Vicinis raptanda Macæ, fudere volucrem

Telorum nubem: ante omneis inuadere bella
Mancinus, gaudens hostili tingere primus
Tela cruore cadit, cadit & numerosa iuuentus.
Nec pecudum fibras Varro, & contraria Paulo
Auspicia incusante Deûm, compesceret arma,
Ni sors alterni iuris, quo castra reguntur
Arbitrium pugnæ properanti in fata negasset.
Quæ tamen haud valuit perituris millibus, vna
Plus donasse die, rediere in castra, gemente
Haud dubiè Paulo, qui crastina iura videret
Amenti cessura viro, frustráq. suorum
Seruatas à cæde animas: nam turbidus ira
Infensúsque moræ, dilata ob prælia ductor.

PROSPERA PVGNÆ OMNIA.] Meliores libri: *Omina*. Et Silius in subiectis:

Talia venturæ mittebant omina pugnæ.

Subiectiùs:

— *ferte hæc, ait, omina Paulo.*

TRADVCERE NOCTEM EXSOMNIS.] Paterculus lib. 2. *Tunc vrbis custodijs præpositus C. Mæcenas... vir, vbi res vigiliam exigeret, sanè exsomnis, prouidens, atque agendi sciens.* Vtitúrq. Horatius.

NAM SPARSI AD PABVLA CAMPIS.] *Iam* multo rectiùs, vixq. alterum ferri potest.

QVI CRASTINA IVRA VIDERET AMENTI CESSVRA VIRO.] Indubitanter Silius sensit alternis diebus, non mensibus Coss. Romanos imperitasse; Liuiúmque autorem habuit lib. 22. *Cæterùm victoribus effusè sequentibus metu insidiarum obstitit Paulus Consul, cuius eo die (nam alternis imperitabant) imperium erat.* Iteratò: *Ea modò vna causa, ne extemplo transirent flumen, dirigeréntque aciem, tenuerat Romanos, quòd summa imperij eo die penes Paulum fuerit. Itáque Varro postero die, cui sors eius diei imperij erat, nihil consulto collega signum pugnæ proposuit.* Testamur & Plutarchum in Fabio: Ἀλλ' ὁ Τερέντιος ἐμβαλὼν αὐτὸν εἰς τὸ παρ' ἡμέραν ἄρχειν. *Terentius alterna die imperio se imposuit.* Firmatur hæc imperii ratio iam tum instituta Tatii æuo, & Romuli, quas apud Ennium hisce pacificabat Hersilia:

Alterna scitote die concorditer ambo.

Ante etiam Procas Albanorum rex Numitori, atque Amulio eandem imperandi vicissitatem videtur obtulisse. Verùm secessionem faciunt Dionysius, atque Suetonius, ex quibus pertendere liceat alternis mensibus, non diebus Consules imperium tenuisse. Ille Antiq. Rom. lib. 5. γινομένων τῶν πελέκεων τὴν παράληψιν ἐκ περιτροπῆς ἕνα μῆνα κατέχοντας αὐτοὺς παρὰ μέρος ἑκάτερον. *Vicissim secures adsumi, mensem vnum vterq. vicissim eas obtinente.* Iterum lib. 9. Ἦν γὰρ τοῦ μηνὸς ἐκείνου ἡ ἡγεμονία τῷ Κοΐντῳ προσήκουσα. ὥστε ἀναγκαῖον ἦν τὸν ἕτερον [App. Claudium] τῶν ὑπάτων μηδὲν ἄκοντος ἐκείνου ποιεῖν: *Mensis illius imperium Quinctij*

erat, quo necesse fuit Consulem alterum illo inuito agere nihil. Suetonius Iulii c. 20. *Antiquum enim retulit morem, vt quo mense fasces non haberet, accensus ante eum iret, lictores ponè sequerentur.* Non habebat autem fasces, quo mense penes se Consulatus summa non erat. Alter autem *Maior Consul* dicebatur. Festi Fragmentum: *Maiorem Consulem L. Cæsar putat dici, vel eum, penes quem fasces sint, vel eum, qui prior factus sit.* Alternis diebus belli imperatum dicerem, quo vergit pondus verborum Silii, & Dionysii suprà, alternis mensibus domi: sed intercedit discrimini Dionysius eodem libro, vbi foris ad Antium res geritur à Coss. Ἦν δ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἡ τοῦ πολέμου ἐξουσία Ῥωμιλίῳ προσήκουσα: *In illis diebus* (mensem, non diem singularium loqui videtur) *belli summa penes Romilium erat.* Polyb. lib. 3. de his nostris Coss. τῆς δ' ἡγεμονίας τῷ Γαΐῳ καθηκούσης εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν, διὰ τὸ παρὰ μίαν ἐκ τῶν ἐθισμῶν μεταλαμβάνειν τὴν ἀρχὴν τοὺς ὑπάτους: *Cum ad C. Terentium instantis diei peruenisset imperium, quòd ex veteri more Coss. vicißim imperium sumerent.* Ex his lucescit illud è lib. 1. Machab. c. 8. de Romanis: *Committunt vni homini magistratum per singulos annos*: námq. vel vno dumtaxat die, vel vno dumtaxat mense regnat vnus Consul. Quod interpretes noui non videre.

Siccine nunc, inquit, grates pretiúmq. rependis
Paule tui capitis? meruerunt talia qui te
Legibus, atque vrnæ diræ eripuere minanti?
Tradant imò hosti reuocatos ilicet enses,
Tradant arma iube, aut pugnantum diripe dextras.
Sed vos quorum oculos, atq. ora humentia vidi,
Vertere cùm Consul terga, & remeare iuberet
Ne morem & pugnæ signum expectate petendæ,
Dux sibi quísq; viam capito, cùm spargere primus
Incipiet radiis Gargana cacumina Phœbus.
Pandam egomet primus portas, ruite ocyus, atq. hunc
Ereptum reuocate diem: sic turbidus ægra
Pestifero pugnæ castra incendebat amore.
At Paulus iam non idem, nec mente, nec ore,
Sed qualis stratis dilecto milite campis
Post pugnam stetit, ante oculos, atq. ora futuro
Obuersante malo, ceu iam spe lucis adempta,
Cùm stupet exanimata parens, natique tepentes
Nequicquam fouet extremis amplexibus artus:
Per toties, inquit, concussæ mœnia Romæ,
Perque has, nox stygia quas iam circumuolat vmbra,
Insonteis animas, cladi parce obuius ire,
Dum transit diuûm furor, & consumitur ira
Fortunæ, nouus Annibalis sat nomina ferre

Si

Si discit miles, nec frigidus aspicit hostem.
Nonne vides cùm vicinis auditur in aruis
Quàm subitus linquat pallentia corpora sanguis?
Quamq. fluant arma ante tubas? cunctator & æger
(Vt rere) in pugnas Fabius, quoscunq. sub illis
Culpatis duxit signis, nunc arma capessunt,
Haud quos Flamminius, sed dira auertite diui.
Sin nostris animus monitus, precibúsque repugnat
Aures pande Deo, cecinit Grynæa per orbem
Hæc olim vates, & te præsaga; tuosque
Vulgauit terris, proauorum ætate furores.
Iámque alter tibi, nec perplexo carmine, coràm
Fata cano vates, sistis ni crastina signa,
Firmabis nostro Phœbeæ dicta Sibyllæ
Sanguine, nec Graio posthac Diomede ferentur,
Sed te, si perstas, insignes Consule campi.
Hæc Paulus, lacrymæq. oculis ardentibus ortæ,
Necnon & noctem sceleratus polluit error.

PRETIVMQ. REPENDIS PAVLE TVI CAPITIS.] Cum vitæ discrimen adisti à bello Illyrico, plebísque beneficio ereptus es. Tangit bellum istud lib. 10.

— *vel cum Taulantia regna*
Vertit, & Illyrico sunt addita vincla tyranno.

QVISQ. VIAM CAPITO.] Membranæ: *Rapito.* efficaciùs.

CVM SPARGERE PRIMIS INCIPIET RADIIS GARGANA CACVMINA PHOEBVS.] Modius ita emendauit, cum esset *primus.* Sed *primis radiis*, seu primo mane id quod fieri, citatioris est studii. Primus tamen Phœbus idem signare potuit: prius notauimus.

PANDAM EGOMET PORTAS.] Belli; sed Castrenses: aliæ enim *Belli porta* in Vrbe, quas Consul ex officio recludebat, vbi bellum hosti obnunciandum Aeneid. 7. Item Aeneid. 1. Castrorum quoque portis, quæ militem in hostes effundebant, opinor suos non defuisse præfectos, qui arbitrio Consulum obserarent, & reserarent. Quare præcipitantis Varronis est:

Pandam egomet portas. —

Et de Fabio cùm Minutio succurrebat libro antegresso:

Primus claustra manu portæ Dictator, & altos
Disiecit postes, rupitque in prælia cursum.

QVAMQ. FLVANT ARMA ANTE TVBAS.] Virgilius:

— *cur ante tubam tremor occupat artus?*

NEC GRAIO POSTHAC DIOMEDE FERENTVR.] Campi. Præter insulam Diomedis, cuius memoria est apud Antonium Liberalem Metam. 37. & Marcianum Heracleotam Græcos scriptores, quámq. extra Italiam locat

Sex. Pompeius; præter Canusium, & Argyripam Diomedis vrbes Liuio, Silio, Straboni cognitas, fuit *καὶ τὸ πεδίον* & *campus Diomedis.* Straboni lib. 6. Silio toties memoratus, de quo Festus: *Diomedis campi in Appulia appellantur, qui ei in diuisione regni, quam cum Dauno fecit, cesserant.*

Xanthippo captus, Libycis tolerarat in oris
Seruitium Satricus, mox inter præmia regi
Autololum dono datus ob virtutis honorem
Huic domus, & gemini fuerant Sulmone relicti
Matris in vberibus nati, Mancinus, & vnà
Nomine Rheteo Solymus: nam Dardana origo,
Et Phrygio genus à proauo, qui sceptra secutus
Aeneæ, claram muris fundauerat vrbem
Ex sese dictam Solymon, celebratã colonis
Mox Italis paulatim attrito nomine Sulmo.
Ac tum barbaricis Satricus cum rege cateruis
Aduectus, quo non spretum (si posceret vsus)
Noscere Getulis Latias interprete voces.
Postquam posse datum Peligna reuisere tecta,
Et patrium sperare larem, ad conamina noctem
Aduocat, ac furtim castris euadit iniquis.
Sed fuga nuda viri, sumpto quia prodere cœpta
Vitabat clypeo, & dextra remeabat inermi.
Exuuias igitur, prostratáq. corpora campo
Lustrat, & exutis Mancini cingitur armis.
Iámque metus leuior: verum cui dempta ferebat
Exangui spolia, & cuius nudauerat artus
Natus erat, paulo ante Maca prostratus ab hoste.
Ecce sub aduentum noctis, primúmq. soporem,
Alter natorum Solymus, vestigia vallo
Ausonio vigil extulerat, dum forte vicißim
Alternat portæ excubias, fratrísq. petebat
Mancini flatum sparsa inter funera corpus,
Furtiua cupiens miserum componere terra.
Nec longum celerarat iter, quum tendere in armis
Aggere Sidonio venientem conspicit hostem.

MOX ITALIS PAVLLATIM ATTRITO NOMINE SVLMO.] Fastorum 4. Sulmonensis Poëta:

> *Huius* [Aeneæ] *erat Solemus* [scriptum refero] *phrygia comes vnus ab Ida,*

A quo Sulmonis mœnia nomen habent.
Sulmonis gelidi patria Germanice nostra!

MANCINI CINGITVR ARMIS.] Historia Solymi Silio relata, Satirici, Mancini digna nota. Quòd si à Poëta est, fictam dico ad imaginem seculi Siliani, cùm Iulium Mansuetum suus filius tum in Galbæ partibus, errore cecidit. Lege Taciti Ann.lib.3.

VESTIGIA VALLO AVSONIO VIGIL EXTVLERAT, DVM FORTE VICISSIM ALTERNAT PORTÆ EXCVBIAS.] Non solùm in castris vigilabant Romani, sed etiam extrà; præsertim si hostis non inde procul. Festus: *Procubitores dicuntur ferè Velites, qui noctu custodiæ causa ante castra excubant, cùm castra hostium in propinquo sunt.* Hoc est, quod addit Silius:

— cùm tendere in armis
Aggere Sidonio venientem conspicit hostem.

Die quoque pro castris excubabant. Polyb. lib. 6. *τὴν δ' ἐκτὸς ἐπιφάνειαν οἱ γρο-σφομάχοι πληροῦσι. παρ' ὅλον καθ' ἡμέραν τὸν χάρακα παρακοιτοῦντες.* Vbi veteris correctionis à Lipsio V. C. testatę me nondum pœnitet, *τηροῦσι*: locum enim seruabant, qui castris exterior, non implebant vigiles pauci præ aliorum numero. Deinde Polybius mox: *τῶν τὴν πρώτην μελλόντων τηρεῖν, qui prima vigilia seruaturi sunt.*

Quodque dabat fors in subitis nec opina, sepulcro
Aetoli condit membra occultata Thoantis:
Inde vbi nulla sequi propius ponè arma, virúmq.
Incomitata videt vestigia ferre per vmbras,
Prosiliens tumulo contorquet nuda parentis
In terga, haud frustra, iaculum: Tyriámq. sequentum
Satricus esse manum, & Sidonia vulnera credens,
Authorem cæci trepidus circunspicit ictus.
Verum vbi victorem iuuenili robore cursus
Attulit, & notis fulsit lux tristis ab armis,
Fraternúsque procul, luna prodente, retexit
Ante oculos sese, & radiauit comminus vmbo,
Exclamat iuuenis subita flammatus ab ira,
Non sum equidem Sulmone satus tua Satrice proles,
Nec frater Mancine tuus, fateárque nepotem
Pergameo indignum Solymo, si euadere detur
Hinc nostra te impune manu: tu nobile gestes
Germani spolium ante oculos, referásque superba
Me spirante, domus Pelignæ perfidus arma?
Hæc tibi chara parens apta ad solatia luctus
Dona feram nati, vt figas æterna sepulchro.
Talia vociferans stricto mucrone ruebat.
Ast illi iam tela manu, iámq; arma fluebant

Audita patria, natisq; & coniuge & armis,
Ac membra & sensus gelidus stupefecerat horror.
Tum vox semianimi miseranda effunditur ore.
Parce precor dextræ, non vt mihi vita superfit,
Quippe nefas hac velle frui, sed sanguine nostro
Ne damnes, ô nate, manus, Cartaginis ille
Captiuus patrias nunc primum aduectus in oras
Ille ego sum Satricus, Solymi genus, haud tua nate
Fraus vlla est, iaceres in me cùm feruidus hastam
Pœnus eram, verum castris elapsus acerbis
Ad vos, & caræ properabam coniugis ora.
Hunc rapui exanimi clypeum, sed iam vnice nobis
Hæc fratris tumulis arma excusata reporta.
Curarum tibi prima tamen sit nate, referre
Ductori monitus Paulo, producere bellum
Nitatur, Pœnóque neget certamina martis,
Augurio exultat diuûm, immensámq. propinquæ
Stragem aciei sperat: quæso prohibete furentem
Varronem: nanque hunc fama est impellere signa.
Sat magnum hoc miseræ fuerit mihi cardine vitæ
Solamen, cauisse meis: nunc vltima nate
Inuento simul, atque amisso, redde parenti
Oscula: sic fatus galeam exuit, atque rigentis
Inuadit nati tremebundis colla lacertis,
Attoniti & nitens verbis sanare pudorem,
Vulneris impressi telum excusare laborat.
Quis testis nostri, quis conscius affuit actis?
Non nox errorem nigranti condidit vmbra?
Cur trepidas? da nate magis, da iungere pectus.
Absoluo pater ipse manum, atque in fine laborum
Hac condas oculos dextra precor. at miser imo
Pectore suspirans iuuenis, non verba vicésq.
Alloquio vocémve refert; sed sanguinis atri
Sistere festinat cursum, laceróq. ligare
Ocyus illacrymans altum velamine vulnus.
Tandem inter gemitus, miseræ erupere querelæ.
Siccine te nobis genitor Fortuna reducit
In patriam? sic te nato natúmq. parenti
Impia restituit? felix ô térq. quaterq.

Frater, cui fatis genitorem agnoscere ademptum.
Ast ego Sidonijs impercitus, ecce parentem
Vulnere cognosco, saltem hoc Fortuna fuisset
Solamen culpæ, dubia, vt mihi signa dedisses
Infausti generis verùm linquetur iniquis
Non vltra superis nostros tolerare labores.
Hæc dum amens queritur, iam deficiente cruore
In vacuas senior vitam dispersérat auras.
Tum iuuenis mæstum attollens ad sidera vultum,
Pollutæ dextræ, & facti Titania testis
Infandi, quæ nocturno mea lumine tela
Dirigis in patrium corpus, non amplius, inquit,
His oculis, & damnato violabere visu
Hæc memorat, simul ense fodit præcordia, & atrum
Sustentans vulnus, manantî sanguine signat
In clypeo mandata patris: FVGE PRAELIA VARRO.
Ac summi tegmen suspendit cuspide teli,
Defletúmque super prosternit membra parentem.

ÆTOLI CONDIT MEMBRA OCCVLTATA THOANTIS.] Thoas Ætoliæ rex in Homeri Catalogo:

Αἰτωλῶν δ' ἡγεῖτο Θόας Ἀνδραίμονος υἱὸς,
Τῷ δ' ἐπὶ πᾶσι τ' ἐτέτακτο ἀνάσσειν Αἰτωλοῖσι.
Ætolisq; Thoas Andramone natus erat dux,
Huic ergo regnum mandatum erat Ætolorum.

Meminit & cognominis cuiusdam Ætoli principis Polyb. Ecloga 24.

NON SVM EQVIDEM SVLMONE SATVS TVA SATRICE PROLES.] Modius: *Non sim.* Probo. Solens námque priscis id loquendi genus. Plautus Menæchmis:

Non Hercle is sim, qui sum, nisi hanc iniuriam,
Méque vltus pulcrè fuero

Homerus hæc Vlyssem loqui facit Il. 6.

Μηδ' ἔτι Τηλεμάχοιο πατὴρ κεκλημένος εἴην,
Non sim Telemachi genitor, vel nomine solo.

SI EVADERE DETVR HINC NOSTRA TE IMPVNE MANV.] Membranæ mollius, rectiúsque.

Huic nostras impune manus

HÆC TIBI CARA PARENS APTA AD SOLATIA LVCTVS DONA FERAM.] Modius:

Hæc tibi cara parens Acca.

inducto *Apta.* Coniectorem amplector: sed attulisset rationem: Illi succenturiatus adsum. Nominauit Solymus patriam Sulmonem, patrem Satricum fratrem Mancinum, & matris blandissimæ nomen effluxisset? mi-

nimiè gentium. Nominatam testor Silium:

Astilli (Satrico) *iam tela manu, iámque arma fluebant*
Audita patria, natisque, & coniuge, & armis.

Satrici autem coniux, mater erat Solymi dicentis:

Hæc tibi cara parens Acca.

Latio bene cognitum nomen. Ouid. Fast.

Faustulus infelix, & passis Acca capillis.

PARCE PRECOR DEXTRÆ] Æneid. 3. Polydorus Æneæ, Tros Troi:

— parce sepulto,
Parce pias scelerare manus.

IN ME IACERES CVM PERFIDVS HASTAM POENVS ERAM.] *Pœnus eram* iudicio armorum, tuóque ô fili, iudicio non improbo: quia ab inimicorum castris aduentabam: eáque de causa Tertul li. de Cor. Militis, patrem, ac matrem, & omnem proximum sacramento suo eierasse milites notat. Eodem refero Cæsaris verba ante pugnam apud Lucanum li. 7.

— non vos pietatis imago
Vlla, nec aduersa conspecti fronte parentes
Commoueant: vultus gladio turbate verendos.
Siue quis in festo cognata in pectora ferro
Ibit, siue vllum violabit vulnere pignus
Ignoti iugulum tanquam scelus imputat hostis.

NON VERBA, VICESVE ALLOQVIO, VOCEMVE REFERT.] *Alloquio*, solatio, παραμυθίαι consimiliter efferunt Græci.

LINQVETVR INVLTIS NON VLTRA SVPERIS NOSTROS TOLERARE LABORES.] Nulla hîc mihi offusa caligo: & si Modius non infeliciter *Celare* malit. Ac si dicat Silius: Non orabo Deos, vt tacitum hoc infortunium esse velint, nullíque innotescat: sed manu remedium inueniam dolori meo. Aptius explicetur: Sed faciam vulgo dispalescant ærumnæ nostræ: eo scilicet flagitio nostro cognito, & monitu sanguineis notis in clypeo relicto: *Fuge prælia Varro.*

TELA DIRIGIS IN PATRIVM CORPVS.] Æneid. 6.

— qui Pandis direxsti tela, manúsque
Corpus in Æacidæ.

Talia venturæ mittebant omina pugnæ
Ausonijs superi, sensimque abeuntibus vmbris
Conscia nox sceleris roseo cedebat Eoo.
Ductor in arma suos Libys, & Romanus in arma
Excibat de more suos, Pœnisq; redibat
Qualis nulla dies omni surrexerit æuo.
Nec verborum, inquit, stimulantum Pœnus egetis

Herculeis iter à metis, ad Iapygis agros
Vincendo emensi: nusquam est animosa Saguntos,
Concessere alpes: pater ipse superbus aquarum
Ausonidum Eridanus, captiuo defluit alueo:
Strage virum mersus Trebia est, atque ora sepulto
Lydia Flamminio premitur, latéque refulgent
Ossibus, ac nullo sulcantur vomere campi.
Clarior his titulis plus allatura cruoris
Lux oritur, mihi magna satis, sat vera supérque
Bellandi merces, sit gloria, cætera vobis
Vincantur: quicquid diti deuexit Ibero,
Quicquid & Aetneis iactauit Roma triumphis
Quin etiam Libyco si quid de litore raptum
Condidit, in vestros venient sine sortibus enses.
Ferte domos quod dextra dabit, nil victor honoris
Ex opibus posco, raptor per secula longa
Dardanus, edomitum vobis spoliauerit orbem.
Qui Tyria ducis Sarranum ab origine nomen,
Seu Laurens tibi Sigæo sulcata colono
Arridet tellus, seu sunt Buxentia cordi
Rura magis, centum Cereri fruticantia culmis,
Electos optare dabo inter prælia campos,
Addam etiam flaua Tybris quas irrigat vnda
Gurgitibus late captiuis poscere ripas.
Qui vero extremo socius mihi cardine Byrsæ
Signa moues, dextram Ausonia si cæde cruentam
Attolles, hinc iam ciuis Cartaginis esto.
Neu vos Gargani, Dauniq; fefellerit ora.
Ad muros statis Roma, licet auia longe
Vrbs agat, & nostro procul à certamine distet:
Hæc hodie ruet, atque vltra te ad prælia miles
Nulla voco, ex acie tende in capitolia cursum.
Hæc memorat, tum propulso munimine valli
Fossarum rapuere moras, aciémque locorum
Consilio curuis accommodat ordine ripis.

QVIDQVID DITI DEVEXIT IBERO.] Hispaniæ metalla [illegible] ac virtute occuparant Romani, vnde vberrimus prouentus teste Strabone li.3. Occupasse dicit historia sacra Machabæorum li.1.c.8. *Quod in potestatem redigerunt metalla argenti, & auri, quæ illic sunt.* Quod & si κατὰ πρόληψιν videri possit di-

xisse Silius: tamen hoc etiam tempore belli secundi Punici aliquid fuit Scipionibus in Hispania bellantibus. Vnde probrum Annibalis in vtrúmque Scipionem iactum li. 7.

— nunc errat vterque
Nomina nostra tremens, & ripas seruat Iberi.

Testor & Strabonem lib. 5. Ὕστερον δὲ τῶν Ῥωμαίων κρατησάντων τῆς Ἰβηρίας πλῆθος Ἰταλικὸν ἐπεπόλασε τοῖς μετάλλοις, καὶ μεγάλους ἀπεφέροντο πλούτους διὰ τὴν φιλοκερδίαν, ὠνούμενοι γὰρ πλῆθας ἀνδραπόδων παρεδίδοσαν τοῖς ἐφεστηκόσι ταῖς μεταλλικαῖς ἐργασίαις. *Posterius deinde temporibus, cùm* Romani *Hispaniam occupassent, Italorum multitudo metallis incubare visa est, atque cupidine lucri ingentes retulere opes. Emta námque mancipia multa tradebant præfectis operum in metallis.* Adiuuat in parte Marianali. 2. c. 9. Multis præterea locis auri, atque argenti secturæ perscrutando effossæ Annibale res gerente: atque ex eo communi omnes voce *Annibalis putei* dicti sunt. Eapropter acri doloris morsu Silianis per similia protulisse potuit Annibal.

QVIDQVID ET ÆTNÆIS IACTAVIT ROMA TRIVMPHIS.] *Cùm* Mamertinæ ciuitati contra tyrannum tulit auxilium victrixque reuenit. Notauimus bellum istud ad pedem libri primi Punicorum Silii.

QVINETIAM LIBYCO SIQVID DE LITORE RAPTVM.] Circumspectè Silius τὸ Si: cùm de Hispania, & Sicilia affirmatiùs: ne Annibal suos à Romanis victos fateatur. Eadem fini positum: *Libyco de litore*, non de Libyæ visceribus. Item: *Raptum* latrocinantis more. Possunt hæc referri ad primum Punicum. Hoc ego moneo, Siliúmque munio, ne manus improuida pro *Siquid* faciat *Quidquid* exemplo superiorum versuum, vtq; quàm exactum fuerit Silio, quidquid scripsit, cognoscatur. Sed & hoc secundo Punico confecto bello multum æris annuatim coegit in ærarium P. R. Lucan. li. 3. innuit:

— tum conditus imo
Eruitur templo multis congestus ab annis,
Romani census populi, quem Punica bella,
Quem dederat.

NIL VICTOR HONORIS EO OPIBVS POSCO.] Nolo gloriari opibus è spoliis redactis. Nec inconcinnè dixeris: Nihil emolumenti, nihil lucri: est enim *honor* à Græco ὄνημα.

SEV SVNT BVXENTIA CORDI
RVRA MAGIS CENTVM CERERI FRVTICANTIA CVLMIS.] Buxentia plebes li. 8. meret in castris Romanorum, éstque Italiæ *Buxentum*, siue Pyxus, à buxetis, quibus vndat, denominata. Hoc equidem loco nihili dictio est. Mutanda est in *Byzantia*, vel *Gyzantia*. Promittit enim suis Annibal vel Italiæ campos:

Seu Laurens *tibi Sigæo sulcata colono*
Arridet tellus:

vel, si Africæ desiderio tanguntur, in ea carum & vbertate solum nobile: quales sunt campi *Byzantij* centum culmis (id in *Buxentios* conuenire non potest) fruticantes in Libophœnicibus. Varroni li. 1. de re rustica: *In Syria ad Garanda, & in Africa ad Byzatium, item ex modio nasci centum*, Solin. cap. 40.

Plinio

Plinio li.5.c.4. *Libophœnices vocantur, qui ByZantium incolunt. Ita appellatur regio* CCLX. *M.p. per circuitum fertilitatis eximia cum centesima fruge agricolis fœnus reddente terra.* Qui lib.18.c.10. ex modio centenos quinquagenos modios reddit. Correctio è cortina. Eudoxus Cnidius, quem testatur Apollonius in Historiis Miris, eos *GyZantas* vocat, & vbi situati, aperit magis: Ἐπὶ πᾶσι τῶν ἐν Λιβύῃ ἔθνος τι ᾖ, οἱ ὑπεράνω Σύρτεών τε, καὶ Καρχηδόνος πρὸς ἀνατολὰς κείμενοι, οἱ καλοῦνται Γύζαντες. *Præterea Africanorum gentem esse quandam vltra Syrtes, & Cartaginem orientem versus, qui dicuntur GyZantes.* iisque mellis è flore conficiendi artem adscribit. Eustathius in Dionysium eosdem esse *Byzantes* & *GyZantes* docet: Εἰσὶ δὲ καὶ Λίβυες Βύζαντες, καὶ πόλις ἐκεῖ Βυζάντιον. τινὲς δὲ Γύζαντας ἐκείνους καλοῦσι. *Sunt etiam Africani ByZantes, & ciuitas inibi ByZantium: nonnulli GyZantas eos vocant.* Eapropter mihi non exaudiuntur, qui apud Herodotum Γύζαντες malè scribi adserunt. Vide tu Stephanum. Sed quia in vbere campo versamur, eamus ad vberiorem, ad vberrimum transituri. Strabo decempedam & modium nobis sufficiet. Lib.15. de Suside: Πολύσιτος δ' ἄγαν ἐστὶν, ὥστε ἑκατοντάχουν διομαλῶς καὶ κριθὴν καὶ πυρὸν ἐκτρέφειν: *Frumento abũdat adeo Susis, vt & hordeum & triticum in planicie centuplum ferat, nonnunquam etiam ducentuplum.* Sibaritano tantundem adscribit Varro superiore loco. Lib.17. de Maurusia: Τὸν δὲ καρπὸν διακοσιοτεσσαρακοντάχουν ἀποδιδόναι. *Fructum reddit ducentoquadragintaecuplum.* Lib.16. amplius de Babylonia: Ἡ δὲ χώρα φέρει κριθὰς μὲν ὅσας οὐκ ἄλλη. καὶ γὰρ τριακοσιάχουν λέγουσι: *Ora hæc hordeum fert, quale alia nulla, trecentocuplum.* Ita emendaui, quod erat τριακοσταχία. Marsus designat his verbis opidum Lucaniæ *Buxentum*, ἀθεί.

CAPTIVIS LATE GREGIBVS DEPASCERE RIPAS.] Hîc olim hæsit plaga, vt indicant librorum cicatrices: sed Modius affuit Æsculapii vicem. Legebatur:

Gurgitibus latè captiuis pascere ripas.

CIVIS CARTAGINIS ESTO.] Expolit illud Ennii relatum à Cicerone pro Cornelio Balbo:

Hostem qui feriet, mihi erit Cartaginiensis;
Quisquis erit, ciuitatis erit.

Quæ tam bella promissa non tam ab ingenio Poëtæ, quàm ex historia. Liuius lib. 22. *Qui sociorum, ciues Cartaginienses fieri volent, potestatem facturum.*

HÆC HODIE RVET.] Roma. planissimo sensu. *Roma ruit*, cùm Romani pereunt. Frustra lectionem hanc remoliuntur. Germana Silii locutio. Lib.11.

Et iacet in campis Latium.

Latini Lib.3.

Alpibus imposuit Libyen.

Libyas. Lib.14.

— *Athenas*
— ... *mersas impunè profundo.*

Athenienses Lib.4.

Cartago ...
Ægathis inter vasto iacet obruta ponto.

Cartaginienſes. Lib. 1.

Extuleris Latio ſpreta me Troius inquit,
Dardaniam.

Reliquias Sardanorum. Florus conſimiliter lib. 2. c. 2. *Tanta denique fuit illa victoria, vt de excidendis hoſtium mœnibus non quæreretur. Superuacaneum viſum eſt in arcem, muróſque ſæuire, cùm iam in mari eſſet deleta Cartago,* Cui iam abſurdum erit *Romam* ad Cannas *ruere*? Στυλίχι, ονῳ, χωθηλιῳ.

Barbaricus læuo ſtetit ad certamina cornu
Bellator Naſamon, vnáq; immanior arctus
Marmarides, tum Maurus atrox, Garamáſq;, Macéſq;
Et Maſſylæ acies, & ferro viuere lætum
Vulgus Adrimachidæ, pariter gens accola Nili
Corpora ab immodico ſeruans nigrantia Phœbo.
Queis poſitum agminibus caput, imperiúmque Nealces.
At parte in dextra, ſinuat quà flexibus vndam
Aufidus, & curuo circum errat gurgite ripas,
Mago regit, ſubiere leues, quos horrida miſit
Pyrene populi, varióq; auxere tumultu
Flumineum latus, effulget cetrata iuuentus,
Cantaber ante alios, nec tectus tempora Vaſco,
Ac torto miſcens Balearis prælia plumbo,
Betigenæque viri: celſus media ipſe coërcet
Agmina, quæ patrio firmauit milite, quæq;
Celtarum Eridano perfuſis ſæpe cateruis.
Sed quà ſe fluuius retro labentibus vndis
Eripit, & nullo cuneos munimine vallat,
Turritas moles, ac propugnacula dorſo
Belua nigranti geſtans, ceu molibus agger
Nutat, & erectos attollit ad æthera muros,
Cætera iam Numidis circumuolitare, citóſq;
Ferre datum curſus, & toto feruere campo,
Dum Libys incenſo diſpenſat milite vires,
Hortandóq; iterum, atq. iterum inſatiabilis vrget,
Factis quenque ſuis, & ſe cognoſcere iactat
Qua dextra veniant ſtridentis ſibila teli:
Promittítque viris nulli ſe deforc teſtem:
Iam Varro exacta vallo legione, mouebat
Cladum principia, at pallenti lætus in vnda
Laxabat ſedem venturis portitor vmbris.
Stant primi, quos ſanguineæ pendente vexabant

Ire nota clypeo, defixique omine torpent.
Iuxta terribilis facies, miseranda iacebant
Corpora in amplexu, natúsq; in pectore patris
Imposita vulnus dextra lethale tegebat.
Effusæ lacrymæ, Manciníq; inde reuersus
Fraterna sub morte dolor, tum triste mouebat
Augurium, & similes defuncto in corpore vultus,
Ocyus erroris culpam, deflendáq; fata
Ductori pandunt, atque arma vetantia pugnam.
Ille ardens animi, ferte hæc, ait, omnia Paulo:
Nanque illum, cui fœmineo stant corde timores,
Mouerit ista manus, quæ cæde imbuta nefanda
Cùm furiæ expeterent pœnas, fortasse paterno
Signauit moriens sceleratum sanguine carmen.
Tum minitans propere describit munera pugnæ,
Quáque feras sæuus gentes, aciémq; Nealces
Temperat, hac sese Marso cum milite, cúmq;
Samnitum opponit signis, & Iapyge alumno.
At campi medio (nanque hac in parte videbat
Stare ducem Libyæ) Seruilius obuia adire
Arma, & Picentes, Vmbrósq. inferre iubetur.
Cætera Paulus habet dextro certamina cornu.
His super, insidias contra, Nomadúmque volucrem
Scipiadæ datur ire manum, quáq; arte dolísque
Scindent se turmæ, prædicit spargere bellum.
Iámque propinquabant acies, agilíque virorum
Discursu, mixtóq; simul calefacta per ora
Cornipedum hinnitu, & multis trepidantibus armis
Errabat cæcum turbata per agmina murmur.
Sic vbi prima mouent pelago certamina venti,
Inclusam rabiem, ac sparsuræ astra procellas
Parturit vnda freti, fundóq. emota minaces
Expirat per saxa sonos, atque acta cauernis
Torquet anhelantem spumanti vertice pontum.

CEV MOBIBVS AGGER NVTAT.] *Mobilis* reponit Modius. Firmari potuit: quia militum congesto robore trusatiles fuerunt aggeres, & portatiles, hoc est, mobiles. Sic lib. I.

— subit arduus agger
Impenitque globos bellantum desuper vrbi.

Ideóque mutat agger: quia molibus stat aut malè præcõpositis, & iniquo

pondere horsum illorsum inclinante, aut non satis firmè nexis, aut ab agentibus non æquabiliter actis. Mouetur quidem agger, & hominum actu,& rotis(vide Commentar.ad li.13.) ac fortè lapsibus. Sed & moles infuisse aggerib.soli,trabium,aliarum rerum certum est. Adi quæso ad Suidam voce Ἄγγα. Quare culpatum & suppositicium: *Mobilis*.

CITOSQVE FERRE DATVM CVRSVS.] *Vagos* qui volunt, disciplinam militiæ non attendunt, animo ipsi peregrinantur vagi. Quasi verò extra ordines exerrare licentiùs fas sit, præsertim pugna ineunte: hîc autem primulùm acies ordinatur:

Dum Libys incenso dispensat milite vires.

Nec multo post dicat: *nec magis potest*

— ordine pelli

Fixa suo Sarrana manus, quàm vellere sede

Si tentet Calpen impacto gurgite pontus. Item:

— insidias contra, Nomadúmque volucrem

Scipiadæ datur ire manum.

Iisdem: *— citósque*

Ferre datum cursus.

AT CAMPI MEDIO.] Nonnihil aliter hanc ordinat aciem Appian. Annibalicis, aliter Liuius li.22.

CORNIPEDVM HINNITV, ET MVLTVM TREPIDANTIB. ARMIS.] Quia Modius non semel reposuit *Crepitantib.* pro *Trepidantibus*, pertæsus mutationis eiusdem, nouam hîc comminiscitur: *Strepitantibus*. Proba merx: modò non vsui. Rescribo ego:

— trepidantibus alis.

Seriem mihi inspice, nec abnues:

— facilique virorum

Discursu, motúque simul calefacta per ora

Cornipedum hinnitu, & multum trepidantib. alis.

hoc est, festinantibus, & accurrentibus. Græcè ἀπολείπουσι *se hastant*. Mutuarit hoc Silius à Virgilio Æn.4.

Dum trepidant alæ, saltúsque indagine cingunt.

Item ex Æn.12.

— patrio mucrone relicto

Dum trepidat (festinat) *ferrum auriga rapuisse Metisci.*

Liuius l.22. *Trepidante tota ciuitate ad excipiendum Pœnum, visendúmq.* Campanos loquitur certatim ruentes obuiam Annibali: ne tremorem insciè capias. Silius li.4.

Sternit præcipitem trepido te Farfare telo,

hoc est, me interprete, telo incitatissimo. Æn.12.

Arma manu trepidi poscunt: fremit arma iuuentus,

trepidi, festinantes, ardentes. Hui! tam graues rastros? quippini? Creticorum proceres minus capiunt.

Nec verò fati tam sæuo turbine, solum

Terrarum fuit ille labor, discordia demens

Intrauit cælos, superósque ad bella coëgit.
Hinc Mauors, hinc Gradiuum comitatus Apollo.
Et domitor tumidi pugnat maris, hinc Venus amens,
Hinc Vesta, & captæ stimulatus cæde Sagunthi
Amphitryoniades, pariter veneranda Cybele,
Indigetésque Dei, Faunúsq. satórq. Quirinus,
Alternúsq. animæ mutato Castore Pollux.
Contra cincta latus ferro Saturnia Iuno,
Et Pallas Libycis Tritonides edita lymphis,
Ac patrius flexis per tempora cornibus Hammon,
Multáq. præterea diuorum turba minorum,
Quorum vbi mole simul venientum, & greßibus alma
Intremuit tellus, pars impleuere propinquos
Diuisi montes, pars sedem nube sub alta
Ceperunt, vacuo descensum ad prælia cælo.
Tollitur immensus deserta ad sidera clamor,
Phlegræis quantas effundit ad æthera voces
Terrigena in campis exercitus, aut sator aui
Quanta Cyclopas noua fulmina voce poposcit
Iuppiter, extructis vidit cum montibus ire
Magnanimos raptum cælestia regna gigantes.
Nec verò prima in tantis concursibus hasta
Vlla fuit, stridens nimbus certante furore
Telorum simul effusus, cupidæq. cruoris
Hinc atque hinc animæ, gemina cecidere procella.
Acrius insanus dextra qua ducitur ensis
Bellantum pars magna iacet, super ipsa suorum
Corpora consistunt auidi, calcántque gementes.
Nec magis aut Libyco protrudi Dardana nisu
Auertíue potest pubes, aut ordine pelli
Fixa suo Sarrana manus, quàm vellere sede
Si tentet Calpen impacto gurgite pontus.
Amisere ictus spatium, nec morte peracta
Arctatis cecidisse licet, galea horrida flictu
Aduersæ ardescit galea, clypeúsq; fatiscit
Impulsu clypei, atque ensis contunditur ense,
Pes pede, virq; viro teritur, tellúsq; videri
Sanguine operta nequit, cælúmq; & sidera pendens
Abstulit ingestis nox densa sub æthere telis.

Queis astare loco dederat fortuna secundo,
Conterum longo & proceræ cuspidis ictu
Ceu primas agitent acies, certamina miscent.
At quos deinde tenet retrorsum inglorius ordo
Missilibus certant pugnas æquare priorum.
Vltra clamor agit bellum, milésq; cupiti
Martis inops, sæuis impellit vocibus hostem.

INTRAVIT COELOS.] Nego id rectum. Gell. lib. 19. c. 8. *Nam cum cœlum* ἑνικῶς *semper dicatur, mare, & terra non semper.* Corrigo: *Intrauit cælo.* Sic vndecimo libro:

— cum cærula nondum
Cognita terrigenis, pontóq. intrare negarent.

Tamen Lucretius lib. 2.

Quis pariter cælos omnes conuertere, & omnes
Ignib. ætheriis terras suffire feraces?

SVPEROSQ. AD BELLA COEGIT.] Deos committit Silius de Homeri exemplo, qui cœlo in pugnas deuocat Palladem, & Iunonem, Il. ϑ. Neptunum Il. ξ. & ν. Neptunum & Apollinem Iliad. ο. alibi Venerem: Iliad. υ. Diis omnibus Iupiter facit pugnæ copiam:

Βὰν δ' ἴμεναι πόλεμόνδε Θεοὶ δίχα θυμὸν ἔχοντες.
In bellum venere Dii diuersa secuti.

Fusim, ac disertim Deorum certamina certata traducit **D. August.** lib. 2. c. 25. de Ciuitate.

HINC MAVORS, HINC GRADIVVM.] A Romanis.

HINC VESTA.] Illa quidem Romanis adiungenda, si in prœlium prudenter mitti potuit: nam cum Vesta terra sit, eáque immota maneat, videtur bello & conflictu seponenda. Certè Platonis hæc sunt in Timæo verba: Ὁ μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς ἐλαύνων πτηνὸν ἅρμα πρῶτος πορεύεται διακοσμῶν πάντα, καὶ ἐπιμελούμενος. τῷ δ' ἕπεται στρατιὰ Θεῶν, καὶ Δαιμόνων κατὰ ἕνδεκα μέρη κεκοσμημένη. μένει δ' Ἑστία ἐν Θεῶν οἴκῳ μόνη: *Magnus in cælo dux Iupiter alatum currum agens prouehitur ordinans omnia, & accurans. Quem insequitur Deorum, Dæmonúmq. exercitus duodecim ordinibus distinctus. Vesta autem sola in Deorum domicilio manet.* Et Euripides:

Καὶ Γαῖα μῆτερ, Ἑστίαν δέ σ' οἱ σοφοὶ
Βροτῶν καλοῦσιν, ἡμένην ἐν αἰθέρι.
Et terra mater, quam vocant mortalium
Vestam sapientes, quæ manes in æthere.

Peccāt codices, quibus est: ἡμένη ἐν αἰθέρι. Quæ cui placuerint, scribat in Silio:

Hinc est [pro *Hinc Vesta*] *à capta stimulatus cæde Sagunthi*
Amphitryoniades.

Quam coniecturam iu[...]rint illa Eustathii in Il. υ. Vbi cùm Dii in concilium, tum in pugnam ab Homero euocentur, quærit de Terra Eustathius: περὶ δὲ τῆς γῆς, εἰ καὶ μηδὲν ὁ Ποιητὴς διορίζεται, ἀλλὰ βέλτιόν φασι νοεῖν ὡς ἀπολειπ[...] καὶ συνόδου καὶ αὐτῆς. Nam vt est in 6. Fast.

Vesta eadem est & Terra: subest vigil ignis vtriq.

Significant ſedem Terra, fociíſque ſuam.

ALTERNVSQVE ANIMÆ MVTATO CASTORE POLLVX.] Non temerè fictum: nam interfuiſſe pugnæ Romanorum in Latinos ad Regillum lacum crediti ſunt, Flor. lib. 1. ca. 11. & ob præſentiam ædes votiua reddita, Liuius lib. 22. Item M. Tullius lib. 1. Tuſcul. *Eademque famæ celebritate Tyndaridæ fratres, qui non modò adiutores in prælijs victoriæ populi Romani: ſed etiam nuncij fuiſſe perhibentur.*

PARS SEDEM NVBE SVB ALTA CEPERVNT.] Potiſſimum Iupiter, ac Iuno aëris præſides.

AVT SATOR ÆVI IVPITER.] *Sator æui* Saturnus, qui κρόνος ex χρόνος Græcis. At Iupiter etiam: Solē enim Iouē volunt, Iouémq; Salii in carminibus velut autorem lucis dicunt *Lucetium* Feſto, Gellio, Lactantio, & Macrobio autoribus, & Horatius *Dieſpitrem*, aliique teſte Gellio, & Auguſtino lib. 4. de Ciuit. c. 11. inſinuante, ac Varrone: etſi Lactantius ſcribat hæc lib. 1. c. 14. *Pluton Latinè eſt Dieſpiter.* Vide Prudentium lib. 2. contra Symmachum. Vt Iupiter ſit Sol, plurib. docet Macrob. lib. 1. Satur. c. 23. *Dius* item vox ab Ioue eſt, & ἀπὸ Διός nominatur autore Feſto verbo *Dies*, & verbo *Dium*: *Dium fulgur appellabant diurnum, quòd putabant Iouis, vt nocturnum Summani.*

GALEA HORRIDA FLICTV ADVERSÆ HORRESCIT GALEÆ.] Iterabit lib. 14.

Remorúmq. fragor, flictúq. ſonantia roſtra.

Poſuit pedem in magiſtri veſtigia, cui ſcriptum, ſi Seruio, & antiquis codicibus credimus lib. 9.

— tela, cauaq.
Dant ſonitum flictu galeæ.

Non *Afflictu*, quod reponunt inconcinniter. Antè in Aegiſtho verbum vſurpauerat Accius: *Heu euiatis ſtirpem funditus fligi ſtudet.*

Nec aliter legi fas apud Auſonium epiſt. 25.—

Cymbala dant flictu ſonitum.

Nec vllum deſit teli genus, hi ſude pugnas,
Hi pinu flagrante cient, hi pondere pili.
At ſaxis, fundáq; alius, iaculóq. volucri.
Interdum ipſis metuenda phalarica muris,
Interdum ſtridens per nubila fertur arundo.
Speramúſne Deæ, quarum mihi ſacra coluntur,
Mortali totum hunc aperire in ſecula voce
Poſſe diem? tantúmne datis confidere linguæ,
Vt Cannas vno ore ſonem? ſi gloria vobis
Noſtra placet, neque vos magnis auertitis auſis,
Huc omneis cantus, Phœbúmq; vocate parentem.
Verum vtinam poſthac animo Romane, ſecunda
Quanto tunc aduerſa, feras, ſitq; hactenus ore,

Nec libeat tentare Deis, an Troia proles
Par bellum tolerare queat, túque anxia fati
Pone precor lacrymas, & adora vulnera, laudes
Perpetuas paritura tibi. nam tempore Roma
Nullo maior eris, mox sic labere secundis,
Vt sola cladum tuearis nomina fama.
Iámq. inter varius Fortuna vtrinq. virorum
Alternata vices, incerto eluserat iras
Euentu, mediáq. diu pendente per ambas
Spe gentes, paribus Mauors flagrabat in armis.
Mitia ceu virides agitans cùm flamina culmos,
Necdum maturas impellit ventus aristas.
Huc atq; huc it summa seges, nutánsq. vicißim
Alterno lente motu incuruata nitescit.
Tandem barbaricis perfractam viribus acer
Dißipat incurrens aciem clamore Nealces,
Laxati cunei, perq. interualla citatus
Irrupit trepidis hostis, tum turbine nigro
Sanguinis exundat torrens, nullúmq. sub ima
Cuspide procumbit corpus, dum vulnera tergo
Bellator timet Ausonius, per pectora sæuas
Exceptat mortes, & letho dedecus arcet.
Stabat cum primis mediæ certamina pugnæ
Aspera semper amans, & par cuicunq. periclo
Scæuola, nec tanta vitam iam strage volebat,
Sed dignum proauo lethum, & sub nomine mortem.
Is postquam frangi res, atq. augescere vidit
Exitium, breuis hoc vitæ quodcunq. relictum
Extendamus ait: nam virtus futile nomen,
Ni decus adfuerit patiendo, vbi tempora lethi
Proxima sint, pulcrámq. per vulnera laudem:
Dixit, & in medios quà dextera concita Pœni
Limitem agit, vasto connixus turbine fertur,

NEC VLLVM DEFIT TELI GENVS.] Rectè habet modulus, id in simili satis supérq. probauimus: rectè vox, quam Silio placitam video lib. 15.

Nec Sidicina cohors desit.

Terentio in Eunucho: *Nil cùm est, nil desit tamen.* Maroni in Eclogis, Gellio lib. 1. c. 14. Prop. lib. 1. Eleg. 1.

HI PINV FLAGRANTE CIENT.] Pugnas. Flammata face deprœliari olim solemne.

ſolemne. Silius lib. 13.

Tertius aptabat flammis, ac ſulphure tadas.

Aen. 9.

Atque omnis facibus pubes accingitur atris,
Diripuere focos, piceum fert fumida lumen
Tada, & commiſtam Vulcanus ad aſtra fauillam.

Lib. 10.

Quid face Troianos atra vim ferre Latinis?

Valer. Flaccus lib. 8.

— *profugis infeſtam lampada Graiis*
Concutiens.

Apollonius lib. 4.

Τῇ δ' ἑτέρῃ πεύκην φλεγμηνία.

Sic verto, ſic explico:

Ingentem laua piceam quaſſabat ab igne
Terribilem.

Nonnus lib. XII. Cyclopas exhibet:

— Μαρναμένους δαΐδεσσι. *tadis pugnantes.* item:
Δαλὸν ἔχων ἅτε τόξον.
Pro telo fax atra fuit. —

Meminit Strabo lib. 16. Enderitarum τόξοις χρωμένων καλαμίνοις, καὶ πεπυρακτωμένοις οἰστοῖς. Apollodorus lib. 2. de Hercule Hydram ex antro exigente: Βαλὼν βέλεσι πεπυρακτωμένοις. Hinc collucеſcet illud Pauli c. 6. ad Epheſios: πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρακτωμένα σβέσαι. *Omnia tela nequiſſimi ignea exſtinguere.* Florus lib. 1. c. 12. *Fidenæ, quia pares non erant ferro, ad terrorem mouendum facib. armatæ, & diſcolorib. ſerpentium in modum vittis furiali more proceſſerant.* Hauſit ex Liuii lib. 4. Florus iterum lib. 1. c. 18. *Et in turres* [elephantorum, in acie] *vibratæ faces* [à Romanis] *tota hoſtium agmina ardentib. ruinis operuerunt.* Sed & oppugnandis locis, ac munimentis faces peropportunæ. Silius teſtatur lib. 13. Maro Aen. 9. Lucanus lib. 3. Valer. Flaccus lib. 8. Appianus Ibericis, cæteríque paſſim Hiſtorici. Addo facem incenſam priſcis pugnæ fuiſſe ſymbolum. Euſtath. in Iliad. φ. Ὡς ἡ καὶ δαλὸς ἀνημμένος ἦν μάχης σύμβολον, Εὐριπίδης δηλοῖ. *Tadam incenſam pugnæ ſignum fuiſſe, Euripides declarat.* Ex his coniicere eſt, vnde Coriolano facultas ſit ſuppeditata ad Coriolos incendio inuadendos, aliis in acie pro mœnib. decertantib.

INTERDVMQ. IPSIS METVENDA FALARICA MVRIS INTERDVM STRIDENS PER NVBILA FERTVR ARVNDO.] Verſuum præpoſterum ordinem arguere videtur ipſa copula; facillimè redigi poteſt. Arundo hîc ſagitta ex vſu vetere, καταχρηστικῶς nunciam. Strabo lib. 16. ἦν δέ τις ἐν βάθει Ἐνδέρα γυμνῶν ἀνθρώπων, κατοικία τόξοις χρωμένων καλαμίνοις. *In vlteriori regione erat Endera nudorum hominum habitatio calamis pro ſagitta vtentium.*

SITQ. HACTENVS ORO.] Fortè aptius: *Steteq. hactenus.*

MOX SIC LABERE SECVNDIS.] Nam

Luxuriant animi rebus plerumq. ſecundis:
Nec facile eſt æqua commoda mente pati. Phormione Terent.
Quapropter omnes, cùm ſecundæ res ſunt maximè, tum maximè

Meditari secum oportet, quo pacto aduersam ærumnam ferant.

Quippe secundæ res sapientum animos fatigant, inquit Sallustius. Cuius causam pandit primo Histor. Tacitus: *Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur.* Norat apprimè Sulmonensis Poëta tot iactatus casibus, insuper exilio lib. 2. de Ponto Eleg. 2.

Tuta petant alii fortuna miserrima tuta est:
Nam timor euentus deterioris abest.

Plura Auctor ad Herennium lib. 4. Cato apud Gellium lib. 7. c. 3. Nec tamen virtus secundis ferendis Romanis defuit. Apud Liuium lib. 22. Fabius Maximus Dictator aiebat *secunda se magis, quàm aduersa timere.* Prouidè. Lib. 42. *Ita tum mos erat in aduersis vultum secundæ fortunæ gerere, moderari animus in secundis.* Dictum de Romanis. Alterum tantum, dum lubeat, addere possumus.

NAM VIRTVS FVTILE NOMEN.] Flor. lib. 4. c. 6. *Sed quanto efficacior est fortuna quàm virtus: & quàm verum est, quod moriens efflauit. Non in re; sed in verbo tantum esse virtutem.* Quæ hîc Bruto adscribit, ex M. Tullio lib. 5. Tusc. mutuatus videtur Silius. Inclinat Aelian. lib. 3. c. 47. Nec longè abit Curtius lib. 8. *Quis neget eximiam quoque gloriam sæpius Fortunæ, quàm Virtutis esse beneficium.* Inde illud iactatum Græcis: Θέλω τύχης σταλαγμὸν, ἢ φρενῶν πίθον. Sed addit Silius:

Ne decus affuerit patiendo.

ARMA HOSTILIA MORSV APPETIT.] Modius reponit *Arua*, & Heynsius nimis præceps *alieno currere loro. Arma* fuit; & erit. Quàm in procliui fuit Calarim arma hostilia parantem spoliare, ex repentino casu ea morsu appetere? Ecce vobis, ô boni, pares in Silii lib. 5. loci:

— telum ore cruento
Exspirans premit, atq. admorsæ immurmurat hastæ.

Aruo nullus locus. Nec semper deiectus solo incubat; sed in tela, sed in hostem pugna maximè confertiore. Silius lib. 5.

Procubuit moriens, & telum vulnere pressit. ibidem:
— collapsáq. membra sub ictu
Hoste super cæso subita cecidere ruina.

Cur his in locis admorderi nequeat telum, aut cæsus hostis, cùm morsus iste sit violentus, & doloris imperio, naturæque fatiscentis extortus, non cuiusque voluntate? Silius ante lib. 1.

— iacet ore truci super arma, virosq.

An tunc terram admomordit? lib. 17.

Extendit labens palmas, Herniumq. iacentem [fratrem,]
Amplexus iuncta leniuit morte dolorem. Lib. 4.
— strenuit super arma iacentûm
Corpora.

At, inquit, Modius illud indicat hoc equidem loco.

— mortis premit in tellure dolores.

Prorsus quia *premit in tellure dolores*, ante non premebat arua, ut Silius ζωντ-λεγειν) sed *morsu* tantum *hostilia arma appetebat*, quod conantis est mordere, nondum mordentis: qui conatus quia frustratus, cadauere humi collapso,

cellus mordetur. Pulcrè notauit Tiberius Donatus: *Cadentes enim repentino ictu mordent, quod fortaßis occurrerit:* non semper terram, vel *arua.*

Hic exultantem Calarim, atq. erepta volentem
Induere excelso cæsi gestamina trunco
Ense subit, capulósq. tenus ferrum impulit ira.
Voluitur ille ruens, atque arma hostilia morsu
Appetit, & mortis premit in tellure dolores.
Nec Gabari, Sichæq. virum tenuere furentes
Concordi virtute manus, sed perdidit acer
Dum stat, decisam Gabar inter prælia dextram.
At Sicha auxilium, magno turbante dolore,
Dum temere accelerat, calcato improuidus ense
Succidit, & nudæ ferro vestigia plantæ
Damnauit, dextráq. iacet morientis amici
Tandem conuertit fatalia tela Nealcæ
Fulminei gliscens iuuenis furor, exilit ardens
Nomine tam claro stimulante, ad præmia cædis.
Tum silicem scopulo auulsum, quem montibus altis
Detulerat torrens, raptum contorquet in ora
Turbidus, incusso crepuerunt pondere malæ.
Ablatúsq. viro vultus, concreta cruento
Per nares cerebro sanies fluit, atráq. manant
Orbibus elisis, & trunca lumina fronte.
Sternitur vnanimo Marius succurrere Caspro
Conatus, metuénsq. viro superesse cadenti.
Lucis idem auspicium, ac patrium, & commune duobus
Paupertas, sacro iuuenes Præneste creati
Miscuerant studia, & iuncta tellure serebant,
Velle ac nolle ambobus idem, sociatáq. toto
Mens æuo, ac paruis diues concordia rebus,
Occubuere simul, votísq. ex omnibus vnum
Id fortuna dedit, iunctam inter prælia mortem.
Arma fuere decus victori bina Simetho.
Sed longum tanto lætari munere casus
Haud licitum Pœnis: aderat terrore minaci
Scipio conuersæ miseratus terga cohortis,
Et cuncti fons Varro mali, flauúsq. comarum
Curio, & à primo descendens consule Brutus.
Atque his fulta viris acies repararet ademptum

Mole noua campum, subito ni turbine Pœnus
Agmina frenasset iam procurentia ductor.

NEC GABARI, SICHÆQ.] Scribo auspicibus libris nonnullis: *Gabaris* tertio declinatu. Depostulat analogia Amilcaris, Gestaris, similium nominum Africanorum. Neque multo pòst habes:

— decisam Gabar inter prælia dextram.

Gabar autem Hebræis, & Pœnis est *Fortis*.

SVCCIDIT, ET NVDÆ.] Succumbit. Plaut. *Tenebræ oboriuntur, genua succidunt*. Curtius lib. 9. de Alexandro M. *Continuo labore grauia genua succiderant*. Inde *Succiduus*. Claudianus de Raptu Pros. lib. 3.

Succidui titubant gressus. pro *Labundis*.

Ouid. Epist.

Succiduo dicar procubuisse genu. pro *Lapso*.

METVENSQ. VIRO SVPERESSE CADENTI.] Gellium adi lib. 1. c. 22.
ET CVNCTI FONS VARRO MALI.] Ἀρχέκακος Varro.

Isq; vt Varronem procul inter prælia vidit,
Et iuxta sagulo circumuolitare rubenti
Lictorem, nosco pompam, atq; insignia nosco,
Flamminius modo talis ait, tum feruidus acrem
Ingentis clypei tonitru prænuntiat iram.
Heu miser æquari potuisti funere Paulo,
Si tibi non ira superûm tunc esset ademptum
Annibalis cecidisse manu, quàm sæpe quærere
Varro Deis, quòd Sidonium defugeris ensem.
Nam rapido subitam portans in morte salutem
Procursu cœpta sese in discrimina vertit
Scipio, nec Pœnum (quanquam est ereptus opimæ
Cædis honor) mutasse piget maiore sub hoste
Prælia, & erepti Ticina ad flumina patris
Exigere oblato tandem certamine pœnas.
Stabant educti diuersis orbis ab oris,
Quanto non aliàs vidit concurrere tellus
Marte viri, dextráq. pares, sed cætera ductor
Anteibat Latius, melior pietate, fidéq; .
Dissiluere caua turbati ad prælia nube
Mauors Scipiadæ metuens, Tritonia Pœno,
Aduentúq. Deûm intrepidis ductoribus, ambæ
Contremuere acies. ater quà pectore flectit
Pallas, Gorgoneo late micat ignis ab ore,
Sibilaque horrificis torquet serpentibus ægis.

Fulgent sanguinei, geminum vibrare cometen
Vt credas, oculi, summáq; in caßide largus
Vndantes voluit flammas ad sidera vertex,
At Mauors moto perturbans aëra telo
Et clypeo campum inuoluens, Aetnæa cyclopum
Munere fundentem loricam incendia gestat,
Ac pulsat fulua consurgens æthera crista.
Ductores pugnæ intenti, quantûmque vicißim
Auderet propius mensi, tamen arma ferenteis
Sensere aduenisse deos, & lætus vterq;
Spectari superis, addebant mentibus iras.
Iámq; ictu valido libratam à pectore Pœni
Pallas in obliquum dextra detorserat hastam,
Et Gradiuus opem diuæ portare ferocis
Exemplo doctus, porgebat protinus ensem
Aetnæum in pugna iuueni, ac maiora iubebat.
Tum virgo ignescens penitus, violenta repente
Suffudit flammis ora, atque obliqua retorquens
Lumina, turbato superauit gorgona vultu.
Erexere omnes immania membra chelydri
Aegide commota, primíq; furoris ad ictus
Retulit ipse pedem sensim à certamine Mauors.
Hic dea conuulsam rapido conamine partem
Vicini montis, scopulísque hærentia saxa
In Martem furibunda iacit, longéque relatos
Expauit sonitus tremefacto littore Saßon.
Ac non hæc Superûm fallebant prælia regem,
Demittit propere succinctam nubibus Irim,
Quæ nimios frenet motus, ac talia fatur:
I Dea, & Oenotris velox allabere terris,
Germanæq; truces dic Pallas mitiget iras,
Nec speret fixas Parcarum vertere leges,
Dic etiam, ni desistis (nam virus & æstus
Flammiferæ noui mentis) nec colligis iram,
Aegide præcellant quantum horrida fulmina nosces
Quæ postquam accepit dubitans Tritonia virgo,
Nec sat certa diu, patrijs an cederet armis,
Absistemus ait campo? sed Pallade pulsa
Num fata auertet? cælóq; arcebit ab alto

Cernere Gargani feruentia cædibus arua?
Hæc effata, caua Pœnum in certamina nube
Sublatum diuersa tulit, terrasque reliquit:
At Gradiuus atrox, remeantis in æthera diuæ
Abscessu reuocat mentes, fusámq. per æquor
Ipse manu magna nebula circundatus atra
Restituit pugnam, conuertunt signa, nouámque
Instaurant Itali, versa formidine, cædem.
Tum ventis positus custos, cui flamina carcer
Imperio compressa tenet, cælúmque ruentes
Eurique & Boreæ patent, Coríque Notíque,
Iunonis precibus promissa haud parua ferentis
Regnantem Aeoliis Vulturnum in prælia campis
Effrenat, placet hic iræ exitiabilis vltor.
Qui se postquam Aetnæ mersit candente barathro,
Concepitque ignes, & flammea protulit ora,
Euolat horrendo stridore, ac Daunia regna
Perflat agens cæcam glomerato puluere nubem.
Eripuere oculos auræ, vocémque, manúsque
Vertice arenoso candentes flebile dictu)
Torquet in ora globos Itálum, & bellare maniplis
Iussa lacerantur rabie, tum mole ruinæ
Sternuntur tellure, & miles, & arma, tubæque,
Atque omnis retro flatu occursante refertur
Lancea, & interdum Rutulis cadit irritus ictus.
Atque idem flatus Pœnorum tela secundat,
Et velut amento contorta hastilia turbo
Adiuuat, ac Tyrias impellit stridulus hastas.

ET IVXTA SAGVLO CIRCVMVOLITARE RVBENTI LICTOREM.] *Rubenti* purpureo. Imperatorum saga quandoque purpurea, discere est è Cæsaris li. 5. *Nam cum Scipio sagulo purpureo ante regis Iubæ aduentum vti solitus esset.* Liuii li. [illegible]. Plinio lib. 22. c. 2. *Coccum imperatoriis dicatum paludamentis.* Verùm ex imperatoris fuisse dignitate videtur, vt lictores concolores apparerent ex hoc Silii loco, & Varro [illegible] li. 6. [illegible] L. L. ideo námque ituri ad bellum sagulum mutant lictores: *Paludamenta, inquit, sunt insignia, & ornamenta militaria. Ideo ad bellum cum exit imperator ac lictores mutant vestem. Hinc fasces, securesque Romanæ viam faciunt,* ait Plin. l. 9. c. 36. Hoc est, quia fascium, securiumque geruli purpurati sunt, agnoscunt è colore cuncti sibi via decedendū. Appianus quoque Libycis coccinatos lictores repræsentat in Scipionis triumpho: [illegible] τῦ στρατηγῦ ῥαβδοῦχοι φοινικοῦς χιτῶνας ἐνδεδυκότες. *Ipsum ante-*

eunt Imperatorem lictores puniceo amictu. Liuius quoque lib.41. C. Claudium culpat, quòd *non paludatus* lictoribus ierit in prouinciam. Verùm album quoque lego fuisse imperatori paludamentum. Valerius Max.li.1.c. *Pullum ei* [Crasso] *traditum est paludamentum, cùm in prælium exeuntib. album, aut purpureum dari soleret.* Pullum istud inominale fuit.

QVANTO NON ALTAS.] Marte. At concinnius *Quantos* Maronis imitatione, cui Æneide prima dictum:

— *Quantus Achilles*

Vndecima:

— *quantus*
In clypeum adsurgat.

Similiter Silius li.10. de Scipione:

Quantus Sidonium contra fera prælia miscens.

IPSE MANV MAGNA.] Nonnullo virium argumento. Æneid.5.

Ingentique manu malum de naue Seresti
Erigit.

Non hîc vires opus: Homerus χεῖρα παχεῖαν, quo dicto Straboni displicuit certè non mihi.

PROMISSA HAVT PARVA FVRENTIS.] Deprauatè. Correctiores libri. *Ferentis.* probè.

IVSSA LACERANTVR RABIE.] Similiter P.N. M.N. & Asc. Quidam Bas. *Lacessuntur*: sententia deterior, numerus non melior: nam si non *iussa rabie*, quæ iussa? Restituo:

Iussus (Vulturnus) *acerbatur rabie.*

Ita Silius lib.6.

Cætera acerbantem questu.

Vsurpauit & Claudianus in Rufinum li.1.

— *exiguum stimulando vulnus acerbat.*

Statius Thebaide nona:

— *acerbat vulnera dictis.* Item 12.

STERNVNTVR TELLVRE ET MILES, ET ARMA, TVBÆQVE.] Melius: *Iubæque* quæ menda serpsit in Silio. Inopinata, miráque venti impotentia: maior apud Diodorum eosdem obturbantis locos li.5. Ἀπὸ γὰρ θερινῆς δύσεως, καὶ ἄρκτου πνεῖν εἰώθασιν ἄνεμοι τηλικαύτην ἔχοντες σφοδρότητα, καὶ δύναμιν, ὥστε ἀναρπάζειν ἀπὸ τῆς γῆς λίθους χειροπληθιαίους τοῖς μεγέθεσι, καὶ τὸν ψηφίδων ἁδρομερῆ κονιορτόν. καθόλου δὲ καταιγίζοντες λάβρως ἀρπάζουσιν ἀπὸ μὲν τῶν ἀνδρῶν τὰ ὅπλα, καὶ τὰς ἐσθῆτας, [illegible] τῶν ἵππων τοὺς ἀναβάτας: *Ab æstiuo occasu, & Septentrione venti tanto spirant in*[illegible] *tanta vi, vt manuaria saxa abripiant solo, vt densissimum sustollant calculi pulu*[illegible]. *Denique vehementiore concita procella viris arma vestesque excutiunt, & equis adscensores.* Gemina his prodit Strabo li.4. Lucanus li.9. de venti rabie per Africæ deserta desæuientis:

— *galeas, & scuta virorum*
Pilaq; contorsit violento spiritus actu
Intentusque tulit magni per inania cæli.
Illud in externa forsan, longeque remota
Prodigium tellure fuit: delapsáque cælo

Arma timent gentes, hominúmque erepta lacertis
A Superis demissa putant. Sic illa profectò
Sacrifico cecidere Numæ, quæ lecta iuuentus
Patricia ceruice mouet: spoliauerat Auster,
Aut Boreas populos ancilia nostra ferentes.

Tum denso fauces præclusus puluere miles
Ignauam mortem compresso mæret hiatu,
Ipse caput flauum caligine conditus atra
Vulturnus, multáque comam perfusus arena
Nunc versos agitat tergo stridentibus alis,
Nunc mediam in frontem veniens clamante procella
Obuius arma quatit, patulóq. insibilat ore.
Interdum intentos pugnæ, & iam iámque ferentes
Hostili iugulo ferrum, conamine & ictu
Auertit, dextrámque ipso de vulnere vellit.
Nec satis Ausonias passim fœdare cohortes,
In Martem vomit immixtas mugitibus auras
Bísque Dei summas vibrauit turbine cristas:
Quæ dum Romuleis exercet prælia turmis.
Aeolius furor, & Martem succendit in iras,
Affatur virgo socia Iunone parentem:
Quantos Gradiuus fluctus, in Punica castra
Respice agit, quantísque furens se cædibus implet.
Nunc quæso terris descendere non placet Irim?
Quanquam ego non Teucros (nostro cum pignore regnes
Roma & Palladio sedes hac vrbe locarim)
Non Teucros delere aderam, sed lumen alumnæ
Annibalem Libyæ, pelli florentibus annis
Vita, atque extingui primordia tanta negabam.
Excipit hæc Iuno, longíq. laboris ab ira
Imo, ait, [illegible] noscant gentes, immania quantum
Regna [illegible] valeant, cunctísque potentia quantum
Antistet coniux Superis tua, discute telo
Flagranti (nil oramus) Cartaginis arces,
Sidoniámque aciem vasto telluris hiatu
Tartareis immerge vadis, aut obrue ponto
Contra quæ mitis respondet Iuppiter ore.
Certatis fatis, & spes extenditis ægras.
Ille ó nata libens, cui tela inimica ferebas

Contundet

Contundet Tyrios iuuenis, ac nomina gentis
Induet, & Libycam feret in Capitolia laurum
At cui tu coniux, cui das animósque, decúsque,
(Fata cano) auertet populis Laurentibus arma.
Nec longe cladis metæ, venit hora, diésq;
Qua nullas vnquam transisse optauerit alpes.
Sic ait, atque Irim propere demittit olympo,
Quæ reuocet Martem, iubeátq; abscedere pugna.
Nec vetitis luctatus abit Gradiuus in altas
Cum fremitu nubes, quanquam lituiq;, tubæque,
Vulneráque, & sanguis, & clamor, & arma iuuarent.
Vt patuit liber Superûm certamine tandem,
Laxatúsque Deo campus, ruit æquore ab imo
Pœnus, quo sensim cælestia fugerat arma.
Magna voce trahens equitémque virósque, feræque
Turrigeræ molem, tormentorúmq. labores.
Atq. vbi turbantem leuiores ense cateruas
Agnouit iuuenem, scintillauítque cruentis
Ira genis, quæ nam furiæ, quísue egit in hostem
En Minuti deus, vt rursum te credere nobis
Auderes inquit? genitor tibi, natus ab armis
Ille meis, vbi nunc Fabius? semel improbe nostras
Sit satis euasisse manus: atque inde superbis
Hasta comes dictis, murali turbine pectus
Transforat, & voces venturas occupat ictu.
Nec ferro sæuire sat est, appellitur vltra
Mole fera, & monstris componitur Itala pubes.
Nam prouectus equo, moderantem cuspide lucas
Maurum in bella boues, stimulis maioribus ire,
Ac raptare iubet Libycarum armenta ferarum.
Immane stridens agitur, crebróq. coacta
Vulnere bellatrix properos fert belua gressus.
Liuenti dorso turris, flammáque, virisque,
Et iaculis armata sedet, procul aspera grando
Saxorum super arma rui. passimque volanti
Celsus telorum fundit Libys aggere nimbum
Stat niueis longum stipata per agmina vallum
Dentibus, atque ebori præfixa comminus hasta
Fulget ab incuruo deiecta cacumine cuspis.

Hic inter trepidos rerum, per membra, per arma
Exigit Vfentis sceleratum belua dentem,
Clamantémque ferens calcata per agmina portat.
Nec leuius radio, lauum qua tegmine thorax
Multiplicis lini claudit latus, improba sensim
Corpore non læso penetrarunt spicula dentis,
Et sublime virum clypeo resonante tulerunt.
Haud excussa noui virtus terrore pericli.
Vtitur ad laudem casu, geminúmque citato
Vicinus fronti lumen transuerberat ense.
Extimulata graui sese fera tollit ad auras
Vulnere, & erectis excussam cruribus alte
Ponè iacit voluens reflexo pondere turrim.
Arma virique simul, spoliatáque belua visu
Sternuntur, subita (miserandum) mixta ruina.
Spargere flagrantes contra bellantia monstra
Dardanius tedas victor iubet, & facis atræ
Quos fera circunfert, compleri sulfure muros.

NVNC VERSOS AGITAT TERGO STRIDENTIBVS ALIS, NVNC MEDIAM IN FRONTEM.] Medela esto:

Nunc versos agit atergo str. a.

BISQVE DEI.] Martis.

AFFATVR VIRGO.] Pallas.

LONGIQVE LABORIS AB IRA.] Pertæsa Iuno tam longarum ærumnarum, quibus Pœni laborant se orbi dominos imponere.

ATQVE IRIM PROPERE.] Idem munus Iris fungitur Iliad. θ. vbi Iunonem, Palladémque prœlio Iupiter auocat.

NEC LEVIVS RADIO.] Lego:

Et leuius radio.

DARDANIVS TÆDAS.] Ignis æquè leonum, & elephantorum terror. Ælianus li. 7. c. 6. Δεδοίκασι δὲ πῦρ ὁμοίως τῶν λεόντων ἐλέφαντες. *Ignem æquè timent leones, atque elephanti.*

Nec iusso mora, collectis fumantia lucent
Terga elephantorum, flammis, raptúsq; sonoro
Ignis edax vento, per propugnacula fertur.
Non alıter Pindo Rhodopéve incendia pastor
Quum iacit, & syluis spatiatur feruida pestis.
Frondosi ignescunt scopuli, subitóque per alta
Collucet iuga dissultans Vulcanius ardor.
It fera candenti torrente bitumine corpus

Amens, & laxo diducit limite turmas.
Nec cuiquam virtus propiora capessere bella
Longinquis audent iaculis, & arundinis ictu.
Vritur impatiens, & magni corporis astu,
Donec vicini tandem se fluminis vndis
Pracipitem dedit, & tenus decepta liquore
Stagnantis per plana vadi, tulit incita longus
Extantem ripis flammam, tum deniq; sese
Gurgitis immersit molem capiente profundo.
At quà pugna datur, necdum Maurusia pestis
Igne calet, circunfusi Rheteia pubes,
Nunc iaculis, nunc & saxis, nunc alite plumbo
Eminus incessunt, vt qui castella per altos
Oppugnat munita locos, atq; obsidet arces.
Ausus digna viro, fortuna & digna secunda,
Extulerat dextram, atque aduersum comminus ensem
Mutius infelix ausi, sed stridula anhelum
Feruorem effundens monstri manus, abstulit acri
Implicitum nexu, diróque ligamine torsit,
Et superas alte miserum iaculata per auras
Tellure elisit, ac flexit (flebile) membris.
Has inter clades viso Varrone sub armis
Increpitans Paulus, quin imus comminus, inquit,
Ductori Tyrio, quem vinctum colla catenis
Staturum ante tuos currus promisimus vrbi?
Heu patria, heu plebes scelerata. & praua fauoris,
Haud vnquam expedies tam dira sorte malorum,
Quem tibi non nasci fuerit per vota petendum,
Varronem, Annibalemne magis? dum talia Paulus
Vrget præcipitans Libys, atque in terga ruentum
Ante oculos cunctas ductoris concitat hastas.
Pulsatur galea, & quatiuntur Consulis arma,
Acrius hoc Paulus medios ruit asper in hostes,
Tum verò excussus mentem, in certamina Paulo
Auia deducto, conuertit Varro, manúq;
Cornipedem inflectens, das, inquit, patria pœnas
Quæ Fabio incolumi, Varronem ad bella vocasti.
Quænam autem mentis, vel quæ discordia fati?
Parcarúmque latens fraus est? abrumpere cuncta

Iamdudum cum luce libet: sed comprimit ensem
Nescio quis Deus, & meme ad grauiora reseruat.
Viuámne? & fractos, sparsósque cruore meorum
Hos referam populo fasces? atque ora per vrbes
Iratas spectanda dabo? & quò sæuius ipse
Annibal haud poscat, fugiam, & te Roma videbo?
Plura indignantem, telis propioribus hostes
Egere, & sonipes rapuit laxatus habenas.

RAPTVSQVE SONORO IGNIS EDAX VENTO.] Marsus: *Partus*. Modius & Heynsius: *Pastus*. Quid vulgata clarius:

Ignis vento raptus per propugnacula fertur?

Et vt *ignis pastus* alibi quadret aptissimè: tamen hîc ineptiusculum est: *Ignis pastus edax*.

RHODOPEVE INCENDIA PASTOR

CVM IACIT.] Simili pastorum incendio montes Pyrenæos arsisse retulit, lib. 5. Bibliothecæ Diodorus: Iliados ο:

— Ἢ ὀλοὸν πῦρ
Οὔρεσι μαίνηται βαθέης ἐνὶ τάρφεσιν ὕλης.
— *aut perniciabilis ignis*
Alto in monte furit, qua confertissima sylua.

Apollonius li. 4. Argon. Lucretius li. 5.

MAGNI CORPORIS ÆSTV.] Explet Modius Nouantiquis:

Hinc, atque hinc iactas accendit bellua flammas.

MVTIVS INFELIX AVSI.] Modius: *Mincius*. Certè Mutius Scæuola saxo prius obtritus fuit à Nealce hoc ipso libro: Marsique codex: *Minicius* ex quo rectam scripturam pronum fuit elicere.

TELLVRE ELISIS AFFLIXIT.] Modius sibi lectorem deuinxit ea correctione. Fuerat:

Tellure elisit, ac flexit.

STATVRVM ANTE TVOS CVRRVS PROMISIMVS VRBI.] Ios. Scaliger in Catullum iactat vidisse se primum reponendum *Staturi*. Vereor ne speculum mendax nobis venditet. Varro námque iactantior id promiserat. Pariter etiam Silius li. 17. est elocutus:

Si renuat, blando nimium, facilique marito
Statura obsequia.

FVGIAM, ET TE ROMA VIDEBO?] Varro Consul autor pugnæ, autor & fugæ. Appianus Annibalicis: Τραπέντες ἔφυγον ἀκόσμως, πρῶτοι μὲν οἱ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ, καὶ ὁ Τερέντιος αὐτοῖς ἐξῆρχε τῆς φυγῆς: *Versi, inordinatique primi fugiebant, qui in dextro cornu, ipsisque autor fugæ Terentius.*

IN LIB. X. PVNICORVM

C. SILII ITALICI

VIRI CONSVLARIS DE
PVNICO BELLO SECVNDO,

Claud. Daŭsqueij Can. Tor.

COMMENTARIVS.

PAulus vt aduersam videt increbescere pugnam,
Ceu fera, quæ, telis circumcingentibus, vltro
Assilit in ferrum, & per vulnera colligit hostem,
In medios fert arma globos, seséq. periclis
Ingerit, atque omni lethum molitur ab ense.
Increpat horrendum perstate, & fortiter, oro
Pectoribus ferrum accipite, ac sine vulnere terga
Ad manes deferte viri, nisi gloria mortis
Nil superest: idem sedes adeuntibus imas
Hic vobis dux Paulus erit. velocius inde
Hæmonio Borea, pennáq. citatior ibat
Quæ redit in pugnas fugientis arundine Parthi:
Atque vbi certamen primi ciet immemor æui
Petus Gradiuus mente, & cito fertur in hostes,
Ac iuuenem quem Vasco leuis, quem spicula densus
Cantaber vrgebat, lethalibus eripit armis.
Abscessere retro, pauidíque in terga relatos
Abduxere gradus, vt lætus valle remota
Cùm capream venator agit, fessámque propinquo
Insequitur cursu, & sperat iam tangere dextra,
Si ferus aduerso subitum se protulit antro,
Et stetit ante oculos frendens leo, deserit vna
Et color, & sanguis, & tela minora periclo.
Nec iam speratæ cura est in pectore prædæ.
Nunc in restantes mucronem comminus vrget,
Nunc trepidos, ac terga mala formidine versos
Assequitur telis, furere, ac decorare labores,
Et sauire iuuat: cadit ingens nominis expers

Vni turba viro: Alter si detur in armis
Paulus Dardaniis, amittant nomina Cannæ.

PECTORIB. FERRVM ACCIPITE.] Quod solent gladiatores animosi, & valentes. Cicero pro Sextio: *Ipsum verò quid accusas? num defuit gladius? num repugnauit? num, vt gladiatoribus imperare solet, ferrum non recepit?* Maro:

— *Iuguloq. haud inscius accipit ensem.*

HÆMONIO BOREA.] Mendosa sunt exemplaria, quibus neglecta diphthongus: fluuio námque Hæmo nomen posuit Hæmus Scytharum rex, Eustath. in Dionys. Mendosa, quæ absq. adspirationis nota cuiusuis Autoris. Priorem enim syllabam asperat Theocritus Idyll. 7.

Εὖτε χιὼν, ὥς τις κατατάκεται μακρὸν ὑφ' Αἷμον.

Plurima nix veluti sub longo liquitur Hæmo.

Alioqui scriptum oportuit ὑπ' Αἷμον. Liber item Valerii Flacci chirographus *Hæmoniam* exhibet fide Carrionis. Est & in Thracia mons *Hæmus*, à quo montiuagus Boreas *Hæmonius* Poëtis dicitur. Strabo lib. 7. πρὸς μὲν οὖν τῷ Πόντῳ τὸ Αἷμον μέγιστον τῶν ταύτῃ, καὶ ὑψηλότατον μέσην πως διαιροῦν τὴν Θρᾴκην. *Propter Pontum Hæmum maximum hac in regione montium, & celsissimum mediam intersecantem Thraciam.* Alii ἀπὸ τοῦ Αἵματος, *à sanguine* fluxo de Typhonis membris, cùm crebris fulminib. ibi Iupiter eum appetiisset, Apollod. li. 1. Ipsa quoque Thessalia orthographiam hanc comprobat, quæ olim *Hæmonia*: Apollon. lib. 4.

Αἱμονίην δ' ἐξάοις ἀφ' Αἵμονος.

ET CITO FERTVR IN HOSTES AC IVVENEM.] Malim: *Hac citò*: nam ad Paulum referenda. Vel.

— *& cito fertur in hostem*

Et i.

itidem ad Paulum oratione relata, qui Pætum iuuenem hosti eripuit.

VNI TVRBA VIRO: ALTER SI.] Ita Codd. vniuersi præter Lugdunensem cui: *Viro: Iam alter si.*

ALTER SI DETVR IN ARMIS PAVLVS DARDANIIS: AMITTANT NOMINA CANNÆ.] Παρέξεσται ex illo Diomedis de Aenea:

Si duo præterea tales Idæa tulisset
Terra viros, vltro Inachias venisset ad vrbes
Dardanus, & versis lugeret Græcia fatis.

Vtrique Homerus præiuerat de Nestore:

Εἰ δέκα τοιοῦτοι συμφράδμονες εἶεν Ἀχαιῶν,
Τῷ κε τάχ' ἠμύσειε πόλις Πριάμοιο ἄνακτος.

Si Graium deni tales mihi consultores
Sint, subito Priameia regna labascant.

Tandem inclinato cornu fine more ruebat
Prima acies, non parca fugæ Labienus, & Ocris
Sternuntur letho atque Opiter, quos Setia colle
Vitifero, celsis Labicenum Cingula saxa

Miserunt muris, iunxit fera tempora lethi
Sidonius non consimili discrimine miles:
Nam Labienus obit penetrante per ilia cornu
Fratres, hic humero cecidere, hic poplite cæso.
Oppetis & Tyrio super inguina fixe veruto
Mæcenas, cui Mæonia venerabile terra,
Et sceptris olim celebratum nomen Hetruscis.
Per medios agitur, proiecto lucis amore
Annibalem lustrans Paulus: sors vna videtur
Aspera, si occumbat ductore superstite Pœno.
Quam metuens molem (neque enim certamine sumpto
Tempestas tanta, & rabies impune fuisset)
In faciem pauidi Iuno conuersa Metelli,
Quid vanos, inquit, Latio spes vnica Consul
Incassum renouas fato renuente furores?
Si superest Paulus, restant Aeneia regna,
Sin secus, Ausoniam tecum trahis: ire tumentem
Tu contra iuuenem, & caput hoc abscindere rebus
Turbatis ô Paule paras? nunc Hannibal ipsi
(Tam lætus bello est) ausi certare tonanti.
Et iam (conuersis vidi nam flectere habenis)
Euasit Varro, ac sese ad meliora reseruat.
Sit spatium fatis, & dum datur eripe letho
Hanc nostris maiorem animam, mox bella capesses.
Ad quæ suspirans ductor, mortémne sub armis
Cur poscam, causa ista parum est, quod talia nostræ
Pertulerint aures suadentem monstra Metellum?
I demens, i carpe fugam, non hostica tela
Excipias tergo, superos precor, integer oro
Intactúsq. abeas, atque intres mœnia Romæ
Cum Varrone simul, talin' pauidissime dignum
Me vita? pulchráq. indignum morte putasti?
Quippe sinit Pœnus, qui nunc contraria bella
Ipsi ferre Ioui valeat, prôh degener altæ
Virtutis patrum, quando certamen inire,
Cuíve viro mallem memet componere, quàm qui
Et victus dabit, & victor per secula nomen?
Talibus increpitat, mediosq. aufertur in hostes,
Ac retro cursum tendentem ad crebra suorum

Agmina, & in densis furantem membra maniplis,
Per conferta virûm, & stipata vmbonibus arma
Consequitur melior planta, atque obtruncat Acerram.

CINGVLA SAXA.] Plin. lib. 3. c. 5. memorantur *Cingulani*, & c. 13. in quintam regionem referuntur. Cicero lib. 7. ad Atticum epist. 11. *Cingulum nos tenemus: Anconem amisimus.*

PENETRANTE PER ILIA CORNV.] *Coruo* scribendum ariolatur nonnemo, sententia certè non alia fuerit: cornus enim sagittæ materia est, cornu particula.

MÆCENAS... CVI SCEPTRIS OLIM CELEBRATVM NOMEN ETRVSCIS.] Horat. lib. 3. Oda 29.

Tyrrhena regum progenies.

& lib. 1. Oda 1. Propert. lib. 3.

Mæcenas eques Etrusco de sanguine regum.

Velleius lib. 2.

C. Mæcenas equestri, & splendido genere natus.

SORS VNA VIDETVR ASPERA.] *Mors* reponit autor Crepundiorum. Non id magis hoc loco ferendum, quàm si Aeneid. 6. id faciat, vbi est:

— *sortémque animo miseratus iniquam*
Cernit ibi mœstos, & mortis honore carentes.

IRE TVMENTEM TV CONTRA IVVENEM.] Pauli venustate 2. Fast.

Iupiter intumuit, quáq. est non vsa modestè
Eripit huic linguam.
Ira tumida corda. Aeneid. 6.

MOX BELLA CAPESSES.] Tritum est: Ἀνὴρ δ' ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχέσεται.

I DEMENS, I, CARPE FVGAM: NON HOSTICA TELA EXCIPIAS TERGO.] Iliad. Θ. Diomedes Vlyssi in fugam verso:

Πῆ φεύγεις μετὰ νῶτα βαλὼν, κακὸς ὣς ἐν ὁμίλῳ;
Μή τίς τοι φεύγοντι μεταφρένῳ ἐν δόρυ πήξῃ.
Quò fugis ex acie conuertens terga, fugax vt
Non tergo excipias, dum te abripis, hostica tela.

Vt canis occultos agitat quum belgicus apros,
Erroré sque feræ sollers per deuia mersa
Nare legit, tacitóque premens vestigia rostro
Lustrat inaccessos venantum indagine saltus.
Nec sistit, nisi conceptum sectatus odorem,
Deprendit spissis arcana cubilia dumis.
At coniux Iouis, vt Paulum depellere dictis
Nequicquam fuit, & Consul non desinit ire
In faciem Mauri, rursus mutata Gelastæ
Aduocat ignauum sæua ad certamina Pœnum.

Huc tela,huc,inquit,dextram implorantibus affer
O decus æternum Cartaginis,horrida iuxta
Stagnantes Consul molitur prælia ripas,
Et laus haud alio maior datur hoste perempto.
Hæc ait & iuuenem diuersa ad prælia raptat.
Flumineo Libycam turbabat in aggere pubem,
Christæ nomen erat, bis terni iuncta ferebant
Arma senem circa nati,paupérque penatum
Sed domus haud obscura Tuder,notúsque per Vmbros
Bellator populos,factis & cæde docebat
Natorum armigeram pugnas tractare cohortem.
Vnanima inde phalanx crudo ducente magistro,
Postquam hominum satiata necem,prostrauerat ictu
Innumero cum turre feram,facibúsque secuta,
Ardentem monstri spectabat læta ruinam,
Cùm subitus galeæ fulgor,conoque coruscæ
Maiore intremuere iubæ:nec tarda senectus
Agnouit hac luce virum,rapit agmina natos
Sæua parens vltro in certamina,& addere passim
Tela iubet,nec manantes ex ore feroci,
Aut quæ flagrarent galea exhorrescere flammas.
Armiger haud aliter magni Iouis,anxia nido
Quum dignos nutrit gestanda ad fulmina fœtus,
Obuersam spectans ora ad Phaëtontia prolem,
Explorat dubios Phœbea lampade natos.
Iámque suis daret vt pugnæ documenta vocatis,
Stridentem gelidis vibrauit viribus hastam,
Quæ medias raptim velox præteruolat auras.
Hæsit multiplici non alte cuspis in auro,
Atque senem inualido dependens prodidit ictu.

VT CANIS OCCVLTOS APROS.] Εμφωλεύοντας *delitescentes*. Aristoteli, Poëtis φωλάδας.

MERSA NARE LEGIT.] Canina naris aëri vuenti,atque ex aprorum spiritu conflato innatans, *mersa* Poëtæ dicitur: siquidem quæ naris odoratur, odoro spiritu perfusa est,& Poëtica dictione *Mersa*. Naturæ ignoratio locum,extra me fuisset,deprauauerat, Heynsiíque manu suppositum erat: *Tersa*. Verum audiat Apollonii Scholiasten in lib. 2. παραινοῦσιν οἱ κυνηγοὶ πρὸ ἡμέρας ἐξάγειν τὰς κυνὰς ἐπὶ θήραν, ἵνα πρὸ ἡλίου ἐπιτύχωσιν εὐκαίρως ἰχνηλατοῦσαι τῆς ῥινός: *Monens venatores ante diem canes ad venationem educendos: vt ante Solis ortum opportunius naribus ferarum vestigia persequantur.* Quia videlicet aërem

infectum spiritu ferarum calore suo purgat Sol acrior, & earum quasi signata in aëre vestigia odorata dissipat. Hoc est, quod ipse Apollonius lib. 4. venustissimè, planissimè:

Οἵ τε κύνεσσι πεποιθότες οὔποτε νύκτα
Ἄγχαυρον κνώσσουσιν ἀλευάμενοι φάος Ἠοῦς
Μὴ πρὶν ἀμαλδύνῃ θηρῶν στίβον, ἠδὲ καὶ ὀδμὴν
Θηρείην λευκῇσιν ἐνισκίμψασα βολῇσιν:
Quos canibus fretos sub prima crepuscula Solis
Nunquam somni hebetant: Auroræ lumina ne fors
Obscurent calcata feris vestigia, néue
Albenti radio exhausti perdantur odores.

Nemesianus Cynegeticis:

Venemur, dum mane nouum, dum mollia prata
Nocturnis calcata feris vestigia seruant.

Tunc cùm restat vberior sparsa per aërem ferarum anima, odora canum vis haurit affatim, *mergitur*. Hoc dicit Silius:

Erroréisque via solleri per deuia mersa
Nare legit.

Nec stat, addit:

— *nisi conceptum sectatus odorem.*

Si *conceptus odor*, iam canina naris eo *mersa*, non *tersa*. Ea causa *pinguem auram* cecinit Sidonius Apollinaris, qua naris mergi potis. Carmine septimo:

Raptores ceu fortè lupi, quis nare sagaci
(Monstrat odor pinguem clausis ab ouilibus auram)
Irritant, acuuntque famem.

Artesiæ nostræ nobilitas sedulò propterea seruat, vt canes ante auroram ad venandum agat: orto námque Sole, ac dissipato odore copiosiore, ferè experiuntur eos segnescere, cunctari, fugitantes laboris: etsi Franci suos aliter consuefaciunt, quorum canes

Aëra per nitidum tenues sectantur odores,

vt Varius apud Macrobium loquitur. Seneca in Hippolyto:

Nunc demissi nare sagaci
Captent auras, lustráq. presso
Quærant rostro: dum lux dubia est,
Dum signa pedum roscida tellus
Impressa tenet.

Heynsius hîc nullus: piscator quippe, non venator. Addo: quippe *acceptis canum latratibus secundo vento vias dirigunt, vt odor cum ipsis recedat*, Solini vox est c. 31.

QVIPPE SINT POENVS, QVI NVNC CONTRARIA BELLA IPSI FERRE IOVI VALEAT.] Præstabilius sit: *Quippe furit Pœnus.*

DEPRENDIT SPISSIS ARCANA CVBILIA DVMIS.] Laudi huic canis Belgici in persequendo, & deprehendendo apro etiamnum hodie venatorum expetientiores subscribunt: *Deprehendendo*: siquidem fatentur non æquè valere apprehendendo, quæ præstantia est Anglicorũ canum. Quod & æuo suo fuisse innuit Strabo lib. 4. Κύνες θηρευτικοὶ πρὸς τὰς κυνηγεσίας, *canes ve-*

nationibus nati.ex Britannia scilicet exportantur, quorum nostratibus hodie non postrema cura. Nec tamen in apprehendendo nullus canis Belgicus, Martialis lib.3.Epig.47.

Leporémque læsum Gallici canis dente.

Videtúrque ad eos illud Ouidii pertinere:

A cane non magno sæpe tenetur aper.

Britannici nánque vastiores Belgicis. Certè Gallici præclara memoria est Metam.1.

Ut canis in vacuo leporem cùm Gallicus aruo
Vidit, & hic prædam pedibus petit.

NON DESINT IRÆ.] *Desine irarum calidæque rixæ*, Horat.

IN FACIEM MAVRI RVRSVS MVTATA.] Adeo Romanis infesta Iuno. at, ne nescias, Varroni potissimum. Lactantius lib. 2. de Origine erroris c. 16. *Quoties autem pericula impendent, ob aliquam se ineptam, & leuem causam profitentur iratos: sicut Iuno Varroni, quòd formosum puerum in templo Iouis ad excubias tenendas collocarat: & ob hanc causam* Romanum nomen apud Cannas pene deletum est. Valerius lib.1.c.1.

ADVOCAT IGNAVVM SÆVA AD CERTAMINA POENVM.] Ac si dicat: Nihil agis, ô Annibal, dum Paulus molitur tot funera: ignauus es, & te minora geris:

Huc tela, huc dextram.

Quibus id non intellectum, repositum fuerunt:

Auocat ignarum sæuo à certamine Pœnum.

SED DOMVS HAVD OBSCVRA TVDER.] Strabo: Τοῦδερ οἰκουμένη πόλις. *Domus* pro ciuitate, aut patria venustè quoq. Virgil. posuit: *Qui Carette domo.* Veteres inscriptiones in id plurimas vidimus. Item in eo: *Belliq. domiq.*

POSTQVAM HOMINVM SATIATA NECEM, PROSTRAVERAT ICTV.] Rescribo: *Satiata nece est*. Nec mal. (qualia priùs condocefecimus:)

— *satiata nece, prostrauerat.*

RAPIT AGMINA NATOS.] Lectio nihili. Repono: *Agmine*, ab ordine, vel *Agmine*, simul actos, vt oblatam pugnam capessant. Vel *Agnita* in certamina. Sed prior lectio stat etiam codice Venetiano.

OBVERSAM SPECTANS ORA AD PHAETHONTIA PROLEM.] De aquila protrita res. Qui plura volet, adeat Lucanum lib. 9. Claudianum Præfatione in Panegyrim super tertio Honorii Consulatu, qui γλαφυρώτατα id cecinit. Aelianum lib. 2. c. 26. D. Aug. tractatu 36. in Ioannem.

Cui Pœnus: quis nam ad cassos furor impulit ictus
Exanguem dextram senio? vix prima momordit
Tegmina Callaici cornus tremebunda metalli.
En reddo tua tela tibi, memorabilis ista
A nobis meltus discet bellare iuuentus.
Sic propria miseri transfigit pectora cornu.
At contrà (horrendum) bis terna spicula dextra
Torta volant, paritérq. ruunt conatibus hasta.

Haud secus ac Libyca fœta tellure leæna
Inuadunt rapidi iam dudum, & inania tentant
Nondum sat firmo catuli certamina dente.
Consumit clypeo tela, & collectus in arma
Sustinet ingentes crepitantibus ictibus hastas
Sidonius ductor: nec iam per vulnera credit,
Aut per tot cædes actum satis, iráque anhelat,
Ni letho det cuncta virûm, iungátque parenti
Corpora, & excidat miseros cum stirpe penates.
Tunc Abarim affatur, nanq; vna hic armiger ira
Flammabat martem, atq; omneis comes ibat in actus.
Suppedita mihi tela, vadis liuentis Auerni
Demitti globus ille cupit, qui nostra lacessit
Tegmina, iam stultæ fructus pietatis habebit.
Hæc fatus, iaculo Lucam, qui maximus æui,
Transadigit, pressa iuuenis cum cuspide labens
Arma super fratrum resupino concidit ore.
Mortiferum inde manu properantem vellere ferrum
Pilo Volsonem (nanque hoc de strage iacentum
Sors dabat) affixa sternit per tegmina nare.
Tum Vesulum calido lapsantem in sanguine fratrum
Ense metit rapido, plenámq; (heu barbara virtus)
Abscisi galeam capitis, ceu missile telum
Conuersis in terga iacit. Telesinus ad ossa
Illiso saxo, quà spina interstruit artus,
Occumbit, fratrísque videt labentia membra
Quercentis, quem funda procul per inane voluta
Sopierat, dum supremam Telesinus in auras
Exhalat lucem, & dubitantia lumina condit.
At fessus mœrore simul cursúq; metúque
Et tamen haud iræ vacuus, non certa per æquor
Interdum insistens Perusinus membra ferebat,
Hunc sude, quam Libyci raptam per terga iacentis
Armiger obtulerat monstri, super inguina fixum
Obtruncat, quercúq; premit violentus obusta.
Tentarat precibus sæuum lenire furorem,
Sed stygius primos impleuit feruor hiatus,
Et pulmone tenus depressit anhelitus ignem.
Tandem cum toto cecidit grege, nomen in Vmbro

Clarum Christa diu populo, ceu fulmine celsa
Esculus, aut proauis ab origine cognita quercus
Cum fumat percussa Iouis, sacrosq; per æuum
Aethereo ramos populantur sulfure flammæ,
Donec victa deo late procumbit, & omnem
Collabens operit spatioso stipite prolem.
Atque ea dum iuxta Tyrius stagna Aufida ductor
Molitur, Paulus numerosa cæde futuram
Vltus iam mortem, ceu victor bella gerebat.

FOETA TELLVRE LEÆNA.] Adiungit Modius:

Venator premit obsesso quam Maurus in antro.

OMNES COMES IBAT IN ACTVS.] *Vocabulum Actus pro eo, quod Græci dicunt ἐνέργειαν, planè barbarum est, & priscis illis temporibus, quibus Romani sermonis integritas viguit, inauditum*, inquit Muretus li.6. Var.ca.19. Dico primum voce *Actus* significari τὰ πεπραγμένα, vel πράξεις apud Silium, vti apud Statium li.4. Syl. ad Marcellum:

Magna geres, dignósque etiamnum belliger actus
Poscit.

Lucan. l.5. — *licet ingentes abruperit actus*
Festinata dies fatis.

hîc τὰ πράγματα. Persius Sat. 5.

— *vt teneat vetitos inscitia debilis actus.*

Similiter vtuntur Claudianus Præf. in 2. lib. de Raptu, & Macrob. lib.1. in Somnium Scipionis. Verùm *Actum* quoque pro ἐνέργεια posuere, qui mollitiis Latii fluxere: Ouid. Eleg. 5. l.3. de Ponto:

Felices, quibus hæc ipso cognoscere in actu,
Et tam facundo contigit ore frui.

Sallustius: *Et in prœliis actu fortissimus.*

PILO VOLSONEM: NAMQVE HOC DE STRAGE IACENTVM SORS DABAT] Causam sorti adsignat, cur Annibal *pilum* miserit. Fuit enim telum Romanorum. Inde nata Propertio querimonia de Cleopatra *pilum* Romanorum iaculante lib.4.

Piláque fœminea turpiter acta manu.

Inde Lucanus bellum ciuile ordiens, & conciues volens committere hanc legit dictionem:

— *& pila minantia pilis.*

De *pilis* Dionysius li.5. Antiq. Rom. Ἔστι δὲ ταῦτα βέλη Ῥωμαίων, ἃ συνιόντες εἰς χεῖρας ἐξακοντίζουσι: *Pila, tela sunt Romanorum, quæ, vt prœlio congrediuntur, eiaculantur.* Rectè ergo libro quarto Silius *pilum* à telo Libyco distinxit:

Hinc pila, hinc Libycæ certant subtexere cornus
Densa nube polum.

CALIDO LAPSANTEM SANGVINE FRATRVM.] Æneid.2.

In multo lapsantem sanguine nati.

COLLABENS OPERIT SPATIOSO STIPITE PROLEM.] Nimis venustè

ſpatioſo ſtipite pro ingenti, & multum ſpatii, ſoliue occupante. Li. 5. quercus

Eliſitque viros ſpatioſa magna ruina.

Ouid. li. 2. Medicinæ:

Parua necat morſu ſpatioſum vipera taurum.

Seneca Troad. *Spatioſus Chiron.* Curt. li. 9. *Spatioſo ſtipiti corpus, ne circuiri poſſet applicuit.* Metam. 3.

Dum ſpatium victor victi conſiderat hoſtis.

Iterúmque Lucil. li. 9. Satyr.

Nec tutus ſpatio eſt elephas.

ANTIQVA TVMENTEM NOMINA.] Superbum nobilitate, ἐπαλαιοτμῶ. Curtius li. 7. *Lætatur aduentum amici.* Catullus:

— hoc amem neceſſe eſt

Et Veraniolum meum, & Fabullum.

ob hoc. Phot. c. 54. Συλλαμβάνεται δ' τοῦτο Σόραιχος: *Soræchus idcirco comprehenditur.* Eiuſdemmodi loquelis ſcatent autores Græci.

Inter mille viros iacet ingens Phorcus, ab antris
Herculeæ Calpes, cælatus Gorgone parmam,
Vnde genus triſtisq; deæ manabat origo.
Hunc obiectantem ſeſe, atque antiqua tumentem
Nomina, ſaxificæ monſtroſa ex ſtirpe Meduſæ,
Dum læuum petit incumbens violentius inguen
Detrahit excelſi correptum vertice coni,
Afflictúmque premens, tergo quà balteus imo
Sinuatur, coxáq; ſedet munimen vtráque
Coniecto fodit enſe: ſuperuomit ille calentem
Sanguinis effundens per hiantia viſcera riuum,
Et ſubit Aetolos Atlanticus accola campos.
Has inter ſtrages rapido terrore coorti
Inuadunt terga, atque auerſo turbine miſcent
Bella inopina viri, Tyrius quos fallere doctos
Hanc ipſam pugnæ rector formarat ad artem,
Succintiq; dolis, fugerent ceu Punica caſtra,
Dediderant dextras: tum totis mentibus actam
In cædes aciem, ponè atque in terga ruentes
Præcipitant, non haſta viro, non deficit enſis,
E ſtrage eſt ferrum, atque auulſa cadauere tela.
Raptum Galba procul (neq; enim virtutis amorem
Aduerſa exemiſſe valent) vt vidit ab hoſte
Auferri ſignum, cunnixus corpore toto
Victorem aſſequitur, lethaliq; occupat ictu.
Ac dum comprenſam cæſo de corpore prædam

Auellit, tardéque manus moribunda remittit,
Transfixus gladio propere occurrentis Amorgi
Occidit, immoriens magnis non prosper in ausis.
Hæc inter veluti nondum satiasset Enyo
Iras sæua truces, sublatum puluere campum
Vulturnus rotat, & candentes torquet arenas,
Iámq; reluctantes stridens immane procella
Per longum tulit ad campi suprema, cauísq;
Afflictos ripis, tumidum demersit in amnem.
Hic tibi finis erat, metas hic Aufidus æui
Seruabat tacito non felix Curio letho.
Námq; furens animi dum consternata moratur
Agmina, & oppositu membrorum sistere certat,
In præceps magna propulsus mole ruentum
Turbatis hauritur aquis, fundóque volutus
Adriaca iacuit sine nomine mortis arena.
Ingens ferre mala, & fortunæ subdere colla
Nescius, aduersa fronte incurrebat in arma
Vincentum Consul, pereundi Martius ardor,
Atque animos iam sola dabat fiducia mortis.
Quum Viriatus agens telis regnator Iberæ
Magnanimus terræ, iuxta atq; ante ora furentis
Obtruncat Pauli, fessum certaminis hostem.

ET SVBIT ÆTOLOS ATLANTICVS ACCOLA CAMPOS.] An fortè in flagrantissima pugna (quod voluit nonnemo) sepulturæ vacant socii? Nequaquam dictum, vt: Subit tellurem, Acheronta moritur. Calabri lib. 3.

— τάχα γαῖαν ὑπὸ Διὸς ἄπτοι αἶσαν
Δυσόμεθ' ἰσαυ, ὑδρῶς.

Nisi si ex illo:

— *superuomit ille calentem*
Sanguinis . . . riuum.

reponendum:

Et luit Æt. Atl. a. c. Priora meliora.

RAPIDO TERRORE COORTI INVADVNT TERGA.] Ac poplites cedunt, ex Liuio, Festo. *Supernari dicuntur, quibus femina sunt succisa in modum suillarum pernarum.* Ennius:

Heis pernas succidit iniqua potentia Pœni.

Græci ἀγκυλοκοπεῖν, ἐκνευρίζειν. Quo numero? quingenti. Liuius lib. 22. & Appianus Annibalicis. Pauciores Valerius Maximus lib. 5. c. 4 *Postremò quadringentos equites subornauit, qui simulata transitione petierint Consulem, à quo iussi more transfugarum depositis armis in vltimam pugnæ partem secedere, districtis gla-*

diis, quos inter tunicas, & loricas abdiderant, poplites pugnantium Romanorum *ceciderunt.* Cuius verba non mutanda pronuncio, quòd aliam videatur historiam secutus Valerius. ecce enim tibi equites facit, non alii. Addit Appianus: Καὶ φόνον εἰργάσαντο πλεῖστον οὗτοι μάλιστα, ἅτε πάντων ὄντες ὄπισω. *Et maximam hi præ cæteris fecere cædem, quippe postremis omnium ita fuit integrum.*

PROPERE OCCVRRENTIS AMORGI.] Specta pugnam hanc. Galba Romanus hostem victorem adsequitur, & internecat: Amorgus hostis in vindictam cæsi socii non potest properè occurrere? non hosti pectus aduersum ferre? Malè igitur Nouantiquis ὁ τεχνολογῶν *Accurrentis* prætulit. Amat tales fortuitas mortes Silius. Lib. 7. Bibulus

— penitúsque in viscera adegit,
Exstabat fixo quod fortè cadauere, ferrum.

Et nescio quis alius occidit:

— calcato improuidus ense.

Ita Galbæ inopinanti occurrit Amorgus.

MAGNIS NON PROSPER IN AVSIS.] Membranæ Colon. *Prosperus ausis.*

Heu dolor, heu lacrymæ, Seruilius optima belli
Post Paulum, belli pars optima corruit ictu
Barbarico, magnámque cadens letho addidit vno
Inuidiam Cannis: tristem non pertulit iram
Consul, & insani quanquam contraria venti
Exarmat vis, atque obtendit puluere lucem,
Squalentem rumpens ingestæ turbine arenæ
Ingreditur nimbum, ac ritu iam moris Iberi
Carmina pulsata fundentem barbara cetra
Inuadit, læuaq; fodit vitalia mammæ.
Hic fuit extremus cædum labor, addere bello
Haud vltra licuit dextram, nec tanta relictum
Vti Roma tibi posthac ad prælia Paulo.
Saxum ingens vasto libratum pondere, cæca
Venit in ora manu, & perfracta cassidis æra
Ossibus infodiens compleuit sanguine vultus.
Inde pedem referens labentia membra propinquo
Imposuit scopulo, atque vndanti puluere anhelans
Sedit terribilis clypeum super ore cruento:
Immanis ceu depulsis leuioribus hastis
Accepit leo cùm tandem per pectora ferrum,
Stat teli patiens media tremebundus arena,
Ac manante iubis rictúq; & naribus vnda
Sanguinis interdum languentia murmura torquens
Effundit patulo spumantem ex ore cruorem.

Tum vero incubuit Libyes super ipse citato
Ductor equo, qua flatus agit, quà peruius ensis,
Quà sonipes, quà belligero fera belua dente.
Obrutus hic telis, ferri per corpora Piso
Rectorem vt vidit Libyæ, connixus in hastam
Ilia cornipedis subrecta cuspide transit,
Collapsóq; super nequicquam incumbere cœptat.
Cui Pœnus propere collecto corpore, quanquam
Cernuus inflexo sonipes effuderat armo,
Vmbræne Ausoniæ rediuiua in bella retractant
Post obitum dextras? nec in ipsa morte quiescunt?
Sic ait, atque ægrum cœptanti attollere corpus
Arduus insurgens totum permiscuit ensem.
Ecce Cydonea violatus arundine plantam
Lentulus, effusis campum linquebat habenis,
Cùm videt in scopulo rorantem saxa cruore,
Toruóq; obtutu labentem in tartara Paulum:
Mens abijt, puduítque fugæ, tum visa cremari
Roma viro, tunc ad portas iam stare cruentus
Annibal, & toti tum primum ante ora fuere
Sorbentes Latium campi, quid deinde relictum est
Crastina cur Tyrios lux non deducat ad vrbem?
Deseris in tantis puppim sic Paule procellis?
Testor cælicolas, inquit, ni damna gubernas
Crudelis belli, viuisq; in turbine tanto
Inuitus, plus Paule (dolor verba aspera dictat)
Plus Varrone noces. cape quæso hunc vnice rerum
Fessarum, cape cornipedem, languentia membra
Ipse leuabo humeris, & dorso tuta locabo.

RITV IAM MORIS IBERI CARMINA FVNDENTEM.] De Lusitanis Diodorus lib. 5. Bibliothecæ: Ἐν δὲ τοῖς πολέμοις πρὸς ῥυθμὸν ἐμβαίνουσι, καὶ παιᾶνας ᾄδουσιν, ὅταν ἐπιῶσι τοῖς ἀντιταττομένοις. & Strabo li. 9. Ἰὲ παιάν, Ie Paan, & παιανισμός. *Paanismos.* Lusitanis tribuit. At hæc apud Silium de Viriatho Lusitano notantur. Tacitus de cohorte Sugambra: *Nec minus cantuum, & armorum tumultu trucem.* Idem li. 4. Annal. de Thraciæ gentibus: *Qui ante vallum more gentis cum carminibus, & tripudijs præsultabant.* Item de Germanis fusius. vise. De Gallis testis Plutarchus in Mario: Οὐδὲ ἄναρθρον ἀλαλαγμὸν ἱέντες, ἀλλὰ κρούοντες ῥυθμῷ τὰ ὅπλα, καὶ συνεξαλλόμενοι πάντες ἅμα, τὴν αὑτῶν ἐφθέγγοντο πολλάκις προσηγορίαν. Ἄμβρωνες· εἴτε ἀνακαλούμενοι σφᾶς αὐτοὺς εἴτε τοὺς πολεμίους τῇ προδηλώσει προεκφοβοῦντες. Vide, vt paria sint hæc cum illis Si-

lianis: *neque inarticulatum vlulatum mittunt; sed plausis numero armis omnes simul exultant, eadem prolata voce, Ambrones; siue sese hortentur mutuo, siue hostes ante sui præsignificatione percellant.* De Ambronib. Vide Festum. Ex his liquet apud Gellium lib. 9. c. 12. rectè scripsisse Q. Claudium de Gallo, qui in Manlium pugnauit scuto proiecto *cantabundum*, non *cautabundum*, quod voluit vir ter maximus.

COECA VENIT IN ORA MANV.] Lucanus li. 3.

> *Cæca tela manu, sed non tamen irrita mittit.*

VNDANTI PVLVERE ANHELANS.] Quem Vulturnus torquebat in ora Pauli: Isque *vndans* (vt, *lora vndantia*) quia fluitans inuolabat: & hinc Paulo animæ reciprocandæ labor, hinc *anhelans*. Modius cum pedissequo nequidquam reponunt *Vulnere*. Fuit vulnus. quis negat? at exprimi hoc loco non putamus voce sua.

TVM VISA CREMARI ROMA VIRO.] Efficacissimè. Puta. Æneid. 4. Didone ferro traiecta:

> *Non aliter, quàm si immissis ruat hostibus omnis*
> *Cartago, aut antiqua Tyros, flammaque furentes*
> *Culmina pérque hominum voluantur, pérque Deorum.*

Silius lib. 1.

> — *ceu tota Sagunthos*
> *Igne micet.*

Quintus Calaber lib. 1.

> Ἀμφὶ δ' ἄρ' σφισι πένθος ἄμπρον
> Ὡς ἤδη τυρόεντι κατατυφομένης περὶ Τροίης.
> *Luctus eis ingens, ac si Troia ardeat igni.*

Homeri auspiciis Iliados X.

> — ὡσὶ ἅπασα
> Ἴλιος ὀφρυόεσσα πυρὶ σμύχοιτο κατ' ἄκρης.
> — *celsissima tanquam*
> *Ilios ardens tota absumatur ab igne.*

Hæc inter, lacero manantem ex ore cruorem
Eiectans Consul, macte ô virtute paterna,
Nec vero spes angustæ, cùm talia restent
Pectora Romuleo regno, calcaribus aufer
Qua vulnus permittit equum, atque hinc ocyus vrbis
Claudantur portæ, ruet hæc ad mœnia pestis.
Dic oro, rerum Fabio tradantur habenæ,
Nostris pugnauit monitis furor, amplius acta
Quid superest vita, nisi cacæ ostendere plebi
Paulum scire mori? ferar an consumptus eidem
Vulneribus? quantíve emptum velit Annibal, vt nos
Vertentes terga aspiciat? nec talia Paulo
Pectora, nec manes tam parua intramus imago.

Ille ego, sed vario quid enim te demo... ger
Lentule conquestu? perge atq; hinc cuspide fessum
Eripe quadrupedem propere. tum Lentulus vrbem
Magna ferens mandata petit: nec Paulus inultum
Quod superest de luce finit, ceu vulnere tigris
Lethifero cedens tandem, proiectáq; corpus
Luctatur morti, & languentem pandit hiatum
In vanos morsus, nec sufficientibus iræ
Ictibus, extrema lambit venabula lingua.
Iámq; coruscanti telum, propiúsq; ferenti
Gressum exultantem, & securo cædis Ilerthiæ
Non expectatum surgens defixerat ensem,
Sidoniumque ducem circunspectabat, in illa
Exoptans animam certantem ponere dextra.
Sed vicere virum coëuntibus vndique telis
Et Nomas, & Garamas, & Celta, & Maurus, & Astur.
Hic finis Paulo. iacet altum pectus, & ingens
Dextra, quem (soli si bella agitanda darentur)
Aequares forsan Fabio, mors additur vrbi
Pulchra decus, misitque viri inter sidera nomen.
Postquam spes Italûm, mentésque in Consule lapsæ,
Ceu truncus capitis, sæuis exercitus armis
Sternitur, & victrix toto furit Africa campo.
Hic Picentum acies, hic Vmber martius, illic
Sicana procumbit pubes, hic Hernica turma.
Paßim signa iacent, quæ Samnis belliger, & quæ
Sarrastes populi, Marsæque tulere cohortes.
Transfixos clypeos, galeæque & inutile ferrum
Fractáque conflictu parmarum tegmina, & ore
Cornipedum direpta fero spumantia frena,
Sanguineus tumidis in campos Aufidus vndis
Eiectat, reddítque furens sua corpora ripis.
Sic Lagæa ratis, vasto velut insula ponto
Conspecta illisit scopulis, vbi nubifer Eurus
Naufragium spargens operit freta, iámque per vndas
Et transtra, & mali, laceróque aplustria velo,
Ac miseri fluitant reuomentes æquora nautæ.

NEC VERO SPES ANGVSTÆ.] Poëta princeps Æneid. 6.
Ponite spes sibi quisque: sed hæc quàm angusta, videtis.

FERAR AN CONSVMTVS EI[illegible] VVLNERIBVS?] *Eidem*: *cacæ* [illegible] (vide Silium) cuius inuidiæ sese iterum obiectare Paulum puditum est, pigitúmque. Modius, quíque non intellexerunt: *In vrbem* supposuerunt.

VVLNERIBVS? QVANTIVE EMTVM VELIT ANNIBAL.] Saxo caput omne contusum, & diffractum pene est, galea etiam ossibus illisa, dixit ante Silius. Sed principale vulnus vnicum, saxo in caput acto, infráque vnicum etsi ingens vulnus in Paulo agnoscitur:

— tum toto corpore vulnus.

Quare nihil obest huic lectioni:

Vulnere quantiuis emtum velit Annibal, vt nos
Vertentes terga adspiciat.

In quo plerisque crux aut *quantiue*, aut quantine tentantibus, tertia superefflluente syllaba.

NEC MANES TAM PARVA INTRAMVS IMAGO.] Functorum siquidem simulacra pro modo animæ fuerunt: Pauli autem magna. Horatius li. 1. Oda 12.

— animæque magnæ
Prodigum Paulum superante Pœno.

MORS ADDITVR VRBI PVLCHRA DECVS, MISITQVE.] Lenius *Addidit.*

MISITQVE VIRI INTER SIDERA NOMEN.] Respicit opinor Pauli supremos honores, & quasi ἀποθέωσιν, quam à M. Tullio accepit lib. 4. ad Att. epist. 15. *Paulus in medio foro basilicam iam pene texuit iisdem antiquis columnis: illam autem quam locauit, facit magnificentissimè. Quid quæris? nihil gratius illo monumento, nihil gloriosius.* Idem Paulus F. parenti Paulo vnam reficiebat, alteram faciebat.

ET TRANSTRA, ET MALI, LACEROQVE APLVSTRIA VELO.] Ineptius *Bello*, quod sedit Her. Stephano. *Aplustria* dixit Lucretius li. 2. & 4.

Nauigia, aplustris fractis, obnitier vndis.

Constat nauium esse ornamenta. Nec vana fides *aplustria esse* vexilla paruula velis super addita ex summo malo dependentia. Confer hæc:

— mali, laceróque aplustria velo.

Indicat & Germanicus Cæsar:

Fulgent Argoæ pellis aplustria puppis.

Summa namque pleraque omnia nitentius illustrantur. Vocis origo animum incertat meum, nec ariolari placet.

At Pœnus per longa diem certamina sæuis
Cædibus emensus, postquam eripuere furori
Insignem tenebræ lucem, tum denique martem
Dimisit, tandémq; suis in cæde pepercit.
Sed mens inuigilat curis, noctisq; quietem
Ferre nequit, stimulat dona inter tanta Deorum.
Hortatur nondum portas intrasse Quirini.
Proxima lux placet, hinc strictos ferre ocyus enses

Dum feruet cruor, & perfusæ cæde cohortes,
Destinat, ac iam claustra manu, iam mœnia flamma
Occupat, & iungit Tarpeia incendia Cannis.
Quo turbata viri coniux Saturnia cæpto
Irarúmq. Iouis, Latiíque haud nescia fati,
Incautum ardorem, atque auidas ad futile votum
Spes iuuenis frenare parat, ciet inde quietis
Regnantem tenebris Somnum, quo sæpe ministro
Edomita inuicti componit lumina fratris.
Atque huic arridens; Non te maioribus, inquit,
Ausis Diue voco, ne posco vt mollibus alis
Des victum mihi Somne Iouem, non mille premendi
Sunt oculi tibi, nec spernens tua numina custos
Inachiæ multa superandus nocte iuuencæ.
Ductori precor immittas noua somnia Pœno,
Ne Romam, & vetitos cupiat nunc visere muros,
Quos intrare dabit nunquam regnator Olympi.
Imperium celer exequitur, curuoque volucris
Per tenebras portat medicata papauera cornu.
Ast vbi per tacitum allapsus, tentoria prima
Barcæi petiit iuuenis, quatit inde soporas
Deuexo capiti pennas, oculísque quietem
Irrorat, tangens lethæa tempora virga.
Exercent rabidam truculenta insomnia mentem.
Iámque videbatur multo sibi milite Tybrim
Cingere, & insultans astare ad mœnia Romæ
Ipse refulgebat Tarpeiæ culmine rupis
Elata torquens flagrantia fulmina dextra
Iuppiter, & lati fumabant sulphure campi,
Ac gelidis Anio trepidabat cæruleus vndis,
Et densi ante oculos, iterúmq. iterúmque (tremendum)
Vibrabant ignes; tunc vox effusa per auras:
Sat magna, ô iuuenis, prensa est tibi gloria Cannis,
Siste gradum, neque enim sacris irrumpere muris
Pœne magis dabitur, nostris quàm scindere cælum.
Attonitum visis, maioraque bella pauentem
Post confecta sopor Iunonia iussa reliquit,
Nec lux terribili purgauit imagine mentem.
Quos inter motus somni, variosq. tumultus

Dedita per noctem reliquo cum milite castra
Nuntiat, & prædam pleno trahit agmine Mago.

TANDEMQ. SVIS IN CÆDE PEPERCIT.] Suorum labori pepercit Annibal in morte Romanorum peragenda. D. Augustinus lib. 3. de Ciuit. c. 19. *Annibal cum esset crudelissimus, tamen tanta inimicorum atrocissimorum cæde satiatus parci iussisse perhibetur.* Iussisse in hæc verba refert Florus lib. 2. c. 6. *Miles parce ferro.* Viuem hic memoria destituit.

DES VICTVM MIHI SOMNE IOVEM.] Iliados ξ. Iuno Somno:

Κοίμησόν μοι Ζηνὸς ὑπ' ὀφρύσιν ὄσσε φαεινώ.

Da mihi, Somne, Iouem sopitum lumen vtrumque.

NON MILLE PREMENDI SVNT OCVLI TIBI.] Argi μυριοφθάλμου. *Oculis infinitis, seu plurimis.*

SPERNENS TVA NVMINA CVSTOS.] Idem Argus, qui his conniuentibus in somnum oculis, aliis fraudes vigilantibus exit.

Huic ductor lætas Tarpeio in vertice mensas
Spondenti, cum quinta diem nox orbe tulisset
Celatis superûm monitus, clausóq. pauore,
Vulnera, & exhaustas sæuo certamine vires,
Ac nimium lætis excusat fidere rebus.
Tum spe deiectus iuuenis, ceu vertere ab ipsis
Terga iuberetur muris, ac signa referre,
Tanta mole, inquit, non Roma (vt credidit) ipsa,
Sed Varro est victus. Quonam tam prospera Martis
Munera destituis fato? patriámq. moraris?
Mecum exultet eques, iuro hoc caput, accipe muros
Iliacos, portásq. tibi sine Marte patentes.
Dúmque ea Mago fremit cauto non credita fratri
Iam Latius sese Canusina in mœnia miles
Colligere, & profugos vicino cingere vallo
Cœperat: heu rebus facies inhonora sinistris.
Non aquilæ, non signa viris, non Consulis altum
Imperium, non subnixæ lictore secures,
Trunca, atque ægra metu, ceu magna elisa ruina
Corpora debilibus nituntur sistere membris.
Clamor sæpe repens, & sæpe silentia fixis
In tellurem oculis, nudæ plerisq. sinistræ
Detrito clypeo, desunt pugnacibus enses.
Saucius omnis eques, galeis carpsere superbum
Cristarum decus, & damnarunt martis honores.

At multa thorax perfossus cuspide, & hærens
Loricæ, interdum Maurusia pendet arundo.
Interdum mæsto socios clamore requirunt.
Hic Galba, hic Piso, & letho non dignus inerti
Curio defletur, grauis illic Scæuola bello:
Hos passim: at Pauls pariter, ceu dira parentis
Fata gemunt, vt vera mali præsentia nunquam
Cessarit canere, & Varronis sistere mentem.
Atque diem hunc quoties nequicquam auerterit vrbi,
Atque idem quantus dextra: sed cura futuri.

MENSAS SPONDENTI CVM QVINTA DIEM NOX ORBE TVLISSET.] Liuius lib. 22. Maharbali tribuit ea promissa: *Maharbal præfectus equitum minimè cessandum ratus: Immò, vt quid hac pugna sit actum, scias, die quinto, inquit, victor in Capitolio epulaberis. Sequere cum equite, vt prius te venisse, quàm venturum sciant.* Verùm quod vni fuit consilii, cur non pluribus? Macrobius lib. 1. c. 4. *Mitte Romam mecum equitatum die quinti in Capitolio tibi cœna cocta erit.* Verba sunt ex Originib. M. Catonis, quæ Magistro equitum tribuuntur Eandem sententiam Magoni Silius.

CANVSINA IN MOENIA MILES.] Mirum est vnius suffugii Canusini meminisse Silium, cùm dicat Appianus Annibalicis: Ὀλίγοι δὲ ἐς Κανύσιον διέδρασαν: *Canusium paucis fuit perfugium.* Et Plut. in Marcello: Ὀλίγοι δὲ σωθέντες εἰς Κανύσιον συνεπεφεύγεσαν. At de iis, quibus in gemina castra effugium fuit: Οἱ δὲ ἐξέφυγον ἀμφὶ τοὺς μυρίους καὶ πεντακισχιλίους, εἰς ὃ Ἀννίβας φυλακὴν ἐπέστησεν: *Ibi quindecim fuisse millia, quos obseruari iusserit Annibal,* Appianus. Suspicio est Poëtam illa potissimum decem millia respexisse, qui duce P. Sempronio maioribus castris desertis hostes perruperunt, ac de media nocte Canusium peruenerunt, quod Appiano ibidem traditur.

CLAMOR SÆPE REPENS, ET SÆPE SILENTIA.] Tacitus Annal. 1.

Murmur incertum, atrox clamor, & repens quies.

INTERDVM MOESTO SOCIOS CLAMORE REQVIRVNT.] Priuatis colloquiis requirebant: vnde: *Hîc Galba, hîc Piso, &c.* Et *Clamore.* Tzetzes in Hist. Τὸ πρότερον τοὺς θνήσκοντας ἐς γῆν τὴν ἀλλοτρίαν ἀποδημοῦντας οἱ αὐτῶν τρισσάκις ἀνεκάλουν, ὡς Ὅμηρος ἐδίδαξε βίβλῳ τῆς Ὀδυσσείας. Τοῦτο δ' ἔδρων ὡς μνήμονες τυγχάνοντες φιλίας, καὶ ὡς εἰ ἀπολειφθῇ τις πρὸς τὴν φωνὴν συνδράμοι φιλίας: *Mortuos, qui in aliam terram peregrinati fuerint, sui olim ter reuocabant, quod Homerus docet Odysseæ libro. Factum id, quo significarent amicitiæ se memores, vtque, siquis relictus fuisset, ad amicorum vocem accurreret.* Aptissimè tempori Silius. Locus Odysseæ est libro nono:

Οὐδ' ἄρα μοι προτέρω νῆες κίον ἀμφιέλισσαι,
Πρίν τινα τῶν δειλῶν ἑτάρων τρὶς ἕκαστον ἀῦσαι
Οἳ θάνον ἐν πεδίῳ Κικόνων ὕπο δῃωθέντες.
At mihi flexibiles non ibant antè carinæ,
Nomina quàm sociûm ter conclamata fuissent,

Quos Ciconum in campo fors obtruncarat acerba.

Quos premit, aut fossas instant producere muris,
Aut portarum aditúq. (vt rerum est copia) firmant,
Quáque patet campus planis ingressibus hosti,
Ceruorum ambustis imitantur cornua ramis,
Et silus occulitur, cæcum in vestigia telum.
Ecce super clades, & non medicabile vulnus,
Relliquias belli, atque imperdita corpora Pœnis,
Impia formido, ac maior iactabat erinnys.
Trans æquor, Tyrios enses, atque arma parabant
Punica, & Hannibalem mutato euadere cælo.
Dux erat exilio collectis marte Metellus,
Sed stirpe haud parui cognominis, is noua bello
Pectora, degenerémque manum, ad deformia agebat
Consulta, atque alio positas spectabat in orbe,
Queis sese occulerent terras, quo nomina nulla
Pœnorum, aut patriæ penetraret fama relictæ.
Quæ postquam accepit flammata Scipio mente,
Quantus Sidonium contra fera prælia miscens
Ductorem stetit in campis rapit ocyus ensem,
Atque vbi turpe malum, Latióque extrema coquebant
Cœpta viri, ruptis foribus sese arduus infert;
Tum quatiens strictum cum voce ante ora pauentum
Mucronem, Tarpeia pater, qui templa secundam
Incolis à cælo sedem, & Saturnia nondum
Iliacis mutata malis, túq; aspera pectus
Aegide gorgoneos virgo succincta furores,
Indigitésq. Dei, sponte inter numina nostra.
Pérque caput nullo leuius mihi numine patris
Magnanimi iuro, nunquam Lauinia regna
Linquam, nec linqui patiar, dum vita manebit.
Ocyus en testare Deos, si mœnia tedis
Flagrabunt Libycis, nullas te ferre Metelle
Ausurum in terras gressus: ni talia sancis,
Quem tremis, & cuius somnos formidine rumpis,
Annibal hic armatus adest, moriere, nec vllo
Pænorum melior parietur gloria cæso.
His excussa inceptu minis, iámque ordine iusso

Obstrin

Obstringunt animas patriæ, dictatáq. iurant
Sacramenta Deis, & purgant pectora culpa.
Atque ea dum Rutulis turbata mente geruntur,
Lustrabat campos, & sæua tristia dextræ
Facta recensebat pertractans vulnera visu
Annibal, & magna circunstipante caterua
Dulcia præbebat trucibus spectacula Pœnis,
Quas inter strages confossus pectora telis,
Seminecem extremo vitam exhalarat in auras
Munere deficiens iam Clœlius, oráque nisu
Languida vix ægro, & dubia ceruice leuabat.
Agnouit sonipes, arrectísq. auribus acrem
Hinnitum effundens, sternit tellure Vagesum,
Quem tunc captiuo portabat in agmina dorso.
Hinc rapidum glomerans cursum, per lubrica pinguis
Stante cruore soli, & mutata cadauera cæde
Euolat, ac domini consistit in ora iacentis.
Inde inclinatus collum, submissus & armos
De more, inflexis præbebat scandere terga
Cruribus, ac proprio quodam trepidabat amore.
Milite non illo quisquam felicius acri
Insultarat equo, vel si resupina citato
Proiectus dorso ferret cum membra, vel idem
Si nudo staret tergo, cùm rapta volucris
Transigeret cursu sonipes certamina campi.
At Libys humanos æquantem pectore sensus
Haud parcè miratus equum, quinam ille sinistræ
Depugnet morti iuuenis, noménq. decúsque
Erogitat, lethíque simul compendia donat.
Hinc Cynna (ad Tyrios nanque is sua verterat arma)
Credulus aduersi, qui tum comes ibat ouanti
Auribus, huic, inquit, ductor fortissime origo est
Non indigna tuis, quondam sub regibus illa,
Quæ Libycos renuit frenos, sub regibus olim
Roma fuit, sed enim solium indignata Superbi
Vt sceptra exegit, confestim ingentia bella
Clusina venere domo, si Porsena fando
Auditus tibi, si Cocles, si Lydia Castra.
Ille ope Mæonia, & populo succinctus Hetrusco

Certabat pulsos per bella reponere reges.
Multa adeo nequicquam ausi, pressitque tyrannus
Ianiculum incumbens, vbi mox iam pace probata
Compressere odia, & positum tum fœdere bellum,
Obsidibúsq; obstricta fides, mansuescere corda
Nescia (proh superi) & nil non immite parata
Gens Italûm pro laude pati, bis Clœlia senos
Nondum complerat primæui corporis annos,
Vna puellarum Laurentum, & pignora pacis
Inter virgineas regi transmissa cateruas,
Facta virûm sileo, rege hæc, & fœdere, & annis,
Et fluuio spretis, mirantem interrita Tybrim
Tranauit, frangens vndam puerilibus vlnis:
Cui si mutasset sexum natura, reuerti
Forsan Tyrrhenas tibi non licuisset in oras
Porsena, sed iuueni (ne sim tibi longior) huic est
Et genus, & clara memorandum à virgine nomen.
Talia dum pandit, vicinus parte sinistra
Per subitum erumpit clamor, permixta ruina,
Inter & arma virûm, & lacerata cadauera, Pauli
Eruerant corpus, media de strage iacentum.
Heu quis erat, quàm non similis modo Punica telis
Agmina turbanti, vel cùm Taulantia regna
Vertit, & Illyrico sunt addita vincla tyranno.

FOSSAS INSTANT PRODVCERE MVRIS.] Lipsius lib. de Machinis legit. *Praducere.* Firmari potest è Propertio [illegible]

AVT PORTARVM ADITVQ.] Ita non vnus codex. P. N. *Aditus.* quod oportuit scriptum.

CERVORVM AMBVSTIS IMITANTVR CORNVA RAMIS.] Ceruos vallares intelligit. Festus: *Cæcum vallum dicitur, in quo praacuti pali terra affixi herbis, vel frondibus occultantur.* Varro: *Ceruis à similitudine cornuum cerui.* Erant enim stipites ramosi, accisi, ambusti, solo depacti, opertíque.

ET SILVS OCCVLITVR COECVM AD VESTIGIA TELVM.] Quidam libri: *In vestigia.* Omnes: *Silus.* Mostellum verbi. *Stilus*, siue *Stylus* esse debuit. Hirtius de bello Africano: *Extra vallum styli cæci mirabilem in modum consiti.* Cæs[illegible] 7. *Stimulum* vocat: *Ante hac talea pedem longa ferreis hamis infixis* [illegible] *am infodiebantur, mediocribúsque intermissis spatiis omnibus locis differe-*[illegible] *Stimulos nominabant.* Curtius lib. 4. *Murices* dicit. Vnde *Muricati* [illegible] dolosi, ac pauendi Fulgentio dicuntur. Vide & illa Prudentii [illegible] ntio:

Aut sub fragosis rupibus

Scabri petrarum murices
Jnter receſſus ſcrupeos
Diſciſſa rumpent viſcera.

Vegetius lib.3.c.24.*Tribulum*.Habe verba.*Tribulus autem eſt quatuor palis confixum propugnaculum,quod quo modo abieceris, tribus radius ſtat, & erecto quarto infeſtum eſt*,qui propriè *Stilus*, & συνεκδοχῇ ipſ[illegible]net machinula. *Tribulos* dici reor ἀπὸ τριῶν βολῶν, εἴτε ἐξοχῶν, vt loquitur Herodianus. Occulebant autem arena leui,frondibus,ramo teneriore.Herodianus lib. 4 extremo de Romanis: Προσποιούμενοι ἀναχωρεῖν τριβόλους τε, καὶ πολλὰ ἄλλα τεχνάσματα σιδήρου ὀξυτάτας ἐξοχαῖς πεπαρμένα ἔρριπτον. παραλανθάνοντα δὲ ἐν ταῖς ψάμμοις, καὶ οὐ καθορώμενα ὑπό τε τῶν ἱππέων, ἢ τῶν καμηλιτῶν, ὀλέθρια ἦν αὐτοῖς. πατοῦντες γὰρ οἱ ἵπποι, εἴ τε κάμηλοι μάλιστα ἔχουσαι ἁπαλὰ τὰ πέλματα ὤκλαζον, καὶ τοὺς ἐπιβάτας, οὓς ἔφερον, ἀπεσείοντο: *Simulata fuga tribulos, & alia inuenta acutiſſimis è ferro ſtimulis circumiecta iaciebant. Quæ arenâ occulta, & equitibus inuiſa, vectiſque camelo, ipſis erant perniciabilia: equi námque calcantes, & cameli, quibus vngulæ molliores procumbebant, & quos vehebant,deturbabant*. Plutarchus in Apophthegmatis. Valerius Maximus lib. 3.cap.7.

DVX ERAT EXILIO COLLECTIS MARTE METELLVS.] Res Liuio memorata lib.22.Oroſio lib.4.c.6.Valerio Maximo lib.5.c.6.aliis.

TARPEIA PATER QVI TEMPLA.. SATVRNIA... VIRGO.] Iupiter, Iuno,Minerua. Præter ædem Iunoni à Camillo dicatam in Auentino, præter eam, quæ Iunoni Monetæ poſita, fuit alia in Capitolio communiter cum Ioue.Ouid.6.Faſtorum:

Aurea poſſedit ſocio Capitolia templo
Mater, & vt debet,cum Joue ſumma tenet.

Item cum Minerua. Liuii lib. 3. occupato iam ab Herdonio Capitolio ita Conſul loquitur:*Iupiter Opt.Max. Iuno regina* [Iunonis, quæ in Capitolio, cognomentum] *& Minerua,alij Dij,Deæque obſidentur*. Tacitus lib. 4. Hiſt. *Iouem,Iunonem,Mineruam,præſideſq. imperij Deos precatus,vti cœpta proſperarent.* Lactant.lib.1.c.11.*Iupiter enim ſine contubernio coniugis,filiaque coli non ſolet*, hoc eſt Iunonis,ac Palladis. Arnobius lib.6. *Cùm Capitolium toties edax ignis abſumeret,Iouémque ipſum Capitolinum cum vxore corripuiſſet,ac filia.* D. Aug.lib.4. de Ciuit.c.10.Cicero Verrina vltima exeunte.Singulis verò diſtinctæ cellæ.Liuii 3. Herdonius non in Iunonis aut Mineruæ, ſed in Iouis cella agit: *Seruorum dux profanatis omnibus in cella Iouis* Opt. Max. *habitaret*. Dionyſius lib.4.Antiq.Rom.luculentè: Ἐν δὲ αὐτῷ τρεῖς ἔνεισι σηκοὶ παράλληλοι κοινὰς ἔχοντες πλευράς. μέσος μὲν ὁ τοῦ Διός. παρ' ἑκάτερον δὲ τὸ μέρος, ὅ τε τῆς Ἥρας, καὶ ὁ τῆς Ἀθηνᾶς, ὑφ' ἑνὸς ἀετοῦ, καὶ μιᾶς στέγης καλυπτόμενοι: *Intus tres ſunt cellæ, quæ æquali diſtantia, communibus continentur lateribus:media Iouis:à lateribus Iunonis vna,Mineruæ altera ſub eodem laqueari,tectóque.* Ideo factum, vt in certamine inſtituto Ioui Capitolino Domitianus Germanicam capite geſtarit coronam auream cum *effigie Iouis,ac Iunonis,Mineruæque pari habitu*,Suet. c. 4. Ideo M.Tullius quinto in Verrem libro finiente præ cæteris tres hoſce Deos appellat, & Orat.de exilio ad equites. Exſtat Antonini Pii Auguſti numus, cuius altera facie trium iſtorum Deorum ſymbola coniùguntur Noctua, Aquila, Pauo.

Ab hac religione est illud Ausonii Idyll.11.

Trina in Tarpeio fulgent consortia templo.

PERQ. CAPVT NVLLO LEVIVS MIIII NVMINE PATRIS.] Scipio parentes caput iurat. Lib.6. Serranus Reguli:

— *testor mea numina manes.*

Ibidem ille ipse:

Magne parens, inquit, maius quo numine nobis
Tarpeia nec in arce sedet.

Parentes contrà filiorum caput testabantur. De Aenea indicium facit Ascanius lib.9. Aen.

Per caput hoc iuro, per quod pater antè solebat.

Aeneas per Ascanii caput iurabat, vt Apuleius lib. de Dæm. Socratis interpretatur hunc locum.

PERTRACTANS VVLNERA VISV.] Sunt enim oculi veluti longæ manus, quibus res vel dissitas admodum contrectamus. Ideo in Iure si possessor antiquus eminus mihi fundum ostendat, dérq. ego verò acceptem, censeor adiisse possessionem.

VITAM EXHALARAT IN AVRAS.] Vt igitur *ora languida leuauit.* Nec enim se mortui mouent. Pari modo reponendum *Exhalabat.*

ARRECTISQ. AVRIBVS ACREM HINNITVM.] Generosum equum arguunt arrectæ aures. Plinius lib.8. c.15. *Leonum animi index cauda; sicut & equorum aures.* Apud Sophoclem: Ἵππος δύσγενής ὀρθὸν οὖς ἵστησι: *Equus generosus arrectis auribus stat.* Apollonius:

Κυδιόων ὀρθοῖσιν ἐπ' οὔασιν αὐχέν' ἀείρει.
Arrecta exultans ceruicem surrigit aure.

Georg.3.

Stare loco nescit, micat auribus.

Vbi ægris equis contra *demissa aures.* Calaber lib.4.

Οὔατα δ' ὀρθώσαντο.

Solin.c.40. *Animos leonum frons, & cauda indicant, sicut motus equini de aurib. intelliguntur.*

STERNIT TELLVRE VAGESVM.] Ex nobili Clœliæ facinore, quæ Tiberim tranauit, cepit occasionem Poëta claudandi equi Clœlii. Nec absurda laus: ista námque virtus in equis. Plinius li. 8. c. 42. *Philarchus refert Centaretum è Gálatis in prælio occiso Antiocho potitum equo eius, conscendisse ouantem. At illum indignatione accensum domitis frenis ne regi posset, præcipitem in abrupta isse, examinatúmque vnà.*

INFLEXIS PRÆBEBAT SCANDERE TERGO CRVRIBVS.] Dio Cassius li. 49. in rebus M. Antonii notat hoc Romanis vsitatum: *Nam & equi docti sunt in genua submittere sese, & inflectere.*

CVM TAVLANTIA REGNA VERTIT.] Illyricum. Appianus in Illyricis. Perge ad Commentarios super libro quinto ab decimo.

Quique per Illyricum Taulantius incola letus.

Puluere concilies atro, accensíque cruore
Squalebat barba, & perfracti turbine dentes
Muralis saxi, tum toto corpore vulnus.
Quem postquam aspexit geminatus gaudia ductor
Sidonius: fuge Varro, inquit, fuge Varro superstes,
Dum iaceat Paulus: Patribus, Fabióq; sedenti
Et populo, Consul totas edissere Cannas.
Concedam hanc iterum, si lucis tanta cupido est,
Concedam tibi Varro fugam. at cui fortia, & hoste
Me digna, haud paruo caluerunt corda vigore,
Funere supremo, & tumuli decoretur honore.
Quantus Paule iaces? qui tot mihi millibus vnus
Maior lætitiæ causa es: cum fata vocabunt,
Tale precor nobis salua Cartagine lethum.
Hæc ait, & socium mandari corpora terræ
Postera cum thalamis aurora rubebit apertis
Imperat: armorúmque iubet consurgere aceruos
Arsuros Gradiue tibi. tum munera iussa
Defessi quanquam accelerant, sparsósque propinquos
Agmine prosternunt lucos, sonat acta bipenni
Frondosis sylua alta iugis, hinc ornus & altæ
Populus alba comæ validis accisa lacertis
Scinditur, hinc ilex proauorum condita seclo,
Deuoluunt quercus, & amantem littora pinum.
At ferale decus; mæstas ad busta cupressos,
Funereas tum deinde pyras certamine texunt.
Officium infelix, & munus inane peremptis.
Donec anhelantes stagna in Tartesßia Phœbus

Mersit equos, fugiénsq; polo Titania cæcam
Orbita nigranti traxit caligine noctem.
Post vbi fulserunt primis Phaëtontia frena
Ignibus, atque sui terris rediere colores,
Supponunt flammam, & manantia corpora tabo
Hostili tellure cremant, subit horrida mentem
Formido incerti casus, tacitúsque pererrat
Intima corda pauor, si fors ita Martis iniqui
Mox ferat, ac ipsis inimica sede iacendum.
Ast tibi bellipotens, sacrum constructus aceruo
Ingenti mons armorum, surgebat ad astra.
Ipse manu celsam pinum, flammáque comantem
Attollens ductor, Gradiuum in vota ciebat,
Primitias pugnæ, & lethi libamina belli
Annibal Ausonio cremat hæc de nomine victor,
Et tibi Mars genitor votorum haud surde meorum
Arma electa dicat, spirantum turba virorum.
Tum face coniecta populatur feruidus ignis
Flagrantem molem, & rupta caligine in auras
Actus apex, claro perfundit lumine campos.
Hinc citus ad tumulum, donatáque funera Paulo
Ibat, & hostilis lethi iactabat honorem,
Sublimem eduxere pyram, mollésq; virenti
Stramine composuere toros. superaddita dona
Funereum decus expertis, inuisus & ensis,
Et clypeus, terrórque modo, atque insigne superbum,
Tum lateri fasces, captæq; in Marte secures.
Non coniux, natíve aderant, non iuncta propinquo
Sanguine turba virum, aut celsis de more feretris
Præcedens prisca exequias decorabat imago.
Omnibus exequijs nudo, iámq; Annibal vnus
Sat decoris laudator erat, fulgentia pingui
Murice suspirans inijcit velamina, & auro
Intextam clamydem, ac supremo affatur honore.
I decus Ausoniæ, quo fas est ire superbas
Virtute & factis animas, tibi gloria letho
Iam parta insigni, nostros fortuna labores
Versat adhuc, casúsque iubet nescire futuros.
Hæc Libys, atque repens crepitantibus vndique flammis

Aethereas anima exultans euasit in auras.
Fama dehinc glifcente fono iam fidera adibat,
Iam maria ac terras, primámque intrauerat vrbem.
Diffidunt muris, folam pauitantibus arcem
Sperauiffe fat eft. nec enim fupereffe iuuentam,
Ac ftare Aufoniam, vacuum fine corpore nomen.
Quódque adeo nondum portis irruperit hoftis
Contemptu ceffare putant, iam tecta cremari,
Ac delubra rapi, cædésque ante ora nefandæ
Natorum, feptémque arces fumare videntur.
Lux vna euerfas bis centum inftare curules,
Ac iuuenum bis tricenis orbata gemebat
Millibus exhauftæ nutantia mœnia Romæ,
Atque ea poft Trebiam, poft Thufci ftagna profundi,
Nec focium numero pariter leuiore peremto.

HINC CITVS AD TVMVLVM, DONATAQVE FVNERA PAVLO.] Annibal, qui habiti Paulo honoris laudatus eft à Lucano li. 7.

— non illum Pœnus humator
Confulis.

TVM LATERI FASCES.] Reponendum: *Laceri.*

BIS TRICENIS ORBATA GEMEBAT MILLIBVS.] Continenter æquam fociorum cædem addit. Coge in vnum numerũ, erunt cẽtum viginti millia. Aliter Appia. Annibalicis, ubi de pugna Cannẽfi ἀπέθανον γὰρ αὐτῶν ἐν ταῖσδε ταῖς ὥραις πεντακισμύριοι: *Tunc námque reperiere Romanorũ quinquaginta millia.* Dionyfi° Halicarnaff. li. 2. ἀπὸ μὲν ἑξακισχιλίων ἱππέων ἑβδομήκοντα καὶ τριακόσιοι περιελείφθησαν, ἀπὸ δὲ μυριάδων ὀκτὼ τῶν ἐς τὸ κοινὸν στράτευμα καταγραφέντων, ὀλίγῳ πλείους τρισχιλίων ἐσώθησαν: *E fex equitum millibus tantum* CCCLXX. *fuperfuerunt reliqui: & ex* LXXX. *peditum millibus in publicam illam expeditionem confcriptis, paulo plures ter mille manferunt incolumes.* Redi ad eum locum libri feptimi:

Non aliàs maiore virûm, maiore fub armis
Agmine.

POST TVSCI STAGNA PROFVNDI.] *Tufci à Tufco rege filio Herculis funt dicti, vel à facrificando ftudiosè ex Græco θυοσκόοι, vel vt Tufculum dictum, quòd aditum difficilem habet,* id eft δύσκολον, Feftus.

Hæc inter fed enim reliqui pia turba fenatus
Munera fortito inuadunt, celer omnia luftrans
Clamitat attonitus Fabius, non vlla relicta
Credite cunctandi ratio, approperemus, vt hoftis
Nequicquam armatos aufit fuccedere muros.
Dura inter pauidos alitur fortuna fedendo,

Et gliſcunt aduerſa metu, ite ite ocyus, armæ
Diripite ô pubes templis. vos atria raptim
Nudate, & clypeos in bella refigite captos.
Sat patriæ ſumus è numero, ſi ad prælia noſter
Nil minuit pauor in patulis illa horrida campis.
Sit metuenda lues, muros haud fregerit vnquam
Exultare leuis nudato corpore Maurus.
Dum Fabius lapſas acuit formidine mentes,
Varronem aduentare vagus per mœnia rumor
Sparſit, & occulto perfundit pectora motu:
Haud ſecus, ac fractæ rector ſi forte carinæ
Littoribus ſolus vacuis, ex æquore ſoſpes
Adnatet, incerti trepidant, tendántne, negéntve
Iactato dextras, ipsámque odere ſalutem
Vnius amiſſa ſuperantis puppe magiſtri.
Quam reſtare viro labem, qui accedere portis
Audeat, ac dirum veniat pauitantibus omen.
Hos mulcens queſtus Fabius, deforme docebat
Cladibus iraſci, vulgúmq; arcebat ab ira.
Aduerſis etenim frangi non eſſe virorum,
Qui Martem inſcribant genti, non poſſe dolores
Condere, & ex pœna ſolatia poſcere luctus.
Si verò exprobrare ſinant, ſibi triſtius illum
Illuxiſſe diem, quo caſtra viderit ire
Varronem, quàm quo videat remeare ſine armis.
His dictis ſedere minæ, & conuerſa repente
Pectora, nunc fati miſeret, nunc gaudia Pœno
Conſulibus reputant cæſis erepta duobus.
Ergo omne effundit longo iam ſe agmine vulgus
Gratantum, magnáq; actum ſe credere mente.
Teſtantur, quòd ſiſus auis, ſceptríſque ſuperbis
Laomedontiadum non deſperauerit vrbi,
Nec minus infelix culpæ, grandíq; pudore
Turbatus Conſul, titubantem ad mœnia greſſum
Portabat lacrymans: deiectum attollere vultum,
Ac patriam aſpicere, & luctus reuocare pigebat.
Quòd verò reduci, tum ſe populúſque patréſque
Offerrent, non gratari, ſed poſcere natos
Quiſque ſuos, fratréſq; ſimul, miſeraq; parentes

Ire

Ire videbantur, laceranda ad Consulis ora.
Sic igitur muto lictore inuectus in vrbem,
Damnatum superis aspernabatur honorem.
At patres, Fabiúsq; simul mærore remoto,
Præcipitant curas. raptim & delecta iuuenta,
Seruitia armantur. nec claudit castra saluti
Postpositus pudor. infixum est Aeneia regna
Parcarum in leges quacunq; reducere dextra:
Próque arce, & sceptris, & libertatis honore,
Vel famulas armare manus: primæua suorum
Corpora prætexto spoliant velamine, & armis
Insolitis cingunt. puerilis casside vultus
Clauditur, atque hostis pubescere cæde iubetur.
Iidem obsecrantes, captiuum vulgus vt auro
Pensarent paruo, nec pauca fuere precantum
Milia, miranti durarunt prodere Pœno.
Cuncta adeo scelera, & noxam superauerat omnem
Armatum potuisse capi. tunc terga dedisse
Damnatis, Siculas longe meritare per oras
Impositum, donec Latio decederet hostis.
Hæc tum Roma fuit, post te cui vertere mores
Si stabat fatis, potius Cartago maneres.

CLAMITAT ATTONITVS FABIVS.] Nimiam quandam animi præsentiam in Fabio arguunt insequentia: quare rectè mihi conuciunt, quibus placet: *Attonitis*, Romanis.

DIRIPITE Ô TEMPLIS PVBES.] Arma templis detracta seruitiis armandis testatur quoque D. Augustinus lib. 3. cap. 19. de Ciuitate, Appianus Annibalicis, Liuius. Id factu pronum: quia in templis manubias, hostiumque spolia suspendebant vetere instituto. Silius li. 1. luculentè:

In forib. sacris, primóque in limine templi
Captiui currus belli decus, armáque rapta
Pugnantûm ducibus, sæuæque in Marte secures,
Perfossi clypei, & seruantia tela cruorem,
Claustráque portarum pendent. Liuius li. 10. l. 22. passim.

SIC IGITVR MVTO LICTORE INVECTVS IN VRBEM.] Mœror publicus claudebat vocem, nec sinebat illo solemni verbo Consulem honorari: DATE VIAM CONSVLI.

SERVITIA ARMANTVR.] Liuius li. 22. putat octo fuisse millia, & publicè prius empta, quàm in militiam allegerentur, ne cæteræ militiæ, aut Romano nomini essent indecores serui milites. Vide Florum lib. 2. c. 6. Val. Max. seruos adactos, iureiurando: STRENVAM SE FORTEMQVE OPERAM DATVROS, QVOAD POENI IN ITALIA ESSENT.

Kkk

PRIMÆVA SVORVM

CORPORA PRÆTEXTO SPOLIANT VELAMINE.] Occupant pueris prætextam adimere,& eos armare. Vt hoc fuerit: longè aliud scribit Macrobius li.1.Saturn.c.6. testatus M. Lælium augurem; Bello Punico secundo Sibyllinis aditis multa ad expianda prodigia constituta,tum: *Aucta igitur obsecratio pueris ingenuis,itémque libertinis:sed et virginibus patrimis, matrimisque pronunciantibus carmen. Ex quo concessum, vt libertinorum quoque filij, qui ex iusta duntaxat matrefamilias nati fuissent,togam prætextam, & lorum in collo pro bullæ decore gestarent.*

CAPTIVVM VVLGVS VT AVRO PENSARENT PARVO.] M.Tullius l.3.de Officiis: *Octo hominum millia tenebat Annibal,non quos in acie cepisset, aut qui periculo mortis diffugissent: sed qui relicti in castris fuissent à Paulo, & Varrone Coss. Eos Senatus non censuit redimendos, cùm id parua pecunia fieri potuisset: vt esset insitum militibus nostris, aut vincere, aut emori.* Hæc è Polybio. Cicero, quæ examussim cum Silio congruunt, cúmq; luculentius aperiunt. Pulcra & in Liuio li.22. in vtramlibet partem dissertatio super iis redimendis, vbi tandem Torquatus ne redimerentur, perfecit.

IN LIB. XI. PVNICORVM

C. SILII ITALICI

VIRI CONSVLARIS DE PVNICO BELLO SECVNDO,

Claud. Dausqueij Can. Tor.

COMMENTARIVS.

Nunc age, quos clades insignis Iapyge campo
Verterit ad Libyam populos, Sarranáque castra
Expediam. stat nulla diu mortalibus vsquam
Fortuna titubante fides, adiungere dextras
Certauere palàm rumpenti fœdera Pœno
Heu nimium faciles læsis diffidere rebus.
Sæuior ante alios iras seruasse repostas,
Atque odium renouare ferox in tempore Samnis.
Mox leuis, & sero pressurus facta pudore
Bruttius, ambiguis fallax mox Appulus armis.
Tum gens, Hirpini, vana, indocilísque quietem,
Et rupisse indigna fidem, ceu dira per omneis

Manarent populos fœdi contagia morbi.

STAT NVLLA DIV MORTALIB. VSQVAM.] Detritum ex illo Virgilii: *Rhebe diu, res si qua diu mortalibus vlla est.*

ATQVE ODIVM RENOVARE FEROX IN TEMPORE SAMNIS.] Samnitium abstrusa in Romanos odia, crebróque reuocata inde scire est, quòd Florus lib. 1. ca. 17. ponit eam gentem sexies rupto fœdere rebellasse, cladibúsque ipsis animosiorem, & Samnium fuisse Romano materiam quatuor & viginti triumphorum. Meminit & Strabo lib. 5. Appiani nisi male admutilata fuisset Historia, librum tertium legeremus, in quo erat bellum Romanorum cum Samnitibus gestum per annos octoginta. Libri inscriptio fuit Σαυνιτική, teste Photio c. 57. Testatur etiam Dion. Halica. Legationum Ecloga 3. Samnites in Lucanos vetera exprõsisse odia: Οἱ Σαυνῖται χρόνον ὀλίγον ἐπισχόντες, ἐπὶ Λευκανοὺς ἐστράτευσαν ὁμόρους ὄντας, ἐκ παλαιᾶς τινος ὁρμηθέντες ἔχθρας. *Samnites veteri exciti odio, cùm paulùm sustinuissent impetum, in finitimos Lucanos mouerunt.*

MOX LEVIS... BRVTTIVS.] Quia deficere à dominis huic genti insitum ab ortu Strabonis fide lib. 6. Ὠνόμασται δὲ τὸ ἔθνος ὑπὸ Λευκανῶν. Βρεττίους γὰρ καλοῦσι τοὺς ἀποστάτας· ἀπέστησαν δ', ὥς φασι, ποιμαίνοντες αὐτοῖς πρότερον, εἶθ' ὑπὸ ἀνέσεως ἐλευθεριάσαντες, ἡνίκα ἐπεστράτευσε Δίων Διονυσίῳ, καὶ ἐτάραξεν ἅπαντας πρὸς ἅπαντας. *Ea gens à Lucanis nomen accepit; Brettios námq. seditiosos dicũt. Cùm enim prius eorum pascerent greges secessionem fecerunt, deinde ex licentia se in libertatem adseruerunt, quo tempore Dio in Dionysium arma cepit, & omnes mutua perturbatione concußit.* Vicini autem Lucanis Bruttii, scitum ex Festo in *Bilingues*, & ex aliis.

ET SERO PRESSVRVS FACTA PVDORE BRVTTIVS.] Siquidem quòd ad Annibalẽ primi defecissent (vt notat Gellius l. 10. c. 3.) Ignominiæ causa Bruttii non legebantur milites, nec pro sociis habebantur: *sed magistratibus in prouincias euntibus parere, & præministrare seruorum vicem iußi sunt. Itaque ij sequebantur magistratus tanquam in scenicis fabulis, qui dicebantur Lorarij, & quos iußi erant, vinciebant, aut verberabant.* Silius tamen Samnites principes vult defectionis. Bruttios eadem adspergit ignominia Strabo lib. 5. excũte: Τῶν δὲ Πικέντων ὑπῆρχε μητρόπολις Πικεντία· νυνὶ δὲ κωμηδὸν ζῶσιν ἀπωσθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων διὰ τὴν πρὸς Ἀννίβαν κοινωνίαν. ἀντὶ δὲ στρατείας ἡμεροδρομεῖν, καὶ γραμματοφορεῖν ἀπεδείχθησαν ἐν τῷ τότε δημοσίῳ, καθάπερ καὶ Λευκανοὶ, καὶ Βρέττιοι κατὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας. *Picentia Picentium fuit metropolis: nunc autem pagatim viuunt à Romanis depulsi, quòd cum Annibale societatem contraxerint, ac militia iure exuti, per diem currere, ac tabellarios agere à republica, quæ tum fuit, æquè iußi sunt, ac Lucani & Bruttij easdem ob causas.* A Bruttiis, qui officia seruilia magistratibus præstabant dicti *Brutiani*, Sext. Pompeius. Qui indubiè alii erant à Bruttiis, puta, Picentini, Lucani. Quare Gretseri conclusio incerta est, ac elumbis sibi persuadentis Bruttios Christum flagellasse incogitanter; cur enim hos præ Picentibus, aut Lucanis? Verum vltimi cum Romanis in gratiam redière Bruttii *sero pudore* defectionis. Conficio ex illo Appiani Ibericis: Ἐς Βρεττίους, ὅπερ αὐτῷ λοιπὸν ἔθνος ὑπήκοον ἦν, ἀνεχώρει: *Annibal ad Bruttios, quæ gens iam vnica illi erat obnoxia, recessit.* Quæ mutuatus videtur ex 11. li. Hist. Polyb. Pressit

eam tamen ignominiam (ne quod intactum relinquam) Bruttius ingenti animo, summáque in Romanos propensione. Ecce tibi exsequitur Appianus: Ἐν δὲ Λιβύῃ Καρχηδονίων συνεχῶς ὑπὸ τοῦδε τοῦ Σκιπίωνος ἡττωμένων, ὅσοι Βρυττίων ταῦτα ἐγίνωσκον, ἀφίσταντο ἀπὸ τοῦ Ἀννίβου, καὶ τὰς φρουρὰς οἱ μὲν ἔκτεινον, οἱ δ' ἐξέβαλλον, οἱ δὲ οὐδέτερα τούτων δυνάμενοι λάθρα πρὸς τὴν σύγκλητον ἐπρέσβευον, τὴν μὲν ἀνάγκην αὐτῶν καὶ τὴν προαίρεσιν ὑποδεικνύντες: *Cùm à Scipione aliis super alias clades acciperent Cartaginienses, quicumque Bruttiorum Annibalis fuerant, ab eo desciscebant, & præsidia vel intertmebant, vel exigebant: qui neutrum poterant clancularijs ad Senatum Romanum legationibus, necessitatem exponebant suam, & voluntatis propensionem.* Nihilominus bonum numerum Brutaiium secum auexit in Africam Annibal, vt ex libro Silii 17. non obscurè conficitur: Strabo verò de integris vrbibus, aut castellis loquitur.

TVM GENS IRPINI.] Festus: *Irpini appellati nomine lupi, quem irpum dicunt Samnites: eum enim ducem secuti agros occupauere.* Strabo lib. 5. tantundem. Similiter Lycia ἀπὸ τοῦ λύκου Antonio Liberali Metamorphosi 35. quæ est de Latona, *a lupo*: etsi Eustathius in Il. ϐ. velit à Lyco Pandionis F. Strabonem secutus li. 14. verbis vix discrepantibus.

INDOCILISQVE QVIETEM.] Confragosum loquendi genus. Lib. 1.

Nec Cereri terra indocilis.

Ad quem modum reponendum fuerit. *Ind. quieti.*

Iámque Atella suas, iámque & Gallatia abegit,
Fas superante metu, Pœnorum in castra cohortes.
Inde Phalanteo leuitas animosa Tarento
Ausonium laxare iugum. patefecit amicas
Alta Croton portas, Afrísque ad barbara iussa
Thespiadum docuit submittere colla nepotes,
Idem etiam Locros habuit furor, ora vadosi
Littoris, Argiuos maior qua Græcia muros
Seruat, & Ionio luitur curuata profundo,
Lætas res Libyæ, & fortunam errore sequuta
Iurauit pauitans Tyrio sua prælia Marti.
Iam verò Eridani tumidissimus accola Celta
Incubuere malis iterum, veterísq; doloris
Tota se socios properarunt iungere mole.

IAMQVE ATELLA SVAS, IAMQVE ET GALATIA ABEGIT.] Vitii sequax manus sparsit in omnia exemplaria: *Galatia*, locorum positu, & modulo vocis repugnante, nullóque Criticorum refragante. At esse debuit *Calatia*. Strabo li. 5. eam Campaniæ vrbem Capuæ proximam facit, & in seductioribus *Atellam* reponit. Atellani quòd municipes teste Sex. Pompeio grauiter deliquerunt. Municipes fuisse clarat, etiam epistola 13. lib. 2. ad Q. Fratrem. Hinc *Atellanæ* Fabulæ. Diomedes li. 3. *Tertia species fabularum Latinarum est, quæ à ciuitate Oscorum Atella, in qua primum cœpta, Atellanæ di-*

sta sunt argumentis, dictisque iocularibus similes Satyricis fabulis Graecis. Vide Liuium lib. 7.

INDE PHALANTEO LEVITAS ANIMOSA TARENTO.] Horat. lib. 3. Od. 5. *Lacedamonium Tarentum:* vtrumque est epithetum à *Phalanto Lacedamonio*, siue *Ledao*. Martialis lib. 8. Epigr. 28.

Appula Ledaei tibi floruit herba Phalanti.

Qui *Phalantus* Partheniis in eam profectis coloniam dux, autor Iustinus lib. 3. Consuli potest Eustathius fusè, rectéq. notans in illud Dionysii:

— Τάρας δ᾽ ἁλὸς ἐγγύθι κεῖται,
Ἥν ποτ᾽ Ἀμυκλαίων ἐπελάσσατο καρτερὸς Ἄρης.
— *mari vicina Tarentum,*
Quae per Amyclaeos quondam est fundata furores.

De Tarenti conditu quamuis vberrimè dixit Strabo lib. 6. apponam vnius Marciani Heracleotae locum:

Εἶτ᾽ ἐστὶ μεγίστη τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Τάρας
Ἀπό τινος Ἥρωος Τάραντος λεγομένη,
Λακεδαιμονίων ἄποικος εὐδαίμων πόλις.
Οἱ Παρθενίαι ταύτην γὰρ ἔκτισαν περὶ τὸ
Εὐκαιρεῖν, ὀχυρὰν, φυσικὸν εὐτύχημά τι.
Συνηγμένη γὰρ λιμέσιν ἐπὶ ἴσον δυσὶν
Γάση * σκεπτηρίων καταγωγὴν ἔχει.
Vrbes Tarentum est maxima inter Italas,
Illustre nomen cui Taras heros dedit.
Vrbs haec Laconum perbeata colonia est,
Hanc condidere námq; Parthenii priùs
Sat commodam, tutámque natura bonis
Nam clausa portubus geminis aequaliter
Nauem tegentibus est receptus omnibus.

Vltima sic emendatiùs:

Πᾶσιν σκέπουσι ναυσὶ καταγωγὴν ἔχει.

Cum Marciano est Eustath. & Hesychius: Τάρας πόλις Ἰταλίας ἀπὸ Τάραντος τοῦ Ποσειδῶνος. Ἔστι δὲ Λακώνων ἄποικος. Polyb. lib. 8. Solin. c. 8. *Ab Heraclidis Tarentum.* Maximus Tyrius Orat. 9. & Eustathius *Philanthum* appellauit, Iustinus *Palantum.*

ALTA CROTON.] *Alta* respectu montis, qui Crotone, Eustath. in Dionysium: Ὄρος δὲ Κρότωνος τὸ Λακίνιον, ἐξ οὗ καὶ ἱερὸν τὸ Λακίνιον, καὶ Ἥρα Λακινία. *Lacinium Crotonis mons, ex quo & templum erat Lacinium, & Juno Lacinia.* Fuit & lata Croton. Liuius: *Vrbs Croton murum in circuitu patentem duodecim millia passuum habuit.* Crotonem Myscellus condidit autore Strabone lib. 6. & Eustathio antè, locum oraculo praemonstrante, ac iubente.

THESPIADVM DOCVIT SVBMITTERE COLLA NEPOTES.] Nam Thespiadae tandem è Sardinia in Italiam effusi vicina Cumis tenuere, Diodorus lib. 5. & Sex. Pompeius in fragmento Farnesiano.

IDEM ETIAM LOCROS HABVIT FVROR.] Verè *furor*: nam à prima sui origine cum Latinis affinitatem iunxerant. Conon Narratu tertio, vbi retulit discidium Alcinoum inter, & Locros fratres ortum, ac deinde aequis

legibus compositum, pergit de Locro dicere: Ὅς καὶ ἐπὶ τῆς Ἰταλίας πλεύσας ξενίζεται παρὰ Λατίνῳ Ἰταλῶν βασιλεῖ δόντι πρὸς γάμον καὶ τὴν θυγατέρα Λαυρίνην: *Cùm nauigando Italiam tetigisset, diuersatur apud Latinum Italiæ regem, qui hospiti filiam Laurinam nuptum dedit.* De Locrorum defectione Liuius lib. 24. *Locrensibus iussu Annibalis data pax, vt liberi suis legibus viuerent, vrbs pariter, & portus in potestate Locrensium essent: societas eo iure staret, vt Pœnus Locrensem, Locrensis Pœnum bello, ac pace iuuaret.* Pòst similiter dicet Capuanorum defectionem *furorem*: quia *Dardana ab ortu mœnia* Capuæ.

ARGIVOS MAIOR QVA GRÆCIA MVROS SERVAT.] Ora hac potitum Annibalem scripsit & Polybius: Καρχηδόνιοι παραχρῆμα τῆς μὲν λοιπῆς παλαιᾶς σχεδὸν πάσης, καὶ Μεγάλης καλουμένης Ἑλλάδος ἦσαν ἐγκρατεῖς. *Cartaginienses breui tempore reliqua vetere prope tota Græcia* Magna *nominata potiti sunt.* De ratione nominis Sex. Pompeius in fragmento ex bibliotheca Ful. Vrsini: *Maior Græcia dicta est Italia, quòd eam Siculi quondam obtinuerunt: vel quòd multæ, magnæque ciuitates in ea fuerunt ex Græcia profectæ.* Ouid. 4. Fast.

Itala non tellus Græcia Maior erat.

Strabo lib. 3.

FORTVNAM ERRORE SECVTA.] Asc. & P.N. *in morte.* Non arridet. Liber alius *in Marte.* Nec hoc culpabile: nec illud emendabile.

CELTÆ INCVBVERE MALIS ITERVM.] Adeste quiqui libris M. S. vos, fidémq. vestram deuouistis. Membranæ Colonienses hoc loco repræsentant: *Malis Italûm.* Modium depuduit non sequi. Ego τὸ *Iterum* dispungi non posse sine piaculo, non sine ἀναισθησίας nota clamo. Est enim τὸ *Iterum* veterum bellorum (quæ Silius innuit illo quoq. *Veterísque doloris*) commemoratio. Sed hodie nec bella bella putant, nec bellè dici, nisi ambagiosis versuum periodis: arctis tamen opus est strictim nonnulla tangi potiùs, quàm augeri. Ad rem. Flaminius Celtas vicerat. Silius suprà lib. 6.

Flaminio spectatus erat, cùm Celtica victor
Obrueret bello Diuis melior ib. arma.

Et alibi. Plut. item in Marcello, Polyb. lib. 2. *Iterum* deinde Celtæ bellum renouarunt, & *incubuere malis*, cùm à M. Claudio & Cn. Cornelio victi sunt autore Polybio suprà. Præterea *Celtæ incubuere malis iterum*, perfidiaq. recruduit eorum hoc bello Punico, cùm Italia videretur in manus Annibalis partim venisse, partim ventura. Huius adspectu subiiciet:

Sed fas id Celtis, fas impia bella referre.

Sæpissimè aliàs quoque Gallos in Romanos arma sumsisse compendio scribit Polybius lib. 2. & 3. Ergo τὸ *Iterum* hoc equidem loco apprimè conuenit.

Sed fas id Celtis, fas impia bella referre
Boiorum fuerit populis, Capuæne furorem,
Quem Senonum genti placuisse? & Dardana ab ortu
Mœnia, barbarico nondum sociata tyranno,
Quis nam mutato tantum nunc tempore credat?
Luxus, & insanis nutrita ignauia lustris,

Consumtúsque pudor peccando, vnísq. relictus
Diuitiis probrosus honor, lacerabat hiantem
Desidia populum, ac resolutam legibus vrbem.
Insuper exitio truculenta superbia agebat.
Nec vitiis deerant vires, non largior vlli
Ausoniæ populos sic tum fortuna fouebat
Aurique argentiq. modus, madefacta veneno
Assyrio, manibus vestis, medióq. dierum
Regales epulæ, atque ortu conuiuia solis
Deprensa, & nulla macula non illita vita.

DARDANA AB ORTV MOENIA.] Capuæ: sequitur Maronem lib. 10.

Et Capys: hinc nomen Campanæ ducitur vrbi.

Sequitur & lib. 2. Lucanus: tanta est Maronis reuerentia!

— trepido discedens agmine magnus
Mœnia Dardanij tenuit Campana coloni.

Et Sueton. Iulii c. 81. repertam Capuæ arcam scribit, vbi literis Latinis, Græcísq. Capys Capuæ conditor scribebatur. Cato, aliíque apud Velleium lib. 1. à Thuscis Capuam positam volunt. Item Strabo lib. 5. ab iisdem positam, & quod duodecim Etruriæ vrbium caput esset, dictam Capuam cùm alibi, tum hoc loco: Δώδεκα δὲ πόλεις ἐγκατοικίσαντες τὴν οἷον κεφαλὴν ὠνόμασαν Καπύην. *Duodecim conditarum vrbium quasi caput Capuam nominarunt.* Plinius in tertiam appellationis rationem concedit, cuius tamen verba ægrè capio lib. 3. c. 5. *Capua à XI. campo dicta.* Scribo: *Capua à XII. campo dicta.* Campaniæ vrbes in planis campis sitæ erant. Silius:

Nola sedet campo. —

Dices idem de cæteris. Vrbs ibi duodecima, mater aliarum, & caput, à campo duodecimo, & opimiore Capua dicta fuerit de mente Plinii. Indulget & correctioni nostræ præpositio, A. Sex. Pompeius: *Capuam in Campania quidam à Capy appellatam ferunt, quem à pede introrsus curuato nominatum antiqui, nostri Falconem vocant. Alij à planicie regionis.* Liuium addo lib. 4. *Vulturnum Etruscorum vrbem, quæ nunc Capua est, à Samnitib. captam: Capuámque duce eorum Capye, vel (quod propius vero est) à campestri agro appellatam.* Fauet huic originationi M. Tullius contra Rullum: *Illi Capuam receptaculum aratorum, nundinas rusticorum, cellam atque horreum Campani agri esse voluerunt.* Fauet & *Campanorum* appellatio: *Capuani* enim non dicuntur.

BARBARICO NONDVM SOCIATA TYRANNO.] Pro *Nondum*, est cui placeat *Nunquam*: est cui *Tandem*: re impensiùs examinata mihi τὸ *Nondum*, hac mente. Capua Romanis hactenus fidissima, & olim non Porsennę sociata, atque in hanc diem *nondum cui barbarico tyranno*, nunc tamen Annibali adiungitur: quis credat? Tunc verò scribes sequentem versum litera auctiorem hocce modo:

Quisnam mutatos tantùm nunc tempore credat?

Mœnia Dardana, seu *Capuanos mutatos* dictio est Poëtis, atque Historicis non infrequens.

MADEFACTA VENENO ASSYRIO MANIB. VESTES.] Consimiliter apud Tullium in Catilinam probrosæ sunt *manicatæ tunicæ*, & apud Plautum *manuleata* ridetur.

MEDIOQ. DIERVM REGALES EPVLÆ.] Putant nonnulli meridiana prandia fuisse luxus, non communis vsus per Italiam, quibus minimè subscribo: meridianæ namque epulæ non culpantur, sed *meridianæ regales*, & prandia nimium accurata. Nam prisci, etiam Romani de more prandebant, sed sobriè, vespere autem largiùs. Multi veterum loci prandia nobis referunt. Hor. Sat. 4. lib. 2.

— ille salubres
Aestates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet.

Sat. 3.

Postquam est impransi correptus voce magistri.

Ac si insolitum: quòd impransi, vt ieiuniis exinaniti, ferè sint biliosiores. Eiusdem lib. Sat. 8. non carpit prandentem, sed qui cum meridiana compotatione iungit vespertinam:

Vt Nasidieni iuuit te cœna beati?
Nam mihi quærenti conuiuam dictus here illic
De medio potare die.

Similiter de Nerone Sueto. c. 27. *Epulas à medio die ad mediam noctem protrahebat refotus sæpe calidis piscinis, ac tempore æstiuo niuatis.* Prandium dabit & illud Martialis lib. 6. Epigr. 64.

Nec qualem Curio, dum prandia portat aranti.

Quod de *cœna* intelligi minimè potest: cùm enim cœnæ tempus appetit, aratores ab opere domum se referunt: meridie autem cibus eis defertur. Vas etiam, in quo prandium fertur *Aristophoron* dici Festus notat. Ad oram maioris Græciæ pertinet illa Platonis vox referente Tullio lib. 5. Tuscul. *Nullo modo mihi placuit bis in die saturum fieri.* Quod ibi in more positum. Val. Max. lib. 2. c. 25. *Maximis viris prandere, & cœnare in propatulo verecundiæ non erat.* Quod *prandium* appellauere quoque *cœnam*. Festus: *Nam meridianum cibum cœnam vocabant.* Plautus: *Non bonus est somnus de prandio.* Cui dicto nimis compar Theocriteum illud existimo:

— φεύγειν δ' μεσαμβρινὸν ὕπνον.

Prandium etiam *Merendam* dixere, idem Festus: *Merendam antiqui dicebant pro prandio: quòd scilicet medio die caperetur.* Prandium tamen cœna parcius fuisse vltro dabo, dum mihi redonent nonnullos dapsiliter pransitasse: nam *rubens cibo, ac potione ex prandio Burrus appellatur*, inquit Festus, quem vide verbis *Cœna*, & *Scenas*. Et vulgatus Cæsaris æuo iocus fuit in Rauilum, siue Rebilium paucarum horarum consulem pridie Cal. Ianuarias: *Consulem habuimus tam seuerum, tam censorium, vt in eius magistratu nemo pranderit, nemo cœnauerit, nemo dormierit*, narrat Trebellius, ni memoriola vacillat.

ORTV CONVIVIA SOLIS DEPRENSA.] Ciceratuli malint hoc equidem loco, similiq. *Symposia*. Nequidquam. Nam *Conuiuium* & *Symposium* nimis [illegible], nec alterum altero honestius, & quandoq. infame vtrúmque vocabulum. Συμπόσιον vox *Compotationem* sonat, & à Græcis pro quo *conuiuio* capitur

capitur. A natura causa est, non à luxuria. Quidquid enim alimenti capis, eliquatur, vt venas omnes corporis, sinúsque penitissimos permeet: vnde *Symposium* epulas, & quidquid compransoribus anteponitur, capit. Ob eandem causam Hebræi מִשְׁתָּה seu *compotationem* pro *Conuiuio* vsurpant. Vide Geneseωs c.26. v.30. cùm Isaacus Geraritas inuitat. Quam rationem si M. Tullius animaduertisset, eam vocem Græcam libro de Senectute nullus irrisui habuisset: ne *Conuiuij* quidem prætulisset appellationem. Ecquis enim scit, num eorum sit *conuiuium*, qui se, vt edant, viuere profitentur? Quoties Martialis, & Epicuri de grege porci id iactant in vulgus? Sed ad rem à Silio notatam facit M. Tullius, dum eos infamat, *quorum omnis labor, & industria in antelucanis cœnis expromitur.* Lego & apud Platonem Comicum πότους ἑωθινούς, *potus matutinos*, & de Eutropio li. 2. apud Claudianum:

> *Inter quæ tumidus leno producere cœnas,*
> *In lucem fœtere mero.*

Hinc natus Martiali iocus lib. 1.

> *Hesterno fœtere mero qui credit Acerram,*
> *Fallitur: in lucem semper Acerra bibit.*

Vbi Des. Heraldus notæ non incuriosus. Athenæus lib. 11. Dionys. profert ex Hedylo:

> Ἐξ ἠοῦς εἰς νύκτα, καὶ ἐκ νυκτὸς Πασικλῆς
> Εἰς ἠῶ πίνει τετραχόοισι κάδοις. Dalecampius:
> *Ex aurora in noctem, & ex nocte Pasisocles*
> *In auroram bibit cadis quatuor congios capientibus.*

Contrà Tacitus de moribus Germanorum tradit *diem, noctémque continuare potando nulli probrum.*

NVLLA MACVLA NON ILLITA VITA.] Haut placet, qui remolito. *Illita*, reponit *Inclyta*. Plautus Pœnulo: *Pulcrum ornatum turpes mores prius cœno collinunt.*

Tum populo saeui patres, plebésque senatus
Inuidia lacera, & collidens dissona corda
Seditio, sed enim interea temeraria pubes
Delicta augebat, pollutior ipsa senectus.
Nec quos vile genus, despectáque lucis origo
Fœdabat, sperare sibi & deposcere primi
Deerant imperio, ac patriæ pereuntis habenas.
Quin etiam exhilarare viris conuiuia cæde
Mos olim, & miscere epulis spectacula dira,
Certantum ferro sæpe, & super ipsa cadentum
Pocula respersis non parco sanguine mensis.
Has astu aggressus, quo verteret acrius ægras
Ad Tyrios mentes, quia nulla sorte daturam
Certus erat Romam. neque enim impetrata volebat

Pactulo (fuit haud obscurum crimine nomen)
Hortatur summi partem deposcere iuris,
Atque alternatos sociato consule fasces:
Et si partita renuant sedisse curuli
Aequatúmq. decus, gemináſque videre secures,
Vltorem ante oculos, atq. ora astare repulsæ.
Ergo electa manus gressu fert dicta citato.
Antistat cunctis præcellens Virius ore.
Sed genus obscurum, nullíque furore secundus.
Impia dementis vulgi, & vix tota profudit
Consulta, & tumidis incendit vocibus aures.
Concordi fremitu renuentum effunditur asper
Toto è consilio clamor, tum quisq. fatigat
Increpitans, vocúmq. tremit certamine templum.
Hic Torquatus auum fronte æquauisse seuera
Nobilis, heu Capua portantes talia dicta
Romuleis durastis, ait, succedere muris?
Ad quos non ausi Carthago atq. Annibal, arma
Post Cannas afferre suas? nunquámne per aures
It vestras, in Tarpeia cùm sede Latini
Orarent paria, haud verbis, haud voce, sed acri
Propulsum dextra, qui tum mandata superbo
Ore asportabat, tanto per limina templi
Turbine præcipitem reuoluti corporis actum,
Vt sæuo afflictus saxo, spectante piaret
Tristia dicta Ioue, & lueret verba impia letho?
En ego, progenies eius qui sede tonantis
Expulit orantem, & nuda Capitolia Consul
Defendit dextra: rapidum hunc, palmáſque virorum
Intentantem oculis, proauitaq. facta parantem.

PLEBESQ. SENATVS INVIDIA LACERA.] Senatus, quia plebi inuisus, eam vicissim oderat, vexabat, lacerabat, quę dictio Patriciorum sæuitiam explicat [illegible] reip. Capuanæ [illegible]dium. Modius tamen *Inuidia læta* maluit: verum qui inuidet cuíue inuidetur, tristiculus plerumq. semper est. Ipsa de re Valer. Max lib. 9. [illegible] C. *Insolentia verò inter Cartaginiensem & Campanum Senatum quasi æmulatio fuit. Ille enim separato à plebe balneo lauabatur: hic diuerso foro vtebatur. Quem morem Capuæ aliquandiu retentum C. quoque Gracchi oratione in [illegible]lautium scripta patet.*

QVINETIAM EXHILARARE VIRIS CONVIVIA CÆDE MOS OLIM, ET MISCERE EPVLIS CONVIVIA DIRA.] De Campanis Strabo lib. 5. ἐπὶ τοσοῦ-
[illegible] ὥστ' ἐπὶ δεῖπνον πρὸς ζεύγη μονομάχων, ὁρίζοντες ἀριθμὸν κατὰ τὴν τῶν δει-

πων ἀξίας : *Tam immaniter luxuriati sunt, vt ad conuiuium inducerent gladiatorum paria, numero pro conuiuii dignitate finito.* Tam Romanis, atque Campanis diuertebant mores, vt Liuius lib. 39. traduxerit Flaminini Cos. crudelitatem, qui ante mensam decollandi artifice vsus esset: quos mirè tamen infamat Nicolaus Damascenus: Τὰς τῶν μονομάχων θέας οὐ μόνον ἐν πανηγύρεσι, καὶ θεάτροις ἐποιοῦντο Ῥωμαῖοι παρὰ Τυρρηνῶν λαβόντες τὸ ἔθος, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἑστιάσεσιν. ἐκάλουν γοῦν τινες ἐπὶ δεῖπνον τοὺς φίλους ἐπί τε ἄλλοις, καὶ ὅπως δύο, ἢ τρία ζεύγη ἴδοιεν μονομάχων, ὅτε καὶ κορεσθέντες δείπνου, καὶ μέθης εἰσεκάλουν τοὺς μονομάχους. καὶ ὁ μὲν ἅμα ἐσφάττετο, αὐτοὶ δ' ἐκρότουν ἐπὶ τούτῳ ἡδόμενοι. *Gladiatorum spectacula non in celebritatibus solùm, ac theatris more ab Etruscis accepto edebant Romani, sed & in ipsis conuiuiis. Nonnulli igitur amicos ad cœnam vocabant cum aliis de causis, tum vt bina, ternáue gladiatorum paria spectarent; simulátq. verò quis iugulabatur, ipsi plaudebant, ideo lætitia perfusi.* Et quod mirere magis, aduerte restantia: Ἤδη δέ τις καὶ ταῖς διαθήκαις γέγραφε γυναῖκας εὐπρεπεστάτας μονομαχῆσαι, ἃς ἐκέκτητο. Ἕτερος δὲ παῖδας ἀνήβους ἐρωμένους ἑαυτοῦ. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἠνέσχετο ὁ δῆμος τὴν παρανομίαν ταύτην, ἀλλ' ἄκυρον τὴν διαθήκην ἐποίησεν. *Iam verò nonnemo testamento scripsit, vt mulieres decentissimæ, quas possederat, gladiatorum more depugnarent. Alter, vt impuberes sui amasii. At peruersum hoc decretum non tulit populus, sed testamentum fecit irritum.*

NVLLIQ. FVRORE SECVNDVS.] Subnectit Modius:

Qui postquam cœtu Patrum, ingentique Senatu.

Nihil hîc desidero: luculentè námque hæc in Senatu dicta cùm aliis, tum his Silius indicat:

Toto è concilio clamor; tum quisq. fatigat
Increpitus. Vocúmque tremit formidine templum.

HIC TORQVATVS AVVM FRONTE ÆQVAVISSE SEVERA.] Enotatur potissimum Manlii Torquati seueritas, qui filio deligato ceruicem feriri imperauit. Adi tot Liuius lib. 7. Val. Max. lib. 1. c. 7. D. Aug. lib. 5. de Ciuit. c. 18. Dionys. Halic. lib. 8. Ab eo Manliana imperia pro *seueris.* Gell. lib. 1. c. 13. Indubitanter verò Silius intentior est in seueritatem Manlii Torquati, quam apud Liuium lib. 8. expromsit in legatos Latinorum. Connata Torquatis seueritas: hinc ab Hortensio Torquatus audit ἄμουσος, ἀπροσήγορος, ἀγροίκης, *Inelegans, inhumanus, non adeundus.* Gell. lib. 1. c. 5. Planè autem cum Silio sentit Val. Max. lib. 6. c. 5. *Tunc Manlius Torquatus, inquit, stirpis eius, qui Latinos apud Veserum inclyta pugna fuderat, &c.*

SPECTANTE PIARET TRISTIA DICTA IOVE.] Haustum ex Liuii lib. 8. vbi Torquatus *conuersus ad simulacrum Iouis: Audi Iupiter hæc scelera, inquit.* Legenda inibi Annii oratio communi sociorum nomine vnum è Latinis consulem Romæ flagitantis, & eius ferociam præcipitio punitam.

RAPIDVM HVNC, PALMASQ. VIRORVM.] Lug. meliùs *Rabidum.*

Vt vidit maiore adeo crudescere motu,
Excipit his frendens Fabius, proh cuncta pudendi,
Sedes ecce vacat belli viduata procella:
Quem quæso è vobis huic imposuisse paratis?
Inque locum Pauli quem nam datis? an tua Viri

Prima atque ante alios fors concedente senatu
Te citat, ac nostris æquat iam purpura Brutis?
I demens, i quo tendis, tibi perfida fasces
Det Carthago suos. medio feruore loquentis
Impatiens vltra gemitu cohibere furorem
Fulminea toruum exclamat Marcellus ab ira.
Quæ tandem & quàm lenta tenet patientia mentem
O confuse nimis Gradiui turbine Varro?
Vt præferre queas furibunda insomnia Consul?
Nonne exturbatos iam dudum limine templi
Præcipites agis ad portas? & discere cogis
Semiuiros, quòd sit nostro de more creati
Consulis imperium? non vnquam sobria pubes
Et peritura breui, moneo, ocyus vrbe facesse.
Muros ante tuos (vt par est) debita ductor
Armatus responsa dabit, consurgere cuncti
Hinc pariter, magnóq. viros clamore premebant.
Necnon & foribus propere Campana iuuentus
Extulit acta gradum, tantæque dolore repulsæ
Concitus Annibalem voluebat Virius ore.
Fuluius (huic iam spondebant præsagia mentis
Venturum decus, & Capuæ pereuntis imago
Iam tum erat ante oculos) non si Carthaginis, inquit,
Ductorem vestris deuictum colla catenis
Romam victor agas, posthac intrare Quirini
Sacratas dabitur sedes. tende ocyus oro
Quo mens ægra vocat. referunt hæc inde citati
Mixta minis, & torua trucis responsa Senatus.
Tantáne omnipotens caligine mersa latere
Fata placet? veniet quondam felicior ætas,
Cùm pia Campano gaudebit consule Roma,
Et per bella diu, fasces, perq. arma, negatos
Vltro ad magnanimos referat secura nepotes:
Pœna superborum tamen hæc durabit auorum
Quòd non antè suos Capua ad suffragia mittet,
Quàm Cartago suos, postquam nunc dicta Senatus,

SEDES ECCE VACAT.] Pauli Cos. demortui.

FVLVIVS (HVIC IAM SPONDEBANT.] Explanatiùs: *Infit*, *Fatur*, quod non infrequens omittitur.

QVOD NON ANTE SVOS CAPVA AD CERTAMINA MITTET QVAM CARTAGO SVOS.] *Suos*, seu ciues, seu verius Cartaginiensium olim imperio obnoxios, puta Gaditanos. Quæ ambages canunt Cornelium Balbum maiorem, de quo Plin. lib. 7. c. 43. *Primus externorum, atque etiam in Oceano genitorum vsus illo honore, quem maiores quoque Latio negauerunt.* Idem li. 5. c. 5. eum Gadib. natum scribit, & Cos. triumphasse. Epistolæ Ciceronis ad Atticum, præsertim huius memoriam testantur locis complurib. Quò sit euectus Seuerus Pertinax, cui voce Ausonii *Punica origo*, Silio gnarum esse non potuit.

POENA SVPERBORVM.] Gell. l. 1. c. 24. epigramma Næuii plenum esse *Campana superbia* pronunciat: quia *Campani* tales. Cicero Orat. post reditum: *Capuaue te putabas, in qua Vrbe domicilium superbiæ fuit.* Idem pluties. Liuius lib. 9. scribit *Campanis ingenitam superbiam*. Lib. 53. *Inde ingens ferocia superbæ suopte ingenio genti creuit.* Lege Ausonii Capuam.

Nunc fata exposuit, tum veris falsa per artem
Viribus admiscens, cecinit fatale cruenti
Turbati signum belli, furiata iuuentus
Arma Annibalémque volunt, ruit vndique vulgus,
Et Pœnos in tecta vocant, ingentia facta
Sidonij iuuenis celebrant, vt vicerit alpes
Herculei socius decoris, diuísq; propinquas
Transierit cursu rupes, vt cæde referta
Clauserit Eridani victor vada, victor vt idem
Lydia Romano turbarit stagna cruore,
Et Trebiæ ripas æterno nomine famæ
Tradiderit, Paulumque idem inter prælia, & idem
Flamminium proceres rerum, demiserit vmbris.
His super excisam primori marte Saguntbum,
Et iuga Pyrenes, & Iberum, & sacra parentis,
Iuratúmque viro bellum puerilibus annis
Accumulant, vnum ducibus tot cæde peremptis,
Tot fusis acie, stare inter prælia nullis
Attactum telis superûm, quum munere detur
Huic sociare viro dextras, & fœdere iungi
Fastus & exanguis populi, vanúmque tumorem.
Nimirum Capua & dominatum perferat vrbis
Ceu famulis fasces, æquatáq; iura negantis.
Prorsus enim tanto potiorem nomine habendum
Varronem, vt fugiat Consul fulgentior ostro.
Talia iactantes iam lectam sorte parabant

Mittere, quæ Tyrios adiungat fœdere pubem.

ARMA, ANNIBALEMQVE VOLVNT.] Quidam liber: *Arma sibi.* Commodius eandem vocem reprehendas:

Arma, arma, Annibalémque volunt.

Ea certè geminatio propior sit veterem, ritualémque adhortationem. Silius lib.12.

— arma, cruentus
Hostis adest, rapite arma viri.

Æneid. 2.

Arma viri, ferte arma viri.

Æneid. 11.

Arma manu trepidi poscunt: fremit arma iuuentus.

Ouid. 14. Metam.

Certatímque omnes vno ore, arma loquuntur.

VT VICERIT ALPES.] Colon. membranæ: *Ruperit.*

ET IVGA PYRENES.] De illorum opinione, qui scripserunt Alpes intratas per Pyrenem ab Annibale, meminit Liuius li.21. Et antè secutus erat Poëta, vbi iactantior Annibal hæc:

— non Pyrenem, Rhodanúmque furentem.

Polyb. lib.3.

FASTVS ET EXSANGVIS POPVLI.] Rescindenda copula. *Fastus*, repulsam Consulatus. Propertius lib.4. Eleg.5. pari venustate:

Nempe tulit fastus ausa rogare prior.

Exsanguis populi, probrum in Romanos, quâ sunt ex conuenis orti, & flagitiosis in asylum confluentibus, quibus non sanguis certus, nobilisque prosapia deriuatus. Iuuenalis opprobramentum:

— ab infami nomen deducis asylo.

Vel opportunius *Exsanguis*, semínecis: vt li.12. de Roma:

Exsangues rursus tollebat ad æthera vultus.

Vt Val. Maximus li.5. c.3. *Africanus superior non solum contusam & confractam belli Punici armis rempub. sed pene iam exsanguem, atque morientem Africæ dominam reddidit.*

Sed non inuictum ponebat pectora robur
Tum solum Decius Capuæ decus, ísq; receptus
In medios cœtus, neq; enim differre dabatur,
Itis, ait, ciues violanda ad iura parentum,
Damnatúmque caput temerati fœderis aris
Iungitis hospitio? quæ tanta obliuio recti?
Magnum vtique, in magnis rebus, populísque virísque
Aduersis, seruare fidem. nunc tempus inire
Prælia pro Rutulis, nunc signa aciémque mouere,
Dum trepidæ res, & medicinam vulnera poscunt.

Is locus officio, cùm cessant prospera, cúmq;
Dura ad opem fortuna vocat: nam læta fouere
Haudquaquam magni est animi decus: hic age adeste,
Noui dijs animas similes, & pectora magnis
Nunquam angusta malis, capiunt (mihi credite) Cannæ,
Et Thrasimena vada, & Pauli memorabile lethum.
Hi sunt qui vestris infixum mœnibus hostem
Deiecere manu, & Capuam eripuere superbis
Samnitum iussis: hi sunt qui iura dedere
Terrore expulso, Sidicináque bella remorunt.
Quos fugitis socios odiis? quósue additis? ille
Dardanias, cui sacra pater, cui nomina liquit
A Ioue ducta Capys, magno cognatus Iulo:
Ille ego semihomines inter Nasamonas, & inter
Sæuum, atq; æquantem rictum Garamanta ferarum,
Marmarico ponam tentoria mixtus alumno?
Ductorémq; feram, cui nunc pro fœdere, próq;
Iustitia est ensis, solæque è sanguine laudes?
Non ita, non Decio permixtum fásque nefásque
Hæc vt velle queat, nullo vos inuida tanto
Armauit natura bono, quám ianua mortis
(Quod patet) è vita non æqua, exire potestas.

ADVERSIS SERVARE FIDEM.] Sic est codicibus M. N. & B.Al..& P N. item L.

Aduersam ostentare fidem.

prauè.

NOVI DIS SIMILES ANIMAS.] Θεοειδέας, Θεοεικέλους. *Dijs similes.*

CAPVAM ERIPVERE SVPERBIS SAMNITVM IVSSIS, SIDICINAQVE BELLA REMORVNT.] Recinit Capyensium Romam legationem narratam Liuio lib.7. vbi hæc: *Precantibusque datum, vt præsidium eo in hiberna mitteretur, quo Samnitium excursiones arcerentur.* Sed & hæc pleraque omnia è Liuii lib.23. sunt in numeros redacta *Sidicináq;*: Plinius li.3.c.5. in Campania locat *Teanum Sidicinum* cognomine, & Strabo li. 5. Τὸ γὰρ Τέανον τὸ καλούμενον Σιδικηνὸν ἐφεξῆς κείμενον, ἐκ τοῦ ἐπιθέτου δηλοῦται, διότι τῶν Σιδικηνῶν ἐστιν, Οὗτοι δ᾽ Ὄσκοι Καμπανῶν ἔθνος ἐκλελοιπός. ὥστε λέγοιτ᾽ ἂν τῆς Καμπανίας, καὶ αὐτὴ μεγίστη οὖσα τῶν ἐπὶ τῇ Λατίνῃ πόλεων· *Teanum quod Sidicinum appellatur, sequitur, atque ex epitheto cognoscitur esse Sidicinorum. Sidicini vero Os i sunt, Campanorum gens desita. Estque Teanum Campaniæ facilè maxima Latij ciuitatium.* Æn.7.

— sidicináque iuxta
Æquora.

QVOS FVGITIS SOCIOS ODIIS? QVOSVE ADDITIS? ILLE DARDANIVS.] Quis? Ego Decius. Totum hunc locum sic in melius refero:

Quos fugitis socios? quósue additis? ille ego sanguis
Dardanius, cui sacra pater &c.
Ille ego semihomines.

In Par. M. N. & L. habetur, vt citauimus: in Bas.

Quos fugitis socios, ego sanguis: quósue additis? ille
Dardanius.

Ex hoc inquinatissimo, & alteris semiplena sententia libris correctionem erui.

CVI NOMINA LIQVIT
AB IOVE DICTA CAPYS MAGNO COGNATVS IVLO.] *Cognatus* συγγενής, ὁμαίμων: quia Capys, à quo Campuani, ab Ioue, & Iulus, à quo Romani cónsanguinei. Ouid. 4. Fastorum:

Dardanon Electra quis nescit Atlantide natum?
Scilicet Electram concubuisse Ioui.
Huius Erichthonius, Tros est generatus ab illo,
Assaracum creat hic, Assaracúsque Capyn.
Proximus *Anchisen, cum quo commune parentis*
Non dedignata est nomen habere Venus.
Hinc satus Æneas.

Ab Ænea Iulus.

Sic genus amborum scindit se sanguine ab vno!

Cui genealogiæ suffragantur Apollodorus li. 3. Photius c. 57. Bibliothecæ. Homerus Iliados Υ. Conon Narratu 21. Scholiastes Apollonii Rhodij.

ÆQVANTEM RICTVM GARAMANTA FERARVM.] An quod Garamantum rictum vtraque longius exit? An quod hiantia feratum capita, capiti æquent suo pro galea, aut supet? Plutarchus in Mario simile quid de Cimbris equitibus denarrat: Κεάνη μὲν εἰκασμένα θηρίων φοβερῶν χάσμασι, *galeas in terribilium belluarum ora conformatas*, circumtulisse. Non audiendus, qui coniectat *Ritum*. Præsertim cùm Cynamolgi scribantur à Solino c. 43. *habere caninos rictus, & prominula ora*, neque Cynamolgi à Garamantib. vsque dissiti sint. Rictum tale in probris fuit. Catul. ad Æmilium:

Praterea rictum, qualem defessus in astu
Meientis mula cunnus habere solet.

Martialem vide in Vetustino libro tertio exeunte.

NVLLO NOS INVIDA TANTO.] *Viuida*: nihili est. *Inuida*, & nouerca licet natura.

NVLLO NOS INVIDA TANTO
ARMAVIT NATVRA BONO.] Seneca cap. 6. de Prouidentia: *Ante omnia ne quis vos teneret inuitos, patet exitus.* Post illa: *Ideoque ex omnibus rebus, quas esse vobis necessarias volui, nihil feci facilius, quam mori. Prono animam loco posui.* Pli. l. 2. c. 7. *Sibi mortem consciscere, si velit, quod homini dedit optimum in tantis vitæ pœnis*.

QVAM IANVA MORTIS QVOD PATET, E VITA NON ÆQVA EXIRE POTESTAS.] Leuicula accessione leuabitur sententia, & illustrabitur:

Quòd

Quod patet, & vita. n. a. e. p.
Vita non æqua, tristi, & ærumnosa. Æneid. 2.
— *patet isti ianua letho.*
Haustum è Vatis ter maximi fontibus: Ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς ἀΐδαο πύλῃσι. *Ille mihi inferni portis æquè est odiosus.* Habes & Χερπήρων πύλας. *Inferorum portas.* in Euripidis Hippol. Sic locutus Theocritus, Dio, Lucretius, alii.

Hæc vana auersas Decius iactauit ad aures.
Ast delecta manus iungebat fœdera Pœno.
Iamq; aderat præmissa duci turbante tumultu
Autololes numerosa cohors, ipse agmine magno
Festinata citus per campos signa mouebat.
Et Decius, nunc hora viri, nunc tempus, adeste
Dum Capua dignum, dum me duce dextera vindex
Molitur facinus, procumbat barbara pubes,
Pro se quisque alacres rapite hoc decus, hostis adire
Si parat, obstructas præbete cadauere portas,
Et ferro purgate nefas: hic denique solus
Eluerit sanguis maculatas crimine mentes.
Dúmque ea nequicquam, non vlli læta profatur
Audita asperitate viri, cœptoque feroci,
Multa fæta gerens ira præcordia Pœnus
Astabat muris, properéq; accersere lectos
Immitem castris Decium iubet: horrida virtus,
Armatúmque fide pectus, rectíque cupido
Et maior Capua mens, imperterrita mole
Inuicta stabat, toruóque minantia vultu
Iussa ducis, verbísque etiam incessebat amaris.
Quem Libyæ rector tot signa tot arma ferentis
Spernentem increpitans, magno clamore profatur:
Post Paulum, post Flaminium componimur, heu heu,
Vecordi Decio mecum certasse volenti.
In decus & famam lethi, rapite, inde citati
Signa duces, pateátque mihi Campana vetante
Vrbs Decio, explorare libet noua bella mouenti
Cui patuere alpes, saxa impellentia cælum,
Atque vni calcata deo. suffuderat ora
Sanguis, & à toruo surgebant lumine flammæ.
Tum rictu spumas, & anhelis faucibus acta
Versabant penitus dirum suspiria murmur.

AT DELECTA MANVS IVNGEBAT FOEDERA POENO.] Explicatius, quod Historicum oportuit, fœderis leges retulit Liuius lib. 23. *Ne quis Imperator, Magistratúsue Pœnorum ius vllum in ciuem Campanum haberet. Néue ciuis Campanus inuitus militaret, munúsue faceret. Vt suæ leges, sui Magistratus Campanis essent. Vt trecentos ex Romanis captiuos Pœnus daret Campanis, quos ipsi elegissent: cum quibus equitum Campanorum, qui in Sicilia stipendia facerent, permutatio fieret. Hac pacta.*

MVLTA FOETA GERENS IRA PRÆCORDIA POENVS.] Nonnus in Paraphrasi:

— ἀμπλακίης ἐγκύμονα κόσμον.

Grauidam bellis vrbem scripsit Vopiscus in Caro. Iterum Silius li. 17.

Noui fœta viri belli præcordia.

ET MAIOR CAPVA MENS.] Decii. Ingens animus, & rectus aliorum ingentior, non rectior. Philippi Macedonis apud Demosthenem Orat. 3. Οὐδ' ἡ Ἑλλάς, οὐδ' ἡ βάρβαρος χωρεῖ πλεονεξίαν τ' ἀνθρώπου. Annibalis Iuuenali Sat. 10.

— *hic est, quem non capit Africa Mauro*
Perfusa oceano.

Vise cætera. Curtius legati Scytharum verba hæc ad Alexandrum ponit: *Si Dij habitum corporis tui auiditati animi parem esse voluissent, orbis te non caperet.* Seuerus ante mortem phialam capiendis cineribus apram his alloquitur: Χωρήσεις ἄνδρα, ὃν ἡ οἰκουμένη οὐκ ἐχώρησε. *Virum capies, quem non cepit orbis vniuersus.* Xiphilinus.

RAPITE INDE CITATI.] Col. & Par. *Jte.*

PATEATQVE MIHI CAMPANA VETANTE
VRBS DECIO.] Col. *pateátue.* Ita debuit. Item *Capua* vrbs *Campana* est: tamen expressius fit

Capuana vetante
Vrbs Decio.

sed deterius: nam in decima Æneide habes pro Capua:

Et Capys: hinc nomen Campanæ ducitur vrbi.

Varro quoque togæ decus lib. 9. negat analogiæ vsum in his: Roma Romanus, Capua Capuanus, & supra Campanum quoties reponit Liuius vno pene in ambitu? Comperior tamen Inscriptione in perantiqua: ΚΑΠΥΑΝΩΝ. *Capuanum.* Fortè id Græculis ignarum.

Sic vrbem ingreditur tanto comitante senatu,
Et vulgo ad spectanda ducis simul ora ruente,
Effundit cunctam rabiem, irarúmque procellas.
Necnon & Decio propiora pericula mentem
Flammarant, tempúsq; adeo cernebat adesse,
Quo laudes ducis inuicti superaret inermis.
Non illum fuga, non clausi occuluere penates,
Sed liber, veluti nullus penetrasset in vrbem
Annibal, intrepido seruauerat otia vultu.

Cùm iuuenem sæuis horrendum concitus armis
Inuadit globus, & pedibus sublime sedentis
Ductoris sistit: tonat inde ferocibus alte
Incessens victor dictis, solúsne ruentem
Fulcire, ac reuocare paras à funere Romam?
O demens, en qui diuûm mihi munera tanta
Eripiat. Decio prorsus seruabar inerti
Vincendus, Decio imbelli, cui fœmina nulla
Orta in Agenoreis nostræ Carthaginis oris
Cesserit: huic agedum (nam cur indigna feramus)
Magnanimo miles meritas innecte catenas.
Dixerat, & nondum finem conuitia norant
Quum fera gens Decij constanti pectore corpus
Inuadit, vincítq; manus post terga catenis.
Illatus velut armentis super ardua colla
Cùm sese imposuit, victorque immane sub ira
Infremuit leo, & immersis grauis vnguibus hæsit
Mandit anhelantem pendens ceruice iuuencum.
At Decius dum vincla ligant, necte ocyus, inquit.
Nam sic Annibalem decet intrauisse catenas
Fœderis infausti pretium, sic victima prorsus
Digna cadat Decius, nec enim te sanguine lætum
Humano, sit fas cæsis placasse iuuencis.
En dextra, en fœdus, nondum tibi curia, nec dum
Templorum intranti postes, iam panditur acri
Imperio carcer, perge ac primordia tanta
Accumula paribus factis, mihi fama sub vmbris
Te feret oppressum Capuæ occidisse ruinis.
Nec plura effari concessum, obnubitur atra
Veste caput, trahitúrq; ferox ante ora suorum.

SIC VRBEM INGREDITVR TANTO COMITANTE SENATV.] Col. *Inuectus toto c.* S. Ita velim de mente Poëtæ. Suprà:

Tum solum Decius Capuæ decus.

Postillà Decio Annibal:

— *solúsne ruentem*
Fulcire, ac reuocare paras à funere Romam?

E quibus totum Senatum facimus Annibalis. Liuius *totam ciuitatem* lib. 23. *In foro cum filio, clientibúsque paucis otiosè inambulauit* [Pacuuius Calauius] *trepidante tota ciuitate ad excipiendum Pœnum, visendúmque.*

CVI FOEMINA NVLLA, CESSERIT.] Redi ad scripta in lib. 2.

NEC ENIM TE SANGVINE LÆTVM HVMANO.] Lib. 1. *Penitúsque medullis Sanguinis humani flagrat sitis.* In laude potest esse de forti, & sanguinis adspectu læto; vt Senecæ illud: *Sanguinem Mauors cupiens recentem.* Ego in deterius iactum autumo de iniusta sanguinis humani profusione, puta, cùm fratres fratribus commisit Annibal, & filiis parentes. Appianus Annibalicis: Ὅσοι δὲ ἦσαν ἀπὸ τῆς βουλῆς, ἢ ἄλλως ἐπιφανεῖς, μονομαχεῖν αὐτοὺς ὑπὸ διαταῖς τῆς ἀλέξειν ἠνάγκασεν, πατέρας τε υἱοῖς, καὶ ἀδελφοὺς ἀδελφοῖς, οὐδὲν ἐκλείπων ὑπεροψίας ὠμῆς. Plin. li. 8. c. 7. consulendus, & Val. Maximus pag. 393.

TEMPLORVM INTRANTI POSTES.] *Intrati* rectius. Liuius lib. 21. *Vbi rursus sylua intrata.* Tacitus 2. Annal. *At si mare intretur.* Poëtæ, Silius lib. 2.

> *Intratam Senonum capietis millibus vrbem*

Apollinaris Car. 2.

> *Intratis solidatur aquis.*

Ouid. in Fastis:

> *Intrata est Superis quòd domus vna tribus*

Cogit nos ad eam correctionem series verborum.

> *— necdum curia, necdum*
> *Templorum intrati postes.*

Nam *intrasse curia* ferri haut potest. Modio satis fuit correxisse: nostrum eius iudicium sine causa non amplecti.

OBNVBITVR ATRA VESTE CAPVT.] Ductum ex illo veteri edicto: *Caput obnubito, infelici arbori suspendito.* Meminere Liuius lib. 1. & Cicero.

Exin victor ouans sedato pectore tandem
Spectandis vrbis tectis, templísque serenos
Lætus circunfert oculos, & singula discit.
Quis muris sator, & pubes sit quanta sub armis,
Quótque auri pateant bello argentíque talenta,
Nunc qualis frenata acies, nunc deinde pedestris
Copia quanta viris. monstrant Capitolia celsa,
Stellateísque docent campos, Cercrémque benignam
Iámque diem ad metas defessis Phœbus olympo
Impellebat equis, fuscabat & Hesperus umbra
Paulatim infusa, properantem ad litora currum
Instituunt de more epulas, festámque per vrbem
Regifice extructis celebrant conuiuia mensis.
Ipse deûm cultu, & sacro dignatus honore,
Præcipuis, multóq; procul splendentibus ostro
Accipitur sublime toris: non vna ministri
Turba gregis: posuisse dapes his addita cura,
His adolere focos, his ordine pocula ferre.

Necnon & certis struitur penus, aspera mensa
Pondera cælati fulgent antiquitus auri.
Eripiunt flammæ noctem, strepitúq. mouentum
Murmurat alta domus, stupet inconsuetus opimæ
Sidonius mensæ miles, factúmq. superbi
Ignotam luxus, oculis mirantibus haurit.
Vescitur ipse silens, & tantos damnat honores
Esse epulis, faciléque coli tanto agmine mensas.
At quum pulsa fames, & Bacchi munera duram
Laxarunt mentem, cùm fronti reddita demum
Lætitia, & positæ grauiores pectore curæ,
Personat Euboica Teuthras testudine Cymes
Incola, & obtusas immiti murmure sæuæ
Inter bella tubæ, permulcet cantibus aures.
Iámq. Iouem, & lætos per furta canebat amores,
Electraque toros Atlantidos, vnde creatus
Proles digna Deûm tum Dardanus, isque tonanti
Vt det Erichthonium magna de stirpe nepotem.
Hinc Tros, hinc Ilus, generis tunc ordine longo
Assaracus, nullóque minor famáue manúue,
Tum Capys vt primus dederit sua nomina muris.
Concelebrant plausu pariter Sidonia pubes,
Campanæque manus, ante omnes ductor honori
Nominis augusto libat carchesia ritu,
Cætera quem sequitur, Bacchique ex more liquorem
Irrorat mensis turba, ardescitque Liæo.

MONSTRANT CAPITOLIA CELSA.] Καταχρηστικῶς arcem Capuæ. Sic & Byrsa Cartaginiensium nominata *Capitolium*, vti notauimus ex S. Cypriano epist. 55. ad Cornelium Papam, & lib. de Lapsis. Sic *Pergamum* non Troiæ dumtaxat. Didymus in Il. lib. 4. Ὅμηρος δὲ μόνην τὴν Ἰλίου ἀκρόπολιν, Πέργαμον καλεῖ· οἱ δὲ νεώτεροι πάσας τὰς ἀκροπό[illegible] *Homerus Ilij solius arcem vocat Pergamum, iuniores passim arces.* Cur non id æquè, atque à *Palatio* Romano *Palatia cætera?*

STELLATESQ. DOCENT CAMPOS, CEREREMQ. BENIGNAM.] Patefaciam agri Stellatis opimitates ex contentione Tulliana cum Campano, contra Rullum: *Adiungit Stellatem campum agro Campano, & in eo duodena describit* [ampliter] *in singulos homines iugera. Quasi verò paullùm differat ager Campanus à Stellati.* Sueton. c. 20. Iulii: *Campum Stellatem maiorib. consecratum, agrúmq. Campanum ad subsidium reip. vectigalem relictum diuisit extra sortem* viginti hominum millib. gratificaturus, quibus domi curta suppellex, proles multa.

PROLES DIGNA DEVM.] Ἰσόθεος, ἀντίθεος. Notatum ad Basilium Seleuciæ.

ANTE OMNES DVCTOR HONORI NOMINIS AVGVSTO LIBAT CARCHESIA RITV, CÆTERA QVEM SEQVITVR.] Turba. Saphpho libantibus quoque, ac Deos comprecantibus dat *carchesium*. Κοινῇ δ' ἄρα πάντες καρχάσι' ἐλον, καὶ ἔλειβον· ἀράσαντο δ' πάμπαν ἐσλὰ τῷ γαμβρῷ: Dalescampius: *In commune habuerunt omnes carchesia, & libauerunt: generóq; fausta sunt precati.* Hac igitur ex causa, & mox subiicienda, pro illo *Nominis* restituo *Honori Numinis.* [*aliud enim*, inquit Accius in Tereo, *& nomen, & numen Iouis*] & *Diana* numen intelligo Silio, & Eustathio ducibus, auspicibúsque cœptæ correctionis. Silius lib. 13.

Cerua fuit. —
— — *famulámq. Dianæ.*
— — *credebant.*

Vides Dianam *cultam Capuæ*? Dico iamnunc ex Eustathio in Iliad. λ. *Carchesium* nobile illi dicatissimum fuisse: Καί φασιν ἐν Καπύῃ πόλει Καμπανῶν ἀνακεῖσθαι Ἀρτέμιδι ποτήριον ἐν τούτῳ σχήματι, ὃ λέγεται εἶναι τοῦ Νέστορος: *Et in Capua ciuitate Campaniæ poterium Dianæ sacrum aiunt esse, consimili cum Nestoreo poculo figura.* Græcam vocem retinui de exemplo Plauti. Progredior. Nestoreum poculum duplici suo fundo cum carchesio, cui fundum duplicat Athenæus, probè congruebat. De cuius carchesii forma plenius habe ex Athenæi Dionys. lib. 11. & Callixeni Rhodii libris de Alexandria: Ποτήριον ἐστιν ἐπίμηκες, συνηγμένον εἰς μέσον ἐπιεικῶς, ὦτα ἔχον μέχρι τοῦ πυθμένος καθήκοντα. Interpretem mihi succenturio Macrobium lib. 5. c. 21. *Carchesium verò procerum, & circa mediam partem compressum, ansatum mediocriter, ansis à summo ad infimum pertingentibus.* Verba præpostera ex Græcis scriptoribus in ordinem redigenda: *Circa mediam partem compressum mediocriter, ansatum* [quæ ansarum positura?] *ansis à summo ad infimum pertingentibus.* Placet etiam sic illa necti: *Honori Numinis augusto*, non, *augusto ritu.* Iure Dianæ Numen *augustum* dicimus: nam pretiosissima quæque, & sacratissima prisci vocabant *augusta.* Xiphilinus in Augusto. Vide Sueton. in Augusto c. 7. Ouidium in Fastis.

Interea Tyrio resoluta in gaudia cœtu
Conuerso (neque enim iuuenis non digne sileri
Transmittam tua cœpta libens, famámque negabo
Quanquam imperfectis, magnæ tamen indolis ausis)
Mens vna inuiolata mero, nullísque venenis
Potando exarmata, decus pugnaque necísque
Sidoniæ tacito voluebat pectore molem.
Quóque esset miranda magis magis tum sacra libido,
Pactulo genitus patrias damnauerat artes.
Is variis oneratum epulis, atque atria tardo
Linquentem gressu comitatus pone parentem,
Postquam posse datum meditata aperire, nouósque

Pandere conatus, & liber parte relicta
Tectorum à tergo patuit locus, accipe digna
Et Capua, & nobis, inquit, consulta, (togáque
Armatum amota nudat latus) hoc ego bellum
Conficere ense paro, atque auulsum ferre tonantis
Rectoris Libyci victor caput. hic erit ille
Qui polluta dolis iam fœdera sanciet ensis.
Si perferre nequit spectacula tanta senectus,
Et tremit inceptis lasso maioribus æuo,
Et tu securis concede penatibus, & me
Linque meæ menti: summum tu credis, & æquas
Annibalem superis, ô quantum nomine maior
Iam Pœno tibi natus erit! vibrabat ab ore
Ignis atrox, animúsque viri iam bella gerebat.

QVANQVAM IMPERFECTIS MAGNÆ TAMEN INDOLIS AVSIS.] Parollæ huic adolescenti vocabulum fuit, Liuius lib. 23. Silius Ouidii radit iter Metam. 2. in Epitaphio Phaëthontis:

Hîc situs est Phaëthon currus auriga paterni,
Quem si non tenuit; magnis tamen excidit ausis.

MENS VNA INVIOLATA MERO, NVLLISQ. VENENIS POTANDO EXARMATA.] *Vinum* hîc *venenum* ab effectis. Martialis æqualis, & admirator Silii vsu parili lib. 6. Epigr. 78.

Vinum Phryx, oculus bibit venenum.

Luscus erat immodicè vinosus, securus monitorum, pergit se mero ingurgitare, atque ex Coclitum prosapia transiit in Appii Claudii familiam.

PACTVLO GENITVS.] Hoc ipso libro:

Pactulo [fuit haud obscurum crimine nomen.]

Hic igitur: *pactulone* dicendum fuerat. Verùm hîc rescribendum. *Pacuuio genitus.* & suprà *Pacuuios fuit.* Liuius lib. 23. *Stenium, Pacuuiúmq. inclytos nobilitate, ac diuitiis. Eò Pacuuius Calauius, de quo antè dictum est, princeps factionis.*

PATRIAS DAMNAVERAT ARTES.] Vel quibus Pacuuius rem Campanam attraxerat ad Pœnos: Vel *Artes* potandi largiùs.

QVI POLLVTA DOLIS IAM FOEDERA SANCIET ENSIS.] Liuius lib. 23. *Iam ego, inquit* Parolla, *sanguine Annibalis sanciam Romanum fœdus.* Veteris ritus memoria. Fœderibus componendis adhibita, cæsáque olim hostia. Homerus Iliade tertia: Item saxo pecudem elidebant, Liuius loco non vno. Cùm sanguis flueret, *sanctum* fœdus dicebatur, & *sanciri*: est enim *Sancire* veluti *Sangire*, autor Isidorus Hispalensis. Fuit & multis populis [alibi ponam] humano sanguine fœdus sanciendi vetus institutum. Cuius moris adspectu apud Lucanum Pompeii percussor exclamat eius sanguine Cæsari cum Ægyptiis ictum iam fœdus, ostentato per ludibrium capite:

— *hoc secum percussum est sanguine fœdus.*

Nec Liuii, aut Silii verba abhorrent à more malè moro. Ex his natæ sunt

loquendi formulæ: *Sancire foedus*, *Percutere*, *Ferire*, *Icere*.

ET TV SECVRIS SVCCEDE PENATIB. ET ME LINQVE MEÆ MENTI.] Ac si dicat, Tu, tuíque familiares domi eſte, in qua ſecuritas: ego intereadum curam, ac periculum ſubibo. Quorſum *ſecurus*, Heynſi?

PEDIBVS CREBRO PAVIDA OSCVLA FIGENS.] Pacuuius in cauſa reip. filii pędes diſſuauiatur; alii ſeruiliter lucelli ſpe. Macrob. lib. 1. Sat. c. 10. *Inuenies dominum ſpe lucri oſcula alienorum ſeruorum manibus infigentem.* Cinyre in Baſſaricis lib. 4. imaginis:

Ἠλέκτρην; κύσε χεῖρα, καὶ ὄμματα, καὶ πόδας ἄκρυς.
Electræque manus, oculos, veſtigia ſumma
Ore premit.

Suetonius c. 12. *Multi præſentium militum cum plurimo fletu manus, ac pedes iacentis exoſculati.* A Diocletiano ambitioſe quæſitum.

Cum ſenior tanti pondus conaminis ægra
Iam dudum vix aure ferens, tremebundus ibidem
Sternitur, & pedibus crebro pauida oſcula figens
Per ſi quid ſupereſt vitæ, per iura parentu
Pérq. tuam noſtra potiorem nate ſalutem
Abſiſte inceptis oro, ne ſanguine cernam
Polluta hoſpitia, ac tabo repleta cruento
Pocula, & euerſas pugnæ certamine menſas.
Túne illum, quem non acies, neque mœnia, & vrbes
Ferre valent, cùm frons proprior, luménque coruſco
Igne micat, túne illa viri quæ vertice fundit
Fulmina pertuleris?, ſi viſo intorſerit enſe
Diram, qua vertit per campos agmina, vocem?
Fallit te, menſas inter quòd credis inermem.
Tot bellis quæſita viro, tot cædibus armat
Maieſtas æterna ducem, ſi admoueris ora
Cannas, & Trebiam ante oculos, Thraſimenáq. buſta,
Et Pauli ſtare ingentem miraberis vmbram.
Quid tanto in caſu, comitum, iuxtáque iacentum
Torpebunt dextræ? parce oro, & deſine velle
Cui nequeas victor ſupereſſe: an triſtia vincla
Et Decius non erudiunt componere mentem?
Talia commemorans, famæ maioris amore
Flagrantem vt vidit iuuenem, ſurdúmque timori,
Nil vltra poſco, refer inconuiuia greſſum,
Appropercmus ait, non iam tibi pectora pubis
Sidoniæ fodienda manu tutantia regem.

Hoc

Hoc iugulo dextram explora, nanque hoc tibi ferrum
(Si Pœnum inuasisse paras) per viscera lenta
Nostra est ducendum, tardam ne sperne senectam,
Opponam membra, atque ensem extorquere negatum
Morte mea eripiam. lacrymæ tunc ore profusæ,
Et magna superûm cura seruatus in arma
Scipiadæ Pœnus, nec tantum fata dederunt
Externa peragi dextra, pulcherrimus iræ,
Et dignus fieri compos memorabilis ausi,
Amisit quantam posito conamine laudem,
Cui tantum est voluisse decus. tum reddere sese
Festinant epulis, & tristia fronte serenant,
Donec læta virum soluit conuiuia somnus.

TVNE ILLVM, QVEM NON ACIES, NEQ. MOENIA, ET VRBES FERRE VALENT, CVM FRONS PROPIOR.] Non gloriosum militem delineat Silius: at viuidum, atque ex historia. Liuius lib. 23. *Vultum ipsius Annibalis, quem armati exercitus tremunt, quem horret populus Rom. tu sustinebis?*

LVMENQ. CORVSCO IGNE MICAT: TVNE ILLA VIRI, QVÆ VERTICE FVNDIT FVLMINA PERTVLERIS?] De flamma, ac scintillis innoxiè è corporibus erumpentibus pauca de multis, ac fortè nonnullis retrusa promam. Scholiastes Apollonii in lib. 1. de Augia Solis filio: Ἐδόκουν δ' ἀκτῖνες ἀπολάμπειν αὐτοῦ τῶν ὀφθαλμῶν: *Radij ab ipsis oculis exsplendescere videbantur.* Damascius apud Photium c. 242. quæ sic Latinè feci, ne cui serior interpres veniat: *Seueri equus, quo vtebatur plurimùm, demulsus scintillas ab ore multas, nec paruas, mittebat. Tiberij adolescentis asinus Rhodi similiter non sine imperij præsignificatione. Balemeris Atilæ satrapa scintillas de suo corpore iaciebat. Ipse de se Damascius adserit, dum indueretur, aut exueretur, etsi rariùs, euenisse tamen vt crebræ prosilirent scintillæ, quandóque etiam cum crepitu; quandoq. flammæ confertiores ipsam colluminarent vestem, nec vrerent. Dicit & visum sibi hominem è capite scintillas vibrantem, atque etiam flammam accendentem, cùm caput asperiore panno perfricare collubitum esset.* Philosophabor hîc; at paucis, vt ille. Immodicus in nonnullis est calor abstrusus, qui motu vel interno, puta ira, alióue affectu impotentiore: vel externo affrictu, aut percussu foras cietur: tum vapores subito concursu ignescunt: quia cùm omnes sublimè ferantur, collisione corpusculorum siccorum, & calidorum, fumus, scintillæ, ignis cooritur pro modo qualitatum. Porro non lædunt ea: Liuius enim scribit lib. 25. flammam Martio concionanti sine ipsius sensu cum magno pauore circumstantium militum offusam. Id inde prouenit, quòd exilior est ignis hîc, & in pertenui materia non æquas vires sortitur: quemadmodum in ignem ex charta, canabe, linóue manus innoxiè indimus, atq. etiam flammam ex fascibus percurrit manus. Subtilitas igitur materiæ, & duratio exiguissima vim frangunt. Plura leges apud Eustathium in quintam Iliadem, & Pimpontium in secundam Æneidem ibi:

Fundere lumen apex. —

ARMAT MAIESTAS ÆTERNA DVCEM.] Valer. Max. lib. 2. de Marii maiestate: *Claritate viri occæcatus, abiecto ferro, attonitus inde, ac tremens fugit. Cimbrica nimirum calamitas oculos hominis strinxerat.* Restantia meæ Lector, condona breuitati: tu vide.

CVI NEQVEAS VICTOR SVPERESSE.] Scio quàm ex Latii dictamine sit, Alicui *superesse*: malim tamen: *Cum neq. v. s.* Vide mihi Gell. lib. 1. c. 22.

NON ERVDIVNT COMPONERE MENTEM.]

— *componite mentes*
Ad magnum virtutis opus.

Cato suis apud Lucanum lib. 9.

NAMQ. HOC TIBI FERRVM PER VISCERA LENTA NOSTRA EST DVCENDVM.] Non concinnè satis. Col.

— *per viscera ferrum.* reprehensa voce. Fortè:
— *per viscera lata:*

voluptabile námque Pacuuio trucidari, triste Deos Hospitales, fidémque Pœno à se datam domi suæ violari. Ideo inquit:

Opponam membra, atque ensem extorquere negatum
Morte mea eripiam.

OPPONAM MEMBRA.] Ego pater ferro filii. Appositum deiiciendo meditato facinori commentum. Sic Iocasta mater obterendam se filio Eteocli paranti Thebis in Polynicem fratrem erumpere, opponit. Statius:

— *stabo ipsa in limine portæ*
Auspicium infelix, scelerúmq. immanis imago.
Hæc tibi canities; hæc sunt calcanda nefande
Vbera; pérque vterum sonipes hic matris agendus.

Quæ dum Poëtæ scriptitant sui, aut vicini æui imaginem repræsentant. Vt Pacuuius filii ferro, & Iocasta filii equo se obiiciunt: sic ne seditio nascens erumpat in perniciem, Cecinna apud Tacitum lib. 1. *comperto vanam esse formidinem: cùm tamen neq. autoritate, neq. precibus, ne manu quidem obsistere, aut retinere militem quiret, proiectus in limine portæ, miseratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clausit viam.* Sic Pompeius apud Plutarchum: Ὁ δὲ Πομπήιος ἐν μέσοις ἀναστρεφόμενος, καὶ δακρύων ἱκέτευε· τέλος δὲ ῥίψας ἑαυτὸν ἐπὶ στόμα πρὸ τῆς πύλης τοῦ χάρακος ἐμποδὼν ἔκειτο κλαίων, καὶ πατεῖν κελεύων τοὺς ἐξιόντας: *Pompeius medios inter versatus, ac supplicans lacrymabat: tandem ipsum se pro porta ante vallum coniiciens, plorans, iacénsque impedimento est, hortaturq. parantes exire, se proculcent.* Ammianus lib. 25. *Nostros cadentes obiecto pectore suo aliquoties cohibuit solus.*

Postera lux Phaëtontis equos proferre parabat
Iam rapidos, omni curru splendente sub vndis.
Et iuuenis magno generatus Amilcare, duras
Iam dudum exercet curas. Carthaginis arces
Ire ferox Mago, & patribus portare iubetur
Nuntia facta ducis, præda & captiua leguntur

Corpora, direptæque viris sub Marte cruento
Exuuiæ, fausti superis libamina belli.
Altera curarum Libycis dimittitur oris
Heu Decius, reduci lentas seruatus ad iras,
Ni pœnæ iuuenem indignæ miseratus ab alto
Iuppiter, antiquam Batti vertisset ad vrbem.
Hic Pellea virum Ptolemæi sceptra, vehentum
Eripuere minis, resolutáque vincula collo,
Atque eadem vitæ custos, mox deinde quieto
Accepit tellus ossa inuiolata sepulchro.
Nec Venerem interea fugit exoptabile tempus
Pœnorum mentes cæco per læta premendi
Exitio, & luxu corda importuna domandi.
Spargere tela manu passim fallentia natis
Imperat, & tacitas in pectora mittere flammas.
Tum pueris dulce arridens: eat improba Iuno,
Et nos (nec mirum, quid enim sumus?) acta secundis
Despiciat, valet illa manu, valet illa lacertis:
Paruula nos arcu puerili spicula sensim
Fundimus, & nullus nostro de vulnere sanguis.
Verum agite ô mea turba precor, nunc tempus, adeste
Et Tyriam pubem tacitis exurite telis.
Amplexu, multóque mero, somnóq. virorum
Profliganda acies, quam non perfregerit ensis,
Non ignes, non emissis Gradiuus habenis.
Combibat illapsos ductor per viscera luxus,
Nec pudeat picto fultum iacuisse cubili,
Nec crinem Assyrio perfundere pugnet amomo.
Ille sub hyberno somnos educere cælo
Iactator, tectis malit consumere noctes.
Ac ponat ritus vescendi, sæpe citato
Dum residet sub casside equo, discátque Lyæo
Imbellem donare diem. tum deinde madenti
Post epulas sit grata chelys, segnísq. soporas
Aut nostro vigiles ducat sub numine noctes.
Hæc postquam Venus, applaudit lasciuus, & alto
Mittit se cælo niueis exercitus alis.
Sentit flammiferas pubes Maurusia pennas,
Et pariter fusis tepuerunt pectora telis,

Bacchi dona volunt, epuláſq. & carmina rurſus
Pieria liquefacta lyra, non acer aperto
Deſudat campo ſonipes, non vlla per auras
Lancea nudatos exercet torta lacertos.
Mollita flammis lymphæ languentia ſomno
Membra fouent, miſeríſque bonis perit horrida virtus.
Ipſe etiam afflatus fallente Cupidine ductor
Inſtaurat menſas dapibus, repetítque volentum
Hoſpitia, & patrias paulatim decolor artes
Exuit, occulta mentem vitiante ſagitta.

EQVOS PROFERRE PARABAT IAM RAPIDOS OMNI CVRRV SPLENDENTE SVB VNDIS.] Defœcata, liquidáque lectio. Modii tamen correctio non aſpernanda:

Iam rapido ſummis curru ſplendente ſub vndis.

Ingenii ſpecimen, an felicitatis?

BATTI VERTISSET AD VRBEM.] Liuio lib. 23. debentur iſta accepta: *Nauem Cyrenas detulit tempeſtas, quæ tum in ditione regum erant. Ibi cum Magius* [ſiue Decius] *ad ſtatuam Ptolomæi regis confugiſſet, deportatus à cuſtodibus Alexandriam ad Ptolomæum, dum eum docuiſſet contra ius fœderis vinctum ſe ab Annibale eſſe, vinculis liberatur.*

Hîc PELLÆA VIRVM PTOLOMÆI.] Ptolomæi reges ab eo erant, qui prius Alexandro M. ſatrapes; qui Alexander ortus è Pella & *Pellæus iuuenis* dictus Iuuenali Sat. 10. Ideo Silius ὠλικαδεν, quod adſolet, Ptolomæi Cyrenæ dominantis *ſceptra Pellæa* nominat. Aut quod Alexandriæ, quæ Alexandri *Pellæi* opus, dominaretur Ptolomæus.

EAT... ACTA SECVNDIS.] Impulſa, prouecta rebus ſecundis. Lucanus lib. 1.

— *nunc cùm fortuna ſecundis*
Mecum rebus agat.

Adeo cùm Latinè locutus ſit Silius, fixum eſt lectionem iſtam cunctis addicentibus libris retinere. Heynſius molitur *Aucta* reponere.

ET NVLLVS NOSTRO DE VVLNERE SANGVIS.] Marg:

Et noſtro ſequitur de vulnere ſanguinis.

PATRIAS PAVLATIM DECOLOR ARTES EXVIT.] Aeneid. 8.

Deterior donec paullatim, & decolor ætas.

Naſo in Epiſtolis *Fama decolor.* Capitolinus *Decolorare famam.*

OCCVLTA MENTEM VITIANTE SAGITTA.] Prope par illud è libris de Ponto:

Eſtur vt occulta vitiata teredine nauis.

Altera iam patria, atque æquo ſub honore vocatur,
Altera Carthago Capua, intactúmque ſecundæ

Fortunæ ingenium vitia ad latrantia quassant.
Nec luxus vllus, mersaq; libidine vitæ
Campanis modus: accumulant, variásque per artes
Scenarum, certant epulas distinguere ludo,
Vt strepit aßiduè Phrygiam ad Nilotica loton
Memphis Amyclæo paßim lasciua Canopo,
In primis dulcem, Pœno lætante, per aures
Nunc voce infundit Teuthras, nunc pectine cantum
Isq; vbi mirantem resonantia pollice fila
Ductorem vidit Libyæ, canere inde superbas
Aoniæ laudes sensim testudinis orsus,
Concordem citharæ mouit per carmina linguam,
Vincere linquenteis vitam quæ poßit olores.
Atque hæc è multis carpsit mollißima mensæ
Facta antiqua virûm, placidas queis mulceat aures.
Argolicis quondam populis (mirabile dictu)
Exaudita chelys, lapidem testudine prompta
Ducere, & in muros posuisse volantia saxa
Hæc Amphionio vallauit pectine Thebas,
Ac silice aggeribus per se scandente vocatis,
Iußit in immensum cantatas surgere turres.
Altera turbatum plectro moderata profundum
Et tenuit Phocas, & in omni Protea forma
Traxit, & æquoreo portauit Ariona dorso.
Nam quæ Peliaca frenabat rupe canendo
Heroum mentes, & magni pectora Achillis,
Centauro dilecta chelys, compesceret iras
Percussa fide vel pelagi, vel tristis auerni.

INTACTVMQVE SECVNDÆ FORTVNÆ INGENIVM VITIA ADLATRANTIA QVASSANT.] *Intactum*, integrum. Liber vnus *Insectum*, quod erit incautum, improuisum. Horat. li. 2. Sat. 8.

Sed conuiuatoris, vti ducis, ingenium res
Aduersæ nudare solent, celare secundæ.

Titus Largius Romanorum dictator apud Dionysium μέγιστον εἶναι λέγων ἐγκώμιον, ὥσπερ ἑνὸς ἀνδρὸς, οὕτω καὶ πόλεως ὅλης, εἰ μὴ διαφθαρήσεται ταῖς εὐπραγίαις, ἀλλ' εὐμαρῶς, καὶ μετρίως φέρει θ' ἀγαθά. *Laudem esse longè maximam adserens, vti viri vnius, sic & ciuitatis totius, si non rebus secundis corrumpetur, sed pacatè, ac moderatè bona perferat.* Appositum & illud ex Epist. 10. l. 1.

Quem res plus nimio delectauere secundæ,

Mutata quatient.

VT STREPIT ASSIDVE PHRYGIAM AD NILOTICA LOTON MEMPHIS AMYCLÆO PASSIM LASCIVA CANOPO.] Menelai gubernator Canopus vrbi nomen reliquit consepultus, imponente Menelao, Eustath. in Dionysium, Conon narratu 8. Tacitúsq; li. 2. Annalium. Strabo li. 10. hæc festa tripudia ad Canopũ maximè memorabilia putauit: Ἀπὸ πάντων δ' ἐστὶν ὁ τῶν πανηγυριζόντων ὄχλος τῶν ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας κατιόντων διώρυγι· πᾶσα γὰρ ἡμέρα καὶ πᾶσα νὺξ πλήθει τῶν ἐν πλοιαρίοις καταυλουμένων, καὶ κατορχουμένων ἀνέδην μετὰ τῆς ἐσχάτης ἀκολασίας καὶ ἀνδρῶν, καὶ γυναικῶν. Interpres: *Sed ante omnia memorabilis est eorũ turba, qui ad festiuos cõuentus per fossam Alexandriæ descendunt. Nã singulis diebus, ac noctibus* [Silius *Assidue*] *plena nauicularum est ea viros, ac mulieres vectantium, qui extrema cum lasciuia cantant, ac tripudiant impudenter.* Marsus *Niloticam Mẽphin* accipit, nec iure carpetur, si verba retinentur, & ordo. Duriuscula tum erit collocatio verborum. Quare lubentius legerim:

Vt strepit assiduè Phrygiæ ad Nilotida loton
Memphis Amyclæo passim lasciua Canopo.

Phrygiam intelligo *tibicinam*, cuius cum tibia fidiculæ Teuthrantis contendantur: vt cum olore cantus eius: erat enim Teuthras è psallocitharistarum numero, qui Silii, Domitianique æuo in deliciis erant, adi Sueto. c. 4. Psalthriæ autem, & tibicinæ ferè Phrygiæ, aut Syræ. Porrò *Nilotis lotos* forma Poëtarum, vt Martialis:

— pictis tunica Nilotide Mauri.

Nilotida est vnico exemplari Basileensi, Silius *Lasciua* cur dixerit è Strabone vidisti, & eadem ratione dictum à Poëtarum maximo lib. 7.

— incesti regina Canopi:

nisi si fortasse illud quoque Maro respexit: Εἰς οὐχ ὁσίαν τρυμαλιὰν κέντρον ὠθεῖς, *In foramen nefarium stimulum pellis.* Eustath. aliique.

VINCERE LINQVENTES VITAM QVÆ POSSIT ODORES.] Appetente morte canorum olorem negant illi, sustinent hi. Lucretius, Virgilius, Silius, Martialis, Seneca, Ouidius, Poëtæ. Dio Chrys. Orat. 33. Pisidas Cosmurgia, Aristoteles, ex quo li. 19. Athenæus: Εἰσὶ δ' ᾠδικοὶ καὶ μάλιστα περὶ τὰς τελευτάς, διαιροῦσι δὲ καὶ τὸ πέλαγος ᾄδοντες: *Canori sunt, sub mortem præcipuè. Tranant etiam mare cum cantu.* Adiicit Ὁ δὲ Μύνδιος φησὶν Ἀλέξανδρος πολλοῖς τελευτῶσι παρακολουθήσας οὐκ ἀκοῦσαι ᾀδόντων. *Alexander Myndius, cum cygnos morientes plures esset prosecutus, adserit se canentes non audisse.* Diodorus Tarsi lib. contra Fatum. Ridicularia sanè cygnei cantus ratio reddita est in quinto Tusculanorum, quòd prouidentes cygni quid in morte boni sit, cum cantu, & voluptate moriantur. Fungis id suade. Aduersæ opinionis expugnantior causa sit illa, Ouidio Fastorum secundo insinuata:

Flebilibus numeris veluti canentia dura
Traiectus pinna tempora cantat olor.

Adiuuo. Instante morte quædam fortè fit in capite cygneo humorum vertigo tam violenta, vt pinnæ emortæ nonnihil cerebrum fodicent, inde dolor, inde cãtus. Sed profectò nimis Stoicus fuerit cygnus, si in mediis cruciatibus canit. Quare accredam auribus potius meis, quàm oculis legentibus, aut coniecturis. Et Plinii verba sunt: *Olorum morte narratur flebilis*

cantus falsò, vt arbitror aliquot experimentis.

FACTA ANTIQVA PATRVM.] Modius hunc versum dispunxit fide membranarum: sed reuocabilis est.

EXAVDITA CHELYS LAPIDEM TESTVDINE PROMTA DVCERE, ET IN MVROS POSVISSE VOLANTIA SAXA.] Amphioniam loquitur. *Volentia* pro *Volantia* reponere catillonis est: nec *promtum* supponere τῷ *Promta* satis placet. Scio Homerum λᾶαν ἀναιδῆ dixisse, & quibusdam improbatum, quod non disputo modò. Scio rebus inanimis sensum ac voluntatem à Scriptoribus accommodari: sed non vbique id agunt. Firmandum fuerat loco hòc Silium ita scriptum reliquisse, quod equidem non arbitror. *Volantia* verò saxa interpretor rapidissimè se agentia, vt passim tela. Iuuo ex Nonii Bassaricis lib. 25.

— Ἀμφὶ δὲ μολπῇ
Εἰς δρόμον αὐτοκύλιστον ἕλιξ ἐχόρευε κολώνη.
Sponte volubilibus rupes cantata monebat
Cursibus: hanc festas credas agitare choreas.

Tollitur quoque nonnihil virium citharæ, si non impellit ipsa saxa, si non ipsa volant, sed voluntate sua loco transferuntur. *Promtum* verò *lapidem ducere* quid quæso est? quid ducit lapis: qui vix trahi potest extra fabulam, in eam usquam certè promtus ducere? Lapis iste à testudine ducebatur, vt magico carmine segetes pelliciuntur. Aut, si alia fabulæ placitat interpretatio, cantus delinimento opifices pene sui obliti, acriter πόνον ἄπονον. *Absque labore labor*, capessebant.

ÆQVOREO PORTAVIT ARIONA DORSO.] Vel νῶτα θαλάσσης, *terga maris* capies: quia summis innans aquis Arion mersus non est profundo: vel, quod malim, *æquoreum dorsum* delphinorum est æquoris incolarum, & vectorum Arionis. Volenti historiam in promtu est liber primus Herodoti, Symposium septem Sapientum Plutarchi, Gellius lib. 16. c. 19. Poetæ passim tangunt, aut canunt logiscoriam hanc.

CENTAVRO DILECTA CHELYS.] Cuius modis Chiron Centaurus Achillem pædagogus ipse assuefecerit.

Nanque chaos, cæcam quondam sine sidere molem,
Non surgente die, ac mundum sine luce canebat.
Tum deus vt liquidi discussit stagna profundi,
Tellurísq; globum media compage ligasset.
Vt celsum superis habitare dedisset olympum,
Castáq; Saturni monstrabat secula patris,.
Sed quos pulsabat, Rhipheum ad Strimona, neruis
Auditus superis, auditus manibus Orpheus,
Emerito fulgent clara inter sidera plectro.
Hunc etiam mater, tota comitante sororum
Aonidum turba, mater mirata canentem,
Non illo Pangæa iuga, aut mauortius Hemus,

Non illo modulante sonos stetit vltima Thrace,
Cùm syluis venêre feræ, cùm montibus amnes.
Immemor & dulcis nidi, positóque volatu
Non mota volucris captiua pependit in æthra.
Quinetiam Pagasea ratis, cùm cærula nondum
Cognita terrigenis, pontóque intrare negaret,
Ad puppim sacræ cithara eliciente carinæ
Adductum cantu venit mare, pallida regna
Bistonios vates, flammísq; Acheronta sonantem
Placauit plectro, & fixit reuolubile saxum.
O diræ Ciconum matres, Geticíq; furores,
Et damnata deis Rhodope, tulit ora reuulsa
In pontum, ripis vtrinque sequentibus Hebrus.
Tum quoque cum rapidi caput à ceruice recisum
Portarent fluctus, subito emicuere per vndas
Ad murmur cete toto exultantia ponto.
Sic tum Pierius, bellis durata virorum
Pectora, castalio frangebat carmine Teuthras.
Interea placida attulerant iam flamina terris
Magonem Libycis, lauro redimita subibat
Optatos puppis portus, pelagóque micabant
Captiua arma procul celsa fulgentia prora.

NAMQVE CHAOS.] Cuia ratio ponitur? Rescribo *támque chaos* & ante, *Iam quæ Peliaca.* Prius æquo verbo:

Nunc voce infundit Teuthras, nunc pectine cantum.

TELLVRISQVE GLOBVM MEDIA COMPAGE LIGASSET.] Ouid. 6. Fast. super hoc miraculo θαῦμα prorsus inuidenda:

Terra pilæ similis nullo fulcimine nixa
Aëre subiecto tam graue pendet onus.
Ipsa volubilitas libratum sustinet orbem:
Quique premat partes angulus omnis abest.
Cúmque sit in media rerum regione locata,
Et tangat nullum plusue, minúsue latus:
Ni conuexa foret, parti vicinior esset,
Nec medium terræ mundus haberet onus.

EMERITO FVLGENT CLARA INTER SIDERA PLECTRO.] Marsus, *Quod meruit cœlum.* Ego *à cantu feriatum* volo, vt *emeritos* milites militiæ munere iam vacantes. Ita *currus* Solis *emeritos* dixit Seneca, cùm occasus est. Locus è Thyeste:

Nondum Hesperiæ flexura rotæ
Iubet emeritos soluere currus.

Loquitur

Loquitur tenebras medio die prodigiosas. Item Agamemnone:

Stat ecce Titan dubius emerito die.

Ciceronem exscribit Silius li. 6. ad Att, epist. 2, *Annua enim mihi opera ad M. Cal. Sext. emerentur*, hoc est, annua prouinciæ administratio terminatur. Sic *Emeritum annuum tempus*, pro *Confecto* epist. 5. *Etsi annuum tempus propè iam emeritum habebamus: dies enim xxxiij. erant reliqui.* Prud. l. 2. cōtra Symmachū:

Transfert emeritas ad fulcra iugalia tugas.

PECTORA CASTALIO FRANGEBAT CARMINE TEVTHRAS.] At priùs aures. Hoc pulcrè Damascius eloquitur apud Photium c. 242. Ἤδη γὰρ ἐνίοις τὰ ὦτα κατεαγότων, καὶ ἅμα διεφθαρμένων τὰς διανοίας εἰς κωμῳδίαν ἐτράπη, καὶ γέλωτα πολὺν: *Iam enim quibus aures fractæ, vnâque mens deterior in comœdiam inclinat, & risum multum.*

At patulo surgens iam dudum & æquore late
Nauticus implebat resonantia littora clamor,
Et simul adductis percussa ad pectora tonsis,
Centeno. fractus spumabat verbere pontus.
Nec lentum in medios rapienda ad gaudia vulgus
Procurrit fluctus, elatáq; turba fauore
Certatim ingenti celebrant noua gaudia plausu.
Aequatur rector diuis, illum vndiq; matres,
Illum turba minor, moniti laudare nepotes,
Et senior manus, & iuxta populúsq;, patrésque,
Mactatis superûm dignantur honore iuuencis.
Sic patriam Mago, & portas ingressus ouanteis
Fraternæ laudis fama, ruit inde senatus,
Et multo patrum stipatur curia cœtu.
Tum diuos veneratus, auum de more vetusto,
Martem agit egregium, & fractas queis Itala tellus
Nitebatur opes, pars ipse haud parua laborum
Nuntio, pugnatum superis in vota secundis.
Est locus Aetoli signat quem gloria regis,
Possessus quondam prisca inter secula Dauno,
Humenteis rapido circundat gurgite campos
Aufidus, & stagnis intercipit arua refusis,
Mox fluctus ferit Adriacos, magnóque fragore
Cedentem impellit retrorsum in æquora pontum.
Hîc Varro, & magnum Latia inter nomina Paulus
Nomen, queis rerum ducibus permissa potestas,
Vix dum depulsa nigræ caligine noctis
Inuadunt campum, & late fulgentibus armis
Accendunt vltro lucem surgentis Eoi.

Nos contrà (nam germanum furor acer agebat
Optatæ pugnæ) castris cita signa mouemus.
Intremuit tellus, & pulsus mugit Olympus.
Hîc fluuium, & campos abscondit strage virorum
Ductor, quo nunquam maiorem ad bella tulerunt
Rectorem terræ. vidi quum turbine sæuo
Ausonia, & sonitu bellantis fusa per agros
Vni terga daret, vidi quum Varro citato
Auferretur equo, proiectis degener armis.
Quin & magnanimum perfosso corpore telis
Stare super foctum, vidi te Paule cadentem.
Aegateis ille, & seruilia fœdera, larga
Vlius cæde dies, non plus optasse liberet,
Quantum concessit dexter Deus, altera iam lux
Si redeat, populis certè sis omnibus vna
Tum Cartago caput, terrásq; colere per omnes.

IAMDVDVM ET ÆQVORE LATE.] Meliores libri: *Ex æquore latè*, Certè otiosa est copula, & præpositura suauior oratio, clariórque.

MONITI LAVDARE NEPOTES.] Alii libri: *Gaudere.*

MACTATIS SVPERVM DIGNANTVR HONORE IVVENCIS.] Cartaginienses Annibalem. Ex more sui temporis loqui videtur Poëta, quo Romani suis Imperatoribus, etiamnum viuis, atque videntibus aras, & templa statuebant. Facinus ridicularium! Æquè perdelirium narrat Polybius post victoriam de Antiocho partam ad Rhapiam lib. 5. Διόπερ οὐκ ἀπέλιπον ὑπερβολὴν ἀρεσκείας στεφάνοις, καὶ θυσίαις, καὶ βωμοῖς, καὶ παντὶ τῷ τοιούτῳ τρόπῳ τιμῶντες τὸν Πτολεμαῖον. *Non abstinuere supereminenti cultu, coronis, sacrificiis, aris, similibúsque modis omnibus, Ptolomæum honorantes.* Quid de Metello Pio Valer. Maximus lib. 9. c. 1. *In Hispania aduentus suos aris, & thure excipi patiebatur?*

ÆTOLI ... REGIS.] Diomedis. Ante Thoantem consepeliuimus: hîc vt veterrimi regis Ætolorum Dauni meminit Poëta.

PROIECTIS DEGENER ARMIS.] Non *laceris, raptis, subtractis*, sed *Proiectis*, in quo ῥιψάσπιδος crimen inest, quod infame, quia iudicium animi ad deditionem parati. Dionysius lib. 8. Antiq. Rom. refert Coriolanum Tolerinos fugitantes cecidisse, nisi siqui *proiectis armis* supplices fieri vellent: ὁ δ' ἠκολούθει κτείνων τοὺς πολεμίους καταλαμβανομένους, ὅσοι μὴ τὰ ὅπλα ῥίψαντες εἰς ἱκεσίας ἐτράποντο. *Persequebatur cadens hostem quemquem nactus erat, qui non abiectis armis supplex fiebat.* Ea causa non erubuit scribere Veneris miles. lib. 2. Oda 7.

> *Tecum* Philippos, *& celerem fugam*
> *Sensi relicta non bene parmula.*

Hoc est, inhonestè, indecorè. Adi Dionysium li. 5. 9. 10. Isocratem περὶ Ἀντιδόσεως, & secunda ad Philippum oratione.

STARE SVPER SOCIVM.] Nullo moriens Paulus innixus est, nulli auxilium debuit socio. Res prope clamat scribendum:

Strage super socium.

QVANTVM CONCESSIT DEXTRÆ DEVS.] Et his rescribo fide codicis Venetiani:

Quam tum c. d. Deus.

Testes hi stragis, quos signum illustre superbis
Mos læua gestare viris. tum funditur ante
Ora admirantum præfulgens annulus auro,
Dátq; fidem verbis, haud paruo insignis aceruo.
Hinc iterum repetens. restat nunc sedibus imis
Vertenda, atque æquanda solo iam subruta Roma.
Adnitamur, ait, vires refouete tot haustas
Casibus, & pateant non parca æraria dextris,
Quas emimus bellis. desit iam belua tristis
Ausonys terror, necnon alimenta fatigant.
Atque ea dum memorat, toruo conuersus in ora
Annonis vultu, quem gliscens gloria prauum
Ductoris studio iam dudum agitabat acerbo.
Iámque tibi dextras, incœptáque nostra probamus,
Iam fas Dardanio me non seruire colono.
An ne iterum Annibalem dedi placet? atra veneno
Inuidiæ, nigróq; vndantia pectora felle
Tandem tot titulis, tótque exornata trophæis
Infelix muta, dextra hæc, en dextera, quam tu
Aeneadis lacerare dabas, & littora, & amnes
Et stagna, & latos impleuit sanguine campos.
Hæc Mago, atq; animos fauor haud obscurus habebat.
Cui simul inuidia, atque ira stimulantibus Hanno:
Talia vesani iuuenis conuitia miror
Haud equidem, tumet ingenio, fraternáque corda
Non tarde agnoscas, & virus futile linguæ.
Qui ne mutatum vanis absistere credas,
Nunc pacem orandam, nunc improba fœdere rupto
Arma reponenda, & bellum exitiale cauendum
Author ego, atque adeo vosmet perpendite quæso
Quid ferat, haud aliud nobis censere relictum est.
Tela, viros, aurum, classis alimenta precatur,
Belligerámque feram, victus non plura dedissem.
Sanguine Dardanio Rutulos saturauimus agros,

Et iacet in campis Latium. deponere curas
Tandem ergo bone da victor, liceátq; sedere
In patria, liceat non exhaurire rapacis
Impensis belli vacuatos sæpe penateis.
Nunc en, nunc inquam (falsa vt præsagia nostra
Sint oro, ménsq; augurio ludatur inani)
Haud procul est funesta dies, atrocia noui
Corda, ac prospicio natas è cladibus iras.
Vos ego vos metuo Cannæ, submittite signa,
Atque adeo tentate, agedum, & deposcite pacem,
Non dabitur, parat ille dolor, (mihi credite) maius
Exitium accepto, citiúsq; hæc fœdera victor
Quàm victus dabit, atque adeo qui tanta superbo
Facta sonas ore, & spumanti turbine perflas
Ignorantum aures, dic en germanus in armis
Ille tuus par Gradiuo, per secula tellus
Cui similem nunquam ductorem in bella creauit,
Mœnia Romuleæ cur nondum viderit vrbis?
Scilicet à gremio matrum rapiamus in hostem
Nondum portandis habiles grauioribus armis.
Aeratas iussu texamus mille carinas,
Atque omnis Libyæ quæratur belua terris,
Vt longa imperia, atque armatus proroget annos
Annibal, & regnum trahat vsq; in tempora fati.
Vos vero (neque enim occulto circundamur astu)
Ne dulceis spoliate domos, castrísq; potentum
Atque opibus sancite modum, pax optima rerum,
Quas homini nouisse datum est, pax vna triumphis
Innumeris potior, pax custodire salutem
Et ciues æquare potens, reuocetur in arces
Tandem Sidonias, & fama fugetur ab vrbe
Perfidiæ Phœnissa tua: si tanta libido
Armorum tenet, atq; enses non reddere perstat
Poscenti patria, nil suppeditare furori
Hortor, & hæc fratri Magonem dicta referre.
Plura adnectentem (neque enim satiauerat iras
Dicendo) clamor turbat diuersa volentum.
Si Libyæ decus, haud vlli superabilis armis
Annibal est iræ tibi, destituemus ad ipsas

Victorem metas? nec opum adiumenta feremus?
Inuidia vnius sceptra vt iam parta retardet?
Inde alacres tribuunt, quæ belli posceret vsus:
Absentíque suum iactant sub teste fauorem.
Mox eadem terris placitum traducere Iberis,
Dum malus obtrectat facta immortalia liuor,
Nec sinit adiutas ductoris crescere laudes.

QVOS SIGNVM INSIGNE SVPERBIS ... VIRIS.] Equitibus. Liuius lib. 23. Magoni tribuit hæc in maius vero sublata: *Adiecit deinde verbis, quo maioris cladis indicium esset, neminem nisi equitem, atque eorum ipsorum primores gerere id insigne.* Pli[illegible]s lib. 33. promiscuum putauit anulorum vsum tunc fuisse c. 1. *Neque en[illegible]er possent trimodia illa anulorum Cartaginem ab Annibale mitti.* cui refragatur D. Aug. lib. 3. de Ciuit. c. 19. Ea certè pugna ceciderunt equites Romani quinquies mille sexcenti triginta, vt ex Dionysio lib. 2. Anti. Rom. confici potest. Fortè equitum nonnulli plures gestabant anulos: nam postea Roma in deterius fluxa vnus homellus Charinus in Digitis tulit anulos sexaginta. Crede, & corride Martiali lib. 11. Epigr. 60. Quod si quis coniiciet, non tamen Silio conueniet, cuius sermo est de anulis læuæ insertis. Et certissimum est ex Taciti Hist. lib. 2. & Suet. c. 33. in Iulio Impp. temporibus anulum aureum equitum fuisse proprium. Item ex eiusdem Vitellio, & Appiani Libycis: Χρυσοφοροῦσι γὰρ στρατευόμενοι οἱ χιλίαρχοι τῶν ἐλαττόνων σιδηροφορούντων.

MOS LÆVA GESTARE VIRIS.] Gestaminis huius in læua diuersas alii, atque alii protulere causas. Plinius lib. 33. c. 4. *Manus & prorsus sinistræ maximam autoritatem conciliauere.* Vbi post multa adiicit eum, qui primus anulum tulerit, cunctanter id fecisse, læuísque manibus ac latentibus induisse. Pudor ergo sinistræ anulum dedit. Gellius lib. 10. c. 10. ex Appione in libris Aegyptiacis *neruum quendam tenuissimum ab eo vno digito sinistræ manus, qui minimo est proximus, ad cor hominis pergere, ac peruenire. Propterea aut non inscitum visum esse eum potissimum digitum tali honore decorandum, qui continens & quasi connexus esse cum principatu cordis videretur.* Macrobius lib. 7. Sat. c. 17. præterea scribit ex Attei Capitonis sententia anulum læuam sustinuisse, quia minùs habilis rebus illa gerendis, eáque præcautione vel à casu annulum, vel gemmam à detrimento vendicari. Vise cætera. Plutarch. Quæstio est lib. 4. Probl. Symp. Διὰ τί τῷ δακτύλῳ μάλιστα τῷ παραμέσῳ σφραγῖδας φοροῦσι. *Cur eo digitorum, qui medio proximus adjitus est, anulos gestant?*

NON PARVO INSIGNIS ACERVO.] Plinius supra ponit trimodia. Plinium sequitur Matiana lib. 2. Histor. c 14. vir doctrinæ, eloquentiæ, laboris merito, multísque nominibus aliis rectà æstimanti semper honorandus. Tantundem admetitur D. Aug. lib. 3. de Ciuit. c. 19. Val. Maximus lib. 7. c. 2. Duos modios Florus retulit lib. 7. c. 2. Liuius lib. 23. pluribus discessis opinionibus vnum. Liuio accedo, quia impensiùs ve[illegible]um que[illegible]iuit, impulsus etiam Dionysii numero equitum, quem alias attentum, fidúmq. comperior, & ab Eusebio lib. 4. Præpar. Euang. ἄνδρα τῆς Ῥωμαικῆς ἱστορίας ἀκριβῆ

prædicatum: neq; vllus hodie viuit, quem penes historiæ fides sit certior.

TANDEM TOT TITVLIS, TOTQ. EXORNATA TROPÆIS.] Heynsius hũc versum elocat: nec intelligit Annonis pectora dici *exornata*: quia Pœnorũ victoria ornatior reip. maiestas, & singuli per eam veluti membra.

NVNC PACEM ORANDAM.] Lege Valer. Max. lib. 7. c. 2.

INDE ALACRES TRIBVVNT, QVÆ BELLI POSCERET VSVS.] Explicabunt Notæ ad lib. 17. ibi:

Dum sumtus, dúmq. arma duci.

IN LIB. XII. PVNICORVM

C. SILII ITALICI

VIRI CONSVLARIS DE PVNICO BELLO SECVNDO,

Claud. Dausqueij Can. Tor.

COMMENTARIVS.

IAM terra glaciale caput, fœcundáq. nimbis
Tempora, & austrifero nebulosam vertice frontem,
Immitis condebat hyems, blandísque salubre
Ver Zephyris, tepido mulcebat rura sereno.
Prorumpit Capua Pœnus, vicináq. late
Præmisso terrore quatit. ceu condita bruma
Dum Rhiphæa rigent Aquilonis flamina tandem
Euoluit serpens arcano membra cubili,
Et splendente die nouus emicat, atque coruscum
Fert caput, & saniem sublatus faucibus efflat.
At Libyci ducis vt fulserunt signa per agros,
Desolata metu cuncta, & suadente pauore
Vallo se clausere simul, trepidique salutis
Expectant ipsis metuentes mœnibus hostem.
Sed non ille vigor, qui ruptis Alpibus arma
Intulerat, dederátque vias, Trebiáque potitus,
Mæonios Italo scelerauit sanguine fluctus.
Tunc inerat, molli luxu madefacta, meróque
Illecebris somni, torpentia membra fluebant,
Queis gelidas suetum noctes thorace grauatis

Sub Ioue non æquo trahere, & tentoria sæpe
Spernere, ubi hyberna ruerent cum grandine nimbi,
Ac ne nocte quidem clypei, ensésue repositi,
Non pharetræ, aut iacula, & pro membris arma fuere.
Tunc graue cassis onus, maioráq. pondera visa
Parmarum, ac nullis fusæ stridoribus hastæ.

TEPIDO MVLCEBAT RVRA SERENO.] Silius lib. 5.

— *sensimque fluebat*
Caligo in terras nitido resoluta sereno.

Lucanus lib. 9.

— *nostris reficit sua damna serenis.*

S. Cyprianus ad Demetrianum: *Imbres, & pluuias serena longa suspendant.*
Prud. Apotheosi:

— *superóque expressa sereno.*

Item lib. 1. contra Sym.

— *turbidus aër*
Arcebat liquidum septena ex arce serenum.

Georgicis:

Impendunt curas denso distendere pingui.

Persius Sat. 1.

Sed quid opus teneras mordaci radere vero
Auriculas?

Sat. 2. *generosum honestum.* Sat. 4. *Opimum pingue.* Hellenismi sunt, quibus adiecta consistentium rerum vicem recepta sunt.

EXSPECTANT IPSIS METVENTES MOENIB.] Hoc malè fortunati sunt ingenio, *ad deteriora credenda proni metu,* Curt. lib. 4.

PRO MEMBRIS ARMA FVERE.] Ii tum fuere milites. M. Tullius lib. 2. Tuscul. *Ferre plus dimidiati mensis cibaria: ferre, si quid ad usum velint: ferre vallum. Nam scutum, gladium, galeam in onere nostri milites non plus numerant, quàm humeros, lacertos, manus: arma enim membra militis esse dicunt: quæ quidem ita geruntur aptè, ut, si usus foret, abiectis oneribus, expeditis armis, ut membris pugnare possint.*

Prima instaurantem sensit certamina, mitis
Parthenope, non dives opum, non spreta vigoris:
Sed portus traxere ducem, secura volentem
Aequora, quæ peteret veniens Carthagine puppis.
Nam molles urbi ritus, atque hospita Musis
Otia, & exemptum curis grauioribus æuum,
Sirenum dedit una suum & memorabile nomen
Parthenope muris Acheloias, æquore cuius

Regnauere diu cantus, cum dulce per vndas
Exitium miseris caneret non prospera nautis.
Hæc pene aggressus (nam frontem clauserat æquor)
Mœnia, non vllas valuit perfringere Pœnus
Tota mole vias, frustráque inglorius ausi,
Pulsauit quatiens obstructas ariete portas.
Stabat Cannarum Graia ad munimina victor
Nequicquàm, & cautæ mentis consulta probabat
Euentu, qui post Dauni stagnantia regna
Sanguine Tarpeias ire abstinuisset ad arces.
En qui nos segnes, & nescire addere cursum
Fatis iactastis, quod vobis scandere nuper
Non acie ex ipsa concessum mœnia Romæ,
Intrate, atque epulas promissas sede tonantis
His quæ Graia manus defendit, reddite tectis,
Talia iactabat, famæque pudore futuræ
Irritus, incœpta primus si absisteret vrbe
Audebat cuncta, atque acuebat fraudibus enses.
Sed subitæ muris flammæ, totóque fluebant
Aggeris anfractu tela improuisa per auras.
Haud secus, occuluit saxi quos vertice fœtus
Ales fulua Iouis, tacito si ad culmina nisu
Euasit serpens, terrétque propinquus hiatu,
Illa hostem rostro, atque assuetis fulmina ferre
Vnguibus incessens, nidi circumuolat orbem.
Tandem ad vicinos Cumarum vertere portus
Defessus subigit, varióque lacessere motu
Fortunam, & famæ turbando obstare sinistræ.
Sed custos vrbi Gracchus tutela, vel ipsis
Certior arcebat muris, iterúmque sedere
Portis, atque aditus iterum sperare vetabat.
Lustrat inops animi, rimatur & omnia circum
Alite vectus equo, rursúsque hortatibus infit
Laudum agitare suos: Proh Dii, quis terminus, inquit,

NON DIVES OPVM.] Parthenope: sed segetis. Dionysius:

— Ἦχι μέλαθρον
Ἁγνῆς Παρθενόπης σταχύων βεβριθὸς ἀμάλλης.
Castæ Parthenopes spicis grauidata legendis
Hic domus est.

NON

NON SPRETA VIGORIS.] Vir literatiſſimus, & amicorum meorum albo annotatus reſcribit:

Non aſpra vigoris.

Silium explicuiſſe fuerit veritatem tetigiſſe. Parthenope, inquit, non Annibalem traxit diuitiis ſuis, quarum præda militi gratiſſima: nec ad eam hoſtis contemtu venit, quòd eam *ſperneret vigoris*: nec enim:

— ſpreta vigoris

Sed portus traxere ducem ſecura volentem

Aequora, quæ peteret veniens Cartagine puppis.

Nec enim Neapolitani Annibali tam fortiter reſtitiſſent: ſi Martius in iis vigor non fuiſſet: reſtitiſſe autem canit Silius, & hoſtem abire coactum.

HOSPITA MVSIS OTIA.] Videtur id Virgilio datum, cuius illa ſunt 4. Georg.

Illo Virgilium me tempore dulcis habebat

Parthenope ſtudiis florentem ignobilis oti.

Otia iſta Muſica ab Athenienſibus conuenis inuecta conicere eſt. Cenſet quoque Strabo lib. 5. Romanos & loco, & loci otio capi: adeo lubenter hanc in vrbem ſecedere, qui vel morbo remedium, vel ætati ſenectæ quietem captant.

NOMEN PARTHENOPE MVRIS ACHELOIAS.] Plin. lib. 3. c. 5. *Parthenope à tumulo Sirenis appellata.* Idem Strabo lib. 1. & lib. 5. cur Neapolis dicta, non tacet: Ὕστερον δὲ καὶ Χαλκιδεῖς ἐπῴκησαν, καὶ Πιθηκουσσαίων τινες, καὶ Ἀθηναῖοι, ὥστε καὶ Νεάπολις ἐκλήθη διὰ τοῦτο: *Poſtea verò & Chalcidenſes, & Pithecuſæ, & Athenienſes incoluere, quo factum vt Neapolis nomen inuenerit. Achelöias*: quòd è Melpomene, & Acheloo natæ Sirenes, Apollodorus lib. 1. Bibliothecæ. Obſtrepit nonnihil Solinus c. 8. *Parthenope à Parthenopes Sirenis ſepulcro, quam Auguſtus poſtea Neapolin eſſe maluit.*

CVM DVLCE PER VNDAS EXITIVM MISERIS.] Ecquas *vndas*? *Sirenidas* dictas. Marcianus Heracleota Periegeſi: Μετὰ τὴν Σικελίαν νῆσοι, αἵ τε πρίν ποτε Σειρηνίδες, Κίρκης τε νῆσοι λεγόμεναι. *A Sicilia inſulæ olim Sirenides appellatæ, & Circes inſulæ.* Strabo lib. 1. Πρὸς τῷ Ποσειδωνιάτῃ κόλπῳ νησίδια τρία προκείμενα ἔρημα πετρώδη, ἃ καλοῦσι Σειρηνούσας. *Ad Poſidoniatem ſinum inſulæ tres prominent, deſertæ, ſaxoſæ, quas Sirenuſas dicunt.* Meminit & lib. 5.

INCEPTA PRIMVS SI ABSISTERET VRBE.] Pridem *incœpta*, pridem perfecta Neapolis: melius ſcribetur *Inſeſſa*, vel *Obſepta*: vt non ita pòſt *obſepta viarum*. Nec malè ſcribes: *Irritus incœpti.* Firmo è Valer. Max. lib. 5. c. 6. *Irritam propoſiti dimiſit.* Phrynen Xenocrates.

SAXI QVOS VERTICE FOETVS.] *Quum*, ſiue *Cùm* eſſe debuit. Olim *Quom*, inde *Quos* irrepſit.

Ante vrbes ſtandi Graias, oblite tuorum
Factorum miles? quis erit modus? Alpibus aſtat
Nimirum maior moles, & ſcandere cælum
Pulſanteis iubeo ſcopulos: quanquam altera detur
Si ſimilis tellus, aliæque repente ſub aſtra

Exurgant rupes, non ibis? & arduus arma
Me ducente feres? tenet heu Cumanus hiantem
Agger adhuc, murusque tenet, Gracchumque moueri
Non ausum portis, paruo in discrimine cerno.
An vobis gentes, quaecunque labore parastis
Casu gesta putent? vos per Tyrrhena fauentum
Stagna Deûm, per ego & Trebiam, cineresque Sagunthi
Obtestor, dignos iam vosmet reddite vestra
Quam trahitis fama, & reuocate in pectore Cannas,
Sic ductor fessas luxu, attritasque secundis
Erigere, & verbis tentabat sistere mentem.
Atque hic perlustrans aditus, fulgentia cernit
Arcis templa iugo, quorum tum Virius altae
Immitis ductor Capuae, primordia pandit.
Non est hoc, inquit, nostri quod suspicis aeui,
Maiores fecere manus, cùm regna teneret
Dictaei regis, (sic fama est) linquere terras
Daedalus inuenit: nec toto signa sequenti
Orbe dare, aetherias aliena tollere in auras
Ausus se penna, atque homini monstrare volatus
Suspensum hic librans media inter nubila corpus
Enauit, superosque nouus conterruit ales.
Natum etiam docuit falsae sub imagine plumae
Attentare vias volucrum lapsumque solutis
Pennarum remis, & non felicibus alis
Turbida plaudentem vidit freta. dumque dolori
Indulget subito, motis ad pectora palmis.
Nescius heu planctu duxit moderante volatus.
Hic pro nubinago gratus pia templa meatu
Instituit Phoebo, atque audaces exuit alas.

ANTE VRBES STANDI GRAIAS?] Neapolim, & Cumas: de illa dictum: Cumae *vrbs Graia*, quod ab Erethriensibus, & Chalcidensibus condita, autore Dionysio lib. 7. Ant. Rom. Liuio lib. 8. Chalcidensibus autem coloniae duces exstitere Hippocles, & Megasthenes, Velleius lib. 1. Addo plenius ex Herodoto: Συνῆλθον ἐς τ᾽αυτὴν παντοδαπὰ ἔθνεα Ἑλληνικὰ, καὶ δὴ, καὶ ἐκ Μαγνησίας: *Huc conuenere gentes Graecanicae omne genus, vel ex ipsa etiam Magnesia.* Hinc Solin. c. 8. *Ab Euboeensib. Cumas.* Meminit Marcianus. Nom omittendus Strabo lib. 5. quòd ab eo lucem mutuabit illud ex Aen. 6.

Et tandem antiquis Cumarum allabitur oris.

Cumas vocat Strabo Χαλκιδέων, καὶ Κυμαίων παλαιότατον κτίσμα: *Chalcidensium*

& Cumanorum antiquissimum opus. Pergit: Πασῶν γὰρ ἐστι πρεσβυτάτη τῶν τε Σικελικῶν, καὶ τῶν Ἰταλιωτίδων. Οἱ δὲ τὸν στόλον ἄγοντες Ἱπποκλῆς ὁ Κυμαῖος, καὶ Μεγασθένης ὁ Χαλκιδεὺς διωμολογήσαντο πρὸς σφᾶς ἑαυτούς, τῶν μὲν ἀποικίαν εἶναι, τῶν δὲ τὴν ἐπωνυμίαν, ὅθεν νῦν μὲν προσαγορεύεται Κύμη· κτίσαι δ' αὐτὴν Χαλκιδεῖς δοκοῦσι: *Siculartum, atque Italicarum omnium antiquissima est. Hippocles Cumanus, & Megasthenes Chalcidensis, qui classis duces erant, sic inter se composuerunt, vt Chalcidensium esset colonia, Cumanorum autem nomenclatio, Vnde hodie Cumæ dicuntur, eam condidisse Chalcidenses videntur.* Illius ergo *arcem Cumanam* dixit lib. 6. Virgilius *Chalcidicam.* Meminítque eorum Strabo, qui Cumas à fluctibus denominant, qui Græcis κύματα.

ITERVMQ. CEDERE PORTIS, ATQVE ADITVS ITERVM SPERARE VETABAT.] Ita verò propiùs:

> *— iterúmque sedere,*
> *Portus, atque aditus iterum s. v.*

Nam vt ad Parthenopen *portus traxere ducem,* sic ad Cumas.

GRACCHVMQVE MOVERI NON AVSVM PORTIS.] Par. *Gracchúsq. moueri.* Lectionem malo vulgatiorem.

GRACCVS... ADITVS ITERVM SPERARE VETABAT.] Nam egregiè non semel ad Cumas Pœnos fudit, fugauítque & obsesso, quam obsidenti similior fuit Pœnus, tandemqne, ad Tifata redíit infectare, Liuius lib. 23.

CVM REGNA TENERET DICTÆI REGIS.] Cùm haberet Cretam Dædalus, vsu verbi *Tenendi* tritissimo: habitauerat enim Dædalus Atticam, postea Cretam (quæ Virgilio Aen. 3. *arua Dictæa.*) Poëta igitur sedes distinguit. Quod Modius reponit *Timeret*, fugæ, & historiæ alteri parti accommodatiùs.

PENNARVM REMIS.] Aeneid. 6.

> *Remigium alarum.*

Ibidem Dædali volatum habes Diodori lib. 4. Ouidii Metamorph. lib. 8. alibi.

Viribus hæc. Sed enim ductor numerabat inertes
Atque actos sine Marte dies, ac stare pudebat.
Ingemit aduersis, respectánsque irrita tecta
Vrbe Dicarchæa parat exatiare dolorem.
Hic quoque nunc pelagus, nunc muri saxea moles
Officit audenti, defensantúmque labores.
Dúmque tenet socios, dura atque obsepta viarum
Rumpere nitentes lentus labor, ipse propinqua
Stagnorum terræque simul miracula lustrat.
Primores adsunt Capuæ, docet ille tepentes
Vnde ferant nomen Baiæ, comitémque dedisse
Dulichiæ puppis stagno sua nomina monstrat.

VRBS DICARCHÆA PARAT EXATIARE FVRORES.] Puteolis. Plin. lib. 3. c. 5. *Dein Puteoli colonia Dicæarchia dicti.* ita ibi scriptum. Postferenda Poëtæ

fuit Puteolorum appellatio, quia primum indita Punico bello hoc. Strabo lib. 5. Κατὰ δὲ τὸν Αννίβα στρατείαν συνῴκισαν Ῥωμαῖοι, καὶ μετωνόμασαν Ποτιόλους ἀπὸ τῶν φρεάτων. (οἱ δ' ἀπὸ τῆς δυσωδίας τῶν ὑδάτων) ἅπαν τὸ χωρίον ἐκεῖ μέχρι Βαιῶν, καὶ τῆς Κυμαίας, ὅτι θείου πλῆρές ἐστι, καὶ πυρὸς, καὶ θερμῶν ὑδάτων: Verto, & ordino: *Bello Annibalis coloniam fecere Romani, & Puteolos cognominarunt totum illum tractum Baias vsque, & Cumas à puteis. quibusdam placuit ab aquarum putore; vbi scatet sulphure, igne, & aquis calentibus.* Festus antiquiori vocabulo causam assignat: *Dicæarchia vocabatur, quæ nunc Puteoli, quòd ea ciuitas quondam iustissimè regebatur.* Lucilius:

Inde Dicæarchûm populos, Delúmque minorem.

STAGNORVM, TERRÆQ. SIMVL MIRACVLA LVSTRAT.] Hoc in tractus stagnorum, siue lacuum facilè primus est Lucrinus, de quo dicetur. Aquis etiam efficacibus scatet hæc ora. Plinius lib. 31. c. 2. Nusquam *tamen largiùs quàm in Baiano sinu, nec pluribus auxiliandi generibus. Aliæ sulphuris, aliæ aluminis, aliæ salis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nonnullæ etiam acida, salsáue mistura.* Idem citat de fontibus, ibi vetustum Epigramma, ac venustum à Laurea Tullii liberto:

Hic etiam apparent lymphæ non antè repertæ,
Languida quæ infuso lumina rore leuant.
Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
Hoc dedit, hac fontes cùm patefecit ope.
Vt quoniam totum legitur sine fine per orbem,
Sint plures, oculis quæ medeantur, aquæ.

Terraque. Plinius lib. 31. c. 2. *Digna memoratu villa est ab Auerno lacu Puteolos tendentibus imposita litori, celebrata porticu, ac nemore, quam & vocabat* M. *Tullius Academiam ab exemplo Athenarum.* Adiice connumeratas Silio vrbes, Cumas cum arce, Puteolos, Baias, item Prochyten, Inarmen, Vesceuum montem, portum Misenum, Baulos.

TEPENTES VNDE FERANT NOMEN BAIÆ.] *Æstuantes* scribit Martialis lib. 3. Epig. 20. De Baiarum thermis lib. 5. Strabo: Αἳ διωνόμασται πάντων μάλιστα. *Inter omnes famosissimæ.* pòst: Ἐν ᾗ αἱ Βαϊαὶ, καὶ τὰ θερμὰ ὕδατα, τὰ καὶ πρὸς τρυφὴν, καὶ πρὸς θεραπείαν νόσων ἐπιτήδεια: *Vbi Baiæ & aquæ calidæ, vel luxui, vel morborum remedio aptæ. Luxui*: & hoc infamatæ nomine. Ouid. lib. 1. Operis infamis:

Quid referam Baias, prætextáq. litora velis,
Et, quæ de calido sulphure fumat, aquam?
Hinc aliquis vulnus referens in pectore dixit:
Non hæc, vt fama est, vnda salubris erat.

Erant enim aquæ ἐρωτοτόκοι, *Amoripara.* Martial. lib. 1. Epigr. 63. de Læuina hactenus castissima:

Et dum Baianis sæpe fouetur aquis.
Incidit in flammas, iuuenémque secuta relicto
Coniuge, Penelope venit, abit Helene.

Cicero lib. 1. ad Atticum Ep. 15. *Obiicit mihi,* inquit, *me ad Baias. Salsum: sed tamen quid hoc simile est, inquam? quasi in operto dicas fuisse. Quid, inquit, Arpinati* (vbi aquas antè frigere diximus.) *Cum aquis calidis.* Cicero au-

autem Arpinas. Baiarum Horatii laus ampla li. 1. Epist. 1.

Nullus in orbe locus Baiis prælucet amœnis.

Propert. lib. 1. Eleg. 11.

Litora quæ fuerant castis inimica puellis
Ah pereant Baiæ crimen amoris aquæ!

COMITEMQVE DEDISSE DVLICHIÆ PVPPIS STAGNO SVA NOMINA MONSTRAT.] Baium. Ipse alibi:

—. sedes Ithacesia Baij.

Strabo li. 5. Τὰς δὲ Βαΐας ἐπωνύμους εἶναι λέγουσι Βαίου τῶν Ὀδυσσέως ἑταίρων τινός. *Baias cognomines ferunt Baio Vlyßis sociorum vni,* siue *comiti d. p.*

Ast hic Lucrino mansisse vocabula quondam
Cocyti memorat, medióque in gurgite ponti
Herculeum commendat iter, qua dispulit æquor
Amphitryoniades armenti victor Iberi.
Ille olim populis dictum Styga, nomine verso
Stagna inter celebrem nunc mitia monstrat Auernum,
Tum tristi nemore atque vmbris nigrantibus horrens,
Et formidatus volucri, lethale vomebat
Suffuso virus cælo, stygiáque per vrbes
Religione sacer, sæuum retinebat honorem.
Hinc vicina palus, fama est Acherontis ad vndas
Pandere iter, cæcas stagnante voragine fauces
Laxat, & horrendos aperit telluris hiatus,
Interdúmque nouo perturbat lumine manes.
Ac iuxta caligante situ, longúmque per æuum
Infernis pressas nebulis, pallente sub vmbra
Cymmerias iacuisse domos, noctémque profundam
Tartareæ narrant vrbis: tum sulfure & igni
Semper anhelantes, coctóque bitumine campos
Ostentant, tellus atro exundante vapore
Suspirans, vstísq; diu calefacta medullis
Æstuat, & stygios exhalat in aëra flatus.
Parturit, & tremulis metuendum exsibilat antris.
Interdúmque cauas luctatus rumpere sedes,
Aut exire foras, sonitu lugubre minaci
Mulciber immugit, laceratáque viscera terræ
Mandit, & exesos labefactat murmure monteis.
Tradunt Herculea prostratos mole gigantes
Tellurem iniectam quatere, & spiramine anhelo

Torreri late campos, quotiésque minatur
Rumpere compagem impositam, expallescere cælum,
Apparet Prochyte sæuum sortita Mimanta.
Apparet procul Inaryme, quæ turbine nigro
Fumantem premit Iapetum, flammásque rebelli
Ore eiectantem. & siquando euadere detur
Bella Ioui rursus superísque iterare volentem.

AST HIC LVCRINO MANSISSE VOCABVLA.] Locus lucrosus, & deliciosus. Primum nomen arguit, Festúsque *Lacus Lucrinus in vectigalibus publicis primus locatur emendus ominis boni.* Carrion li.2. Emend.c. 5. *Fruendus* legit. Strabo l.5 ostreorum captura æstimat: Τὴν ὀστρέων δὲ θήραν ἔχων ἀφθονωτάτην. Et M. Varro in Exagesi: *Tum nuptiæ videbant ostreas Lucrinas.* Delicias Lucrini adeo commendat Martial, l. 4. Epigr. 30. vt in eo pisces ponat dociles, cicuratos, obedientes:

Sacris piscibus hæ natantur vndæ,
Qui norunt dominum, manúmque Domitianum.
Illam, qua nihil est in orbe maius.
Quid quod nomen habent? & ad magistri
Vocem quisque sui venit citatus.

Commendat Sergius Orata apud Valer. Max. lib. 9. c. 1.

HERCVLEVM COMMENDAT ITER, QVA DISPVLIT ÆQVOR AMPHITRYONIADES ARMENTI VECTOR IBERI.] *Diseidit*, legunt Marsus, & Modius; à Strabone illustrabitur, cuius illa li.5. Ὁ δὲ Λοκρῖνος κόλπος πλατύνεται μέχρι Βαϊῶν χώματι εἰργόμενος ἀπὸ τῆς ἔξω θαλάττης, ὀκτὼ σταδίων τὸ μῆκος· πλάτος δὲ ἁμαξιτοῦ πλατείας, ὅ φασιν Ἡρακλέα διαχῶσαι, τὰς βοῦς ἐλαύνοντα τὰς Γηρυόνου: *Lucrinus sinus Baias vsque porrigitur aggere ab extero mari disseptus, octo stadiorum est longitudo, viæ latioris latitudo, quem aiunt Herculem congessisse, quo tempore Geryonæ armentum abigebat.* Huc oculos fixerat Propert. l. 1. Eleg. 11.

Qua iacet Herculeis semita litorib.

MONSTRAT AVERNVM.] B. *Aornon.* Glossema docentis verbi originem, quæ cuiusmodi sit, accipe è sexto Lucretii:

Principio, quod Auerna vocantur, nomen id ab re
Impositum 'st: quia sunt auibus contraria cunctis.
E regione ea quòd loca cùm aduenere volucres,
Remigii oblitæ pennarum vela remittunt,
Præcipitésque cadunt molli ceruice profusæ
In terram, si fortè ita fert natura locorum.
Aut in aquam, si fortè lacus substratus Auerno 'st
Qualis apud Cumas est.

Antigonus ἐν Ἱστοριῶν παραδόξων Συναγωγῇ. Τὴν δὲ ἐν τοῖς Σαρμάταις λίμνην Ἡρακλείδην γράφειν, ὅτι οὐδὲν τῶν ὀρνίθων ὑπερπετεῖ· τὸ δὲ προσπτὰν ὑπὸ τῆς ὀσμῆς τελευτᾶν· ὃ δὴ καὶ περὶ τὴν Ἄορνιν δοκεῖ γίνεσθαι, καὶ κατίσχυσεν ἡ φήμη παρὰ τοῖς πλείστοις. *De Sarmatarum lacu quodam scribit Heracl[ides], volucrem nullam euadere, & quod accesserit, emori. Quod & in Auerno videtur contingere, eáque fama apud plurimos obtinet.* Strabo lib. 5.

aues concepta pestilente aura labi posse mortuas non it inficias: sed credibiliter in Auerno hoc idipsum fieri denegat.

CIMMERIAS IACVISSE DOMOS.] Meditatè τὸ *Iacuisse* posuit. Domus enim Cimmerion altius sub solo sunt, & ad vicinas permeant illi per fossas. Ideo & *Tartaream urbem* Poëta nominat. Apud Strabonem li. 5. de Cimmeriis dicit Αὐτοὺς ἐν καταγείοις οἰκίαις οἰκεῖν, ἃ καλοῦσιν Ἀργίλλας, καὶ διά τινων ὀρυγμάτων παρ' ἀλλήλους τε φοιτᾶν, καὶ τοὺς ξένους εἰς τὸ μαντεῖον δέχεσθαι πολὺ ὑπὸ γῆς ἱδρυμένον. Eos *in subterraneis habere gurgustiis, quæ Argillas dicunt, & per foueas quasdam ad inuicem commeare, externosque ad oraculum admittere admodum sub terra reconditũ.* Interpretis mun⁹ fungatur Sext. Pomp: *Cimmerij dicũtur homines, qui frigorib. occupatas terras incolunt, quales fuerunt inter Baias, & Cumas in ea regione, in qua cõuallis satis eminenti iugo circundata est, quæ neque matutino, neq; vespertino tempore Sole contegitur.* Ideo Silius *noctémque profundam* dixit. Cætera inibi restant. Sunt & in terra Artesia plurimæ specus ad plura paſſ. M. quandoque fusæ in quibus equilium, ouilium, habitationúmque discrimina. Cœlum excipiunt pertuso terræ dorso loco nescio inter arbusta ferè: hinc lucem, hinc auram spirabilem, & salutarem hauriunt. Eas agrestes refugio petunt, ne belli sæuitia fortunis euertantur omnibus.

Monstrantur Veseua iuga, atque in vertice summo
Depasti flammis scopuli, fractusque ruina
Mons circum, atque Aetnæ fatis certantia saxa.
Necnon Misenum seruantem Idæa sepulchro
Nomina, & Herculeos videt ipso in littore Baulos.
Miratur pelagíq; minas, terræq; labores.
Quæ postquam perspecta viro, repressus ad altos
Inde Pherecyadum muros, & frendentia læto
Palmite deuastat Nysæa cacumina Gauri.
Hinc ad Chalcidicam transfert citus agmina Nolam.
Campo Nola sedet, crebris circundata in orbem
Turribus, & celso facilem tutatur adiri
Planiciem vallo: sed qui non turribus arma
Defendenda daret, verum vltro mœnia dextra
Protegeret, Marcellus opem auxiliúmque ferebat.
Isque vbi Agenoream procul aduentare per æquor,
Et ferre ad muros nubem videt, arma, cruentus
Hostis adest, rapite arma viri, clamátque capítque.
Circunstant rapidi iuuenes, aptántque frementi
Sanguineas de more iubas. sonat inde citato
Agmina disponens passu, tu limina dextræ
Seruabis portæ Nero: tu conuerte cohortes
Ad læuam patrias, & Larinantia signa,
Clarum Volscorum Tulli decus: ast vbi iusso,
Per tacitum ruptis, subita vi, fundite portis

Telorum in campos nimbum, ferar ipse reuulsa
In medios, equitúmque traham certamina porta
Dúmque ea Marcellus, iam claustra euellere Pœni
Et scalis spretos tentabant rumpere mūros.
Insonuere tubæ passim, clamórq; virorum,
Tinnitúsque simul litui, raucóque tumultu:
Cornua, & in membris concussa furentibus arma.
Fertur acerba lues disiectis incita telis,
Effusæque ruunt inopino turbine turmæ,
Improbus vt fractis exundat molibus amnis,
Propulsum vt Borea scopulis impingitur æquor,
Vt rupto terras inuadunt carcere venti.
Nec terrente Libys visu armorúmq;, virumque
Deiectum sperare valet, dux Dardanus instat
Attonito progressus equo, tergísque ruentum
Incumbens hasta, socios nunc voce fatigat.
Perge age, fer gressus, dexter deus, horáque nostra est,
Hac iter in muros Capuæ: Nunc rursus in hostem
Conuersus, sta: quò raperis? non terga tuorum,
Te ductor Libyæ, increpito: stat campus, & arma,
Et Mars in manibus, dimisso à cæde cohortes.
Spectemur soli, Marcellus prælia posco.
Sic rector Latius: iuueníque inuadere pugnam
Barcæo suadebat honor, pretiúmque pericli.
Sed non hæc placido cernebat pectore Iuno,
Cœptóque auertit suprema in fata ruentem.
Sistere perculsos ille, & reuocare laborat.

MONSTRANTVR VESENA IVGA ATQVE IN VERTICE SVMMO DEPASTI FLAMMIS SCOPVLI.] Ex Strabone li. 5. Ὑπέρκειται δὲ τῶν τόπων τούτων ὄρος τὸ Οὐεσούιον ἀγροῖς περιοικούμενος. (Tacitus li. 4. *Planities peramœna ante, quàm Vesuuius faciem loci verteret.*) παγκάλοις πλὴν τῆς κορυφῆς. Αὕτη δ' ἐπίπεδος μὲν πολὺ μέρος ἐστὶν· ἄκαρπος δ' ὅλη· ἐκ δὲ τῆς ὄψεως τεφρώδης, καὶ κοιλάδας φαίνει σηραγγώδεις πετρῶν αἰθαλωδῶν κατὰ τὴν χρόαν, ὡς ἂν ἐκβεβρωμένων ὑπὸ πυρός. *Supra locos hos Vesuuius mons est pulcerrimis aruis circumquaque habitatus præterquam in vertice: hic magnam partem planus est, ac totus infructuosus, adspectantibus cineream faciem obiicit, & caua antris persimilia, fumosarum instar rupium ab igne depastarum*, hoc est, *In vertice depasti flammis scopuli.* De Vesuuii incendio Mart. lib. 4. Epigram. 44.

Cuncta iacent flammis, & tristi mersa fauilla;
Nec Superi vellent hoc licuisse sibi.

Lege

Lege Plinii Epistolam 6. ad Tacitum lib. 6. At sit iterum sub Diocletiano & Maximiano terrore maximo, ita vt longinquis quoque regionibus vastitatis metum afferret incendium: stitit 3. Ianuarius, Gesta eius.

VESEVA IVGA.] Filo Poëtæ termaximi

— & vicina Veseuo
Ora iugo.

Quod de Nola capiendum docet Gellius li. 7. c. 10. Nolam verò vicinam ponit & Silius mox.

ÆTNÆ FATIS CERTANTIA SAXA.] Nihil emuto: venustius tamen videatur:

— saxis certantia saxa:
aut: *— fatis certantia fata.*

Sic Lucanus lib. 1.

— pila minantia pilis.

Æneid. 1.

— fatis contraria fata rependens.

NEC NON MICENVM SERVANTEM IDÆA SEPVLCRO NOMINA.] Dicet Æneis sexta ibi:

Monte sub aërio.

HERCVLEOS VIDET IPSO IN LITORE BAVLOS.] Non procul Baiis Baulos indicat illud Epigrammatographi lib. 4. Epigr. 63.

Dum petit à Baulis mater Cerelia Baias.

Disertim Tacitus Annali 4. vbi de Nerone matri obuiam profecto: *Dehinc obuius in litore (nam Antio aduentabat) excipit manu & complexu, ducitque Baulos: id villæ nomen est, quæ promontorium Misenum inter, & Baianum lacum flexo mari alluitur. Herculeos Baulos,* vt norimus, legam è Symmacho:

Huc Deus Alcides stabulanda armenta coëgit
Eruta Geryonis de lare tergemini.
Inde recens ætas corrupta Boaulia Baulos
Nuncupat, occulto nominis indicio.

CAMPO NOLA SEDET.] Silius:

— per vdos
Alba sedet populos.

Ea dictione vrbes in plano situatæ referuntur. *Sedet*, καθίδρυται. Pomponius Mela li. 2. c. 2. *Post locus, quem Graij μακρὸν τεῖχος Longum murum appellant, & in radice magna peninsulæ sedens Lysimachia. Campo*, inquit, ab insulis Campaniæ Prochyta, Inarime, Sirenusis, aliisque. Nolam discriminet.

MARCELLVS OPEM, AVXILIVMQVE FEREBAT.] Liuius li. 23.

ET FERRE AD MVROS.] Mauelim *Ferri*.

AST VBI IVSSO.] Pro *Iussero*. Æneid. 11. vbi suos Turnus ordinat:

Cætera, quà iusso, mecum manus inferat arma.

Catullus.

— si nefaria scripta
Sexti recepto.

STAT CAMPVS, ET ARMA.] Sic Gryph. Ald. aliíque codd. Rectius sit: *Stet camp. & a.* Sequitur enim: *Spectemur soli.*

Talésne è gremio Capuæ, tectísque sinistris
Egredimur? state ô miseri, queis gloria summa
Dedecori est, nil vos hodie (mihi credite) terga
Vertentes fidum expectat: meruistis vt omnis
Ingruat Ausonia, & sæuo mauorte parastis,
Nequa spes fusos pacis vitæq; maneret.
Vincebat clamore tubas, vocísque vigore
Quamuis obstructas sæuus penetrabat in aures.
Polydamanteis iuuenis Pedianus in armis
Bella agitabat atrox, Troianáq; semina, & ortus
Atque Antenorea sese de stirpe ferebat,
Haud leuior generis fama, sacróque Timauo
Gloria, & Euganeis dilectum nomen in oris.
Huic pater Eridanus, Venetæque ex ordine gentes,
Atque Apono gaudens populus, seu bella cieret,
Seu Musas placidus, doctæque silentia vitæ
Mallet, & Aonios plectro mulcere labores
Non vllum dixere parem, nec notior alter
Qui postquam effusis vrgens vestigia frenis
Pœnorum, iuxta galeam atque insigne perempti
Agnouit spolium Pauli, puer illa gerebat
Non paruo lætus ductoris munere Cinyps,
Dilectus Pœno Cinyps, quo gratior ore
Non fuit, ac nulla nituit plus fronte decoris.
Quale micat sempérque nouum est, quod Tyburis aura
Pascit ebur, vel qui miro candoris honore.
Lucet in aure lapis, rubris aduectus ab vndis.

POLYDAMANTEIS IVVENIS PEDIANVS IN ARMIS.] Volunt Pedianum, cuius nonnulla exstant in Ciceronem, æquæuum Silio ex huius loci coniectura. Quàm sagaciter, ipsi viderint. De nominis modulo dico rudibus vulgo scribi πολὺς, & Πολυδάμας, Ionib. & Homero πουλὺς, & Πουλυδάμας: Æolibus (at pleræque voces è Græcia in Latium traductæ Æolum forma, sic arbitrante Dionysio Halicarnasseo) πωλὺς & Πωλυδάμας. item Persio Sat. 1.

Nam mihi Polydamas.

qui Polydamas scripsere, in superstitionis asylum sese dedere.

ATQVE ANTENOREA SESE DE STIRPE.] Legenda Æneis prima, ibi

Antenor potuit

subditur:

Hic tamen ille vrbem Pataui, sedésque locauit
Teucrorum, & genti nomen dedit, armáque fixit
Troia.

Pedianus generi suo Antenorem Pataiui conditorem inscribebat. Hunc tractum his dimensus est li.7. Lucanus:

Euganeo ...
Colle sedens, Aponus terris vbi fumifer exit,
Atque Antenorei dispergitur vnda Timaui.

SACROQVE TIMAVO.] Timauum sacrum Diomedi. Strabo li.5. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ μυχῷ τοῦ Ἀδρίου καὶ ἱερὸν τοῦ Διομήδους ἐστὶν ἄξιον μνήμης τὸ Τίμαυον. *In intimo sinu Adria Timauum est Diomedi sacrum.* Mela li. 2. c. 4. *Interfluit Timauus nouem capitib. exsurgens vno ostio emissus.*

EVGANEIS DILECTVM NOMEN IN ORIS.] Euganeos lacus Timauo coniungit & Mart. li. 4. Epig. 25.

— *ad Euganeos sola puella lacus.*
Et tu Ledaeo felix Aquileia Timauo.

Liuius in limine Historiarum: *Antenorem cum multitudine Henetûm, qui seditione ex Paphlagonia pulsi, & sedes, & ducem, rege Pylemene ad Troiam amisso, quærebant, venisse in intimum maris Adriatici sinum: Euganeisque, qui inter mare, Alpésque incolebant, pulsis, Henetos, Troianósque eas tenuisse terras: & in quem primum egressi sunt locum, Troia vocatur, pagóque inde* Troia *nomen est.* Causa cur Pedianus ante

— *Troianáque semina, & ortus ferebat.*

Euganearum gentium opida quatuor & viginti putat Cato: Nomen illustrat Plinius li. 3. c.20. indicátque εὐγανίας oras quasi εὐγενείας dictas: *Graios fuisse positos in transitu Graiarum* Alpium *incolas, præstantésque genere Euganeos inde tracto nomine.*

ATQVE APONO GAVDENS POPVLVS.] Felici carmine Claudianus effunditur in laudes Aponi fontis: his clausit etymum:

Fons Antenoreæ vitam qui porrigis vrbi,
Fatáque vicinis noxia pellis aquis.

Ἄπονος námque quod πόνον morbum, & lassitudinem depellit. Lege Claudiani restantia, & Mart. lib. 6. de Thermis Etrusci, item Cassiodor. lib. 2. epist. 39.

GRADIVO IVVENIS, NEC PHOEBO NOTIOR ALTER.] Silio missum à Modio supplementum.

QVOD TIBVRIS AVRA PASCIT EBVR.] Candore commendabili. Mart. lib. 7. Epigr. 12.

Dum Tiburtinis albescere collibus audit
Antiqui dentis fusca Lycoris ebur,
Venit in Herculeos colles: quid Tiburis alti

Aura valet? paruo tempore nigra redit.

lib. 8. Ep. 27.

Et Tiburtino monte quod albet ebur.

lib. 1. Ep. 13. lib. 4. Ep. 62.

RVBRIS ADVECTVS AB VNDIS.] Qui pro *Erythræo mari Rubrum mare* rectè dici negant, aut *Rubras vndas*, eò ablegandi. Per me tamen à Strabone viaticam sumito lib. 16. Ἐρυθρὰν γὰρ λέγειν τινὰς τὴν θάλατταν ἀπὸ τῆς χροίας τῆς ἐμφαινομένης κατ' ἀνάκλασιν, εἴτε ἀπὸ τοῦ ἡλίου κατὰ κορυφὴν ὄντος, εἴτε ἀπὸ τῶν ὀρῶν ἐρυθραινομένων ἐκ τῆς ἀποκαύσεως· ἀμφοτέρως γὰρ εἰκάζειν. Κτησίαν δὲ τὸν Κνίδιον πηγὴν ἱστορεῖν ἐκδιδοῦσαν εἰς τὴν θάλατταν ἐρευθὲς καὶ μιλτῶδες ὕδωρ. Ἀγαθαρχίδην δὲ τὸν ἐκείνου πολίτην παρά τινος τὸ γένος Πέρσου ἱστορῆσαι, διότι Πέρσης τις Ἐρύθρας &c. *Rubrum namque mare à colore propter reuerberationem elucescente quosdam dicere, siue sol sit in vertice, siue à montibus rubescentibus ex ardore: vtrumque enim veri speciem habet. Ctesiam verò Cnidium in historia scribere fontem in mare aquas rubras, miniòque similes euoluere. Agatharchidem verò illius ciuem à quodam genere Persa cognosse ideo appellari, quod Persa quis Erythras, &c.* Eadem, aliáque Eustathius in illud Dionysij:

Ἀγχι δ' Ἐρυθραίων.

Propter hasce causas miniatæ faciei in mari illo, Latinorum dictione nomen *Rubro* est. Fusa est apud Photium cap. 250. disputatio super Erythræo mari, vbi ferè omnium sententias complexus est. Exegit iudicium ad veri normam Solin. c. 46. *Vltra Pelusiacum ostium Arabia est, ad Rubrum pertingens mare, quod Erythræum ab Erythro rege, Persei, & Andromedæ filio, non solùm à colore appellatum Varro dicit.* Ex eodem Varrone Curtius li. 8. & 10.

CVM SVBITO ANTE OCVLOS PAVLI EMERSISSET IMAGO.] *Ceu* scribit Modius. Quæ vocula radius est multæ lucis: neque enim emerserat imago vlla.

MARMOREVM IN IVGVLVM.] Niueum, lacteum, eburneum: eapropter enim Pelopi reformant humerum ex ebore. Pari Venere Martialis lib. 8. Ep. 55.

Marmorea fundens nigra Falerna manu.

Lucilius, siue quod alij volunt, Ennius

— *stare papillas*
Pectore marmoreo.

Ennij lector, & idem Silio lectus Georg. 4.

Tum quoque marmorea caput à ceruice reuulsum.

Næuius Iliade Cypria:

Collum marmoreum torquis gemmata coronat.

Q. Calaber μαρμαρέοις ἵπποις albos significauit.

CVRSVMQVE FERENS AD CASTRA CAPESSIT.] Quid *cursum ferens capessit?* Quid si *Cursúmque furens &c.*?

SVB CVSPIDE TERGA CONTENTI VIDISSE DVCIS. [Vti suprà plus vice simplici dixit *Sub ictu*, quod præsentissimi periculi indicium est. Cui minus id placet, legat: *Sub casside*, vt dicantur contenti visu maligno, neque satis apertis oculis viderint fugitantem An-

nibalem. Alterum tamen prius habeo.

MARTIS ADÆQVANT MARCELLVM DECORI.] Pro Marte victorioso. Lib. 5. *Consulis horror*, pro Consule horrido. Hor. lib. 3. Od. 5. *Prouida mens Reguli*: & Oda 21. *Catonis virtus*. Liuius lib. 6. *Vis Camilli*. Lucret. *Vis Geryonai*. Plautus Menæchmis: *Vulcani violentia*. Propert. *Error Herculis*.

Quem postquam egregium cristis, & casside nota
Fulgentem extremo Pedianus in agmine vidit,
Cùm subita ante oculos Pauli emersisset imago
Sedibus infernis, amissáque posceret arma,
Inuadit frendens, túne ignauissime sacri
Portabis capitis, quæ non sine crimine vester
Inuidiáq. Deûm gestaret tegmina ductor?
En Paulus. vocat inde viri ad spectacula manes
Et fugientis agit costis penetrabile telum.
Tum delapsus equo, galeam atque insignia magni
Consulis abrumpit dextra, spoliátque videntem.
Soluitur omne decus letho, niueósque per artus
It stygius color, & formæ populatur honores.
Ambrosiæ cecidere comæ, violatáq. ceruix
Marmoreum in iugulum collo labente recumbit.
Haud secus oceano rediens Cythereius ignis,
Cùm sese Veneri iactat splendore refecto,
Si subita inuadat nubes, hebetatur, & atris
Decrescens tenebris, languentia lumina condit.
Ipse etiam capta Pedianus casside, nudos
Attonitus stupet ad vultus, irásque coërcet.
Tum galeam magno ad socios clamore reportans
Immitem quatiebat equum, spumantia sæuo
Frena cruentantem morsu, cui turbidus armis
Obuia Marcellus rapido tulit ora tumultu:
Agnoscénsque decus, macte ô virtutis auitæ
Macte Antenoride, nunc, inquit, rapta petamus
Quod superest Libyci ductoris tegmina, & ardens
Terrificis sæuam fundit stridoribus hastam.
Nec forsan voti vanus foret, obuia ni vis
Gestaris opposito tenuisset corpore telum.
Qui dum vicinis ductorem protegit armis,
Transabiit non hunc sitiens grauis hasta cruorem,
Ingentésque minas mutata morte peregit.

Auchitur raptim ductor, discrimine lethi
Turbatus, cursúmque ferens ad castra capessit.
Iámque fugæ immodicus tendit certamine gressum
Præcipitem, versis Pœnorum exercitus armis.
Assequitur telis hostis, longásque viritim
Exatiant iras cladum, cœlóque cruentos
Certatim ostentant, & Diis vltoribus enses.
Ille dies primo docuit, quod credere nemo
Auderet superis, Martis certamine sisti
Posse ducem Libyæ: raptant currúsque virósq.
Massylámque feram, & viuis auulsa reportant
Tegmina bellantum, atque abeunt sub cuspide terga
Contenti vidisse ducis: tum Martis adæquant
Marcellum decori, graditur comitante triumpho
Maior, quàm ferret cùm victor opima tonanti.

IVVENTVS DEBELLATA BONIS CAPVÆ.] Val. Max. li. 9. c. 1. *Illa* [Capua] *vigilantissimum ducem, illa exercitũ acerrimũ dapib. largis, abundanti vino, vnguẽtorum fragrantia, Veneris vsu lasciuiore ad somnũ, & delicias euocauit. Actum demum fracta, & contusa Punica feritas est, cùm Seplasia ei, & Albana castra esse cœperunt.*

AD CONSVETA ... ROMA ... NVNQVAM RECREARE SECVNDIS.] Ἀπὸ κοινοῦ *Se* consueta. Ἀντιλογημα contra nouantem *Recreata*, quod inimicum veritati. Roma etenim licèt non *consueta se recreare*, dum Punici huius belli tempestas tonat; tamen hoc felicis pugnæ nuncio recreata est, quod Poëta non inficiatur, sed dumtaxat hactenus *recreari consuetam*. Aliud prorsus est *non pugnare*, aliud non id confuesse.

DAT POENAS LATEBRÆ.] Seneca Hercule F. *Theseu latebram quære longinquam, abditam.* Tacitus Hist. li. 3. *Fessúsq. misero errore, & pudenda latebra semet occultans.* M. Tull. 2. de diuin. *latebram obscuritatis* dixit.

QVI DVLCEDINE VITÆ INVENERE DOLOS .. NOTANT.] Apertiùs M. Tullius tertio de Officiis: *Sic decem illi, quos post Cannensem pugnam iuratos ad Senatum misit Annibal, se in castra redituros ea, quorum erant potiti Pœni, nisi de redimendis captiuis impetrauissent: si non redierunt vituperandi. De quibus non omnes vno modo. Nam Polybius,* libro sexto exeunte, *bonus autor inprimis, scribit ex decem nobilissimis, qui tum erant missi, nouem reuertisse; à Senatu re non impetrata, vnum ex decem, qui paullò pòst, quàm egressus erat è castris, redisset, quasi aliquid esset oblit° Romæ remansisse.* Reditu *enim in castra liberatũ se esse iureiurando interpretabatur non rectè ... Itaque decreuit Senatus, vt ille veterator, & callidus vinctus ad Annibalem duceretur .. Atilius autem ille, qui Græcè scripsit historiam, plures ait fuisse, qui in castra reuertissent eadem fraude, vt iureiurando liberarentur:*

eósque a censorib. omnib. ignominiis notatos. Legendus Gellius lib.7.c.18.

PVNITVR PATRIAM MEDITANTVM.] Genitiuus index plurium compede vinciendus, non *Meditati*, quod Modius exosculatus est. Nec enim solius Metelli punita est autoritas(quæ *culpa scelerata* Poëtæ)sed & omniū, qui coiuerant in idem conciliabulum; Punitur ἐνεργητικῶς. Cicero pro Milone: *Cuius tu inimicissimum multò crudelius punitus es, quàm erat humanitatis meæ postulare.* Tuscul. lib. 1. *Cùm multi inimicos etiam mortuos puniantur.* secundo Rhetoricorum: *Leges quoque, & iudicia demonstranda sunt, per quæ potuerit id peccatum, quod sponte sua reus punitus sit, moribus, & iudicio vindicari.* Citat & *Punitur* Nonius pro *Punit* è primo Officiorum: Quinctilianus figuratum vult esse dicendi genus.

CERTATIM MATRONA RVIT.] Námque certatim affluentium, & priuatas opes in publicum comportantium is fuit autore Floro numerus post memoriam Senatorum. & Equitum, vt vix suffecerint tabulæ, vix scribarum manus Læuino, Marcellóq. Coss. Tam circumspectè quodque Silius excussit ad verum.

SACRA CVM VOCE SONARET ANTRVM.] Diodorus Siculus lib. 16. χάσμα nominat, & ex adyto modum vaticinandi, ortúmque persequitur. Tædet allegare tam fusa in re vana.

TROIANOS NOTVS SEMPER MINVISSE LABORES.] Ductum ex Aeneid. 6.

Phœbe graues Troiæ semper miserate labores.

Labores, pericula, calamitates. Herculi Deianira:

Quem nunquam Iuno, seriésque immensa laborum
Fregerit.

Silius lib. 1. — *decus memorate laborum*
Antiquæ Hesperiæ.

CENTVM CADAT HOSTIA CVLTRIS.] Sacrificolarum cultro nomen est *Secespita*. Vide Festum. Hoc verò versu Hecatombe signatur.

ÆGIDA TVRBATO QVATIENTEM IN PROELIA MVNDO.] *Mundo*, *cælo.* Iterum Silius lib. 5.

Ipsáq. commoto quatiuntur tartara mundo.

Catullus: — *concussitq. micantia sidera mundus.*

Nemesianus Ecloga prima:

— *sidereásq. colunt sedes, mundóq. fruuntur.*

Seneca Oetæo: *Mundus tonat.* Ipse Hercules: *Quem tuli, mundum peto.* Cælum tulerat, cœlum petebat iamiam ἀποθεωθησόμενος. Græcorum imitatione. Photius c. 249. Ὅτι πρῶτος Πυθαγόρας τὸν οὐρανὸν κόσμον προσηγόρευσε, διὰ τὸ τέλειον εἶναι, καὶ πᾶσι κεκοσμῆσθαι τοῖς τε ζώοις, καὶ τοῖς καλοῖς. *Primus Pythagoras cœlum appellauit mundum, quòd perfectus esset, animalibúsq. omnibus, ac pulcris rebus ornatus.* Vide Macrobium lib.1.c.20.in Somnium Scipionis, & lib. 2. c. 11. Hinc tam dicunt sidera *mundi*, quàm cœli.

Inde furens postquam vallo vix depulit hostem
Ductor Agenoreus, quando hanc, quantóque cruore
Hostili, labem eluerim? mea terga videre

Vosque inuicta diu, nunc heu sine Marte iuuentus
Debellata bonis Capua, non degener ipse
Gestorum, Ausonius verti victricia signa,
Vobis terga dedi, vidi cùm ad bella vocarem,
Non secus atque Italo fugere à ductore pauentes.
Quid reliquum prisci Martis tibi, qui dare terga
Me reuocante potes? fundebat talia Pœnus,
Et Latiæ sese Nolana ad mœnia turmæ
Portantes spolia insigni clamore ferebant.
At consueta graues per longum audire suorum
Euentus Roma, & nunquam recreare secundis,
Allato tandem faustæ certamine pugnæ
Erigitur, primóq. Deûm se munere tollit.
Ante omneis pigra in Martem, fugiénsq laborum
Dum bellum tonat, & sese furata iuuentus
Dat pœnas latebræ, tum qui dulcedine vitæ
Inuenere dolos, iuratáque fœdera Pœno
Corrupere, notant, & purgant crimine gentem.
Punitur patriam meditantum linquere terram
Consilium infelix, sceleratáq. culpa Metelli.
Talia corda virûm: sed enim non fœmina cessit
Mente æquare viros, & laudis poscere partem.
Omnis præ sese portans capitisq. manúsque
Antiquum decus, ac direpta monilia collo,
Certatim matrona ruit, bellóq. ministrant.
Haud tanta cessisse viros in tempore tali
Laudis forte piget: factóq. in secula ituro
Lætantur tribuisse locum: tum celsa senatus
Subsequitur turba, in medium certamine magno
Priuatæ cumulantur opes, nudare penates,
Ac nihil arcanos vitæ melioris ad vsus
Seposuisse iuuat, coit & sine nomine vulgus.
Corpore sic toto ac membris Roma omnibus vsa,
Exangues rursus tollebat ad æthera vultus.
Addunt spem miseris dulcem Parnasia Cyrrha
Portantes responsa viri, nam læta ferebant
Exaudisse adytis, sacra cùm voce tonaret
Antrum, & mugiret Phœbo iam intrata sacerdos.
Soluite gens Veneris grauiores corde timores,

Aduersa,

Aduersa, & quidquid duri sub Marte manebat,
Exhaustum est vobis, restant leuiora laborum,
Et sine pernicie terror, diis vota, precésq.
Ferte modo, & tepidos aris libate cruores,
Neu date terga malis, aderit Gradiuus, & ipse
Delius auertet propiora pericula vates,
Troianos notus semper minuisse labores.
Sed verò, sed enim ante omnes altaria sument
Centum festa Ioui, centum cadat hostia cultris.
Ille trucem belli nubem, sæuásq. procellas
In Libyam violenter aget, spectabitis ipsi
Aegida turbato quatientem in prælia mundo.
Ast ea Parnasi postquam clamata sub antris
Allatum, vulgique Deus peruenit ad aureis,
In Capitolinas certatim scanditur arces,
Sternunturq. Ioui, & delubrum sanguine honorant.
Tum pæana canunt, responsáque fida precantur.
Interea assuetis senior Torquatus in armis,
Sardoas patrio quatiebat milite terras.
Nanq. ortum Iliaca iactans ab origine nomen
In bella Hampsagoras Tyrios renouata vocarat.
Proles pulchra viro, nec tali digna parente
Oscus erat: cuius fretus fulgente iuuenta
Ipse asper pacē, crudos sine viribus annos
Barbarici studio ritus, refouebat in armis.
Isque vbi Torquatum raptim properata ferentem
Signa videt, pugnæq. auidas accedere dextras,
Fraude loci nota, latebrosa per auia saltus
Euolat, & profusa fuga compendia carpens,
Occulta tegitur valle, & frondentibus vmbris.
Insula fluctisono circunuallata profundo
Castigatur aquis, compressáq. gurgite terras
Enormes cohibet, nudæ sub imagine plantæ.
Inde Ichnusa prius Graiis memorata colonis,
Mox Libyci Sardus generoso sanguine fidens
Herculis ex sese mutauit nomina terræ.
Affluxere etiam, & sedes posuere coactas
Dispersi pelago, post eruta Pergama, Teucri.
Nec paruum decus, aduecto cum classe paterna

Agmine Tespiadum, terris Iolae dedisti.
Fama est, cùm laceris Actæon flebile membris
Supplicium lueret, spectatæ in fonte Dianæ,
Attonitum nouitate mali fugisse parentem
Per freta Aristæum, & Sardoos isse recessus,
Cyrenem monstrasse ferunt noua littora matrem.
Serpentum tellus pura, ac viduata venenis,
Sed tristis cælo, & multa vitiata palude.
Qua videt Italiam, saxoso torrida dorso
Exercet scopulis late freta, pallidáque intus
Arua coquit nimium, cancro fumantibus austris.
Cætera propensæ Cereris nutrita fauore.
Hoc habitu terræ nemorosa per inuia crebro
Torquatum eludens hostis, Sidonia pugnæ
Tela exspectabat, sociósque laboris Iberos.

CLAMATA SVB ANTRIS.] *Clamo* bonis Autoribus casum quartum inferebat. Plautus: *Quis me clamat?* Aen 4.

— *Morientem nomine clamat.*

Ex eo vsu *Clamatus* passim obuium. Propert.

Nec tibi clamatæ somnus amarus erit.

Martialis lib. 1. Epigr. 50.

— *Veniet tibi*
Conuiua clamatus prope.

Ouid. 4. Fast.

Persephone, clamant ad tua dona veni.
Et clamata silet.

IN BELLA HAMPSAGORAS TYRIOS RENOVATA VOCABAT.] Scribe *Hypsagoras*, vel *Hapsagoras*. Finito primo Punico bello liberatísque à rebellibus Cartagine, ac Sardinia, transfugarum paucorum mercenariorum accitu Romani insulam inuadunt. Quod ægrè ferentib. Cartaginiensibus, & Sardiniæ dominatum affectantibus bellum indicunt Romani: illi in præsens tutius rati conquiescere (plurimis erant infortuniis accisę illorum opes) id bellum mille ducentis talentis redimunt. Ita Sardiniæ Romani imperant, autor Polybius libro primo. Flagrante verò bello Punico secundo vir indomitus, & inquies:

In bella Hapsagoras Tyrios renouata vocabat,

quæ iam ante consenuerant.

PROFVSA FVGÆ COMPENDIA CARPENS.] Modius *Promisa*. Impressum mihi nil mutare. *Profusa compendia*, longa semita.

NVDÆ SVB IMAGINE PLANTÆ.] Sallust. lib. 2. Histor. *Sardinia in Africo mari facie vestigij humani: in Orientem, quam in Occidentem latior prominet* * * *inde Ichnusa appellata.* Claudianus de bello Gildonico:

Humana speciem plantæ se magna figurat
Insula: Sardiniam veteres dixere coloni.

Sardiniam ipsam Timæus Sandaliotin appellauit ab effigie soleæ, Plin. lib. 3. c. 7. Solin. c. 10. Est enim soleæ vestigio ὁμοιοσχήμων. Sic aliarum rerum comparatione prouincias, & vrbes prisci delinearunt. Eustath. in Dionysium: *Alexandriam paludamento militari adsimilant, Italiam hederæ* (Plin. lib. 3. c. 5. *Est ergo folio, maximè querno adsimilata*) *Iberiam bouis exuuiis, Naxum vitis folio, Peloponnesum platani, Sardiniam humano vestigio, Cyprum ouina pelli, Africam mensæ figuræ.* Aegyptum Scylax Caryandenus in Periplo cùm securis forma componit.

NEC PARVVM DECVS.] Αὐτονομίαν perpetuam, eámque oraculo promissam, & indelibatam vel Cartaginiensib. vel Romanis ringentib. Legendus Diodorus lib. 5. Biblioth.

AGMINE THESPIADVM.] Filiorum Herculis è filiab. Thespii sublatis, quorum agmen recenset Apollodorus lib. 2. Biblioth. Diodor. lib. 5. Θεσπιάδων ὄντων αὐτῇ πολλῶν ἐκ τῶν κατοικησάντων. *Cùm ex habitantib. Thespiadæ multi fuerint.* Alii *Thespiadum* legunt, & in ipso Apollodoro variantia est. *Thestiadæ* fuerint Toxeus, & Plexippus.

TERRIS IOLAE DEDISTI.] Strab. lib. 5. Πορθοῦνται συνεχῶς [Sardo] ὑπὸ τῶν ὀρείων, οἱ καλοῦνται Διαγήβρεις, Ἰολαεῖς πρότερον ὀνομαζόμενοι. Λέγεται γὰρ Ἰόλαος ἄγων τινὰς τῶν παίδων τοῦ Ἡρακλέους ἐλθεῖν δεῦρο, καὶ συνοικῆσαι τοῖς τὴν νῆσον ἔχουσι βαρβάροις: *Sardinia continenter vastatur à montanis, qui Diagebres appellantur, Iolaienses priùs dicti. Fertur enim Iolaüs cum nonnullis filiorum Herculis huc deuenisse, & cum habentib. insulam barbaris sedes iunxisse.* Nobilitatem tamen Iolaënsium vlteriùs protendit Diodor. lib. 5. Τὸ δὲ πλῆθος μέχρι τοῦ νῦν φυλάττει τὴν ἀπὸ Ἰολάου προσηγορίαν. *Vulgus ipsum etiamnum seruat appellationem ab Iolao.* Ex his apud Solin. lib. 4. *Iolaënses* scribe πτεραουμάζως, non *Iolenses*.

MOX LIBYCI SARDVS GENEROSO SANGVINE FIDENS HERCVLIS.] Solin. c. 10. *Sardum ab Hercule procreatum* meminit, cuius historiam mirùm illustrant Pausaniæ radii in Phocicis: Ἑλλήνων δὲ οἱ κατ' ἐμπορίαν ἐσπλέοντες Ἰχνοῦσσαν ἐκάλεσαν, ὅτι τὸ σχῆμα τῇ νήσῳ κατ' ἴχνος μάλιστά ἐστιν ἀνθρώπου . . . Πρῶτοι δὲ διαβῆναι λέγονται ναυσὶν ἐς τὴν νῆσον Λίβυες. ἡγεμὼν δὲ τοῖς Λίβυσιν ἦν Σάρδος ὁ Μακήριδος ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ ἐπονομασθέντος ὑπὸ Αἰγυπτίων τε, καὶ Λιβύων . . . Καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ Σάρδου τούτου μετέβαλεν ἡ νῆσος. Οὐ μέντοι τούς γε αὐτόχθονας ἐξέβαλεν ὁ τῶν Λιβύων στόλος. Σύνοικοι δὲ ὑπ' αὐτῶν οἱ ἐπελθόντες ἀνάγκῃ μᾶλλον, ἢ ὑπὸ εὐνοίας ἐδέχθησαν. *Græci mercatores, qui eò adnauigabant, Ichnusam vocauere, quòd isti insulæ figura est humanum vestigium proxima. Primi autem in eam insulam nauib. traiecisse feruntur Libyes: quib. ductor fuit Sardus Marceridis illius, qui Hercules cognominabatur ab Aegyptiis, atq. Afris, filius: Insuláq. hæc à Sardo nomen mutauit. Non tamen inquilinos depulit Afrorum classis: sed à Sardiniensib. decretum est necessitate magis, quam beneuolentia, vnà vt aduenæ cohabitarent.* Peccant Isidori codices, quibus est *Sardis*, pro *Sardus*.

POST ERVTA PERGAMA TEVCRI.] Plin. lib. 3. c. 7. *Celeberrimi in ea* [Sardinia] *populorum Ilienses, Balari, Corsi.* Ex quo Solinus eidem prouinciæ *Ilienses* alligat c. 10. & Silius:

Námq. ortum Iliaca iactans ab origine nomen

In bella Hampsagoras.

ACTÆON FLEBILE MEMBRIS SVPPLICIVM.] Quòd à Diana cerui facie mutatum sui membratim canes discerpserint distulerintque. Vide Ouid. lib.3. Metam. Diodorum curiosiùs id exsequentem lib. 4. Nonnum Bassaricis.

FVGISSE PARENTEM PER FRETA ARISTÆVM.] Aristæo parens Liber autore Tullio Verrina quarta, & sexta, pluribus Apollo, mater Cyrene fide fabulæ, quam secuti Virgil. Georg. 4. Silius hîc, Diodorus lib. 4. Reapse Cyrnus, Iustinus lib.13. Aristæo filius ex Autonoë Actæon, Thetzes Hist.61.c.6. Ouid.13. Metam. (propterea dicitur *Autonoeius heros*) Diodoro lib 4. Apollodoro lib.3.

PER FRETA ARISTÆVM, ET SARDOOS ISSE RECESSVS.] Diodorus: Εἰς τὴν Σαρδὼ νῆσον καταπλεῦσαι .... μετὰ δὲ ταῦτα ἄλλας τινὰς νήσους ἐπελθεῖν, καὶ κατὰ τὴν Σικελίαν διατρῖψαί τινα χρόνον. *In insulam Sardiniam nauigare. Alias præterea inuasisse insulas, ac in Sicilia moram quandam traxisse.* Sallustius quoq. in Historiarum fragmentis Aristæum scribit in Sardiniam deuenisse. Solinus c. 10. adnectit Aristæum Coralim condidisse, & se populis regem imposuisse.

SERPENTVM TELLVS PVRA, AC VIDVATA VENENIS.] Sardiniæ hoc decus arrogauit Isidorus lib. 14. Originum c. 7. *Venenum ibi quoque non nascitur.* Itē: *In ea neque serpens gignitur, neque lupus*; quæ verba Sallustii videntur.

SED TRISTIS COELO, ET MVLTA VITIATA PALVDE.] Inde loco insanitas: inde iocus Martiali lib.4. Epig.60.

Nullo fata loco possis excludere, cùm mors
Venerit in medio Tibure Sardinia est.

Tibur immigrarat Curiatius: at mortuus est, ac si Sardiniam perniciabilē esset expert⁹. Assiti quoq. montes [montes alii diuiniore aura perflabiles, & bene sani] paludib. vitiantur, eóq. *Insani* audiunt. Flor. lib. 2.c.6. Porrò insania cœli in Sardinia cumulata fuit exiliis, & relegationib. Tacit. Ann. lib.2. denarrat quatuor millia libertini generis Aegyptiorum, ac Iudæorum superstitione infecta, eò vecta coërcendis latrociniis, & *si ob grauitatem cæli*, inquit, *interissent, vile damnum.* Cœli istius meminit & Liuius li. 23.

Qui postquam appulsis animos auxere carinis,
Haud mora prorumpit latebris, aduersáq; late
Agmina inhorrescunt, longúmque coire videtur,
Et conferre gradum: media interualla patentis
Corripiunt campi properatis eminus hastis.
Donec ad expertos enses, fidissima tela
Peruentum, dura inde lues, cedúntque, cadúntque,
Alternísq; animas sæuo in mucrone relinquunt.
Non equidem innumeras cædes, tótq; horrida facta
Sperarim tanto digne pro nomine rerum
Pandere, nec dictis bellantum æquare calorem.
Sed vos Calliope nostro donate labori

Nota parum magni longo tradantur in æuo
Facta viri, & meritum vati sacremus honorem.
Ennius antiqua Mesappi ab origine regis
Miscebat primas acies, Latiæq; superbum
Vitis adornabat dextra decus, hispida tellus
Miserunt Calabri, Rudiæ genuere vetustæ,
Nunc Rudiæ solo memorabile nomen alumno,
Is prima in pugna, vates vt Thracius olim
Infestam bello quateret cum Cizicus Argon,
Spicula deposito Rhodopeia pectine torsit,
Spectandum sese non parua strage virorum
Fecerat, & dextræ gliscebat cædibus ardor.
Aduolat æternum sperans fore, pelleret Oscus
Si tantam labem, ac perlibrat viribus hastam.
Risit nube sedens vani conamina cœpti,
Et telum procul in ventos dimisit Apollo.
Ac super his nimium iuuenis, nimiumque superbi
Sperata hausisti, sacer hic, ac magna sororum
Aonidum cura, & dignus Apolline vates.
Hic canet illustri primus bella Itala versu,
Attollétque duces cælo, resonare docebit
Hic latis Helicona modis, nec cedet honore
Ascræo famáve seni. sic Phœbus, & Osco
Vltrix per geminum transcurrit tempus arundo.
Vertuntur iuuenis casu perculsa per agros
Agmina, & effusæ pariter dant terga cateruæ,
Dum pater audita nati nece turbidus ira
Barbaricum, atque immane gemens, transfigit anhelum
Pectus, & ad manes vrget vestigia nati.

DONEC AD EXPERTOS ENSES FIDISSIMA TELA.] Qui rescribunt *Expertos enses*, fugit eos Liuius lib. 3. *Ad expertam clementiam*, aliisq. quibus id tritum vsu: nec intellexerunt experientiam hanc, cur *enses* à poëta dicantur *fidissima tela*, causam esse. Quod vt penitiùs cernant belli inexperti, lib. 2. apud Liuium notent post emissa iacula, hastilia, pila, fundas exoneratas, gladiis denique rem gestam: *Pilis*, inquit, *inter primam trepidationem abiectis temere magis, quàm emissis, pugna ad gladios venerat.* Liuius iterum lib. 28. Vbi Romani, Hispaniq. vicissim iaculati sunt, *gladiis geri res cœpta est.* Tunc sæuissima strages edi sueta. Vtinam id non toties sæculo nostro expertum!

ALTERNIQVE ANIMAS SÆVO IN MVCRONE RELINQVVNT.] Georg. 4.

Affixa venis, animásque in vulnere ponunt.

ENNIVS ANTIQVA MESSAPI AB ORIGINE REGIS.] Messapi à Marone toties dilaudati:

At Messapus equum domitor Neptunia proles.

Suidas de Ennio: Ὁ ποιητὴς ὁ Μεσσάπιος. *Poëta Messapius.* Messapus Messapiæ dedit originem, Isidor. Hisp. li. 15. Orig. c. 1.

RVDIÆ GENVERE VETVSTÆ.] Mella li. 2. c. 4. *Ennio ciue nobiles Rudiæ.*

IS PRIMA IN PVGNA.] Agnoscitque mares animos in Ennio Claudianus Præf. in 3. li. de Laud. Stilic.

— castrisque solebat
Omnibus in medias Ennius ire tubas.

Quæ superant, fructuosè legentur.

INFESTAM BELLO QVATERET CVM CYZICVS ARGON.] Ita codices quaterni, qui mihi reliqui, prauè: quis non videt? Argonautæ Colchos petebant: Cyzicus sese tulit obuiam, euentu sed infelici, occubuit. Pompon. Mella li. 1 c. 19. *Trans amnem sedet in ceruice peninsulæ Cyzicum: nomen Cyzicus indidit, quem à Minyis imprudentibus, cum Colchum peterent, fusum acie, fugatúmque accepimus.* Scribendum igitur *Infaustam Argo.* pro *Infestis Argonautis.* Quod si est, cur *imprudentes Minyæ*, qui ex Silii sententia Cyzicum arma contrà ferentem, obtruncarunt? Fortè alter, atque alter alteram, atque alteram sequitur historiam. Ita profectò est. Siquidem Argonautæ prolixa quadam cum humanitate à Cyzico rege Dolionum excepti nocte soluerant, & vento reflante cùm reueherentur, Cyzicus ratus Pelasgos, quibuscum illi bellum erat, facta in eos impressione, nulla Argonautarum voluntate occidit, Apollodorus li. 1.

NIMIVMQVE SVPERBI SPERATA HAVSISTI.] *Sperata superba* liquet scribendum, inquit nonnemo. Iactantius. Intelligo *Superbi* viri *sperata.* Pari filo suprà *Monstrata* extulit.

AONIDVM CVRA, ET DIGNVS APOLLINE VATES.] Desit medio carmini *Est.* Theodoro Marcilio subitò natum:

Aonidum curáque & dignus Ap. iv.

RESONARE DOCEBIT HIC LATIS HELICONA MODIS.] Rescribi potest *Latis*, vel *Latijs.* Hactenus Græcorum Poëtarum flos fuit: efflorescet & *Latijs modis* Ennius. Lucret. li. 1.

Ennius vt noster cecinit, qui primus amœnam
Detulit ex Helicone perenni flore coronam.

Silius:

Hic canet illustri primus bella Itala versu.

Callimachus Latius consimili laude li. 3. Eleg. 1.

Primus ego ingredior puro de fonte sacerdos
Itala per Graios orgia ferre modos.

At Libyæ ductor Marcello fractus, & acri
Contusus pugna, campos damnarat, & arma
Verterat ad miseras non æqui Martis Acerras.

Inde vbi permiſit flammis, atque enſibus vrbem,
Nuceriæ nihilo leuior nec parcior ira
Incuſſit ſeſe, atque æquauit mœnia terræ.
Poſt Caſilina ſibi multum obluctatus iniquis
Defendentum armis, ægre reſerauerat aſtu
Limina, & obſeſſis vitam penſauerat auro.
Iámque in Dauniuagos perfundens agmina campos
Flectebat rabiem, quò præda vel ira vocaſſet.

NON ÆQVI MARTIS ACERRAS: INDE VBI PERMISIT FLAMMIS, ATQVE ENSIBVS VRBEM NVCERIÆ NIHILO LEVIOR.] Siſenna: *Protinus agros populabundus ad Nuceriam conuertit* apud Nonium verbo *Populat*, & Gell. lib. 11. cap. 15. Perfidiæ Punicæ illuſtre documentum. Appianus Libycis: Οὗτοι [Cartaginienſes] ὑπήκοον ἡμῶν [*Nuceram*] ἐπὶ συνθήκῃ λαβόντες, ὥστ᾽ ὀμόσαντες σὺν δύο ἱματίοις ἕκαστον ἀπολύσειν, τὴν μὲν βουλὴν αὐτῆς ἐς τὰ βαλανεῖα συνέκλεισαν, καὶ ὑποκαίοντες τὰ βαλανεῖα ἀπέπνιξαν. τὸν δὲ δῆμον ἀπιόντα κατηκόντισαν. Latinè reddet Val. Maximus li. 9. c. 6. *Annibal porro Nucerinos hortatu ſuo cum binis veſtimentis vrbem inexpugnabilibus muris egreſſos vapore, & fumo balnearum ſtrangulando, & Acerranorum Senatum eadem ratione extra mœnia euocatum in profundum puteorum abijciendo nonne bellum aduerſus populum Romanum, & Italiam profeſſus aduerſus ipſam fidem acrius geſſit, mendacijs, & fallacia quaſi præclaris artibus gaudēs?* Cauſa cur Silius dixerit Miſeras *non æqui Martis* Acerras. Ex his pateat illud λοξὸν Poëtæ in Ibym:

Vt quos dux Pœnus merſit putealibus vndis.

Nuceriæ & Acerrarum eandem fortunam facit Zonaras tom. 2. Annalium. Iterum meminit Appianus Annibalicis. Liuius lib. 21 Nucerinos inermes ſtatuit cum ſingulis veſtimentis, nec tantæ diritatis memoriam ſuggerit.

POST CASILINA.] Obſidium Caſilini iucundæ lectionis erit apud Liuium lib. 23.

MVLTVM LVCTATVS INIQVIS DEFENDENTVM ARMIS.] Caſilinates rarius è muris in Annibalem incurrerunt, pauciſſimique armis cæſi, teſte Strab. lib. 5. Ciues in ea vrbe non admodum multi, quorum infrequentiæ leuandæ inerant Prænestini viri DXL. eodem autore, & Sex. Pompeio verbo *Nuculæ*. Cur ego Annibal *multum obluctatus eorum armis*? Satius eſt ſcribi *Animis*. Magna enim animorum pertinacia defenſata ea vrbs. Tam infenſis ſiquidem fuerunt in Annibalem animis ὥσθ᾽ ὑπὸ λιμοῦ διακοσίων δραχμῶν πραθέντος μυὸς, ὁ μὲν πωλήσας ἀπέθανεν, ἐσώθη δ᾽ ὁ πριάμενος, *Vt per famem ducentis drachmis mure vendito, emtor ſeruatus ſit, venditor perierit.* Iterum Strabo miratur eorum animos cum Annibale: Ἰδὼν δ᾽ αὖ τινας πλησίον τοῦ τείχους σπείροντας γογγύλην, θαυμάσαι φασὶν, Ἀννίβαν. τῆς μακροθυμίας, εἰ ἐλπίζουσιν τέως ἀνθέξειν, ἕως τελεσφορήσῃ ἡ γογγύλη· καὶ δὴ περιγενέσθαι πάντας φασὶ πλὴν ὀλίγων τῶν ἢ λιμῷ διαφθαρέντων, ἢ ἐν ταῖς μάχαις. In quibus ſi pauci omnino deſiderati, rarò deſcenſum opinor in prœlium, nec tam eorum armis, quàm infractis animis,

& nimia quadam] tolerantia obfirmatis obluctatum Annibalem.

Fumabat versis incensa Petilia tectis,
Infelix fidei, miseraque secunda Sagunthο,
Ac quondam Herculeam seruare superba pharetram.
Verterat & mentem Tyria ad conata Tarentus,
Portisque intrarant Pœni, sed enim arce corusca
Fisa loco manus Ausoniæ, stipata sedebat.
Hic (miranda) mouens classem, quæ condita portu
Astabat, nanque angustis è faucibus æquor
Erumpit scopulos inter, patulóque recessu
Effundit campis secretum gurgite pontum.
Inclusas igitur, quibus haud enare dabatur
Arce superposita, claustris maris extulit astu,
Pérque auersa tulit portatus in arua carinas.
Lubrica roboreis aderant substramina plaustris,
Atque recens cæsi tergo prolapsa iuuenci
Aequorcam rota ducebat per gramina puppim.
Et iam per colles, dumósque ad littus adacta
Innabat pelago, veniens sine remige classis.
Nuntius interea, vectis non more carinis
Terentem freta, curarum feruoribus implet.
Dum procul Oebalios auet expugnare nepotes,
Et primus rostris sulcet naualibus arua,
Obsessos Capuæ muros, claustra ipsa reuelli
Portarum, ac totum miseris incurrere bellum,
Linquit cœpta ferox, pennásq; addente pudore,
Atque ira simul, immanis per proxima motu
Euolat, & minitans auida ad certamina fertur.
Haud secus amisso tigris si concita fœtu
Emicet, attonitæ paucis lustratur in oris
Caucasus, & saltu transmittitur alite Ganges,
Donec fulmineo partus vestigia cursu
Colligit, & rabiem prenso consumit in hoste.
Obuius huic sparso Centenius agmine raptim
Funditur, audendi prauus, facilísq; periclis.
Sed paruum decus Annibali: nam vitis honore
Perfunctus Latiæ, subito stimularat agrestes,
Semermémque manum sternendam obiecerat hosti.

Bis

Bis septem demissa neci, nec substitit agmen,
Millia bis septem, quæ non sollertior ense,
Sed genus insignis, iustis ducebat in armis
Fuluius, ast æque per corpora fusa iacentum
Raptum iter est, victórque moram non passus eundi.

INFELIX FIDEI, MISERÆQVE SECVNDA SAGVNTHO.] *Petilia.* Fides eorum patuit, quòd cæteris Bruttys ad Annibalem deficientibus separata consilia habuerunt, & in fide steterunt: quæ quo in Romanos obstinatior, acriùs Pœnum asperabat. Deinde à Romanis (tam erant eorum res accisæ!) non potuit præsidium lacrymis miserabiliter in curiæ vestibulo profusis per legatos obtinere: tamen in fide perstitit, arsit. Liuius lib. 23. *Ira* igitur ad Petiliam *vocauit* Annibalem: sed & *præda* fortè: nam vbi vber gleba est, diuitiæ, & deliciæ regnant. Hinc Martial. libr. 2. Ep. 57.

Petilianis delicatus in regnis.

MISERÆQVE SECVNDA SAGVNTHO.] Valer. Maxim. lib. 6. c. 6. deplorata laudatáque Saguntho[r]um fide: *Idem præstando Petellini eundem laudis honorem meruerunt.* Vide restantia.

AC QVONDAM HERCVLEAM SERVARE SVPERBA PHARETRAM.] Æneid. 3.

— hic illa ducis Melibæi
Parua Philoctetæ subnixa Petilia muro.

Dum à Petilia solueret Annibal, in Pelorum gubernatorem crudeliter sæuit. Val. Maximus li. 9. cap. 8. Apud Senecam Philoctetæ donat sagittas Hercules: eò dicitur

Petilia Herculeam seruare superba pharetram.

Strabo li. 6. Πετηλία μὲν ἐν μητρόπολις νομίζεται τῶν Λευκανῶν, καὶ συνοικεῖται μέχρι νῦν ἱκανῶς. Κτίσμα δ' ἐστὶ Φιλοκτήτου φυγόντος τὴν Μελίβοιαν κατὰ στάσιν. *Petilia Lucanorum metropolis æstimatur, atque in hoc æuum satis habitata est. Opus est Philoctetæ ob seditionem Melibœam fugientis.* Solin. c. 8. fortè legendum: *Ab!*

EFFVNDIT CAMPIS SECRETVM GVRGITE PONTVM.] Si mare, aquam infundit campis; ex se, siue ex *gurgite effundit*: quare cùm τὸ *Effundit* ratio ferat, atque librorum consensus, cur Modius ἐξελίξει; *Effundit campis* dictum ad eam formam: *It clamor cælo*, immuneráque talia vel ipsi Silio.

CLAVSTRIS MARIS EXTVLIT ASTV.] Non *Æstu*?

PORTATVS IN ARVA CARINAS.] *Portatus* non est vehiculum, quod Marso sedit: est verò ipsa deportatio, & exagoga carinarum. Plinius libr. 9. cap. 35. *Tædia exquisita perditiore portatu*, seu gestatione.

ET IAM PER COLLES, DVMOSQVE.] Id Græci dicunt διϊσθμίσαι, ὑπερισθμίσαι. *Per Isthmum traijcere.* Polybius ὑπερνεωλκεῖν Strabo. Ex hac porro Silii descriptione aperiri potest illud Horatii lib. 1. Od. 4, paucis intellectum:

Trahúntque siccas machinæ carinas.

*SIL

Nam etsi veris tempestatem inibi describat: tamen epithetum *Siccas* refert carmen ad operas helciariorum nauem per solum trahentium, aut promouentium, quod soli spatium Græci ὁλκοὶ nominant. Maximus Tyrius λόγῳ γ. congruit: Ἐθεάσω νεῶν ἐρύσεις ἐκ θαλάττης ἄνω, καὶ λίθων ἀγωγὰς ὑπερφυεῖς κατὰ μέγεθος παντοδαποῖς ἑλιγμοῖς, καὶ ἀναστροφαῖς ὀργάνων. *Spectasti nauium tractiones sursum è mari, & immani magnitudine lapidum ductiones omnigenis tormentis, & instrumentorum reuolutionibus.* Eiusmodi machinæ & instrumenta ὁλκοὶ *machina trahax.* Thucididi c. 3. & χαμουλκοὶ μηχαναί. *Machinæ solo trahentes.* Polluci dicuntur lib. 7. Factum pingit Apollonius:

Σπείρης δ' εἰν ὁλκῷ ξεστὰς στορέσαντο φάλαγγας·
Τὴν δὲ κατ' αὐτῆ κλῖναν ἐπὶ πρώτῃσι φάλαγξι,
Ὥς κεν ὀλισθαίνουσα δι' αὐτάων φορέοιτο.
Holco nauicula rasas strauere phalangas,
Quam pronam primis inclinauere phalangis,
Vt ferretur eis fluido per lubrica lapsu.

DVM PROCVL OEBALIOS AVET EXPVGNARE NEPOTES.] *Procul* à Capua *Oebal*os, seu Lacedæmonios nepotes, qui sunt *Tarentini*, ardet expugnare. *Oebalia pellex* Ouidio est Helena.

PENNASQVE ADDENTE PVDORE.] Maro:
— *timor addidit alas.*

SEMERMEMQVE MANVM.] Nullus liber aliter. Emendatius σωμίζης *Semiermémque.* Ita scribitur Liuii li. 25. hac ipsa in re.

HAVT SECVS AMISSO TIGRIS SI CONCITA FOETV
EMICET: ATTONITÆ PAVCIS LVSTRATVR IN HORIS CAVCASVS.] Mirum ingenium feræ. Plin. lib. 8. c. 18. *Animal velocitatis tremendæ, & maximè cognitæ, dum capitur. Totus eius fœtus, qui semper numerosus est, ab insidiante rapitur equo quàm maximè pernici, atque in recentem subinde transfertur. At vbi vacuum cubile reperit fœta (maribus enim non est cura sobolis) fertur præceps odore vestigans. Raptor appropinquante fremitu abijcit vnum ex catulis. Tollit etiam morsu, & pondere etiam ocyor remeat iterúmque consequitur, & subinde, donec in nauem regresso irrita feritas sæuit in litore.* Solin. cap. 27. Mela lib. 2. c. 5.

CENTENIVS AGMINE RAPTIM.] Liuius li. 25.

Exequiæ, tantum famam noménque volentem
Horrificæ mentis, tenuerunt funere læto.
Nanque per insidias (infandum) & ab hospite cæsus,
Colloquium & promissa petit dum perfida gentis
Lucanæ Gracchus, cæco circumdatus astu
Occiderat, laudémq; Libys rapiebat humandi.
Sed non vt scitum celerare ad mœnia Pœnum
Astabat res vllo loco. iam Consul vterque
Præcipites aderant, Nola vis omnis & Arpis
Aeui floridior Fabius, rapida arma ferebant,
Hinc Nero, & hinc volucres Syllanus nocte diéq.

Impellebat agens, properata ad bella, cohortes,
Vndique conueniunt, pariterq; opponere cunctos
Vni ductores iuueni placet, arduus ipse
Tifata inuadit propior, quà mœnibus instat
Collis, & è tumulis subiectam despicit vrbem.
Verùm vbi tot sese circunfundentibus armis
Vallatas sociûm portas, vniq; negari
Intrauisse sibi, Capuáq; erumpere cernit,
Anxius aduentus, nunc ferro frangere cœtum
Obstantum meditatur, & huic nunc auia cœpta
Consilia, atque astu quærit tot millia portis
Abstrahere arctatis, cinctósq; resoluere muros.
Sic igitur secum, curásq; ita corde fatigat:

NOMENQVE VOLENTEM HORRIFICÆ MENTIS TENVERVNT FVN. LÆTO.] Annibalem humatorem. Exemplari Heynsiano est *Mitifica mentis.* Adde colorem seu tu pictor, seu fictor es. Certè Apuleii vox, est *Mitificus,* neque hoc equidem loco incongruens. En isti coniecturæ fauetur à Suida paris historiæ narratu: Ἕως τοῦ λαβεῖν ἀφορμὰς πρὸς ἀπόδειξιν τῆς αὐτοῦ πρᾳότητος, καὶ καλοκαγαθίας· Τοιγαροῦν χωρὶς λύτρων ἀποστείλας τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ τῷ Ἀντιπάτρῳ τοὺς τετελευτηκότας θάψαι κελεύσας, ἔτι δὲ καὶ συνθεῖναι τὰ τούτων ὀστᾶ, καὶ τῶν ἀπαλλαττομένων τοὺς πλείστους ἀμφιέσας διὰ τὴν ἀγχίνοιαν. *Dum suæ clementiæ, ac probitatis demonstrandæ occasionem caperet. Dimissis igitur absque lytro captiuis, & mortuorum Antipstro commendata sepultura, ossiúmque compónendorum cura, & quadam animi solertia vestitis abeuntium plurimis.* Neque displiceat *Mentis honorifica*: quippe studebat Annibal videri funeris honorem habuisse mortuo. Certè merito *Horrifica* retinere horremus: neque nobis nolentibus rescribatur è Valerio Flacco *Iustifica,* quando cadaueri *Iusta* fiunt. Neque hîc tam coniectationes quæritamus, quam iustam tentamus emendationem. Quare palmaria fuerit emendatio *Honorifica*, cui velificatur præter Liuium Valerius Maximus lib. 5. cap. 1. *Quare aliquanto ei* (Annibali) *plus gloriæ Paullus Gracchus, & Marcellus sepulti, quàm oppressi attulerunt.*

ASTABAT RES VLLO LOCO.] Licentius feriabantur operæ, quoties edendus Silius. Libri pene omnes, vel ab Heynsio, sic habent. βελτιῶσαι:

Sat stabat res vlla loco.

Eò trahunt sequentia:

— *iam Consul vterque*
Præcipites aderant (vides trepidari?) *Nola vis omnis & Arpis,*
Æui floridior Fabius.

Iunior Maximi filius.

GENTIS LVCANÆ.] *Lucani appellati dicuntur, quòd eorum regio sita est ad partem stellæ luciferæ: vel quòd loca cretosa sunt, id est multæ lucis: vel à Lucilio duce, vel quòd primitus in luco consederunt.* Sext. Pompeius.

TIFATA INVADIT PROPIOR.] Sex. Pomp. *Tifata etiam locus iuxta Capuam,*

Lacus, cui fauet Apollonii Scholiastes in li.1. *Τῖφος ὁ κάθυδρος τόπος. Tiphos, locus vliginosus.* Liuius li.7. *Tifata imminentes Capuæ colles.*

ET HVIC NVNC AMA COEPTO CONSILIA.] Deliberabundum fingit Annibalem, cui modò in mentem erat hostium globos perrumpere, modò consilia huic inimica cogitationi coquebantur. Mihi res apertissima. Cui non? Modio reponenti: *Init nunc.*

Quò mens ægra vocas? rursúsne pericula sumam
Non æquus regione loci? Capuáq; vidente
Terga dabo? an residens vicini vertice montis
Excindi ante oculos patiar socialia tecta?
Non ita me experti Fabius, Fabióque magister
Turbarum expertor, cùm clausos milite colles
Euasi victor, sparsosque per arua iuuencos
Iactare accensis stimulaui cornibus ignes.
Haut dum omnes abiere doli, defendere nobis
Si Capuam ereptum est, dabitur circundare Romam.
Hæc postquam placita, & tenuit sententia mentem,
Non expectato Titan dum gurgite lucem
Spirantes proferret equos, impellit in agmen
Voce manúq; viros, & cœpta immania pandit.
Perge, age, vince omnem miles virtute laborem,
Et quantum humani possunt se tendere passus,
Arduus accelera, Romam petis: hoc iter Alpes,
Hoc Cannæ statuere tibi, eia incute muris
Vmbonem Iliacis, Capuæq; rependе ruinas,
Quam tanti fuerit cadere, vt Palatia cernas
Et demigrantem Tarpeia sede Tonantem.

NON ITA ME EXPERTI FABIVS, FABIOQVE MAGISTER TVRBARVM EXPERTOR.] Vocem hanc nullo vsu pronunciat Marsus, addítque *Expertor* ab Experior. *nimis affectatè Poëta loquitur.* Lectio est vitiosa nuce non licenda. Euerratur, redeátque loco nitor:

— *Fabiique magister* [equitum Minucius]
Turbarum expertem.

Me Annibalem · quippe bobus lymphatis eorum custodias turbaui: nunc turbæ de nouo fabricandæ. Esto insessa Capua, Romam contrà aggrediar, tum turbæ, tum tumultus. Hac ipsa oratione paribus minis:

Haut dum omnes abiere doli vel,
— *Fabióque magister*
Turbarum inceptor.

Hoc autem παρῴδηται ex Æn.11.

Non ita me experti Bitias, & Pandarus ingens
Et quos nullo die victor ſua tartara miſi.

Modio videbatur *Aſperior* legendum.

Hoc iter Alpes Hoc Cannæ statvere tibi.] Modius *Strauere*. vſitatiore ſermone. quid opus ? *Statuêre* valet : *Alpes*, quas ſuperuaſimus, & *Cannæ* victoriæ noſtræ campus, non permittebant nos recentes à cæde hoſtium Romam tendere : ſed *hoc iter*, quod nunc inſiſtimus, *Statuere* : atq. adeo *hoc* nobis *iter*, & Romanis fatale,

— *Eia incute muris*
Vmbonem Iliacis.

Sic Poëta lib. 1.

Quâ capuli ſtatuêre moræ.

Qvam tanti fverit cadere.] Lautiſſima dictio. Ouidius:

Nec tanti Calydon, nec tota Ætolia tanti:
Vna tamen tanti Deianira fuit.

Silius è Verrina ſexta: *Fuit tanti mihi crede: haberes, quod defenderes.* Aut ex lib.5.ad Att.epiſt.8.*Nihil nobis fuerat tanti.*

Et denigrantem Tarpeia sede Tonantem.] Libri plures hoc inquinati cœno. Meliores præferunt *Demigrantem*. Vox, quæ præſentem Romæ potiundæ ſpem Pœnis afferat. Nec malè legeretur:

Et de Tarpeia nigrantem ſede Tonantem.

Lib.8. dictum de elephanto:

— *dorſo*
Bellua nigranti.

Nigrantem Iouem offuſum caligine, quæ ferè tonitrus præuia. Fauet huic coniecturæ ſeries. Satis Annnibali eſt ſic promittere:

— *vt palatia cernas.*

ἀπὸ κοινοῦ. *Et* [Cernas] *nigrantem Iouem*, ſeu νεφεληγερέτην: *nubium concitorem. Cernas*, non ſpectes, videas: ſed palatia poſſideas, & ſedem Tarpeiam, inq; ea *Tonantem* nigrantem: quod aliis hæreditarium ius parit, vobis pariat militaris enſis. Romani Pœnis adimant Capuam: dum Pœni Romanis patriam. Parum enim ſit oculis Romam vſurparę. Præterea de Ioue Tonante, & tempeſtates ciente ſub exitum libri dicitur:

— *fluit agmen aquarum*
Turbine confuſum piceo, & nigrante procella, &c.

Vel: *Et de nigrante Tarpeia ſede Tonantem.*

Inſtructi glomerant greſſus, Roma auribus hæret,
Roma oculis, credúntque ducis ſollertibus actis
Aptius id cœptum, quam ſi duxiſſet ab ipſo
Fatali Aeneadis campo, Vulturna citata
Tranſmittunt aluo vada, poſtremíque relinquunt
Tardandis Italis corruptas igne carinas.
Tum Sidicina legunt pernicibus arua maniplis,

ὀρθία, τῦ βαλεῖν τ' ἐν κλήματα γῆς & iacere palmites in fulcũ. Duplex ferendi vitẽ ratio: aut enim palmites rectà solo infigũtur; Strab. li. 15. scribit Susidẽ, & Babylonẽ sic à Macedonib. consitã vitibus: *Οὐ ταφρεύοντες, ἀλλὰ παττάλους ἀπὸ σιδηρωμένους ἐξ ἄκρων πήξαντες, εἶτ' ἐξαιροῦντες, ἀντὶ δ' αὐτῶν κλήματα καθιέντες ὀρθίως*: *Non fodiunt, sed præferratas in summo sudes defigunt, tum reuellunt, atq. in locũ ipsorum palmites rectà demittunt.* Aut flexus palmes ab imo, fulco committitur, quam vulgatiorem vitem ferendi rationem tradit Virgilius. Vtramq. versu extremo complexus est Nonnus. Memoria teneo quibusdam gentibus inobseruatum vtrumq. sed eorum modus in historia notatur. Strabo lib. 11 pro miraculo ducit vites esse in Albania, quæ non fodiendo colantur: serenda præceptio hæc est: Plinii lib. 17. c. 22. de vite: *Sulco latitudo palæ est: scrobibus ternorum pedum in quamcúmque partem: altitudo in quocunq. genere tripedalis. Ideo nec vitis minor transferri debet ex statura etiamnum duabus gemmis. Emolliri terram minutiis in scrobe ima sulcis, fimóque misceri necessarium.* Dicit ergo Silius Allifanum agrum *non esse inaratum Iaccho*, hoc est, huiusmodi arandi cultura vinum proferre bonæ notę. Ponit eam Horatius, aut indicat lib. 2. Sat. 8.

Inuertunt Allifanis [vinis] *vinaria tota.*

Licentiùs indulgentem laudi correctionis tam facilè labi est! Ista ego ni scissem, diuinassem aliter. Benigna Ceres quæ largo prouentu: *Tellus irata*, vel infructuosa, vel noxia ferens; quo pacto supra Silius immania Gallorum corpora *Irata tellure sata* cecinit. Quare si studio laudis, non veri, prouectus fuissem, dixissem:

— *Allifanus Iaccho*
Haud iratus ager.

Alia passim sub acumen calami nasci possunt: sed Autoribus deprauandis. Quæ si non essent, cur scientissimus naturæ Plinius vinitores grauat lib. 17. c. 14. *Aut circumfosser iniurioso ictu verberauit: vel etiam subarator imprudens laxauit radices, corpúsue desquamauit.*

Præceps ad ripas immani turbine fertur,
Sulfureis gelidus quà serpit leniter vndis
Ad genitorem Anio, labens sine murmure Tybrim
Hic vt signa ferox, dimensáq. castra locauit,
Et ripas tremefecit eques, perterrita pulsis
Ilia prima vadis sacro se coniugis antro
Condidit, & cunctæ fugerunt gurgite nymphæ.
At matres Latiæ, ceu mœnia nulla supersint,
Attonitæ, passim furibundis gressibus errant.
Ante oculos astant laceræ trepidantibus vmbræ,
Quæque grauem ad Trebiam, quæq. ad Ticina fluenta
Oppetiere necem, Paulus Gracchusq. cruenti
Flamminiúsque simul, miseris ante ora vagantur.

Clausit

Clausit turba vias, stat celsus, & asper ab ira,
Ingentémque metum toruo domat ore senatus.
Interdum tamen erumpunt sub casside fusæ
Per tacitum lacrymæ, quidnam fortuna minetur,
Quídve parent superi: pubes dispersa per altas
Stat turres, atque hac ventum sub corde volutat
Vt iam Roma satis credat defendere muros.

SVLPHVREIS GELIDVS QVA SERPIT MOLLITER VNDIS AD GENITOREM ANIO LABENS SINE MVRMVRE TIBRIM.] Albulæ vndas sulphureas arrogat quoq. Martialis lib.1.Epig.13.

Canáque sulphureis Albula fumat aquis.

Albula verò Tiberis est Liuio reste lib.1. Eustathio, & Dione. Sed in Tiberim euoluitur Anio, sæpius id testante lib.5. Strabone & Silio lib.1.

Qua pater acceptis Anienis ditior vndis
In pontum flauo descendit gurgite Tibris.

Vtrique medicandi vis. Strabo lib. 5. Ἐν δὲ τῷ πεδίῳ τούτῳ ὁ Ἀνίων διέξεισι, καὶ τὰ Ἄλβουλα ῥεῖ καλούμενα ὕδατα ψυχρὰ ἐκ πολλῶν πηγῶν πρὸς ποικίλας νόσους, καὶ πίνουσι, καὶ ἐγκαθημένοις ὑγιεινά: *Prælabitur huic cãpo Anio; & quæ Albulæ vocãtur aquæ ex pluriũ fontiũ confluuio frigẽtes, contra varios morbos salubres seu bibas illas, seu adsideas.*

DIMENSAQ. CASTRA LOCAVIT.] *Degrumari* dixit Ennius pro eo.

— — vidmque
Vt degrumari castris mensor solet olim.

PERTERRITA PVLSIS ILIA PRIMA VADIS SACRO SE CONIVGIS ANTRO.] Coniugis Tiberis. Horatius lib.1. Oda 2.

Vidimus flauum Tiberim retortis
Litore Etrusco violenter vndis
Ire deiectum monumenta regis,
Templáq; Vestæ.
Iliæ dum se nimium querenti
Iactat vltorem, vagus & sinistra
Labitur ripa Ioue non probante vxorius amnis.

Ouidius lib. 3. Eleg. 5. Operis immemorabilis Iliæ coniugem dat Anienem. An vt Anio, & Tibris miscent aquas, sic vocabula? Non ita retur Dionysius Halicar. li. 5. Ποταμὸν Ἀνίωνα, ὃς ἐκ πόλεως μὲν Τιβύρων καθ᾽ ὑψηλοῦ πολὺ ἐκχεῖται σκοπέλου, φέρεται δὲ διὰ τῆς Σαβίνων, καὶ Ῥωμαίων πεδιάδος ὁρίζων τὴν ἑκατέρων χώραν. Συνάπτει δὲ τὸ ῥεῦμα τῷ Τιβέρει ποταμῷ καλὸς μὲν ὀφθῆναι, γλυκὺς δὲ πιεῖν. *Anio Tibure de editißimo effunditur scopulo; fertur aute per Sabinos, & Romanorũ campos vtramq; prouinciã finiẽs. Iungit autem aquas cum Tiberi visu elegans, potatu suauis.*

CVNCTÆ FVGERVNT GVRGITE NYMPHÆ] Quot? centum. Ouid. suprà facit hæc Anienem loqui, vxorium amnem:

Ilia pone metus: tibi regia nostra patebit:
Teque colent amnes: Ilia pone metus.
Tu centum, aut plures inter dominabere Nymphas:

In bella Hampsagoras.

ACTÆON FLEBILE MEMBRIS SVPPLICIVM.] Quòd à Diana cerui facie mutatum sui membratim canes discerpserint distulerintque. Vide Ouid. lib.3. Metam. Diodorum curiosiùs id exsequentem lib. 4. Nonnum Bassaricis.

FVGISSE PARENTEM PER FRETA ARISTÆVM.] Aristæo parens Liber autore Tullio Verrina quarta, & sexta, pluribus Apollo, mater Cyrene fide fabulæ, quam secuti Virgil. Georg. 4. Silius hîc, Diodorus lib. 4. Reapse Cyrnus, Iustinus lib.13. Aristæo filius ex Autonoë Actæon, Thetzes Hist.61.c.6. Ouid.13. Metam. (propterea dicitur *Autonoeius heros*) Diodoro lib.4. Apollodoro lib.3.

PER FRETA ARISTÆVM, ET SARDOOS ISSE RECESSVS.] Diodorus: Εἰς τὴν Σαρδὼ νῆσον καταπλεῦσαι ... μετὰ δὲ ταῦτα ἄλλας τινὰς νήσους ἐπελθεῖν, καὶ κατὰ τὴν Σικελίαν διατρῖψαί τινα χρόνον. *In insulam Sardiniam nauigare. Alias præterea inuasisse insulas, ac in Sicilia moram quandam traxisse.* Sallustius quoq. in Historiarum fragmentis Aristæum scribit in Sardiniam deuenisse. Solinus c. 10. adnectit Aristæum Coralim condidisse, & se populis regem imposuisse.

SERPENTVM TELLVS PVRA, AC VIDVATA VENENIS.] Sardiniæ hoc decus arrogauit Isidorus lib. 14. Originum c. 7. *Venenum ibi quoque non nascitur.* Itē: *In ea neque serpens gignitur, neque lupus*; quæ verba Sallustii videntur.

SED TRISTIS COELO, ET MVLTA VITIATA PALVDE.] Inde loco insanitas: inde iocus Martiali lib.4. Epig.60.

Nullo fata loco possis excludere, cùm mors
Venerit in medio Tibure Sardinia est.

Tibur immigrarat Curiatius: at mortuus est, ac si Sardiniam perniciabilē esset expert⁹. Adsiti quoq. montes [montes alii diuiniore aura perflabiles, & bene sani] paludib. vitiantur, côq. *Insani* audiunt. Flor. lib. 2.c.6. Porrò insania cœli in Sardinia cumulata fuit exiliis, & relegationib. Tacit. Ann. lib.2 denarrat quatuor millia libertini generis Aegyptiorum, ac Iudæorum superstitione infecta, cò vecta coërcendis latrociniis, *& si ob grauitatem cæli*, inquit, *interissent, vile damnum.* Cœli istius meminit & Liuius li. 23.

Qui postquam appulsis animos auxere carinis,
Haud mora prorumpit latebris, aduersáq; late
Agmina inhorrescunt, longúmque coire videtur,
Et conferre gradum: media interualla patentis
Corripiunt campi properatis eminus hastis.
Donec ad expertos enses, fidissima tela
Peruentum, dura inde lues, cedúntque, cadúntque,
Alternìq; animas sæuo in mucrone relinquunt.
Non equidem innumeras cædes, tótq; horrida facta
Sperarim tanto digne pro nomine rerum
Pandere, nec dictis bellantum æquare calorem.
Sed vos Calliope nostro donate labori

Nota parum magni longo tradantur in æuo
Facta viri, & meritum vati ſacremus honorem.
Ennius antiqua Meſappi ab origine regis
Miſcebat primas acies, Latiæq; ſuperbum
Vitis adornabat dextra decus, hiſpida tellus
Miſerunt Calabri, Rudiæ genuere vetuſtæ,
Nunc Rudiæ ſolo memorabile nomen alumno,
Is prima in pugna, vates vt Thracius olim
Infeſtam bello quateret cum Cizicus Argon,
Spicula depoſito Rhodopeia pectine torſit,
Spectandum ſeſe non parua ſtrage virorum
Fecerat, & dextra gliſcebat cædibus ardor.
Aduolat æternum ſperans fore, pelleret Oſcus
Si tantam labem, ac perlibrat viribus haſtam.
Riſit nube ſedens vani conamina cœpti,
Et telum procul in ventos dimiſit Apollo.
Ac ſuper his nimium iuuenis, nimiúmque ſuperbi
Sperata hauſiſti, ſacer hic, ac magna ſororum
Aonidum cura, & dignus Apolline vates.
Hic canet illuſtri primus bella Itala verſu,
Attollétque duces cælo, reſonare docebit
Hic latis Helicona modis, nec cedet honore
Aſcræo famáve ſeni. ſic Phœbus, & Oſco
Vltrix per geminum tranſcurrit tempus arundo.
Vertuntur iuuenis caſu perculſa per agros
Agmina, & effuſæ pariter dant terga cateruæ,
Dum pater audita nati nece turbidus iræ
Barbaricum, atque immane gemens, transfigit anhelum
Pectus, & ad manes vrget veſtigia nati.

DONEC AD EXPERTOS ENSES FIDISSIMA TELA.] Qui reſcribunt *Exertos enſes*, fugit eos Liuius lib. 3. *Ad expertam clementiam*, aliíſq. quibus id tritum vſu: nec intellexerunt experientiam hanc, cur *enſes* à poëta dicantur *fidiſsima tela*, cauſam eſſe. Quod vt penitiùs cernant belli inexperti, lib. 2. apud Liuium notent poſt emiſſa iacula, haſtilia, pila, fundas exoneratas, gladiis denique rem geſtam: *Pilis*, inquit, *inter primam trepidationem abiectis temere magis, quam emiſsis, pugna ad gladios venerat.* Liuius iterum lib. 28. Vbi Romani, Hiſpaniq. viciſſim iaculati, ſunt, *gladiis geri res cœpta eſt.* Tunc ſæuiſſima ſtrages edi ſueta. Vtinam id non toties ſæculo noſtro expertum!

ALTERNIQVE ANIMAS SÆVO IN MVCRONE RELINQVVNT.] Georg. 4.

Affixa venis, animásque in vulnere ponunt.

ENNIVS ANTIQVA MESSAPI AB ORIGINE REGIS.] Messapi à Marone toties dilaudati:

At Messapus equum domitor Neptunia proles.

Suidas de Ennio: Ὁ ποιητὴς ὁ Μεσσάπιος. *Poëta Messapius.* Messapus Messapiæ dedit originem, Isidor. Hisp. li. 15. Orig. c. 1.

RVDIÆ GENVERE VETVSTÆ.] Mella li. 2. c. 4. *Ennio cive nobiles Rudiæ.*

IS PRIMA IN PVGNA.] Agnoscitque mares animos in Ennio Claudianus Præf. in 3. li. de Laud. Stilic.

— castrisque solebat
Omnibus in medias Ennius ire tubas.

Quæ superant, fructuosè legentur.

INFESTAM BELLO QVATERET CVM CYZICVS ARGON.] Ita codices quaterni, qui mihi reliqui, prauè: quis non videt? Argonautæ Colchos petebant: Cyzicus sese tulit obuiam, euentu sed infelici, occubuit. Pompon. Mella li. 1 c. 19. *Trans amnem sedet in ceruice peninsulæ Cyzicum: nomen Cyzicus indidit, quem à Minyis imprudentibus, cum Colchum peterent, fusum acie, fugatúmque accepimus.* Scribendum igitur *Infaustam Argo.* pro *Infestis Argonautis.* Quod si est, cur *imprudentes Minyæ*, qui ex Silii sententia Cyzicum arma contrà ferentem, obtruncarunt: Fortè alter, atque alter alteram, atque alteram sequitur historiam. Ita profectò est. Siquidem Argonautæ prolixa quadam cum humanitate à Cyzico rege Dolionum excepti nocte soluerant, & vento reflante cùm reueherentur, Cyzicus ratus Pelasgos, quibuscum illi bellum erat, facta in eos impressione, nulla Argonautarum voluntate occidit, Apollodorus li. 1.

NIMIVMQVE SVPERBI SPERATA HAVSISTI.] *Sperata superba* liquet scribendum, inquit nonnemo. Iactantius. Intelligo *Superbi* viri *sperata*. Pari filo suprà *Monstrata* extulit.

AONIDVM CVRA, ET DIGNVS APOLLINE VATES.] Deest medio carmini *Est*. Theodoro Marcilio subitò natum:

Aonidum curáque & dignus Ap. iv.

RESONARE DOCEBIT HIC LATIIS HELICONA MODIS.] Rescribi potest *Latiis*, vel *Latijs*. Hactenus Græcorum Poëtarum flos fuit: efflorescet & *Latijs modis* Ennius. Lucret. li. 1.

Ennius vt noster cecinit, qui primus amœnam
Detulit ex Helicone perenni flore coronam.

Silius:

Hic canet illustri primus bella Itala versu.

Callimachus Latius consimili laude li. 3. Eleg. 1.

Primus ego ingredior puro de fonte sacerdos
Itala per Graios orgia ferre modos.

At Libyæ ductor Marcello fractus, & acri
Contusus pugna, campos damnarat, & arma
Verterat ad miseras non æqui Martis Acerras.

Inde vbi permisit flammis, atque ensibus vrbem,
Nuceriæ nihilo leuior nec parcior ira
Incussit sese, atque æquauit mœnia terræ.
Post Casilina sibi multum obluctatus iniquis
Defendentum armis, ægre reserauerat astu
Limina, & obsessis vitam pensauerat auro.
Iámque in Dauniuagos perfundens agmina campos
Flectebat rabiem, quo præda vel ira vocasset.

NON ÆQVI MARTIS ACERRAS: INDE VBI PERMISIT FLAMMIS, ATQVE ENSIBVS VRBEM NVCERIÆ NIHILO LEVIOR.] Sisenna: *Protinus agros populabundus ad Nuceriam conuertit* apud Nonium verbo *Populat*, & Gell. lib. 11. cap. 15. Perfidiæ Punicæ illustre documentum. Appianus Libycis: Οὗτοι [Cartaginienses] ὑπηκόοις ἡμῶν [*Nuceram*] ἐπὶ συνθήκῃ λαβόντες, καὶ ὀμόσαντες σὺν δύο ἱματίοις ἕκαστον ἀπολύσειν, τὴν μὲν βουλὴν αὐτῶν ἐς τὰ βαλανεῖα συνέκλεισαν, καὶ ὑποκαίοντες τὰ βαλανεῖα ἀπέπνιξαν. τὸν δὲ δῆμον ἀπιόντα κατηκόντισαν. Latinè reddet Val. Maximus li. 9. c. 6. *Annibal porro Nucerinos hortatu suo cum binis vestimentis vrbem inexpugnabilibus muris egressos vapore, & fumo balnearum strangulando, & Acerranorum Senatum eadem ratione extra mœnia euocatum in profundum puteorum abyciendo nonne bellum aduersus populum Romanum, & Italiam professus aduersus ipsam fidem acrius gessit, mendacijs, & fallacia quasi præclaris artibus gaudens?* Causa cur Silius dixerit Miseras *non æqui Martis* Acerras. Ex his pateat illud λοξὸν Poëtæ in Ibym:

Vt quos dux Pœnus mersit putealibus vndis.

Nuceriæ, & Acerrarum eandem fortunam facit Zonaras tom. 2. Annalium. Iterum meminit Appianus Annibalicis. Liuius lib. 21 Nucerinos inermes statuit cum singulis vestimentis, nec tantæ diritatis memoriam suggerit.

POST CASILINA.] Obsidium Casilini iucundæ lectionis erit apud Liuium lib. 23.

MVLTVM LVCTATVS INIQVIS DEFENDENTVM ARMIS.] Casilinates rarius è muris in Annibalem incurrerunt, paucissimique armis cæsi, teste Strab. lib. 5. Ciues in ea vrbe non admodum multi, quorum infrequentiæ leuandæ inerant Prænestini viri DXL. eodem autore, & Sex. Pompeio verbo *Nuculæ*. Cur ego Annibal *multum obluctatus eorum armis*? Satius est scribi *Animis*. Magna enim animorum pertinacia defensata ea vrbs. Tam infensis siquidem fuerunt in Annibalem animis ὥστε ὑπὸ λιμοῦ διακοσίων δραχμῶν πραθῆναι μυὸς, καὶ τὸν μὲν πωλήσαντα ἀποθανεῖν, σωθῆναι δὲ τὸν πριάμενον, *Vt per famem ducentis drachmis mure vendito, emtor seruatus sit, venditor perierit.* Iterum Strabo miratur eorum animos cum Annibale: Ἰδὼν δὲ αὐτοὺς πλησίον τοῦ τείχους σπείροντας γογγύλην, θαυμάζειν ὡς ἔοικεν, Ἀννίβας, τῆς μακροθυμίας, εἰ ἐλπίζουσι τέως ἀνθέξειν, ἕως τελεσφορήσει τὴν γογγύλην· καὶ δὴ περιγενέσθαι πάντας φασὶ πλὴν ὀλίγων τῶν ἢ λιμῷ διαλυθέντων, ἢ ἐν ταῖς μάχαις. In quibus si pauci omnino desiderati, rarò descensum opinor in prœlium, nec tam eorum armis, quàm infractis animis,

Bis septem demissa neci, nec substitit agmen,
Millia bis septem, quæ non sollertior ense,
Sed genus insignis, iustis ducebat in armis
Fuluius, ast æque per corpora fusa iacentum
Raptum iter est, victórque moram non passus eundi.

INFELIX FIDEI, MISERÆQVE SECVNDA SAGVNTHO.] *Petilia.* Fides eorum patuit, quod cæteris Bruttys ad Annibalem deficientibus separata consilia habuerunt, & in fide steterunt: quæ quo in Romanos obstinatior, acriùs Pœnum asperabat. Deinde à Romanis (tam erant eorum res accisæ!) non potuit præsidium lacrymis miserabiliter in curiæ vestibulo profusis per legatos obtinere: tamen in fide perstitit, arsit. Liuius lib. 23. *Ira* igitur ad Petiliam *vocauit* Annibalem : sed & *præda* fortè : nam vbi vber gleba est, diuitiæ, & deliciæ regnant. Hinc Martial. libr. 2. Ep. 57.

Petilianis delicatus in regnis.

MISERÆQVE SECVNDA SAGVNTHO.] Valer. Maxim. lib. 6. c. 6. deplorata laudatáque Sagunthorum fide: *Idem præstando Petellini eundem laudis honorem meruerunt.* Vide restantia.

AC QVONDAM HERCVLEAM SERVARE SVPERBA PHARETRAM.] Æneid. 3.

— hic illa ducis Melibæi
Parua Philoctetæ subnixa Petilia muro.

Dum à Petilia solueret Annibal, in Pelorum gubernatorem crudeliter sæuit. Val. Maximus li. 9. cap. 8. Apud Senecam Philoctetæ donat sagittas Hercules: eò dicitur

Petilia Herculeam seruare superba pharetram.

Strabo li. 6. Πετηλία μὲν οὖν μητρόπολις νομίζεται τῶν Λευκανῶν, καὶ συνοικεῖται μέχρι νῦν ἱκανῶς. Κτίσμα δ᾽ ἐστὶ Φιλοκτήτου φυγόντος τὴν Μελίβοιαν κατὰ στάσιν. *Petilia Lucanorum metropolis æstimatur, atque in hoc annum satis habitata est. Opus est Philoctetæ ob seditionem Melibæam fugientis.* Solin. c. 8. fortè legendum: *Ah!*

EFFVNDIT CAMPIS SECRETVM GVRGITE PONTVM.] Si mare, aquam infundit campis; ex se, siue ex *gurgite effundit*: quare cùm τὸ *Effundit* ratio ferat, atque librorum consensus, cur Modius ἀθετεῖ, *Effundit campis* dictum ad eam formam : *It clamor cælo*, immuneráque talia vel ipsi Silio.

CLAVSTRIS MARIS EXTVLIT ASTV.] Non *Æstu*?

PORTATVS IN ARVA CARINAS.] *Portatus* non est vehiculum, quod Marso sedit : est verò ipsa deportatio, & exagoga carinarum. Plinius libr. 9. cap. 35. *Tædia exquisita perditiore portatu*, seu gestatione.

ET IAM PER COLLES, DVMOSQVE.] Id Græci dicunt διαθμηνίσαι, ὑπερισθμίσαι. *Per Isthmum traycere.* Polybius ὑπερνεωλκεῖν Strabo. Ex hac porro Silii descriptione aperiri potest illud Horatii lib. 1. Od. 4, paucis intellectum.

Trahúntque siccas machinæ carinas.

Nam etsi veris tempestatem inibi describat: tamen epithetum *Siccas* refert carmen ad operas helciariorum nauem per solum trahentium, aut promouentium, quod soli spatium Græci δίολκον nominant. Maximus Tyrius λογῳ γ. congruit: Εἶδες ἄν που νεῶν ἐρύσεις ἐκ θαλάττης ἄνω, καὶ λίθων ἀγωγαὶ ὑπερφυεῖς κατὰ μέγεθος παντοδαποῖς ἑλιγμοῖς, καὶ ἀναστροφαῖς ὀργάνων. *Spectasti nauium tractiones sursum è mari, & immani magnitudine lapidum ductiones omnigenis tormentis, & instrumentorum reuolutionibus.* Eiusmodi machinæ & instrumenta ὁλκοὶ *machina trahax.* Thucididi c. 3. & χαμουλκοὶ μηχαναί. *Machinæ solo trahentes.* Polluci dicuntur lib. 7. Factum pingit Apollonius:

> Σπείρης δ᾽ εἰν ὁλκῷ ξεστὰς στορέσαντο φάλαγγας·
> Τὴν δὲ κατ᾽ αὐτὴν κλῖναν ἐπὶ πρώτῃσι φάλαγξι,
> Ὥς κε ὀλισθαίνουσα δι᾽ αὐτάων φορέοιτο.
> *Holco nauiculæ rasas strauere phalangas,*
> *Quam pronam primis inclinauere phalangis,*
> *Vt ferretur eis fluido per lubrica lapsu.*

DVM PROCVL OEBALIOS AVET EXPVGNARE NEPOTES.] *Procul* a Capua *Oebalios*, seu Lacedæmonios nepotes, qui sunt *Tarentini*, ardet expugnare. *Oebalia pellex* Ouidio est Helena.

PENNASQVE ADDENTE PVDORE.] Maro:

> — *timor addidit alas.*

SEMERMEMQVE MANVM.] Nullus liber aliter. Emendatius σωιζῆας *Semiermémque.* Ita scribitur Liuii li. 25. hac ipsa in re.

HAVT SECVS AMISSO TIGRIS SI CONCITA FOETV
EMICET: ATTONITÆ PAVCIS LVSTRATVR IN HORIS CAVCASVS.] Mirum ingenium feræ. Plin. lib. 8. c. 18. *Animal velocitatis tremendæ, & maximè cognita, dum capitur. Totus eius fœtus, qui semper numerosus est, ab insidiante rapitur equo quammaximè pernici, atque in recentem subinde transfertur. At vbi vacuum cubile reperit fœta (maribus enim non est cura sobolis) fertur præceps odore vestigans. Raptor appropinquante fremitu abijcit vnum ex catulis. Tollit etiam morsu, & pondere etiam ocyor remeat iterúmque consequitur, & subinde, donec in nauem regresso irrita feritas sæuit in litore.* Solin. cap. 27. Mela lib. 23. c. 5.

CENTENIVS AGMINE RAPTIM.] Liuius li. 25.

Exequiæ, tantum famam noménque volentem
Horrificæ mentis, tenuerunt funere læto.
Nanque per insidias (infandum) & ab hospite casus,
Colloquium & promissa petit dum perfida gentis
Lucanæ Gracchus, cæco circumdatus astu
Occiderat, laudémq; Libys rapiebat humandi.
Sed non vt scitum celerare ad mœnia Pœnum
Astabat res vllo loco. iam Consul vterque
Præcipites aderant, Nola vis omnis & Arpis
Aeuis floridior Fabius, rapida arma ferebant,
Hinc Nero, & hinc volucres Syllanus nocte diéq.

Impellebat agens, properata ad bella, cohortes,
Vndique conueniunt, paritérq; opponere cunctos
Vni ductores iuueni placet, arduus ipse
Tifata inuadit propior, quà mœnibus instat
Collis, & è tumulis subiectam despicit vrbem.
Verùm vbi tot sese circunfundentibus armis
Vallatas sociûm portas, vníq; negari
Intrauisse sibi, Capuáq; erumpere cernit,
Anxius aduentus, nunc ferro frangere cœtum
Obstantum meditatur, & huic nunc auia cœpta
Consilia, atque astu quærit tot millia portis
Abstrahere arctatis, cinctósq; resoluere muros.
Sic igitur secum, curásq; ita corde fatigat:

NOMENQVE VOIENTEM HORRIFICÆ MENTIS TENVERVNT FVN. LÆTO.] Annibalem humatorem. Exemplari Heynsiano est *Mitifica mentis*. Adde colorem seu tu pictor, seu fictor es. Certè Apuleii vox, est *Mitificus*, neque hoc equidem loco incongruens. En isti coniecturæ fauetur à Suida paris historiæ narratu: Ἕως τοῦ λαβεῖν ἀφορμὰς πρὸς ἀπόδειξιν τῆς αὐτοῦ πραότητος, καὶ καλοκαγαθίας· Τοιγαροῦν χωρὶς λύτρων ἀποστείλας τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ τοὺς Ἀντιπάτρῳ τοὺς τετελευτηκότας θάψαι κελεύσας, ἔτι δὲ καὶ συνθεῖναι τὰ πυρὶ τὰ ὀστᾶ, καὶ τῶν ἀπαλλαττομένων τοὺς πλείστους ἀμφιέσας διὰ τὴν ἀγχίνοιαν. *Dum suæ clementiæ, ac probitatis demonstranda occasionem caperet. Dimissis igitur absque lytro captiuis, & mortuorum Antipstro commendata sepultura, ossiúmque compónendorum cura, & quadam animi solertia vestitis abeuntium plurimis.* Neque displiceat *Mentis honorifica*: quippe studebat Annibal videri funeris honorem habuisse mortuo. Certè merito *Horrifica* retinere horremus: neque nobis nolentibus rescribatur è Valerio Flacco *Iustifica*, quando cadaueri *Iusta* fiunt. Neque hîc tam coniectationes quæritamus, quam iustam tentamus emendationem. Quare palmaria fuerit emendatio *Honorifica*, cui velificatur præter Liuium Valerius Maximus lib. 5. cap. 1. *Quare aliquanto ei* (Annibali) *plus gloriæ Paullus Gracchus, & Marcellus sepulti, quàm oppressi attulerunt.*

ASTABAT RES VLLO LOCO.] Licentius feriabantur operæ, quoties edendus Silius. Libri pene omnes, vel ab Heynsio, sic habent. βέλτιον:

Sat stabat res vlla loco.

Eò trahunt sequentia:

— *iam Consul vterque*
Præcipites aderant (vides trepidari?) *Nola vis omnis & Arpis,*
Æui floridior Fabius.

Iunior Maximi filius.

GENTIS LVCANÆ.] *Lucani appellati dicuntur, quòd eorum regio sita est ad partem stellæ luciferæ: vel quòd loca cretosa sunt, id est multæ lucis: vel à Lucilio duce, vel quòd primitus in luco consederunt.* Sext. Pompeius.

TIFATA INVADIT PROPIOR.] Sex. Pomp. *Tifata etiam locus iuxta Capuam,*

Lacus, cui fauet Apollonii Scholiastes in li. 1. Τῖφος ὁ κάθυδρος τόπος. *Tiphos, locus vliginosus.* Liuius li. 7. T*ifata imminentes Capuæ colles.*

ET HVIC NVNC AMA COEPTO CONSILIA.] Deliberabundum fingit Annibalem, cui modò in mentem erat hostium globos perrumpere, modò consilia huic inimica cogitationi coquebantur. Mihi res apertissima. Cui non? Modio reponenti: *Init nunc.*

Quo mens ægra vocas? rursúsne pericula sumam
Non æquus regione loci? Capuáq; vidente
Terga dabo? an residens vicini vertice montis
Excindi ante oculos patiar socialia tecta?
Non ita me experti Fabius, Fabióque magister
Turbarum expertor, cùm clausos milite colles
Euasi victor, sparsosque per arua iuuencos
Iactare accensis stimulaui cornibus ignes.
Haut dum omnes abiere doli, defendere nobis
Si Capuam ereptum est, dabitur circundare Romam.
Hæc postquam placita, & tenuit sententia mentem,
Non expectato Titan dum gurgite lucem
Spirantes proferret equos, impellit in agmen
Voce manúq; viros, & cœpta immania pandit.
Perge, age, vince omnem miles virtute laborem,
Et quantum humani possunt se tendere passus,
Arduus accelera, Romam petis: hoc iter Alpes,
Hoc Cannæ statuere tibi, eia incute muris
Vmbonem Iliacis, Capuæq; repende ruinas,
Quam tanti fuerit cadere, vt Palatia cernas
Et demigrantem Tarpeia sede Tonantem.

NON ITA ME EXPERTI FABIVS, FABIOQVE MAGISTER TVRBARVM EXPERTOR.] Vocem hanc nullo vsu pronunciat Marsus, additque *Expertor* ab Experior. *nimis affectatè Poëta loquitur.* Lectio est vitiosa nuce non licenda. Euerratur, redeatque loco nitor:

— *Fabrique magister* [equitum Minucius]
Turbarum expertem.

Me Annibalem: quippe bobus lymphatis eorum custodias turbaui: nunc turbæ de nouo fabricandæ. Esto insessa Capua, Romam contrà aggrediar, tum turbæ, tum tumultus. Hac ipsa oratione paribus minis:

Haut dum omnes abiere doli vel,
— *Fabióque magister*
Turbarum inceptor.

Hoc autem παρῴδηται ex Æn. 11.

Non ita me experti Bitias, & Pandarus ingens
Et quos nullo die victor sua tartara misi.

Modio videbatur *Asperior* legendum.

HOC ITER ALPES HOC CANNÆ STATVERE TIBI.] Modius *Strauere.* vsitatiore sermone. quid opus? *Statuêre* valet: *Alpes*, quas superuasimus, & *Cannæ* victoriæ nostræ campus, non permittebant nos recentes à cæde hostium Romam tendere: sed *hoc iter*, quod nunc insistimus, *Statuere*: atq. adeo *hoc* nobis *iter*, & Romanis fatale,

— *Eia incute muris*
Vmbonem Iliacis.

Sic Poëta lib. 1.

Quâ capuli statuêre moræ.

QVAM TANTI FVERIT CADERE.] Lautissima dictio. Ouidius:

Nec tanti Calydon, nec tota Ætolia tanti:
Vna tamen tanti Deianira fuit.

Silius è Verrina sexta: *Fuit tanti mihi crede: haberes, quod defenderes.* Aut ex lib.5.ad Att.epist.8.*Nihil nobis fuerat tanti.*

ET DENIGRANTEM TARPEIA SEDE TONANTEM.] Libri plures hoc inquinati cœno. Meliores præferunt *Demigrantem.* Vox, quæ præsentem Romæ potiundæ spem Pœnis afferat. Nec malè legeretur:

Et de Tarpeia nigrantem sede Tonantem.

Lib.8. dictum de elephanto:

— *dorso*
Bellua nigranti.

Nigrantem Iouem offusum caligine, quæ ferè tonitrus præuia. Fauet huic coniecturæ series. Satis Annibali est sic promittere:

— *vt palatia cernas.*

ἀπὸ κοινοῦ. *Et* [Cernas] *nigrantem Jouem*, seu νεφεληγερέτην: *nubium concitorem.* *Cernas*, non spectes, videas: sed palatia possideas, & sedem Tarpeiam, inq; ea *Tonantem* nigrantem: quod aliis hæreditarium ius parit, vobis pariat militaris ensis. Romani Pœnis adimant Capuam: dum Pœni Romanis patriam. Parum enim sit oculis Romam vsurpare. Præterea de Ioue Tonante, & tempestates ciente sub exitum libri dicitur:

— *fluit agmen aquarum*
Turbine confusum picco, & nigrante procella, &c.

Vel: *Et de nigranti Tarpeia sede Tonantem.*

Instructi glomerant gressus, Roma auribus hæret,
Roma oculis, credúntque ducis sollertibus actis
Aptius id cæptum, quam si duxisset ab ipso
Fatali Aeneadis campo, Vulturna citata
Transmittunt aluo vada, postremíque relinquunt
Tardandus Italis corruptas igne carinas.
Tum Sidicina legunt pernicibus arua maniplis,

Threiciámque Calen, vestras à nomine nati
Orithyia domos, hinc Alifanus Iaccho
Haud inaratus ager, nymphísque habitata Casini
Rura euastantur: mox & vicinus Aquinas,
Et quæ fumantem texere giganta Fregellæ
Agmine carpuntur volucri: fert concitus inde
Per iuga celsa gradum, duris quà rupibus hæret
Bellator Frusino, & surgit suspensa tumenti
Dorso, frugiferis cerealis Anagnia glebis.
Iamq. adeo est campos ingressus, & arua Labici,
Linquens Telegoni pulsatos ariete muros,
Haud dignam inter tanta moram, nec amœna retentant
Algida, nec iuxta Iunonis tecta Gabinæ.

VVLTVRNA CITATA TRANSMITTVNT ALVO VADA.] Age verò Bonasos istos vada transmittentes *citata aluo spectatum admißi, risum teneatis amici*? Modius cum addicto legunt *Alno*. Ego *citato alueo*. Concinniùs sanè, quàm prima vocali tot exeuntib. voculis. Eodem cum illis sensu: illi materiam pro naue vsurpant: ego partem, secutus Iuuenalem Satyra 12.

Cùm plenus fluctu medius foret alueus.

Vereor, ne metuentior manus, trepidánsque spondiacam vocem *Alueo* admittere, locum in peius retulerit. Verùm & aliàs Silius:

— *spumantique incubat alueo.*

Lib. 14.

— *flammis victricib. insonat alueo,*

de naui. Ibidem:

— *submergitur alueus vndis.*

Modium iuuerint illa Virgiliana Georg. 2.

— *Torrentem vndam leuis incitat alnus*
Missa Pado.

Item: — *alnos sensere cauatas.*

Ista Silii lib. 14.

Celsáque anhelatis exsurgens ictibus alnus.

Theod. Marcilius vir incomparabilis mutatione ab omni manum abstinet. Námque *Alueus γαστὴρ νεώς* Græcis æquè, ac Latinis. Martialis lib. 10. Epigr. 76. *Cappadocæ catastæ*. Dictioni *Vulturna vada* geminæ sunt istæ Silii lib. 10.

Atque ea dum iuxta Tyrius stagna Aufida ductor.

Lib. 14. *Trasymena fluenta*, item: *Ticina fluenta*. Propert. lib. 3. Eleg. 14.

Et cadit in patulos lympha Aniena lacus.

Ouid. in Epist.

Mittit Abydeno Sesta puella viro.

Hor. in Arte:

Aut flumen Rhenum, aut pluuius describitur arcus.

HINC ALLIFANVS IACCHO HAVD INARATVS AGER.] Liuii, Plinii, aliorum libri emendatiores geminant *LL* in *Alliphe*: Vetus item inscriptio: *Ordo, & populus Allifanorum.* Igitur & inde vox orta totidem literis fuit integranda, improbè truncatis Silii, Strabonis pluriúmque exemplaribus. Modius *Inamatus* legit. Heynsius *Ingratus*. Inscitè ambo errant in re priscis notatissima, atque in voce probissima per inutiam improbanda. Maro Georg. 1.

Nec vlla interea est inaratæ gratia terræ.

Iam doceo necessario legendum *Inaratus*, atque insimul Modii, Heynsiiq; correctiones Silii esse dehonestamenta, experientiam euertere, ac serendæ vitis rationem. Cùm enim arboribus accipiendis solum adaptetur aratro, teste Festo, cur id in vitem conuenire non potest? *Sulci appellantur*, inquit Festus, *qua aratrum ducitur, vel sationis faciendæ causa, vel vrbis condendæ, vel fossura rectis lateribus, vbi arbores serantur.* Certè pars laboris in vineto colendo non vltima est *Arare.* Georg. 2.

— ea nec mansuescit [salsa tellus] *arando,*
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina seruat.

Ibidem singulari disertitudine:

Est etiam ille labor curandis vitib. alter,
Cui nunquam exhausti satis est. namq. omne quotannis
Terq. quatérque solum scindendum, glebáque versis
Æternùm frangenda bidentibus.

Nec sine cultione, & aratione soli vitiferi potest illud capi in Catulli Car. Nuptiali:

Ut vidua in nudo vitis quæ nascitur arvo
Hanc nulli agricolæ, nulli accoluere iuuenci.

Q. Calaber. lib. 8.

Ὡς δ' ὁπότ' αἰζηοὶ μεγάλης ἀνὰ γουνὸν ἀλωῆς
Ὄρχατον ἀμπελόεντα διατμήξωσι σιδήρῳ
Σπερχόμενοι, τῶν δ' ἶσον ἀέξεται εἰς ἔριν ἔργον.
Ut quando iuuenes, vbi fertilis area campi est,
Ferro diffundunt vineti terga feracis
Ardentes, exæquat opus certamen vtriq.

Nonnus lib. 47.

Ἀγρονόμῳ δὲ γέροντι φυτηκόμος ὤπασε δαίμων
Κλήματα βοτρυόεντα φιλεύια δῶρα τραπέζης.
Καί μιν ἄναξ ἐδίδαξεν ἀεξιφύτῳ τινὶ τέχνῃ
Κλάσσαι, βωθρῆσαί τε, βαλεῖν τ' ἐνὶ κλήματα γύρῃς.
Agricolámq. Deus, cui sunt plantaria curæ
Palmitib. donat, mensæque suauia dona,
Ipsúmque augendi, plantas simul edocet artem,
Glebam frangendi, atq. inuecto palmite recto
Implendi sulcum.

Κλάσσαι ex Marone est *glebam frangere.* Pro βωθρῆσαι scribo βωρθῆσαι rectà depangere. sic Hesych. Βώρθια,

ὀρθία, τοῦ βαλέειν τ' ἐνὶ κλήματα γύροις & iacere palmites in ſulcũ. Duplex ſerendi vitẽ ratio: aut enim palmites rectà ſolo infigũtur; Strab. li. 15. ſcribit Suſidẽ, & Babylonẽ ſic à Macedonib. conſitã vitibus: *Οὐ σκαφεύοντες, ἀλλὰ πατάλους ἀπὸ σιδηρωμένους ἐξ ἄκρων πήγνυντες, εἶτ' ἐξαιροῦντες, ἀντὶ δ' αὐτ κλήματα καθιέντες ὀρθῶς: Non fodiunt, ſed præferratas in ſummo ſudes defigunt, tum reuellunt, atq. in locũ ipſorum palmites rectà demittunt.* Aut flexus palmes ab imo, ſulco committitur, quam vulgatiorem vitem ſerendi rationem tradit Virgilius. Vtramq. verſu extremo complexus eſt Nonnus. Memoria teneo quibuſdam gentibus inobſeruatum vtrumq. ſed eorum modus in hiſtoria notatur. Strabo lib. 11 pro miraculo ducit vites eſſe in Albania, quæ non fodiendo colantur: ſerenda præceptio hæc eſt: Plinii lib. 17. c. 22. de vite: *Sulco latitudo palæ eſt: ſcrobibus ternorum pedum in quamcúmque partem: altitudo in quocunq. genere tripedalis. Ideo nec vitis minor transferri debet ex ſtatura etiamnum duabus gemmis. Emolliri terram minutis in ſcrobe ima ſulcis, fimóque miſceri neceſſarium.* Dicit ergo Silius Alliſanum agrum *non eſſe inaratum Iaccho*, hoc eſt, huiuſmodi arandi cultura vinum proferre bonæ notę. Ponit eam Horatius, aut indicat lib. 2. Sat. 8.

Inuertunt Alliſanis [vinis] *vinaria tota.*

Licentiùs indulgentem laudi correctionis tam facilè labi eſt! Iſta ego ni ſciſſem, diuinaſſem aliter. Benigna Ceres quæ largo prouentu: *Tellus irata*, vel infructuoſa, vel noxia ferens; quo pacto ſupra Silius immania Gallorum corpora *Irata tellure ſata* cecinit. Quare ſi ſtudio laudis, non veri, prouectus fuiſſem, dixiſſem:

— Alliſanus Iaccho
Haud iratus ager.

Alia paſſim ſub acumen calami naſci poſſunt: ſed Autoribus deprauandis. Quæ ſi non eſſent, cur ſcientiſſimus naturæ Plinius vinitores grauat lib. 17. c. 14. *Aut circumfoſſor iniurioſo ictu verberauit: vel etiam ſubarator imprudens laxauit radices, corpúſue deſquamauit.*

Præceps ad ripas immani turbine fertur,
Sulfureis gelidus quà ſerpit leniter vndis
Ad genitorem Anio, labens ſine murmure Tybrim
Hic vt ſigna ferox, dimenſáq. caſtra locauit,
Et ripas tremefecit eques, perterrita pulſis
Ilia prima vadis ſacro ſe coniugis antro
Condidit, & cunctæ fugerunt gurgite nymphæ.
At matres Latiæ, ceu mœnia nulla ſuperſint,
Attonitæ, paſſim furibundis greſſibus errant.
Ante oculos aſtant laceræ trepidantibus vmbræ,
Quæque grauem ad Trebiam, quæq. ad Ticina fluenta
Oppetiere necem, Paulus Gracchuſq. cruenti
Flaminiúſque ſimul, miſeris ante ora vagantur.

Clauſit

Clausit turba vias, stat celsus, & asper ab ira,
Ingentémque metum toruo domat ore senatus.
Interdum tamen erumpunt sub casside fusæ
Per tacitum lacrymæ, quidnam fortuna minetur,
Quídve parent superi: pubes dispersa per altas
Stat turres, atque huc ventum sub corde volutat
Vt iam Roma satis credat defendere muros.

SVLPHVREIS GELIDVS QVA SERPIT MOLLITER VNDIS AD GENITOREM ANIO LABENS SINE MVRMVRE TIBRIM.] Albulæ vndas sulphureas arrogat quoq. Martialis lib.1. Epig.13.

Canáque sulphureis Albula fumat aquis.

Albula verò Tiberis est Liuio teste lib.1. Eustathio, & Dione. Sed in Tiberim euoluitur Anio, sæpius id testante lib.5. Strabone &, Silio lib.1.

Qua pater acceptis Anienis ditior vndis
In pontum flauo descendit gurgite Tibris.

Vtrique medicandi vis. Strabo lib. 5. Ἐν δὲ τῷ πεδίῳ τούτῳ ὁ Ἀνίων διέξεισι, καὶ τὰ Ἄλβουλα ῥεῖ καλούμενα ὕδατα ψυχρὰ ἐκ πολλῶν πηγῶν πρὸς ποικίλας νόσους, καὶ πίνουσι, καὶ ἐγκαθημένοις ὑγιεινά: *Prælabitur huic cãpo Anio; & quæ Albulæ vocãtur aquæ ex pluriũ fontiũ confluuio frigetes, contra varios morbos salubres seu bibas illas, seu adsideas.*

DIMENSAQ. CASTRA LOCAVIT] *Degrumari* dixit Ennius pro eo.

— — vidmque
Vt degrumari castris mensor solet olim.

PERTERRITA PVLSIS ILIA PRIMA VADIS SACRO SE CONIVGIS ANTRO.] Coniugis Tiberis. Horatius lib.1. Oda 2.

Vidimus flauum Tiberim retortis
Litore Etrusco violenter vndis
Ire deiectum monumenta regis,
Templáq; Vestæ.
Iliæ dum se nimiùm querenti
Iactat vltorem, vagus & sinistra
Labitur ripa Ioue non probante v-
xorius amnis.

Ouidius lib. 3. Eleg. 5. Operis immemorabilis Iliæ coniugem dat Anienem. An vt Anio, & Tibris miscent aquas, sic vocabula? Non ita retur Dionysius Halicar. li. 5. Ποταμὸν Ἀνίωνα, ὃς ἐκ πόλεως μὲν Τιβύρων καθ' ὑψηλοῦ πολὺ ἐκχεῖται σκοπέλου, φέρεται δὲ διὰ τῆς Σαβίνων, καὶ Ῥωμαίων πεδιάδος ὁρίζων τὴν ἑκατέρων χώραν. Συνάπτει δὲ τὸ ῥεῦμα τῷ Τιβέρει ποταμῷ, καλὸς μὲν ὀφθῆναι, γλυκὺς δὲ πίνεσθαι. *Anio Tibure de editißimo effunditur scopulo; fertur autẽ per Sabinos, & Romanorũ campos vtramq; prouinciã finiẽs. Iungit autem aquas cum Tiberi visu elegans, potatu suauis.*

CVNCTÆ FVGERVNT GVRGITE NYMPHÆ] Quot? centum. Ouid. suprà facit hæc Anienem loqui, vxorium amnem:

Ilia pone metus: tibi regia nostra patebit:
Téque colent amnes: Ilia pone metus.
Tu centum, aut plures inter dominabere Nymphas:

Nam centum, aut plures flumina nostra tenent.

PVBES DISPERSA PER ALTAS STAT TVRRES, ATQVE HVC VENTVM SVB CORDE VOLVTAT VT IAM ROMA SATIS CREDAT DEFENDERE MVROS.] Fortè:

Stat turres, atque euentum sub corde volutat:
Et iam Roma satis credit def. m. Vel ibi interpunge *huc ventum.*

Pœnus vt ad somnos vix totam cursibus actæ
Indulsit pubi noctem, vigil ille, nec vllam
Ad requiem facilis, credénsque abscedere vitæ
Quod sopor eripiat tempus, radiantibus armis
Induitur, Nomadúmque iubet prorumpere turmas.
Inde leuis frenis circum pauitantia fertur
Quadrupedante sono perculsæ mœnia Romæ.
Nunc aditus lustrat, clausas nunc cuspide pulsat
Infesta portas, fruitúrque timore pauentum.
Nunc lætus celsis astans in collibus, intrat
Vrbem oculis, discitque locos, causásque locorum.
Ac legeret visu cuncta, & penetraret in omneis
Spectando partes, ni magno turbine adesset
Fuluius, haud tota Capuæ obsidione relicta.
Tum demum castris turmas suffixit ouanteis
Spectata ductor satiatus pectora Roma.
Atque vbi nox depulsa polo, primáq. rubescit
Lampade Neptunus, reuocátque aurora labores,
Effundit rupto persultans agmina vallo,
Et quantum clamare valet per plurima nostra
O socii decora, & sacras in sanguine dextras
Votis ne pares, & tantum audete sub armis
Quantum Roma timet, reliquam hanc excindite molem,
Nil quod vincatis toto restabit in orbe:
Neu populi vos Martigenæ tardarit origo,
Intratam Scnonum capietis millibus vrbem,
Assuetámq. capi: fortasse curulibus altis
Iam vos, exemplo proauorum, ac nobile lethum
Expectant de more senes, mortíque parantur.
Talibus hic Pœnus, sed contrà Oenotria pubes
Non vllas voces ducis, aut præcepta requirit.
Sat matres stimulant, natique, & chara supinas
Tendentum palmas lacrymantiáq. ora parentum.
Ostentant paruos, vagitúque incita pulsant

Corda virûm, armatis infigunt oscula dextris.
Ire volunt, & pro muris opponere densi
Pectora, respectántque suos, fletúmque resorbent.
Vt vero impulso patefactæ cardine portæ,
Et simul erupit iunctus exercitus armis,
Funditur immixtus gemitu, precibúsq. per altos
Ad cælum muros clangor, sparsæq. solutis
Crinibus exululant matres, atque vbera nudant.
Fuluius anteuolans agmen, quis nesciat, inquit,
Non sponte ad nostros Pœnum venisse penates?
A portis fugit Capuæ. subnectere plura
Conantem tristis cæli cum murmure vasto
Turbauit fragor, & subita de nube procellæ.
Iuppiter Aethiopum remeans tellure, minantem
Romuleo Pœnum vt vidit succedere vallo,
Cælicolis raptim excitis defendere tecta
Dardana, & in septem discurrere iusserat arces.
Ipse è Tarpeio sublimis vertice, cuncta
Et ventos, simul & nubes, & grandinis iras,
Fulmináque & tonitrus, & nimbos conciet atros.
Concussu tremuere poli, cælúmq. tenebris
Clauditur, & terras cæco nox condit amictu.
Instat tempestas oculis, hostíque propinquo
Roma latet, iactæ in turmas per nubila flammæ
Stridorem seruant, membris insibilat ignis.
Hinc Notus, hinc Boreas, hinc fuscis Africus alis
Bella mouent, quantis animos & pectora possint
Irati satiare Iouis. fluit agmen aquarum
Turbine confusum piceo, & nigrante procella,
Atque omneis circa campos spumantibus vndis
Inuoluit: celsus summo de culmine montis
Regnator superûm, sublata fulmina dextra
Librauit, clypeóque ducis non cedere certi
Incussit, summa liquefacta est cuspis in hasta,
Et fluxit, ceu correptus fornacibus, ensis.
Ambustis sed enim ductor Sidonius armis
Sistebat socios, & cæcum è nubibus ignem
Murmuráque à ventis misceri vna docebat.
Tandem post clades sociûm, cæliq. ruinam

Non hoste in nimbis viso, non ense referri
Signa iubet castris, mœstísque resuscitat iras.

CREDENS ABSCEDERE VITÆ, QVOD SOPOR ERIPIAT TEMPVS.] Somnus namque, & simulacra potius mortis sunt, quàm humanæ vitæ functiones. Lucretius lib. 3.

Tu verò dubitabis, & indignabere obire,
Mortua cui vita est prope iam viuo, atque videnti?
Qui somno partem maiorem conteris aui.

Erat, opinor, & vetus verbum Annibali impressum altiùs: Οὐδεὶς κοιμώμενος τρόπαιον ἵστη.

NVNC CVSPIDE PVLSAT INFESTA PORTAS.] Immo intra Romæ *muros solus hostium emisit hastam*, autore Plinio lib. 34. c. 6. Inde factus adagioni locus: *Annibal ad portas*, Cicero prima in Antonium. Iuuenal. Sat. 6.

— iam proximus vrbi
Annibal.

TVM DEMVM CASTRIS TVRMAS SVFFEXIT OVANTES.] Scribe *Suspexit* hoc sensu: Annibal vidit hactenus turmas cunctatiores, & pauitantes; nunc ipse arduus (ita Poëta amat) *suspexit ouantes.* Vel *Castris suffecit*, in castra reduxit *ouantes*. Nec malè repræsentat P. N. exemplar *Suffixit.* Hactenus Romæ insultabat Annibal cum suis: Fuluio verò præsente turmas castris quietiores tenuit, seu *suffixit.* Ni series orationis mutationem depostularet τὸ *suffexit* placeret admodum: vt apud Liuium lib. 1. *Si prior defexit*, defecerit.

NIL, QVOD VINCATIS, TOTO RESTABIT IN ORBE.] Vel occupata Roma quantum restabit vrbium? quantum prouinciarum? quantum terrarum vel Italia debellata? *Restare* hîc igitur est *Repugnare, Resistere.*

EXVLVLANT MATRES.] Vlulare in sacris ferè mulierum fuit. Vides hîc, & apud Menandrum:

Ἐκυμβάλιζον δ' ἑπτὰ γειτόπαιναι κύκλῳ,
Αἱ δ' ὠλόλυζον.
Dum hæ vlulant, septem pulsabant cymbala seruæ.

Seneca de Vita Beata c. 27. *Cùm aliqua per viam genibus repens vlulat, laurumque linteatus senex, & medio die lucernam præferens conclamat iratum aliquem Deorum.*

IVPITER ÆTHIOPVM REDIENS TELLVRE.] Iliad. α.

Ζεὺς γὰρ ἐς Ὠκεανὸν μετ' ἀμύμονας Αἰθιοπῆας
χθιζὸς ἔβη μετὰ δαῖτα. Θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἕποντο.
Námque heri ad Æthiopas cœnatum Iupiter iuit,
Æthiopas sine labe: Dii comitantur euntem.

Pòst reueniunt:

Καὶ τότε δὴ πρὸς Ὄλυμπον ἴσαν Θεοὶ αἰὲν ἐόντες
Πάντες ἅμα, Ζεὺς δ' ἦρχε.
Tunc immortales cuncti referuntur Olympo
Dij simul, antesbat Iupiter ipse pater.

ET VENTOS SIMVL, ET NVBES, ET GRANDINIS IRAS,

FVLMINAQVE ET TONITRVS, ET NIMBOS CONCIET ATROS.] Ciebat Iupiter *Fulminator*, de quo paria sunt illa ab Orpheo:

> *Παμμακάρων ἕδρασμον θείαις βρονταῖσι τινάσσων*
> *Νάμασι παντιφέλοις στεροπὴν φλεγέθουσαν ἀναίθων,*
> *Λαίλαπας, ὄμβρους, πρηστῆρας, κραπνούς τε κεραυνούς.*
> *Cælestium sedem Dio tonitru quatefecit*
> *Inflammans fulgur fluidis in nubibus ardens,*
> *Tempestatem, imbres, præsteras, fulmina dira.*

Vide cæteram dictionis telam aureo subtemine. Hinc Iupiter *Tonans* cognominatur, & *Vltor*, (cuius numos habemus industria Choulii) & *Capitolinus*. Minutius Felix: *Iupiter, cùm Ammon dicitur, habet cornua, & cùm Capitolinus, gerit fulmina*. Plin. li. 34. c. 2. *Deliaci* (æris exemplar *autem Iupiter in Capitolio in Iouis tonantis æde*, cuius meminit Plin. lib. 34. c. 8. *Tonitrus* Latii vox. Ouid. 1. Tristium:

> *Hoc mihi non ouium fibræ, tonitrúsque sinistri.*

Et Metam. Stat. Theb. 1.

> — *Tonitrus agis, & mea fulmina torques.*

Val. Flaccus:

> *Terrificique ruunt tonitrus.*

Congruentior fuerit & ista collocatio verborum:

> *Ipse e Tarpeio sublimis vertice cuncta*
> *Fulmináque, & tonitrus, & nimbos conciet atros*
> *Et ventos simul, & c. & c.*

Tamen aliter preferunt exemplaria tria, iisque rei fauere videtur ordo: sed hunc non infrequenter sub iugum mittunt Poëtæ.

MEMBRIS INSIBILAT IGNIS] Viuaciter, vt cùm ferrum candens inuritur carni pinguiori sibilo propior, quàm stridori sonus cietur. Id *σίζειν* Homero est Odysseæ nono, vbi Vlysses Polyphemum occæcat:

> *Ὣς τοῦ σίζ' ὀφθαλμὸς ἐλαϊνέῳ περὶ μοχλῷ:*
> *Sic olea decerpta sudes insibilat huius*
> *Lumine.*

Vbi Eustath. *Οἱ δὲ παλαιοί φασι καὶ ὅτι ὀνοματοπεποίηται τὸ σίζειν ἀπὸ τοῦ κατά τι λίπος γινομένου σπιλισμοῦ. Veteres aiunt onomatopeia dici Sizein a sibilo in adipe (incensa) facto.*

MVRMVRAQVE A VENTIS MISCERI.] Tonitrua. Consimiliter Lucre. lib. 5.

> — *magnum percurrunt murmura cælum.*

Item: *Et rapidi fremitus, & murmura magna minarum.*

Ventis debebis nimirum, hyemísque procellis
Vnum Romæ diem, sed non te crastina nobis
Lux vnquam eripiet, descendat Iuppiter ipse
In terras licet infrendens. dum talia fatur,
Ecce serenato clarum iubar emicat axe,
Purgatúsque nitet discussis nubibus æther.
Aeneadæ sensere Deum, telísque repostis

Summiſſas tendunt alta ad Capitolia dextras,
Et feſta cingunt montis penetralia lauro.
Tum vultus, modo non paruo ſudore madentes,
Nunc lætos Iouis aſpectant. da ſumme deorum,
Da pater, vt ſacro Libys inter prælia telo
Concidat, haud alia potis eſt occumbere dextra.
Sic adeo orantes preſſere ſilentia, poſtquam
Abſtulerat terras nigrantibus Heſperus vmbris,
Quem ſimul attollens rutilantem lampada Titan
Obruit, & vitæ rediſt mortalibus vſus.
Pœnus adeſt, nec ſe caſtris Oenotria pubes
Continet, haud dum enſes ſtricti, mediúmq; iacebat
Tantum ad bella loci, quantum tranſmittere iacta
Sufficerent haſtæ, cùm fulgor hebeſcere cœli
Per ſubitum cœpit, denſæque ſubire tenebræ,
Atque dies fugere, atque armari ad prælia rurſus
Iuppiter, incumbunt venti, craßúsque rotante
Auſtro nimborum feruet globus, intonat ipſe
Quo tremat, & Rhodope, Taurúsq;, & Pindus, & Atlas.
Audiuere lacus Herebi, mersúsq; profundis
Agnouit tenebris cæleſtia bella Typhœus.
Inuadit Notus, ac piceam cum grandine multa
Intorquens nubem, conantem & vana minantem
Circumagit, caſtrisq; ducem ſuccedere cogit.
Verùm vbi depoſitis ſepſit ſeſe aggere telus,
Læta ſerenati facies aperitur olympi,
Nulláque iam mitem credas habuiſſe tonantem
Fulmina, nec placido commota tonitrua cœlo.

VENTIS DEBEBIS NIMIRVM, HYEMISQVE PROCELLIS.] *Hyemem* pro aquarum feruore poſuit & Poëta princeps lib. 1.

Vicit hyems laxis laterum compagibus.

Claudianus de bello Getico meminit harum tempeſtatum:

— nec numina ſedem
Deſtituunt: iactata procul dicuntur in hoſtem
Fulmina, diuinique volant pro mœnibus ignes:
Seu cœlum, ſeu Roma tonat.

Liuius lib. 26.

DEFENDAT IVPITER IPSE
IN TERRAS LICET INFRENDENS.] Impiè, θεοστυγῶς. *Cum Deorum odio.* Sic Aiax Oilei Iliad. δ,

Φῆ ῥ' ἀέκητι θεῶν φυγέειν μέγα λαῖτμα θαλάσσης.
Inuitis aut ipse dijs fugisse profundum.

Apud Q. Calabrum longè confidentior lib. 14.

Φῆ δὲ καὶ εἰ μάλα πάντες Ὀλύμπιοι εἰς ἓν ἵκοιντο
Χωόμενοι, καὶ πᾶσαν ἀναστήσωσι θάλασσαν
Ἐκφυγέειν.
Vel si cœlestes cuncti simul omnibus iris
Conueniant, inquit, tamen effugiam.

Agamemnone Senecæ:

— iuuat
Vicisse cælum, Palladem, fulmen, mare.

Vide cætera.

TVM VVLTVS MODO NON PARVO SVDORE MADENTES.] Iouis Quid portendunt? Tristia: nam ἀνίκεται:

Nunc latos Iouis adspectant.

Appianus lib. 4. Ciuilium signis exitiabilem Triumuiratum præsignificantibus accensuit: Τῶν ξοάνων τὰ μὲν ἵδρου, τὰ δὲ καὶ αἷμα ἵδρου: *Signorum hæc sudabant, illa etiam sanguine.* Item lib. 2. de bello Cæsaris, & Pompeii notat ἱδρῶσαι ξόανα. *Sudasse statuas.*

ABSTVLERAT TERRAS NIGRANTIB. HESPERVS ALIS.] Varro in Hercule tandem tempestatem ponit.

— tuam fidem
Noctu Annibalis cùm fugaui exercitum.

NVLLAQVE IAM MITEM CREDAS HABVISSE TONANTEM FVLMINA.] Adsimile Æneid. 1.

Olli subridens hominum sator, atque Deorum
Vultu, quo cœlum, tempestatésque serenat.

Ante enim Silius dixit:

Olympum serenatum, & axem,

Dionysius lib. 9. Antiq. Rom. æquè tempestatem variam digessit in scripta: Ὁ δὲ Οὐαλέριος ἐπιχειρήσας μὲν πολιορκεῖν αὐτῶν τὸ στρατόπεδον, ἐκωλύθη δὲ ὑπὸ δαιμονίου· προσιόντι γὰρ αὐτῷ, καὶ ἤδη ἔργου ἐχομένῳ ζόφος ἐξ οὐρανοῦ γίνεται, καὶ ὄμβρος πολὺς, καὶ ἀστραπαὶ, καὶ βρονταὶ σκληραί· Διασκεδασθείσης δὲ τῆς στρατιᾶς, ὅτι χειμὼν εὐθὺς ἐπαύσατο, καὶ πολλὴ κατεῖχε τὸν τόπον αἰθρία. *Exercitum eorum obuallare Valerius aggressus, à dæmonio prohibetur: namque procedenti, iámque operi instanti, oboriuntur cælo tenebræ, imber multus, fulgetra, duri tonitrus. Sparso autem exercitu, simulac tempestas desiit, etiam serenitas magna locum occupauit.*

Durat, & affirmans non vltra spondet in ipsos
Venturam crebróque diem, modò patria virtus
In dextras redeat, ne Romam excindere Pœni
Credant esse nefas. vbi nam tunc fulmina tandem
Inuicti iacuisse Iouis, cum sterneret ensis
Aetolos campos? vbi cùm Tyrrhena natarent
Stagna cruore virûm? pugnat pro mœnibus, inquit,

Si rector superûm tot iactis fulmine telis,
Inter tot motus, cur me contra arma ferentem
Afflixisse piget? ventis hyemíque fugaces
Terga damus, remeet quæso, mens illa, vigórq;
Qua nobis cum pacta patrum cùm fœdera adessent
Integrare acies placitum: sic pectora flammat,
Donec equûm Titan spumantia frena resoluit,
Nec nox composuit curas, somnúsve frementem
Ausus adire virum, & redeunt cum luce furores.
Rursus in arma vocat trepidos, clypeóque tremendum
Increpat, atque armis imitatur murmura cæli.
Vt vero accepit tantum confidere diuis
Ausonios patres, summissáque Bætis ad oras
Auxilia, & noctu progressum mœnibus agmen:
Sic agitare fremens obsessos, otia, iámque
Securam Annibalis Romam, violentior instat
Iámque propinquabat muro, quum Iuppiter ægram
Iunonem alloquitur curis, mulcétque monendo.
Nulláne Sidonio iuueni, coniúxque sorórque
Chara mihi, non vlla vnquam sine fine feroci
Addes frena viro? fuerit delere Saguntham,
Exæquare alpes, imponere vincula sacro
Eridano, fœdare lacus, etiámne parabit
Nostras ille domos, nostras perrumpere in arces?
Siste virum, nanque (vt cernis) iam flagitat ignes,
Et parat accensis imitari fulmina flammis.
His dictis, grates agit, ac turbata per auras
Deuolat, & prensa iuuenis Saturnia dextra,

VENTVRAM CREBROQVE DIEM.] Non sana mens hisce verbis. Quid si legas:

Venturum e cælo rabiem? vel
Venturam cælo rabiem?

Modius:

Venturam crebráque diem.

PVGNAT PRO MOENIBVS, INQVIT
SI RECTOR SVPERVM TOT IACTIS FVLMINE TELIS
CVR ME CONTRA ARMA FERENTEM AFFLIXISSE PIGET.] Compar mentis agitatio in Lucretio lib. 6

Quòd si Iupiter, atque alij fulgentia Diui
Terrifico quatiunt sonitu cælestia templa,

Et

Et faciunt igneis, quo quoique est cunque voluntas:
Cur, quibus incautum scelus auersabile cunque'st,
Non faciunt, icti flammas vt fulgura halent,
Pectore perfixo, documen mortalibus acre?
Et potius nullæ sibi turpis conscius rei
Voluitur in flammis innoxius, inque peditur
Turbine cælesti subito correptus & igni?

SVMMISSAQVE BOTIS AD AVRAS AVXILIA.] Vide Valer. Maxim. li. 3. cap. 7.

FVLMINA DEXTRA LIBRAVIT.] Notauit Eustath. Iouem Τερπικέραυνον dici, quasi τρεπικέραυνον, hoc est κεραυνῷ τρέποντα, qui fulmine vertit in fugam, cum facto opus illi visum. Adiuuat locus Iliad. 4.

Ἀλλὰ Ζεὺς ἐπὶ δεξιὰ σήματα φαίνων.
Vertebat faustissima Iupiter omina monstrans.

PRENSA IVVENIS SATVRNIA DEXTRA.] Iam illud patuit ex Æneid. 1.

— quin aspera Iuno.
Quæ mare nunc, terrásque metu, cælúmque fatigat
Consilia in melius referet.

Quò ruis ò vecors? maioráque bella capessis
Mortali quàm ferre datur? Iuno inquit, & atram
Dimouit nubem, veróque apparuit ore.
Non tibi cum Phrygio res, Laurentíve colono,
En age (nanque oculis amota nube, parumper
Cernere cuncta dabo) surgit quà celsus ad auras,
Aspice, montis apex, vocitata Palatia regi
Parrhasio, plena tenet, & resonante pharetra
Intendítque arcum, & pugnas meditatur Apollo.
At quà vicinis tollit se collibus altæ
Molis Auentinus, viden' vt Latonia virgo
Accensas quatiat Phlegethontis gurgite tedas,
Exertos auidæ pugnæ nudata lacertos?
Parte alia cerne, vt sæuis gradiuus in armis
Impleris dictum proprio de nomine campum.
Hinc Ianus mouet arma manu, mouet inde Quirinus
Quisque suo de colle deus, sed enim aspice, quantum
Ægida commoueat nimbos, flammásque vomentem
Iuppiter, & quantis pascat ferus ignibus iras.
Huc vultus flecte, atque aude spectare tonantem,
Quas hyemes, quantos concusso vertice cernis
Sub nutu tonitrus? oculis qui fulgurat ignis?

Cede deis tandem, & Titania desine bella.
Sic effata, virum indocilem pacisque modísque,
Mirantem superum vultus, & flammea membra
Abstrahit, ac pacem terris cælóque reponit.
Respectans abit, & castris auulsa moueri
Signa iubet ductor, remeaturúmque minatur.
Redditur extemplo flagrantior æthere lampas,
Et tremula infuso resplendent cærula Phœbo.
At procul e muris videre vt signa reuelli
Aeneadæ, versúmque ducem, tacita ora vicißim
Ostentant, nutúque docent quod credere magno
Non audent hærente metu, nec abire volenteis,
Sed fraudem insidiásque putant, & Punica corda,
Ac tacite natis infigunt oscula matres,
Donec procedens oculis sese abstulit agmen,
Suspectósque dolos demto terrore resoluit.

MONTIS APEX VOCITATA PALATIA REGI PARRHASIO.] Euandro Arcadio. Silius lib. 6.

— *tunc Arcadius (sic fama) locabat*
Inter desertos fundata Palatia dumos.

Eustathius in Dionysium refert Euandrum monitu matris à Deo inspiratæ relicta Arcadia in Italiam deuenisse, atque vni è septem montibus *Palatij* nomen fecisse a *Pallante* filio in collis vertice sepulto: ex eo literis interlitis domos regias a Romanis dici *palatia*. Polybius idem opinatus est. Dionysius Halicarnasseus l. 1. Antiq. Rom. non id recipit. Ἐγὼ μέντοι οὔτε τάφον ἐθεασάμην Ῥώμῃ Πάλλαντος, οὔτε χοὰς μαθὼν ἐπιτελουμένας, οὔτε ἄλλο τῶν τοιουτοτρόπων οὐδὲν ἐδυνάμην μαθεῖν: *Ego tamen, inquit, neque Pallantis tumulum spectaui* [illegible] *Romæ, neque libationes nouis in eius honorem institutas* [illegible] demortuis solemnis honor) *neque istiusmodi quidquam didicisse potui.* Ipse igitur *Palatij* nomen ab Euandro quidem inuectum censet, sed in memoriam relicti Palantii, quod Arcadiæ caput, & metropolis, tandémque vna alteráue litera exolescente relictam super nominis origine dubitandi occasionem. A Dionysio facit Plinius lib. 4. c. 6. *Arcadiæ opidum Palantium, inquit: vnde Palatium Romæ.* Solinus item c. 12. Quatuor præterea *Palatij* origines legere est apud Festum ipsa in voce.

PVGNAS MEDITATVR APOLLO.] Græcorum more μελετᾷ, exercet, idque in Palatio: vnde ipse Palatinus:

Scripta, Palatinus quæcunque recepit Apollo.

ALTÆ MOLIS AVENTINVS, VIDEN' VT LATONIA VIRGO.] Dianæ templum fuit in Auentino, cuius mõtis alta moles, & lata, Dionysius l. 11. sed magis perspicuè li. 3. Ἔστι δὲ λόφος ὑψηλὸς ἐπιεικῶς ὀκτωκαίδεκα τὴν σταδίων τὴν περίμετρον, ὃς τότε μὲν ὕλης παντοδαπῆς μεστὸς ἦν, πλείστης δὲ καὶ καλῆς δάφνης, ἀφ' ἧς Λαυρητὸν ὑπὸ Ῥωμαίων καλεῖται τόπος τις ἐξ αὐτοῦ, νῦν δὲ οἰκιῶν ἐστι πλήρης ἅπας. Ἔνθα οὖν πολλοῖς

καλοῖς ἐ τὸ Ἀρτέμιδος ἱερὸν ἵδρυται. Vello: *Auentinus collis clementer adsurgit, octodecim stadium est ambitus, qui tum omnifaria materia plenus erat, præsertim lauro pulcra, & multa, à qua Lauretum parti montis nomen posuere Romani: nunc verò Auentinum totum occupant ædificationes. Hîc inter cætera visenda statutum est Dianæ templum.* Attestatur & lib. 11. Dianæ ædem in Auentino. Statuit Seruius autore Sext. Pompeio. *Seruorum dies, Festus vulgo existimatur Idib. Augusti, quòd eo die Seruius Tullius natus serua ædem Dianæ dedicauerit in Auentino.* Idem Pompeius in Frag. Farnesiano p. 19.

EXERTOS AVIDÆ PVGNÆ NVDATA LACERTOS.] Scribe *Audè*, Vel parentheseos notis: *Aude*; Annibali dicat Iuno, quo illud retundatur:

— descendat Iupiter ipse
In terras licet infrendens.

Deinde sic ista legantur ordinatiùs:

— viden, vt Latonia virgo
Exertos (aude) pugnæ nudata lacertos
Accensas quatiat.

Sic inferius:

— atque aude spectare Tonantem.

RESPECTANS ABIT.] Annibal ab Roma, ob cuius reditum fanum Deo *Rediculo* sacrauere Romani. Sex. Pompeius: *Rediculi fanum extra portam Capenam fuit: quia accedens ad vrbem Annibal ex eo loco redierit, quibusdam perterritus visis, quem Mirantem Superûm vultus, & flammea membra,* dicit Silius.

Tum verò paßim sacra in Capitolia pergunt,
Inque vicem amplexi permixta voce triumphum
Tarpeij clamant Iouis, ac delubra decorant.
Iámque omneis pandunt portas, ruit vndique lætum
Non sperata petens dudum sibi gaudia vulgus.
Hi spectant quo fixa loco tentoria regis
Astiterint, hi quà celsus de sede vocatas
Affatus fuerit turmas, vbi belliger Astur,
Atque vbi atrox Garamas, sæuúsque tetenderit Hanno.
Corpora nunc viua sparguntur gurgitis vnda
Nunc anienicolis statuunt altaria nymphis,
Tum festa repetunt lustratis mœnibus vrbem.

DELVBRA DECORANT.] Scribe. *Coronant*, quod in re fausta consueuit, Antè paullò Silius:

Et festa cingunt montis penetralia lauro

Cornelius Tacitus Hist. lib. 4. *Spatium omne, quod templo dicabatur, euinctum vittis, coronisque.*
Metamorph. 8.

Templa coronantur, bellatricemque Mineruam
Cum Ioue, dijsque vocant.

HI QVA CELSVS DE SEDE VOCATAS
AFFATVS FVERIT TVRMAS.] Annibal è ſuggeſtu militari. Plutarchus eius conſtruendi modum ordinarium docet, atque extraordinarium: Βήματος δὲ μὴ ὄντος, οὐδὲ τοῦ στρατιωτικοῦ γενέσθαι φθάσαντος (ὃ ποιοῦσιν αὐτοί, τῆς γῆς ὀκτώμας βαθείας λαμβάνοντες, καὶ κατ' ἀλλήλων συντιθέντες) ὑπὸ τῆς τότε σπουδῆς, καὶ προθυμίας τὰ σάγματα τῶν ὑποζυγίων συμφορήσαντες ὕψος ἀπέδειξαν. Ἐπὶ δὲ τοῦτο προβὰς ὁ Πομπήιος ἀπήγγειλεν αὐτοῖς ὅτι Μιθριδάτης τέθνηκε. *Suggeſtus cùm non eſſet, ne militaris quidem, quem è ceſpite altius è terra exciſo, & compoſito ſtruunt præ nimio ſtudio, & trepidatione comportatis iumentorum ſarcinis ſublime extulerūt ſuggeſtum, in quem progreſſus Pompeius, ipſis nunciauit exſtinctum Mithridatem.* Libro inſequente de Fuluio Coſ.

— ſublimis ab alto
Suggeſtu.

Libro 14. ceſpiticiam congeriem ſatis habuit dixiſſe *altum aggerem*, vbi de Marcello victore. Plinius in Panegyrico: *Decora facies Conſulis multa poſt ſecula tribunal viridi ceſpite exſtructum: nec faſcium tantum, ſed pilorum, ſignorumque honore circumdatum.*

SÆVVSQVE TETENDERIT ANNO.] Lug. *Ammon.* Ambo in Annibalis exercitu fuere. Prius ego poſtfero: quod *Ammon* non tam prope tetenderit.

NVNC ANIENICOLIS STATVVNT ALTARIA NYMPHIS.] Nam ad Anienem caſtra metato Annibale Romani ſalutem iis Nymphis acceptam referebant in partem.

TVNC FESTA REPETVNT LVSTRATIS MOENIBVS VRBEM.] *Feſtam* ſcriptum oportuit, hoc eſt *lætam*: niſi & ipſam præfers vocem; cui correctioni nonnemini viſæ intercedat ipſe Silius lib. 13. de Pane eadem vſus forma:

Verbera læta monens feſta per compita cauda.

Ante hoc libro *Feſta lauro.*

IN LIB. XIII. PVNICORVM

C. SILII ITALICI

VIRI CONSVLARIS DE PVNICO BELLO SECVNDO,

Claud. Dausqueij Can. Tor.

COMMENTARIVS.

SEGNE iter emenso, vix dum Tarpeia videri
Culmina desierant, toruos cùm versus ad vrbem
Ductor Agenoreus vultus, remeare parabat.
Castra locat nulla lædens vbi gramina ripa
Turia deducit tenuem sine nomine riuum,
Et tacite Tuscus inglorius affluit vndis.
Hic modo primores sociûm, modò iussa Deorum,
Nunc sese increpitat. dic ô cui Lydia cæde
Creuerunt stagna, & concussa est Daunia tellus
Armorum tonitru, quas exanimatus in oras
Signa refers? qui mucro tuum, quæ lancea tandem
Intrauit pectus? si nunc existeret alma
Carthago ante oculos turrita celsa figura.
Quas abitus miles causas illæse dedisses?
Imbres ô patria, & mixtos cum sanguine nimbos
Et tonitrus fugio, procul hanc expellite gentis
Fœmineam Tyriæ labem, nisi luce serena
Nescire ac liquida Mauortem agitare sub æthra.
Terror adhuc inerat superûm, ac redolentia in armis.
Fulmina, & ante oculos irati pugna tonantis.
Parendi tamen, & cuicunque incumbere iusso
Durabat vigor, ac sensim diffusus ad aures,
Signa reportandi crescebat in agmine feruor.
Sic vbi perrumpit stagnantem calculus vndam,
Exiguos format per prima volumina gyros,
Mox tremulum vibrans motu gliscente liquorem
Multiplicat crebros sinuati gurgitis orbes,
Donec postremo laxatis circulus oris,

Contingat geminas patulo curuamine ripas.
At contra Agrippa haud paruum decus (inclyta nanq.
Semina ab Oenei ductoris stirpe trahebat)

VERSVS AD VRBEM DVCTOR AGENOREVS.] Furoris irrestincti nota, quam & Liuius signauit lib.30. Iucundum inde Romanis Poëtis Annibalem deliberandum repræsentare. Iuuenalis Sat.7.

— *dirum caput Annibal implet,*
Quidquid id est, de quo deliberat: an petat vrbem
A Cannis? an post nimbos, & fulmina cautus
Circumagat madidas à tempestate cohortes?

THVRIA DEDVCIT TENVEM SINE NOMINE RIVVM.] Ignobilem riuum. Stephanus: Θούριοι πόλις Ἰταλίας, ἡ πρότερον Σύβαρις. *Thurij Italiæ urbs, olim Sybaris.* Eustath. in Dion. Θούριοι προσηγορεύθησαν ἀπὸ κρήνης τινὸς ὁμωνύμου: *Thurij appellati sunt* [qui priùs Sybaritæ] *à cognomine fonte.* Hausit Eustathius è Strabonis lib. 6. Diodori lib. 12. iussi sunt vrbem condere, vbi *μέλλουσι οἰκεῖν μέτριον ὕδωρ πίνοντες, Vbi modicam aquam bibituri sunt incolæ.* Silius *Tenuem.* Hinc per contumeliam Octauium Augustum *Thurinum* dictitabat Antonius, Sueton. in Augusto c. 7. Vrbs *Thuria* priùs Sybaris, Strabo, Diod. Eust. postea *Copiæ* à Romanis missis colonis, Strabo sexto libro. Condita Sybaris à Troezeniis, & à Sagari Aiacis Locri filio, Solin. c.8. Silius æuum suum respexit, quo colonia Thuria parum potens. Olim aliter. Marcianus Heracleota:

— Θούριοι·
Ἥν καὶ πρότερον μέγιστον ἐξυμνουμένη
Πόλις, μεγάλη, σεμνὴ, πλουσία, καλή.
Fuitque Thurij inter vrbes maximas
Laudata quondam, magna, opulenta, perelegans,
Grauis inuidis.

IMBRES Ô PATRIA, ET MISTOS CVM SANGVINE NIMBOS.] Mihi probatur: — *cum grandine nimbos.*
Annibal metûs, & terroris causas eleuat: satis autem fuisset iusta, si simul in Pœnos ex alto fusus esset sanguis, quod non opinor prætermittendum fuisse, scissent modò, Historicis. Firmatq. illud:

— *ac piceam cum grandine multa*
Interquens nubem.

Sidonius Car.7.

Annibalem iuncto cœli, terræque tumultu
Reppulimus.

Silius lib.3.

— *Nubes*
Huc atras agit, & mistos cum grandine nimbos.

SIC VBI PERRVMPIT STAGNANTEM CALCVLVS VNDAM.] Examussim nobis delineat ludum puerilem. Seneca Hercule F.

— *qualis incerta vagus*

Maeander vnda ludit, & cedit sibi,
Instátq. dubius litus, an fontem petat.

At contra Agrippa haut parvum decus.] Asc. & P.N. *Agrippae.* Non malè.

Oetolidas inter fuit haud ignobile nomen.
Laetus opum, sed clauda fides, seséque calenti
Addiderat Poeno, Latiae diffisus habenae.
Is voluens veterum memorata antiqua parentum,
Longo miles, ait, quateret cùm Teucria bello
Pergama, & ad muros staret sine sanguine Mauors,
Sollicitis Calchas (nam sic fortissimus heros
Poscenti socero saepe inter pocula Dauno,
Narrabat memori Diomedes condita mente)
Sed Calchas Danais, nisi clausum è sedibus arcis
Armisonae curent simulachrum auellere diuae,
Non vnquam affirmat Therapnaeis Ilion armis
Cessurum, aut Ledae rediturum nomen Amyclas.
Quippe Deis visum, ne cui perrumpere detur
Effigies ea quas vnquam possederit vrbes.
Tum meus adiuncto monstratam euasit in arcem
Tydides Ithaco, & dextra molitus in ipso
Custodes adytu templi, caeleste reportat
Palladium, ac nostris aperit mala Pergama fatis.
Sed postquam Oenotriis fundauit finibus vrbem,
Aeger delicti, Phrygium placare colendo
Numen, & Iliacos parat exorare penates.
Ingens iam templum celsa surgebat in arce,
Laomedonteae sedes ingrata Mineruae.
Cùm medios inter somnos, altámque quietem,
Nec celata Deam, & minitans Tritonia virgo,
Non haec Tydide tantae pro laudis honore
Digna paras, non Garganus, nec Daunia tellus
Debentur nobis, quaere in Laurentibus aruis,
Qui nunc prima locant melioris moenia Troiae.
Huc intra, captúmque refer penetrale parentum.
Queis trepidus monitis, Saturnia regna capessit.
Iam Phryx condebat Lauinia Pergama victor,
Armáq. Laurenti figebat Troia luco,
Verùm vbi Tyrrheni peruentum ad fluminis vndas,

Castráq. Tydides posuit fulgentia ripa,
Priamidæ intremuere metu, tum pignora pacis
Prætendens dextra ramum canentis oliuæ
Sic orsus Dauni gener, inter murmura Teucrûm:
Pone Anchisiade memores irásque, metúsque,
Quicquid ad Idæos, Xanthum, Simoëntáq. nobis
Sanguine sudatum, Scææque ad limina portæ,
Haud nostrum est, egere Dei, duræque sorores.
Nunc age quod superest cur non melioribus æui
Ducimus auspiciis? dextras iungamus inertes.
Fœderis en hæc testis erit, veniámque precatus
Troianam ostentat trepidis de puppe Mineruam.
Hæc ausos Celtas irrumpere mœnia Romæ
Corripuit letho, neque tot de millibus vnum
Ingentis populi patrias dimisit ad oras.

ÆTOLIDAS INTER FVIT AVT IGNOBILE NOMEN.] Error exemplaria hactenus tenuit, vel Heynsii. Eum constituit inique expensa quantitas, cui tollendo scribendum censeo *Oenidas* pro *Aetolidas*. Libri enim habent *Oetolidas* per oe, non contenti errore simplici. Aetoli enim Oenidę, liquet ex Il. 2. & 10. Ad Oeneum porro Aetolorum regem redibat origo Agrippæ. Silius:

Semina ab Oenei ductoris stirpe ferebat.

Glossema genuinam lectionem sustulit, seruas dominam. Modius coniectabat *Autolidas*. Mecum arbitrentur alii.

THERAPNÆIS ILION ARMIS CESSVRVM.] Homero passim Ἴλιος ἱρὴ, Ἴλιος αἰπεινή: *Ilios sacra, Ilios edita.* Censeo nihilominus ἀτρεκὲς illud *Cessurum* amplectendum: est enim verbum indefinitum neque numeris, neque generibus præseruiens, sed liberum vndique, & promiscuum. Ita loquitur Val. Antias lib. 24. *Si hæ res diuinæ factæ, rectéque perlitatæ essent, auspices dixerunt omnia ex sententia processurum.* Ita M. Tullius Q. Quadrigarius, Plautus, Gellium vise lib. 1. c. 7. Aut neutrum horum: dicitur enim & *Ilion* primo casu:

Ilion, & Tenedos, Simoisq. & Xanthus, & Ida.

Homero perfrequenter.

QVIPPE DEIS VISVM, NE CVI PERRVMPERE DETVR EFFIGIES EA, QVAS VNQVAM POSSIDERIT VRBIS.] Troiam ἀνάλωτον fore, nisi exportato Palladio, fatale fuit. Metam. 13.

Nempe capi Troiam prohibebant fata sine illo.

De Roma Dionysius promit lib. 1. versus faticinos:

Εἰς πόλιν, ὦ κτίσαντι Θεοῖς σέβας ἀφθιτον αἰεὶ
Θεῖναι, καὶ φυλακαῖς τε σέβειν, θυσίαις τε, χοροῖς τε.
Εὖτ' ἂν γὰρ τάδε σεμνὰ καὶ ὑμετέρῃ χθονὶ μίμνῃ
Δῶρα Διὸς κούρης ἀλόχου σέθεν, ἡ δὲ πόλις σοι

Ἔσσαι ἀπόρθητος τὴν αἰὲν χρόνον ἤματα πάντα.
Quam non mortalem statues in honore Deorum
Vrbem, in ea pones: custode, sacrisq. chorisque
Tu cole: nam quamdiu fuerint augusta Mineruæ
Dona tibi, tecúmq. habitantibus, vrbs tua semper
Inuiolata, inuicta, hostiq. imperuia stabit.

Hac ex fiducia Silius lib.1. *Palladium* dixit *genitricis pignora Troiæ*, & Liuius lib.26. Calaber lib.10. de Pallade, siue Palladio:

Ἤ τ' ἔρυμα πτόλιός τε, καὶ αὐτοῖς ἔπλετο Τρώεσι.
Hæc Troum, hæc vrbis fuerit tutela perennis.

Consule D. Augustini lib. 3. de Ciuit. c. 18. Seruabatur autem Romanis Palladium in templo Vestæ. Valer. Max. lib.1.c. 4. *Aedes Vestæ arsit, quo incendio Metellus inter ipsos ignes raptum Palladium incolume seruauit.*

OENOTRIS FVNDAVIT FINIBVS VRBEM.] Aeneid.11.

Ille vrbem Argyripam patriæ cognomine gentis
Victor Gargani condebat Iapygis agris.

Pene continenter *Arpos* nominat, quos à Diomede positos Solinus autor est c.8. Ausonius Diomedis Epitaphio versu:

Argyripam, clarósque viris qui condidit Arpos.

De Argyripis consulendus Horat. Sat.5. lib.1.

HVC INTRA, CAPTVMQ. REFER.] Modius:

Huc vittas, castúmq. refer.

Qua correctione distrahimur à recepta, rectáq. lectione. Imperatur siquidem Diomedi, ipsemet reportet, qui asportauerat, *Huc intra*: non reportet seruulus triobolaris remotus à culpa. Disertim Solinus lib.8. *Aeneas à Diomede Palladium suscipit.*

ARMAQVE LAVRENTI FIGEBAT TROÏA LVCO.] Longissima erratione tandem finita Aeneas in conditu Lauinii arma Troia figebat, siue vexillum, in quo scropha aurea: id enim Troianis insigne. Locupletem in id testem cieo Coruinum Messalam libello de Augusti progenie: *Nam post exactam militiam, inquit, laborésq. militiæ mos antiquitus fuit in Deorum templis suspendere arma*: ideo:

Armáq. fixit Troia. —

Troia fuit inter arma templis affixa armorum insigne, quod nonnulli adserunt. Troia námque vulgò Italicè, Latinéque scropha, vel sus dicitur. Cui vocabulo licentia sui allusit Poëta. *Quod animal, quia eius nomen vrbi Troiæ congruebat, aureo vexillo insigne armorum statuit Antenor absumta vrbis Troiæ memoria.* Inibi de Aenea eadem docet, pluráq. Vise sis.

RAMVM CANENTIS OLIVÆ.] Græcorum more. Memnon in Historia vocat θαλλὸς ἱκέτης. Liuius lib. 29. *Decem legati Locrensium obsiti squalore, & sordibus velamenta supplicum, ramos oleæ, vt Græcis mos est, porrigentes.* Seruius institutum refert à certamine Neptuni, & Palladis: cùm enim Pallas prolata oliua vicisset, propterea factum, vt cùm alicui ramus oliuæ offertur, melior esse iudicetur. Vittas autem idcirco addi solere ramo, vt inertia, & imbecillitas offerentis ostendatur. Oues enim, ex quarum lana vittæ fi-

unt,alieno auxilio semper egent. Virgil. lib. 11. Dionysius, alii passim occurrunt ritus huiusce fidi testes.

DEXTRAS IVNGAMVS INERTES.] Mens Diomedis: Dextras ab armis,& prœlio feriatas teneamus,pax esto. Vel, *Inertes*, obliuiscantur dexteræ virtutis bellicæ. Sic lib. 12. de Annibale quantumuis armato loquitur Silius:

— numerabat inertes,
Atque actos sine Marte dies.

Per eos dies non fuerat continenter *inermis* Annibal; sed *iners*,sed sine pugna.Sic lib.7.de ferro cuiusdam cadaueris,cui iam quiescenti, & immoto forte fortuna Bibulus inciderat:

— Vt inerti cuspide fusus
Occideret.

Melioris ergo pacis index inertia , quam exarmatum esse. Nimis compar id Liuii lib. 23. *Ferrúmne hebet? an dextra torpent?* hoc est, *Inertes* sunt, non *inermes*,quæ ferrum tenebant. Virgilius in eandem sententiam:

Quò ferrum? quidue hæc geritis tela irrita dextris?

Seneca in idem verbum conspirat Agamen. *Aliena inerti tela mitti dextera?* Vbi mens velat alia. Estque omnino maius quiddam in fœdera coire *inertes*,quàm *inermes*: nam armatæ dextræ iungi possunt,& *inertes* esse.Heynsius *Inermes* reposuit. ignauiter. Si illud Aen.11.prouidisset:

Oremus pacem, & dextras iungamus inermes,

cor illi histrioniam fecisset. At neque siquid Maroni placitum, Silio reprehensum est: satis Silio fuit παρωδῆσαι, mollique flexu viæ in præceptoris vestigia pedem posuisse.

His fractus ductor conuelli signa maniplis
Optato lætis abitu iubet. itur in agros
Diues vbi ante omnis colitur Feronia luco,
Et sacer humectat fluuialia rura Capenas.
Fama est,intactas longæui ab origine Fauni
Creuisse in medium,congestu vndiq. donis,
Immensum per tempus opes,lustrísque relictum
Innumeris aurum,solo seruante pauore.
Hac auidas mentes,& barbara corda rapina
Polluit,atque armat contemptu pectora diuûm.
Auia tunc longinqua placent,quæ sulcat aratro
Ad freta porrectis Trinacria Bruttius aruis.
Dum Libys haud lætus Rhegina ad littora tendit,
Victor summoto patriis à finibus hoste
Fuluius infaustam Campana ad mœnia clausis
Portabat famam,miserisque extrema mouebat.
Tum prensans passim cuicunq. est nomen in armis,

Dedecus hoc defende manu: cur perfida & vrbi
Altera Cartago nostræ post fœdera rupta,
Et missum ad portas Pœnum, post iura petita
Consulis alterni, stat adhuc? & turribus altis
Annibalem, ac Libycas expectat lenta cohortes.
Miscebat dictis facta, & nunc robore celsas
Educi turres, queis vinceret ardua muri
Cogebat, nunc coniunctas adstringere nodis
Instabat, ferróque trabes, quo frangeret altos
Portarum postes, quaterétque morantia claustra.
Hic latera intextus stellatis axibus agger,
Hic grauida armato surgebat vinea dorso.

CONVELLI SIGNA MANIPLIS EDICIT.] Imperio militari, & solemni. Cicero lib. 1. de Diuin. *Signa conuelli, & se sequi iussit.* Liuius lib. 22. de Flaminio Col. *Hæc simul increpans, cùm ocyus signa conuelli iuberet.* Miretur quis non iniuria Annibalem numinis spretorem, hoc de Palladio narratu audito *conuelli signa maniplis edixisse?* Verùm & Palladii [cuiusquemodi fuerit.] summa fuit apud Cartaginienses, & Afros religio. Herodot. lib. 5. Σεβόντων αὐτὸ ὑπερφυῶς Καρχηδονίων τε, καὶ τῶν κατὰ τὴν Λιβύην ἀνθρώπων· φασὶ δὲ αὐτὸ Διδὼ τὴν Φοίνισσαν ἱδρύσασθαι, ὅτι δὴ τὴν ἀρχαίαν Καρχηδόνα πόλιν ἔκτισε, βύρσαν κατατεμοῦσα. Λίβυες μὲν οὖν αὐτὴν Οὐρανίαν καλοῦσι· Φοίνικες δὲ Ἀστροάρχην ὀνομάζουσι, Σελήνην εἶναι θέλοντες: *Immane quantum Cartaginienses, atque Afri Palladium venerentur. Didonem autem Phœnissam genere illud statuisse aiunt, cùm scisso corio veterem condidit Cartaginem. Palladium Afri Vraniam vocitant, Phœnices Astroarchen* [*astrorum Imperatricem*] *Lunam esse rati.*

COLITVR FERONIA LVCO.] Aeneid. 7.

— *viridi gaudens Feronia luco.*

Liuius lib. 26. *Inde ad lucum Feroniæ* [Annibal] *pergit ire, templum ea tempestate inclytum diuitiis.* An Vet. Insc. FERONIÆ ARÆ QVINQVE hoc in templo?

LONGÆVI AB ORIGINE FAVNI.] Modius *Fani*: quia Fauno nihil cum Feronia commune.

CONGESTIS VNDIQVE DOMIS.] Liuius: *Capenates aliqui accolæ eius erant primitias frugum eò, donáque alia pro copia portantes, multo auro, argentóque id exornatum habebant.*

AVRVM SOLO SERVANTE PAVORE.] Religione. Similis olim δεισιδαιμονία Celtas incessit, qui etsi ab ingenio auri cupidissimi, auro argentóque passim in templis Deorum posito manus abstinuere quàm castissimè. Notauit Diodorus lib. 5. Ἴδιον δέ τι συμβαίνει, καὶ παράδοξον παρὰ τοῖς ἄνω Κελτοῖς περὶ τὰ τεμένη τῶν Θεῶν γινόμενον, ἐν γὰρ τοῖς ἱεροῖς, καὶ τεμένεσι ἐπὶ τῆς χώρας ἀνειμένοις ἔρριπται πολὺς χρυσὸς ἀνατεθειμένος τοῖς Θεοῖς· Καὶ τῶν ἐγχωρίων μηδεὶς ἅπτεται τούτου διὰ τὴν δεισιδαιμονίαν. καίπερ ὄντων τῶν Κελτῶν φιλαργύρων καθ' ὑπερβολήν: *Proprium*

quiddam, ac paradoxum apud Transalpinos Celtas circa Deorum lucos est. Nam in templis, lucisque regionis illius auri multum sparsim abiectum est Dijs consecratum. Neque incolarum vllus, quamuis Celtæ argenti sint ad insaniam cupidi, id tangit, vetante religione. Ab ea religione Horatius dixit lib. 2. Sat. 3. in auarum:

— qui nummos, aurúmq. recondit nescius vti
Compositis, metuénsque velut contingere sacrum.

Tantundem lib. 1. Sat. 1.

MISERIQ. EXTREMA MOVEBAT.] *Miseris* repono.

ROBORE CELSAS EDVCI TVRRES, QVIS VINCERET ARDVA MVRI.] Tam altas ædificare turres fuit artis mechanicæ decus. Vegetius libr. 4. c. 17. de turrib: *Proceritas autem ipsarum tanta fit, vt non solùm muros, sed etiam turres lapideas altitudine superent.* Liuius lib. 21. *Turris mobilis omnia munimenta vrbis altitudine superans agebatur.*

NVNC CONIVNCTAS ADSTRINGERE NODIS
INSTABAT, FERROQ. TRABES, QVO FRANGERET ALTOS
PORTARVM POSTES.] Arietis compositio, de quo sunt & illa Claudiani li. 4. de Cons. Honorii:

Saxa rotet præceps aries, &c.

HIC LATERA INTEXTVS STELLATIS AXIBVS AGGER.] *Stellatis*, radiatis. Rotis enim prouehebatur agger mobilis; vt in librum nonum docuimus, vbi Modius scribi volebat:

— ceu mobilis agger
Nutat. —

Alii aliter: sed vt *stellas* in aggere pingas, aut ex arte pangas, *stellati axes* non erunt aliud, quàm *rotæ*. Et verò quia *rotæ* erant, ratio est, cur non in fronte, aut tergo; sed lateribus adnectantur *Stellati axes*.

HÎC GRAVIDA ARMATO SVRGEBAT VINEA DORSO.] Claudianus suprà:

— prætectáq. portas
Testudo feriat.

Prætecta armata dorso, quod corio integebant, solo, & arena, quę igni sunt inimica, superiectis. Lucanus lib. 3.

Tunc adoperta leui procedit vinea terra

Grauida, plena virorum bellantium, qui subibant, & supportabant: Lucanus:

Sub cuius pluteis, & tecta fronte latentes
Moliri nunc ima parant, & vetere ferro
Mænia.

Ac postquam properata satis, quæ commonet vsus,
Dat signum, atque alacer scalis transcendere muros
Imperat, ac sæuis vrbem terroribus implet,
Cum subito dextrum effulsit conatibus omen.

Cerua fuit raro terris ſpectata colore,
Quæ candore niuem, candore anteiret olores.
Hanc agreſte Capys donum, cùm mœnia ſulco
Signaret, grato paruæ mollitus amore
Nutrierat, ſensusq; hominis donarat alendo.
Inde exuta feram, docilísq; accedere menſis,
Atque vltro blanda attactu gaudebat herili.
Aurato matres aſſuetæ pectine mitem
Comere, & humenti fluuio renouare colorem.
Numen erat iam cerua loci, famulámque Dianæ
Credebant, ac thura Deum de more dabantur,
Hæc æui, vitæque tenax, felíxque ſenectam
Mille indefeſſos viridem duxiſſe per annos,
Seclorum numero, Troianis condita tecta
Aequabat, ſed iam longo mors venerat æuo.
Nam ſubito incurſu ſæuorum agitata luporum,
Qui noctis tenebris vrbem (miſerabile bello
Prodigium) intrarant, primos ad luminis ortus
Extulerat ſeſe portis, pauidáque petebat
Conſternata fuga poſitos ad mœnia campos:
Exceptam læto iuuenum certamine ductor
Mactat diua tibi, tibi enim hæc gratiſſima ſacra,
Fuluius, atque adſis orat Latonia cœptis.
Inde alacer, fidénsq; Dea, circumdata clauſis
Arma mouet, quáque obliquo curuantur in orbem
Mœnia flexa ſinu ſpiſſa vallatą corona
Alligat, & telis in morem indaginis ambit.

CVM SVBITO DEXTRVM.] Malim: *Tum ſubitò d.*

MOENIA SVLCO SIGNARET.] Aratri circumductu orbis ſulcabatur in vrbis ambitum de more, quem tangit M. Tullius in Antonium: *Caſilinum coloniam deduxiſti, vt vexillum tolleres, & aratrum circumduceres, cuius quidem vomere portam Capuæ pene perſtrinxiſti.* . Quorſum plures ſulci? Malè capit Heynſius illud Nonni:

Αὔλακας ἐτμήγοντο, πλυχιδίων δὲ καλιάδων
Ἕδρανα.

quia referendum ad viarum, domorúmque circumſcriptiones: ſiquidem vrbium conditores pro ſuo iure domos quoque deſignabant, ex quo Æneid. 3. Æneas ait:

Iura, domósque dabam.

Idem è Strabonis li. 17. doceri poteſt, vbi in Alexandriæ περιγραφῇ gypſo deficiente pultibus ciuitatis viæ deſinatæ ſunt auctiore numero: Καὶ αἱ ὁδοὶ

κατατμηθῆναι εἰς πλείους, *Via in plures scissa sunt.* Ab eo vero sulco est *vrbis* appellatio. Varro lib. 4. de L.L. *Opida, quæ prius erant circumducta aratro, ab orbe, & vrbo vrbes.* Obseruo præterea bobus candidis mare, & fœmina ductum aratrum. Ouid. Fast. 4. de Romæ conditu:

Inde premens stiuam designat mœnia sulco,
Alba iugum niueo cum boue vacca tulit.

NVMERAT IAM CERVA LOCI.] Vt altera Sertorii, cùm *ab ea se quanam aut agenda, aut vitanda essent prædicabat admoneri.* Valer. Maxim. lib. 1. c. 2. de simulata Relig.

LVPORVM. VRBEM. MISERABILE BELLO PRODIGIVM.] In funesto triumuiratu idem prodigium: Λύκοι τὴν ἀγορὰν διέθεον οὐχ ἐπιχωριάζον ἐν πόλει ζῷον: *Forum lupi, cùm id animantis nullum esset in vrbe, percursabant,* Appianus Ciuilium lib. 4. Luporum erratio visa, *pedestre auspicium* vocabatur. Sex. Pompeius: *Pedestria auspicia nominabantur, quæ dabantur a vulpe, lupo, serpente, equo, cæterisque animalib. quadrupedib.*

Dum pauitant, spumantis equi fera corda fatigans
Euehitur porta sublimis Taurea cristis
Bellator, cui Sidonius superare lacerto
Ductor, & Autololas dedit, & Maurusia tela.
Is trepido alituum tinnitu stare neganti
Imperitans violenter equo, postquam auribus hostis
Vicinum sese videt, ac clamore propinquo
Claudius, huic inquit (præstabat Claudius arte
Bellandi, & merita mille inter prælia fama)
Huic inquit solum, si qua est fiducia dextræ,
Det sese campo, atque ineat certamina mecum.
Vna mora Æneadæ, postquam vox attigit aures,
Dum daret auspicium, vsque in certamina ductor.
Præuetitum capiti pœna committere Martem
Sponte viris, erumpit ouans, vt Fuluius arma
Imperio soluit, patulúmque inuectus in æquor
Erigit vndantem glomerato puluere nubem.
Indignatus opem amenti, socióq; iuuare
Expulsum nodo iaculum, atque arcessere vires,
Taurea vibrabat nudis conatibus hastam,
Inde ruens ira telum contorquet in auras.
At non idem animus Rutulo, spectatur, & omni
Corpore perlustrat, quà sit certissima ferro
In vulnus via, nunc vibrat, nunc comprimit hastam
Mentitúrque minas, mediam nunc transfigit ictu
Parmam, sed grato fraudata est sanguine cuspis.

Tum strictum propere vagina detegit ensem.
Et iam ferrata rapiebat calce volantem
Taurea cornipedem, fugiens minantia fata.
Nec Rutulus leuior cedentis perdere terga.
Nam profugo rapidus fusis instabat habenis.
Vtque metus victum: sic ira & gloria portis
Victorem immisit, meritique cupido cruoris.
Ac dum vix oculis, vix credunt mentibus hostem
Consisum nullo comitante irrumpere tectis,
Per mediam propere trepidantum interritus vrbem
Egit equum, aduersaq; euasit ad agmina porta.

IS TREPIDO ALITVVM TINNITV STARE NEGANTI.] Putes ex hac lectione Poëtam crepitaculis Lunam cœlo deuocare, aut apium examina reducere. Erigere Sili ope mea.

Is trepido, ac lituûm tinnitu stare neganti. vel,

Is trepido alipedi, ac hinnitu stare neganti:

vti Æn. 7. *Instratos ostro alipedes* legimus. *Hinnitus* enim conciti iam equi signum. *Trepido*, propero, atque inquieti, non pauenti. Horat. li. 1. Epist. 10. de aqua profluente:

Quàm quæ per pronum trepidat cum murmure riuum.

Lib. 4. Oda 11.

Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.

AC CLAMORE PROPINQVO.] *Ac* valet confestim, properè. Præmonui.

PRÆVETITVM CAPITI POENA COMMITTERE MARTEM SPONTE VIRIS.] Ita quidem libri. Modius:

Prauetitum námque, & capital.

Ego leuicula accessione sibilæ literæ:

Prauetitum capitis pœna.

Edictum hoc vel morte filii sanxit Manlius. Scipio milites exuit præda, & Lochagos tres sortitò summo supplicio mactauit, quòd receptui canentem non audissent, dum oppugnatio Locha ferueret maximè, Appianus Carchedoniis. Alia notat Alex. ab Alexandro lib. 1. cap. 20. Ἀλλὰ Χρυσαίτας μὲν παύειν μάχαν τὸν πόλεμον, ἐπειδὴ τῆς σάλπιγγος ἤκουσεν ἀνακαλούσης, ἐπέσχεν, inquit Arrianus li. 2. c. 6. Mirissima res!

DVM DARET AVSPICIVM, IVSQVE IN CERTAMINA DVCTOR.] Emendatio est à Modio: præfuerat *Vsque*. Felicior sanè Carrionis emendatione reponentis: *Suus in certamina.*

INDIGNATVS OPEM AMENTI.] Non obscuro virtutis argumento. Hasta quidem amentata formidabilis, sed amento: altera vim totam à iaculatore mutuat. Quam Cicero *Amentatam*, Ennius *Ansatam* dixit Annali 5.

— ansatas mittunt è turribus hastas.

Amentum nodum solet appellare Silius Lib. 1.

Hinc impulsa leuis torquetur lancea nodo.

Lib. 4.

Tum nodo, cursúque leui simul adiuuat hastam.

Velitibus tribuit amentatas in Bruto Tullius. Festus: *Amenta, quibus, vt mitti possint, vinciuntur iacula, siue solearum lora: ex Græco, quod est ἅμματα, sic appellata, vel quia aptantes ea ad mentum trahunt.* Apollonii Scholia in lib. 2. vocant ἀγκύλην [amentum] τὴν ἐξ αἰγείου δέρματος κατεσκευασμένην. Polyb. Ecl. 37. Μισάγκυλον *iaculum amentatum.*

CEDENTIS PERDERE TERGA.] Hoc vnum tam licenti cursu totus affectabat Claudius. Modio potius sedit *Prendere*: quod non concoquo, cùm de vita, non duntaxat de gloria certamen cernitur. Silius:

— sic ira, & gloria portis
Victorem immisit, meritique cupido cruoris

Hinc ardore pari, nisúq; incurrere muris
Ignescunt animi, penetratáq; tecta subire.
Tela simul, flammæq; micant, tunc saxeus imber
Ingruit, & summis ascendunt turribus hastæ.
Nec pronum, audendi virtutem excellere cuiquam,
Aequarunt iræ dextras, Dictæa per auras
Tranat, & in medium perlabitur vrbis arundo.
Lætatur non hortandi, non plura monendi
Fuluius esse locum, rapiunt sibi quisque laborem.
Quos vbi tam erectos animi videt, & superesse
Fortunam sibi quenque ducem, ruit impete vasto
Ad portam, magnæque optat discrimina famæ,
Tres claustra æquæuo seruabant corpore fratres,
Queis delecta manus, centeni cuique ferebant
Excubias, vnáque locum statione tenebant.
Forma ex his Numitor, cursu plantáq; volucri
Præstabat Laurens, membrorum mole Laburnus.
Sed non vna viris tela: hic mirabilis arcu,
Ille hastam quatere., ac medicatæ cuspidis ictu
Prælia moliri, & nudo non credere ferro,
Tertius aptabat flammis ac sulfure tedas.
Qualis Atlantiaco memoratur littore quondam
Monstrum Geryones immane tricorporis iræ.
Cui tres in pugna dextræ varia arma gerebant.
Vna ignes sæuos, ast altera pone sagittas
Fundebat, validam torquebat tertia cornum,

Atque

Atque vno diuersa dabat tria vulnera nisu.
Hos vbi non æquis variantes prælia Consul
Conspexit telis, & portæ limina circum
Stragem, & perfusos subeuntum sanguine postes,
Concitat intortam furiatis viribus hastam.
Lethum triste ferens auras secat Itala taxus,
Et quà nudarat, dum fundit spicula ab alto
Arcum protendens Numitor latus, ilia transit.
At non obsepto contentus limine Martem
Exercere leuis bello, sed turbidus ausi
Virius incauto feruore eruperat amens
Reclusa in campum porta, miserámque furori
Vincentum obtulerat pubem, ruit obuia in arma
Scipio, & oblatum metit insatiabilis agmen.
Tifata vmbrifero generatum monte Calenum
Nutrierant audere trucem, nec corpore magno
Mens erat inferior, subsidere sæpe leonem,
Nudus inire caput pugnas, certare iuuenco,
Atque obliqua trucis deducere cornua tauri
Assuerat, crudóque olim se attollere fato.
Is, dum præcipites expellit Virius vrbe,
Seu spreto, seu ne fieret mora, nudus in æquor
Thorace exierat, leuiorq; premebat anhelos
Pondere loricæ, & palantes victor agebat.
Iámque Veliternum media transegerat aluo,
Iam solitum æquali ludo committere equestreis
Scipiadæ pugnas, Marium tellure reuulso
Perculerat saxo, miser implorabat amicum
Cum gemitu exspirans, scopulúsq; premebat hiantem,
Sed validas sæuo vires duplicante dolore,
Effundit lacrymas pariter, cornúmque sonantem
Scipio, solamen properans optabile in armis
Hostem prostrato morientem ostendere amico.
Tranauit, liquidas volucris ceu scinderet auras,
Hasta viri pectus, ruptiq; immania membra.
Quanta est vis agili per cærula summa liburnæ,
Quæ, pariter quoties reuocatæ ad pectora tonsæ
Percussere fretum, ventis fugit ocyor, & se
Quam longa est vno remorum præterit ictu.

Ascanium Volesus proiectis ocyus armis,
Quo leuior peteret muros, per aperta volantem
Assequitur planta, deiectum protinus ense
Ante pedes domini iacuit caput, ipse secutus
Corruit vlterior procursus impete truncus.

NEC PRONVM, AVDENDI VIRTVTEM EXCELLERE CVIQVAM.] Emendatiùs inducta interpunctione, literáque tripede:

Nec pronum audendi virtute excellere cuiquam.

SVPERESSE FORTVNA SIBI QVEMQVE DVCEM.] Ita codex à Gryphio casu sexto. Nonnulli *Fortunam* improbè.

MEDICATÆ CVSPIDIS ICTV.] Venenatæ. Dictione Græcorum, quibus φάρμακον & φαρμάσσειν voces sunt ambiguæ virtutis.

SVBSIDERE SÆPE LEONEM.] De Hadriano Spartianus: *Frequentissimè leonem manu sua occidit.*

NVDVS INIRE CAPVT.] Tacitus de Corbulone: *Capite intecto, cùm alij gelu exanimati.* Vide lib. 1. vbi de Annibale.

Nec spes obsessis vltra reserata tueri
Mœnia, conuertunt gressus, recipíque petentes
Infandum excludunt socios, tum cardine verso
Obnixi torquent obices munimina feræ.
Acrius hoc instant Itali, clausósq; fatigant.
Et ni cæca sinu terras nox conderet atro,
Perfractæ rabido patuissent milite portæ.
Sed non in requiem pariter cessere tenebræ.
Hinc sopor im[illegible]dus, qualem victoria nouit.
At Capu[illegible]stis vlulantum flebile matrum
Q[illegible] gemitu trepidantum exterrita patrum
[illegible], metámque laboribus orat.
[illegible] pe[illegible]tæ ductórque capútque senatus
[illegible] nullam docet esse salutem
[illegible]uisis viuendi è pectore curis,
[illegible]ra Ausoniæ, pepigíq; sub armis
[illegible]nis Deus, & fortuna fuisset,
[illegible] Iliaci migrarent regna Quirini,
[illegible] muros, Tarpeiáque mœnia misi,
[illegible] vigor affuit, alter vt æquus
[illegible] nostro de nomine Consul.
[illegible]isse satis dum copia noctis
[illegible]terna est Acherontis ad vndam

Libertas, petat ille meas, mensásq; dapésque,
Et victus mentem fuso per membra Lyæo
Sopitóque necis morsu, medicamina cladis
Hauriat, & placidis exarmet fata venenis.
Hæc ait, & turba repetit comitante penates.
Aedibus in medijs consurgens ilice multa
Extruitur rogus, hospitium commune peremptis.
Nec vulgum cessat furiare dolórque pauorque,
Nunc menti feræ Decius redit, & bona virtus
Exilio punita truci, despectat ab alto
Sacra Fides, agitátque virûm fallacia corda.
Vox occulta subit passim diffusa per aures.
Fœdera mortales ne sæuo rumpite ferro,
Sed castam seruate fidem, fulgentibus ostro
Hæc potior regnis. dubio qui frangere rerum
Gaudebit pacta, ac tenues spes linquet amici,
Non illi domus, aut coniux, aut vita manebit
Vnquàm expers luctus, lacrymæq;, aget æquore semper
Ac tellure premens, aget ægrum nocte diéque
Despecta ac violata fides. adit omnia iámque
Concilia, ac mensas contingit, & abdita nube,
Accumbítque toris, epulatúrque improba Erinnys
Ipsa etiam stygio spumantia pocula tabo
Porrigit, & largè pœnas lethúmque ministrat.
Virius interea dum dat penetrare medullas
Exitio, ascendítque pyram, atque amplexibus hæret.
Iungere tum fata, & subijci iubet ocyus ignes.
Stringebant tenebræ metas, victórque ruebat.
Iámque super stantem muro, sociósque Milonem
Voce attollentem, pubes Campana videbat,
Pandunt attoniti portas, trepidóque capessunt
Castra inimica gradu, queis letho auertere pœnas
Defuerant animi. patet vrbs confessa furorem,
Et referat Tyrio maculatas hospite sedes.
Matronæ puerique ruunt, mæstúmque Senatus
Concilium, nullíque hominum lacrymabile vulgus.

OBNIXI TORQVENT OBICES MVNIMINA SERA.] Æneid. 5.
Obnixi torquent spumas.
Sera, rectum est, non seræ claudicante versu. Ouidius:

Mille domos clausere fera.

Passim Refero, & Obsero secundis correptis syll. bis.

ALTER VT ÆQVVS

PORTARET FASCES NOSTRO DE NOMINE CONSVL.] Pertinet hoc ad æquabilitatem imperii. Nihil necesse cum Modio scribi *æquos fasces, Æquus* enim *Consul* est socio non impar.

EXSTRVITVR ROGVS HOSPITIVM COMMVNE PEREMTIS.] Malit Heynsius *Auspicium.* Quid quæso est *Rogum peremtis auspicium exstrui?* Conuenientissima vox hominibus ferocia hostium exclusis vrbe, ac per desperationem animi domo, quib. diuerticulum, seu *hospitium*, seu *rogus*. Et conuenientissima conuenientior, quia quoduis post vitam receptaculum *hospitium* dici potest, vt apud Ennium *Portus* sepulcrum, & apud Ciceronem li. 14 ad Atticum epist. 21. Mors *portus*. Ipse Silius libro tertio:

— *tarda senectam*
Hospitia excipiant cæli.

D. Cyprianus lib. de Disc. & Hab. Virg. *Sed cùm habitationes multas apud Patrem suum dicat, melioris habitaculi hospitia demonstrat.* Simili voce Prudentius Hamartigenia:

— *post diuersoria carnis*
Ore renarrantem querulo, quos passa labores.

Eadem pulcerrimè vsus est Antiphanes:

Οὐ γ' τεθνᾶσιν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ὁδὸν,
Ἣν πᾶσιν ἐλθεῖν ἐστ' ἀναγκαίως ἔχον
Προεληλύθασιν· εἶτα χ' ἡμεῖς ὕστερον
Εἰς ταὐτὸ καταγώγιον ἥξομεν.

Hospitium: &, si volenti erit, esse potes. Vide mî verba Leonidę primo Tusculanarum.

NVLLIQVE HOMINVM LACRYMABILE VVLGVS.] Malim *Illacrimabile vulgus*, Senatui, & summatib. quibusque innocentius, minúsque perfidum: cur igitur aliena culpa in perfidiæ pœnas prolapso lacrymas inuideã? Dico ea propter *nulli* fuisse *illacrymabile vulgus*. Vel:

— *multisque hominum lacrymabile vulgus.*

Stabant innixi pilis exercitus omnes:
Spectabántq; viros, & læta & tristia ferre
Indociles, nunc propexis in pectora barbis
Verrere humum, nunc fœdantes in puluere crinem
Canentem, & turpi lacryma, precibúsq; pudendis
Fœmineum tenues vlulatum fundere in auras.
Atque ea dum miles miratur, inertia facta,
Expectátque ferox sternendi mœnia signum,
Ecce repens tacito percurrit pectora sensu
Religio, & sæuas componit numine mentes.
Ne flammam tedásque velint, ne templa sub vno
In cinerem transisse rogo, subit intima corda

Perlabens sensim mitis Deus: ille superbæ
Fundamenta Capyn posuisse antiquitus urbi,
Non cuiquam visus passim monet, ille refusis
In spatium immensum campis habitanda relinqui
Vtile tecta docet, paulatim atrocibus iræ
Languescunt animis, & vis mollita senescit.
Pan Ioue missus erat seruari tecta volente
Troia, pendenti similis Pan semper, & uno
Vix ulla inscribens terræ vestigia cornu.
Dextera lasciuit cæsa Tegeatide capra
Verbera læta mouens festa per compita cauda.
Cingit acuta comas, & opaca tempora pinus,
Ac parua erumpunt rubicunda cornua fronte,
Stant aures, summóq. cadit barba hispida mento.
Pastorale Deo baculum, pellísque sinistrum
Velat grata latus, teneræ de corpore damæ.
Nulla in præruptum tam prona, & inhospita cautes
In qua non librans corpus, similísq. volanti
Cornipedem tulerit præcisa per auia plantam.
Interdum inflexus, medio nascentia tergo
Respicit arridens hirtæ ludibria caudæ.
Obtendénsque manum, solem inferuescere fronti
Arcet, & umbrato perlustrat pascua visu.
Hic, postquam mandata Dei perfecta, malámq.
Sedauit rabiem, & permulsit corda furentum,
Arcadiæ volucris saltus, & amata reuisit
Mænala, ubi argutus longe de vertice sacro
Dulce sonat calamis, ducit stabula omnia cantu.
At legio Ausonidum flammas ductore iubente
Arceri portis, stantésque relinquere muros,
(Mite decus mentis) condunt ensésq. facésq.

STABANT INNIXI PILIS EXERCITVS OMNES.] Verborum pondere mirificè exprimitur Romanorum statio. Eustathius sic de quodam Homeri carmine arbitratur: Τῷ στασίμῳ τοῦ μέτρου ἐξομοιούμενος τῇ στάσει τῶν στρατιωτῶν.

NVNC PROPEXIS IN PECTORA BARBIS VERRERE HVMVM.] Idem magni luctus argumentum verbis non aliis legisti libro sexto. Ita solet Homerus eadem reponere, nunc sua vt narrationi constet fides, sine verbo quidem disceditur à præscripto: nunc vt quæ optimè res verbis explicata est, iterum eadem facie recognosci possit. Alibi ab Aristarchis semiple-

na carmina, frustis versuum quandoque vsurpatorum expleta fateor, & hæc tertia esto causa. Qua ratione toties inculcatum puro,

Τὸν δ' ἀπαμειβόμενος. —

quòd cùm Martialis derisui habet, Martialem agit: vt cùm nimios licentiæ Græcos subsannat, qui tamen quantitates Græcorum verborum licentiùs aliis Latinis inuertit ipse. Similes repetitiones quibus exosæ, aut minùs placitæ, næ illi non animaduertunt Virgilium Latii principem creberrimè id factitasse. Quem quòd isti blaterones vel conniuentibus oculis legerunt, vel ludibundi, promamus exempla. Αὐτολεξεὶ recantata ex Virgilio: Æneid.1.

— *Vbi tot Simoïs correpta sub vndis*
Scuta virum, galeásque, & fortia corpora voluit.

Lib.8. — *sub vndis*
Scuta v.g & f.c.v.

Lib. 7.
At Messapus equûm domitor Neptunia proles.

Libro item 9. & 10.

7. & 9. *sempérq. recentes*
Conuectare iuuat prædas, & viuere rapto.

8. & 9. *Nunc, ô! nunc liceat crudelem abrumpere vitam.*

9. & 10. *Quot priùs æratæ steterant ad litora proræ.*

Georg. 4. & Æneid. 6.
Matres, atque viri, defunctáque corpora vita, cum tribus insequentibus. Georg. 4. & Aeneid.1.
Aut onera accipiunt venientûm, aut agmine facto
Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent.

Satis fuerat monstrasse Silium è Maronis ludo prodîsse: sed prodamus è cuius disciplina, præterquam Homeri, ita Maro seruauerit. Lucretius libro primo, & quarto primore:

Auia Pieridum peragro loca, nullius antè
Trita solo.

tum supra tres ac viginti versus vtrobiq. congerit. Item lib.1. ac 2.

Omnis enim per se Diuûm natura necesse est
Immortali æuo.

Sequuntur hoc absolutum carmen alia quatuor. Apud Ouidium, & alios paria est notare. Quare se ridendos propinant, qui talia carpunt in Poëtis summis reperta, non sine ingenii, & eloquentiæ quadam ostentatione. Redeamus ad carceres.

DEXTERA LASCIVIT CÆSA TEGEATIDE CAPRA.] Dextera Panis flagello è pelle capræ Arcadicæ ludibunda erat, Lupercorum instar, qui cursitando obuias fœminas verberabant vteri causa, Ouid. Fast.2. Ab caprino gestamine Aegipanas dictos autumo Solin.c.37.& 44. *Aegipanes hoc sunt, quod pingi videmus.*
Mela lib. 1. c.4.

OPACAT TEMPORA PINVS.] Metam. 1.
Pan videt hanc, pinúq. caput præcinctus acuta.

RVBICVNDA CORNVA FRONTE.] Pana Græci inſcribunt *δικέρωτα*, *Bicornem*. Pan idem cum Fauno, de quo lib. 2. Faſt.

— Fauni ſacra bicornis erant.

A cornib. Græci apud Herodotum *Pana* vocant *αἰγοπρόσωπον*. *Ore caprino*. Vide Herodianum lib. 2. *Rubicunda:* Sibi concolorem Pana legimus Ecloga Virg. 10.

Sanguineis ebuli bacchis, minióque rubentem.

Vbi Seruius: *Facie rubea pingitur Pan propter ætheris ſimilitudinem.* Macrob. lib. 1. Satur. c. 22: *Ergo Inui cornua, barbaque prolixa demiſſæ naturam lucis oſtendunt, qua ſol & ambitum cæli ſuperioris illuminat, & inferiora colluſtrat.* Doctrinam inferiorem, inferiorem ne habe.

NVLLA IN PRÆRVPTVM TAM PRONA, ET INHOSPITA RVPES.] Hymn⁹ Homero imputatus:

— ὅς πάντα λόφων νιφόεντα λέλογχε,
Καὶ κορυφὰς ὀρέων, καὶ πετρήεντα κάρηνα.
Eſt nitæ qui cunctos colles ſortitus amictos,
Montes excelſos, capita & ſaxoſa.

PERMVLSIT CORDA FVRENTVM.] Eſt cùm turbidos ſerenat Pan, & lætificat, ex quo illi nomen adſcribit Hymnus iſte:

Πᾶνα δέ μιν καλέουσιν, ὅτι φρένας πᾶσιν ἔτερψε.

Et Claudianus:

— placidi mirantur numina Fauni.

quod obſtupuiſſe Scaligero ius fuit, non carpere, non reponere *Stupiat*. Eſt cùm ſedatos, & placidos pauore complet, de quo legendus Val. Flaccus Argon. 3. & Politiani Miſcellanea lib. 28.

ARCADIÆ VOLVCRIS SALTVS.] Homerus de Pane:

Καὶ ῥ' ὅγ' ἐς Ἀρκαδίην πολυπίδακα μητέρα μήλων
Ἐξίκετ.
Ditem ouium, & fontis venit in Arcadiam.

Faſt. 2. *— Arcadia plurimus ille iugis.* Metam.

Multa Deûm templis domibúſque nitentibus auro
Egeritur præda, & victus alimenta ſuperbi,
Queiſque bonis periere, virûm de corpore veſtes
Fœmineæ, menſæque alia tellure potitæ,
Poculáque Eoa luxum irritantia gemma,
Nec modus argento, cælatáque pondera facti
Tantum epulis auri, tum paſſim corpora longo
Ordine captiua, & domibus deprompta talenta
Paſcere longinquum non deficientia bellum,
Immenſiq. gregis, famulæ ad conuiuia turbæ.
Fuluius vt finem ſpoliandis ædibus ære
Belligero reuocante dedit. ſublimis ab alto
Suggeſtu, magnis fautor non futilis auſis:

MVLTA DEVM TEMPLIS, DOMIBVSQVE NITENTIB. AVRO EGERITVR PRÆDA.] D. Augustinus lib.1.ad Marcellinum c.6.existimat Romanos de more dispoliandis hostium templis sese nequaquam abstinuisse, nec iis, qui templorum præsidia quæsiuissent, pepercisse: vnum Fabium præter morem Tarentinis Deos non ademisse, quos cùm intellixisset armatos, ioculanter dixisse: *Relinquamus Tarentinis Deos iratos.* Liuius insinuat non ante Syracusarum direptionem hac victoriæ insolentia sæuisse Romanos: tunc enim initium factum scribit expilandi fana, lib.25. *Cæterùm inde primum initium mirandi Græcarum artium opera, licentiæque: hinc sacra, profanáque omnia vulgo spoliandi factum est.* Insinuat Orator termaximus Verrina sexta, vbi de æde Mineruæ: *Has tabulas M. Marcellus, cùm omnia illa victoria sua profana fecisset, tamen religione impeditus non attigit.* Silius consultus respondebit Capuę factum initium. Sed vtriúsque vrbis prædationes ciuili iudicio eidem imputantur tempori. Post id temporis templa deuictarum nationum Romanis asyla esse desierunt, & populari cœpta. Tacitus Annali primo: *Profana simul, & sacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod Tanfanæ vocabant, solo æquantur.* Lib. 3. Hist. *Dum pecuniam, vel grauia auro templorum dona sibi quisque trahunt.* Ibidem in Cremonæ templa exinanita faces coniiciuntur. Quod verò à Memnone memoratur lib. 16. Cottam deuicta Heraclea signa prædatum, templáque diripuisse, eóq. nomine incusatum, agendum in exilium plerísque visum fuisse, sed mitiore tandem iudicio ademtum illi laticlauiæ vsum; id, inquam, temporis discrimen minimè tollit: nam Cotta iniussus vrbem vastauerat, cui tantum vrbis capiendæ potestas facta fuerat. Deinde potiorem prædam, quæ res illi inuidiam suorum conciuit, ad se auerterat. Priscis verò temporibus sanctè Romani sacris, ac templis pepercere. Strabo lib.5. Ὕστερον δὲ πολέμου συστάντος ἡ μὲν Ἄλβα κατεσκάφη, πλὴν τοῦ ἱεροῦ: *Bello deinde conflato Alba diruta est, templo facto eximio.* Dionysius Halicarnasseus lib. 3. eadem cautione à fundamentis Albam dirutam prodidit. Liuius lib. 1. *Templis tamen Deum* (ita cautum edicto regis) *temperatum est*, cùm Albam demoliuntur Romani. Lib.7. refert incensores Satrici ab æde tantùm matris Matutæ ignem abstinuisse. Neque D. Augustinum satis tueri possunt, quæ distrinxit aduersus Gentes Tertullianus. Putantor tempora.

VIRÛM DE CORPORE VESTES FOEMINEÆ.] Duplex genus vestis fœmineæ sumtæ viris: aut quia materies fœminarum magis propria, aut quia habitus, & forma. Priori generi adscribo locum Taciti Annali 3. vbi queritur Tiberius *promiscuas viris, & fœminis vestes*, quem de Sericis, Coisq. capio, deque textu delicatiore, quàm viros deceat. Item lib. 2. *Decretumq. ne vestis Serica viros fœdaret.* Notátque Lampridius *Holoserica* veste primum vsum Heliogabalum, cùm iam *subserica* essent in vsu. Certúmque mihi hunc Silii locum ita capiendum: nam vestes seruisse viris potissimum dignoscis è forma: forma igitur virorum, materia fœminarum. Aut viri vestem induunt longiorem proximis fœminæ. Strabo lib.10. Curetum originationem explicat: Θηλυστολοῦντας γὰρ, ὡς αἱ κόραι, τοὔνομα σχεῖν τοῦτο, ὡς περὶ τὴν Αἰτωλίαν φασίν. [illegible] καὶ [illegible] ζῆλον ἐν τοῖς Ἕλλησι, καὶ τ' ἄλλας ἑλκεχίτωνας εἰρῆσθαι: *Cùm enim Ætoli fumineas stolas* [signatè: sunt enim & stolæ virorum] *puellarum*

larum instar induerent, Curetum nomen obtinuisse. Cuius moris æmulatio Græcorum quosdam incessit, & Iones, qui Vestitrahæ dicti. Iam Achilles stolatus muliebrem in modum non amplius fabula. Vtrum in ordinem redigam veteres Germanos? de quibus Tacitus: *Nec alius fœminis, quàm viris habitus?* Consule Notas in lib. 2. vbi Fabius *imbellis fœmina* dicitur, & C. V. I. Lipsium ad 2. An. Tac. Heraldum in Epig. 38. li. 9. Martialis:

MENSÆQ. ALIA TELLVRE PETITÆ.] Eò quòque tandem Romana virtus prolapsa. Sallustius, & Macrobius de Metello: *Epulæ quæsitissimæ, neq. per omnem modò prouinciam: sed trans maria ex Mauritania volucrum, & ferarum incognita antea plura genera.* Tacit. Annali 15. de Neronis luxu: *Volucres, & feras diuersis è terris, & animalia maris Oceano abusque petiuerat.* Plura Plutarchus vita Syllæ, Sueton. Satyrographi, Martialis. Hanc interpretationem suggerit illud:

— *victus alimenta superbi.*

Verùm ipsas *mensas* capio, in quas dapes conferuntur: *mensas*que, inquam exoticas, transmarinas, extremo ex orbe petitas, de quarum generibus, ac pretiis Plin. lib. 13. c. 15. cum accuratione scripsit. Idque propius Silii mentem.

IMMENSISQ. GREGIS FAMVLÆ AD CONVIVIA TVRBÆ.] Greges seruorum pascere an pœnitendi luxus? an magnificentiæ? an lucrosum? Certè fuit, cùm Romæ sibi discolor fuit. Petron. Arbiter: *Citrea mensa greges seruorum.* Horat. Ser. lib. 1. Sat. 3. de Vatio:

— *habebat sæpe ducentos,*
Sæpe decem seruos.

Tacit. lib. 14. Annal. *Quem numerus suorum tuebitur, cum Pedanium Secundum quadringenti non protexerint?* Ibidem: *Postquam verò nationes in familiis habemus.* Diodor. lib. 36. Biblioth. de Tito Minutio equite Romano: Τοὺς ἰδίους ἐπέστησε πρὸς ἀπόστασιν οἰκέτας τετρακοσίους ὄντας. *Proprios seruos ad rebellionē exciuit.* Alibi apud Photium serui in Sicilia ἀγεληδὸν ἐκ σωματοτροφείων, *inde gregatim aguntur, vbi aluntur corpora.* Metaphrastes Vita S. Alexii Euphemiano Romano tria seruorum millia tribuit, incinctos zonis aureis, & sericis indutos. Plin. lib. 13. c. 10. *C. Cæcilius Claudius Isidorus testamento suo edixit, quamuis multa ciuili bello perdidisset, tamen relinquere seruorum quatuor millia centum sedecim.*

Lauino generate, inquit, quem sospita Iuno
Dat nobis Milo, Gradiui cape victor honorem
Tempora murali cinctus turrita corona.
Tum fontes procerum, meritósq. piacula prima
Accit, & iusta punit commissa securi.
Hic atrox virtus (nec enim occuluisse probatum
Spectatum vel in hoste decus) clamore feroci
Taurea tunc, inquit, ferro spoliabis inultus
Te maiorem animam? & iusso lictore recisa
Ignauos cadet ante pedes fortissima ceruix?

5. Γαβίων, Λαρατίνων, Λανβίων, Λαουινιατῶν, Λαβικανῶν. *Gabiorum, Laratinorum, Lanuuiorum, Lauiniatum, Labicanorum.* Postremum discrimen inferunt Poëtæ, quib. Lauinum vtramque producit primam perpetim, Virgilio, Ouidio, cui aliter? Lanuuium secundam perpetuo modo breuiat apud Silium hic, & lib. 10. apud Horat. lib. 3. Oda 27.

— ab agro
Raua decurrens lupa Lanuuino.

Quæ cùm ita sint, ea dispescere dubitemus adhuc, quæ prima sui origine ipsa inter se distant, quę loco, sacris, quantitatis syllabarię modo, autoritate Dionysii, Sigonii, Glareani? Aliter Scaliger. quid postea?

MAGNIS FAVTOR NON FVTILIS AVSIS.] Est qui malit *Autor.* neque vanum est: nam donatur Milo murali, quòd primus muros supergressus sit: ex quo veri speciem habet, Milonem ad Capuam inuadendam hor. tantem promisisse se primum in muros *euasurum*, idque Silius vocet *Magna ausa*; quod cum præstiterit, iure dicatur:

— magnis autor non futilis ausis.

Mutationem tamen non præcipito.

QVEM SOSPITA IVNO.] Iunonis *Sospitæ* habitum nobis repræsentat M. Tullius lib. 1. de Nat. Deorum *cum pelle caprina, cum hasta, cum scutulo, cum calceolis repandis.* Huic faciebant Coss. inito statim consulatu. Nec à Latii populis *Sospita* Lanuuii colebatur tantum: sed maioribus hostiis, præsertim à Romanis. Liuius lib. 22. *Iunoniq. Sospitæ Lanuuii maioribus hostiis sacrificaretur.* Meminit & lib. 23. & 24. Item Orator pro Muræna. Sext. Pompeius verbo *Sispitem.* In Vet. Inscr.

PONTIFEX SACRARIVS IVNONIS QVIRITIS.

Tertull. c. 24. Apol. *Faliscorum in honore est pater Curis, unde accepit nomen Iuno.*

MILO GRADIVI CAPE VICTOR HONOREM.] Adi ad Brissonium lib. 4. de Form. p. 350.

TEMPORA MVRALI CVNCTIS TVRRITA CORONA.] I, & V vocales altera alterius sedem occupauit. Referendæ, scribendumque. *Cinctus.* Liquet. Modius in eandem correctionem incidit. Gellius lib. 5. c 6. *Muralis est corona, qua donatur ab imperatore, qui primus murum subijt, inque oppidum hostium per vim adscendit.*

TE MAIOREM ANIMAM.] Valer. Max. lib. 3. capite de Fortitudine Taureæ verba hæc: *Vt gloriari possis fortiorem aliquanto virum, quàm ipse es, tuo iussu esse interemitum.*

BELLATOREM ALACER PER PECTORA TRANSIGIT ENSEM.] Addit Val. Max. *Protinúsq. interfecta coniuge, ac liberis, gladio incubuit*, tum Taureæ animum magnificat.

QVI NOBIS ANIMVS, QVAE DEXTERA, QVIDVE VIRITIM DECERNET MAVORS.] Quid tum? Videtur aliquid tale desiderari:

— tellus Campana videbit,
Romaque, iusti erimus: tibi si rebare pudendum
Ipsa pati, licuit pugnanti occumbere lethum

Quæ postrema variant codices.

Par. *Pugnandi occumbere lætum.*

Scilicet Fuluius Taureæ sagacitatem vitio dat, qui Claudium prouocatum fuga euasit. Fortè:

— licuit pugnantum occumbere letho,

aut *pugnantem*. Marsus tamẽ verba Silii, vt lègũtur, aptè exposuit, his versib.

DVM CAPVA INFAVSTAM LVIT HAVT SINE SANGVINE CVLPAM.] Gesta hæc vult Calib. Val. Max.

Interea geminos terra crudelis Ibera
Fortuna abstulerat, permiscens tristia lætis
Scipiadas, magnúmque decus, magnúmque dolorem.
Forte Dicarchea iuuenis consedit in vrbe
Scipio, post belli repetens extrema penates.
Huc tristis lacrymas, & funera acerba suorum
Fama tulit, duris quanquam non cedere suetus,
Pulsato lacerat violenter pectore amictus.
Non comites tenuisse valent, non vllus honorum
Militiæue pudor: pietas irata sinistris
Cælicolis furit, atque odit solatia luctus.
Iámque dies, iterúmque dies absumpta querelis.
Versatur species ante ora oculósque parentis.
Ergo excire parat manes, animásque suorum
Alloquioque virûm tantos mulcere dolores.
Hortatur vicina palus, vbi signat Auerni
Squalentem introitum stagnans Acherusius humor,
Noscere venturos agitat mens protinus annos.
Sic & Grynæam, quæ tum sub nomine Phœbi
Autonoë, tripodas sacros, antrúmq. tenebat
Fert gressus iuuenis, consultáque pectoris ægri
Pandit, & aspectus orat contingere patrum.
Nec cunctata diu vates, mactare repostis
Mox vmbris, inquit, consueta piacula, nigras
Sub lucem pecudes, reclusæq. abdere terræ
Manantem iugulis spirantum cæde cruorem,
Tunc populos tibi regna suos pallentia mittent.
Cætera quæ poscis maiori vate canentur.
Nanque tibi Elysio repetita oracula campo
Eliciam, veterísque dabo inter sacra Sybillæ
Cernere fatidicam Phœbei pectoris vmbram.
Vade age, & à medio cùm se nox humida cursu

Flexerit, ad fauces vicini castus Auerni
Duc prædicta sacris duro placamina Diti,
Mella simul tecum, & puri fer dona Lyæi.
Hoc alacer monitu, & promissæ nomine vatis
Apparat occulto monstrata piacula cæpto.
Inde vbi nox iussam procedens contigit horam,
Et spatia æquarunt tenebras transacta futuras,
Consurgit stratis, pergítque ad turbida portæ
Ostia Tartareæ, penitus queis abdita vates
Promissa implerat, stygióque sedebat in antro.
Tum quà se primum rupta tellure recludit
Inuisum cælo specus, atque eructat acerbam
Cocyti laxo suspirans ore paludem,
Inducit iuuenem, ferróque cauare refossam
Ocyus vrget humum, atque arcanum murmur anhelans
Ordine mactari pecudes iubet, acer operto
Ante omnes taurus regi, tum proxima diuæ
Cæditur Ennææ casta ceruice iuuenca.
Inde tibi Alecto, tibi nunquam læta Megæra
Corpora lanigerum procumbunt lecta bidentum,
Fundunt mella super, Bacchíque & lactis honorem.

SIC ET GRYNÆAM.] Copulam præpositione *Ad* verteram, cùm in Par. libro ita comperior.

ACER OPERTO ANTE OMNES TAVRVS REGI.] Antefero *Ater.* nec rationis eget correctio.

CASTA CERVICE IVVENCA.] Εὐμικδοχῆ: quia tota iuuenca casta, cuius rationem vel maximam ducebant victimarii, & sacrificantes. Sic *Iniugem* exponit Manilius Chrestus libro de Deorum Hymnis. *Illa videlicet causa, quòd & virginitas iugum nesciat maritale, & virtus nunquam sit iugo prementi subiecta.* Sex. Pompeius aliter paullò: *Iniuges boues, qui sub iugo nunquam fuerunt.* Tali Mineruæ fiebat apud Placiadem Manilius: tali Berecynthiæ matri 4. Fast.

> *— sine labe iuuencam*
> *Mactarunt operum, coniugiique rudem.*

Rudem operum: hoc alterum legitimæ victimæ specimen. Fast. 1.

> *Colla rudes operum præbent ferienda iuuenci,*

Apud eundem Ioui fit:

> *— cæsa prius ille iuuenca,*
> *Quæ dederat nulli colla premenda iugo.*

Tiresias Oedipo Senecæ:

> *Appellite aris candidum tergo bouem,*

Curuóque nunquam colla depressum iugo.

Talem Apollonius lib. 4. πόρτιν ἀζύγηλον dixit: Homerus passim ἀκέστας stimulis non punctas; Georg. 4. Virgilius

Intacta ceruice iuuencam.

Fortè & Poëta noster ex eo reformandus, si cui duriusculum videbitur τὸ *Casta ceruice.*

Stat iuuenis. faciemque Herebo quæ surgit in omni
Exclamat vates: Patere: accedentia cerno
Tartara, & ante oculos assistere tertia regna.
Ecce ruunt variæ species, & quicquid ab imo
Natum hominum exstinctúmq; Chao est, iam cuncta videbis
Cyclopas, Scyllámque, & pastos membra virorum
Odrysiæ telluris equos, contende tueri,
Eductúmq; tene vagina interritus ensem.
Quæcunque ante animæ tendunt potare cruorem
Disiice, dum castæ procedat imago Sibyllæ.
Interea cerne, vt gressus inhumata citatos
Fert vmbra, & properat tecum coniungere dicta,
Cui datur ante atros absumpti corporis ignes
Sanguine non tacto solitas effundere voces.
Aspicit, & subito turbatur Scipio visu.
Quinam te qui casus, ait, dux maxime fessæ
Eripuit patriæ? cùm tales horrida poscant
Bella viros, nec enim dextra concesserit vlli
Appius, aut astu, decimum lux rettulit ortum,
Vt te cùm Capua remearem, vúlnera vidi
Mulcentem, hoc vno mæstum, quòd adire nequires
Saucius ad muros, & Martis honore careres.
Contra quæ ductor, fesso mihi proxima tandem
Lux gratos Phaëthontis equos auertit, & atris
Aeternum demisit aquis, sed lenta meorum
Dum vanos ritus curat, & solennia vulgi
Exequitur, cessat flammis imponere corpus,
Vt portet tumulus per longum membra paternis.
Quod te per nostri Martis precor æmula facta,
Arce, quæ patrüs artus medicamina seruant.
Daque vago portas quamprimum Acherontis adire.
Tum iuuenis. Gens ô veteris pulcherrima Claudi
Haud vlla ante tuam, quanquam non parua fatigent,

Curarum prior extiterit, nánque ista per omneis
Discrimen seruat populos, variátque iacentum
Exequias, tumuli, & cinerum sententia discors.

PASTOS MEMBRA VIRORVM ODRYSIÆ TELLVRIS EQVOS.] Libro quoque tertio *Thraces equos* inseruit certaminibus Herculis. Heynsius tamen negat in opere Siliano esse *equorum pabulum viros*: fabula vna alteram peperit. Apollodorus lib 2. Bibl. Εἶχε δὲ ἀνθρωποφάγους ἵππους &c. *Habuit equos voratores hominum.* Cùm igitur nauigasset Hercules voluntariis comitatus & præsepium præfectis vim intulisset, egit equos ad mare. Hîc Bistones in armis succurrere: tum Hercules bobus Abdero creditis Diomedem pernecauit; cæteros fudit, fugauítque. Equos Eurystheus ad se perductos in Olympo pabulari iussit, vbi à feris periisse narrat. Diodorus tamen lib. 4. Bibl. addito præsepia eorum fuisse ex ære, catenas è ferro, & equas Iunoni sacratas ab Eurystheo, subolem earum durasse in Alexandri tempora adseuerat: vlterius etiam in æuum M. Antonii triumuiri fides est C. Bassi, & Iulii Modesti apud Gell. l. 3. c. 9. Marcianus equos Diomedis à dira vorocitate ξενοκτόνους *Hospitum interemtores* dixit.

ODRYSIÆ TELLVRIS EQVOS.] Odrysa Thracum vrbs. Suidas verbo Ἀναδρομαί: Διὰ Θρᾴκης ὅτι Δρομοχαίτην τὸν βασιλέα τῶν Ὀδρυσῶν. *Per Thraciam ad Dromochaten Odrysarum regem.* Fragmentum è Bibliotheca regis Christianissimi: Ὀδρυσσός, ἡ καὶ Ὀρεστιάς. ἡ νῦν Ἀδριανόπολις. *Odrysus, quæ & Orestias, hodiéque Adrianopolis.* Max. Tyrius Dissertat. 21. Ἐγένοντο δὲ ἐν Θρᾴκῃ ἐν τῷ Παγγαίῳ ὄρει. νεμόμενοι δὲ τοῦτο Θρᾳκῶν οἱ Ὀδρύσαι ὀρεινὸν γένος, λῃσταί, καὶ ἄξενοι. *Fuerunt autem in Panchao Thraciæ monte, quem incolunt, qui è Thracib. Odryssæ nominantur, montiuagum genus hominum, prædones inhospitales.* Vide Melam lib. 2. c. 2.

SED LENTA MEORVM DVM VANOS RITVS CVRAT, ET SOLLENNIA VVLGI.] Emendare tentabam.

Sed lenta meorum
Cura est, dum vanos ritus sollemnia vulgi
Exsequitur.

Suorum lentitudinem Appius dequeritur, & superstitionem in cadauere reportando, ac interea se iacere incrematum. Queritur & Nestor apud Calabrum lib. 3 incuratum Achillem diutulè iacere:

— Οὐ γὰρ ἔοικεν
Αἰγλήεντ' ἔτι δηρὸν ἀκηδέας ἐνθάδε κεῖσθαι.

— *ne incuria dudum*
Qui periere, hominum corpora deflecoret.

CESSAT FLAMMIS IMPONERE CORPVS.] Loquitur Appius de *vulgi* consuetudine: At ipse patricius, atque ante Syllæ tempora non paruo interuallo. Quare recepto quorundam opinamento de non vstis Romæ cadaueribus ante Syllam adsensum præbere me non sinit lex vna de xij. quæ fuit: IN VRBE NE VRITO. Ipsæ enim tabulæ xii. à decemuiris conditæ fuerunt multis ante Syllam seculis. Quare puto sola Marii ossa sparsisse Syllam, non cadauer. Imo ni veterrimum esset Romanorum institutum, cur

apud Plutarchum Numa corpus suum vri vetaret? cur hæc de Remi funere scripsisset Ouid. 4. Fast.

Arsuróque artus vnxit: fecere quod ille
Faustulus, & mæstas Acca soluta comas.
Tunc iuuenes nondum facti fleuere Quirites:
Vltima plorato subdita flamma rogo.

Plin. lib. 7. c. 54. nos non frangit, sed in Cornelia gente ante Syllam neminem crematum adstruit.

ARCE, QVÆ PATRIIS ARTVS MEDICAMINA SERVANT.] Et hîc sanies. Vel a primore litera scribi queat *Vrge*, tu Scipio scilicet: nam gentiles, ac familiares mei lenti. *Vrge*, inquam, *medicamina, quæ seruant artus* integros *patrios*, seu, in patrias terras reportandos, Vel:

Arce, quæ putres artus medicamina seruant.

Arce, quo citius cremer. Vel vtraque iuncta correctione:

Vrge, quæ putres artus m. s.

Vel denique,

Arce, quæ patrios artus m. s.

Nam incitatior rogi studio Claudius videtur superfluam, & lentam filiorum curam nolle, qui patrios artus seruare nitebantur medicamine.

Tellure (vt perhibent) is mos antiquus Ibera
Examina obscænus consumit corpora vultur:
Regia cùm lucem posuerunt membra, probatum est
Hyrcanis adhibere canes: Ægyptia tellus
Claudit odorato post funus stantia saxo
Corpora, & à mensis exanguem haud separat vmbram.
Exhausto instituit pontus vacuare cerebro
Ora virûm, & longum myrrhata reponit in æuum,
Quid qui reclusa nudos Garamantes arena
Infodiunt? quid qui sæuo sepelire profundo
Exanimes mandant Libycis Nasamones in oris?
At Celtæ vacui capitis circundare gaudent
Ossa (nefas) auro, & mensis ea pocula seruant.
Cecropidæ ob patriam Mauortis sorte peremptos
Decreuere simul communibus vrere flammis.
At gente in Scythica suffixa cadauera truncis
Lenta dies sepelit, putri liquentia tabo.

IBERA.. CORPORA VVLTVR.] Illis idem tribuit Diogenes apud Stobæum Serm. 120. Taxilis Strabo lib. 15. γυψὶ ἐκτίθεσθαι τὸν τετελευτηκότα. Scilicet id regioni datum, & honori: námque quod Iberis plerisque omnibus dat Silius, Barcæis Ælianus lib. 10. de Animal. c. 22. Barcæi autem sunt Iberi, quod è pluribus Silii locis conficies: Βαρκαῖοι, γῦπες δ' ... τῶν ἀποθανόντων νεκρῶν.

τῶν νόσῳ τοὺς νεκροὺς ὑβρίζοντες, ὡς ἀνάνδρους καὶ μαλακοὺς τὸν ἑαυτῶν θάνατον τελευτήσαντας· τοὺς δ' ἐν πολέμῳ βίον καταστρέψαντας, ὡς καλοὺς, καὶ ἀγαθοὺς καὶ ἀρετῆς μετειληχότας γυψὶ προβάλλουσι, ἱερὸν τὸ ζῶον εἶναι πεπιστευκότες. *Barcai gens est ad occasum, qui morbo defunctorum cadauera, tanquam qui effœminate, non viriliter occiderint, contumeliis afficiunt, atque illis ignem pro sepultura adhibent. At qui vitam in prælio posuerunt vt honestos viros, ac probos, virtutemque consecutos vulturib. obiiciunt, vulturem sacram animantem rati.* Constat certè Silium non in omnes Iberos hunc morem conferre: nam li.3. de Celtiberis:

> *Tale nefas cælo credunt, superisque referri,*
> *Impastus carpat si membra iacentia vultur.*

Iberorum vero, seu *Hispanorum* vocabulo eos Silius solet comprehendere, quos Liuius *Celtiberos* nominat, vt infra:

> — *subitò venale cohortes*
> *Hispaniæ vulgus.*

Ipsemet Liuius li.25. cùm de his Celtiberis locutus esset: *Cum vtraque castra plena Hispanorum essent.* Caspii si abiecta cadauera lanient, & pascantur aues, fortunatos putant: si aliæ feræ, minus: si nulla bestia, infortunatos. Strabo.

REGIA CVM LVCEM POSVERVNT MEMBRA PROBATVM EST HYRCANIS ADHIBERE CANES.] Silius hæc libro primo Tusculanarum sui Magistri: *In Hyrcania plebs publicos alit canes: optimates domesticos. Nobile autem canum genus scimus illud esse. Sed pro sua quisque facultate parat, a quibus lanietur, eámque optimam illi censent esse sepulturam.* Silius regem ita sepeliens, indicat vulgo credi bonam, & honorificam eam sepulturam, quam si rex non horret, plebs non adspernabitur. Onesicriti fide de Sogdianis, & Bactrianis idem narrat Strabo lib.11. eorúmque canes ab officio Ἐνταφιαστὰς, *sepulcrales* dici.

CLAVDIT ODORATO POST FVNVS STANTIA SAXO CORPORA.] Ægyptus, cui hæc condiendi corpora ratio datur ab Herodoto li.2. Πρῶτα μὲν σκολιῷ σιδήρῳ διὰ τῶν μυξωτήρων ἐξάγουσι τὸν ἐγκέφαλον, τὰ μὲν αὐτοῦ οὕτω ἐξάγοντες, τὰ δὲ φάρμακα ἐγχέοντες· μετὰ δὲ λίθῳ Αἰθιοπικῷ ὀξεῖ παρασχίσαντες παρὰ τὴν λαπάρην, ἐξ ὧν εἷλον τὴν κοιλίην πᾶσαν· ἐκκαθήραντες δὲ αὐτὴν καὶ διηθήσαντες οἴνῳ φοινικηΐῳ, αὖτις διηθέουσι θυμιήμασι τετριμμένοισι· ἔπειτα τὴν νηδὺν σμύρνης ἀκηράτου τετριμμένης, καὶ κασίης, καὶ τῶν ἄλλων θυωμάτων, πλὴν λιβανωτοῦ, πλήσαντες, συρράπτουσι ὀπίσω. Ταῦτα δὲ ποιήσαντες ταριχεύουσι λίτρῳ, κρύψαντες ἡμέρας ἑβδομήκοντα· πλεῦνας δὲ τουτέων οὐκ ἔξεστι ταριχεύειν. ἐπεὰν δὲ παρέλθωσι αἱ ἑβδομήκοντα, λούσαντες τὸν νεκρὸν, κατειλίσσουσι πᾶν αὐτοῦ τὸ σῶμα σινδόνος βυσσίνης τελαμῶσι κατατετμημένοισι, ὑποχρίοντες τῷ κόμμι τῷ δὴ ἀντὶ κόλλης τὰ πολλὰ χρέωνται Αἰγύπτιοι. Ἐνθεῦτεν δὲ οἱ παραδεξάμενοί μιν οἱ προσήκοντες ποιεῦνται ξύλινον τύπον ἀνθρωποειδέα· ποιησάμενοι δὲ ἐσεργνῦσι τὸν νεκρὸν· καὶ κατακληΐσαντες οὕτω, θησαυρίζουσι ἐν οἰκήματι θηκαίῳ, ἱστάντες ὀρθὸν πρὸς τοῖχον. *Obliquo ferro primum educto per nares cerebro medicamenta infundunt: deinde acute Ægyptio lapide scissura ad abdomen adhibita ventrem exinanimat vniuersum, in quem expurgatum vinum e palma expressum traiiciunt, rursúmque obtrita thymiamata, deinde vbi ventrem incorrupta myrrha cum casia, aliisque odoramentis, præterquam thure oppleuerint, consuunt. Quib. perfectis intro saliunt, abdúntque dies septuaginta. plures autem dies ita salsum seruare nefas est. Id temporis vbi fluxit, cadauer lauant, inuol-*

inuotque totum fascijs de sindone byßina desectis, illinuntque gummi, quæ vtplurimum apud Ægyptios collæ vicem præstat. Tum consanguinei excepto cadauere, effigiem humana forma e ligno formant, ac in ea iam absoluta cadauer coarctant, & sic conclusum in loculamento domestico collocatum ad parietem erigunt, statuuntque. Hæc ratio quàm sumtuosissimè mortuos condiendi Ægyptiis. Medium morem, infimúmque inibi dictum cogor studio breuitatis prætermittere. Heynsii: *Non immerito suspicatus sum legi optimè posse:*

Claudit odorata post funus stantia taxo.

Heynsi, quid illud, ἐν οἰκήματι θηκαίῳ? domum putas è taxo? non opinor: sed Silanum saxum, quod *odoratum* vel quia tale, vel quia cadauer odoribus differtum. Sed vereor, ne dicat Regum Ægypti pyramides è taxo fuisse, non e saxo. Quàm sit taxus amica homini, legat Plin. lib. 16. c. 10. Dioscoridem l. 4. c. 74. Theophrast. Plutar. recentiores, & à putrore hominem taxo seruari dicere audeat.

A MENSIS EXANGVEM HAVT SEPARAT VMBRAM.] Herodotus Euterpe: Ἐν δὲ τῇσι συνουσίῃσι τοῖσι εὐδαίμοσι αὐτῶν, ἐπεὰν ἀπὸ δείπνου γένωνται, περιφέρει ἀνὴρ νεκρὸν ἐν σορῷ ξύλινον πεποιημένον, μεμιμημένον [præfuit μεμιγμένον in cod. H. S.] ἐς τὰ μάλιστα καὶ γραφῇ καὶ ἔργῳ, μέγαθος ὅσον τε πάντῃ πηχυαῖον, ἢ δίπηχυ· δεικνὺς δὲ ἑκάστῳ τῶν συμποτέων, λέγει· ἐς τοῦτον ὁρέων, πῖνέ τε, καὶ τέρπευ· ἔσεαι γὰρ ἀποθανὼν τοιοῦτος. *In conuiuiis eorum opulentioribus, vt de cæna gustauerunt, cadauer in loculo è ligno fictum, proximéque lineamentis, ac reipse imitans mortuum vir quidam circumfert: magnitudo omnino est cubiti vnius, aut duorum. Conuiuarum singulis id ostentans, inspiciénsque ait: Bibe, & delectare: talis namque mortuus futurus es.* Plutarchus in Conuiuio septem Sapientum σκελετὸν nominat, quam Silius *exanguem vmbram*, vbi & meliorem vsum docet. Cum Herodoto congruit peruolgatum illud:

Sic erimus cuncti, postquam nos auferet orcus:
Ergo viuamus, dum licet esse bene.

Locutuleii declamatores, qui quid effutiant, pensi nihil habent, dicunt veteres gentium sanctam mortis cogitationem eo spectaculo vel super mensam exciuisse: cùm ad luxum pertinerent, referrentúrque omnia.

QVID QVOD SÆVO SEPELIRE PROFVNDO.] Nasamones. Eustath. in Dionysium trahit nos in contrarium. Nam vaticinari eos prodit initatis maiorum sepulcretis, & iurare mortuos, qui habiti iustissimi, tacto tumulo. Eustathio facem tradidit Herodotus Melpomene, vbi ab instituto Nomadum abire scribit Nasamones: Θάπτουσι δὲ καθημένους, φυλάσσοντες, ἐπεὰν ἀπίῃ τὴν ψυχὴν, ὅκως μιν κατίσουσι, μηδὲ ὕπτιος ἀποθανέεται: *Nasamones sedentes sepeliunt, obseruantes cùm obierit, animam, vt eam statuant, neque supinus moriatur.* Barbaries ista plures corripuit populos. Strabo lib. 16. de Chelenophagis: Τοὺς δὲ νεκροὺς ἐκθέντες τροφὴν τοῖς ἰχθύσιν ἀναλαμβάνεσθαι ὑπὸ τῆς πλημμυρίδος. *Mortuos obijciunt piscibus delicias* (τροφὴν, *alimentum*) *eos maris æstus abripit.* Libro 7. narrat Meroës accolas mortuos in fluuium dare.

AT CELTÆ VACVI CAPITIS CIRCVMDARE GAVDENT
OSSA (NEFAS!) AVRO, ET MENSIS EA POCVLA SERVANT.] Liuius amplius lib. 23. *Capútque ducis* [Posthumii] *præcisum Boij ouantes templo, quod sanctißimum est apud eos intulere: purgato inde capite, vt mos ijs est, caluam auro ce-*

lauere. Idque sacrum vas iis erat, quo solemnibus libarent, poculúmque idem sacerdotis esse, ac templi antistitibus. Plin.li.7.c.2. Priores Anthropophagos, quos ad Septentriones esse diximus, x. dierum itinere supra Borysthenem amnem, ossib. humanorum capitum bibere, cutibúsque cum capillo pro mantelib. ante pectora vti Isigonus Nicæensis autor est. Solin. c. 23. de Essedonibus: *Capitum ossa auro incincta in poculorum tradere ministerium.* Ibidem de Scythis. *Pocula, non vt Essedones, sed de inimicorum capitibus moliuntur.* Essedones eadem notat infamia Mella lib. 2. ca. 1. déque Scythis eadem cum Solino.

CECROPIDÆ OB PATRIAM MAVORTIS SORTE PEREMTOS
DECREVERE SIMVL COMMVNIB. VRERE FLAMMIS.] Decreuere, ἐψηφίσαντο. Ordinariè suos terræ mandabant Athenienses. Lucret. l. 6. Cic. l. 2. de Legibus. Verùm vbi multitudo cæsorũ prægrauabat expeditius visũ vri. Sic Liui. l. 22. de Annibale: *Tum sepeliendi causa conferri in vnum corpora suorum iussit. Ad octo millia fuisse dicuntur fortissimorum virorum.* Li. 27. Iterum Annibal, & Marcellus. Eam igitur rationẽ vt faciliorem iniuere Athenienses, de quorum super hoc decretis Strabo li. 9. Ταφή τε δείκνυται δημοσία τῶν πεσόντων ἐν τῇ μάχῃ, *Eorum, qui in prœlio cecidere, sepultura publica ostenditur.* pugnantes in Mardonium ducem Persarum ceciderant ad Platæas, vsti erant, eorum reliquiæ in communem tumulum illatæ. Ibidem de cæsis ad Chæroneam. Apud Heracleenses Optimatium fuit monumentum, quo cæsorum inter dimicandum ossa reportabantur, Memnon.

AT GENTE IN SCYTHICA SVFFIXA CADAVERA TRVNCIS
LENTA DIES SEPELIT PVTRI LIQVENTIA TABO.] Ab his Scythis (neque enim hunc morem cum tota gente communicari fas) non vsque discrepant Colchi, de quibus Scholiastes in Apoll. l. 4. Οὐ θέμις ὅτι καίειν, οὔτε θάπτειν ἄρσενας ἢ ἐν βύρσαις εἰλοῦντες ἐκρέμων τῶν ἀρσένων τὰ σώματα. *Neque vrere, neque humare leges sinunt, sed recentibus inuoluta pellibus masculorum corpora suspendunt.* Fœminis aliter consulitur.

Talia dum memorant, vmbra veniente Sibyllæ,
Autonoë finem hîc, inquit, sermonibus adde
Alternis, hæc hæc veri fœcunda sacerdos:
Cui tantum patuit rerum, quantum ipse negarit
Plus nouisse deus, me iam comitante tuorum
Tempus abire globo, & pecudes imponere flammis.
At grauida arcanis Cymes anus, attigit ore:
Postquam sacrificum, delibauítque cruorem,
In decus egregium vultus intenta iuuentæ,
Aetherea fruerer cùm luce haud segniter, inquit,
Cymeo populis vox nostra sonabat in antro,
Tunc te permixtum seclis, rebusq; futuris
Aeneadum cecini, sed non sat digna mearum

Cura tuis vocum, nec enim conquirere dicta
Aut seruare fuit proauis sollertia vestris.
Verum age. disce puer, quando cognoscere cordi
Iam tua deque tuis pendentia Dardana fatis.
Nanque tibi cerno properatum oracula vitæ
Hinc petere, & patrios visu contingere manes.
Armifero victor patrem vlcisceris Ibero,
Creditus ante annos Marti, ferróque resolues
Gaudia Pœnorum, & missam lætabere bello
Omen, Iberiacis victa Carthagine terris.
Maius ad imperium post hæc capiere, nec ante
Iuppiter absistet cura, quàm cuncta fugarit
In Libyam bella, & vincendum duxerit ipse
Sidonium tibi rectorem: pudet vrbis iniquæ,
Quod tu post decus hoc, patriáque domóque carebis.
Sic vates, gressúmque lacus vertebat ad atros.
Tum iuuenis, quæcunque datur sors durior æui,
Obnitemur ait, culpa modò pectora cessent.
Sed te oro (quando vitæ tibi causa labores
Humanos tuuisse fuit) siste inclita virgo
Paulisper gressum, & nobis manésque silentum
Enumera, stygiæque aperi formidinis aulam.
Annuit illa quidem, sed non optanda recludis
Regna ait, hic tenebras agitant, volitántque per vmbras
Innumeri quondam populi, domus omnibus vna.
In medio vastum late se tendit inane,
Huc quicquid terræ, quicquid freta, & igneus æther
Nutriunt primo mundi genitalis ab æuo.
Mors communis agit, descendunt cuncta rapítque
Campus iners quantum interyt, restatque futurum
Cingunt regna decem portæ, quarum vna receptat
Belligeros dura Gradiui sorte creatos.
Altera qui leges posuere, atque inclyta iura
Gentibus, & primas fundarunt mœnibus vrbes.
Tertia ruricolas, Cereris iustissima turba,
Quæ venit ad manes, & fraudum illæsa veneno
[illegible]xin qui lætas artes, vitæque colendæ
Inuenere viam, nec dedignanda parenti
Carmina fuderunt Phœbo sua limina seruant.

Proxima quos venti, sæuæq. hausere procellæ
Naufraga porta rapit, sic illam nomine dicunt.
Finitima huic noxa grauido, & peccasse fatenti
Vasta patet populo, pœnas Rhadamanthus in ipso
Expetit introitu, mortémq. exercet inanem.
Septima fœmineis reseratur porta cateruis
Liuentes vbi casta fouet Proserpina lucos.
Infantum hinc gregibus, versas ad funera tedæ
Passim virginibus, turbæq. in limine lucis
Est iter extinctæ, & vagitu ianua nota.
Tum seducta loco, & laxata lucida nocte
Claustra nitent, quæ secreti per limitis vmbram
Elysios ducunt campos, hic turba piorum
Nec stygio in regno, cœli nec posta sub axe:
Verum vltra Oceanum sacro certamina fonti,
Letheos potat latices obliuia mentis.
Extrema hinc auro fulgens, iam lucis honorem
Sentit, & admoto splendet ceu sidere lunæ.
Hac animæ cœlum repetunt, ac mille peractis
Oblitæ ditem redeunt in corpora lustris.
Has passim nigrum pandens mors lurida rictum,
Itque redítque vias, & portis omnibus errat.
Tum iacet in spatium sine corpore pigra vorago,
Limosique lacus, late exundantibus vrit
Ripas sæuus aquis Phlegethon, & turbine anhelo
Flammarum resonans saxosa incendia torquet.
Parte alia torrens Cocytos sanguinis atri
Vorticibus furit, & spumanti gurgite fertur.

PVDET VRBIS INIQVÆ.] Romæ, quæ te Scipio aget in exilium. Puditum est & Val. Maximum lib. 5. c. 3. cuius verba vel ob elegantiam parium exprimenda: *Africanus superior non solum contusum, & confractam belli Punici armis rempub. sed pene iam exsanguem, atque morientem Africæ dominam reddidit: cuius clarissima opera iniuriis pensando ciues, vici eum ignobilis, ac deserta paludis accolam fecerunt: eiúsque voluntarij exilij acerbitatem non tacitus ad inferos tulit sepulcro suo inscribi iubendo:*

INGRATA. PATRIA. NE. OSSA. QVIDEM. MEA. HABES.

Plura ibi, dum pergit ædificare Romanæ ciuitatis probrum. Liuium lib. 8. D. Aug. lib. 3. de Ciuit. c. 21. Redi ad Com. in lib. 9.

REGNA, AIT; HÎC TENEBRAS AGITANT.] Præstantiùs *Habitant.* Mox:
Atq. habitanda semel subigit quis visere regna?

SACRO CERTAMINA FONTI LETHÆOS POTAT LATICES OBLIVIA MENTIS.] Modius Epist. 78. *Contermina*, pro *certamina*. Ariolor scribendum:

— sacro certamine fontis.

Deproperabant certatim vmbræ ducere lethæos succos? Videtur enim Silius illud innuisse ex Aeneid. 6.

Quidue viri tanto complerint agmine ripas?
. . . Securos latices, & longa obliuia potant.

Immensum sit huius libri Siliani locos cum Virgilianis Aen. 6. contendere.

NOXA GRAVIDA, ET PECCASSE FATENTI.] Nonnus:

— Ἀμπλακίης ἐγκύμονα κόσμον.

Mundum noxa grauidatum

At magnis semper diuis, regíque Deorum
Iurari dignata palus, piceis horrida riuo
Fumiferum voluit Styx inter sulfura limum.
Tristior his Acheron sanie, crassóque veneno
Aestuat & gelidam eructans cum murmure arenam
Descendit nigra lentus per stagna palude.
Hanc optat saniem non vno Cerberus ore,
Hæc & Tisiphones sunt pocula, & atra Megæra
Hic sitit, ac nullo rabies extinguitur haustu.
Vltimus erumpit lacrymarum fontibus amnis
Ante aulam, atq. aditus, & inexorabile limen.
Quarta cohors omni stabulante per auia monstro
Excubat, & manes permixto murmure terret,
Luctus edax, Maciésque malis comes addita morbis,
Et mœror pastus fletu, & sine sanguine Pallor
Curæque, Insidiæque, atq. hinc queribunda Senectus,
Hinc angens vtraq. manu sua guttura Liuor,
Et deforme malum, ac sceleri procliuis Egestas,
Errórque infido gressu, & Discordia gaudens
Permiscere fretum cœlo, sed & ostia ditis
Centenis suetus Briareus excludere palmis,
Et Sphynx virgineos rictus infecta cruore,
Scylláque, Centaurique truces, vmbræque Gigantum
Cerberus hic ruptis peragrat cùm tartara vinclis,
Non ipsa Alecto, nec fœta furore Megæra
Audet adire, ferum dum fractis mille catenis
Vipereâ latrans circumligat ilia cauda.
Dextera vasta comas, nemorosáque brachia fundit

Taxus, Cocyti rigua frondosior vnda.
Hic diræ volucres, pastúsque cadauere vultur,
Et multus bubo, ac sparsis stryx sanguine pennis,
Harpyæque fouent nidos, atque omnibus hærent
Condensæ foliis, nutat stridoribus arbor.
Has inter formas coniux Iunonis Auernæ
Suggestu residens cognoscit crimina regum,
Stant vincti, seróque piget sub iudice culpæ,
Circumerrant furiæ, pœnarúmque omnis imago.
Quàm vellent nunquam sceptris fulsisse superbis
Insultant duro imperio, non digna nec æqua
Ad superos passi manes, quæq. ante profari
Non licitum viuis, tandem permissa queruntur.
Tunc alius sæuis religatur rupe catenis.
Ast alius subigit saxum, pérque ardua montis
Vipereo domat hunc æterna Megæra flagello.
Talia lethiferis restant patienda tyrannis.
Sed te maternos tempus cognoscere vultus,
Cuius prima venit non tardis passibus vmbra.
Astabat fœcunda Iouis Pomponia furto,
Nanque vbi cognouit Latio surgentia bella
Pœnorum, Venus insidias anteire laborans
Iunonis, fusa sensim per pectora patrem
Implicuit flamma, quæ ni prouisa fuissent,
Sidonia Iliacas nunc virgo accenderet aras.

DIVIS, REGIQ. DEORVM IVRARI DIGNATA PALVS.] Iliad. O. Iuno:

Ἴστω νῦν τόδε Γαῖα, καὶ Οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθεν,
Καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ, ὅς τε μέγιστος
Ὅρκος, δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι.
Conscia sit Tellus, spatiosus & Vranus, atque
De Styge lympha cadens, quæ Dijs iuranda beatis
Sancto iure cluit venerando numine lympha.

Rettulit magistrum Apollonius Arg. β.

— ἥτε Θεοῖσι
Ῥιγίστη πάντεσσιν, ὀπιδνοτάτη τε τέτυκται.
Quæ Dijs horrenda, & sacro venerata timore est.

Metamorphoseωs tertio:

— *Stygij quoq. conscia iuro*
Numina torrentis; timor, & Deus ille Deorum est.

Ideo iterum Ouidius in Diris:

Quique per infernas horrendo murmure valles

Imperiurata laberis amnis aquæ.

Qui plura volet, ito ad Virgil. Aen. 6. Senecam Hercule F. & Thyeste, Hom. Il. β. & alibi, Hesiodi Theogoniam, Damascum apud Photium c. 242. qui scribit rationem internoscendi, ac vindicandi periuria, Pausaniam Arcadicis, Eustath. Seruium, Arnob.

HANC OPTAT SANIEM NON VNO CERBERVS ORE ET ATRA MEGÆRA Hic SITIT.] Si eam saniem sitit Megæra [adeon' deliciosa potio?] cur non *optet* Cerberus? Ea causa non recipienda visa est Modii emendatio *Potat* tanquam minor. nam qui potat, & amplius sitit, & optat, ille suauissimo se poculo indicat potionatum.

HINC ANGENS VTRAQ. MANV SVA GVTTVRA LIVOR.] Vim Græcæ vocis retulit Silius: ἄγχειν enim est *angere*, seu *strangulare* Iliad. γ. *Guttur angentem manum* dixeris ἄγχουσα δεξιὰ χεὶρ. *Manum strangulantem collum*. Inde *Anginas* quò Plautus allusit.

> *Vellem me in anginam verti*, quò huic
> *Aniculæ fauces præoccuparem.*

Et Plin. lib. 8. c. 37. Aconitum à veterib. *Pardalianches* vocatum testis est, quòd earum fauces strangulet carnib. illitum. Eodem filo Statius Theb. 4.

> — *rabidi cum colla minantia monstri*
> *Augeret, & tumidos animam angustaret in artus.*

QVERIBVNDA SENECTVS.] D. Chrysostomo γῆρας μεμψίμοιρον.

Ergo vbi gustatus cruor, admonuitque Sibylla,
Et dedit alternos ambobus noscere vultus,
Sic iuuenis prior: O magni mihi numinis instar
Cara parens, quàm te vt nobis vidisse liceret
Optassem stygias vel letho intrare tenebras.
Quæ sors nostra fuit, cui te, cum prima subiret,
Eripuit sine honore dies, & funere carpsit?
Excipit his mater: Nullos ô nate labores
Mors habuit nostra, æthereo dum pondere partus
Exoluor, miti dextra Cyllenia proles
Imperio Iouis Elysias deduxit ad oras:
Attribuítque pares sedes, vbi magna moratur
Alcidæ genitrix, vbi sacro munere Leda.
Verum age nate tuos ortus, ne bella pauescas
Vlla, nec in cælum dubites te tollere factis,
Quando aperire datur nobis, nunc denique disce.
Sola die caperem media cum forte petitos
Ad requiem somnos, subitus mihi membra ligauit
Amplexus, non ille meo veniente marito
Assuetus, facilísque mihi: tum luce corusca,

Implebat quanquam languentia lumina somnus,
Vidi (crede) Iouem, nec me mutata fefellit
Forma Dei, quòd squalentem conuersus in anguem
Ingenti traxi curuata volumina gyro.
Sed mihi post partum non vltra ducere vitam
Concessum, heu quantum gemui, quòd spiritus ante
Hæc tibi quàm noscenda darem, discessit in auras.
His alacer colla amplexu materna petebat,
Vmbráq. ter frustra per inane petita fefellit.
Succedunt simulacra virûm concordia, patris,
Vnanimique simul patrui, ruit ipse per vmbram
Oscula vana petens iuuenis, fumóq. volucri,
Et nebulis similes animas apprendere certat.
Queis te chare pater, quo stabant Itala regna,
Exosus Latio deus abstulit? hei mihi: nam cur
Vlla fuere adeo, quibus à te sæuus abessem,
Momenta? opposito mutassem pectore mortem.
Quantos funeribus vestris gens Itala passim
Dat gemitus, tumulus vobis censente senatu
Mauortis geminus surgit per gramina campo.
Nec passi plura in medio sermone loquentis
Sic adeo incipiunt, prior hæc genitoris imago:
Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces,
Dulce tamen venit ad manes, cùm gloria vitæ
Durat apud superos, nec edunt obliuia laudem.
Verum age fare decus nostrum, te quanta fatiget
Militia: heu quoties intrat mea pectora terror,
Cùm repeto quàm sæuus eas, vbi magna pericla
Contingunt tibi: per nostri fortissime lethi
Obtestor causas, Martis moderare furori.
Sat tibi sunt documenta domus. octaua terebat
Arentem culmis messem crepitantibus æstas,
Ex quo cuncta mihi calcata, meóque subibat
Germano, deuexa iugum Tartessia tellus.
Nos misera muros & tecta renata Sagunthi,
Nos dedimus Bætin nullo potare sub hoste,
Nobis indomitus conuertit térq; quatérq;
Germanus terga Annibalis, prôh barbara nunquam
Impolluta fides. peterem cùm victor adesum

Cladibus Asdrubalem, subito venale cohortes
Hispanæ vulgus, Libyco quas fecerat auro
Asdrubal, abrupto liquerunt agmine signa:
Tunc hostis socio desertos milite, multum
Ditior ipse viris spisso circundedit orbe.
Non segnis nobis, nec inutilis nate peracta
Illa suprema dies, & laude inclusimus æuum.
Excipit inde suos frater coniungere casus.
Excelsæ turris post vltima rebus in arctis
Subsidium optaram, supremáq. bella ciebam.
Fumantes tedas, ac lata incendia passim,
Et mille iniecere faces, nil nomine lethi
De superis queror, haud paruo data membra sepulchro
Nostra cremauerunt in morte hærentibus armis.
Sed me luctus habet, geminæ ne clade ruinæ
Cesserit affusis oppressa Hispania Pœnis.
Contra quæ iuuenis turbato fletibus ore.
Dii quæso, vt merita est dignas pro talibus ausis
Carthago expendat pœnas, sed continet acres
Pyrenes populos, qui vestro Marte probatus
Excepit fessos, & notis Martius armis
Successit bello, fusos quoque fama ferebat
Victores acie, atque exacta piacula cædis.
His læti rediere duces loca amœna piorum.
Prosequitúrque oculis puer aduenerat us eunteis.
Iámq; aderat multa vix agnoscendus in vmbra
Paulus, & epoto fundebat sanguine verba.
Lux Italûm, cuius spectaui Martia facta.
Multum vno maiora viro, descendere nunc te,
Atque habitanda semel subigit quis visere regna?
Quem contra tales effundit Scipio voces:
Armipotens ductor, quàm sunt tua fata per vrbem
Lamentata diu, quàm penè ruentia tecum
Traxisti ad stygias Oenotria tecta tenebras?
Tum tibi defuncto tumulum Sidonius hostis
Constituit, laudemq; tuo quæsiuit honore.
Dúmq; audit lachrymans hostilia funera Paulus,
Ante oculos iam Flamminius, iam Gracchus, & ægro
Absumptus Cannis stabat Seruilius ore.

Appellare viros erat ardor, & addere verba.

NVLLOS Ô NATE, LABORES MORS HABVIT NOSTRA.] Ita Silius. Verùm Polybius lib. 10. Marciam Africani matrem multò postea superfuisse planissimè docet: Θεωρῶν γὰρ τὴν μητέρα περιπορευομένην τοὺς ναοὺς, καὶ θύουσαν τοῖς θεοῖς ὑπὲρ τἀδελφοῦ, καὶ καθόλου μεγάλην προσδοκίαν ἔχουσαν ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος. *Conspicatus namq. matrem templa obeuntem, Diisque pro fratre sacrificantem, & prorsus admodum suspensam exspectatione futuri.* Ambibat filius ædilitatem, mater obit templa, Diis facit pro filio [siue Africani fratre] anxia erat: exspectatione futuri. Silio fauet Solinus c. 4. *Rursum necatis matribus ortus est auspicatior, sicut Scipio Africanus prior, qui defuncta parente, quòd excisus vtero in diem venerat, primus Romanorum Cæsar dictus est.*

ÆTHERIO DVM PONDERE PARTV EXSOLVOR.] *Pondus* pro *Fœtu* Ouid. Transfor. lib. 7.

— vt posses autorem dicere tanti
Ponderis esse Iouem.

Arnob. lib. 3. *Deas grauidas, Deas fœtas, gliscentibúsq. per dies aluis intestini ponderis morositate cunctari.*

IPSA QVIDEM VIRTVS SIBIMET PVLCERRIMA MERCES.] Lege Ciceronem Paradoxo secundo. Habe tamen ob venustatem Claudiani versus de Consulatu Manlii hinc ortos:

Ipsa quidem virtus pretium sibi, soláq. latè
Fortunæ secura nitet, nec plausibus vllis
Erigitur, plaúsúq. petit clarescere vulgi.
Nil opus externæ cupiens, nihil indiga laudis,
Diuitiis animosa suis, immotáq. cunctis
Casibus ex alta mortalia despicit arce.

SVBITO VENALE COHORTES HISPANA VVLGVS.] Liuius lib. 25. triginta numerat Celtiberorum millia, qui Asdrubalis illectu, & auro datam Scipionibus fidem eiurarunt, vt se perfidiæ manciparent.

NOTIS MARTIVS ARMIS.] Liuius ibidem.

Sed raptabat amor priscos cognoscere manes.
Nunc meritum sæua Brutum immortale securi
Nomen, nunc superis æquantem laude Camillum,
Nunc auro Curium non vnquam cernit amicum.
Ora Sibylla docet venientum, & nomina pandit.
Hic fraudes pacis, Pyrrúmq; à limine portæ
Deiecit visus orbus, tulit ille ruentem
Tybridis in ripas regem, solúsq; reuulso
Ponè ferox ponte exclusit redeuntia regna.
Si tibi dulce, virum, primo qui fœdera bello
Phœnicum pepigit vidisse, hic Martius ille
Aequoreis victor cum classe Luctatius armis.

Si studium, & sæuam cognoscere Amilcaris vmbram,
Illa est, cerne procul, cui frons nec morte remissa
Irarum seruat rabiem: si iungere cordi est
Colloquium, sine gustato det sanguine vocem.
Atque vbi permissum, & sitiens se impleuit imago,
Sic prior increpitat non miti Scipio vultu:
Taliane ô fraudum genitor sunt fœdera vobis?
Aut hæc Sicania pepigisti captus in ora?
Bella tuus toto natus contra omnia pacta
Exercet Latio, & perruptis molibus alpes
Fluctatus adest, feruet gens Itala Marte
Barbarico, & refluunt obstructi stragibus amnes.
Post quæ Pœnus ait, decimum modo cœperat annum
Excessisse puer, nostro cùm bella Latinis
Concepit iussu: licitum nec fallere diuos
Iuratos patri: quòd si Laurentia vastat
Nunc igni regna, & Phrygias res vertere tentat,
O pietas, ô sancta fides, ô vera propago.
Atque vtinam amissum reparet decus, inde citato
Celsus abit gressu, maiórq; recessit imago.
Exin designat vates, qui iura sub armis
Poscenti dederint populo, primíq. petitas
Miscuerint Italis Pyræo littore leges.
Lætatur, spectátq; virûm insatiabilis ora
Scipio, & appellet cunctos, ni magna sacerdos
Admoneat, turbæ innumeræ, quot millia toto
Credis in orbe puer, lustras dum singula visu
Descendisse Erebo? nullo non tempore abundans
Vmbrarum hic agitur torrens, vectátq; capaci
Agmina mole Charon, & sufficit improba puppis.
Post hæc ostendens iuueni sic virgo profatur.

SÆVA BRVTVM IMMORTALE SECVRI NOMEN.] Qui filium libertati publicæ inimicum cecidit priùs flagris onustum, Liuius lib. 2. Virg. Aen. 6. ex quo versum hunc æmulus videtur Silius:

Vincet amor patriæ, laudúmq. immensa cupido.

NVNC SVPERIS ÆQVANTEM LAVDE CAMILLVM.] Scribendum aut *Æquatum*, aut, *Superis se æquantem*, aut *Superos æquantem*. Sic infrà:

Qui cantu Musas, & Phœbum æquauit honore.

NVNC AVRO CVRIVM NON VNQVAM CERNIT AMICVM.] Cui⁹ Samnitib. Pyrrhi nomine magnũ auri pondus afferentib. ridibund⁹. *Narrate*, in-

quit, *Samnitib. M. Curiũ malle locupletib. imperare, quam ipsum fieri locupletẽ.* Gellius li. 1. c. 14. Val. Max li. 4. c. 3. Alias iurauit ex præda se nihil attigisse *præter guttum faginum*, in quo sacrificaret, Plin. lib. 16. c. 38. Vide Plin. lib. 33. c. 12. Eclogas Legationum, Dionysii Halicarnassei Ecl. 5. Appiani 6.

HIC FRAVDES PACIS, PYRRHVMQVE A LIMINE PORTÆ DEIECIT VISVS ORBVS.] Claudius Cœcus, qui Ouid.

Multum animo vidit, lumine captus erat,

Pyrrhum non armis, sed sententiæ dictione deiecit, M. Tullius lib. de Senect. Liuius li. 13. Val. Max. li. 4. c. 3. Plut. in Pyrrho. Iterum Cicero 5. Tusc. prima in Anton. & in Bruto. Appianus παρεκβολῇ 6. de Legat. *A limine portæ*: nã, vt inibi scribit Appianus: Ἄλλα τε πολλὰ ὅμοια τούτοις ὁ Ἄππιος εἰπὼν, καὶ ἐρεθίσας εἰσηγήσατο Πύῤῥῳ, εἰ δέοιτο τῆς Ῥωμαίων φιλίας καὶ συμμαχίας, ἐξ Ἰταλίας ἀπελθόντα πρεσβεύειν· παρόντα δὲ μήτε φίλον ἡγεῖσθαι, μήτε σύμμαχον, μήτε Ῥωμαίοις δικαστὴν ἢ διαιτητήν. *Aliáque multa his similia prolocutus Appius, & irritans Pyrrho persuasit, vt, si Romanorum amicitia, atque auxilio opus haberet, cùm abscessisset ex Italia legationem mittere, persuasit etiam eum vt in Italia neque quisquam amicum crederet, neque socium, neque Romanis iudicem, aut arbitrum.*

SOLVSQVE REVVLSO PONE FEROX PONTE.] Horat. Cocles, Liuius l. 2. Polyb. li. 6. Dionysius li. 5. Antiq. Rom.

MAIORQVE RECESSIT IMAGO.] Notatis apponimus de Romulo Fast. 2.

Pulcer, & humano maior, trabeáque decorus.

PRIMIQVE PETITAS MISCVERVNT ITALIS PYRÆO LITORE LEGES.] Pyræus Munichiæ muris ambitus, Str. l. 9. Athenis autem (quas intelligi vult Poëta *Pyræo litore*) leges petiuerunt Romanorum Decemuiri, Liuius li. 3. Dion. l. 10. Gell. l. 20. c. 1. Plutarchus, & Cicero variis locis. At Decemuiri cum Lacedæmone quoque leges petiuerint, cur non memoratum Poetæ? cur Draconi, aut Soloni Lycurgum posthabuit? Quia Lacedæmonii leges ab Atheniensib. hausere. Isocrates Panathenaico: Οὐχ ὡς Λυκούργου τι τούτων εὑρόντος, ἢ διαγνόντος, ἀλλ' ὡς μιμησαμένου τὴν διοίκησιν ὡς δυνατὸν ἄριστα τὴν τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων, καὶ τήνδε δημοκρατίαν καταστήσαντος παρ' αὐτοῖς τὴν ἀριστοκρατίᾳ μεμιγμένην. *Non quòd Lycurgus horum quidquam reperisset, aut excogitasset, sed quòd maiorum nostrorum instituta, quà fas, imitatus esset, atque hoc populi imperium cum optimatum miscuisset, atque constabilisset.* Vel quia nonnullis opinio sedit solis Athenis Romanos legum exempla petisse. D. August. li. 2. de Ciuit. c. 16. non à Lacedæmoniis leges accepisse ponit.

POST HÆC OSTENDENS IVVENI.] Scipioni. Modius Epist. 79. reponit è membranis *Iuuenem* Alexandrum M. accipiens. Verùm membranarum obtentu non patiar veritatem obumbrari, conlucanda est. Liuius térque quatérque Scipionem hunc circa hæc tempora *adolescentem* nominat, nec minus infrequenter *puerum* Silius. Nondum ergo iuuenis tum Scipio. Aliquantò post cùm ad bellum Hispaniense missus Scipio, quartum & vicesimum agebat annum, Liuius lib. 28. *Cùm mihi quatuor & viginti annos nato detulisset imperium populus Romanus.* Quæ Scipionis ætas adolescentiæ terminis clauditur autore Varrone apud Censorinum. Contrà Alexãder duũm

& triginta annorum plus minus cum esset (variant Scriptores) *iuuenis*. Quare accommodatius *Iuuenem* scribes, & Alexandrum accipies. Deinde notum nimis ex antegressis hos, & hos ostendi Scipioni; nec satis causæ, cur hic ista finitio sit adhibita præquam cuius alteri loco.

Hic ille est tellure vagus, qui victor in omni
Cursu signa tulit, cui peruia Bactra, Dacæq;,
Qui Gangem bibit, & Pelæo ponte Nyphaten
Adstrinxit, cui stant sacro sua mœnia Nilo.
Incipit Aeneades. Libyci certissima proles
Hammonis, quanto exuperat tua gloria cunctos
Indubitata duces? similique cupidine rerum
Pectora nostra calent, quæ te via scire superbum
Ad decus, & summas laudum perduxerit artes.
Ille sub hæc: Turpis lenti sollertia Martis,
Audendo bella expedias, pigra exstulit astris
Haud vnquam sese virtus, tu magna gerendi
Præcipita tempus: mors atra impendet agenti.
Hæc effatus abit. Crassi mox aduolat vmbra
Diues apud superos, sed mors æquarat egenis.

QVI VICTOR IN OMNI CVRSV SIGNA TVLIT.] Membranæ Col. *Cursim*. Prauiter.

CVI PERVIA BACTRA: DACÆQVE.] Sunt *Dacæ*, siue *Daci*. Martialis l. 6. Epigr. 76.

Grande iugum domita Dacus ceruice recepit,

sæpiculè. Hi Germanis, Scythis, & Getis accenseri solens. Silius lib. I.

Dacus vt armiferis Getica telluris in oris
Spicula, quæ patrio gaudens acuisse veneno
Fundit apud ripas inopina binominis Istri.

Xiphilinus in Domitiano: Δάκους δὲ αὐτοὺς προσαγορεύω (iuuerint hæc Martialem) ὥσπερ που καὶ αὐτοὶ ἑαυτούς, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι σφᾶς ὀνομάζουσι, οὐκ ἀγνοῶν ὅτι Ἑλλήνων τινὲς Γέτας αὐτοὺς λέγοντες, εἴτ' ὀρθῶς, εἴτε καὶ μὴ ὀρθῶς λέγοντες. Ἐγὼ γὰρ οἶδα Γέτας τοὺς ὑπὲρ Αἷμον παρὰ τὸν Ἴστρον οἰκοῦντας. *Dacos eos appello, vti quandoque ipsi se, & Romani eos nominant, non nescius a quibusdam Græcorum Getas eos nuncupari, seu rectè, seu prauè. Scio namque Getas supra Hæmum ad Istrum accolere.* Dionysius:

Πολλὰ μάλ' ἑξείης Μαιώτιδος ἐς στόμα λίμνης
Γερμανοί, Σαμάται τε, Γέται θ' ἅμα, Βαστάρναι τε,
Δακῶν τ' ἄσπετος αἶα, καὶ ἀλκήεντες Ἀλανοί.
Ordine deinde colit gens multa Mæotidos oras
Germani, Samataque, Getaque feri, ac Bastarnæ,
Immanisque Dacum tellus, fortes & Alani.

Vide hic Eustathium. Sunt *Dahæ, Dahi, Das, Daui.* Plin. li. 6. c. 17. *Dahas Scythis* adnumerat: Prud. l. 2. contra Symmachum: *Denique Romanus, Daa, Sarmata, Vandalus, Hunnus.* Strabo li. 11. Ἐν ἀριστερᾷ δὲ τούτοις ἀντίκεινται Σκυθικὰ ἔθνη καὶ Νομαδικά, ἅπασαν ἐκπληροῦντα τὴν βόρειον πλευράν· οἱ μὲν δὴ πλείους τῶν Σκυθῶν ἀπὸ τῆς Κασπίας θαλάττης ἀρξάμενοι Δάαι προσαγορεύονται: *Læua ijs adhærent Scythicæ gentes & Nomadum plagam Borealem implentes. Plures autem Scytharum à Caspio mari Dahæ nominantur.* Li. 7. Τοὺς μὲν γὰρ Δάκους προσαγορεύουσι, τοὺς δὲ Γέτας· Γέτας μὲν τοὺς πρὸς τὸν πόντον κεκλιμένους, καὶ πρὸς τὴν ἕω. Δάκους δὲ τοὺς εἰς τἀναντία πρὸς Γερμανίαν, καὶ τὰς τοῦ Ἴστρου πηγάς, οὓς οἶμαι Δάους καλεῖσθαι τὸ παλαιόν· ἀφ' οὗ καὶ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ἐπεπόλασε τὰ τῶν οἰκετῶν ὀνόματα Γέται, καὶ Δᾶοι· τοῦτο γὰρ πιθανώτερον, ἢ ἀπὸ τῶν Σκυθῶν, οὓς καλοῦσι Δάας· πόρρω γὰρ ἐκεῖνοι περὶ τὴν Ὑρκανίαν· καὶ οὐκ εἰκὸς ἐκεῖθεν κομίζεσθαι ἀνδράποδα εἰς τὴν Ἀττικήν. *Quosdam Dacos appellant, quosdam Getas. Getas, inquam, ad Pontum vergentes, & Orientem; Dacos ex aduerso ad Germaniam, Istrique fontes, qui olim Daui dicebantur. Vnde & apud Atticos increbruere seruorum nomina Getæ, & Daui. Id námque credibilius, quàm à Scythis, quos Dahas vocant: longè enim illi vel Hyrcaniam vltra remoti sunt, neque illinc in Atticum mancipia transportari veri speciem habet.* Virgilius Æneid. 8.

Extremique hominum Morini, Rhenisque bicornis
Indomitique Dahæ, & pontem indignatus Araxes.

Vbi *Dacæ* retineri vult Hortensius securus quantitatis. Et Seneca in Thyeste Act. 2. in Choro: *Qui sparsos agitant Dacas.* Ego, vt cum eo non pugno, ita quàm minimum recedam, si *Dasæ* scripsero: quos eosdem cum *Dahis* facit Stephanus. Mela lib. 1. cap. 2. non vsque abiungit *Bactros*, Susianos, Pharmacotrophos, Bamares, Coamanos, Rophanas, *Dahas.* Curtii li. 7. *Dahæ Bactrianorum* sæpius socii sunt, quos vtrosque vicit Alexander, & in Antiochi exercitu cum Carmaniis & Cilicib. iunctos lego apud Polyb. lib. 5. Iterum lib. 8. Curt. Dahas Bactrianis associat, vbi quoque refert Dahas dedere sese occupantes ab Alexandro non aditos: iidem tamen deditici quin Alexandro peruii fuerint ægrè dubitari potest: voluntas vna defuit. Strabo rursus lib. 11. Φασὶ δὲ τοὺς Πάρνους Δάας μετανάστας εἶναι ἐκ τῶν ὑπὲρ τῆς Μαιώτιδος Δαῶν, οὓς Ξανδίους ἢ Παρίους καλοῦσιν· οὐ πάνυ δ' ὡμολόγηται Δάας εἶναί τινας τῶν ὑπὲρ τῆς Μαιώτιδος Σκυθῶν. *Adserunt verò Parnos Daharum qui vltra Mæotum accolunt, quos Xanthios, aut Parios dicunt, colonos esse, quod non prorsus in confesso est.* Ibidem. Τοὺς μὲν οὖν ἐν ἀριστερᾷ εἰσπλέοντι τὸ Κάσπιον πέλαγος παροικοῦντας νομάδας Δάας οἱ νῦν προσαγορεύουσι, τοὺς ἐπονομαζομένους Πάρνους, seu Ἀπάρνους. *Læua nauiganti Caspium mare inhabitantes Numidas [vagos] qui hodie viuunt mortales Dahas agnominant, Parnos, seu Aparnos olim cognominatos.* Herodotus Clione secernit diuersos Persas: Οἱ δὲ ἄλλοι νομάδες, Δάοι, Μάρδοι, Δροπικοί, Σαγάρτιοι, *Numidarum alij Dahi, Mardi, Dropici, Sagartij.* Ex horum Autorum contentione liquet non discrepantia esse nomina *Daca, Daha, Dasa, Daci, Dahi, Daui,* notescit etiam duplices esse *Dahas*, vnos ad Germaniam pertinentes, alteros ad Hyrcaniam: de his porro loqui videtur Silius:

— cui peruia Bactra, Dacaque
Qui Gangem bibat, & Pellæo ponte Niphatem
Adstrinxit,

Iustinus li. 41. *Solitudines inter Hyrcaniam, & Dahas, & Areos, & Spartanos,*

& Maggianos furtim occupauerant. Nec magnoperè verebor *Dacæ* retinere: nã vt more Græcorũ, quibus aſperatæ vocali ſuetum, σ, præfigere, atq; ex *Dahis, Daſas* facere: ſic ex *Dahis* ſtudio durioris pronunciationis *Dacos* formaſſe poſſunt eadem quantitate ſeruata: receptior tamen eſt productio in *Dacæ*: paullóque magis placet retineri Dahæ, quod exemplaribus ineſt noſtris.

CVI STANT SACRO SVO MOENIA NILO.] *Nilum* iure optimo *ſacrum* dixit, poſtquam eundem cum Oſiride putarunt Ægyptii. Claudius Ælianus lib. 10. c. 46. de Animalibus: Νοῦσι δ' Ὄσιριν ἄρχειν αὐτὸν τῷ Νείλῳ εἶ). Vel vt bene de Ægypto merentem in Deorum cenſum retulere Nilum. Philo de Vita Moyſis: Τῆς γὰρ χώρας οὐχ ὑετῷ καθάπερ αἱ ἄλλαι ἀρδευομένης, ἀλλὰ ταῖς τε ποταμοῦ πλημμύραις εἰωθυίας αἰὰ ἔτος λιμνάζεσθαι, θεοπλαστοῦσι τῷ λόγῳ τὸν Νεῖλον Αἰγύπτιοι ὡς ἀντίμιμον οὐρανοῦ γεγονότα, καὶ περὶ τῆς χώρας σεμνηγοροῦσι: *Cùm enim ea regio non imbribus in morem aliarum irrigetur, ſed Nili annuis exundationibus ſtagnetur, non abſque ratione Deum finxerunt Nilum Ægyptij, velut æquè eum cœlo potentem,* [tanquam cœlum merentem] *atque de ſua regione magnificè loquuntur.* Quæ ex Philone Heliodorus nono Æthiopicorum pene verbatim deſcribit, addito coli Nilum circa ſolſtitium æſtiuum, dum is ſurgit maximè. Denique *Nilus ſacer*, quòd multi nominis, vt alia pleraque docente Euſtathio in Dionyſium. Addo ex Non. l. 3.

Νεῖλον ἐπωνυμίαξαν τὸ φερώνυμον, οὕνεκα γαίῃ
Εἰς ἔτος ἐξ ἔτεος πεφορημένος ὑγρὸς ἀκοίτης
Χεύματι πηλώεντι νέην περιβάλλεται ἰλύν.
Hinc Nilo nomen veteres poſuere, quotannis
Quod Terra vagus, illatiiſque vxorius amnis
Fluctu cœnoſo ipſe νέην circum aggerat ἰλύν.

Mœnia quæ Nilo ſtant, Alexandria eſt Alexandri de nomine. Curtius lib. 4. *Inde vt apparuit magnæ ſedis inſulam haut capacem, eligit vrbi locum, vbi nunc eſt Alexandria, appellationem trahens ex nomine autoris: complexus quidquid ſoli eſt inter paludem & mare, octoginta ſtadiorum muri ambitum deſtinat.* Quæ Diodoro Siculo lib. 17. accepta referre poteſt Curtius, aut Straboni lib. 17.

LIBYCI CERTISSIMA PROLES AMMONIS.] Sidonius Car. 9.

Non prolem Garamantici Tonantis
Regnis principibúsque principantem.

Aditum ab Alexandro Ammonem narrat Diodorus lib. 17. ex qua peregrinatione, & quodam barbari ſacerdotis errore haberi voluerit Deus, & Iouis filius Alexander, Euſtathius pandit non ſine probabilitate. Ἱστορεῖται δὲ ὅτι καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν ἀκούσας Περσέα, καὶ Ἡρακλέα εἰς Ἄμμωνος ἀναβῆναι, ἐφιλοδόξησεν ἀνελθεῖν καὶ αὐτός· καὶ ἐποίησεν οὕτω κοράκων προηγησαμένων αὐτοῦ δυστυχῶς τῆς ὁδοῦ, καὶ ἄλλως ἠφανισμένης σημεῖα τῇ ἐπιχύσει τῆς ἄμμου. Ὅτι φασὶ καὶ τὸν Ἄμμωνος ἱερέα δὲ αὐτῷ τὸ εἰπεῖν Παιδίον, Παιδίος καλέσας βαρβαρικῶς [Græcè enim erat imperitus teſte Curtio] τὸν Ἀλέξανδρον ἔδοξεν ὡς ἐν χρησμῷ λοξότητι, ὦ παῖ Διός, αὐτὸν προσειπεῖν· οὕτω τῶν ἐπιτείπτων κολάκων ἐκλαβομένων τὸ βάρβαρον τῆς φωνῆς. *Narratur Alexander Macedo audito Perſeum atque Herculem ad Ammonis moniſſe, eiuſdem percuſſum gloriæ cupiditate, eò iter habuiſſe ducentibus coruis non infelici-*

ter, etsi via signa confunderet arenarum affusio. Tunc quod aiunt, Ammonis sacerdos cùm dicendum fuerit. Παιδίον, barbarè locutus, Παιδιὸς Alexandrum vbi salutasset, visus est per oraculi ambages audisse, Fili Iouis, præsertim vocabuli barbariem versutis interpretantibus adulatoribus. Veriora tradere sibi visus est Ptolemæus Hephæstio. Ὅτι Ἀλεξάνδρου πατὴρ οὐκ ὁ Φίλιππος γένοιτο, ἀλλά τις τοὔνομα Δράκων γένος Ἀρκάς, ἐξ οὗ καὶ τὸν περὶ τοῦ δράκοντος μῦθον ῥυῆναι. *Quòd Alexandri pater non Philippus fuerit, sed quidam, cui Draco nomen domo Arcas, vnde in vulgus fluxerit de dracone fabula.* Immane quàm ludibriosus fuerit Alexander tanti nominis furore. Mater Olympias his cum eo iocata. *Amabo, inquit, mi fili quiescas, neque deferas me, neq. criminere aduersum Iunonem. Malum mihi prorsum illa magnum dabit cùm tu me literis tuis pellicem illi esse confiteris.* Ita Gell. li. 13. c. 4. Irrisui habitus ab Anaxarcho, Ælian. lib. 9. Var. Hist. c. 37. quodque duodecim Diis accensendum rogasset Demades, centum talentum mulctam ei Athenienses imposuere, idem lib. 5. c. 12. Quid Curtius? lib. 4. *Iouis igitur filium se non solùm appellari passus est, sed etiam iussit: rerúmque gestarum famam dum augere vult, tali appellatione corrupit. Et Macedones adsueti quidem regis imperio, sed in maiore libertatis vmbra, quàm cæteræ gentes, immortalitatem contumacius, quàm aut ipsis expediebat, aut regi auersati sunt.* Vide Plutarc. in Alexandro, & Arrianum, item quæ de Scipionis procreatione nobis prodicta sunt.

QVANTO EXVPERAT TVA GLORIA CVNCTOS.] Rectius *Quando.*

AD SVMMAS LAVDVM PERDVXERIT ARTES.] Modius. *Arces.* Dictum fuerit, sicut: *Ad fastigia laudum.* Nec abhorret à Græcorum consuetudine loquendi genus.

TVRPIS LENTI SOLLERTIA MARTIS.] Græcè sic: Μηδὲν ἀναβαλλόμενος, *Nihil prolatans*, Didymus in Homerum, & Eustath. in Il. β. de Cæsare φιλαλέξανδρος. *Alexandri amante.* Lucanus:

> *Turpe duci visum est rapiendi tempora belli*
> *In segnes hæsisse moras.*

De Alexandro Himerius Sophista: Ὁμοῦ τε ἐγχειρεῖ, καὶ πέπρακται· μᾶλλον δὲ φθάνει τοὺς μὲν λογισμοὺς ταῖς πράξεσιν, *Simul aggreditur, simul facit: potius etiam factis cogitata præuenit.* aliáque ῥητορικώτατα, *quam vberrimè.*

QVÆ TE VIA SCIRE SVPERBVM AD DECVS.] Expeditius *Fare.*

Atque hic Elysio tendentem limite cernens
Effigiem iuuenis castæ, cui vitta ligabat
Purpurea effusos per colla nitentia crines,
Dic ait, hic quinam virgo? nam luce refulget
Præcipua frons sacra viro, multæque sequuntur
Mirantes animæ, & læto clamore frequentant.
Qui vultus? quem (si stygia non esset in vmbra)
Dixissem facile esse deum. non falleris, inquit

Docta comes Triuiæ, meruit deus esse videri,
Et fuit in tanto non paruum pectore numen.
Carmine complexus terram, mare, sidera, manes
Et cantu musas, & Phœbum æquauit honore.
Atque hæc cuncta, prius quàm cerneret, ordine terris
Prodidit, & vestram tulit vsque ad sidera Troiam.
Scipio perlustrans oculis lætantibus vmbram,
Si nunc fata darent, vt Romula facta per orbem
Hic caneret vates, quanto maiora futuros,
Facta eadem intrarent hoc, inquit, teste nepotes.
Felix Aeacida, cui tali contigit ore
Gentibus ostendi, creuit tua carmine virtus.

EFFIGIEM IVVENIS CASTÆ.] Corrigo: *Casti* de Homero est sermo qui τυφλὸς ἐκ παιδὸς γεγονώς· τὸ δ' ἀληθὲς, ὅτι ὑπὲρ τὴν ἐπιθυμίας, ἣ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἄρχεται· καὶ διὰ τοῦτο ἱστόρηται τυφλός. *Coecus à puero fuit. Re vera autem quod libidine superior fuerit, quæ per oculos nascitur, cæcus fuisse perhibetur*, Suidas. Amplum de Homeri castimonia elogium.

MIRANTES AMMÆ.] Suspicientes, in pretio, & honore habentes. Græcis τὸ θαυμάζειν vsu consimili. Et θαῦμα *reuerentia*, seu potius *adoratio* apud Athanasium in S. Parasceuê: Θαῦμα γὰρ τῇ κτίσει προσπήγκας ὑπέρβαιον τὰ μέτρα τῆς κτίσεως, ἀδοξίαν τοῖς τιμωμένοις κατέχον. Vbi vertendum est aliter, atque docti hodie Duumuiri: *Cùm enim cultum creatis rebus obtulisset nimium pro earum modo, dedecus iis honorandis effudit.*

MERVIT DEVS ESSE VIDERI.] De Homero θρυλλεῖται:

Εἰ Θεός ἐστιν Ὅμηρος, ἐν ἀθανάτοισι σεβέσθω·
Εἰ δ' αὖ μὴ Θεός ἐστι, νομιζέσθω Θεὸς εἶν.
Diuos inter honorandus, si diuus, Homerus:
Quòd si non Diuus, Diuus statuatur, & esto.

Propert. li. 3. Eleg. 1.

Illum post cineres auguror esse Deum.

Columella Præfatione: *Nec parens eloquentiæ Deus ille Mæuius vastißimis fluminibus facundiæ suæ posteritatis studia restinxerat.*

ATQVE HÆC CVNCTA PRIVSQVAM CERNERET, ORDINE TERRIS PRODIDIT.] Insanientis sapientiæ est ita hæc accipere, ac si Silius velit a Homerum scripsisse, quæ futura de bello Troiano, tanquam i[...] prior bello fuerit. Existimo namque Silio non illectum Homerum, ex quo d[...] cere potuit eius ætatem bello Troiano seriorem, non æqualem, non prægressam. Scribit enim lib. 5.

— ὁ δὲ χερμάδιον λάβε χειρὶ
Τυδείδης μέγα ἔργον, ὃ οὐ δύο γ' ἄνδρε φέροιεν,
Οἷοι νῦν βροτοί εἰσ', ὁ δέ μιν ῥέα πάλλε, καὶ οἶος.
Saxum immane manu Tydides cepit, humo quod

Non tollant gemini mortales, hoc quib. æuum
Degitur, at facile huic vni, & iaculabile saxum.

Quibus verbis leuiter immutatis Æneam ornat libro vicesimo. Tantundem virium Hectori quoque tribuit li. μ. tantundem imbecillitatis sui æui hominibus. Addo Iuuenalem Sat. 15.

— nec hunc lapidem quali se Turnus, & Aiax,
Et quo Tydides percussit pondere coxam
Æneæ: sed quem valeant emittere dextra
Illis dissimiles, & nostro tempore natæ:
Nam genus hoc viuo iam decrescebat Homero.

Ex quibus Sole meridiano clarius est post bella Troiana diu satis Homerum floruisse: Quis igitur ausit putare Homerum totum bellum Troianum, & animo præsagisse, & ante scripsisse, quàm eueniret? Ecce tamen, qui Silii versum de Homeri cæcitate interpretantur, Heynsius acutos homines falsè vocat, & Silio mentem sine mente affingit, quasi Silius scripserit, senseritue Homerum & bello Troiano superiorem, quod absurdum, & illud ante præcinuisse quàm eueniret quod absurdissimum. Verùm & in eo quod Homerum cæcum natum putant, totus dissentio, nec aliter me sentire finit Paterculus Vol. 1. *Quē siquis cæcum natum putat, omnibus sensibus ipse orbus est.* Herodotus: Τίκτει τὸν Ὅμηρον οὐ τυφλὸν, ἀλλὰ δεδορκότα. *Homerum gignit non cæcum, sed videntem.* Apponatur hîc ex altiore loco repetitum Suidæ testimonium. Scio quæ cæcitati Homeri faciant; sed vmbra illa, & pappi. Homeri luminibus hoc desecratum venio:

Si Solem Eridano nimis improba fata dedissent:
Mæonidem Solem vellet vterque polus.
Sol animus, Soles oculi, Sol totus HOMERVS,
Qui radiis hebetat signa minora suis.

QVANTO MAIORA FVTVROS
FACTA EADEM INTRARENT HOC [Homero] INQVIT, TESTE NEPOTES.] De mente Val. Max. li. 8. cap. 14. qui testatur Ennium Scipionis facta cecinisse, cuius, inquit, *Ennij effigiem in monumentis Corneliæ gentis collocari voluit, quòd ingenio eius opera sua illustrata iudicaret.* post de Scipione: *Vir Homero, quàm rudi, atque impolito præconio dignior.*

FOELIX ÆACIDA, CVI TALI CONTIGIT ORE.] Antipater:

Τὸ μερόπων Πειθώ, τὸ μέγα στόμα.
Os ingens suadúmque hominum.

Sic Horatius Poëtæ habet honorem, *cui mens*

— atque os
Magna sonaturum.

Plutarchus autem hæc Alexandro tribuit: Μακαρίσας αὐτὸν [Achillem] ὅτι καὶ ζῶν φίλου πιστοῦ, καὶ τελευτήσας μεγάλου κήρυκος ἔτυχε. *Beatum prædicans Achillem, quòd viuens fidum nactus esset amicum, & post facta præconem summum.* M. Tullius in Liciniana, ex qua promsisse Silium autumo: *Alexander cùm in Sigeo ad Alexandri tumulum constitisset: O fortunate, inquit, adolescens, qui tuæ virtutis Homerum præconem inueneris! Et verè. nam nisi Ilias illa extitisset, idem tumulus, qui corpus eius contexerat, nomen etiam [illegible]*

Idem lib. 12. ad famil. Epist. 5. Item Vopiscus in Vita Probi, & Arrianus lib. 1.

Sed quæ tanta adeo gratantum turba requirens
Heroum effigies, maiorésque accipit umbras?
Inde viro stupet Aeacide, stupet Hectore magno
Aiacisque gradum, venerandáque Nestoris ora
Miratur, geminos aspectans latus Atridas,
Iámque Ithacum corde æquantem Peleia facta.
Victuram hinc cernit Ledæi Castoris umbram,
Alternam lucem peragebat in æthere Pollux.
Sed subito vultus monstrata Lauinia traxit.
Nam virgo admonuit tempus cognoscere manes
Fœmineos, ne cunctantem lux alma vocaret.
Felix hæc, inquit, Veneris nurus ordine longo
Troiugenas iunxit sociata prole Latinis.
Vis & Martigenæ thalamos spectare Quirini?
Hersiliam cerne, hirsutos cùm sperneret olim
Gens vicina procos, pastori rapta marito
Lustrauítque casam, culmíque è stramine fultum
Pressit læta torum, & soceros reuocauit ab armis.
Aspice Carmentis gressus, Euandria mater
Hæc fuit, & vestros tetigit præsaga labores.
Vis & quos Tanaquil vultus gerat? hæc quoque castæ
Augurio valuit mentis, venturáque dixit
Regna viro, & dextros agnouit in alite diuos:
Ecce pudicitiæ Latium decus, inclita lethi
Fert frontem, atque oculos terra Lucretia fixos.
Non datur heu tibi Roma, nec est quod malle deceret
Hanc laudem retinere diu. Virginia iuxta,
Cerne, cruentato vulnus sub pectore seruat,
Tristia defensi ferro monumenta pudoris,
Et patriam laudat miserando in vulnere dextram.
Illa est quæ Tybrim, quæ fregit Lydia bella,
Nondum passa marem, quales optabat habere
Quondam Roma viros, contemtrix Clelia sexus.
Cùm subito aspectu turbatus Scipio poscit,
Quæ pœnæ causa, & qui sint in crimine manes.
Tum virgo, patrios fregit quæ curribus artus,
Et stetit adductis super ora trementia frenis,

Tullia non vllos satis exhaustura labores,
Ardenti Phlegethonte natat, fornacibus atris
Fons rapidus furit, atq; vstas sub gurgite cautes
Egerit, & scopulis pulsat flagrantibus ora.
Illa autem quæ tondetur præcordia rostro
Alitis, en quantum resonat plangentibus alis
Armiger ad pastus rediens Iouis, hostibus arcem
Virgo (immane nefas) adamato prodidit auro
Tarpeia, & pactis reserauit claustra Sabinis.
Iuxta (nonne vides? neque enim leuiora domantur
Delicta) illatrat ieiunis faucibus Orcus,
Armenti quondam custos immanis Iberi
Et morsu petit, & polluto euiscerat vngue,
Nec par pœna tamen sceleri sacraria Vestæ
Polluit exuta sibi virginitate sacerdos.
Sed satis hæc vidisse satis, mox deinde videnti
Nunc animas tibi, quæ potant obliuia paucas
In fine enumerare paro, & remeare tenebris.

MAIORESQ. ACCIPIT VMBRAS.] Potiùs *Adspicit*. Aliter vt capias, torquebere.

AIACISQ. GRADVM.] Homerus de Aiace Iliad. η.

— — ποσὶν
Ἤϊε μακρὰ βιβάς.
Incessit gressu ingenti. —

& Iliad. ο.

Φοίτα μακρὰ βιβάς.
Ibat grande legens spatium.

GEMINOS ADSPECTANS LÆTVS ATRIDAS.] Aptiùs: *Geminósque adspectat* lib. ⁊.

ITHACVM CORDE ÆQVANTEM PELEÏA FACTA.] Achilles armis melior: Vlysses eius κατορθώμασι *Præclaris facinoribus*, prudentia par fuit. Eo πτολίπορθος: *Captor vrbium* audiit: *eo æquauit Peleïa facta.*

VENTVRAM HÎC CERNIT LEDÆI CASTORIS VMBRAM.] Ouidius Eleg. 10. operis innominabilis:

Qualis erat Lede, quam plumis abditus albis
Callidus in falsa lusit adulter aue.

Castorem, & Pollucem à matre *Ledæa* nuncupauit *astra* Claudianus. De Ledæ partione vide Euripidem in Helena, Isocratem laudatione Helenæ, Eustath. in Il. ψ. Hymnos duos Homero adscriptos. Quibusdam libris est *Victuram.*

ALTERNAM LVCEM PERAGEBAT IN ÆTHERE POLLVX.] Virgilium sequitur, lib. 6. Pindarum Pythiis, Plutarchum περὶ φιλαδελφίας, *De amore fra-*

terno, Homerum in Odyssea: idem tamen Il. 6. consepultos canit ambos fratres:

— τοὺς δ' ἤδη κάτεχεν φυσίζοος αἶα.

Quorum terra parens natura amplectitur ossa.

Atque in eam sententiam Homerum Lactantius interpretatur lib. 1. c. 10. Hyginus scribit Castoris, & Pollucis sidera alternis diebus lucere. Legendus Martialis lib. 1. Epigr. 37. lib. 5. Epigr. 39. Consimilem fabellam procudit Antonius, Diogenes libro quarto ac vicesimo, quam quòd Homero Iliados 6. faueat, appono: Παάπις ἐγγύπνοις Δερκυλλίδα, καὶ Μαντινίας, νυκτὶ μὲν ζῶντας, ἡμέρας δὲ νεκροὺς εἶναι. *Paapis cantionibus Dercyllidem, atq. Mantiniam nocte viuentes, interdiu mortuos facit.*

HIRSVTOS ... GENS VICINA PROCOS.] Romanorum laus non parca. Eam propriam virorum laudem producit Clemens Alexandrinus lib. 3. Strom. c. 1. Legant viri, & quibus mas animus.

ADSPICE CARMENTIS GRESSVS.] Qui Deam produnt, ex illo de Venere Aeneid. 1.

Et vera incessu patuit Dea.

Nomenclationē Plut. in qq. Rom. enudat: Ἐστι δὲ τὸ ὄνομα τῆς ἐτυμον, ἑστερημένη νοῦ [q. Careat mente, Carmenta] διὰ τὰς θεοφορήσεις. *Nomen, si ad verum exigas, est* Carens mente [*Carmenta*] *quòd à Deo inuaderetur.* negátque Carmina Carmentæ nomen fecisse, sed illam Carminibus.

EVANDRIA MATER.] Geographus lib. 5. Τὴν μητέρα τοῦ Εὐάνδρου τιμῶσι Ῥωμαῖοι μίαν τῶν νυμφῶν εἶναι νομίσαντες, Καρμέντην μετονομασθεῖσαν: *Euandri matrem colunt* Romani *Nympharum vnam rati, Carmentam pòst nominatam.* Μετονομασθεῖσαν *pòst appellatam*, post ἀποθέωσιν. Priùs enim Nicostrate, Solin. c. 2. Et nota mutata multorum vocabula post ἀποθέωσιν: Sic Leda Nemesis post obitum [etsi Eustathius intercedat in Il. ψ.] Circe Marices habuit nomen, Ino Lĕcothees, & Maturæ; Melicertes Palæmonis, atq. Portumni; Ariadne Liberæ; Romulus Quirini: [etsi non desint, qui velint viuenti id fuisse nomen] & Melicertem adhuc viuum videntémq Palæmonem Nonnus nominat. Verùm in talibus σελήνψις locum habeat.

VESTROS TETIGIT PRÆSAGA LABORES.] Erat enim Carmenta vates. Strabo: εἶναι δ' αὐτὴν μαντικὴς ἔμπειρον. Vide Dionysium. Clemens Alex. lib. 1. Strom. Καὶ τὴν Ἰταλὴν (Σίβυλλαν) ἢ τὸ ἐν Ῥώμῃ Καρμαλον ᾤκησεν. ἧς υἱὸς Εὐανδρος, ὁ τὸ ἐν Ῥώμῃ τοῦ Πανὸς ἱερὸν τὸ Λυπέρκιον καλούμενον κτίσας. *Italicam Sibyllam, quæ collem Carmentalem habuit, ex qua Euander, qui Romæ Panis ædem Luperca condidit.* Liuius l. b. 1. Ouid. non vno loco. Martianus Capella lib. 2. Solinus c. 2.

VIRGINIA IVXTA.] De Virginia à parente cæsa vt illi pudicę esse liceret, Liuius lib. 3. Dionysius libro extremo, M. Tullius lib. 2. de Fin. Bon. & Mal. Pari numero mensus est Iuuenalis Sat. 10.

— *cuperet Rutilæ Virginia gibbum.*

Sat. 8. — *quid enim Virginius armis.* Qua verò lege?

PATRIOS FREGIT QVÆ CVRRIBVS ARTVS.] Nota impietas ex Liuii lib. 1. Val. Max. lib. [illegible] c. 11. Ouidio ibi:

Tullia [illegible] —

Aurel. Victore, Sex. Pompeio in *Sceleratus vicus.*

TARPEIA ET PACTIS RESERAVIT CLAVSTRA SABINIS.] Præter historicos Ouid. primo Fast.

Vtque leuis custos armillis capta Sabinis
Ad summa tacitos duxerit arcis iter.

Propert. lib. 4. Eleg. 4.

EVISCERAT VNGVE.] Maro lib. 11.

Comprensámq. tenet, pedibúsq. euiscerat vncis.

Solinus c. 66. *In aqua mollis est vnio, duratur euisceratus.*

Hic Marius (nec multa dies iam restat ituro
Aethereum in lucem) veniet tibi origine parua
In longum imperium Consul, nec Sylla morari
Iussa potest, aut amne diu potare soporo.
Lux vocat, & nulli diuûm mutabile fatum.
Imperium hic primus rapiet, sed gloria culpæ,
Quod reddet solus, nec tanto in nomine quisquam
Existet Syllæ qui se velit esse secundum.
Ille hirta cui subrigitur coma fronte, decorum
Et gratum terris Magnus caput: ille deûm gens
Stelligerum attollens apicem Troianus Iulo
Cæsar auo, quantas moles, quum sede reclusa
Hac tandem erumpent, terráq. maríq. mouebunt
Heu miseri quoties toto pugnabitur orbe.
Nec leuiora lues quàm victus crimina victor.
Tum iuuenis lacrymans, restare hæc ordine duro
Lamentor rebus Latiis, sed luce remota
Si nulla est venia, & merito mors ipsa laborat,
Perfidiæ Pœnus quibus aut Phlegethontis in vndis
Exuret ductor scelus? aut quæ digna renatos
Ales in æternum laniabit morsibus artus?

ORIGINE PARVA IN LONGVM IMPERIVM CONSVL.] Marius lib. 4. de Ponto Eleg. 3. *toties Consul* dicitur, septies enim. Appianus primo Ciuil. Plutarchus in Vita, Cicero non vno loco. Decimo septimo consulatus septimi die abiit ad plures, App. Domi suæ senex, Cicero 3. de Nat. D. De C. Mario VII. Cos. attexo præclarum Epigramma, cuius accisæ reliquiæ Romæ visûntur in Quirinali:

C. MARIVS. C. F. COS. VII
PR. TR. PL. Q. AVGVR. TR. MIL. EXTRA
SORTEM. BELLVM. CVM IVGVRTHA. REGE NVMID
GESSIT. EVM. CEPIT. ET TRIVMPHANS. IN
SECVNDO. CONSVLATV. ANTE. CVRRVM. SVVM

DVCI. IVSSIT. III. CONSVL. ABSENS. CREATVS EST. IIII. CONSVL. TEVTONORVM. EXERCITVM DELEVIT. V. CONSVL. CIMBROS. FVGAVIT. EXIEIS ET TEVTONEIS. ITERVM. TRIVMPHAVIT. REMP. TVRBATAM SEDITIONIBVS. TR. PL. ET. PRAETOR. VI. QVI. ARMATI CAPITOLIVM. OCCVPAVERANT. VI. CONSVL. VIN DICAVIT. POST. LXX. ANNVM. PATRIA. PER. ARMA CIVILIA. PVLSVS. ARMIS. RESTITVTVS. COS. VII. FACTVS. EST DE. MANVBIEIS. CIMBRICEIS. ET. TEVTONICEIS. AEDEM HONORI. ET. VIRTVTI. VICTOR. FECIT. VESTE. TRIVMPHALI CALCEIS. PVNICEIS. .. ..

GLORIA CVLPÆ, QVOD REDDET SOLVS.] Sylla imperium: Iuuenalis Sat.1.

— & nos
Consilium Syllæ dedimus, priuatus vt altum
Dormiret. —

NEC TANTO IN NOMINE QVISQVAM EXSISTET, SYLLÆ QVI SE VELIT ESSE SECVNDVM.] Inde Syllæ nomen. Cornelius Rufus Decemuir suasor fuit ludorum Apollinarium è libris Sibyllinis, & ex eo Sibylla cognominatus est, posteáq. concisa voce Sylla primus vocitatus est, Macrob. lib. 1. Sat. c. 17. Porro ex Aurelio Victore scimus Diocletianum imperium posuisse: verùm id animo præcipere non habuit Silius, qui hoc versu videtur allusisse ad narrationem positam lib. 1. Ciuil. Appiani, vbi Sylla posita iam dictatura auso se insequi puero, & conuiciis lacessere, victor iræ satis habuit dixisse: ὅτι κωλύσει τὸ μειράκιον τόδε ἕτερον ἄνδρα ἀρχὴν τοιάνδε ἔχοντα ἀποθέσθαι.

STELLIGERVM ATTOLLENS APICEM TROIANVS IVLO CAESAR AVO.] Sueton. Iul. c. 88. *Ludis, quos primos consecrato ei heres Augustus edebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit, exoriens circa vndecimam horam: credisùmq. est animam esse Cæsaris in cælum recepti: & hac de causa simulacro eius in vertice additur stella.* Metam. 15. de illo:

Flammiferúmq. trahens spatioso limite crinem
Stella micat.

Anteeunt nec disparia. Aen. 8. de Augusto:

— geminas cui tempora flammas
Læta vomunt, patriúmq. aperitur vertice sidus.

Vide Plinium li. 2. c. 25. Multus est etiam in huius rei narratu Bæbius Macer. Spectio esto & Gorlæi annuli, qui à secundo proximus est è ferro. Idem Gorlæus aureo annulo refert incisam aquilam pedibus fulmen gestantem, & stellam conuenientem superscripto IVLIVS. Meminerunt Horat. Propert. alii.

Ne metue, exclamat vates, non vita sequetur
Inuiolata virum, patria non ossa quiescent.
Nanq; vbi fractus opum, magnæ certamine pugnæ

Pertulerit

Pertulerit vinci, turpémq. orare salutem,
Rursus bella volet Macedum instaurare sub armis,
Damnatúsq. doli, desertis coniuge fida,
Et dulci nato, linquet Carthaginis arces,
Atque vnà profugus lustrabit cærula puppe.
Hinc Cilicis Tauri saxosa cacumina viset.
Prôh quanto leuius mortalibus ægra subire
Seruitia, atque hyemes, æstus, fugámq. fretúmq.
Atque famem, quàm posse mori. post Itala bella
Assyrio famulus regi, falsúsque cupiti
Ausoniæ motus, dubio petet æquora velo,
Donec Prusiacas delatus segniter oras
Altera seruitia imbellis patiatur in æuo.
Et latebram munus regni, perstantibus inde
Aeneadis reddíq. sibi poscentibus hostem,
Pocula furtiuo rapiet properata veneno,
Ac tandem terras longa formidine soluet.
Hæc vates, Herebíque cauis se rettulit vmbris.
Tum lætos socios iuuenis, portúmq. reuisit.

PATRIA NON OSSA QVIESCENT.] Malum veterib. visum auersabile, non reddi genitali solo, fusiùs alibi dicimus. Plin. lib. 5. c. 32. de Bithyniæ Libyssa meminit, vt in ea tumulus sit Annibalis. In tumulo titulus ANNIBAL. HEIC. SITVS. EST. quem vbi legerim, memoria me fugit. Eòducit Ammonis oraculum: Λίβυσσα κρύψει βῶλος Ἀννίβου δέμας. *Libyssa gleba funus Annibalis premet.* Quo oraculo ludificatum Annibalem vbertim scribit Pausanias in Arcadicis, & Appianus in Syriacis. Plut. in Flaminio: Ἐν δὲ Βιθυνίᾳ τόπος ἐστὶ θινώδης ἀπὸ θαλάσσης, καὶ πρὸς αὐτῷ κώμη τις οὐ μεγάλη Λίβυσσα καλεῖται. Περὶ ταύτην ἔτυχεν διατρίβων Ἀννίβας: *In Bithynia locus est litoralis non procul mari, quem apud locum vicus est perexiguus Libyssa nomine: hac diuersatus est aliquando Annibal.* Liuius lib. 40. *Non in patrio solo mortui, nec sepulti sunt.* Sermo est de Annibale, ac Scipione Africano. Ammianus lib. 22. *Prætercursa Chalcedone, & Libyssa, vbi sepultus est Annibal Pœnus.* Alterum exemplar: *Chalcedona.* In Itinerario à CL. V. P. Pithoeo:

MANSIO LIBYSSA M. IX.

IBI POSITVS EST REX ANNIBALIANVS, QVI FVIT AFRORVM.

Scribo: *Ibi p. e. r. Annibal iam, is qui fuit Afrorum.*

Solin. lib. 34. non parcè. Meminitq. Eutropius in Breuiario.

RVRSVM BELLA VOLET MACEDVM INSTAVRARE SVB ARMIS.] Cor. Nepos, Appianus, Liuius.

HINC CILICIS TAVRI.] Huiusce dabit appellationis causam Philostratus Vita Apollonii. Ταῦρος τοῦ δι' Ἀρμενίας τε, καὶ Κιλίκων ἐπὶ Παμφύλους τε, καὶ Μυ-
... λαι ... ...της.

ALTERA SERVITIA IMBELLIS PATIETVR IN ÆVO.] Iuuenal Sat. 10.

> *Mirandusq. cliens sedet ad prætoria regis,*
> *Donec Bithyno liceat vigilare tyranno.*

Altera seruitia. Primùm enim seruus esse potuit Romanis iure belli,& victoriæ vel inuitus: cùm verò volens Prusiæ se obnoxium vult, alterum seruitium patitur. Solin.c.34.

POCVLA FVRTIVO RAPIET PROPERATA VENENO.] Iuuenal. suprà:

> *Finem animæ, quæ res humanas miscuit olim,*
> *Non gladij, non saxa dabunt, non tela: sed ille*
> *Cumarum vindex, ac tanti nominis vltor*
> *Annulus.*

Annibalem animam exegisse voluit Liuius lib. 39. Cor. Nepos, alii. Appianus in Cyriacis videtur dicere Prusiæ opera datum illi venenum: Ἐκτίνει [Flaminius] δι' ἐκ Προυσίου φαρμάκῳ. Nisi hæc mitiùs interpretaris Val. Maximi verbis lib. 9.c.2. *Iusto ergo illum odio, veruntamen tardo supplicio Senatus Prusiæ regi factum supplicem ad voluntariam mortem compulit.* Sidonius Carm. 2.

> *Annibal ecce ferox ad mortem fortè petitus,*
> *Etsi non habuit vitæ ius fine supremæ:*
> *Certe habuit mortis, &c.*
> *Hausit Bebrycio constantior hospite virus.*

Varro περὶ ἀγωγῆς: *Et quærit ibidem ab Annibale, cur biberit medicamentum. Quia Romanis, inquit, me Prusiades tradere volebat.* Plutarchus in Tito Flaminio disputat iustéue Flaminius Annibalem ad mortem compulerit, suáue de sententia, an Senatus, tu vide.

IN LIB. XIIII. PVNICORVM
C. SILII ITALICI
VIRI CONSVLARIS DE PVNICO BELLO SECVNDO,

Claud. Dausqueij Can. Tor.

COMMENTARIVS.

FLECTITE *nunc vestros Heliconis numine cantus,*
Ortygiæ pelagus Siculíq. ad littoris vrbes.
Muneris hic vestri labor est, modò Daunia regna
Aeneadum, modò Sicanios accedere portus,
Aut Macedûm lustrare domos, & Achaica rura,
Aut vaga Sardoo vestigia cingere fluctu,
Vel Tyriæ quondam regnata mapalia genti,
Extremúmq. diem & terrarum inuisere metas
Sic poscit sparsis Mauors agitatus in oris.
Ergo age, quà litui, quà ducunt bella, sequamur.
Ausoniæ pars magna iacet Trinacria tellus,
Vt semel expugnante noto, & vastantibus vndis
Accepit freta cæruleo propulsa tridente.
Nanque per occultum cæca vi turbinis olim
Impactum pelagus laceratæ viscera terræ
Disiicit, & medio perrumpens arua profundo,
Cùm populis pariter conuulsas transtulit vrbes.
Ex illo seruans rapidus diuortia Nereus,
Sæuo diuiduos coniungi pernegat æstu.
Sed spatium, quod dissociat consortia terræ,
Latratus (fama est) sic arcta interuenit vnda,
Et matutinos volucrum transmittere cantus.
Multa solo virtus, iam reddere semen aratris,
Iam montes vmbrare olea, dare nomina Baccho,
Cornipedémq. citum lituis generasse ferendis,
Nectare Cecropias Hyblæo accendere ceras.

AVT VAGA SARDOO VESTIGIA CINGERE FLVCTV.] Qui tenet se vrbe,

& triginta annorum plus minus cùm esset (variant Scriptores) *iuuenis*. Quare accommodatius *Iuuenem* scribes, & Alexandrum accipies. Deinde notum nimis ex antegressis hos, & hos ostendi Scipioni; nec satis caussæ, cur hîc ista finitio sit adhibita præquam cuius alteri loco.

Hic ille est tellure vagus, qui victor in omni
Cursu signa tulit, cui peruia Bactra, Dacæq;,
Qui Gangem bibit, & Pelæo ponte Nyphaten
Adstrinxit, cui stant sacro sua mœnia Nilo.
Incipit Aeneades. Libyci certissima proles
Hammonis, quanto exuperat tua gloria cunctos
Indubitata duces? simili que cupidine rerum
Pectora nostra calent, quæ te via scire superbum
Ad decus, & summas laudum perduxerit artes.
Ille sub hæc: Turpis lenti sollertia Martis,
Audendo bella expedias, pigra exstulit astris
Haud vnquam sese virtus, tu magna gerendi
Præcipita tempus: mors atra impendet agenti.
Hæc effatus abit. Crassi mox aduolat vmbra
Diues apud superos, sed mors æquarat egenis.

QVI VICTOR IN OMNI CVRSV SIGNA TVLIT.] Membranæ Col. *Cursim*. Prauiter.

CVI PERVIA BACTRA: DACÆQVE.] Sunt *Dacæ*, siue *Daci*. Martialis l. 6. Epigr. 76.

Grande iugum domita Dacus ceruice recepit,

sæpiculè. Hi Germanis, Scythis, & Getis accenseri solens. Silius lib. 1.

Dacus vt armiferis Getica telluris in oris
Spicula, quæ patrio gaudens acuisse veneno
Fundit apud ripas inopina binominis Istri.

Xiphilinus in Domitiano: Δάκους δὲ αὐτοὺς προσαγορεύω (iuuerint hæc Martialem) ὥσπερ που καὶ αὐτοὶ ἑαυτοὺς, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι σφᾶς ὀνομάζουσι, οὐκ ἀγνοῶν ὅτι, Ἑλλήνων τινὲς Γέτας αὐτοὺς λέγοντες, εἴτ᾽ ὀρθῶς, εἴτε καὶ μὴ ὀρθῶς λέγοντες. Ἐγὼ γὰρ οἶδα Γέτας τοὺς ὑπὲρ Αἷμον παρὰ τὸν Ἴστρον οἰκοῦντας. *Dacos eos appello, vti quandoque ipsi se, & Romani eos nominant, non nescius à quibusdam Græcorum Getas eos nuncupari, seu rectè, seu prauè. Scio namque Getas supra Hæmum ad Istrum accolere.* Dionysius:

Πολλὰ μάλ᾽ ἑξείης Μαιώτιδος ἐς στόμα λίμνης
Γερμανοὶ Σαρμάται τε, Γέται θ᾽ ἅμα, Βαστάρναι τε,
Δακῶν τ᾽ ἄσπετος αἶα, καὶ ἀλκήεντες Ἀλανοί.
Ordine deinde colit gens multa Mæotidos oras
Germani, Samataque, Getæque feri, ac Bastarnæ,
Immanisque Dacum tellus, fortes & Alani.

Vide hic Eustathium. Sunt *Dahæ, Dahi, Dai, Daui*. Plin. li. 6. c. 17. *Dahas Scythis* adnumerat: Prud. l. 2. contra Symmachum: *Denique Romanus, Daa, Sarmata, Vandalus, Hunnus.* Strabo li. 11. Ἐν ἀριστερᾷ δὲ τούτοις παράκεινται Σκυθικὰ ἔθνη καὶ τὰ Νομαδικά, ἅπασαν ἐκπληροῦντα τὴν βόρειον πλευράν· οἱ μὲν δὴ πλείους τῶν Σκυθῶν ἀπὸ τῆς Κασπίας θαλάττης ἀρξάμενοι Δάαι προσαγορεύονται: *Leua ijs adhærent Scythicæ gentes & Nomadum plagam Borealem implentes. Plures autem Scytharum à Caspio mari Dahæ nominantur.* Li. 7. Τοὺς μὲν γὰρ Δάκους προσαγορεύουσι, τοὺς δὲ Γέτας· Γέτας μὲν τοὺς πρὸς τὸν πόντον κεκλιμένους, καὶ πρὸς τὴν ἕω. Δάκους δὲ τοὺς εἰς τἀναντία πρὸς Γερμανίαν, καὶ τὰς τοῦ Ἴστρου πηγάς, οὓς οἶμαι Δάους καλεῖσθαι τὸ παλαιόν· ἀφ' οὗ καὶ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ἐπεπόλασε τὰ τῶν οἰκετῶν ὀνόματα Γέται καὶ Δᾶοι· τοῦτο γὰρ πιθανώτερον, ἢ ἀπὸ τῶν Σκυθῶν, οὓς καλοῦσι Δάας· πόρρω γὰρ ἐκεῖνοι περὶ τὴν Ὑρκανίαν· καὶ οὐκ εἰκὸς ἐκεῖθεν κομίζεσθαι ἀνδράποδα εἰς τὴν Ἀττικήν. *Quosdam Dacos appellant, quosdam Getas: Getas, inquam, ad Pontum vergentes, & Orientem, Dacos ex aduerso ad Germaniam, Istrique fontes, qui olim Daui dicebantur. Vnde & apud Atticos increbruere seruorum nomina Getæ, & Daui. Id námque credibilius, quàm à Scythis, quos Dahas vocant: longè enim illi vel Hyrcaniam vltra remoti sunt, neque illinc in Atticum mancipia transportari veri speciem habet.* Virgilius Æneid. 8.

> *Extremique hominum Morini, Rhenisque bicornis*
> *Indomitique Dahæ, & pontem indignatus Araxes.*

Vbi *Daca* retineri vult Hortensius securus quantitatis. Et Seneca in Thyeste Act. 2. in Choro: *Qui sparsos agitant Dacas.* Ego, vt cum eo non pugno, ita quàm minimum recedam, si *Dasa* scripsero: quos eosdem cum *Dahis* facit Stephanus. Mela lib. 1. cap. 2. non vsque abiungit *Bactros*, Susianos, Pharmacotrophos, Bamares, Coamanos, Rophanas, *Dahas*. Curtii li. 7. *Dahæ Bactrianorum* sæpius socii sunt, quos vtrosque vicit Alexander, & in Antiochi exercitu cum Carmaniis & Cilicib. iunctos lego apud Polyb. lib. 5. Iterum lib. 8. Curt. Dahas Bactrianis associat, vbi quoque refert Dahas dedere sese occupantes ab Alexandro non aditos: iidem tamen dediticii quin Alexandro peruii fuerint ægrè dubitari potest: voluntas vna defuit. Strabo rursus lib. 11. Φασὶ δὲ τοὺς Πάρνους Δάας μετανάστας εἶναι ἐκ τῶν ὑπὲρ τῆς Μαιώτιδος Δαῶν, οὓς Ξανθίους ἢ Παρίους καλοῦσιν· οὐ πάνυ δ' ὡμολόγηται Δάας εἶναί τινας τῶν ὑπὲρ τῆς Μαιώτιδος Σκυθῶν. *Adserunt verò Parnos Daharum qui vltra Mæotum accolunt, quos Xanthios, aut Parios dicunt, colonos esse, quod non prorsus in confesso est.* Ibidem Τοὺς μὲν οὖν ἐν ἀριστερᾷ εἰσπλέοντι τὸ Κάσπιον πέλαγος παροικοῦντας νομάδας Δάας οἱ νῦν προσαγορεύουσι, τοὺς ἐπονομαζομένους Πάρνους, seu Ἄπαρνους. *Læua nauigantē Caspium mare inhabitantes Numidas [vagos] qui hodie viuunt mortales Dahas agnominant, Parnos, seu Aparnos olim cognominatos.* Herodotus Clione secernit diuersos Persas: Οἱ δὲ ἄλλοι νομάδες, Δάοι, Μάρδοι, Δροπικοί, Σαγάρτιοι, *Numidarum alij Dahi, Mardi, Dropici, Sagartij.* Ex horum Autorum contentione liquer non discrepantia esse nomina *Daca, Daha, Dasa, Daci, Dahi, Daui*, notescit etiam duplices esse Dahas, vnos ad Germaniam pertinentes, alteros ad Hyrcaniam: de his porro loqui videtur Silius:

> *— cui peruia Bactra, Dacaque*
> *Qui Gangem bibat, & Pellæo ponte Niphatem*
> *Adstrinxit,*

Iustinus li. 41. *Solitudines inter Hyrcaniam, & Dahas, & Areos, & Spartanos,*

& Maggianos furtim occupauerant. Nec magnoperè verebor *Dacæ* retinere: nā vt more Græcorū, quibus asperatæ vocali luctum, σ, præfigere, atq; ex *Dahis*, *Dasas* facere: sic ex *Dahis* studio durioris pronunciationis *Dacos* formasse possunt eadem quantitate seruata: receptior tamen est productio in *Dacæ*: paullóque magis placet retineri Dahæ, quod exemplaribus inest nostris.

CVI STANT SACRO SVO MOENIA NILO.] *Nilum* iure optimo *sacrum* dixit, postquam eundem cum Osiride putarunt Ægyptii. Claudius Ælianus lib. 10. c. 46. de Animalibus: Νοοῦσι δὲ Ὄσιριν ἄρχειν αὐτὸν τὸν Νεῖλον. Vel vt bene de Ægypto merentem in Deorum censum retulere Nilum. Philo de Vita Moysis: Τῆς γὰρ χώρας οὐχ ὑετῷ καθάπερ αἱ ἄλλαι ποτιζομένης, ἀλλὰ ταῖς τοῦ ποταμοῦ πλημμύραις εἰωθυίας ἀνὰ ἔτος λιμνάζεσθαι θεοπλαστοῦσι τῷ λόγῳ τὸν Νεῖλον Αἰγύπτιοι ὡς ἀντίτιμον οὐρανοῦ γεγονότα, καὶ περὶ τῆς χώρας σεμνηγοροῦσι: *Cùm enim ea regio non imbribus in morem aliarum irrigetur, sed Nili annuis exundationibus stagnetur, non absque ratione Deum finxerunt Nilum Ægyptij, velut æquè cum cœlo potentem,* [tanquam cœlum merentem] *atque de sua regione magnificè loquuntur.* Quæ ex Philone Heliodorus nono Æthiopicorum pene verbatim describit, addito coli Nilum circa solstitium æstiuum, dum is surgit maximè. Denique *Nilus sacer*, quòd multi nominis, vt alia pleraque docente Eustathio in Dionysium. Addo ex Non. l. 3.

Νεῖλον ἐφημίξαντο φερώνυμον, οὕνεκα γαίῃ
Εἰς ἔτος ἐξ ἔτεος πεφορημένος ὑγρὸς ἀκοίτης
Χεύματι πλώοντι νέην περιβάλλεται ἰλύν.
Hinc Nilo nomen veteres posuere, quotannis
Quòd Terra vagus, illatúsque vxorius amnis
Fluctu cœnoso ipse νέην circùm aggerat ἰλύν.

Mœnia quæ Nilo stant, Alexandria est Alexandri de nomine. Curtius lib. 4. *Inde vt apparuit magnæ sedis insulam haut capacem, eligit vrbi locum, vbi nunc est Alexandria, appellationem trahens ex nomine autoris: complexus quidquid soli est inter paludem & mare, octoginta stadiorum muris ambitum destinat.* Quæ Diodoro Siculo lib. 17. accepta referre potest Curtius, aut Straboni lib. 17.

LIBYCI CERTISSIMA PROLES AMMONIS.] Sidonius Car. 9.

Non prolem Garamantici Tonantis
Regnis principibúsque principantem.

Aditum ab Alexandro Ammonem narrat Diodorus lib. 17. ex qua peregrinatione, & quodam barbari sacerdotis errore haberi voluerit Deus, & Iouis filius Alexander, Eustathius pandit non sine probabilitate. Ἱστορεῖται δὲ ὅτι καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν ἀκούσας Περσέα, καὶ Ἡρακλέα εἰς Ἄμμωνος ἀναβῆναι, ἐφιλοδόξησεν ἀνελθεῖν καὶ αὐτός· καὶ ἐποίησεν αὐτὸ κόρακας προηγησαμένων αὐτῷ ἐπὶ χρῶς τῆς ὁδοῦ, καί τι ἄλλως ἠρανισμένης σημεῖα τῇ ἐπιχύσει τῆς ἄμμου. Ὅτι φασὶ καὶ ὁ τοῦ Ἄμμωνος ἱερεὺς ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν Παιδίον, Παιδίος καλέσας βαρβαρικῶς [Græcè erat imperitus teste Curtio] τὸν Ἀλέξανδρον ἔδοξεν ὡς ἐν χρησμῷ λοξότητι, ὦ παῖ Διός, αὐτὸν προσειπεῖν· οὕτω τῶν ἐπιτειχισθέντων κολάκων ἐκλαβομένων τὸ βάρβαρον τῆς φωνῆς. *Narratur Alexander Macedo audito Perseum atque Herculem ad Ammonis meauisse, eiusdem percussum gloriæ cupiditate, eò iter habuisse ducentibus coruis non*

infelici-

ter, etsi via signa confunderet arenarum affusio. Tunc quod aiunt, Ammonis sacerdos cùm dicendum fuerit. Παιδίον, *barbarè locutus,* Παιδιὸς *Alexandrum ubi salutasset, visus est per oraculi ambages audisse, Fili Iouis, præsertim vocabuli barbariem versutis interpretantibus adulatoribus.* Veriora tradere sibi visus est Ptolemæus Hephæstio. Ὅτι Ἀλεξάνδρου πατὴρ οὐχ ὁ Φίλιππος γένοιτο, ἀλλά τις τοὔνομα Δράκων γένος Ἀρκάς, ἐξ οὗ καὶ τὸν περὶ τοῦ δράκοντος μῦθον ῥυῆναι. *Quod Alexandri pater non Philippus fuerit, sed quidam, cui Draco nomen domo Arcas, vnde in vulgus fluxerit de dracone fabula.* Immane quàm ludibriosus fuerit Alexander tanti nominis furore. Mater Olympias his cum eo iocata. *Amabo, inquit, mi fili quiescas, neque deferas me, neq. criminere aduersum Iunonem. Malum mihi prorsum illa magnum dabit cùm tu me literis tuis pellicem illi esse confiteris.* Ita Gell. li. 13. c. 4. Irrisui habitus ab Anaxarcho, Ælian. lib. 9. Var. Hist. c. 37. quodque duodecim Diis accensendum rogasset Demades, centum talentum mulctam ei Athenienses imposuere, idem lib. 5. c. 12. Quid Curtius? lib. 4. *Iouis igitur filium se non solùm appellari passus est, sed etiam iussit: rerúmque gestarum famam dum augere vult, tali appellatione corrupit. Et Macedones adsueti quidem regis imperio, sed in maiore libertatis umbra, quàm cætera gentes, immortalitatem contumacius, quàm aut ipsis expediebat, aut regi auersati sunt.* Vide Plutarc. in Alexandro, & Arrianum, item quæ de Scipionis procreatione nobis prodicta sunt.

QVANTO EXVPERAT TVA GLORIA CVNCTOS.] Rectius *Quando.*

AD SVMMAS LAVDVM PERDVXERIT ARTES.] Modius: *Arces.* Dictum fuerit, sicut: *Ad fastigia laudum.* Nec abhorret à Græcorum consuetudine loquendi genus.

TVRPIS LENTI SOLLERTIA MARTIS.] Græcè sic: Μηδὲν ἀναβαλλόμενος, *Nihil prolatans,* Didymus in Homerum, & Eustath. in Il. β. de Cæsare φιλαλέξανδρος. *Alexandri amante.* Lucanus:

Turpe duci visum est rapiendi tempora belli
In segnes hæsisse moras.

De Alexandro Himerius Sophista. Ὁμοῦ τι ἐγχειρεῖ, καὶ διαπράττεται· μᾶλλον δὲ φθάνει τοὺς τῶν λογισμοὺς ταῖς πράξεσιν, *Simul aggreditur, simul facit: potius etiam factis cogitata prauenit.* aliáque ῥητορικώτατα, *quàm vberrimè.*

QVÆ TE VIA SCIRE SVPERBVM AD DECVS.] Expeditius. *Fare.*

Atque hic Elysio tendentem limite cernens
Effigiem iuuenis castæ, cui vitta ligabat
Purpurea effusos per colla nitentia crines,
Dic ait, hic quinam virgo? nam luce refulget
Præcipua frons sacra viro, multæque sequuntur
Mirantes animæ, & læto clamore frequentant.
Qui vultus? quem (si stygia non esset in umbra)
Dixissem facile esse deum. non falleris, inquit

Docta comes Triuiæ, meruit deus esse videri,
Et fuit in tanto non paruum pectore numen.
Carmine complexus terram, mare, sidera, manes
Et cantu musas, & Phœbum æquauit honore.
Atque hæc cuncta, prius quàm cerneret, ordine terris
Prodidit, & vestram tulit vsque ad sidera Troiam.
Scipio perlustrans oculis lætantibus vmbram,
Si nunc fata darent, vt Romula facta per orbem
Hic caneret vates, quanto maiora futuros,
Facta eadem intrarent hoc, inquit, teste nepotes.
Felix Aeacida, cui tali contigit ore
Gentibus ostendi, creuit tua carmine virtus.

EFFIGIEM IVVENIS CASTÆ.] Corrigo: *Casti* de Homero est sermo qui τυφλὸς ἐκ παιδὸς γεγονώς· τοῦτο δ' ἀληθές, ὅτι οὐκ εἶχεν ἐπιθυμίας, ἡ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἄρχεται· καὶ διὰ τοῦτο ἱστορήθη τυφλός. *Coecus à puero fuit. Re vera autem quod libidine superior fuerit, quæ per oculos nascitur, cæcus fuisse perhibetur*, Suidas. Amplum de Homeri castimonia elogium.

MIRANTES AMMÆ.] Suspicientes, in pretio, & honore habentes. Græcis τὸ θαυμάζειν vsu consimili. Et θαῦμα *reuerentia*, seu potius *adoratio* apud Athanasium in S. Parasceuê: Θαῦμα γὰρ τῇ κτίσει προσενέγκας ὑπερβαῖνον τὰ μέτρα τῆς κτίσεως, ἀδοξίαν τοῖς τιμωμένοις κατέχεον. Vbi vertendum est aliter, atque docti hodie Duumuiri: *Cùm enim cultum creatis rebus obtulisset nimium pro earum modo, dedecus iis honorandis effudit.*

MERVIT DEVS ESSE VIDERI.] De Homero θρυλεῖται:

Εἰ Θεός ἐστιν Ὅμηρος, ἐν ἀθανάτοισι σεβέσθω·
Εἰ δ' αὖ μὴ Θεός ἐστι, νομιζέσθω Θεὸς εἶναι.
Diuos inter honorandus, si diuus, Homerus:
Quòd si non Diuus, Diuus statuatur, & esto.

Propert. li. 3. Eleg. 1.

Illum post cineres auguror esse Deum.

Columella Præfatione: *Nec parens eloquentiæ Deus ille Mæonius vastissimis fluminibus facundiæ suæ posteritatis studia restinxerat.*

ATQVE HÆC CVNCTA PRIVSQVAM CERNERET, ORDINE TERRIS PRODIDIT.] Insanientis sapientiæ est ita hæc accipere, ac si Silius velit ... Homerum scripsisse, quæ futura de bello Troiano, tanquam ipse prior bello fuerit. Existimo itaque Silio non illectum Homerum, ex quo discere potuit eius ætatem bello Troiano seriorem, non æqualem, non prægressam. Scribit ... lib. 5.

— Ὁ δὲ χερμάδιον λάβε χειρὶ
Τυδείδης μέγα ἔργον, ὃ οὐ δύο γ' ἄνδρε φέροιεν,
Οἷοι νῦν βροτοί εἰσ', ὁ δέ μιν ῥέα πάλλε, καὶ οἶος.
Saxum immane manu Tydides cepit, humo quod

Non tollant gemini mortales, hoc quib. æuum
Degitur, at facile huic vni, & iaculabile saxum.

Quibus verbis leuiter immutatis Æneam ornat libro vicesimo. Tantundem virium Hectori quoque tribuit li. μ. tantundem imbecillitatis sui æui hominibus. Addo Iuuenalem Sat. 15.

— nec hunc lapidem quali se Turnus, & Aiax,
Et quo Tydides percussit pondere coxam
Æneæ: sed quem valeant emittere dextra
Illis dissimiles, & nostro tempore natæ:
Nam genus hoc viuo iam decrescebat Homero.

Ex quibus Sole meridiano clarius est post bella Troiana diu satis Homerum floruisse: Quis igitur ausit putare Homerum totum bellum Troianum, & animo præsagisse, & ante scripsisse, quàm eueniret? Ecce tamen, qui Silii versum de Homeri cæcitate interpretantur, Heynsius acutos homines falsè vocat, & Silio mentem sine mente affingit, quasi Silius scripserit, senseritue Homerum & bello Troiano superiorem, quod absurdum, & illud ante præcinuisse quàm eueniret quod absurdissimum. Verùm & in eo quod Homerum cæcum natum putant, totus dissentio, nec aliter me sentire sinit Paterculus Vol. 1. *Quē siquis cæcum natum putat, omnibus sensibus ipse orbus est.* Herodotus: Τίκτει τὸν Ὅμηρον οὐ τυφλὸν, ἀλλὰ δεδορκότα *Homerum gignit non cæcum, sed videntem.* Apponatur hîc ex altiore loco repetitum Suidæ testimonium. Scio quæ cæcitati Homeri faciant; sed vmbra illa, & pappi. Homeri luminibus hoc desecratum venio;

Si Solem Eridano nimis improba fata dedissent:
Mæonidem Solem vellet vterque polus.
Sol animus, Soles oculi, Sol totus HOMERVS,
Qui radiis hebetat signa minora suis.

QVANTO MAIORA FVTVROS FACTA EADEM INTRARENT HOC [Homero] INQVIT, TESTE NEPOTES.] De mente Val. Max. li. 8. cap. 14. qui testatur Ennium Scipionis facta cecinisse, cuius, inquit, *Ennij effigiem in monumentis Corneliæ gentis collocari voluit, quòd ingenio eius opera sua illustrata iudicaret.* post de Scipione: *Vir Homero, quàm rudi, atque impolito præconio dignior.*

FOELIX ÆACIDA, CVI TALI CONTIGIT ORE.] Antipater:

Ταὶ μερόπων Πειθὼ, τὸ μέγα στόμα.
O ingens suadúmque hominum.

Sic Horatius Poëtæ habet honorem, *cui mens*

— atque os
Magna sonaturum.

Plutarchus autem hæc Alexandro tribuit. *Μακαρίσας αὐτὸν* [Achillem] ὅτι καὶ ζῶν φίλου πιστοῦ, καὶ τελευτήσας μεγάλου κήρυκος ἔτυχε. *Beatum prædicans Achillem, quòd viuens fidum nactus esset amicum, & post facta præconem summum.* M. Tullius in L[illegible]iana, ex qua promsisse Silium autumo: *Alexander cùm in Sigæo ad Alexandri tumulum constitisset: O fortunate, inquit, adolescens, qui tuæ virtutis Homerum præconem inueneris! Et verè: nam nisi Ilias illa extitisset, idem tumulus, qui corpus eius contexerat, nomen etiam [illegible]*

Idem lib. 12. ad famil. Epist. 5. Item Vopiscus in Vita Probi, & Arrianus lib. 1.

Sed quæ tanta adeo gratantum turba requirens
Heroum effigies, maiorésque accipit vmbras?
Inde viro stupet Aeacide, stupet Hectore magno
Aiacísque gradum, venerandáque Nestoris ora
Miratur, geminos aspectans lætus Atridas,
Iámque Ithacum corde æquantem Peleia facta.
Victuram hinc cernit Ledæi Castoris vmbram,
Alternam lucem peragebat in æthere Pollux.
Sed subito vultus monstrata Lauinia traxit.
Nam virgo admonuit tempus cognoscere manes
Fœmineos, ne cunctantem lux alma vocaret.
Felix hæc, inquit, Veneris nurus ordine longo
Troiugenas iunxit sociata prole Latinis.
Vis & Martigenæ thalamos spectare Quirini?
Hersiliam cerne, hirsutos cùm sperneret olim
Gens vicina procos, pastori rapta marito
Lustrauítque casam, culmíque è stramine fultum
Pressit læta torum, & soceros reuocauit ab armis.
Aspice Carmentis gressus, Euandria mater
Hæc fuit, & vestros tetigit præsaga labores.
Vis & quos Tanaquil vultus gerat? hæc quoque castæ
Augurio valuit mentis, venturáque dixit
Regna viro, & dextros agnouit in alite diuos:
Ecce pudicitiæ Latium decus, inclita lethi
Fert frontem, atque oculos terræ Lucretia fixos.
Non datur heu tibi Roma, nec est quod malle deceret
Hanc laudem retinere diu. Virginia iuxta,
Cerne, cruentato vulnus sub pectore seruat,
Tristia defensi ferro monumenta pudoris,
Et patriam laudat miserando in vulnere dextram.
Illa est quæ Tybrim, quæ fregit Lydia bella,
Nondum passa marem, quales optabat habere
Quondam Roma viros, contemtrix Clelia sexus.
Cùm subito aspectu turbatus Scipio poscit,
Quæ pœnæ causa, & qui sint in crimine manes.
Tum virgo, patrios fregit quæ curribus artus,
Et stetit adductis super ora trementia frenis,

Tullia non vllos satis exhaustura labores,
Ardenti Phlegethonte natat, fornacibus atris
Fons rapidus furit, atq; vstas sub gurgite cautes
Egerit, & scopulis pulsat flagrantibus ora.
Illa autem quae tondetur praecordia rostro
Alitis, en quantum resonat plangentibus alis
Armiger ad pastus rediens Iouis, hostibus arcem
Virgo (immane nefas) adamato prodidit auro
Tarpeia, & pactis reserauit claustra Sabinis.
Iuxta (nonne vides? neque enim leuiora domantur
Delicta) illatrat ieiunis faucibus Orcus,
Armenti quondam custos immanis Iberi
Et morsu petit, & polluto euiscerat vngue,
Nec par pœna tamen sceleri sacraria Vestae
Polluit exuta sibi virginitate sacerdos.
Sed satis haec vidisse satis, mox deinde videnti
Nunc animas tibi, quae potant obliuia paucas
In fine enumerare paro, & remeare tenebris.

MAIORESQ. ACCIPIT VMBRAS.] Potiùs *Adspicit.* Aliter vt capias, torquebere.

AIACISQ. GRADVM.] Homerus de Aiace Iliad. η.

— — ποσὶν

Ἤϊε μακρὰ βιβάς.

Incessit gressu ingenti. —

& Iliad. ο.

Φοίτα μακρὰ βιβάς.

Ibat grande legens spatium.

GEMINOS ADSPECTANS LÆTVS ATRIDAS.] Aptiùs: *Geminósque adspectat* lib. η.

ITHACVM CORDE ÆQVANTEM PELEÏA FACTA] Achilles armis melior: Vlysses eius κατορθώμασι *Praeclaris facinoribus*, prudentia par fuit. Eo πτολιπόρθος: *Captor vrbium* audiit: *eo aequauit Peleïa facta.*

VENTVRAM HÎC CERNIT LEDÆI CASTORIS VMBRAM.] Ouidius Eleg. 10. operis innominabilis:

Qualis erat Lede, quam plumis abditus albis
Callidus in falsa lusit adulter aue.

Castorem, & Pollucem à matre *Ledaea* nuncupauit *astra* Claudianus. De Ledae partione vide Euripi 'em in Helena, Isocratem laudatione Helenae, Eustath. in Il. λ. Hymnos duos Homero adscriptos. Quibusdam libris est *Victuram.*

ALTERNAM LVCEM PERAGEBAT IN ÆTHERE POLLVX] Virgilium sequitur, lib. 6. Pindarum Pythiis, Plutarchum περὶ φιλαδελφίας, *De amore fra-*

terno, Homerum in Odyssea: idem tamen Il.γ. consepultos canit ambos fratres:

— τοὺς δ' ἤδη κάτεχεν φυσίζοος αἶα.

Quorum terra parens naturæ amplectitur ossa.

Atque in eam sententiam Homerum Lactantius interpretatur lib. 1. c.10. Hyginus scribit Castoris, & Pollucis sidera alternis diebus lucere. Legendus Martialis lib. 1. Epigr. 37. lib. 5. Epigr. 39. Consimilem fabellam procudit Antonius, Diogenes libro quarto ac vicesimo, quam quòd Homero Iliados γ. faueat, appono: Παάπις ἐγοήτευσε Δερκυλλίδα, καὶ Μαντινίαν, νυκτὶ μὲν ζῶντας, ἡμέρας δὲ νεκροὺς εἶναι: *Paapis cantionibus Dercyllidem, atq. Mantiniam nocte viuentes, interdiu mortuos fecit.*

HIRSVTOS... GENS VICINA PROCOS.] Romanorum laus non parca. Eam propriam virorum laudem producit Clemens Alexandrinus lib. 3. Strom. c. 1. Legant viri, & quibus mas animus.

ADSPICE CARMENTIS GRESSVS.] Qui Deam produnt; ex illo de Venere Aeneid. 1.

Et vera incessu patuit Dea.

Nomenclationẽ Plut. in qq. Rom. enudat: ἔστι δὲ τὸ ὀνόματος ἔτυμον, ἐστερημένη νοῦ [q. Careat mente, Carmenta] διὰ τὰς θεοφορήσεις· *Nomen, si ad verum exigas, est* Carens mente [*Carmenta*] *quòd à Deo inuaderetur.* negátque Carmina Carmentæ nomen fecisse, sed illam Carminibus.

EVANDRIA MATER.] Geographus lib. 5. Τὴν μητέρα τοῦ Εὐάνδρου τιμῶσι Ῥωμαῖοι μίαν τῶν νυμφῶν εἶναι νομίσαντες, Καρμέντην μετονομασθεῖσαν· *Euandri matrem colunt Romani Nympharum vnam rati, Carmentam pòst nominatam.* Μετονομασθεῖσαν *pòst appellatam*, post ἀποθέωσιν. Priùs enim Nicostrate, Solin. c. 2. Et nota mutata multorum vocabula post ἀποθέωσιν: Sic Leda Nemesis post obitum [etsi Eustathius intercedat in Il. ψ.] Circe Marices habuit nomen, Ino Lecothees, & Maturæ; Melicertes Palæmonis, atq. Portumni; Anadne Liberæ; Romulus Quirini: [etsi non desint, qui velint viuenti id fuisse nomen] & Melicertem adhuc viuum videntémq Palæmonem Nonnus nominat. Verùm in talibus πρόληψις locum habeat.

VESTROS TETIGIT PRÆSAGA LABORES.] Erat enim Carmenta vates. Strabo: εἶναι δὲ αὐτὴν μαντικῆς ἔμπειρον. Vide Dionysium. Clemens Alex. lib. 1. Strom. Καὶ τὴν Ἰταλὴν (Σίβυλλαν) ἣ τὸ ἐν Ῥώμῃ Καρμάλον ᾤκησεν. ἧς υἱὸς Εὔανδρος, ὁ τὸ ἐν Ῥώμῃ τοῦ Πανὸς ἱερὸν τὸ Λυπέρκιον καλούμενον κτίσας. *Italicam Sibyllam, quæ collem Carmentalem habuit, ex qua Euander, qui Romæ Panis ædem Luperca condidit.* Liuius lib. 1. Ouid. non vno loco. Martianus Capella lib. 2. Solinus c. 2.

VIRGINIA IVXTA.] De Virginia à parente cæsa, vt illi pudicę esse liceret, Liuius lib. 3. Dionysius libro extremo, M. Tullius lib. 2. de Fin. Bon. & Mal. Pari numero meminit est Iuuenalis Sat. 10.

— *cuperet* Rutilæ *Virginia gibbum.*

Sat. 8. — *quidenim Virginius armis.* Qua verò lege?

PATRIOS [illegible]IT QVÆ CVRRIBVS ARTVS.] Nota impietas ex Liuii lib. 1. Val. Max. [illegible] c. 1. Ouidio ibi:

Tullia [illegible] —

Aurel. Victore, Sex. Pompeio in *Sceleratus vicus*

TARPEIA ET PACTIS RESERAVIT CLAVSTRA SABINIS.] Præter Historicos Ouid. primo Fast.

Vtque leuis custos armillis capta Sabinis
Ad summa tacitos duxerit arcis iter.

Propert. lib. 4. Eleg. 4.

EVISCERAT VNGVE.] Maro lib. 11.

Comprensámq. tenet, pedibúsq. euiscerat vncis.

Solinus c. 66. *In aqua mollis est vnio, duratur euisceratus.*

Hic Marius (nec multa dies iam restat ituro
Aethercam in lucem) veniet tibi origine parua
In longum imperium Consul, nec Sylla morari
Iussa potest, aut amne diu potare soporo.
Lux vocat, & nulli diuûm mutabile fatum.
Imperium hic primus rapiet, sed gloria culpæ,
Quod reddet solus, nec tanto in nomine quisquam
Existet Syllæ qui se velit esse secundum.
Ille hirta cui subrigitur coma fronte, decorum
Et gratum terris Magnus caput: ille deûm gens
Stelligerum attollens apicem Troianus Iulo
Cæsar auo, quantas moles, quum sede reclusa
Hac tandem erumpent, terráq. maríq. mouebunt
Heu miseri quoties toto pugnabitur orbe.
Nec leuiora lues quàm victus crimina victor.
Tum iuuenis lacrymans, restare hæc ordine duro
Lamentor rebus Latiis, sed luce remota
Si nulla est venia, & merito mors ipsa laborat,
Perfidiæ Pœnus quibus aut Phlegethontis in vndis
Exuret ductor scelus? aut quæ digna renatos
Ales in æternum laniabit morsibus artus?

ORIGINE PARVA IN LONGVM IMPERIVM CONSVL.] Marius lib. 4. de Ponto Eleg. 3. *toties Consul* dicitur, septies enim. Appianus primo Ciuil. Plutarchus in Vita, Cicero non vno loco. Decimo septimo consulatus septimi dieabiit ad plures, App. Domi suæ senex, Cicero 3. de Nat. D. De C. Mario VII. Cos. attexo præclarum Epigramma, cuius accisæ reliquiæ Romæ visûntur in Quirinali:

C. MARIVS. C. F. COS. VII
PR. TR. PL. Q. AVGVR. TR. MIL. EXTRA
SORTEM. BELLVM. CVM IVGVRTHA. REGE NVMID
GESSIT. EVM. CEPIT. ET TRIVMPHANS. IN
SECVNDO. CONSVLATV. ANTE. CVRRVM. SVVM

DVCI. IVSSIT. III. CONSVL. ABSENS. CREATVS EST. IIII. CONSVL. TEVTONORVM. EXERCITVM DELEVIT. V. CONSVL. CIMBROS. FVGAVIT. EXIEIS ET TEVTONEIS. ITERVM. TRIVMPHAVIT. REMP. TVRBATAM SEDITIONIBVS. TR. PL. ET. PRAETOR. VI. QVI. ARMATI CAPITOLIVM. OCCVPAVERANT. VI. CONSVL. VIN DICAVIT. POST. LXX. ANNVM. PATRIA. PER. ARMA CIVILIA. PVLSVS. ARMIS. RESTITVTVS. COS. VII. FACTVS. EST DE. MANVBIEIS. CIMBRICEIS. ET. TEVTONICEIS. AEDEM HONORI. ET. VIRTVTI. VICTOR. FECIT. VESTE. TRIVMPHALI CALCEIS. PVNICEIS. . . . . . .

GLORIA CVLPÆ, QVOD REDDET SOLVS.] Sylla imperium: Iuuenalis Sat.1.

— & nos
Consilium Syllæ dedimus, priuatus vt altum
Dormiret. —

NEC TANTO IN NOMINE QVISQVAM EXSISTET, SYLLÆ QVI SE VELIT ESSE SECVNDVM.] Inde Syllæ nomen. Cornelius Rufus Decémuir suasor fuit ludorum Apollinarium è libris Sibyllinis, & ex eo Sibylla cognominatus est, posteàq. concisa voce Sylla primus vocitatus est, Macrob. lib. 1. Sat. c. 17. Porro ex Aurelio Victore scimus Diocletianum imperium posuisse: verùm id animo præcipere non habuit Silius, qui hoc versu videtur allusisse ad narrationem positam lib. 1. Ciuil. Appiani, vbi Sylla posita iam dictatura auso se insequi puero, & conuiciis lacessere, victor iræ satis habuit dixisse: ὅτι κωλύσει τὸ μειράκιον τόδε ἕτερον ἄνδρα ἀρχὴν τοιάνδε ἔχοντα ἀποθέσθαι.

STELLIGERVM ATTOLLENS APICEM TROIANVS IVLO CAESAR AVO.] Sueton. Iul. c. 88. *Ludis, quos primos consecrato ei heres Augustus edebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit, exoriens circa vndecimam horam: creditùmq. est animam esse Cæsaris in cælum recepti: & hac de causa simulacro eius in vertice additur stella.* Metam. 15. de illo:

Flammiferúmq. trahens spatioso limite crinem
Stella micat.

Anteeunt nec disparia. Aen. 8. de Augusto.

— geminas cui tempora flammas
Læta vomunt, patriúmq. aperitur vertice sidus.

Vide Plinium li. 2 c. 25. Multus est etiam in huius rei narratu Bæbius Macer. Spectio esto & Gorlæi annuli, qui à secundo proximus est e ferro. Idem Gorlæus aureo annulo refert incisam aquilam pedibus fulmen gestantem, & stellam contuentem superscripto IVLIVS. Meminerunt Horat. Propert. alii.

Ne metue, exclamat vates, non vita sequetur
Inuiolata virum, patria non ossa quiescent.
Nanq; vbi fractus opum, magnæ certamine pugnæ

Pertulerit

Pertulerit vinci, turpémq. orare salutem,
Rursus bella volet Macedum instaurare sub armis,
Damnatúsq. doli, desertis coniuge fida,
Et dulci nato, linquet Carthaginis arces,
Atque vnà profugus lustrabit cærula puppe.
Hinc Cilicis Tauri saxosa cacumina viset.
Prôh quanto leuius mortalibus ægra subire
Seruitia, atque hyemes, æstus, fugámq. fretúmq.
Atque famem, quàm posse mori. post Itala bella
Assyrio famulus regi, falsúsque cupiti
Ausoniæ motus, dubio petet æquora velo,
Donec Prusiacas delatus segniter oras
Altera seruitia imbellis patiatur in æuo.
Et latebram munus regni, perstantibus inde
Aeneadis reddíq. sibi poscentibus hostem,
Pocula furtiuo rapiet properata veneno,
Ac tandem terras longa formidine soluet.
Hæc vates, Herebíque cauis se rettulit vmbris.
Tum lætos socios iuuenis, portúmq. reuisit.

PATRIA NON OSSA QVIESCENT.] Malum veterib. visum auersabile, non reddi genitali solo, fusiùs alibi dicimus. Plin. lib. 5. c. 32. de Bithyniæ Libyssa meminit, vt in ea tumulus sit Annibalis. In tumulo titulus ANNIBAL. HEIC. SITVS. EST. quem vbi legerim, memoria me fugit. Eódducit Ammonis oraculum: Λίβυσσα κρύψει βῶλος Ἀννίβου δέμας. *Libyssa gleba funus Annibalis premet.* Quo oraculo ludificatum Annibalem vbertim scribit Pausanias in Arcadicis, & Appianus in Syriacis. Plut. in Flaminio: Ἔστι δὲ Βιθυνίας τόπος ἐπὶ θινώδης ἀπὸ θαλάσσης, καὶ πρὸς αὐτῷ κώμη τις οὐ μεγάλη Λίβυσσα καλεῖται. Περὶ ταύτην ἔτυχεν διατρίβων Ἀννίβας: *In Bithynia locus est litoralis non procul mari, quem apud locum vicus est perexiguus Libyssa nomine: hic diuersatus est aliquando Annibal.* Liuius lib. 40. *Non in patrio solo mortui, nec sepulti sunt.* Sermo est de Annibale, ac Scipione Africano. Ammianus lib. 22. *Prætercursa Chalcedone, & Libyssa, vbi sepultus est Annibal Pœnus.* Alterum exemplar: *Chalcedona.* In Itinerario à CL. V. P. Pithoeo:

MANSIO LIBYSSA M. IX.

IBI POSITVS EST REX ANNIBALIANVS, QVI FVIT AFRORVM

Scribo: *Ibi p. e. r. Annibal iam, is qui fuit Afrorum.*
Solin. lib. 34. non parcè. Meminitq. Eutropius in Breuiario.

RVRSVM BELLA VOLET MACEDVM INSTAVRARE SVB ARMIS.] Cor. Nepos, Appianus, Liuius.

HINC CILICIS TAVRI.] Huiusce dabit appellationis causam Philostratus Vita Apollonii. Ταύρου τοῦ δι' Ἀρμενίας τε, καὶ Κιλίκων ἐπὶ Παμφυλίους τε, καὶ Μυκάλην [illegible] της.

IN LIB. XIIII. PVNICORVM

C. SILII ITALICI

VIRI CONSVLARIS DE PVNICO BELLO SECVNDO,

Claud. Dausqueij Can. Tor.

COMMENTARIVS.

FLECTITE *nunc vestros Heliconis numine cantus,*
Ortygiæ pelagus Siculiq. ad littoris vrbes.
Muneris hic vestri labor est, modo Daunia regna
Aeneadum, modo Sicanios accedere portus,
Aut Macedûm lustrare domos, & Achaica rura.
Aut vaga Sardoo vestigia cingere fluctu,
Vel Tyriæ quondam regnata mapalia genti,
Extremúmq. diem & terrarum inuisere metas
Sic poscit sparsis Mauors agitatus in oris.
Ergo age, quà litui, quà ducunt bella, sequamur.
Ausoniæ pars magna iacet Trinacria tellus,
Vt semel expugnante noto, & vastantibus vndis
Accepit freta cæruleo propulsa tridente.
Nanque per occultum cæca vi turbinis olim
Impactum pelagus laceratæ viscera terræ
Disiicit, & medio perrumpens arua profundo,
Cùm populis pariter conuulsas transtulit vrbes.
Ex illo seruans rapidus diuortia Nereus,
Sæuo diuiduos coniungi pernegat æstu.
Sed spatium, quod dissociat consortia terræ,
Latratus (fama est) sic arcta interuenit vnda,
Et matutinos volucrum transmittere cantus.
Multa solo virtus, iam reddere semen aratris,
Iam montes vmbrare olea, dare nomina Baccho,
Cornipedémq. citum lituis generasse ferendis,
Nectare Cecropias Hyblæo accendere ceras.

AVT VAGA SARDOO VESTIGIA CINGERE FLVCTV.] Qui tenet se vrbe,

REDDERE SEMEN ARATRIS] Solum fallere dicimus, si se segetes in spicam non induant, aut si spica semen non reddat, cuius legendi spem pascit aratio. Hîc ager Siculus *reddere semen* dicitur, quasi creditum reposcatur. Modius ingeniosè non necessario *Fœnus* reponit. Scio eleganter id verbi vsitatum Plinio li. 5. c. 4. quid tum? Et altero vsus est Martialis:

Non reddet sterilis semina iacta seges.

DARE NOMINA BACCHO] Mamertina Potulana, & Taurominitana intelligo. Plin. lib. 13. cap. 6. *Mamertina circa Messanam in Sicilia genita. Ex ijs Potulana ab autore dicta in loco proximo Italiæ laudantur præcipuè. Est in eadem Sicilia & Taurominitanis honos, lagenis pro Mamertino plerumque subditis.*

Hic & Pæonios arcano sulfure fontes,
Hîc, Phœbo dignum, & Musis venerabile, vatum
Ora excellentum, sacras qui carmine syluas,
Quíque Syracosia resonant Helicona camœna.
Promptæ gens linguæ, ast eadem cùm bella cieret,
Portus æquoreis sueta insignire trophæis.
Post dirum Antiphatæ sceptrum, & Cyclopea regna
Vomere verterunt primum noua rura Sicano,
Pyrene misit populos, qui nomen ab amne
Ascitum patrio, terræ imposuere vacanti.
Mox Ligurum pubes, Siculo ductore, nouauit
Possessis bello mutata vocabula regnis.
Nec res dedecori fuit, aut mutasse pudebat
Sicanum Siculo nomen. mox Accola Minos
Duxerat Eteretum non fausta ad bella cohortes
Dædaleam repetens pennam: qui fraude nefanda
Postquam perpetuas iudex concessit ad vmbras
Cocalidum insidiis, fesso Minoia turba
Bellandi studio, Siculis subsedit in oris.

HIC ET PÆONIOS ARCANO SVLPHVRE FONTES.] Nec mirum, cùm Siciliæ solum intrinsecus stratum sulphure & bitumine tradatur à Iustino li. 4. Et Menecrates Cyracusius Ζεὺς ἤθελεν ἐπιλέγεσθαι, ὡς οἷα μόνος αἴτιος τῦ ζῆν ἀνθρώποις τῷ ἰατρεύειν. *Iouis cognomentum adfectabat, quasi ob medicinam vitæ solus esset autor.* Eustath. in Iliad. Λ.

VATVM ORA EXCELLENTVM.] Ex subiectis Theocritum loqui apparet, de quo Ecloga 6. Maro:

Prima Syracosio dignata est ludere versu
Nostra, nec erubuit syluas habitare Thalia.

Ipse etiam de se:

— Ἐγὼ δ' ὁ Θεόκριτος, ὃς τάδε γράψα

ὡς μὲν αὐτοί φασι, Ἴβηρες ὄντες καὶ ἀπὸ τοῦ Σικανοῦ ποταμοῦ τοῦ ἐν Ἰβηρίᾳ ὑπὸ Λιγύων ἀναστάντες, ἀπ' αὐτῶν Σικανία τότε ἡ νῆσος ἐκαλεῖτο, πρότερον Τρινακρία καλουμένη. *Sicani post illos primi videntur inhabitasse atque etiam prius, si ipsis fides: siquidem indigenas & aborigines sese dictitant. Vt autem verum comperitur, Iberes cum sint, a Sicano Hispaniæ fluuio à Ligurib. pulsi sunt, atq; ab ijs Sicania tunc insula, dicta est, quæ olim Trinacria dicebatur.* Silio Thycidides videtur interpretatus:

> *Pyrene misit populos, qui nomen ab amni*
> *Adscitum patrio terræ imposuere vacanti.*

Solinus ca.11. *Sicaniæ diu ante Troiana bella Sicanus rex nomen dedit adiectus cum amplissima Iberorum manu. Pòst Siculus Neptuni filius.* Scylax Caryandeus in Periplo: Ἐν δὲ Σικελίᾳ ἔθνη βάρβαρα ταῦτα ἐστιν, Ἔλυμοι, Σικανοί, Σικελοί, Φοίνικες, Τρῶες. *In Sicilia gentes barbaræ sunt hæ: Elymi, Sicani, Siculi, Phœnices, Troes.* Φοίνικες scriptum oportuit. Nec ab hisce scriptis dissentiunt Marcianus Heracleota in Periegesi, & Str. l.6. Colonias multas in Siciliam infusas confert Pausanias Eliacωn li.1. *Verterunt primùm:* Nam Cyclopibus accolis priorib. sponte segetes prouenìebant: Læstrygones autem non arabant, non serebant Odyss. K.

> Ἔνθα μὲν οὔτε βοῶν, οὔτ' ἀνδρῶν φαίνετο ἔργα.
> *Hic neque facta boum, neque parent vlla virorum.*

MOX LIGVRVM PROLES.] Thucydides propria sibi verborum castimonia: ὑπὸ Λιγύων ἀναστάντες, *Sicani à Ligurib. pulsi* duce Siculo, cuius regioni nomen hæsit. Post Thucydides vberius ista sub nomine Siculorum, qui Italiam incoluerant. *Siculum*, Neptuno dat filium Solinus capite 11.

SICVLO DVCTORE NOVAVIT.] Siculum à Iustino Sicorum nominari arbitratum Mariana, vel inter priscos censendus Historicos c.11. lib.1 Rerum Hispanicarum.

MINOS DVXERAT ETERETVM NON FAVSTA AD BELLA COHORTES.] Aut monstri placuit facies: *Eteretum*; aut quia monstrum, terruit, auersati non inspexere τὸ *Eteretum.*

> *Quod genus hoc hominum? quaue huc tam barbara gentem*
> *Eduxit patria?*

Exstirpandi *Eteretes*, & ex lege Agraria transcribendi *Eteocretes*. Meminit eorum Strabo, & in Il. α. Eustath. in Odyss. K. hæc:

> Οἱ Ἐτεόκρητες, οἱ ἰθαγενεῖς Κρῆτες,
> *Eteocretes, indigenæ verique Cretes.*

Diodorus Siculus li.5. Οἱ μὲν γὰρ τὴν Κρήτην κατοικοῦντές φασιν ἀρχαιοτάτους παρ' αὐτοῖς γενέσθαι τοὺς ὀνομαζομένους Ἐτεόκρητας αὐτόχθονας: *Aiunt Cretæ habitatores antiquissimos indigenas vocatos Eteocretas.* Hesychius: Ἐτεόκρητες, οἱ αὐτόχθονες. Sic ergo coëant iam bene sanæ cicatrices:

> — *mox accola Minos*
> *Dux Eteocretum non fausta ad bella cohortans*
> *Dædaleam repetit pennam.*

Et succo nouo replentor ex Homeri myrothecio, Odyss. li. 18.

> Ἐν δ' Ἐτεόκρητες μεγαλήτορες.

Magnanimique aderant Eteocretes.

Item ex Marciani Periegesi:

Ἀρχαιοτάτους ἔχει δ᾽ οὗτος οἰκήτορας
Τοὺς δὴ παρ᾽ αὐτοῖς Ἐτεόκρητας λεγομένους.
Habet inquilinos insula hæc veterrimos,
Quos Eteocretas Cretes ipsi nominant.

A quibus petito distinctu bis, rerue Νεόκρητας. *Nouos-cretas* apud Polybium inuenies lib.5. Modii molimen fuit:

— mox duxerat actos
Mœnibus è centum non fausta ad prœlia Minos.

& li.7. Liuii de bello Macedonico.

DÆDALEAM REPETIT PENNAM.] Modii coniectura non premitenda reponentis: *Pœnam*, Dędali námque pœnæ Minos inhiabat Diodorus lib.4. Ἐζήτει τὸν Δαίδαλον εἰς τιμωρίαν. *Dædalum ad pœnam quærebat.* Ex eadem tamen historia retineri poteſt: *Dædaleam pennam*, circuitione prius notata pro *Dædalo*: vti mox pene continenter: *Saturnia dextera* pro *Saturno*. Dædalus autem è Creta Siciliam effugio petiuerat. Diod. li.4. Solinus lib.11. Minos verò profugum reposcebat.

COCALIDVM INSIDIIS.] Minos exercitu in Siciliam traiecto ad pœnam Dædalum poſcebat per caduceatores: tunc (inquit Diod. li.4. Bibliothæc.) Cocalus Minoëm per colloqui ſpeciem aduocatum, omnia prius facturum pollicitus hoſpitio vbi excepit, lauantem in balneo fumante peremit, & corpus Cretib. reddidit, fraudémque texit colore prolapſionis in aquas præferuidas, ex quo caſu mortem Minos obierit. Porro *Cocalidas* capies de Cocali filiabus, non de maſculis. Autorem in id do Cononem Narratu 25. Ὑπὸ τῶν Κωκάλου θυγατέρων, ἐβασίλευε δὲ οὗτος Σικελῶν, ἀναιρεῖται. *Tollitur à Cocali filiabus: regnabat hic in Sicilia.* Strabonem li.6. Οἱ Καμικοὶ τοῦ Κωκάλου βασίλειον, παρ᾽ ᾧ Μίνως δολοφονηθῆναι λέγεται. *Camici Cocali regia, vbi Minos insidijs exceptus interiſſe dicitur.* Viſe ad Stephanum.

FESSO MINOIA TVRBA BELLANDI STVDIO.] Malim *Caſſo*, vel *Miſſo*. Cretes enim deſperantes victoriam, & pertæſi belli longioris, quieuere de quibus Silius:

SICVLIS SVBSEDIT IN ORIS.] Pars, nō tota *Minoia turba*: nam partem îſſe in Sardiniam ſcriptū eſt in reliquiis Salluſtianis. Quin & Minoëm per extrema terrarum vagatum, Dædali ſuſpicor odio, nobis autor eſt Strabo li. 1. Ἡ τε Μίνω θαλαττοκρατία θρυλεῖται, καὶ ἡ φοινίκων ναυτιλία· οἳ καὶ τὰ ἔξω τῶν Ἡρακλείων στηλῶν ἐπῆλθον. *Minois imperium marinum historijs celebratur, & Phænicum nauigatio, qui columnas Herculis transgreſſi ſunt.* Agnouit Mariana Minoam vrbem in Sicilia li[illegible].2 c.2.

DON[illegible]VNT NOMINA MVRIS.] Æneid.5.

Vrbem appellabunt promiſſo nomine Aceſtam.

lon[illegible] ſenes, feſſæ matres, & q[illegible]d [illegible] ns periculi. Ibidem alia ſuperant lectu di[illegible]na. V[illegible] *Segeſta* [illegible] *op[illegible]d[illegible]m peruetus in Sicilia*, Indices, *q[illegible] ab Ænea [illegible] a Troia, [illegible] in hæc loca v[illegible] nd[illegible]tum eſſe demonſtrant. Ita[illegible] n[illegible]lam, [illegible] re, atqu[illegible] cogn[illegible] [illegible] on[illegible]ctos eſſe arbitrantur.* La[illegible] Sil[illegible]s

[illegible]ns

premens magistri vestigia canet:

— Troianáque venit Acesta.

Vide Nōtas in illud lib.3.

— cognatáque litora Gades.

Miscuerunt Phrygiam prolem Troianus Acestes,
Troianúsque Helymus, structis, qui pube sequuta
In longum ex sese donarunt nomina, muris.
Nec Zanclæa gerunt obscuram mœnia famam,
Dextera quam tribuit posito Saturnia telo.
Sed decus Enneis haud vllum pulchrius oris,
Quàm quæ Sisyphio fundauit nomen ab Isthmo,
Et multum ante alias Ephyræus fulget alumnus.
Hic Arethusa suum piscoso fonte receptat
Alphæon sacræ portantem signa coronæ.
At non æquus amat Trinacria Mulciber antra.
Nam lipare vastis subter depasta caminis
Sulfureum vomit exeso de vertice fumum.
Ast Aetna eructat tremefactis cautibus ignes,
Inclusi gemitus, pelagíque imitata furorem,
Murmure per cæcos tonat inrequieta fragores
Nocte diéque simul, fonte è Phlegethontis vt atro
Flammarum exundat torrens, piceáque procella
Semiambusta rotat liquefactis saxa cauernis.
Sed quanquam largo flammarum exæstuat intus
Turbine, & assidue subnascens profluit ignis,
Summo cana iugo cohibet (mirabile dictu)
Vicinam flammis glaciem, æternoque rigore
Ardentes horrent scopuli, stat vertice celsi
Collis hyems, calidáque niuem tegit atra fauilla.

MISCVERVNT PHRYGIAM PROLEM, TROIANVS ACESTES TROIANVSQVE HELYMVS.] Dionysius Antiq. Rom. li. 1. Virg. Æn. 5. NEC ZANCLÆA FERVNT OBSCVRAM MOENIA FAMAM DEXTERA QVAM TRIBVIT POSITO SATVRNIA TELO.] Zancle obiacet Rhegio. Transform. 14.

Oppositúmque petens contra Zanclæa saxa
Rhegion ingreditur, feruentésque æstibus vndas.

Zanclen à falce Saturni dictam, aut in eam Saturni falcem lapsam, Poetarum commentum est, quo terræ fertilitas indicatur interprete Macrobio li. 1. Sat. c. 8. Saturno falcem Rhodii fabricarant, Eustath. in Dionysium: Strabo tamen l. 14. Telchinas putat fabrefecisse. Vterq. rectè: nam Rhodi

accolæ Telchines. Zancle eadem cum Messana Zanclen dixit Cadmus. Herodot. Polyhymnia: Καταικηστ πόλιν Ζαγκλαίω τὴν εἰς Μεσσήνην μεταβαλοῦσαι τὸ ὄνομα. *Ciuitatem Zanclen fecit habitabilem, quæ post Messanæ nomen inuenit.* Messanam Anaxilas Rheginorum tyrannus ob memoriam patriæ, Thucydides in sexto qui & à falcis figura vult appellatam: Ὄνομα δὲ τὸ μὲν πρῶτον Ζάγκλη ἦν ὑπὸ τῶν Σικελῶν κληθεῖσα, ὅτι δρεπανοειδὲς τὴν ἰδέαν τὸ χωρίον ἐστί· τὸ δὲ δρέπανον οἱ Σικελοὶ ζάγκλον καλοῦσι. *Nomen antiquius erat Zancle à Siculis positum. quia regio hæc falcis effigie est: falcem autem Siculi Zanclum dicunt.* Corrigendus ex his Marcianus in Periegesi: Ζαγκλη, Κατάνη, Καλλίπολις. *Zanclen, Catane, Callipolis.* Debuit esse Ζάγκλη. Ex Thucidide conijci potest *Zanclen* vocatam quoque *Derpanum.* Æneid. 3.

Hinc Drepani me portus, & illætabilis ora.

Vide exitum primi libri Silii.

QVAM QVÆ SISYPHIO FVNDAVIT NOMEN AB ISTHMO.] Archias Corintho profectus Syracusas fundauit. Strabo lib. 6. Τὰς δὲ Συρακούσας Ἀρχίας μὲν ἔκτισεν ἐκ Κορίνθου πλεύσας περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, οἷς ᾠκίσθησαν, καὶ ἡ Νάξος, καὶ ἡ Μέγαρα. *Syracusas Archias condidit e Corintho naui profectus eadem pene tempestate, qua Naxus, & Megara conditæ sunt.* Apponit Archiam cum Myscello profectos ad oraculum, rogatosque à Deo sanitatem, an diuitias mallent: Myscellum sanitatem, Archiam diuitias præoptauisse, eoque factum vt Crotoniatæ, qui originem Myscello debent, valentissimi fuerint, & opulentissimi Syracusani. Idem è Strabone narrat Eustath. in Dionysium. Meminit conditionis Thucydides l. 6. Marcian. Heracleota, cui obiter emendo hunc versum:

— οἱ Χαλκιδεῖς

Κτίζουσι Νάξον, οἱ Μεγαρεῖς δὲ τὴν Ὕβλαν

Adminiculante Strabone rescribo:

Κτίζουσι Νάξον, οἱ Μεγαρεῖς δὲ τὴν Ὕβλαν.

Hyblam Megarenses, Chalcidenses Naxios

Condunt.

Alteri correctioni viam aperiet Silius subituris. *Nomen*, non appellationem, sed nobilitatem. Liuius li. 38. *Magna fortuna populi Romani est, magnum & terribile nomen*, hoc est autoritas ex famæ opinione conflata.

EPHYRÆIS FVLGET ALVMNIS.] *Lais Ephyreia* Ouidio, Corinthia; notum adagione. Item ex Homero Il. z.

Ἔστι πόλις Ἐφύρη μυχῷ Ἄργεος ἱπποβότοιο

Ἔνθα δὲ Σίσυφος ἔσκεν.

Vrbs Ephyre est posita in mediis penetralib. Argi,

Sisyphus vnde domo. Corinthus olim Ephyra.

HIC ARETHVSA SVVM PISCOSO FONTE.] M. Tullius li. 4. in Verrem: *Plenissimus piscium.*

RECEPTAT ALPHEVM.] Ideo Nonnus vocat ἐρατεινότατον ποταμόν, de quo sunt ista li. 13. — ὅτι μνηστῆρος ἐρωῆ

Στέμματι Πισαίῳ κομόων Ἀλφειὸς ὁδίτης

Πορθμίων βαθὺ οἶδμα, θαλασσοπόρος δι' ἄπειτα

Ἔλκει δοῦλον ὕδωρ ...

Θερμὸν ἔχων ψυχροῖο δι' ὕδατος ἐμπεφυμένον πῦρ.

— Alpheus quà transfuga serpit,
Cui Pisaa sedet per tempus vtrumque corona.
Traijciens vndas, imum, voluénsque sub æquor
Diuiduas, quæ seruitio latantur Amoris,
Ardentes flammas fert ipse per alsum aquor.

Plin.l.31.c.5. *Et illa miraculi plena, Arethusam Syracusis fimum redolere per Olympia, verique simile, quoniam Alpheus in illa insula sub ima maria permeet.* Sidonius Apollinaris Carm.9.

Nec notam nimis amnis ex amore
Versu prosequar, vt per ima ponti
Alpheus fluat, atque transmarina
In fluctus cadat vnda coniugales.

Æneid.3.& Commentatores. Idyllion Moschi. Ouid.5.Metam. Inde orta fabula, quòd aliqui crediderint in Alpheum coniecta reddi ab Arethusa; id verò vt inane commentum Strabo recusat li.6.copiosè. consuli potest. Vide Mellam li.2.c.7.

Quid referam Aeolio regnatas nomine terras?
Ventorúmque domos, atque addita claustra procellis?
Hic versi penitus Pelopeia ad regna Pachyni,
Pulsata Ionio respondent saxa profundo.
Hic contra Libyámque situm, Chaurósque furentes
Cernis deuexas Lilybæon nobile Chelas.
At quà diuersi lateris frons tertia terris
Vergit in Italiam prolato ad littora dorso,
Celsus arenosa tollit se mole Pelorus.
His longo mitis placido dominator in æuo
Præfuerat terris Hieron, tractare sereno
Imperio vulgum pollens, & pectora nullo
Parentum exagitare metu, pactámque per aras
Haud facilis temerare fidem, socialia iura
Ausoniis multos seruarat casta per annos.
Verùm vbi fata virum fragili soluere senecta,
Primæuo cessit sceptrum exitiale nepoti,
Et placida indomi[illegible]cepit regia mores.
Nanque bis octonis [illegible]dum rex præditus annis,
Caligare alto in solio, nec pondera regni
Posse pati, & nimium fluxis confidere rebus.
Iámque breui, nullum, delicta tuentibus armis,
Fas notum, ignotúmque nefas, vilissima regi
Cura pudor: tam præcipiti materna furori

Pyrrhus origo dabat stimulos, proauíque superbum
Æacidæ genus, atque æternus carmine Achilles.

QVID REFERAM ÆOLIO REGNATAS NOMINE TERRAS.] Plin. li. 3. c. 8. *Eadem Liparæorum, & Hephæstiades à Græcis, à nostris Vulcaniæ, Æoliæ, quod Æolus Iliacis temporibus ibi regnabat.*

NAM LIPARE VASTIS SVBTER DEPASTA CAMINIS.] Plin. c. 9. *Sacra Vulcano est, colle in ea nocturnas euomente flammas.* Ei nomen dedit rex Liparus, qui eam ante Æolum rexit. Solin. c. 11.

AST ÆTNÆ ... FLAMMARVM EXVNDAT TORRENS.] Pindarus Pythiis Ἀφαίστοιο κρουνούς: Virgilius Æneid. 3. *Flammarum globos*, vterque in Ætnæ describendis incendiis Vtriusque locos contendit Gell. li. 17. c. 10. Adde Silium, ex quo Silio sua deformasse Claudianum Iul. Scaligeri iudicium est Cretici li. 4.

TONAT IRREQVIETA FRAGORES.] Plin. l. 3. c. 8. *Ætnæ crater patet ambitu stadiorum xx. Fauilla Taurominium, & Catanam vsque peruenit feruens: fragor verò ad Maronem, & Gemellos colles.*

NOCTE, DIEQVE SIMVL.] Plin. *Mons Ætna nocturnis mirus incendijs.*

SVBNASCENS PROFVIT IGNIS.] Opus rescripto: *Prosurit, Profluit*, *Proruit* aut *Proficit*, similiue.

SVMMO CANA IVGO, COHIBET, MIRABILE DICTV
VICINAM FLAMMIS GLACIEM.] Puto scribendum:

Summo plana iugo cohibent.

Li. 4. *Plana* legimus eodem charactere dicendi. Item versu insequenti

— *altámque niuem tegit atra fauilla.*

Vel *Canámque n. t. atra f.* ωπὸ ζ.

CALIDAQVE NIVEM TEGIT ATRA FAVILLA.] Fas hodie clamemus, quod passim nefas. Seneca:

Pax ante fida niuibus, & flammis erit.

Claudiani lib. 1. de Raptu Pr. exquisita in huius miraculi narratu dissertitudo:

Sed quamuis nimio feruens exuberet æstu,
Scit niuibus seruare fidem, pariterque fauillis
Durescit glacies tanti secura vaporis.
Arcano defensa gelu, fumóque fideli
Lambit contiguas innoxia flamma pruinas.

Solin. c. 11. *In illa feruentis naturæ peruicacia mistas ignibus niues profert.* Vide cætera. Strabo lib. 6. vel in sinus Ætnæ fundit cinerem, fundit niuem: Ἔστι ψιλὰ τὰ ἄνω χωρία, καὶ τεφρώδη, καὶ χιόνος μεστὰ τοῦ χειμῶνος· [illegible] τὰ δὲ δρυμοῖς, καὶ φυτείαις διείληπται. *Macrum solum est, cinereum specie, ac hyeme niuibus oppletum.* Quo ex loco sua deriuasse videtur Zacharias in Theocriti Cyclopem. Tacitus Histor. lib. 5. *Præcipuum montium Libanum erigit (mirum dictu!) inter ardores opacum, fidumque niuibus.* Methodius refert vidisse se in Olympo monte Lyciæ, quà ignes sponte prorumpunt, agnum præflorentem, apponíque: Οὐ μόνον οὐ καταφλέγεται τὸ φυτὸν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀκμαιότερον [illegible]. *Non solum non aduritur planta hæc, sed vegetior etiam existit.* Neque agrorum

cultioni ructatæ de Aetna flammæ videntur incommodare. Verrina quinta: *Aetnensis ager, qui solebat esse cultissimus.*

Ergo ardor subitus Pænorum incepta fouendi.
Nec sceleri mora. iungit noua fœdera, pacto,
Cederet vt Siculis victor Sidonius oris.
Sed stabant pœnæ, tumulúmq; negabat Erynnis,
Qua, modo pactus erat socium non cernere, terra,
Sæuos nanque pati fastus, iuuenémq; cruento
Flagrantem luxu, & miscentem turpia duris,
Haud vltra faciles, quos ira metúsq. coquebat
Iurati obtruncant, nec iam modus ensibus, addunt
Fœmineam cædem, atq. insontum rapta sororum
Corpora prosternunt ferro. noua sæuit in armis
Libertas, iactátq. iugum: pars Punica castra,
Pars Italos & nota volunt: nec turba furentum
Desit, quæ neutro sociari fœdere malit.
Tali Trinacriæ motu, rebúsq; Sicanis
Exitio regis trepidis, sublimis honore,
(Tertia nam Latios renouarat purpura fasces)
Marcellus classem Zanclæis appulit oris,
Atque vbi cuncta viro, cædésq; exposta tyranni,
Ambiguæq. hominum mentes, Carthaginis arma
Quos teneant, & quanta locos, quod vulgus amicum
Duret Troiugenis, quantos Arethusa tumores
Concipiat, perstétq; suas non pandere portas,
Incumbit bello, ac totam per proxima raptim
Armorum effundit flammato pectore pestem.
Non aliter Boreas Rhodopes à vertice præceps
Quum sese immisit, decimóq. volumine pontum
Expulit in terras, sequitur cum murmure molem
Eiecti maris, & stridentibus affremit alis.

AD REGNA PACHYNI.] Alius modus est cùm Ouidio vsitatior, Metam. 12.

Et quib. imbriferos versa est Pachynus ad Austros.

Lib. 5.

Læua Pachyne tibi Lilybæa rura petuntur.

HIC CONTRA LIBYAM... LILYBÆON NOBILE.] Adstruit loci positutam Polyb. lib. 1. Strabo lib. 6. & Lynceus ille, qui è Lilybæo soluentes. Cartagine naues dinumerabat apud Aelianum lib. 2. Var. Hist. c. 14. qui

vocabatur Plinio lib.8.c.22. *Strabo.*

LILIBÆON NOBILE CHELAS.] Adeundus Archytas Antuerpianus in Theatro geographico. *Chelas* opinor Plinio lib.3.c.8.dici *gemellos colles.*

CELSVS ARENOSO TOLLIT SE MONTE PELORVS.] Suspicio sit à molis immanitate nomen adsciuisse. Sed Sallustii reliquiæ nos aliò trahunt, quibus est Pelorum Siciliç promontorium respiciens Aquilonem à gubernatore Annibalis illic sepulto nomen inuenisse. Occiderat per imprudentiam Pœnus, cùm se dolo malo deceptum frustrà crederet. Strabo lib.1.& lib.6. Valer.Max.lib.9.c.9. Isidorus Orig.lib.14.c.7. Mella lib.2.c.7.

PRIMAEVO CESSIT SCEPTRVM EXITIALE NEPOTI.] Hieronymo, Liuius lib.24. Polyb. Ecloga prima Legationum.

NAMQ. BIS OCTONIS NONDVM REX PRAEDITVS ANNIS.] Liuius de Hieronymo Hieronis nepote lib.24. *Erat autem xv. tunc fermè annorum.*

NEC PONDERA REGNI POSSE PATI.] Seneca in Thyeste:

— magnum ingens
Strage malorum pressum, fractis
Pondera regni non inflexa
Ceruice pati. —

FAS NOTVM, IGNOTVMQ. NEFAS.] Georg.1.

Quippe vbi fas versum, atq. nefas.

VILISSIMA REGNI CVRA PVDOR.] Hieronymus pudicitiam regni insuper habebat. Huic expositioni fauebunt illa:

— miscentem turpia duris.

Et Hieronymi *fœdissimas libidines* Liuius meminit. Vel hac interpungendi ratione:

— vilißima regni
Cura. pudor!

Nullius rei minùs, quàm regni curiosus erat: postrema ea cura, quæ debuit esse prima. *pudor!* P. N. *Vilißima regi Cura pudor. —*

PYRRHVS ORIGO DABAT STIMVLOS.] Liuius lib.24. de Hieronymi adsentatoribus: *Pyrrhi etiam materni aui iubebant meminisse.* Polybius Ecloga præcitata.

ÆTERNVS CARMINE ACHILLES.] M. Tullius in Liciniana suprà.

NEC SCELERI MORA. IVNGIT NOVA FOEDERA.] Intra modum rationis agam hunc versum:

Ergo ardor subitus Pœnorum incœpta fouendi
(Nec sceleri mora) iungebat noua f. Vel:
Nec sceleri mora. Iunguntur noua f.

PACTO CEDERET VT SICVLIS.] *Pacto* valet *Cùm pactum esset.* Tacit. lib.1. Annal. *Cæcinna comperto vanam eße formidinem*, vbi comperisset. item crebriusculè. Apul. lib.9. Metam. *Isto placito*, cùm istud placuisset. Sil.lib.5.

Auditóq. furens socias non desore vires.

Lib.16.

Audito pariter populorum in regna duorum
Aduenisse duces.

Non audiendus, qui improsperam tentabat correctionem *Pactus.* Pacta

verò in has leges concepta fuere: Ἐφ' ᾧ Καρχηδονίους μὲν ... καὶ ναυτικαῖς, καὶ πεζικαῖς δυνάμεσι, καὶ συνεκβαλεῖν τοὺς Ῥωμαίους ἐκ Σικελίας, οὕτω διελέσθαι τὰ κατὰ τὴν νῆσον, ὥστε τῆς ἑκατέρου ἐπαρχίας ὅρον εἶναι τὸν Ἱμέραν ποταμόν. *Quamobrem Carthaginienses maritimis, terrestribúsq. copiis auxilio esse par est, communiq. opera Romanos tota Sicilia pellere: insulam autem sic discriminari, vt Himera fluuius sit vtriusq. imperii* [*Carthaginis, ac Siciliæ.*] finis Polyb. Ecloga prima, Liuius lib. 24.

SAEVOS NAMQ. PATI FASTVS.] Suidas de Hieronymo: Ὥς τε μήτε Φάλαριν, μήτε Ἀπολλόδωρον, μήτε ἄλλον μηδένα γεγονέναι τύραννον ἐκείνου πικρότερον: *Sic vt neq. Phalaris, neque Apollodorus, neq. alius quisquam ea in insula tyrannus Hieronymo fuerit acerbior.* Item: κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον ἕνα μὲν πια, καὶ δεύτερον ἐστρεβλῶσθαι, καὶ ἰνας τῶν φίλων, καὶ τῶν ἄλλων Συρακοσίων ἀπηκταῖσθαι δυνατόν.

INSONTÚM RAPTA SORORVM CORPORA PROSTERNVNT.] Liuius li. 22. *Missiq. à Prr. Demaratam Hieronis, & Harmoniam Gelonis filias coniuges Antronodori, & Themistij interfecerunt.* Heracleam item alteram Hieronis filiam, eiúsq. filias, ibidem.

TERTIA IAM LATIOS RENOVARAT PVRPVRA FASCES.] Marcellus primum Cos. cum Cn. Cornelio post pugnam feliciter à Flaminio contra Insubres pugnatam. Iterum post cladem Cannensem cum Fabio Maximo. Tertiùm pulso ab Nola Annibale productis comitiis Cos. creatus est omnium suffragiis: & si religione impeditus cum honorem posuit, túmq. Proconsul fuit. Tertium igitur seriò iniit Consulatum in Siciliam profecturus, Plut. in Marcello. Fuit autem omnino quinquies Cos. Appianus Ibericis: Κλαύδιός τε Μάρκελλος ὁ Σικελίαν ἑλὼν πέμπτον ὑπατεύων τότε: *Claud. Marcellus Siciliam cepit, cùm quintùm Consul esset.* Secundum tamen, quòd vitio creatus fuisset, non gessit: eóque alii quartum Consulem dumtaxat volunt.

MARCELLVS CLASSEM ZANCLAEIS APPVLIT ORIS.] Factum prouidè: nam ibi portus plusquam sexcentarum nauium capax. Diodor. lib. 14. Ὅτι γὰρ ἐν αὐτῇ λιμὴν, ὅστις τὰς δυνάμεις δέχεσθαι, πάσας τὰς ναῦς ὅσας πλείω τῶν ἑξακοσίων: *Zancles portus exercitibus capiendis appositus est, capaxq. nauium plusquam sexcentarum.*

DECIMOQ. VOLVMINE PONTVM EXPVLIT IN TERRAS.] Decumanum fluctum propriè, quòd adsolet, nobis exciuit Ouidius 1. Trist.

Qui venit ex illo fluctus, supereminet omnes:
Posterior nono est, vndecimóq. prior.

Prima, Leontinos vastarunt prælia campos,
Regnatam duro quondam Læstrygone terram.
Instabat ductor, cui tarde vincere Graias
Parerat, ac vinci turmas, ruit æquore toto
Fœmineum credas maribus concurrere vulgum:
Et Cereri placidos fœcundat sanguine campos.
Sternuntur passim, pedibúsq. euadere lethum
Eripuit rapidus mauors, vt cuiq. salutem
Promisit fuga, praueniens dux occupat ense.

Ite, gregem & metite imbellem, ac succidite ferro
Clamat, cunctantes vrgens vmbone cateruas.
Pigro luctandi studio, certamen in vmbra
Molle pati docta, & gaudens splendescere oliuo.
Stat mediocre decus vincentum ignaua iuuentus.
Hæc laus sola datur, si viso vincitis hoste.
Ingruit audito ductore exercitus omnis,
Soláq; quod superest secum certamina norunt
Quis dextra antistet, spoliisq. excellat opimis.
Euboici non per scopulos illisa Caphareo
Eurypi magis vnda furit: pontúmue sonantem
Eiicit angusto violentius ore Propontis:
Nec feruet maiore fretum, rapitúrq. tumultu
Quod ferit Herculeas extremo sole columnas.
Mite tamen dextræ decus inter prælia tanta
Enituit, fama miles Tyrrhenus, Asylo
Nomen erat, captus quondam ad Thrasimena fluenta,
Seruitium facile, & dominantis mollia iussa
Expertus Berræ, patrias remeabat ad oras
Sponte fauentis heri, repetitísq; impiger armis
Tum veteres Siculo casus mauorte piabat.
Atque is, dum medios inter fera prælia miscet,
Illatus Berræ, cui pacta ad regia misso
Pœnorum à populis, sociatáq. bella gerenti
Aerato cassis munimine clauserat ora,
Inuadit iuuenem ferro, trepidéq; ferentem
Instabiles retro gressus, prosternit arena.
Ac miser audita victoris voce, trementem
Cunctantemq. animam stygia tunc sede reducens,
Cassidis a mento malefidæ vincula rupit,
Iungebátq. preces, atque addere verba parabat.
Sed subito aspectu, & noto conterritus ore
Tyrrhenus, ferrumq. manu reuocauit, & vltro
Talia cum gemitu lacrymis effudit obortis.
Ne quæso supplex lucem, dubiúsq; precare,
Fas hostem seruare mihi. multo optimus ille
Militiæ, cui postremum est, primumq. tueri
Inter bella fidem: tu lethum euadere nobis
Das prior, & seruas nondum seruatus ab hoste

Haud equidem indignum memet, quæ tristia vidi,
Abnuerim, dignumq. iterum in peiora reuolui,
Si tibi per medios ignes, mediósq. per enses
Non dederit mea dextra viam: sic fatur, & vltro
Attollit, vitáq. exæquat munera vitæ.
At compos Sicula primum certaminis ora
Marcellus cœpti, victricia signa quieto
Agmine progrediens Ephyræa ad mœnia vertit.
Inde Syracosias castris circundedit arces.
Sed fieri languebat amor, sedare monendo
Pectora cæca virûm, atque iras auellere auebat.
Nec (renuant si forte sibi, & si mitia malle
Credant esse metum) laxis aufertur omissa
Obsidio claustris, quin contra intentior ipse
Inuigilat cautis fronte imperterritus armis,
Et struit arcana, nec opina pericula cura.
Haud secus Eridani stagnis, ripáue Caystri
Innatat albus olor, pronóq. immobile corpus
Dat fluuio, & pedibus tacitas eremigat vndas.
Interea dum incerta labat sententia clausis
Exciti populi, atque vrbes socia arma ferebant.

PRIMA LEONTINOS VASTARVNT PROELIA CAMPOS.] Scribit Liuius lib. 24. cur prima belli rabies in eos effusa. Nescio quid turbarum in iis, & Romanorum amicitiæ sese parabant abiungere.

ET CERERI PLACIDOS.] Agri Leontini satis accipiendis faciles, non intractabiles, & reddendis benigni eóq. *Cereri placidi.* Heynsius scribit *Placitos.* Qui huius agri magnitudinem, ingenium, compendia scire volet, adito M. Tullium lib. 3. in Verrem, ex quo hæc delibata sunto: *Dico equitem Romanum hominem imprimis honestum, Q. Minutium cum sui similibus ad decimas agri Leontini non* CIↃ. *non* CIↃ. CIↃ. *non* CIↃ. CIↃ. CIↃ. *sed ad vnas vnius agri decumas tritici mod.* XXX. *millia voluisse addere, & ei potestatem emendi non esse factam, ne rei abiret ab Apronio.* Ager Leontinus dicitur *caput rei frumentariæ* Verrina quinta. Ibidem: *Leontini, qui principes rei frumentariæ fuerunt.* Sidonius Carm. 22.

Quanta Leontino turgescit messis aceruo.

Quanta? Plin. lib. 18 c. 10. *Cum centesimo quidem & Leontini Siciliæ campi fundunt.* Ita vulgo dicti. Polyb. lib. 7. ἐπὶ τὰ Λεοντινὰ καλούμενα πεδία, καὶ γεωργήσιμον χώραν: *In campos Leontinos dictos, & regionem satis accipiendis peropportunam.* Refer te ad librum quintum in Verrem, adq. Prud. lib. 2. contra Symmachum.

FOECVNDAT SANGVINE CAMPOS.] Imbuti soli sanguine seges largior. Ouid.

Nunc seges est vbi Troia fuit, resecandáq. falce
Luxuriauit Phrygio sanguine pinguis humus.

Bello Teutonico, quo iacuerant, aut capti fuerant centum millia hostium scribit Plut. in Mario: Τὴν δὲ γῆν τῶν νεκρῶν καταναλωθέντων ἐν αὐτῇ, καὶ διὰ χειμῶνος, ὄμβρων ἐπιπεσόντων, οὕτως ἐκλιπανθῆναι, καὶ γενέσθαι διὰ βάθους περίπλεω τῆς σηπεδόνος ἐνδύσης, ὥστε καρπῶν ὑπερβάλλον εἰς ὥρας πλῆθος ἐξενεγκεῖν· καὶ μαρτυρῆσαι τῷ Ἀρχιλόχῳ λέγοντι πιαίνεσθαι πρὸς τῷ τοιούτῳ τὰς ἀρούρας: *Solum absumtis in eo cadauerib. hybernisq. imbribus ita pingue euasisse, & putrore sic in alium serpente oppletum fuisse, vt fructibus tempestiuis immane quantum abundauerit, firmatúmq. sit quod euentu in tali Archilochus memoriæ reliquit solitum fieri.* Eadem c. 245. apud Photium, in quo περιέχωσαι prauè positum, pro περιθρικῶσαι. Horat. Od. 1. lib. 2.

Quis non Latino sanguine pinguior
Campus. —

PRÆVENIENS DVX OCCVPAT ENSE.] Marcellus, quem *gladium imperii* olim dixere, vt Fabium Maximum *scutum*, Flor. lib. 2. c. 6. Plutarch. in Fabio, & Marcello. Insinuauit M. Tull. lib. 5. de Rep. *Marcellus, vt acer, & pugnax: Maximus, vt consideratus, & lentus.*

CERTAMEN IN VMBRA MOLLE PATI DOCTA.] Xenodoci exercitum ea ipsa de causa depretiat Diodorus lib. 20. Ὡς ἂν τῆς μὲν πολιτικῆς ἐν ἀνέσει καὶ σκιατροφίᾳ γεγενημένης: *Copiæ vrbanæ in otio, & umbra enutritæ.* Aequè ex vero illud Fabii lib. 11. c. 3. *Adsueta gymnasiis, & oleo corpora, quamlibet sint in suis certaminibus speciosa, atq. robusta, si militare iter, fasciésq. & vigilias imperes, deficiant, & quærant victores suos.* Cæsar Pompeii vires his eleuat apud Lucanum lib. 7.

— *Graiis delecta iuuentus*
Gymnasiis aderit, studióq. ignaua palestræ,
Et vix arma ferens, & mistæ dissona turbæ
Barbaries: non illa tubas, non agmine moto
Clamorem latura suum.

EVRIPI MAGIS VNDA FREMIT.] Euboici, qui *septies die, ac nocte* vndas reciprocat Plinio teste lib. 1. c. 97. Strab. lib. 6. Seneca Hercule Oetæo, Mela lib. 2. c. 7 Vide Liuium lib. 38.

PONTVMQ. SONANTEM EIICIT ANGVSTO VIOLENTIVS ORE PROPONTIS.] Grandiore litera *pontum* scribendum fuit. Loco illustrando facit Strabo lib. 2. Ὁ Ἑλλήσποντος ἐκδίδωσι πρὸς ἄρκτον εἰς ἄλλο πέλαγος, ὃ καλοῦσι Προποντίδα [quod antè Pontum obiacet] κἀκεῖνο εἰς ἄλλο τὸν Εὔξεινον προσαγορευόμενον πόντον: *Hellespontus ad Septentrionem in aliud mare euoluitur, quod Propontidem dicunt, & hoc in aliud Euxinum Pontum appellatum.* Vt autem *angustum* istud os cognoscatur pleniùs, addo Plinium lib. 4. c. 12. *Vastum mare* [Ponti] *præiacens Asiæ, & ab Europa porrecto Chersonesi litore expulsum angusto meatu irrumpit in terras septem stadiorum, vt dictum est, interuallo Europam auferens Asiæ. Primas angustias Hellespontum vocant. Hac Xerxes Persarum rex constrato in nauib. ponte duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis Euripus LXXXVI. M. pass. spatio ad vrbem Priapum, quà magnus Alexander transcendit. Inde exspatiatur æquor, rursumq. in arctum coit laxitas: Propontis appellatur. Angustiæ Thraciæ Bosporus D passuum, quà Darius pater Xerxis copias ponte transuexit.* Restant alia. De ore

Ponti Cimmerico,& Thracio,déque totius Ponti natura disertissimè scripsit Polybius lib.4.Hist.

NEC FERVET MAIORE FRETVM.] Gaditanum. Alibi diximus.

SPONTE FAVENTIS HERI.] Lucan.lib.1.

Páxq. fuit non sponte ductum.

Ἑκητὶ Συλοσῶντος εὐρυχωρίη: *Laxata sponte Sylosontis sunt loca.* Vetus verbum est,Strabóq. meminit.

Incumbens Messana freto,minimúmq. reuulsa,
Discreta Italia,atq. Osco memorabilis ortu.
Tum Catine nimium ardenti vicina Typhæo,
Et generasse pios quondam celeberrima fratres:
Et cui non licitum fatis Camerina moueri.
Tum quæ nectareis vocat ad certamen Hymetton
Audax Hybla fauis,palmis quoq. onusta Selynus:

INCVMBENS MESSANA FRETO.] Conlucidat Hotomanus Accusat. 3.in Verrem.

OSCO MEMORABILIS ORTV.] Messana. Atqui Eustathius vult Messanam Siciliæ natam è Messana Laconiæ: Μεσσήνη δ' αὐτὴ χώρα περὶ Λακωνικὴν, ἧς ἄποικος ἡ Σικελικὴ Μεσσήνη: *Messana ipsa Laconica prouincia est, cuius colonia Messana Sicula.* Plinius contra lib.3.c.8. *Opidum Messana ciuium Romanorum, qui Mamertini vocantur.* Vtrumq. fuit,vtrumq. aperiendum è Strab.lib. 6. [& li. 1. profuerit vidisse] qui de Messana Siciliæ: Κτίσμα δ' ἐστὶ Μεσσηνίων τῶν ἐν Πελοποννήσῳ, παρ' ὧν τὸ ὄνομα μετήλλαξε, Ζάγκλη πρότερον καλουμένη διὰ τὴν σκολιότητα τῶν τόπων (Ζάγκλιον γὰρ ἐκαλεῖτο τὸ σκολιόν) Ναξίων οὖσα πρότερον κτίσμα τῶν πρὸς Κατάνῃ. Επῴκισαν δ' ὕστερον Μαμερτῖνοι Καμπανῶν τι φῦλον: *Opus est Messeniorum, qui in Peloponneso,per quos nomen mutauit, cùm priùs Zancle vocaretur propter obliqua locorum (obliquum námq. Zanclion dicitur) Olim autem à Naxiis Catana vicinis condita fuit. Eam posteriùs inhabitarunt Mamertini genere Campani.* Pòst: Τοσοῦτον δ' ἐπεκράτησαν οἱ Μαμερτῖνοι παρὰ τοῖς Μεσσηνίοις, ὥστ' ἐπ' ἐκείνοις ὑπῆρξεν ἡ πόλις. Καλοῦσι δὲ Μαμερτίνους μᾶλλον ἅπαντες αὐτοὺς, ἢ Μεσσηνίους: *Tantū apud Messenios præpotuere Mamertini, vt vrbi præfecti fuerint. Vniuersum autem* Mamertini *potiùs appellantur, quàm* Messenii. Causa,cur:

— *Osco memorabilis ortu.*

Quod omnium optimè docet Sex. Pompeius verbo *Mamertini.* Polyb.li. 1. Repete Commentarium ad Calcem libri primi.

AVDAX HYBLA FAVIS.] Strabo lib. 6. Hyblę nomen inueterasse præ Megarorum ob mellis prærogatiua autor est lib. 6. Stephanus: Ἐν Σικελίᾳ ἡ πρότερον Ὕβλη ἀπὸ τοῦ Ὕβλωνος βασιλέως: *In Sicilia Hyble olim ab Hyblone rege.*

TVM CATINE NIMIVM ARDENTI VICINA TYPHOEO.] Strab.lib.6. Ὑπέρκειται δὲ μάλιστα τῆς Καταίνης ἡ Αἴτνη, καὶ τῶν περὶ τοὺς κρατῆρας παθῶν πλεῖστον κοινωνεῖ. καὶ γὰρ οἱ ῥύακες εἰς τὴν Καταναίαν ἐγγυτάτω καταφέρονται: *Supra Catanam iacet atq. eminet. Aetna, venitque Catana in consortium infortuniorum, quæ ex Aetna alueis*

(*Crateras Græci nominant*) *proueniunt: etenim flammarum, cinerúmq. aluei prope Catanam adusque perferuntur.* Nonnus lib. 13.

— καὶ οἱ Καταν́ην παρὰ λίμνην
Γείτονα Σειρήνων πόλιν ἔσχον. —
— *Catanésq. habuere paludem*
Vicinam Sirenum Vrbi. Ausonius:
Quis Catinam sileat?

In Verrinis etiam *Catinenses* scribitur plurimum cum approbatione, & cum primis Hotomani. *Catina* altera Arcadiæ est, nec huc facit. *Vicina Typhoëo*, pro *Ætnæ*. Occasione viciniæ euersa funditus olim Catana Campanos, qui Catanę agebant, Aetnam transtulit Dionysius, autor Diodor. lib. 4. Bibl. De Aetnæ æstu D. Aug. lib. 3. c. 31. de Ciuit. Thucycides lib. 3. exeunte.

ET GENERASSE PIOS QVONDAM CELEBERRIMA FRATRES.] Aetnæa sæuiebant incendia, fratres duo parentes per medium extulere flammarum. Strabo lib. 6. vocat eos Amphinomum, & Anapiam, Conon, & Claudianus:

Cur non Amphinomo, cur non tibi fortis Anapi,
Æternum Siculus templa dicauit honor.
Plura licet summæ dederit Trinacria laudi:
Nouerit hoc maius se genuisse nihil.
Nec doleat damnis, quæ deuius intulit ardor:
Nec gemat exustas igne furente domos.
Non potuit pietas flamma cessante probari:
Emtum est ingenti clade perenne decus.

Non defuerunt tamen eorum honori statuæ, etsi templa. In eam sententiam Cononem Narratu 43. versum dabo: *Eapropter Siculi Piorum locum indigitaucrunt, & in virorum illorum monumento lapideas dicarunt statuas diuini humaníque facti memoria.* Laudantur *Pij fratres* Senecæ lib. 3. de Beneficiis c. 37. Seuero, seu cui alteri Aetnæ scriptori, in quem docta est C. V. Ios. Scaligeri animaduersio. Solino c. 11. *Horum memoriam ita posteritas venerata est, vt sepulcri locus nominaretur Campus Piorum.* Vide quoque Ausonium de Catina, & Syracusis, ac Rhodiginum lib. 11. Antiq. Lection. c. 17.

ET CVI NON LICITVM FATIS CAMERINA MOVERI.] Aeneid. 3.

— *& fatis nunquam concessa moueri*
Apparet Camerina procul.

Sibyllinorum li. 3. Μὴ κίνει Καμάριναν· ἀκίνητος γὰρ ἀμείνων: *Ne moueas Camarinam: immota sit, vtiliorq.* Ideo Claudiano:

— *pigra vado Camèrina palustri.*

Diodorus lib. 14. Καμαριναῖος principe vocali. idq. rectum. Sic & Suidas.

PALMIS QVOQ. ONVSTA SELINIS.] Virgilius:

Teq. datis linquo ventis palmosa Selinus.

Vtrobique intolerabili errore, cùm scribendum sit *Selinûs*, iota simplici in medio, & exeunte voce in quintam vocalé: Græcè est Σελινοῦς Thucydidi in sexto, Diodoro l. 14. Straboni passim, cuius habitatores *Selinuntij*. Plinio

non vno loco, qui lib.3.c.8. pleráque loca Siciliæ hic à Silio ordinata, eodem ferè positu recenset: *Therma colonia, amnes Atys, & Hypsa, Selinus opidum*; & mox *Mylas* addit, de quibus modo. Eiusdem formæ sunt Trapezûs, Opus, aliáque sexcenta.

Et iusti quondam portus, nunc littore solo
Subsidium infidum fugientibus æquora, Myle.
Necnon altus Eryx, nec non è vertice celso
Centuripe, largóq; virens Entella Lyæo.
Entella Hectoreo dilectum nomen Acestæ.
Non Tapsos, non è tumulis glacialibus Acræ
Defuerunt, Agathyrna manus, geminóq; Lacone
Tyndaris attollens sese affuit, altor equorum
Mille rapit turmas, atque hinnitibus aëra flammat
Puluercam voluens Agragas ad mœnia nubem.

ET IVSTI QVONDAM PORTVS, NVNC LITORE SOLO SVBSIDIVM INFIDVM FVGIENTIBVS ÆQVORA MYLE.] Pluribus autoribus scribitur *Mylæ* Sic Antigonus ἐν Ἱστορ. παραδ. Συναγωγῇ. Περὶ τὰς ἐν Μύλαις τῆς Σικελίας δένδρα φύεσθαι· διὰ μέσης δὲ αὐτῆς ἀναθεῖν ὕδωρ τὸ δὲ ψυχρὸν, τὸ δὲ τεωνὰς ἤπον. *Circa Mylas vrbem Siciliæ arbores nasci: per medium eius aquam currere cuius pars vna caleat, algeat altera.* Marcianus:

Ἑξῆς δ' ἀπὸ τούτων δύο πόλεις Εὐβοϊκαὶ
Μύλαι κατῳκίσθησαν ἐπικαλούμεναι.
Rursúsque post has Euboicæ Mylæ duæ
Habitantur vrbes.

Quia duæ, Mylas vides? *Iusti quondam portus.* Ad Mylas pridem naufragium fecit Vlysses, teste Ptolomæo Hephæstione apud Photium c.190. vbi *Mylas* legendum cum doctissimo viro Ios. Scaligero, quidquid alii diuinent. Scylax Caryandenus scriptor ante Alexandrum M. Πόλις Ἑλληνὶς Μύλαι, καὶ λιμήν. *Vrbs Græcanica Mylæ, & portus.* Portus cognominis, & Mylæ opidum sunt instar duorum, quod Ciceroni visum aliquando de Pyræo, & Athenis. Vide Plin.li.31.c.4. Singularis tamen formatio placita *Mylæi* campi meminit Polyb.lib.1. Liuio lib.24. *Quæ ad Mylam falsò nunciata erant.*

NECNON ALTVS ERYX.] Plenius Geographo li.6. positum, & celsitudinem Erycis, delineat Polybius lib. 1. Ὁ δ' Ἔρυξ ἐστὶ μὲν ὄρος παρὰ θάλατταν τῆς Σικελίας ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἰταλίαν κειμένῃ πλευρᾷ μεταξὺ Δρεπάνων, καὶ Πανόρμου, μᾶλλον δ' ὀχυρὸν καὶ συνάπτον πρὸς τὰ Δρέπανα, μεγέθει δὲ παρὰ πολὺ διαφέρον τῶν κατὰ τὴν Σικελίαν ὀρῶν πλὴν τῆς Αἴτνης. *Eryx mons Siculo mari incumbit, quà Italiam respicit, Drepanum interiacet, ac Panormum. Mons est munitus, Drepano vicinus, magnitudine cunctos Siciliæ montes, dum Ætnam eximas, superans.* Ex ea altitudine ventis magis expositus est. Fast. 4.

Quáque iacet Zephyro semper apertus Eryx.

Hinc Æn.5. — *vicina astris Erycino in vertice sedes*

Fundatur Veneri Idaliæ.

Mella li. 2. c. 7. Ouid. ad Tibullum:

Auertit vultus, Erycis quæ poßidet arces.

NECNON E VERTICE CELSO CENTVRIPE.] Lib. 5. in Verrem vocat Orator: *Centuripinos homines maximè mediterraneos, summos aratores.* Li. 4. *Quinq; præterea sine fœdere immunes ciuitates ac liberæ: Centuripina, Halesina, Segestana, Halicyenses, Panormitana.*

LARGOQVE FLVENS ENTELLA LYÆO.] Cognatio cum Romanis forte traxit in partes. Olim à Diodoro lib. 14. Pœnis fidissima fuit: Cognatio fuit enim Romanorum colonia immissis in eam Campanis, Diodorus ibidem.

ENTELLA HECTOREO DILECTVM NOMEN ACESTÆ.] Vrbis nomen ab Entello, qui cum Darete cestibus depugnauit victor, cui Acestes hæc à beneuolentia profecta. Æneid. 5.

Entelle, Heroum quondam fortißimè frustra.

Hectoreo Acestæ: quia Tros disertè Maro *Dardanium* vocat, *Troianum, Æneæ consanguineum.* Habes & de hac cognatione li. 1. Antiq. Rom. Dionysij.

NON TAPSOS.] Rectè Thucydides lib. 6. literam capitalem asperate Θάψον. De illa Isidorus li. 14. c. 6. Orig. Tapsum insula stadiis decem à Sicilia remota, iacens, & planior. Vnde illi nomenclatio. Virgil.

— *thapsúmque iacentem.*

TVMVLIS GLACIALIB. ACRÆ.] Stephanus: Ἄκρα τῶν Συρακουσίων κτίσμα. *Acra Syracusanorum opus.* Thucyd. li. 6. eandem testatus originem, conditores notificat Dasconem, & Nenecolum. Solin. cap. 8. *A promontorio, quod Acren Iapygiam vocant, Achaiam cursum destinantibus, citißima nauigatio est.*

DEFVERVNT, AGATHYRNA MANVS.] Diodor. li. 5. Ἀγάθυρνος, ὁ βασιλεύσας τῆς νῦν ὀνομαζομένης Ἀγαθυρνίδος χώρας, ἔκτισε πόλιν τὴν ἀπ' αὐτοῦ κληθεῖσαν Ἀγάθυρνον. *Agathyrnus, cùm in Agathyrnide regione regnasset, vrbem condidit de proprio nomine Agathyrnum. Quibusdam Liuij libris* scribitur *Agatirna.* Hic mihi aqua hæret, cùm hoc loco memorentur ciuitates Romanis fauentes, nec multò post Agathyrna faueat hosti. *Mille Agathyrna dedi.*

GEMINOQVE LACONE TYNDARIS ATTOLLENS SESE.] A Castore, & Polluce dicta *Tyndaris.* Prauè diuiserunt li. 1. Polyb. τὴν Δαρίδα. τυ necte & corrige. Plin. lib. 3. ca. 8. *Tyndaris colonia.* Cicero li. 4. in Verrem & li. 5. *Tyndaritana nobilißima ciuitas* dicitur. Meminit Strabo li. 6. At Verrina septima *semper in omnib. Punicis Siciliensibusque bellis amicitiam, fidémque populi Rom. secuti,* scribuntur.

ALTOR EQVORVM.] Acragas. Virgil.

— *magnanimum generator equorum.*

Vrbs *Agrigentum* vulgo à vicino fluuio. Thucydidi li. 6. *Acragante* dicitur, & à Gelois. Agrigentinorum ἱπποτροφίαν adaperit Plin. l. 8. c. 42. *Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habent.* Solin. c. 5.

MILLE RAPIT TVRMAS, ATQVE HINNITIB. AERA FLAMMAT.] Libri consensu. Vnus *Hinnitúque*, aptè, & debitè: nam τὸ *Rapit*, & *flammat* copulæ nexum desiderant. Heynsius τὸ *Atque* sustulit, vt stet versus, inquit & oratio, inquam, soluta labet. Vis abemtam copulam? scribe *Mille rapit*

Mille rapit turmas, quæ hinnitib. aëra flammant.

PVLVEREAM VOLVENS ACRAGAS AD MOENIA NVBEM.] Polyb. li. 9. de Agrigenti muro: Κεῖται γὰρ τὸ τεῖχος ἐπὶ πέτρας ἀκροτόμου, καὶ περιῤῥώγος, ἧ μὲν αὐτοφυοῦς, ἧ δὲ χειροποιήτου. *Est enim murus in abruptissima rupe, quæ partem ab ingenio talis est, partim opera hominum.* Hoc de mœnibus,

Ductor Grosphus erat, cuius calata gerebat
Taurum parma trucem, pœnæ monumenta vetustæ.
Ille vbi torreret subiectis corpora flammis,
Mutabat gemitus mugitibus, actáque veras
Credere erat stabulis armenta effundere voces.
Haud impune quidem, nam diræ conditor artis
Ipse suo moriens immugit flebile tauro.

DVCTOR GROSPHVS ERAT.] Centuripinus, li. 5. in Verrem.

DIRÆ CONDITOR ARTIS

IPSE SVO MORIENS IMMVGIT FLEBILE TAVRO.] Ouidius peramœni artifex carminis in re minimè omnium amœna:

Et Phalaris tauro violenti membra Perhilli
Torruit: infelix imbuit autor opus.

Eum lege lib. 3. Trist. Eleg. 11. & Val. Max. lib. 9. c. 2. Dirissimi reperti autorem vides: disce & locum, qui fuit collis, seu castellum *Ecnomus* autore Diodoro li. 19. Bibl. qui locus *Phalarium* quoque dictus vna eadémque causa. Ipse taurus restitit in æuū Ciceronis. Verrina 6. *Reddita tum alia Gelensib. alia Agrigentinis, in quib. etiam ille nobilis taurus, quem crudelissimus omnium tyrannorum Phalaris &c.*

Venit ab amne trahens nomen Gela, venit & Hesa,
Et qui præsenti domitant periura Palici
Pectora supplicio, Troianáque venit Acesta.
Quíque per Aetneos Acys petit æquora fines,
Et dulci gratam Nereida perluit vnda,
Aemulus ille tuo quondam Polyphæme calori,
Dum fugit agrestem violenti pectoris iram,
In tenues liquefactus aquas, euasit & hostem,
Et tibi victricem Galathea immiscuit vndam.
Nec non qui potant Hyspámque, Alabínque sonoros,
Et perlucentem splendenti gurgite Achaten:
Qui fontes Vagedrusa tuos, & pauperis aluei
Hypaten, ac facilem superari gurgite parco
Pantagyam, rapidíque colunt vada flaua Simethi.

VENIT AB AMNE TRAHENS NOMEN GELA.] Apud vnicum Suidam

consonam geminantem legi: Καμμαρίνας, καὶ Γέλλα, πόλεις Σικελίας. *Samarina, & Gella Siciliæ ciuitates.* Thucydides libr. sexto: Γέλαν δὲ Ἀντίφημος ἐκ Ῥόδου, καὶ Ἔντιμος ἐκ Κρήτης ἀγαγόντες κοινῇ ἔκτισαν ἔτει πέμπτῳ καὶ τεσσαρακοστῷ μετὰ τὴν Συρακουσῶν οἴκησιν· καὶ τῇ μὲν πόλει ἀπὸ τοῦ Γέλα ποταμοῦ τοὔνομα ἐγένετο· τὸ δὲ χωρίον, οὗ νῦν ἡ πόλις ἐστί, καὶ ὃ πρῶτον ἐτειχίσθη, Λίνδιοι καλεῖται. *Gelam Antiphemus* Rhodius, *atque Entimus Cres ducta colonia communiter inædificarunt anno quinto & quadragesimo à Syracusarum conditu, ciuitatique à fluuio Gela nomen positum est. Locus autem qui primulum munitus fuit, vbique ciuitas hoc æuo est, Lindij vocatur.* Fastorum quarto:

Et te verticibus non adeunde Gela.

VENIT ET ESA.] Fortè scribendum:

— *Venit Alesa.*

Meminit Alesinæ ciuitatis M. Tullius li. Epist. 13. Item in Verrinis. Fortè: *Venit & Helas.* Plin. li. 3. c. 8. *Fluuius Helas.*

PRÆSENTI DOMITANT PERIVRA PALICI
PECTORA SVPPLICIO.] Lucem aperiet Polemon li. περὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ θαυμαζομένων ποταμῶν: Ὅρκος δὲ ἐστι τοῖς Σικελιώταις μέγιστος καθαιρομένων τῶν προκληθέντων· οἱ δὲ ὁ νεωταὶ γραμματίον. ἔχοντες ἀγορδύνουσι [quid hoc portenti?] τοῖς ὁρκουμένοις περὶ ὧν ἀπαιτήσουσι τὸν ὅρκον, ὁ δὲ ὁρκούμενος θαλλὸν κραδαίνων, ἐστεμμένος, ἄζωστος, καὶ μονοχίτων ἐφαπτόμενος τοῦ κρατῆρος ἐξ ὑποβολῆς δίεισι τὸν ὅρκον, καὶ ἂν μὲν ἐμπεδώσῃ τοὺς ῥηθέντας ὅρκους, ἀσινὴς ἄπεισιν οἴκαδε· παραβάτης δὲ γινόμενος τῶν θεῶν, ἐμποδὼν τελευτᾷ. Τούτων δὲ γινομένων ἐγγυητὰς ὑπισχνοῦνται καταστήσειν τοῖς ἱερεῦσιν, ἐάν τι νεαρὸν γένηται, καθαροῦν ὁρμοκαίουσι τοὺς περιγινομένους· Περὶ δὲ τὸν τόπον τοῦτον ᾤκησαν Παλικηνοὶ πόλιν εὐώνυμον ταυτῶν τῶν δαιμόνων Παλικηνήν. Vertam, corrigam, euoluam: *Maximum Siculis est iusiurandum, dum ex mutua prouocatione purgantur. Qui iuramento prouocant in agrum se dant prouocatis, iuramentum de re controuersa reposcentes; at iuramento prouocatus ramum quassans, coronatus incinctus, solàque in veste, vbi craterem attigit ex sponsione iurisiurandi tabellam demittit: quòd si iuramentū seruauerit, illæsus domum abit: qui verò Deos præuaricatus fuerit, derepente moritur. Quæ dum fiunt, fideiussores daturos se promittunt sacerdotibus, aliquos ex aduentoribus, qui, siquid moriatur, purgamenta præstent. Hunc circa locum habitauere Paliceni vrbem Palicenam fausta appellatione illorum dæmonum.* Portento verbi ἀγορδύνουσι in insulam deportato repono ἀγρὸν δύουσι, *cāpum intrant,* Itē Ἐὰν τι νεαρὸν γένηται, cùm res noua, non quà talis sit piabilis, lenicula mutatione adhibita, ἐὰν τι νεκρὸν γένηται, *siquod cadauer fuerit,* siquis pereat: id enim piaculum, & vulgo cadauera polluebant res contactas, vestes, locum, pollinctores. Τοὺς περιγινομένους sit, *superstite*: sed cum mortuis nullum commercium nobiscum sit, frustra ad viuos restringas: τοὺς παραγινομένους verò valuerit, *Eos qui aduenere:* voce simplici *Aduentores* dixi ex M. Varrone, Plauto, & inscriptione veteri: *Faustam appellationem* vrbis cur dixerit, causam habe ex Macrob. lib. 5. Sat. cap. 19. *In Sicilia Symethus fluuius est iuxta hunc nympha Thalia compressu Jouis grauida metu Junonis optauit, vt sibi terra dehisceret: quod & factum est. Sed vbi venit tempus maturitatis infantum, quos aluo illa gestauerat, reclusa terra est, & duo infantes de aluo Thaliæ progressi emerserunt, appellatique sunt* Palici ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι, *quoniam prius in terram mersi, denuò inde reuersi sunt.* Ibidem latissimè tota diffunditur historia. Ex Macrobiana nominis interpretatione

tione liquet male apud Aristotelem scribi παλίσκοι li. περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων, vbi hæc: Ἔστι δὲ καὶ ὅρκος ὃς ἅγιος αὐτόθι δοκεῖ εἶναι· ὅσα γὰρ γράμματί τις γράψας εἰς πινακίδιον ἐμβάλλῃ εἰς τὸ ὕδωρ· ἐὰν μὲν οὖν εὐορκῇ, ἐπιπολάζει τὸ πινακίδιον· ἐὰν δὲ μὴ εὐορκῇ, τὸ μὲν πινακίδιον βαρὺ γενόμενον ἀφανίζεσθαί φασι, τὸν δ' ἄνθρωπον πίμπρασθαι. Διὸ καὶ λαμβάνειν τὸν ἱερέα παρ' αὐτοῦ ἐγγύας ὑπὲρ τοῦ καθαίρειν τινὰ τὸ ἱερόν. *Est & iusiurandum quòd inibi sanctum videtur: quidquid enim tabellis inscripserit quis, vbi in aquas inijcit, tabella nant in summa vnda, si sanctè iurauerit: sin autem peierarit, tabellæ grauidatæ nusquam comparent, iuratus vritur. Propterea quoque sponsionem ab aliquo sacerdos capit de purgando templo.* Quem locum lubentius subieci quòd correctionum nostrarum partem adstruat, & quod apud Latinum scriptorem nullum de Palicis historiam legere se Macrobius adserat, eximio vno Marone facto, qui verbo duntaxat dixit Lib. 4.

— *implacabilis ara Palici.*

Luci Palicorum, siue huius loci meminit Diodorus Sic. lib. 11. & 36. Latinus tamen scriptor Plinius lib. 31. c. 2. adsimilis loci commeminit: *Amnis* inquit, *Olachas in Bithynia Briazum alluit, hoc est & templo, & Deo nomen, cuius gurgite periuri notantur pati velut flammam vrentem.* Mira est & periurii vindicatio in vndis Sardicis apud Solin. c. 10.

TROIANAQVE VENIT ACESTA.] Mirè variat hoc nomen, Acesta, Agesta, Egesta (cui nomini præpositum sibilum scribit Festus celandæ turpitudini) Segesta, Αἴγεστα Græcis. Eius de conditu Strabo lib. 6. Τὴν δὲ Αἴγεσταν κτισθῆναί φασιν ὑπὸ τῶν μετὰ Φιλοκτήτου ... παρ' αὐτοῦ σταλέντων εἰς τὴν Σικελίαν μετὰ Αἰγέστου τοῦ Τρωός. *Ægestam conditam ferunt à Philoctetæ comitib. in Siciliam missis vnà cum Ægesta Troiano.* Conditorem *Acesten* Maro dicit lib. 1. & 5. Vide Dionysium lib. 1. Antiq. Roma Silius insinuat, & in sexto Thucydides: Πόλεις δ' αὐτῶν (Τρώων) Ἔρυξ τε καὶ Ἔγεστα. *Ciuitates à Troianis conditæ Eryx, & Egesta.* M. Tull. Verr. 6. explanatius: *Segesta est opidum peruetus in Sicilia, indices, quod ab Ænea fugiente à Troia, atque in hæc loca veniente conditum esse demonstrant.* Cicero Verr. 7. *Vbi Segestana, vbi Centuripina ciuitas quæ tum officijs, fide, vetustate, tum etiam cognatione populi Romani nomen attingunt?* En etiam cur Troiana.

QVIQVE PER ÆTNÆOS ACIS PETIT ÆQVORA FINES.] Cyclope vrgente Acis mari insiliens amni vertitur Metam. 13.

— *sic quoque erat tamen Acis in amnem*
Versus, & antiquum tenuerunt flumina nomen.

Quod nomen à celeritate reapse impositum: vt *Tigris sagitta* est Curtio, aliisque interpretibus, κα *Acis* ἀκὶς *cuspis* sagittæ, & *sagitta*. Eustathius in Dionysium: Οὕτω καὶ Ἄκις ποταμὸς Σικελικὸς παρὰ Θεοκρίτῳ, διότι φασὶν ἀκίδι τὸ τάχος τοῦ ῥεύματος ἐκείνου ἔοικε: *Sic & Acis Siciliæ fluuius apud Theocritum, quia fluxus eius celeritate sagittam imitatur.* Theocriti carmen respexit Idyllio primo:

Οὐδ' Αἴτνας σκοπιάς, οὐδ' Ἄκιδος ἱερὸν ὕδωρ.

Vbi vicina vides *Ætnam*, & *Acidem*, quod Claudianus etiam docebit lib. 3. de Raptu P. Immo ex Ætna nascitur Solinus cap. 11. *Acin quamuis demissum Ætna nullus frigore antecuerit.* Ex Acide in Vlyssem saxa egit

Polyphemus, Vrbius Sequester.

NECNON QVI POTANT HYSPAMQVE ALABIMQVE SONOROS.] Corrige ex Plinio lib. 3. cap. 8. *Hypsámque, Atymque.* *Amnes*, inquit, *Atys & Hypsa*. iterúmque inibi: *Thermæ colonia* [propè summus in Silio] *amnes Atys, & Hypsa*. Polybius lib. 9. O' ϖεϱὶ ... ϰ ... Nonnulli tamen, *Alabum* agnoscunt. Ex hoc nomine Ver. Insc. plures nobis repræsentant, *Hypsæos*: Plautiæ familiæ cognomen est. Nummus Selinontinorum ΗΥΨΑΣ vitiatus, rectè à ΗΥΨΑ.

ET PELLVCENTEM SPLENDENTI GVRGITE ACHATEN.] Innuere videtur in imo fluuio Achaten splendere. Sil... Isidorus lib. 14. Orig. cap. 6. de Sicilia: *Achaten lapidem ipsa primum ex Achate flumine edidit*. Plin. tamen lib. 37. cap. 10. prope fluuium cognominem eum legit. Reperta primùm in Sicilia iuxta flumen eiusdem nominis. Solin. c. 11. *In Achatis fluminis ripis repertum.*

QVI FONTES VAGEDRVSA TVOS.] Ora libri vnius *Vagechrysa*. Ortelius corrigit *Arethusa*. Verùm *Arethusa* Syracusarum pars est, non huius loci, dixerátque retro Silius:

Hic Arethusa suum &c.

M. Tullius li. 4. in Verrem: *In hac insula* (vocat insulam potissimam Syracusarum partem, cùm eam vrbem statuit quadrurbem) *extrema est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimus piscium*. Neque huic loco facit *Arethusa* Phœniciæ, cuius incolas habes apud Theodoritum li. 4. c. 7. hist. Eccl. Fortè *Ericusa*. *Ericusa* námque vna de Vulcaniis Plin. li. 3. c. 9. Solin. c. 11. Mellæ li. 2. c. 7. Fortè,

Qui fontes Diana tuos.

de cuius ad hæc loca fonte Solin. c. 11. *Nisi habitus pudicæ hauserit, non coibunt in vnum corpus latex viteus, & latex aquæ.* Fortè *Agathyrsa*. Suidas ex Polybio Ἀγάθυρσα πόλις Σιϰελίας, ὡς Πολύβιος. *Agathyrsa Siciliæ vrbs autore Polybio.* Idem Suidas in Sicilia *Agyrinam* ponit ciuitatem. N. L.

ET PAVPERIS ALVEI HYPATEN.] Anapæstum amplector, *Hyppaten*, repudio, quod obtrudunt. Nomen indicio est, & Poëtæ verba statim *Hypaten* sub terras condi. Annotuit autem vtrasque primas minima mora pronunciandas. Est & *Hypate* altera in Ætolia. Liuius lib. 36. *Hypatam vt est ventum, principes Ætolorum apud Flaccum concilium habuerunt.* I ad Polybium Eclog 13.

FACILEM SVPERARI GVRGITE PARVO PANTAGIAM.] *Facilem superari*: quia cum gurges parcus, & passim iaceant saxa facili saltu transmittitur. flumen esse saxosum docuit li. 1. de Raptu Claudianus:

— *saxa rotantem*
Pantagiam.

Virg. lib. 3. Æn. Non est media adspiranda consonans: nam Seruius interpretatur ἀπὸ τοῦ παγῆς... Alii ... *A strepitu aut quod agat omnia.*

RAPIDIQVE COLVNT VADA FLAVA SIMETHI.] Syllaba media diphthongo scribenda, ex Scylace Caryandeno in Periplo, Plin. lib. 3. cap. 8. Strabo lib. 6. Κεῖται δ' ... Κατάνης τὰ Κεντόριπα ... τοῖς Αἰτναίοις ὄρεσι, ϰαὶ τῷ Συμαίθῳ ... Καταναίων. *Sita est supra Catanen Centuripe*

Ætnam coniuncta montibus & Cymacho fluuio in Cataneam fluente. Redi ad Palicos.

Littora Thermarum prisca dotata camœna
Armauere suos, quà mergitur Hymera ponto
Aeolia, nam diuiduus se scindit in oras,
Nec minus occasus petit incita, quàm petit ortus.
Nebrodes gemini nutrit diuortia frontis
Quo mons Sicania non surgit ditior vmbra
Enna Deûm lucis sacram dedit ardua dextram.
Hic specus ingentem laxans telluris hiatum
Cæcum iter ad manes tenebroso limite pandit,
Quà nouus ignotas Hymenæus venit in oras.
Hac stygius quondam stimulante cupidine rector
Ausus adire diem, mæstóque Acheronte relicto.
Illicitas egit currum per inania terras.
Tum rapta præceps Ennea virgine cessit.
Attonitos cæli visu, lucémque cauentes
In styga rursus equos, & prædam condidit vmbris.

LITORA THERMARVM PRISCA DOTATA CAMOENA.] Dictum volunt respectu Comœdiæ, quæ *Thermitanis* reperta. Solinus ca.11. quem nominant. non id dicit; sed: *Hic primùm inuenta comœdia, hic & cauillatio mimica in scena stetit, hic domus Archimedis*: de Sicilia generatum sermo est, non de *Thermis*: nam Archimedis domus fuit Syracusis, Silius, Liuius. Quis verò Comœdiæ repertor, diximus hoc libro, vbi Siciliæ Poëtas illustrauimus. Quia verò *Thermitani* continentes sunt *Himeræis*: Stesichorus autem (Horat. *Stesichorique graues camœnæ*) Himeræus Æliano teste lib.5. Var. Hist. c.26. Conone Narratu 42. Maximo Tyrio λόγῳ ιζ. statuam eius intelligo *Thermis* positam ad effigiem illius, quæ Himeræ erat. De vtraque M. Tull. lib.2. in Verrem: *Erat autem Stesichori Poëtæ statua, senilis, incurua, cum libro, summo, vt putant, artificio facta, ab eo, qui fuit Himeræ: sed est, & fuit, tota in Græcia summo propter ingenium honore, & nomine.* Loquitur autem Thermitanorum signa, quæ Verres ad insaniam concupierat. Nec dubia fuere de Stesichori disertitudine præsagia, cum lasciuia *in ore Stesichori cecinit infantis* autore Plinio lib. 10. c.19. Hic est Helenæ παλινῳδὸς laudator apud Suidam & Platonem in Phædro. Eius ego παλινῳδίαν ita corrigo:

Οὐκ ἔστ' ἔτυμος λόγος οὗτος, οὐδ' ἔβαινες
Νηυσὶν ἐυσσέλμοις, οὐδ' ἵκεο Πέργαμα Τροίης.
Nec verum est, bene compositis neque nauibus ibas,
Sed neque barbarica venisti Pergama Troiæ.

Aut *prisca dotata camœna* referatur ad antiquum canendi tibia morem: nam arundines *Thermitanæ* in varium tibiarum sonum formantur, atque varia genera, vide Solin. c. 11. De *Thermis* autem, earum origine, ac nomine Diodorus li.5. scribit τὴν μὲν Ἀθηνᾶν τὰ περὶ τὴν Ἱμέραν μέρεσιν, ἐν οἷς τὰς μὲν νύμφας

χαριζομένας Ἀθηνᾶ τὰς τῶν θερμῶν ὑδάτων αὐτὰς πηγὰς κατὰ τὴν Ἡρακλέους παρουσίαν. *In partib. circa Himeram Nymphas Mineruæ gratificandi studio, cum adesset præsens Hercules calentium aquarum fontes laxasse.* Pindarus in epinicio Ergotelis Himerensis: Θερμὰ νυμφᾶν λουτρὰ βαστάζεις.

HIMERA PONTO.] Malè passim *Hymera*. Malè apud Antigonum Ἡμέρα, & apud Polybium Ἡμεραίων. Rectè apud Diodorum, & Thucyd. lib. 6. Ἱμέρα, cùm de vrbe agit: sed & fluuius cognominis easdem poscit literas. Rectè vet. Inscr. ΙΜΕΡΑΙΩΝ. de re Verr. 4. *Ipsa Himera in muliebrem figuram, habitúmque formata ex opidi nomine, & fluminis.*

NEC MINVS OCCASVS PETIT INCITA, QVAM PETIT ORTVS.] Himera fluuius. Scindentis se Himerę diuersum prorsus positum adsignat Solin. c. 11. *Himeraum cœlestes mutant plagæ. Amarus denique est dum in Aquilonē fluit, dulcis vbi ad meridiem flectitur.* I ad Mell. l. 2. c. 7. Alii quoq; riuum alterū Himeræ nō *amarū*, vt Solinus, sed *salsum* perhibēt. Antigonus ἐν Ἱστορ. παραδόξων Συναγωγῇ: Τὸν δ' Ἱμέραν ἐκ μιᾶς πηγῆς σχιζόμενον, τὸ μὲν ἁλικὸν τὸ [...] ῥεῖθρον ἔχειν, τὸ δὲ πότιμον. *Himeram vno ex fonte diuiduum, partim salsum effundere fluentum, partim potabile.* Item Himeræ salsuginem adstruit Historia: *Non procul Himera sese recipiebat Agathoclis miles victus ab Amilcare, cúmque sitis incresceret per anni diesque horam (canicula diem incendebat) æstum sedare parat Himeræ potu* ἁλικοῦ τοῦ ῥεύματος ὄντος. Διόπερ, inquit Diodorus lib. 19. οὐκ ἐλάττους τῶν ἐν τῷ διωγμῷ στρατιωτῶν εὑρέθησαν παρὰ τὸν ποταμὸν τεθνηκότες ἄτρωτοι, *Salsum quòd esset flumen* [ideóque minime potabile] *propter flumen mortui comperti sunt inuulnerati, nec numero inferiores iis erant, quos in fuga hostis iugulauerat.* Oritur Himera secundum vtrámque sui partem ex monte Nebrode; vnde sequitur.

NEBRODES GEMINI NVTRIT DIVORTIA FONTIS.] *Nebrodes* montes sunt contra Ætnam. Strabo lib. 6. Ἀντιαίρει δὲ τῇ Αἴτνῃ τὰ Νεβρώδη [proscriptum hactenus Νευρώδη, inimicè nominis interpretationi] ὄρη ταπεινότερα μὲν, πλάτει δὲ πολὺ παραλλάττοντα. *E regione Aetnæ attolluntur Nebrodes montes ea quidem humiliores, latitudine verò multum differentes.* Nomen ipsum interpretatus est Solinus cap. 11. *Nebrodi damarum copia nomen dedit, quem damæ, & hinnuli gregatim peruagantur: indè Nebrodes dictus*, Xylanderíprauè apud Strabonem vertit montes *Neruosos*. Commodius *venosos* dixisset adspectu venæ Himeræ. sed absit.

ENNA DEVM LVCIS.] Verrina quarta: *Circa Ennam lacus, lucique sunt plurimi Deûm* Cereris, Proserpinæ, Peccat codex, cui *Aetna*.

SACRAM DEDIT ARDVA DEXTRAM.] Etenim *Enna in excelso sito, ac prærupto vndique sita, loco inexpugnabilis*, Liuius libr. 24.

HAC STYGIVS QVONDAM STIMVLANTE CVPIDINE RECTOR.] Qui M. Tull. li. 4. in Verrem: *Etenim prope* (Ennam) *est spelunca quædam conuersa ad Aquilonem infinita altitudine, ex qua ditem patrem ferunt repentè cum curru exstitisse, abreptámque ex eo loco virginem secum asportasse, & subitò non longe à Syracusis penetrasse sub terras, lacumq. in eo loco repente exstitisse.* Solinus c. 11. Claudianus

lib. 2. de Raptu P.

TVM RAPTA PRÆCEPS ENNÆA VIRGINE CESSIT.] *Cessit*, abut, excessit, erupit, euasit. Indicatur illo:

— equos, & prædam condidit vmbris.

Nec mutabit, qui Poetam sinigillatim perpendit. Modius: *Flexit. Cessit* eo significatu Liuii est lib. 24. *Dummodo Siciliâ cederent*, & frequentissimè Terentii. Vix talia docendi pueri: correctores tamen extorquent improbi.

LVCEMQ. CAVENTES IN STYGIA RVRSVS EQVOS.] Oculi tenebris, & carceri cœco adsueti lucem non ferunt, declinant, *cauent*, quà possunt. Hic idem puta. Neque sanè τὸ *Pauentes* disconueniat, quod à Modio est: enimuero alterum istud cur de possessione per iuris ignorantiam deiicitur.

Romanos Petreia duces, Romana petiuit
Fœdera Callipolis, lapidosiq. Eugion artus.
Hadranum, Hergentúmq. simul, teláq. superba
Lanigera Melite, & littus piscosa Melacte,
Quæq. procelloso, Cephaledras ora, profundo
Cæruleis horret campis pascentia cete,
Et qui correptas sorbentem vorticis haustu,
Atque iterum è fundo iaculantem ad sydera puppes
Taurominitana cernunt de sede Charybdim.
Hæc Latium manus & Laurentia signa mouebat,

ROMANOS PETREIA DVCES.] Habitatores Plinio lib. 3. c. 8. & lib. 5. in Verrem: *Petrini*: Solini c. 11. *Petrenses*.

LAPIDOSIQ. EVGION ARTVS.] Malim: *Eugeon*: Fortè & *Arcus* potius sit, vt fornix natiuus intelligatur, cuiusmodi Metam. 3.

Efficiens humilem lapidum compagib. arcum.

Quid enim rei *lapidosi artus*?

TELAQ. SVPERBA LANIGERA MELITE.] *Petiuit Romana fœdera*. Liuius tamen huius belli lib. 2. memorat Cartaginienses belli principio Melitem tenuisse. Ad huius opidi laudem facit Cicero lib. 4. in Verrem: *Insula est Melita, Iudices satis lato à Sicilia mari, periculosóq. disiuncta: in qua est eodem nomine opidum, quo iste* [Verres.] *nunquam accessit. Quod tamen isti textrinum per triennium ad muliebrem vestem conficiendam fuit*. Et lib. 5. *Puluinus erat pellucidus Melitensis rosæ farctus*. Ibidem *Melitensem vestem* claudat.

LITVS PISCOSA MELACTE.] Ex nominis interpretatione *litus*, seu actæ videtur solo nigro.

QVÆQ. PROCELLOSO CEPHALOEDIAS ORA PROFVNDO.] A cephalorum abundantia nomen inuenit. Diodoro lib. 14. Κεφαλοίδιον φρούριον. Meminit Str. lib. 6. scribítq. diphthongo. In Antonini Itinerario compertus

sum *Cephaloedin*. Meminit M. Tullius lib. 2. in Verrem Cephaleditanorum à quibus profecta sit correctio anni Verrini, vbi simplice peccatur in vocali, vti & Verrina quarta.

COERVLEIS HORRET CAMPIS PASCENTIA CETE.] De cephalis capiendum. Cete licet plura inerrent maria, frequentiora sunt in Rubro. Dionysius:

> Κήτεα θῖνες ἔχουσιν Ἐρυθραίου βοτὰ πόντου.
>
> *Cete litora habent Erythrai animalia ponti.*

Item apud Solin. c. 65. *Indica maria Balenas habent vltra spatia quatuor iugerum.*

TAVROMINITANA CERNVNT DE SEDE.] De Tauro, & Tauromenio Diodorus lib. 14. ὀχυροῦ δ᾽ ὄντος τούτου καὶ τότε, καὶ μετὰ τὸν πόλεμον ᾤκουν αὐτὸν τείχεσι περιβαλλόμενοι· καὶ τὴν πόλιν διὰ τὸ μεῖναι τοὺς ἐπὶ τὸν Ταῦρον ἀθροισθέντας Ταυρομένιον ὠνόμασαν: *Taurum collem munitum antè, & post bellum circumiecto muro habitarunt, & ciuitatem, quod in Tauro congregati ibi mansissent, Tauromenium nuncuparunt.* Id Silius indicat. *Taurominitanos* cum Romanis fœderatos clamat Tullius Verrina septima. τῷ *Sede*. Antea *Naxos*, Plin. lib. 3. c. 8.

Cætera Elyseis aderat gens Sicana votis.
Mille Agathyrna dedit, perflagatáq. Strongylos Austris,
Mille Thoanteæ sedes Fascellina diuæ.
Tergemino venit numero fœcunda Panormos,
Seu syluis sectare feras, seu retibus æquor
Vertere, seu cælo libeat traxisse volucrem.
Non Herbesos iners, non Nauloecha pigra pericli
Sederunt, non frondosis Morgentia campis
Abstinuit Marte infido, comitata Nemais
Venit Amastra viris, & paruo nomine Thisse,
Et Netum, & Micite, pubésq. liquentis Acheti,
Sidonia & Drepane, atq. vndæ clamosus Helorus.
Et mox seruili vastata Triochala bello,
Sidonios Arabeia ferox, & celsus Ietas,
Et bellare Tabas docilis, Cossyráq. parua:
Nec maior Megara Mute concordibus ausis
Iuuere, & strato Caulum spectabile ponto
Cum sonat Halcyones cantu, nidósq. natantes
Immota gestat sopitis fluctibus vnda.

ELISÆIS ADERAT GENS SICANA VOTIS.] Maro in 8.

> *Insula Sicanium iuxta latus.* —

Item in Gallo verso:

> *Fluctus subterlabere Sicanos.*

In quinto — *portúsq. Sicanos.*

In nono: — *fines super vsq. Sicanos.*

PERFLATAQ. STRONGYLOS AVSTRIS.] Strongylem vnam insularum Aeoli, ipsiúsque regiam facit Eustathius in Dionysium secutus Strabonem lib. 6. Ὧν ἐν μιᾷ τῇ καλουμένῃ Στρογγύλῃ τὸν Αἴολον οἰκῆσαί φασιν, ἥτις βίᾳ μὲν φλογὸς λείπεται τῶν ἄλλων ἐξ νήσων, φέγγει δὲ πλεονάζει: *Quorũ in vna Strongyle dicta Æolum sedem habuisse dicunt, quæ flammæ violentia est infra alias sex insulas, luce antepræcellit.* Plin. lib. 3. c. 9. Tertia Strongyle *à Lipara M. passuum ad exortum Solis vergens, in qua regnauit Æolus, quæ à Lipara liquidiore tantum flamma differt. Cuius fumo quinam flaturi sunt venti in triduum prædicere incolæ traduntur. Vnde Æolo ventos paruisse existimatum.* Varro, Isidorus, Solinus. *Strongylo*, seu *Strongyle* à rotundo nomen est, Strab. lib. 6.

MILLE THOANTEÆ SEDES FASCELLINA DIVÆ.] Dianæ, quæ quòd in Scythia Thoanti regnata coleretur, sæpiculè Silio *Thoantea* nuncupatur. Porro Lampridius Heliogabalo: *Orestem quidem ferunt, non vnum simulacrum Dianæ, nec vno in loco posuisse, sed multa in multis*: è quibus vnum *Fascellina*, cuius nomenclationem affert Lucil. lib. 3.

— *sæpe, quod antè*
Optasti, freta Messanam Regina videbis
Mœnia, tum Liparas, Fascelidis templa Dianæ.

Fasce tectum Dianæ simulacrum è Taurica in Italiam ab Oreste deportatum erat: exinde ipsa *Fascelis* cognominata. Varro nos iuruni venit lib. 4. de L. L. *Incisos fustes, faculas. hæ fancillas Chersonicè di unt Fasces.* Serion' Latina nomina in Sicilia? Seriò notauit M. Tull. lib. 5. in Verrem: *Fuit in illis nauarchis Heracliensis quidam Furius: nam habent illi nonnulla huiuscemodi Latina nomina.* Et olim Rhegii Latinus sermo in ore omnium erat: prænotauimus. Pausanias Laconicis eandem Ὀρθίαν, & Λυγοδέσμαν indigitat: Καλοῦσι δὲ οὐκ Ὀρθίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ Λυγοδέσμαν τὴν αὐτὴν, ὅτι ἐν θάμνῳ λύγων εὑρέθη, περιειληθεῖσα δὲ ἡ λύγος ἐποίησε τὸ ἄγαλμα ὀρθόν.

TERGEMINO VENIT NVMERO FOECVNDA PANORMOS.] Quoniam bello armauit Venatores, Piscatores, Aucupes. Vel, *Tergemino numero*, quoniam Agathyrna, Strongyle, Fascellina mille militum bello sufficientib. Panormus armauerit ter mille.

NON HERBESOS INERS.] Solin. c. 11. *Apud Segestanos Herbesus in medio flumine subita exæstuatione feruescit.* Poëta Herbesum dicit, dum alii belligerant, non se domi tenuisse delinitam otio.

.NON HERBESOS INERS.] An hæc eadem toties inculcatæ Ciceroni *Herbitæ* Verrina quinta? Polybii lib. 1. edente Secerio Σερβησὸν scribitur pro Ἐρβησόν. Vide quæ de *Sedentanis* primis Commentariis annotamus:

NON NAVLOCHA PIGRA PERICLI.] Numero singulario Suetonius extulit Augusti c. 16. *Inter Mylas, & Naulochum. Naulochum* virum nescio quem lego apud Solinum.

NON FRONDOSI MORGENTIA CAMPIS.] *Morgantium* Straboni, cuius attenta lectio reposcere videbitur *Morgentium* lib. 6. Τὸ Μοργάντιον δὲ εἰκὸς ὑπὸ τῶν Μοργήτων ᾠκίσθαι· πόλις δ' ἦν αὕτη, νῦν δ' οὐκ ἔστι: *Morgantium a Morgetibus habitari vero simile est: vrbs olim, nunc non extat.* Plin. lib. 3. c. 5. qui Morgetes, addocet: *A Silaro regio tertia, & ager Lucanus, Bruttiúsq. incipit, nec ibi rara*

incolarum mutatio. Tenuerunt eam Pelasgi, Oenotrij, Itali, Morgetes, Siculi, Græciæ maximè populi. Antiochus Syracusanus: Ἰταλοῦ δὲ τὴν ἀρχὴν Μόργης διεδέξατο, ἀφ᾽ οὗ Μόργητες ἐκλήθησαν· καὶ ὡς Σικελὸς ἐπιξενωθεὶς Μόργητι, ἴδιαν πράττων ἀρχὴν διέστησε τὸ ἔθνος· *Itali imperium Morges excepit, à quo denominati Morgetes; & Siculus hospitio receptus à Morgete proprium constituens principatum gentem diuisit.* Polyb. lib. ιι Μοργαίνη. Liuio lib. 24. *Morgantia.* Dialecti arbitrio scriptura finienda. Verrina 5. variante prima syllaba *Margentini.* Cui hæc animaduersa videbuntur ineptiæ, legat Stephanum voce Ἀδραίνη, Suidam in verbo Νύλα.

VENIT AMASTRA.] Apud Ciceronem in Verrinis minùs rectè scribuntur *Amestrini.* *Amastra* Sicula colonia est, Ponticæ *Amastris*, cuius originem habes apud Memnonem in Historico, meminitq; Catullus in Faselo.

PARVO NOMINE THISSE.] Plin lib. 3. c. 8. *Tissinenses.* quid si *Tissenses?* Ratum facit omen M. Tull. lib. 5. in Verrem: *A Tissensib. perparua, & tenui ciuitate, & aratorib. laboriosissimis, frugalissimisq. hominibus.*

ET NETVM.] A Romanis stetit. Cicero lib. 5. in Verrem: *Netinorum fœderata ciuitas.* Ex hoc Silii loco διόρθωσις. Turnebus lib. 8. Aduers. c. 10. Ptolomæum emendat, & ipsum alibi Tullium.

PVBESQ. LIQVENTIS ACHETI.] Heynsius offenditur hac lectione, ego eius correctione: *Ingentis.* An lib. 6. Maro non præiuit Silio:

> — *campósq. liquentes?*

hoc est, nitentes. Catullus:

> — *in liquentibus stagnis.*

Fortè scribendum *Acithi*: hoc enim nomine fluuium in Sicilia Ptolomæus nominat. Est etiam apud Plin. lib. 4. c. 12. *Acyton* insula, sed hîc disconueniens ob loci posituram.

VNDÆ CLAMOSVS HELORVS.] Aen. 3.

> *Exsupero præpingue solum stagnantis Helori.*

Quibusdam libris adempta est adspirandi nota; etiam apud Scylacem Caryandenum, πόλις Ἔλωρος; ac nonnullis exemplarib. lib. 5. in Verrem *Elorini.*

ET MOX SERVILI VASTATA TRIOCALA BELLO.] Turneb. Ad. lib. 3. c. 1. Stephani auspiciis *Tricala* etiá scribi posse docet. Nomé interpretatur Diodorus Siculus lib. 36. Τριόκαλα δὲ αὐτὴν φασι διὰ τὸ τρία καλὰ ἔχειν· πρῶτον μὲν ναμαϊαίων ὑδάτων πλῆθος, διαφόρων τῇ γλυκύτητι· δεύτερον παρακειμένην χώραν ἀμπελόφυτόν τε, καὶ ἐλαιόφυτον, καὶ γεωργίας δυναμένην θαυμαστῶς· τρίτην, ὑπερβάλλουσαν ὀχυρότητα, ὡς ἂν οὔσης μεγάλης πέτρας ἀναλώτου: Vertam, *Triocala ipsi dicunt è triplici bono, quod illi inest. Primum est manalium aquarum copia, dulcitudine excellentium. Alterum, appositam regionem vitibus & oleis consitam esse, & ad miraculum vsq. quintam coli. Tertium, vrbem esse munitissimam, quippe quòd in rupe ingenti sita ægerrime capi queat.* Hanc arcem belli serui cepere, & summa vi deuastata vrbs est. Narrat Diodorus.

CELSVS IETAS.] Plin. lib. 3. c. 8. *Ietenses* biuocali. Apud Stephanum Ἰαιτία, & Ἰῆται in Sicilia reperio.

COSYRAQ. PARVA.] Nec enim multis alendis par fuerit solum infœcundius. Ouid Fast.

> *Fertil. est Melite sterili vicina Cosyra.*

NEC MAIOR MEGARA MVTE CONCORDIB. AVSIS IVVERE.] *Nec maior.*

sed

sed æqua. Megara vna Boeotiam ab Attica disterminat vrbs populosissima, meminere Strabo, Marcianus, Scylax, Gellius, Scholiastes Græcus Theocriti, Paterculus. Altera est in Sicilia nobilissima quoque, & mater vrbium Thucydidis fide: Ἐκ Μεγαρέων μητροπόλεως οὔσης. & ἐν παλαιοτάταις τῶν Σικελιωτίδων Plut. in Marcello. Est & Megaris *locus non longè à Syracusis*, M. Tull. Verr. 7. Huic Silii æstimatu par est *Mute*, quæ & *Motye*: Thucydidi enim Μοτύη, Plinio lib. 3. c. 8 *Mutyenses*, & Ciceroni lib. 3. in Ver. *Theomnastus Syracusanus in agrum* Mutyensem *cur abs te immissus est?* Neque prauè in eadem Oratione scribunt pòst paulló *Mutenses*. si quidem rectè apud Liuium lib. 27. *Mutini* repræsentantur. Diodorus li. 14. vbi multa de hac vrbe Μοτυαῖοι scribit, & Μοτύωοι, vtroq. nato ex Μοτύη. Eam porro facit insulam non procul ab Eryce, & Cartaginiensium coloniam, in quam soliti ipsi velut in portum descendere. Item iam olim à Dionysii temporibus Pœno fidissimam. Vero tamen proximum est hodie à Romanis fuisse: quia eodem autore postea ab Himilcone Pœna capto, miserriméq. dispoliata, & infantium mulierumq. diriter innocentia vexata: vnde illis in Pœnos odium durauerit. Eam vt æquemus Megarę, ponam Diodori verba: Αὕτη δ' ἡ πόλις ἦν ἐπί τινος νήσου κειμένη, τῆς Σικελίας ἀπέχουσα σταδίους ἕξ, τῷ δὲ πλήθει, καὶ τῷ κάλλει τῶν οἰκιῶν εἰς ὑπερβολὴν φιλοτεχνημένη διὰ τὴν εὐπορίαν τῶν κατοικούντων: *Vrbs hæc in insula est stadia sex à Sicilia remota, ædificationum multitudine, ac specie nimium quantum artis habet: tantæ ciuium sunt opes.* Motyes positum describit Pausanias Eliacωn lib. 1. Ἔστι δὲ κατὰ τὴν ἄκραν τὴν ἐν Σικελίᾳ τὴν τετραμμένην ἐπὶ Λιβύης, καὶ Νότου, καλουμένην δὲ Πάχυνον, Μοτύη πόλις· οἰκοῦσι δὲ Λίβυες ἐν αὐτῇ, καὶ Φοίνικες: *Promontorio Siciliæ Pachyno, quod Libyæ Notóq. obuertitur, Motye ciuitas incumbit, quam Libyes habitant, & Phœnices.*

STRATO CAVLVM SPECTABILE PONTO.] Malè initiati Grammaticæ sacris reperto *Caulon spectabile* [quod vtiq. tertii flexûs apparebat] orationem velut solœcam abominati rescripsere *Caulum*. Nec animaduerterunt id genus locutiones Silio creberrimas esse. Ac ne longè arcessamus auxilia, pòst habes:

— immedicabile visum

Seditio. —

Item lib. 6.

— exiguis vigor admirabile membris.

Caulonem claudunt Siciliæ terminis Maro Æneid. 3.

Caulonisq. arces, & naufragum Scylaceum.

Ouid. 15. Metam.

— Caulonáq. Naritiámque,

Euincitq. fretum, Siculiq. angusta Pelori.

Scylax: ἀπὸ γὰρ Ῥηγίου πόλεις εἰσὶν αἵδε, Λοκροί, Καυλωνία, Κρότων, Λακίνιον ἱερὸν Ἥρας, καὶ νῆσος Καλυψοῦς: *A Rhegio ciuitates hæ, Locri, Caulonia, Croton, Lacinium Iunoni sacrum, atq. insula Calypso.* Quæ verba compendio excerpta sunt à Strabone lib. 6. quicum hæc, quæ tradimus, qui contenderit, veritatem nobis non derogabit. Marcianus:

Ἕξῆς μὲν τούτων πρῶτα μὲν Καυλωνία, [scribe δὲ pro μὲν]

Ἐκ τοῦ Κρότωνος ἧς ἴσχ' ἀποικία, [Præfuit ἴσχ' ἀποικίαν.]

Ἀπὸ τοῦ συνεχοῦς κειμένη τῇ πόλει [γρ. πρὸς τῇ]
Αὐλῶνος, αὕτη τοὔνομ' ἔχει οἷς ὕστερον
Μετωνομάσθαι τῷ χρόνῳ Καυλωνίαν.
Post ciuitates has sequitur Caulonia,
Opus Crotonis quæ fuit & colonia
A valle vicina vocabulum trahens
Aulonia, tum posteris Caulonia.

Polyb. lib. 10. Ῥήγιον, Καυλωνία, καὶ Κρότων· ἔπι δὲ Μεταπόντιοι, καὶ Θούριοι ταύτην ἐπέχουσι τὴν παραλίαν: *Rhegium, Caulonia, Croton, præterea Metapentij, & Thury huic adiacent mari.* Solinus c.8. positam vult à Crotoniensibus, & Marcianus: Ἐκ τῶν Κρότωνος. Solinus *Caulonam*, & *Cauloniam* Liuius lib. 27. nominat, nec Bruttiis abiungit. Maneat *Caulon spectabile.* Τὸ k vocis initio supereffluere notauit & Eustath. in Odyss. β.

CVM SONAT HALCYONES CANTV.] Tunc enim mollissima pelago est malacia, præsertim Siculo. Plin. lib. 10. c. 32. *Fœtificant bruma, qui dies Halcyonides vocantur, placido mari per eos, & nauigabili Siculo maximè. Halcyonidum* verò dierum quis numerus, lis est non parua. Plin. lib. 2. c. 47. scribit *Halcyonia dies occupare quatuordecim.* & suprà: *Faciunt autem septem ante brumam diebus nidos, & totidem sequentibus pariunt.* Philochorus [referente in Il. 9. Eustath.] intra nouem conclusit: Demagoras Samius intra septem, Simonides intra quinque, illumq. secutus Aristoteles lib. 5. Hist. Anim. c. 8. vbi tempestas ista voce aptissima dicitur λαιθάνεμος ὥρα: *Tempestas ventorum deleta.*

NIDOQ. NATANTES IMMOTA GESTAT SOPITA FLVCTIBVS VNDA.] Fabula relata Apollod. li. 1. & vberius Ouid. Met. 11. Eustath. Com. in Il. 9. Indignabatur Iupiter, quòd Halcyon Ceycem maritum Iouem appellitaret, quòdque pari licentia illa Iuno a marito salutaretur: illius ergo ambos auibus vertit. Auctáq. pœna non nisi circa litus, & hyeme permisit nidificare: vnde & nomen Halcyonum παρὰ τὸ ἐν ἁλὶ κύειν: *Quòd in mari pariant.* Quod autem earum oua iactarentur vndis, nec genus sobolesceret, diuturnus ingénsq. luctus eos inuasit. Tandem mouetur super casu tanto Iupiter, & in misericordiam flexus per eos dies, quibus Halcyon ouis incubat, tranquillitatem mari reponit, pariunt illæ. Nidos congerunt, compinguntq. tam firmaꝫ, tàmq. ingeniosa strue, vt & lapidem impactum, ferrúmq. pertinaciter respuant, autor Aelianus libro nono Animalium capite decimo & septimo.

Ipsa Syracusæ patulos vrbs inclyta muros
Milite collecto, variísq. impleuerat armis.
Ductores facilem impelli, lætámq. tumultus
Vaniloquo pubem furiabant insuper ore.
Nunquam hoste intratos muros, & quattuor arces,
Et Salaminiacis, quantam, Eoísq. trophæis.
Ingenio portus vrbs inuia fecerit vmbram
Spectatum proauis, ter centum ante ora triremes

Vnum naufragium, mersásq. impune profundo
Clade pharetrigeri subnixas regis Athenas,
Flammabant vulgum geniti Carthagine fratres
Pœni matre genus, sed quos sub crimine pulsus
Vrbe Syracosia Libycis eduxerat oris
Trinacrius genitor, gemináq. à stirpe parentum
Astus miscebant Tyrios leuitate Sicana.

IPSA SYRACVSÆ PATVLOS VRBS INCLYTA MVROS.] Ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα σταδίων ἔχουσα τὸ τεῖχος: *Centum & octoginta stadia muri ambitu continebantur,* Strabo lib. 6. Statim enucleatius. Verrina quarta: Vrbem *pulcerrimam Syracusas qua cùm manu munitißima esset, tum loci natura terra, ac mari claudebatur.*

DVCTORES.] Syracusanorum Hippocrates, atq. Epicydes, Liuius lib. 24. Plut. in Marcello.

ET QVATVOR ARCES.] Ausonius:

— *quadruplices Syracusas.*

Siciliæ quæstor lib. 4. in Verrem: *Námq. Syracusa tanta est vrbs, vt ex quatuor vrbibus maximis constare dicatur.* Compendio. Quarum vna est *Insula*, altera *Acradina*, tertia *Tyche*, quarta *Neapolis*. Inibi plura. Plutarch. in Marcello *Nean*, & *Nexapylum Insulam* nominat: cæteris conuenit. Vide Thucyd. in 6. Syracusas à quinque arcibus, siue vrbib. *Pentapolim* scribit Strabo lib. 6.

NVNQVAM HOSTI INTRATOS MVROS.] Val. Max. lib. 4. c. 1. de Marco Marcello: *Primus & Annibalem vinci, & Syracusas capi posse docuit.* Nihilominus Mariana lib. 2. c. 5. tradit Leontinis captis Syracusas etiam redegisse in potestatem Agathoclem prodente Amilcare Pœno, quem illi contra Agathoclis potentiam auxiliarem aduocarant. Ex qua vetere memoria promtum id? Certè Diodorus Siculus Amilcarem captum à Syracusanis narrat lib. Bibliothecæ vicesimo, item ludibriosa morte periisse, tum eius caput ad Agathoclem res in Africa gerentem asportatum, Cicero item Verrina septima: *Post Syracusas conditas quem in portum nunquam hostis accesserat.*

ET SALAMINIACIS QVANTAM, EOISQ. TROPÆIS INGENIO PORTVS VRBS INVIA FECERIT VMBRAM.] *Inuia*, ἀπρόσιτος, ab accessu immunis. *Salaminiacis*, &c. dicit gloria victoriarum, & splendore vrbis Syracusanæ obscurari Atheniensium tropæa de Oriente, siue Persarum rege, quo ad Salamina deuicto Athenienses tropęa statuerant. Ideo *Eoïs tropæis*: ideo subiiciet claras animis, seu

Clade pharetrigeri subnixas regis Athenas.

Super qua victoria consulendi Cicero, Isocrates, Plut. variis locis, Aemylius Probus, Diodorus, Iustinus, Strabo, Herodotus, alii. quos singulatim non excio, quia scribit in Dionysium Eustathius eam pugnam paullo humaniorem ignorare neminem. *Fecerit vmbram.* Liuius lib. 38. dixit *sub vmbra Scipionis ciuitatem dominam orbis terrarum latere*, hoc est, cùm de Roma taceatur, Scipionem vnum omnium ore ferri: *Ingenium portus* descri-

bitur li. 4. in Verrem: *Quò neque Cartaginienſium glorioſiſſimæ claſſes, cùm mari plurimùm poterant, multis bellis ſæpe conatæ, vnquam adſpirare potuerunt: neque populi Romani inuicta ante te Prætorem gloria illa naualis vnquam tot Punicis, Sicilienſibuſque bellis penetrare potuit.*

SPECTATVM PROAVIS TERCENTVM ANTE ORA TRIREMES VNVM NAVFRAGIVM, MERSASQ. IMPVNE PROFVNDO.] Athenas. Magiſter lib. 5. in Verrem: *Quò Athenienſium claſſis ſola poſt hominum memoriam CCC. nauibus vi, ac multitudine inuaſit: quæ in eo ipſo portu loci ipſius, portuſq. natura victa, atq. ſuperata eſt. Hîc primùm opes illius ciuitatis victæ, comminutæ, depreſſæq. ſunt: in hoc portu Athenienſium nobilitatis, imperij, gloriæ naufragium factum exiſtimatur.* Quo ex loco pateſcunt magis illa Silii: *Nunquam hoſti intratos muros, & Vrbs inuia.* item, *Ingenio portus.* Denique diſcipulum à magiſtro mutuaſſe. Verùm nauium numerum auctiorem fabricat Diodorus lib. 13. Φαρίω Εὐρυμέδων, ἐ Δημοσθένης καταπεπλευκότες μετὰ τῆς Ἀθηναίων μεγάλης δυνάμεως πολλῆς .. ἦγον, τριήρεις πλείους τῶν τριακοσίων δέκα: *Eurymedon, & Demoſthenes cùm Athenis copiis bene multis instructi nauigaſſent . . . ducebant autem trirenses plures trecentis ac decem.* Aelianus lib. 5. c. 10. Athenienſes perdidiſſe ſcribit ἐν Σικελίᾳ τεσσαράκοντα καὶ διακοσίας: *In Sicilia ducentas & quadraginta.* triremes. Aliud autem *perdidiſſe*, aliud eò perduxiſſe. Thucydides lib. 7. extremo vtriúſ. claſſis numerum paulominùs ducentarum nauium fuiſſe affirmat. Liuius eiuſdem cladis comminit, triremes non reuocat ad calculos.

SVBNIXAS REGIS ATHENAS.] Antè expoſui vnde tanta Athenienſibus animi inſolentia: nunc dicimus laceſſitam eam Segeſtanorum pollicitis, & talentis ex Thucydide, qui lib. 6. fuſiùs iſta perſequitur.

Quæ cernens ductor, poſtquam immedicabile viſum
Seditio, atque vltro bellum ſurgebat ab hoſte,
Teſtatus diuos Siculorum, amnéſq. lacúſq.
Et fontes Arethuſa tuos, ad bella vocari
Inuitum, quæ ſponte diu non ſumpſerit, hoſtem
Induere arma ſibi, telorum turbine vaſto
Aggreditur muros, atq. armis intonat vrbi.
Par omneis ſimul ira rapit, certántq. ruúntq.
Turris multiplici ſurgens ad ſydera tecto
Exibat, tabulata decem cui creſcere Graius
Fecerat, & multas nemorum conſumpſerat vmbras.
Armatam hinc igni molem, & deuoluere ſaxa
Certabant, calidæq. picis diffundere peſtem.
Hic procul ardentem iaculatus lampada Cimber
Coniicit, & lateri telum exitiabile figit.
Paſcitur adiuto Vulcanus turbine venti,
Gliſcentémq. trahens turris per viſcera labem.
Perq. altam molem & turris naſcentia tecta

Scandit ouans, rapidísque vorat trepidantia flammis
Robora, & ingenti simul exundante vapore
Ad cælum victor nitentia culmina lambit.
Implentur fumo & nebula caliginis atræ,
Nec cuiquam euasisse datur, ceu fulminis ictu
Correptæ rapido in cineres abiere ruinæ.

TESTATVS DIVOS SICVLORVM.] *Orcum*, Ciceroni in Verrinis, *Triptolemum* ibidem, & in Fastis Ouid. *Cererem*, quæ Syracusis dicta Σιτὼ autore Eustathio, & Athenæo. *Proserpinam* vulgatiore notitia, retractiore Venerem, quæ Syracusis Εὐδαίμων dicta teste Hesychio. *Dianam*, Plut. in Marcello, cuius festo captæ Syracusæ. *Palicos* Silio, *Mineruam*. *Iouem Olympium*. *Apollinem* Curtii lib. 4.

TESTATVS DIVOS.] Fetialis instar, de quo Dionysius li. 2. ἔπειτα δὲ τοὺς ὁρκίους τὸν τε Δία, καὶ τοὺς ἄλλους ἐπικαλεῖτο θεοὺς μαρτυρόμενος ὅτι δίκας αἰτῶν ἥκει περὶ τῆς Ῥωμαίων πόλεως. *Vbi Siciliæ fines cũ teneret Iouem, aliósque Deos inuocabat testatus iura se pro rep. R. poscere.* Plutar. in Numa: Ἀγνωμονούντων δὲ μαρτυράμενοι θεοὺς, καὶ κατευξάμενοι πολλὰ καὶ δεινὰ καθ᾽ αὑτῶν αὐτοί τε καὶ τῆς πατρίδος, εἰ μὴ δικαίως ἐπεξίασιν. *Illis inimicitias professis Deos testati, multa, eáque grauia sibi imprecati & patriæ, nisi iure egressi sint ad bellum.*

INVITVM, QVÆ [ARMA] SPONTE DIV NON SVMSERIT.] Vt verum? Non ita diu factum, cùm tergeminis Nolæ portis emisso milite Annibalem profligant, à me Plutarchus. Præterea Plinius lib. 7. c. 25. hunc Marcellum *vndequadragies dimicasse* adserit: & Soli. c. 6. qui pote, si paucos post annos interceptus à Pœnis occidit, & iam diu arma non sumsit? Nec lis dirimetur, aut Poëta adminiculatior erit τῷ *Sponte*: suopte námque consilio Marcellus in hostem erupit Nola. Sed forti viro, pugnaci: perstrẽnuo, mora omnis odio est, & longa. Poëtica igitur anxesi multum Marcello dignitatis accedit. Ammianus Marcellinus l. 25. memorat *diuersis in locis prælia xx. Marcelli*: nisi si exemplaris fluxa fides est. Certè Vespasianus in sola Britannia tricies cum hoste conflixit. Tranquillus c. 4.

DEVOLVERE SAXA CERTABANT.] Non in eos, qui muros propius suggrediebantur, sed in naues etiam quæ *procul*, *saxa ingenti pondere emittebat* Archimedes, Liuius l. 24. Polyb. li. 8. Ὁ δὲ προειρημένος ἀνὴρ παρεσκευασμένος ὄργανα πρὸς ἅπαν ἐμμελὲς διάστημα, πόρρωθεν μὲν ἐπιπλέοντας τοῖς εὐτονωτέροις, καὶ μείζοσι λιθοβόλοις, καὶ βέλεσι τιτρώσκων. *Vir ille, quem prædiximus paratis instrumentis iusto spatio eminus nauigio subeuntes valentiorib. ac maiorib. machinis, ac iaculis conuulnerans.*

PASCITVR ADIVTO VVLCANVS TVRBINE VENTI.] Placeat: *Adiectis*, *Adiuncto*, *Adiutus*, non *Adiuto*.

TVRRIS NASCENTI TECTA.] Membranæ:

Toties surgentia tecta.

Malim: — *tectis crescentia tecta.*

quippe in ea turri *tabulata decem crescere fecerat* Archimedes, & *lampas ardens affixa lateri* turris sensim altiora, atque altiora petebat. Sed prima lectio non improbanda: tecta, qua surgunt, crescúntue, ea nascuntur.

RAPIDISQVE VORAT TREPIDANTIA FLAMMIS ROBORA.] Trepidãtia;

quia in iis flammæ trepidantes, quas *tremulas* Ecloga 8. dixit Virg. vt *æstum tremulum* Lucret. apud Macrob. li. 6. c. 4 Sic Hor. li. 2. Od. 2.

— obliquo laborat
Lympha fugax trepidare riuo.

Audentior his Ausonius Idyllio 9.

— crispóque tremori
Vibrantis setæ nutans consentit arundo.

Propert. lib. 4. Eleg. 6.

Armorum & radiis picta tremebat aqua.

Fors *Icta tr. a.* Neque hac lectione trepidabo sequi, Aut *Trepidantia robora*, quæ modo mouentur in ruinam prona, modò alia re quapiam obiecta repelluntur, & suspenduntur à casu. Sic li. 1. Punicorum:

— trepidantia fumant
Mœnia.

quæ in casum prona. Quid ergo mirum iactari, & *trepidare robora* flammis correpta, & semiambusta? Displicet eorum præpostera cura, qui mutationibus insidiantes, quod ante pedes est, non dispiciunt probum sit, necne. Alioqui non ineptum, quod oggerunt

— crepitantia flammis
Robora.

NITENTIA CVLMINA LAMBIT.] *Trepidantia* diximus robora: modo *Nutantia culmina*, quamuis libri non addicant, pellit ea lux tenebras. Sed addit verborum series, mox:

— in cineres abiere ruinæ.

Par contra pelago miseris fortuna carinis.
Nanque vbi se propius tectis, vrbíque tulere,
Quà portus muris pacatas applicat vndas,
Improuisa nouo pestis conterruit astu.
Trabs fabre teres, atque erasis vndique nodis
Nauali similis malo, perfixa gerebat
Vncæ tela manus, ea celso ex aggere muri
Bellantes, curui rapiebat in aëra ferri
Vnguibus, & mediam reuocato ferebat in vrbem.
Nec solos vis illa viros, quin sæpe triremem
Belligeræ rapuere trabes, cùm desuper actum
Incuterent puppi chalybem, morsúsque tenaces.
Qui simul affixo vicina in robora ferro
Sustulerant sublime ratem (miserabile visu)
Per subitum rursus laxatis arte catenis
Tanta præcipitem reddebant mole profundo,
Vt totam haurirent vndæ cum milite puppem.
His super insidiis angusta foramina murus

Arte cauata dabat, per qua confundere tela
Tutum erat oppoſito mittentibus agere valli.
Nec ſine fraude labos, arcta ne rurſus eodem
Spicula ab hoſte via vicibus contorta redirent,
Calliditas Graia, atque aſtus pollentior armis
Marcellum, tantáſque minas, terráque maríque
Arcebat, ſtabátque ingens ad mœnia bellum.
Vir fuit Iſthmiacis decus immortale colonis,
Ingenio facile ante alios telluris alumnos,
Nudus opum, ſed cui cælum terræque paterent.
Ille nouus pluuias Titan vt proderet ortu
Fuſcatis triſtis radijs, ille hæreat, anne
Pendeat inſtabilis tellus, cur fœdere certo
Hunc affuſa globum Tethis circumliget vndis
Nouerat, atque vna pelagi lunæque labores,
Et pater Oceanus qua lege effunderet æſtus.
Non illum mundi numeraſſe capacis arenas
Vana fides, puppes etiam, conſtructáque ſaxa
Fœminea traxiſſe ferunt contra ardua dextra,
Hic dum Italum ductorem aſtu, Teucróſque fatigat
Adnabat centum late Sidonia velis
Claſsis ſubſidio, & ſcindebat cærula roſtris.
Erigitur ſubitas in ſpes Arethuſia proles;
Adiungitque ſuas portu progreſſa carinas.
Nec contra Auſonius tonſis aptare lacertos
Addubitat, mercíſque celer fodit æquora remis.
Verberibus torſere fretum, ſalis icta frequenti
Albeſcit pulſu facies, pérque æquora late
Spumat canenti ſulcatus gurgite limes.
Inſultant pariter pelago, ac Neptunia regna
Tempeſtate noua trepidant, tum vocibus æquor
Perſonat, & clamat ſcopulis clamoris imago.
Ac iam diffuſus vacua bellator in vnda
Cornibus ambierat patulos ad prælia fluctus,
Nauali claudens humentem indagine campum.
At ſimili curuata ſinu diuerſa ruebat
Claſsis, & arctabat lunato cærula gyro.

PAR CONTRA PELAGO MISERIS FORTVNA CARINIS.] Vt terra,

námque Romanorum conatus egregiè ludificatus sit vnus Archimedes, Liuius dicet lib.24. Plutarchus in Marcello,& qui vtrosque docuit Polybius li.8. ex quo Polybio sumsit ista Suidas ἐν τῷ Ἀτυχεστέρα: Μία ψυχὴ τῆς ἁπάσης πολυχειρίας ἐν ἐνίοις καιροῖς, ἀνυσιμωτέρα: ὡς Ἀρχιμήδης ἐν Συρακούσαις μόνος πολλῶν Ρωμαίων. *Vna quandoque anima toto plurium molimine & opera efficacior est, vt Archimedes solus Syracusis multis valentior fuit Romanis..*

BELLANTES CVRVI RAPIEBAT IN AERA FERRI VNGVIBVS.] I ad præcitatos Autores. Similis machinamenti vsus Batauis li.4. Hist. Taciti: *Præcipuum pauorem intulit suspensum, & nutans machinamentum, quo repente dimisso præter suorum ora singuli, pluresúe hostium sublimè rapti, verso pondere intra castra effundebãtur. Forma expreßior à Silio reddita.* Ferreæ istæ manus è catena Archimedea ludebant. Polyb. li.8. χεῖρα σιδηρᾶν ἐξ ἁλύσεως δεδεμένην. *Ferream manum è catena ligatam*, alibi ex asseribus. Curtius lib.4. *Vnci quoque & falces ex asseribus dependentes, aut propugnatores, aut ipsa nauigia lacerabant.* Anterius *Harpagones* vsu vulgi appellauerat, Dio Ecloga 45. Legationum de oppugnatione Hierosolymorum: Τοὺς δ' ἁρπάγαις ἀνέσπων, ἑτέρους δὲ ... σανίσι παχείαις συμπεπηγμέναις τε, καὶ σεσιδηρωμέναις πρὸ τοῦ τείχους καθιέντες ἀπώθουν. *Quosdam harpagonib. auellebant quosdam præliandi occasioni imminentes auertebant, craßisque asserib. compactis, & præferratis ante muros eos prosternebant.* Liuius li.38. *Asserib. falcatis detergebat pinnas.* Quandoque è contis', & hastilibus, vnde δορυδρέπανα dixere. Strabo l.4. Κατέσπων οἱ Ρωμαῖοι τὰ ἱστία δορυδρεπάνοις. *Longurijs falcatis vela dilacerabant Romani.* Suidas: Οἱ δὲ βάρβαροι δρεπανηφόρῳ καμάκι τὸ σχοινίον, ᾧ εἴχετο ἡ ναῦς, διακόπτουσι. *Barbari falcifera pertica rudentem quo nauis herebat, discindunt.* Vt hic contra vndantia vela falcata hastilia, quæ firmiora valuere: ita ad pinnas reuellendas, & summa murorum rudentes falciferi apud Appianum Annibalicis vsui sunt Canoneo Tarenti arcem captanti: Καὶ δρεπάνοις ἀπὸ καλῶν ἐπάλξεις τε κατέσυρε, καὶ τὸ τεῖχος ἀπεγύμνου. *Nexis ad rudentes falcib. pinnas detergebãt, & muros enudabant. Lupos* vocat Liuius l.28. in oppugnatione Oringitana: *In alios lupi supernè ferrei iniecti, vt in periculo essent* (Romani) *ne suspensi in murum extraherentur.* Cogitatim ait Silius *Bellantes*: σὺν αὐτοῖς γὰρ τοῖς ὅπλοις τοὺς ἄνδρας ἐξαιροῦντες ἐρρίπτουν. *Cum armis ipsis viros sublime raptos deijciebant.* Syracusani ferreis istis manibus, Polyb. li.8.

HIS SVPER INSIDIIS ANGVSTA FORAMINA MVRVS ARTE CAVATA DABAT.] Polybius li.8. Κατεπύκνωσε τρήμασι τὸ τεῖχος ὡς παλαιστιαίοις τὸ μέγεθος κατὰ τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν, οἷς τοξότας, καὶ σκορπίδια παραστήσας ἐντὸς τοῦ τείχους, καὶ βάλλων διὰ τούτων ἀχρήστους ἐποίει τοὺς ἐπιβάτας. Liuius li. 24. interpretator. *Murum ab imo ad summum crebris cubitalibus ferè cauis aperuit, per quæ caua pars sagittis pars scorpionibus modicis ex occulto petebant hostem.* Vt Liuius, sic elocutus est Plinius li.11.c.51. *Recepto enim vt duob. sub pectore cauis spiritu.* Inscitia. supposuit *Cannis* Sic Prud. li.2. contra Symmachum:

— *cauis formica recondat.*

Silium præformauit Virg. Georg.1.

Inuentúsque cauis bufo.

Lamprid. in Heliogabalo *Caua* vocat meatus corporis, seu poros: *Cuncta caua corporis.* Sic Auienus Fab.34. de Formica:

— *breuib. condidit ante cauis.*

Ter-

Terentian. *Cauum* pro *Puteo* posuit

Donec lubrica sarcina
Tantisper spatium caui.

NVDVS OPVM.] Archimedes earum contentione opinor: nam Hieronem regem cognatione tangebat. Plutarchus in Marcello: Ἀρχιμήδης Ἱέρωνι τῷ βασιλεῖ συγγενὴς ὢν, καὶ φίλος. *Archimedes Hieroni regi cognatus cum esset, atque amicus.*

HÆREAT, ANNE PENDEAT INSTABILIS TELLVS.] Stare nescia, agitata. Quod qui pro magno habet, significat veteribus non satis decretum Tellus moueatur, necne? Certè terram non quiescere, sati sunt Heraclides Ponticus, Ecphantus Pythagoreus, & Democritus recensiti Plutarcho de Placitis Phil. lib. 3. c. 13. Cicero in Academicis lib. 4. *Nicetas Syracusius, vt ait Theophrastus, cælum, Solem, Lunam, stellas supera denique omnia stare censet: atque præter terram rem nullam in mundo moueri, quæ circa axem se summa celeritate conuertat, & torqueat, eadémque effici omnia, quæ si stante terra cælum moueretur; atque hoc etiam Platonem in Timæo dicere quidam arbitrantur, sed paullo obscurius.* Nos pluribus in eam sententiam alicubi inquirimus: an etiam vulgabimus?

— Θεῶν ἐν γούνασι κεῖται.

NON ILLVM MVNDI NVMERASSE CAPACIS ARENAS VANA FIDES.] Exstat etiamnum libellus Lutetiæ cusus anno 1557. Paschasii Hamelii regii Mathematici in Archimedis præclari Mathematici librum de numero arenæ, cuius in proœmio Gelonem affatur Archimedes.

PVPPES . . FOEMINEA TRAXISSE MANV.] Emiratus sum Heynsii incogitantiam, qui hunc locum à lectore non captum iri seuerè pronunciat, nisi plurium manus obseruet. Videamus. Silius, & Plut. in Marcello miraculum putant, vnius manu nauem trahi, ille fœminæ, hic Archimedis ipsius. Spectemus Archimedem ludum hunc ludentem Hieroni in Plutarchi scena: Θαυμάσαντος δὲ τοῦ Ἱέρωνος, καὶ δεηθέντος εἰς ἔργον ἐξαγαγεῖν τὸ πρόβλημα, καὶ δεῖξαί τι τῶν μεγάλων κινούμενον ὑπὸ σμικρᾶς δυνάμεως, ὁλκάδα τριάρμενον τῶν βασιλικῶν [prætulerim τριαρμένων, cùm emissent nauem regii, siue Hieronis Palatini, quorsum enim suis emeret impendiis Archimedes, præsertim *nudus opum*? adeone sordidus Hiero, vt machinarium sibi gratificantem nō sumtu leuaret?] πόνῳ μεγάλῳ καὶ χειρὶ πολλῇ νεωλκηθεῖσαν, ἐμβαλὼν ἀνθρώπους τε πολλοὺς, καὶ τὸν συνήθη φόρτον, αὐτὸς ἄπωθεν καθήμενος, οὐ μετὰ σπουδῆς, ἀλλ' ἠρέμα τῇ χειρὶ σείων, ἀρχήν τινα πολυσπάστου μηχανήματος προσηγάγετο, λείως καὶ ἀπταίστως, καὶ ὥσπερ διὰ θαλάσσης ἐπιθέουσαν. Hieroni visus erat Archimedes iactantior, promisso mouere, atque impellere se hunc orbē terrarū posse, si aliud haberet solùm, in quo consisteret, atque instrumenta statueret: igitur *mirante Hierone, & rogante reapse id præstari, ostendique magnum quidpiam parua vi moueri, à palatinis nauem coemtam ingenti labore, multáque manu nauali extractam, multis hominibus, & ordinario onere instructis, Archimedes ipse procul sedens absque contentione, quietè, manu impellebat, capite machinæ cuiusdam validè trahacis applicato, illa in solo veluti in salo, leuiter, ac sine offensâ decurrebat.* Da machinam validè trahacem, da naualem, da fœminam: cur illâ nōn æquè viro nauem emoueat? an quia Heynsius quod non capit, ab aliis capi non posse confidenter adseue-

rat? Sed nihil agit Archimedes, præquam aget, priori menda nitidius sublata. Scribo ergo ὁλκάδα τετράρμενον nauem, tribus impulsam velis, quales regiæ: nam talem Hieronis Athenæus describit quamplurimis l. 5. & Pollux τετράρμενον Antigoni nauem, tribus velis aptam interpretatur. Tum dicam nauem è regiis vnam tribus velis aptam ab Archimede ductu facili promotam.

CONSTRVCTAQVE SAXA.] Non domum actam ingenio Archimedis, non opinor, nec traditum vlli: sed struem congeriémque saxorum, quo onerosior esset nauis, & deuoluta facilè mirabilior. Innuit Plutarchus illo τὸν συνήθη φόρτον, suetum onus, quod ad onus referendum: neque enim spectabili miraculo necessariæ merces.

Nec mora, terrificis sæuæ stridoribus æris
Per vacuum latæ cantu resonante profundum
Incubuere tubæ, queis excitus æquore Triton
Expauit, tortæ ad certantia murmura conchæ.
Vix meminere maris, tam vasto ad prælia nisu
Incumbunt proni, positisq; in margine puppis
Extremæ plantis, nutantes spicula torquent.
Sternitur effusis pelagi media area telis,
Celsáq; anhelatis exurgens ictibus alnus.
Cærula nigranti findit spumantia sulco.
Ast aliæ laceræ, atque incussi roboris ictu
Detergent remos, aliæ per viscera pinus
Transmissis ipso retinentur vulnere rostris
Quo retinent: medias inter sublimior ibat
Terribilis visu puppis, qua nulla per omne
Egressa est Libycus maior naualibus æuum.
Sed quater hæc centum numeroso remige pontum
Pulsabat tonsis, velóq; superba capaci,
Cùm rapidum hauriret Boream, & cornibus omnes
Colligeret flatus, lento se corpore agebat
Intrares fluctus solis si pulsa lacertis.
Procurrunt leuitate agili, dociles q; regentis
Audiuisse manum Latio cum milite puppes.
Has vt per læuum venientes æquor Himilco
In latus obliquas, iussámque incurrere proram
Conspexit, propere diuis in vota vocatis
Aequoris, intento volucrem de more sagittam
Assignat neruo: vtque oculis librauit in hostem.
Et calamo monstrauit iter diuersa relaxans

Brachia, deduxit vultu comitante per auras
In vulnus telum, & residentis puppe magistri
Affixit plectro dextram, nec deinde regenda
Puppe manus valuit flectenti immortua clauo.
Dumque ad opem accurrit ceu capta nauita puppe,
Ecce iterum fatóque pari neruoque sagitta
In medium perlapsa globum, transuerberat ictu
Orba gubernacli subeuntem munera Taurum.
Irrumpit Cumana ratis, quam Corbulo ductor
Lætáque complebat Stabiarum littore pubes.

TORTÆ CERTANTIA MVRMVRA CONCHÆ.] Tritonum repertum inspirare concham. Moschus Id. 2.

— πὰρ δ' ἀμφὶ μιν ἠγερέθοντο
Τρίτωνες πόντοιο βαρύθροοι αὐλητῆρες
Κόχλοισιν ταναοῖς γάμιον μέλος ἠπύοντες.
— *fundebantur eum vndique circum*
Tritones, alto qui habitantur sub gurgite ponti,
Oblongis conchis Hymenæe Hymenæe canentes.

Apud Theocritum Id. 23. Amycus concha certamini præcinit
Ἦ ῥ', Ἄμυκος, καὶ κόχλον ἑλὼν μυκήσατο κοῖλον.
Dixerat, ecce cauata Amycus ferit æthera concha.

Id. 9. — Ὁ δ' ἐγκαναχήσατο κόχλῳ.
— *concha sum obtuso clangore strepebat.*

Didymus in Iliad. 18. Ποιητὴς ὀνόμασε τὴν σάλπιγγα, ἐπεὶ οὐδέπω εὕρητο παρὰ τοῖς παλαιοῖς· κόχλῳ γὰρ θαλασσίῳ ἐσάλπιζον. *Poëta tubam nominauit, quòd nondum à veterib. inuenta fuisset: marina námque concha canebant.* Hinc Theognidis griphus:
Ἤδη γάρ με κέκληκε θαλάσσιος οἴκαδε νεκρὸς,
Τεθνηκὼς, ζωῷ φθεγγόμενος στόματι.

Reddo Latio:
Mortua muta maris me iam reuocauit in ædes,
Mortua & exanimis vox dum animata volat.

Metamorph. 1.
Cæruleum Tritona vocat, concháque sonanti
Inspirare iubet, fluctúsque & flumina signo
Iam reuocare dato.

CELSAQVE ANHELATIS EXSVRGENS ICTIBVS ALNVS.] Dum enim iciunt mare remiges, anhelant. Fast. 4.
Cuius anhelatis ignibus ardet humus.

AST ALIÆ LACERÆ.] Multa circà suadent hæc retineri. Modius: *Latere.*

DETERGENT REMOS.] *Deterunt.* Liuius lib. 38. *Arietib. muros quatiebat: asserib. falcatis pinnas detergebat*, hoc est, deterebat, detrahebat, defringebat. Ductum à Græcis. Iliad. x. Troiam ab igni detergeri canit Homerus,

— ἀΐσσι ἅπασα

Γλισσόφ… ἔθοσα πεὶ σμήχειν κατ' ἄκρης.

LENTO SE CORPORE AGEBAT.] Modius *robore.* an fortè remi decerpuntur ex robore? Cui rescribendi veniet tam dira libido, rescribat

— lento corpore se agebat.

& spectabimus oculis ipsam lentitudinem testudineam. Sed mutatio nihil opus, cùm prima lectio sit optime constituta: nisi siquis nauem spiritum esse velit, illi equidem fas fuerit *corpore* nauem exinanire.

DOCILESQVE REGENTIS AVDIVISSE MANVM.] Lucanus li. 3.

Qua nullam melius pelago turbante carinæ
Audiuere manum.

Georg. 1. *— audit currus habenas.*

AFFIXIT PLECTRO DEXTRAM.] *Plectro* gubernaculum dicit, quo vide πηδαλιοῦχοι solent. Indicatur illo

— transuerberat ictu
Orba gubernaclis subeuntem munera Taurum. Iteratò:
Non plectro ratis, aut frangendæ in vulnera proræ
Parcitur.

COMPLEBAT STABIARVM LITORE PVBES.] Nauem Cumanam. Credibiliter: nam *Stabiæ* sunt in agro Cumano. Plin. li. 3. c. 5. *In Campano autem agro Stabiæ opidum fuit.* I ad Plinium alterum lib. 6. epist. 16. Deleuit Sylla sociali bello. Galen. li. 5. Therapeutices: Sunt autem Stabiæ in mari locus in medio fere Neapolis, & Surrenti latus ad Surrentum vergens collis est praaltus in Tyrrhenum erumpens pelagus, in occasum modicè inclinatur. Ouid. 6. Metam. vltimo

Herculeámque vrbem Stabias, & in otia natam
Parthenopen.

Numen erat celsæ puppis, vicina Dione.
Sed super ingestis propior quæ subdita telis
Bella capessebat, media subsedit in vnda,
Diuisitque fretum, clamantem spumeus ora
Nereus implet aquis, palmæque, trahente profundo
Lucantum frustra, summis in fluctibus extant.
Hic audax ira magno per cærula saltu
Corbulo transgressus (nam textam robore turrim
Appulerant nexæ ferri compage triremes)
Euadit tabulata super, flammáque comantem
Multifida picum celso de culmine quassat.
Inde atros alacer, pastosque bitumine torquet
Aduentante noto Pœnorum aplustribus ignes.
Intrat diffusos pestis Vulcania passim,
Atque implet dispersa foros, trepidatur omisso
Summis remigio sed enim tam rebus in arctis

Fama mali nondum tanti penetrarat ad imos,
Et rapidus feruor per pingues vnguine cedros
Illapsus, flammis victricibus insonat alueo.
Quà nondum tamen intulerat vim Dardana lampas
Parcebátq. vapor, saxorum grandine dirus
Arcebat, fatumq. ratis retinebat Himilco.
Hic miser igniferam dum ventilat aëre pinum,
Murali saxo perlubrica sanguine transtra
Voluitur in fluctus, Lichæi vulnere, Cidnus.

NVMEN ERAT CELSÆ PVPPIS VICINA DIONE.] Venus, cuius in Eryce templum, Strabonis lib. 6. præcipua cultum religione. Maro in 5. Plin. lib 3. c. 8. Hinc ipsa *Erycina*: Propertius:

Spinosas Erycina ferens in pectore curas.

Vetere num. ERVCINA. ET TEMPLVM VENERIS ERVCINÆ. Luculentè ipso de templo scripsit Polyb. lib. 1. Ἐπ' αὐτῆς μὲν τῆς κορυφῆς [Erycis] οὔσης ἐπιπέδου κεῖται τὸ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Ἐρυκίνης ἱερόν, ὅπερ ὁμολογουμένως ἐπιφανέστατόν ἐστι τῷ τε πλούτῳ, καὶ τῇ λοιπῇ προστασίᾳ τῶν κατὰ τὴν Σικελίαν ἱερῶν: *Erycis vertex cùm planus sit, in eo situm est Veneris Erycinæ templum, quod communi sententia luculentissimum est opibus, cæteróq. apparatu omnium Siciliæ templorum.*

CLAMANTEM SPVMEVS ORA.] Vnius formæ erit oratio, si legas *Clamantûm*: nam versu altero de iisdem: *Luctantûm frustra.*

NAM TEXTAM ROBORE TVRRIM APPVLERANT NEXÆ FERRI COMPAGE TRIREMES.] Plut. de Marcello Ὑπὲρ δὲ μεγάλου ζεύγματος νεῶν ὀκτὼ πρὸς ἀλλήλας συνδεδεμένων μηχανὴν ἄρας, ἐπέπλει πρὸς τὸ τεῖχος τῷ πλήθει καὶ τῇ λαμπρότητι τῆς παρασκευῆς, καὶ τῇ δόξῃ τῇ περὶ αὐτὸν πεποιθώς: *Super ingenti commissura nauium octo simul nexarum statuta machina adnauigabat muris, splendore apparatus, suorúmq. numero, ac nobilitate fretus.* Polyb. lib. 8. *Sambucam* nominat, nominísq. rationem adstruit: Ἐπειδὰν γὰρ ἐξαρθῇ γίνεται τὸ σχῆμα τῆς νεὼς ταύτης, καὶ τῆς κλίμακος ἑνοποιηθὲν παραπλήσιον τῇ σαμβύκῃ: *Vbi enim sublata fuerat, nauis eiusmodi, & scalarum connexarum forma nascitur Sambucæ adsimilis.* Vide Festum, & quæ scripsimus in librum quintum ib:

Vel iunxisse ratem.

ADVENTANTE NOTO.] Sæpiùs irruente. Modius *Amentante.* Non equidem verbum mihi prorsus ignorabile: Lucanus lib. 6.

Cùm iaculum parua Libys amentauit habena.

Tertull. lib. 4. contra Marcionem c. [illegible] iterúmq;, iterúmq. alibi. temere tamen huc intrusum. Ignibus, & flammis quis vnquam amenta adnexuit? an quidquid vires adiuuat, amentum est? Tam laxo loquendi genere lignatori amentum erit securis, quòd ὀφέλλει ἀνδρὸς ἐρωήν: *Viri impetum adauget.* Homeri testimonio: ala aui, quia volanti auxilio est: remi [illegible], illis quippe vires capit. Heynsiu[illegible] nouas moliri non desinit: cum videret à Modio Lucanum non laud[illegible] istius vocis vsu, nouam non finxit, sed nouandi lubido fuit, & rescribendi: *Augmentante.* Si Claudiani ver-

ſum extuliſſet,

Quorum compoſitam puer augmentatus in artem,

imaginem aliquam obtendiſſet λαρυδίσματι corrigendi. Ego neutrius vocis ignoratione eas repudio: tantum quia vel diſconueniunt, vel quia *Aduentante* probè, commodéq. à Silio vſurpatur. Id infixum fuiſſet; tertius addi coniector potui ſcripto: *Adiutante Noto.* Quid quòd è quarto Georgicωn Silius expreſſit, vbi:

— aduentantib. Euris?

MISSILE ADORATA CONTORQVET TABRATA PVPPE.] Quia in puppe nauis Numen tutelare. Supra Silius: Ouidius:

Numen erat celſæ puppis vicina Dione.

Accipit & pictos puppis adunca Deos.

Qua tamen ipſe vehor, comitata Cupidine paruo

Sponſor coniugij ſtet Dea picta ſui.

Lucanus lib. 3. ideo *puppim ſigniferam* dixit:

Tunc in ſignifera reſidenti puppe magiſter

Brutus ait.

Perſius Satyr. 6.

Ingentes de puppe dij. —

Nec ſine ornatu, qui ferè duplex, quà pictura adiecta, quà exquiſitior materies. Præter Ouidium picturam commendat & Lucanus.

— non robore picto

O. natas habuit fulgens tutela carinas.

Materia ex ebore, auro, ſimiliue. Seneca Epiſt. 76. *Nauis bona dicitur . . nec cuius tutela ex ebore celata eſt.* Ex auro Aeneid. 10.

— aurato ſplendebat Apolline puppis.

Quæ puppis ſiue quòd pretioſum potuit eſſe ſpolium, ſiue quòd Dei tutuni geſtatrix, paſſim ab hoſte tentata, vt inde hoſtium ferocia, fiducia quæ frangeretur. Satis docebit vnus Hector, de quo Iliad. o.

Ἕκτωρ δὲ πρύμνηθεν ἐπεὶ λάβεν, οὐχὶ μεθίει,

Ἄφλαστον μετὰ χερσὶν ἔχων.

Puppis ſummā manu poſtquam occupat Hector,

Detinet, haud cedit. —

Vbi Euſtathius: Ἄφλαστοι . . . κατὰ Δίδυμον, ὥς φησι Παυσανίας τὸ ἐπὶ πρύμνης ἀνα[illegible]ται εἰς ὕψος ἐκ κανονίων πλατέων ἐπικεκαμμένων, [illegible] κοντοειδὴς αὐτῶν πλάτος καὶ [illegible] [illegible] τούτῳ συλίσκῳ ὄπισθεν τοῦ κυβερνήτου· κρέμανται δὲ ἐκ τῶν κανονίων, καὶ τὸ [illegible] ταινία εἰς [illegible] *Aphlaſtum ſeu Apluſtre Didymi opinione referente Pauſania, quod in puppi in altum porrigitur è tignis latiorib. inflexis, permeante per ipſa tigilla etiam lato, cui columella* [*Euſtathio* συλίσκῳ, *Polluci* [illegible]] *incumbit pone gubernatorem. Pendet etiam ex tigillis, & ſcabello faſcia, nauis ſcilicet inſigne.* Annotatur ex his *tutelæ* nauis ſedem eſſe puppim. Errat tamen Heyn[illegible] denegans & proram. Pauſanias: Ἐν ταῖς πρ[illegible] [illegible] Ἀθηναῖ[illegible] ἀγάλματα [illegible] ξύλινα τῆς Ἀθηνᾶς [illegible], [illegible] ἐπιμελούμενο[illegible] Lu[illegible] i logo, cui [illegible] inſcriptio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], κατὰ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: *Vt autem ipſa paulla-*

tim puppis adsurgit inflexa, aureo imposito anserculo: contrà autem aqua pr... prora in anteriorem partem longe porrecta superereditur, cognominem naui Deam Isidem vtrimq. habens. En tibi nauis insigne anser in puppi, nauis tutela, & nauis nomen Isis in prora. Lucianus iterum veris narratib. ... χηνίσκος ἄφνω ... καὶ ἀνεβόησεν. S. Paulus Actorum c. 28. nauigauit *in naui Alexandrina, quæ in insula hyemauerat, cui erat insigne castrorum.* Quem in locum multis a me consulto prætermissis sic animaduertit Oecumenius: Καὶ ἐκ τούτου ... ἀκόλουθον ἀλλόφυλον ... *Ex quo nosse fuit consectarium, alienigenam esse, hoc est, idololatram.* Quomodo verò Paulus opinione idololatra, si non sunt tutum Castores *Helenæ fratres lucida sidera?* Ergo quandoq. & naui idem numen, & nomen, & insigne: nomen adstruit Oecumenius verbis postea proferendis, numen idololatriæ species, insigne textus D. Lucæ. Deniq. confutandus error Heynsii ex Homeri loco & Interpretis, qui additamentis ad Silium, quæ *Efferenda* dici... ant cum longè à via aberrare pronunciat, qui ἄφλαστον in puppe statuunt. Videat si ἄφλαστον in prora statui potest ex hoc interpretis Pollodori loco lib. 1. τῆς δὲ πελειάδος (columba, ex cuius salute, exitioue sibi sperabant, aut metuebant Argonautæ) τὰ ἄκρα τῆς κέρκου ἡ συμπτῶσις τῶν πετρῶν ἀπέκοψεν. Ἀναχωρούσας δὲ ἐπιτηρήσαντες τὰς πέτρας μετ' εἰρεσίας ἐντόνου συλλαβομένης Ἥρας διῆλθον τὰ ἄκρα τῶν ἀφλάστων τῆς νηὸς περικοπείσης: *Summam ipsius volantis [columbæ] caudam conuentus rupium demessuit. Rupes igitur, dum recedant, cùm obseruassent, valida remigatione, atq. opitulante Iunone pertransierunt, nauis confractis aplustribus.* Idem clamat & in supero Homeri loco ἄφλαστον ad puppim esse, quamuis Apollonius aliter vsurpauerit. Disertissimè Iulius Pollux lib. 1. c. 9. Τὰ δ' ἄκρα τῆς πρύμνης, ἄφλαστα καλεῖται. *Summæ puppis partes Aphlasta dicuntur, seu aplustra.*

BONVS ILLE PER ARTEM CRVDO LVCTARI PELAGO.] Cum Silio committe Lucanum lib. 3

> *Dirigit huc puppim miseri quoq. dextra Telonis,*
> *Qua nullam melius pelago turbante carinæ*
> *Audiuere manum: nec lux est notior vlli*
> *Crastina, seu Phœbum videat, seu cornua Lunæ,*
> *Semper venturis componere carbasa ventis.*

Præsignem gubernatorem facit Telonem Lucanus, & Silius *Neptunicolæ transuerberat ora Telonis*: vtérq. adspectu Telonis Capreatum regnatoris, Aeneid. 7.

DAPHNIS DEDVCTVM AB ORIGINE NOMEN ANTIQVA.] Ab illo prisco Daphnide Mercurii, ac Nymphæ filio, qui ἀπὸ τοῦ πλήθους, καὶ τῆς πυκνότητος τῆς φυομένης δάφνης: *A lauri nascentis multitudine, ac densitate.* nomen in Sicilia tulit. Diodorus lib. 4.

QVANTO MAIORA PARAVIT INTRA PASTOREM SIBI NOMINA.] Maro Ecloga 5.

> — *Nymphæ crudeli funere Daphnin,*

& cætera, quib. Daphnidis ... complectitur.

INTRA PASTOREM.] Nunq. ... ἀγέλας παμπληθεῖς κεκτημένος, τούτων ... ποιεῖσθαι ἐπιμέλειαν· ἀφ' ἧς αἰτίας Βουκόλον αὐτὸν ὠνομάσθαι: *Boum greges cùm perplurimos possideret, eorum curam multam gessit, qua ex causa Bucoli nomen inuenit.*

DAPHIN AMARVNT SICELIDES MVSÆ.] Carminis causa, & Siculis Nympha ob formam, Diodorus suprà.

DONAVIT AVENA CASTALIA PHOEBVS.] Quem ferunt Dianæ ὑπουργοῦντα κεχαρισμένως, καὶ διὰ τῆς σύριγγος, καὶ βουκολικῆς μελῳδίας τέρπειν αὐτὴν διαφερόντως: *Cum bona gratia seruientem, fistula, & bucolico carmine eximiè Dianam oblectasse*, Diodorus lib. 5. qui & carminis bucolici scribit repertorem.

ILLE VBI SEPTENA MODVLATVS ARVNDINE CARMEN.] Fistula. Tibull°.

Fistula cui semper decrescit arundinis ordo:
Nam calamus cera iungitur vsq. minor.

Metamorph. 8. vbi describuntur alæ Dædali:

— *nam ponit in ordine pennas*
A minimo cœptas, longam breuiore sequente,
Ut cliuo creuisse putes. Sic rustica quondam
Fistula disparibus paullatim crescit auenis.

Est autem fistula tam conuiuantium, quàm pastorum. Q. Calaber lib. 6.

Σύριγγος δ', ἣ δαιτὶ μετέπρεπεν, ἠδὲ νομεῦσι.
Et fistulæ pastoribus domesticæ
Conuiuiisque. —

LONGAM SIBIMET FACIT ÆQVORE MORTEM.] *Qualis* Oilidei apud Q. Calabrum lib. 14.

Οὔπω γὰρ οἱ θυμὸν ἐμήδετο κηρὶ δαμάσσαι
Κούρη ἐρισθενέος Διός, μάλα περ κοτέουσα,
Πρὶν τλῆναι κακὰ πολλά, καὶ ἄλγεσι πάμπαν μογῆσαι.
Τούνεκά μιν κατὰ βένθος ἐδάμνατο δηρὸν ὀϊζὺς
Παντοίη τειρόμενον.
Nondum nata Tonante Ioue, ardentes licet iras
Concipiat, propero meditatur tollere letho,
Ni mala multa prius ferat, ingentésq. labores.
Illum ergo in ponto miserabiliter cruciatum
Ærumnæ tenuere diu. —

Fax nidore graui fœdauit comminus auras,
Ambusto instridens pelago: ferus inde citatum
Missile adorata contorquet Sabrata puppe.
Ammon numen erat Libycæ gentile carinæ,
Cornigeráq. sedens spectabat cærula fronte.
Fer pater afflictis fer, ait, Garamantice vates
Rebus opem, inque Italos da certa effundere tela.
Has inter voces tremulo venit agmine cornus,
Et Neptunicolæ transuerberat ora Telonis.
Vrgebat nihilo leuius iam in limine mortis
Quos fuga præcipites partem glomerarat in vnam
Puppis adhuc vacuam teda, sed proxima cursu
Fulmineo populatus ineuitabilis ardor,

Correptam

Correptam flammis inuoluit ouantibus alnum.
Primus ope æquorei funis delapsus in vndas,
Qua nondum stygios glomerabat Mulciber æstus,
Ambustus sociûm remis aufertur Himilco.
Proxima nudarunt miserandi fata Bathonis
Desertam ductore ratem, bonus ille per artem
Crudo luctari pelago, atq. exire procellas.
Idem quid Boreas, quid vellet crastinus Auster
Anteibat, nec peruigilem tu fallere vultum
Obscuro quamuis cursu Cynosura valeres.
Is postquam aduersis nullus modus, accipe nostrum
Ammon sanguinem ait, spectator cladis iniquæ.
Atque acto in pectus gladio, dextra deinde cruorem
Excipit, & large sacra inter cornua fundit,
Hos inter Daphnis deductum ab origine nomen
Antiqua fuit infelix, cui linquere saltus,
Et mutare casas infido marmore visum.
At princeps generis quanto maiora parauit
Intra pastorem sibi nomina, Daphnin amarunt
Sicelides Musæ, dexter donauit auena
Phœbus Castalia, & iussit proiectus in herba
Siquando caneret, lætos per prata, per arua
Ad Daphnin properare greges, riuósq. silere.
Ille vbi septena modulatus arundine carmen
Mulcebat syluas, non vnquam tempore eodem
Siren assuetos effudit in æquore cantus,
Scyllæi tacuere canes, stetit atra Charybdis,
Et lætus scopulis audiuit iubila Cyclops.
Progeniem hauserunt, & nomen amabile flammæ,
Innatat ecce super transtris fumantibus asper
Ornytos, ac longam sibimet facit æquore mortem.

QVALIS OÏLIDES FVLMEN IACVLANTE MINERVA.] Aeneid. 1. & Od. δ. Apollodorus Atheniensis cum laude pinxit Aiacem fulminatum. Plin. lib. 35. c. 9. Pergami spectabatur eius æuo.

SVRGENTES DOMVIT FLVCTVS ARDENTIBVS VLNIS.] Q. Calaber li. 14.

Σχίζετο δ' ἁλμυρὸν οἶδμα ποτὶ κρατερῇσι χέρεσσι
Ἀνδρὸς ὑπερθύμοιο· θεοὶ δ' ἦ μιν ἐσορῶντες,
Ἠνορέην καὶ κάρτος ἐθάμβεον.
Vnda secabatur valido pulsata lacerto
Contuitiq. viri vires, animosáq. facta

obstupuere Dij.

TRANSIGITVR VALIDA MEDIVS, DVM SE ALLEVAT, ALVI CVSPIDE.] Modius: *Alni cuspide.* Ego Alui retineo, & cum *medius* necto. Sic lib. 1. *medius* cum eodem casu:

Concidit exacti medius per viscera teli.

Quod ibi affert Heynsius ex Horatio: *Pacis erit, mediúsq. belli*, parum aptè facit: est enim ibi *sequester*. Quod verò sæpiculè notat Silius ventrem traiectos, est, quia plaga ista lethalis, & καίριος

IPSE ADEO SÆVIS DVCTOR RHOETEIVS IBAT PVLSIBVS.] Quia sæuitia hosti machinata violentior erat nauis actus: quia

— *ora ruentum*

Sanguinei feriunt remorum adspergine rores,

Sæuis ab exilio vendicandum. Sed intercedit mihi Modius: *Scriberem*, inquit, *etiam inuitis membranis, quanto magis ita volentibus, iubentibus illis:*

Ipse adeo senis.

signantur enim sex ordines remigum. Non ineptissimè: Sed cùm probè expositum sit à me cur, *adeo sæuis pulsibus* erat Marcellus: velim mihi quoq. exponi, cur *adeo senis*? Deinde quid in statuta receptáq. lectione displiceat. *Sæuis pulsus* non sunt, si sanguineos rores spargunt?

ET FERT HÆRENTES TRABIBVS RATIS INCITA PALMAS.] Id fictum si est à Poëta, fictum est de exemplo Acilii, cui par decus arrogat Lucanus lib. 3. nauali ad Massiliam prœlio:

Ausus Romanæ Graia de stirpe carinæ
Iniectare manum: sed eam grauis insuper ictus
Amputat: illa tamen nixu quo prenderat, hæsit,
Diriguitq. tenens strictis immortua telis.

Eiusdem meminit Sueton. Iulii Cæsaris c. 68. vbi paria audacia inter Græcos Cynegyrum habes, de quo Herodotus Erato: Κυναίγειρος ὁ Εὐφορίωνος ἐνταῦθα ἐπιλαβόμενος τῶν ἀφλάστων νηὸς τὴν χεῖρα ἀποκοπεὶς πελέκει πίπτει: *Cinægirus Euphorionis cum hic aplustra nauis prendisset manum securi decisa cadit.* Iustinus lib. 2. Maximus Tyrius λόγῳ λέ.

SEV SPLENDENTEM SVB SIDERA NISV EXIGERET DISCVM.] Propriè *discus* è lapide est. Eustathius in Il. β. Δίσκοι δὲ ὡς καὶ ἐν Ὀδυσσείᾳ, λίθοι στρογγύλοι, οὓς χειραζόμενοι ἐρρίπτουν εἰς μῆκος οἱ γυμναζόμενοι· εἰ δὲ ἦν ἐκ σιδήρου, τὸ τοιοῦτον σόλος ἐλέγετο· λέγονται δὲ δίσκοι ἀπὸ τοῦ δίκω τὸ βάλλω, καὶ ἀρίθμῳ πλεονασμῷ τοῦ σ: *Disci, quod etiam ex Odyssea discas, lapides rotundi, quos manu apprehensos longè iaciebant, qui exercitabantur. Quòd si è ferro fuisset, Solus dicebatur. Fit autem Discus à δίκω, quod est iaculor, & abyctio, litera s, addita.* Silius Nessum laudat à disci iaciendi peritia, iaculandi quoque, & currendi, quod sumsit ex Odyss. θ. vbi hæc de se Vlysses:

Εὖ μὲν τόξον οἶδα ἐΰξοον ἀμφαφάασθαι
Δουρὶ δ' ἀκοντίζω, ὅσον οὐκ ἄλλος τις ὀϊστῷ.
Rite, modóq. *arcus leues tractare potis sum,*
Et iaculorq. hastam, quò permisisse sagittam
Haud *alius valeat.*

Tum pedum laudem nullam sibi arrogat, quòd ii penuria malè affecti.

Qualis Oilides, fulmen iaculante Mineruâ
Surgentes domuit fluctus ardentibus vlnis.
Transfigitur valida medius, dum se alleuat alui
Cuspide Marinarides Scyron, pars subnatat vnda
Membrorum, pars extat aquis, totúmq. per æquor
Portatur rigido miserandum immortua rostro.
Accelerant puppes vtrinq. atq. ora ruentum
Sanguinei feriunt remorum aspergine rores.
Ipse adeo sæuis ductor Rheteius ibat
Pulsibus, & valido superabat remige ventos,
Quam rapidis puppem manibus frenare Lilæus
Dum tentat, sæua truncatur membra bipenni,
Et fert hærentes trabibus ratis incita palmas.
Sicania Aeoliden portabant transtra Podetum.
Hic æuo quanquam nondum excessisset ephœbis
Seu læui traxere Dei, seu feruida corda,
Nec sat maturus laudum, belliq. cupido,
Arma puer niueis aptarat picta lacertis
Et freta gaudebat celsa turbare Chimæra.
Iámq. super Rutula, super & Garamantide pinu
Ibat ouans melior remo, meliórq. sagitta,
Et iam turrigerum demerserat æquore Nessum
Heu puero male suada rudi noua gloria pugnæ.
Dum cristam galeæ trucis, exuuiásq. precatur
De duce Marcello superos, temerarius hasta
Excepit raptim vulnus lethale remissa.
Proh qualis, seu splendentem sub sidera nisu
Exigeret discum, iaculo seu nubila supra
Surgeret, aligeras ferret seu puluere plantas
Vix tacto, vel dimensi spatia improba campi
Transiret velox saltu, docuere labores.
Sat prorsus, sat erat decoris discrimine tuto,
Sat laudis, cur facta puer maiora petebas?

ET CYANES, ET ANAPVS, ET ORTYGIÆ ARETHVSA] Oratio hæc solœca est, cùm obliquus recti casus locum occupet, *Cyanes* pro *Cyane*. Vitium à *δεισιδαιμονίᾳ, superuacanea religione.* profectum, eorum, qui cùm diphthongum in *Ortygiæ* viderent non inrerimi, licentiùs ne facerent, veriti sunt *Cyane* recto casu rectè scribere. At cur Silio, quod principibus Poëtis,

non liceat? Ita manu Siliana scriptum persuadet consequens versus:

Ardet nota fretis Cyane.

Cubat & in mendo non minore vox *Cyanes* Sat. 15. apud Iuuenalem:

Nam citius Scyllam, vel procurrentia saxa
Cyanes, plenos & tempestatibus vtres.

Repositum venio: — *saxa*
Cyanea, plenos & t. v.

Saxa cyanea, vt in Vet. Inscr.

CYANEÆ VNDÆ.

Silii lib. 12. habes simile:

Nequa spei fusos pacis, vitæq. maneret.

& suprà monebamus. *Saxa* enim *Cyanea* Latini vocant, quæ Græci πέτρας κυανέας. Dionysius prope verbatim eadem cum Iuuenale, in parte hac:

Κυανέας δ᾽ ἐπὶ μῦθος ἀναιδέας εἰν ἁλὶ πέτρας
Πλαζομένας καναχηδὸν ἐπ᾽ ἀλλήλῃσι φέρεσθαι.
Cyaneas castásq. pudore vbi fabula rupes
Alteram in alternis molem exerrare licenter.

Huc spectant illa ex Aeneide 8.

— *pelago credas innare reuulsas*
Cycladas, aut montes concurrere montibus altis.

Adi Mellam lib. 2. c. 7.

ANTIQVÆ NOMEN FERITATIS AMABAT.] Iunior Polyphemus: auus enim fuit ἀνθρωποφάγος.

PERCVLSI CVNEO POENI DENSANTVR IN VNVM.] Codex Venetianus: *Densentur*. Ita sanè bene veteres. Lucret. lib. 1.

Omnia denseri, fieriq. ex omnibus vnum.

Sall. 2. Histor. *Ille subsidiis principes angere, & densere frontem.* Georg. 1

— *Iupiter humidus Austris*
Denset, erant quæ rara modò.

Hor. lib. 1. Oda 28.

Mista senum, ac iuuenum densentur funera.

Quam lectionem tres M. S. adstruunt. Prudent. Καθημ. Hym. 5.

Densetur cuneis turba pedestrib.

AFFIXET TRANSTRO.] Maro *Vixet, Extinxem*; Lucret. lib. 1. *Confluxet*. Cicero Verr. 5. *Decreßet*.

TVTELÆQ. DEVM FLVITANT.] Dii *tutelares*, auxiliarii, vt Martiali *Fastus Annibalis*, pro Annibale fastuoso. Sic *Fortunam* suam, siue Genium Cæsar apud Lucanum nominat:

— *medias perrumpe procellas*
Tutela secure mea.

Fortunam, inquam, suam: nam ita vocant Appianus, & Plut. de Fort. Rom. Virgilius etiam in Antonii, & Augusti naumachia vtriq. parti suos adsignat Deos præsidiarios:

Omnigenúmq. Deûm monstra, & latrator Anubis
Contra Neptunum, & Venerem, contráq. Mineruam
Tela tenent.

Vbi *Anubis* canis *tutela*: quare canem posse esse tutelam inscitè Heynsius denegat, quem vel Propertius submonuisse potuit li.3.Eleg.11.

Ausa Ioui nostro latrantem opponere Anubim.

FRANGENDÆ IN VVLNERE PRORÆ.] Emendo: *In vulnera.* Sic efficacius: Maro:

— totis in vulnera viribus itur.

MORTESQVE FVGÆQVE.] Adsuit è texto membranaceo Modius:

Remorúmque fragor, flictúque sonantia rostra.

Aptè: naues enim χαλκέμβολοι *Æreis rostris*, collisæ strepitant acutiùs cæteris partibus.

EXIGVA SESE FVRATVS HIMILCO CARINA.] Venustissimè. Seneca de Agamemnone:

Aggredior, & te Oresta furabor libens. iterum

Recipe hunc Oresten, ac pium furtum occule.

Hecuba de Astyanacte:

— coniugis furtum pia

Serua.

Quorum adspectu Basilii Sel. ista de Infanticidio Herodis: Τὸ βρέφος ὑποκλέπτειν κινδύνων verti, *Infantem periculis furari.*

Illum vbi labentem pepulerunt tela sub vndas,
Ossa Syracosio fraudatum naufraga busto
Fleuerunt freta, fleuerunt cyclopea saxa,
Et Cyanes, & Anapus, & Ortygie Arethusa
Parte alia preses puppem Tyberinus agebat,
Quáque ferebatur ductor Sidonius, io
Conclamant, iniecta ligant hinc vincula ferri
Atque illinc, steterúntque rates ad prælia nexæ.
Nec iaculo, aut longe certatur arundine fusa.
Comminus, & gladio terrestria prælia miscent.
Perrumpunt Itali, qua cædes prima reclusit,
Monstrauítque viam: vastas & Mæla catenas
Hortatur socios, & vincla abrumpere ferri,
Ac parat hostili resoluta puppe receptos
Auehere, & paribus pelago diducere ab armis.
Aetneo Polyphemus erat nutritus in antro.
Atque inde antiquæ nomen feritatis amabat,
Vbera præbuerat paruo lupa, corporis alti
Terribilis moles, mens aspera, vultus in ira
Semper, & ad cædes cyclopea corde libido.
Isque relaxatis membrorum pondere vinclis
Impulerat puppim, & mergebat gurgite tonsas,

Duxisśétque ratem, pressa Laronius hasta
Ni properè diro nitentem exurgere, velox
Affixet transtro, vix morte incepta remittit.
Nanq; manus seruat dum suetos languida ductus
Ignauum summa attraxit super æquora remum.
Perculsi cuneo Pœni densantur in vnum,
Quod caret hoste latus, subito eum pondere victus
Insiliente mari submergitur alueus vndis.
Scuta virum, cristæque & inerti spicula ferro,
Tutelæq; deûm fluitant: hic robore fracto
Pugnat inops chalybis, seséq; in prælia rursus
Armat naufragio: remis male feruidus ille
Festinat spoliare ratem, discrimine nullo,
Nautarum interdum conuulsa sedilia torquens.
Non plectro ratis, aut frangendæ in vulnere proræ
Parcitur, & pelago repetuntur nantia tela.
Vulneribus patulis intrat mare, mox sua ponto
Singultante anima propulsa refunditur vnda.
Nec desunt, qui correptos amplexibus arctis
Immergant pelago, & iaculis cessantibus hostem
Morte sua perimant, remeantum gurgite mentes
Crudescunt, ac pro ferro stat fluctibus vti.
Haurit sanguineus contorta cadauera vortex.
Hinc clamor, gemitus illinc, mortésq;, fugæque.
Perfusum bello feruet mare, fessus acerbis
Terga fuga celeri Libyæ conuertit ad oras,
Exiguas sese furatus Himilco carina.
Concessere mari tandem, Graiúsq; Libysque.
Et iam captiuæ vinclis ad littora longo
Ordine ducuntur puppes, flagrantibus alto
Stant aliæ tedis, splendet lucente profundo
Mulciber, & tremula vibratur imagine pontus.
Ardet nota fretis Cyane, pennatáq; Siren.
Ardet & Europe, nunc sub imagine tauri
Vecta [illegible] prenso tramittens æquora cornu.
[illegible], urnum per cærula piscem
[illegible] moder.tur roscida freno.
[illegible] & corniger Ammon,
[illegible] portabat Elisæ,

Bis ternis ratis ordinibus grassata per vndas.
Ac vinclis trahitur cognata in littora Anapus,
Gorgoneásque ferens ad sidera Pegasus alas.
Ducitur & Libyæ puppis signata figuram,
Et Triton captiuus, & ardua rupibus Aetna.
Spirantis rogus Enceladi, Cadmæáq; Sidon,
Nec mora, quin trepidos hac clade irrumpere muros
Signáque ferre deûm templis, iam iámque fuisset,
Ni subito importuna lues, inimicáque pestis
Inuidia diuum, pelagíque labore parata
Polluto miseris rapuisset gaudia cælo.

TREMVLA VIBRATVR IMAGINE PONTVS.] Ennius:
Lumine sic tremulo terra, & caua cærula candent.
I ad Macrob. li. 6. c. 4.

PENNATAQVE SIREN.] Ἦσαν γὰρ ὀρνιθοφυεῖς αἱ Σειρῆνες. *Sirenes námque congeneris erant cum auibus naturæ.* Eustath. in Il. α. qui eas cantu victas à Musis alis dispoliatas commemorat. Inde Homero ἔπεα πτερόεντα, inde quod ait Varro Mystagogo: *Deum depinnato attollam orationis eloquio.*

COGNATA IN LITORA ANAPVS.] Anapus hîc nauigii Siculi vocabulum, & fluuii Siculi apud Theocritum: ideo dictum *Cognata in litora Anapus.*

LIBYÆ PVPPIS SIGNATA FIGVRAM.] Naui cuique suum *insigne*, quod sæpe à *Tutela* diuersum: quandoque idem, vt in naui S. Pauli, cui *nomen insigne, tutela Castores*, ante vidimus, A *tutela* nunquam impositum naui nomen pertendit Heynsius, iubétque nos inuestigare num inter suas naues Deorum nomina veteres habuerint. Inuestigaui, & reperi in hoc ipso Silii libro, vbi nauium nomina recensentur.

Ardet nota fretis Cyane, pennatáque Siren.
Ardet & Europe niuei sub imagine tauri
Vecta Ioue.

Quæ recito, vt cùm hæc nauium videbuntur nomina, de connexis nemo dubitet. Prosequar:

— *piscem*
Nereis humenti moderatur roscida freno.
Vritur Vndiuagus Python, & corniger Ammon,
Et quæ Sidonios vultus portabat Elisæ. &c.
Et Triton captiuus.

Quod postremum ex Æneid. 10. defloratum est:
Huc venit immanis
Triton.

eo nomine nauis. Vides hic diuos, diuas, Nympham dare nauibus nomina. De Elisa dubitare nefas Silii lectorem, vel Ouidii. Præter tamen

pictum, aut ſcalptum ſimulacrum, à quo naui nomen, erat ipſum nomen ad proram vtráque inſcriptum. Occumenius in c. 28. Actorum: Ἔθος ἀεί πως ἐν ταῖς Ἀλεξανδρέων μάλιστα ναυσὶν περὶ τῇ πρῴρᾳ δεξιά τε, καὶ εὐώνυμα χαράσσεσθαι τοιαύτας. *Moris fuit plerumque ſemper in Alexandrinorum nauibus ad proram dextra leuáque ſcriptiones tales eſſe.* Locus inſcriptus πτύχη dicebatur, interpres Apollonii. Strabo li. 2. de Alexandrinis inter Gaditanos mercatores: Τοὺς δὲ πένητας μικρὰ, ἃ καλεῖν ἵππους, ἀπὸ τῶν ἐν πρῴραις ἐπισήμων. Euſtath. idē docet in Iliad. o. Nullus tamen inficior aliunde nauibus imponi nomina, quàm à Diis, quę produximus, aliud ſtatuunt. Sed vel inſigne nauis, vel nomen noctu quî agnitū? Ex luminibus quæ nocturna fuere nauiū inſignia. Liuius li. 29. *Lumina in nauibus, ſingula roſtratæ, bina onerariæ haberent: in pratoria naue inſigne nocturnum trium luminum fore. Diſcrimen aptum.* Locus ad roſtra in naui, vbi *Lumina* Græcè Πυρσοῦχος dicitur à Polybio lib. 16.

Criniger aſtriferis Titan fernoribus, auras
Et patulam Cyanem, latéque paluſtribus vndis
Stagnantem, ſtygio Cocyti oppleuit odore,
Temporáque Autumni latis florentia donis
Fœdauit, rapidóque accendit fulminis igni.
Fumabat craſſus nebulis caliginus aër,
Squalebat tellus vitiato feruida dorſo,
Nec victum dabat, aut vllas languentibus vmbras:
Atque ater picea vapor expirabat in æthra.
Vim primi ſenſere canes, mox nubibus atris
Fluxit deficiens pinna labente volucris:
Inde feræ ſyluis ſterni, tum ſerpere labes
Tartarea atque hauſtis populari caſtra maniplis.
Arebat lingua, & gelidus per viſcera ſudor
Corpore manabat tremulo, deſcendere fauces
Abnuerant ſiccæ iuſſorum alimenta ciborum.
Aſpera pulmonem tuſſis quatit, & per anhela
Igneus efflatur ſitientum ſpiritus ora.
Lumina ferre grauem vix ſufficientia lucem
Vnca nare iacent, ſaniéſque immixta cruore
Expuitur, membríſque cutis tegit oſſa pereſis,
Heu dolor, inſignis notis bellator in armis
Ignauo rapitur letho, iactantur in ignem
Dona ſuperba virûm multo Mauorte parata.
Succubuit medicina malis, cumulantur aceruo
Labentum, & magno cineres ſeſe aggere tollunt.
Paſſim etiam deſerta iacent, inhumatáque late

Corpora,

Corpora, pestiferos tetigisse timentibus artus.
Serpit pascendo crescens acherusia pestis,
Nec leuiore quatit Trinacria mœnia luctu,
Pœnorúmque parem castris fert atra laborem,
Æquato par exitio, & communis vbique
Ira deûm, atque eadem lethi versatur imago.
Nulla tamen Latios fregit vis dura malorum
Incolumi ductore viros, cladésq; rependit
Vnum inter strages tutum caput vt grauis ergo.

CRINIFER ASTRIFERIS TITAN FERVORIB. AVRAS.] Commoda est Modii correctio: *Æstiferis feruoribus*. An sequar? *Æstriferos feruores* interpretor calores, qui veluti vehiculo astrorum pestilentium afflatum in imam regionem deferunt.

NEC VICTVM DABAT.] Sophocles:

— ἐπ γαῖ
Ἐκ γόνα κλυτᾶς χθονὸς
Αὔξεται.

Neque terræ nobilis fœtus augescebant.

VIM PRIMI SENSERE CANES.] Pestiferam. Magistri vestigiis inhærescit, qui Iliade prima pestilenti aura primùm facit adspiratos mulos, & canes:

Οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπῴχετο, καὶ κύνας ἀργούς.
Mulos prima citósque canes vis pestilitatis
Inuasit.

Philo de vita Moysis, vbi boues, oues, capras, aliáque pecora, & iumenta gregatim pestilentiæ vi sublata dixisset: Λέγεται γοῦν, subiicit, προανακρούσματα τῶν λοιμικῶν ἀρρωστημάτων ἡ ζώων ἀλόγων αἰφνίδιος φθορά. *Præludium quoddam pestilentium morborum putant animantium rationis expertium labem repentinam.* Ratio: quæ animantes solo incubunt, inde perniciabilem vaporem primæ trahunt. Quod præcipuè verũ, si infernè ea labes oboritur: nam si cælo, aëriæ volucres contagionem primæ sentiant. Est & in canib. peculiaris ratio, quia narem mergunt odoribus, & auram vitiatam vberiùs sibi inspirant. Pestilitatis imaginem (est qui quærat?) dedere Maro lib.3. Æn. Seneca Oedipo, Ouid.7. Metam. Lucan. li.6. Lucret. li.6. Herodot. l.1. Liuius lib.3. & in eadem referenda Dionysius Halicarnasseus.

IVSSORVM ALIMENTA CIBORVM.] *Iussa alimenta*, quæ natura iubet vitæ subsidio capi. Sic Ouid. operis sui Eleg.10. *iussum* corpus dicit meretricis, quod lucro iuber illa prostare:

Et miseras iusso corpore quærit opes.

Et libro altero Eleg.9.

Huc tanquam iussæ veniunt iam sponte sagittæ.

Non ergo reponendum: *Iustorum*, aut *Missorum*. Sic Martialis:

Et toga non tactas vincere iussa niues.

Sic Claudian. — *certique petitor.*

Vulneris, & iussum mentiri nesciat ictum:

Sic Papinius:

—Polycleteo quod iussum est viuere cælo.

LVMINA FERRE GRAVEM NON SVFFICIENTIA LVCEM VNCA NARE IACENT.] Profectam hanc à pestilitate affectionem signauit & Seneca in Oedipo:

Oculique rigent, & sacer ignis
Pascitur artus. resonant aures,
Stillátque niger naris aduncæ
Cruor, & venas rumpit hiantes.

MEMBRISQVE CVTIS TEGIT OSSA PERESIS.] Ita deformati veteribus Latinis dicebantur *Scutili*: Σκῦτος enim Græcè *cutis* exponi potest, indéque indubitanter ortum habet. Hinc Festum corrigas voce *cutis*.

Primùm lethiferos repreßit Syrius æstus,
Et posuere auidæ mortis contagia pestes,
Ceu sidente Noto cùm se maria alta reponunt,
Propulsa inuadit piscator cærula cymba,
Sic tandem ereptam morbis grassantibus, armat
Marcellus pubem, lustratis rite maniplis.
Signáq; circumstant alacres, auidísq. tubarum
Respirant læti clangoribus, itur in hostem,
Et si fata ferant, iuuat inter prælia ferro
Posse mori, socium miseret, qui morte pudenda
In morem pecudum effúdere cubilibus atris
Illaudatam animam. tumulos, inhonoráque busta
Respiciunt, & vel nullo iacuisse sepulchro,
Quàm debellari morbis placet. ardua primus
Ad muros dux signa rapit, tenuata iacendo
Et maciem galeis abscondunt ora, malúsque,
Ne sit spes hosti, velatur caßide pallor.
Infundunt rapidum conuulsis mœnibus agmen,
Condensíque ruunt, tot bellis inuia tecta,
Tot vno introitu capiuntur militis arces.
Totum qua vehitur Titan, non vlla per orbem
Tum sese Isthmiacis æquassent oppida tectis.
Tot delubra deum, tótque intra mœnia portus.
Adde fora, & celsis suggesta theatra columnis,
Certantésque mari moles, adde ordine longo
Innumeras spatioque domos æquare superbas
[illegible], quid inclusos porrecto limite, longis

Porticibus, sacros iuuenum certamine lucos?
Quid tot captiuis fulgentia culmina rostris?
Armáque fixa deis? aut quæ Marathonius hostis
Perdidit, aut Libya quæ sunt aduecta subacta?

REPRESSIT SIRIVS ÆSTVS.] Apollonii Scholiastes congerit nominis interpretationes in lib. 2. Σείριος ἤτοι παρὰ τὴν ζέσιν ζείριος, καὶ σείριος· ἢ παρὰ τὸ ἐκκενοῦν ἡμᾶς ἱδρῶτι ῥεομένους· σειροῦν γὰρ τὸ κενοῦν· ἢ τοῦ σεσηρέναι αἴτιος· τοὺς γοῦν κύνας σεσηρέναι, καὶ χάσκειν ποιεῖ· ἢ παρὰ τὸ σείεσθαι, καὶ πάλλεσθαι· ὁμοίως δὲ καὶ πάντα τὰ ἄστρα σείρια λέγονται οἱονεὶ τείρεά τινα ὄντα, ἢ διὰ τὸ τείρειν ὃ δαμάζειν, ἢ ὅτι τέρατά εἰσι, καὶ σημεῖα τῶν πλοϊζομένων. *Sirius siue ob ζέσιν æstum Zirius, & Sirius: siue quòd sudore fluxo nos exinaniat: ζειροῦν námque exinanire est: aut quod hiandi causa, canes enim restrictis esse dentib. facit, atque hiare: aut à quatiendo, & vibrando. Similiter autem astra cuncta dicta fuerint σείρια quasi τείρεα quadam, aut à τείρειν, quod est domare, aut quòd monstra sint, ac prodigia nauigantibus.*

SIGNAQVE CIRCVMSTANT ALACRES, AVIDISQVE TVBARVM RESPIRANT LÆTI CLANGORIBVS.] Obuia emendatio:

Circumstant alacres signa, auditisque tubarum R. l. c.

TENVATA IACENDO ET MACIEM GALEIS.] Scribendum: *Et macie.*

TOTQVE INTRA MOENIA PORTVS.] Cicero li. 5. in Verrem: *Cùm in portum dico, Iudices, in vrbem dico, atque in vrbis intimam partem venisse piratas. Non enim portu illud opidum clauditur; sed vrbe portus ipse cingitur, & concluditur: vt non alluantur à mari mœnia extrema, sed ipse influat in vrbis sinum portus.*

TOTQVE VNO INTROITV.] Cicero Verr. 1. *Aperto suspicionis introitu ad omnia intima istorum consilia sine vllo errore peruenimus.*

CERTANTESQVE MARI MOLES.] Quæ ante portus statuebantur ad frangendum maris impetum. Silius lib. 2.

Molibus hi claudunt portus.

Lib. 12. *Improbis vt fractis exundat molibus amnis.*

Lib. 4. vocat *Pilam* à figura, vt Virgilius li. 9.

Qualis in Euboico Baiarum littore quondam
Saxea pila cadit, magnis quam molibus ante
Constructam iaciunt ponto.

Tacit. l. 14. *Molium obiectus.* Lib. 21. *Addiderat Ciuilis obliquam in Rhenum molem, cuius obiectu reuolutus amnis, adiacentib. superfunderetur.* Cicero lib. 4. ad Att. epist. 15. *Constat enim aditus insulæ* [Britanniæ] *esse munitos mirificis molib.* Item lib. 9. epist. 17. *Ab vtraque portus cornu moles iacimus, vt aut illum quamprimum traijcere, quod habet copiarum cogamus, aut exitu prohibeamus.* Apollinaris car. 2.

— *itur in æquor*
Molibus.

Q. Calaber lib. 9. Plin. li. 35. c. 13. tradit *pessimam terræ partem, ideoque puluerem appellatum in Puteolanis collibus, opponi maris fluctibus, mersúmque protinus fieri lapidem vnum inexpugnabilem vndis, & fortiorem quotidie, vtique si Cumano misceatur cemento.*

ARMAQVE FIXA DEIS.] Nam & armorum Atheniensibus direptorum

vis magna venit in potestatem Syracusanorum. Diodorus l.13. post aduentum Eurymedontis, ac Demosthenis: Πολλῶν δ' ὅπλων ἐκυρίευσαν. *Multis armis potiti sunt.* Et illa duis erexerunt: Inibi: Στήσαντες δύο τρόπαια, καὶ τὰ τῶν στρατηγῶν ὅπλα πρὸς ἑκάτερον προσηλώσαντες ἀνέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν. *Erectis duobus trophæis, & ad vtrumque affixis ducum armis demum rediere.* Idque quoniam Silius respicit, addidit:

— aut quæ Marathonius hostis
Perdidit.

AVT LIBYA, QVÆ SVNT ADVECTA SVBACTA.] Diodorus li. 19. Agathoclem refert καταστρέψασθαι χρόνον τινὰ τῆς τε Λιβύης τὴν πλείστην, καὶ μέρη τῆς Ἰταλίας, *potitum esse quondam bona Libyæ parte, & aliqua Italiæ.* Lib. 20. reuehit enim in Italiam victis Thynetensibus, Cartaginiensibus, Vticensibus, Cyrenæis, aliisque aut subiugatis, aut amicis. In Sicilia agebat Agathocles, & ecce filius eius Archagathus opera Eumachi inuadit Tocas, & obtinet, multosque Numidas sibi adiungit: tum Phellinen, & oppositas incolas, Alphodelodes: Meschelam, Acram, Acridem. Transit & in superiorem Libyam Eumachus, vbi Miltinem domat. En tibi *Libya subacta*, cuius spoliis templa Syracusarum Agathocles ornasse potuit. Ideo sequitur in Silio etiam ornasse.

Hic Agathocleis sedes ornata trophæis,
Hic mitis Hieronis opes, hic sancta vetustas
Artificum manibus, non vsquam clarior vllo
Gloria picturæ seclo: non æra vocabant
Quæ scirent Ephyren, fuluo certaret vt auro
Vestis, spiranteis referens subtegmine vultus.
Quæ radio cælat Babylon, vel murice picto
Læta Tyros, quæque Attalicis variata per artem
Aulæis scribuntur acu, aut Memphitide tela.
Iam simul argento fulgentia pocula, mixta
Queis gemma quæsitus honos, simulacra deorum
Numen ab arte datum seruantia: munera rubri
Præterea ponti, depexaque vellera ramis,
Fœmineus labor his tectis opibúsque positus.

HIC AGATHOCLEIS QVÆ SVNT ORNATA TROPÆIS.] Diodorus l.19. Ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Συρακούσας, καὶ τῶν ναῶν τοὺς ἐπιφανεστάτους τοῖς σκύλοις ἐκόσμησε: *Agathocles cum Syracusas venenisset eximia quæque templa spoliis decorauit.* Rursus lib 20. Cyrene, multisque Libyę ciuitatib. occupatis missa ab Agathocle nauigia Syracusas cum spoliis pauca peruenere: cæteram classem tempestas fœda merserat, aut distulerat.

NON VNQVAM CLARIOR VLLO GLORIA PICTVRÆ SECLO.] Picturę quę tum Syracusis laudatæ, caput *pugna erat equestris Agathocli regis in tabulis picta præclarè. His autem tabulis interiores templi parietes vestiebantur: nihil erat ea pictura nobilius: nihil Syracusis, quod magis visendum putaretur.* l. 4. in Verrē M. Tull.

MEMPHITIDE TELA.] Variata per artem vestimenta, quæ cuiusmodi artis fuerint, docebit Plin. lib. 35. c. 11. *Pingunt & vestes in Ægypto inter pauca mirabili genere. Candida vela postquam attrivere illinentes, non coloribus, sed colorem sorbentib. medicamentis. Hoc cùm fecere, non apparet in velis, sed in cortina pingi. In ferventes aquas mersa post momentum extrahuntur picta. Mirúmque cùm sit vnus in cortina color, ex illo alius, atq. alius fit in veste, accipientis medicaminis qualitate mutatus. Nec postea ablui potest, ita cortina non dubiè confusura colores, si pictos acciperet. Digerit eos ex vino, pingitque, dum coquit. Et adustæ vestes firmiores fiunt, quàm si non vrerentur.*

IAM SIMVL ARGENTO FVLGENTIA POCVLA.] Talium Syracusis artifices bono fuisse numero constat è Verrina quarta, vbi celatores, & *vasculari* nominantur.

MISTA QVÎS GEMMA QVÆSITVS HONOR.] Emblemata ἐμφρεάζει, quod & Tiberium fecisse in decreto de Emblematis iusta suspicio est, vise Dionem in Tiberio, item M. Tullium de corrasis à Verre emblematis lib 4. Turnebum in Aduersariis rarum Galliæ Togatæ lumen.

SIMVLACRA DEORVM NVMEN AB ARTE DATVM SERVANTIA.] Iouis sanctissimum, & pulcerrimum simulacrum Syracusis fuit teste Tullio lib. 5. in Verrem, ac Pæconis.

MVNERA RVBRI PRÆTEREA PONTI.] Legendus Plin. lib. 9. c. 35. Philostratus apud Photium c. 241. vbi venustè dictum : Ἐστὶν ἡ μάργαρος αἷμα λευκὸν ἐξ ἐρυθρᾶς τῆς θαλάσσης : *Margarita, sanguis albus è mari Rubro.* Ibidem rara piscandi margaritas ratio.

DEPEXAQ. VELLERA RAMIS FOEMINEVS LABOR.] Retracta illud è lib. 6.

Seres lanigeris. —

Fœmineus labor : quia more gentis vellera carpunt fœminæ : viri domi seruant, sedent, vnguntur, emasculantur. Audi Epiphanium lib. 3. de Hæres. Σηροὶ μὲν ἄνδρες ἐμπλέκοντες οἴκαδε καθεζόμενοι, μυριζόμενοί τε, καὶ θηλυνόμενοι, γυναικίζόμενοι· αἱ δὲ γυναῖκες τὸ ἀνάπαλιν τὴν τρίχα τῆς κεφαλῆς κουρευόμεναι ἀνδρικῶς ζώμασι ζωννύμεναι τὰ κατὰ τὴν ἀγρὸν πάντα ἔργα ἐπιτελοῦσι : *Apud Seres viri distinentur domi sedentes, unguentati, effœminati, mulierib. parati : mulieres contrà capitis crinem iuueniliter tonsæ, virili cinctu incinctæ ruris opera faciunt vniuersa.*

Ausonius ductor, postquam sublimis ab alto
Aggere, despexit trepidam clangoribus vrbem,
Inq. suo positum nutu, stent mœnia regum,
An nullos oriens videat lux crastina muros,
Ingemuit nimium, viris tantúmq. licere
Horruit, & properè reuocata militis ira
Iussit stare domos, indulgens templa vetustis.
Incolere, atque habitare Deis. sic parcere victis
Pro præda fuit, & sese contenta, nec vllo
Sanguine pollutus, plausit victoria pennis.

Tu quoque ductoris lacrymas memorande tulisti
Defensor patriæ, meditantem in puluere formas,
Nec turbatum animi, tanta feriente ruina,
Ignarus miles vulgi tum forte peremit.
At reliquum vulgus resoluta in gaudia mente,
Certarunt victi victoribus æmulus ipse
Ingenii Superûm, seruando condidit vrbem.
Ergo extat seclis, stabitq. insigne trophæum,
Et dabit antiquos ductorum noscere mores.
Felices populi, si quondam vt bella solebant,
Nunc quoq. inexhaustas pax nostra relinqueret vrbes:
At ni cura viri, qui nunc dedit otia mundo
Effrenum arceret populandi cuncta furorem,
Nudassent auidæ terrásq. fretúmq. rapinæ.

INGEMVIT NIMIVM VIRIS, TANTVMQ. LICERE HORRVIT, ET PROPERE REVOCATA MILITIS IRA.] Non ἀπιθανῶς rescribi queat:

Ingemuit nimirum, iris tantúmq. licere
Horruit; & properè reuocata militis ira.

Terent. *Quibus iris in illam impulsus feror?* Potius tamen fuerit:

Ingemuit tantumq. viris, nimiumq. licere
Horruit.

Nimiam licentiam militarem detestatus est. Et Marcellum *ingemuisse*, aut indoluisse hostium casibus, humani fuit animi. Par in Scipione, de quo Appianus Libycis: ὁ δὲ Σκιπίων πόλιν [Cartaginem] ὁρῶν ἑπτακοσίοις ἔτεσιν ἀνθήσασαν ἀπὸ τοῦ συνοικισμοῦ, καὶ γῆς τοσῆσδε, καὶ νήσων, καὶ θαλάσσης ὑπάρξασαν, &c. λέγεται μὲν δακρῦσαι, καὶ φανερὸς γενέσθαι κλαίων ὑπὲρ πολεμίων: *Scipio Cartaginem septingentis à conditu annis floruisse animo reputans, tantúmq. terrarum, insularum, ac maris possedisse, fertur illacrymasse, palámq. super hostibus flesse.* Liuius lib. 25. Val. Maximus cap. de Humanitate li. 5. c. 1. D. Aug. lib. 1. de Ciuit. c. 6. lib. 3. c. 14. Iosephus lib. 6. de Bello Iud. c. 14. scribit, Titum fossas cadaueribus redundare vt viderit, ingemuisse, & sublatis manibus Deum testatum factum illud suum nequaquam esse.

IVSSIT STARE DOMOS.] Syracusanum Marcellus. M. Tull. lib. 4. in Verrem: *Ædificiis omnibus publicis & priuatis, sacris & profanis sic pepercit, quasi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda venisset.*

SIC PARCERE [illegible] PRO PRAEDA FVIT.] M. Tullius lib. [illegible] in Verrem: *Ab illo, qui cepit* [Marcello] *conditas, ab hoc, qui constitutas* [illegible]*pit, captas dicetis Syra*[illegible]*as.* item. *Forum Syracusanorum, quod introitu Marcelli puram à cæde seruatum est, id aduentu Verris Siculorum innocentium sanguine redundasse.* tandem: *Mitto adhibitam vim ingenuis, matresfamilias violatas, quæ tum vrbe capta commissa non sunt, neque odio hostili, neque licentia militari, neque more belli, neque iure victoriæ.* Vnde Silius:

— — *nec vllo.*

SANGVINE POLLVTIS PLAVSIT VICTORIA PENNIS.] De Dea Victoria satis ampliter D. Aug. lib. 4. de Ciuit. c. 14. 15. 17. & Val. Max. lib. 4. c. 8. Pingebatur enim Victoria globo insistens, manuum vna coronam triumphalem gestabat, altera palmam, *Pennata*.

Nihilominus in Vespasiani numis cætero habitu retento absq. alis expicta est, Atheniensium more, qui ne aliò Victoria auolaret, pennas demtas voluere, scribit Pausanias in Atticis. Eadem pictura placuit Laconibus Alæ autem Victoriæ sunt niueæ. Silius lib. 15.

— niueis Victoria concolor alis.

Contrà ibidem de *Infamia*:

— atris
Circa te semper volitans Infamia pennis.

TV QVOQ. DVCTORIS LACRYMAS.] Tulisti, ô Archimedes, lachrymas Marcelli: sunt enim heroës, & generosissimi quiq. ἐπιμεδάκρυτες. Archimede cæso Marcellum indoluisse produnt Liuius lib. 25. Plut. in Marc. Cicero lib. 4. in Verrem, & sexto, Val. Max. lib. 8. c. 7. Archimedem cedi vetuerat Marcellus, sed imprudentia militis pugnauit cum ducis prouidentia, vicitq. Plin. lib. 7. c. 37.

TANTA FERIENTE RVINA.] De Archimedis cæde opinamenta tria refert in Marcello Plut. M. Tull. lib. 5. de Fin. Bon. & Mal. *Quem enim ardorem studii censetis fuisse in Archimede, qui dum in puluere quædam scribit attentiùs, ne patriam quidem captam esse senserit.* Tum illud patuit de forti, ac sapiente dictum:

Si fractus illabatur orbis
Impauidum ferient ruinæ.

VIRI, QVI NVNC DEDIT OTIA MVNDO.] Domitiani.

IN LIB. XV. PVNICORVM C. SILII ITALICI VIRI CONSVLARIS DE PVNICO BELLO SECVNDO,

Claud. Dausqueij Can. Tor. Commentarius.

At noua Romuleum carpebat cura Senatum,
Quis trepidas gentes, Martémq; subiret Iberum
Attritis rebus, geminus iacet hoste superbo
Scipio, belligeri Mauortia pectora fratres.
Hinc metus in Tyrias ne iam Tartessia leges
Concedat tellus, propioráq. bella pauescat.
Anxia turba patrum quasso medicamina mæsti
Imperio circunspectant, diuósq. precantur,
Qui laceris ausit ductor succedere castris.
Absterret iuuenem, patrios patruiq. piare
Optantem manes, tristi conterrita luctu,
Et reputans annos cognato sanguine turba.
Si gentem petat infaustam inter busta suorum
Decertandum hosti, qui fregerit arma duorum,
Qui consulta ducum, ac flagret meliore Gradiuo.
Nec promptum teneris immania bella lacertis
Molliri, regiménq; rudi deposcere in æuo.
Has lauri residens iuuenis viridante sub vmbra
Aedibus, extremis voluebat pectore curas.
Cùm subito assistunt dextra, leuáq; per auras
Allapsæ, haud paulum mortali maior imago,
Hinc Virtus, illin[illegible]ti inimica voluptas.
Altera Achæm[illegible]rabat vertice odorem,
Ambrosias diffusa comas, & veste refulgens
Ostrum quam fuluo Tyrium suffuderat auro.
Fronte decor quæsitus acu, lasciuaq. crebras
Ancipiti motu iaciebant lumina flammas.
Alterius dispar habitus, frons hirta, nec vnquam

Composita

Composita mutata coma, stans vultus, & ore
Incessúq. viro propior, latíq. pudoris,
Celsa humeros niuea fulgebat stamine palla.

GEMINVS IACET HOSTE PEREMTO SCIPIO.] Hispanorum perfidia, Liuius lib. 25.

ALTERA ACHÆMENIVM SPIRABAT VERTICE ODOREM.] Perfusa vnguento Persico odorato: Persarum reges ab Achæmeo. Plato Alcibiade α. Περσῶν βασιλῆς Ἀχαιμένους ἔκγονοι: *Persarum Reges Achæmenis nepotes.* De vnguento ipso Plin. lib. 13. c. 1. *Persarum esse debet gentis vnguentum: sed & Parthi madent eo.* Vide caput proximum. Silius fortè nardum intelligit. Hor. lib. Ep. Od. 13.

Nunc & Achæmenia
Perfundi nardo iuuat.

Ergo parum pudicæ est bene olere: posteriùs dicam. Prodicus Herculi deliberabundo refert, vt Voluptas, ac Virtus adstiterint apud Xenoph. li. 2. ἀπομ. & Cicer. lib. 1. de Off. Quinct. lib. 9. c. 1. Huc pertinet deliberatio Lysitelis adolescentis in Trinummo Plauti, huc libri sexti Lactantii capita tertium, quartúmq. Maximi Tyrii primordium λόγου δ. Adsimilia à Philone Iudęo in illud Deuteronomii adducta: Μίσθωμα πόρνης μὴ προσδέχεσθαι: *Pretium meretricis ne admiseris.* Prudentio in Psychomachia, & Hamartigenia. Necminus tamen Silii oculis obuersatum crediderim Philostratum, qui Virtutem, ac Voluptatem similibus expingit coloribus: Ἡ μὲν κακία χρυσῷ τε κατεσκευασμένη, καὶ ὅρμοις, ἐσθῆτί τε ἁλιπορφύρῳ

— [*Veste refulgens,*
Ostrum quam fuluo Tyrium suffuderat ostro]

καὶ παρειὰς ἀνθεῖ, καὶ χαίτας ἐμπλοκαῖς [*ambrosias diffusa comas*] καὶ γραφαῖς ὀμμάτων [*lasciua lumina*] ἦν δὲ αὐτῇ χρυσοῦν πέδιλον, γέγραπται γὰρ καὶ τοῦτο σοβοῦσα: *Vitiositas auro composita, & monilibus, vestéq. purpurea. Genarum flore, & crinium nodis, & oculis miniatulis. Ei calceus auratus est, atq. illitus non absque petulantia.*

LASCIVAQ. CREBRAS ANCIPITI MOTV QVATIEBANT LVMINA FLAMMAS.] Philo Iudæus suprà: ὑπὸ τρυφῆς τε ἀγαν, καὶ χλιδῆς σαλεύουσα τὼ ὀφθαλμώ, οἷς τὰς τῶν νέων ἀγκιστρεύεται ψυχάς: *Nimiis deliciis, & luxu quassans oculos, quib. iuniorum animos adhamat.*

ALTERIVS DISPAR HABITVS.] Virtutis. Philostratus: Ἡ δ' Ἀρετὴ τὸ πονηκυῖα μὲν προσβλέπειν [*frons hirta*, siue *Corrugata*, vt cogitabundis, & in laborem intentis accidit: vel, *Frons hirta*, fronti superfusus, & obuolitans crinis] τραχὺ δ' ὁρῶσα [*stans vultus, & ora*, Sil.] τὸν δ' αὐχμὸν πεποιημένην κόσμημα [squallore ornata de industria. Silius:

— *nec vnquam*
Composita mutata coma.] —

ἡ δ' ἱερόν, ὃ ἀπὸ ἐμψύχων ἐστί χθὼν: *Virtus laboranti similis, asperum intuens, squallore elaborato ornata, non lana ab animantib. carpta induitur.* Καὶ μοι ἔδοξεν ἀνδρὸς ἀκτὴ [accedit Silius:

Incessúq. viro propior.] —

σεμνῶς ἱστᾶσα τὰ σκέλη, ψυχὴ δ' ἀρίστη ἐσκεμμένη, ἧς τὸ ἀθάνατόν τε, καὶ ἀγέννητον τικτεῖ τοὺς ἀγαθούς:

Mmmm

Videtur in illa viris annumeranda, qui diuinis impense deditis sunt, ab animo optime composita est, ex qua naturæ fontes immortalitas, & ingeneratio.

VESTE REFVLGENS OSTRVM, QVAM FVLVO TYRIVM SVFFVDERAT AVRO.] Interpunctio tenebras in lucem induet:

— *& veste refulgens,*
Ostrum, quam fuluo Tyr. s. o. vel: — *è veste ref.*
ostrum, quod f. Tyrius [artifex] *suff. a.* Prior correctio mitior.

STANS VVLTVS, ET ORE.] Rectiùs τὸ *Et ore*, iungetur cum *Incessúq. viro propior*: vt tota oris compositione, & incessu Virtus ad virum accesserit. Eadem dictio est Eustathii in Il. γ. Τὸ τοῦ βλέμματος καθεστηκός: *Oculorum constantiam.* Terentii: *Tum equidem istuc os tuum impudens videre nimium vellem, Status quis esset.*

INCESSVQ. VIRO PROPIOR.] Minùs probantur libri, quibus est *Incessúsq.* Causa iam dicta. Quod si cui potius *Incessus*; scribat: *Stans vultus, & ora, Incessúsq. v. p.* vt ex ore toto constantia exsplendescat.

LÆTIQ. PVDORIS.] Xenophon: Τὰ δ' ὄμματα αἰδοῖ κεκοσμημένα.

CELTA HVMEROS.] Naturæ conuenienter: nam illud improbæ curæ est: *Haut similis virgo est virginum nostrarum, quas matres student Demissis humeris esse.*

NIVEÆ FVLGEBAT STAMINE PALLÆ.] Xenophon: Ἐσθῆτι δὲ λευκῇ: *Alba veste.* Philostratus dixit *Impexam*: quo etiam innuit adsciticio colore non adulteratam: nam istud alterum inurbani est, incuriosíque, quem color alius à natiuo minimè capit

Occupat inde prior promissis fisa Voluptas,
Quis furor hic non digne puer, consumere bello
Florem æui? Cannæ ne tibi, grauiórq. palude
Mæonius stygia lacus excessere? Padúsque?
Quem tandem ad finem bellando fata lacesses?
Túne etiam tentare paras Atlantia regna?
Sidoniásq. domos? moneo certare periclis
Desine, & armisonæ caput obiectare procellæ.
Ni fugis hos ritus, Virtus te sæua iubebit
Per medias volitare acies, medióque per ignes.
Hæc patrem patruúmq. tuos, hæc prodiga Paulum,
Hæc Decios stygias Cerebi detrusit ad vndas.
Dum cineri titulum, memorandáq. nomina bustis
Prætendit, nec sensure, quid gesserit, vmbræ.
At si me comitére puer, non limite duro
Iam tibi decurret concessi temporis ætas:
Haud vnquam trepidos abrumpet buccina somnos:
Non glaciem arctoam, non experiere furentis
Ardorem Cancri, nec mensas sæpe cruento

Gramine compositas, aberunt sitis aspera, & haustus
Sub galea puluis, partiq. timore labores.
Sed current albúsq. dies, horæq. serenæ,
Et molli dabitur victu sperare senectam.
Quantas ipse Deus lætos generauit in vsus
Res homini? plenáq. dedit bona gaudia dextra.
Atque idem exemplar lenis mortalibus æui,
Imperturbata placidus tenet otia mente.
Illa ego sum, Anchisæ Venerem Simoentis ad vndas
Quæ iunxi, generis vobis vnde editus author.
Illa ego sum, verti Superûm quæ sæpe parentem
Nunc auis in formam, nunc torua in cornua tauri.
Huc aduerte aures, currit mortalibus æuum,
Nec nasci bis posse datur: fugit hora, rapítque
Tartareus torrens, ac secum ferre sub vmbras
Si qua animo placuere, negat. quis luce suprema
Dimisisse meas sero non ingemit horas?
Postquam conticuit, finísque est addita dictis,
Tum Virtus: quas nam iuuenem florentibus,
Pellicis in fraudes annis, vitæq; tenebras?
Cui ratio, & magnæ cælestia semina mentis
Munere sunt concessa Deûm: mortalibus alti
Quantum cælicolæ, tantundem animalibus isti
Præcellunt cunctis, tribuit nanque ipsa minores
Hos terris natura Deus: sed fœdere certo,
Degeneres tenebris animas damnauit auernis.
At queis ætherei seruatur seminis ortus,
Cæli porta patet. referam quid cuncta domantem
Amphitryoniadem? quid cui post Seras, & Indos
Captiuo Liber cùm signa referret ab Euro,
Caucaseæ currum duxere per oppida tigres?
Quid suspiratos magno in discrimine nautis
Ledæos referam fratres? vestrúmq. Quirinum?
Nónne vides, hominum vt celsos ad sidera vultus
Sustulerit Deus, ac sublimia finxerit ora?
Cúm pecudes, volucrúmq. genus, formásq; ferarum,
Segnem atque obscænam passim strauisse, in aluum?
Ad laudes genitum, capiat si munera diuûm,
Felix ad laudes hominum genus. huc age paulum

Aspice, nec longe repetam, modo Roma minanti
Impar Fidenæ, contentáq; crescere asylo,
Quò sese extulerit dextris: idem aspice late
Florenteis quondam luxus quas verterit vrbes?
Quippe nec ira Deûm tantum, nec tela, nec hostes,
Quantum sola noces animis illapsa Voluptas.
Ebrietas tibi fida comes, tibi Luxus, & atris
Circa te semper volitans Infamia pennis.
Mecum Honor, & Laudes, & læto Gloria vultu,
Et Decus, & niueis Victoria concolor alis.
Me cinctus lauro perducit ad astra triumphus,
Casta mihi domus, & celso stant colle penates,
Ardua saxoso perducit semeta oliuo
Aspera principio (nec enim mihi fallere mos est)
Prosequitur, labor ad nitendum intrare volenti:
Nec bona conscendunt, quæ sors infida dedisset.
Atque eadem rapuisse valet: mox celsus ab alto
Infra te cernes hominum genus, omnia contra
Experienda manent, quàm spondet blanda Voluptas.
Stramine proiectus duro patiere sub astris
Insomnes noctes, frigúsq; famémque domabis.
Idem iustitiæ cultor, quæcunque capesses,
Testes factorum stare arbitrabere diuos.
Tunc quoties patriæ, rerúmq; pericula poscent,
Arma feres primus, primus te in mœnia tolles
Hostica, nec ferro mentem vincêre nec auro.
Hinc tibi, non Tyrio vitiatas murice vestes,
Nec donum deforme viro flagrantis amomi.
Sed dabo, qui vestrum sæuo nunc Marte fatigat
Imperium, superare manu, laurúmq; superbam
In gremio Iouis excisis deponere Pœnis.

PADVSQ. :] Fortè: *Padusne?*

DVM CINERI TITVLVM.] Nam rerum gestarum memoria sepulcrorum elogiis inscribebatur. I ad Turneb. lib. 14. c. 10.

IMPERTVRBATA PLACIDVS TENET OTIA MENTE.] Eò immortalem volunt. Terent. Andria:

Ego vitam Deorum propterea sempiternam esse arbitror,
Quòd voluptates eorum propriæ sunt.

Petron. Arbiter:

Ipse pater veri doctus Epicurus in arce

Iußit, & hanc vitam dixit habere Deos,

NVNC TORVA IN CORNVA TAVRI.] Cùm Europam rapuit, Nonnus li.1.aliíque passim.

AMPHITRYONIADEM.] Totus hic heroum apparatus est ex choragio Tusculanarum Q.lib.1.ibi: *Ex hoc, & nostrorum opinione Romulus &c.* Nec illa Horatii lib.3.Oda 3.dispaia.

Hac arte Pollux, & vagus Hercules &c.

Curt.lib.8.*Herculémque, & Patrem Liberum, & cum Polluce Castorem nouo Numini* (Alexandro) *cessuros esse dicebant* adulatores Alexandri & ipsi Poëtæ: hic vt videatur communis Poëtarum campus.

QVID SVSPIRATOS MAGNO IN DISCRIMINE NAVTIS
LEDÆOS REFERAM FRATRES.] Castorem & Pollucem. Hor. lib. 1. Oda 12.

— quorum simul alba nautis
Stella refulsit:
Defluit saxis agitatus humor,
Concidunt venti, fugiúntque nubes,
Et minax (sic Dij voluere) ponto
Vnda recumbit.

MODO ROMA MINANTI IMPAR FIDENÆ.] Addicti Tolumnio Veientium regi fidenates occiderant legatos Romanorum: deinde cæsis Romanorum colonis Veientes fidenas sedem belli ceperant: inde terror & formido Romanis à Fidenatibus, Liuius li. 4. Dionys. li.4. Antiq.Rom. Originem Ascanio debent Fidenæ, Solin.c.8.

FLORENTES QVONDAM LVXVS QVAS VERTERIT VRBES.] Claud. l.2. de Laud.Stilic.

— Nam cætera regna
Luxuries vitijs, odíjsque superbia vertit.
— sic Medus ademit
Assyrio, Medóque tulit moderamina Perses.
Subiecit Persen Macedo cessurus & ipse
Romanis.

Sybaritarum vrbs luxu fuit perditissima, adi Eustathium in Dionysium. Idem cum Silio sentit Polyb.li.3. *Ἔνιοι δὲ διὰ τὴν πρὸς τὰς τῆς Ἀφροδισίων ὁρμὰς, καὶ τὴν ἐν τούτοις ἔκπληξιν οὐ μόνον πόλεις, ἢ βίους ἀναστάτους πεποιήκασιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ζῆν αὐτοὺς ἀφῄρηνται μετ' αἰσχύνης. Nonnulli ob ardentes libidines, & stuporem eas concitantem non solum ciuitates rectámque viuendi rationem, sed & vitam ipsa dedecorosè ediderunt.* Li.5. *Πόσαι μὲν γὰρ παρεμβολαὶ, καὶ φρούρια, πόσαι δὲ, καὶ τηλίκαι πόλεις τούτῳ τῷ τρόπῳ* (amorib.) *παρεσπόνδηνται; Quot castra, quot castella, quot, quantaque vrbes hac ratione deceptæ sunt?*

ARDVA SAXOSO PERDVCIT SEMITA DIVO
ASPERA PRINCIPIO.] Ex Hesiodo:

— μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.
— longa ardua, & aspera in illam

Fert via quàm primum: summas vt veneris arces,
Tum facilis, quamuis sic difficilis reperitur.

NEC BONA CENSENDVM.] Correctio est à Modio, qui infersus *Spondes* rectè scripsit eiecto *Sponte.*

NON TYRIO VITIATAS MVRICE VESTES.] Extulit hoc Silius è Laconum disciplina, quos apud ciuitate interdictum fuit lanam inficientibus ὡς ἀφανίζουσι ἐρίων λευκότητα, quòd natiuum lanæ colorem perderent, autor Eustathius in Il. ψ. Inusserat & Capyensibus, vt luxus notam li. 11.

— madefacta veneno
Assyrio vestis.

NEC DONVM DEFORME VIRO FLAGRANTIS AMOMI.] Sic habent exemplaria tria, sic amplector: nam vnguenta calent pleraque omnia. Plin. lib. 13. c. 2. *Sol inimicus his, quamobrem in vmbra coquuntur plumbeis vasis. Experimentum eorum inuersa manu capitur, ne carnosa partes calore vitientur.* Nec pugnabo tamen scribenti: *Fragrantis.* Ab hoc vitio ioci tui festiuissime Martialis hi sunt li. 6. Epigr. 55.

Quòd semper casiáque, cinnamóque,
Et nido niger alitis superbæ
Fragras plumbea Nicerotiana,
Rides nos, Coracine, nil olentes:
Malo, quàm bene olere, nil olere.

Lib. 2. Epigr. 12. myrrhatum Posthumum castigat, & li. 3. Ep. 62. iacit in fœminearum cathedrarum adsessorem illud:

Balsama qui semper, cinnama semper olet.

Lycus apud Senecam ridet Herculem iam fractiorem:

Fortem vocemus, cuius horrentes comæ
Maduero nardo?

Plauti Casina:

Vnguentatus per vias incedis ignaue?

Vnguentati, & molles Campani Plin. li. 18. c. 11. quem vide li. 13. c. 3. Meritò itaque Vespasianus bene olentem pro imperio obiurgauit: *Mallem oboluisses,* inquit, *allium,* Sueton. Et πρὸς τὸν κεχρισμένον τῷ μύρῳ, τίς ὄζει, ἔφη, ὁ τῆς γυναικὸς ὄζων. *Vnguentato, Ecquis hic mulierem olens?* Zeno apud Laërtium.

LAVRVMQVE SVPERBAM IN GREMIO IOVIS.] More solemni. Plin. lib. 15. cap. 30. *Ex his in gremio Iouis Optim. Maxim. deponitur, quoties lætitiam victoria nouam attulit,* laurea ex imperatoriis fascib. derepta. Pacatus: *Curij, Coruncanij, Fabricij, ne virtus quiete languesceret. depositis in gremio Capitolini Iouis laureis triumphales viri rusticabantur.* Ouid. lib. 2. de Ponto Eleg. 1.

— dabitur tua laurea templis.

Lib. 4. Trist. Eleg. 2.

Et dabitur meritò laurea vota Ioui.

Quæ postquam cecinit sacrato pectore Virtus,
Exemplis lætum, vultuq; audita probantem

Conuertit iuuenem, sed enim indignata Voluptas
Non tenuit voces: Nil vos iam demoror vltra
Exclamat, venient, venient mea tempora quondam
Cùm docilis nostris magno certamine Roma
Seruiet imperiis, & honor mihi habebitur vni.
Sic quassans caput in nubes se sustulit atras.
At iuuenis plenus monitis ingentia corde
Molitur, visæque calet Virtutis amore.
Ardua rostra petit nullo fera bella volente,
Et grauia ancipitis deposcit munera Martis.
Arrecti cunctorum animi, pars lumina patris,
Pars credunt toruos patrui reuisere vultus.
Sed quanquam tacitus, magnis tamen ægra periclis
Pectora subrepit terror, molémq; pauentes
Expendunt belli, & numerat fauor anxius annos.
Dumque ea confuso percenset murmure vulgus,
Ecce per obliquum cæli squalentibus auro
Effulgens maculis, ferri inter nubila visus
Anguis, & ardenti radiare per aëra sulco,
Quáque ad cæliferi tendit plaga littus Atlantis,
Perlabi resonante polo, bis térque coruscum
Addidit augurio fulmen pater, & vaga late
Per subitum moto strepuere tonitrua mundo.
Tum verò capere arma iubent, genibúsq; salutant
Submissi augurium, atque iret, qua ducere diuos
Perspicuum, & patrio monstraret semita signo.
Certatim comites rerum, bellíque ministri
Agglomerant sese, atque acres sociare labores
Exposcunt, laudúmque loco est iisdem esse sub armis.
Tum noua cæruleum descendit classis in æquor.
It comes Ausonia, atque in terras transit Iberas.

NVLLO FERA BELLA VOLENTE.] Liuius li.26. inter cætera: *Fremitque adeo perditas res, desperatúmque de Rep. esse, vt nemo audeat in Hispaniam imperium accipere.*

PARS LVMINA PATRIS

PARS CREDVNT TORVOS PATRVI REVISERE VVLTVS.] Reposui *Se visere*, idque post comperi esse Lugdunensi codici. Ex re est illud Syphacis ad Scipionem:

— reuocat tua forma parentem.

Quid? non Scipio ipse lib.26. Liuii ex eo suis animos facit: *Breui faciam: vt*

quemadmodum nunc noscitatis in me patris, patruique similitudinem oris, vultuique: ita ingenij, fidei, virtutisque exemplum expressam ad effigiem vobis reddam: Vt reuixisse, aut renatum sibi quisque Scipionem Imperatorem credit. Ea veri filii vera laus: πάυροι γὰρ πατρὲς ὁμοῖοι. Cuiusmodi se Pyrrhus quoque gloriatur Calabri lib. 8.

— ἀλλ' Ἀχιλῆα

Φαίη ἔτι ζώοντα μετέμμεναι Ἀργείοισιν.

Modius volebat repositum: *Reuirescere.* ac si Scipionem locustam esse censeat?

NVMERAT FAVOR ANXIVS ANNOS.] Liuius. *Vt iam resederat impetus animorum, ardórque silentium subito ortum, & tacita cogitatio, Quidnam egissent noui. quòd fauor plus valuisset, quàm ratio ætatis, maximè pænitebat.* Plebs bellua multorum est capitum.

SALVTANT SVBMISSI AVGVRIVM.] Æneid. 12.

— *augurium Rutuli clamore salutant.*

PATRIO MONSTRARET SEMITA SIGNO.] Serpente iam viso. Ante Scipionis genituram excussimus, quàm Liuius li. 26. ponit.

LAVDVMQVE LOCO EST IISDEM ESSE SVB ARMIS.] Vtrum legeris eandem conficies sententiam. Videtur tamen futura vox appositior *Isse s. a.* Nam plerique omnes iturie bant ad bellum Hispaniense, & se cum Scipione ituros clamabant, cum nepote, filióque tantorum ducum, cum Iouis progenie. Ita vulgo creditum, ita vulgo iactatum. Profectò suauis odor Tulliano è myrothecio Verrinæ tertiæ: *Miramur ad arma contra istum hominem Lampsacenos isse:* Hanc correctionem adstruit liber quartus:

— *quà ponere gressum*
Amphitryoniada fuerit labor, isse sub armis
Pœnorum turmas, equitémque per ardua vectum.

Vbi τοῦ *Esse* nihil esse potest loci.

Vt cùm sæua fretis immisit prælia Corus:
Isthmon curuata sublime suberigit vnda,
Et spumante ruens per saxa gementia fluctu,
Ionium Aegeo miscet mare, celsus in arma
Emicat, ac prima stans Scipio puppe profatur:
Diue tridente potens, cuius maria ire per alta
Ordimur, si iusta paro, decurrere classi
Da pater, & nostros ne sperne iuuare labores.
Per pontum pia bella veho. leuis inde secunda
Aspirans aura propellit carbasa flatus.
Iámq; agiles, Tyrrhena sonant qua cærula, puppes
Ausonium euasere latus, Ligurúmque citatis
Littora transmittunt proris hinc gurgite ab alto
Tellurem procul irrumpentem in sidera cernunt
Aerias alpes, occurrunt mœnia Graio

Con-

Condita Massiliæ, populus accincta superbis,
Barbarus immani quæ territat accola ritu.
Antiquæ morem patriæ, cultúsq;, habitúmque
Phocais armisonas inter tenet hospita gentes.
Hinc legit Ausonius sinuatos gurgite ductor
Anfractus pelagi, nemoroso vertice celsus
Apparet collis, fugiúntque in nubila syluæ
Pyrenes: tunc Emporiæ, veterésque per ortus
Graiorum vulgus, tunc hospite Tarracho Baccho,
Considunt portu, & securæ gurgite clauso
Stant puppes, positúsque labor, terrórque profundi.
Nox similes morti dederat placidissima somnos,
Visa viro stare effigies ante ora parentis,
Atque hac aspectu turbatum voce monere:
Nate salus quondam genitoris, nate parentis
Et post fata decus, bellorum dira creatrix
Euastanda tibi tellus, & cæde superbi
Ductores Libyæ cauta virtute domandi,
Qui sua nunc trinis deducunt agmina castris.
Si conferre manu libeat, coëántque vocatæ
Hinc atque hinc acies, valeat quis ferre ruenteis
Tergemina cum mole viros? absiste labori
Ancipiti, sed nec segnis potiora capesse.

ISTHMON CVRVATA SVBLIME SVBERIGIT VNDA, ET, IONIVM ÆGÆO MISCET MARE.] Ouid.

Æquora bina suis oppugnant fluctib. Isthmon,
Et tenuis tellus audit vtrúmque latus.

Horum de vicinitate marium Strabo li.7. De Ægæo Festus: *Ægæum mare appellatur, quod crebræ in eo sint insulæ, vt procul adspicientib. species caprarum videantur. Siue quod in eo Ægæa Amazonum regina perierit. Siue quòd in eo Ægæus pater Thesei præcipitauerit.*

BARBARVS IMMANI QVÆ TERRITAT ACCOLA RITV.] Vel propter illud à Val. Max. relatum l.2.c.6. *Cæterùm à condita vrbe* [Massiliæ] *gladius est ibi, quo noxij iugulantur: rubigine quidem exesus, & vix sufficiens ministerio, sed index in minimis quoque rebus omnia antiquæ consuetudinis momenta seruanda.* Vel quod humana litarent hostia Massilienses. Lucan. li.3. de luco eorum:

Non hunc ruricolæ Panes, nemorúmque potentes
Syluani, Nymphæque tenent: sed barbara ritu
Sacra Deûm, structæ diris altarib. aræ,
Omnisque humanis lustrata cruorib. arbos.
Illic & volucres metuant insistere ramis,

Et lustris recubare fera.

Adi ad Seruii Commentarios in tertiam Æneidem ibi:

Auri sacra fames.

MOENIA GRAIO CONDITA MASSILIÆ.] *Graio* lego: sed pro Graiis, vt suprà:

Hostem miles habet fractum.

Modius *Graijs*. Cedo causam. De Massiliæ positu habes in li. 4.

POPVLIS ACCINCTA SVPERBIS.] Ita libris hactenus hæsit, quibus adhæreo. Modius, vt antegressam correctionem adstruat, scribit: *Hac cincta. f.*

ANTIQVÆ MOREM PATRIÆ, CVLTVMQVE, HABITVMQVE.] Præter Melam li. 2. c. 5. Str. li. ξ. Διοικοῦνται δ' ἀριστοκρατικῶς οἱ Μασσαλιῶται πάντων εὐνομώτατα· ἀνδρῶν χ' καταστήσαντες συνέδριον, διὰ βίου ταύτην ἔχοντες τὴν τιμὴν, οὓς Τιμούχους καλοῦσι. Πεντεκαίδεκα δ' εἰσὶ τοῦ συνεδρίου προεστῶτες, τούτοις δὲ τὰ πρόχειρα διοικεῖν δέδοται· πάλιν δὲ τῶν πεντεκαίδεκα προκάθηνται τρεῖς οἱ πλεῖστον ἰσχύοντες. Τούτων δὲ εἷς Τιμοῦχος οὐ γίνεται μὴ τέκνα ἔχων, μηδὲ διὰ τριγονίας μὴ ἐκ πολιτῶν γεγονώς. Οἱ δὲ νόμοι Ἰωνικοί, πρόκεινται δὲ δημοσίᾳ. *Iure vtuntur Aristocratico Massilienses, optimisque legibus. Concilium habent virorum mille, qui honos cum vita ponitur: eos Timuchos appellitant. Quindecimuiri concilio huic præsunt, quibus potestas data est obuia negotia componere. Rursus quindecimuiros intersunt tres cum ampliori imperio. In hoc Timuchorum concilium improlis non admittitur, neque cuius aui sui ciuitatis non habuerit.* Val. Max. li. 2. c. 6 *Eadē ciuitas seueritatis custos acerrima est. Nullum aditum in scenam mimis dando, quorum argumenta maiore ex parte stuprorum continent actus, ne talia spectandi consuetudo etiam imitandi licentiam sumat.* Idem huius *patriæ* morem prosequitur: *Intrare opidum eorum nulli cum telo licet: præstóque est, qui id custodiæ gratia acceptum exituro reddat: vt hospitia sua quemadmodum aduenientibus humana sunt, ita ipsis quoque tuta sint.* Ideo Silius *Hospitam* appellauit Massiliam.

SI CONFERRE MANV LIBEAT.] Emendatius: *Manus.*

Vrbs colitur Teucro quondam fundata vetusto,
Nomen Cartago, Tyrius tenet incola muros.
Vt Libyæ sua, sic terris memorabile Iberis
Hæc caput est, non vlla opibus certauerit auri
Non portu celsóve situ, non dotibus arui
Vberis, aut agili fabricanda ad tela vigore.
Inuade auersis nate hanc ductoribus vrbem.
Nulla acies famæ tantum, prædæve pararit.
Talia monstrabat genitor, propiúsque monebat,
Cùm iuuenem sopor, & dilapsa reliquit imago.
Surgit, & infernis habitantia numina lucis
Ac supplex patrios compellat nomine manes.
Este duces bello, & monstratam ducite ad vrbem,
Vobis vltor ego, & Sarrano murice fulgens

Inferias mittam fusis insignis Iberis,
& tumulis addam sacros certamine ludos,
Progreditur, celerátque vias, & corripit agmen
Pernici rapidum cursu, campósq; fatigat.
Sic vbi prosiluit Piseo carcere praeceps,
Ante suos it victor equus, currítque per auras
Non solum ante alios, sed enim (mirabile dictu)
Haud vlli durant visus aequare volantem.
Iámque Hyperionia lux septima lampade surgens
Sensim attollebat propius subeuntibus arces
Vrbis, & admoto crescebant culmina gressu
Ac pelago vectus seruata Laelius hora,
Quam dederat ductor subigendae ad moenia classi
A tergo affusis cingebat tecta carinis.
Cartago impenso naturae adiuta fauore
Excelsos tollis pelago circunflua muros,
Arctatas ponti fauces modica insula claudit,
Quà Titan ortu terras aspergit Eoo.
At quà prospectat Phoebi iuga sera cadentis,
Pigram in planiciem stagnantes egerit vndas,
Quas auget veniens, refluúsque reciprocat aestus.
Sed gelidas à fronte sedet sublimis ad Arctos
Vrbs imposita iugo, pronúmque excurrit in aequor,
Et tuta aeterno defendit moenia fluctu.
Audax, ceu plano gradiens victricia campo
Ferret signa, iugum certabat scandere miles.
Arris ductor erat, qui contra amplexus in arctis
Auxilium, excelsámque loci, praecinxerat arcem.
Pugnabat natura soli. paruóque superne
Bellantum nisu, passim per prona voluti
Truncato instabiles fundebant corpore vitam.
Verùm vbi concessit pelagi reuolubilis vnda,
Et fluctus rapido fugiebat in aequora lapsu,
Quáque modo excelsae sulcarant caerula puppes,
Hac impune dabat Nereus transcurrere planta.
Hinc tacite nectens informidatus adire
Ductor Dardanius, subitam trahit aequore pubem,
Pérque vndas muris pedes aduolat, inde citati
A tergo accelerant, quà fisus fluctibus Arris

Incustoditam sine milite liquerat vrbem.
Tum prostratus humi (miserandum vincta catenis
Pœnus colla dedit, populúmque addixit inermem.
Hanc oriens vidit Titan cùm surgeret vrbem
Vallari castris, captámque aspexit eandem
Ocyus Hesperio quàm gurgite tingueret axem.
Aurora ingrediens terris exegerat vmbras.

VRBS COLITVR TEVCRO QVONDAM FVNDATA VETVSTO NOMEN CARTAGO.] Sil. li. 3.

Dat Cartago viros Teucro fundata vetusto.

Teucer vetustus est Telamone progeneratus, quem in has oras, & definitè in Gallæciam appulisse constat è Strab. li. 3. & sociis adiutum vrbes condidisse Hellenas, & Amphilocos. Neque multo posteriùs Cartaginem nouam opus facit Asdrubalis, qui ante Annibalem Iberiæ imperauit. Ἡ Καρχηδὼν ἡ νέα κτίσμα Ἀσδρύβα τοῦ διαδεξαμένου Βάρκαν τὸν Ἀννίβα πατέρα. *Cartago noua ab Asdrubale, qui Barcæ Annibalis parenti successerat, condita est.* Pomponius lib. 2. c. 6. *Cartaginem, quàm dux Hasdrubal condidit.* Verùm Hasdrubal ille veterrimam ciuitatem reposuerit vetiùs, quàm posuerit, a quo tamen reposita *Nouæ Cartaginis* nomen inuenerit (prisca enim Cartago est in Africa) Polyb. lib. 3. docet Τὴν δὲ κατ' αὐτὴν πόλιν ἔνιοι νέαν Καρχηδόνα καλοῦσι. *Nouam vrbem nonnulli Cartaginem nouam vocãt.* Teucri autem peregrinationis indicium est baltheus eius qui in Herculeo Gaditano visebatur, Philostratus li. 4. Commentario in librum tertium Siliũ vindicauimus à præcipiti maledicto nuperi scriptoris.

IBERIS HÆC CAPVT EST.] Strab. li. 3. Καὶ γὰρ ἐρυμνοτάτη (lectio est optimè constituta) καὶ τείχει κατεσκευασμένῃ καλῶς, καὶ λιμέσι, καὶ λίμνῃ κεκόσμηται, καὶ τοῖς τῶν ἀργυρείων μετάλλοις. *Etenim munitissima est muro egregiè ducto & portubus, & palude insignita: argentique metallis.* Quæ Silius videtur interpretatus.

— Non illa opibus certauerit auri,
Non portu, celsóne situ, non dotibus arui
Vberis.

Reliqua vide apud Strabonem ex Polybio. Sed anne verax Silius? Strabo argenti metallis valere vult, non auri: non igitur præstent alii loci aurifodinis nobiles? portu non Luna in Italia, non Syracusæ in Sicilia? soli vbertate non Ægyptus? non Leontini? non Campania? non Libophœnices in Africa? Vna literula tantas turbas componet. Scribo:

Vt Libya sua: [Cartago] *sic terris memorabile Iberis*
Hæc [noua Cartago] *caput est: non illa opibus certauerit auri,*
Non portu &c.

Vetus Cartago his omnib. est instructissima: tamen *illa* non certauerit nouæ.

NON ILLA OPIB. CERTAVERIT AVRI..] Qua capta *auri, argentíque ad imperatorem relata magna vis. Pateræ aureæ fuerunt CCLXXVI. librales ferme omnes pondo: argenti facti, signatique decem & octo millia, & CCC. pondo: vasorum*

argenteorum magnus numerus. Silius *aurum* posuit, vt metallorum caput. Liuius iterum: *Eò congeßissent* [Dii] *omnis pene Africæ, atq. Hispaniæ opes.* Polyb.lib.10. τῶν χρημάτων πλῆθος, καὶ τὰς ἀποσκευὰς τῶν στρατοπέδων ἁπάσας ἐν ταύτῃ τῇ πόλει συνέβαινε τοῖς Καρχηδονίοις ὑπάρχειν: *Pecuniarum magnitudo, & armamenta omnegenus exercitibus recondita in hac vrbe Cartaginiensibus fortè fuerunt.*

NON PORTV.] Polyb.lib.10. Ακούων δὲ πρῶτον μὲν, ὅτι λιμένας ἔχει σόλω, καὶ ναυτικαῖς δυνάμεσι μόνη σχεδὸν τῶν κατὰ τὴν Ιβηρίαν, ἅμα δὲ καὶ διότι πρὸς τὸν ἀπὸ τῆς Λιβύης πλοῦν, ἐν πελάγιον δίαρμα εὐφυῶς κεῖται τοῖς Καρχηδονίοις: *Cùm primùm audiret huic ferè vrbi soli per omnem Hispaniam portus esse claßi idoneos copiisq. maritimis, simulque ad soluendum è Libya maritimum traiectum ingenio loci Cartaginiensibus eße percommodum.*

CELSOVE SITV.] Liuius lib. 26. *Cum altitudo caliginem oculis offudißet* scandentium. Polyb. lib. 10. Ἐφ' αἷς [*scalis*] δὴ οἱ πρῶτοι προσβαίνοντες ἐσκοτοῦντο διὰ τὴν εἰς ὕψος ἀνάγκασιν: *Quas scalas qui primi conscendebant, oculis caligabant præ loci altitudine.* Ita verto: Liuio namq. instinctore lubens, voléns q. scripsero: διὰ τὴν εἰς ὕψος ἀνάβασιν.

AVT AGILI FABRICANDA AD TELA VIGORE.] Cartago noua veteri nō cesserit. Vetus autem quantum potuerit armis procudendis ex interpretato Strabone lib.17.cognosce: *Obseßi verò, & ad deditionem coacti panopliarum tradiderunt* CC. M. *catapelticorum instrumentorum* III. M. *ne porro eis bellum fieret. Sed vt bellum instaurari decretum fuit, extemplo armorum officinas instruunt, & quot diebus clypei centum, & quadraginta referebantur, gladij trecenti, lanceæ quingentæ, & mille tela, quæ de catapultis mitterentur. Crinem catapultis ancillæ suppeditauere.* Iam si Cartago V. cum noua *non certauerit agili fabricanda ad tela vigore*, nouæ laus ampla est: an ex vero? Liuius lib.26. vbi ea iam in potestatem fuit Romanorum: *Captus & apparatus ingens belli, Catapultæ maximæ formæ centum viginti, minores* CC. LXXXI. *ballistæ maiores* XXXIII. *minores* LII. *scorpionum maiorum, minorumque. & armorum, telorumq. ingens numerus, signa militaria* LXXIIII. Adde non procul Cartagine N. Sucronem *rigentibus vndis, qui ferrum gelat*, & fabricandis armis peridoneus est. *Agili vigore*, ad fabros referri potest, de quib. Polyb. lib. 10. Τὸ δὲ ἄλλο πλῆθος, ὃ λίαν πολὺ μὲν ἦν διαφερόντως ἐν αὐτῇ, πᾶν δὲ δημιουργικὸν, καὶ βάναυσον, καὶ θαλάττιουργόν: *Cætera vero in ea multitudo erat longè permaxima fabrorum, mechanicorum. atq. eorum, qui vtiles in mari operas præstarent.*

HAVD VLLI DVRANT VISVS ÆQVARE VOLANTEM.] Hoc est, Oculi cùm cœperint in volantem equum intendi, nequeunt eam intentionem perpetuare, non durant id spectando, sed remittuntur: non æquant videndo, spatium, quod equus volando pertransit. Sic verbum *durandi* non interruptam designat actionem lib.2. Argon. apud Flaccum:

— & in seras durant sermonib. vmbras.

Nec dissimiliter Plautum intelligo in Amphitruone:

Durare nequeo in ædib. —

Atq. hæc responsa sunto I. Scaligero lib. 5. seu in Critico c.14.

AC PELAGO VECTVS SERVATA LÆLIVS HORA.] Liuius lib. 26. *Is classe circummißus ita moderari cursum nauium iussus erat, vt eodem tempore Scipio ab terra exercitum ostenderet, & claßis portum intraret.*

VRBI IMPOSTA IVGO.] Deprauata exemplaria, quæ mihi reliqua, cùm Silianæ dictionis series reposcat:

Vrbs imposta iugo. —

QVI CONTRA AMPLEXVS IN ARCTIS AVXILIVM, CELSAMQ. LOCI PRÆCINXERAT ARCEM.] Modius legit:

— *atq. excelsa loci præsepserat arce.* Ego:

— *qui cuncta amplexus in arctis*
Auxilia, excelsam sociis præcinxerat arcem.

Fauet Liuius lib. 26. *Quingentis militib. arcem insedit.* Editioni ab Heynsio est: *Præcesserat*, quod non concoquo.

HINC TACITE NECTENS.] Rectè fuerit *Nitens.* Fortè etiam *Hac* commodiùs legetur.

QVA VISIS FLVCTIB. ARRIS.] Arris (Liuius *Magonem* vult, & Polyb. lib. 10. Ὁ δὲ Μάγων ὁ τεταγμένος ἐπὶ τῆς πόλεως: *Mago vrbi præfectus.*) properantior, vt in tumultu fieri amat, *visis fluctibus*, illà putauit vrbem inaccessam, & inexpugnabilem, & ecce

Incustoditam sine milite liquerat vrbem.

Quæ Modius properatim quoq. legens *Visis* extrudit, reponitq. *Fisus*, sententia nec mala, nec inepta: sed quæ surgit etiam ex recta, & ordinaria lectione *Visis.*

POPVLVMQ. ADDIXIT INERMEM.] Mago Polybii fide lib. 10. qui salutem sibi pactus arcem tradidit. Sic etiam Liuius. An *Mago* idem, qui *Arris*? Mariana lib. 2. c. 20. Magonem iterum, iterumq. nominat.

HANC ORIENS VIDIT TITAN.] Cartaginem obsideri, & occidens, captam, Liuius lib. 22. ac potissimum 26. Flor. lib. 2. c. 6. Appianus Ibericis. Par Oechaliæ fatum ab Hercule. Seneca Octæo:

Cecidit Oechalia inclyta,
Vnúsq. Titan vidit, atque vnus dies
Stantem, & cadentem.

Minutiora hæc: apud Sex. Pompeium magnificentissima est T. Quinctii Dictatoris memoria, qui coronam auream Ioui donum dedisse se scripsit, *cùm per nouem dies totidem vrbes, & decimam Præneste cepisset.* Dierum non meminit Liuius lib. 6. etsi testatur nouem opida vi capta, Præneste per deditionem.

Principio statuunt aras: cadit ardua taurus
Victima Neptuno pariter, paritérq. Tonanti.
Tum merita æquantur donis, ac præmia virtus
Sanguine parta capit. phaleris hic pectora fulget,
Hic torque aurato circundat bellica colla,
Ille nitet celsus muralis honore coronæ.
Lælius ante omnes, cui dextera clara, domúsq.
Terdeno boue, & æquorei certaminis alto
Donatur titulo, Pœniq, recentibus armis

Rectoris : tunc hasta viris, & martia cuique
Vexilla, & meritum, & prædæ libamina dantur.
Postquam perfectæ laudes hominúmq; Deúmque,
Captiuæ spectantur opes, digestáq. præda.
Hoc aurum patribus, bello hæc Martiq; talenta,
Hoc regum donis, diuûm hoc, ante omnia, templis:
Cætera bellantum dextris, pulchróq. labori.
Quinetiam accitus populi regnator Iberi,
Cui sponsa, & sponsæ defixus in ossibus ardor,
Hanc notam formæ concessit lætus ouánsque
Indelibata gaudenti virgine, donum.
Tum vacui curis vicino littore mensas
Instituunt, festóq. agitant conuiuia ludo.
Lælius affatur : macte ô venerande pudici
Ductor macte animi, cedat tibi gloria laúsq.
Magnorum heroum, celebratáq. carmine virtus.
Mille Myceneas qui traxit in æquore proras
Rector, & Inachiis qui Thessala miscuit arma,
Fœmineo socium violauit fœdus amore.
Nulláq. tum Phrygio steterant tentoria campo
Captiuis non plena toris : tibi barbara soli
Sanctius Iliaca seruata est Phœbade virgo.
Hæc, atque his paria, alterno sermone requirunt,
Donec nox atro circundata corpus amictu
Nigrantes inuexit equos, suasitq. quietem.

ILLE NITET CELSVS MVRALIS HONORE CORONÆ.] Polyb. lib. 10. *Λοιπὸν χρυσοῦς στεφάνους ἐπηγγείλατο τοῖς πρώτοις ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβᾶσι, καὶ τὰς εἰθισμένας δωρεὰς τοῖς ἐπιφανῶς ἀνδραγαθήσασι: Caterùm primis in mœnia euadentib. coronas ex auro præmiserat, iisq. qui facinoribus se palam probaßent, dona consueta.* Scipio ante certamen. Vide Liuium, vt promissis manserit.

LÆLIVS ANTE OMNES, CVI DEXTERA CLARA, DOMVSQ. TERDENO BOVE.] Dexteræ, & mentis consultissimæ pretio Lælius Scipioni hæsit in intimis. Manifestum ex illo Liuii lib. 27. *Iam enim & Lælius redierat ab Roma, sine quo nihil maioris rei motum volebat Scipio.* Lib. 26. *Cùm iret oppugnatum Cartaginem, Nemo omnium, quò iretur, sciebat, præter C. Lælium.* Polyb: lib. 10. *πάντας ἀπεκρύψατο χωρὶς Γαΐου Λαιλίου.* Lib. 11. Lælius *ἦν δ' εὔδημος μάγνος: Erat popularis magnes.* Scipioni. Ergo virtutem Lælii impensiùs est remuneratus Scipio. Liuius lib. 26. *Ante omnes C. Lælium* [terit hæc vestigia Silius] *præfectum claßis, & omni genere laudis sibimet ipsi æquauit, & corona aurea, ac triginta bobus donauit.* Nota fortitudinis præmium bouem fuisse crebriusculè. Liuius lib. 4. L. *Minutius boue aurato extra portam trigeminam est*

donatus. Lib. 7. aduocata concione Consul laudatum tribunum M. Valerium Coruinum decem bobus, aureâque corona donauit. Eodem libro *Præter militaria alia dona aurea corona eum* [Decium Samnitium victorem] *& centum bobus, eximióq. vno albo opimo auratis cornib. donat* Cornelius.* Vide Plin. lib. 33. c. 2. Bos fortitudinis hieroglyphicum non iniuria. Item in certaminibus bos victori præmio fuit Aen. 5. Il. ψ. Calabri li. 4. Silii lib. 16.

ÆQVOREI CERTAMINIS ALTO DONATVR TITVLO.] Lælius Thalassarcha renunciatur, *Præfectus classis* Liuio. Θαλασσοκράτωρ.

POENIQ. RECENTIB. ARMIS RECTORIS.] Arris, siue Magonis Cartaginis N. gubernatoris arma dantur Lælio.

ET MARTIA CVIQ. VEXILLA, ET MERITVM.] *Vt meritum* elegantius longè futurum pronunciat Modius, adsentio, adstruóq. è Silii lib. 16.

Cætera promisso donata est munere turba,
Vt virtus, & dextra fuit.

Vexilla autem ista palmaria non vniusmodi fuerunt: quædam *pura*, quæ coloris vnius interpretor. Apud Vopiscum Probus bello Sarmatico *donatur vexillis puris quatuor*. Quædam *versicoloria*. Aureliano apud Vopiscum *dantur hastæ puræ decem, vexilla bicolora quatuor*. Ita Cedrenus ex purpura, autóq. forma quadrangulari facta vexilla longis hastis gestari solita scribit. Et ex Platone lib 2. de Legib. scribit Cicero: *Color albus præcipuè decorus Deo est tum in cæteris, tum maximè in textili: tincta verò absint, nisi à bellicis insignib.* Secundi generis vexilla *Varia* voces licet, aut *Polymita*.

INDELIBATA GAVDENTI VIRGINE.] *Gaudenti Luceio*, ita Plutarchus. Val. Max. lib. 4. c. 3. vult *Indibili* fuisse sponsam inter Celtiberos nobilissimo. Liuius lib. 26. *Allucium* nominat. Polyb. lib. 10. hac in narratione nominis sponsi non meminit: etsi pòst *Hedeconi* vxorem quoq. reddit Scipio cum liberis. Silius Valerio videtur assentiri:

Quin etiam accitus populi regnator Iberi,
Cui sponsa.

Item: *Huic* [sic amem, non *Hanc*] *notam formæ concessit lætus, ouánsq.* Ibidem apud Polybium *Indibili*, *& Mandonio* redduntur vxores; sed & liberi: præsens autem historia postulat virginem [reuide Silium] eámq. dumtaxat sponsam, non vxorem: præsertim cùm ætas, & coniugii labor formam deflorat: hæc autem nostra, forma fuerit spectatissima. Par animi integritas in Alexandro M. aduersus Darii vxorem cum filiabus, Curtius. De Scipionis castitate, & Alexandri Gell. lib. 6. c. 8.

CELEBRATAQ. CARMINE VIRTVS.] *Virtus*, non Heroum continentia, quæ nulla; sed *fortitudo* Homero dicta. Sic ex Ἄρης ἀρετὴν Græci norunt.

INACHIIS QVÆ THESSALA MISCVIT ARMA.] Argiuorum armis Thessalorum miscuit; præsertim Achillis, qui *Thessalus ductor* Hor. lib. 2. Od. 4. *Inachys*, Argiuis. Adeundus Pausanias in Arcadicis. Horat. *Prisco diues ab Inacho.* Achillis autem cum serua cōsuetudinem suggillant & illa Curtii de ore Alexandri M. lib. 8. *Achillem quoque, à quo genus ipse deduceret, cum captiua coïsse.*

FOEMINEO SOCIVM VIOLAVIT FOEDVS AMORE.] Agamemnō in Achillem fuit iniurius abrepta Chryseïde eius captiua, Il. α. Ouid. mille locis.

CAPTIVVS

CAPTIVIS NON PLENA TORIS.] Spartim ... Iliade, & Hor. lib. 2. Oda 4.

SANCTIVS ILIACA SERVATA EST PHOEBADE VIRGO.] *Sanctius* Hispana virgo ſponſa, quàm Caſſandra, quæ ab Aiace Oïlei compreſſa eſt apud Q. Calabrum lib. 14. & Tragicos.

Emathio interea tellus, Aetola tumultu
Feruebat, Macedûm ſubitis perculſa carinis.
Proximus huic hoſti dextras iungebat Acarnan.
Cauſa noui motus Pœnis, regiq; Philippo,
In bellum Auſonium ſociatæ fœdere vires.
Hic gente egregius, veteriſq; ab origine regni
Aeacidum ſceptris, proauóq; tumebat Achille.
Ille & nocturnis conterruit Oricon armis.
Quáq; per Illyricum Taulantius incola littus
Exiguos habitat non vllo nomine muros,
Turbidus inceßit telis, ille æquore vectus
Nunc & Phæacum, Teſprotiáque arua laceſſens
Epirum caſſu luſtrabat futilis auſis.
Hinc & Anactoria ſigna oſtentauit in ora.
Ambraciosq. ſinus, Pellæáq. littora bello
Perfundit rapido. pepulit vada feruida remis
Leucatæ, & Phœbi vidit citus Actia templa.
Nec portus Ithacæ Laërtia regna, Saménque
Liquit inacceſſam, fluctúque canantia cano
Saxa Cephalenum, & ſcopuloſis Neriton armis,
Ille etiam Pelopis ſedes & Achaia adire
Mœnia gauiſus, triſtem Calydona Dianæ,
Oeneáſque domos, Curetica tecta ſubibat,
Promittens contra Heſperiam ſua prœlia Graiis,
Tum luſtrata Ephyre, Patræque & regia Pleuron,
Parnaſſúſque biceps, Phœbóque loquentia ſaxa.
Ac ſæpe ad patrios bello reuocante penates,

EMATHIO INTEREA TELLVS ÆTOLA TVMVLTV.] Ætoli cum ſociis Philippum Macedoniæ regem, & Acarnanas, qui ab Aetolorum imperio deſciuerant, oppugnarunt ex fœdere cum Romanis, Liuius lib. 26. Polyb. li. 4. aliíſque ac potiſſimum quinto, Legationum Eclogæ ab Vrſino. *Macedonia* quondam dicta *Emathia*, Gell. lib. 13. c. 6: Plin. lib. 4. c. 10. Liuius lib. 40. Euſtath. in Dionyſium, Solin. c. 14. inſinuat, Homer. Epigrammata. Hinc *Emathius tumultus* pro Macedonico.

DEXTRAS IVNGEBAT ACARNAN.] Repeti poſſunt Notæ ad lib. ...

addo Marcianum: — Μετὰ ταῦτα δ' ἡ Ἀκαρνανία,
Ἣν τὰς μὲν Ἀλκμαίωνά φασιν οἰκίσαι,
Τὰς δ' ἐν ἐκείνου παῖδ' Ἀκαρνᾶνα κτίσαι.
— *Acarnanus sequuntur proximè,*
Quos Alcmaeon, & Alcmaeone prosatus
Posuere, veri fama si quid obtinet.

VETERISQ. AB ORIGINE REGNI ÆACIDVM SCEPTRIS.] Polyb. lib. 5. post auditum pugnæ Cannensis nuncium parante Philippo orbi imperitare ait: πρὸς δὲ τούτοις ἐξ οἰκίας ὁρμώμενον τοιαύτης, ἣ καὶ μάλιστά πως αἰεὶ τῆς τῶν ὅλων ἐλπίδος ἐφίεται: *Præterea ex eiusmodi profectum domo, quæ semper inhiauit vniuersi imperio.*

ORICON ARMIS.] A Græcis errabundis vrbs posita. Marcianus:
Ἕλληνίς, ἐχομένη τε παράλιος πόλις
Ἐξ Ἰλίου γὰρ ἐπανάγοντες Εὐβοεῖς
Κτίζουσι κατενεχθέντες ὑπὸ τῶν πνευμάτων.
Hellenis, Oricúmque vicinum mari,
Ex Ilio, námq. Euboici dum reueniunt,
Ventis repulsi condiderunt Oricum.

Adi Stephanum, & Eustath. in Dion. Quod ad modulum syllabarum, Polyb. lib. 5. scribit Ὤρικον: si rectè, dicam Silium alteram vocalem medio eximere, ac primam Doricè extendere, vt Theocr. Ὤρικα. Pomponius Mela lib. 2. c. 3. *Vrbium prima est Oricum.* Propert. lib. 1. Eleg. 8.
Accipiat placidis Oricos æquoribus.

QVIQ. PER ILLYRICVM TAVLANTIVS INCOLA LITVS.] Appianus in Illyricis *Taulantem*, à quo *Taulantii*, ponit *Illyri* filium, à quo *Illyrii*. *Illyrus* autem, siue *Illyrius* Cadmi filius fuit, Apollodor. lib. 3. Thucydides lib. 1. προσοικοῦσι δ' αὐτὴν (Ἐπίδαμνον, siue Dyrrachium) Ταυλάντιοι βάρβαροι, Ἰλλυρικὸν ἔθνος: *Prope ipsam habitant Taulantii barbari, gens Illyrica.* Illyri autem hoc bello Romani erant Pleurato, & Scerdilero ducibus, & à Philippo vastati sunt, Liuius lib. 26.

EXIGVOS HABITAT NON VLLO NOMINE MVROS.] Infausta coniectura est: *Nullo munimine.* Ne moueant *muri exigui*, Plin. facit lib. 3 c. 21. vbi de Illyrico: *Populorum pauca effatu digna, aut felicia nomina.* Et verò quid prohibet *exiguis muris* ciuitatem esse bene munitam?

NVNC ET PHÆACVM.] Aen. 3.
Aërias Phæacum abscondimus arces.

Phæacia priùs dicta *Scheria*, Hom. Od. ε. posteriùs *Corcyra*, Liuius li. 26. Eust. in Dion. & Hom. Peccant, qui primæ diphthôgum demunt. Malim etiam: *Hinc & Phæac.* certè subditis congruentiùs.

THESPROTIAQ. ARVA LACESSENS.] Thesprotos gentem barbaram, nec amplè habitare scribit Marcianus.

HINC ET ANACTORIA SIGNA OSTENTAVIT IN ORA.] Marcianus:
Ἐν τῇ παραλίᾳ δ' ἐστὶν Ἀνακτόριον πόλις,
Ταύτην δ' Ἀκαρνᾶνές τε, καὶ Κορίνθιοι
Ἀπῴκισαν.

Anactorium vicina ciuitas ponto,
Quam cum Corinthij posuere Acarnanes.

Vide Maximum Tyrium λόγῳ κγ'. Plin. lib. 5. c. 29.

AMBRACIOSQ. SINVS.] Dicæarchus:

Τῆς Ἑλλάδος ἐστὶν Ἀμβρακία πρώτη πόλις,
Αὕτη δ' ἀποικία λέγεται Κορινθίων
Εἶναι. Κατὰ τὸν κόλπον δὲ τὸν λεγόμενον
Ἀμβρακικὸν ᾤκισται μέση.
Vrbs prima Græciæ Ambracia est, colonia
Corinthiorum, vana si non fabula,
Habitatur Ambracico, vt vocant, illa in sinu.

Plin. lib. 4. c. 1. Maximéq. *nobilitatis Ambracius sinus faucib. spatiosum æquor accipiens longitudinis* XXXIX. M. P. *latitudinis* XV. M. Vide Scylacem, & Marcianum. De Ambracia regione, ac ciuitate quamuis multa Polyb. lib. 4. ex quo ista delibata sunto de ciuitate: Ἐπικαθίσαντι τῇ πόλει· Ὁ γὰρ Ἀμβρακὸς ἐστι μὲν χωρίον εὖ κατεσκευασμένον, καὶ προτειχίσματα, καὶ τεῖχος. Κεῖται δ' ἐν λίμναις μίαν ἀπὸ τῆς χώρας στενὴν, καὶ χωστὴν ἔχων πρόσοδον: *Sedit vrbi imminens: Ambracus enim locus est, qui muro, & antemurali constat. Iacet in paludibus, vnicum ex eo loco angustum aditum habens, eúmq. ex aggesto solo.* Vber quoque in Ambracio sinu amplificando Pomponius Mela lib. 2. c. 3.

PELLÆAQ. LITORA BELLO PERFVDIT RAPIDO.] Philippo Pellæ hybernanti Aetolorum defectio allata est. Liuius lib. 26. De re tota Polyb. lib. 5. de Philippo: Δύο δὲ μείνας ἡμέρας ἐνταῦθα τῇ τρίτῃ ποιησάμενος ὑπὸ τὴν ἑωθινὴν τὸν ἀνάπλουν, δῃώσας ἅμα τὴν τῶν Αἰτωλῶν παραλίαν ἐν Λεχαίῳ καθωρμίσθη. Μετὰ δὲ ταῦτα ποιούμενος τὰς πορείας ἑβδομαῖος ἐπέβαλε τοῖς ὑπὲρ τὴν πόλιν κειμένοις περὶ τὸ Μενελάιον λόφοις: *Cùm hîc biduum substitisset, soluit die tertio bene mane, ac Ætolorum ora maritima die secundo dispoliatâ in Lechæo commoratus est. Insecuti deinde itineris die septimo tumulos ad Menelaum supra ciuitatem positos inuasit.* Cuius historię adspectu verba legit aptissima Silius:

— — *bello*
Perfudit rapido. —

Tullij præscriptum in Rosciana: *Nos iudicio perfundere, accusare autem eos ipsos, à quib. mercedem accepisti*, hoc est, leuiore iudicio implicare.

LEVCATAE.. ITHACE.. CEPHALENES.. NERITOS.. PELOPIS SEDES.] Accurauit, non sine teste, terrarum hunc positum Silius. Marcianus:

Λευκὰς μὲν ἐν πρώτοις Κορινθίων κτίσις,
Εἶθ' ἡ Κεφαλλήνων, Ἰθάκη τε πλησίον,
Ἥ τε Πελοπόννησος, συνεγγὺς κειμένη.
Est Leucas in primis Corinthiorum opus,
Dein' Cephalleni, his Ithaci tum proximant,
Ithacis, quæ nomen à Pelope insula.

Sunt autem omnes insulæ. Vide sparsim Aen. 3. Plin. lib. 4. c. 1. Hanc oram aditam Philippo autor est Polyb. lib. 5.

ILLE ETIAM PELOPIS SEDES.] *Peloponnesum*, antè Marcianus dixit: Polib. lib. 5. Γραμματοφόρους διέπεμψε πρὸς τὰς ἐν Πελοποννήσῳ συμμαχίδας πόλεις: *Tabellarios diuisit ad socias in Peloponneso ciuitates.*

ET ACHAÏCA ADIRE MOENIA.] *Argos.* Polyb. lib. 5. Ποιησάμενος δὲ τὴν πορείαν δι' Ἄργους ἧκε δευτεραῖος εἰς Τεγέαν. Προσαναλαβὼν δὲ τοὺς ἠθροισμένους τῶν Ἀχαιῶν προῆγε διὰ τῆς ὀρεινῆς: *Itinere per Argos facto Tegeum peruenit die secundo. Adsumta vero Achaeorum manu duxit per montana.*

TRISTEM CALYDONA DIANÆ.] Ob Dianam, quæ Calydoniis, & Aetolis aprum vastatorem immisit sacrificii neglecti pœnam. Homerus vberrimè Iliad.10. ex quo paucula habe:

> Καὶ γὰρ τοῖσι κακὸν χρυσόθρονος Ἄρτεμις ὦρσε
> Χωσαμένη, ὅ οἱ οὔ τι θαλύσια γουνῷ ἀλωῆς
> Οἰνεὺς ῥέξ', ἄλλοι δὲ Θεοὶ δαίνυνθ' ἑκατόμβας,
> Οἴῃ δ' οὐκ ἔρρεξε Διὸς κούρῃ μεγάλοιο.
> *Ipsis námque malum aurato Diana sedili*
> *Immisit, quoniam sacrum pro frugibus Oeneus*
> *Spreuerat, indignata: Diuæ omnes Hecatombas*
> *Suscipiant: ego sola Iouis gens negligar? inquit.*

Huc pertinent illa Pomponii lib. 2. c. 3. *Cyrrha, & notior aliquanto nomine Calydon.*

OENEASQ. DOMOS.] Ciuitates, quibus antiquitus Oeneus regnator. Poly. Ecl. 28. Ἡ δὲ πόλις, καὶ ἡ χώρα ἡ τῶν Οἰνιαδῶν: *Urbs, & regio Oeniadum.* omnèsque Græci per οι scribunt. Quare in Liuio perperam scribitur diphthongo principe.

CVRETICA TECTA SVBIBAT.] Acarnaniam, cuius incolæ Acarnanes Liuio, Curetes Homero suprà.

TVM LVSTRATA EPHYRE] *Corinthus,* prodictum est. Narrat Polyb. lib. 5. Philippum cum classe Corinthum venisse, & Lochæo visum pro statione. Vide Liuium lib. 26. 27.

REGIA PLEVRON.] Plin. lib. 4. c. 2.

PARNASSVQ. BICEPS.] Persius Prol. Statius audenter, & congruè:

> — — *summáq. biuerticis vmbra*
> *Parnassi residens.*

Nonnus lib. 13. Παρνασσὸν δικάρηνον.

PHOEBOQ. LOQVENTIA SAXA.] Lucan. lib. 5.

> — *vastos telluris hiatus*
> *Diuinam spirare fidem, ventósque loquaces*
> *Exhalare solum.*

AC SÆPE AD PATRIOS BELLO REVOCANTE PENATES.] *Sæpe,* obscurum rerum compendium, ni explicatum veniret Silium Liuius lib. 27. *Nuncius è Macedonia venit* (ad Philippum) *Eropum quendam corrupto arcis, præsidijsque præfecto Lychnidum cepisse: tenere & Dassaretiorum quosdam vicos, & Dardanos etiam concire. Omisso igitur Achaïco, atque Aetolico bello,* &c. Iterum: *Demetriadem in Thessaliam peruenit. Ibi alij maiorem afferentes tumultum nuncij occurrunt,* &c.

> *Cùm modo Sarmaticus regna infestaret Orestes,*
> *Aspera nunc Dolopum vis exundasset in agros,*
> *Incæpto tamen haud facilis desistere vano*

Belli, per Graias vmbram circuntulit oras.
Donec nunc pelago, nunc terra exutus omisit
Spem positam in Tyriis, & supplex fœdera sanxit
Dardana, nec legem regno accepisse refugit.
Tunc & Tyndarij Lassas fortuna Tarenti
Auxit opes, laudémque simul. nam perfida tandem
Vrbs Fabio deuicta seni postremus in armis
Ductoris titulus cauti, sollertia tutum
Tum quoque adepta decus, captis sine sanguine muris.

CVM MODO SARMATICVS REGNA INFESTARET ORESTES.] Macedoniam. Liuius lib. 27. *Dardanos in Macedoniam effusos, Orestidem iam tenere.* Orestidæ qui populi non parcè docet Solin. c. 14.

ASPERA NVNC DOLOPO VIS EXVNDASSET IN AGROS.] *Dardanos descendisse in campum Astræum* testatur Liuius li. 27. Plin. l. 4 c. 1. *Dardanos feram gentem* vocat, Strab. li. 7. *ἀγρίως πλέως agrestissimos*, quòd supposita fimetis gurgustia habitarent. Coniicere est itaq; ex epitheto *Dolopes* pro *Dardanis* nominasse Silium. Disceptant apud Liuium Notularii legendũ sit Astræum, an Ægestæum? puto ego legendum: *In agrum Ægiaum*. Liuius enim lib. 28. *Ægium* his in oris Philippo facit obnoxiam, & concilii sedem.

BELLI PER GRAIAS VMBRAM CIRCVMTVLIT ORAS.] *Σκιαμαχία Belli simulacro.* Philippus vsus est, quò aptius regnum turbatum ab se peti dissimularet.

SVPPLEX FOEDERA SANXIT DARDANA.] Liuius libris 32. 33.

Nanque vt compertum, qui Punica signa regebat
Fœminea exuri flamma, tacitúsq; quiete
Exin virtuti placuit dolus, ire sorori,
Nam castris erat in Rutulis germanus amatæ
Cogitur, & magnis muliebria vincere corda
Pollicitis, si reclusas transmittere portas
Concedat Libycus rector, votíq; potitus
Euicto Fabius Pœno, circundata telis
Incustodita penetrauit mœnia nocte.
Sed quis nam auersos Phœbum tunc iungere ab vrbe
Romulea dubitaret equos, qui tempore eodem
Marcellum acciperet lethum oppetisse sub armis?
Moles illa viri, validóque habitata Gradiuo
Pectora, & haud vllis vnquam tremefacta periclis;
Heu quantum Annibalem clara fractura ruina
Procubuere, iacet campis Cartaginis horror.

Forsan Scipiadæ confecti nomina belli
Rapturus, si quis paulum Deus adderet æuo.
Collis Agenoreum dirimebat ab aggere vallum
Ausonio, Dauni Mauors consederat aruis
Curarum comes, & summi Crispinus honoris
Marcello socius, communia bella ciebat.
Ad quem Marcellus: gestit lustrare propinquas
Mens syluas, medióq; viros imponere monti,
Ne Libys occultis tumulum prior occupet ausis.
Si cordi est, te participem Crispine laboris
Esse velim, nunquam desunt consulta duobus.
Hæc vbi sedere, ardentes attollere sese
Iam dudum certant in equos. Marcellus vt arma
Aptantem natum aspexit, letúmque tumultu,
Vincis ait nostros mirando ardore vigores,
Sit præmaturus felix labor, vrbe Sicana
Qualem te vidi, nondum permitteret ætas
Cùm tibi bella, meo tractantem prælia vultu.
Huc decus, huc nostrum, lateri te iunge paterno.
Et me disce nouum Martem tentare magistro.
Tum pueri colla amplectens sic pauca profatur:
Summe Deûm Libyco faxis de præside victor
His humeris tibi opima feram: nec plura, sereno
Sanguineos fudit cum Iuppiter æthere rores,
Atque atris arma aspersit non prospera guttis.
Vix dum finitis intrarant vocibus arctas
Lethiferi collis fauces, cùm turba volucreis
Inuadunt Nomades iaculis, nimbóque feruntur
Aetherio similes, cæca fundente latebra
Armatos in bella globos. circundata postquam
Nil restare videt virtus, quod debeat vltra
Iam superis, magnum secum portare sub vmbras
Nomen mortis auet, tortæ nunc eminus hastæ
Altius insurgit, nunc sæuit comminus ense.

QVI PVNICA SIGNA REGEBAT FOEMINEA EXVRI FLAMMA.] Liuius li.27. Plut. in Fabio. Proditori nomen fuit *Cononeus*, App. Ibericis, vel *Abrentius*; sic autor Polyænus li.8. Stratag.

CARTAGINIS HORROR.] Marcellus. Idem Scipioni dedit Lucretius.

COLLIS AGENOREVM DIRIMEBAT AB AGGERE VALLVM AVSONIO.] *Exiguum campi ante castra erat, inde in collem aperta vndique, & conspecta ferebat via.* Liuius li.27.

MEDIOQVE VIROS IMPONERE MONTI.] Gestio ego Marcellus. Liuius, & Plutarchus congruunt Verùm Appianus Ibericis casum Marcelli refert in occasionem prædæ captatæ, quod in historia creberrimum: Λείαν δέ τινα ὑπὸ Νομάδων ἀγομένην Μάρκελλος ἰδών, καὶ δόξας ὀλίγους εἶναι τοὺς ἄγοντας, ἐπέδραμεν αὐτοῖς μετὰ τριακοσίων ἱππέων σὺν καταφρονήσει.

NVNQVAM DESVNT CONSVLTA DVOBVS.] Illud reditum, licet iniquius:

— πλεόνων δέ τι μῆτις ἀμείνων.

HVC DECVS, HVC NOSTRVM.] Æneid.6.

I decus, i nostrum melioribus vtere fatis.

SANGVINEOS FVDIT CVM IVPITER ÆTHERE RORES.] Omen improsperum. Nonnus li. κζ.

— ἀμφὶ δὲ γαίῃ
Αἱμαλέον ξεῖνον ὄμβρον ἀπ' ἰκμάδος ὕετο Ζεύς,
Οὐρανόθεν κατέχευε φόνου προάγγελον Ἰνδῶν,
Καὶ φονίαις λιβάδεσσιν ἐνυδρίν νιφετοῖο
Δίψια κοανίης ἐρυθαίνετο νῶτα κονίης
Ἰνδῴν δαπέδοιο.

— *terram vndique circum*
Humidus effudit cœli de sedib. altis
Imbrem sanguineum venturarum omnia cladum
Iupiter, & quamuis arentia terga rubebant
Inde telluris guttis prosperſa cruentis.

Iupiter Iliade vndecima multos vtrimque mortales perditurus sanguinolentum ante rorem deiicit:

— κατὰ δ' ὑψόθεν ἧκεν ἐέρσας
Αἵματι μυδαλέας ἐξ αἰθέρος· οὕνεκ' ἔμελλε
Πολλὰς ἰφθίμους κεφαλὰς ἄϊδι προϊάψειν.

— *ex alto demisit sanguine rorem*
Imbutum: quia multorum Mauortia corda
Sedib. infernis animo damnare parabat.

Apud Hesiodum cygno & Hercule ituris in certamen Deus idem:

Καδδ' ἄρ' ἀπ' οὐρανόθεν ψιάδας βάλεν αἱματοέσσας.
Sanguinolenta solo de cœlo gutta cadebat.

Plut. in Fabio notat euastante Italiam Annibale clypeos immaduisse sanguine, & circa Antium succisam messem sanguinolentam. Plura Eustath. in Iliad. χ.

Forsan & euasset rapidi freta sæua pericli,
Ni telum aduersos nati euenisset in artus.
Tum patriæ tremuere manus, laxatáque luctu
Fluxerunt rigidis arma infelicia palmis.
Obuia nudatum transmittit lancea pectus,

Labénsque impresso signauit gramina mento.
At postquam Tyrius saeua inter praelia ductor
Infixum aduerso vidit sub pectore telum
Immane, exclamat, Latias Cartago timere
Desine iam leges, iacet exitiabile nomen
Ausonij columen regni, sed dextera nostrae
Tam similis non obscuras mittatur ad vmbras.
Magnanima inuidia virtus caret, alta sepulcri
Protinus extruitur, caelóque educitur ara.
Conuectant syluis ingentia robora, credas
Sidonium cecidisse ducem, tum thura, dapésq;
Et fasces, clypeúsque viri, pompa vltima fertur.
Ipse facem subdens, laus inquit parta perennis,
Marcellum abstulimus Latio: deponere forsan
Gens Italûm tandem arma velit: vos ite superbae
Exequias animae, & cinerem donate supremi
Muneris officio: nunquam hoc tibi Roma negabo
Quod virtute viri titulis decorare sepulcrum
Ingentis bello liceat, noménque futuros
Aeternum in Rutulos possis mandare nepotes.
Alterius par, atque eadem fortuna laborum
Consulis, exanimum sonipes ad signa reuexit.

FORSAN ET EVASSET.] Malit Modius *Enasset*, vt proprium magis ductae à mari metaphorae. Nolit ipse Silius ad insaniam amans concisae istiusmodi vocis. Ecce tibi posterius sequitur:

Euasti nostram mentito foedere dextram.

Lib. 17. — *iuuenémque ferocem*]
Immisti Latio.

Item: *Qui memet finib. vnquam*
Amorim Italiae.

Lib. 11. — *fidicináque bella remorunt.*
Lib. 8. *Vestra, nec abscessem thalamo.*
Lib. 14. *Affixet transtro.*
Catullus: *Iupiter, vt tersti lumina saepe manu.*

TVM PATRIAE TREMVERE MANVS.] Imago ad Aeneidem sextam:

Bis patriae cecidere manus.

Idque in historia parili.

COELOQVE EDVCITVR ARA.] Non τάφος, non tumulus, vt obtrudit Graeculus institor, *Rogus* intelligitur coelo aemulus. In *rogum* enim *conuectant syluis ingentia robora*: de rogo dicitur:

— *ipse facem subdens.*

Marcelli porro tumulus alibi: nam cineres Romam relati teste Appiano suprà,

suprà,& Plutarcho: *Τὰ ὀστᾶ τῷ παιδὶ προσέπεμψεν εἰς τὸ Ῥωμαίων στρατόπεδον. Ossa filio remisit ad Romanorum exercitum.* Cui dicto consentaneum illud Silii:

— cinerem donate supremi
Muneris officio.

Sic Æneid.6.

— arámque sepulcri
Congerere arboribus, cœlóque educere certant.

indubitanter intelligendum de rogo. Item apud Val. Flaccum lib.5. *ἀντὶ δὲ Ara.* Idque vel quia rogus quadrata forma surgebat in *aræ* effigiem, vel quod mortuus in rogo, vti in *ara* victima, cremabatur.

VOS ITE SVPERBÆ EXSEQVIAS ANIMÆ.] Bellè, Latinéque. *Ire exsequias*, vt, *Ire inficias*. Ter. Phormione Act.5. Scen. *Quis nominat me? Exsequias Chremeti, quib. est commodum, ire iam tempu'st.*

QVOD VIRTVTE VIRI] Carmen hoc, & sequens inducit Carrion li.1. Emend.

CREDAS SIDONIVM CECIDISSE DVCEM.] Tam ambitiosè instructus Marcelli rogus, támque regificè. Val. Max. l.5. c.1. *Punicóque sagulo, & corona donatum laurea rogo imposuit.* Quā Annibalis humanitatem plurib. effert.

CINEREM DONATE SVPREMI MVNERIS OFFICIO.] *Donate*, reportate filio, redonate patriæ, vt sepulcro inferatur, quod *muneris supremi officium.*

QVOD VIRTVTE VIRI TITVLIS DECORARE SEPVLCRVM.] Hæc cum versu disticho sequente merita *νοθείας* suspicione laborant Modio cēsore.

Talia in Ausonia. sed non est talis Iberis
Armorum euentus campis. Carthaginis omnes
Per subitum raptæ pernix victoria late
Terruerat gentes, ducibus spes vna salutis
Si socias iungant vires, ingentibus orsum
Auspicijs iuuenem, patria ceu gestet in armis
Fulmina, sublimi vallatam vertice montis
Ex oculis vrbem cumulatam strage virorum
Non toto rapuisse die, quam Martius ille
Annibal interea consumpto verterit anno
Nec pube æquandam nec opum vbertate Saguntum.
Proximus applicito saxosis agere syluis
Tendebat, fratris spirans ingentia facta
Hasdrubal, hinc robur, mistusque rebellibus Afris
Cantaber, hinc volucri Mauro pernicior Astur.
Tantáque maiestas terra rectoris Ibera,
Annibalis quantus Laurenti terror in ora.
Forte dies priscum Tyrijs solennis honorem
Rettulerat, quo primum orsi Cartaginis altæ

Fundamenta, nouam cœpere mapalibus vrbem.
Et lætus repetens gentis primordia ductor
Festa coronatis agitabat laurea signis,
Pacificans diuos, fraternum lena mitebat
Demissa ex humeris donum, quam fœderis arcti
Trinacrius Libyco rex inter munera pignus
Miserat, Aeolijs gestatum insigne tyrannis.

PATRIA CEV GESTET IN ARMIS FVLMINA.] Emenda: *Ceu patria g.*

QVAM MARTIVS ILLE.] τὸ *Quam* voluere nugiuendi, quorum opinamento Saguntus, & Cartago Noua vna eadémque ciuitas. Sed hoc è loco ipsi de sententia depelli possunt: Silius enim Saguntum infra Cartaginem ponit: at seipso nihil minus est. Rescribendum *Quum* siue *Cùm.*

MAVRO PERNICIOR ASTVR.] Ex qua pernicitate Asturi in prœlio fiduciæ. Maro.

Astur equo fidens.

FESTA CORONATIS.] Natalis dies Cartaginis festa. Item Romæ, *Palilia* dicebantur.

AGITABAT LAVREA SIGNIS.] Modius Ep. 8. autoritate libri chirographi reddit *Gaudia.* Fruamur, vtamur: nam & Maro li. 6. noctem *actam* scribit *festa inter gaudia.*

PACIFICANS DIVOS.] Agamemnone Seneca:

Mentémque tibimet ipsa pacifica tuam.

Claudianus:

Pierijs mentem pacificare modis.

Ciceronis vestigium.

Aurata puerum rapiebat in æthera penna
Per nubes aquila, intexto vibrata volatu.
Antrum ingens iuxta, quod acus simulauit in ostro,
Cyclopum domus, hic recubans manantia tabo
Corpora lethifero sorbet Polyphemus hiatu,
Circà fracta iacent, excussáque morsibus ossa,
Ipse manu extenta Laërtia pocula poscit,
Permiscétque mero ructatos ore cruores.
Conspicuus Siculi Tyrius subtegminis arte
Gramineas pacem superûm poscebat ad aras.
Ecce inter medios hostilia nuntius arma
Quadrupedante inuectus equo aduentare ferebat.
Turbatæ mentes, imperfectúsq; Deorum
Cessit honos, ruptis linquunt altaria sacris,
Clauduntur vallo, tenuémque vt roscida misit
Lucem aurora polo, rapiunt certamina Martis.

Audax Scipiadæ stridentem Sabbura cornum
Excepit, geminaque acies, velut omine motæ.
Exclamat Latius ductor, prima hostia vobis
Sacrati manes campo iacet: en age miles
In pugnam & cædes, qualis spirantibus ire
Assueras ducibus, talis rue. dúmque ea fatur,
Incumbunt. Myconum Lenas, Cirtámq; Latinus.
Et Thysdrum Maro, & incestum Catilina Nealcen
Germanæ thalamo obtruncat, cadit obuius acri
Cartalo Vasidio Libycæ regnator arenæ.
Te quoque Cyrenes vidit conterrita tellus
Permixtum pœnis, & vix credenda furentem
Magnum Dardaniæ Læli decus, omnia felix
Cui natura dedit, nullo renuente Deorum.
Ille foro auditus cùm dulcia solueret ora,
Aequabat Pyliæ Neleia verba senectæ
Ille vbi suspensi patres, & curia vocem
Posceres, & cantu ducebat corda senatus.
Idem cùm subitum campo perstrinxerat aures
Murmur triste tubæ, tanto feruore ruebat
In pugnam atque acies, vt natum ad sola liqueret
Bella, nihil vitæ peragi sine laude placebat.

AVRATA PVERVM.] Canit *rapti Ganymedis honores.*

INTEXTO VIBRATA VOLATV.] Modius: *Librata.* Haud amplector: nam *Vibrata* & Latina vox est, & Silio pensior, quàm quæ extrudi debeat. Hoc ipso libro:

Nam latere extremo cuspis vibrata resedit.

Item Plin. li. 2. c. 43 *Tela vibrata strident.* Lucan. li. 7.

— *cælúmque tremens cùm lancea transit,*
Dicere non fallor, quo sit vibrata lacerto.

Itaque Silio vsurpata li. 2. 3. & 14.

LAERTIA POCVLA POSCIT.] Vlysses de Polyphemo li. 9.

— Καί μ᾽ ᾔτει δεύτερον αὖθις
Τρὶς μὲν ἔδωκα φέρων, τρὶς δ᾽ ἔκπιεν ἀφραδίῃσιν.
— *méque reposcit*
Ter vinum ipse dedi, ter demens ebibit ore.

PERMISCETQVE MERO RVCTATOS ORE CRVORES.] Homerus suprà:

— φάρυγος δ᾽ ἐξέσυτο οἶνος
Ψωμοί τ᾽ ἀνδρόμεοι· ὁ δ᾽ ἐρεύγετο οἰνοβαρείων.
— *exundat faucib. humor*
Bacchicus, humanaque simul commercia carnis

Ille grauis caput eructat.

Vsurpat at eandem vocem li.1.

Gutture ructatus longè cruor.

Sidonius Car.7.

Vel Taurominitana quos charybdis

Ructatos scopulos cauat profundo.

Prud. καθημ. Hym.7. de Iona: *Ructatus exit, seque seruatum stupet.* At verò Sext. Pompeius *Ructare*, non *Ructari* dicendum esse monet. *Cicero tamen*, inquir, *Ructaretur dixit.*

IMPERFECTVSQVE DEORVM CESSIT HONOS.] Nimiopere cautum in cœca illa gentilium superstitione, ne sacra turbarentur. Valerius Maximus pro vero retulit li.3. c.3. *Ex quibus* [nobilissimis pueris] *vnus thuribulo arrepto ante ipsum adstitit, in cuius brachio carbo ardens delapsus est: quo, & si ita vrebatur, vt adusti corporis eius odor ad circunstantium nares perueniret: tamen & dolorem silentio pressit, & brachium immobile tenuit, ne sacrificium Alexandri aut concusso thuribulo impediret, aut edito gemitu regias aures adspergeret.* I ad Sextum Pompeium explicantem vetus verbum: *Salua res est, dum cantat senex.*

SACRATI MANES.] Patris, & patrui. Explicatius dicimus in li.17.

AVDAX SCIPIADÆ STRIDENTEM SABVRA CORNVM.] Ex lib.14. rescribo *Sabrata* ibi sic:

— *ferus* [hîc, *Audax*] *inde citatum*

Missile adorata contorquet Sabrata puppe.

Nomen ductum à colonia Romana Syrti minori vicina, Plinii testimonio li.5. ca.4.

CARTALO VASIDIO LIBYCÆ REGNATOR ARENÆ.] Modius *Nasidio.* Scio è Lucani lib.9. *Nasidij* nomen esse Romanum & plebeium: tamen si quid hic mutandum, scribi queat:

Cartalo Vibidio L.

Horat. Sat.8. lib.2.

— *deinceps risisti, Vibidius dum*

Quærit de pueris.

Legitur & in Pio Capitolini *Vinidius.* Sedet magna parium nominum congeries est: cur hoc, cur illud, ô diuini, præferatis? Nihil præferendum fuit: mutatum à Cicerone magno id nominis Silius lib.11. ad Attic. epist.17. Quo tamen in loco fuiliter quoque Lambinus legit *Nasidius.*

TE QVOQVE CYRENES VIDIT CONTERRITA TELLVS.] Nimis oculatus Modius, qui vidit *Pyrenes* scribendū. Cœlo dignus Atlas, qui Pyrenen fulcit. Consule Epist.8. & sequeris. Pugnatur enim in Hispania, non in Cyrenaica prouincia. Addo in libri pede Neronis verba ad Hasdrubalem:

— *non hîc nemora auia fallent*

Pyrenes, nec promissis frustrabere votis.

Fauet etiam correctioni Polybius libro decimo plus vice simplici.

OMNIA FELIX CVI NATVRA DEDIT NVLLO RENVENTE DEORVM.] Non vno loco Homerus aliter:

Ἀλλ' οὔπως ἅμα πάντα θεοὶ δόσαν ἀνθρώποισιν.

Nulli cuncta Dii mortali cuncta dedere.

ÆQVABAT PYLIÆ NELEÏA VERBA SENECTÆ.] Modio adſentior è membranis deſcribenti *Mella*. Alterum gloſſema iniquius.

CVRIA VOCEM POSCERET, ET CANTV DVCEBAT CORDA SENATVS.] Modius: *Vt cantu*. Ariolor ſcribendum:

— attenti ducebat corda Senatus.

Tunc è furtiua tractantem prælia luce
Deiecit Galam, ſacris Cartaginis illum
Suppoſito mater partu ſubduxerat olim.
Sed ſtant nulla diu deceptis gaudia diuis.
Tunc Alabim, Murum, atque Dracen, demiſit ad vmbras,
Fœmineo clamore Dracen extrema rogantem.
Huius ceruicem gladio inter verba precéſque
Amputat, abſciſſo durabant murmura collo.
At non ductori Libyco par ardor in armis.
Frondoſi collis latebras ac ſaxa capeßit
Auia, nec cædes extremáue damna mouebant
Agminis, Italiam profugus ſpectabat & alpes
Præmia magna fugæ. tacitum das teſſera ſignum,
Dimiſſa in colles pugna, ſyluáſque ferantur
Diſperſi, & ſummam quicunque euaſerit arcem,
Pyrenes, culménq. petat. tum primus honore
Armorum exutꝰ, & parma celatus Ibera
In montes abit, atque volans palantia linquit
Agmina. deſertis latius victricia ſigna
Immittit miles caſtris. non vrbe recepta
Plus vlla partum prædæ, tenuítq. moratas
A cæde, vt Libycus ductor prouiderat iras.

SACRIS CARTAGINIS ILLVM SVPPOSITO PARTV MATER SVBDVXERAT OLIM.] Piaculum duxere Pœni in ſacris Saturni ſuis præteritis externos puellos coëmtos, aut ſuppoſiticios mactare. Apud Diodorum lib. 20. huic ſacrorum præpoſteræ negligentiæ caſus ſuos imputant: Ηἰτιῶντο ἢ καὶ τὸν Κρόνον αὐτοῖς ἐναντιοῦσθαι, καθόσον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις θύοντες τούτῳ τῷ Θεῷ τῶν υἱῶν τοὺς κρατίστους, ὕστερον ὠνούμενοι λάθρα παῖδας, καὶ θρέψαντες ἔπεμπον ἐπὶ τὴν θυσίαν· καὶ ζητήσεως γενομένης, εὑρέθησάν τινες τῶν καθιερουργημένων ὑποβολιμαῖοι γεγονότες: *Cauſabantur & Saturnum ſibi aduerſari, quòd priſcis olim temporibus, cùm hinc Deo filiorum præſtantißimos immolarent, poſtea clam pueros necati, cùm enutriſſent, ſacris deſtinabant. Quæſtione igitur habita inuenti ſunt ſuppoſiticij fuiſſe immolati.* Id ergò vt emendarent, ducentos nobiliſſimorum puellorum publicitùs immolarunt: & facinoroſi facilè trecenti ſuapte ſponte hoſtiati ceciderunt. Vide

Euseb. de Præp. Euang. & Notas superiores.

TENVITQ. MORATVS A CÆDE, VT LIBYCVS DVCTOR PROVIDERAT, IRAS.] Præda in castris ab Hasdrubale de industira relicta. Plut. in Lucullo, & Polyænus lib. 7. Strat. non dissimili fraude Mithridatem ereptum Lucullo scribunt, effusis asini clitellis.

Fluminei veluti deprensus gurgitis vndis
Auulsa parte inguinibus causáq. pericli
Enatat intento prædæ fiber auius hoste.
Impiger occultis Pœnus postquam additur vmbris
Saxosæ fidens syluæ, maiora petuntur
Rursus bella retro, & superari certior hostis.
Pyrenes tumulo clypeum cum carmine figunt,
Hasdrubalis spolium Gradiuo Scipio victor.
Terrore interea posito trans ardua montis
Bebricia populos armabat Pœnus in aula,
Mercandi dextras largus, bellóque parata
Prodigere in bellum facilis, præmissa feroces
Augebant animos argenti pondera & auri
Parta metalliferis longo discrimine terris.
Hinc noua complerunt haud tardo milite castra
Venales animæ, Rhodani qui gurgite gaudent,
Quorum serpit Arar per rura pigerrimus vndæ.
Iámque hyeme affecta mitescere cœperat annus,
Inde iter ingrediens rapidum per Celtica rura,
Miratur domitas alpes, ac peruia montis
Ardua, & Herculeæ quærit vestigia plantæ,
Germaníq. vias diuinus comparat ausis.
Et verò ventum in culmen, castrísque resedit
Annibalis, quos Roma, inquit, quos altius oro
Attollit muros? qui post hæc mœnia fratri
Victa meo stent incolumes? sit gloria dextræ
Felix tanta precor, néue vsque ad sydera adisse
Inuideat læuus nobis Deus. agmine celso
Inde alacer, qua munitum decliuis ab alto
Agger monstrat iter, properatis deuolat armis.
Non tanto strepuere metu primordia belli,
Nunc geminum Annibalem, nunc iactant bina coire
Hinc atque hinc castra, & pastos per prospera bella
Sanguine ductores Italo coniungere Martem,

Et duplicare acies, venturum ad mœnia cursu
Hostem præcipiti, & visurum hærentia portæ
Spicula Elisëis nuper contorta lacertis.
His super infrendens sic secum Oenotria tellus,
Tantóne heu Superi spernor contempta furore
Sidoniæ gentis, quæ quondam sceptra timentem
Nati Saturnum nostris considere in oris
Et regnare dedi? decima iam hæc vertitur æstas,
Ex quo proterimur: iuuenis cui sola supersunt
In superos bella, extremo de littore rapta
Intulit arma mihi, temeratísque alpibus ardens
In nostros descendit agros, quot corpora texi
Cæsorum heu stratis toties deformis alumnis.
Nulla mihi floret bacchis felicibus arbor,
Immatura seges rapido succiditur ense,
Culmina villarum nostrum delapsa feruntur
In gremium, fœdántq. suis mea regna ruinis.
Nunc etiam, vastis qui nunc sese intulit oris
Perpetiar miseras quærentem exurere belli
Relliquias, tum me scindat vagus Afer aratro,
Et Libys Ausoniis commendet semina sulcis,
Ni cuncta exultant quæ latis agmina campis
Vno condiderim tumulo. dum talia versat,
Et thalamos clausit nox atra hominúmq. deûmque,
Tendit Amyclæi præceps ad castra nepotis.
Is tum Lucanis cohibentem finibus arma
Pœnum, vicini seruabat cespite valli.
Hic iuuenem aggreditur Latiæ telluris imago.

ENOTAT INTENTO PRÆDÆ FIBER AVIVS HOSTE.] Talem animalium siue sollertiam, siue inuidiam, siue neutrum quendam instinctum notat Antigonus ἐν Ἱσ. παραδ. Συναγωγῇ, mustelæ, ceti, equi, cerui: sed cum fibro nobis negotii satis. Ciceronem magistrum retulit Silius; is in oratione pro M. Æmylio Scauro citatur à Seruio ad primum Georgicωn: *Redimunt se ea parte corporis, propter quam maximè expetuntur.* Iuuenalis Sat. 12.

> — *imitatus Castora, qui se*
> *Eunuchum ipse facit, cupiens euadere damno*
> *Testiculorum. adeo medicatum intelligit inguen.*

Aelianus, cum fibri sollertia hominis à prædonibus deprehensi prudentiam componit lib. 6. c. 34. Ὡς ἀνὴρ φρόνιμος λῃσταῖς ἐμπεσὼν, καταθεὶς τὰ ὅσα ἐπήγετο, ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας λύτρα δήπου ταῦτα ἀλλαττόμενος: *Vir consultæ mentis latro-*

nib. incidens, quidquid secum portat, deponit, salutem nimirum hisce lytris pacifcens. Horus Hierogl. lib. 2. c. 65. Ἄνθρωποι δὲ διὰ τῆς ἰδίας ἐξωλείας βλαπτόμενον σημαῖναι βουλόμενοι κάστορα ζωγραφοῦσιν· ἐκεῖνος γὰρ καταδιωκόμενος εἰς τὴν ἄγραν τοὺς ἰδίους διδύμους ἀποσπῶν ῥίπτει: *Hominem, qui perniciem sibi affert ipsi, significare qui volunt, Castorem pingunt: ille enim cùm in prædam quæritur, auulsos testiculos suos abiicit.* Sed idem lib. 2. c. 214. pernegat testes sibi castorem vellere: Μάταιον δὲ ἱστοροῦσι, ὅτι διωκόμενον τὸ ζῶον ἀποσπᾷ τοὺς διδύμους, καὶ ῥίπτει· ἀδύνατον γὰρ ἐστιν ἅψασθαι αὐτῶν προσ-σύπτων ὄντων, ὥσπερ ὗς: *Vana est de Castore historia, quòd cùm à venatu quæritur, testiculos abijciat: tangi námq. non possunt, cùm sint altiùs appressa, abditáq. tanquam suis.* Cui loco alter Plinii pro interpretamento erit lib. 23. c. 3. *Amputari hos ab ipsis cum capiuntur, negat Sestius diligentißimus medicinæ. Quinimmo paruos esse, substrictósque, & adhærentes spinæ, nec adimi sine vita animalis posse.* Plinius tamen lib. 8. c. 30. tradit Ponticos castores sibi testes amputare. Solinus c. 23. etiam *geminos deuorare.* Isodorus Iorath non hominis inuidia id fieri putat lib. de Animalibus, sed vt leuior in fugam conuertatur. Theodorus Tarsensis castores non à se, sed ab hominibus ferro castrari vult. Itaque cum de fini ambigi videam, cùm de modo, cùm plerosque recensitos vel negare, vel secum pugnantia loqui animaduertam, dico incredibile mihi esse castorem sibi testiculos circumcidere velut homini inuidendos: quo dicto Dioscoridem sequor lib. 2. c. 25. Albertum M. lib. 22. de Animal. Platearum productum à Vincentio Belluacensi lib. 20. c. 28. qui falsum esse vult, quòd sciat se ob testiculos maximè experi: nam pellis eius multò pretiosior, esset quoque expetibilior.

POSTQVAM ADDITVR VMBRIS.] Aptiùs: *Abditur.*

HASDRVBALIS SPOLIVM GRADIVO SCIPIO VICTOR.] Tropæi inscriptio instar illius ab Aenea:

Aeneas hæc de Danais victoribus arma.

Inscriptio de more erat in basi tropæi. M. Tullius in L. Pisonem: *Vt esset, quod in basi tropæorum incidi, insculpiq. posset.* Iterum Hasdrubal clypeo exutus fuerat à Martio. Plin. lib. 35. c. 3. *Pœni ex auro factitauere & clypeos, & imagines, secúmq. in castris tulere. Certè captis eis talem Hasdrubalis inuenit. Q. Martius Scipionum in Hispania vltor: isque clypeus supra fores Capitolinæ ædis vsque ad incendium primum fuit.* De tropæorum inscriptionibus, & formulis plura Brissonius lib. 4.

PRÆMISSA FEROCES.] Editio Heynsiana *Promissa.* deterrimè: nam ecce subit:

Parta metalliferis. —

Carrago igitur præmissa erat, &

— *præmissa argenti pondera, & auri.*

SCEPTRA TIMENTEM NATI SATVRNVM NOSTRIS CONSIDERE IN ORIS.] Italiæ. Propterea præcinit Virgilius:

— *his quoniam latuit Saturnus in oris.*

Dicta fuit Latium terra latente Deo.

vt succinit Naso. Ipsemet ridicularium numen apud Prud. lib. 1. contra Symmach.

— *placet hîc fugitiuus, & exul*

Vt lateam: genti atq. loco Latium dabo nomen. Herodia. lib. 1.

TENDIT AMYCLÆI PRÆCEPS AD CASTRA NEPOTIS.] Claudii Neronis *Amyclæi*, non ab Italiæ Amyclos, quas propter Fundanum lacum Plin. lib. 3. c. 4. locat; sed ab Amyclis Laconum: Claudii námq. è Sabinis orti, si verò ex Laconibus. Plut. in Numa: Νυμᾶς γένος μὲν ἦν ἐκ Σαβίνων· Σαβῖνοι δὲ βούλονται Λακεδαιμονίων ἑαυτοὺς ἀποίκους γεγονέναι: *Numas genere Sabinus erat: Sabini autem iactant se Lacedæmoniorum colonos.* Hinc Græcia Romanorum obnoxia cùm esset imperio, Lacedæmonii in tutela Claudiorum fuere. Suet. in Tiberio c. 6. *Lacedæmonij publicè, qui in tutela Claudiorum erant.*

Clausorum decus, atque erepto maxima Romæ
Spes Nero Marcello, rumpe, atq; expelle quietem:
Magnum aliquid tibi, si patriæ vis addere fatis,
Audendum est, quod depulso quoq. mœnibus hoste
Victores fecisse tremant. Fulgentibus armis
Pœnus inundauit campos, qua Sena relictum
Gallorum à populis seruat per secula nomen.
Ni propere alipedes rapis ad certamina turmas,
Serus deletæ post auxiliabere Romæ.
Surge, age, fer gressus, patulos regione Metauri
Damnaui tumulis Pœnorum atq. ossibus agros.
His dictis abit, atque abscedens visa pauentem
Attrahere, & fractis turmas propellere portis.
Rumpit flammato turbatus corde soporem,
Ac supplex geminas tendens ad sidera palmas,
Tellurem, Noctémque, & cælo sparsa precatur
Astra, ducémque viæ tacito sub lumine Phœben.
Inde legit dignas tanta ad conamina dextras.
Quáq. iacet superi Larinas accola ponti,
Quà duri bello gens Marrucina, fidémque
Exuere indocilis sociis Frentanus in armis.
Tum quæ vitiferos domitat Prætutia pubes
Læta laboris agros, & penna, & fulmine, & vndis
Hybernus, & Achæmenio velocior arcu
Euolat. hortator sibi quisque, age, perge, salutem
Ausoniæ ancipites Superi, & stet Roma cadátne
In pedibus posuere tuis, clamántque, ruúntque.
Hortandi genus acer habet præcedere ductor.
Illum augent cursus adnixi æquare sequendo,
Atque indefessi noctémque, diémque feruntur.
At Roma aduersi tantum mala gliscere belli

Accipiens, trepidare metu, nimiúmque Neronem
Sperauisse queri, atque vno sibi vulnere posse
Auferri restantem animam, non arma, nec aurum,
Nec pubem, nec quem fundant superesse cruorem.
Scilicet Hasdrubalem inuadant, ad prælia soli
Annibali satis esse nequit, iam rursus vbi arma
Auertisse suo cognorit deuia vallo,
Hæsurum portis Pœnum, venisse superbo
Qui fratri certet, cui maxima gloria cedat
Vrbis deletæ. fremit amens corde sub vno
Ordo patrum, ac magno interea meditatur amore
Seruandi decoris, quonam se fine minanti
Seruitio eripiat, duósque euadat iniquos.
Hos inter gemitus, obscuro noctis opacæ
Succedit castris Nero, quæ coniuncta feroci
Liuius Hasdrubali vallo custode tenebat.
Belligeris quondam, scitúsque accendere Martem
Floruerat primo clarus pugnator in æuo.
Mox falso læsus non æqui crimine vulgi,
Secretus ruri tristes absconderat annos.

CLAVSORVM DECVS.] Nam *Claudij* à *Clauso* denominati. Poëtarum decus lib. 7.

> *Ecce Sabinorum prisco de sanguine magnum*
> *Agmen agens Clausus, magniq. ipse agminis instar:*
> *Claudia nunc à quo diffunditur, & tribus, & gens*
> *Per Latium; postquam in partem data Roma Sabinis.*

Familiam Claudiorum Romæ duplicem fuisse, vnam è Regillis Sabinorum ortam Patriciam, plebeiam alteram nec potentia minorem, nec dignitate scimus in Suetonii Tiberio. Claudius Imp. apud Tacitum Annali 11. *Maiores mei, quorum antiquissimus Clausus origine Sabina simul in ciuitatem, & in familias patriciorum adscitus est.* Porro huic *Clauso*, prænomen fuit *Atta*, Tacit. lib. 12. De eius aduentu Romam Liuius lib. 1. Dionys. Hal. lib. 5. qui *Titum Claudium* nominat, Plut. in Poplicola, cui Maronis *magnum agmen* explicatur: Πεντακισχιλίους οἴκους ἀναστήσας μετὰ παίδων, καὶ γυναικῶν ... εἰς Ῥώμην ἦγε: *Quinquies mille domos vnà cum pueris, ac mulieribus Romam duxit.*

QVAQ. IACET SVPERI LARINAS ACCOLA PONTI.] Mare superum est Adriaticum, inferum Thuscum. Habe ex Liuii lib. 5. qua luculentiùs nemo tradidit: *Mari supero, inferóq. quibus Italia insulæ modo cingitur, quantum potuerint, nomina sunt argumento, quod alterum Thuscum communi vocabulo gentis, alterum Adriaticum mare ab Adria Thuscorum colonia vocauere Italicæ gentes. Græci eadem Tyrrhenum, atque Adriaticum vocant.* Solinus c. 8. Mela lib. 1. c. 3. & lib. 2. c. 4.

LARINAS.. MARRVCINA.. FRENTANVS, PRÆTVTIA.] Liuius lib. 28. *Præmissi item per agrum Larinatem, Marrucinum, Frentanum, Prætutianum, qua exercitum ducturus erat.* M. Tull. lib. 7. ad Att. epist. 13 *Pompeius ab Theano Larinum versus profectus est ad VIII. Cal. Eo die mansit Venafri.*

ET PENNA, ET FVLMINE, ET VNDIS HYBERNIS, ET ACHÆMENIO VELOCIOR ARCV.] *Undis hybernis*, non hyemis hora effusis; sed tempestate seu hyberna, seu potius æstiua, cùm eluuione torrens aliquis rapidissimus feruet, & agmine it torrentissimo. Claudianus consimili auxesi lib. 2. de Raptu Pros.

— torrentius amne
Hyberno, tortáq. ruunt pernicius hasta:
Quantum non iaculum Parthi, non impetus Austri,
Non leuæ sollicitæ mentis discurrit acumen.

Suauissimè de iambo, Terentian.

Iambe pennis alitum velocior,
Magna sonoræ grandinis videnstior
Iam nunc per auras Perses talarib.
Fortean *Tectus?*
Iambe Parthis, & Cydonum spiculis
Padi ruentis impetu torrentior,
Flammis corusci fulminis vibratior
Petasóq. ditis Arcados vetus vola.

ACHAEMENIO VELOCIOR ARCV.] Persius Sat. 5.

Vulnera seu Parthi ducentis ab inguine ferrum.

Alii sagittarii alteram sagittæ partem ducunt ab inguine. Silius lib. 7.

— volucrem per terga sagittam
Fundit Achæmenio detrectans prælia ritu. Item lib. 10.
— pennáq. citatior ibat,
Quæ redit in pugnas fugientis arundine Parthi.

Siquidem cùm fugiunt, maximè vtuntur viribus, & præsentius periculum est. Sidonius Car. 7.

Vel cùm diffugiunt, metuendos tum mage Persas.

Parthis, & Persis eadem hactenus disciplina. De Parthis Iustin. lib. 41. *Pugnant autem procurrentibus equis, aut terga dantibus, sæpe etiam fugam simulant, vt incautiores aduersum vulnera insequentes habeant.*

ACCIPIENS TREPIDARE METV.] Vide Liuium lib. 27. vbi sapientissimè: *Apparebat, quo nihil iniquius est, ex euentu famam habiturum.*

SCILICET HASDRVBALEM INVADANT, AD PROELIA SOLI ANNIBALI SATIS ESSE NEQVIT.] Rectiùs:

— inuadat, qui ad prælia s.
Annib. s. e. n. —

CORDE SVB VNO.] Membranæ: *Corde sub imo.* nolo. Alterum est ὁμοθυμαδὸν, quòd *Ordini Patrum* vel in commune consultanti, vel metuentiori vnicè conuenit.

SECRETVS RVRI TRISTES ABSCONDERAT ANNOS.] Membranæ duriùs auribus accidunt: *Secretis ruris.* Vulgatior lectio minimè solicitanda. Li-

uius Saluiator scilicet offensior plebi rusculo se tenebat

— *suum cor edens hominum vestigia vitans.* I ad Titum Liuium.

Sed postquam grauior moles, terrórq; periclo
Poscebat propiore virum, reuocatus ad arma
Tot cæsis ducibus patriæ deuouerat iram.
At non Hasdrubalem fraudes latuere recentum
Armorum, quanquam tenebris nox texerat astus.
Pulueris in clypeis vestigia visa manebant,
Et propere signum ad cursus, sonipésq. viríque
Substricti corpus, bis clarum buccina signum.
Præterea gemino prodebant iuncta magistro
Castra regi, verùm fratri si vita superstit,
Qui tandem licitum socias coniungere vires
Consulibus? sed enim solum (dum vera patescunt)
Cunctandi restare dolum, Martémque trahendi,
Nec consulta fugæ segni formidine differt.
Nox somni genitrix mortalia pectora curis
Purgarat, tenebraq. horrenda silentia alebant,
Erupit suspensa ferens vestigia castris,
Et muta elabi tacito iubet agmina passu.
Illumem nacti per rura tacentia noctem
Accelerant, vitant socios, sed percita falli
Sub tanto motu tellus nequit, implicat actas
Cæco errore vias, vmbrísque ferentibus arcto
Circumagi spatio sua per vestigia ductos.

PATRIAE DEVOVERAT IRAM.] Chartæ chirographæ: *Donauerat.*

ET PROPERE SIGNVM AD CVRSVS.] Eædem mihi acceptiores:

Et properi signum accursu.

BIS CLARVM BVCCINA SIGNVM PRÆTEREA GEMINO PRODEBANT IVNCTA MAGISTRO CASTRA REGI.] *Præterea*: præter pulueris vestigia in clypeis, præter viros substrictos, præter alia, *buccina prodebat*; sic vulgatam, receptámq. lectionem intelligo. Duo sunt hîc prisci moris: vnum repeti de more canorem signi, si consules duo iunxissent castra. Liuius firmat lib. 27. *Attendi iubet Hasdrubal, semel bisue signum canat è castris.* tum: *Illud veterem ducem, & adsuetum Romano hosti mouit, quòd semel in prætoriis castris signum, bis in consularib. referebant cecinisse: duos profectò consules esse.* Alterum est buccina distinctas fuisse vigilias. Appianus licet non à buccinatorib⁹, sed à tubicinibus petat discrimen libro quinto exeunte: Τὺς σαλπικτὰς σημαίνειν τὰ διαστήματα τῆς νυκτὸς, ὥσπερ ἔθος ἦν. Vtriusque vsus fuit: tuba committebantur vigiliæ, buccina ab exacta vigilia reuocabantur. Vegetius li.

3.c.8. *A tubicine omnes vigiliæ committuntur, & finitis horis à cornicine reuocantur.* Indicat etiam Liuius locis crebriusculis buccinæ sonum esse reuocantis à vigilia. Lib.7. *Decius esseram dari iussit, vbi secundæ vigiliæ buccina datum signum esset, armati cùm silentio ad se venirent.* Lib.26. *Fuluius tribunus militum, ac præfectis sociorum imperauit, vti duobus millibus equitum delectis denunciarent, vti ad tertiam buccinam præsto essent. A tubicine omnes vigiliæ committuntur*, inquit Vegetius. Peccat ergo Scaliger Ausonianarum c.17. his: *Sed tamen tuba tantum principium, & finis noctis designabantur.* Futile à Grammaticis præsidium petitur. Sic eodem pene temporis articulo buccinator, & tubicen munus fungebantur, quod eo spectabat opinor, ne qui vigilia defungebantur, iniussi discederent: quandoque enim euenisset imparatiorib. subsecuturis nullam aliquo tempore fore custodiam. Qua in re frequens est *buccinæ* mentio. Silius lib.7.

— *mediam somni cum buccina noctem.*

Diuideret Lucan.li.2.

— *neu buccina diuidat horas*
Neu tuba præmonitos perducat ad æquora nautas.

Pompeius tum dabat operam, vt quàm altissimo silentio abscederetur ignaris hostib. Propert.li.4.Eleg.4.

Et iam quarta ruit venturam buccina lucem.

Buccinam autem describit Ouid.li.1. Metam.

— *caua buccina sumitur illi*
Tortilis in latum, quæ turbine crescit ab imo.

At Vegetio lib.2.c. 22. quid agas? *Si verò ad vigilias, vel angarias faciendas, siue ad opus aliquod, vel ad decursionem campi exeunt milites tubicine vocante operantur, & rursus tubicine admonente cessant.* Verum iunctis castris tesseram vter consulum dabit? Claudius verò, an Liuius Salinator? Liuio tribuo, vt seniori: nam qui è duobus castra iungentib. consulibus prior esset ætate, aut plurib. perfunctus honoribus, eam obtinuit prærogatiuam, & Liuius honorib. auctior quoque fuit. Conficio ex Plutarchi Pompeio. Tendebant vnà Pompeius, & Metellus. Metellus & ætate, & honoribus potior Pompeio se æquauit: vnum sibi sumsit, vt à se iret tessera. Verba Plutarchi vox: Οὐδὲν ὡς ὑπατικῷ, καὶ πρεσβυτέρῳ νέμων (Metellus) ἑαυτῷ πλέον, ἀλλὰ ἢ τὸ σύνθημα κοινῇ στρατοπεδευόντων εἰς ἅπαντας ἐξέπεμπε παρὰ Μετέλλου· τὰ πολλὰ δὲ χωρὶς ἐστρατοπεδεύοντο. *Nihil sibi vt consulari, nihil vt seniori plus tribuens, nisi quòd tesseram communiter castra metantium in omnes à Metello emittebat: plurimum autem seorsim castra ponebant.*

ET MVTA ELABI TACITO IVBET AGMINA PASSV.] Occanente cornicine nullo, nullo armorum, aut alterius rei concito strepitu. Non dissimiliter Lucan.li.2.

— *Neu buccina diuidat horas* &c.

ACCELERANT. VITANT SOCIOS.] Modius offensior Mauso, nec immerenti reponit:

— *vitántque sonos.*

At quorsum ταυτολογίαν, attentissimo præsertim Scriptori? continenti versu *muta* dixerat *agmina*. Explico, *Vitant socios*, ne corporis, aut armorum offen-

su mutuo socii quidquam strepant, cauent, visant inuicem.

Nam qua curuatas sinuatis flexibus amnis
Obliquat ripas, refluóque per aspera lapsu
In sese redit, hac casso ducente labore,
Exiguum inuoluunt frustratis greßibus orbem,
Inque errore viæ tenebrarum muñus ademptum
Lux vrget, pandítq; fugam, ruit acer apertis
Turbo equitum portu, atq; omnis ferrea late
Tempestas operit campos, nondum arma manúsq;
Permixtæ, iam tela bibunt permissa cruorem.
Hinc iussæ Pœnum fugientem sistere pennæ
Dictææ volitant, hinc lancea turbine nigro
Fert lethum cuicúnque viro, quem prendidit ictus.
Deponunt abitus curam, trepidíq; coactas
Consistunt acies, & spes ad prælia vertunt.
Ipse inter medios (nam rerum dura videbat)
Sidonius ductor, tergo sublimis ab alto
Quadrupedantis equi, tendens vocésque manúsq;,
Per decora extremo vobis quæsita sub axe,
Per fratris laudes, oro venisse probemus
Germanum, Annibalis: Latio fortuna laborat
Aduersis documenta dare, atque ostendere quantus
Verterit in Rutulos domitor telluris Iberæ,
Suetus ad Herculeas miles bellare columnas.
Forsitan & pugnas veniet germanus in ipsas.
Digna viro, digna obtestor spectacula, pleno
Corporibus properate solo: quicunque timeri
Dux bello poterat, fratri iacet, vnica nunc spes,
Et penè è latebris infracto Liuius æuo
Damnatum offertur vobis caput. Ite agite oro
Sternite ductorem. cum quo concurrere fratri
Sit pudor, & turpis finem donate senectæ.
At contrà Nero: Quid ceßas clausisse labores
Ingentis belli? pedibus tibi gloria miles
Parta ingens, nunc accumula cœpta ardua dextra.
Heu temere abducto rupisti robore castra,
Ni factum absoluit victoria, præripe laudem.
Aduentu cecidisse tuo memorabitur hostis.

AT QVA CVRVATAS SINVATIS FLEXIB. AMNIS

OBLIQVAT RIPAS.] Liuius lib.27. *Per tortuosi amnis sinus, flexúsque cum errore obiens haut multum processisset* Hasdrubal Metaurum oberrans.

NONDVM ARMA, MANVSQVE

PERMISTÆ, IAM TELA BIBVNT PERMISSA CRVOREM.] Modius: *Præmissa*. Quid opus? Propriam verbi vim Silius enudauit. *Permissa tela*, quæ iam per hostes *missa*. Similiter:

— pertentant gaudia pectus.

Quæ per altum pectus recepta lætantem intimo, ac penetrali noctu afficiunt. Silius lib.1.

Permissum ventis abscondit in aëre telum.

Lib.3.

— quacunque datur permittere visus.

Sic olim elocutus Sisenna li.3. *Inde equum concitatum princeps ad hostium permittit aciem.* Tout à trauers. Lib.4. *Cùm multi præmissis armis ex summo se permitterent.*

QVEM PRENDIDIT ICTVS.] Rectius membranæ: *Prenderit.*

TREPIDIQVE COACTAS CONSISTVNT ACIES.] Eædem: *Constituunt.* Glossema. Vsurpauit hoc Silius, vt Maro:

Sistere aquam fluuijs.

Silius li.12. *Sistebat socios.* Lucrer. li.6.

Et per quæ possent tutam consistere vitam.

ET PENE E LATEBRIS.] Ibidem:

Et pœna, & latebris.

Lectio pene necessaria historiam, & verum intellecturo.

TVRPIS FINEM DONATE SENECTÆ. [Fieri potest: sed & auspicibus membranis s deteri, *Turpi.*

HEV TEMERE ABDVCTO RVPISTI ROBORE CASTRA.] Modius *Adducto*. Infeliciter: vel enim Romani dicuntur rupisse Annibalis castra *abducto robore*, cùm distinent Hasdrubalem, ne fratri iungatur: vel rupisse castra Romanorum *abducto robore*, quia Tatio castris Romanorum relicto præfecto, *robur* interim Cl. Nero *abduxerat*. Hoc ipsi Romani quæruntur Romæ. Liuius li.27. *Castra prope Annibalem hostem relicta sine duce cum exercitu, cui detractum* (Silius *Abductum*) *foret omne, quod roboris, quod floris fuerit.*

Parte alia insignis nudatis cassíde canis
Liuius: Huc iuuenes, huc me spectate ruentem
In pugnas, quantúmque meus patefecerit ensis.
Tantum intrate loci, & tandem præcludite ferro
Iam nimium patulas Pœnis grassantibus Alpes.
Quod ni veloci prosternimus agmina Marte,
Et fulmen subitum Cartaginis Annibal adsit,
Quis Deus infernis quemquam nostrum eximat vmbris?
Hinc galea capite accepta, dicta horrida ferro

Sancit,& obtectus feniam fera prælia miſcet.
Illum, per cuneos,& per denſiſſima campi
Corpora tot dantem letho, quot ſpicula torſit,
Turbati fugere Macæ, fugere feroces
Autololes, Rhodaniq; comas intonſa iuuentus.
Fatidicis Nabis veniens Ammonis arenis
Improba miſcebat ſecurus prælia fati,
Ceu tutante deo, ac patrijs ſpolia improba terris
Fixurum vano tumidus promiſerat ore.
Ardebat gemma Garamantide cœrula veſtis,
Vt cùm ſparſa micant ſtellarum lumina cælo,
Et gemmis galeam, clypeúmq; accenderat auro,
Caſſide cornigera dependens inſula, ſacros
Præ ſe terrores, diuûmque ferebat honorem.
Arcus erat, pharetraq; viro, atq; incocta ceraſtis
Spicula,& armatus peragebat bella veneno.
Necnon cornipedis tergo de more repoſtus,
Suſtentata genu per campum pondera conti
Sarmatici, prona aduerſos vrgebat in hoſtes.
Tanto transfixum telo per membra, per arma,
Conſulis ante oculos, magno clamore Sabellum
Aſportabat ouans,& ouans Ammona canebat.
Non tulit hanc iram, tantósq; in corde tumores
Barbarico ſenior, telúmq; intorſit,& vna
Prædam, animámque ſimul victori victor ademit.

ET FVLMEN SVBITVM CARTAGINIS ANNIBAL.] Παρίζεται ex Lucret. lib.3.

Scipiades belli fulmen, Cartaginis horror.

Pariter eloquuntur Cicero,& Maro, Silii præceptores.

RHODANIQVE COMAS INTONSA IVVENTVS.] Venales Gallorum animas loquitur, qui iam Haſdrubalis ſigna ſequebantur, de quibus Plin. lib. 11. ca. 37. *Homini plurimus pilus, iam quidem promiſcuè maribus, ac fœminis, apud intonſas vtique gentes. Atque etiam nomina ex eo capillatis Alpium incolis* (Rhodanus *aggeribus Alpinis* proſilit, verba Silii li. 3.) *Gallia Comata.* Eundem vide lib. 4. c. 17. Cæſarem li. 1. de Bel. Gallico Heynſius hoc loco nec falſa tradit, nec nobis inobſeruata: ſed ineptit,& aliena loco promit.

PATRIIS SPOLIA IMPROBA TERRIS FIXVRVM.] Vt non vaniſſima eſt Modii coniectura:

— ſpolia Itala templis.

ita neque deſiderata. Cur enim in *terras patrias* non potuit Nabis promittere relaturum, & fixurum ſpolia? cur non *tectis patrijs* fixurum vetere inſtituto

tuto. An accredit Marso templis duntaxat affixa spolia, non priuatorum postibus, atque ædibus? Obniti iuuat autoritate Plinii li.35.c.2. *Affixa hostium spolijs, quæ nec emtori refringere liceret, triumphabántque etiám dominis mutatis ipsæ domus.* Liuii li.38. *Cætera spolia eius vrbis ante currum laturus, & fixurus in postib. suis.* Lib. 10. *Quorum domos spolijs hostium affixis insignes.* Itala? cur non spolia nationum aliarum, vt Siculorum auxiliarium, aut sociorum populi Romani?

ARDEBAT GEMMA GARAMANTIDE.] Plin. li.37.c.10. vocat *Ammonis cornu*, & describit: *Ammonis cornu inter sacratissimas Æthiopiæ gemmas, aureo colore, arietini cornus effigiem reddens, promittitur diuina somnia repræsentare.* Soli. c.40. Idem Plin. c.7. *Indici, & Garamantici, quos & Carchedanios vocauere propter opulentiam Cartaginis magnæ.* Ibidem: *Archelaus Carchedonios nigrioris adspectus esse sed igne, vel sole, & inclinatione contra radios solis, & scintillare, ceras signantibus his liquescere quamuis in opaco.* Ergo reclusis naturæ adytis Silius apposuit.

Ardebat . . .
Vt cùm sparsa micant stellarum lumina cælo.

acrius quàm cæteri excitati. Eosdem vmbrante tecto purpureos videri, sub cælo flammeos.

INCOCTA CERASTIS SPICVLA.] Variæ gentes inficiebant tela veneno lethali. Silii li.1. *Annibal*, & *Dacus*,

Spicula quæ patrio gaudens acuisse veneno,
Spargit apud ripas inopina binominis Istri.

Medi Lucan. li.8.

Spicula nec solo spargunt fidentia ferro
Stridula; sed mult[illegible] [illegible]rantur tela veneno.
Vulnera parua nocent, fatúmque in sanguine summo est.

Amycus Maroni li.9. Ponti accolæ Ouid.3. Trist. Eleg.10.

Pars cadit hamatis miserè confixa sagittis:
Nam volucri ferro tinctile virus inest.

Soanes (Plin. Suani) c.11. apud Strab. Χρῶνται δ' οἱ Σόανες φαρμάκοις πρὸς τὰς ἀκίδας. *Soanes venenis cuspides inficiunt.* Oritæ lib.15. Ἐν δὲ τοῖς Ὠρείταις τὰ τοξεύματα χρίεσθαι θανασίμοις φαρμάκοις ἔφασαν ξύλινα ὄντα, καὶ πεπυρακτωμένα. *Apud Oritas lethalib. medicamentis sagittas ligneas adustásque vngi ferunt. Aiunt apud Oritas mortiferis venenis sagittas e ligno praustas lini.* Statius Achilleide scribit Græcos parare:

— *quod conspirante veneno*
Impellat mortes.

Déque ipso Hercule:

— *arcadio cuius armata veneno*
Tela puer, facilisque humeris gaudentib. arcus
Gestat Hylas.

Odyss. α. Vlysses:

Φάρμακον ἀνδρ[illegible]όνον διζήμενος, ὄφρα οἱ εἴη
Ἰοὺς χρίεσθαι χαλκήρεας.
Vngendis quærens virus lethale sagittis

Æratis.

Vnde Ouidium conluco, quem aliqui se non intelligere profitentur lib. 2 de Remedio:

Non ego Dulichias furiali more sagittas,
Nec raptas ausim tingere in amne faces.

Sententia est: Volo mederi amori, non cum venenatis telis, qualia Vlysses affectauit, tollere: neque faces Cupidinis amne ausim tinguere. *Furiali more:* quia furiarum est, ac furiosorum venenata tela iacere. Ideo in Homero supra Ilus recusat Vlyssi:

— ἀλλ' ὁ μὲν οὔ οἱ
Δῶκεν, ἐπεί ῥα Θεοὺς νεμεσίζετο αἰὲν ἐόντας.
— *haut dedit illi:*
Námque æternorum metuebat numina diuûm.

Seneca Medea notat Arabes, Scythas Aristot. de Miris Auditis: Φασὶ τὸ Σκυθικὸν φάρμακον, ᾧ ἀναβάπτουσι τοὺς ὀϊστοὺς συντίθεσθαι ἐξ ἐχίδνης. Τηροῦσι γὰρ, ὡς ἔοικεν, οἱ Σκύθαι τὰς ἤδη ζωοτοκούσας, καὶ λαβόντες αὐτὰς τήκουσιν ἡμέρας τινάς. Ὅταν δ' ἱκανῶς αὐτοῖς δοκῇ σεσῆφθαι πᾶν, τὸ τοῦ ἀνθρώπου αἷμα εἰς χυτρίδιον ἐγχέοντες εἰς τοὺς κοπρίους κατορύττουσι πωμάσαντες. Ὅταν δὲ τοῦτο σαπῇ, τὸ ὑφιστάμενον ἐπάνω τοῦ αἵματος, ὃ δή ἐστιν ὑδατῶδες, μιγνύουσι τῷ τῆς ἐχίδνης ἰχῶρι, καὶ οὕτω ποιοῦσι θανάσιμον. *Aiunt Scythicum venenum, cui sagittas immergunt, e vipera componi. Seruant enim, vt apparet, Scythæ viperas viuiparas, quas acceptas dies aliquot tabefaciunt. Vbi verò totum sat videtur computruisse, humanum sanguinem in scutulam effundunt, & obturatam in fimeto defodiunt. Hoc omne vbi rursum computruit, quod sanguinis supernè subsidit aquosum miscent cum viperina sanie, & sic lethale efficiunt.* Aristotelis interpres videtur Plin. lib. 11. c. 53. *Scythæ sagittarum vngunt aciem viperina sanie, & humano sanguine: irremediabile id scelus, mortem illico affert leui tactu.* Quæ Plinii non longè abeunt à Maronis dictione li. 12.

Non secus ac neruo per nubem impulsa sagitta,
Armatam sæui quam Parthus felle venens,
Parthus, siue Cydon telum immedicabile torsit.

Scytharum aliis *fel viperæ* præcipuè quæsitum. Ouid. lib. 4. de Pont. Eleg. 9.

Sintne lita tenues serpentis felle sagittæ.

Et loco anteriore:

Omnia vipereo spicula felle linunt.

Ab eo more *Toxica*, & Gallorum *Ælenium*, quia sagittas iungebant, herba a Deo Beleno, siue Apolline sagittipotente.

TANTO TRANSFIXVM TELO.] Iuranda lectio. Dixit:

Sustentata genu per campum pondera conti
Sarmatici.

Vides pondus, nec modicè longum, ideo enim fulcitur genu, quare c̄[illegible]ri: *Tanto transfixum telo*, tam longo, tam oneroso.

Astitit audito tristis clamore ruinæ
Hasdrubal, & cæptantem Atabum raptare perempto
Gemmiferi spolium cultus, auroq; rigentes

Exuuias, iaculum a tergo perlibrat ad ossa.
Iam correpta miser geminis velamina palmis
Carpebat propere, & tepidos nudauerat artus,
Concidit, & sacras vestes, atque aurea fila
Reddidit ex animo, spoliatum lapsus in hostem.
At Canthus Libycæ latæ possessor arenæ
Quà celebre inuicti nomen posuere Phileni,
Ditem Obium obtruncat Rutulum, cui mille sub altis
Lanigeræ balant stabulis, ipse otia molli
Exercens cura, gelido nunc flumine soles
Frangebat nimios pecori, nunc latus in vmbra
Tondebat niueæ splendentia vellera lanæ,
Aut pecus è pastu cùm sese ad tecta referret,
Noscentès matres spectabat ouilibus agnos.
Occubuit clypei transfixo proditus ære,
Et sero ingemuit stabulis exisse paternis.
Acrius hoc Italûm pubes incurrit, & vrget.
Vt torrens, vt tempestas, vt flamma corusci
Fulminis, vt Boream pontus fugit, vt caua currunt
Nubila, cùm pelago cælum permiscuit Eurus.
Proceræ stabant Celtarum signa cohortes,
Prima acies, hoc impulsu cuneóque feroci
Laxat vi subita. & fessos errore viarum,
Nec soli faciles, longíq; laboris anhelos
Auertit patrius gentem pauor, addere tergo
Hastas Ausonius, telóq; instare sequaci,
Nec donare fugam. cadit vno vulnere Tyrus,
Non vno Rhodanus, profligatúmque sagittæ
Lancea deturbat Morinum, & iam iámque cadentem
Cedentémque vrget totas largitus habenas
Liuius acer equo, & turmis abeuntibus infert
Cornipedem: tunc auersi turgentia colla
Diripit ense Mosæ, discussit pondere terram
Cum galea ex alto lapsum caput, ac residentem
Turbatus rapuit sonipes in prælia truncum.
Hic Cato (nam medio vibrabat & ipse tumultu)
Si primas, inquit, bello cùm amisimus Alpes
Hic iuueni oppositus Tyrio fores, hei mihi quanta
Cessauit Latio dextra, & quot funera Pœnis

Cessauit Latio dextra, & quot funera Pœnis

ADSTITIT AVDITO TRISTIS CLAMORE RVINÆ.] Qui *Adsilit* reposuit, morã vindictæ iniecit, quis crederet? Cæsus Nabis, audit Hasdrubal, ocyus *adstat* vindex: vnde intelligitur aut adsiluisse, aut prope affuisse. Altera est & *Adstandi* causa. Vt iaculum perlibret ad ossa: etsi enim impetum & vires iaculandi mutuamus à motu, tamen cùm iaculamur, ferè consistimus.

LIBYCÆ LATE POSSESSOR ARENÆ.] Arenosum hoc tractu solum indicant aræ Philænorum, quas ex arena ponit Plin. li 5. c. 4.

QVA CELEBRE INVICTI NOMEN POSVERE PHILÆNI] Sallustius in Iugurthino: *Philæni conditione probata, séque vitámq; suam reip. condonauere: ita viui obruti. Cartaginienses in eo loco Philænis fratribus aras consecrauere, aliiq; illis domi honores instituti.* Strabo lib. 3. bis meminit. Circumspectè Silius non dixit *aras*: nec enim manẽt, sed locus ipse Philænorum dicitur: Strabo ... πους εἰκὸς ἐπὶ μεταλαμβάνειν τὴν αὐτὴν προσηγορίαν, καὶ μάλιστα ... ὁ χρόνος ... πους τεθέντας ὅρους. Οὐ γὰρ νῦν οἱ Φιλαίνων μένουσι βωμοί, ἀλλ' ὁ τόπος μετείληφε τὴν προσηγορίαν. *Sed & locos vero est simile mutare nomen, maximè si tempore positi termini deleantur. Non enim hodie Philænorum manent aræ, sed locus nomen adsumsit.* Meminit Scylax Caryandenus, Strabo li. 17. Polyb. li. 3. qui ... imperii Punici Philæni aras statuit. Nota lib. 10. Polyb. scribi ... Pr... praue. Stat contrà Soli. ca. 40. *Philænis fratrib. à laudis cupidine Graium vocamen datum.* Vide Melam li. 1. c 7.

DITEM OBVVM OBTRVNCAT RVTVLVM.] *Ditem ouium* legit Modius, eaque coniectura mirificè exultat: ego illi Ouationem, & myrthum addico.

GELIDO NVNC FLVMINE SOLES FRANGEBAT.] Martialis li. 1. Epigr.

Æstus serenos aureo franges Tago
Obscurus vmbris arborum.

NEC SOLI FACILES.] Diuinabam: *Nec solus faciles.* At quî conuenit i... fessos, & iam pauore fugitantes! Scriptum oportuit: *Ac solus faciles.* Firmo Liuio exitu li. 27. ex quo hausit Silius: *Et qui* [Galli] *aderant itinere, ac vigiliis fessi, intolerantissima laboris corpora vix arma humeris gerebant.* En, cur *solus faciles.* Eadem causa scribi queat:

Nec soli faciles.

nec enim tales æstum ferant. Lib. 16. pari dictione:

Seruitio si tam faciles.

Iamq; inclinabant acies, cunctis ... pauorem
Gallorum induerat pauor, & fortuna ruebat
Sidonia, ad Rutulos Victoria verterat alas.
Celsus ceu prima reflorescente iuuenta
Ibat Consul ouans, maior maiórque videri.
Ecce trahens secum canentem puluere turmam,
Ductor Agenoreus subit, intorquénsq; lacertis
Tela, sonat: Cohibete fugam, cui cedimus hosti?
Nonne pudet? conuersa senex marcentibus armis

Agmina agit: nunc quæso mibi nunc dextera in armis
Degenerat, nostrique piget? mihi Belus auorum
Principium, mihi cognatum Sidonia Dido
Nomen, & ante omnes bello numerandus Amilcar
Est genitor mihi: cui cedunt montésque, lacúsq;
Et campi atque amnes, frater: me magna secundum
Cartago putat Annibali, me Bætis in oris
Aequant germano passæ mea prælia gentes.
Talia dum memorat, medios ablatus in hostes.
Vt noua conspecti fulserunt Consulis arma,
Hastam præpropero nisu iacit, illa per oras
Aerati clypei, & loricæ tegmine summo
Incidit haud felix humero; parcéque petitum
Perstrinxit corpus, nec multo tincta cruore,.
Vana sed optanti promisit gaudia Pœno.
Turbati Rutuli, confusáque pectora visu
Terrifico. tum increpitans conamina Consul:
Fœmineis læsum vana inter cornua corpus
Vnguibus, aut palmis credas puerilibus ictum.
Ite docete viri Romanæ vulnera fuerint
Quanta afferre manus. tum verò effunditur ingens
Telorum vis, & densa sol vincitur vmbra.
Iámque per extentos alterna strage virorum
Corpora fusa iacent campos, diuersáq. in vndam
Iunxerunt cumulo crescente cadauera ripas.

FORTVNA RVEBAT SIDONIA.] Reuide scripta in lib. 1. ibi:

Terrarum Fortuna caput. —

AD RVTVLOS VICTORIA VERTERAT ALAS.] Ita, inquit Marsus, alata semper Victoria. Inscitè. Vide quæ præmonita nobis sunt.

ME BÆTIS IN ORIS ÆQVANT GERMANO.] Loquitur Hasdrubal, de quo Liuius lib. 27. *Duos propè Annibales in Italia esse. quippe & Hasdrubalem patre eodem Amilcare genitum, æquè impigrum ducem per tot in Hispania annos Romano exercitum bello gemina victoria insignem, duobus exercitibus cum clarissimis ducibus deletis.*

TALIA DVM MEMORAT, MEDIOS ABLATVS IN HOSTES.] Voluntate mea potius fuerit: *Aufertur.* Vel:

Talia commemorat medios ablatus in hostes.

FOEMINEIS LÆSVM VANA INTER CORNVA CORPVS.] Dum mulieres vanis rixis, & criminibus agunt, inniciem pugnis, & calcibus petunt. Eò dum respicio, & seriem huius orationis perspicio, magis est, vt scribam: *Vana inter crimina.* Nisi si præfers: *Vano conamine*, aut *Vano certamine.*

DIVERSAQ. IN VNDAM IVNXERVNT CVMVLO CRESCENTE CADAVERA RIPAS.] Viuaciter, & apte rei: vt enim coëant ripæ crescente cadauerum numero, necessum est hinc inde diuersis è partibus *diuersa*, hoc est alia, atque alia conferri corpora, & constipari. Modius legit *Demersa*.

Vt cùm venatu saltus exercet opacos
Dictynna, & lætæ prabet spectacula matri,
Aut Pindi nemora excutiens, aut Mænala lustrans
Omnis Naiadum plenis comitata pharetris
Turba ruit, cursúque leues nemora auia cingunt.
Corythi interea stridunt, ductísque sagittis
Pendentes saliunt, nymphis obeuntibus arua.
Tum per saxa feræ, perq; ipsa cubilia fusæ,
Per valles, fluuiósque, atque antra virentia musco,
Multa strage iacent: exultat vertice montis
Tunc latam lustrans oculis Latonia prædam.
Audito ante alios senioris vulnere, rumpit
Per medios Nero sæuus iter, visáque virorum
Aequali pugna, quid enim, quid deinde relictum est
Italiæ fatis? hunc si non vincitis hostem,
Annibalem vincetis ait? ruit ocyus amens
In medios: Tyriúmque ducem inter prima frementem
Agmina vt aspexit rabidi ceu belua ponti
Per longum sterili ad pastus iactata profundo
Cùm procul in fluctu piscem male saucia vidit,
Aestuat, & lustrans nantem sub gurgite prædam,
Absorbet late permixtum piscibus æquor.
Non telo mora, non dictis, haud amplius inquit
Elabere mihi, non hic nemora auia fallent
Pyrenes, nec promissis frustrabere vanis,
Vt quondam terra fallax deprensus Ibera
Euasti nostram mentito fœdere dextram.
Hæc Nero, & intorquet iaculum, nec futilis ictus.
Nam latere extremo cuspis vibrata resedit.
Inuadit stricto super hæc interritus ense,
Collapsúmque premens vmbone trementia membra,
Si qua sub extremo casu mandata referri
Germano vis forte tuo, portabimus inquit.
Contra Sidonius, letho non terreor vllo,
Vtere Marte tuo, dum nostris manibus adsit

Actutum vindex. mea si suprema referre
Fratri verba paras, mando Capitolia victor
Exurat, cinerique Iouis permisceat ossa
Et cineres nostros. cupientem adnectere plura
Feruentémque ira Martis, transuerberat ense,
Et rapit insidum victor caput: agmina fuso
Sternuntur duce, non vltra fidentia Marti.
Iámque diem solísque vices nox abstulit atra,
Quum vires parco victu, somnóque reducunt:
Ac nondum remeante die, victricia signa
Quà ventum, referunt, clausis formidine castris.

SALTVS EXERET OPACOS DICTYNNA.] Diana. Callimachus:

— ὅθεν μὲν ἔπειτα Κύδωνες
Νύμφαν μὲν Δίκτυναν.

— pòst vnde Cydones
Nympham dictabant Dictynnam.

ἀπὸ τῶν δικτύων, *à retibus.* Strabo lib. 10. Οὐκ εὖ οὐδὲ τὸν Καλλίμαχον λέγειν φασὶν, ὡς ἡ Βριτόμαρτις φεύγουσα τὴν Μίνω βίαν ἀπὸ τῆς Δίκτης ἅλοιτο εἰς ἁλιέων δίκτυα· καὶ διὰ τοῦτο αὐτὴ μὲν Δικτύννα ὑπὸ τῶν Κυδωνιατῶν προσαγορευθείη: *Neque rectè Callimachum dixisse aiunt, quòd Britomartis fugiens Minois vim ex Dicte salierit in piscatorum* δίκτυα*, seu retia, ideoque ipsa sit à Cydonibus appellata Dictynna.* Diodorus lib. 5. Festus.

CORYTI INTEREA STRIDVNT.] Modius Epistola decima multis interceptis vocibus carmen hocce ponit è membranis, & Lud. Carrion lib. 1. Emend. c. 6.

Turba ruit, stridúntq. sagittiferi coryti.

Vox est *Corytus* ab adspiratione libera. Græcè γωρυτός, cuius primam asperari oportuit, si fata tulissent. Sagittarum est entheca *Corytus*, vox Latinis peramica. Aeneide decima:

Corytique leues humeris, & lethifer arcus.

Ouid. 3. Trist. Eleg. 7.

In quibus est nemo, qui non coryton, & arcus gerat.

Quibus autoribus exemplaria Apollonii corrigenda Carm. 11. quibus est

— matrem celeri petit ille volatu,
Cuius fax, arcus, corytus pendebat: at ille
Cernuus, & laua pendens in margine planta
Libratos per inane pedes aduerberat alis.

Duo illa *Petit*, *Aduerberat* poscunt *Pendet*, non pendebat. Etsi æuo isto parum curabant quantitates syllabarum. Nam idem Car. 5.

— seruare diastema quintum. Item:

Hunc aërem. —

Sicut & iste Nazianzeni versus non satis ex lege: Δεύτερον αὖ σκιύφεσσιν ἀὴρ καὶ γαῖα κάλυπται. Nisi si scribes σκιύφεσσ' ἀήρ.

TVNC LATAM SPECTANS OCVLIS LATONIA PRÆDAM.] Stragem feratum latè profusam. Editiones aliæ partim *Et latam*: partim *Et latam*: membranæ, inquit Carrion supero loco:

Gratam perlustrans oculis Latonia prædam.

RABIDI CEV BELLVA PONTI.] Balæna. Sic *cetum bellua* vocabulo non semel comprehendit Curtius lib. 4. absque adiecto vllo, & c. 47. Solinus.

EVASTI NOSTRAM MENTITO FOEDERE DEXTRAM.] Zonaras tom. 2. refert prolatationibus, & conditiones de nouo cauillando Hasdrubalem sese Neroni furatum, eàque causa Neroni successorem missum.

CINERIQ. IOVIS PERMISCEAT OSSA ET CINERES NOSTROS.] Non quòd ibi sepultus Iupiter: sed simulacro Iouis cinefacto cineres suos permisceri optat Hasdrubal.

Tum Nero procera sublimia cuspide portans
Ora ducis cæsi, Cannas pensauimus, inquit,
Annibal, & Trebeiam & Thrasimeni littora tecum
Fraterno capite, i, duplica nunc perfida bella,
Et geminas arcesse acies, hæc præmia restant,
Qui tua transmissis optarint Alpibus arma.
Compressit lacrymas Pœnus, minuítque ferendo
Constanter mala, & inferias in tempore dignas
Missurum fratri clauso commurmurat ore.
Tum castris procul amotis, aduersa quiete
Dissimulans, dubia exclusit certamina Martis.

TVM NERO.] Hor. lib. 4. Oda 4.

Quid debeas, o Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, & Hasdrubal
Deuictus, & pulcer fugatis
Ille diei Latio tenebris.

Vide Sidon. Apoll. Epist. 5. lib. 1. & Carm. 2.

CANNAS PENSAVIMVS, INQVIT.] Idem sensit Appianus Ibericis: Θ[illegible] μοι δοκεῖ τότε Ῥωμαίοις ἀντιδεδῶσθαι τῆς ἐπὶ Κάνναις ἀτυχίας [illegible] ἐκεῖν[illegible], καὶ ἰσο[illegible]πάσιον πως ἐκείνῃ γενόμενον· στρατηγοί τε γὰρ ἑκατέρων ἀπώλοντο, καὶ στρατοῦ πλῆθος [illegible] μαλ[illegible] καὶ τὰ αἰ[illegible] τε πολλὰ γενέσθαι, καὶ τοῖσδε, κἀκείνοις συνέπεσεν· στρ[illegible]πέδου τε, καὶ [illegible] δαψιλῶς ἐκεκράτει ἑκάτεροι: *Videtur mihi numen tunc Romanis infortunio Cannensi non disparem, sed quodammodo parem tri[illegible]e victoriam. Vtriúsque námque exercitus duces cecidere, militumq. numerus [illegible] par, item his, atq. illis multa seruitia. Adde castris, apparatúq. bellico vtroque largi[illegible]sime potitos.* De cæsorum verò ad Metaurum multitudine Liuius l[illegible] 27. *Quinquaginta sex millia hostium occisa: capta quinque millia, & quadri[illegible]genti .. octo ferè mi[illegible]ia Romanorum, sociorumq. occisa.* Quare ve[illegible], ne menda [illegible]sus sit iste Polybii locus lib. 11. super hac clade: [illegible] K[illegible] κατὰ τὴν μάχην σὺν τοῖς Κελτοῖς [illegible] μυρίων, τῶν Ῥωμαίων [illegible] ισι[illegible]

[illegible]sum

ensium cum Celtis in pugna non infra decem millia occidêre, Romanorum ad duo millia. Certè si per clades ad Metaurum, & ad Cannas accepta, in Cannensi Appianus, quem ante produxi, quinquaginta millia putat: Ἀπέθανον γὰρ αὐτοῦ ἐν ταῖσδε ταῖς ὥραις πεντακισμύριοι, quam vocem Ploybio reddendam censeo. In numerum cæsorum ad Cannas quæsitum suprà.

IAMQ. DIEM, SOLISQ. VICES.] Fuit hæc pugna pugnata octauo Kal. Iul. Ouid. 6. Fast. cùm de Iunio agit:

> *Tempora si veteris quæreris temeraria damni,*
> *Quartus ab extremo mense bis ille dies.*
> *Postera lux melior: superat Masanissa Syphacem,*
> *Et cecidit telis Hasdrubal ipse suis.*

VICTRICIA SIGNA QVA VENTVM, REFERVNT CLAVSIS FORMIDINE CASTRIS.] Non castra Hasdrubalis loquitur quæ nulla; nō Romanorum, à quibus hoc noctis procul *formido*: sed Annibalis, quod fœdum. Hanc interpretationem docet libri exitus.

MINVITQ. FERENDO CONSTANTER MALA.] Compar est illa Senecæ sententia:

> — *vires pepulit,*
> *Pondúsque mali; casus animo*
> *Qui tulit æquo.*

Plauti Pseudolo:

> *Bonus animus in mala re dimidium est mali:*

IN LIB. XVI. PVNICORVM

C. SILII ITALICI

VIRI CONSVLARIS DE PVNICO BELLO SECVNDO,

Claud. Dausqueij Can. Tor.

COMMENTARIVS.

BRVTTIA *mærentem casus patriæq. suósque*
Annibalem accepit tellus, hic aggere septus
In tempus posita ad renouandum bella coquebat.
Abditus vt sylua, stabulis cùm cessit ademptis
Amisso taurus regno gregis, auia clauso
Molitur saltu certamina, iámque feroci
Mugitu nemora exterret, perque ardua cursu
Saxa ruit, sternit syluas, rupésque lacessit

Irato rapidus cornu, tremit omnis ab alto
Prospectans scopulo pastor noua bella parantem.
Sed vigor, hausurus Latium, si cætera Martis
Adiumenta forent, pârua obtrectante suorum
Inuidia reuocare animos, agitare negata
Cogebatur ope, & senio torpescere rerum.
Parta tamen formido manu, & tot cædibus olim
Quæsitus terror, velut inuiolabile telis.
Seruabant sacrúmque caput, proque omnibus armis
Et castrorum opibus, dextrisque recentibus vnum
Annibalis sat nomen erat, tot dissona lingua
Agmina, barbarico tot discordantia ritu
Corda virûm mansere gradu, rebúsque retusis
Fidas ductoris tenuit reuerentia mentes.
Nec verò Ausonia tantùm se lætus agebat
Dardanidis Mauors, iam terra cedit Ibera
Auriferis tandem Phœnix depulsus ab aruis.

PRAVA OBTRECTANTE SVORVM INVIDIA REVOCARE ANIMOS, AGITARE NEGATA LOQVEBATVR OPE.] Ecquid *agitare?* Repono *Abitare*; ab Italia in Africam itare cogebatur Annibal suorum ope, subsidiisque destitutus. Narrauit huius belli scriptores Vel *Abitare* castris in tutiora motis. Libro antecedente:

Tum castris procul amotis. —

INVIOLABILE TELIS SERVABANT, SACRVMQ. CAPVT.] Annibalis, quod non ἁγιὲς, sed παναγὲς. Latini sæpius sacrosanctum dixere, Festum consule. Sic Liuius tribunos *sacrosanctos* dixit lib. 3. quòd essent inuiolabiles. Patescet è lib. 6. Dionysii: Ἐκ τούτων κατέστη Ῥωμαίοις ἔθος τὰ τῶν δημάρχων σώματα ἱερὰ εἶναι, καὶ παναγῆ, καὶ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου διαμένει: *Indéque mos apud Romanos obtinuit, vt tribunorum corpora sacrosancta sint, qui & hodie permanet.* Aliàs *sacri homines* diris omnibus deuoti sunt.

ANNIBALIS SAT NOMEN ERAT.] Curt. lib. 5. *Sed nomen Alexandri, & fama, maximum in bello vtiq. momentum.*

TOT DISSONA LINGVA AGMINA.] Homerus Iliad. δ. de Troibus, & sociis:

Οὐ γὰρ πάντων ἦεν ὁμὸς θρόος, οὐδ' ἴα γῆρυς,
Ἀλλὰ γλῶσσ' ἐμέμικτο, πολύκλητοι δ' ἔσαν ἄνδρες.

Curt. suprà: *Varius ac dissonus clamor sine duce, ac sine imperio totis castris referebatur.*

TOT DISCORDANTIA RITV CORDA VIRÛM.] Vox Latio est multis vindicibus adserta. Cicerone 1. de Finibus: *Cupiditates enim istius animi inclusæ inter se dissident, atque discordant.* Terentio Andria: *Quî scis nunc eos discordare inter se.* Tacito, Sallustióque. De re tota Polyb. lib. 11. vbi de Anniba-

le : ἀλλὰ συνέχων ὑφ' ἑαυτὸν ὥσπερ ἀγαθὸς κυβερνήτης ἀστασίαστα διετήρησε τοσαῦτα πλήθη, καὶ πρὸς αὐτὸν, καὶ πρὸς ἄλληλα καίτοι γ' οὐχ οἷον ὁμοεθνέσιν, ἀλλ' οὐδ' ὁμοφύλοις χρησάμενος στρατοπέδοις. Εἶχε γὰρ Λίβυας, Ἴβηρας, Κελτοὺς, Φοίνικας, Ἰταλοὺς, Ἕλληνας, οἷς οὐ νόμος, οὐκ ἔθος, οὐ λόγος, οὐχ ἕτερον οὐδὲν ἦν κοινὸν ἐκ φύσεως πρὸς ἀλλήλους· ἀλλ' ὅμως ἡ τοῦ προεστῶτος ἀγχίνοια τὰς τηλικαύτας, καὶ τοιαύτας διαφορὰς ἑνὸς ἐποίει προστάγματος ἀκούειν, καὶ μιᾷ πείθεσθαι γνώμῃ : *Cùm tantam multitudinem, quod gubernatorem bonum decet, absq. seditione suo teneret obnoxiam imperio Annibal, secúmque consentientem, & cum duce: ipse tamen exercitus, quo vtebatur, neque tribu, neque gente conueniret. Erant enim Libyes, Iberes, Celti, Phœnices, Itali, Græci, quibus non legem, non mores, non orationem, nec aliud quidquam commune natura largita erat. Attamen præsidis solers prudentia talia, tantáque discrimina vnius imperio audientia faciebat, vniúsq. parere decreto.* Hoc dicit Silius:

Corda virûm, mansere gradu, rebúsque retusis
Fidas ductoris tenuit reuerentia mente.

Vide restantia in Polyb. item lib. 1. & 15.

Iam Mago exutus castris, agitante pauore
In Libyam propero transmisit cærula velo.
Ecce aliud decus haud primo contenta fauore
Nutribat fortuna duci. nam concitus Anno
Aduentabat, agens trepidantibus agmina cetris
Barbara, & indigenas ferus raptabat Iberos.
Non ars, aut astus belli, vel dextera deerat,
Si non Scipiadæ concurreret, Agmina ductor
Magna adeo Ausonius maiori mole premebat,
Vt Phœbe stellas, vt fratris lumina Phœben
Exuperant, montésque Atlas, vt flumina Nilus,
Vt pater Oceanus Neptunia cærula vincit.
Vallantem castra (obscuro iam vesper olympo
Fundere non æquam trepidanti cœperat vmbram)
Aggreditur Latius rector, subitóque tumultu
Cæduntur passim cœpti munimina valli
Imperfecta, super contexere herbida lapsos
Pondera, & in tumuli concessit cespes honorem.
Vix vni mens digna viro, nouisse minores
Quàm deceat, pretiúmque operæ sit tradere famæ.
Cantaber ingenio membrorum, & mole timeri
Vel nudus telis poterat Larus. hic fera gentis
More, securigera miscebat prælia dextra,
Et quanquam fundi se circum pulsa videret
Agmina, deleta gentilis pube cateruæ

Cæsorum implebat solus loca, seu foret hostis
Comminus, expleri gaudebat vulnere frontis
Aduersæ, seu læua acies in bella vocaret
Obliquo telum reflexum Marte rotabat.
At cùm ponè ferox auersis in terga veniret,
Victor nil trepidans retro iactare bipennem
Callebat, nulla belli non parte timendus.
Huic, ducis inuicti germanus turbine vasto
Scipio contorquens hastam, cudone comantes
Disiecit crines, nanque altius acta cucurrit
Cuspis, & elata procul est eiecta securi.
At iuuenis, cui telum ingens accesserat ira,
Barbaricam assiliens magno clamore bipennem
Incutit. intremuere acies, sonuitque per auras
Pondere belligero pulsati tegminis vmbo.
Haud impune quidem, remeans nam dextera ab ictu
Decisa est gladio, ac dilecto immortua telo.
Qui postquam murus miseris ruit, agmina concors
Auertit fuga confestim dispersa per agros.
Nec pugnæ species, sed pœnæ tristis imago
Illa erat, hinc tantum cedentum, atque inde ruentum.
Per medios Annon palmas post terga reuinctus
Ecce trahebatur, lucémque (heu dulcia cœli
Lumina) captiuus vitæ inter vincla petebat.
Cui rector Latius. tanta en qui regna reposcant,
Queis cedat toga, & armiferi gens sacra Quirini,
Seruitio si tam faciles, cur bella refertis?
Hæc inter celerare gradum, coniungat vt arma
Hasdrubalem ignarum cladis prænuntius affert
Explorator eques, raptat dux obuia signa.
At postquam optatam lætus contingere pugnam
Vidit, & ad latum magno venientia cursu
Agmina, suspiciens cœlum, nihil amplius, inquit,
Vos hodie posco Superi, protractus ad arma
Quod profugus, satis est, in dextra cætera nobis
Vota, viri rapite, ite precor, vocat esse furentes
Hinc pater, hinc patruus. gemina ô mihi numina belli
Ducite, adeste, sequor, dignas spectabitis, aut me
Præscia mens fallit, vestro iam nomine cædes.

Nam quis erit tandem campis telluris Iberæ
Bellandi modus? en vnquam lucebit in orbe
Ille dies, quo te armorum Cartago meorum
Aspiciam sonitus, admotáque bella, trementem?
Dixerat, & raucus stridenti murmure clangor
Increpuit, tonuere feris clamoribus astra.
Concurrunt, quantúmque rapit violentia ponti
Et Notus & Boreas, & inexorabilis Auster,
Cùm mergunt plenas tumefacta sub æquora classes:
Aut cùm lethiferos accendens Syrius ignes,
Torret anhelantem sæuis ardoribus orbem,
Tantum acies, hominúmque ferox discordia ferro
Demetit, haud vllus terrarum æquarit hiatus
Pugnarum damna, aut strages per inhospita lustra
Vnquam tot dederit rabies horrenda ferarum.
Iam campi, vallésq; madent, hebetatáque tela.
Et Libys occubuere, & amantes Martis Iberi.

AGENS TREPIDANTIBVS AGMINA CETRIS.] Ita non malè: etsi *Crepitantibus* saniùs legit Marsus (ne quis suæ laudis alius id faciat) exponítque *Resonantibus*, vti suprà:

Ad numerum resonas gaudentem plaudere cetras.

Verùm cùm quatiuntur, & cientur cetræ, possunt dici *trepidare*: cúmq; *trepidant*, sonabiles sunt. Eadem in re eâdem pene vocula Marcell. li. 25. *Hastas ad scuta concrepans* Iuliani Imp. miles reuolat in pugnam.

AGMINA DVCTOR.] Annonis agmina. Malè referunt: *Omnia.*

ET IN TVMVLI CONCESSIT CESPES HONOREM.] Semifactis è cespite munimentis hostis interuenit, Pœnum sternit, ínque eo tumultu cespitem supersternit: sic

— *in tumuli concessit cespes honorem*

cæsis, & sub cespiticio vallo diruto semisepultis. Allusit Poëta *ad cespititium* tumulum, de quo Tacitus, vbi de Germanis: *Sepulcrum cespes erigit.* Et l. 1. Annalium: *Primum exstruendo tumulo cespitem Cæsar posuit, gratissimo munere in defunctos* (Variana clade) *& præsentib. doloris socius.* Æn. 3. Luca. li. 9. Martial. li. 1. Epigr. 89. lib. 5. Epig. 36.

QVI POSTQVAM MVRVS MISERIS RVIT.] *Murus* pro forti, & viribus collatis non inuenustè Senecæ Troade:

Tu præsidium Phrygib. fessis,
Tu murus eras.

Metamorph. 13.

— *graium murus Achilles.*

Lucanus de Scena:

— *stat non fragilis pro Cæsare murus.*

M. Tullio in Pisonem leges sunt *muri, tranquillitatis, & otij*. Lucianus: ψυχῆς ἀδαμάντινον τεῖχος περιβεβλημένος. Vegetius lib. 1. ca. 20. *Vnde etiam apud antiquos Murus dicebatur pedestris exercitus: nisi quòd pilatæ legiones præter scuta etiam cataphractis, galeisque fulgebant?* Maximus Tyrius λόγῳ κά. Ἄλλος ἦν περὶ Βοιωτίαν κιθαριστὴς γενναῖος, οὐ λίθους, ὡς ὁ μῦθός φησι, συναγόμενος τῇ τέχνῃ (πῶς γὰρ ἂν γένοιτο ἐξ ᾠδῆς τεῖχος;) ἀλλ' ὑπὸ μέλει ἐμβατηρίῳ, καὶ τακτικῷ συναγαγὼν εἰς φάλαγγα τοὺς Βοιωτῶν νέους, τεῖχος ἄμαχον ταῖς Θήβαις περιέβαλεν. Οἷον τεῖχος καὶ Σπαρτιάταις ἐμηχανήσατο Λυκοῦργος ἐπιτάξας τοῖς νέοις αὐλὸν ἡγεμόνα ἐν ταῖς μάχαις. *Alius in Boëotia citharœdus nobilis, non arte saxa ducebat, quod fabulæ referunt (nam quomodo cantu murus fiat?) sed cantu in iter agente, atque aciem ordinante Boëotos iuuenes in phalangem componebat, muróque inexpugnabili Thebas cingebat. Talem etiam murum Spartiatis machinatus est Lycurgus, iusso in prœlijs iuuenes tibiam sequi.* Murus ergo vir fortis seu quia muri firmitudine est, seu quia vnus multorum instar, qui Τεῖχος, & *Murus* vocitabantur. Heynsius iniquè vertit *Bellica, militarique modulatione.* Nam μέλος ἐμβατήριον est quo miles in hostem excitur, Vide Pollucem lib. 4. c. 7. Τακτικὸν autem, quo acies ordinatur: illo neutrum expressit, vtrúmque fugit.

EN VNQVAM LVEBIT IN ORBE ILLE DIES.] Peruenustè. Liuius lib. 30. *En vnquam ille dies futurus esset, quo vacuam hostib. Italiam bona fide florentem visuri essent:* Plautus Castellaria: *En vnquam cum quiquam viro consuetuisti?* Terent. Phormione: *En vnquam cuiquam contumeliosius audistis factam iniuriam.*

HEV DVLCIA COELI LVMINA.] Priùs:

Heu blandum cœli lumen!

Stat tamen vna loco perfossis debilis armis,
Luctaturque acies, quà concutit Hasdrubal hastam.
Nec finem daret ille dies, animosáq; virtus,
Ni perlapsa fores loricæ tegmine arundo,
Et parco summum violasset pondere corpus,
Suasisśetque fugam, rapido certamina linquit
In latebras euectus equo, noctísq; per vmbram
Ad Tartessiacos tendit per littora portus.
Proximus in pugna ductori Marte manúq;
Regnator Nomadum fueras, mox fœdere longo
Cultúque Aeneadum, nomen Masanissa superbum.
Huic fesso, quos dura fuga, & nox suaserat atra
Carpenti somnos, subitus rutilante coruscum
Vertice fulsit apex, crispámq; inuoluere visa est
Mitis flamma comam, atque hirta se spargere fronte.
Concurrunt famuli, & serpentes pectora circum
Festinant gelidis restinguere fontibus ignes.
At grandæua, deum prænoscens omina, mater,

Sic sic cælicolæ, portentáque vestra secundi
Condite ait, duret capiti per secula lumen.
Ne verò ne nate, deum tu læta pauesce
Prodigia, aut sacras metue inter tempora flammas.
Hic tibi Dardaniæ promittit fœdera gentis,
Hic tibi regna dabit regnis maiora paternis
Ignis, & adiunget Latijs tua nomina fatis.
Sic vates, iuuenísque animum tam clara mouebant
Monstra, nec à Pœnis vlli virtutis honores,
Annibal ipse etiam iam iámque modestior armis
Ire videbatur, Martísque liquescere famam.
Aurora obscuri tergebat nubila cæli,
Víxque Atlantiadum rubefecerat ora sororum,
Tendit ad Ausonios, & adhuc hostilia castra.
Atque vbi se vallo intulerat, ductórque benigno
Accepit Latius vultu, rex talibus infit.

QVA CONCVTIT HASDRVBAL HASTAM.] Non anteriore libro decollauit eum Nero? Nota plures Pœnos interfuisse *Hasdrubales*. Hasdrubal vnus socer Amilcaris. Polyb. lib. 3. Ἀσδρύβαν τὸν τῆς θυγατρὸς ἄνδρα. Diod. lib. 24. Ἀσδρύβας τὸ ὁ γαμβρὸς Ἀμίλκα. Is bello Hispaniensi præfuit nomine Cartaginiensium. Sil. lib. 1.

Interea rerum Hasdrubali traduntur habenæ.

Idem tradunt Appian. Ibericis, Polyb. li. 2. Liuius lib. 21. Ipse est, qui cæditur Silii l. 1. A quo docent, Notæ. Alter Hasdrubal Germanus Annibalis Poly. li. 3. & passim in Silio. Hic à Cl. Nerone Silij li. 15. Liuii 27. & Poly. l. 10. vmbris additur. Hasdrubalis huius filia Sychæo nupta fuit Silii lib. 3. Tertius *Hasdrubal Hædus*, qui ridentem in curia Annibalem concione tristi, & complorante increpuit, lib. 30. Liuii. Appianus Libycis meminit non semel: Ἀσδρούβας ὁ Ἔριφος, Apud quem loco vlteriore prauè legitur Σίειφος. Quod cognomentum vsitatum videtur Homero autore cui totius Ἔριφος ὡς de præsigni bellatore. Quartus *Hasdrubal* Gisconis F. cui *Caluo* cognomentum fuit. Huius filiam Sophonisbam sponsam Masanissæ Syphax duxit, Silius li. 17. Polyb. li. 14. meminitque viri li. 10. plus vice simplici. Liu. l. 30. *Hasdrubal Pœnorum Imp. non modò ipse ad eum* (Syphacem) *in regnum venerit, sed etiam filiam ei nuptum dederit.* iterúmq, & l. 28. *Hasdrubal Gisconis F. maximus clarissimúsque in bello secundum Barcinos dux egressus à Gadibus.* Hic vir hic est, qui dux regni Pœnorum hoc libro à Silio dicitur:

Audito pariter populorum in regna duorum
Aduenisse duces.

Alter erat Scipio. Hic Hasdrubal strennuus huius pugnæ principio, mox fugiet. Vnde post Silius:

Nec Giscone satus (Hasdrubal) *nec Amilcare* (Hasdrubal alter) *terga dedissent.*

Lib.17.post alteram huius Hasdrubalis fugam:

— Cartago laboret
Vt trepidi Hasdrubalis, qui rerum agitabat habenas,
Non vna contenta fuga.

Hic est, qui modò *concutit hastam.Hasdrubalis* nomen si reddes erit *Adiutor Beli, ministérue* apud Hebræos, quorum linguæ vicina Punica autorib. Diu. August. D.Hieron. Plautóque in Pœnulo.

NI PERLAPSA FORET LORICÆ TEGMINE, ARVNDO.] Mollius: *Tegmen*, & melius. Sic infrà:

— consurge, vola, perlabere campum.

ADIVNGET LATIIS TVA NOMINA FATIS.] Conformiter Adscensiano codici: Cæteri: *Fastis* accommodè.

ANNIBAL IPSE ETIAM IAM IAMQVE MODESTIOR IPSE IRE VIDEBATVR.] Vetus inscriptio: ANNIBAL COMPLVRIBVS VICTORIIS FEROX, A Q. FABIO MAXIMO COERCITVS.

MARTISQVE LIQVESCERE FAMA.] *Videbatur* Annibalis fama tandem exolescere. *Solidæ famæ* verò *liquescentem*, siue vanescentem contrà posuit: cuius rei inconsiderantia Modius solidum versum ὠβέλισε. *Fama* quoque scripto versum eximus, cùm præfuisset *Famam*. Idque inominale Silio est: nam è Curtii lib.3. didicimus *fama bella stare.* & lib.8. *Fama enim bella constant*, & lib.4. consultissimæ mentis illud est de Alexandro M. *Famam quoque qua plura, quàm armis euerterat, ratus leuiorem fore.*

Cælestum monita, & sacræ responsa parentis,
Diísque tua ô Rutulûm rector gratissima virtus,
Auulsum Tyrijs huc me duxere volentem.
Si tibi non segnes tua contra fulmina sæpe
Visi stare sumus, dignam te nate Tonantis
Afferimus dextram, nec nos aut vana subegit
Incertæ mentis leuitas, & mobile pectus,
Aut spes, & læti sectamur præmia Martis.
Perfidiam fugio, & periuram ab origine gentem.
Et quando Herculeis finisti prælia metis,
Hanc ipsam belli nobiscum inuade parentem.
Ille tibi, qui iam gemino Laurentia lustro
Possedit regna, & scalas ad mœnia Romæ
Admouet, in Libyam flammis ferróque trahendus.
Sic Nomadum ductor, tunc dextra Scipio dextram
Amplexus, si pulchra tibi Mauorte videtur,
Pulchrior est gens nostra fide. dimitte bilingues
Ex animo socios, magna hinc te præmia claræ
Virtutis Masanissa manent, citiúsque vel armis
Quàm stratæ studio vincetur Scipio mentis.

Cætera quæ in Libyam portare incendia suades,
Expediet tempus. nec enim sunt talia rerum
Non meditata mihi,& mentem Cartago fatigat.
Hinc iuueni,dona insignem velamine picto
Dat clamydem, stratúmque ostro (quem ceperat ipse
Deiecto victor Magone,animúmque probarat:)
Cornipedem, & cum qua diuûm libabat ad aras
Hasdrubal ex auro pateram, galeámque comantem.
Exin firmato sociali fœdere regis,
Vertendas agitat iam nunc Cartaginis arces.

PERFIDIAM FVGIO.] Cartaginiensium, qui pactam mihi Masanissæ, Sophonisbam, iam Syphaci perfidiosè tradiderunt, Appianus Libycis, Liuius.

PERIVRAM AB ORIGINE GENTEM.] Silius ambagiosam respicit conditionem de spatio corii taurini magnitudine consignando.

ILLE TIBI, QVI IAM GEMINO LAVRENTIA LVSTRO POSSEDIT REGNA.] Strictè annos octo capies; nec verborum horum ambitus vltra decennium proferri potest:etsi Poëtis perfamiliare *lustrum* vsurpare pro *quinquennio.* Sic Ouid.

Est pia Penelope lustris errante duobus,
Et totidem lustris bella gerente viro.
Pergama cùm caderent bello superata bilustri.

Liuius tamen libr. 28. *Quartodecimo anno Punici belli.* P. Cornelium Scipionem Consulem mittit in Hispaniam. Sed non aliud à decennio tempus bello adsignare Silium illud etiam fidem facit hocce libro:

Vtque bibant Tyrium bis quinos sæua per annos,
Sicana nunc tellus,nunc litora Ibera cruorem.

Verum à menda vindicandos istos locos persuadet Liuii testimonium,à quo rarenter abit diuersus Poëta, & cogunt ista Silii.

— *trinis mœrentem funera lustris*
Ausoniam purga bello.

Iteratò hoc libro:

— *cui tertia large*
Fundenti nostrum ducuntur lustra cruorem.

Quibus verbis annos quindecim complexus est, cùm omnino quatuordecim statuat Liuius, quod discrimen in Poëta non tanti. Primore loco pro *Iam gemino* rescribo *Tergemino lustro*: hoc est tribus lustris, vt Horatius dixit *tergeminis honoribus*, & libr. 15. Silius de tribus castris *tergemina cum mole viros.* In altero pro *bis quinos* potest scribi *ter quinos.*

SI PVLCRA TIBI MAVORTE VIDETVR

PVLCRIOR EST GENS NOSTRA FIDE.] Par id M. Tullii pro Deiotaro Cæsarem alloquentis: *Istam, inquam, dexteram, non tam in bellis, & in prælijs, quàm in promissis, & fide firmiorem.*

QVAM STRATÆ STVDIO VINCETVR SCIPIO MENTIS.] Marsi interpretatio, Modiique correctio agnoscit *Grata*, pro *Strata*.

ET CVM QVA DIVVM LIBABAT AD ARAS.] Quibus ignarum fuit ablatiuo modi, vt loquuntur, τὸ *Cum* sociari quandoque reponunt: *Tum qua d. l. ad a.* Verum ita loqui non nefas esse carmine Ouidiano notum est.

Hac modò verrebat raro cum pectine terram.

Ita sentio, legóque cum doctis. Legi & in Spartiano simile: sed liber non ad manum. Sic & Sext. Pompeius eloquitur: *Funebres tibiæ dicuntur, cum quibus in funere canitur, quas flamini audire putabant illicitum.* Catullus:

Ista cum lingua, si vsus veniat tibi, possis
Culos, & trepidas lingere cercolipas.

Plin. li. 9. de mollib. piscibus. *Cæteri circi cum quib. venantur.*

Massylis regnator erat ditissimus oris,
Nec nudus virtute Syphax, quo iura petebant
Innumeræ gentes, extremáque littore Tethys.
Multa viro terra ac sonipes, & belua terror
Bellorum, nec non Marti delecta iuuentus.
Nec foret aut ebore, aut solido qui vinceret auro,
Getulísve magis fucaret vellus abenis.
Has adiungere opes auidus, reputánsq; laborem
Si vertat rex ad Pœnos, dare vela per altum
Imperat, atque animo iam tum fera bella capessit.
Verùm vbi peruentum, & portus tenuere carinæ,
Iam trepida fugiens per proxima littora puppe
Hasdrubal afflictis aderat noua fœdera quærens
Rebus, & ad Tyrios Massylia signa trahebat.
Audito pariter populorum in regna duorum
Aduenisse duces, qui tota mole laborent,
Discepténtq; armis, terrarum vter imperet orbi,
Celsus mente Syphax acciri in tecta benigne
Imperat, & tanto regni se tollit honore.
Tum lætos voluens oculos aduersa per ora,
Sic Latium affatur iuuenem, ac prius incipit vltro,

MASSYLIS REGNATOR ERAT DITISSIMVS ORIS.] *Syphax*, & vlte-

riore loco pro eius regno:

— ad Pœnos Maßylia regna trahebat.

& *Non tibi Maßylæ gentes.*

Hæc basis esto correctionum. *Syphax* rex erat *Maßylorum*, siue Μασσυλιαίων: *Masæsylorum* verò, seu Μασαισυλίων Dionysii voce rex *Masanissa* hoc temporis. *Mauri* prætereà, siue *Maurusij* paruere *Syphaci*, enotuit è Plinii li. 5. c. 2. & Strabone: *Numidæ* verò *Masanissæ*, Polyb. li. 3. Μασαννάσσῃ βασιλεῖ τῶν Λιβύων. quamuis & *Syphacis* subiecti communicato nomine appellati *Numidæ*. Liuius li. 30. *Numidarum nomen, quod tibi* (ô Masanissa) *cum Syphace commune fuit.* Ex his multis locis emendandus Liuius, ac primùm li. 28. *Syphacem primum regem statuit tentare. Masæsylorum is rex erat. Masæsyli gens affinis Mauris, regionem Hispaniæ, maximè quà sita noua Cartago est, spectant.* Rescribendum: *Massylorum is rex erat. Massyli gens affinis Mauris.* Adiuuat Strabo lib. 17. qui *Masæsylis Masanissam* præficit. Μετὰ δὲ ὤσω Τρητὸν ἡ Μασαισυλίων ἐστὶ, καὶ ἡ Καρχηδονίων παραλία χώρα· Κίρτα τε ἔστιν ἐν Μεσογαίᾳ τὸ Μασανάσσου, καὶ τῶν ἑξῆς διαδόχων βασίλειον πόλις εὐερκεστάτη. *A Trito Masæsylorum est regio, & proxima Cartaginiensibus. Cirta autem est mediterranea Masanissæ, ac insequentium regum regia, vrbs munitißima.* Quem secutus Ortelius Cirtam vult Numidiæ ciuitatem Masanissæ regiam. Videtur & ille Liuii lib. 24. locus malè mulcatus. *Quod vbi Cartaginienses acceperunt, extemplo ad Galam in parte altera Numidiæ Maßyla ea gens vocatur) regnantem legatos mittunt. Filium Gala Masanissam habebat.* Reposuerim: *Masæsyla ea gens vocatur.* Verum quidem est *Maßylos* quoque paruisse *Masanissæ*: sed hoc primum fuit victo iam *Syphace*. Insinuat Liuius libr. 24. Libro verò Liuii 29. ista rectè habent: *Gens Masæsylorum omnis in ditionem, imperiùmque Mehetulis conceßit*; pluráque eodem lib. cum iudicio recepta à Glareano, & inconsultè à Sigonio repudiata. Porro *Syphacis* regia fuit *Siga*. Plinius lib. 5. cap. 2. *Siga opidum ex aduerso Malachæ in Hispania sita Syphacis regia, alterius iam Mauritaniæ.* Solinus cap. 38. Item Strabo lib. 17. *Sigam* locat in Maurusia. At reclamare videbitur Zonaras tom. 2. vbi Τὴν Κίρταν τὰ βασίλεια. *Cirtam regiam*, *Syphacis* facit, Mela lib. 1. cap. 6. & Liuius lib. 30. *Cirta caput regni Syphacis erat, eóque se ingens vis hominum ex fuga contulerat.* Verùm duabus in prouinciis in Maurusia, atque Massylia duas sedes esse regias non mirum. Curt. lib. 6. *Vrbem Hyrcaniæ, in qua Darij regia fuit*: & apud eundem lib. 5. tam Persepali, quàm Babylone Darianam agnoscas regiam. Item regia Persarum Susa, Solinus autem cap. 58. Diodor. libr. 11. Plutarc. in Artaxerxe Iustinus autem libr. 1. & Curtius Persarum regiam scribunt Persepolim. Neque ab his Strabo libr. 15. diuellendus. Deinde Zonaras, & Liuius de Syphace regnante loquuntur. Strabo autem dum Cirtæ facit regnare *Masanissam*, satis id verum docet deuicto iam Syphace, addito *Masanissæ* successorib. regiam fuisse.

ANIMO IAM TVM FERA BELLA CAPESSIT.] Libris aliis est: *Afflicta bella.*

AVDITO PARITER POPVLORVM IN REGNA DVORVM ADVENISSE DVCES.] Sallustii character apud Priscianum: *Lucilius audito*

Martium regem pro Consule per Lycaoniam cum tribus legionibus in Ciciliam tendere. Reuide lib. 4.

Pacto, Cederet vt Siculis.

CELSVS MENTE SYPHAX.] Duûm regum aduentu ferocior.

PRIVS INCIPIT VLTRO.] Scribe: *Prior.* ita Gryphius.

Quam te Dardanida pulcerrime mente serena
Accipio, intueórq; libens, quâmque ora recordor
Latus Scipiada, reuocat tua forma parentem.
Nam repeto Herculeas Erythrea ad littora Gades
Quum studio pelagi, & spectandu æstibus vndæ
Venissem. magnos vicina ad flumina Batis
Ductores miro quondam me cernere amore.
Tum mihi dona viri præda delecta tulere,
Arma simul, regnóque meo, tum cognita primum
Cornipedum frena, atque arcus, queis cedere nostra
Non norunt iacula, & veteris tribuere magistros
Militiæ; qui dispersas sine lege cateruas
Vestro formarent ritu ad certamina Martis.
Ast ego quum nostra (in nostris quæ copia regnis)
Nunc auri ferrem, niuei nunc munera dentis,
Nil valui precibus, solos, sibi cepit vterque,
Quos cohibebat ebur vaginæ sectilis enses.
Quare age latus habe nostros intrare penates,
Ac mea quando habuit Libycum fortuna per vndas
Ductorem, facili quæ dicam percipe mente,
Et vos qui Tyriæ regitis Carthaginis arces
Hasdrubal huc aures, huc quæso aduertite sensus.
Quanta per Ausonios populos torrentibus armis
Tempestas ruat, & Latio suprema minetur,
Vtque bibant Tyrium bis quinos sæua per annos
Sicana nunc tellus, nunc littora Ibera cruorem,
Cui nescire licet? quin ergo tristia tandem
Considunt bella, & depositis arma volentes?
Tu Libya, tu te Ausonia cohibere memento.
Haud deformis erit vobis ad fœdera versis
Pacator mediúsq; Syphax: subiungere plura
Non passus, gentis morem arbitriúmq; Senatus
Scipio demonstrat: nanque illum absistere cœpti
Spe iubet, & patres docet hæc expendere solos

Suadendi modus hic, quódq; est de parte diei
Exacti super, ad mensas & pocula vertunt.
Atque epulis postquam finis, dant corpora somno,
Et dura in noctem curarum vincula soluunt.
Iámque nouum terris pariebat lumine primo
Egrediens aurora diem, stabulísque subibant
Ad iuga solis equi, nec dum ipse ascenderat axem,
Sed prorupturis rutilabant æquora flammis.
Exigit è stratis corpus, vultúque sereno
Scipio contendit Maßyli ad limina regis.
Illi mos patrius fœtus nutrisse leonum,
Et catulis rabiem, atque iras expellere alendo.
Tum quoque fulua manu mulcebat colla, iubásque,
Et fera tractabat ludentum interritus ora.

VETERIS TRIBVERE MAGISTROS MILITIÆ.] Fortè *Vestra*, hoc est pedestris militiæ, qua valebant Romani plurimùm, Syphax & Numidæ nihil: omnis enim eorum vis in equitatu. Vide Liuium lib. 24. cui hæc narrantur. Fortè, vt quàm minima sit mutatio:

— *Veteres tribuere magistros*
Militiæ.

hoc est exercitatissimos. Pari filo suprà:

— *veteréſque laborum.*

Item lib. 17. *Vetus armorum*. Nota *magistros* militiæ: vnde Spartiani vox in Hadriano: *Vitam militarem magistrans.*

IN NOSTRIS QVÆ COPIA REGNIS.] Ne philantiæ tribuas, obstat Valer. Maxim. lib. 5. c. 1. vocans Syphacem *opulentißimum Numidiæ regem.*

AC MEA QVANDO HABVIT, LIBYCVM FORTVNA PER VNDAS RECTOREM.] Col. M. *Affert*. Iam antè attulerat.

QVANTA PER AVSONIOS POPVLOS TORRENTIBVS ARMIS TEMPESTAS RVAT.] Ad effigiem Maronis lib. 7.

Quanta per Idæos sæuis effusa Mycenis
Tempestas ierit campos. —

Compone restantia.

NAMQVE ILLVM ABSISTERE COEPTI SPE IVBET.] Præsentioris erit consilii: *Iámque.*

IAMQVE NOVVM TERRIS PARIEBAT LVMINE PRIMO EGREDIENS AVRORA DIEM.] Legit Modius: *Limine primo*, propter illud *Egrediens*. Ego conformius toti carmini puto *Lumine primo*. itáque dictum censeo, ac *prima luce, primo Eoo* Virgilio, & Statio lib. 4. Syl.

Clarius ipse nitens, & primo maior Eoo.

Dardanium postquam ductorem, accepit adesse,
Induitur chlamydem, regnique insigne vetusti

Gestat læta decus, cinguntur tempora vitta
Albente, ac lateri de more astringitur ensis.
Hinc in tecta vocat, secretísque ædibus hospes
Sceptrigero cum rege, pari sub honore residunt.
Tum prior his infit terræ pacator Iberæ.
Prima mihi, domitis Pyrenes gentibus, ire
Ad tua regna fuit properantem & maxima cura
O sceptri venerande Syphax, nec me æquore sæuus
Tardauit medio pontus: non ardua regnis
Quæsumus aut inhonora tuis: coniunge Latinis
Vnanimum pectus, sociúsq; accede secundus.
Non tibi Massylæ gentes, extentáq; tellus
Syrtibus, & latis proauita potentia campis
Amplius attulerint decoris, quàm Romula virtus
Certa inuicta fide, & populi Laurentis honore.
Cætera quid referam? non vllus scilicet vlli
Aequus cælicolûm, qui Dardana læserit arma.
Audiuit læto Massylus & annuit ore,
Complexúsq; virum, firmemus prospera dixit
Omina, nec votis superi concordibus absint,
Cornigerúmq; Iouem Tarpeiúmq; ore vocemus,
Et simul extructis cespes surrexerat aris.
Victimáq; admotæ stabat subiecta bipenni,
Cùm subito abruptis fugiens altaria taurus
Exiliit vinclis, mugituq; excita late.
Impleuit tecta, & fremitu suspiria rauco
Congeminat, trepida terrorem sparsit in aula.
Vittáq; maiorum decoramen fronte, sine vllo
Delapsa attactu nudauit tempora regis.
Talia cælicolæ casuro tristia regno
Signa dabant, sæuíq; aderant grauia omnia fati.
Hinc fractum bello regem, solioq; reuulsum
Tempus erit, cùm ducet agens ad templa Tonantis,
Qui tunc orabat socialia fœdera supplex.
His actis repetit portum, puppémq; secundo
Dat vento, & notis reddit se Scipio terris.
Concurrunt auidæ gentes, variósque subacta
Pyrene misit populos, mens omnibus vna
Concordes regem appellant, regémque salutant.

Scilicet hunc summum norunt virtutis honorem.
Sed postquam miti reiecit munera vultu
Ausonio non digna viro, patribusque vicissim
Edocuit ritus, & Romam nomina regum
Monstrauit nescire pati, conuersus in vnam
Quæ restat curam, nullo super hoste relicto,
Et Latium simul, & vulgum Bætisque Tagique
Conuocat, ac medio in cœtu sic deinde profatur.

REGNIQ. INSIGNE VETVSTI GESTAT LÆVA DECVS.] Sceptrum cape: sequitur enim:

Sceptrigero cum rege. —

Item: *O sceptri venerande Syphax.* —

Sed anne ex decoto illud insertum læuæ? Docebunt hæc. Iupiter victor in numis dextra Victoriam sustinet, læua sceptrum gestat. Sidonius Panegyrico:

— *cui læua regebat*
Stiuam post aquilas.

Per *aquilas* sceptrum intelligit triumphale, in quo aquila, Dionys. lib. 3. Iuuenalis Sat. 10.

Da nunc & volucrem, sceptro quæ surgit eburno.

De Sidonii interpretatione dubitare nos non sinit Val. lib. 4. c. 4. locus explicatior, vbi de Atilio: *Illæ rustico opere attritæ manus salutem publicam stabilierunt.* & mox: *Nec fuit iis rubori eburneo scipione posito* [in quo similiter eburnea aquila] *agrestem stiuam aratri repetere.* Immo triumphantes sceptrum læua gerebant. Conficio ex Plutarcho, qui de Paulo Aemylio: Δάφνης κλῶνα τῇ δεξιᾷ προτείνων: *Ramum lauri dextra protendens.* atqui ex Dionysii mente triumphanti sceptrum fuit ex ebore: illud igitur in sinistra. Viris ergo fas sinistra esse sceptrigeris. Fœminis item: Macrob. lib. 1. Sat. c. 12. *Sunt, qui dicant hanc* [Fatuam] *Deam potentiam habere Iunonis: ideóque regale sceptrum in sinistra manu ei additum.* Secundo Argonauticon apud Flaccum:

Iam Panopes, Thetidisque soror [Helle] *idémq. aurea læua*
Sceptra tenens, dum sternit aquas.

Ouid. de domina Tragœdia:

Læua manus sceptrum latè regale tenebat.

Sed & fœminis in dextra sceptrum. Ouid. 6. Fast. de Iunone:

Aurea cur dextræ sceptra dedere meæ?

Metamorph. 3.

— *si me gemmantia dextra*
Sceptra tenere decet, si sum regina, Iouisque,
Et soror, & coniux.

Apollinaris Carm. 2.

Sic regina sedet solio: sceptri vice dextram
Lampadis hasta tenet.

Viris in dextra passim.

CINGVNTVR TEMPORA VITTA ALBENTE.] Siue candido diademate. Apud Val.Max. lib.6.c.2. *Pompeio candida fascia crus alligatum habenti, Fauonius: Non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema.* Photius c. 241. *Μίτραις δὲ διαδοῦνται λευκῇ: Fascia vinciantur alba.*

NON TIBI MASSYLÆ GENTES.] Aen.6.

Maßylûm gentes. —

Compone cætera, saltem illud:

— *prateritáq. Syrtibus arua.*

ad quam effigiem sequentia Silius efformauit.

EXTENTAQ. TELLVS SYRTIBVS.] Sunt enim hoc in tractu Syrtes duæ, Maior, & Minor, quarum ambitum Strab.lib.2.metitur: *Τῶν μὲν Σύρτεων ἡ μὲν ἐλάττων ἐστὶν ὅσον χιλίων, καὶ ἑξακοσίων σταδίων τὴν περίμετρον· τῆς δὲ μεγάλης Σύρτεως φησὶν Ἐρατοσθένης τὸν κύκλον εἶναι πεντακισχιλίων: Syrtium minori ambitus est stadiûm mille sexcentorum: maiori autore Eratosthene quinque millium.* Vtramq. Syrtim lib.17.reponit. Adeundus & Plin.lib. 5.c.4.

CERTA INVICTA FIDE, ET POPVLI LAVRENTIS HONORE.] Modius clariore loci sententia, & ad rem accommodatiore:

Certa iuncta fide, & populi Laurentis honores.

Quando ita cælicolûm nobis propensa voluntas
Annuit, extremo Libys vt deiectus ab orbe
Aut his occideret campis, aut axe relicto
Hesperio, patrias exul lustraret arenas:
Iam vestra tumulos terra celebrare meorum
Est animus, pacémque dare exposcentibus vmbris.
Mente fauete pari, atque aures aduertite vestras,
Septima cùm solis renouabitur orbita cælo,
Quíque armis ferróque valent, quíque arte regendi
Quadriiugos pollent currus, queis vincere planta
Spes est, & studium iaculis impellere ventos
Adsint, & pulchræ certent de laude coronæ.
Præmia digna dabo, & Tyria spolia inclyta præda,
Nec quisquam nostri discedet muneris expers.
Sic donis vulgum, laudúmque cupidine flammat.
Iámque dies prædicta aderat, cætúq; sonabat
Innumero campus, simulatásque ordine iusto.
Exequias rector lacrymis ducebat obortis.
Omnis Iber, omnis Latio sub nomine miles
Dona ferunt, tumulísque super flagrantibus addunt.
Ipse tenens nunc lacte sacro, nunc plena Lyæo,
Pocula, odoriferis aspergit floribus aras.

Tum manes vocat excitos, laudésque virorum
Cum fletu cantat, veneratur facta iacentum.
Inde refert sese circo, & certamina prima
Inchoat, & rapidos cursus proponit equorum.
Fluctuat æquoreo fremitu, rabiéque fauentum
Carceribus nondum reseratis mobile vulgus,
Atque fores oculis, & limina seruat equorum.
Iámque vbi prolato sonuere repagula signo,
Et toto prima emicuit vix vngula cornu,
Tollitur in cœlum furiali turbine clamor.
Proníque, ac similes certantibus ore sequuntur
Quisque suos currus, magnaque volantibus iidem
Voce loquuntur equis, quatitur certamine circus
Certantum, ac nulli mentem non abstulit ardor.
Instant præceptis, & equos clamore gubernant.
Fuluus arenosa surgens tellure sub auras
Erigitur globus, atque operit caligine densa
Cornipedúmque vias, aurigarúmq; labores.
Hic studio furit aeris equi, furit ille magistri,
Hos patriæ fauor, hos accendit nobile nomen
Antiqui stabuli, sunt quos spes grata fatiget,
Et noua ferre iugum ceruix, sunt cruda senectus
Quos iuuet, & longo sonipes spectatus in æuo.
Euolat ante omneis, rapidóque per aëra cursu
Callaicus Lampon fugit, atque ingentia tranat
Exultans spatia, & ventos post terga relinquit.
Conclamant, plausúque fremunt, votíque peractam
Maiorem credunt præcepto limite partem.
At queis interior cura, & prudentia circi
Altior, effusas primo certamine voces
Damnare, & cassis longe increpitare querelis
Indispensato lassantem corpora nisu,
Quo nimius, quò Cyrne ruis? (nam Cyrnus agebat)
Verbera dimitte, & reuoca moderatus habenas.
Heu surdas aures, fertur securus equorum,
Nec meminit quantum campi decurrere restet,
Proximus à primo distans, quantum æquore currus
Occupat ipse loci tantum: sed proximus ibat
Astur Panchates, patrium frons alba nitebat

Insigne, & patrio pes omnis concolor albo.
Ingentes animi, membra haud procera, decúsq;
Corporis exiguum, sed tum sibi fecerat alas
Concitus, atq. ibat campo indignatus habenas.
Crescere sublimem, atq. augeri membra putares.
Cinyphio rector radiabat fronte Peloro.
Camphasus, ipse asper, nec qui coruscis amaret
Applausæ blandos sonitus, clausúmque cruento
Spumeus admorsu gauderet mandere ferrum.

ET TYRIA SPOLIA INCLYTA PRÆDA.] Lego: *E Tyria sp. i. p.* Postea: *E Tyria, quæ multa iacet, duo pocula prædæ.*

ET TOTO PRIMA EMICVIT VIX VNGVLA CORNV.] *Γραφικώτερον, ἢ γλαφυρώτερον: Expreßius an comtius?*

INSTANT PRÆCEPTIS.] Haut culpo. Pluris tamen faciet:

Instant præcipites. —

qui ad hæc dumtaxat animum aduerterit:

— *nulli mentem non abstulit ardor.*

Item hoc ipso in certamine: *Præcipitem currum.* & de aurigante:

— *vsque ad colla repente*
Cornipedum protentus, & in capita ardua pendens.

Sed correctionem Modianam præcipitantiùs adstruenti veniat in mentem ista omnia posuisse Poëtam secutum rei, quæ gerebatur, imaginem, & κατὰ συμβεβηκός: *Ex contingenti.* Quare non obliteremus certantium *præcepta*, quæ duplicia esse potuerunt, vel amici ad amicum, vt Nestoris ad Antilochum filium Il. ψ. vel aurigæ ad equum hîc apud Silium. Aen. 10. & Il. ψ. habes exempla. Pliniúsque autor est lib. 8. c. 42. *equos in circo ad currus iunctos non dubiè intellectum adhortationis, & gloriæ fateri.* Hinc Aen. 11.

— *frementésque.*
Exhortantur equos.

Et Metamorph. 12.

Exhortatus equos, currum direxit in hostem.

Automedon Iliad. ρ. equos Patroclis:

Πολλὰ δ' μειλιχίοισι προσηύδα, πολλὰ δ' ἀρειῇ.

Iterum Ouid. Amor. 3.

Quid cupias, ipsi scire videntur equi.

Hîc verò cur id fieri abs re sit? Sequar ergo τὸ

Instant præceptis. —

Præsertim cùm *præcipites* eant metæ iam propiores, non dum carcerib. primùm effunduntur, vti hoc loco. Id notant Eustathius in Iliad. χ. Et verò Silius cum cura seruauit, si obseruas. Quorsum tam multa? non sunt illa Poëtæ nostri?

— *magnâq. volantib. iidem*
Voce loquuntur equis. — tum subdit:
Instant præceptis.

HOS ACCENDIT NOBILE NOMEN ANTIQVI STABVLI.] Vt in hominibus, sic in equis prosapiam auitam, & proauitam recensebant. S. Cyprianus t.3. de Spectaculis: *Annos pecoris computare, consules nosse, ætates dicere, prosapiam designare, auos ipsos, atauos commemorare: quàm hoc totum otiosum negotium? Immo quàm turpiter non otiosum? Hunc, inquam, memoriter totam equi generis sobolem computantem, & sine offensa hunc locum cum magna velocitate referentem.*

EFFVSAS PRIMO CERTAMINE VOCES DAMNARE.] Lectionem hanc ista suffulciunt:

Conclamant, plausuq. fremunt.

At Modius membranis occupatus rescribit:

— effusas p. c. vires.

Firmat his:

Sensit vt exhaustas qui proximus ibat Iberus
Callaïcas Cyrni vires, nec vt antè solebat
Præcipitem currum.

Sic ista quoq. laudabiliter Modius ἰδίᾳ γνώσει: *Meliora vt fecit.* Affirmo symbolam iudicii, & operæ conferens: nec enim castigatores isti Cyrnum iactantiæ increpitant, aut adhortationum; sed vt

— indispensato lassantem corpora nisu. Vnde illud:
Quò nimiùs? quò Cyrne ruis? (nam Cyrnus agebat)
Verbera dimitte, & reuoca moderatus habenas.

Dictionem mutuasse videtur Silius ex Aen.5.

— Entellus vires in ventum effudit.

CONCITVS, ATQVE IBAT CAMPO INDIGNATVS HABENAS.] A celeritudine celerissima nomen inditum Caligulæ equi *Incitatus.*

CINYPHIO RECTOR COCCO.] Versus hos diuinè Modius emaculauit, & interpolauit. Eum secutus est hoc loco Heynsius (ecquis non faceret?) verùm ibi:

Camphasus antiquo. —

sequi destitit. Sed hoc Modióne, an Lud. Carrioni debeamus, haud facilis diiudicatio: Vide Carrionem lib.1. Emendationum, quibus seriùs incidi cap.7.

At docilis freni & melior parere Pelorus,
Non vnquam effusum sinuabat deuius axem.
Sed læuo interior stringebat tramite metam,
Insignis multa ceruice, & plurimus idem
Ludentis per colla iubæ (mirabile dictu)
Vnus erat leuis, vt Zephyri noua flamina, campis
Vectonum eductum genitrix effuderat Harpe,
Nobilis hunc Durius stimulabat in æquore currum,
Camphasus antiquo fidebat Atlante magistro.

NON VNQVAM EFFVSVM SINVABAT DEVIVS AXEM: SED LÆVO INTE-

RIOR STRINGEBAT TRAMITE METAM.] *Interior*, propior metæ, vicinior, seu, intra spatium metæ vicinus. Sic & metam interiorem dixit Prud. li. 1. contra Symmachum:

Numne etiam cœli minor, & contractior orbis,
Cuius planiciem longo transmittere tractu,
Circinus excurrens meta interiore laborat?

Et, si quæris, læuorsum, non dextrorsum. Non alia notione extulerat præcentor Maro Æneide quinta; nisi quòd nauiganti vocem eam commodauit, Silius auriganti:

— dum proram ad saxa suburget
Interior.

Vbi rectè Seruius *Sinisterior*, vel adstrepente Turnebo lib. 14. Aduers. c. 4. Obstrepunt alii frustra. Inibi eodem in certamine: Menoetes

Radit iter læuum interior. —

hoc est, *sinisterior*: nam ad eum ista reuocandum Gyas:

Quo tantum mihi dexter abis? huc dirige cursum,
Litus ama, & læuas stringat sine palmula cautes.

Etenim qui dextra nauem agebant, longiùs ibant à meta, & longiore nauis circumactu ne illi temporis, & spatii iacturam faciebant. Dum igitur Menoetes dextra fertur, læua scopulis relictis, qui pro meta erant, spatium Menoetis inter nauem, & scopulos subit Cloanthus, tanto metæ propior, quanto à dextero tramite ferebatur seductior. Vnde sequitur:

— ecce Cloanthum
Respicit instantem tergo, & propiora tenentem.
Ille inter nauémque Gya [quæ dextrorsum] *scopulósq. sonantes*
Radit iter læuum interior.

Quem locum ob oculos fuisse Silio indubitabile mihi est. Cauebant interim studiosissimè, qui equum, currum, vel nauem agebant, ne metam contingerent, rei actæ dispendium vitantes, & ludibrium vulgi. Consimilis locus est Theb. lib. 6. apud Statium:

Sperauit flexæ circum compendia metæ
Interius ductis Phœbeius augur habenis
Anticipasse viam, necnon & Thessalus heros
Spe propiore calet; dum non prohibente magistro
Spargitur in gyros, dextérq. exerrat Arion.

Ex adsimili nauem regendi imperitia

— furens animi [ad insaniam gloriæ, palmæque appetens]
dum proram ad saxa suburget
Interior [sinisterior] *spatióq. subit Sergestus iniquo*
Infelix saxis in procurentibus hæsit.

Quod infortunium ne adirent, vitabant metam tangere. Horatius:

— metáq. feruidis
Euitata rotis. —

Ex eo metam ponentibus cautio fuit eam lapidibus læua, dextràque emunire.

Ἀεὶ δ' ἐκ τῶν ἑκάτερθεν ἐρηρέδαται λίθοι λευκοί

Ἐν ξωωοχῦσι ὁδοῦ λᾶος δ᾽ ἱππόδρομος ἀμφίς.
Candida saxa duo defixa vtrimque, viarum
Quà fauces, planus circúmque hippodromus exstat.

Quæ verò iaciunt alii, Seruium vt de gradu deiiciant, leue pondus habent Nihil námque ex Ouid. 5. Fast. statui potest, Turnebo legente *Exterior*, vulgo *Interior*, nonnullis *Anterior*. Nihilomagis firmant se Satyra quinta libri secundi Horatii:

— nec tamen illi
Tu comes exterior, si iusserit, ire recuses.

Exterior hîc *remotior, abiunctior*. Tantundem de Ouidii loco à Turnebo in subsidium vocato dicam:

Nunc stringam metas interiore rota,

hoc est, *proximiore*: siquidem post aliquantò subeunt ista:

Me miserum metam spatioso circuit orbe.

quia dextro, & à meta disiunctiore.

Quid facis? admoto próximus axe subi.

Prior igitur Silii versus hunc sensum aperit: Nunquam Pelorus *axem* licentius *effusum sinuabat*, seu torquebat in dexterum, quod fuisset agere *denium*: sed ita propior *metam* dextra equum impellebat, vt eam duntaxat *stringeret*, non tangeret. Omnia examussim è disciplina aurigantium. Vide sis, monita Nestoris ad Antilochum Iliad. ψ. &

— Sol medium conscendet Olympum.

NVLLVS ERAT PATER AD ZEPHYRI NOVA FLAMINA.] A Modio coniectura bona sanè, vel à Lud. Carrione li. 1. Emend. c. 17.

CAMPIS VECTONVM EDVCTVM.] Scribo duce Strabone li. 3. *Vettonum* absque vncinata litera.

NOBILIS HVNC DVRIVS.] *Durius* equi nomen. Plures hic campus equos à Hispania nominat, tum quod in Hispania hice ludi: tum quod vti hodie laudatissimi vel in Belgio nostro inde petuntur equi: sic olim Antiochesium megistanes.

Ipsum Aetola vago Diomedi condita Tyde
Miserat, exceptum Troiana ab origine equorum
Credebant, quos Æneæ Simoëntis ad vndas
Victor Tydides magnis abduxerat ausis.
Iámque fere medium euecti certamine campum
In spatia addebant, nisúsque apprendere primos
Panchates animosus equos, super altior ire,
Et præcedentem iam iámque ascendere currum
Pone videbatur, curuatísque vngula prima
Callaicum quatiens pulsabat calcibus axem.
At postremus Atlas, sed non & segnior ibat
Postremo Durio, pacis de more putares
Aequata fronte & concordi currere freno.

Sensit, & exhaustas, qui proximus ibat, Iberus,
Callaicas cernit vires, nec vt ante salire
Præcipitem currum, & fumantes verbere cogi
Assiduo violenter equos, ceu monte procella
Cùm subita ex alto ruit, vsque ad colla repente
Cornipedum protentus, & in capita ardua pendens
Concitat ardentem, quod ferret lora secundus,
Panchaten, vocésq; addit cum verbere mixtas.
Téne Astur certante feret quisquam æquore palmæ
Erepto? consurge, vola, perlabere campum.
Assuctis velox pennis decrescit anhelo
Pectore consumptus Lampon; nec restat hianti
Quem ferat ad metas iam spiritus. hæc vbi dicta,
Tollit se sonipes, ceu tunc è carcere primo
Corriperet spatium, & nitentem opponere læuos
Aut æquare gradus, Cyrnum post terga relinquit.
Confremit & cælum, & percussus vocibus altis
Spectantum circus. fertur sublime per auras
Altius attollens ceruicem victor ouantem
Panchates. sociósq; trahit prior ipse iugales.
At postremus Atlas, Durius postremus in orbem
Exercent artes, læuos nunc appetit ille
Conatus, nunc ille premit, certáque subire
Dexter, & alterni, nequicquam fallere tentant.
Donec confisus primæuæ flore iuuentæ
Obliquum Durius conuersis pronus habenis
Opposuit currum, atque euersum propulit axem
Atlantis senio inualidi, sed iusta querentis,
Quò ruis? aut qui nam hic rabidi certaminis est mos?
Et n obis & equis, lethum commune laboras.
Dúmque ca proclamat, perfracto voluitur axe
Cernuus, ac pariter fusi (miserabile) campo
Discordes sternuntur equi: quatit æquore aperto
Lora suis victor, mediáque Pelorus arena
Surgere nitentem fugiens Atlanta reliquit
Nec longum Cyrni defessos prendere currus.
Hunc quoque cunctantem, & sero moderamina equorum
Discentem, rapido præteruolat incitus axe,
Impellit currum clamor vocésque fauentum.

Iámque etiam dorso atque humeris trepidantis Iberi
Ora superposuit sonipes, flatúsq; vapore
Terga premi, & spumis auriga calescere sentit,
Incubuit campo Durius, misitque citatos
Verbere quadrupedes, nec frustra æquare videtur,
Aut etiam æquauit iuga præcedentia dexter.
Attonitus tum spe tanta, genitore Pelore
Te Zephyro eductum nunc nunc ostendere tempus
Discant, qui pecudum ducunt ab origine nomen,
Quantum diuini precellit seminis ortus.
Victor dona dabis, statuésque altaria patri.
Et ni successu nimio, lætóque pauore
Proditus elapso foret inter verba flagello,
Forsan sacrasset Zephyro quas vouerat aras.
Tum vero infelix veluti delapsa corona
Victoris capiti foret, in se versus ab ira
Auratam medio discindit pectore vestem,
Ac lacryma simul, & questus ad sydera fusi.
Nec iam subducto parebat verbere currus.
Pro stimulis dorso quatiuntur inania lora.
Interea metis, certus iam laudis agebat
Sese Panchates, & præmia prima petebat
Arduus, effusas lenis per colla, per armos,
Ventilat aura iubas, tum mollia crura superbi
Attollens gressus, magno clamore triumphat.

• TROIANA AB ORIGINE EQVORVM CREDEBANT QVOS ÆNEÆ.] Il. ψ.

Τῷ δ᾽ ἔπι Τυδεΐδης ὦρτο κρατερὸς Διομήδης,
Ἵππους δὲ Τρωὰς ὕπαγε ζυγὸν, οὕς ποτ᾽ ἀπηύρα
Αἰνείαν.
Surgit in hunc Tydei proles validus Diomedes
Troos sub iuga mittit equos, Anchisiadæ olim
Quos rapuit.

Plurib. Iliad. ἰῶτα, de quo loco Plato in Lachet. Καὶ Ὅμηρός που ἐπαινῶν τοὺς τοῦ Αἰνείου ἵππους, κραιπνὰ μάλ᾽ ἔνθα, καὶ ἔνθα ἔφη αὐτοὺς ἐπίστασθαι διώκειν, ἠδὲ φέβεσθαι. *Homerus etiam alibi equos Æneæ laudans, celeriter huc illuc aut ipsos nosse insequi, ne scire fugere.* Iliad. ε. de iisdem:

— Οὕνεκ᾽ ἄριστοι
Ἵππων, ὅσσοι ἔασιν ὑπ᾽ ἠῶ τ᾽, ἠέλιόν τε,
Τῆς γὰρ γενεῆς ἔκλεψεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγχίσης,
Λάθρη Λαομέδοντος ὑποσχὼν θήλεας ἵππους.
— *præstantissimi equorum*

Quotquot ab Aurora toto lustrantur in orbe,
Quos olim rex Anchises clam Laomedonte,
Supposita de matre nothos furatus abegit.

IN SPATIA ADDEBANT.] Æneid.5.

Addunt se in spatia.

hoc est insistunt, qua licentior cursus esse potuit, campum patentiorem, *expatant.* Festus: *Expatare in locum patentem se dare, siue in spatium se conferre.*

CALLAICAS CERNIT VIRES.] Membranæ: *Cyrni vires.* rectè.

ASSVETIS VELOX PENNIS DECRESCIT ANHELO PECTORE CONSVMTVS LAMPON.] Debita interpunctio fuerit:

— *vola, perlabere campum*
Adsuetis velox pennis: decrescit anhelo *Pectore c. L.*

Asturi enim Panchati alæ prius additæ:

— *membra haut procera, decúsque*
Corporis exiguum: sed (vt surgat altius) *tum sibi fecerat alas*
Concitus, atque ibat campo indignatus habenas.

Par donum solido argento celata bipennis
Omnibus, ac vario distantia cætera honore,
Primus equum volucrem Massyli munera regis
Haud spernenda tulit, tulit huic virtute secundus
E Tyria, quæ multa iacet, duo pocula præda,
Aurifero perfusa Tago villosa leonis
Terga feri, & cristis horrens Sidonia cassis:
Tertius inde honor, & postremo munere Atlantis
Quamuis perfracto senior subsederat axe,
Attritum donat ductor miseratus & æuum
Et sortem casus, famulus florente iuuenta
Huic datur, adiuncto gentilis honore galeri.
His actis ductor læta ad certamina plantæ
Inuitat, positisque accendit pectora donis.
Hanc primus galeam, hac acies terrebat Iberas
Hasdrubal: hunc ensem, cui proxima gloria cursus
Accipiet, cæso pater hunc detraxit Hyempsæ.
Tertius extremam tauro solabere palmam.
Cætera contenti discedent turba duobus
Quisque ferox iaculis, quæ dat gentile metallum.
Fulgentes pueri, Tartessos, & Hesperos, ora
Ostendere simul, vulgi clamore secundo.
Hos Tyria misere domo patria inclyta Gades.
Bæticus (hoc dederat puero cognomen ab amne
Corduba) & haud parco certamine læta fouebat.

Inde

Inde comam rutilus, sed cum fulgore niuali
Corporis, impleuit caueam clamoribus omnem
Eurythus: excelso nutritum colle crearat
Setabis, atque aderant trepidi pietate parentes.
Tum Lamus, & Sicoris, proles bellacis Ilerdæ,
Et Theron potator aquæ sub nomine Lethes,
Quæ fluit immemori perstringens gurgite ripas.
Qui postquam arrecti plantis, & corpora proni
Pulsantésq; æstu laudum exultantia corda,
Accepere tubæ spatium, exiluere per auras
Ocyus effusis neruo exturbante sagittis.
Diuersa & studia & clamor, pendéntque fauentes,
Vnguibus atque suos, vt cuique est gratia, anheli
Nomine quemque cient, grex inclytus æquore fertur,
Nulláque transmissa vestigia signat arena.
Omnes primæui flauentiáque ora decori,
Omnes ire leues, atque omnes vincere digni.
Extulit, incumbens medio iam limite gressum
Eurythus, & primus breuibus, sed primus abibat
Præcedens spatiis, instat non segnius acer
Hesperos, & prima stringit vestigia planta
Progressæ calcis, satis est huic esse priori,
Huic sperare sat est fieri se posse priorem.
Acrius hoc tendunt gressus, animíque vigore
Corpora agunt, auget pueris labor ipse decorem.
Ecce leni nisu postremóque agmine cursus
Postquam sat visum sibi concepisse vigoris,
Celsus inexhaustas effundit turbine vires
Non expectato, subitúsq; erumpit ad auras.
Præuehitur Theron, credas Cyllenida planta
Æthereo nexis cursu talaribus ire.
Iámque hos, iámque illos populo mirante relinquit,
Et modo postremus, nunc ordine tertia palma
Hesperon infestat sua per vestigia pressum.
Nec iam quem sequitur tantum, sed prima corona
Spes trepidat tantis venientibus Eurythus alis.
Quartus sorte loci, sed si tres ordine seruent
Inceptos cursus, nequicquam vana laborans
Tartessos, fratrem medio Therone premebat.

Nec patiens vltra tollit sese æquore Theron
Igneus, & plenum præteruolat Hesperon ira
Vnus erat super, & metæ propioribus ægros
Vrebat finis stimulis, quascunque reliquit
Hinc labor, hinc penetrans pauor in præcordia vires,
Dum sperare licet, breuia ad conamina vterque
Aduocat, æquatur cursus, pariterque ruebant.
Et forsan gemina meruissent præmia palmæ
Peruecti simul ad metas, ni terga sequutus
Theronis, fusam late per lactea colla
Hesperos ingenti tenuisset sæuus ab ira,
Traxissetque comam, tardato lætus ouansque
Eurythus euadit iuuene, atque in prælia victor
Emicat, & galeæ fert donum insigne coruscæ.
Cætera promisso donata est munere pubes,
Intonsasq; comas viridi redimita corona
Bina tulit patrio quatiens hastilia ferro.

AVRIFERO PERFVSA TAGO.. LEONIS TERGA.] Hoc est, vnguibus auratura perfusis. Maro lib. 5.

— *tergum Gætuli immane leonis*
Dat Salio villis onerosum, atque vnguibus aureis.

Item lib. 8.

— *quem fulua leonis*
Pellis obit circum [ita melioris notæ libri] *præfulgens vnguib. aureis:*

Decorum gestamen.

TERTIVS INDE HONOR, ET POSTREMO MVNERE ATLANTIS.] Quibusdam libris est *Ex postremo*. Malè id quoque. Corrigo leuiter:

— *sidonia cassis*
Tertius inde honor est. Postremo &c.

ATTRITVM DONAT DVCTOR MISERATVS ET ÆVVM, ET SORTEM CASVS.] Miseratus attritum æuum Atlantis, & sortem casus, donat eum postremo munere. Non tam liquidum est mare cum Halcyonia sunt. Modius: *Accitum*. Quem? *æuum*? *Atlantem*. Silius *Atlantis* scripsit.

CVI GLORIA PROXIMA CVRSV.] Mod. *Cursus*.

QVISQVE FEROX IACVLIS.] *Ferox*, superb. gloriosus. Pari filo Terent.

Eone ferox es, quia imperium in beluas habes?

HESPERVS ORA.] Hesperi gentile nomen ea in ora, nec imprudenter à Silio vsurpatum: nam Hesperus Afer Hispaniam regendam suscepit, quem expulit Atlas frater, adi ad Marianam li. 1. c. 10.

MOS SVBIT ADSPERVS PRIMA LANVGINE MALAS.] Supplementum hoc à Modio suffectum est.

ET HAVT PARCO CERTAMINE LÆTA FOVEBAT.] Rectum est. Nequid addam.

PENDENTQVE FAVENTES VNGVIBVS.] *Pendent vnguibus*, hoc est Maronis ore, *Consistunt in digitos arrecti* vt altiores suos commodius concertantes videant. Quibus id non intellectũ, conabantur *Auribus* rescribere.

ECCE LEVI CVRSV.] Scriptum oportuit: *Leui cursu.* Alius liber *Nisu* pro *Cursu.*

SVBITVSQVE ERVMPIT AD AVRAS
PRÆVEHITVR THERON.] Clarius, efficacius, Latinius: *Et auras.*

CREDAS CYLLEMIDA PLANTAM.] Sic legi ex libris melioribus: alii prauè: *Cyllenida planta.*

IN PROELIA VICTOR EMICAT.] Catè Modius: *Ad præmia* subit enim:
— *& galea fert donum insigne corusca.*

Hinc grauiora virûm certamina, comminus ensis
Districtus, bellíque feri simulacra cientur.
Nec quos culpa tulit, quos crimina noxia vitæ,
Sed virtus animúsque ferox ad laudis amorem,
Decreuere pares ferro, spectacula digna
Martigena vulgo, suetíque laboris imago.
Hos inter gemini, quid iam non regibus ausum?
Aut quod iam regni restat scelus? impia circo
Innumero, fratres, cauea damnante furorem,
Pro sceptro armatis inierunt prælia dextris.
Is genti mos dirus erat, patriúmque petebant
Orbati solium lucis discrimine fratres.
Concurrere animis, quantis confligere par est
Quos regni furor exagitat, multóque cruore
Exatiata simul portantes corda sub vmbras
Occubuere, pari nisu per pectora adactus
Intima descendit mucro: superaddita sæuis
Vltima vulneribus verba, & conuitia voluens
Dirus in inuisas effugit spiritus auras
Nec manes pacem passi. nam corpora iuncta
Vna cùm raperet flamma rogus impius, ignis
Dissiluit, cinerésque simul iacuisse negarunt.
Cætera distincto donata est munere turba,
Vt virtus & dextra fuit, duxere iuuencos
Impressis dociles terram proscindere aratris.
Duxere assuetos lustra exagitare ferarum
Venatu iuuenes, quos dat Maurusia præda.
Nec non argenti, nec non insignia vestis
Captiua pressa, & sonipes, & crista nitenti

Insurgens cono, spolia, exuuiaque Libyssæ.

NEC QVOS CVLPA TVLIT.] Passim Romani facinorosos gladiaturæ destinabant: hîc verò nobiliores fuere gladiatores commissi, quod Scipionibus honorificum.

PRO SCEPTRO ARMATIS INIERVNT PROELIA DEXTRIS.] Fratres. Narratus haut vanus. Liuius li. 28. autor est in munere gladiatorio quod patris patruíque honori dabat Scipio claros, illustrésque viros decertasse. *Orbis*, addit, *& Orsua patrueles fratres de principatu ciuitatis, quam Ibem vocabant, ambigentes ferro se certaturos professi sunt.* Certarunt verò, & Orbis natu grandior vicit. Silius vtrumque damnat vmbris, *vt speciosa dehinc miracula promat.* Mox conferemus.

NAM CORPORA IVNCTA VNA CVM RAPERET FLAMMA ROGVS.] Modius: *Corpora iunctus ... rogus.* Haut placet præ altero. Causa, si *corpora iuncta* cremantur, indubiè *rogus iunctus* erit: *rogus* autem *iunctus* esse potest, & corpora magno interuallo dissita. Deinde mirum magis erit *è corporibus iunctis* emersas dissilire flammas, cui narrationi præstruuntur ista.

IMPIVS IGNIS DISSILVIT, CINERESQVE SIMVL IACVISSE NEGARVNT.] Hæc vt ad imaginem fabellæ de Eteocle, & Polynice Thebanis fratribus venustius expingeret, primori narratione vtrumq; fratrem alterum alterius vulnere confecit. De Polynice, & Eteocle non vanum putat. Ouid. li. 5. Trist. Eleg. 5.

Consilio commune sacrum cùm fiat in ara
Fratribus, alterna qui periere nece.
Ipsa sibi discors, tanquam mandetur ab illis,
Scinditur in partes atra fauilla duas.
Hoc, memini, fieri quondam non posse loquebar,
Et me Battiades iudice falsus erat.
Omnia nunc credo, cùm tu non stultus ab Arcto
Terga vapor dederis Ausoniámque petas:

Statius Thebaidos 12. meminit, Euripides Phœnissis, Sophocles Oedipo Coloneo, Apollodorus li. 3. Bibliothecæ. Epigrammata Græc. li. 3.

Κείνους οὔτ' Ἀΐδης ἐδαμάσσατο· κἠν Ἀχέροντι
Μάρνανται· κείνων χ' ὁ τάφος αἰ ἤπαλος.
Καὶ πυρὶ πῦρ ἤλεγξαν ἐναντίον· ὦ ἐλεεινοὶ
Παῖδες ἀκοιμήτων ἀψάμενοι δοράτων

Illos non Orcus domuit. Acheronte sub ipso
Pugnant: decertant ipsi odijs tumuli.
Sunt flammæ flammis inimicæ. Vos miserandi
Impacata simul qui arma manu quatitis.

Et sunt ista S. Cypriani lib. de Idolorum vanitate: *Sic Thebanorum germanitas rupta, & permanens rogus dissidentib. etiam in morte discordia.* Vide Ausonium Epigr. 131.

Tum iaculo petiere decus spectacula circi
Postrema, & metæ certarunt vincere finem,
Quà Tagus auriferis pallet turbatus arenis,

Accola Burnus auis maiorum & stemmate clarus,
Et Glagus, insignis ventos anteire lacerto,
Et cuius nunquam fugisse hastilia cerui
Prærapida potuere fuga venator Aconteus,
Indibilísque, diu latus bellare, Latinis
Iam socius, volucrésque vagas deprendere nube
Assuetus iaculis, idem & bellator Ilerdes,
Cui ludus nullam cursu non tollere damam.
Laus Burni prima infixit qui spicula metæ
Est Damum serua, albanteis inuertere lanas
Murice Getulo docta. at quem proxima honorant
Præmia, vicinam metæ qui protulit hastam,
Accepto lætus puero discessit Ilerdes.
Tertia palma, habuit geminos insignis Aconteus
Nec timidos agitare canes latratibus aprum.
Quos postquam clamor plausúsque probauit honores,
Germanus ducis, atque effulgens Lælius ostro
Nomina magna vocant læti, manésque iacentum,
Atque hastas simul effundunt, celebrare iuuabat
Sacratos cineres, atq; hoc decus addere ludis.
Ipse etiam mentis testatus gaudia vultu
Ductor, vt æquauit meritis pia pectora donis,
Et frater thoraca tulit multiplicis auri,
Lælius Asturica rapidos de gente iugales,
Contorquet magnis victricem viribus hastam
Consurgens, vmbrísq. dari testatus honorem
Hasta volans (mirum dictu) medio incita campo
Substitit ante oculos, & terræ infixa cohæsit.
Tum subitæ frondes, celsóque cacumine rami,
Et latam spargens quercus dum nascitur vmbram,
Ad maiora iubent præsagi tendere vates.
Id monstrare Deos, atq. hoc portendere signis,
Quo super augurio, pulsis de littore cunctis
Hesperio, Pœnis vltor patriæq. domúsque
Ausoniam repetit fama ducente triumphum.
Nec Latium curis ardet flagrantibus vllus.
Quàm iuueni Libyam & summos permittere fasces.
Sed frigens animus, nec bello prospera turba
Ancipiti, senior temeraria cœpta vetabant,

Magnósque horrebant cauta formidine casus.
Ergo vbi delato Consul sublimis honore
Ad patres consulta refert, detúrq. potestas
Orat delendæ Cartaginis, altius orsus
Hoc grandæua modo Fabius pater ora resoluit:

VENATOR ACONTEVS.] Accommodè: nam *Ἀκοντιστ iaculator.*

INDIBILISQ. DIV LÆTVS BELLARE LATINIS, IAM SOCIVS.] *Fortasse Missilibus*, inquit Heynsius. Lutum coniecturæ! nec vlla tam ingeniosa potest huius esse suspicionis latebra, *ἀνιστορησίας* merissimæ infamiam vt effugiat. Liuij lib. 25 ecce tibi *Indibilis* cum septem millibus pugnat in Cn. Scipionem. Lib. 27. Scipionem Africanum adit perfidiam Pœnicam exosus, à quo recipitur, non vt transfuga, sed quod Historica fide scribit Silius, vt *Iam socius*. Ibidem *Ilergetum reguli* titulo insignitur. Item trecentis equis captiuis donatur electu ei permisso. Lib. 28. Mandonius, & *Indibilis*, quia regnum Hispaniç pulsis inde Cartaginiensibus destinauerant animis, nec euenerat: concitatis popularibus (Lacetani erant) & Celtiberorum iuuentute excita agrum Suessitanum, Seidetanúmque sociorum populi Romani hostiliter depopulati sunt. Pòst bellum redintegrant viginti millibus peditum, duobus millibus equitum & quingentis, pugnāt, vincuntur, Scipionis clementiam iterum experiuntur. Lib. 29. Hispani circa *Indibilem* seminecem, pilóq. terræ affixum pugnant, tandémq. emoritur. *Indibilis* regulus, & dux adeo clarus, tam parum cognitus? Appianus Ibericis meminit, vt *Indibilis* mille ducentos Romanorum confecerit, vtque non semel à Romanis desciuerit, pluribus locis. Zonaras tom. 2. testis est Scipionem duxisse contra *Indibilem*, & Mandonium: fratres erāt. Luculenta est Indibilis mentio apud Val. Maximum lib. 4. c. 3. Polybius *Indibilem* nostrum (quis Iupiter mihi inuideat reuocatum ad lumina vitæ ope mea?) lib. 10. vocat *Andobalem*, itáq. ibidem rescribendum, vbi in codice Frobœniano est: Ανδομάλης ὁ, καὶ Μανδόνιος μέγιστοι μὲν ὄντες δυνάσται τῶν κατ' Ἰβηρίαν. Quid quod ex hoc versu *Indibilis* detracto, tota ruit sententia? nec mirum *missilibus* ab Heynsio iugulata. *Verùm imperitiam vt sæpe comitatur temeritas: ita interdum locum eius obtinet: nec minus nocet, quàm illa, cùm liberè quiduis nobis, & sine discrimine permittimus, vel iudicio nostro freti, vel de alieno securi.* Hoc vnum verissimè Heynsius pronunciauit in Emendationib. ad Maximum Tyrium, hoc vnum non animaduertit in se conuenire maximè.

LAVS BVRNI PRIMA, INFIXIT QVI SPICVLA METÆ EST DAMVM SERVA, ALBENTES.] Morem donandi seruitia retulit ex Aeneid. 5.

Olli serua datur operum haud ignara Mineruæ
Cressa genus Pholoë, geminique sub vbera nati.

Nec pars militiæ Telamon sine honore recessit,
Hesionéq. data potitur.

Metam. 11. Ouid. Gen. 20. *Tulit igitur Abimelech oues, & boues, & seruos, &*

ancillas, & dedit Abraham. Iliados ψ.

> Ἱππεῦσιν μὲν πρῶτα ποδώκεσιν ἀγλα᾽ ἄεθλα
> Θῆκε, γυναῖκα ἄγεσθαι ἀμύμονα ἔργ᾽ εἰδυῖαν.
> *Donum illustre dabatur equo in certamen ituris*
> *Fœmina, ea inculpata, operum haud ignara Mineruæ.*

Calabrum vide lib. 4. Vox *Damum*, non est in *donum* corrumpenda: est enim seruæ nomen, vti libro quarto *Damus* viri:

> *Et Damum dubia meditatus cuspide vulnus.*

HASTA VOLANS.. TVM SVBITÆ FRONDES CELSOQ. CACVMINE RAMI.] Verè ostentum: nam alii passim nefas volunt. Val. Flaccus lib. 3.

> — *hastam*
> *Quæ neq. iam frondes virides, neq. proferet vmbras,*
> *Vt semel est auulsa iugis.*

Statius lib. 7.

> *Antè hæc excusso frondescet lancea ferro.*

Virgilius. Verùm adsimili commento Romuli hastam decorauit Ouid. lib. 15. Metam.

> *Vtque Palatinis hærentem collib. olim,*
> *Cùm subitò vidit frondescere Romulus hastam:*
> *Quæ radice noua, non ferro stabat adacto.*
> *Et iam non telum, sed lenti viminis arbor*
> *Non expectatas dabat admirantibus vmbras.*

Haud equidem metuisse queam satiatus & æui
Et decoris, cui tam superest, & gloria, & ætas,
Ne credat nos inuidiæ certamine Consul
Laudibus obtrectare suis. satis inclyta nomen
Gestat fama meum, nec egent tam prospera laude
Facta noua: verum & patriæ dum vita manebit
Deesse nefas, animúmq. nefas scelerare silendo.
Bella noua in Libyæ moliris ducere terras?
Hostis enim deest Ausonia, nec vincere nobis
Est satis Annibalem? petitur quæ gloria maior
Littore Eliseo? stimuli si laudis agunt nos,
Hanc segetem mete, composuit propioribus ausis
Dignum te Fortuna parem: vult Itala tellus
Ductoris sæui vult tandem haurire cruorem.
Quò Martem, aut quò signa trahis? restiguere primum est
Ardentem Italiam, tu fessos obuius hostes
Deseris, ac septem denudas protinus arces.
An, quum tu Syrtim ac steriles vastabis arenas,
Non dira illa lues notis tam mœnibus vrbis
Assiliet? vacuúmq. Iouem sine pube sine armis.

Inuadet? quanti est vt cedas, Romámq. relinquas
Emerito, ac tanti perculsi fulmine belli
Siccine te, vt nuper Capua est accitus ab alta
Fuluius, æquoreis Libyæ reuocabimus oris?
Vince domi, & trinis mærentem funera lustris
Ausoniam purga bello, tum tende remotos
In Garamantas iter, Nasamoniacosq. triumphos
Molire, angustæ prohibent nunc talia cœpta
Res Italæ: pater ille tuus qui nomina vestræ
Addidit haud segnis genti, cùm Consul Iberi
Tenderet ad ripas, reuocato milite primus,
Descendenti audè superatis alpibus vltro
Opposuit sese Hannibali, tu Consul abire
A victore paras hoste, atque auellere nobis
Scilicet hoc astu Pœnum? si deinde sedebit
Impauidus, nec te in Libyam tuáq. arma sequetur,
Capta hæc damnabis consulta improuida Roma.
Sed fac turbatum conuertere signa, tuæq.
Classis vela sequi, nempe idem erit Annibal idem,
Cuius tu vallum vidisti è mœnibus vrbis.
Hæc Fabius, sentórq. manus parta ore fremebant.
Tum contrà Consul. Cæsis ductoribus olim
Magnanimis letho gemino, cùm tota subisset
Sidonium possessa iugum Tartessia tellus,
Non Fabio, non queis eadem est sententia cordi
Quoquam ad opem verso (fateor) primoribus annis
Excepi nubem belli, solúsq. ruentis
Obieci telo caput, atq. in me omnia verti
Tum grandæua manus, puero male credita bella
Atque idem hic vates temeraria cœpta canebat.

NE CREDAT NOS INVIDIÆ.] Nos tamen Plutarcho credimus non liberum ab inuidia Fabium, qui palàm & crebriùs ex inuidia dictitabat Scipioni successorem surrogandum colore fortunæ variæ.

STIMVLI SI LAVDIS AGVNT NOS.] — *sed acri*
Percussit thyrso laudis spes magna meum cor.
Lucretius lib. I.

AC SEPTÈM DENVDAS PROTINVS ARCES.] Parisiensis codex: *Proditor.* Adeo n' senex delirus, vt Consulem Scipionem fœdet *Proditoris* contumelia? Ratio meliora suadet.

INVADET. QVANTI EST VT CEDAS, ROMAMQ. RELINQVAS.] Ita M. N. &

N. & Asc. & B. Alii libri demunt *Est*. Alii *Credas*. Versum hunc, alterumque sic emaculo:

> *Inuadet? Quanti est, vt eas, Romámq. relinquas*
> *Emerito? Ah! tanti perculsi fulmine belli*
> Siccine te, &c.

Emerito, mihi Fabio, & inualido: tu Scipio iuuenis, ac præuiridantibus membris abeas. Marsus Annibalem intelligit, qui lentitudine belli iam in Italia consenuerit.

Diis grates laudémq; fero, sub nomine quorum
Gens Troiana sumus, puer ille, & futilis ætas,
Imbelléſque anni, necdum maturus ad arma
Scipio, restituit terras illæsus Iberas
Troiugenis pepulit Pœnos, Solísque secutus
Extremas ad Adlanta vias, exegit ab orbe
Hesperio nomen Libyæ, nec retulit auri
Signa prius, quàm fumantes circa æquora vidit
Romano Phœbum soluentem littore currus.
Adsciuit reges idem: nunc vltimus actis
Restat Cartago nostris labor, hoc sator aui
Iuppiter æterni monet: Annibalem ecce senectus
Intremit, aut ægros simulat mentita timores,
Ne finem longis tandem peperisse ruinis
Sit noster titulus: certe iam dextera nobis
Experta, & robur florentibus auximus annis.
Ne vero fabricate moras, sed currere sortem
Hanc finite, ad veterum delenda opprobria cladum,
Quam mihi seruauere Dei. sat gloria cauto
Non vinci pulchra est Fabio, peperítq. sedendo
Omnia cunctator nobis: nec Mago, nec Hanno,
Nec Gisconè satus, nec Amilcare, terga dedissent,
Segnes si clauso traheremus prælia vallo.
Sidoniusne puer vix pubescente iuuenta
Laurantéis potuit populos, & Troia adire
Mœnia, flauentémq. sacro cum gurgite Tybrim?
Et potuit Latium longo deposcere bello?
Nos Libyæ terris transmittere signa pigebit?
Et Tyrias agitare domos? secura pericli
Littora lata patent, & opima pace quieta
Stat tellus. timeat tandem Cartago, timeri
Assueta, & nobis, quamuis Oenotria nondum

Annibale arua vacent, superesse intelligat arma.
Illum ego, quem vosmet cauti, consultáq; vestra
In Latio fecere senem, cui tertia large
Fundenti nostrum ducuntur lustra cruorem,
Illum ego, ad incepsas trepidantem & saeua patentem
Aduertam patriae sedes. an Roma videbit
Turpia Agenoreae muris vestigia dextrae?
Cartago immunis nostros secura labores
Audiet interea, & portis bellabit apertis?
Tum verò pulset nostras iterum improbus hostis
Ariete Sidonio turres, si templa suorum
Non ante audierit Rutulis crepitantia flammis.
Talibus incensi patres, fatóque vocante
Consulis annuerant dictis, faustumq; precati
Vt foret Ausoniae, transmittere bella dederunt.

SVB NOMINE QVORVM GENS TROIANA SVMVS.] Fortè: *Sub Numine.*
NVNC RETTVLIT AVRI
SIGNA PRIVS, QVAM FVMANTES CIRCA ÆQVORA VIDIT
ROMANO PHOEBVM SOLVENTEM LITTORE CVRRVS.] Valet: Non priùs aurum signatum reportaui è victa Cartagine, quàm Sol currus solueret Romano litore, quod litus prius Pœnorum erat, seu ante noctem. Ironia. Hic verborum sensus. Verùm tamne obscuris ambagibus victam Cartaginem exprimi, cùm ea res momentum faceret ad suadendum permaximum, & in Hispania nulla re alia fuerit illustrior Scipio? Mutatio placita:

— nec rettulit Vrbi
Signa prius, quàm. —

Sed ánne vrbem Romam, aut Cartaginem N. capiemus? Si Cartaginem, fuerit: Scilicet Scipio non iteratò signa Cartagini intulit, seséque muris incussit ante Solem occasum. Si Romam, non prius Scipio Romana signa in vrbem retulit, quàm viderit Solem occidere fuetum litore Hispanico, vel sis iam fatis soluentem litore Romano, quod litus ego Scipio armis, ac virtute populi Romani feci.

ADSCIVIT REGES IDEM.] Pauculae voces fœtę sententia graui. Signantur enim Masanissa, Syphax, Mandonius, Indibilis, Orbis. Dico ex historiae foliis.

ET TYRIAS AGITARE DOMOS.] *Vexare.* Non malè. *Et Tyr. aditare d.* Suprà posita est αὐτὴ Annibal potuit:

— Troia adire
Mœnia. —

nos pigebit *Tyrias domos* [Cartaginem] *aditare?* Sicque leuandae inuidiae, & minuendae iactantiae moderatiùs loqueretur Scipio: & si Cartaginis excidium profiteatur.

CONSVLIS ANNVERANT.] Macula superstitiosi manu illita. Detergenda rescriptio *Annuerunt*. Sequitur námque:

— transmittere signa dederunt.

IN LIB. XVII. PVNICORVM

C. SILII ITALICI

VIRI CONSVLARIS DE PVNICO BELLO SECVNDO,

Claud. Dausqueij Can. Tor.

COMMENTARIVS.

Hostis vt Ausonia discederet aduena terris,
Fatidicæ fuerant oracula prisca Sibyllæ.
Cælicocûm Phrygia genitricem sede petitam,
Laomedonteæ sacrandam mœnibus vrbis
Aduectum exciperet numen, qui lectus ab omni
Concilio patrum, præsentis degeret æui
Optimus, heu nomen melius maiúsq. triumphis,
Iámque petita aderant Latia portante Cybelen
Puppe, atque in trepidis, magno accedente senatu,
Obuius accitis properabat Scipio sacris,
Qui genitus patruo ductoris ad Africa bella
Tunc lecti, multa fulgebat imagine auorum.
Isque vbi longinquo venientia numina ponto
Accepit supplex palmis, Thuscíque sonora
Tybridis adducit sublimis ad ostia puppim.
Fœmineæ tum deinde manus subiere per amnem,
Quæ traherent celsam religatis funibus alnum.
Circum arguta cauis tinnitibus æra, simúlq.
Certabant rauco resonantia tympana pulsu.
Semiuirique chori, gemino qui dindyma monte
Casta colunt, qui Dictæo bacchantur in antro.
Quiq. Idæa iuga, & lucos nouere silentes.
Hos inter fremitus, ac læto nota tumultu
Substitit adductis renuens procedere vinclis

Sacra ratis, subditísq; vadis immobilis hæsit.
Tum puppe è media magno clamore sacerdos,
Parcite pollutis contingere vincula palmis,
Et procul hinc moneo, procul hinc quæcunq. prophanæ
Ferte gradus, nec vos casto miscete labori.
Dum satis est monuisse, Deæ, quòd si qua pudica
Mente valet, si qua illæsi sibi corporis astat
Conscia, vel sola subeat pia munera dextra.
Hic prisca ducens Clausorum ab origine nomen
Claudia, non æqua populi male credita fama
In puppim versis palmísque oculísq; profatur:

HOSTIS VT AVSONIIS DISCEDERET ADVENA TERRIS.] Sibyllæ iusserant Cybelem Pessinunte aduectam Romæ sacrari. Cum his Ouidius li. 4. Fast. conferendus:

Carminis Euboici fatalia verba sacerdos
Inspicit.

Consulendus Liuius lib. 29. & 34. Herod. lib. 1. Arnob. lib. 2. contra Gent. Propert. lib. 4. Eleg. vltima. Festus verbo *Peregrina sacra*. Claudian. de bello Gildonico. Ammianus Marcellinus lib. 22.

ORACVLA PRISCA SIBYLLÆ.] Latinè refert Solinus c. 7.

Mater abest; matrem iubeo, Romane, requiras:
Cùm veniet casta est accipienda manu.

Sibylla, Cumanæ, Ammianus lib. 22.

Cælicolûm genitrix, numen quod numina nobis
Cuncta creas, cuius proles terrámq. fretúmq.
Sideráque & manes regnorum sorte gubernat,
Si nostrum nullo violatum est crimine corpus,
Testis diua veni, & facili me absolue carina.
Tum secura capit funem, fremitúsq. leonum
Audiri visus subito, & grauiora per auras
Nulla pulsa manu sonuerunt tympana diuæ.
Fertur prona ratis, ventos impellere credas,
Contráq; aduersas ducentem præuenit vndas.
Extemplo maior cunctis spes pectora mulcet,
Finem armis tandem, finémq. venire periclis.
Ipse alacer Sicula discedens Scipio terra,
Abscondit late propulsis puppibus æquor,
Cui numen pelagi placauerat hostia taurus,
Iactáque cæruleis innabant fluctibus exta.

Tunc à ſede deûm, purúmque per æthera lapſæ
Armigeræ Iouis ante oculos cœpere volucres
Aequoreas monſtrare vias, ac ducere claſſem.
Augurium clangor lætum dabat, inde ſequuti
Tantum progreſſos liquida ſub nube volatus,
Quantum non fruſtra ſpeculantum lumina ſeruant,
Littora Agenoreæ tenuerunt perfida terræ.
Nec ſegnis, tanta in ſemet veniente procella,
Africa: terribilem magno ſub nomine molem
Regis opes contra, & Maſſyla parauerat arma.
Spesq; Syphax Libycis vna, & Laurentibus vnus
Terror erat, campos pariter vallésque refuſus.
Littoráque impleràt, nullo decorare tapete
Cornipedem Nomas aſſuetus, denſæq; per auras
Condebant iaculis ſtridentibus æthera nubes.

COELICOLVM GENITRICEM.] Orpheus:

Μήτηρ μὲν τε Θεῶν, ἠδὲ θνητῶν ἀνθρώπων.
Mater quaque Deos, quaque homines genuit.

Redi ad lib.3. ibi.:

Matre ſuper.

PHRYGIA SEDE.] Ex Peſſinunte Phrygiæ ciuitate. Autores, qui ſuprà. Peccat, qui hîc Palladium à Silio deſcribi autumant.

SACRANDAM MOENIB. VRBIS.] Sacratam fuiſſe iudicio ſunt illa Sibyllæ lib.7. vt quidem hodie digeruntur:

— Πᾶ Ῥείης, ἠὲ Κρόνοιο,
Ἠὲ Διὸς γενεὴ, καὶ πάντων, ὧν ἐσεβάσθης
Δαίμονας ἀψύχους νεκύων εἴδωλα καμόντων:
— *rheæ genus ede*
Saturni Iouiſque & cunctorum quas venerarìs
Dæmonas exanimos, ſimulacráque lumine craſſa.

PRÆSENTIS DEGERET ÆVI OPTIMVS.] Multorũ triũphos obruit obliuio. OPTIMI nomen clara, gratáque memoria priſci extulerunt M. Tull. 5. de Fin. Bòn. & Mal. *Nos enim ad ſacra Idææ concipienda.* OPTIMVM *virum delegimus.* Iteratò de Aruſpicum reſponſis. Pli. li. 7. c. 34. *Vir* OPTIMVS *ſemel à condito ano iudicatus eſt Scipio Naſica à iurato ſenatu.* Neminem adeo reclinauit à recto fauor. Commeminit Autor libri de Viris Illuſtr. Silii iudicium de huius nominis claritudine expreſſum eſt de Liuii præiudicio. Sic ille li. 29. *Veram certe victoriam eius rei ſibi quiſque mallet, quàm vlla imperia, honoréſue ſuffragio ſeu Patrum, ſeu plebis delatos.* D. Auguſtinus li. 1. de Ciuit. c. 30. 31. li. 2. c. 5. Aurel. Victor.

PVPPE ATQVE IN TREPIDIS MAGNO ACCEDENTE SENATV.] Deprauata ſunt exemplaria, quibus eſt: *Puppe; atq; omnis m. a. In trepidis* autem valet *Dum trepidant*, feſtinant, ſatagunt: cui belle apponitur:

Obuius accitis properabas Scipio sacris.

QVI GENITVS PATRVO DVCTORIS AD AFRICA BELLA TVNC LECTI.] Scipio Nasica lator Cybeles natus erat C. Scipione patruo Scipionis Africani, qui natus P. Scipione iam mittebatur in Africam. Indicat Polyb. lib. 10. de Africano loquens. Κατὰ τοὺς [illegible] *Metuens erat, ne ijsdem cum Caio patruo, & Publio patre calamitatib. incideret:*

FOEMINEÆ TVM, DEINDE MANVS.] Liuius li. 34. *Et cùm Dij quoque noui ad opem ferendam dubiis rebus arcesserentur matronæ vniuersa ad mare profectæ ad matrem Idæam accipiendam.*

CIRCVM ARGVTA CAVIS TINNITIBVS ÆRA.] Virgilius:

— matris quatit cymbala circum.

Adde *tibias*. Varro Eumenidibus: *Sonitu matris Deûm tonimus tibinos tibi nunc semiuiri* Nonius exponit *Tibinos* à tibiis modos.

CERTABANT RAVCO RESONANTIA TYMPANA PVLSV.] Hymnographus de Matre Deûm:

Ἡ κροτάλων, τυπάνων ἰαχὴ, σὺν τε τρόμος αὐλῶν.

Tibia cui trepidans, tympanáque & crotala.

Vnde apparet frustra esse, qui à Catullo putant *Tympanum* legi prima breuiore. Duos Silii versus in vnum compulit Orpheus Græci sermonis natiua felicitate:

Τυμπανόδουπε, φιλοιστρομανὲς, χαλκόκροτε κούρη.

Tympana cui resonant repetito verbere pulsa

Tinnuláque æra, œstri nata furentis amans.

Item in Albio Thymiamate vocat eã τυμπανοτερπῆ, *tympano gaudentem*. Cymbala verò, tibiæ, tympana, cæteráque crepitacula inde in vsum sacrorum Cybeles venere, quòd sobolis diligens Rhea, ne vagitans à Saturno deprehenderetur infans, acriore sonitu strepitúque eum luserit, autor Strabo li. 10. Oui. 2. Fast. Sed & Dionysius eodem tumultu gaudet. Eurip. Palamede. Ὃς ἀν Ἴδαν τέρπεται σὺν Ματρὶ φίλᾳ Τέρπεται ἰάκχοις. *Qui in Ida delectatur cum cara matre sonitibus.* Vnde & Baccho nomen *Iacchi*.

LÆTO NOTA TVMVLTV.] Alludi. *Hilaria* priscis instituta in honorem Matris Deûm, super quibus Macrob. li. 1. Sat. c. 21. *Ritu eorum καταβάσει finita, simulationéque luctus peracta celebratur lætitiæ exordiū ad octauum Calendas Aprilis, quem diem Hilaria appellant: quo primum tempore sol diem longiorem nocte protendit. Hilaria* verò festum esse Matris Deûm docemur è Photio cap. 242. Ἐδόκουν ὄναρ ὁ Ἄττης γενέσθαι, καί μοι ἐπιτελεῖσθαι παρὰ τῆς Μητρὸς τῶν Θεῶν τὴν τῶν Ἱλαρίων καλουμένην ἑορτὴν *Videbar Attes per somnium fieri, & mihi à matre Deorum festum agi, quod Hilaria vocant.* Vide Vopiscum in Aureliano, & Lampridium in Alexandro. Vise ad Max. Tyrium, Photium, alios.

SVBITISQVE VADIS IMMOBILIS HÆSIT.] Herodianus lib. 1. Ἀπηχθείσης τῆς ἰλύος *limo reluctante*. Appianus Ibericis: Ἰλύϊ τῆ ποταμοῦ τῆ Τιβέριος ἐνισχεθεῖσαν, *limo Tiberis inherentem* Ouidius:

Sedit limoso pressa carina vado.

NVMEN, QVOD NVMINA NOBIS CVNCTA CREAS.] Rem vanissimam! saxum credebant θεοτόκον, *Diuiparum*. Liuius lib. 29. *Sacrúmque in lapi-*

dem [legatis Romanorum] *quem Matrem Deum incolæ esse dicebant, tradidit, ac deportare Romam iussit*, Attalus. Arnob. li. 6. contra Gentes: *Peßinuntios silicem pro Deûm matre* colere.

TVM SECVRA CAPIT FVNEM.] Q. Claudia, quæ *matronarum castißima* Ciceronis arbitratu de Aruspicum Resp. *funem* nauis trahacem capit; seu *cingulum*. Herodianus: Λυσαμένη τὴν ζώνην ἐπαφῆκε τῇ πρώρᾳ τῆς νεώς. *Zonam solutam proræ nauis immisit.* quo *se* minimè λυσίζωνον *Venerem passam* probet: Meminit Lactantius lib. 2. cap. 7. Aurel. Victor: *Zona imposita nauem mouit.*

IPSE ALACER SICVLA DISCEDENS SCIPIO TERRA.] Tempus notat Plin. li. 16. c. 39. *Punico bello Scipionis claßis* XL. *die à securi nauigauit.*

CVI NVMEN PELAGI PLACAVERAT HOSTIA TAVRVS.] Ipsine Mari, an Neptuno? M. Tullius l. 3. de Nat. Deorum: *Nostri quidem duces mare ingredientes immolare fluctib. consueuerunt.* Apud Appian. li. 4. Ciuil. Pompeius Mari fecit, & Neptuno, purpureúmque paludamentum cœruleo vertit grati animi ergo. Scipio tamen Neptuno videtur immolasse ex Polybio libr. 10. Ἔφη τὴν ἐπιβολὴν αὐτῷ ταύτην ὑποδεδειχέναι τὸν Ποσειδῶνα παραστάντα κατὰ τὸν ὕπνον, καὶ φάναι συνεργήσειν ἐπιφανῶς κατ' αὐτὸν τὸν τῆς πράξεως καιρὸν, ὥστε ὅσι πᾶσι τῷ στρατοπέδῳ τὴν ἐξ αὐτοῦ χρείαν ἐναργῆ γενέσθαι. *Adfirmabat hoc sibi conatum Neptunum in somnis adstantem demonstrasse, atque adseuerasse in ipso rei agendæ tempore se tam palam opitulaturum, id vt manifestũ futurum sit toti exercitui.* Quò igitur Neptunum monitorem, & præmonstratorem, postea quoque secundiorem fore operum perfectorem suis persuaderet Scipio, Neptuno publicè me coniectore fecit. Ac fortasse τεχνολογία hæc est, cùm *Neptunus* pro *Mari* colatur, quod monuit Diu. Augustinus Epist. 49. *Tauro* fecit Scipio: quandoque Neptuni solẽnis victima fuit agnus. Eustathius in Odys. α. Ποσειδῶνι ἀρνειὸς θύεται διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ νεάζον, καὶ θαλερὸν, καὶ διὰ τὸ ὡς εἰπεῖν χλοηθὲς τῆς γαλήνης, καὶ ἁπαλὸν, ἐν εὐδίας καιρῷ. *Neptuno agnus immolatur, quòd eius ope monetur, floreat, & manu, vt sic dicam, tractetur serenitas, & mollis fit, cùm sudum cælum*, Isque *Agnus* κάθετος dicebatur, q. *demißicius*. Suidas: Κάθετος, ὁ καθιεμένος εἰς τὸ πέλαγος ἀμνός. οὕτω Λυσίας, καὶ Μελίτων. Κάθετος *deiectus in mare agnus, sic Lysias, sic Melito.* Quandoque Venti votis vocantur. Lucret. lib. 5.

— prece quæsit
Ventorum pauidus paces, animásque secundas.

Maro:

Poscamus ventos.

IACTAQVE COERVLEIS INNABANT FLVCTIB. EXTA.] Solemnem ritum non prætermisit Liuius lib. 29. *Secundum eas preces cruda exta cæsa victima* (vti mos est) *proiecit in fluctus.* Æn. 5. Simili superstitione Rhodii *quotannis quadrigas Soli consecratas in mare iaciunt, quòd is tali curriculo fertur circumuehi mundum*, Festus in fragmine Farnesiano.

COEPERE VOLVCRES
ÆQVOREAS MONSTRARE VIAS.] Æneid. 6. maternæ aues columbæ viam ad ramum aureum ferentem aperiunt Æneæ. Alexandro M. ad Ammonis eunti, cùm nulla per arenam vento re-

uolubilem esset deprendere vestigia, corui duces fuere, Eustath. in Dion. Diod. li. 17. Curt. li. 4.

TERROR ERAT.] Ennius:

Africa terribili tremit horrida terra tumultu.

CAMPOS, VALLESQVE REFVTAS.] Polyb. li. 14 refert pugnatum περὶ τὰ μεγάλα πεδία.

Immemoris dextraque data, iunctique per aras
Fœderis, & mensas testeis atque hospita iura
Fásq; fidémque simul, prauo mutatus amore
Ruperat, atque thoros regni mercede pararat.
Virgo erat eximia specie, claróque parente,
Hasdrubalis proles, thalamis quam cepit vt altis
Ceu face succensus prima, tedáque iugali
Vertit opes gener ad Pœnos, Latiaque soluto
Fœdere amicitiæ, dotalia transtulit arma.
Sed non Ausonio curarum extrema Syphacem
Ductori monuisse fuit, sit fidus, & ictum
Obseruet fœdus, neu pacis iura resoluat,
Stet regno, reputet Superos, facta hospita seruet:
Longe coniugia ac longe Tyrios Hymenæos
Inter Dardanias acies fore: sanguine quippe
Si renuat, blando nimium facilique marito,
Statura obsequia, & thalami flagrantis amores
Sic Latius permixta minis, & cassa mouebat
Ductor, nam surdas coniux obstruxerat aures.
Ergo asper monitus frustra nitentibus enses
Aduocat, & castas polluti fœderis aras
Testatus, varia Martem mouet impiger arte.

IMMEMORIS DEXTRÆQVE DATÆ.] Ita gemini codices. Editio ab Heynsio *Immemores*, orationem continet soloecam. Scribendum dispessa voce: *Immemor is*. Neque nos fugit *Immemoris* vsurpasse Cecilium Prisciano laudante lib. 6. Hic admitte, & habibit oratio.

VIRGO ERAT EXIMIA SPECIE.] Sophonisba, Appian. & Liuius.

TÆDAQVE IVGALI.] Illa quidem coniugii vinculum commune: vnde Hypsyphilæ Iasoni:

Me tibi, téque mihi tæda pudica dedit:

sed facem potissimùm sponsæ prælucebant. Homerus Il. 6.

Νύμφας δ' ἐκ θαλάμων δαΐδων ὑπολαμπομενάων
Ἠγίνεον ἀνὰ ἄστυ.
Sponsas è thalamis face prælucente per urbem

Ducebant

Ducebant.

Nonnus lib. 11.

— πᾶσα δὲ νύμφη
Γυρσὸν ἔχει πομπῆα τελεσσιγάμου ὑμεναίου.
Omnis sponsa facem ritu ductorem Hymenæi
Quo post connubium perficiatur habet.

Thedam iugalem gestare matris fuit, nisi quæ honoratior anteuerteret. Vtrumque doceo ex Apollonii li. 4. & eius Scholiaste, vbi inducitur Iuno hæc ad Thetidem loquens:

— αὐτὴ δὲ σέλας χείρεσσιν ἀνέσχον
Νυμφίδιον κείνης ἀγανόφρονος εἵνεκα τιμῆς.
Ego nuptialem sustuli dextra facem
Amore honoris illius.

In quæ Scholiastes: : Ὅτι τὸ παλαιὸν τὰς μητέρας τῶν γαμούντων ἐν τοῖς γάμοις δᾳδουχεῖν ἔθος ἦν, καὶ Εὐριπίδης ἐν Φοινίσσαις φησίν. Ἐγὼ δ᾽ οὔτε σοι πυρὸς ἀνῆψα φῶς νόμιμον ἐν γάμοις ὡς πρέπει ματέρι μακαρίᾳ. Ἥρα δέ φησι δᾳδουχῆσαι τῇ Θέτιδι διὰ τὴν πρὸς αὐτὴν εὔνοιαν μητρὸς ἔργον ἐπιτελοῦσα. *Nubentium matres in nuptijs tædam gerere mos vetus fuit quod Euripides Phœnißis adseuerat, Ego neque tibi lumen solitum in nuptiis accendi, vt matrem felicem decet. Junonem igitur tædam præluxisse ait ex beneuolentia, fungentem matris munus.* In Octauia:

— *dira cui genitrix facem*
Accendit, & te iunxit inuitam metu.

Aliter tamen fuit in nuptiis Medeæ, & Iasonis apud Flaccum Argon. 8. vbi:

— *ignem Pollux, vndámque iugalem*
Prætulit.

Verùm in his nuptiis improspera pleráque omnia, & præpostera.

EXTREMA SYPHACEM.] Migrat hanc quantitatem Claudianus de Bello Gildonico:

— *haurire venena*
Compulimus dirum Syphacem, fractúmque Netello.

SVRDAS CONIVX PRÆSTRVXERAT AVRES.] Silianæ narrationi verificatur Appianus Libycis, & Liuius li. 30.

Castra leui calamo cannáque intorta palustri,
Qualia Maurus amat dispersa mapalia pastor,
Aggreditur furtim armorum tutantibus vmbris
Ac tacita spargit celata incendia nocte.
Inde vbi collecti rapidam diffundere pestem
Cœperunt ignes, & se per pinguia magno
Pabula ferre sono, clare expatiantur in auras,
Et frenos volucri propellunt lumine flammæ,
It totis inimica lues cum turbine castris
Atque alimenta vorat strepitu Vulcanus anhelo

Arida, & ex omni manant incendia tecto.
Sentitur plerisque prius quàm cernitur ignis
Excitis somno, multorúmque ora vocantum
Auxilium inuadunt flammæ, fluit vndique victor
Mulciber, & rapidis amplexibus arma virósque
Corripit, exundat pestis semiustáque castra
Ardenti volitant per nubila summa fauilla.
Ipsius ingenti regis tentoria saltu
Lugubre increpitans late circumuolat ardor:
Hausissétque virum, trepidus ni clade satelles
E somno ac stratis rapuisset multa precantem.
Verum vbi mox iuncto sociarant aggere vires
Massylus Tyriúsq; duces, accitáque regno
Lenierat pubes infaustæ vulnera noctis,
Ira pudórque dabant, & coniux tertius ignis
Immanes animos, afflatáq; barbarus ora
Castrorum flammis, & se velamine nullo
Vix inter trepidas ereptum ex hoste cateruas
Frendebat minitans. sed enim non luce Syphacem,
Nec claro potuisse die, nec sole tuente,
A quoquam vinci, iactarat talia vecors:
Sed iam claudebat flatus, nec plura sinebat
Atropos: & tumidæ properantur stamina linguæ.
Nanque vbi prosiluit castris, ceu turbidus amnis
Qui syluas ac saxa trahens per deuia præceps
Voluitur, & ripas spumanti gurgite laxat.
Ante omnes prauectus equo, trahit agmina voce.
Contra sana manus Rutuli, celsúsque ruebat
Viso rege procul raptis exercitus armis.
Ac sibi quisque, vidésne? vides ait agmine primus
Massylus volitat deposcens prælia rector?
Fac nostrum hoc mea dextra decus, violauit & aras
Cælicolûm, & casti ductoris fœdera rupit.
Sit satis hunc castris semel effugisse crematis.
Sic secum taciti, & certatim spicula fundunt.
Prima in cornipedis sedit spirantibus ignem
Naribus hasta volans, erexítque ore cruento
Quadrupedem elatis pulsantem calcibus auras.
Corruit asper equus, confixáque cuspide membra

Huc illuc iactans, rectorem prodidit hosti.

CASTRA LEVI CALAMO, CANNAQVE INTORTA PALVSTRI.] *Canna* originis est Hebraicæ, קָנֶה Ex.c.25.c.32. Suidas & lib. 14. Polybii hæc de Numidarum castris: Ἁπλῶς δὲ καλύβαις, καὶ καλάμοις χρῆσθαι πρὸς τὴν σκηνοποιίαν. Iteratò in voce Καλύβαις.

AGGREDITVR FVRTIM ARMORVM TVTANTIB. VMBRIS.] Adulta nocte exspectamus, *umbras* vt *arma* proiiciant? Rescribo: *Furtum armorum* e. v. Æneid. 11.

Furta paro belli.

Silius li. 7.

Nunc nocturna parat cæca celantib. umbris
Furta via.

ET FRÆNOS VOLVCRI PROPELLVNT LVMINE FLAMMÆ.] Numidarum infrænium castra pascitur ignis: quid *flamma* cum *frenis*? Sufficio quod rectum, *Ramos*, quorum ope tecta, vel sustentata mapalia, & inedificatæ casæ castrenses. Clamat Polyb li. 14. Συμβαίνει τοὺς μὲν Καρχηδονίους ἐκ παντοδαπῶν ξύλων, καὶ φυλλάδος αὐτῆς ἐν παραχειμασίᾳ κατεσκευακέναι τὰς σκηνάς, τῶν δὲ Νομάδων τοὺς μὲν ἐξ ἀρχῆς ἐκ καλάμων, τοὺς δὲ συναχθέντας ἐκ τῶν πόλεων κατὰ τὸ παρὸν ἐξ αὐτῆς τῆς φυλλάδος σκηνοποιεῖσθαι. *Fit, vt Cartaginenses è lignis omne genus atque è frondosis ipsis ramis, dum hybernant, tentoria construant: Numidæ verò agrestes è calamo, miles è ciuitatib. collectus in præsens ex iisdem frondosis ramis tabernacula congerat.* Adstrepit Liuius li. 30. *Hybernacula Cartaginiensium congesta temere ex agris materia exædificata, lignea fermè tota erant. Numidæ præcipuè arundine textis, storiáq; pars maxima tectis.* Ideo Georg. 3.

— raris habitata mapalia tectis,

Vento scilicet, & aura perflabilibus. Adiuuat etiam Sallustius in Iugurthino, & Plinius testis est lib. 16. c. 37. Mauros salice sua tegere mapalia: salix autem igne de facili corripitur. Silius ipsemet ad hanc coniecturam nobis viam muniuit:

Castra leui calamo, cannáque intorta palustri,
Qualia Maurus amat dispersa mapalia pastor.

CORRVIT ASPER EQVVS, CONFIXAQVE CVSPIDE MEMBRA.] Appianus Libycis patrocinatur: Ἔνθα τις αὐτοῦ τὸν Σύφακος ἵππον ἔβαλεν· ὁ δ' ἀπεσείσατο τὸν δεσπότην. *Hic aliquis Syphacis equum iaculo confixit.* Interpres esto Liuius lib. 30. *Equo grauiter icto effusus opprimitur, capitúrque.*

Inuadunt, vanámque fugam, atque attollere fessos
Adnitentem artus, reuocato è vulnere telo
Corripiunt: tum vincla viro, manicæque pudenda
Addita, & exemplum non vnquam fidere lætis,
Sceptriferas arcta palmas vinxere catena.
Ducitur ex alto deiectus culmine regni,
Qui modò sub pedibus terras, & sceptra, paténsque

Littora ad Oceani sub nutu viderat æquor.
Prostratis opibus regni, Phœnissa metuntur
Agmina, & inuisus Marti notúsque fugarum
Vertit terga citus damnatis Hasdrubal ausis.
Stabat Cartago truncatis vndique membris
Vni nixa viro, tantóque fragore ruentem
Annibal absenti retinebat nomine molem.
Id reliquum, fessos opus auxiliíque ciere,
Rerum extrema iubent, huc confugêre pauentes,
Postquam se superum desertos numine cernunt.
Nec mora propulsa sulcant vada salsa carina
Qui reuocent, patriúmque ferant mandata monentes,
Ne lentus nullas videas Cartaginis arces,
Tolle moras, patriæque celer succurre cadenti
Annibal, & nostris depelle à mœnibus hostem.
Quarta aurora ratem Dauni deuexerat oras,
Et fera ductoris turbabant somnia mentem.
Nanque grauis curis carpit dum nocte quietem,
Cernere Flamminium, Graccbúmque & cernere Paulum
Visus erat simul aduersos mucronibus in se
Districtis ruere, atque Itala depellere terra:
Omnísque à Cannis, Thrasimenique omnis ab vndis
In pontum impellens vmbrarum exercitus ibat.
Ipse fugam cupiens notas euadere ad alpes
Quærebat, terræque vlnis amplexus vtrísque
Hærebat Latiæ, donec vis sæua profundo
Truderet, & rapidis daret asportare procellis.
His ægrum visis adeunt mandata ferentes
Legati, patriæque extrema pericula pandunt.
Massyla vt ruerint arma, vt ceruice catenas
Regnator tulerit Libyæ, lethóque negato
Seruetur noua pompa Ioui, Cartago laboret
Vt trepidi Hasdrubalis (qui rerum agitabat habenas)
Non vna concussa fuga, se triste profatu
Vidisse, arderent cùm bina in nocte silenti
Castra, & luceret sceleratis Africa flammis.
Prærapidum iuuenem minitari, Brutia seruet
Littora dum Pœnus, detracturum ignibus atris
Omnia, & excidium extremum Cartagini adesse,

INVADVNT, VANAMQ. FVGAM.] Rectè erit. *Vanúmq. fugæ* Syphacem. Mox: — *Notúsq. fugarum.*

MANICÆQ. PVDENDA ADDITA.] Fortè:

— *maniceq. pudenda*

Addite,& ex.

NOTVSQ. FVGARVM VERTIT TERGA CITVS DAMNATIS HASDRVBAL AVSIS.] Primum fugit ad Pyrenen, tum cùm sparsi à Romanis in Pœnorum castra ignes, iámq. victo Syphace, Silius, ac Polybius lib. 10. 11. 14.

In quam se referant patriam, suáq. inclyta facta
Commemorant, Italis strages quas fecerit oris.
Hæc postquam dicta & casus patuere metúsque,
Effundunt lacrymas: dextrámq. vt numen adorant:
Audiuit toruo obtutu defixus, & ægra
Expendit tacito cura secum ipse volutans
At tanti Cartago foret: sic deinde profatur:
O dirum exitium mortalibus, ô nihil vnquam
Crescere, nec magnas patiens exurgere laudes
Inuidia, euersam iam pridem excindere Romam,
Atque æquasse solo potui, traducere captam,
Seruitum gentem', Latióq. imponere leges.
Dum sumptus, dúmq. arma duci, fessósq; secundis
Summisso tyrone negant recreare maniplos,
Dúmq; etiam Cerere, & victu fraudasse cohortes
Hannoni placet, induitur tota Africa flammis,
Pulsat Agenoreas Rheteia lancea portas.
Nunc patriæ decus, & patriæ nunc Annibal vnus
Subsidium, nunc in nostra spes vltima dextra.
Vertantur signa, vt patres statuere, simúlq.
Et patriæ muros, & te seruabimus Anno.
Hæc vbi detonuit, celsas è littore puppes
Propellit, multúmq. gemens mouet æquore classem.
Non terga est ausus cedentum inuadere quisquam,
Non reuocare virum, cuncti præstare videntur
Quod sponte abscedat Superi, tandémq. resoluat
Ausoniam, ventos optant, & littora ab hoste
Nuda videre sat est: ceu flamina comprimit Auster
Quum fera, & abscedens reddit mare, nauita parco
Interea voto non auras poscit amicas
Contentus caruisse Noto, pacémq. quietam
Pro facili cursu reputat salis. Omnis in altum

IN QVAM SE REFERANT PATRIAM.] Rogent legati:

In quam se referant patriam? —

Vel cùm de eius excidio verba faciunt, quò affixum Italiæ visceribus Cartaginem reuocent Annibalem, rescribatur:

In quam se referat patriam.

DEXTRAMQ. VT NVMEN ADORANT.] Exosculantur, vt solent Deorum simulacra. Plin. lib. 11. c. 45. *Inest & in aliis partibus quædam religio, sicut dextra osculis auersa appetitur, in fide porrigitur.* Vide Suet. Othonis c. 12.

DVM SVMTVS, DVMQ. ARMA DVCI.] Negant. Multis locis subsidia, & supplementa Annibali non submissa dicit Poëta. Lib. 8.

— *lauus conatibus Hanno*
Ductoris non vlla domo submittere Patres
Auxilia, aut vllis opib. iuuisse sinebat.

Liuius lib. 28. *Quid Annibalem? virum tandem extremus angulus agri Bruttij frustra iamdiu poscentem ab domo auxilia.* Libro 30. Annibal: *Non iam perplexè, inquit; sed palàm reuocant, qui vetando supplementum, & pecuniam mitti iampridem reuocabant.* Quæ Appianus Cyriacis ita Græcè transscripsit: Οὔτι μοι χρημάτων, οὔτι στρατιᾶς ἐπιπεμπομένης ὑπὸ Καρχηδόνος: *Neque pecunia mihi à Cartaginiensibus submissa, neque milite.* Quid ergo sibi vult Silius lib. 11. post Cannensem victoriam, & euolutos media Cartaginiensium curia anulorum modios?

Inde alacres tribuunt, quæ belli posceret vsus.

Intellige decretum supplementum, aut parasse, quod tribuerent, non tribuisse. Ipsemet sibi interpres Poëta ibidem:

Non sunt adiutas ductoris crescere laudes.

liuor factionis. Ne dubitemus super eo sensu, facit Liuius lib. 23. loquens de hoc Cartaginiensium Senatusconsulto: *Cæterùm hæc vt in secundis rebus segniter, otiosèque gesta sunt.* Sanè capiendum quoq. Cornelii Nepotis testimonium de *exhaustis patriæ facultatibus* ab Annibale: nam ipse attriuit, acciditq. plurimum tam ingenti exercitu primùm & ducto, instructóq. reipubl. Punicæ sumtu: tum Annibalis συστράτηγοι Hasdrubal Hanno, Mago nonnihil interdum impetrauere supplementi, vnde sensim carptæ Cartaginiensium opes. Liuius lib. 23. *Hasdrubali tamen multùm, ac diu obtestanti IIII. M. peditum, & quingenti equites in supplementum missi ex Africa sunt.* Ibidem: *Eôdem Hanno ex Bruttiis cum supplemento Cartagine aduecto, atq. elephantis venit.* Lib. 28. *Ad eam rem* [vt exercitum in Italiam traiiceret, séq; Annibali iungeret] *à Cartagine pecunia Magoni aduecta est.* Lib. 29. clamat ad Gallos, & Ligures Mago, *ipsi cernant mitti sibi ab domo præsidia.* Verùm vt hæc gratiæ suorum potiùs tributa, quàm sibi submissa præsidia insuper habet Annibal. Immo tandem adsero frumentum, pecuniam, militem Cartagine missa Annibali; sed ad eum non peruenisse: nam Sardiniæ prætor naues in supplementum missas viginti mersit, sexaginta cepit, reliquæ tempestatis vi Cartaginem sunt redactæ, Appianus. Syracusis tamen subuentauit Cartago iam cinctis. Liuius lib. 25. *Quam propè liberi ab Cartagine commeatus alerent*, de ciuitate Syracusana, eaque tum Annibalis rem tuente.

FESSOSQ. SECVNDIS.] Fatiſcentes victoriis nimiùm crebris. Pulcrò Tacitus primo Hiſtor. *Secundæ res acrioribus ſtimulis animum explorant: quia miſeriæ tolerantur, felicitate corrumpimur.* Liuii lib. 45. vide ſis Orationem Pauli à triumpho.

ET IN NOSTRA SPES VLTIMA DEXTRA.] Polyb. lib. 14. de Annibale: Ὡς μιᾶς ἔτι καταλειπομένης ἐλπίδος τῆς ἐπ' ἐκείνῳ τῷ στρατηγῷ: *Vnica ſpe in illo duce relicta.*

CVM FERA, ET ABSCEDENS REDDIT MARE.] Oculis hominum ex impacato tranquillum.

Sidonius viſus conuerterat vndiq. miles,
Ductor defixos Itala tellure tenebat
Intentus vultus, manantéſque ora rigabant
Per tacitum lacrymæ, & ſuſpiria crebra ciebat.
Haud ſecus ac patriam pulſus dulceiſq. penates
Linqueret, & triſtes exul traheretur in oras.
Vt verò affuſis puppes procedere ventis,
Et ſenſim cœpere procul ſubſidere montes,
Nulláq; iam Heſperia, & nuſquam iam Daunia tellus.
Hæc ſecum infrendens, mentiſne ego compos, & hoc nunc
Indignus reditu, qui memet finibus vnquam
Amorim Auſoniæ? flagraſſet ſubdita tedis
Cartago, & potius cecidiſſet nomen Eliſæ.
Quid tunc? ſat compos, qui non ardentia tela
A Cannis in templa tuli Tarpeia? Iouémque
Detraxi ſolio? ſparſiſſem incendia montes
Per ſeptem bello vacuos, gentíque ſuperbæ
Iliacum exitium, & proauorum fata dediſſem.
Cur porrò hæc angant, nunc nunc inuadere ferro
Quis prohibet? rurſúmque ad mœnia tendere greſſum?
Ibo, & caſtrorum relegens monumenta meorum
Qua via nota mihi eſt, remeabo Anienis ad vndas.
Flectite in Italiam proras, auertite claſſem,
Faxo vi vallata reuocetur Scipio Roma.
Talibus ardentem furiis Neptunus vt alto
Proſpexit, vetíque rates ad littora vidit
Quaſſans cæruleum genitor caput, æquora fundo
Eruit, & tumidum monet vltra littora pontum.
Extemplo ventos, imbréſque, è rupe procellas
Concitat Aeolias, ac nubibus æthera condit.
Tum penitus telo molitus regna tridenti

Intima ab occasu Tethyn impellit & ortu,
Ac totum Oceani turbat caput, æquora surgunt
Spumea & illisu scopulus tremit omnis aquarum.
Primus se attollens Nasamonum sedibus Auster
Nudauit Syrtim correpta nubilus vnda.
Insequitur sublime ferens nigrantibus alis
Abruptum Boreas ponti latus, intonat ater
Discordi flatu, & partem rapit æquoris Eurus.
Hinc rupti reboare poli, atque hinc crebra micare
Fulmina, & in classem ruere impacabile cælum.
Consensere ignes, nimbíque, & fluctus, & ira
Ventorum, noctémq; freto imposuere tenebræ.
Ecce intorta Noto veniénsq. à rupe procella
Antennæ immugit, stridórque immite rudentum
Sibilat, ac similem monti, nigrante profundo
Ductoris frangit super ora trementia fluctum.
Exclamat voluens oculos cælóq. fretóque:
Felix ô frater, diuísque æquate cadendo
Hasdrubal, egregium fortis cui dextera in armis
Pugnanti peperit lethum, & cui fata dedere
Ausoniam extremo tellurem apprendere morsu.
At mihi Cannarum campis, vbi Paulus & illæ
Egregiæ occubuêre animæ, dimittere vitam
Non licitum, vel quum ferrem in Capitolia flammas
Tarpeii Iouis ad manes descendere telo.
Talia dum mœret diuersis flatibus acta
In geminum ruit vnda latus, puppímque sub atris
Aequoris aggeribus tenuit, ceu turbine mersam.
Mox nigris altæ pulsa exundantis arenæ
Vorticibus ratis, æthereas remeauit ad auras.
Et fluctus supra, vento librante, pependi.
At geminas Notus in scopulos, atque horrida saxa
Dura sorte rapit (miserandum & triste) biremes.
Increpuere ictu pronæ. tum murice acuto
Dissiliens sonuit rupta compage carina.
Hic varia ante oculos facies natat æquore toto
Arma inter, galeásque virûm, cristásq. rubentes,
Florentis Capuæ & gaza, & seposta triumpho
Laurens præda ducis, tripodes, mensæque Deorum,

Cultáq;

Cultáq; nequicquam miseris simulacra Latinis.

DVCTOR DEFIXOS ITALA TELLVRE TENEBAT INTENTVS VVLTVS.] Liuio non prætermissum lib. 30. *Respexisse sæpe Italia litora, & Deos hominésque accusantem*, Annibalem.

HINC RVPTI REBOARE POLI.] Lucret. lib. 2.

Nec citharis reboant laquedta, auratáq. templa.

Adi Macrob. lib. 6. c. 4.

FELIX Ô FRATER, &c.] Imitamen primæ Aeneïdos:

— ô terq. quaterq. beati, &c.

CVLTAQ. NEQVIDQVAM MISERIS SIMVLACRA LATINIS.] Videndus D. August. lib. 1. de Ciuit. c. 3. Lactantius lib. 2. c. 3. Arnobius lib. 4.

Quum Venus emoti facie conterrita ponti
Talibus alloquitur regem maris: hoc satis iræ
Interea genitor, satis ad maiora minarum.
Cætera parce precor pelago, ne tollat acerba
Hoc Cartago decus, nullo superabile bello
Progenuisse caput, nostrósque in funera Pœni
Aeneadas, vndis totóque eguisse profundo.
Sic Venus, & tumidi considunt gurgite fluctus,
Obtusáque aduersis propellunt agmina castris.
Dux vetus armorum, scitúsque accendere corda
Laudibus, ignifero mentes furtabat in iram
Hortatu, decorisq. vrebat pectora flammis.

INTEREA GENITOR.] Veneris Neptune: quòd illam mari ortam finxerunt Poëtæ. Aeneid. 5. Neptunus hæc:

Fas omne est Cytherea meis te fidere regnis,
Unde genus ducis.

Venustè Ouidius de Venere:

Illa dedit faciles auras, Ventósq. secundos:
In mare, nil mirum, ius habet orta mari.

Hinc Ἀφροδίτη dicta. Ouid. 4. Fastorum:

Sed Veneris mensem Graio sermone notatum
Auguror à spumis est Dea dicta maris.
Nec tibi sit mirum Græco rem nomine dici:
Itala nam tellus Græcia maior erat.

Hinc Ἀναδυομένη: *Emergens.* Epigr. lib. 2.

Τὴν Ἀναδυομένην ἀπὸ μητέρος ἄρτι θαλάσσης
Κύπριν. —
Nunc ab aquis Cyprim genitricibus emergente.

Plinio lib. 37. c. 10. *Anadyomene.* Hinc *Marinam* cognominat Horat. lib. 4. Oda 11. Oppianus lib. 2. ποντογένειαν: *Pontigenam.* Nonnus θαλασσογόνον:

Mari natam. Cui plura desiderantur, legat Nonnum li. 1. & 4. Senecam Choro primo Hippolyti. Strabonem lib.14. Ouid.4. Metam.ibi:

Spuma fui. —

Plut.lib.5.q.10. Οἶμαι δὲ καὶ τὴν Ἀφροδίτην ἁλιγενῆ τοὺς ποιητὰς προσαγορεύειν, καὶ μῦθον ἐπ' αὐτῇ πεπλασμένον ἐξενεγκεῖν, ὡς ἀπὸ θαλάττης ἐχούσης τὴν γένεσιν εἰς τὸ τῶν ἁλῶν γόνιμον αἰνιττομένους. Ἀλλὰ καὶ ὅλως τοὺς πελαγικοὺς θεοὺς πολυτέκνους, καὶ πολυγόνους ἀποφαίνουσι: *Venerem etiam à Poëtis pontigenam cognominari opinor, & fabulam de ipsa fictam interpretari, quòd è sale orta sit, insinuantes vim quandam generandi inesse sali. Certè vniuersum marinis Diis multam prolem ac posteritatem adscribunt.*

CVI CONSVL IN ARMIS CRISPINVS CECIDIT.] Consauciatum dumtaxat memorat Liuius lib. 27. sed è vulneribus decessit. Plut.in Marcello: Ἐτελεύτησε δὲ καὶ Κρισπῖνος ἐκ τῶν τραυμάτων, οὐ πολλὰς ἡμέρας ἐπιβιώσας: *E vulneribus mortuus est Crispinus, cùm dies non multos superuixisset.*

Tu mihi Flamminii portas rorantia caesi
Ora ducis, nosco dextram, tu primus in ictus
Ingentis Pauli ruis, ac defigis in ossa
Mucronem, tibi pugnacis gestantur opima
Marcelli, Gracchúsq; cadens tibi proluit ensem.
Ecce manus, quae te pulsantem belliger Appi
Moenia sublimis. Capuae, de culmine muri
Excelso fusa moribundum propulit hasta.
Ecce aliud fulmen dextrae, quo nobile nomen
Fuluius, excepit non vnum pectore vulnus.
Huc prima te siste acie, cui Consul in armis
Crispinus cecidit, me tu comitare per hostes
Qui nobis (memini) ad Cannas laetissimus irae
Seruili fers ora ducis suffixa veruto.
Cerno flagrantes oculos, vultúmq. timendum
Non ipso minus ense tuum, fortissime Poenûm
O iuuenis, qualem vidi cum flumine saeuo
Insignis Trebiae, complexum ingentibus vlnis
Mersisti fundo luctantem vana Tribunum.
At tu qui gelidus Ticini primus ad vndas
Scipiadae patris tinxisti sanguine ferrum,
Incepta exequere, & nati mihi redde cruorem.
Horrescámne ipsos veniant si ad praelia diuos,
Quum steteris prope me? vidi certantia caelo
Quum iuga calcastis, summas volitare per Alpes.
Quum videam quorum ferro manibúsq. capaces
Arsere Argyripae campi: num segnior ibis

Nunc mihi, qui primus torques in mœnia telum
Dardana? nec nostræ facilis concedere laudi?
Te vero te tè extimulem, qui fulmina contra
Et nimbos, tonitrúsque, ac summi numinis iras
Cùm starem, perferre ferox ac vana iubebas
Nubila, & ante ducem Capitolia celsa petebas?
Quid vos, queis claro deleta est Marte Saguntbus
Exhorter, quos nobilitant primordia belli?
Vt méque, & vobis dignum, defendite quæso
Præteritas dextræ laudes, diuûm ipse fauore,
Vincendóq; senex patriam post trina labantem
Lustra, & non visos tam longa ætate penates,
Ac natum, & fidæ iam pridem coniugis ora
Confisus vobis repeto, non altera restat.
Iam Libye, nec Dardaniis pugna altera restat
Certatus nobis hodie dominum accipit orbis.
Annibal hæc: sed non patiens remorantia verba
Ausonius miles quatiens dux cœperat ora
Soluere, ad effatus signum, pugnámq. petebat.
Hæc procul aëria spectantem nube sororem
Vt vidit diuûm genitor, mœstósq; sub acri
Obtutu vultus, sic ore effatus amico est.
Qui te mentis edunt morsus? da noscere coniux,
Nam Pœni casus ducis, & Cartaginis angit
Cura tuæ, sed enim reputa tecum ipsa furores
Sidonios, gentem contra & fatalia regna
Teucrorum, quis erit quæso germana rebelli
Fractus fœderibus populo modus? ipsa malorum
Non plus Cartago tulit, exhausítq; laboris,
Quàm pro Cadmæa tu exercita gente tulisti.
Turbasti maria, ac terras, iuuenémq. ferocem
Immisti Latio, tremuerunt mœnia Romæ,
Pérque bis octonos primus fuit Annibal annos
Humani generis: tempus componere gentem,
Ad finem ventum, & claudenda est ianua belli.
Tum supplex Iuno, neque ego mutare laborans,
Queis est fixa dies, pendenti nube resedi,
Nec reuocare acies, bellúmq. extendere quæro:
Quæ donare potes, quoniam mihi gratia languet,

Et cecidit iam primus amor, nil fila sororum
Aduersus posco. vertat terga Hannibal hosti,
Vt placet, & cineres Latis Cartagine regnent.
Illud te gemini per mutua pignora amoris
Et soror & coniux oro tranare pericla
Magnanimum patiare ducem, vitaq. remittas.
Neue sinas captum Ausonias perferre catenas.
Stent etiam contusa malis mea mœnia, fracto
Nomine Sidonio, & nostro seruentur honori,
Sic Iuno, & breuiter contra sic Iuppiter orsus:
Do spatium muris (vt vis) Cartaginis altæ,
Stent lacrymis precibúsq. tuis, sed percipe coniux,
Quatenus indulsisse vacet: non longa supersunt
Fata vrbi, veniétq; pars sub nomine ductor,
Qui nunc seruatas euertat funditus arces.
Aetherias quoq; (vti poscis) trahat Annibal auras
Ereptus pugna, miscere hic sidera ponto,
Et terras implere volet redeuntibus armis.
Noui fœta viri belli præcordia: sed lex
Muneris hæc esto nostri: Saturnia regna
Ne posthac videat, repetat neue amplius vnquam
Ausoniam: nunc instanti raptum auehe letho,
Ne si miscebit latis fera prælia campis,
Romulei nequeas iuuenis subducere dextra.
Dum statuit fata omnipotens vrbíq; ducíq;,
Inuadunt acies pugnam, & clamore lacessunt
Sidera. Non alio grauiores tempore vidit

TV MIHI FLAMINII PORTAS RORANTIA CÆSI ORA DVCIS.] Non satis sui memor videtur Silius, qui libro quinto exeunte ignoratum cecinit cadauer Flaminii, tantum abest, vt capite truncatum cnotuerit:

— *pariter tunc vndiq. fusis*
Obruitur telis, nimbóque ruente per auras
Contectus, nulli dextra iactare reliquit
Flaminium cecidisse sua.

Liuius lib. 23. à Ducario (sic ibi reponendum è lib. 4. Silii) Insubrium duce lancea confixum, cùm scripsisset, adiecit: *Spoliare cupientem triarii obiectis clypeis arcuere.* Ni adiecisset, non abhorrent ista à diritate Gallorum:

— *portas rorantia cæsi*
Ora ducis.

Obrutum præterea aceruo cæsorum Flaminium autor est Plut. in Mar-

cello, & Polybius lib.3.insinuat,dum Celtarum plures in Flaminium impressionem fecisse commeminit. Val. Max.li.1.c.6.*Consulis obtruncati corpus ad funerandum ab Annibale quæsitum est*, verbum nec amplius addit, quod huic loco faciat. Nihilominus plurimi potuere, præsertim cùm ad insaniam gloriarum amans sit miles, Flaminium *iactare dextra cecidisse sua*, etsi non absque tergiuersatione: Annibal autem eo dicto omnes istos iactanticulos milites animare potuit, itaque eius ex ore audiri voluit exactissimus verborum, ac sententiarum Poëta.

FACILIS CONCEDERE LAVDI.] Alius codex: *Docilis*.

VANA IVBEBAS NVBILA.] Sensus quidem ex his extorqueri, aut exsculpi potest: malim tamen: *Docebas*. vt laudem sibi debitam, datámque à Poëta Annibal vertat in militem. Silius de Annibale lib.12.

Sistebat socios, cæcúmque è nubibus ignem,
Murmuráque à ventis misceri vana docebat.

QVATIENS DVX COEPERAT ORA SOLVERE.] Rudi manu cùm inaratum fuisset *Quotiens*: sciolus fœdiùs deformauit locum τῷ *Quatiens*, cùm substituendum fuerit *Quoties*.

IAM LIBYE.] Stephanus *Libyam à Liby*, Seruius, aliique.

SIGNVM, PVGNAMQVE PETEBAT.] Id vide lib. 4. ibi: *Signúmque furoris*.

NON ALTERA RESTAT.] Quòd ab ea plaga *libs* flat. Varro quasi λιποῦσα τοῦ ὕειν. Certè inibi cœlo, terráque penuria aquarum reste Sallustii, omniíque historia Isocrates à matre Busiridis: Ὃς πατρὸς μὲν ἦν Ποσειδῶνος, μητρὸς δὲ Λιβύης τῆς Ἐπάφου τοῦ Διός, φασὶ πρώτην γυναῖκα βασιλεύσασαν ὁμώνυμον αὐτῇ τὴν χώραν καταστῆσαι.

CINERES LATII CARTAGINE REGNENT.] *Cineres Troiæ* legit Marsus, Romanos explicans, qui ex incensæ Troiæ reliquiis progeniti. *Latij* malo ego cogitans Scipionum duorum cineres, in quorum vltionem armis accinctus Africanus eam oram debellauit, & regnare potuit, si fata tulissent: certè eius virtute Africæ domina Roma facta est.

Aut populos tellus, aut qui paria arma mouerent
Maiores certare duces, discriminis alta
In medio merces, quicquid tegit vndique cælum.
Ibat Agenoreus præfulgens ductor in ostro,
Excelsúmque caput penna nutante leuabat
Crista rubens, sæuus magno de nomine terror
Præcedit, latióque micat bene cognitus ensis.
At contrà ardenti radiabat Scipio cocco
Terribilem ostentans clypeum, quo patris & vnà
Cælarat patrui spirantes prælia dira
Effigies, flammam ingentem frons alta vomebat.
Sub tanta cunctis vi telorúmque virúmque

In ducibus stabat spes & victoria solis.
Quinetiam subigit fauor vt plerunque metúsve,
Scipio si Libycis esset generatus in oris
Sceptra ad Agenoreos essent ventura nepotes.
Annibal Ausonia genitus si sede fuisset,
Haud dubitant terras Itala in ditione futuras,
Contremuere auræ, rapido vibrantibus hastis
Turbine, & horrificam traxere per æthera nubem.
Inde ensis, propiórque acies, & comminus ora
Admota, ac diræ flagrantia lumina flamma.
Sternitur in medium contemptrix turba pericli,
Quæ primis se præcipitem tulit obuia telis,
Gentilibúsque bibit tellus inuisa cruorem.
Feruidus ingenij Masanissa, & feruidus æui
In primas Macedûm turmas, immania membra
Infert, & iaculo circumuolat alite campum.

DISCRIMINIS ALTA IN MEDIO MERCES, QVIDQVID TEGIT VNDIQVE COELVM.] Gell. lib. 10. cap. 27. *In libris veteribus memoria exstat, quòd par fuit quondam vigor, & acritudo, amplitudóque P. R. atque Pœni: neque immerito existimatum. Nam cum alijs quidem populis de vniuscuiusque republica, cum Pœnis autem de omnium terrarum imperio decertatum est.*

GENTILEMQVE BIBIT TELLVS INVISA CRVOREM.] Afri diu absfuerunt domo, diu ipsis patria *tellus inuisa* fuerat, reducuntur, cæduntur, eorúmque bibit *tellus inuisa cruorem*. Similiter Ouid. 4. Trist. Eleg. 2. Germanis ipsa in Germania cæsis:

Decolor ipse suo sanguine Rhenus erat.

Quod hîc *suus sanguis*, idem ibi *gentilis cruor*. Quorsum igitur inuito Silio moliuntur *Inuita* rescribere? Tellúsne suæ spontis est, hoc vt recuset.

FERVIDVS INGENII MASANISSA, ET FERVIDVS ÆVI.] Ὡς ὀρθοχαφητεόν hoc regis nomen, consule Turneb. lib. 30. c. 37. norísque simul Poëtarum imperio plerumque seruire Orthographiam.

Cærulus haud aliter cùm dimicat incola Thules,
Agmina falcifero circumuenit arcta couino
Grata phalanx patrio densarat more cateruas,
Innixísque astat nulli penetrabilis hastis.
Immemor has pacti post fœdus in arma Philippus
Miserat, & quassam refouebat Agenoris vrbem.
Rarescit multo laxatus vulnere miles,
Atque aperit patulas prostrato corpore late

Inter tela vias, irrumpit mole ruinæ
Ausonius globus, & periuria Graia resignat.
Archemorum Rutulus, Teucrum Norbanus, & ambos
Mantua labenti genitrix dimiserat auo.
Obtruncat Samium bellacis dextra Caleni.
At Clytium Selius, Pellæum & vana tumentem
Ad nomen patriæ Clytium, sed gloria Pellæ
Haud valuit misero defendere Daunia tela.

INCOLA THVLES AGMINA FALCIFERO CIRCVMVENIT ARCTA COVINO.] *Couinus* currus falcati genus. Vide Martialem li.12. Epist.24. Vocabulum est à *Couo* ductum. Varro lib.4. de L. L. *Sub iugo medio Couum, quod burra extrema addita appellatur Couum quasi Cauum.* Festus: *Cohum corium, quo temo burris cum iugo colligatur, à cohibendo dictum. Incola Thules* Britannus est, qui à Gallis *Couinarsii* didicit. Pomponius Mela li,3.c.6. de Britannis: *Dimicant non equitatu modò, aut pedite: verùm & bigis, & currib. Gallicè armati; Couinos vocant, quorum falcatis axib. vtuntur.* Huc respexisse videri potest Propertius lib.4.Eleg.3.

— pictóque Britannia curru.

Immo à Gallorum fortissimis Britanni didicere, hoc est, à Belgis. Lucan.lib.1.

Et docilis rector monstrati Belga couini.

Hinc Strabonem explico lib. 4. vbi de Britannis: Πρὸς δὲ τοὺς πολέμους ἀπήναις χρῶνται τὸ πλέον, καθάπερ καὶ τῶν Κελτῶν ἔνιοι. *In bello vtuntur curribus, sicut & Celtarum nonnulli.* Illi enim Celtę Belgæ sunt, illi currus couini. Et ad Varronem socio Strab. l.8. qui *Caua* κώους Græcè dici nos docet: Ἔνιοι δὲ κώους μᾶλλον τὰ τοιαῦτα κοιλώματα λέγεσθαί φασιν, ἀφ' οὗ καὶ τὸ φηρσὶν ὀρεσκῴοις. *Coos nonnulli talia caua dici autumant vnde illud Homeri,*

Φηρσὶν ὀρεσκῴοις.

feris in cauis montium.

GRAIA PHALANX PATRIO DENSARAT MORE CATERVAS.] Curt. li.3. *Sed Macedonum acies torua sanè, & inculta clypeis, hastisque immobiles (adstat Sil.) cuneos, & conferta robora virorum tegit. Ipsi Phalangem vocant peditum stabile agmen, vir viro, armis arma conserta sunt.* Liuius lib.8. Vegetius lib.2.c.2. à quo dissentit Curtius in vsu Phalangis, & in militum numero. Polyb.li. 5. Οὔσης τῆς μὲν φάλαγγος εἰς διςμυρίους καὶ πεντακισχιλίους, *Cùm sit phalanx viginti quinque millium*, eodémque libro compingit in Phalangem supra viginti hominum millia: Vegetius octo duntaxat. Videndus vbertim de Phalange Polybius lib. 12. exeunte, & lib. 17 medio, ac militiæ Romanæ Scriptores.

INNIXISQVE ADSTAT NVLLI PENETRABILIS HASTIS.] Malè tres codices. Scribendum: *Innexisque.*

SED GLORIA PELLÆ.] Quæ magnanimum Alexandrum progenuerat, & à quo nobilitata.

Sæuior his Latios vastabat Brutia signa
Lælius increpitans: Adeóne Oenotria tellus
Detestanda fuit, quam per maria aspera, pérque
Insanos Tyrio fugeretis remige fluctus?
Sed fugisse satis fuerit: Latióne cruore
Insuper externas petitis perfundere terras?
Hæc dicens, Silarum meditantem in prælia, telo
Præuenit, hasta volans imo sub gutture sedit,
Et vitæ vocísq; vias simul incita clausit.
Vergilio Caudinus, acerbo Sarris Amano
Sternitur, accendunt iras, vultúsque virorum
Armorúmque habitus noti, & vox consona linguæ.
Quos vbi nutantes conspexit Amilcare cretus
Terga fugæ, state ac nostram ne prodite gentem,
Vociferans subit, & conuertit prælia dextra.
Qualis in æstiferis Garamantum fœta veneno
Attollit campus feruenti pastus arena
Colla Parethonius serpens, latéque per auras
Vndantem torquet perfundens nubila tabem
Continuo infesta portantem cuspide vulnus
Impedit anteuolans Herium, cui nobile nomen
Marrucina domus, clarúmque Theate ferebat.
Atque illi magnum nitenti, & laudibus hostis
Arrecto, capuli ad finem manus incita fodit,
Quærebátque miser morienti lumine fratrem,
Cùm iuuenis subit, & letho stimulatus acerbo
Pleminius sæuum mucronem ante ora coruscat,
Ac fratrem magno minitans clamore reposcit.
Huic proles Barcæ: germanum reddere vero
Si placet, haud renuo, maneant modo fœdera nostra
Hasdrubalem reuocare vmbris: egóne aspera ponam
Vnquam in Romanos odia? aut mansuescere corda
Nostra sinam? parcámque viro, quem terra crearit
Itala? tum manes inimica sede repellat
Aeterna, sociòque abigat me frater Auerno.
Sic ait, & clypei propulsum pondere toto
Lubrica qua tellus lapsantis sanguine fratris
Fallebat nixus, prosternit, & occupat ense.
Extendit labens palmas, Heriúmque iacentem

Amplexus,

Amplexus, iuncta leniuit morte dolorem.
Tum Libys inuadit mixtæ certamina turbæ,
Conuertitque ruens per longum hostilia terga:

SÆVIOR HIS LATIOS VASTABAT BRVTTIA SIGNA LÆLIVS INCREPITANS.] Prauo iudicio hæc alii detorquent in alium sensum, scribúntque *latè*. Ante strati Tyrii:

Gentilémque bibit tellus inuisa cruorem.

Macedones deiecti, eorum phalange rupta à Masanissa, & proculcata. Quid nunc? Latini perfidi inuaduntur à Lælio, ideoque *Sæuior* dicitur, quia patriæ artus amputat. Lecta purè Lælii increpatione, quiuis à me erit.

MEDITANTEM PROELIA TELO.] Hoc est, *Exercentem*. Plautus Sticho: *Simul ad cursuram meditabor me ad ludos Olympiæ*. Iuuenalis:

Fuscus marmorea meditatus prælia villa.

ARMORVMQVE HABITVS NOTI, ET VOX CONSONA LINGVÆ.] Bruttiorum, Candinorum, Sarrastium, qui prædictis singulorum nominibus indicantur, iis autem non sonus vnus: ipsi etiam Bruttii bilingues. Sextus Pompeius: *Bilingues Brutates Ennius dixit, quòd Bruttij & Oscè, & Græcè loqui soliti sint: sunt autem Italiæ populi vicini Lucanis*. Vide Polyb. lib. 14. qui allegat Homerum ex Iliade 5.

Οὐ γὰρ πάντων ἦεν ὁμὸς θρόος, οὐδ' ἴα γῆρυς.
Non vox cunctorum fuit vna, nec vnus, & idem
Sermo.

QVOS VBI MVTANTES TERGA FVGÆ.] Ita libri Notius: *Nudantes*, vel *Mandantes terga fuga*. Nec alterum intereadum pello.

IMPEDIT ANTEVOLANS HERIVM.] Alius codex *Heriam*. Plin. li. 9. c. 55. celebrat *Hirium*, qui murenarũ viuarium excogitauit. Si huc respexit Sil. scribẽdũ erit *Hiriũ*, non *Heriũ*, nõ *Heriã*: etsi Heriã alius etiã autor exibeat.

Vt cum fulminibus permixta tonitrua mundum
Terrificant, summíque labat domus alta parentis,
Omne hominum in terris trepidat genus, ipsáque oborta
Lux atrox micat, & præsens astare viritim
Creditur intento perculsis Iuppiter igne.
Parte alta, ceu sola forent discrimina campo
Quà miscebat agens truculentus Scipio Martem,
Aspera pugna nouas varia sub imagine lethi
Dat formas: hic ense iacet prostratus adacto,
Hic saxo perfracta gemit lacrymabilis ossa,
Atque hos (turpe) pauor fusos deiecit in ora,
Horum aduersa dedit Gradiuo pectora virtus,
Ipse super strages ductor Rhetetius instat.
Qualis apud gelidum currus quatit altior Hebrum,
Et Geticas soluit feruenti sanguine Mauors

Lætus cæde niues, glaciémque Aquilonibus auctam
Perrumpit stridens sub pondere belliger axis,
Iámque ardore truci lustrans, fortissima quæque
Nomina obit ferro, claris spectata per orbem
Stragibus occumbit late inter tela iuuentus.
Qui muros rapuere tuos, miserásque nefandi
Principium belli, fecere Saguntho ruinas.
Qui sacros Thrasimene lacus, Phaëthontia quíque
Polluerant tabo stagna, ac fiducia tanta
Quos tulit, vt Superûm regi soliúmque domósque
Irent direptum, mactantur comminus vno
Exitio, reddúntque animas, temerata ferebant
Qui secreta Deûm, & primo pressere negatas
Gressibus humanis alpes. formidinis huius
Plena acies, propere retro exanimata ruebat.
Haud secus, ac tectis vrbis Vulcania pestis
Quum sese infudit, rapidúsque incendia flatus
Ventilat, & volucres spargit per nubila flammas.
Attonitum erumpit subita formidine vulgus,
Latéque vt capta passim trepidatur in vrbe.
Verum vbi cunctari tædet dispersa virorum
Prælia sectantem, & leuiori Marte teneri,
Omnes, in causam belli autorémque malorum
Vertere iam vires tandem placet, Annibal vnus
Dum restet, non si muris Cartaginis ignis
Subdatur, cæsíque cadant exercitus omnes,
Profectum est Latio: contrà si concidat vnus
Nequicquam fore Agenoreis cuncta arma, virósque.
Illum igitur lustrans circunfert lumina campo,
Rimatúrque ducem, iuuat in certamina summa
Ferre gradum, cuperétque viro concurrere tota
Spectante Ausonia. celsus clamore feroci
Prouocat increpitans hostem, & noua prælia poscit.

VT CVM FVLMINIB. PERMISTA TONITRVA MVNDVM TERRIFICANT.] Grauissimè. Q. Calaber:

Ὁππότε συννεφὲς ἦμαρ ἐπ' ἀνθρώποισι τανύσσῃ
Ζεὺς κλονέων μέγα χεῖμα, περικτυπέουσι δὲ πάντῃ
Βρονταὶ ὁμῶς στεροπῇσιν ἀολλέα νεφέων. συνιόντων.
Iupiter vt quando obtendit mortalib. atra
Nube diem, tempestatem molitus acerbam.

Fulminaque & tonitrus reboant sub nubis aquosæ
Conuentu, fluctuque graui.

OMNE HOMINUM IN TERRIS TREPIDAT GENUS.] Horat.

Iam satis terris niuis, atque diræ
Grandinis misit Pater, & rubente
Dextera sacras iaculatus arces,
Terruit vrbem.

PRÆSENS ADSTARE VIRITIM CREDITUR INTENTO PERCULSIS IUPITER IGNE.] Salluſt.1.Hiſt. *Videmini intenta mala quasi fulmen, optare se quisque ne attingat: sed prohibere ne conari quidem.*

PRESSERE NEGATAS.] Libri quidam: *Reseraſſe.* haut placet.

CÆSIQUE CADANT EXERCITUS OMNES.] Labefecit hoc carmen vana formido, & inſcientia. Scribe, vti debuit:

— *cæsique cadant exercitus omnis.*

Liuius libro 30. auſus eſt illud, nec temere : *Et ita pari maior autores sunt.* Quid vates?

Quas postquam audiuit voces conterrita Iuno,
Ne Libyci ducis impauidas ferrentur ad aures,
Effigiem informat Latiam, properéque coruscis
Attollit cristis, addit clypeúmque iubásque
Romulei ducis, atque humeris imponit honorem
Fulgentis saguli, dat gressus habitúsque cientis
Prælia, & audaces addit sine corpore motus.
Tum par effigies fallacis, imagine vana
Cornipedis moderanda, cito per deuia passu
Belligeræ datur ad speciem certaminis vmbræ.
Sic Pœni ducis ante oculos exultat, & vltro
Scipio Iunoni simulatus tela coruscat.
Ac viso lætus rectore ante ora Latino,
Et tandem propius sperans ingentia Pœnus,
Quadrupedi citus imponit velocia membra,
Et iacit aduersam properati turbinis hastam.
Dat terga, & campo fugiens volat ales imago,
Transmittítque acies: tum verò vt victor, & alti
Iam compos voti, ferrata calce cruentat
Cornipedem, & largas Pœnus quatit asper habenas.
Quò fugis oblitus nostris te cedere regnis?
Nulla tibi Libyca latebra est ô Scipio terra.
Hæc ait, & stricto sequitur mucrone volantem,
Donec longinquo frustratum duxit in arua
Diuersa, spatio procul à certamine pugnæ.

Tum fallax subito simulachrum in nubila cessit.
Fulmineus ductor, quis nam se lumine caeco
Composuit nobis, inquit, Deus? aut latet idem
Cur monstro? tantúmne obstat mea gloria diuis?
Sed non auelles vnquam quicunque secundus
Caelicolum stas Ausoniae, non artibus hostem
Eripies verum nobis frena inde citatis
Conuertit furibundus equis, campúmque petebat,
Quum subitae occulto pestis collapsa tremore
Cornipedis moles ruit, atque afflauit anhelo
Pectore, Iunonis curis in nubila vitam.
Tum verò impatiens, vestra est haec altera, vestra
Fraus, inquit, Superi non fallitis, aequore mersum
Texissent scopuli, pelagúsque hausisset, & vndae.
Anne huic seruabar letho? mea signa sequuti
Queis pugnae auspicium dedimus, caeduntur, & absens
Accipio gemitus, vocésque & verba vocantum
Annibalem. quis nostra satis delicta piabit
Tartareus torrens? simul haec fundebat, & vnà
Spectabat dextram, ac lethi feruebat amore.
Tum Iuno miserata virum, pastoris in ora
Vertitur, ac syluis subito procedit opacis,
Atque his alloquitur versantem ingloria fata,
Quaenam te siluis accedere causa subegit
Armatum nostris: num dura ad praelia tendis
Magnus vbi Ausoniae reliquos domat Annibal armis?
Si velox gaudes ire, & compendia grata
Sunt tibi, vicino in medios te tramite ducam.
Annuit, atque onerat promissis pectora largis
Pastoris, patrésque docet Cartaginis altae
Magna repensuros, nec se leuiora daturum.
Praecipitem, & vasto superantem proxima saltu
Circumagit Iuno, & fallens regione viarum
Non gratam inuito seruat celata salutem.
Interea Cadmaea manus deserta, pauénsque,
Non vllum Annibalem, nusquam certamina cernit:
Saeui nota ducis, pars ferro occumbere credunt,
Pars damnasse aciem, & Superis cessisse sinistris.
Ingruit Ausonius, versósque agit aequore toto

Rector, iámq. ipsæ trepidant Cartaginis arces.
Impletur terrore vago cuncta Africa pulsis
Agminibus, volucrique fuga sine Marte ruentes
Tendunt attonitos extrema ad littora cursus,
Ac Tartessiacas profugi spargantur in oras.
Pars Batti petiere domos, pars flumina Lagi.

EFFIGIEM INFORMAT LATIAM.] Lecta Aeneis duodecima aperiet, quid intersit, quidue conueniat Silio cum Marone in consimili reperto.

DAT GRESSVS, HABITVSQ. CIENTIS PROELIA.] Quis non videt scribendum *Gressum?* fortè & *Habitum*. certè suauiùs. Cuncti tamen codices numerum pluvium præferunt.

NON GRATAM INVITO SERVAT CELATA SALVTEM.] Compar illud Horatii in Arte: *Inuitum qui seruat, idem facit occidenti.* Seneca fusiùs, fortiúsque in Thebaïde:

— qui cogit mori
Nolentem, in æquo est, quiq. properantem impedit.
Occidere est, vetare cupientem mori.
Nec tamen in æquo est, alterúmq. grauius reor.
Malo imperari, quàm eripi mortem mihi.

QVÆNAM TE SYLVIS ACCEDERE CAVSA COEGIT.) Suetum Silio dicendi genus lib.13.

— summis adscendunt mœnibus, hastæ.

Frustra solicitatur hic locus suffecto *Succedere*. Quid quod Silius lib.10. scripserit:

Quam restare viro labem, qui accedere portis
Audeat.

De Varrone Romam reduce. Libróque 13.

— docilísque accedere mensis.

Luc.lib.8.

Cogit inoffensæ currus accedere metæ?

INTEREA CADMEA MANVS DESERTA.] Omnes vitiati codices, qui diphthongo scribunt: *Cadmæa.* Parilis κακογραφία in illo Horatii: *Iule ceratis ope Dædalea.* Catulli:

Mœstiùs lacrymis Simonideis.

Ouid.5. Fast.

Et tot Iulea nobilitatis auos.

Lucretii *Cygnea mele*: passim in Caducæum, & Conopæum. Omnia námque talia Latinè scribentibus simplice vocali contenta sunt. Nec impeditur quantitas: nam ει Græcorum aut I longo Latinorum pensatur, vt: *Basilius, Orius, Darius, Epius,* Heraclius: aut E lōgo, vt: *Cytherea, Aeneas, Medea,* Epeus *chorea, platea.* Quæ si corripientur, licentiùs à Poëtis fit, cum æmuli Græcorum morem vocalem alteram expungunt, non totam diphthongum in vnam vocalem longam æqua proportione vertunt: quo more Propertius, & Horatius in Epodis *Conopeum* vocali breuiore extulerunt. Vir.

Cyclopea saxa, Prud.lib.1.contra Sym.

Nec maris erubuit Nemea sub pelle fouere
Concubitus Νέμειος.

Sed & alia productionis causa in quibusdam talibus, quòd Aeoles, & Ionum veterrimi scriptitauerint ἐλθῶ, Κυθήρηα, ἀηδὼν, pro his, ἐλθεῖν, Κυθέρεια, ἀειδὼν: ex quibus proximè Latini dixerunt Cytheréa, & Aëdon extra biuocalem. Aeolum verò vestigiis propiùs inhæsisse, quàm aliorum Græcorum priscos Latinos autor est Dionysius Halicarnass. Quod si fluant è nominibus secundi flexus, Græcorum diphthongo scribentur, vt *Lycambæo* sanguine, *Dictæa* arua, *Circæa* iuga, *Actæis* oris: transformata námque sunt ex Gręca biuocali αι, non ex ει.

Sic vbi vi cæca tandem deuictus ad astra
Euomuit pastos per secula Vesbius ignes,
Et pelago & terris fusa est Vulcania pestis,
Videre Eoi monstrum admirabile Seres,
Lanigeros cinere Ausonio canescere lucos.
At fessum tumulo tandem regina propinquo
Sistit Iuno ducem, facies vnde omnis, & atræ
Apparent admota oculis vestigia pugnæ.
Qualem Gargani campum, Trebiaq. paludem
Et Tyrrhena vada, & Phaëthontis viderat amnem
Strage virûm vndantem, talis (miserabile visu)
Prostratis facies aperitur dira maniplis.
Tum superas Iuno sedes turbata reuisit.
Iámque propinquabant hostes, tumulóque subibant,
Cùm secum Pœnus: cælum licet omne soluta
In caput hoc compage ruat, terræque dehiscant,
Non vllo Cannas abolebis Iuppiter æuo.
Decedésque prius regnis, quàm nomina gentes
Aut facta Hannibalis sileant, nec deinde relinquo
Securam te Roma mei, patriæq. superstes
Ad spes armorum viuam tibi nam modò pugna
Præcellis, resident hostes: mihi sátque supérque
Vt me Dardaniæ matres, atque Itala tellus
Dum viuam, exspectent, nec pacem pectore norint.
Sic rapitur paucis fugientum mixtus, & altos
Inde petit retro montes, tutásque latebras.

VESBIVS IGNES.] Siue mons Vesuuius, de quo in lib. 12. ibi:
Monstrantur Vesuua iuga.

VIDERE EOI MONSTRVM ADMIRABILE SERES.] Vesuuii montis ci-

neres suis lucis afflari. Reciproco cursu fertur prodigium, cùm à desertissima Libyæ solitudine arma, & ancilia Romam prouolant. I ad Lucanũ l.9. quem integrè vocamus in partes Commentario ad l.9. Ac ne sine teste loqui Silium putemus, Ctesias in Indicis insinuat abusque Aetnaignẽs in Indiam transuehi, apud Photium: Πιστῶσαι τὰ περὶ τοῦ Ηλίου βουλόμενος, ὡς ἐν λε. ἡμέραις ἐν Ινδίᾳ ψύχει, λέγει ὅτι καὶ τὸ πῦρ ἐκ τῆς Αἴτνης ῥέον τὴν μέσον χῶρον, ἅτε δικαίων ἀνδρῶν ὄντα οὐ φθείρει, φθεῖρον τὰ ἄλλα: *Volens historias de sole firmare, quòd quinque ac viginti dies in India cælum sit altius, adfirmat quoq. Aetnæa incendia Indiam vsque peruehi, & spatia media, quæ iusti viri incolunt, non lædere, cætera corrumpere.*

Hic finis bello. reserantur protinus arces
Ausonio iam sponte duci, iura improba adempta,
Armáque & incisæ leges, opibúsque superbis
Vis fracta, & posuit gestatas belua turres.
Excelsæ tum sæua rates spectacula Pœnis
Flammiferam accepere facem, subitáq. procella
Arserunt maria, atque expauit lumina Nereus.
Mansuri compos decoris per secula rector,
Deuictæ referens primus cognomina terræ,
Securus sceptri repetit per cærula Romam,
Et patria inuehitur sublimi tecta triumpho.

IVRA IMPROBA ADEMTA.] Licentia quiduis agendi per nefas, quo veluti iure, sed improbo, grassati hactenus Cartaginienses. Non autem vera *iura*, seu αὐτονομία *ademta.* Scribit enim Polybius lib. 15. illis permissum ἔθεσι καὶ νόμοις χρῆσθαι τοῖς ἰδίοις ἀφρουρήτους ὄντας: *Moribus propriis, legibúsque viuere absque præsidio.* Liuius etiam lib 30. primam ineundæ pacis legem ponit: *Vt liberi legibus suis viuerent.* Item *iura improba ademta* repetitione rerum ablatarum vel vltima abusque Italia, Appianus Libycis.

ARMAQVE.] Ademta. Scio, quod priùs enotaui, quantum armorum Cartaginiensibus ablatum sit tertio finito bello Punico, docuerat Strabo lib.17. Verùm quid armorum hoc peracto bello victi Romanis tradiderint, tacent Liuius lib. 30. Appian. Libyc. Polyb. lib. 14. cum cætera pacis capita publicant. Fòrs *Aruáq.* reponi queat ex illo Liuii: *Quas vrbes, quósque agros, quibusque finibus tenuissent, tenerent.* Quidquid ergo per id bellum soli culti, incultíue occupassent, cederent. Eam mutationem quantumuis plausibilem amplectantur alii: nam cum Silio ὁμοφωνεῖ, καὶ ὁμονοεῖ Liuius lib.30. verbis Annibalis: *Tunc flesse decuit, cùm ademta vobis arma.*

ET INCISÆ LEGES.] Pacis. Leges fœderum, pacis conuentorum de more tabulis, aut columnis è ligno, lapide, ære incidebantur. Cicero Or. pro Cornel. Balbo: *Cum Latinis omnibus fœdum illum Sp. Cassio, Posthumio Cominio Coss. quis ignorat? quandoquidem nuper in columna ænea meminimus post rostra incisum, & perscriptum fuisse?* Liuius eadem nonnulla variantia li. 2. De ære testatur & Demosthenes tertia in Philippum, & Dionysius li.

10. de legib. Decemuirorum. In ſaxum inciſa conuenta memorat Iſoſocrates in Panegyrico: Καὶ ταύτας (συνθήκας) ἠνάγκασεν ἡμᾶς ἐν στήλαις λιθίναις ἀναγράψαντας ἐν τοῖς κοινοῖς τῶν ἱερῶν ἀναθεῖναι, πολὺ κάλλιον τρόπαιον τῶν ἐν ταῖς μάχαις γιγνομένων: *Et hæc pacta coëgit nos columnis è ligno inſcripta in publicis templis ponere, ſpecioſius multò tropæum, quàm quòd bello paritur.* Ligno quoque primitus inaratas leges docet Dionyſ. lib. 2. Antiq. Rom. Χάλκεαι γὰρ στῆλαι οὔπω τότε ἦσαν, ἀλλ' ἐν δρυΐναις ἐχαράττοντο σανίσιν οἵ τε νόμοι, καὶ αἱ περὶ τῶν ἱερῶν ἀναγραφαί: *Nondum tunc Romanis in vſu erant columnæ, verùm in quernis tabulis & leges inſcribebantur, & decreta de ſacris.* Tunc, Anci Marcii æuo. *Tunc*, inquam, nondum:

— verba minantia ſaxo

Aere ligabantur. — Metam. lib. 1.

Ex hoc more Cartaginienſium cum Romanis conuenta Polybius ἐγχαράκτους ὁμολογίας appellat.

OPIBVSQ. SVPERBIS VIS FRACTA.] *Fracta* illa vectigali impoſito. Polyb. lib. 14. Ἐξετέλεσεν ἀργυρίου τάλαντα μύρια Καρχηδονίους ἐν ἔτεσι πεντήκοντα, φέροντας καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν Εὐβοϊκὰ τάλαντα διακόσια: Hiſtorica Liuii interpretatio hæc eſt lib. 30. *Decem millia talentûm argenti deſcripta penſionib. æquis in annos quinquaginta ſoluerent.* Nec ab his diſcrepat in Libycis Appianus. Plin. lib. 33. c. 3. malè mulcatus: *Argenti pondo* (quot?) *annua in quinquaginta annos.* Reſarcit locum Budæus Galliæ togatæ decus Commentario dediſſe.

POSVIT GESTATAS BELLVA TVRRES.] Quia fuit in pactis conuentis, vti traderent *elephantos, quos haberent domitos, neque domarent alios*, Liuius è Polybio, & Appianus.

SÆVA RATES SPECTACVLA POENIS.] Arſerunt. Liuius: *Quingentas fuiſſe omnis generis, quæ remis agerentur, quidam tradunt: quarum conſpectum repente incendium* [*ſpectacula ſæua*] *tam lugubre fuiſſe Pœnis, quàm ſi ipſa Cartago arderet.*

DEVICTÆ PRIMVS REFERENS COGNOMINA TERRÆ.] E Liuii lib. 30. Sed quanto antè *Corіolani* nomen fuit? Quanto antiſtat interuallo, tanto diſcedit ab *Africani* dignitate, quod *Africani* nomen *Africa terra* deuictæ argumentum eſt, alterum opiduli. Tanti eſt momenta verborum penſiculatiùs examinare! Pauſanias tamen Arcadicis ſcribit ἀγῶνας ἐκ ἀνδρῶν κινδύνων μεγάλων Σκιπίωνά τινα Καρχηδονιακὸν ὀνομάζουσι, τέλος τε ἐπιθέντα τῷ πολέμῳ, καὶ τὴν Καρχηδόνα καταβαλόντα εἰς ἔδαφος: *Tandem non abſque ingentib. periculis Scipionem quendam Africanum nominant, qui finem bello impoſuiſſet, Cartaginémque ſolo æquaſſet.* Quod ad extremum bellum refert. At priſcis olim temporibus Liuii fide Sergius *Fidenas* cognominatus eſt: verùm non ille Imperator, vti Scipio, *qui domita nomen ab Africa Lucratus redit* Hor. lib. 4. Od. 8. Tulliana vnguenta iſtæ Silii redolent elegantiæ in Roſciana: *Africanus, qui ſuo nomine declarat tertiam partem orbis terrarum ſe ſubegiſſe.*

SECVRVS SCEPTRI.] Titulo regni repudiato, prodiximus. Non quòd ſceptro triumphans caruerit: id enim læua geſtabat, cuius in lib. 16. præmonſtrator fui.

ET PATRIA INVEHITVR SVBLIMI TECTA TRIVMPHO.] *Sublimi*: quia celſus in curru variè picto Scipio. Appianus Libycis: Ἐφ' ἅρματος κατακεχρυσωμένου

χαμμάδων ποικίλως: *In curru variè pictò.* *Currus* autem triumphalis interdum *ex ebore.* Ouid.lib. 4.Tr.Eleg. 2.

Inuentéque animus, quà currus spectes eburnos.

Et lib.3.de Ponto Eleg.4.

Illa ducis facies in curru stantis eburno.

Tib.lib.1. Eleg. 7. Curru quadriiugo trahentibus equis candidis. Idem Ouid.lib.1.suæ Artis.

Quatuor in niueis aureus ibis equis.

Interdum *Aureus.* Horat. Epod.Od.8.

— tu morario
Aureos currus.

Aureus, hoc est, *Inauratus.* Propert.lib.1.Eleg.16.

Cuius inaurati celebrarunt limina currus.

Ante Syphax feretro residens, captiua premebat,
Lumina, & auratæ seruabant colla catenæ.
Hîc Hanno, claríque genus Phœnissa iuuenta,
Et Macedûm primi, atque incoctí corpora Mauri,
Tum Nomades, notúsq. sacro cùm lustrat arenas
Hammoni Garamas, & semper Naufraga Syrtis.

ANTE SYPHAX FERETRO RESIDENS] Polybium lib.16.ducem sequitur Silius, nec abhorret Liuius. Palmarium facinus Romanis visum reges trahi ante triumphantem. Ouid.suprà:

Vinciáque captiua reges ceruice gerentes.

Idem Syphaci euenturum Poëta libro antegresso eminatus erat. Syphax autem mortuus est Tiburi in custodia, & publico funere elatus, Val. Max. lib. 5. c. 1. vbi cùm adscribit: *Vt vita dono honorem sepulturæ adiiceret.* indicat non eum hostiæ more cecidisse, sed à triumpho, vt viueret, consecutum esse. Sic enim factum teste Cornelio Seuero apud Senecam lib. 1. Suasoriarum. Mariana lib. 2. Syphacem non triumphatum scribit. At Valer. Max. disertim aliter lib. 6.c.2. *Syphacis, ac Persei ante triumphales currus catenata ceruices.*

CAPTIVA PREMEBAT LVMINA.] Pudore suffusus, quà potis oculos condebat. Sic *premendi* voce vsus in Epodis Horatius.. Maximè in triumpho, qui cuique supererat animus à spectantibus signabatur. Lib.4. Trist.Eleg.2.

Hic, qui nunc in humo lumen miserabile fixit,
Non isto vultu, cùm tulit arma, fuit.
Ille ferox, & adhuc oculis hostilib. ardens,
Hortator pugnæ, consiliúmque fuit.

Eodem pertinent in triumpho *submissa captiuorum regum colla* apud S.Ambr. lib.10.Com.in Luc.t.5.

AVRATÆ SERVABANT COLLA CATENÆ.] Non ergo posuerant ornamenta, qui reges in triumpho agebantur? Nudat eos insignib. Ouid.lib.3.

de Ponto Eleg. 4.

Barbara iam capti pauent insignia reges.

Catenatum trahi dedecorosum est, regem magis: catena verò aurea personæ magnitudinem, maiestatémq. æstimabant, atque ita ex auro catena triumphatis circumiecta plena fuit ignomiæ. Ideo sollemniter id seruatum, & fideliter narratum de regibus dandis in vincula. Propert. lib. 2. Eleg. 1.

Aut regum auratis circumdata colla catenis.

Antonius Artauasdem Armeniæ regem *catenis*, sed ne quid honori deesset, *vinxit aureis*, Paterculus Vol. 2. Curtius lib. 5. *Ne tamen honos regi non haberetur, aureis compedibus Darium vinciūt noua subinde ludibria excogitante Fortuna.* Trebellius Pollio de Zenobia ab Aureliano triumpho traducta: *Pedes auro vincti, manus etiam catenis aureis, nec collo vinculum aureum deerat, quod scurra Persicus præferebat.* Mithridates filium affectati regni suspicione laborantem dedit in *pedicas aureas* Appian. Mithridatico. Artaxerxes Cyro fratri eadem ex causa *compedes aureas* indidit, Iustin. lib. 5. Cyria magnus Crœso, Ausonius in Solone. Id etiam ex auri largiore apud eos reges prouentu fuit in more. Profectò Eustathius in Dionysium docet Aethiopes auri copia, ærísque inopia noxios in vinculis habere aureis: Σπανιώτατος δ' ἐν αὐτοῖς καὶ τιμιώτατος ὁ χαλκός· πολὺς δ' ὁ χρυσός· καὶ οἱ δεσμῶται παρ' αὐτοῖς χρυσέαις πέδαις δέδενται: *Rarißimum, ac pretiosum inter eos est æs, aurum abundat, captiuique apud eos in aureis habentur vinculis.* Solinus c. 43. de Æthiopibus Macrobiis: *Ornantur ære, auro vincula faciunt noxiorum.* Mella lib. 3. c. 10. Mantissæ vicem sunto illa Pliniana lib. 33. c. 12. *Argentum succedit ex re aliquando, & auro luxu fœminarum plebis compedes sibi ex eo facientium, quas induere aureas mos tristior vetat.* S. Cyprianus validè detestatur lib. de Discipl. & Habitu Virg. *Sint à compedib. aureis pedes liberi.*

SERVABANT COLLA CATENÆ.] Colla mox ferienda securi, triumphatoris iussu. M. Tull. lib. 5. in Verrem: *At etiam qui triumphat, eóque diutiùs hostium duces reseruat, vt his per triumphum ductis pulcerrimum spectaculum, fructúmque victoriæ populus Romanus percipere poßit. Tamen cùm de foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent: idémque dies & victoribus imperii, & victis vitæ finem facit.* Ouid. lib. 4. Trist. Eleg. 2.

Colláque Romanæ præbens ferienda securi.

de Germaniæ captiuæ habitu. Iugurtham tamen à triumpho Marii sexto demum die vitæ finem in carcere fame fecisse scribit in Mario Plutarchus. Sed ignotum quandóque hosti clementiùs. Libro secundo de Ponto Elegia prima indicium facit Ouid.

Maxima pars horum [ducum captiuorum] *vitam, veniámque tulere,*
In quibus & belli summa capútque fuit.

Clementiam istam claudat in Pompeio Appianus Mithridaticis: Παρελθὼν δ' ἐς τὸ Καπιτώλιον οὐδένα τῶν αἰχμαλώτων [τῷ Ἔκτεινε, similiue complenda sententia] ὡς ἕτεροι τῶν θριάμβους παραγαγόντων, ἀλλ' ἐς τὰς πατρίδας ἔπεμψε δημοσίοις δαπανήμασι χωρὶς τῶν βασιλικῶν, καὶ τούτων μόνος Ἀριστόβουλος εὐθὺς ἀνῃρέθη: *Capitolium ingressus captiuorum neminem interemit, more cæterorum, qui triumphos egerunt, sed domum remisit sumptibus publicis, exceptis palatinis, ex quibus solus Aristobulus sub-*

latus est ογμε. Eadem fuit in Syphacem Romanorum humanitas, præuidimus. In Basporem non fuit, deuictis Hierosolymis. Dio fragmento 45. Μόνος γοῦν οὗτος ἐν τοῖς ἐπινικίοις ἐκολάσθη: *Solus hic, dum victoria celebratur, punitus est.* cæteris, nec paucis, ignotum est.

HIC ANNO.] Duces quoque belli secundarii reliqua captiuorum turba spectatiores erant in triumpho. Naso primo περὶ τέχνης.

Ibunt antè duces onerati colla catenis:
Ne possint tuti, qua priùs, esse fuga.

Item lib.2.de Pont.El. 1. Lib. 4. Trist. El. 2.

CLARIQ. GENVS PHOENISSA IVVENTVS.] Appianus Libycis: καὶ Καρχηδονίων αὐτῶν, καὶ Νομάδων ὅσοι τῶν ἡγεμόνων ἐλήφθησαν: *Ipsorum Cartaginiensium, & Nomadum duces capti sunt.* Sequitur in Silio:

ET NOMAS.] Numidas captiuos intellige ex regno Syphacis. Enimuero fuerant captiui Numidæ è regno Masanissæ siue cùm ipse bellaretur cum Romanis, siue ex iis, qui ad Syphacem desciuerant: sed Lælii intercessione, ac Masanissæ rogatu redditi sunt, Liuio testificante lib.30.

INCOCTI CORPORA MAVRI.] Si Stilico triumpharet, inquit lib. 3. Claudianus:

— *nigris hinc Mauri crinibus irent*
Ipse albis veheretur equis.

Incocti corpora, à Sole, an à natura? Eustathius à Sole tradit Indos fuscari: Μελανότριχες δὲ καὶ τῶν Ἰνδῶν μάλιστα οἱ μεσημβρινοί, καὶ τὴν χροιὰν ὅμοιοι τοῖς Αἰθίοψι διὰ τὸ ἐπιλείπειν τὴν ἐπιπολῆς ἰκμάδα ἐκκαίοντος τοῦ Ἡλίου, ὅθεν οὐδὲ οὐλότριχές εἰσιν: *Nigro capillo sunt Indi, maximè qui ad meridiem vergunt, suntque Æthiopibus concolores, quod humor superus caput destituat à Sole adurente consumtus: idióque neque crispi sunt.* Seneca Oedipo:

Premit hîc ortus, aperitque lucem
Phœbus, & flamma propiore nudos
Inficit Indos.

Theodectes:

Ἧς ἀγχιτέρμων Ἥλιος διφρηλατῶν
Σκοτεινὸν ἄνθος ἐξέχρωσε λιγνύος
Εἰς σώματ' ἀνδρῶν, καὶ συνέστρεψεν κόμας
Μορφῆς ἀναυξήτοισι συντήξας πυρός.
Propior cui Sol currum agens fuliginis
Atro colore corpora fucauit virûm,
Comásque flammæ flexit instar igneæ
Cùm stat, nec illa surgit in longum auctior.

Silius ipse lib.9.

— *pariter gens accola Nili*
Corpora ab immodico seruans nigrantia Phœbo.

Ctesias de rebus Indicis: Ὅτι Ἰνδοὶ οὐχ ὑπὸ τοῦ Ἡλίου εἰσὶ μέλανες, ἀλλὰ φύσει: *Indi non à Sole, sed à natura nigri.* Etenim apud eos esse viros, ac mulieres candidissimos, etsi non adæquè, adseritq. Indas tales vidisse se duas, & viros quinque. Non dubium est à Sole hominem fuscescere: etsi natura in eo decolorando primas ferat. Quos autem vidisse se dicit, vellem addidisset indigenis parentibus ortos, tum matrem eorum nunquam alieni-

genas curiosiùs, ne per somnium contemplaram quidem. Denique vt visi sint, magis id probat Indos à natura minimè nigros: nam natura vbique sui similis. Verùm Ctesiæ Philosophia longè erat, ac fortasse locus menda infessus est.

SEMPER NAVFRAGA SYRTIS.] Syrtes venustissimè Lucanus colorauit lib. 9.

— sed iter mediis natura negabat
Syrtibus: has audax sperat sibi cedere virtus.
Syrtes, vel primam mundo natura figuram
Cùm daret, in medio pelagi, terræque reliquit.
Nam neque subsedit penitus, quo stagna profundi
Acciperet, nec se defendit ab æquore tellus:
Ambigua sed lege loci iacet inuia sedes.

Propert. lib. 2. El. 9.

Non sic incerto mutantur flamine Syrtes.

Mox victas tendens Cartago ad sidera palmas
Ibat, & effigies ora iam lenis Iberæ
Terrarum finis Gades ac laudibus olim
Terminus Herculeus Calpe, Bætísque lauare
Solis equos dulci consuetus fluminis vnda.
Frondosúmque apicem subigens ad sidera mater
Bellorum fera Pyrene, nec mitis Iberus
Quum simul illidit ponto, quos attulit amnes.

MOX VICTAS TENDENS CARTAGO AD SIDERA PALMAS.] Ore, habitúque infelicis captiuæ. Siquidem ciuitatium deuictarum, aut prouinciarum simulacra deuehebantur in triumpho spectanda. Tibull. lib. 2. El. 5.

— cùm præmia belli,
Ante suos currus oppida victa feret.

Naso lib. 4. Trist. Eleg. 2.

Crinibus en etiam fertur Germania passis:
Et ducis inuicti sub pede mœsta sedet.

Primo de Arte:

Hos fac Armenios, hæc est Danaeia Persis,
Vrbs in Achæmeniis vallibus ista fuit.

Eburnea quandoq. vrbium, quæ triumphabantur, fuere simulacra, quandoque lignea. Constat è Chrysippi ioco. Cæsar eborea transtulerat, Maximus paucis pòst diebus lignea & ipse in triumpho exhibui: tum Chrysippus hæc dixit illorum thecas, Quintilianus lib. 6. c. 4. I ad Plin. lib. 5. c. 5. de vrbibus, gentibúsq. portatis triumphum agente Cornel. Balbo, qui Plin. lib. 33 c. 9. triumphales statuas ex argento cudit. Eas etiam fuco insigniebant, S. Ambrosius lib. 10. in Luc.

MATER BELLORVM FERA PYRENE.] Πολεμικώτατος. Bellaces audiunt Pyrenæorum montium accolæ apud Diodorum, Galatæ, Iberes, Celtibe-

res. Nota montium facies non inusitata triumphorum decora. Silius:

— montes, & in altas prosluas syluas.

Plin.li.37.c.2. *Montem aureum quadratũ cum ceruis, & leonib. & pomis omnis generis circumdata vite aurea* Pompeium in triumpho detulisse autor est. De Pyrenes nomenclatione Diodor.li.4.Biblioth. Πολλῶν δὲ ὄντων ἐν αὐτῇ δρυμῶν, καὶ πυκνῶν τοῖς δένδρεσί φασιν ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις ὑπό τινων νομέων ἀφέντων πῦρ κατακαῦσαι παντελῶς ἅπασαν τὴν ὀρεινὴν χώραν. Διὸ καὶ συχνὰς ἡμέρας συνεχῶς πυρὸς ἐπιφλέγοντος κεκαῦσθαι τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, καὶ τὰ μὲν ὄρη διὰ τὸ συμβεβηκὸς κληθῆναι Πυρηναῖα. *Cùm multa essent in Pyrene dumeta, eáque spissa arboribus, relicto olim à pastorib. igne ferunt montanam omnem illam regionem adustam, Quapropter dies multos igni perpetim deflagrasse terræ faciem, & montes ex euentu Pyrenæos dictos.* Eò primam syllabam vt protollat Dionysius, scribit Πυρρηναῖον ὄρος. *Pyrenæus mons*, quam Prudentius contrahit Hymno de S.Fructuoso, déque sociis Martyribus:

Terrarum populi Pyrenæarum.

Mariana lib.1.c.14. Pyrenæos montes ab cœlesti igne denominat, consuli potest.

NEC MITIS IBERVS.] Lati in spectaculo triumphantium fluuii. Ouid. in primo:

Hic est Euphrates præcinctus arundine frontem:
Cui coma dependet cærula, Tigris erit.

Item li.2.de Ponto Eleg.1.Prop.li.2. Eleg.1.

Aut canerem Ægyptum, & Nilum, cùm tractus in vrbem
Septem captiuus debilis ibat aquis.

Simile in triumpho Scipionis decoramen fuit Iberus, quem diuersos fluuios receptos mari reddere canit Poëta,

Cùm simul illidit ponto, quos attulit, amnes.

Amnes isti Serabis, Duria, Sucro, Mela l.2.c.6. Mariã. V.l.3.c.18. Quo versu ἐπιτυμαντῆ, Silius feruentes ipsius Iberi æstus. Strabo li. 12. Τὸν δὲ Ἴβηρος ποταμὸν καινὸν, καὶ ἴδιον φησὶν εἶναι· πλημμυρεῖ γὰρ ἐσθ' ὅπου χωρὶς ὄμβρων, καὶ χιόνων, ἐπειδὰν τὰ βόρεια πνεύματα πλεονάσῃ. Αἰτίαν δ' εἶναι τὴν λίμνην, δι' ἧς ῥεῖ· συνεκβάλλεσθαι γὰρ τὸ λιμναῖον ὑπὸ τῶν ἀνέμων: *Nouum autem, & peculiare quippiam ille de Ibero fluuio refert: eum aliquando exundare nullis imbribus, aut niuibus, cùm Boreæ frequentes flant. In causa esse paludem per quam fluit: nam à ventis aquam palustrem simul eiectari.* Strabonem recipit Eustathius. I ad Pomponium Melam lib.2.c.6. Hanc igitur paludem *amnis* appellatione comprehẽdit Poëta, sicut & flumen Sanga Iberi caput quod in mare trahit. Plin.li. 4.c.20. *Flumen Sanga portus victoriæ Iuliobrigensium. Ab eo loco fontes Iberi XL. M. passuum.* Ventis tandem iratior Iberus, & palustris aquæ commistione vberiùs exundans pictus erat sese ponto illidens non absque impetu, vtut repræsentari potuit; ideo *Nec mitis.* Vt verò reges, ducésque captiui maiestatis ponebant insignia: sic notabile est amnes ipsos ad tristitiæ, & captiuitatis effigiem fuisse compositos, puta fractis cornibus. Claudian.li.3.de Laud.Stiliconis:

— captiuáque flumina ferrent:
Huic Libyci fractis lugerent cornib. amnes.

Ouid.li.4.Trist.Eleg 2.

Cornib. hic fractis viridi malè tectus ab vlua

Decolor ipse suo sanguine Rhenus erat.

Martial.lib.7.Ep.6.

Fractúsque cornu iam ter improbo Rhenus.

Aliter pinxit Iberum Silius studio nouitatis,& rei rarioris. Pinxit,inquam, velut indignabundum, & captiuitati obluctanté. Præterea victus, & à Scipione triumphatus Iberus delet Annibalis probrum alibi iactum in patruum,patrémque Africani:

— errat vterque

Nomina nostra tremens, & ripas seruat Iberi.

Quemadmodum verò non omnem ornatum captiui ponebant,sed in veste erant pretii alicuius:sic & fluuiis quandoque addita gratia. Florus li.4. cap.2. testatur Cæsarem Rhenum, Rhodanúmque & captiuum ex auro Oceanum in ferculis transtulisse.

Sed non vlla magis mentésque oculósque tenebat,
Quàm visa Annibalis campis fugientis imago.
Ipse astans curru,atque auro decoratus & ostro
Martia præbebat spectanda Quiritibus ora.

SED NON VLLA MAGIS MENTESQVE, OCVLOSQVE TENEBAT, QVAM VISA ANNIBALIS CAMPIS FVGIENTIS IMAGO.] *Annibalis* perpetuo tenore Silius. Veteres quandoque verso modo. Ennius Scipione: *Qui propter Annibalis copias considerant.* Idque modulatius puto: nam contractum est ex *Baal*, vnde & versa vocalis e semper producitur *Belus*, vsus tamen nos diuertit. Adi Gell.l.4.c.8. Solitabant Romani deuictorum regum qui vel deuixerant, vel diffugio salutem quæsiuerant, imagines ex argéto laboratas in triumphis ostentare. Plin.lib.33.ca.12. *Iam enim triumpho Mag. Pompeij reperimus translatam Pharnacis, qui primus regnauit in Ponto, argenteam statuam. Item Mithridatis Eupatoris.* Neutrum vicerat; sed quorum nepotes domuerat, visum est magnificum auorum imagines triumphare. Nota Plinium *Eupatoris statuam argenteam* facere: contrà Mithridaticis Appianum *auream*: sed à pectore disertim: subiectiorem ergo partem ex argento fecero cum Plinio. Bulengerus tamen vir doctissimus Commentario de Triumpho legit: Ἀπὸ στηθῶν, non ἀπὸ στήθους. Verba Appiani sunt; Εἰκόνα ὀκτάπηχυν ἀπὸ στήθους χρυσοῦν παρεῖχε: *Duxit* (in triumphum) *imaginem octo cubitûm à pectore ex auro.* Pars ea, vt spectabilior, fuit è metallo meliore. In eodem Pompeii triumpho comportatæ fuêre quoque *fugientium* imagines: Τῶν δ' οὐ ἀφικομένων εἰκόνες παρεφέροντο Τιγράνους καὶ Μιθριδάτου μαχομένων τε, καὶ νικωμένων, καὶ φευγόντων. *Eorum, qui non aduenerant effigies comportabantur, Tigranus ac Mithridatis pugnantium, victorum fugientium.*

IPSE ADSTANS CVRRV.] Quo celsior, sublimiórque foret.

— stantes in currib. Æmilianos.

Prud.lib.2.contra Symmachum:

— stantésque duces in currib. altis.

Tzetzes Chiliad. 13. c. 461. Ὅπως τὸν θριαμβεύοντα ἐφ' ἅρματος ἱστῶσι: *Vt triumphantem in curru statuant.* Triumphans enim pene sibi subuectum habebat, quidquid in pompa trahebatur. Naso 4. Trist. Eleg. 2. de Germania triumphata:

> *Et ducis inuicti sub pede mæsta sedet.*

Deinde:

> *Hos super in curru Cæsar victore veheris*
> *Purpureus populi rite per ora tui.*

Hos super, reges captiuos, duces, lacus, montes, amnes effictos. Item:

> *Illa ducis facies in curru stantis.*

Sedenti tamen triumphanti, *sella curulis* seruiit, quam inter ornamenta triumphalia ponit Liuius lib. 30. Dionysius lib. 3. Prudent. contra Symmachum:

> *Post trabeas, & eburnam aquilam, sellámque curulem.*

Tam sublimis autem erat imperator, vt stanti, quàm sedenti propior videretur: ex qua specie multi scriptorum *stantem* dixere. *Currus* ipse auro exsplendescebat. Philostratus: Ἐς τὴν χρυσῆν ἅμαξαν, ἐφ' ἧς οἱ βασιλεῖς τὰς ἐκ τῶν πολέμων πομπὰς πομπεύουσιν. *In aureo curru, in quo reges bellicas pompas pompaticè ductant.*

ATQVE AVRO DECORATVS, ET OSTRO.] Aurum enim vel in veste, vel in corona. In veste sparsim contextum fuit. Tota quandoque vestis ex auro. Plinius libr. 33. cap. 3. *Tunica aurea triumphasse Tarquinium Priscum Verrius tradit.* Scipio sparsa auro veste triumphauit, cuiusmodi χιτῶνα πορφυροῦν χρυσόσημον *Togam purpuream aureo clauo.* allatum Tarquinio libr. 3. Antiq. Rom. autor est Dionysius. De Scipione Appiano credimus in Ibericis, quem morem patriæ sollemnem vocat: Ἔσταλται δ' ἐς τὸν πάτριον πορφύρεαν ἀστέρων χρυσῶν ἐνυφασμένων. *Patrio more ornatus erat purpura intextis aureis sideribus. Ornatus est more patrio purpura stellis aureis intexta.* Nasonem illo:

> *Quatuor in niueis aureus ibis equis.*

huc facere puto. Item Plin. lib. 9. c. 36. *Omnémque vestem illuminat* (purpura) *in triumphali miscetur auro.* Verùm amabo auróne corona triumphalis fuit insignis, an lauro? Cuderet auro Dionysius Halicarnass. li. 3. cui inter ornamenta à Tyrrhenis Tarquinio delata *aurea corona* censetur, subditque eum ornatum habitum fuisse cæteris regibus, consulibúsque præter coronam togámque pictam πλὴν ὅταν ἐκ πολέμου νίκην καταγόντες θριαμβεύειν ὑπὸ τῆς βουλῆς ἀξιωθῶσι: *Nisi cùm ob belli victoriam Senatus arbitratu triumphant:* tunc scilicet aurea corona splendent. Liuius etiam indicat auream fuisse triumphalem coronam libr. 30. *Ibi eum* (Masanissam) *primum regem appellatum, eximiisque ornatum laudibus, aurea corona, aurea patera, sella curuli, & scipione eburneo, toga picta, & palmata tunica donat* (Scipio) *Addit verbis honorem, neque magnificentius quidquam triumpho apud Romanos, neque triumphantib. ampliorem eo ornatu esse.* Gell. lib. 5. cap. 6. *Triumphales coronæ sunt aureæ, quæ imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. Id vulgo dicitur aurum coronarium. Hæ antiquitus è lauro erant: post fieri ex auro cœpta.* Appianus in describendo huius Scipionis triumpho: Ἔστεπτο μὲν ἀπὸ χρυσοῦ, καὶ λίθων πολυτιμήτων. *Coronatus est auro, & lapidibus pretiosis.* Zonaras

tom.2. Τὸν στέφανον τῶν λίθων τῶν χρυσοδέτων; *Coronam è lapidibus auro illigatis.* Profectò, si rectè putabimus, lapilli non quadrant in lauream. Adiuuat Marc. Tull. li. 15. ad Att. epist. 17. *Videtur Brutus noster iam vel coronam auream per forum ferre posse,* Non vt rex, cuius cùm nomen odiosum Romæ, tum insigne fuisset intolerandum: sed *coronam auream per forum ferre posse* videbatur, vt triumphator cæso I. Cæsare, cæso perpetuo Dictatore, ac prope tyranno. Adiuuat & ratio: nam si primo muros hosticos scandenti præmio est *aurea* Polyb. in 6. Τῆς δὲ πόλεως καταλαμβανομένης πρώτοις ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβᾶσι χρυσοῦν δίδωσι στέφανον; *Capta iam ciuitate primis qui in murum, euaserint, coronā auream dat:* si iis, qui singularem in dimicando operam contulere, datur *aurea*, quod ex Liuio loco non vno liquet, & Plin. lib. 33. c. 2. cur *aurea corona* triumphanti inuidetur? Nihilominus seriò dicimus triumphantem capiti impositam habuisse coronam è *lauro* ex vetere instituto fide Gellii, & Tib. lib. 2. Eleg. 5.

Ipse gerens laurus lauro deuinctus.

Nec prorsus desitum morem veterem Impp. temporib. luculentè docet Naso li. 4. Trist. Eleg. 2.

Tempora Phœbea lauro cingentur,

IoQ. *Miles,* Io, *magna voce,* TRIOMPHE *canet.* Lib. 3. de Ponto Eleg. 4.

Quid cessas currum, pompámque parare triumphis
Liuia? rum:
Prome quod inijcias humeris victorib. ostrum
Ipsa potest solitum nosse corona caput.

Age verò vbinam scriptum solita'e Tiberium sibi capere in caput coronam *ex auro*? Dicam vbi ex *lauro.* Tranquilli cap. 69. *Tonitrua tamen præter modum expauescebat: & turbatiore cœlo nunquam non coronam lauream ceruice gestauit, quòd fulmine afflari negetur id genus frondis.* Idem tradidit Plin li. 15. ca. vlt. Dio li. 37. de Pompeii priuilegiis: Δαφνηφορεῖν τε αὐτὸν ἐν πάσαις ταῖς πανηγύρεσι, καὶ τὴν στολὴν τὴν μὲν ἀρχικὴν ἐν πάσαις, τὴν δ' ἐπινίκιον ἐν τοῖς τῶν ἵππων ἀγῶσιν ἐνδύνειν, *Laurum gestare ipsum in omnib. ludis publicis & stolam principalem, triumphalem autem in Circensibus indui.* Hoc ex loco in Velleio ita reponit ἀοιδιμώτατος I. Lipsius (& hodie vbi positus ipse? vixit, deuixítque Deo, quo nunc etiam viuens gaudet anima Iusti æternúmque triumphabit) *Vt ludis Circensib. corona laurea, & omni cultu triumphantium veteretur.* Iosephus li. 7. Antiq. Iud. c. 14. Zonaras tom. 2. Plut. Romulo, Tertull. lib. de Corona militis ca. 12. Plin. li. 15. c. 30. Cypria lauru omissa, & Mustace, *Delphicam,* inquit, *æquali colore viridiorem maximis baccis, atque è viridi rubentibus. Hac victores Delphis coronati, & triumphantes Romæ.* Ibidem: *Ex ea* (lauru cœlesti iam sata) *triumphans postea Cæsar laurum in manu tenuit, coronámque in capite gessit, ac deinde imperatores Cæsares cuncti.*

Et dubitamus adhuc lauro redimire triumphum.

Enimuero distinctu duûm coronarum vetum indipisci erit. Coronam vnam è *lauro* impositam capiti habuit triumphans: alteram ex *auro* minister publicus illi in curru superstans gestabat. Integrè allegatus Zonaras clarè docebit, vnáque modum, ac finem: Ὀικέτης μέντοι δημόσιος ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ὀχήματος τὸν στέφανον τῶν λίθων τῶν χρυσοδέτων ὑπεραίρων αὐτῷ, καὶ ἔλεγε πρὸς αὐτόν, Ὀπίσω βλέπε, τὸ κατόπιν δηλαδή, καὶ τὰ ἐφεξῆς κατασκόπει τοῦ βίου, μηδ' ὑπὸ τῶν παρόντων ἐπαρθῆς,

ἐπαιτῆς καὶ υπο ... *Vnus item publicus minister in ipso curru vehebatur, coronam auream gemmis interpolatam suprà caput eius tenens, & retro videre iubens, quo monebat vt reliqua vitæ cursum prouideret, nec eo honore elatus superbiret.* Pluribus hoc docebamus in folijs socordiâ perfidiâque ** discerptis ac dissipatis.

Qualis odoratis descendens Liber ab Indis
Egit pampineos frenatâ tygride currus.
Aut cum phlegræis confecta mole Gigantum
Incessit campis tangens Tirynthius astra.
Salue inuicte parens non concessure Quirino
Laudibus, ac meritis non concessure Camillo.
Nec verò, quum te memorat de stirpe Deorum,
Prolem Tarpeij mentitur Roma tonantis

QVALIS ODORATIS DESCENDENS LIBER AB INDIS] Ad Erythræum mare potissimum *odorata* est *India*, & diuersis amicta aromatis, cóque rendentes Caucasi cacumen cinnamomi prouentu famosum est Photio c. 241. & Philostrato in Apollonij vita. Atqui vt ab *Indis odoratis Liber* Sinio triumphauit: ita eius *triumphos appellitans Erythræos* Martial. l. 8. Epist. 26.

Indos autem detriumphauit primus mortalium triumphator Liber, Macrob. lib. 1. Sat. 18. *Huic Liber Pater bellorum potens perhibetur, quod eum primum ediderunt auctorem triumphi.* Ideóque *Liberum* ipsum Θρίαμβον indigitarunt. Etymologicon Auctor: Λέγεται δὲ καὶ Θρίαμβος ὁ Διονύσιος, Plut. in Marcello, & Suidas.

EGIT PAMPINEOS FRÆNATA TIGRIDE CVRRVS] Tigrim vt currui subiuges, domitanda prius, ac cicuranda: hoccine factum credibile? Curtius lib. 9. *Leonésque raræ magnitudinis, & Tigres: vtrumque animal ad mansuetudinem domitum.* Manil. lib. 4. *Exorare Tigres*, Οὐκ ἀναφροδίτως. Idem in Apoteleimatis.

Ille tigrim rabie soluet

Martial. lib. 1. Epigr. 105.

---- Improbæque tigres
Indulgent patientiam flagello.

Idem Epigr. 18.

Lambere securi dextram consueta magistri
Tigris ab Hyrcano gloria rara iugo.

Virgil. in Ciri:

Et validas docuit vires mansuescere tigris.

Auræ à Baccho compressæ geminos ὑπὸ σπήλυγι positos aluit tigris. Nonni. lib. 48. Mansuerunt ergo tigres plus vice simplici. Quid postea? Liber ne currui abiunxit tigres? Iugales liberi leones facit Suidas: Λέγεται δὲ καὶ Διόνυσος Θρίαμβος, διότι ἐπὶ θηρῶν, τουτέστιν ἐπὶ λεόντων βέβηκεν, ὅιον θρίαμ-

βος. Namque ϑηρία λέγουσιν ἐξαιρέτως τὸν λέοντα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα κατ' ἐξοχὴν ὀνομάζουσι, ait Galenus lib. ὅτι, τὰ τῆς ψυχῆς ἤθη ταῖς τοῦ σώματος κράσεσιν ἕπεται. Idem verbatim tradit Etymologus addito: τῷ γὰρ ἅρματι αὐτοῦ λέοντα ὑποζευγνύουσι. Serio tamen *tigres* Baccho jugales ex instituto Daphnidis dat Maro Ecloga 5.

— Armenias curru subiungere tigres
Instituit Daphnis, thiasos inducere Baccho,
Et folijs lentas intexere mollib. hastas.

Item Aen. 6.

Liber agens celso Nysæ de vertice tigres.

Quo loco cum Hercule, & libero Poëta Aug. Cæsarem contendit, vti hoc Scipionem Silius, & Pompeium Plinius lib. 7. c. 26. Sidonius Apollinaris carm. 22.

Forte sagittiferas Euan populatus Erythras
Vite capistratas cogebat ad esseda tigres.

Martialis lib. 8. Epigram. 26.

Nam cum captiuos ageret sub currib. Indos
Contentus gemina tigride Bacchus erat.

Ouid. lib. 1. Amor. Eleg. 2.

Talis erat domita victor Gangetide terra
Tu grauis alitibus, tigrib. ille fuit.

Silius iterum sui non dissimilis lib. 15.

Captiuo Liber cum signa referret ab Euro,
Caucasea currum duxere per oppida tigres:

At sui non similis Ouid. lib. 15. Metam. *Lyncas tigrib.* supponit

Victa racemifero Lyncas dedit India baccho.

Item Maro:

Quid lynces Bacchi variæ? —

Turbant qui *Lyncas* à *Tigrib.* non dissepararant: sunt enim lynces: generi luporum indicinam faciente Marone, & Ouid. l. 3. Metam.

Quem circa tigres, simulacráque inania lyncum
Pictarúmque iacent fera corpora pantherarum

Quid quod Plin. l. 8. c. 2. *elephantos* triumphanti *Libero* subiugat?

AVT CVM PHLEGRAEIS.... CAMPIS] Par hoc triumphantum disticho quoque versu clausit lib. 8. Epigr. 78. Martialis.

Quos cuperet Phlegraea suos victoria ludos,
Indica quos cuperet pompa Lyaee tuos.

De *Phlegraeis campis* prodictum,

SALVE INVICTE PARENS NON CONCESSVRE QVIRINO.

LAVDIBVS, AC MERITIS NON CONCESSVRE CAMILLO] Scipionis *laudes ac merita* tibi digerit Val. Maximus lib. 4. cap. 4. *Maxima eius merita parib. ornamentis decorare conati sunt. Voluerunt illi statuas in comitio, in rostris, in curia, in ipsa denique Iouis Opt. Max. cella ponere: voluerunt imaginem eius triumphali ornatu indutam Capitolinis puluinaribus applicare: voluerunt illi continuum per omnes vitæ annos consulatum, perpe-*

tuámque dictaturam tribuere. Quorum sibi nullum neque plebiscito, neque senatusconsulto decerni patiendo, pene tantum in recusandis honoribus se gessit, quantum gesserat in emerendis. De Quirini, Camillique *laudibus ac meritis* sonat omnis pene memoria: nil delibamus: nam cum Silius Italicus in expingendo Scipionis triumpho verborum fuerit parcissimus, ego quoque manum de tabula.

φιλαληθῶς τὰ πάντα, φιλαιτίως δ' οὔ.

ro. de legib. Decemuirorum. In saxum incisa conuenta memorat Isocrates in Panegyrico: Καὶ ταύτας (συνθήκας) ἠνάγκασεν ἡμᾶς ἐν στήλαις λιθίναις ἀναγράψαντας ἐν τοῖς κοινοῖς τῶν ἱερῶν ἀναθεῖναι, πολὺ κάλλιον τρόπαιον τῶν ἐν ταῖς μάχαις γιγνομένων: *Et hæc pacta coëgit nos columnis è ligno inscripta in publicis templis ponere, speciosius multò tropæum, quàm quòd bello paritur.* Ligno quoque primitus inaratas leges docet Dionys. lib. 2. Antiq. Rom. Χάλκεαι γὰρ στῆλαι οὔπω τότε ἦσαν, ἀλλ' ἐν δρυΐναις ἐχαράττοντο σανίσιν οἵ τε νόμοι, καὶ αἱ περὶ τῶν ἱερῶν ἀναγραφαί: *Nondum tunc Romanis in vsu erant columnæ, verùm in quernis tabulis & leges inscribebantur, & decreta de sacris.* Tunc, Anci Marcii æuo. *Tunc*, inquam, nondum:

— *verba minantia saxo*

Aere ligabantur. — Metam. lib. 1.

Ex hoc more Cartaginensium cum Romanis conuenta Polybius ἐγχαλκοὺς ὁμολογίας appellat.

OPIBVSQ. SVPERBIS VIS FRACTA.] *Fracta* illa vectigali imposito. Polyb. lib. 14. Ἐξενέγκαι ἀργυρίου τάλαντα μύρια Καρχηδονίους ἐν ἔτεσι πεντήκοντα, φέροντας καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν Εὐβοϊκὰ τάλαντα διακόσια: Historica Liuii interpretatio hæc est lib. 30. *Decem millia talentûm argenti descripta pensionib. æquis in annos quinquaginta soluerent.* Nec ab his discrepat in Libycis Appianus. Plin. lib. 33. c. 3. malè mulcatus: *Argenti pondo* (quot?) *annua in quinquaginta annos.* Resarcit locum Budæus Galliæ rogatæ decus Commentario dedisse.

POSVIT GESTATAS BELLVA TVRRES.] Quia fuit in pactis conuentis, vti traderent *elephantos, quos haberent domitos, neque domarent alios*, Liuius è Polybio, & Appianus.

SÆVA RATES SPECTACVLA POENIS.] Arserunt. Liuius: *Quingentas fuisse omnis generis, quæ remis agerentur, quidam tradunt: quarum conspectum repente incendium* [*spectacula sæua*] *tam lugubre fuisse Pœnis, quam si ipsa Cartago arderet.*

DEVICTÆ PRIMVS REFERENS COGNOMINA TERRÆ.] E Liuii lib. 30. Sed quanto antè *Corioli* nomen fuit? Quanto antistat interuallo, tanto discedit ab *Africani* dignitate, quod *Africani* nomen *Africa terra* deuictæ argumentum est, alterum opiduli. Tanti est momenta verborum pensiculatiùs examinare! Pausanias tamen Arcadicis scribit ὡς ὕστερον ἀνὴρ κινδύνων μεγάλων Σκιπίωνά τινα Καρχηδονιακὸν ὀνομάζουσι, τέλος τε ἐπιθέντα τῷ πολέμῳ, καὶ τὴν Καρχηδόνα καταβαλόντα εἰς ἔδαφος: *Tandem non absque ingentib. periculis Scipionem quendam Africanum nominant, qui finem bello imposuisset, Cartaginémque solo æquasset.* Quod ad extremum bellum refert. At priscis olim temporibus Liuii fide Sergius *Fidenas* cognominatus est: verùm non ille Imperator, vti Scipio, *qui domita nomen ab Africa Lucratus redit* Hor. lib. 4. Od. 8. Tulliana vnguenta istæ Silii redolent elegantiæ in Rosciana: *Africanus, qui suo nomine declarat tertiam partem orbis terrarum se subegisse.*

SECVRVS SCEPTRI.] Titulo regni repudiato, prodiximus. Non quòd sceptro triumphans caruerit: id enim læua gestabat, cuius in lib. 16. præmonstrator fui.

ET PATRIA INVEHITVR SVBLIMI TECTA TRIVMPHO.] *Sublimi*: quia celsus in curru variè picto Scipio. Appianus Libycis: Ἐφ' ἅρματος κατακεχρυσωμένου

χαμμένου

χαμμφὺν ποικίλως: *In curru variè picto.* *Currus* autem triumphalis interdum ex ebore. Ouid.lib. 4.Tr.Eleg. 2.

Inueniétque animus, quà currus spectes eburnos.

Et lib.3.de Ponto Eleg.4.

Illa ducis facies in curru stantis eburno.

Tib.lib.1. Eleg. 7. Curru quadriiugo trahentibus equis candidis. Idem Ouid.lib.1.suæ Artis.

Quatuor in niueis aureus ibis equis.

Interdum *Aureus.* Horat. Epod.Od.8.

— tu moraris

Aureos currus.

Aureus, hoc est, *Inauratus.* Propert.lib.1.Eleg.16.

Cuius inaurati celebrarunt limina currus.

Ante Syphax feretro residens, captiua premebat,
Lumina, & auratæ seruabant colla catenæ.
Hîc Hanno, claríque genus Phœnissa iuuenta,
Et Macedûm primi, atque incoctis corpora Mauri,
Tum Nomadis, notúsq. sacro cùm lustrat arenas
Hammoni Garamas, & semper Naufraga Syrtis.

ANTE SYPHAX FERETRO RESIDENS] Polybium lib.16.ducem sequitur Silius, nec abhorret Liuius. Palmarium facinus Romanis visum reges trahi ante triumphantem. Ouid.suprà:

Vincláque captiua reges ceruice gerentes.

Idem Syphaci euenturum Poëta libro antegresso eminatus erat. Syphax autem mortuus est Tiburi in custodia, & publico funere elatus, Val. Max. lib. 5. c. 1. vbi cùm adscribit: *Vt vita dono honorem sepulturæ adiiceret.* indicat non eum hostiæ more cecidisse, sed à triumpho, vt viueret, consecutum esse. Sic enim factum teste Cornelio Seuero apud Senecam lib. 1. Suasoriarum. Mariana lib. 2. Syphacem non triumphatum scribit. At Valer. Max. disertim aliter lib. 6.c. 2. *Syphacis, ac Persei ante triumphales currus catenata ceruices.*

CAPTIVA PREMEBAT LVMINA.] Pudore suffusus, quà potis oculos condebat. Sic *premendi* voce vsus in Epodis Horatius. Maximè in triumpho, qui cuique supererat animus à spectantibus signabatur. Lib.4. Trist.Eleg.2.

Hic, qui nunc in humo lumen miserabile fixit,
Non isto vultu, cùm tulit arma, fuit.
Ille ferox, & adhuc oculis hostilib. ardens,
Hortator pugnæ, consiliumque fuit.

Eodem pertinent in triumpho *submissa captiuorum regum colla* apud S.Ambr. lib.10.Com.in Luc.t.5.

AVRATÆ SERVABANT COLLA CATENÆ.] Non ergo posuerant ornamenta, qui reges in triumpho agebantur? Nudat eos insignib. Ouid.lib.3.

de Ponto Eleg. 4.

Barbara iam capti pauent insignia reges.

Catenatum trahi dedecorosum est, regem magis: catena verò aurea personæ magnitudinem, maiestatémq. æstimabant, atque ita ex auro catena triumphatis circumiecta plena fuit ignomiæ. Ideo sollemniter id seruatum, & fideliter narratum de regibus dandis in vincula. Propert. lib. 2. Eleg. 1.

Aut regum auratis circumdata colla catenis.

Antonius Artauasdem Armeniæ regem *catenis*, sed ne quid honori deesset, *vinxit aureis*, Paterculus Vol. 2. Curtius lib. 5. *Ne tamen honos regi non haberetur, aureis compedibus Darium vinciũt noua subinde ludibria excogitante Fortuna.* Trebellius Pollio de Zenobia ab Aureliano triumpho traducta: *Pedes auro vincti, manus etiam catenis aureis, nec collo vinculum aureum deerat, quod scurra Persicus praferebat.* Mithridates filium affectati regni suspicione laborantem dedit in *pedicas aureas* Appian. Mithridatico. Artaxerxes Cyro fratri eadem ex causa *compedes aureas* indidit, Iustin. lib. 5. Cyria magnus Crœso, Ausonius in Solone. Id etiam ex auri largiore apud eos reges prouentu fuit in more. Profectò Eustathius in Dionysium docet Aethiopes auri copia, ærísque inopia noxios in vinculis habere aureis: Σπανιώτατος δ' ἐν αὐτοῖς καὶ τιμιώτατος ὁ χαλκός· πολὺς δ' ὁ χρυσός· καὶ οἱ δεσμῶται παρ' αὐτοῖς χρυσέαις πέδαις δέδενται: *Rarißimum, ac pretiosum inter eos est æs, aurum abundat, captiuique apud eos in aureis habentur vinculis.* Solinus c. 43. de Æthiopibus Macrobiis: *Ornantur ære, auro vincula faciunt noxiorum.* Mella lib. 3. c. 10. Mantissæ vicem iunto illa Pliniana lib. 33. c. 12. *Argentum succedit ex re aliquando, & auro luxu fœminarum plebis compedes sibi ex eo facientium, quas induere aureas mos tristior vetat.* S. Cyprianus validè detestatur lib. de Discipl. & Habitu Virg. *Sint à compedib. aureis pedes liberi.*

• SERVABANT COLLA CATENÆ.] Colla mox ferienda securi, triumphatoris iussu. M. Tull. lib. 5. in Verrem: *At etiam qui triumphat, eóque diutiùs hostium duces reseruat, vt his per triumphum ductis pulcerrimum spectaculum, fructúmque victoriæ populus Romanus percipere poßit. Tamen cùm de foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent: idémque dies & victoribus imperii, & victis vitæ finem facit.* Ouid. lib. 4. Trist. Eleg. 2.

Colláque Romanæ præbens ferienda securi.

de Germaniæ captiuæ habitu. Iugurtham tamen à triumpho Marii sexto demum die vitæ finem in carcere fame fecisse scribit in Mario Plutarchus. Sed ignotum quandóque hosti clementiùs. Libro secundo de Ponto Elegia prima indicium facit Ouid.

Maxima pars horum [ducum captiuorum] *vitam, veniámque tulere,*
In quibus & belli summa capútque fuit.

Clementiam istam claudat in Pompeio Appianus Mithridaticis: Παρελθὼν δ' ἐς τὸ Καπιτώλιον οὐδένα τῶν αἰχμαλώτων [τῶν ἔκτεινε, similiue complenda sententia] ὡς ἕτεροι τῶν θριάμβους περιαγαγόντων, ἀλλ' ἐς τὰς πατρίδας ἔπεμψε δημοσίοις δαπανήμασι χωρὶς τῶν βασιλικῶν, καὶ τούτων μόνος Ἀριστόβουλος εὐθὺς ἀνῃρέθη: *Capitolium ingressus captiuorum neminem interemit, more cæterorum, qui triumphos egerunt, sed domum remisit sumptibus publicis, exceptis palatinis, ex quibus solus Aristobulus sub-*

latus est ortus. Eadem fuit in Syphacem Romanorum humanitas, prævidimus. In Basporem non fuit, deuictis Hierosolymis. Dio fragmento 45. *Μόνος γὰρ οὗτος ἐν τοῖς ἐπινικίοις ἐκολάσθη: Solus hic, dum victoria celebratur, punitus est.* cæteris, nec paucis, ignotum est.

Hic Anno.] Duces quoque belli secundarii reliqua captiuorum turba spectatiores erant in triumpho. Naso primo περὶ πένθους.

Ibunt antè duces onerati colla catenis:

Ne possint tuti, qua priùs, esse fuga.

Item lib. 2. de Pont. El. 1. Lib. 4. Trist. El. 2.

Clariq. genus Phoenissa ivventvs.] Appianus Libycis: *καὶ Καρχηδονίων αὐτῶν, καὶ Νομάδων ὅσοι τῶν ἡγεμόνων ἐλήφθησαν: Ipsorum Cartaginiensium, & Nomadum duces capti sunt.* Sequitur in Silio:

Et Nomas.] Numidas captiuos intellige ex regno Syphacis. Enimuero fuerant captiui Numidæ è regno Masanissæ siue cùm ipse bellaretur cum Romanis, siue ex iis, qui ad Syphacem desciuerant: sed Lælii intercessione, ac Masanissæ rogatu redditi sunt, Liuio testificante lib. 30.

Incocti corpora Mavri.] Si Stilico triumpharet, inquit lib. 5. Claudianus:

— *nigris hinc Mauri crinibus irent*

Ipse albis veheretur equis.

Incocti corpora, à Sole, an à natura? Eustathius à Sole tradit Indos fuscari: Μελανότεροι δὲ καὶ τῶν Ἰνδῶν μάλιστα οἱ μεσημβρινοί, καὶ τὴν χροιὰν ὅμοιοι τοῖς Αἰθίοψι διὰ τὸ ἐπιλείπειν τὴν ἐπιπολῆς ἰκμάδα ἐκπυροῦντος τοῦ Ἡλίου, ὅθεν οὐδὲ οὐλότριχες εἰσίν: *Nigro capillo sunt Indi, maximè qui ad meridiem vergunt, suntque Æthiopibus concolores, quod humor supernus caput destituat à Sole adurente consumtus: idioque neque crispi sunt.* Seneca Oedipo:

Premit hìc ortus, aperitque lucem

Phœbus, & flamma propiore nudos

Inficit Indos.

Theodectes: Ὧς ἀγχιτέρμων Ἥλιος διφρηλατῶν

Σκοτεινὸν ἄνθος ἐξέχρωσε λιγνύος

Εἰς σώματ' ἀνδρῶν, καὶ συνέστρεψεν κόμας

Μορφῆς ἀναυξήτοισι συντήξας πυρός.

Propior cui Sol currum agens fuliginis

Atro colore corpora fucauit virûm,

Comásque flammæ flexit instar ignea

Cùm stat, nec illa surgit in longum auctior.

Silius ipse lib. 9.

— *pariter gens accola Nili*

Corpora ab immodico seruans nigrantia Phœbo.

Ctesias de rebus Indicis: Ὅτι Ἰνδοὶ οὐχ ὑπὸ τοῦ Ἡλίου εἰσὶ μέλανες, ἀλλὰ φύσει: *Indi non à Sole, sed à natura nigri.* Etenim apud eos esse viros, ac mulieres candidissimos, etsi non adæquè, adseritq. Indas tales vidisse se duas, & viros quinque. Non dubium est à Sole hominem fuscescere: etsi natura in eo decolorando primas ferat. Quos autem vidisse se dicit, vellem addidisset indigenis parentibus ortos, tum matrem eorum nunquam alieni-

genas curiosiùs, ne per somnium contemplatam quidem. Denique vt visi sint, magis id probat Indos à natura minimè nigros: nam natura vbique sui similis. Verùm Ctesiæ Philosophia longè erat, ac fortasse locus menda insessus est.

SEMPER NAVFRAGA SYRTIS.] Syrtes venustissimè Lucanus colorauit lib. 9.

— sed iter mediū natura negabat
Syrtibus: has audax sperat sibi cedere virtus.
Syrtes, vel primam mundo natura figuram
Cùm daret, in medio pelagi, terraque reliquit.
Nam neque subsedit penitus, quo stagna profundi
Acciperet, nec se defendit ab æquore tellus:
Ambigua sed lege loci iacet inuia sedes.

Propert. lib. 2. El. 9.

Non sic incerto mutantur flamine Syrtes.

Mox victas tendens Cartago ad sidera palmas
Ibat, & effigies ora iam lenis Iberæ
Terrarum finis Gades ac laudibus olim
Terminus Herculeus Calpe, Bætísque lauare
Solis equos dulci consuetus fluminis vnda.
Frondosúmque apicem subigens ad sidera mater
Bellorum fera Pyrene, nec mitis Iberus
Quum simul illidit ponto, quos attulit amnes.

MOX VICTAS TENDENS CARTAGO AD SIDERA PALMAS.] Ore, habitúque infelicis captiuæ. Siquidem ciuitatium deuictarum, aut prouinciarum simulacra deuehebantur in triumpho spectanda. Tibull. lib. 2. El. 5.

— cùm præmia belli,
Ante suos currus oppida victa feret.

Naso lib. 4. Trist. Eleg. 2.

Crinibus en etiam fertur Germania passis:
Et ducis inuicti sub pede mæsta sedet.

Primo de Arte:

Hos fac Armenios, hæc est Danaeia Persis,
Vrbs in Achamenijs vallibus ista fuit.

Eburnea quandoq. vrbium, quæ triumphabantur, fuere simulacra, quandoque lignea. Constat è Chrysippi ioco. Cæsar eborea transtulerat, Maximus paucis pòst diebus lignea & ipse in triumpho exhibuit: tum Chrysippus hæc dixit illorum thecas, Quintilianus lib. 6. c. 4. I ad Plin. lib. 5. c. 5. de vrbibus, gentibúsq. portatis triumphum agente Cornel. Balbo, qui Plin. lib. 33. c. 9. triumphales statuas ex argento cudit. Eas etiam fuco insigniebant, S. Ambrosius lib. 10. in Luc.

MATER BELLORVM FERA PYRENE.] Πολεμικώτατος. Bellaces audiunt Pyrenæorum montium accolæ apud Diodorum, Galatæ, Iberes, Celtibe-

res. Nota montium facies non inusitata triumphorum decora. Silius:

— montes, & in altas proflua syluas.

Plin.li.37.c.2. *Montem aureum quadratũ cum ceruis, & leonib. & pomis omnis generis circumdata vite aurea* Pompeium in triumpho detulisse autor est. De Pyrenes nomenclatione Diodor.li.4.Biblioth. *Πολλῶν γὰρ ὄντων ἐν αὐτῇ δρυμῶν, καὶ πυκνῶν τοῖς δένδρεσί φασιν ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις ὑπό τινων νομέων ἀφέντων πῦρ κατακαῆναι παντελῶς ἅπασαν τὴν ὀρεινὴν χώραν. Διὸ καὶ συχνὰς ἡμέρας συνεχῶς πυρὸς ἐπιφλέγοντος καῆναι τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, καὶ τὰ μὲν ὄρη διὰ τὸ συμβεβηκὸς κληθῆναι Πυρηναῖα. Cùm multa essent in Pyrene dumeta, eáque spissa arboribus, relicto olim à pastorib. igne ferunt montanam omnem illam regionem adustam, Quapropter dies multos igni perpetim deflagrasse terræ faciem, & montes ex euentu Pyrenæos dictos.* Eò primam syllabam vt protollat Dionysius, scribit *Πυῤῥηναῖον ὄρος. Pyrenæus mons*, quam Prudentius contrahit Hymno de S.Fructuoso, déque sociis Martyribus:

Terrarum populi Pyrenæarum.

Mariana lib.1.c.14. Pyrenæos montes ab cœlesti igne denominat, consuli potest.

NEC MITIS IBERVS.] Lati in spectaculo triumphantium fluuii. Ouid. in primo:

Hic est Euphrates præcinctus arundine frontem:
Cui coma dependet cærula, Tigris erit.

Item li.2.de Ponto Eleg.1.Prop.li.2. Eleg.1.

Aut canerem Ægyptum, & Nilum, cùm tractus in vrbem
Septem captiuus debilis ibat aquis.

Simile in triumpho Scipionis decoramen fuit Iberus, quem diuersos fluuios receptos mari reddere canit Poëta,

Cùm simul illidit ponto, quos attulit, amnes.

Amnes isti Serabis, Duria, Sucro, Mela l.2.c.6. Mariá. V.l.3.c.18. Quo versu *αἰνιγματικῶς*, Silius feruentes ipsius Iberi æstus. Strabo li. 12. *Τὸ δὲ Ἴβηρος ποταμοῦ καινόν, καὶ ἴδιον φησὶν εἶναι· πλημμυρεῖ γὰρ ἐνίοτε χωρὶς ὄμβρων, καὶ χιόνων, ἐπειδὰν τὰ Βόρεια πνεύματα πλεονάσῃ. Αἰτίαν δ' εἶναι τὴν λίμνην, δι' ἧς ῥεῖ· συνεκβάλλεσθαι γὰρ τὸ λιμναῖον ὑπὸ τῶν ἀνέμων: Nouum autem, & peculiare quippiam ille de Ibero fluuio refert: eum aliquando exundare nullis imbribus, aut niuibus, cùm Boreæ frequentes flant. In causa esse paludem per quam fluit: nam à ventis aquam palustrem simul eiectari.* Strabonem recipit Eustathius. I ad Pomponium Melam lib.2.c.6. Hanc igitur paludem *amnis* appellatione comprehẽdit Poëta, sicut & flumen Sanga Iberi caput quod in mare trahit. Plin.li. 4.c.20. *Flumen Sanga portus victoriæ Iuliobrigensium. Ab eo loco fontes Iberi X L. M. passuum.* Ventis tandem iratior Iberus, & palustris aquæ commistione vberiùs exundans pictus erat sese ponto illidens non absque impetu, vtut repræsentari potuit; ideo *Nec mitis.* Vt verò reges, ducésque captiui maiestatis ponebant insignia: sic notabile est amnes ipsos ad tristitiæ, & captiuitatis effigiem fuisse compositos, puta fractis cornibus. Claudian.li.3.de Laud. Stiliconis:

— captiuáque flumina ferrent:
Huic Libyci fractis lugerent cornib. amnes.

Ouid.li.4.Trist. Eleg.2.

Cornib. hic fractis viridi malè tectus ab vlua

Decolor ipse suo sanguine Rhenus erat.

Martial.lib. 7.Ep.6.

Fractúsque cornu iam ter improbo Rhenus.

Aliter pinxit Iberum Silius studio nouitatis,&rei rarioris.Pinxit,inquam, velut indignabundum, & captiuitati obluctanté.Præterea victus, & à Scipione triumphatus Iberus delet Annibalis probrum alibi iactum in patruum,patrémque Africani:

— errat vterque

Nomina nostra tremens,& ripas seruat Iberi.

Quemadmodum verò non omnem ornatum captiui ponebant,sed in veste erant pretii alicuius:sic & fluuiis quandoque addita gratia.Florus li.4. cap.2. testatur Cæsarem Rhenum , Rhodanúmque & captiuum ex auro Oceanum in ferculis transtulisse.

Sed non vlla magis mentésque oculósque tenebat,
Quàm visa Annibalis campis fugientis imago.
Ipse astans curru,atque auro decoratus & ostro
Martia præbebat spectanda Quiritibus ora.

SED NON VLLA MAGIS MENTESQVE, OCVLOSQVE TENEBAT, QVAM VISA ANNIBALIS CAMPIS FVGIENTIS IMAGO.] *Annibalis* perpetuo tenore Silius.Veteres quandoque verso modo.Ennius Scipione: *Qui propter Annibalis copias considerant.* Idque modulatius puto: nam contractum est ex *Baal*, vnde & versa vocalis e semper producitur *Belus*, vsus tamen nos diuertit.Adi Gell.l.4.c.8.Solitabant Romani deuictorum regum qui vel deuixerant, vel diffugio salutem quæsiuerant, imagines ex argẽto laboratas in triumphis ostentare. Plin.lib.33.ca.12. *Iam enim triumpho Mag. Pompeij reperimus translatam Pharnacis, qui primus regnauit in Ponto, argenteam statuam. Item Mithridatis Eupatoris.* Neutrum vicerat; sed quorum nepotes domuerat, visum est magnificum auorum imagines triumphare. Nota Plinium *Eupatoris statuam argenteam* facere: contrà Mithridaticis Appianum *auream*: sed à pectore disertim: subiectiorem ergo partem ex argento fecero cum Plinio. Bulengerus tamen vir doctissimus Commentario de Triumpho legit: Ἀπὸ στηθῶν, non ἀπὸ στέρνου. Verba Appiani sunt; Εἰκόνα ὀκτάπηχυν ἀπὸ στέρνου χρυσῆν παρεῖχε: *Duxit* (in triumphum) *imaginem octo cubitûm à pectore ex auro.* Pars ea,vt spectabilior, fuit è metallo meliore. In eodem Pompeii triumpho comportatæ fuêre quoque *fugientium* imagines: Τῶν δ' οὐκ ἀφικομένων εἰκόνες παρεφέροντο Τιγράνους καὶ Μιθριδάτου μαχομένων τε, καὶ νικωμένων, καὶ φευγόντων. *Eorum, qui non aduenerant effigies comportabantur, Tigranus ac Mithridatis pugnantium, victorum, fugientium.*

IPSE ADSTANS CVRRV.] Quo celsior,sublimiórque foret.

— stantes in currib. Æmilianos.

Prud.lib.2.contra Symmachum:

— stantésque duces in currib. altis.

Tzetzes Chiliad.13.c.461. Ὅπως τὸν θριαμβεύοντα ἐφ' ἅρματος ἱστῶσι: *Vt triumphantem in curru statuant.* Triumphans enim pene sibi subuectum habebat, quidquid in pompa trahebatur. Naso 4. Trist. Eleg. 2. de Germania triumphata:

Et ducis inuicti sub pede mœsta sedet. Deinde:
Hos super in curru Cæsar victore veheris
Purpureus populi rite per ora tui.

Hos super, reges captiuos, duces, lacus, montes, amnes effictos. Item:

Illa ducis facies in curru stantis.

Sedenti tamen triumphanti, *sella curulis* seruiit, quam inter ornamenta triumphalia ponit Liuius lib. 30. Dionysius lib. 3. Prudent. contra Symmachum:

Post trabeas, & eburnam aquilam, sellámque curulem.

Tam sublimis autem erat imperator, vt stanti, quàm sedenti propior videretur: ex qua specie multi scriptorum *stantem* dixere. *Currus* ipse auro exsplendescebat. Philostratus: Ἐς τὴν χρυσῆν ἅμαξαν, ἐφ' ἧς οἱ βασιλεῖς τὰς ἐκ τῶν πολέμων πομπὰς πομπεύουσιν. *In aureo curru, in quo reges bellicas pompas pompaticè ductant.*

ATQVE AVRO DECORATVS, ET OSTRO.] Aurum enim vel in veste, vel in corona. In veste sparsim contextum fuit, Tota quandoque vestis ex auro. Plinius libr. 33. cap. 3. *Tunica aurea triumphasse Tarquinium Priscum Verrius tradit.* Scipio sparsa auro veste triumphauit, cuiusmodi χιτῶνα πορφυροῦν χρυσόσημον *Togam purpuream aureo clauo.* allatum Tarquinio libr. 3. Antiq. Rom. autor est Dionysius. De Scipione Appiano credimus in Ibericis, quem morem patriæ sollemnem vocat: Ἐσταλται δ' ἐς τὸν πάτριον πορφύρᾳ ἀστέρων χρυσῶν ἐνυφασμένων. *Patrio more ornatus erat purpura intextis aureis sideribus. Ornatus est more patrio purpura stellis aureis intexta.* Nasonem illo:

Quatuor in niueis aureus ibis equis.

huc facere puto. Item Plin. lib. 9. c. 36. *Omnémque vestem illuminat* (purpura) *in triumphali miscetur auro.* Verùm amabo aurône corona triumphalis fuit insignis, an lauro? Cuderer auro Dionysius Halicarnass. li. 3. cui inter ornamenta à Tyrrhenis Tarquinio delata *aurea corona* censetur, subdítque eum ornatum habitum fuisse cæteris regibus, consulibúsque præter coronam togámque pictam πλὴν ὅταν ἐκ πολέμου νίκην καταγόντες θριάμβου παρὰ τῆς βουλῆς ἀξιωθῶσι: *Nisi cùm ob belli victoriam Senatus arbitratu triumphant:* tunc scilicet aurea corona splendent. Liuius etiam indicat auream fuisse triumphalem coronam libr. 30. *Ibi eum* (Masanissam) *primum regem appellatum, eximiisque ornatum laudibus, aurea corona, aurea patera, sella curuli, & scipione eburneo, toga picta, & palmata tunica donat* (Scipio) *Addit verbis honorem, neque magnificentius quidquam triumpho apud Romanos, neque triumphantib. ampliorem eo ornatu esse.* Gell. lib. 5. cap. 6. *Triumphales coronæ sunt aureæ, quæ imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. Id vulgo dicitur aurum coronarium. Hæ antiquitus è lauro erant: post fieri ex auro cœpta.* Appianus in describendo huius Scipionis triumpho: Ἔστεπται μὲν ἀπὸ χρυσοῦ, καὶ λίθων πολυτιμήτων. *Coronatus est auro, & lapidibus pretiosis.* Zonaras

tom.2. Τὸν στέφανον τῶν λίθων τῶν χρυσοδέτων; *Coronam è lapidibus auro illigatis.* Profectò, si rectè putabimus, lapilli non quadrant in lauream. Adiuuat Marc. Tull. li.15. ad Att. epist, 17. *Videtur Brutus noster iam vel coronam auream per forum ferre posse,* Non vt rex, cuius cùm nomen odiosum Romæ, tum insigne fuisset intolerandum: sed *coronam auream per forum ferre posse* videbatur, vt triumphator cæso I. Cæsare, cæso perpetuo Dictatore, ac prope tyranno. Adiuuat & ratio: nam si primo muros hosticos scandenti præmio est *aurea* Polyb. in 6. Τῆς δὲ πόλεως καταλαμβανομένης τοῖς πρώτοις ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβᾶσι χρυσοῦν δίδωσι στέφανον; *Capta iam ciuitate primis qui in murum, euaserant, coronā auream dat:* si iis, qui singularem in dimicando operam contulere, datur *aurea*, quod ex Liuio loco non vno liquet, & Plin. lib.33. c.1. cur *aurea corona* triumphanti inuidetur? Nihilominus seriò dicimus triumphantem capiti impositam habuisse coronam è *lauro* ex vetere instituto fide Gellii, & Tib. lib.2. Eleg.5.

Ipse gerens laurus lauro deuinctus.

Nec prorsus desitum morem veterem Impp. temporib. luculentè docet Naso li.4. Trist. Eleg.2.

Tempora Phœbea lauro cingentur,

Ioq. *Miles,* Io, *magna voce,* TRIOMPHE *canet.* Lib.3. de Ponto Eleg.4.

Quid cessas currum, pompámque parare triumphis
Liuia? rum:
Prome quod iniicias humeris victorib. ostrum
Ipsa potest solitum nosse corona caput.

Age verò vbinam scriptum solitaſſe Tiberium sibi capere in caput coronam *ex auro*? Dicam vbi ex *lauro*. Tranquilli cap.69. *Tonitrua tamen præter modum expauescebat: & turbatiore cælo nunquam non coronam lauream ceruice gestauit, quòd fulmine afflari negetur id genus frondis.* Idem tradidit Plin li.15. ca.vlt. Dio li.37. de Pompeii priuilegiis: Δαφνηφορεῖν τε αὐτὸν διὰ πάσας τὰς πανηγύρεις, καὶ τὴν στολὴν τὴν μὲν ἀρχικὴν ἐν πάσαις, τὴν δὲ ἐπινίκιον ἐν τοῖς τῶν ἵππων ἀγῶσιν ἐνδύνειν, *Laurum gestare ipsum in omnib. ludis publicis & stolam principalem, triumphalem autem in Circensibus indui.* Hoc ex loco in Velleio ita reponit ἀοιδιμώτατος I. Lipsius (& hodie vbi positus ipse? vixit, deuixitque Deo, quo nunc etiam viuens gaudet anima Iusti æternúmque triumphabit) *Vt ludis Circensib. corona laurea, & omni cultu triumphantium vteretur.* Iosephus li.7. Antiq. Iud. c.14. Zonaras tom.2. Plut. Romulo, Tertull. lib. de Corona militis ca. 12. Plin. li.15. c.30. Cypria lauru omissa, & Mustacc, *Delphicam,* inquit, *æquali colore viridiorem maximis baccis, atque è viridi rubentibus. Hac victores Delphis coronati, & triumphantes Romæ.* Ibidem: *Ex ea* (lauru cœlesti iam sata) *triumphans postea Cæsar laurum in manu tenuit, coronámque in capite gessit, ac deinde imperatores Cæsares cuncti.*

Et dubitamus adhuc lauro redimire triumphum.

Enimuero distinctu duûm coronarum verum indipisci erit. Coronam vnam è *lauro* impositam capiti habuit triumphans: alteram ex *auro* minister publicus illi in curru superstans gestabat. Integrè allegatus Zonaras clarè docebit, vnáque modum, ac finem: Οἰκέτης μέντοι δημόσιος ἐπ' αὐτοῦ παρωχεῖτο τοῦ ἅρματος τὸν στέφανον τῶν λίθων τῶν χρυσοδέτων ὑπὲρ αὐτὸν ἔχων αὐτοῦ, καὶ ἔλεγε πρὸς αὐτὸν, Ὀπίσω βλέπε, τὸ κατόπιν δηλαδή, καὶ τὸ ἐφεξῆς κατασκόπει τοῦ βίου, μηδ' ὑπὸ τῶν παρόντων ἐπαρθῆς,

ἐπακτῆς καὶ ὑπερηφανεῖν! Vnus item publicus minister in ipso curru vehebatur, coronam auream gemmis interpolatam supra caput eius tenens, & retro videre iubens, quo monebat vt reliqua vitæ curriculum prouideret, nec eo honore elatus superbiret.

Pluribus hoc docebamus in foliis socordiâ perfidiâque** discerptis ac dissipatis.

Qualis odoratis descendens Liber ab Indis
Egit pampineos frænatâ tygride currus.
Aut cum phlegræis confecta mole Gigantum
Incessit campis tangens Tirynthius astra.
Salue inuicte parens non concessure Quirino
Laudibus, ac meritis non concessure Camillo.
Nec vero, quum te memorat de stirpe Deorum,
Prolem Tarpeij mentitur Roma tonantis

QVALIS ODORATIS DESCENDENS LIBER AB INDIS] Ad Erythræum mare potissimum *odorata* est *India*, & diuersis amicta aromatis, eoque tendentes Caucasi cacumen cinnamomi prouentu famosum est Photio c. 241. & Philostrato in Apollonij vita. Atqui vt ab *Indis odoratis Liber* Sino triumphauit: ita eius triumphum appellitat *Erythræis* Martial. l. 8. Epist 26.

Indos autem detriumphauit primus mortalium triumphator Liber, Macrob. lib. 1. Sat. 18. *Huic Liber Pater bellorum potens perhibetur, quod eum primum ediderunt auctorem triumphi.* Ideóque *Liberum* ipsum Θρίαμβον indigitarunt. Etymologicon Auctor: Λέγεται δὲ καὶ Θρίαμβος ὁ Διονύσιος, Plut. in Marcello, & Suidas.

EGIT PAMPINEOS FRÆNATA TIGRIDE CVRRVS] Tigrim vt currui subiuges, domitanda prius, ac cicuranda: hoccine factum credibile? Curtius lib. 9. *Leonésque raræ magnitudinis, & Tigres: vtrumque animal ad mansuetudinem domitum.* Manil. lib. 4. *Exorare Tigres*, Ὄσα ἀναφροδίτως. Idem in Apotelesmatis.

Ille tigrim rabie soluet

Martial. lib. 1. Epigr. 105.

---- Improbæque tigres
Indulgent patientiam flagello.

Idem Epigr. 18.

Lambere securi dextram consueta magistri
Tigris ab Hyrcano gloria rara iugo.

Virgil. in Ciri:

Et validas docuit vires mansuescere tigris.

Auræ à Baccho compressæ geminos ὑπὸ σπήλυγι positos aluit tigris. Nonni. lib. 48. Mansuerunt ergo tigres plus vice simplici. Quid postea? Liber ne currui abiunxit tigres? Iugales liberi leones facit Suidas: Λέγεται δὲ καὶ Διόνυσος Θρίαμβος, διότι ἐπὶ θηρῶν, τουτέστιν ἐπὶ λεόντων βέβηκεν, οἷον θρίαμ-

βος. Namque θῆρα λέγουσιν ἐξαιρέτως τὸν λέοντα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα κατ' ἐξοχὴν ὀνομάζουσι, ait Galenus lib. ὅτι, τὰ τῆς ψυχῆς ἤθη ταῖς τοῦ σώματος κράσεσιν ἕπεται. Idem verbatim tradit Etymologus addito: τῷ γὰρ ἅρματι αὐτοῦ λέοντα ὑπεζευγμένον φασιν. Serio tamen *tigres* Baccho iugales ex instituto Daphnidis dat Maro, Ecloga 5.

— Armenias curru subiungere tigres
Instituit Daphnis, thiasos inducere Baccho,
Et folijs lentas intexere mollib. hastas.

Item Aen. 6.

Liber agens celso Nyssæ de vertice tigres.

Quo loco cum Hercule, & libero Poëta Aug. Cæsarem contendit, vti hoc Scipionem Silius, & Pompeium Plinius lib. 7. c. 26. Sidonius Apollinaris carm. 22.

Forte sagittiferas Euan populatus Erythras
Vite capistratas cogebat ad essedа tigres.

Martialis lib. 8. Epigram. 26.

Nam cum captiuos ageret sub currib. Indos
Contentus gemina tigride Bacchus erat.

Ouid. lib. 1. Amor. Eleg. 2.

Talis erat domita victor Gangetide terra:
Tu grauis alitibus, tigrib. ille fuit.

Silius iterum sui non dissimilis lib. 15.

Captiuo Liber cum signa referret ab Euro,
Caucasea currum duxere per oppida tigres:

At sui non similis Ouid. lib. 15. Metam. *Lyncas tigrib.* supponit.

Victa racemifero Lyncas dedit India baccho.

Item Maro:

Quid lynces Bacchi variæ? —

Turbant qui *Lyncas* à *Tigrib.* non disseparant: sunt enim lynces: genere luporum indicinam faciente Marone, & Ouid. l. 3. Metam.

Quem circa tigres, simulacráque inania lyncum
Pictarúmque iacent fera corpora pantherarum

Quid quod Plin. l. 8. c. 2. *elephantos* triumphanti *Libero* subiugat?

AVT CVM PHLEGRAEIS.... CAMPIS] Par hoc triumphantum disticho quoque versu clausit lib. 8. Epigr. 78. Martialis.

Quos cuperet Phlegraea suos victoria ludos,
Indica quos cuperet pompa Lyæe tuos.

De *Phlegraeis campis* prodictum,

SALVE INVICTE PARENS NON CONCESSVRE QVIRINO.

LAVDIBVS, AC MERITIS NON CONCESSVRE CAMILLO] Scipionis *laudes ac merita* tibi digerit Val. Maximus lib. 4. cap. 4. *Maxima eius merita parib. ornamentis decorare conati sunt. Voluerunt illi statuas in comitio, in rostris, in curia, in ipsa denique Iouis Opt. Max. cella ponere: voluerunt imaginem eius triumphali ornatu indutam Capitolinis puluinaribus applicare: voluerunt illi continuum per omnes vitæ annos consulatum, perpe-*

tuimque dictaturam tribuere. Quorum sibi nullum neque plebiscito, neque senatusconsulto decerni patiendo, pene tantum in recusandis honoribus se gessit, quantum gesserat in emerendis. De Quirini, Camillique *laudibus ac meritis* sonat omnis pene memoria: nil delibamus: nam cum Silius Italicus in expingendo Scipionis triumpho verborum fuerit parcissimus, ego quoque manum de tabula.

φιλαληθῶς τὰ πάντα, φιλαιτίως δ' οὔ.

SYLLABVS RERVM

QVÆ IN COMMENTARIO.

CONTINENTVR.

ABdere se castris, non Addere, 248. 672
Abella, 371. 372
Abitare, pro agitare 328
Abiunctos, pro adiunctos 381
Abrennius 682
Abyla, & alyba coſomnæ 230
Acarnanes 657
Acarnam cur fronte minor 105
Acca Solymi mater, Satrici vxor 389
Accedere syluis, 345
Acerbare 407
Acerrarum exitium 502
Acesta 584. 601
Acestes 598
Achates gemma vbi 602
Achillis parens, & clypeus 293
felix Homero præcone 278
Acis 601
Aclides 131
Ac liruum, pro aliruum 535
Acragas 598
Acris, non atris 216
Acrisionæa tecta 55
Actæon 500
Actus, us an latij vox 421
Ad, pro & 49
Aditare, pro agitare 337
Aditus, pro aditúque
Adspicit, pro accipit 572
Aduersa mens, non auersa 96
Aduertere, non aduenere 31
Aduocat. non auocat 419
Æ damnata in his Cadmeus, dedalæus, &c. 346
Aea 218
Agypti vber 25
Aegitæus ager 660
Aeneæ equi 314
Aeoliæ, Vulcaniæ, Hephæstiades 588
Aeolus cur ventis rex 588
Aequicola rura 346
Aequus consul quis 540
Aër priore correpta 688
Aesis 359
Aestas, pro aetas 134. 143
Aetoli reges 474
Aetas tirocinij 75
Affixus cœlo animus, non homo 307
Africanus an primus à victoria cognominatus 347
Agenor
Agi secundis per quam Lariné 468
Agna lupum vt capiat 265
Agri modus quis Romanis 302
Ἄγκαυρον. 205
Agylle 361. 204
Aiacis gradus 573
Aiax Oileus 625
Alabis 603
Alba 367
Albexia scuta 364
Albi tauri 358
Albula, Tibris, Anio 27. 148. 51. 330. 358.
Albus color in veste 646
Alexandri M. ætas 565
Ammonis filius 568. deo irrisus. 569
Alexandria Aegypti 568
Alis, pro Armis 396
Allife 518
Almone lauatur Cybele 344
Alpes 108. 143
Aceto maceratæ 154
Alpheus 586
Alsium 362
Altè, pro antè 341
Alternis imperium, quorum 3
Alueo, non aluo 510
Alui, non alni 308
Amastra non est Amastris 608

Ambracia 659
Ambrones 426
Amentatæ, & ansatæ hastæ 535
Amentare 621
Ammonis gemma quæ 681
Ammonis habitus, sacerdotes, numerus 101.102
Ammonis templa 155.156.157.158
Ammonis glebæ cur dites 158
Ammon proprium viri 524
Amnes in antris 335
Amyclæ in Italia 369
Α'μφίλωψ 205
Anactorium 658
Α'ναδυομένη, Venus 342
Anagnia 349
Anagnus 631
Ancon, anon, aulon 356
Angues ex hominibus 93
Anguitia 365
Anhelatus 619
Animantes cur primæ peste tangantur 633
Animis, non armis 503
Annibal.
veneno sublatus 178
vbi sepultus 577
procella depulsus Roma 512
quantus nat. iurarit in Romanos 13.14
vbi 13
dux ab exercitu & senatu 23
vnquam ne vulneratus 46
Dianeo pepercit 51
seruus 578
de coelitum prosapia 198
Paulum tumulat 419
dolis pugnat 306
hastam misit intra Romana mœnia 516
eius parens 13
sacrum caput, 318. virtutes militares, 28.29
Accisæ copiæ 342
crudelitas 460.503
Annibali an missum supplementum 341
Antelucanæ cœnæ 448. 449
Antæi σκιλλῶν quantus 119
Anthus terræ filius 104
Antenor 491
Antro piari 335
Antrum vaticinum 495
Anubis tutela 628
Annuli an equitum dumtaxat 477
qua mensura cartaginẽ deportati 477.478
Antiphates 569.582
Anxur, Anxurus Iupiter 349
Apiculæ conficiant mel, an confectant. 69.70.71
Apum nubes prodigiosa res 380
Apium vna 78
Apollo Troianus 495
Aponus fons 508
Appenninus 78
Apri mortui dentib. vrumtur crines 40
Apulia, daunia 187
Aqua piantur somnia 335
Aqua primitus libata 297
Aquæ oculis viles 484
Aquæ medicatæ 513
Aquila fœtus exploratrix 419
Aquila perdita aquilifero moriendũ 248
Aquila Rom. in texto 248.249
Aquilæ veneratio. 248
Aquileia 377
Aquis immori cur auersabile 196
Aquis sepelire 554
Arantur vineta 511
Arat 141
Aras tangunt iurantes 556
Aratores Romani 52
Arretium 213
Arbor Deus 237
Arcus, pro artus 605
Archimedis reperta 616.618
Ardeates curatores templi veneris 54
Ardeatum colonia sagunthus 55
Arenarum montes volatiles 155
Arethusa 586
Arganthonij ætas 136
Argyripa 189
Argus 192
Aries 257
Aristæus 243
Arma admordere, non Arua 402
Arma figere 330
Artabri an bellaces 130. 131
Artefiæ specus 487
Aruisia vina 299
Asculi nobilitas 357
Aspera ad hæc, non aspara. 199
Astus Pœnorum 423
Aspis eadem, quæ clupea 116
Astriferi feruores, non æstiferi 633
Astutum equi 127
Asylo infames Romani 454
Atella 444
Ater, non Acer 549
Athenæ dedere leges Lacedæmonijs, & Romæ 565
Athenienfium sepeliendi ratio 555
naufragum 612
Atheorum ratiunculæ 520.521
Atina 349
Atque .i. illico 242
Atra vulnera quæ 251

Α'γνε ταε 355
Attenti, pro & cantu 669
Attonitis, non attonitus 441. 602
Atys 523
Aude, pro Auide 369
Auella 486. 487
Auernus 634
Aues ὀδυλγοὶ 575. 10
Aufidus 621
Augmentare 462
Augusta quæ 259
Aula .i. specus, stabulum 366
Aulocrene 323
Aurea arma 348
Aureæ catenæ captiuorum 314
Aureis vnguis exuuiæ 27. 28
Aurifodinæ exitiabiles 620
Auritæ naues 542
Α'υπολιξεῖ recantata Poëtis
Auspitijs sinistris pugna non abstinuere Romani 358
Α'φλαςον ad puppim 613
Αφροδίτη 342

B

Bacchus primus triumphauit 353
currū eius quæ trahant animantes 353
Bætis oliuifer 138
Bætis Tartessus dictus 136
Baianisinus præstantia 484
Baiæ tepentes cur 484
Baijs vnde nomen 484
Balari, & Balarus 133
Baleares Rhodiorum caloni 131
Balearium armatus 220
Ballista cur Phoeaïs 35
Barba humum verrere 541
Barce arida 64
Barces conditio 181
Battus Cyrenes conditor, elinguis, & c. 317
Bartulum 373
Bauli 489
Belgæ. britani, Galli conuinarij
Belgicus canis 418
in Bella, non in colla securim 235
Bellantis somnum, non Bellantem 308
Bellantur 65
Bellua cetus
Berenice 116
Bononia 376
Box 158
Boues præmia fortium 655
Boues spargunt incendia 306. 307
Britannicus canis 418. 419
Brundusium 374
Bruti patria 344
Brutij 443
ab Annibale deficiunt 444
Brutus Cos. 564
Buccina, an tuba diuisæ vigiliæ 676
Buxentum 133
Buxentus, Pyxus, non Pyxis 375
Byssus è folijs, ramis, florib: 247
Byzantia, pro Buxentia 321. 323

C

Cadauera Romæ antiquitus cremata 551. 552
Cadauera canib. obiecta 553
Cadmei, Cartaginienses 6
Caduceum & hastam, an tesseram Cartag. miserunt Rom. 82
Cære 361
Cæsi, non teli 228
Callaicum aurum 83
Calpe 230
Calydon 660
Camarina 596
Camilli laus 52. 564
Campana vrbs, Capua 458
Cannensis clades quanta 439
Cantabri fortes 127
Cantant in cruce 27
Cantandi serpentes ratio secretior 365
Cantare ante pugnam 425
Cantare telum, morbum, vulnus 228
Canysij perfugium 431
Capita cæsorum ostentare, condire 172
Capitolium, arx 461
quando incensum, & reparatum 152
Captiui, haut redemti 442
Cappadocum equi trimi 134
Capreæ, Teleboæ 311. 312
Capua à capite, vel campo 447
Capuani diu fidi Romanis 447
Capyes genus 456
Capys capuæ conditor 456
Carchesium poculum 462
Carentes feruore, non calentes 289
Carmenta 374
Carmentalis porta 289
Carmine, non Cardine 25
Carnifices pedes 21
Carpessus 137
Carpo quid 86
Cartaginiensib. αὐτονομία relicta 346
arma ademta, vectigal impositum 347
Cartaginis ciuis 393
Cartago quandiu steterit 82
Cartago Noua, 652. 653. capta 653
Carteia, an Tartessus 136. 137
Casaubonus laudatus 374. 13 28
Casilini obsidium 503
Casilinum nebulosum 174

Caſſandræ vitium oblatum 657
Caſpernla 352
Caſus, pro feſſus 584
Caſtor, & Pollux 573
Caſtrum inni, caſtrum nouum 343
καλαίτυξ. 214
Catana, non catina 595
Cateia 111
Cauentes, non Pauentes 650
καυλιόδυς 41
Caulon, & caulonia 609
Celtæ 328 ſæpe Romanis inimici 446
Celtiberi vnde, 69. perfidia, 560
Centurionis inſigne 250
Centuripe 598
Cephaloedias 605
Ceraunia 230
Cercinna 125
Cerui è ligno 434
Ceſſatus 238
Ceſpiticius tumulus 329
Cele 606
Cethegorum habitus 376
Chriſtum an Brutii flagellauerint 443.444
Ciceronis eloquentia, 350.351. genus 350
Ciconum flumen 375
Ciluius, an Cilinus 289
Cimmerion ſpeluncæ 487
Cinctus, non cunctis. 547
Cingulani 416
Cirrha 101
Citos curſus, non Vagos 596
Clamare aliquem, & clamatus 498
Clamare ſocios 431
Clauis 319
Claudii ex Regillis, 352. cur Amyclæi 673
Claudiorum laus 223
Claudius cœcus 565
Clitomnus 358
Clypea, quæ aſpis 116
Cocalides 584
Cœlum fatigare quid 241
Columna doctiſſimis 267
Cohortans, pro cohortes 583
Cometæ portentum 42.381
Conca vicem tubæ 619
Condire cadauera 553
Conſiſtere cum quarto caſu 679
Cononeus 662
Coſſ.noni domo in Capitolium ducebantur 272
Coſſ. ve alterius imperitauerint 383
Contemtione non contentione 203
Conuiuium honeſtiuſne ſympoſio 448. 449
Co[illegible]ium 368
Corinthus 586
Coritus 213
Corona triumphalis ex auro, an ex lauro 351. 352.
Corouant, pro decorant 523
Cortona 361
Cor piloſum 134
Coryti 687
Coſſira 608
Couinus
Crania pro poculis 554
Crates clypei 238
Crepitantes cetræ
Crepuſculi deſcriptiones 205
Creni 366
Crimina, non cornua 685
Crinib. templa verrere 279
Crinis quib. diis votus 171
Crinis Sueuus qualis 215
Criſpini Coſſ. mors
Criſta gallcæ triplex, quadruplex, nulla 214.
Criſta equina 355
Croton lata, an alta 445
[illegible] cadauera 555
Cruor è ſolo prodigialis 208
Cum ablatiuo modi datum 330
Cum, pro cui 466. profluam 666
Cumæ 370
Cumarum origo 482. 483
Cunctati 301
Cuniculorum inuentum 361
Cupra quid 366
Curij temperantia 564
Currus triumphantium 347
Curſu, non curru, 319. non curſim, 566
Curſores Romanorum è qua gente 443
Curuatis vndis adſertum 42.43
Curulium materies 363
Cyanea ſaxa 617
Cyclades vnde dictæ 42.43
Cygnorum canor 470
Cyllius, & Cyllenus Mercurius 313
Cyrene quorum colonia 117
Cyziens 502
κῶα Caua 343

D

DAx, daï, daſæ, daſi, dahæ, dahi, dacæ, daci, an iidem? 566. 567.
Dabunt pro dabis 186
Damnum, rectum eſt
Danaë conditrix Ardeæ 55
Dauni 566
Decius à vinculis liber 468
Decolor 468

Decumanus fluctus 591
Degrumari 513
Deiectæ valles 181
Delphinus Arionis
Densere, pro densare 628
Deos excedere, inominale est 79
Δεραγχής 560
Detersit pro detorsit 226
Dextrà, pro dextram 222
Dexteræ visus in precando 83
Dexteram osculari 341
Diana falcelis 607
Diana Capiensis, & eius carchesium 462
Diana Perasia 218
Diana Thoantea 199
Diana dictymia 687
Dianæ fons 602
Dianæ Zacynthæ templum 51
Dianæ templum Romæ 522. 523
Dictator pedes in agmine 286
Δίκω 626
Didita, non dedita 24
Dido an cognorit Aeneam 82
Didonis æstus 334
Dies nefasti 58
Carpebátque Dies vrbem. non Quies 86
Diespiter 399
Dij separatis ædibus, ac cellis 50
Diomedes 529
Diomedis campus 385
equi 551
Diomedea necessitas 529
Dipsades 225
Discingere 294
Discordare 318
Discus 626
Disijcit, non discidit 580
Diuersa, non demersa 66
Diui Siculorum qui 613
Docebas, non iubebas 343
Domitiani laudes 150. 151. 152
Domitianus radiatus 152. 153
Domitianus seruatus à flammis 150
plures liberos non habuit 153
Dono, non Nodo 64
Dorydrepanum 616
Δουρητικός 166
Drepane, 608. V. Zancle.
Druentia 142
Duillij statua, & quotidianus triumphus .284

E

E Pro & 369
Ebusus, Pitiusa 130
Edonnis vel Edonis 201
Egeria cur immitis 183
Electri genera 27
Elephanto ignis terror est 411. 412
Ἐλευθεριαῖος Iupiter 356
Emblemata 637
Emeritum plectrum
Ἐμμανέως, ἐπιπέως 167
Emporiæ, emporium 131. 132
Enna 605
Ennius Messapius, animosus 502
Ἐναφιασαὶ κωνὶς 555
Entella 598
Ἐπαλσμένους, pro ἐφαπτομένους 122
Ἐπιασμένοι 245
Ἐποςραμισμός. 508
Ephyre 586
Eques primum in pugnam, tum pedes 178
Equi leuissimi 134
Equis carissimi Domini 437
Equino lacte, caseo, sanguine qui vsi 130
Equorum ex au a ætas 134
Equus otij symbolum 83
Equorum aures subrectæ 436
Ericusa 602
Eridanus, idem qui Padus 193
Erycina 621
Eryx 597
Est pro vesta, 398. iterum restitutum 502
Et ducti arcus non educti 66
Et fusi pro Effusi 106
Et huic pro inic 508
Ercretetum, non Eteretum 583
Euallet, non Enallet 664
Euenium, pro huc ventum 514
Euganeis oris 491
Euslecrat 575
Euripus 594
Eurotas 264
Eurymachus Penelopes procus 67
Ex, pro & 474
Exanguis P. R cur 454
Exercitus integri aduersis vulneribus concidere 245
Excubiæ tripartitæ, an quadripartitæ 294 295
Excussi amentes rectè 93
Exsilati 376
Exin, pro exul 319
Exin consulto, pro ex inconsulto. 337
Expecti enses 501
Expertor vox nihili 508
Extegebant, pro extergebant 214
Exuberans, expunctum 11

F

FAbius ab Hercule 58 inuidus 281
an equos spectarit, 129. liberalitas

Iuno culta Ianuolj 344
cur infesta varroni 419
Iuno Sospita 547
Iunonis templa 435
Iupiter sator æui, 399. ἀλιμάλιος 282
Tonans fulminator, vltor 517
αἴθριος 517
Iurant patres filium, filij patrem 436
Iusso pro iussero 491
Iusti cibi 633
τ᾽βλα, non τ᾽λα 586
τ᾽περισθμῆσαι, & ὑπερμολχεῖν 505

L

LAbici 240
Laboriæ 571
Lacrymæ magnorum ducum 638
Ladon anguis 216
Lælij laudes 613
Læstrigonum rupes 304. diritas 582
Læua cur annuli gestati 477
Lamus 369
Lancea olim cuiusmodi 543
Lanuuium, non Lauinium 344
Lapis omniparens 359
Lapit, quod felat inijcis, & alibi 575
Latiaris Iupiter 281
Lati clauiæ repertum 103
Latini parentes 214
Latij cineres, vel Troiæ 343
Latijs modis, pro latis 502
Latios, non late 344
Latinum vnde 672
Lauinia zelotypa 337
Laurum in grenio Iouis 646
Legatis vbi datus à Romanis senatus 273
Legib. pro sedib. 151
Λεοντίνοι 536
Leontini campi 593
Leonum pugna, 90. stimulus in cauda 217
Leptis 118
Lethe in Hispania 28
Lethum perdere quid 267
Leucate, Ithace, &c. 663
Libamina olim aqua, lacte, &c. 296
Libonum nobilitas 232
Libyssa in Bithynia 577
Lictores an purpurati 406
Lictores Brutij Lucani Picentes 443.444
Lignea bos inita 360
Lilybæum 589
Ligures in Sicilia 583
Lineus armatus 120
Linum laudabile 133
Linternum 283.370
Lyare 588
Lipsius 100.120.216.251.187
Liguentib. non linguentib. 198
Liquescens fama 329
Liquentis prima breuiore 608
Liris 350.358
Lixus 118
Locricum Italis cognati 445
Loquentia saxa 660
Lotinæ tibiæ, & vaginæ 367
Lotio putri lauerunt Hispani dentes 117
Lotus dulcis, edulis, potabilis 123.124
Lucetius 399
Lucini laus 486
Lumine primo, non limine 338
Luna fluxus, refluxusq. causa 106
Lunæ portus 362
Lupi prodigiales 534
Luxi ferrei 616
Lupi sectantur odorem 417.418
Lycia à lupo 444.445
Lydus, & Tyrrhenus fratres 203.204
Lyricem domitianus 158
Λύκη inde lux 205

M

MAcras, pro Mucras 373
Mæandri, Marsyæq. miracula 367
Mæcenatis genus 416
Magna anima, non Magnanima 248
Magnetis vis quib. sistatur 119
Malta Ennij 78
Mamertini, qui Messenij, & Zanclæi, 55. 595
Mane venandum 417
Mandonius 133
Manes, pro nitores 381
Manus decisæ quib. pugnatorib. 626
Marcellus gladius imperij 591
quoties in hostem pugnarit 613
ejus miritas, 638. consulatus 591
opima 19
qua occasione æsus 663
rogus, reliquiæ, sepulcrum 663.664
Marcilius claudatus 130.79
Mane superum, & inferum 674
Mari factum 340
Mariana 100.108.580.334.349
Marmandæ 122
Marmoreus, candidus 492
Marmor luncnse 362
Marrubium 367
Marci 365
Marsyas 366
Martius Imp. 563
Massagetę, Cermichiones, curci 130
Massilia à Phocensib. 162
Massiliensum politia 649

Massyli, & Masæsyli 330
Matres partum exosæ 18
Maxima Herculis ara 289
Mauri à sole, an à natura fusci. 348
Medusæ antra 59
Μηδὲν ἄγαν ἀλλόμενος 569
Megaræ dux 609
Melacte 605
Mella, non Verba 669
Melitensis laua, puluinus, vestis 605
Memnon castigatus 368
Meninx 126
Mensæ exoticæ 545
Mensis cur vmbræ adhibitæ 553
Mersa naræ, non Tersa 427
Messana 586.595
Ad Metalla damnari 28
Μελαχίμιον 166
Metaniurus 358.679
Metellus meticulosus 435
Methymnæa vina 229
Migdilibyes, Pœni 115
Minari, vana 34
Mineruæ cella cum Ioue, & Iunone 435
Misenus 489
Miseris, pro Miseri 532
Nobilis agger 395
Mœnia sulco signare 533
Nobilib. non Nobilis 395
Moles 635
Monitor.i. στρατηγὸς 387
Mnoecus 50
Montes incensi 482
Monosyllaba, & Per, bis &c. producta 254
Morgentia 507
Morges 507
Mugire taurum auspicatum est 208
Mulieres vbi arent 128
ibidem sarriunt, fodiunt à partu bellantur. 129.
Monda cur funesta 387
Mundus cœlum 495
Moralis corona 546
Muricis bellici 434
Murmure, pro Munere 158
Mutus pro forti 329
Mute, an Motye legendum 609
Muti 348
Mylæ 597
Mygdonia Lydia, an Phrygia 366

N

Narnia 360
Nasamones 126
Natalis Vrbium dies 668
Nauis per ar idom 617
Nauium nomina insignia 931.632
Νάξος, non Ἄξος 586
Nebrodes mons 604
Nece, vel Nece, pro Necem 419
Nefastis dies 219.278
Nequinates 360
Neritia gens Saguntini 75
Nerones 352
Neronis laus 327
Netum 608
Nidi Halcyonum lapidem, ferrumq. respuunt. 610
de Nigranti, pro Demigrantem 509
Nili an septem ostia 29
Nilus cur sacer 568
Nitens, pro Nectens 655
Niues reapse purpureæ 314
Niuibus, & flammis vbi pax 588
Nodus sub vertice 172
Nodus hastæ 538
Nola 371. 239
Nomine compellare humanitatis est 41
Nobæ 119
Nuceriæ exitium 502
Nudantes, vel Mandantes, non Mutantes 344.
Nudipedes sacerdotes 103
Numana 350
Numerosa, an Nemorosa 262
Numidarum mapalia cuiusmodi 341
Nursia 352
Nutribat, non Nutriebat 215
Nympharum domicilia 312
Nymphæ Tiberiades quot 513
Nysæus vnde Bacchus 298

O

OBium, pro Ouium 687
Occidit, qui volentem mori, seruat 345.
Occurrere, non Accurrere 424
Odora canum vis 457
Odrysæ 264
Oerca Sabinorum, Macarum, Aetholorum, Hernicorum, Platæensium 353
Ocager 234
Oebalij 506
Οἰδαίνειν 417
in Oeta vstus Hercules 273
Oenidas, pro Oetolidas 528
Oliua prima Libyæ, an Athenis data 127
Oliua supplicum 529
Omina, non Omnia 383
Ominis, pro Omnis 36

Ophigiones 123
Ωσίζαμβω 48
OPTIMVS VIR. 338
ὀ'πιεθι σφιν... 229
Opiar, non Potat 560
Oricus 658
Ossaque cum Pelio an rectum 143
Osci 369
Ouansque, pro Ouantes 319
Ομεγύραν 242

P

PActo, vt cederet tectissimum 590
Pacuuio, non Pactolo 463
Padus, qui Eridanus 193
παχεῖαν χεῖρα contra Strabonem 407
Paloeci 600
Palatium non à Pallante 522
Palladi donum 291
Palladium vrbium tutela, ignis, an signum 529.
Pallere itas 15
Palmas tendere supplicij genus 261
Palpebræ Reguli sectæ, an consutæ 176. 217.
Pauorinus 407
Pantagia extra adspirationem 602
Panis flagellum, corona, cornua. 543
Pan vt turbas serenet 543. 544
Parea mensa lassis conuenit 252
qui Patentes se calcandos filiis obiecerūt. 466.
Parolla 463
Parmæ Carthaginiensium 115
Parricida innocens 387
Parui dilaudati 125
Paruus, parcus, an pernix legendum. 56
Pasiphaës bos 360
Patagium, & Patagiarij 103
Patet & Pattoni à prœlio 326
Pau fortium est 268
Patiens, non Putris 154
Paulus Cos. 414. 384
Pauidæ Cyclades 42
Pauore, non fauore 158
pectus latum an altum in milite 177
Pecudem alloqui 402
πειχιζομένον, & περιπλεκομένον 269
Pedum osculum 464
Pedianus 490
Pelasgi Etruriam tenuerunt 203. 204
eorum dominatus 357
Pellæa sceptra 468
Peisoffi, an Persusi clypei 59
Perdere terga, non Prendere 536
Perjurus vbi pectus vratur 600. 601
Petilia 565
Pettenses, & Petrini 605
Phæaces 658
Phalanthus 441
Phalanx 343
Phalarica 36
Phalaris, & Phalarium 539
Philenorum aræ 684
Phlegræi campi 87. 372.
Phœnicum coloniæ 14
Picentes 221
Pictura primi belli Carthaginiensis 283
Pictura pugnæ Agathocli 636
Pila ardentia fansta, & infausta 378
Pilæ cadauer adsimile 177
Pilum 93. 421
Pinna, & Pinnenses 368
Piorum campus 595
Pices eicutes 486
Placentia 376
Plectrum, pro Gubernaculo 629
Poëtę Syracusani 581
Polemon correctus 600
Pollentia 376
Polydamas, non Pulydamas 491
Pondera eutarum contra Modium 107
Pontinæ Paludes 348
Poplicola oriundus Sparta 59
Porsena 362
Postferre 99
Postfuturi 245
Præcepta dantur equis 332
Præcurrere fata, taliaq Latinè 186
Prænestę 345
Prætexta 363. 441
Prandia Romanorum 448
Priuatis in ædib. spolia 272
Profuerunt, non Profuerint 223
Profurit, aut Profluit, non Profuit 588
Promonstra 381
Propinquare effectus, mortem, augurium 92. 93.
Propontis 594
Proteus 311
Prouisa, non profusa compendia 498
Psylli 75
Pubis animis 38
Pugnæ signum 162
Pueri bellatores 75
Pueri habitu, non Pulcer habitu 360
Punicorum scriptores 34
Purpureus, pulcer 314
Puteoli, Dicarchia 370
Puteoli quando dicti 484
Putres, p:o Patriis 552
Pyrene 140 451. 456 69

Pyrrhi spolia 52.53
πυρσὸχος 632

Q

Quando, pro Quanto 569.428
Quantiuis, non quantiue 428
Quantus 366
Quantus quautus, pro Æquando tautus 282
Quémue, non Quæ te 242
die Quinti 434
Quiris hasta 352
Quoties, non Quatiens 343

R

Rabidum, pro Rapidum 451
Radij Deorum insigne 152.153
Ramos, non fraenos 340
Raptim, non Raptum 276
Rapto qui viuant 134
Rates, pro Trabes 244
Recliuis non reclinis 335
Recreatæ, non Recreata 494
Reddentia, non Redolentia 96
Rediuiua, & Recidiua 17
Rhegium vnde 580
Reguli constantia 269 machina 277
felicitas, & infelicitas 273.274.275
Remigare ad numerum 266
Remi pennarum 483
Remores aues 208
Respicere quid 113
Respondet, non resplendet 98
Rhoda Hispaniæ 131
Robus. & Robusteus codex 276
Rodani caput, ora, celeritudo 143
Roma, pro Romanis contra Nouatores 393
Romanorum periculum classis 9.10
consanguinitas cum Saguntinis 54
æternum imperium 315. breues enses 347
exercitamenta 373
Romani defensores Campanorum 55
quo numero in pugna Cannensi 343
Romam deferere meditati 494
Romanis vsitata prandia meridiana 448
Romanis sponte pugnare nefas 515
Rubico 559
Rubri maris vocabulum defensum 492
Ructatus 518
Rufæ 373
Rusuli tauri immolati 518
Rupto, non Rapto 49

S

Sabas, & Sabatia 564
Sabelli 175
Sabini 355
Sabus, Sabazia, Sabazius, Sebadius 354. 355
Sabrata, non Sabura 668
Sabraca 118
Sacer .i. magnus 334
Sacerdotes limigeri 103
Sacra turbata 667
Sacra vel priuata reip. gestioni prælata 530
Sacri reges 534
Sæuum arridere 36
Sæuis, non Senis 626
Sagittæ non præferratæ 404
Sal reapse purpureus 314
ad Salaminem pugna 611
Salentini Cretum coloni 374
Samnitum bella in Romanos 443
Samus 373
Sancus, Sanctus, Sangus 533
Sancire quid 33
Sanguinei rores 663
Sanguine seges vberior nascitur 593
Sapis, an Isapis 358
Sardinia tristi cœlo 499
Sardina, Sandaliotis, Ichnusa 498 499
Sarni mitis, non diris 371
Sarra Tyrus 118
Satranus Pœnus 312.373
Satrases 371.373
Sasson 316
Satias, non Saties 166
Sat stabat res vlla loco, non Adstabat 507
Satura palus 352
Scelerata porta 289
Sceptrum in sinistra 331
Scipio quando patri salus 187. eius æras, 566. virtutes bellicæ 373
quando perfectus ad excidium Carthaginis, 340
vbi exul, & sepultus 557
castitas 658
Scipionum cædes 641
Scropha Troianorum insigne 530
Seeespita 494
Seclis, pro Sedis 50
Sede est, pro Sedes 387
Sedentani defensum contra Hermolaum 132.
Sedere iuci riæest 511
Segestani cognati Romanis 102
Selinus 576
Semen reddere, non fœnus 581
Semiambustum esse in turpi est 98
Semiermis potius, quàm Semermis 506
Senectam qui mortè præuertant 127
Senogallia 557

Sepeliendi varij ritus 554.555
Serere bellum 14
Seres 247
Serpens numen 31
Serpentes quantum sorbeant 258.115 ignitæ christæ 122. magnitudo 257
Serpente prolem explorare 40
Serpentes cantare 122
Serranus 251
Særuæ dantur præmio 336
Seruilius 381
Seruitia armantur 442
Seruorum greges 545
Setabis, & Setabitæ 133
Setina vina 347
Se visere, non Reuirescere 647
Sibæ 119.120
Sic, pro Hic. 162
Sicani origine Hispani 582
Silicæ vbertas 25
Sidicina bella 455
Sidonida, non Sidonia 357
Signis discedere nefas 289
Signinum vinum 347
Silarus 373
Silij 1. 2
Simbruuium 346
Simul cum casu tertio 332
Simulacra deorum vbi nulla 113
Sinuessa 369
Sirenides insulæ 481
Sirius 635
Siti, non Satu 328
σίζειν 517
Syphax equo deiectus 341
Triumphatus 347
Socijs, pro Loci 656
Solicitæ an Solatæ 204
Solis fons meridie frigens, μεσονυκτίῳ calens 158
σόλος 626
Somnia vt pientur 335
Somnus Ioue potentior 418. 419
Somnus vt mulceat 304. prope mors. 514
leuis esto 305
Sors, non Mors 416
Spatiosus 423
Spolia priuatis in tectis 681
Sponte cum gignendi casu 595
Squamæ in Galea 215
Stabiæ 620
Stabula, equi homines 134
Statuêre, non Stauere 509
Stella Cæsaris 576
Stellates campi 461
Stesichorus 461
Stilus, non Silus 434
Strage, pro Stare 475
Strongylos, & Strongyle 606
Sub ictu, sub cuspide 492
Subtexta, subtecta, subiecta, suppacta 177
Subulcos vt Aegyptij detestentur 105
Sucro 133
Sudatus 106
Sudor prodigialis 519
Sues arceantur templo Herculis Cadie 103
Suggestus forma 524
Sulphurea Sicilia 387
Sulmo 386
Superfuit 377.406
Suppernati 423
Suffexit 516
Sybaris 526
Syllæ nomen, dictatura 576
Symethi vada 602
Symbola noctuæ, aquilæ, pauonis 435
Symposij vox à Tullij maledicto defensa 213
Synecopæ notabiles 664
Syphax equo deiectus, 341. triumphatus, 347. regia 340
Syphacis regni quæ ciuitas caput 330
Syracusæ, & eius arces, 611. portus 635
Syracusanorum de Africa victoriæ, spolia, tropæa 636
Syrtes Maior, Minor 332.349
Syrtis cur infida 59

T

Tabrata 118
Tædam iugalem quis pretulerit 340
Tarron 361
Tarenti conditus 445
Tarpeiæ turpe sepulcrum 46
Tartessus an Carteia 137
Tartessus Europam, Libyámq. distermi-nat 231
Taulantius incola 656
Tauromenium 606
Ταυρῷ Diana 199
Taurus cur Cilix. 577
Tauri fuga ab aras inauspicata 208
Θ'αῦμα cultus, adoratio 569
Teanum Sidicinum 455
Tectis crescentia tecta in turri bellica 613
Tela intorquentes correpta è vulnere 76
Teleboæ, non Teleboi 311
Telegonus conditor Præneste 345
Telon 372
Templa an Romani spoliauerint 543.544
Tenebat, non Tegebat 233
Tenuem clamorem, reiectum 257

Tepidum serenium 479
Teias, non fleras 218
Terga cur increper, non fodiat 245
Terra pila pendula 472
Terram moueri quib. visum 617
Terræ tremor permirus 243
Tessera quid 306
Tesseram vter dabat Consul, si fortè duo insimul castrametabantur 676.677
Testudo 36
Teiricæ rupes 352
Textum clypeorum 238
Thapsus 119.186
Theranone 264
Thermæ vrbs 603
Theron 65
Thespiadæ 445
Thesproti 658
Thissenses, non Thissimenses 608
Thoas Aetolus 389
Thuria 516
Thrasymenus reapse arsit 208
Tibernia 344
Tibiarum quæ læta, quæ tristis 367
Tibur pomiferum Herculeum 173
Tiburtinum ebur 491.492
Timauum cur sacrum 491
Timuchi Massilienfium 649
Tinia 359
Tifata τίφαι 508
Titi laudes 149
Tmolus 299
Togati Romani pugnabant 269
Tonitrus 517
Torpor, non Tortor 277
Toto chelydro, non Tortor 228
Toto Senatu, non Tanto 459
Treceniocuplum hordeum 393
Trepidantes ceræ 328
Trepidantia robora 613
Trepidantib.alis, non Strepidantib. 396
Trepidantia castra Annibalis 61
Τριάρμενον, pro πριαμένον 617
Tribuli 434
Trinacria 580
Triocala 608
Triumphatis ignotum quandoq. 348
de Triumpho p. 347.348. ac deinceps
Tropæorum inscriptiones 672
Truentinæ 356
Tabula Tyrrhena, quæuis 59
Tunicati Carthaginienses 269
Turbam, pro Turmam 215
Turris 532
Tusculum à quo conditum 325
Tutela in puppe 611. in prora 622
Τυμπανολέρπα 319
Tyrrheni colonia 205

V

Vagedrusa 602
Vageni 377
Vagitus iracundiæ prænuncij 108
Vallata moenia rectè 86
Vallari densib. serpentib. radijs 190
Vallum è cadauerib. 138
Vana, non Gnaua 47.232
Vanus fugæ 347
Varronis ignobilitas, 359. fuga, 412
Vascones insueti Galeæ 117
Ve, pro Ne 232
Vsens 348
Veiupiter 357
Veliræ 348
M. Velserus 103
Venafrum 350
Venandi hora 417
Venenata tela 681
Venena, & serpentes vbi non 500
Venenum Vinum 465
Veneris iugales olores, an columbæ 312. 313
Veneris templum 611
Venus vbi barbata 314
Ventorum è cœlo rabiem, repositum 510
Ventorum incredibilis impotentia 387.
Vepicus 317
Vespasiani laus 149
Vesta 146.210
Vestalib. creditum Palladium 530
Vestæ ignis quo die renouatus 251
Vestam cur dedeceat in pugnam deuocare. 398
Vestes fœmineæ 544
Vestes Ægyptiorum pictæ 636
Vestibulum, paruum stabulum 337
Vestis rubra in prælijs 115.116
Vestis muliebris in viro 78
Vesuuij incendia quis scierit 465
Vesuuij cineres adusq. Seras 346
Vetulenia 362
Vexillorum discrimina 655
Vibidio, non Vasidio 668
Vibratus 667
Vidi, vixi, habui, quid valeant 136
Victoria 639
Vidua q. idua 72
Villosi 232.233
Virginea, & Virginius 374
Virga rectus equus 25
Virides, & violacei amnes 164
Vires, non Voces 352
Virtutis, Voluptatis idea 642.

Viriathi nobilitas 119
Visu tractare vulnera 436
Visus, non Nisus 12
Vitem poscere 250
Vites serendi ratio 518
Vina. Allifanum 581
Mamertinon Potulana. Tauromitana 582
Falernum 296. Asuisiana 199
Methymnæa 299
Setinum, & Signinum 347
Vittæ albæ 331
Viuere rapto 135
Viuentes, non Vuentes 444
Vmbilici clypeorum 67
Vmbra innutriti parum fortes 594
Vmbræ ad mensas 553
Vmbræ mortis prænunciæ 98
Vmbræ fulgentes, non fugientes 165
Vmbras, pro Vndas 196
Vndans puluis 416
Vndæ Boiorum 169
Vnguenta in turpibus 646
Volantia, non Volentia 471
Vomanum 357
Vox perfecta triunctato capite 170
Vtbi, pro Au... 337
Vtere quid 342
Vrge, pro Arce 552
Vstio soli vi frugifera 308
Vt, pro Vt 222
Vticæ antiquitas 116
à Vulture edi nefas 128
à Vulture edi beatum 553
Veteres lectiones adsertæ.
Adstitit, non Adsilije 684
Aduentante, non Augmentante, non Amentante 622
Aequus Consul, non Æquos falces 481
Altè, non Latè 139
Captum, non Castum 477
Cauentes, non Pauentes 606
Certamine, non Certamina 520
Cessit, non flexit 605
Clamant, non damnant 71
Competet ætas, non Conferet 21
Corpore, non Robore 610
Curtu, non Cursu 141
Erducti areus, non Educti 65
Effundit, non Infundit 512
Euulsa, non Effusa 145
Fessa cornua, non flexa 169
Hac, non At 311
Horrentes comæ, non Comi 52
Iacto, non Letho 193
Insuper, non His super 13
Intra, non Vitias 530
Inuisa, non Inuicta 343
Ima, non Vna 333
Iubebant, non Sinebant 28
Iuuenem, non Numen 197
Lacetæ, non Latere 620
Latebat, non illatu est 243
Lateri, non Laterum 21
Litus, non intus 208
Melius, non Victus 236
Micant, non Nutant 42
Nixu, an Nexu 104
Placidam, non Placitam 7
Propinus, non Poenicus 50
Ripæque relatus, non Relatos 259
Rupta, non Terra 308
Suadet, non Gaudet 44
Suas, non Duas 165
Subit, non luit 420
Temere, nõ timere regna 482
Versus duo retenti 80
Vitant socios non vitant sonos 681
Vltima fessis non passis. 286

X

Xanthippi, & Reguli pugna 264
Xanthippi fortuna 183

Z

Zama 119
Zancle 584. 586
Zancles portus 546
Ζάγκλον falx 586

FINIS.